

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

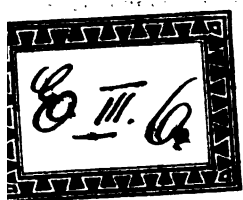
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PROPERTY OF
*University of
Michigan
Libraries*

1817

ARTES SCIENTIA VERITAS

Wellner

DIVRESFVISSE
QUI EUŒŒTIA SCRIPSERUNT
ET LUCAS EUANGELISTA TESTATUR DICENS. QUOQUID EM MUL
TI CONATI SUNT ORDINARE NARRATIONEM RERUM QUEMNOBIS
COMPLETAE SUNT.

NACTIVITAS XPI. MAGN CUM MANEBISUENIUNT. & IOSEPH
EXPLICIT EUANGELIUM
SECUNDOUM IOHANNEM

Scripturae antiquissimae Evangelii picturis ornatu Praeensis ecclesiae metropolitanae

ČASOPIS
ČESKÉHO
MUSEUM.

1852.

Redaktor: *Václav Nebeský.*

ČESKÝCH ŽEN

DVADCATÉHO ŠESTÉHO ROČNÍKU

SVAZEK PRVNÍ

J.č. 724
844

V PRAZE.

NÁKLADEN ČESKÉHO MUSEUM.

AM

101

. P884

v.26

MS. S. 1

113

Tisk K. Jeřábkové, vedením J. Hlaváčka.

G.L.
Slavic
Perlestein
12.3.54
90164

Eliška, kněžnička z Ostrohu.

Mravoličný obraz ze 16. století.

Sděluje

Karel Vladislav Zap,

professor dějepisu a zeměpisu při c. k. české reálné škole v Praze.

(Čteno dno 5. ledna 1852 v hist. sekci kr. české společnosti
nauk.)

Že vysoký rod a znamenitě věno může se státi příčinou nejnešťastnějšího osudu mladé panny, jižto se obyčejně všechny ráje na světě otvírají, toho zvláštní příklad poskytuje život nešťastné Elišky, kněžničky Ostrožské, nejbohatší to zajisté nevěsty svého času v celé říši slavného Sigmunda Augusta, krále Polského a velkého knížete Lilevského. Nevíme, čemu se více diviti, či té urputné neustupnosti a tomu nepochopitelnému podivinství matky, či té neobmezené podlehlosti a téměř báječné poslušnosti dcery, jejížto pravé smýšlení a vlastní hnutí srdce při všech těch smutných osudech, jež jí matka svěhlayě připravila, zpytateli tajemnou rouškou zahalena zůstávají. Poslední tato okolnost, poskytující ostatně básníkům a novellistům svobodné pole smýšlenek, ubírá ovšem mnoho pávabu příběhům těmto, nicméně jsou ony tak znamenité, že jsem za prospěšné uznal, materialy, pokud mně možno bylo jich se dopídit, sebrati, a o svých silách o vylíčení těchto příběhů se pokusiti, čímž snad mnohému čtenáři vědek přijíti doufám.

Téměř u prostřed chleborodného Volyně, na daleké a močálovité, opodál nízkými paňorky rozčeřeně rovině nad Horyněm při malém jezírku leží město *Ostroh* (Ostrog), lidnaté a hlučné, jak obyčejně plné židův, plné krámkův a

lávek i židovských krčm, ozdobené hezkým počtem katolických kostelů a klášterů a ruských církví, však též každému vzdělanému *Slovanu* dobře povědomé. Ostroh totiž zaujímá též čestné místo v historii literatury slovanské, jež mu zjedнала *Ostrožská bible* a znamenitý její původce. Však právě původce této bible neposlední místo zaujímá i u vypravování nynějším, a černý, do polovice ve zříceninách pohřbený zámek Ostrožský jest ze mnoha ohledův zvláštní pozornosti hoden. Nynější újezdní město Ostroh bývalo druhdy hlavním místem rozlehlého dílního knížetství a ohromných statkův, jimiž vládla nejzámožnější svého času rodina v celé Polské říši, *knížata* totiž *Ostrožští*, potomci Rurikovcův a Vladimíra Velkého. Kníže Daniel, synovec Daniele krále Halického, první knížetem Ostrožským psáti se začal. Jeho rod květl vždy při velikých dostacích, ač později Volyn velkým knížatům Litevským podroben byl a s Litevskými zeměmi zároveň králům Polským se dostal.

Nejslavnější toho rodu pán byl *Konstantin*, kníže *Ostrožský*, polní hetman Litevský, a jeden z nejzaskouzejších vůdcův v dějinách polských, o kterém legat papežský v listu svém k papeži do Říma napsal, „že jest cnostný jako Numa, a udatný jako Romulus, že zvítězil ve třidce a třech bitvách, a jen škoda, že prý byl kacíf“ (rozuměj pravoslavný) ¹⁾. Pro zvláštní vyznamenání dovolil mu král Sigmunt I. Jagellovec, že k němu u vítězoslavném průvodu přijížděti směl jednou do Vilna, po druhékrát do Krakova. Umřel r. 1533, a jeho skvostný náhrobek v jedné ruské církvi náleží posud mezi přední znamenitosti staroslavného Kyjova.

Sláva velikého bohatýra přešla i na jeho dva syny, *Eljáše* a *Basila Konstantina*.

Eljáš (Ilia) rád byl vidán na dvoře královském, a když se staral o urozenou polskou panpu *Beatu Kościeleckou*, která na dvoře královském jako vlastní dítě vychována byla, rádi mu ji dali za ženu, a slavnou vystrojili svadbu, na

1) Niesieckého: Herbarz Polski. T. VII. Ostrogski.

které při kolbách ženich ukazuje svou obratnost, na ostro se potýkal s králevicem Sigmuntem Augustem, tehďáz již korunovaným nástupcem trůnu. Z mnohých okoličností uzavírám, ač jistých důkazů právě při ruce nemám, že Eliáš, kníže Ostrožský, tehďáz i pravoslavnou církev opustil, a buď z vlastního přesvědčení, buď královskému dvoru a své nevěstě k vůli, do lůna římsko-katolické církve vstoupil.

Plod manželství toho byla jediná dcera, *Elžběta* čili *Halška*, jak ji tehďáz nazývali ²⁾. Kníže Eliáš přežil však svého otce jen o 6 let, netěše se dlouho z manželství svého, jež mu paní Beata, tuším, nehrubě oslazovala.

Když ležel na smrtelní posteli, řekl k plačící Elišce: „Milá dceró! místo mne vlastního otce od Boha ti daného budeš mítí Jeho Milost Krále za otce.“ To řekl, zaplakal a umřel ³⁾ (1539).

Král Sigmunt August, dosednuv tehďáz právě nedávno na trůn Polský, byl tedy podle posledního pořízení otcova nejvyšším poručníkem Eliščiným; spoluporučníky byli kromě matky nebožtíkovi nejbližší příbuzní a přátelé.

Po nějakém čase začíná panna vychovaná pod očima matčinými na zámku Ostrožském přicházeti do let dospělých, a rozumí se, že se vyskytovalo se všech stran ženichův prosících o pannu a o její znamenité věno. Nejdále to však přivedl kněz (kníže) *Dimitr Sanguško*, ku kterému, jak se zdá, i srdce Eliščino se klonilo. Hlavní obtíž byla dostati dovolení od matky. Kněžna Beata totiž spoléhajíc se na svůj vplyv a velikou vážnost, kterých požívala při dvoře královském, zvláště ale opírajíc se o královnu Bonu, matku Sigmunta Augusta, rozenou Vlašku, paní znamenité chytrosti a úskočnosti, při které vychování své byla dostala, jak s jedné strany výhradně sama chtěla ustanoviti budoucnost dcery své, zaslánějíc se jen tehďáz vůli královskou, jakožto

2) Paprocký ji mylně nazývá Kateřinou, a Niesiecký někdy Heleňou, na jiném místě zas dobře Elžbětou.

3) Lukáš Górnický: *Dzieje w koronie Polakiej*, v řeči St. Čarnkovského před soudem v Knyšině.

nejvyšším poručnictvím, když někoho o ruku dceřinu prosícího odbyti ohtěla, tak z druhé strany nerada by byla vypouštěla z rukou ohromné věnné statky dcery své, ano spíše o vlastním opětném vdání svém přemýšlela.

Kňaz *Dimitr Lubartovič Sanguško* byl ženich, jemuž se málo jiných v celé Polště a Litvě vyrovnati mohlo. Rod jeho pocházel neméně jako rod Ostrožských od panujících knížat Rusko-litevských, neboť Sanguškové, původně vlastně *Sienguškové* zvaní, knížata Košířští (na Volyni), vyvozují svůj rod přímo od knížete *Lubarta Gedyminoviče*, který neobdržev nic po otci, s dcerou Vladimíra, knížete Vladimírského, se oženil, a takto se pánem knížetství Vladimírského a jiných zemí na západní Rusi stal, ano i Haliče a Červené Rusi dobýval. S králem Kazimírem Polským, který r. 1348 království Halického dobyl, měl ustavičné půtky, několikrát od něho byl jat a vězen, ale předce po jeho smrti zemi Vladimírskou, Luck a Olesko nazpět získal. *Ondřej Lubartovič Sanguško*, kníže Košířský, starosta Lucký, byl udatný rytíř, a snad za náhradu udatnosti dostal ruku dcery knížete Konstantina Ostrožského, a žil ještě r. 1547 ⁴⁾.

Náš *Dimitr Sanguško* byl druhý syn bratrance jeho, též *Ondřeje Sanguška*, maršálka Volyňského a *Anny Despolovny*, dcery vojvody Valaského. Jeho starší bratr byl *Roman*, mladší *Jaroslav* ⁵⁾. — Kníže *Dimitr* byl tedy s rodem Ostrožským ve svazku příbuzenství, k tomu mladý, švarný, bohatý a nade všecko v činech rytířských sběhlý a zasloužilý. S počátku žil při dvoře královském, později stav se starostou Čerkaským a Kaňovským, kterážto starostva na hranicích říše nad Dněprem proti Tatarům a Moskvěním ležela, vyznamenal se nejednou zásluhou v obraně vlasti. I největší jeho nepřátelé nezapírali, že za městem Čerkasy Tatařina Bulkaťaja vlastní rukou zajal, a v dalekých stepích dvacet šlechticův s ženami a dětmi osvobodil, jež Tataři

4) Niésieckého Herbarz Polski, T. VIII. Sanguszko,

5) Tamže.

do zajetí a do otroctví vedli ⁶⁾. Umysliv si, starati se o ruku Eliščinu, přednesl své přání svému králi, jakož i matce i strýci Eliščinu. Král oznámil ve svém listu, že nemá nic proti tomu, dá-li se Eliška buď knížeti Dimitru Sanguškovi, buď komu jinému, jestli jen rodem svým domu Ostrožských neubliží.

Kněžna Beata, když na ni se všech stran naléhali, nemohouc se již zasláněti vůlí královskou, učinila v listu jakýsi slib knížeti Dimitrovi, chtě bezpochyby jenom času získati. S tím listem šel kníže Dimitr ku strýci panny Elišky, knížeti *Basilovi Konstantinovi Ostrožskému*, jako k nejbližšímu příbuznému jejímu, a nynější hlavě rodiny Ostrožských.

Kníže *Basil Konstantin* byl dědicem válečné slávy a velké části ohromného jmění svého velikého otce, ba ještě i na jiném poli velikého jména si získal.

Jelikož se mu přiležitost naskytne, na konci tohoto vypravování širší zprávu o tomto knížeti podati, podotknu nyní o něm jen v krátkosti to, že se držel horlivě, jako praotcové jeho, vyznání pravoslavného, a že s velikou nechtí se díval na přestupování šlechty ruské na stranu římskou, tehdáž již vplyvem královského dvoru a polské šlechty častěji se vyskytující. Snad proto, snad i pro podivnou povahu žvagrův své, kněžny Beaty, nebýval laskav na ni.

K němu tedy obrátil se kníže Dimitr Sanguško s listovným slibem od kněžny mu daným, prose o laskavý ohled a o přičinění se s jeho strany. Kdyby byl kníže *Basil Konstantin* předvídal veliké těžkosti, byl by bezpochyby opatrnější býval při slibování pomoci se své strany. Osvědčiv se však jednou knížeti Dimitrovi, že slibu svého vytáhnouti se nechtěl, a vida, že kněžna Beata naopak slib svůj držeti nemíní, vášnivě se na to obořil, o čemž kněžna uslyševši, záští k němu zahořela.

Bylo to r. 1553. Kníže *Dimitr Sanguško* dal svou ná-

6) Górnický: Dzieje etc. v řeti Odachovského na soudu Knyšinském.

vítězu na Ostrohu ohlásiti, a dostal odpověď od kněžny, že bude rád viděn. Jakož v určitý den ukazuje se v dáli na cestě od Zaslavi jízdný zástup Kozákův, s jakými tehdejší pánové pro okazalost jezdili. Cvailem přijíždějí Kozáci k Ostrohu. Posílají z města do zámku zprávu o tom, v krátce zas oznamuje se, že mezi jezdci poznán byl kněžnin švagr, kníže Basil Konstantin. Tu vyskočí kněžna Beata, a křičí, aby zamkli brány města, a na jezdce aby jako na nepřitele vypálili. Než ale rozkaz vyplněn býti mohl, bylo již pozdě. Sanguško i kníže Basil Konstantin vpadli s Kozáky svými na most zdvihací v té chvíli, když ho zdvihnouti chtěli, odstrčili a rozehnali všecko, co se jim v cestu stavělo, a vjevše do města s celou družinou, v které bylo 30 Kozákův Sanguškových a 50 Ostrožských ⁷⁾, kázali sobě odevzdati klíče od bran i ode všech (panských) stavení. Oba knížata vcházejí do zámku. Kněžnu Beatu nalézají, ona se právě oddává největšímu výbuchu své zlosti, nařiká, pláče, ruce zalamuje, knížatům laje a služebnictvo své nejvášnivějšími slovy z nedbalosti jeho kárá. Kníže Basil Konstantin nehledě si toho, přistupuje ku kněžně, a začíná řeč svou vésti takto: že prý učinila kněžna slib Dimitrovi Sanguškovi, dáti mu dceru za manželku, že i král oznámil, že své vrchní poručnictví přenáší na příbuzné, že on tedy, kníže Basil Konstantin, vlastní bratr zemřelého otce Eliščina a hlava rodu Ostrožského, má první právo, starati se o budoucí zaopatření neteře své, ostatně že již Elišku slíbil knížeti Dimitrovi, a nyní že chce, aby se to jinak státi již nemohlo. Na to převzal slovo kníže Dimitr, a počal od počátků svého starožitného rodu, připomínal svoje zásluhy o vlast, své bohatství, rozlehlé statky, přátely, nezapomněl chvilíti tělesné přednosti osoby své, svou udatnost a svá mladá léta. Jako had, když ho zaklínají božstvy, do země se schovati chce, tak kněžna na to vše uši sobě

7) Górnický: Dzieje etc. v obraně Sanguškově před soudem Knyšinským.

zaopává a do mdlob padá. Tu zvolá kníže Dimitr: „Přivoliš, milost kněžno, neb nepřivoliš, ale jinak již býti nemůže!“ Na ta slova kněžna, posud v mrákotách pohroužená, celou přítomnost ducha nabyla a zvolala: Tak se přijíždí k přátelům, tak se jedná po přátelsku?! a opět omdlela. Když přišla k sobě, a na ni opět s prosbami naléhali, opakovala obyčejnou písničku svou, že bez krále, jako jediného pravého poručníka, nic sama učiniti nemůže.

Kníže Basil Konstantin vida tuto její urputnost, rozbíhán urážkami, jakých on pyšný velmož od nikoho posud neslyšel, vytýkal jí prudkými slovy, jako že on vidí v ní větší lásku ke jmění nežli k osobě dcerině a dodal: A my tebe více prositi nebudeme! Pojal Elišku za ruku, a dal ji knížeti Dimitrovi se slovy: Hle, tu já ti ji odevzdávám, neb to jest v mé moci jako strýce. Matka uchopila Elišku za druhou ruku, a táhla ji k sobě, a když jí byla vytržena, padla a na novo omdlela. Zanesli ji do jiného pokoje a zamkli.

V tu chvíli bylo pro kněze posláno, a kázáno mu, aby knížete Dimitra s Eliškou oddal. Kněz, když nevěsta o svou dobrou vůli tážána odpověděla, že není její vůle, vzíti si knížete Dimitra, ulekl se, zastavil v dalších obřadech a prosil, aby věc ta na jitro odložena byla, že by se do toho času i kněžna ve svém zármutku ukonejšiti a kněžnička k stavu manželskému ochotnější ukázaui mohla. Za odpověď však dostal: Nezvali jsme tě do rady, kněže, ale abys dělal, co se ti rozkáže! Začal se tedy obřad na novo. Vedle nevěsty postavil se nyní kníže Basil Konstantin, a když kněz k ní obyčejné otázky činil, odpovídal za ni, jako kmostr na křtinách. Na to svázány jsou ruce novomanželův štolou. Nyní se přihrnuli všickni do veliké komnaty, kde byly pokryty stoly cukrovím a nápoji, a začaly se hody, při kterých nevěsta ustavičně plakala. Pro rozveselení její podali jí muškatele, ostatek odbyl se pitím “).

8) Toto vypravování čerpáno jest ze žaloby Čarnkovského

Po vykonání toho všeho vyvezl kníže Dimitr Sanguško svou mladou ženu do Káňova na Ukrajinu, svého domova; kněžna Beata pospíchala s ohromnými žalobami ku králi do Krakova, kníže Basil Konstantin zůstal v Ostrohu. Zdá se, že i pozůstalé statky po nebožtíku bratru svém na podíl rozdělit a v Ostrohu hned osedl, proti čemu se posud kněžna Beata mocně byla vzpírala, neboť v žalobě její na potomním soudu v Knyšíně činí se též zmínka o tom: že „zámek Ostrožský kníže Basil, netrpoucí do nevoli dav, starší kněžnu vyhnav, ve svou moc ujal, a jej co náhradu za svůj ošklivý čin podržel, o kteroužto všecku křivdu bude prý kněžná ještě řeč s knížetem Basilem před soudem.“

Mezi tím časem, co se tyto věci na Ostrohu dály, bylo v Krakově na dvoře královském velmi veselo. Král Sigmunt August byl se po třetíkrát oženil; vzal si arcikněžničku Rakouskou Kateřinu, vdovu po knížeti Mantovském, dceru Ferdinanda I., krále Českého a Uherského, sestru své první man-

v Górnického Dziejach, tedy ovšem z pramene jednostranného a podezřelého, jako že strana kněžny Beaty ovšem co nejúsilněji o to se starala, uvaliti na Sangušku vinu co neohybnější, a nejen krále, ale i všecken národ polský proti němu popuditi. Mimo to, že se náklonnost Elišky k Sanguškovi z některých okolností uhodnouti dá, svědčí i *Kojalovič* o tom v dile svém: *Historiae Litvaniae pars altera. Antverpiae 1669, na str. 424. Demetrius Sanguszko Dux Volodimiriae, Elizabetham Ostrogii principem deperibat; neque virgo abnuebat nubere Demetrio; at mater pertinacissime obsisterebat. Demetrius spe omni de expugnanda matris voluntate perdita, specie amicitiae in civitatem arcemque Ostrogium admissus, matre invita sponsam volentem secum abduxit.* — Nezdá se tedy, že při oddavkách Eliška skutečný odpor, a při všem, co se dělo, nechuť svou ukazovala, ano ovšem její nejisté chování pouze z bázně před její matkou pocházeti mohlo, jejížto vůli již podlé vychování svého svou vlastní vůli úplně podřizovala. —

V památné listině Jaroměřské (viz následující přípisek 14.) připomíná se, že „knížete Dimitra a Elišku dva kněží oddávali, jeden pod obojí a jeden pod jednou způsobou, z příčiny té, že kníže Dimitr byl pod obojí, tak jak prý Řekové drží.“ Polští pramenové o tom mlčí.

želky. Oddavky byly ve Vídni skrze prokuraci, potom vyjela králová do Polska. Poslové polští předhonili ji. Král vypravil naproti ní až do Olomouce některé pány na přivítání, kteří ji do Krakova sprovodili. S ní přijel také arcikníže Ferdinand, bratr její a náměstník svého otce v Čechách. V Krakově přivítal ji Sigmunt August, a vedl ji ku korunovací do hlavního chrámu na Vavelu. Přítomni byli arcikníže Ferdinand, ovdovělá králová Uherská Isabella se synem svým Janem Sigmuntem Zapolí, matka králova Bona, tři její dcery, Sofie, Anna a Kateřina, tehdy ještě panny, mnozí jiní polští knížata a poslové z cizích zemí. Po korunovací všichni k jednomu stolu si zasedli, král s královou na vyšším místě, potom arcikníže Ferdinand a za ním knížata a poslové. Po oné straně zase, kde pěkná pleť seděla, zaujala první místo králová Uherská, neboť tak králova matka Bona sama chtěla, proto že prý království Uherské před Polským má místo mezi králi. Bylo pak běhání o závod na zámku, při kterém udatně se potýkali na ostré stateční rytíři; na to následovaly kolby na koních, do kterých se postavily dvacet čtyry páry se štíty a s prsteny na hrotech kopí svých. Po těchto rytířských zábavách na zámku nastaly zas prstenné kolby dole ve městě na rynku v kroužkových zbrojích, ku kterým každému dovoleno bylo přijeti a potýkati se s tím, který by se na kolčím place postavil. A poněvadž se spuštěným hledím se potýkali, měl každý na přilbici znak nějaký, král pak s královou a se všemi hostmi dívali se s vysoké pavlače k tomu cíli zřízené, a tam byly klénoty šermířům za danky určované. Mezi všemi, co tu zápasili, největší pochvalu získal a nejpřednější klénot obdržel podkoní knížete Pruského, který na přilbici měl znak stěvíc ženský, druhý klénot odnesl Kosmovský, dvořanín, neobyčejný zápasník, který při závodu na zámku s týmže podkoním se potýkav zvítězil. Jiní zápasníci zase, to Poláci, to Němci, to Prusáci, druhé klénoty dostali, totiž věnce s prsteny, jež král sám s pavlače, jako soudce kolbův, každému s pochvalou posílal. Byly na té svatbě i maškary nákladné, v kte-

rych král byl, i arcikníže Ferdinand, pan Vratislav z Pernšteina, pan Bertold z Lipého, nejvyšší dvorský maršálek Český, kněz Radzivil, vojvoda Vilenský, dva pánové z Górký, pan Myškovský Stanislav, který byl potom vojvodou Krakovským. V těch maškarách přinesl arcikníže mumšanc, t. j. krásný ženský závoj královně Kateřině, Sigmunta Augusta sestře, a znáti bylo z mnoha věcí, že k ní byl své srdce naklonil. Když tak hosté celý týden na tomto svatebním veselí se bavili, odejel arcikníže napřed, a jiní za ním. Arcikníže, pán z Lipého, maršálek Český a jiní i dary od krále dostali ⁹⁾.

V Krakově dozněl již hluk svatební, a ticho obyčejné rozložilo se zas po městě, jakož i na zámku královském. Tu přijíždí kněžna *Beata Ostrožská*, vpadá do komnat královských s náramným nářkem a bédováním, že jí kníže Dimitr Sanguško nemálo lidí pobil, mocí dceru uvezl, deval její, kníže Basil Konstantin, že ji z Ostroha vyhnal, a tulí se ku králově matce Boně, své mocné chranitelkyni.

Sigmunt August vyslyšev nářky kněžniny, vydal rychle púhon na Dimitra Sanguška a knížete Basila Konstantina, aby se před soud jeho stávil. Za místo soudu ustanovil městečko *Knyšín* v Litvě, hned při hranicích koruny Polské ležící, i bez meškání na podzim z Krakova se hnul a s královou do toho Knyšina jel ¹⁰⁾.

Mezi tím časem vzývala kněžna Beata pilně všechny své přátele a přívržence na Volyni a Ukrajině, aby její křivdu

9) Podle Górnického: *Dzieje w koronie Polskiej*.

10) Knyšín leží stranou mezi Vasilkóvem a Tykočinem v nynější oblasti Bělostocké. Potřebí zde poznamenati, že tehdejší ještě velké knížetství Litevské mělo své zvláštní zřízení, a že obyvatelstvo Litevské před žádný soud ze země ven pohánáno býti nesmělo. I po sloučení obou zemí, Polsky i Litvy, r. 1569 Litva sice s korunou společně sněmovala, a v senátě královském zasedali polští i litevští pánové, nicméně v soudnictví platil vždy starý „statut Litevský.“ K Polště čili Koruně počítaly se Malá i Velká Polska, Mazovie, Prusy západní a Červená Rus čili Halič, — k Litevským zemím náležela vlastní Litva, Bělorus, Volyň, Podolí a Ukrajina.

pomstili, tak že kníže Dimitr i života svého jist nebyv, ukrývati se musel.

S počátkem roku 1554 v zimě zasedl král se senatory v Knyšíně k soudu. Nedostavil se ani kníže Dimitr, ani kníže Basil Konstantin.

Místo kněžny Beaty líčil při její přívrženec a zástupce, *Stanislav Čarnkovský* řečí obšírnou. Napřed připomínal veliké zásluhy knížete Konstantína Ostrožského, podotknul, kterak syn jeho a otec Eliščin, Jeho Milost Krále samého za poručníka dcery své ustanovil, a celý příběh, příčinu žaloby, trpkými slovy vyličil, při čemž, jak ze všech okolností vysvitá, škaredné klepy na knížete Dimitra, jeho předešlého života se týkající, sebral a k přitížení viny dodal. Z této jeho řeči však, jak ji Lukáš Górnický ve svých: *Dziejach w korenle polskie*j položil, zasluhuje pozornost následující místo:

„Neobyčejný to jest zločin v Polště, a hoden též neobyčejného trestu. Kněžna již trpí, a druzí se bojí, aby je to samo nepotkalo. Lidé nyní, milostivý králi, jako zlí tak dobří, pilně na to hledí, jako kníže Dimitr s tím zločinem vyjde? Vyjde-li dobře, tisíc tisícův Dimitrův povstanou, a lidé cnostní svěsí hlavu i klesnou na duchu, vidouce blízký úpadek svůj i úpadek království. — Žádný z nás neví, jak dlouho Bůh žiti mu dovolí, a nedopouštěj, Bože, aby přátelé naši a příbuzní umřeli v takové svévoli. Ve tvé spravedlivosti, milostivý králi, spočívá všechna naše naděje. Prosíme tedy všickni, abychom se svými dětmi před násilím bezpečni býti, svobodně pod právem ochranou Vaší Královské Milosti žiti mohli“ atd.

Proti této žalobě, Čarnkovským takto přednešené, vystoupil *Odachovský*, šlechtic Litevský, s obranou knížete Sanguška. Z nářkův na knížete pronešených čistil ho s velikou obratností. Zapíral, žeby se bylo násilí stalo v celé té příčině, ba násilí nebylo, aniž býti mohlo. I tak to dokazoval. „Kdo chce se dopustiti násilí, nechlašuje napřed příchod svůj; a kníže Dimitr ohlásil se prvo, a dostal dovolení při-

jíti. Nepřijel tam s vojskem, nýbrž se svou obyčejnou družinou pro okazalost. Dva jsou jednomu pánem, a tři vojskem, mluví staré přísloví. Tu hle kníže Dimitr měl s sebou jen třidoet, a kníže Basil Konstantin padesát koní, a tak měli oba dohromady při sobě jen osmdesát lidí, kdežto tenkrát v Ostrohu jen samé jízdy tisíc kromě pěších a úředníkův na každé zavolání pohotově bylo. Jak by se byla mohla tato hrst proti takovému počtu násilí dopustiti? Ani noha by z nich odtamtud byla nevyšla, kdyby sobě s násilím byli počínali. A tedy kníže Dimitr násilníkem zván býti nemůže. Ženu dal mu napřed kněz, a potom strýc její vlastní, a za ni pánu Bohu děkuje.“ Potom vypravoval trochu v jiný způsob celý příběh, předložil listovný slib kněžny matky knížeti Dimitrovi daný, a staral se zasloniti jednání téhož vůlí a rozkazy knížete Basila Konstantina. Pozoru hodna jest tu ta okolnost, že podle slov jeho sama Eliška přisvědčí, že tam násilí nebylo, jak mile o to ne v přítomnosti matky tážána bude. A však celou svou výmluvností nemůže ospravedlniti nestání knížete Dimitra k soudu, cítí sám důležitost této okolnosti, která byla novým překročením zákonův zemských. Za příčinu, proč se kníže Dimitr k soudu nestavil, udává, že „tu kněžna žaluje, a zatím po straně má lidi na cestách, na noclehách nastražené k násilí, k ukrutnosti, že všude rozestavila špehy, aby se ti lidé na hrdlo knížete Dimitra číhající dověděli, kde dnes neb zítra kníže Dimitr koně svého rozsediati, a hlavu v přílbici naditou položití má, kde by zajisté poslední jeho nocleh, poslední položení jeho hlavy i života býti muselo. Pročež že pro odhalení pravdy a ukázání nevinnosti své kníže Dimitr skrze něho, Odachovského, sluhu a přítele svého, Jeho Milost Královskou pontěženě prosí jen o malé odložení roku a o ubezpečení života svého; neboť prý v okamžení rád by se sebe shoditi chtěl tu obyčejnou suknici, kterou kněžna naň klade; ale než by prý umřel v hanbě (čehož kněžna velice dychtíva), že mezi dvojím zlým vyvolil to, které se mu menším zdálo, nestáti k soudu. Ostatně ale se odřiká všelikého statku, který do věna jeho ženy ná-

ležel, nechť si ho nechá kněžna matka, aby mu jen ženu právně přiznala, že on ji z vlastního otcovského jmění uctivě uživil dovede.“

Po vyslyšené žalobě i obraně jal se král raditi se svými senatory, jaký by tu nález učiniti měl. Že pak stranu kněžny Beaty podporovali mnozí pánové z Polska, vojvodové, kaštelanové a jiní úředníci, z Litvy ale tu nemnoho senatorův bylo, když sestoupili do rady, a co senatorové hlasy své dávali měli: byla většina proti Sanguškovi zaujata, a ostřila krále co nejvíce proti němu. Někteří pánové Litavští hleděli ale tu věc tak obrátiti, aby král povolil žádosti obviněného, a jiný rok mu položil, aby sám k soudu státi a mladou kněžnu k vyslyšení postaviti mohl. Převážila ale strana protivná, a tak vydal král nález, kterým byl *kníže Dimitr Sanguško, starosta Čerkaský a Kaňooský*, co násilník a rušitel práv matčiných *cti a života* odsouzen. Dekret královský vyhotovil kníže *Mikuláš Radzivil*, vojvoda Vilenský, jakožto velký kancléř a nejvyšší maršálek Litevský, za kterých kněžna Beata poděkovavši zároveň žádala, aby byly universaly (hončí listy) vyhotoveny a rozeslány, mocí kterých by mohl kníže Dimitr jati a právu k vykonání nálezu královského odovzdán býti. Když se i to stalo, skončilo se jednání ve věci té v Knyšíně.

Z úkrytu svého nastavoval kníže Dimitr bedlivě ucho na zprávy, které se z Knyšína slyšeti dávaly. Nenadál se takového konce. Odsouzen cti a života byl prázdnen práv zemských, i bylo dovoleno každému, zabiti ho. Zpamatovav se po prvním leknutí, přistrojil Elišku do mužských šatů, a s několika věrnými služebníky pustil se v útěk přes celou Polsku do Slezska a do Čech.

V Polště o činu jeho lidé všelijak soudili, jak milo však naň vydány jsou listy hončí, byl ztracen, polská šlechta se všeobecně vyhlásila proti němu. I vyšlakována jest cesta jeho, i strana, ku které utíkal.

Tovaryš válečných výprav velkého Konstantina Ostrožského, svědek vítězství jeho pod Oršou, a nyní jeden ze

spoluporačníkův vnučky jeho, podrobil se, ač ve věku již letitém, nesnadné úloze, dohoditi a schytati knížete Dimitra Sanguška. Byl to *Martin Zborovský*, vojvoda Kaliský, starosta Odolanský, pán zámožný, velkého nákladu na sukně a jiné přepychy nedělající. U králův mívál velikou přízeň pro svou statečnost v boji, v čas pokoje vyznamenával se před nimi obratností a neohrožeností svou na honbách, zabíjeje sám jeden kance, medvědy a zubry. Českého pána, Berku z Dubé, který u Odolanova zbrojně do Polsky vpadl, když mu jednou ráno rouhavou odpověď poslal, druhého dne ještě ranněji přepadl a zabil ¹¹⁾. Nyní sám co otec dělá, spolu se synem svým *Martinem Zborovským*, kaštelanem Krivienenským, vsedl na kůň, a s takovým klopotem se za Dimitrem Sanguškem pustil, že větší část družiny jeho po cestě padla. Sám čtvrtý jen se synem a dvěma sluhy dopadáva již v Čechách v městečku *Lysé* nedaleko Nymburka na Sanguška, který se dlouho a udatně brání, konečně raněn klesá. Tu vzal Zborovský kněžnu Elišku k sobě, a kázav raněného Sanguška na řetězu vložiti na vůz-prostý, obrátil se cestou zpátky do Polska. Událost tato však nemálo křiku po kraji nadělala, a považováno to za rušení pokoje a práv království Českého, pročť také, když se celá kavalkada tato druhého dne po dohonění a jetí Sanguškově v sobotu v den sv. Blažeje 1554 (3. února) městem *Juroměř* ven ze země ubíráti chtěla, tam ji stavili, a dále z města pustiti nechtěli, a tu v noci na neděli v hospodě kníže Dimitr Sanguško, přivázán byv ve stáji řetězem železným, a bezpochyby násilně byv usmrcen život svůj dokonat ¹²⁾. Teprv v neděli ráno se proneslo po městě, co se bylo stalo, purkmistr pak i konšelé kázali tělo nebožtíkovo v pohřební roucho zašiti, a rakev mu na svůj náklad zjednali. Martin Zborovský, vojvoda, nevědomo z jakých příčin proti tomu se obořiv, svému lidu rakev na ulici ven postaviti, tělo však z roucha vyvléci a ve stáji hnojem přikryti kázal.

11) Niesieckého Herbarz T. IX. Zborowski.

12) Polský dějepisec Bielský píše, že umřel následkem poranění.

Hned se také do Jaroměře začali sjížděti jiní stihatelé nešťastného Dimitra; v tu samou neděli (masopustní, 4. února) přijel totiž vojvoda Sieradzský a starosta Poznaňský (?), kterýž jen sám druhý do města vpuštěn jest, po třech dnech zas Ondřej vojvoda Lasinský (?), pan Ondřej z Górký, který měl za sebou v Náchodě a Kladště dvě stě koní, a bratr jeho *Lukáš z Górký*, který ještě dále v našem vypravování co jedna z hlavních osob vystoupí. Kromě těchto pánův přijelo však ještě mnoho šlechty polské se svými pacholky, a museli až i na podměstí ležeti. Ve středu pak popeleční (7. února) vydali Poláci tělo Dimitrovo měšťanům Jaroměřským, a jest v roucho umrlčí zase oblečeno a k rozkazu purkmistra i konšelův do domu purkmistrova přenešeno, při čemž kondukt byl zpíván česky, a tam mnoho lidí ohledalo hrdlo mrtvolý, neb jsou se tomu divili, kterak tak ve velké mrazy hlava se jí viklala, a každý pravil, že jest stržena. V pátek na to (9. února) přijeli z vůle královské hejtmani Poděbradský a Kolínský v průvodu nemalého počtu jezdců; z Hradce Králové pak dostavilo se pěších a pacholkův třidcet. Téhož samého dne však posláni jsou jezdcí do Hradce nazpět, a jenom pacholci s pány hejtmany v Jaroměři zůstali.

V neděli (11. února) po příjezdu hejtmánův tělo knížete *Sanguška* od měšťanův Jaroměřských s konduktem čtverohlasovým v kostele farním u řeznického oltáře počestně a s láskou křesťanskou jest pochováno, aniž komu napadlo, proto že nebožtík byl schismatickem, proti tomu reptati. Hrob jeho přikryli kamenem a ozdobili následujícím památným nápisem:

Hoc loco conditur corpus Clari Lithuaniae Ducis
Demetry Sangusconieñ ex magnifica Olgierdi
Familia nati, Capitanei Circasonieñ.
Et Caniouieñ. Quem Martinus Zborovvski trucidavit.
1554. ¹³⁾

13) Viz Bartosza Paprockiego: Ogród królewski. Drakowano w sławnem Starem mieście Praskiem a Daniela Siedłozanskiego 1599. Fol. CCVIII.

Že pak Jaroměř r. 1548 vyhořela, a zdi její pobohily se, tak že se do města i z města jinudy nežli branami jíti mohlo, měli Jaroměřští, s těmi Poláky zavření jsouce, veliký klopot, byvše nuceni 90 i více pacholků k blidání ve dne v noci držeti, ano sousedé sami všickni ponocovatí a na stráži býti museli, nějakého vpádu aneb jiné škody se obávající.

Mezi tím časem král Sigmunt August, ještě v Knyšíně jsa, sněm do Lublina rozepsal, a v krátce po masopustě sám do Lublina odejel. Nežli však Parčeva dostihl, přišla zpráva, že Dimitr Sanguška jest zabit, a že pana Zborovského, tam kde ho zabil, v Čechách zadrželi. Rychle tedy vypravil posla ku králi Ferdinandovi se žádostí, aby Zborovský s lidem svým svobodně puštěn byl.

Jakož hned z nařízení krále Českého přijeli ve středo-
postí (28. února) královští komissari pan Kaplíř a pan Vilém Klenovský, v sobotu na to před nedělí družebnou (3. března) na večír pak pan Jaroslav Smiřický a pan Jiří Zajíc z Hasenburka, a v neděli ráno oznámili pánům polským v jazyku latinském dekret Jeho Milosti Krále a pp. stavův Českých, mocí kterého Marín Zborovský a s ním v Jaroměři stavená družina pod tím závazkem svobodně se propouští, aby od sebe dal revers, že ani on ani dědicové jeho na budoucí časy nic proti této zemi ani proti městu Jaroměři před se bráti nemají. Pak starostům Poznaňskému a Lenčickému přikázáno, aby kněžnu Elišku před králem Polským ve dvou měsících postavili, což oni pod svými sekrety učiniti přislíbili. A tak jsou konečně propuštěni Poláci proti vůli své plný měsíc a den v Jaroměři zadrženi byvše ¹⁴⁾.

14) Celý tento příběh v Jaroměři líčil jsem na základě současné listiny české, která se mně asi před 11 lety ještě ve Lvově přebývavšímu náhodou do ruky dostala. Pochází z opisu, jež sobě vysoce zasloužilý mistopisec náš, vys. ctihodný kněz *Myslimír Ludvík*, farář Studnický, r. 1826 v městském archivu Náchodském, bohužel ale žákem z triviální školy zhotoviti dal, kterýž jak ve smyslu tak ve vlastních jmenech

Jak se Eliška při této katastrofě chovala, o tom nás nedošla ani ta nejmenší zpráva. Krajané její z Jaroměře

mnoho zmatku nadělal. Chtě se čistších a snad, kdyby možná bylo, i hojnějších pramenů dopídit, obrátil jsem se r. 1841 histovně k svému příteli, nynějšímu c. k. podkraj. hejtmanu v podkrají Novoměstském, p. Janu Nep. Lhotovi, který mimo všecko usilování své nebyl s to, mému přání, jak by sám byl chtěl, vyhovět. Mezi jinými dostal z Jaroměře samé odpověď, že listiny po plenění a pálení Torstensonova uhované z rozkazu úředního r. 1809 a 1810 u veřejné licitaci co neplatný papír prodány byly, stržená suma že se do obecní pokladnice odevzdala, aby mohl prý z ní úředník placen býti, který by pravou (sic) registraturu městskou založil, uspořádal a udržel. U prohlížení pozůstalých památek že jen několik uschováno, a od jednotlivých měšťanů ukoupeno bylo, a sice toliko písemnosti na právo vorební vztahu mající, a že i tyto písemnosti jsou roztroušeny mezi měšťanstvem. Zmíněná výše listina, dle domyslu vys. ctih. p. M. Ludvíka od některého souseda Jaroměřského pocházející, který si příběhy svého města jen tak pro sebe zaznamenával, ať jest zmatečná a necelá, podává nicméně tolik zajímavých a s jiných stran významných podrobností, že se neostýchám ji zde doslovně, ať obnoveným pravopisem, položit. Zní takto:

O Polácích v Jaroměři. 1554.

„Léta 1554 v sobotu den sv. Blažeje Poláci jsou v městě Jaroměři staveni, proto že nějaký kníže Demetrius Volodimírský, Cirkavský i Kanavský (sic), starosta na krajině Litevské od Moskvy, Tatarův a Turkův (!) přijevši do této země s Alěbětou kněžnou Ilie (sic) Ostrogskou teji vlasti Volodomířské a s jinými svými služebnky a s velikým zbožím postižen jest v městečku Lysé od nějakého Martina Zborovského, vojvody Kališského, Odolanského a Sydlavinského (?) starosty, s nimižto byl syn jeho vlastní Martin Zborovský, purkhrabě Křivinský. A to pro tu příčinu, jakož Poláci pravili, že jest on Demetrius tu kněžnu mocí vzal, a na zámek Ostrog všedše některé zbil, a některé ranil s pomocnky svými, i kněžnu starou do vězení dal. Ale jiní služebníci Demetriovi pravili, že jest mu ji tu kněžnu strýc její vlastní, jmenem Basil Konstantin kníže, pódal, bratr otce jejího — před smrtí na smrtelné posteli ležícího poručení dal (?) za manželku, co sama ta kněžna mluví Alěběta. A tu jsou je dva kněží oddávali, jeden

propuštění byvše pospíchali s ní také hned ku králi svému, při jehožto dvoře nyní kněžna Beata osedla, a dceru svou s velikou radostí nazpět obdržela.

pod jednou způsobou, a druhý pod obojí jsouc způsobou, z příčiny té, že jest kníže Demetrius byl pod obojí způsobou, tak jakž Řekové drží. A tak jsa to jmenované kníže v městečku Lysé od svrchu jmenovaného Martina Zborovského postižen, byl jest bit i raněn od nich a na řetěze na vůz dán, až do Jaroměře dovezen, a tu s těmi Poláky staven v poslední sobotu masopustní, a hned té noci na neděli v hospodě v maštali na řetěze železném život svůj dokonal. To žádný neví, než jakž na hrdle jeho znamení modré bylo, jako od šňůry a kůže skrčena, a klín veliký vražen jako poleno tak zdělí mezi trámy vražen byl (?), tu konečně kníže to hlavou leželo, že pacholek nebo dva mohli se u něho zavěsiti (?). A Tateři (sic!) těch časů měli klíče od maštale; potom nazejtří v neděli pan purkmistr a páni kázali to tělo ve vodě pohřební zašiti, i truhlu dali udělati na svůj groš. A ten vojvoda Martin Zborovský kázal jeho Tatarům z toho pohřebního oděvu vyvleci, a tu truhlu ven z domu vystaviti, a tělo toho Demetria v maštali v hvoji nechali ležeti, kteréžto kníže Demetrius právě týden v řetězech zlatých a v šatstvu, jakž na kníže náleží (— —), a té noci bídne na řetězech umřel.“

„A ten den do Jaroměře přijel Janussids (?), vojvoda Sieradzský, většího Polská nejvyšší (t. j. general Velkopolský) a Valkanský (?) hejtman a starosta Poznaňský, a ten není než sám druhý do města puštěn. Potom po třech dnech přijelo do města nemálo polských pánův, Ondřej, vojvoda Lassinský (?), hejtman neb starosta Bydkostinský (Bydhošťský), a potom jel k Jeho Milosti Královské do Vidná. Item Vondřej hrabě z Kurky, starosta Valzenský (Valecký), ten měl v Náchodě a v Kladště 200 koní. Lukáš hrabě z Kurky, starosta z Buzka, bratr jeho. To jsou nejznamenitější a nejbohatší páni v Polště; při nich mnoho jiných pánův bylo, a též na podměstí leželi.“

„Ve středu pak po sv. Dorotě to tělo Demetriovo Poláci vydali, kteréž jest v ten oděv pohřební zase oblečeno z rozkázání pana purkmistra a pánův, a do purkmistrova domu vnešeno, a kondukt mu byl česky zpíván, a tu mnoho lidí ohledávalo jest jeho hrdlo, neb se tomu divili, která tak ve velké mrazy hlava se mu viklala, a každý pravil, že jest stržena.“

„Potom v pátek přijeli páni hejtmáni s Jeho Milosti Královskou vůlí Poděbradský a Kolinský, s nimiž nemálo

Jak dalece čin Dimitra Sanguška trestu hoden byl, to rozhodnouti zanechávám čtenáři. August Bělovský, spiso-

jezdočů; z Hradce bylo přijelo pěších a pacholkův 30, a ti všickni jsou na místo puštěni, a ten den jsou hned zase Hradečtí odjeli, kromě pacholci (sic) a pány hejtmány jsou zůstali (sic). I také podlé sousedův stráže drželi, že každé noci bylo strážníkův v městě i pod městem a na předměstí nejméně 120.“

„Pak ve středoposti přijeli jsou komissaři, pan Kaplér a pan Vilém Klenovský, — a prvé v neděli pak, jakž páni hejtmáné přijeli, to tělo jest pochováno, a kondukt mu na čtyry hlasy byl zpíván, a u feznického oltáře leží, ještě v tom kostele žádný není pochován než on, neb jsou pod kostelem velcí sklepová.“

„V sobotu pak před družebnou nedělí pan Jaroslav Smiřický a pan Jiří Zajíc a doktor z komory přijeli večír, a na zejří v neděli družebnou oznámil (?) Polákům latinským jazykem Jeho Královské Milosti a stavův této země dekretem jisté vyřízení: tak aby on vejvoda Kališský se zapsal, že na budoucí časy nic proti této (—) ani dědicové jeho, ani proti městu Jaroměři (sic) (před se) bráti nemá, a k tomu pečet svou přitiskl, ač chtěl, aby to bylo změněno, slova ta, že učinil (?), aby za to bylo položeno, že jest přijel (?); však mimo dekretův (!) se jináče nestane.“

„Pak starostovi Poznaňskému a Lentickému poroučeno, aby tu kněžnu před králem Polským ve dvou měsících postavili a tím se vším nevdanou (?), a oni tak pod sekryty svými se zapsali, že tak učiní, a tak jsou propuštěni plný měsíc tu v Jaroměři byvše.“

„Matka nebožtíka knížete Demetria, sůla Anna Despotovna, bratři Roman a Jaroslav, sestra Fedona neb Fedonea (?) slovou. (Viděti, že pisačel této památky byl dobře spraven o genealogii knížete Dimitra Sanguška, jenom sester jeho neznal důkladně, bylo jich sedm.)

„Potom po dekretu nebo vyřízení J. Msti Královské svobodně propuštěni — — —“

„— — — a ten, když mu Poláci mluvili, že jest neměl s takovým zrádcem jezdit, mluvil, že nejsou tak dobří, jako on jest byl, a že tomu nevěří, aby z nich kdo tak dobrý byl, lež se v to místo postaví, jako on nebožtík býval, a že jest s žádnými zrádci nejedil, než s svým milým pánem a královicem (?).“

„Jan Jaroslav Zelinský, kancelír knížete Demetria, v Kladě postížen jest, a na radnici u vězení byl.“

„Dva též služebníci knížete Demetria — — —“

vatel polský¹⁵⁾, odsuzuje Sanguška naprosto, maje za to, že násilné unešení dítěte proti vůli rodičův, jichžto práva v Polště byla vždycky veliká, jest zločin. Že před třemi

Zároveň s touto listinou dostal se mně také opsaný výtah ze žádosti Jaroměřských o několik let později sepsané, a hlavně pro vyhození města jejich r. 1548 na krále Ferdinanda I. vnešené, který též od vys. ctih. p. M. Ludvíka pochází, a k vysvětlení hořejšího příběhu přispívá.

„— Naposledy pak teď těchto časův již dvě neb tři let pominulých veliká těžkost se strany pánův Polákův, kteří v městě u nás z poručení Vaší Královské Milosti rad, o čemž Vaší Král. Milosti tejno není, šavení byli, na nás se teď shrnula, jak jsme s těmiž pány Poláky plný měsíc a den zavření jsouce, u velikém nebezpečství byli. Jedno že město teď jako pomezí, neb blíž od pomezí v té straně Vaší Královské Milosti města není tudy, obávajíce se nějakého vpádu a škody, neb těch pánův Polákův někdy přibývalo a někdy ubývalo. A žádných nástrojův a zbroje nemáme.“

„Že město jest na veliké silnici, a mnozí národové skrz město sem i tam jedou, a tak každého času jest nebezpečství.“

„Též že k veliké zkáze město tím ohněm přišlo, a zdi zbořily se, tak že můž do města i z města jinudy, nežli branami. A z těch příčin v tom zavření s pány Poláky nejmiň 90 pacholkův každého dne a noci, a někdy více držeti, a někdy všichni sousedé ponocovati a vartovati museli. Opatrujíce to, aby se poručení Vaší Král. Milosti a Jeho Arciknížecí Milosti mistodržčího dosti stalo, a tak veliké těžkosti všickni, chudí a osiřelé vdovy jsme nesli.“

„Také mnoho kop grošův na pohřeb knížete Demetria a na dříví vartýřům k ohňu nícení, že veliké zimy těch časův byly, i na jiné věci jsme vynaložili.“ —

O náhrobním nápise knížete Dimitra Sanguška, ježž nám Paprocký zachoval, nyní již v celém farním kostele v Jaroměři ani památky není. Byl-li náhrobní kámen erbem knížecím ozdoben, jak tehdáž v obyčeji bývalo, snad by se ještě kdesi na podlaze našel. Erbem Sanguškův, rodiny posud květoucí, jest litevská Pogonia, t. j. rytíř s kopím na koni k levé straně cválající, esi jako svatého Jiří představují.

15) V Dzienniku mód Paryzkich. We Lwowie na rok 1843. č. 2,

věky, píše on, zlí lidé byli, kteří zločiny páchali, to jest pravda. Dělo se to i později, tak jak se děje až podnes. Ale zločin jest zločin, a musí býti ve zřízené společnosti bez ohledu potrestán. On kdyby prý měl objeviti zdání své o tom, co Sanguško zavinil, žeby to řekl slovy Stanislava Černkovského, že nález učiněný od krále v příčině té jest takový, že ho ani onen věk ani nynější čas zhaniti nemůže. Ta okolnost, že na soudu Knyšinském nalézalo se málo takových senatorův, kteří radili, aby byl obžalovanému rok prodloužen, běže Bělovský za krásné svědectví, jak málo tehdaž zločin nalézal sympathií v národě.

To byla první část příhod kněžničky Elišky Ostrožské, následuje nyní historie zcela jiného druhu.

Eliška, navracena matce, žila při ní trávíc dni své ne příliš vesele, ač nejvíce při dvoře královském. Tu se jí nabídnul za manžela *Lukáš hrabě z Górký*, tentýž, který se svým bratrem Ondřejem byl v čele okazalého dvoru královského na oné hlučné svatbě Sigmunda Augusta s arcikněžnou Kateřinou v Krakově, tentýž, který opět se svým bratrem Ondřejem za Zborovským přiletěl do Čech do Jaroměře, a tam Dimitra Sanguška zabitého, Elišku pak v rukou Zborovského zastal. Okolnosti, jež provázely první toto poznání se Lukáše z Górký s Eliškou musely nechť zploditi v Elišce k muži tomuto, který tehdaž již byl vojvodou Běsko-Kujavským a starostou Buzským, Hnězdenským a Kolským, mezi nejzámožnější pány ve Velkém Polště a mezi první milce královny, ač byl Lutheranem, náležel. Král i spoluporučníci Eliščiní přáli sňatku jejímu s hrabětem, i sám král matce celou záležitost předložil. Matka sotva dceru opět v moc svou dostavši, na novo o ni třásti se začala, a jako kvočna, když jí kdo piskle vzíti chce, rozdurdoná se brání. Jindy se odvolávala v případnostech takových na vůli a nejvyšší poručnictví královo, nyní se musela jiných výmluv chytati. Nejdůležitější příčinu, proč v tom případě ani králi

po vůli býti nemůže, předstírala tu, že statut Litevský v takovém případě přísný jest proti Polákům, tak že každý v Koruně zrozený, kdo by se s Litvínkou v Litvě statky mající oženiti chtěl, tyto statky rodině své ženy postoupiti musí, a do země přijat býti nesmí. Král jí dával slovo své královské na to, že takovéto překážky mocí svou odstraní, ale kněžna Beata nechtěla na žádný způsob i na slovo královské spoléhati se.

Dělo se to ve Varšavě roku 1555, když král na sněm do Petrкова se vypraviti měl. Posledního dne před svým výjezdem chtěl tu záležitost ukončiti, a ustanovil, stůj co stůj, dříve neodjeti, pokud by se mu po vůli nestalo. Ptali se tedy napřed Elišky, zdali sobě přeje, vdáti se za Lukáše z Górký. Eliška, v níž neobmezená oddanost ve vůli matčinu přehlušovala všechny city ostatní, ano i cit srdce, odpovíděla, že jest hotova, vzíti si ho, jak mile Její Milost kněžna matka k tomu své přivolení dá. Na to staral se král sám co nejúsilněji, aby přivolení kněžny Beaty ke sňatku dcery její s hrabětem z Górký vymohl, i králova matka, Bona, čímli se své strany, co jen mohla, i biskup Čarnkovský vynaložil na to celou výmluvnost svou, ale všechno nadarmo. Kněžna Beata nevědouc, čím by se více ohražovati mohla, utekla chodbami v zámku až do lázně, a tam se schovala tak, aby ji najíti nemohli. Když pak se dlouho do komnat nevracela, znamenal král, že se schválně ukryla, a poslal, aby ji hledali. Nalezli ji. Všecky již omrzela tato staré kněžny úpornost; matka i sestry královny samy šly uprosit ji, aby se vrátila, když ale to nic nepomohlo, vzala jí některá z nich, snad sama Bona, prsten s prstu, a zanesla ho do komnat královských ku kněžně Elišce mluvíc, že matka již svolila, a na znamení toho že tento prsten posílá. Eliška odvětila na to: „I já svoluji, jestli matka svolila, ale jestli tomu tak není, tedy i já při vůli matčině zůstávám.“ A když se všickni jali přisvědčovati k tomu, že matka svolila, teprv se dala kněžna Eliška s hrabětem z Górký do kaple vésti, a od Čarnkovského, biskupa Poznaňského s hrabětem zasnoubiti.

Všecky odpovědi její při obřadu tomto byly v ten smysl: „Jestli to jest kněžny, matky mé, vůle, tedy jest to i moje.“ Po oddavkách teprv král již dobře na večír z Varšavy vyjel, chtěv býti téhož dne ještě na noclehu v Bloni, a též v noci teprv tam přijel.

Po sňatku, když se kněžna Beata v komnatách královny Bony ukázala, a tam svou dceru nalezši, o tom co se stalo, bezpečnou zprávu dostala, teprv počal náfek ohromný a slavné osvědčování, že to její vůle nebyla, aby dcera její tak vdáti se měla, a „jako jsem já nesvolovala,“ rozhorleně mluvila, „tak i má dcera nesvolila, odvolávajíc se při všem na vůli mou, proti které nikdy jednati nechtěla. Protož ani já ani dcera má sňatek ten za pravý sňatek nedržíme, ani držeti můžeme.“

Od té chvíle se kněžna Beata s Eliškou od královny Bony a jejích dcer nehnula, bojíc se, kdyby v jiném místě přebývala, aby jí dceru nevzali. Hrabě Lukáš z Górký musel chtít nechtít ženu svou u matky její nechatí, a když král se o tom dověděl, nepřipustil krokův násilných, maje za to, že čas nyní nejlépe úpornost matčinu přemůže. Na to se vzňala válka v Livonii, a hrabě z Górký pospíchal na ni se svou družinou chtít se tím více zavděčiti, a ženy sobě odané hodným se učiniti.

Tu však potkala kněžnu Beatu nová, nepředvídaná nehoda. Králova matka, Bona, nasbíravši pletichami svými ohromných pokladů v Polště, a nemohši již za panování Sigmunta Augusta, syna svého, naň a na vládu zemskou tak mocně působiti, jak za živobyť manžela svého, starého krále Sigmunta I., ustanovila ještě v běhu téhož roku 1555 Polsku opustiti, a do své vlasti Itálie se navrátiti. Obdrževši k tomu od krále, syna svého, jakož i od senátu dovolení, napřed 24 vozův s klénoty a penězi svými odeslala, všechno, kde co svého měla, sebrala, i čalouny se stěn komnat svých strhnouti davši, s veselou myslí, ani slzu neumoživši, s dcerami plačícími, každé jen po jednom prstenu na památku darovavši, se rozžehnala a bez průtahu na cestu se vypravila, ač Poláci na

to s velikou mrzutostí hledíce, násilím ji zadržeti brožili. Tu starý *Martin Zborovský* ještě jednou na kůň vsedá, v Křepicích ji dobání a zadržuje; ale nadarmo, jiná byla tenkrát vůle královská, a Bona dala Polsku s Bohem, vezoucí s sebou v klénotech a penězích takové bohatství, že podobného tehdež žádná paní v celé Evropě neměla ¹⁶⁾.

Kněžna Beata, ztrativši tedy při dvoře královském nej-mocnější ochranitelkyni svou, když viděla, žeby se při dvoře o nikoho více platně opírat nemohla, kdyby jí dceru bráti chtěli, hledala konečně bezpečnějšího pro sebe a dceru svou místa ve Lvově, kde v lékárně kláštera Dominikanského byt svůj zvolila ¹⁷⁾.

Tak uplynula téměř čtyry leta, a dlouho se *Lukáš hrabě z Górký* o svou ženu neupomínal, myslí, že se časem stará kněžna předce jinak rozmyslí. Když však tato nic takového nedávala na sobě znáti, naléhal hrabě na krále, aby mu k ženě dopomohl. Král cíť se hraběti velice zavázán za velké a důležité služby jeho, a chtěl mu v tom rád po vůli býti, poslal do Lvova rozkaz *Petrovi Bařinu* (Barzy), starostovi

- 16) Královna Bona byla dcerou Galeaza Sforzy, vojvody Milánského. Když se r. 1555 do Itálie vrátila, osedla v knížetství Bari v království Neapolském, kde ve třech letech 1558 umřela. O jejím působení v Polsku staré památky nedobře svědčí; po jejím výjezdu obíhal v Polsku následující latinský epigram:

Ut Parcae parcant,
Ut luci lumine lucent,
Ut Bellum bellum,
Sic Bona bona fuit.

To jest: Jako Parky života žetří, jako háje světlem svítí, jako vojny jsou hezké, tak Bona dobrá byla.

- 17) Tak píše *Bartoloměj Zimorovič*, nejstarší dějepisec města Lvova. Jeho historie Lvova; původně latinsky sepsaná, vyšla v překladu polském ve Lvově r. 1835. Kněz *Ign. Chodyský*, Karmelita, ve své *Historii Miasta Lwowa* (1829) myslí, že se tomu má rozuměti takto, jakoby kněžna Beata zahostila se byla v přibytku lékárníkově klášteru Dominikánského přilehlém. Však z dalších příběhův vysvitá, že bydlela v samém klášteře,

Lvovskému (který byl potom kaštelanem Přemyslským, a bys s poselstvím od krále do Španěl poslán tam umřel), aby jménem královým mladší kněžnu Ostrožskou dal manželu s ní zasnoubenému. Zároveň též hrabě z Górký se svými bratřími a jinými přátely do Lvova přijel.

Bylo to na počátku r. 1559, když Petr Baří do kláštera Dominikanského vešel, kněžně Beatě se představil, a rozkaz královský jí oznámil, širokými slovy rozkládaje, kterak by dceru svou za vzácnějšího, možnějšího, urozenějšího, bohatšího, krásnějšího a slušnějšího člověka nikdy nemohla provdati, aby se vůli Boží a vůli královské neprotivila více, a dobrovolně i laskavě odevzdala dceru tomu, komu od Buha jest určena a svátostí manželstva oddána, poněvadž již hrabě z Górký jinou ženu mítí nemůže; aby kněžna pamatovala na to, že ne bez příčiny podřídil Pán Bůh ženu mužovi, že on lépe o ni než ona sama o sebe se starati může; kterak prý to zkusil věk dávný, i nyníjší že to zkouší, že rada ženštiny vždycky k horší straně se chýlí, co prý vojen, co šurmův a bitev na světě bylo, že bez mála vždy z příčiny ženských a jich zlé rady pocházely. (!)

Stará kněžna nevděčně přijavši tato slova, řekla na to, že nikdo lépe nemůže raditi dceři než matka; král že jest poručníkem proto, aby sirotci od nikoho utlačováni nebyli, a ne proto, aby směl dávat dcery urozené mimo vůli rodičův, komu se mu ráčí; zachovej, Bože, bylo by to prý otroctví horší než v Turcích. „Má dcera,“ mluvila dále, „nezaslibovala se nikomu, jestli vyřkla nějaká slova, dokládala vždycky, jestli to jest matky mé vůle; a proto že to vůle matky nebyla, nebyl ten sňatek sňatkem, ani jím býti může. Dám knížat Ostrožských zajisté za své zásluhy o zem něco potěšitelnějšího od krále očekával, a ne takové zkázení.“ Konečně chvil podchlebiti tomu, s kterým co činiti měla, dodala: „I ty, pane Baří, měl bys pamatovati na to, že se narodil co svobodný šlechtic; kdyby král mimo vůli tvou komu svou sestru anebo dceru, jestli se ti někdy narodí, dáti chtěl, zajisté bys raději viděl smrt její, nežli ta-

kové otroctví. I já, kdyby se mně dcera do takového otroctví bráti měla, dříve tuto dýku (tu vyňala dýku ze šatu svého) napřed v ní bych utopila, a potom v sobě, i vyvolím raději to, než abych svou dceru do otroctví dáti měla!“

Baří ohlednuv se na to i ono, i tak hroznivá slova uslyšev, vypravil posla ku králi do Krakova se zprávou o věci, jak stojí. Král nepřijav to vděčně od Bařího, že mladou kněžnu neodevzdal hned muži jejímu, kázal napsati splnomocnění a poučení pro Bařího, jak sobě má ve všelikém případě počínati, a žádal, aby rozkaz jeho co nejurčitěji vykonán byl.

Na schválení kancléře Padněvského ustanovil král *Lukáše Górnického*, starostu Tykocínského, aby tento rozkaz do Lvova zavezl ¹⁸⁾.

„Já hned připraviv se,“ píše Górnický sám o sobě, „běžel jsem s podloženými koňmi do Lvova, kam jsem dopadl třetího dne; a když jsem učinil vyřízení své, a doložil, čeho bylo potřebí, počal starosta rázněji o to se starati, aby se žádost učinilo vůli královské.“ Starosta Baří tedy především postavil stráž v branách městských, aby bez jeho vůle a vědomí nikdo nebyl vpuštěn do města. Tu přijel ku

18) *Lukaš Górnický*, starosta Tykocínský, jest týž, jehožto pěkně psané *Dzisiej korony polskiej od roku 1538 do roku 1572*, obsahující poslední léta Sigmunta I. a celé panování Sigmunta Augusta, mně poskytovaly nejvydatnější pramen nynějšího vypravování. Bylť on jeden z nejlepších spisovatelův polských Sigmuntovského věku. Král Sigmunt August přijal ho za sekretáře, a teprv od té doby začaly se úřední písemnosti v jazyku polském vésti. Po smrti krále toho r. 1572 osedl na své majetnosti Lipinkově na Podlesí, věnovav poslední léta života svého literatuře. Tam sepsal výše zmíněné děje svého času, v kterých sám účastenatví bral a na mnoze jich očitým svědkem byl; tam povstal též i jeho výborný *Dworzanin polski*, v němž podává obraz, jak se šlechtic polský po větších dvorech žijící v celém životě svém zachováti má, a v kterém i na to stížnost vede, že Poláci rádi českého jazyka užívají, a českých slov do polštiny míchají, přednosti nějaké v tom hledajíce. (Viz: Úsudek o českém jazyku Lukáše Hornického, Poláka v 16. století od J. Jungmanna, Časopis Česk. Mus. 1830 III. str. 293.)

kněžně Beatě posel od Savického, písaře *Mikuláše Radziwilla*, vojvody Vilenského, knížete na Olyco a Něšvíži. V bráně zadržují toho posla, a ptají se ho, má-li nějaké listy. Když zapíral, prohlédávali jej, a našli listy zašité ve vojloku (plátěné pokrývce pod sedlem) psané písmem ruským, v nichž vojvoda Radzivill kněžně radu dává, aby dcera svou hraběti z Górký nedávala, nechce-li všechno své jmění potratiti.

Kněžna Beata nechťíc uznati za platné manželství dcery své s hrabětem z Górký, a majíc nyní z příčiny té i s králem veliké nesnáze, chytala se nyní posledních prostředků, aspoň všem na vzdory svou vůli proraziti chtěla. Porozuměla se s Radzivilly, s nimižto rod Ostrožských byl sešvagřen, a ti nastrčili pro její dceru příbuzného svého, *Šimona Olelkoviče, knáze Sluckého*, jehožto matka byla Radzivillovna. Aby se ten zámysl vyvesti mohl, opatřila se kněžna již před časem v klášteře, v kterém přebývala, dostatečnou živností, jakož i větším počtem lidí a zbraně na ten případ, kdyby se starosta Lvovský měl uchopiti prostředků ostřejších. Mezi tím udržovala tajné srozumění s Radzivillem, a když jí jednoho posla s listy zadrželi, počínala si dále tím opatrněji. Přestrojen za žebráka překradl se i kněz *Šimon Olelkovič* branou do města, a byl do kláštera vpuštěn.

Stavba kláštera Dominikanského, pocházející ze začátku 15. století a v jednom úhlu města při městských hradbách zrovna pod zámeckou horou stojící, poskytovala v čas potřeby dosti bezpečné útočiště, i mohla i obležení vydržeti ¹⁹⁾.

Starosta Baří byl tedy přinucen, klášter skutečně oblehnouti. Za nejvhodnější prostředek, přivést kněžnu ku kapitulaci, uznal, přetnouti dřevěné trouby, kterými klášter z venku vodu dostával. Na takovou nehodu kněžna ne-

19) Tehdáž při tom klášteře ovšem ještě nestál nynější jeho krásný, vysokou kopulí zpanile vynikající kostel, který mezi nejvýznamnější stavitelské ozdoby Lvova náleží.

byla připravena, a sotva jí z rána vodu zastavili, vyslala již k večeru dvořenína svého Zieleńského (který se potom stal vojvodou Plockým) a druhého služebníka k starostovi s tím vyřízením, že „z vůle Boží odevzdala již dceru svou ve svatý stav manželský knížeti Sluckému, Šimonu Olekoviči, a Eliška že již jest ženou jeho skutečnou, aby to králi oznámil, a tak aby také již od Lukáše z Górký pokoj měla.“

Uslyševše takovou novinu starosta *Petr Baří* i jeho bratr *Stanislav Baří* (který potom byl maršálkem při dvoře královském, pak ale vojvodou a starostou Krakovským) nevelmi pěkně ty dva posly odpravili, vyčítajíce kněžně tvrdost a zlehčování nejen vrchnosti královské, ale i vzácnosti a poctivosti domu jejich, a dokládajíce, že to předce tak nepůjde, jak sobě kněžna uložila. Že však nastala pochybnost o tom, zdali poslové tito paní své všechno věrně oznámí, uznal starosta za dobré, aby s tím vyřízením bratr jeho *Stanislav* sám ku kněžně se odebral, a jí, co se sluší, pověděl.

Šel tedy *Stanislav Baří* ku kněžně, a ten nepouště se v dlouhou rozmluvu zpřímá i jasně jí vyložil, jaký jest zákon zemský v případě takovém, a jaký trest čeká na toho, kdo se pokouší o cizí ženu, aneb kdo mu v tom dopomáhá. Kněžnu, mající čerstvý příklad přísnosti zákona na knížeti *Dimitru Sanguškovi*, porazil na tato slova takový strach, že jazyk ztratila, a již o hrozném zabítí sebe a dcery ani se nezmiňovala. A tak od zastrašené a okřičené kněžny *Stanislav Baří* odešel.

Druhého dne, když starosta po obědě k ní přijíti měl, vzkázala a prosila, aby jenom svého bratra již s sebou nebral, který jí to vykládal. V dlouhé pak rozprávce se starostou, která se až do půlnoci protáhla, a v které starosta měl nemálo co domlouvati a představovati, a konečně i hroziti musel, přivedena jest věc tak daleko, že kněžna slíbila dáti svou dceru ajitta v sekvester, t. j. do zástavy,

s tou výminkou, aby ji starosta hraběti z Górký nevydával dřívě, až král o všem zpraven bude.

Tedy třetího dne obležení kláštera Dominikánského jel sám starosta Baří se svou sestrou Herburtovou Dziedziłovskou pro kněžnu Elišku, a převezl ji do zámku ²⁰⁾ sám z veliké zdvořilosti a uctivosti při ní na stupénkách kolébky (kočárny) stoje.

Kněžna Beata zůstala v klášteře, a místo její zastupovala při Elišce starostova sestra, paní Dziedziłovská. Ale Eliška byla smutná, a nerada od matky se vzdálila; přivevši do zámku sedla sobě na lůžko tvář ku stěně obrácena, a jisti nic nechtěla, leč to, co jí matka postlala.

Druhého dne po vzetí Elišky v zástavu chtěl hrabě z Górký i přátelé jeho, aby mu žena jeho podlé rozkázání královského vydána byla; že však starosta kněžně Beatě slovem se zavázal, že mladou kněžnu hraběti z Górký dřívě nevydá, až král o tom, co se již stalo, zpraven bude, nemohly se úsilné žádosti netrpělivého manžela vyplniti.

Kněžna Beata kojila se však vždy ještě nadějí, že se po její vůli stane. Královi na vzdor chtěla dceru svou knázi Šimonu Olekovičovi zasnoubiti, a byla by to bez pochyby ve skutek uvedla, kdyby ji s jedné strany v samý čas užité přísnější prostředky, s druhé strany zas bázeň, překročiti zákony zemské, od toho nebyly zdržely. Rozhlašovala nicméně vykonání sňatku s Olekovičem za věc jistou (čehož jednak nebylo, jak dokládá Lukáš Górnický), kázala dceři, aby sama napsala list ku králi, dajíc zprávu o tom, že již jest manželkou jiného, a tak stavěla svou naději na tu chytrost svou, očekávajíc, že král tomu uvěří, a Elišku Olekoviči přikne. Také nemálo ještě se spolehala na přátele své při dvoře, a však, jak se později ukázalo, byli přátelé hraběte z Górký mocnější.

Když tedy se mělo čekati, až co král zkáže, odpravil starosta *Lukáše Górnického* s listy ku králi nazpět. Také

20) Totiž do zámku dolejšího čili nížkého, na jehožto místě nyní velikolepé Škarbkovské divadlo stojí.

Eliška mu dala svůj list s sebou, a sama ho prosila, aby jej věrně královi dodal. Vyjel tedy Górnický, a den před ním vypravil také hrabě z Górký svého služebníka ku králi, který se však hned nerozhodl, pokud se Górnického nedočkal, a se svými rádci neporadil.

Když mu Górnický list od kněžny Elišky odevzdal, ptal se ho král, tak-li skutečně jest, že sňatek a svátba Šimona Olekoviče hned v klášteře byla? Górnický vypravoval, co věděl, načež prý král velice na to se rozmrzel, že Olekovič do kláštera se dostal, a s vášní se vyjádřil proti předkovi jeho.

Konec byl ten, že král naposledy do Lvova zkázal, aby kněžna Eliška hraběti z Górký vydána byla. O tom, jak prý tam dále ve Lvově bylo, jak prý Eliška do kočárky (kočáru) vsedati nechtěla, jak prý se protivovala vůli královské, o tom všem Lukáš Górnický ve svých „Dziejach korony Polskiej“ nic dále psáti nechtěl, proto že potom již ve Lvově přítomen nebyl.

Kňaz Šimon Olekovič zdržoval se v úkrytu svém ve Lvově až do konce, ač hrabě z Górký naň pilně číhal, a když přišlo konečné rozhodnutí královské, stíží vyvázl z nebezpečství, které hrozilo životu jeho.

Na konci této druhé části příhod kněžničky Ostrožské pokládám za příhodné, uvesti několik slov rozjímavých, jimižto *August Bělovský* ²¹⁾ svůj úsudek o těchto příbězích pronesti za dobré uznával. „Při rozjímání o druhé části příběhův těchto vyniká především rozdíl a téměř úplný opak toho, co před tím bylo, zvláště v ohledu na počínání královo při tom. Tam jednal rázně a přísně, tu nadobytějně rozmyslně a lahodně. Ovšem tam též byl zločin: tu nejen zločinu nebylo, ale ani přestupku. Tam měl co jednati s bojovníky, s muži; tu má jednání se ženskou. Pobudky chování se kněžny Beaty, po-

21) V Dzienniku mód Paryzkých na rok 1843 č. 3.

kud se jen vyzpytovatí dají, byly zajisté nešlechtné, ba i špinavé; ale vždycky byla ona matkou, a měla právo přivolití neb nepřivolití k sňatku dcery své, a toho práva tak velice žetřil král, že jen po vyčerpání všech prostředkův lahodných ustanovil užiti moci své. Kde se při vládě tak velké mělo tolik ohledu na přirozené právo matky, tam nemusele býti veliké barbarství. — Jest to jedna z vymožeností rozumu lidského na cestě pokroku, že i nejslabší znenáhla vždy více přirozených práv svých nabývá. Ženštiny mají více práv ve společnosti nynější, než to před třemi sty lety bylo. Jako muž nad ženou, tak i to nerovně větší měli rodiče vládu nad dětmi. Úplná oddanost pod vůli oněch byla heslem dobře vychované dcery, a takovou býti vidíme Elišku, která v tom ohledu může sloužiti za ideal tehdejšího vychování. Všeliké domysly básníkův o jejich tajemných sklonnostech buď k Šimonovi Olelkoviči, buď ku kterémukoliv, brané za pobudky jejího jednání, zdají se mně zaváněti sentimentalností nynější. Pro Elišku dobrým byl mužem Dimitr Sanguško, a rovně dobrým i Lukáš z Górký; s jedním i druhým mohla býti šťastná; a jestli jí skutečně (jak potom se ukázalo) něco život ztrpčilo, to bylo jen to nesvolení matky, s čím se ještě ta nábožná myšlénka, že jí matka svého počehtání nedala, spojila, — i sama úcta k takovému smýšlení byla králi dostatečnou příčinou, že se s takovou bezpříkladnou trpělivostí a tak úsilně o to přivolení matčino staral.“

Než vizme, jak se vedlo dále oběma hlavním osobám vypravování našeho, kněžně Beatě a Elišce.

Kněžna Beata chtěla se pomstiti hraběti Lukáši z Górký, nyní zeti svému, aby žádného jmění po ní nezdědil, ač již věku svého okolo 50 let počítala, za *Albrechta Laského*, vojvodu Sieradzského se vdala. Ten však nemoha s ní vydržeti, poněvadž povahu svou v ničem nezměnila, vyvezl ji na svůj zámek Kežmarský ve Spiši (který od časův krále Sigmunta Luxenburského při koruně Polské v zástavě byl), tam ji u vězení držel a pomalu umožil, tak že u velké bídy a nouzi

život svůj dokonala. K tomu ještě manžel její všechny statky a celý majetek její poutrácel, ano i statky dcery její plnil²²⁾.

Eliška, nyní *hraběnka z Górký*, se svým manželem nešťastně žila, neb ji velmi tvrdě držel, a také potomstva s ním neměla. Hrabě Lukáš z Górký postoupil v krátko po svém oženění na vojvodu Lendického, pak byl zároveň generalem Velkopolským, konečně pustiv to stal se vojvodou Poznaňským. Po jeho smrti v Poznani r. 1573 zvolila si Eliška své vdoví sídlo u svého strýce *Basila Konstantina Ostrožského* v Ostrohu, kde dětský věk svůj v blažené nevinosti byla strávila, u téhož strýce, který ji proti vůli matčině knížeti Sanguškovi byl zasnoubil, a nyní na Ostrohu co velmož první třídy celou litevskou a polskou Rus naplňoval slávou a okázalostí dvoru svého. Však i tu neplynulo jí hojně zřídlo radosti, ba brzy úplně vyschlo, neboť silné sklácení myslí, jakému podléhala hlavně z příčiny matky své a své převeliké přilnulosti k ní, škodlivě působilo na pozdější věk její, a připravilo ji o jasnost rozumu. Paprocký ve svém „*Ogrodzie królewskiem* (Fol. CCVII.)“ lakonicky o ní připomíná: „Ku stryjovi svemu jechała, a tam umarła, *fuit mente capta*.“

Kterak kníže *Basil Konstantin* s kněžnou Beatou po oně neveselé svatbě Elišky a Dimitra na Ostrohu při soudu vyšel, o tom mně schází zpráv dostatečných. Dost na tom, že od těch dob žil sám na Ostrohu co hlava domu Ostrožských a ohromnými statky vládl, tak že ho počítali na million dvakrát sto tisíc zlatých ročního důchodu. Za to také si nemálo liboval v přepychu a nádheře. Maršálkem jeho dvoru byl jeden z větších vojvodův, kterému platil sedmdesát tisíc ročně za to jenom, že dvakrát do roka v čas větších slavností při něm stával. Dvůr jeho byl neobyčejně četný a skládal se z tisíce i z dvou tisíc lidí²³⁾.

22) Bart. Paprocký v: *Ogrodzie królewskiem*. Fol. CCVII.

23) Na svém dvoře choval také nějakého Bohdana, slavného žrouta, který obyčejně na snídani snědl pečené prase, hus, dva kapouny, hovězí pečení, tři bochníky chleba, celý bochník sýra a k tomu dva hrnce (5 mázů) medoviny vypil;

Město Ostroh zvelebil kníže Basil Konstantin znamenitými stavbami i větším počtem lidnatosti. Větší slávu nežli tím vším získal si ale napřed svou válečnou statečností, neb již svého otce, velikého hetmana Litevského, zastával v pozdějších jeho letech velmi šťastně na rozličných polních výpravách, i báli se ho rovněž Tataři a Turci, jako i Moskvané, co nepřátelští sousedé. Byl muž ducha osvíceného, lidumilný, chudým rozdával hojně, a pobožnost vykonával horlivě. Aby nebyl vytrhován v modlitbách, dal si ve všech církvích, do kterých chodíval, zříditi stolice z pozlaceného mosazu, na 4 lokte vysoké a na 2 lokte široké, z předu k zamčení, a třemi okénky po stranách a s předu opatřené. V nich před zrakem lidí ukryt oddával se pokání a pobožnosti. Prvního dne velkého postu zamykal se v Basiliánském klášteře Dubenském, vzal na sebe sprosté roucho mniší, a trávil dni a noci postem, zpíváním a modlením ²⁴⁾.

Byv horlivým ochráncem církve pravoslavné, staral se také o zvelebení její, povolával na svůj dvůr učence a umělce, pro vzdělání mládeže pravoslavné v Ostrohu školu založil, a řízení její *Harasimovi Smotryckému* svěřil; také vlastní tiskárnu tamže si zřídil, z které pak *první úplné sebrání písma svatého* v jazyku *církevně - slovanském* s velikým nákladem a staráním téhož knížete a pečí zmíněného Harasima Smotryckého tiskem na světlo vyšlo.

Kníže Basil Konstantin Ostrožský byl vojvodou Kyjevským, maršálkem Volyňským a starostou Vladimírským, umřel téměř sto let věku svého počítaje, teprv roku 1606. Sy-

mimo to všechno sedal, jak povídají, k obědu tak, jakoby nic nebyl jedl, a požíral zas deset kusův hovězího masa, telecího ještě více, rovněž tolik skopoviny, pečené prase, hus, kapouna atd., pil potom střídavě medoviny, vína, kořalky po čtyry hrnce, a piva bez míry. Byl pak postavy dosti vytáhlé, a tak silný, že se směl do třidosti práčův pustiti; nikdy se neopil, a po každém - jedění vstal tak od stolu, žeby byl mohl ještě jisti. Člověk takový mohl se jenom na dvoře Ostrožských aneb jemu podobných vyživiiti.

24) Niesieckiego; Herbarz Polski T. VII. Ostrogski.

nové jeho, kteří ho přežili, Januš a Konstantin, byli již katolíci, a nalézáme později v Ostrohu kollegium Jesuitské a jako v celém Volyni, Podolí, na Bělorusi atd. řeckou církev unitskou.

Roku 1670 rod knížat Ostrožských po meči vymřel, a statky jeho co majórat (ordynacya) přešly na rod knížat Sanguškův.

Důkladné monografie o kněžniče Elišce Ostrožské Poláci posavád nemají. Nicméně sloužila historie její mnohdykráté již za látku pověstí a útvorův básnických. Větší pověst z ní složil *Stanisław Jaśkowski* (*Powieści historyczne polskie. Tom I. Elżbieta księżniczka Ostrogska. We Lwowie 1829*). První část příběhův těchto jest také obsahem dvou dobrých dramatických básní. První sepsal známý *J. J. Kraševský* pod titulem *Halszka* ve 3 jednáních (*Poezyje J. J. Kraśzewskiego. We Wilnie 1838 díl 2*)²⁵⁾, a druhou hrabě *Alexander Przeździecki* pod titulem: *Halszka z Ostroga* v 5 jednáních. (*Próby dramatyczne polskie. Wilno 1841*). Oba zpracovali stejnou látku s rozdílného, sobě protivného stanoviska. Kraševský představuje Dimitra Sanguška co násilníka, jež Eliška nikdy nemilovala, Przeździecký naopak líčí je v obaplném srdečném srozumění.

25) Viz Čas. Česk. Mus. Dvanáctý ročník 1838 str. 564.

Vyvinevání křesťanského umění a nejstarší památky jeho, zvláště v Čechách.

Sepsal

Jan Eras. Wocel.

I.

Moudrost ducha světoploziho, která všechny rozmanité živly světa smyslného i světa rozumných duchů v ladný, t. j. harmonický celek spojuje, jest neobmezená svrchovaná krása, a spolu zdroj veškeré krásy. Tvůrce všehomíra jest svrchovaným umělcem, a všickni rozumní tvorové, mající v sobě obraz ducha tvůrcova, jsou takměř spolupracovníky jeho v oboru neskončené krásy.

Mocnost krasoplná stvořitele jeví se předně smyslem člověka ve *světě zevnějším*, t. j. ve přírodě: spatřujeme ji v blatích nerostů, v útvorech země, ve skupění hor, v ústroji systému slunečního a v myriádách nebeských těles dle přísných, velebných zákonů se pohybujících.

Znamenáme činy mocnosti této v harmonii barev, ve střídání světla a stínu, v líbezně krajině, jejížto květnaté luhy slunce paprsky svými libá, v horách velebných, vypínajících k nebesům báně ledem věčným kryté. Tatáž krása jeví se v bujném bylinstvu zemí tropických, v milostné růži a jemné violce, i dosahuje vrchole svého v ušlechtilé postavě člověka.

Mocnost tuto hlásá taktéž ladnost (harmonie) zvuků, jižto přinášejí vlny vzduchu ke sluchu našemu. Moře hučí velebné žalmy své, potůček šepce luhům tajné dumy, a zvuky slavíka vzbuzují v srdci city milostné.

A podobně jako v těchto třech dobách přírodní krásy smyslem našim jest zjevena moc krasoplná božská, tak i

duch člověka, jakožto obraz ducha světoplodného, která v sobě tři doby, jimižto moc krasoploďná jeho se objevuje.

Člověku jest totiž vrozená vlastnost, krásu jevíci se v rozsáhlosti dle délky, šířky a výsosti napodobňovati v dílech *stavitelských a sochařských*. Ideu krásy, jevíci se oku ve všem, co září světla z oblohy k zemi plynoucího oslonoženo jest, může člověk v jedné době, v jednom okamžení pojmuti a ji na prostoto taktéž vyobraziti. Zde jest původ umění *malířského*. Člověk taktéž i schopnost má, ohlasy života přírody a ohlasy citů svých zevnějšmu světu krásnými hlaholy projevovali; na čemž se umění *hudební* zakládá.

Mocnost krasoploďná stvořitele zjevuje se i ve *světě rozumných duchů*. Onať se obrazí ve krásě citů a myšlének, jimižto svět, vnitřní člověka jest osvětlen a oblažen. Člověk poznáv a pojav vnitřní tento svět vědomím, projevuje city, myšlénky a názory své prostředkem řeči. Toť jest věčný zdroj a pramen *básnictví*. — A však v mravní, náboženské krásě, ve *ctnosti, dobrotě a pravdě* zjevuje se duchu člověka nejvelebnější odlesk sverchované krásy. *A paprskem této božské krásy, krásy mravní a náboženské, může umělec proniknouti hmotu, a vyšší náboženskou ideou ozářiti a posvětit plody umění svého, — na čemž se zakládá sverchovaný stupeň umění, — umění náboženské.*

Základní živel a příčina veškerého plození krásného a umění vůbec, spočívá v duchu člověka, jakožto v obrazu a odlesku ducha tvůrce. Čím živěji vědomí posvátného tohoto daru v mysli umělce jest probuzeno, tím ušlechtlejší a skvělejší idealy plodí duch jeho a odolává tím mocněji překážkám, ježto hrubá hmota zevnějšmu objevování-se idealů v cestu klade. Dílo umělecké v pravém smyslu slova toho jest zevnější znamení a důkaz vnitřní duševní činnosti, v kteréžto se obrazí mocnost krasoploďná věčného tvůrce. Lad, ústroj, samostatnost a ušlechtilá vhodnost musí býti vesměs spojeny v díle takovém, které tudíž *oduševněnou hmotou*

málo být nazváno. Každé umělecké dílo jest vtělená, k zevnějšímu světu připoutaná částka duševního života umělce, tající v sobě odlesk duševní individualnosti jeho. Výtvarné umění přenáší krásné idealy ducha do světa hmotného; umění hudební horuje v říši citů, vzbuzuje v srdci radost i žaly, tesknost i blahost a tušení milostné, a básnictví vznáší se nad oběma, i dojmajíc srdce a rozněcujíc zápal vznešený, může tím mysl a vůli člověka přikloniti k cili velebnému.

Dříve nežli umělec ke tvoření díla nějakého přistoupí, musí v duchu jeho *praobraz* nebo *ideal* díla takového vzniknouti. Musí on zajisté vědom býti sobě toho, co má být předmětem tvoření jeho; zroditi se musí v duchu jeho idea tvorů budoucího, a duch proskoumav ideu takovou a odstraniv všechny vady a protivné živly, musí snažiti se, aby idea tato v ladné slušnosti a pouhosti v duchu se dotvořila, a praobraz, pojmu krásy přiměřený vznikl.

Na jevě jest, že zevnější předmět, kterýžto jest podmínkou plození idealu, nejmocněji působí v podstatu jeho, a tudíž i ve skutečné tvoření díla uměleckého. Předmětem jest naznačen obrazotvornosti jistý směr; předmětem mění se taktéž idea. Čím vznešenější předmět, tím velebnější idea jeho, tím mocněji a úsilněji blýská paprsek duševní podstaty a zjevuje se světu v idealu uskutečněném.

Umělci se naskytuje nescíslné množství předmětů, nestejně ovšem ceny a vážnosti. Předměty z života přírody vážené nemají té ceny, jako výjevy z života duševního, dotýkající se něžných strun srdce, vzbuzující blahé city a touhu milostnou; ještě výše sáhá ideální cena předmětů z života národův a člověčenstva vážených: a však nad těmito povýšeny jsou velebnou svou podstatou *předměty, jimižto člověk se snaží napodobňovati bytnost světloplasi, bytnost božskou*; — *nejvznešenější ze všech jest Bůh a idea božství*.

Ovšem i krásné tvary umělecké, v nichžto se pouze nemá příroda obráží, musí býti ozářeny jiskrou ze zdroje věčné duševní krásy vyblesklou; a však v plodech umění, objevujících činy, bytnosti božské, t. j. *plodech umění ná-*

boženského, posvátná ona síla duševní v úplnosti své musí býti objevena; v plodech těchto dostupuje umění svrchovaného velebnosti své stupně. K tomuto stupni se neslo snažení všech národů od nejdávnějších věků; neboť snažení toto jest nutným výsledkem náboženské touhy ducha člověka vrozeného. Ano můžeme tvrditi, že *touha náboženská, totiž snaha slověka, spojenou býti s tvůrcem svým, kořiti a klaněti se jemu, byla od dávných věků zdrojem a hlavní příčinou veškerého umění.*

Bájesloví národů pohanských jest výsledkem této touhy; mythologie jich jest neustálé makání po božství v labyriatu bludů, úzkostlivé toužení duše po idealu pravdy a dobra. A však člověk nenalezl ukojení touhy své, dokud nebyl vyveden z bludiště tohoto nevyzpytatelnou láskou božského vykupitele. Umění pohanské hledalo obraz božství na bludných cestách a dávajíc nízkým tvorům příznaky božství, kořilo a klanělo se jim, jakoby v nich nalezlo předměty, touhu vnitřní ukojující. Tím však netoliko duch do bludu uvržen byl, nýbrž i umění přikováno jsouc k modlám, musilo se kořiti hmotě. Protož zákon Mojžíšův zabráňoval Israelitům tvořiti sobě obrazy boha: neb tyto jiných vzorů neměli, nežli těch, které jim pohanské umění, v jasně modloslužebnosti pojalé, poskytovalo. Než však umění vůbec nebylo vyloučeno zákonem Mojžíšovým ze života národu israelského. Symbolická stavba a ornamentika, archa smlouvy a chrám Šalamounův tajily v sobě ideu o všemohoucí, světem a osudem člověka vládnoucí mocnosti božské. Jediné obraz svrchované bytnosti nesměl býti vypočten rukou člověka, poněvadž svrchovaný ideal jeho ještě nebyl objeven světu, a člověk chtěje obraz takovýto zhotoviti, klonil se k předmětům, v nichž pohanstvo obrazy bytnosti božské, ano i božství samé spatřovalo. Protož zákon dán lidu israelskému: „Neučiníš sobě rytiny ani jakého podobení těch věcí, kteréž jsou na obloze, ani těch, kteréž jsou na zemi a u vodách, a nebudeš se jim klaněti ani jich ctíti: nebo já jsem hospodin, Bůh tvůj.“ — Tím ukázáno zjevně na bludný názor umění pohanského;

ktorý tudíž odstraněn a zrušen býti musel zákonem vyšším jímž se cesta klesla zákonu Krista. Zákon onen v desk Mojžišovy vrytý byl *zakazující*, a ustoupil tenkrát zákon *positionálnímu*, když míra času byla doplněna a výkupitel světa bůh lásky a smilování, objevil se na kříži. *Tím skutkem objeven byl ideál božství ducha i oku člověka, a umění sprostě bylo bludů a úzkostlivého hledání obrazu božství o pouhé přírodě, na pravou cestu bylo přivedeno.* Tmavý závoj, jenž od nesčíslných věků zahaloval duševní oko člověka, odhalen byl skutkem svrchované lásky božské, skutkem vykupení. Vtělením-se syna božího ukojena jest touha člověka po skutečném spojení-se s bohem, pročež umění tenkrát pravý poměr svůj k náboženství nalezlo. Umělec sprostě jsa svazku, jej k pouhé hmotě poutajícího, našel tím svojí bodu, dle vnitřního puzení svého vroucí láskou přílnou k ideálu náboženskému a oddati se bohu, jehožto obraz v nebeském světle lásky a smilování před duchem jeho se vznáše

Než však jen zvolna a znenáhla mohlo se vyvinovati novototo umění, umění to křesťanské; ano můžeme říci, že na počátku *zpátečné kroky* učinilo: neboť v prvních trvání svých dobách bylo daleko vzdáleno onoho stupně dokonalosti k němuž umění pohanských národů, zvláště pak Řeků, bylo dospělo. Muselo se takto státi dle zákonů přírody, jen velí, aby každý vyšší život, dokud v prvním zrůstu a vývinu se nalézá, mnohem nedokonaleji se zjevoval nežli život nižší a však dospělý k vrcholi dokonalosti své. Náзор pohanského umění, jsouc od nesčíslných věků v mysli člověčenstva zakotven, nezmizel ihned z života národů pokřesťaných tudíž i mocně působil při začátcích nového křesťanského umění. Velebná idea, umění toto oduševňující, byla v podstatě své protívou názoru pohanského; pročež posvátná tato idea jen po tuhém zápasu s hmotou a s názorem pohanským mohla v plodech nového umění patrně objevena býti. Zápas tento spatřuje se zjevně v začátcích umění křesťanského, kde vyšší idea na mnoze v rouše pohanském se jeví, aniž se jinak jevití se může, nemajíc jiných podob a vzorů, jimi

by se zevnějšímu světu okázati mohla. Tou měrou však, jakou se názor a způsob křesťanský pevněji kotvil v životě samém, taktéž umění křesťanské sprostkovalo se pohanských živlů, a bralo na sebe novou zevnější podobu, přiměřenou obsahu a ideálu umění samého.

Zde však slyším namítati: Skvělý byl onen svět olympických bohů, krásné a přemilostné zjevení-se jeho v umění Řekův a Římanův; v klassickém umění zjevovalo se vědomí duševní síly ve slušném spojení rozumu s obrazností, v němžto panoval něžný cit, lad a míra. — Ovšem! dosáhlo klassické umění vznešeného stupně; než jen dotud, dokud se v něm *přírodní krása* smyslům našim zjevuje. K nejvelebnějšímu stupni umění, *k umění náboženskému*, nepovzneslo se umění řecké, aniž povznesti se mohlo, poněvadž živlové přírodní a působení jich v život člověka byly předmětem náboženské úcty oněch národů. Náboženství Řekův a Římanův mělo ráz přírodní, fysický, a ráz a způsob tento obrazil se veskrz v umění klassickém.

Činem vykoupení člověka z okovů hmoty a hříchu vzdálen jest chérub s plamenným mečem zabraňující přístup k bráně rajske. Zjevením se boha v podobě trpícího člověka objeven jest úmysl božský, a v duchu, jenž poznal úmysl tento, zbuzeno jest vědomí života věčného, vědomí vznešeného povolání jeho. Láskou svrchovanou vykoupeno jest pokolení lidské po spasení toužící, a oko člověka otevřeno pravdě svaté: *že bůh jest svrchovaná láska*. V Kristu běře tudíž počátek svůj vyšší pravý život člověčenstva, a síla přesvědčení tohoto veškerým životem spaseného pokolení vládnoucí, proniká i umění křesťanské, jehož úlohou jest, *aby objevovalo zevnějšímu světu posvátné idealy skutkem vykoupení v duchu člověka zplozené, aby na perutech jeho se nesly světem myšlénky z hlubiny věčné božské lásky vážené, dojmající srdce a ducha vykoupeného člověčenstva*.

Kterak umění křesťanské z chudičkůch, v rouchu pohan-

ském se tajících začátků se vyvíjelo, jaké zápasy s hmotou odpornou vedlo, budiž ukázáno v listech následujících.

II.

Základ bájesloví všech národů záleží na ponětí o všeobecném životě všehomíra, v němžto rozdílu není mezi duševním a hmotným živlem. V tomto ponětí původ má zosobňování sil přírodou vládnoucích. Člověk považující se za soustřed veškerenstva, spatřoval ve přírodě i přirozenost i povahu svou, *a to, o čemž rozum nalézá účinkující sílu, bylo mu osobou*. On zosobňoval živly přírody i mocnosti životem vládnoucí a přenášel do nich city své, svou blahost i žaly, touhu lásky i vášnivě záští, ano i způsob rození i umírání svého; a nucen jsa pudem vnitřním, aby projevoval smýšlení a náhledy své o vyšších přírodou i osudem člověka vládnoucích mocnostech, hledal ve světě smyslném obrazy, které přibuznost nějakou měly k ponětí, ježto on sobě o silách těchto byl utvořil. Tento byl společný původ mythologie a symboliky veškerého pohanstva.

Badáním novějších zpytatelů dokázáno, kterak velká částka bájí ze střední Asie přenesena byla k Řekům, aneb spíše, dle domnění mého, od Pelasgův samých ze společné asiacké kolébky přenesena do evropské a malo-asiacké jich potomní vlasti. Veškery báje, vztahující se k Dionysovi, jako jsou báje o vítězném tažení a zvířecí podobě jeho, taktéž i modloslužba Lingamu původ měly ve střední Asii, zvláště v Indii. Tamtéž ukrývají se počátky úcty Venuši a Heraklovi vzdávané, jakož i veleboní *velké matky*, asiacké bohyně přírody, kterážto u Řekův v podobě Venuše, Cybely ano i Junovy velebona byla.

V Indii však skládaly emanace a přetvary bohův rozsáhlou, podivně se proplétající osnovu mythologickou, a jsouce spolu obsahem kosmogonie a epických básní Indův, dodávaly zvláštní ráz umění indického. Báje mythologické Indův obsaženy jsou v tesaných obrazech chrámů, v kamenorezích jich i ozdobách stavitelských, tak že chrámy indické takměř zka-

menšleu mytologii představují. Tam se nalézají přepodivná, často i potvorná skupení rozličných částek zvířat i těla lidského v jedno tělo, postavy ze dvou i více těl složené, n. p. Obrazy Šivy a Parabrámy. Podobný úkaz zjevuje se v Egyptanův uměleckých památkách, jichžto původ v mytologii národu tohoto se tají. Tam Anubis s hlavou psa, Horus s hlavou krahujce, Tyfon v podobě krokodila se spařuje, a Osiris, obraz slunce — řeckého Féba Apolla, zjevuje se s nestvůrnou hlavou jestřábí, a Isis, řecká Cybele, často podobu má ženy o mnoha prsou, mající hlavu rohami zohyzděnou. Než však obrazy těchto mytologických bytností v dobách, kde umění egyptské skvěleji se vyvíjelo, totiž za panování XVIII dynastie Faraonův a též v době Ptolomejské, taktéž ušlechtilejší podobu obdržely, byvše někdy bez oněch zvířecích příznaků vypořádány. O tom nás přesvědčují umělecké památky z oněch dob zachované, jakož vůbec novějším zpytováním domněnka starodávni jest zamítnuta, jakoby umění-Egyptanův ve zkamenělosti nějaké napořád trvající, žádných pokroků bylo neučinilo. A taktéž znamenáme v památkách skvělejší doby indického umění patrné snažení, přiblížiti se k ušlechtilemu vzoru, čehož důkazy poskytují výtečné kamenorezby v chrámu Diennuhhla, a krásná socha indické Venuše, bohyně Lakšumy, v pagodě Bangalorské. Zdařilejší tyto mytologické obrazy Egyptanův a Indů jsou zjevným důkazem, kterak tenkrát, když národ k vyšší vzdělanosti dospěl, spolu se budila i touha, aby předměty náboženské úcty se zjevovaly oku v podobě ušlechtilejší, ideální, kterémužto snažení však utkvělý přísný názor náboženský překážel. Z toho vysvitá, kterak modloslužba (fetišismus) umění v tuhých vazbách držela, a kterak ideal umělecký jen po tuhém zápasu s pohanským zakořeněným názorem z hlubiny ducha vyblešknouti směl a hmotu proniknouti.

Národu řeckému, jehožto jasný rozum nejhluběji mezi všemi pohanskými národy do svatyně umění vnikl, podařilo se vítězný boj podniknouti s názory, jakých sobě fetišismus v mysli lidu byl utvořil. Bylať nicméně doba v životě národu

řeckého, kde tento na rovném stupni duševního vývinu se nalézal, jehož národové východní a severní byli dosáhli, kteří neladným způsobem postavy bohů tvořili, hyzdíce je mnohými hlavami a rukami, a údy těla zvířecího. Duch hellenský netoliko dalším vyvinováním mytologie, nýbrž i uměním svým ušlechtil postavy tyto a dospěl takto k ideálu krásnému, jenž u nich ve svrchované dokonalosti formy záležel ¹⁾. Tudíž zrodila se přední zásada hellenského umění: tvořiti bohy v ušlechtilé podobě člověka, v kteréžto se vyšší rozkvět síly a tělesné krásy objevuje. Nicméně cesta k ideálům těmto vedla řadou původních nestvůr rohatých, mnoho-
hlavých. Teprv tenkrát, když z pradávného fetišismu Pelasgův se vyvinulo zbožňování ušlechtilé podoby lidské, do-
tvořilo se pravé umění Řekův ²⁾.

Umění pohanské mělo ovšem původ svůj v toužení ušlechtilém, v toužení po obraze božství; a však hledalo obraz ten na mnoze v hrubém fetišismu, s kterýmžto odlesk síly božské, krasopločné, duchu člověka vrozený, během nesčíslných věkův musel zápasiti. Jen tu a onde podařilo se posvátnému tomuto plamenu vyblesknouti skrze tmavou hmotu, jak to z některých plodův umění egyptského a indického vysvitá; a však byly to jen řídké šlehy blesku, husté tmy pohanského světa ozařující. Teprv nad krásnou Grecií rozestřely se milostné červánky umění, když genius hellenský zvláštiv nad obludným fetišismem, umění řecké povzněl k onomu dokonalosti stupni, na němž přirodní krása v úplnosti své smyslům člověka se zjevuje. Než však, byť i skvělé plody řeckého umění proniknuty byly jiskrou ze zdroje věčné duševní krásy zářící, *obrážela se v nich pouze*

1) Die Kunst der Griechen warf dem Bacchus die Hörner, andern Göttern andere drückende Symbole ab, und symbolisirte die Götter selbst zu bleibenden, ewigen Charakteren. Eine Stirn des Jupiters, Herkules, Bacchus ist für die ganze Familie charakteristisch. Die Kunst der Griechen herrscht im Gebilde und spricht sich, rein von aller Sage, durch sich selbst aus. — Herders Persepolis.

2) Srovn. Böttigers Ideen zur Kunst-Mythologie. I. 172.

krása zevnější přírodní: v plodech sebe skvělejších umění řeckého nebyla, aniž obsažena býti mohla ona *úplná posvátná krása duševní*, jejížto pramen skulkem božského vykoupení objevený, ve víře Kristově se přýští. Než podobně jako z hrubého fetišismu umění řecké se vyvinulo, a zavrhnouc potvorné obrazy jeho, ve skvělé ušlechtilosti nad ním se povznese, tak též probralo se z rumu kleslého umění Řekův a Římanův umění křesťanské a nad nimi konečně vítězoslavný prapor svůj rozvinulo. Uplynulo mnoho věků, nežli křesťanská idea tuhý odpor pohanského názoru přemohla, a ještě déle trval boj umění křesťanského s odporoučnou hmotou. Neboť hmota světlu duševnímu vzdorující bezděčně a nevolně se propůjčovala ideálu křesťanskému, tak že umění křesťanské, chtěc vyšší posvátný názor svůj do hmoty vštípit, během mnoha věků nuceno bylo názory své v *symbolické formě* k nedokonalým plodům svým přikládati. Podobně jako umění řecké znenáhla se sprostřovalo neladných forem, fetišismem utvořených, až pak k ideálu *přírodní krásy* dospělo, tak i křesťanské umění, po mnohověském úsilném snažení toho cíle dosáhlo, že odstranivši příznaky rozličné, na mnoze ovšem z ponětí samého křesťanství vážené, vznešené idealy své bez pomoci symboliky v pouhé hmotě vytvořiti a k duševní útěše člověka zvelebiti dovedlo.

Spůsob zápasu umění křesťanského s pohanským názorem a s odporující hmotou nejpatrněji ukazují umělecké památky v *katakombách* a ve starých *miniaturních obrazech* nám dochované.

III.

Křesťanství zavrhllo pohanský spůsob pálení mrtvých, čehož příčinou bylo netoliko učení o z mrtvých vstání, v křesťanské víře obsažené, nýbrž i úcta vzdávaná mučedníkům víry. Ve velkých městech, v Římě, Neapoli, Alexandrii a t. d. vyhledávány byly k pohřbení mučedníkův a vyznavačův víry Kristovy místa v lomech podzemních, v tak nazvaných *katakombách*. Lomy tyto utvořeny byly v Římě nejvíce v po-

slední nádherné době římské republiky, kde totiž k velkolepým stavbám užíváno bylo země Puzzolánské. Prokopávání půdy, na níž světovládná Říma byla vystavena, počalo bylo k účelu podotknutému u brány Esquilinské, a lomy tyto nazvány jsou pískovny (arenaria). Hrozné prý skutky a vraždy v těchto podzemních slujích páčány byly, a mrtvolý otroků a proletářů do nich metány³⁾. V těchto hrázyplyných skrýších hledalo na počátku trvání svého křesťanství, pronásledované vládou, útočiště; tam obřady posvátné vykonávalo a pochovávalo těla mučedníků svých. Křesťané rozšířili znenáhla místnosti takové, a tam, kde těla znamenitějších mučedníků byla položena, vyklenuli prostranější kaple, a památku odpočívajících tam svědků Kristových snažili se zachovati příštímu pokolení v obrazech malovaných i tesaných. Papež Kalixtus (r. 222—255) dal rozšířiti a ozdobiti jednu z oněch podzemních skrýší, která se pod basilikou sv. Šebastiana nalézá, a hřbitovem Kalixtinským sluje: tato obdržela jméno *katakombe*, kteréžto později i na ostatní toho druhu místnosti přešlo⁴⁾. Za času posledního velkého pronásledování křesťanů byl přístup k těmto skrýším, v nichž se předrahé, krví skropené památky vyznavaatelův Kristových tajily, těmto přísně zakázán a zamezen. Než však když velením císaře Konstantína víra Kristova volného průchodu v říši římské byla nalezla, netoliko otevřeny jsou katakomby zástupům křesťanův, nýbrž i rozličným způsobem ozdobovány a zvelebovány. Poněvadž v Římě tehdaž již možno nebylo, aby se křesťan mučedníkem víry

3) Tak zmiňuje se Cicero (pro Cluent. c. 13): *Asinius autem — in arenarias quasdam, extra portam Esquilinam, perductus, occiditur.*

4) Ve spisech sv. Řehoře Velkého vyskytuje se nejprve název *catacumbae*. První křesťané nazývali podzemní tyto místnosti slovy *cimaeteria*, *area*, *cryptae*. Tak píše sv. Jeroným (Roech. c. 40): *Dum essem puer, et liberalibus studiis erudirer, solebam cum caeteris ejusdem aetatis et propositi diebus dominicis sepulcra apostolorum et martyrum circumire, et crebro cryptas ingredi.* Tertullian (ad Proc. c. 3.) se zmiňuje: *de arsis sepulturarum nostrorum.*

stal, protože vzdávána byla tím vroucnější úcta dosavadním mučedníkům. Nad katakombami, v nichžto těla mučedníků spočívala, vystaveny byly chrámy, z kterýchžto do podzemních pohřebních skrýší chodby vedly, čehož v pozdějších církevních stavbách následováno, a sice ve kryptách pod hlavním oltářem založených, v nichž taktéž ostatky svatých mučedníků byly položeny.

Katakomby římské důležité jsou i z té příčiny, že se v nich objevuje *nejstarší způsob vyvinování umění křesťanského*. Stěny a stropy jich jsou totiž zdobeny malbami, a okrasy kamenické se spatřují na oltářích i sarkofagách chrámů těchto pohřebních.

Nejpamatnější a snad nejstarší z katakomb, rukou křesťanův ozdobených, jest *katakomba Kalixtinská*. Podzemní tato skrýš byla jevištěm krutého osudu nejdávnějších vyznavačů víry Kristovy v Římě. Tam v tmavém lůně země, v době krutého pronásledování křesťanů, přebývali papežové, rozmnožující v tichých podzemních prostorách křestem církev, kdežto nad nimi nepřátelé zuřili mečem a ohavnými mukami proti vyznavatelům nové víry. V noční době vystupovali kněží z těchto skrýší a donášeli vězňům a mučedníkům posilu, jižto víra poskytuje. Nepřátelé však, vyslídívše i toto útočiště křesťanův, zbrodili je krví obyvatelův hrobek těchto, a tak zvýšena byla posvátnost místností skropených krví nových mučedníků. Znamenitý počet křesťanů podstoupili tam během třetího století smrt mučednickou, a tyto posvátné kobky hřbitova Kalixtinského honosí se zvláštními ozdobami, v nichžto počátek umění křesťanského se tají. Na stěnách pohřebiště Kalixtinského nalézají se hojná vyobrazení předmětů křesťanských, v nichžto vůbec ráz antický se jeví. U prostřed kruhu krásnými rozvilinami ozdobeného jest vypodobněn *Orfeus*, kouzelným zvukem lýry zvěř lesní k sobě lákající: symbol to Krista, působením učení svého srdce lidu k sobě poutajícího. Dále se spatřuje *Eliaš* v ohnivém voze k nebesům se vznášející, a *Noe* z archy své vítající holubičku s ratolestí míru. V jiném oddělení

Kalixtinské katakomby spatřuje se v rozsáhlém oblouku opět *Orfeus* s lýrou u prostřed lesních šelem, a kolem obrazu tohoto jest čtvero vyobrazení a sice: Mojžiš prutem svým ze skály pramen vody dobývající, David máje prak v ruce, Daniel mezi dvěma lvy a Kristus, jenž Lazara křísí. Formy obrazů těchto jsou naskrz antické. V jiném oddělení téže hrobky vyobrazen jest Kristus sedící se závitkem písma svatého v ruce u prostřed zástupů. V kruhu nad obrazem tímto rozepnutém spatřují se krásné rozviliny ⁵⁾, na nichž brozně zavěšeny jsou, které geniové trhají a do košíčků kladou. Rozviliny i geniové ve výkresu i provedení svém patrný ráz antický projevují ⁶⁾. *Vyobrazení Krista v podobě dobrého pastýře*, totiž mladíka nesoucího na rameně ovčičku, vyskytuje se zhrsta v nejstarších katakombách. Obraz ten nalézá se v katakombě Kalixtinské u prostřed čtvero částí roku, čímž způsobem malovaných, jakým je řecké umění vypodobňovalo. Týž obraz spatřuje se v katakombě sv. Marcollina a v katakombě sv. Priscilly u prostřed ozdob antických. V obraze dobrého pastýře shoduje se symbol křesťanský slovy evangelisty naznačený: „Et cum inveniret eam (ovcem), imponit in humeros suos,“ s allegorií antickou. Neboť i umění řecké mladíka s ovčičkou na ramenou vyobrazovalo. Pausanias totiž píše, že se v Tanagře socha pastýře takového, od Kalamissa zhotovená, nalézala, dokládaje, že o slavnosti Merkura Kriofora slíčný mladík s ovečkou na ramenou byl veden kolem města ⁷⁾. V katakombách vy-

5) *Rozviliny* = úponky na některých rostlinách, jako na révě, *cirrhí*; tak nazvané arabesky nejvíce podobají se k ozdobným takovýmto úponkám: protož *arabeska* může přiměřeným slovem *rozvilina* v jazyku českém nazvána býti.

6) Srovn. důkladné dílo: F. Piper *Mythologie und Symbolik der christlichen Kunst*. I. 121.

7) Srv. Piper — *Mythol. und Symb.* I. 77. 86. 103 atd. Že v obraze dobrého pastýře (i Orfea) nebyla vypodobněna osoba spasitele, nýbrž pouze příznak čili symbol jeho, vztahující se k paraboli písma svatého, dokazuje Piper, jenž dří: In dem Bilde des guten Hirten erscheint Christus allerdings

obrazen se spatřuje prorok *Jonáš* od ryby pohlcený a opět vyvržený, a sice v podobě mladíka. Zde se též tradice řecká stýká s onou událostí v starém zákoně obsaženou, neboť řecká mythologie mluví též o Herkulovi, jenž rybou pohlcen a po třech dnech opět vyvržen byl. Než však takovéto vypořádávání Jonáše na křesťanských památkách příčinu svou má ve slovech Ježíšových (Mat. XII. 40.): „Jakož byl Jonáš ve břiše velryby tři dni a tři noci, tak bude Syn člověka v srdci země tři dni a tři noci.“

Noe s ratolestí olivovou v nejstarších křesťanských obrazech vypořádán býval taktéž v podobě mladíka. Zde, jak vůbec známo, patrná podobnost se naskytuje mezi Noem a Deucalionem, který tímtež způsobem s ratolestí a s holičím vyobrazen jest na mincích řeckých, kteréžto v městě Apomei ve Frygii raženy byly.

V katakombě sv. Marcellina spatřuje se vyobrazení kvasu prvních křesťanů, *agapé* (ἀγάπη) nazvaného. Hody takové konali křesťané na památku zemřelých, zvláště na den usmrcení mučedníkův, jakož i při jiných svátečních příležitostech. Původ obřadu tohoto byl ovšem pohanský; nebo na památku zemřelých, a tak též při narozeninách strojivali Řekové a Římané hody (περὶ δειπνῶν, Ἐκείνης δειπνῶν), u Latinských „comparatio, silicernium“ nazvané, jichžto vyobrazení se na antických popelnicích nezdávka spatřuje. Hody *agapé* zavrhuje, dle svědectví sv. Augustina, sv. Ambrož, jenž praví, že se tyto podobají obřadu pohanskému (quod illa parentalia superstitioni gentilium essent similia). Tudíž znamenáme, kterak v tomto obraze se patrně odráží živel antiky. —

Na *sarkofagu*, v pohřebišti Kalixtinském nalezeném, jenž se nyní ve ville Corsini nedaleko Říma chová, spatřuje se kamenorezba dobrého pastýře vypořádňující; na jedné straně mramorové této rakve vyobrazeny jsou čtyři hlavní proroci starého zákona, na druhé pak čtvero

in menschlicher Gestalt, aber nur aus einer Gleichnißrede, noch nicht persönlich.

Sybil, pohanských to zvěstovatelkyň příchodu Krista. Znamenáme, že původce těchto obrazů snažil se naznačiti, kterak v. pověsti pohanské se proroctví vyskytuje o příchodu vykupitele, v němžto nová víra pramen a původ svůj nalézá.

Zevnější forma oněch nejstarších obrazů v katakombách římských nese, jak řečeno, patrný ráz původu antického, byť i v podstatě jich nový, od pohanského názoru docela rozdílný duch se jevil. Při prvním pohledu na katakomby sv. Marcellina, Priscilly atd. nenalézá se téměř žádného rozdílu mezi malbami, které stěny tyto kryjí, a obrazy, jimiž se hrobky pohanské, n. př. hrobka rodiny Nasonův⁸⁾ honosí. Strop pohanské hrobky jest oblouky a rozvilinami rozdělen na mnoho polí, ježto obrazy mythologické vyplňují; stěny jsou krášleny stavitelskými ozdobami, rozvilinami a mythologickými obrazy. Takové též rozdělování stěn a stropu prostředkem kruhu, rozvilin, sloupků atd., vůbec též způsob ornamentiky spatřuje se v katakombách křesťanských, s tím toliko rozdílem, že předměty obrazů, kolem nichžto se ozdoby tyto vinou, vázány jsou z názoru křesťanského.

Řekové a Římané zdobívali sarkofagy a pohřební skryše nejvíce milostnými obrazy života, nikoli však děsnými symboly smrti. Mezi četnými mythologickými předměty spatřují se na sarkofagách pohanských geniové, bacchanlické plesy, Luna Endymiona navštěvující, Proserpina vládařem říše podzemní unešená, a taktéž vyobrazení překrásné báje o Erosu a Psyše, v nížto myšlenka nesmrtelnosti básnickým způsobem pojata jest. Podobné obrazy pohanského původu, v nichžto se však idea nesmrtelnosti tají, spatřují se i na některých sarkofagách z nejdávnější křesťanské doby pocházejících. Patrné jest, že první umělci křesťanští vyhledávali z oboru mythologie pohanské předměty takové, v nichžto nějakou podobnost s idealy křesťanskými spatřo-

8) Hrobka rodiny Nasonův, k nížto též básník Ovid náležel, nalezena byla na blízku Říma r. 1674. Jest ve skále vytesána a nad míru krásně ozdobena; strop i stěny pohřební této kobky skvělými obrazy jsou krášleny. —

vali. Vypodobňovali tudíž zvláště na sarkofagách obrazy k nesmrtnosti duše se vztahující, které se v důmyslných svrchu naznačených bájích ovšem v rouchu fantastickém zkrývají, hledíce takto získati zbraní z oboru mytlického, aby jimi ku prospěchu víry nové mohli bojovati; neboť učení o nesmrtnosti duše, základní to myšlénce víry křesťanské, muselo hluboce dojímati srdce a je k víře Kristově přikloňovati, když pohanům dokázáno bylo a před oči postaveno, kterak tatáž vznešená myšlénka nesmrtnosti v bájích pohanských, ovšem jen v mlhách nejistoty a zahalena v bludných, ba nejasných pověstech se skrývala.

Významuplné počátky křesťanské symboliky vyskytují se v katakombách těchto *na deskách kamenných, kterými skryše mrtvých přikryty jsou*. Skryše tyto vytesány jsou ve stěnách katakomb v počtu přehojném. Do otvoru čtverhranného položena byla balsamovaná mrtvola, v roucho bílé oděná, k nížto se přiložila lampa, nádoba s vínem večeře Páně a takéž i nástroj, jímžto zemřelého zaměstnání ve zdejší naznačeno bylo. Otvor hrobu se přikryl deskou mramorovou, na níž jméno zesnulého křesťana, symbolický nějaký obraz a často i nápis vytesán byl ⁹⁾.

Nalézají se na deskách těchto hrobních následující symboly: *Kotva, ryba, koráb, lyra, palma, svícen o sedmi ramenech, vinný keř, fénix, kohout, rybář, jelen, beránek a znamení kříže*.

9) Katakomby a umělecké jich památky mnohokráté popsány a vyobrazovány byly. Znamenitější o nich jednající díla jsou: *Bosio*, Roma sotteranea. Rom. 1652. — *Aringhi*, Roma subterranea novissima. Rom. 1651. — *Boldetti*, Osservazioni sopra i cimenterj de' santi martiri ed antichi christiani di Roma. Rom. 1720. — *Bottari*, Sculture e pitture sagre, estratte dai cimenterj di Roma. Roma 1737—54. — *Artaud*, Voyage dans les catacombes de Rome. Paris 1810. R. *Rochette*, Tableau des catacombes de Rome. Paris 1837. *Serroux d'Agincourt*, Histoire de l'art par les monuments. Paris 1811—23. Totéž dílo v německém překladě: *Denkmäler der Architektur, Skulptur und Malerei — zusammengest. von S. d'Aginc. Uebersetzt von Ferd. v. Quast*.

Již svatý Klement Alexandrinský radil vyznavačům víry Kristovy, aby na místě obrazův pohanských užívali křesťanských symbolův, totiž: obrazu holubice, ryby, korábu, kotve, lýry a rybáře. Význam symbolů těchto, byl i některé z nich souvisely s mythologickým Řekův a Římanův ponětím, má podstatný původ svůj v učení a názoru křesťanském.

Kotva. Symbol tento naděje věčného života, zakládá se na slovích sv. Pavla v epistole k Židům, 6. 19: „Kteroužto (naději) máme jako kotvu duše i bezpečnou i pevnou.“ Tudiž obraz kotve naději a víru ve z-mrtvých-vstání a věčné spasení naznačující byl často ryt a tesán v desky hrobní, kde někdy spojen se nalézá s obrazem holubice, korábu a ryby. Kotev byla ovšem již pohanům obrazem bezpečnosti: tak n. př. nazývá Hekuba v téhož jména truchlohře Euripidově (v. 76) posledního ze synů svých „kotev-domu svého“, a Demosthenes v řeči proti Ktesifonovi praví, že se opírá o kotev nadobyčejné síly; a však vyšší k budoucímu věčnému životu se vztahující význam obdržel obraz kotve teprv v symbolice křesťanské.

Ryba. V první době křesťanské byla ryba oblíbeným obrazem Krista, poněvadž ve slově řeckém *ἰχθὺς* se vyskytují začáteční litery slov: *Ἰησους Χριστος θεῦ υἱὸς σωτήρ* (Ježíš Kristus boží syn, spasitel). Na deskách hrobních nalézá se často slovo *ἰχθὺς* ve spojení s monogrammem Krista *Χ*, a taktéž s písmeny *α* a *ω*, dle zjevení svatého Jana začátek a konec veškerenstva v bohu obsažený, naznačujícími.

Obraz *rybáře* nalézá vysvětlení své v evangelium sv. Matouše 4, 16. a Marka 1, 17. ve slovech Ježíšových: „Pojďte za mnou a učiním vás rybáře lidí.“

Koráb. V symbolu tomto spatřovali křesťané lodi apoštola Petra, t. j. církve, jižto Kristus uchránil před utonutím a záhubou. Koráb s plachtami nataženými k přístavu spěchající jest obraz šťastně dokonané pouti vezdejší.

Lýra. Nesnadno jest určitě vysvětliti symbol tento. Obvyklejš se lýra jakožto obraz obřadů křesťan-

ských; a však dokázati se nedá, žeby křesťané užívali tohoto hudebního nástroje při obřadech svých. Někteří vykladači spatřují v lýře obraz duše člověka: tak jako nemá lýra líbezná zvuky vydává při dotknutí se struny její, tak i duše k životu krásnému probudí se, když se jí dotkne duch božský. Snad lýra Krista v podobě Orfea vyobrazeného, jejížto zázračné zvuky veškerou přírodu pronikají, v obraze tomto se tajila.

Palma byla již Řekům a Římanům symbolem vítězství, avšak vítězství nad nepřátely v boji získaného, vítězství vězdejšího. V křesťanské symbolice palma vznešenější význam obdržela, totiž význam vítězství mravního, nad životem a smrtí silou víry získaného, jímžto se brány věčné slávy vítězům otevírají: neboť s palmami v rukou vyobrazuje apokalyptický věštec (ap. 7. 9.) blahoslavené klanějící se před trůnem beránka v záři nebeské.

Ratolest olivová. Oblíbené to znamení míru a svornosti, jehožto původ se v olivové ratolesti patriarchy Noe zjevuje.

Sojčen o sedmi ramenech. Obraz tento, jehožto prototyp se nalézal v chrámě Šalamounově, jest tudíž původu židovského; nicméně vyskytuje se v katakombách jakožto symbol křesťanský, vztahující se ku Kristu, světlu světa, dlo slov evangelisty Jana (8. 12.) a k církvi Kristově, kterážto se v apokalypsi (1. 20.) v podobě sedmera svícňů naznačuje.

Vinný kmen. Jasný výklad symbolu tohoto v katakombách se často naskytujícího podává evangelium sv. Jana (15. kap.), kde Kristus o sobě praví: „Já jsem vinný kmen, a vy ratolesti. Kdo zůstane ve mně a já v něm, ten nese ovoce mnohé.“

Kohout byl již pohanům obrazem strážlivé bedlivosti; dojmavějšího významu nalézá však na starobyklých křesťanských předmětech symbol tento ve hlasu kohouta, jenž výstrahu dával Petru, Krista zapírajícímu. Kohout s palmou jest obraz vítězství, bedlivým nad sebou bděním získaného.

Fénix. Starebylá pověst, kterouž Herodot již uvozuje, o ptáku překrásném svého druhu jediném, jenž z ohně jej požírajícího znova se rodí a co mladý fénix z plamenu k obloze se vznáší, byla básníkům i umělcům pohanským významným symbolem věčnosti¹⁰⁾. Mythos tento krásný, původně astronomického významu, přenesen byl taktéž do symboliky křesťanské, znamenajíc nesmrtelnost duše, vzkříšení Páně i narození jeho z života panenského.

Holubice. Obraz holubice opětuje se často na hrobních deskách katakomb římských. Holubice, zvláště s ratolestí olivovou, byla křesťanům znamením míru, a připomínajíc holubici Noemovu, památkou smlouvy boží s Noé učiněné. Poněvadž dle domněnky starodávního holubice žádné žluči nemá, byloť pláče toto křesťanům symbolem svorné laskavé povahy, pročež zvláště na hrobích manžel dvě holubice často v katakombách vypodobněny jsou. Jiného významu jest holubice jakožto obraz ducha svatého, jenž se snášel při křtu Krista nad synem božím. Symbol takový ducha Svatého naznačující spatřuje se na monogramních Krista, na lampách a taktéž později na ramenou znamenitých učitelů církevních, n. pr. Řehoře Velkého.

Jelen. Výklad obrazu tohoto nalézáme v 42. žalmu: „Jakož jelen řve po tekutých vodách, tak duše má řve po tobě, bože!“ Znamená tudíž toužení duše po bohu, a ve smyslu tomto vyobrazen byl jelen na deskách hrobních, a v pozdějším středověku na mísách křesťanů.

Beránek. Symbol tento pokory a utrpení Krista byl velmi oblíbený již na začátku církve křesťanské, a nalézá původ svůj ve slovích sv. Jana Křtitele: „Aj beránek boží, který snímá hříchy světa.“ Beránek spatřuje se přechasto na

10) Fénix vyskytuje se taktéž na mincích, císařem Hadrianem počinajících, jakožto znamení říše římské znovu zvelebené. V. Henrichsen De Phoenicis fabula apud Graecos, Romanos et populos orientales. Sr. Piper I. 446.

deskách hrobních, nesa korouhvičku, znamení vítězství nad smrtí a hříchem ¹¹⁾).

Kříž jest nejobyčejnější a nejvýznamnější ze všech symbolů křesťanských: jesti to znamení utrpení a smrti Krista, znamení věčného spasení člověčenstva. Otcové církevní snažili se vyzpytovali praobraz znamení tohoto již ve starém zákoně, ano i ukázati, kterak tento velebný symbol v samé přírodě se vyskytuje. Čtyřmi konci svými okazuje kříž ke čtvero úhlům světa, naznačujíc tím účel víry Kristovy, aby tato rozšířena byla ke všem národům země; ptáče, jež rozepjatýma na způsob kříže perutěma k obloze se vznáší, vzdává takto díky tvůrci svému; koráb mořem pluje stejně v podobu kříže položenými, a člověk plavající a kořící se Bohu v modlitbě rozepíná ramena svá v podobě kříže. Symbolu tohoto víry svaté první křesťané tím zjevněji mohli užívat, poněvadž v pohanské, zvláště egyptské modloslužbě podobné se znamení vyskytovalo. Jesti to znamení kříže s kruhem na jednom konci, kteréž se na památkách staroegyptských zvláště v rukou bohův přechoasto nalézá. Znamení toto jest klíč řeky Nilu, vztahující se k mocnosti bohův, zúroďňovali zemi egyptskou vystupováním a opadáváním Nilu. — Připomenouti sluší, že v nejstarších památkách umění křesťanského se obraz spasitele na kříži nikde nevyskytuje: počátek vyobrazení Krista ukřižovaného klade se teprv do šestého století ¹²⁾. Spůsoby kříže jsou rozdílné; nejobyčejnější jest ovšem kříž o čtvero ramenech; někdy však podobu má litery T, ano i spatřuje se neztídka noha znamení tohoto na dvě rozdělená, a mají tudíž podobu kotve, znamená spolu pevnou naději křesťanské duše. Znamení kříže

11) Západní církev až posud symbol tento chová; řecká však církev zavrhlá jej r. 692.

12) Nejstarší vyobrazení ukřižovaného spasitele nalézá se v rukopisu, evangelia v jazyku syrském psaná obsahujícím, kterýžto převzácný kodex se chová ve Florencii v knihovně St. Lorenzo. Podrobnější o něm zprávy a některé snímky maleb jeho podává Agincourt ve známém díle svém. III Oddělení. 1. Tab. 27.

o čtvero stejných ramenech přijala později církev řecká, kdežto kříž, jehožto hlavní břevno delší jest příčného, v římské církvi se zachoval.

Na nejstarších kruzifixech spatřuje se Kristus v dlouhé roucho oděný, s rukama vzhůru vyzdvíženýma. V jedenáctém a dvanáctém století vyobrazen bývá v krátkém rouchu až do kolenou sáhajícím; ve XIII. století sukně jest mnohem kratší, kdežto ve XIV. pouze kyčle rouchem otočeny se spatřují. Dle nejdávnějšího vzoru jsou obě nohy ukřižovaného spasitele vedle sebe položeny a dvěma hřebíky k prkennému podstavku přibity; někdy spočívají na kalichu, do něhož krev svatá kape, t. j. na svatém Gralu¹³⁾. Později teprv obě nohy přes sebe položeny a jedním hřebíkem proklány se spatřují. —

Vyobrazené osoby a příběhy starého zákona, náležající se v nejstarších malbách katakomb, mají taktéž význam symbolický; neboť nebyly tyto vytvořeny za příčinou jich historické důležitosti, nýbrž spíše proto, že se v nich tají významné spojení s příběhy nového zákona, jakož i proroctví spasuploдных výjevů v novém zákoně obsažených. Některé z obrazů těchto následujícím způsobem se vykládají: *Archa Noe*: obraz vysvobození člověčenstva skrze církev; *Oběť Abrahamova*: symbol obětování-se syna božího; *Moj-*

13) Svatý Gral, sanguis regalis (realis), sang real (greal) t. j. svatá krev, byla dle starých pověstí nádoba z drahého kamene utvořená, kteréžto prý spasitel užíval při poslední večeři. Josef Arimathoiský prý v tu samu nádobu ukryl krev, která z hoku Krista ukřižovaného se proudila. Staré legendy a básně vypravují, že Josef drahou tuto nádobu přinesl do Británie, a odtud že se svatý Gral dostal do Španěl, kde jemu skvostný chrám pověstným rekem Titarelem vystaven byl. Později prý nádoba tato se ztratila. V duchu onoho věku, kde křížácká tažení k hrobu spasitele mysl rozněcovala, vzniklo též toužení po onom svatém pokladě. Staré básně, které opěvují dobrodružná podniknutí k dosažení svatého Gralu, dokládají, že byla přední úloha rekv stolového kruhu (Tafelrunde), aby tito hleděli všemožně nalézt a dobytí svatý Gral.

žíš, na jehožto udeření ve skálu voda se proudí, vztahuje se dle výkladu sv. Pavla na Kristovo narození-se z lůna panenského; *David*, vítěz nad úhlavním nepřítelem národu Israelského, znamená vítězství Krista nad nepřátoly říše jeho; *Eliaš*, v ohnivém voze k nebi vstupující, jest podobností opětného přijetí Krista do říše nebeské; *Job*, sedící na hnojišti, jest obraz hlubokého pokoření Krista; *tři mládenci v peci ohnivé* poskytují podobnost všespasitelné moci božské; *Daniel* nahý a modlící se mezi dvěma lvy jest obrazem věčného spasení z hlubiny hříchu skrze Krista; *prorok Jonáš* od velryby pohlcený a opět vyvržený vztahuje se dle výkladu evangelistův na vzkříšení Páně; *Samson*, jenž brány města ze stěžeji zdvihna, na horu s nimi chvátá — vyobrazuje, že Kristus přemohl protivníky své a brány hrobu prolomiv, nad smrtí zvítězil.

A však i obrazy tyto, jichžto původ v písmě svatém se nalézají, mají ve formách svých téměř naskrze ráz a formu antiky. Vůbec znamenáme, kterak v obrazech katakomb až do konce III. století sáhajících mladistvé umění křesťanské se takměř loučí se světem zapadajícím antiky. Oba živlové, antický i křesťanský, tam ještě spojení se nalézají; mytické obrazy: Révy Dionysia, nazí geniové, Nereidky k břehům věčnosti plovající, Amor a Psyche, atd. zjevují se tam na hrobech křesťanů; a však těmito pohanskými formami klestí sobě průchod duch nového křesťanského umění. Ideal antický nového vznešenějšího významu nabývající, přechází znenáhla v podoby a vzory nové, v nichžto zárodky umění křesťanského se klíčí, aby během věku vyhnaly ratolesti, honosící se květem svrchované umělecké krásy.

Pozdější věk přijal do oboru symboliky křesťanské takéž mnoho jiných obrazů, z nichž jsou tyto přednější:

Ruka z oblaků sáhající, všemohoucnost božskou značuje dle žaltáře 144, 7: „Vztábní ruku svou s vysosti,

vysvobodí mne a vytrhne mne z vod mnohých, z ruky cizozemců“ 14).

Jednorozec, obraz Krista dle sv. Lukáše I. 68: „Požehnaný Pán Bůh israelský, že navštívil a učinil vykoupení lidu svému, a vyzdvihl nám roh spasení v domě Davida. — Tudíž jednorozec v klíně Panny Marie znamená vtělení se Krista.

Lev. Vyobrazení lva v rozličném smyslu dle rozličných míst v písmě sv. se naskytuje; n. př. lvem se naznačuje Kristus dle zjevení sv. Jana: „Zvítězil lev, který jest z pokolení Judova, kofen Davidův, aby otevřel tu knihu a zrušil sedm pečeti její.“ Dle Ezechiele I. 10 znamená lev strážce svatyně; dle Marka I. 2. samotu; dle Petra V. 3. ďábla: „Střízliví buďte, bděte; nebo protivník váš, ďábel, jako lev řvoucí obchází, hledaje, koho by sežral.“ — *Lev, drak, basilisk* a jiné potvory u nohou Krista a svatých, znamenají přemoženého vládce pekla. Na pozdějších náhrobních kamenech jest lev symbolem hrdinství; pes na náhrobkách žen jest obrazem manželské věrnosti.

Had a holub moudrost a nevinnost naznačují, dle Matouše X. 16.

Malou, útlou podobou lidskou na způsob loutky vyobrazena jest často, zvláště v miniaturních obrazech, duše člověka.

Kruh, z něhož angelé dolů hledí, znamená nebe otevřené.

14) Žehnající ruka boží i ruka Krista Pána vypodobňuje se s pozdviženými prsty, jichžto položení zvláštního symbolického jest významn. Ukazovatel pozdvižený a vedlejší prst trochu ohnutý znamenají písmena: I C (Ježíš Kristus); v řecké církvi ukazovatel natažený a vedlejší prst něco nakloněný = I C (Jesus), k tomu palec a čtvrtý prst křížem položený a malík ohnutý = X C (Christos). — První a poslední prst, jsouce pozdviženy, znamenají α a ω , symbol to všemohoucnosti božské. V latinském obřadu znamenají palec, ukazovatel a vedlejší natažený prst nejsvětější Trojici; v řeckém obřadu totéž naznačují ukazovatel a dva poslední pozdvižené prsty, kdežto ostatní dva zavřeny jsou,

Úl (vělník), příznak (attribut) některých učitelův církevních, znamená výmluvnost, vztahující se k přísloví Šalamouna XVI, 24: „Jako plášť medu jsou řeči utěšené; ony jsou sladkost duši, a lékařství kostem.“

Skála též naznačuje Krista dle první epištolý Pavla ke Korinthským, X. 4: „Naši otcové pili z duchovní skály, ta pak skála byla Kristus“; protože prýští se řeky rajske ze skály této.

Dám vyobrazuje církev Kristovu, dle epištolý sv. Pavla k Timoth. I. 3. 15.: „Abys věděl, kterak máš v domě božím obcovati, kterýž jest církev boha živého, sloup a utvrzení pravdy.“

Koruna, věnec, znamená vítězství blahoslavených po skončeném boji. První epišt. sv. Pet. V. 4.: „Vezměte tu neuvadlou korunu slávy;“ ep. sv. Jak. I. 12: „Blahoslavený muž, který snáší pokušení: nebo kdo bude skušen, vezme korunu života, kterou zaslíbil Pán těm, kdož ho milují.“

Záře (nimbus) *okolo hlavy svatého*. Již u Řeků, Římanů ano i u Hindů vyskytuje se záře, znamení nadpozemské velebnosti okolo hlav idolův, ve způsobě jasného kruhu. Virgil (Aen. II. 615) líčí Minervu jakožto *nimbo effulgens*, a scholiast Servius zmiňuje *fulgidum lumen, quod deorum capita cinxit*. Počínajíc VI. stoletím, byla záře tato netoliko příznakem božských osob a svatých, nýbrž i osob světskou důstojností nad jiné povýšených, papežův, císařův a králův. Při božských osobách jest v záři této naznačen kříž, jehožto tři ramena (čtvrté jest zakryto hlavou a hrdlem) u Řekův znamená jsou písmenami: $\omicron - \omega - \nu$ ($\omicron \omega \nu$, qui est) dle druhé kn. Mojšís. III. 14.: „Jsem, kterýž jsem.“ — Někdy bůh Otec a Syn na místě záře tři zlaté lilie nebo paprsky kolem hlavy mají. Až do XII století jest záře plocha útlá na způsob kruhu; ve XII a XIII století jest větší a uchyluje se někdy od podoby kruhové; ve XIV a XV věku mizí často plocha zlatá, a nezbyvá než útlý zlatý kruh. Ve XV a na začátku XVI století jest tato mnohem větší a hrubší, až pak

v pozdějším věku záře se rozplývá v jasnost, která kolem hlavy ve tmavém pozadí pozvolna se tralí.

K důkladnějšímu poznání dávnověkých plodů křesťanského umění, o nichžto dále jednáno bude, taktéž přísluší, aby se naznačil typický způsob, jímžto *tři božské osoby* vyobrazovány bývaly.

Bůh otec. Nejstarší umělci křesťanští neodvažovali se tvořiti obrazů Boha všudypřítomného, který přebývá ve světle nepřístupném, jehož žádný z lidí neviděl, aniž viděti může. (I. Timot. 6. 16.) Přítomnost boha všemohoucího naznačovali tyto pouze symbolickým způsobem rukou s oblohy sáhající. Kdykoli však předmět sám toho žádal, na př. u vyobrazení stvoření světa, vypodobněn býval na místě Boha otce, syn boží dle slov evangelisty: „Kdož vidí mne, vidí toho, kterýž mne poslal.“ (Jan. X. 12. 45.) Teprv začátkem XII století přenechána jest osobnost syna božího též na Boha otce, tak sice, že na mnoze nesnadno jest ustanoviti, kterou z oněch dvou osob umělec na obraze této doby představiti obmyslel. Teprv ve XIII století spatřuje se na obrazech nejsvětější Trojice Bůh otec poněkud starší. Počátkem XV. století rozdíl ten jest již patrný, neboť na obrazech věku tohoto objevuje se Bůh otec s bradou dlouhou, spuštěnou; k tomu též přistupuje změna v oděvu; na místě ideálního, antického roucha odín jest Bůh otec v bohatý papežský neb císařský talár a hlava jeho korunou papežskou aneb císařskou zdobena se spatřuje.

Bůh syn. Mezi církevními spisovateli rozdílné bylo mínění o podobě a kráse obličejů našeho spasitele. Sváti otcové církve Ireneus, Justin, Origines, Tertullian, Augustin a jiní snažili se dokázati, že Kristus pán neměl na sobě tělesné krásy, dokládajíce se slovy Jeremiáše proroka (kap. LIII. 2. 3): „Viděli jsme jej, ale nic nebylo viděti toho, proč bychom ho žádostivi byli. Nejpohrdanější zajisté a nejopovrženější byl z lidí, muž bolestí, a kterýž zkusil nemocí, a jako ukrývající tvář svou; nejpohrdanější, pročť jsme ho za nic nevážíli.“

Počínajíc sv. Jeronymem a sv. Janem Zlatoustým převahu však obdrželo a během času zobecnělo mínění, že podoba Kristova byla ušlechtilá a obličej jeho že se skvěl krásou velebnou ¹⁵⁾.

Později se vyskytly legendy o zázračném původu obrazu Krista pána jednající, a sice legendy o sv. Veronice a o Abgarovi, knížeti Edesském ¹⁶⁾.

Nicméně již sv. Augustin zjevně se vyjádřil, že o podobě tělesné Krista pána žádné historické správy se nezachovalo ¹⁷⁾. První obšírnější popis podoby Kristovy vyskytuje se v církevní historii Řeka Nikefora Kalixta (okolo roku 1350). Dle něho byl obličej spasitele ušlechtilý a krásný, vlasy jeho byly hnědé, v dlouhých kadeřích se linoucí; velké, jasně se zářící oči byly poněkud přízlouhlé barvy, pleť pak jeho měla barvu pšenice — obličej nebyl prý ani kulatý ani končitý, nýbrž podlouhlý. V popisu tomto jeví se patrně vzor krásy mužské národů východních, srovnávající se dokonale se způsobem, jakým byzantské umění obličej Krista pána vypodobňovalo. Než však umělci římské církve uchylovali se poněkud od vzoru tohoto, hledíce k tomu, aby krása svatého obličejce dle ponětí evropských národů na jich obrazech byla objevena. Řídiliť se tito zvláště dle popisu osoby Krista obsaženém v podvrženém listu, jejžto prý Lentulus k římskému senátu byl zaslal. Dle popisu tohoto byla tvář spasitele nad míru ušlechtilá; vlasy jeho jasnožluté, jsouce na temeni rozděleny, splývaly v kadeřích na ramena, brada

15) *Certe fulgor ipse et majestas divinitatis occultae, quae etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu.* S. Hier. in Math. 9.

16) Obšírné pojednání o legendách těchto od Wil. Grimma nalézá se v *Abhandlungen der kön. Akademie zu Berlin* 1842. Stručný výtah ze spisu tohoto od J. E. Wocela v *Časop. česk. Mus.* r. 1847 II. 206.

17) *Qua fuerit ille Christus facie, nos penitus ignoramus . . . Nam et ipsius dominicae facies carnis innumerabilium cogitationum diversitate variatur et fingitur, quae tamen una erat, quaecumque erat . . .* S. August., de Trinitate I. IV.

jeho spuštěná na dvě se dělila; oči pak byly modré, a výraz tváře byl vznešený a spolu i milostný.

Nejstarší vyobrazení spasitele, až k věku našemu zachovaná, nalézají se v katakombách, o nichžto svrchu byla zmínka učiněna. Na starších z oněch obrazů, jak obšírněji jsme již podotknuli, objevuje se ráz antiky; v pozdějších však obrazech katakomb způsob byzantinský, tak jak jej Nikeforos naznačil, spatřiti lze.

Durandus, znamenitý symbolik XIII věku, dokazuje, že Kristus na církevních obrazech pouze trojím způsobem má býti vypořobněn, a sice *na trůnu*, *na kříži* a *v lůně* panenské matky své¹⁶⁾. Na *trůnu* vyobrazen se nalézá spasitel a pán světa buďto ve slávě nebeské u prostřed zástupu andělů, apoštolů a jiných blahoslavených; aneb co spravedlivý odplatitel soudci živé i mrtvé. Na takovýchto obrazech spatřují se nezdávka dva meče z úst Kristových vycházející, kteréžto, jak Albertus magnus píše, znamenají dvoji moc Kristovu, spravedlivé hájící a hříšníky trestající. Pozdější vykladatelé nazývají meč z pravé strany úst vycházející mečem milosti, onen pak na levé straně mečem pomsty. Na pozdějších obrazech vyskytuje se někdy lilie na místě meče milosti. — Kristus pán vypořobněn jest nezdávka též jakožto učitel světa s knihou pravdy věčné. Kniha tato jest buďto otevřena, obyčejně s nápisem: *Ego sum via, ostium et vita*, aneb zavřena, znamenajíc tudíž knihu apokalyptickou, jižto pouze lev z kmene Judy bude moci otevřítí.

Kterak umění křesťanské spasitele *na kříži* vyobrazovalo, již svrchu jsme položili.

V *lůně* panenské matky své sedící Kristus vyobrazován býval nejprve v podobě dospělého pacholety, rouchem oděného, kteréžto pravici žehná, v levici pak drží kouli světa. Teprv ve XIII století nabývá postava Ježíška, byť i žehnající a kouli světa držící, pohled něžnější. Ve XIV století vyobrazuje se již Marie panna děťátko nenuceným způsobem

¹⁶⁾ Durandus, rationale offic. divin. lib. I. c. 3.

k prsoum svým tisknoucím. Tím byl přechod učiněn k pozdějšího věku obrazům, svatou rodinu představujícím, jimižto proslulí umělci XVI věku umění oslavili, posvěтивše obrazy takové výrazem nejjemnějších a nejvelebnějších citů svých.

Duch svatý se vyobrazoval nejvíce v podobě holubice; jen na některých obrazech středního věku taktéž v podobě lidské se vyskytuje. V některých drobnomalbách nalézají se tři mužské postavy jedním pláštěm přioděné, kterýmžto způsobem nejsv. Trojice symbolisována se spatřuje. Jinde zase nalézá se Bůh otec s koulí světa, Bůh syn s křížem, duch svatý s knihou. Nejobyčejněji však objevují se Otec a Syn vedlé sebe sedící a nad nimi duch sv. v podobě holubice se vznášející. Jinde opět drží bůh otec syna v klíně svém a z úst otevřených letí holubice k synu. Zřídka jen na starobylých obrazech nejsv. Trojice o třech tvářích vyobrazena se nalézá; vyobrazení takové zapověděl jakožto kacířské papež Urban VIII. r. 1628. —

IV.

R. 328 položil Konstantin sídlo vlády císařské do Byzance, a chtě, aby město nové vynikalo nádherou a stkvělostí nad sokyní svou, starobylou Romou, snažil se zvelebit a ozdobiti je nádhernými budovami a stkvělými plody umění.

Velký samovládce tento propůjčil víře křesťanské volný průchod v celé říši své. Žeby však Konstantin, jak se obyčejně za to má, náboženství křesťanské za *výhradní, státní náboženství* byl prohlásil, tomu nikdo přisvědčiti nemůže, kdo bedlivý zřetel k běhu věci této obrátí. Skutky panovníka tohoto ovšem dokazují, že od r. 311 se v srdci svém k učení křesťanskému naklonil a k tomu hleděl, aby šíření se víry Kristovy, o jejímžto blahoplodném působení v život státu a lidské společnosti pevné přesvědčení měl, se v říši jeho žádných překážek nekladlo. Hned při nastoupení samovlády vzal tudíž Konstantin víru křesťanskou, až posud pronásledovanou, pod ochranu svou, a nařídil r. 312, aby bez rozdílu pohanům i křesťanům svobodno bylo, víru

svém volně vyzaňovali, a takéž ustanovil, aby osobám i obcím křesťanským odejmuté statky a místaosti, v nichžto by obřady své konati mohly, nazpět dány byly. Později pak propůjčil křesťanům právo, odkazovati dle libosti statky své církvi a kostelům, a konečně zakázal pod těžkou pokutou, aby křesťané od pohanů k obětem a obřadům pohanským nuceni nebyli ¹⁹⁾.

Někteří spisovatelé tvrdí, že Konstantin zakázal konání obětí dle způsobu pohanského, odvolávajíce se na zákon „de haruspicius“ od Konstantína vydaný. A však tímto zamezovalo se pouze zlé užívání ouřadu hadačů a kněží pohanských, kteří i v soukromních domech k osobnímu prospěchu svému řemeslo své provozovávali, proti čemuž, jak známo, i zákony dřevnějších císařů římských horlivě se zasazovaly. Kázal ovšem Konstantin v posledních letech panování svého zrušiti svatyni Venuše v městě Apaka, i chrám Aeskulapa v Agä; a však z té příčiny, poněvadž se v chrámech těchto nestoudná oplzlost a ohavné podvody konaly. Podporoval on v poslední této době zjevněji sice víru křesťanskou, dosazujíc na přední místa vlády i dvora císařského nejvíce křesťany; a však tím nebyli nikterak pohané vyloučeni z ouřadů. Křesťanských chrámů byl znamenitý počet za panování jeho vystaven; chrámy pohanské byly nicméně mnohem četnější a oběti i obřady pohanské v celé říši jeho se volně mohly konati ²⁰⁾. Císař Konstantin, byť se i přiklonil k víře křesťanské, nerušil starodávné pohanské obřady, aniž propůjčoval výhradní přednost nějakou aneb samovládu křesťanské církvi na ujmu pohanstva, kteréžto pano-

19) Manso: *Leben Constantins des Grossen*. 76 stb.

20) Na příklad budiž uveden rozkaz od Konstantína vydaný (viz Lactantius 48), v němž se čte: *Christianis et omnibus liberis potestatem sequendi religionem, quam (i. e. publice) profitendi Deum, quem) quisque voluisset*. Druhé nařízení, ježto Konstantin spolu s Liciniem v Miláně učinil, obsahuje slova: *nulli omnino facultatem abnegandam, qui (quo minus) vel observationi Christianorum, vel ei religioni mentem suam dederit, quam ipse sibi optissimam sentiret*.

vníkem tímto nebylo tisknuto z oboru náboženství státního. Potvrzení toho i v tom nalézáme, že Konstantin podobně jako pohanští předkové jeho na mineích svých napsal „Pontifex Maximus“ podržel, a obraz svůj vedle obrazů Jupitera, Herkula atd. na penězích rážeti dal; a konečně i ta okolnost tomu přisvědčuje, že Konstantin teprv na smrtelném loži r. 337 křest sv. od biskupa Nikomedského, Eusebia, byl přijal.

Kdyby za panování Konstantína pohanstvo tolik vnitřní životní síly a takové mravní podstaty do sebe bylo mělo, jakou víra Kristova v sobě chová, mohlo tenkrát svobodně s touto zápasiti a o palmu vítězství se pokusiti. Avšak pohanstvo odsoudilo samo sebe, zahanbeno klesnouc před vznešeným idealem víry Kristovy. Učení křesťanské, každému přístupné, províval duch nezištné čisté lásky, kterážto veškeré člověčenstvo, bez rozdílu stavu a světské hodnosti, do lůna věčného spasení svolává. Velebný mravní základ nového náboženství utvrzen jest během prvních tří století bezúhonným životem, utrpením i krví mučednickou prvních křesťanů. Kterak musila blednouti hvězda pohanská před takovým bleskem mravní důstojnosti a pozemské vznešenosti, kteroužto svět pohanský obdivovati musil a před ní se kofiti! Každý duševně procitlý pohan puze se cítil v srdci svém přilnouti k víře této, odvrátiv se u zahanbení od idolů smyslných, jimžto se dle zvyku předkův svých kořoval. Již mladší Plinius stěžoval sobě, že chrámy bohův za jeho časův byly opuštěny, a ti, jenž po něm psali, opětovali napořád šlesky tyto, dokládající, kterak nejvýtečnější osoby oboujího pohlaví, odpadávající od pohanstva, k víře křesťanské přistupují.

Znamenal bych tudíž, že vyvinování a šíření se křesťanského náboženství po západní a východní říši římské až téměř do polovice IV století *nedělo se pouze následkem vále panovnícké, ani ustanovením víry této za náboženství vyhradní, státní: nýbrž že přičiny toho v duchu a v podstatě*

náboženství křesťanského spočívaly. A totéž platí v plné míře o vyvinování umění křesťanského za oněch časův.

Umění křesťanské vyvíjelo se z přísného křesťanského názoru, jenž odvrátil se od lahodné smyslnosti pohanské, konečný cíl nikoli v pozemské blaženosti, nýbrž za hrobem, na věčnosti člověčenstvu vytknul a vykázal. Umění obdrželo tudíž přísný asketický směr, antické lahodnosti ovšem odporující. Zde hledali třeba původ přísného rázu v tazích obličejů, vyzáblosti oudů, pečlivého zakrývání nahoty, jižto umění pohanské se zvláštním zálíbením a ovšem i velkou mistrností na odiv smyslům stavilo. A kdežto pohanské umění vyhýbalo se úzkostlivě děsnému obrazu smrti, nešťálo se křesťanství hrůzy hrobu, a tvořilo směle obrazy představující umučení i smrt svědkův Kristových.

Počínajíc dobou panování císaře Konstantina až do časů Theodosia Velkého, šířilo se křesťanství zjevně v říši římské, podporováno a hájeno jsouc panovníky Byzantinskými až na krátkou dobu panování Juliana Odpadlice, který, jak známo, o to se snažil, aby modloslužba stará opět k dřevnější slávě a výhradnému panování povýšena byla. A však teprv Theodosius Velký (r. 379—393) vydal přísné zákony proti pohanství směřující a ustanovil víru křesťanskou za náboženství státní. Protož modloslužba v říši římské k náhlému konci svému se klonila, jsouc již dávno zhlodána v kořenech svých. Křesťanství však, nenalézajíc nikde odporu, opomalo netoliko přední místa v ústrojí státním, nýbrž i proniklo v brzkou veškerý život národů pokřesťených.

Nemohlo býti jinak, nežli že *nádhra z této i pozdější době a doora byzantinských císařů se, vzrnáhajíc, také plodě umění církevního se dotkla.* Panovníci a velmoži byzantinští snažice se, jednak dokázati vroucí náklonnost a obětivou oddanost k náboženství panujícím; jednak okřesťanem zevnějším leskem působiti ve smysl lidu obecného, nedávno z názorův pohanských vyzutého, zdobívali, ano přebírali téměř obrazy církevní zlatem, stříbrem, perlami i drahým kamením.

Střízlivý a soudný posuzovatel předmětu tohoto musí tudíž rozdílně činiti mezi *podstatou* nového křesťanského umění a *přívěsky*, které později následkem rozličných popudů lidských k němu se přimísily. Původ i ráz umění byzantinského byl zajisté přísný, velebnou ideou víry samé zplozený. Původní této přísné velebnosti ráz zjevuje se i ve plodech uměleckých pozdějších Byzantincův, byť i tyto pokryty byly leskem přeskvělým a ozdobami svědčícími více o světské nádhře nežli o velebnosti náboženské. A rozdílu toho to nešetřili innozí, jenž až posud o umění byzantinském psali. Tito podstatu věci s přívěsky pozdějšími v jedno míchajíce, ličí plody byzantinského umění jakožto tvory neúrodné fantasie, v jistých, namnoze nelaďných vzorech utkvělé, a však aby se v nich chudoba obraznosti ukrýla a oko lidu omámeno bylo, pestřími ozdobami a bleskem vzácných kovů a nádherných oděvů přehrnuté.

Rovná se náhled takový úsudku nevědomého člověka, jenž neznaje obsah spisu nějakého, mluví o něm dle zevnější formy písma pronáší.

Poskytují zajisté pozdější obrazy katakomb i miniatury z oněch věků zachované patrného potvrzení svrchu položených náhledů. Obrazy v katakombě sv. Pöntiana nalézající se blízce brány Portese u Říma otvírají nám poučující náhled ve způsob umění byzantinského a ukazují na rozdíl mezi tímto a dřevnější křesťanské doby uměním. Předně poutají tam pozornost obrazy ssv. Marcellina, Pollia a Petra. Asketická přísnost v tazích obličejů, řásnatá roucha, celé tělo zakrývající, kruhové záře kolem hlavy a vedle nich jména oněch svatých literami naznačená, poskytují důkazy zcela jiného od oněch svrchu popsaných poloantických obrazů rozdílného směru uměleckého a rázu. Tam se spatřuje obraz kříže drahým kamením ozdobeného (Crux gemmata) mezi dvěma obrazy svatých přísného byzantinského rázu. Tam též v kapliče, capella del battisterio nazvané, viděti jest křesť v Jordaně, kde po boku spasitele klečí anděl v roucho řásnaté oděný, mající hlavu září ověncenou. Pod tímto obra-

zem vypodobněn jest ve výklenku kříž, drahými kameny vykládaný, na jehožto ramenou symbolické litery Krista: A a Ω se stkvějí. Znamenitě vyniká naproti této kapliče poprsí Krista, dle vzoru byzantinského malované. Ušlechtilá tvář jest ověncena ozdobným kruhem záře, širokým křížem přepažené; s hlavy splývají na ramena bohaté kadeře, pravice jest k požehnání zdvižena, v levici spočívá kniha zákonu nového s nápisem „Dominus Jesus C.“ Znamenati třeba, že Kristus na tomto obraze holobradý jest, maje pouze lehké kníry nad ústy. V katakombě Madonny della stella v Albaně, bližie Říma, spatřuje se podoba Krista, mezi obrazy matky boží a sv. Smargda postavená, pohledu přísného, mající bradu spuštěnou a hlavu obklíčenou kruhem záře, jižto ramena kříže na čtvero částí dělí. Tam též nalézá se obraz spasitele uprostřed apoštolů sedícího, s knihou v levici, pravici však žehnajícího; ráz byzantinský v obrazech těchto naskrz se zjevuje. Podobného rázu jsou obrazy v katakombě sv. Vavřince před Římem, jichžto původ již do IX století se klade. Mezi těmito vyniká Marie panna, mající ruce k modlitbě pozdvižené. Tímtež byzantinským způsobem malovány jsou obrazy bohorodičky v katakombě sv. Anežky v Římě a v katakombě sv. Januaria v Neapoli.

Týž umělecký ráz znamenati lze v mosaikách V, VI a VII století. Na příklad budiž uvedena mosaika oslavení Kristovo představující na oblouku v chrámu svatého Petra před Římem, kterýžto obraz na rozkaz Gally Placidie okolo roku 441 zhotoven byl; taktéž mosaika Krista na trůnu vyobrazující v chrámu sv. Agaty v Ravenně z V neb VI století, jakož i obraz mosaikový na velkém oblouku ve chrámu ssv. Kosmy a Damiana v Římě od r. 530, i bohatě ozdobený obraz mosaikový od r. 641, jenž krášlí modlitebnici (oratorium) sv. Venantia v Lateraně atd.

Co se dotýče plodů uměleckých v Caribradě samém se nalézavších, došla nás vědomost o nich pouze ve zprávách souvěkých spisovatelů. Tito vypravují, kterak díla taková byla zdobena stkvostným šperkem a zlatem, a perlami i dra-

hým kamením tak přeplněna, že přísnější spisovatelé církevní s nechutí píší o přehnané nádheře obrazův, rouch a náčiní církevních. Tak stěžuje sobě Jan Zlatoušlý, že v předmětech takových vše k tomu směřuje, aby se obdivovalo práci zlatnické a nádheře přestkvostných rouch. Tato přepjatá nádhera podněcovala zajisté vášnivé záští obrazoborců, v VIII a na začátku IX století proti obrazům a jich činitelům zuřivších.

Než však přední příčina zuřivosti obrazoborců (ikono-klastů) záležela v domněni, jakoby účta obrazům vzdávaná vyznavatele víry křesťanské do pohanské modloslužby uvrhovala. Zapřítí nelze, že za oněch dob starodávné pohanské názory a obyčeje mocně ještě působily v mysl lidu, jenž v obrazech křesťanských namnoze spatřoval předměty, jimžto podobná účta, jako druhdy idolům pohanským, přislušela. Mstil se takto svět kleslých pohanských bohů nad vítězy svými, zanechav starých bludů kvas v mysli přemnohých, jenž opustivše přeludy pohanské, k víře křesťanské se naklonily. Byl to poslední boj mythologických bytností, jež hmotně přemoženy jsouce, jak se zdálo, duševní zbraň proti bývalým přívržencům svým obracely. Podobalo se tudíž, jakoby umění nebezpečím hrozilo víře Kristově. Než však podstatný rozdíl činiti třeba mezi modloslužbou, idololatrií pohanskou a modlářským kořením - se plodům umění křesťanského. Toto povstalo z nevědomosti a duševní slabosti, kdežto idololatrie pohanská v plné síle a podstatě samé pohanstva základy své měla. Modloslužba pohanská povstavši spolu s bájemi mythologickými, jsouc tudíž zakofe-něna v náboženském pohanův názoru, byla nutná, absolutní. Umění křesťanské bylo však činem vykoupení vysvobozeno z okovů hmoty, z vazby pohanské nutnosti, protože byl poměr mezi uměním a vírou *volný, na svobodě založený*. Vtělením se boha byl zrušen fetišismus, a však jen dotud, dokud duch člověka přilnul láskou a svobodnou vůlí k Bohu. Mohl tedy člověk, jenž nebyl proniknut milostí pravé víry, přikloniti se k náhledu pohanskému, kterýžto nepřestával

neblahým vlivem svým hlodati mysl potomkův bývalých ctitelův svých. Protož nemohlo umění křesťanské o své síle působení takovému vítězně vzdorovati. Obrazoborci nepoznávše rozdílu tohoto mezi uměním pohanským a křesťanským, chtěli překaziti bludnému směru umění, a protož se vášnivě o to pokoušeli, aby zahlazeno a zničeno bylo umění samo. Pouze církev, ustanovena k tomu, aby obor duševní člověka řídila, mohla uchrániti umění křesťanské před záhubou jemu hrozící, a rány zaceliti, které bludná mysl a sptící vášně lidské jemu zasadili. A toho též dosaženo bylo církví na koncilích rozličných, kde pravý poměr účty křesťanské obrazům vzdávané ustanoven, a rozdíl vytknut byl mezi svobodou křesťanského a nevolností pohanského umění. Ano i dále sáhlo působení církve v tomto směru: onať vystříhala ne toliko před nevolností pohanskou, hmotě se kořící, nýbrž i před nebezpečím z přílišné svobody vznikajícím, do kteréhož umění křesťanské zabředalo přemrštěným užíváním allegorií a abstraktních předmětů, čímž se živý náboženský pojem zatemňoval a v mlhavou nejistotu klesal ²¹⁾.

21) Známo ostatně, že zařívost císařův obrazoborných byla přední příčinou rozpadnutí se církve křesťanské na církve východní a západní.

(Dokončení.)

O zákonu, dle kterého se řídí magnetické působení galvanického proudu do dálky.

Od prof. doktora *Fr. A. Petřiny*.

§. 1. K nejkrásnějším výsledkům lidské pilnosti a ostrotipu náležíť zajisté také mnohonásobné a užitečné nálezy novějšího času, zvláště v oboru silozpytu.

Jen nadobyté výsledky zpytování ve vědě této, a všestranné šfastné upotřebení jich vzbudily tak mnoho ctitelů a podporovatelů a přivedly ji na tak vysoký stupeň.

Již vzhled na rychlé pokroky silozpytu poskytuje čtenářům velikého potěšení, nevýslovného pak vědomí, že k skvostné této stavbě něčím přispěli.

Neníť popřáno každému, něco znamenitého vyvesti, však i na pohled nepatrné jest chvalitebné, podporující celek a napomáhající jemu.

Takť i budiž pracíčka tato, kterouž čtenářům tohoto časopisu předložiti se osměluji, předevzavši z lásky ku pravdě a vědě, v témž smyslu přijata a oceněna.

§. 2. K nejznamenitějším nálezům století našeho patří zajisté též i působení polárního drátu na jehlu magnetickou, aneb od Oersteda ku konci roku 1819 nalezená elektromagnetičnost.

Jak mile Oersted úkaz tento ve spisu svém: „Experimenta circa efficaciam conflictus in acum magneticam. Hafniae 21. Jul. 1820“ uveřejnil, snažili se všichni silozpytci přesvědčiti se neomylně o tomto znamenitém nálezu.

Práce o důležitém předmětu tomto sestávala z tří dílův.

Díl první obsahoval určení nového nálezu, a výminky, pod kterými ho stává.

V druhém dílu práce obsaženo vysvětlení úkazu, a v třetím nalezení zákona, dle kterého polární drát na jehlu magnetickou působí.

Co se týče práce prvního dílu, bylať brzy uzavřena, a netřež více v ohledu tom požadovati.

Druhý ale, totiž vysvětlení nového úkazu, kterýmžto se mužové nejvtipnější zanášeli a dosavade zanášejí, jest a zůstane snad na vždy zcela podpovědný.

Co se třetího týče, zdá se, jak ukáží, přenáhle uzavřen býti.

Neb od roku 1822 nižádné zkoušky v ohledu tom se nekonaly a neoznámily.

Při zákonu, dle kterého polární drát na mimo ležící bod magnetický působí, mohou se dvě otázky učiniti, buď totiž otázka po směru, dle kterého polární drát magnetický bod pohybuje, čili pohybovati se snaží, buď můžeme se tázati po poměru velikosti účinku v rozličné vzdálenosti magnetického bodu od polárního drátu.

Na první otázku odpověděly zkoušky nejurčitěji v ten způsob, že polární drát magnetický volný bod v kole o osu délky své (polárního drátu totiž) pohybuje.

Směr pohybování stává se způsobem útlmo:

Myslíme-li, že jsme v proudu hlavou obráceni tam, kam proud (tak nazvaný kladný) jde, před obličejem majíce bod magnetický, pohybuje se, je-li severo-polární, t. j. má-li vlastnost bodu severního konce jehly magnetické u nás, od pravé k levé, a naopak, je-li vlastnosti odporné.

Co se týká poměru, dle kterého magnetický účinek se vzdáleností bodu magnetického od polárního drátu ubývá, nacházejí se troje práce zkušební, které hned po nálezu Oersteda předsevzaty byly.

Z každé odvozen zákon, že magnetická činnost polárního drátu v opačném jednoduchém poměru ke vzdálenosti bodu magnetického od polárního drátu stojí.

Když jsem práce tyto zrakem posoudným prohlédal, vzbudily ve mně ne bezdůvodné pochybování, dílem co so přisností zkoušek, dílem co všeobecné platnosti úsudků ze zkoušek odvozených týká.

Chci zkušební výsledky tří prací těchto v pořádku,

jakž jsem je našel, krátce sdělit, poznamenání svá k tomu na patřičném místě přidati, a pak v předmětu tomto konané vlastní zkoušky k posouzení předložiti, a tak, jakž se ukázaly, bez ohledu na to, zdali z nich též tak jednoduchý zákon působení v dálku polárního drátu vysvitá, čili ne.

§. 3. G. G. Schmidt, professor matematiky a fysiky v Giessen-u, konal zkoušky strojem schválně k tomu uspořádaným, kterýž astatickou magnetickou jehlou nazývá, jaká na desce I. obrz. 1. v polovičné velikosti vyobrazena. (Gilberta Annaly v svazku 70. str. 249.)

AA jest mosazný plátek, sloužící za podnožku. BB jest rovnoběžnostěn na hoře sponou překladací opatřen, v kterémž se vroubkované kolo CC' šroubem bezkonečným otáčí.

CC' jest do polovice v stupně rozděleno a v sponě překladací upevněná ručička Z ukazuje polohu jeho.

D jest nosič, na kterémž mosazný rám EE' kolmo připraven a upevněn jest. Mezi EE' jest hřidel z tvrdého ocele, který tenoučkými konci opatřen v panvičkách ze zvonoviny se pohybuje, zároveň s ním se i pohybuje magnetická jehla ab, k němu připojená.

Rámec jest u cc obloukem opatřen, na kterém jehla magnetická ukazuje. HH' jsou skleněné trubice, jež se v trubkách GG' rámce postrkovati dají, a k upevnění a k samotění s jehlou rovnoběžného polárního drátu, aneb 3—4 čáry širokého mosazného proužku slouží.

Tento mosazný pruh SS, kterého Schmidt nejvíce při zkouškách užíval, poněvadž účinnější jej našel než drát, byl nejen v prostředku pro točnu magnetické jehly, nýbrž také na koncích, by se daly stupně odchylování čísti, prolomen.

Magnetická jehla byla zhotovena z péra hodinkového, 1" široká, a 5" pařížské míry dlouhá.

Postaví-li se stroj tak, že magnetická jehla rovnovážně leží, stane se jehlou úchylní a dá se rovnovážná počátní síla zemní magnetičnosti, která jehlu v poloze její udržeti

hledí, když celá síla m a skloněk n jest, $m \cos. n$ vyjádřiti.

Je-li stroj v poloze, jak fig. I ukazuje, tak že jehla kolmo na obzor a osa kolmo na magnetickém poledníku stojí, působí na jehlu kolmo počátní síla zemní magnetičnosti a tato jest $m \sin. n$.

Pak pustil Sch. skrz mosazný pruh, který $\frac{1}{2}$ ''' od jehly vzdálen byl, z jednoduchého korýtkového stroje proud, počkav, až jehla se zastavila.

Úhel odchýlky této, jenž při uchylující jehle shledal, budiž $= \alpha$.

Postaviv jehlu kolmo pozoroval též úhel odchýlky, buď $ou = c$; přivedl jehlu do polohy rovnovážné, a pátral, zdaž se úhel pro nestálost proudu změnil, čili nezměnil.

Změnil-li se úhel, vzal arithmetický průměr obou úhlů za pravý úhel odchýlky.

Pro vyjádření síly, kterouž jehla proudem odchýlena jest, předpokládá, že kolmo od směru vodiče k pólu jehly působí, a v opačném poměru x^{tma} obnásobnění dálky stojí.

Je-li SN. fig. II. směr proudu, cc' o úhel α odchýlena jehla úchylí, odstrkovací celá síla F , dá se pro dálku cd

platící vyjádřiti:

$$\frac{F}{cd^2}$$

Směr od této síly rozvrhuje se v dvě souslední, v jednu rovnoběžnou s jehlou ck a v jednu na tuto kolmou cg .

Tato kolmá působí jediňě na jehlu, a jest dle Sch.

$$\frac{F \cos. \alpha}{cd^2}$$

a jestli dálka jehly od bodu polárního až ku točně $o = 1$, takť $cd = \sin. \alpha$, a na jehlu působící proudní síla tedy

$$\frac{F \cos. \alpha}{(\sin. \alpha)^2}$$

Rovnovážná počátní síla zemní magnetičnosti ck jest, jak se podotklo $m \cos. n$, a tedy při odchýlce α stejná či $= m \cos. n \sin. \alpha$. A protože síla proudní při úhlu odchylím a s zemní magnetičností v rovnováze jest, tedy jest

dle Schmida $\frac{F \cdot \cos. a}{(\sin. a)^x} = m \cos. n \sin. a$

tedy $\frac{F}{m} = \cos. n \cdot \operatorname{tg.} a (\sin. a)^x$,

Určíme-li stejným způsobem stejninu pro kolmou jehlu, obdržíme $\frac{F}{m} = \sin. n \operatorname{tg.} e (\sin. e)^x$, a z toho $\operatorname{tg.}$

$n = \frac{\operatorname{tg.} a (\sin. a)^x}{\operatorname{tg.} e (\sin. e)^x}$, a když úhlové a a e 30° nepřevyšují, vezmeme místo tangent sinusy a obdržíme

$$\operatorname{tg.} n = \frac{(\sin. a)^{x+1}}{(\sin. e)^{x+1}}; \text{ a z toho}$$

$\sin. e = \sin. a \sqrt[x+1]{\operatorname{tg.} n}$; n neb úhel skloňku našel Sch. vlastním strojem, jehož se, jak vidět, co sklonidla upotřebiti dá, a obnášel $68\frac{1}{2}^\circ$.

Konal pak více zkoušek, a jak se zdá, při rozličné silných proudech, a ne, jak by se bylo patřilo, při proudu stejném a v rozličné vzdálenosti jehly od proudu, neb nikde nezmiňuje se o tom, co zajisté by byl učinil.

Pozorovav totiž úhly a a e vypočetl dle formule předešlé e , nejen $x = 1$, nýbrž i $x = 2$.

Úhel pozorovaný		Úhel vypočtený e	
$\angle a$	$\angle e$	pro $x = 1$	pro $x = 2$
28°	17°	$17^\circ 9'$	$20^\circ 8'$
20°	13°	$12^\circ 24'$	$14^\circ 31'$
$18\frac{1}{2}^\circ$	$11\frac{1}{2}^\circ$	$11^\circ 29'$	$13^\circ 27'$
11°	$8\frac{1}{2}^\circ$	$6^\circ 53'$	$8^\circ 2'$
$5\frac{1}{2}^\circ$	$3\frac{1}{2}^\circ$	$3^\circ 18'$	$3^\circ 50'$

Ze sestavených cen, praví, vysvitá, že $x = 1$ lépe se zkouškami se srovnává než $x = 2$.

Z těchto zkoušek odvozuje zákon: *Účinek proudu jest v opačném poměru s kolmým vzdálením vodiče od pólu magnetické jehly. *)*

V ohledu vodiče proudního, jehož při zmíněných zkouškách užíval, dá se následující podotknouti.

Pruh měl v šířce 3'', a přece určil Sch. dálku osy jehly mag. od prostředku pruhu, jako kdyby bylo již dokázáno, že pruh na jehlu také tak působí, jako kdyby celá síla proudu prostřední čarou šla. Toť se nesrovnává se zkušeností a zákonem od Sch. samého určeným. Nob když jest A B Fig. 3 šířka pruhu, c střed jeho, N pol odchýlené jehly magn., f síla proudu, v každé čáře délky pruhu, stojí stejnina:
$$\frac{f}{AN} + \frac{f}{BN} = \frac{2f}{CN}$$
 když stejné proudy krajů

kruhu v prostředku téhož spojené si myslíme. S této stej-

niny obdržíme:
$$\frac{1}{AN} + \frac{1}{BN} = \frac{2}{CN}, \text{ aneb:}$$

$$\frac{BN + AN}{BN \times AN} = \frac{2}{CN}.$$

Této stejnině mohlo by se zadost učiniti, kdyby

$$CN^2 = AN \cdot BN \text{ bylo, a též } CN = \frac{AN + BN}{2};$$

tedy kdyby C N nejen střednímu rozměru mezi A N a B N, nýbrž také i arith. průměru mezi A N a B N bylo, což, jak

*) 1. Co se týká stroje, jehož Sch. při zkouškách užíval, snadně z jeho zřízení vysvitá, že onu citlivost mít nemohl, jakouž žádá přesné určení úhlu α , e , a zvláště úhel skloňku a , na který nejvíce zřetel bráti se má.

2. Co se průměru arith. dotýče, kterého spisovatel pro nejstejnost proudu k určení úhlu α užíval, musíme namítnouti, že takový proud nikoli s časem stejně neslabne, a že odchýlka jednoduché jehly nikoli, jak známo, se silou proudu v rovném poměru nestojí.

lze nahlédnouti, není. Co ale platí o proudcích, které skrze A a B jdou, to samé platí o dvou každých od C v stejné dále ležících proudcích.

Dále se může proti pruhu namítnouti, že byl krátký, jehlu ani 1" nepřesahuje.

Působení na jehlu mag. bylo by zajisté zcela jiné, kdyby byl vodič větší délky měl, a nevysvitá z toho, žeby změna v účinku také vynalezený zákon byla nezměnila.

O jehlu kolmo ohnuté částky vodiče musily na jehlu mag. dílem pro polohu, dílem pro větší vzdálenost jináče působiti, nežli s jehlou rovnoběžní díly, a tedy i výsledek porušiti.

Stejnina pro sílu proudu odvozená $\frac{F \cos. a}{(\sin. a)^2}$ není pravá, neb F neznamená celou sílu, kterouž proud na pól jehly působí, nýbrž jenom část této, totiž rovnovážnou počátní sílu.

Znamená-li A Fig. 4 vodiče proudu kolmo na tabuli, M s vodičem rovnoběžnou magn. jehlu, a N pól její, když se o úhel α odchýlí, jest N y kolmo na AN směr působení celé síly proudní, a znamená-li též N y velikost síly této, může na dvě na sebe kolmé souslední y k a KN rozdělena býti.

KN jest tedy rovnovážně působící síla, kterou jehla následuje, Schmidtem F znamená.

Kdyby byl jeho zákon pravdivý, mohl by zajisté jen pro díl síly, kterouž proud na pól jehly působí, platiti, ne ale pro sílu celou, an tato při vzdálenosti jehly od proudu nikoli v stejném poměru s rovnovážní souslední není.

Dále platí Schmidtu cd za vzdálenost pólu jehly od prostředku pruhu, a $cd = \sin. a$.

Zde bře vzdálenost odchýleného pólu od prvnější polohy před odchýlkou jehly, za vzdálenost onoho od prostředku pruhu.

Tento zmatek by tím škodlivější byl, čím dále jehla od proudu by byla.

Však ale i v té případnosti, když jehla toliko $\frac{1}{2}$ " od proudu vzdálena, nemůže se tato malá vzdálenost za nic nepovažovati.

Neb když jehla ve vodorovné ploše vodiče se nachází, jest rovnovážná počátní síla, tedy $T = 0$, jakž lze snadně skumně nalezti, a dále z mých později uvedených zkoušek vysvitá.

5. Poněvadž ale pro každou velikost proudu, jakým Sch. zkoušku konal, právě jen jediná se stala, a jen v jediné vzdálenosti jehly od polárního drátu, bylať věc velmi odvášlivá, z toho zákon všeobecný odváděti.

6. Vypočtem-li z Sch. stejniny

$$\lg. n = \frac{\lg a (\sin. a)^x}{\lg e (\sin. e)^x}$$

x pro pět. od něho konaných a výše podotknutých zkoušek, obdržíme:

pro 1. zkoušku $x = 0,799$

" 2. " $x = 1,137$

" 3. " $x = 0,934$

" 4. " $x = 2,618$

" 5. " $x = 1,06$.

Z toho lze poznati, že tyto ceny pro x nehrubě spolu se shodují, neb x jest při druhé zkoušce $\frac{3}{2}$ kráté, a při čtvrté více než při první.

Úsudek ku konci práce Schmidtovy, — totiž že elektromagnetické působení v dálku galvanického proudu opačně k sobě se mají, jakž první obnásobnění vzdáleností, kdežto při předpokládání $x = 1$ lépe se zkouškami shoduje, než když $x = 2$ — byl by jen tenkrát pravý, kdyby dříve dokázáno bylo, že působení jen v prvním neb druhém obnásobnění s vzdálením v opačném poměru stojí.

Uváží-li se bodlivě a nikoli jednostranně práce zde pojednaná, nelze zajisté velikou důvěru k zákonu zde odvozenému míti.

Pan Seebeck započal práci svou o Oerstedově zákonu v září 1820, a práce jeho se 14. prosince 1821 v sezeních

akademie Berlínské čtla. Výlab této nalézá se též v Schweigerově journalu *).

V tomto zajímavém pojednání udává Seebeck též zkoušky, s působením v dárku galvanických proudů v úzkém spojení jsoucí, kteréž v krátkosti zde udáme a o nich promluvíme.

Seebeck konal zkoušky své jednoduchým členem, z 5 1/2 □. plotny zinkové a z též tak velké plotny měděné složeným.

Za vodiče vlnkého sloužil S. tlustý papír velikosti 4 1/2 □, buď vodnatou kyselinou sirkovou neb solí rozpuštěnou a čpavkem napuštěný.

Položil stroj rovnovážně, spojiv plotny kovové drátem ohnutým, jehožto rovnoběžné konce ramena v magnetickém poledníku stály, od jihu k severu obrácené, jakž v Fig. 5. zřejmo.

Při proudu jakž takž stejném skoumal působení jeho na jehlu uchylující, postaviv ji předně nad vyšší drát v ploše ramen drátu, a poznamenal odchýlku

Pak postrčiv busolu v ploše rovnovážné na levo i na pravo od kolmé plochy znamenal, že odchýlka dálkou ubývá, na některých místech $= 0^0$, překročíc pak tento bod, opačnou se stává.

Čím dále od vodiče tuto zkoušku předevezal, tím dále i body odchýlky 0^0 od plochy kolmé.

To samé pozoroval, jehlu pod vodiče nižšího postaviv, jen že v takovém pádu se jehla naopak odchylovala.

Seebeck zvláště při zkouškách těchto na ony body odchýlky 0^0 zřetel bral, při tom však též každou odchýlku v kolmé ploše poznamenav.

Drát, obouk tvořící, obsahoval v průměru 2, 3'' a 27'' délky. Osy obou ramen byly 2'' a 2'' od sebe vzdáleny.

*) Viz pojednání akademie Berlínské od roku 1820 — 1821 vydané v Berlíně roku 1822, 3. oddělení str. 307; tak též i: Ročník po silozpyt a lučbu Schweigera a D. Meinecke v Norimbergu 1821 str. 27.

Pozorování obsažena jsou v následující desce:

Výška jehly nad osou hořejšího ramena oblouku	úchytky jehly v ploše kolmé osou oblouku jdoucí	vzdálenost 0° od plochy kolmé osou oblouku
4'''	56½°	0'' 10½'''
1'' 4'''	45°	2'' 3'''
2'' 4'''	30°	3'' 6½'''
3'' 4'''	20°	4'' 8'''
4'' 4'''	15°	5'' 9'''
5'' 4'''	10°	6'' 10'''
6'' 4'''	8°	7'' 10'''
7'' 4'''	6½°	8'' 6'''
8'' 4'''	5°	9'' 0'''
0'' 4'''	56°	

Spojiv body 0° na každé straně vodiče, obdržel S. křivku, považoval ji za hyperboli, jejíž nadhlavníky v osách ramen vodiče leží, jížto vzdálenost středních bodů drátů za osu větší slouží.

Připojil k pojednání svému hyperbolu, jakáž se též v ročníku Schweiggerově v dílu 11. v prvním sešitku věrně vykreslena nachází.

Vyňal jsem tuto hyperbolu v obr. 6. z Berlínských pojednání, připojiv jen ještě tam přísně vyměřené velikosti, bych se vadě uhnul, která by z otisku snad nedokonalého povstati mohla.

$$AB = 1'' \frac{1}{12}''' \text{ pařížské míry,}$$

$$AD = 3\frac{1}{2}''' \quad " \quad "$$

$$AD' = 9\frac{1}{2}''' \quad " \quad "$$

$$BD = 1'' 2''' \quad " \quad "$$

$$BD' = 1'' 7\frac{1}{2}''' \quad " \quad "$$

$$DK = 6\frac{1}{12}''' \quad " \quad "$$

$$D'K' = 1'' 4\frac{1}{2}'''$$

Ostatně neupotřebil Seebeck v svém pojednání hyperboly své, neudav též, jaké velikosti jehla, kterou užíval při zkouškách nadřezaných, a jak uspořádána byla.

§. 6. Hansteen, professor na universitě Norvežské v Christianii, použil od Seebecka nalezené hyperboly k určení zákona, dle kterého polární drát na jehlu magn. působiti má, sděliv práci svou v psaní od 24. ledna 1822 Gilbertovi *).

V tomto psaní praví:

Je-li prudkost elektromagnetické síly ve vzdálenosti od drátu A neb B, Fig. 7 za jednotinu vzata $a = \mu$, předpokládajíc, že prudkosti této s obnásobněním nějakým vzdálenosti ubývá, jest síla drátu A v bodu $D = \frac{\mu}{(A D)^2}$

a poněvadž tato kolmo na AD působí, dělí se v rovnovážnou a v kolmou počátní sílu.

Jen rovnovážná počátní síla působí na odchýlení jehly

magnetické a jest $= \frac{\mu}{(AD)^2} \times \sin. CDA$.

Stejným způsobem jest síla drátu

$$B = \frac{\mu}{(B D)^2} \times \sin. BDC.$$

Budiž v krátkosti $AD = d$, $BD = D$, pak jest

$$I. \frac{\mu}{d^2} \cdot \sin. ADC = \frac{\mu}{D^2} \cdot \sin. BDC,$$

poněvadž tyto dvě rovnovážné počátní v bodech O^0 sobě protivny a stejny jsou; neb když proud od A magnetický pól v kruhu GDEK dle GD pohybovati usiluje, hledí jej ten samý proud od B v kruhu HDFK dle DH pohybovati.

Vezmem-li $AC = x$, a $AB = a$, jest $\sin. ADC = \frac{x}{d}$;

$$\sin. BDC = \frac{a + x}{D}.$$

Postavíme-li tyto ceny v stejninu I, obdržíme:

$$\frac{\mu}{d^2} \cdot \frac{x}{d} = \frac{\mu}{D^2} \times \frac{a + x}{D}, \text{ a totož dá stejninu}$$

*) Viz Gilberta ročníky dílu 70. str. 157.

$$\text{II. } \frac{x}{d^{t+1}} = \frac{a+x}{D^{t+1}}, \text{ a z toho}$$

$$\left(\frac{D}{d}\right)^{t+1} = \frac{a+x}{a}, \text{ a z toho } t \text{ vyňato,}$$

obdržíme:

$$(t+1)(\text{Log. } D - \text{Log. } d) = \text{Log. } (a+x) - \text{Log. } a,$$

$$a t = \frac{\text{Log. } (a+x) - \text{Log. } a}{\text{Log. } D - \text{Log. } d} - 1.$$

Hansteen má obr. Seebeckův, kterýž v Fig. 6 podáváme, za změněný poobraz zkouškami obdržené křivky. Vypočítal t , následující ceny v poslední stejninnu posadiv:

$$AD = d = 2,2'''$$

$$BD = D = 9,85'''$$

$$DK = 4,3''', \text{ tedy polovička } DC = 2,15''' \text{ pak}$$

$$x^2 = d^2 - DC^2, \text{ a } x = \sqrt{(d-DC)(d+DC)}, \text{ a též}$$

$$\text{tak } a+x = \sqrt{(D-DC)(D+DC)}.$$

Poněvadž dle výpočtu $t = 1,018$ se ukázalo, soudí, že se síly k sobě mají opačně jako první obnásobnění vzdálenosti, v které na magnetický bod působí, tedy dle toho samého zákona, kterýž Schmidt ze svých zkoušek odvodil.

Hansteen určil hyperbolu pro zákon tento následovně:

Jeli $CD = y$, tak jest

$$d^2 = x^2 + y^2, \text{ a } D^2 = (a+x)^2 + y^2, \text{ a jestli } t = 1, \text{ jakž to zákon žádá, obdržíme ze stejniny:}$$

$$\text{II. } \left(\frac{D}{d}\right)^2 = \frac{a+x}{x}, \text{ a z předešlých dvou stejninn}$$

$$\left(\frac{D}{d}\right)^2 = \frac{(a+x)^2 + y^2}{x^2 + y^2}, \text{ protož}$$

$$\frac{(a+x)^2 + y^2}{x^2 + y^2} = \frac{a+x}{x}; \text{ a}$$

$$\frac{a^2 + 2ax + x^2 + y^2}{x^2 + y^2} = \frac{a+x}{x}, \text{ neb}$$

$$\frac{a^2 + 2ax}{x^2 + y^2} + 1 = \frac{a}{x} + 1, \text{ a}$$

$$\text{zkráceně: } ax + 2x^2 = x^2 + y^2, \text{ neb } y^2 = ax + x^2,$$

což stejnina pro stejnostrannou hyperbolu jest, jejíž osa a parometer = a.

§. 7. Poznámání.

1) Co se cen týče, kteréž Hansteen v stejninu pro t vsadil k určení t , musím se vyznati, že jsem je ani z jeho hyperboly, jak v Fig. vykreslena, ani z Seebeckovy Fig. 6 naleztí nemohl.

Vsadí-li se v stejninu pro t z Fig. Hansteenovy vynaté výše naznamenané ceny týkající se poměru velikosti, obdržíme pro bod D

$$t = 0,84, \text{ a pro bod hořejší D'}$$

$$t = 0,90.$$

Vypočítá-li se však dle Seebeckovy hyperboly, obdržíme

$$\text{dole } t = 0,887, \text{ a}$$

$$\text{nahoře } t = 0,777.$$

Vezmem-li však od Seebecka ceny při zkouškách jeho k 0° patřící odchýlky magnetické jehly nalezené a výše poznamenané, vypočítajíce z nich délku pro každé AD a BD, hledajíce pak t , obdržíme

$$\text{z 1. zkoušky } t = 1,00$$

$$\text{z 2. } " \quad t = 1,08$$

$$\text{z 3. } " \quad t = 1,19$$

$$\text{z 4. } " \quad t = 1,18$$

$$\text{z 5. } " \quad t = 1,18$$

$$\text{z 6. } " \quad t = 1,18$$

$$\text{z 7. } " \quad t = 1,12$$

$$\text{z 8. } " \quad t = 1,04$$

$$\text{z 9. } " \quad t = 0,90.$$

Rozdíly těchto obdržených cen pro t mezi sebou, jakož i mezi 1, kterouž zákon pro t požaduje, zdají se tak nepatrné býti, že se mohou chybnému pozorování přičísti a lze uvedený zákon za úplně platný považovati.

Však uvidíme, jestli Seebeck, tento výborný zkušební, i tyto chyby, když i jinými cenami představeny jsou, mohl nadělati, ač i sám ve výše jmenovaném pojednání se při-

znává, že při určení v ohledu udání měr za velkou dokonalost ručiti nemůže, an nejdokonalejších měřicích strojů neuzíval.

Pravili jsme v předešlém §, že Hansteen hyperbolu, která s vyřknutým zákonem se shoduje, za stejnostrannou uznal, jejížto každá osa a parometer = a , totiž stejná vzdálenosti osy drátu A a B, a takováto hyperbola v stejnině $y^2 = ax + x^2$ obsažena jest. Poněvadž ale při hyperbole, pro kterou stejnina platí, abscisy, od nadhlavníku se počítají, a Seebeck nám při každé z 9 zkoušek nejen x , nýbrž i y až na $\frac{1}{2}$ '' udal, uhlídáme, zdalíž cenu svou podrží, když se ze stejniny $a = \frac{y^2 - x^2}{x^2}$ pro každou zkoušku pomocí vložení cen x a y určí.

Z k o u š k a	ceny pro y v čarách	ceny pro x v čarách	vypočítané ceny pro a v čarách
1.	10,75	4	24,89
2.	27	16	29,56
3.	42,5	28	36,50
4.	56	40	38,40
5.	69	52	39,56
6.	82	64	41,06
7.	94	76	40,26
8.	102	88	30,23
9.	108	100	16,64

Jak viděti, patří zkoušky k rozdílným hyperbolám, neb jich osy tak rozdílné jsou, že jedna skoro $2\frac{1}{2}$ krátě větší jest než druhá.

Tak i ceny se nesrovnávají s oněmi, kteréž a při zkouškách Seebeckových, totiž 26'' mělo. Najde-li se z té samé

stejniny y , lze zřejmě chyby, kteréž by byl Seebeck nadělati musel, nahlédnouti, jakž následující deska dokáže :

Z k o u š k a	vypočítané y v čarách	pozorované y v čarách	chyby v čarách
1.	10,95	10,75	+0,20
2.	25,92	27,0	-1,08
3.	38,88	42,5	-3,62
4.	51,38	56,0	-4,62
5.	63,69	69,0	-5,31
6.	75,89	82,0	-6,11
7.	88,04	94,0	-5,96
8.	100,16	102,0	-1,84
9.	112,25	108,0	+4,25

Poněvadž ale nelze tak znamenité chyby nestejnosti proudu přičísti, neb tento dle udání Seebeckova při zkouškách všech stejný zůstal, a kdyby se i byl změnil, předce nižšího vlivu na podobu hyperboly neb ceny y míti nemohl, musí se znamenitému zkušebníku přičísti, aneb, co k více podobnějším, mají v neschopnosti těchto zkoušek k jistému a určitému odvození od Hansteena ustanoveného zákona původ svůj.

Seebeck předpokládal, že síla proudu od osy vodiče začíná, a že beze vší pochyby tloušťka vodiče na ceny y , tedy na podobu hyperboly žádného vlivu nemá; zkušební však důkaz nikde není podán, an Seebeck při zkouškách svých jen jediného a sice dosti tlustého vodiče použil.

§. 8. Nejobšírnější zajisté a nejznamenitější práce o zákonu elektromagnetického působení ve dálku galvanického proudu podali Biot a Savart. Tito slavní francouzští silospytci zdá se, že první byli, kteří takovou práci v před-

měli tomto předsevzali, neb zkoušky jich čly se již 30. října 1820 v sezení Pařížské akademie.

Krátkou zprávu o výsledku jejich najdeme v *annalích Gilbertových* pro lučbu a silozpyt v svazku 66. str. 392.

Celé pojednání však obsaženo je v *Pařížských annalích „de Chim. et de Phys. 1820,“* taktéž v díle: „*Biot précis élémentaire de Physique exp. Par. 1824. II. 707.*“ a v překladu Fechnerově v 3. svazku str. 131.

Z této práce chceme jen tolik vybrati, čehož potřeba, bysme poznali, jakým způsobem zkoušky předsevzali, a jaké výsledky našli, k zákona od nich odvozenému vedoucí.

Použili pro zkoušky své jehly magnetické, pověšíce ji ve schránku skleněnou na jednoduché nitce kokonové v poloze rovnovážné.

By však při zkouškách na jehlu jen síla proudu působila, uvarovali ji před magnetičností zemní následujícím způsobem:

Nechali ji předně pod vlivem zemní magn. se pohybovati, a určili čas pro jistý počet kyvů, vzali pak dlouhou tyčku znamenité a stále síly magnetické, položili ji v polohu patřičnou magn. jehly, v dálece znamenité od ní, tak že jehla a tyčka k sobě stejnými póly obráceny byly. Pak jehlu kývati nechali, kteráž, dokud tyčka ze vzdálenosti na ni nepůsobila, tu samou rychlost v kývání, jak dříve máti musila.

Poznenáhlym přiblížením tyčky, praví Biot, zpozdívá se jehla v kývání, tak že při jisté poloze tyčky v témž způsobu kývá, že na pozůstavši sílu zemní magnetičnosti ohled bráti se nemusí.

Stupeň tento dá se snadně z kyvů posouditi, zvláště když tyčka dostatečně působí, tak že vzdálenost, v které vyrovnání se způsobí, znamenitá v poměru s délkou jehly jest, jakž jsme předpokládali.

Neb, jak Biot dále praví, jest druho - obnásobnění času kývání při zcela malých kruzích k prudkosti síly v opačném poměru. Dle toho lze při každém přiblížení se tyčky zbývající sílu působící udati, a při tom stupni zůstatí, kdež kývá

dostatečně zdílnhavě, tak že síla zemní za nepůsobící považována býti může.

Před tak vyrovnanou jehlu postavili strojem kolmo natažený měděný drát v délce dobře odměřené, tak že jehla kolmo délky své na drát stála. Když konce drátu strojem korýtkovým spojili, postavila se jehla magn. způsobem astatické na přič přes vodiče, a zůstala po několika kyvech v poloze této.

By se určila průměrná tato síla, která v poloze této na ni působila, edchýlila se pozorně z dálky měkkým železem a kývati se nechala, kyvy se počítaly a čas k jistému počtu těchto patřící se vypátral.

Tato zkouška se konala v rozličné vzdálenosti drátu od jehly s velkou pozorností, a výsledky se dobře zaznamenaly.

Užívali jehly hranolité a tak magnetisované, že nižádných bodů následních neměla, délky 20^{mm}, 10^{mm} výšky a 1^{mm} tloušťky.

Co se týká vzdálenosti pólů od prostředka, praví Biot, že, kdyby jehla byla válcovitá bývala, každý pól (dle návodu magnetičnosti volné v tělesu magnetisovaném) jen o dvě třetiny polovičné délky jehly od prostředka této vzdálen by býval, že však (a to důmyslně) se domnívají, že póly jich jehly blíže ještě k prostředku ležely. Připisují příčinu tohoto buď hranolitosti aneb tomu, že póly jehly delší čas po potírání sobě ponechané k středu postoupily.

Následující deska obsahuje zkoušky, jak se udály.

Síly se vypočítaly dle dvojnásobnění času kývání.

Deska I.

Řada zkoušek	Vzdálenost spojujícího drátu od středu jehly	dobu 10 kyvů	poměr sil porovnáje je s onou ve vzdále- nosti 30 ^{mm} .
1.	30 ^{mm}	42,25	$\frac{8}{4} (1 - 0.008508)$
2.	40	48. 85	
3.	30	42. 00	

Řada zkoušek	vzdálenost spojujícího drátu od středu jehly	doba 10 kyvů	poměr sil porovnáje je s onou ve vzdále- nosti 30 ^{mm} .
4.	20	33. 50	$\frac{3}{2} (1+0.023090)$
5.	30	41. 00	
6.	50	54. 75	$\frac{3}{5} (1-0.036673)$
7.	30	42. 25	
8.	60	56. 75	$\frac{3}{8} (1+0.095460)$
9.	30	41. 75	
10.	120	89. 00	$\frac{3}{12} (1-0.103892)$
11.	30	42. 50	
12.	15	30. 00	$\frac{2}{1} (1+0.067010)$
13.	30	43.15	

Čísla posledního sloupce ukazují, praví Biot, že síly pozorované se skoro opačně k sobě mají, jako vzdálenosti spojujícího drátu od jehly. By se vidělo, zdaž se mají chyby pozorované zkouškám přičítati, vypočítali čísla kyvů z jednoduchého zákona předpokladně srovnávající je s dobou kyvů při vzdálenosti 30^{mm}.

Počítali dle stejnin

$$\frac{N^2}{N^2} = \frac{D'}{D}, \text{ neb } N = N \sqrt{\frac{D'}{D}},$$

kde N' a N počet sekund pro vzdálenost D' a D znamenají

Deska II.

Řada zkoušek	vzdálenost od drátu	doba 10 kyvů		rozdíl v počtu
		vypočítaná	pozorovaná	
2.	40 ^{mm}	48."62	48."85	-0."23
4.	20	33. 88	33. 50	+0. 38

Řada zkoušek	vzdálenost od drátu	d o b a 10 k y v ů		rozdíl- v počtu
		vypočítaná	pozorovaná	
6.	50 ^{mm}	53."74	54."75	—1."01
8.	60	59. 40	56. 75	+2. 65
10.	120	84. 25	89. 00	—4. 75
12.	15	30. 99	30. 00	+0. 99

Tyto znamenité chyby přičítají zkušebníci tomu, že při zkouškách, ne jak by se patřilo, drát polární, nýbrž jehla postrčena byla, a vyrovnaní její při každé zkoušce obnoveno býti musilo.

Z těchto zkoušek odvozují zákon, že *celé působení spojujícího drátu na kteroukoliv magnetickou (jižní neb severní) částku prvotní opačně k přímé vzdálenosti této částky prvotní od drátu se má.*

Zkoušky platí arci jen pro vzdálenost středu jehly od drátu, že ale póly jehly blíže prostředka ležely, domnívají se, že nechybují, vzdálenost středu za vzdálenost polů kladouce.

By toto ospravedlnili a udanému zákonu více platnosti vydobyli, uspořádali následující zkoušku.

Vzali jehlu magnetickou polovičné velikosti první a ne docela vyrovnanou, nýbrž jen zesláblou. Drát vodící byl dříve, než proud jím šel, tak postaven, že jehla kolmo na plochu stála, která se drátem a středním bodem jehly klásti dá. Při této poloze jehly magnetické nemohl proud při spojení řetězu žádnou odchýlku způsobiti, nýbrž ji ještě více v poloze této udržel, než se to zeslábnutou zemí magnetičností stalo.

Určili dobu k několika kyvům patřící, nejen když řetěz nespojen byl, nýbrž také, když proud na jehlu působil, a vypočítali sílu, z drátu spojujícího vyplývající, z následující stejnině.

N znamená počet vteřin, jež jehla k 40 kyvům potřebuje, kdyby na ni jen pozůstala zemní magnetičnost působila, a N' počet vteřin, pro též tolik kyvů, přidavše k předešlé síle sílu proudní; v prvním pádu dá se síla vyjádřiti: $\frac{K}{N^2}$, a v druhém: $\frac{K}{N'^2}$, kde K nezměnné

jest, a od velikosti jehly závisí;

rozdíl $\frac{K}{N^2} - \frac{K}{N'^2}$, aneb $\frac{K(N-N')(N+N')}{N^2 N'^2}$

dá sílu spojujícího drátu.

Následující dvě zkoušky konány a porovnány jsou:

Deska III.

Číslo zkou- šek	vzdá- losti vo- diče od jehly	doba 40 kyvů		účinky proudu na jehlu	poměr těchto účinků
		N	N'		
1.	32,9 ^{mm}	67,"5	101,"0	1,21449	$\frac{32,9}{62,9} (1+0,03781)$
2.	62,9	66, 0	78, 5	0,67290	
3.	32,9	66, 0	98, 5	1,26499	

§. 9. Poznámání.

1. By toliko síla proudní na jehlu magnetickou působiti mohla, používali Biot a Savart metodu vyrovnání tyčkou magnetickou. Takováto jehla musela by, kdyby vyrovnání dokonale bylo (jakž Biot a Savart při svých zkouškách předpokládají, an při výpočtu sil nižádnou opravu pro zbývající před se nevzali), zcela astatickou býti, a v každé poloze státi. Koná-li se však i co nejopatrněji tato zkouška, nedostojíme nikdy úplně účelu tomu, neb se jehla buď v magnetický poledník, třeba i povlovně, staví, aneb se obrátí, když ji o patrný úhel odchýlíme.

Tento zbytek jedné neb druhé síly neměl by se přehlídnouti, zvláště v tom pádu, kde jehla magnetická kolmo na magnetický poledník stojí a kývati se nechá, jak se při

výše jmenovaných zkouškách stalo. Třeba i páni zkušebníci vzdálenost magnetu od jehly neudali, a tedy vliv magnetu na jehlu v rozličné poloze posouditi se nedá, nechci předce o dokonalosti jich udání pochybovati, že totiž vzdálenost magnetické tyčky od jehly taková byla, že žádné jiné chyby, mimo od nedokonalého vyrovnání odvislou, povstati nemohly.

Tato chyba, již se pro vyrovnání uvarovati nelze, byla velikostí nezměnnou, a muselať tím více výsledky zkoušek porušiti, čím dále jehla magnetická od polárního drátu stála, a pročež i síla proudu, ji ve směru udržující, slabší byla. Jest-li chyba tato, od nedokonalého vyrovnání povstala, odvozenému zákonu prospěla neb ne, nelze z udání Biotova poznati.

Nestejnosti půlkruhu při kývání jehly, aneb lépe chyby, kteráž z toho snadně povstati mohla, tím se uvarovali, že vždy rovný počet kyvů brali. Tím musila se i ona chyba, z nestejně rychlosti kruhů při kývání jehly sem a tam povstala, odstraniti.

K snadnějšímu přehlédnutí poměru vzdáleností a k těmto náležejícím sil chceme desku I. v následující proměnit. První sloupec obsahuje poměry vzdálenosti 30^{mm} postupně, k oněm 15^{mm}, 20, 40, 50, 60, 120, a druhý sloupec poměry k těmto dálkám patřících sil, při čemž vždy síla při 30^{mm} za jednotku se bere.

Deska IV.

12) 2 : 1	1 : 2,156
4) 1,5 : 1	1 : 1,540
2) 0,75 : 1	1 : 0,737
6) 0,6 : 1	1 : 0,571
8) 0,5 : 1	1 : 0,54773
9) 0,25 : 1	1 : 0,220

2. Co se dotýče odchýlení zkoušek od uvedeného zákona, nelze je u takovýchto zkušebníků chybami zkoušek

nazývati. Chyba však se zajisté stala, a jest podivná věc, že ji zkušebníci nepozorovali.

Stala se při zkoušce osmé, kdež se jednalo o sílu ve vzdálenosti 60^{mm}. Počet vteřin udaný jest menší pravého.

Porovnáme-li počet vteřin k dálkám patřící, což platnosti má, an proud nikoli nestálý nebyl, obdržíme následující rozdíly pro každou o 10^{mm} povlovně zvětšenou vzdálenost.

Deska V.

Dálky	Čísla vteřin k 10 kyvům	Rozdíly
20 ^{mm}	33,"5	
30	42, 0	8,"5
40	48, 85	6, 85
50	54, 75	5, 90
60	56, 75	2, 00
120	89, 0	32, 25

Rozdíly, jak vidíme, umenšují se. Kdyby se však i neumenšovaly, případně předce, rozdělíme-li rozdíl 32,25 na šest dílů, na každých 10^{mm} 5,"3. Poněvadž však rozdílů ubývá, musí rozdíl mezi 60^{mm} a 70^{mm} vzdálenosti, a tím spíše mezi 50^{mm} a 60^{mm} o něco větší býti, nežli 5,"3. Z čehož vysvitá, že při osmé zkoušce desky I. místo 56,"75 něco více nežli 60" státi má. Postavíme-li místo 56,"75 jen 60,"15, byl by poměr na desce I. býval $\frac{3}{8}$ (1—0,02488), a na desce II. místo rozdílu +2,65 má státi —0,75, taktéž na desce IV. místo 0,54773 má býti 0,48756.

Též ta okolnost, že chyby pro menší dálky než 30^{mm} + a pro větší dálky nežli 30^{mm}, vymíníc onu pro 60^{mm} — jsou, mohl zkušebníky na udělanou chybu upozorniti. Tato chyba není však přísne zkušební, neb o 4 sekundy nelze se při návodu kývání myliti, nýbrž bezpochyby se stala z nepra-

vého naznamenání počítaných kyvů, aneb chybou v počtu při sloučení počtu vteřin pro 10 kyvů.

Kdyby se byla tato chyba nestala, snadně by se mohlo nahlédnouti, že v desce II. naznamenané chyby dosti znamenité jsou, což nelze za chybu v pozorování neb v zkoušení považovati, zvláště když se vši opatrnosti užívá, což se i při zkouškách Biota a Savarta zajisté stalo.

Tyto chyby připisováni okolnosti, že jehla magnetická při každé zkoušce vyrovnati se musela, nemá nižádné platnosti; neb když je jehla při vzdálenosti 30^{mm} od drátu dobře vyrovnána, je snadno, ji při zkoušce každé dobře vyrovnanou udržeti, neb v téměř pádu jen třeba, magnet právě o tolik popostrčiti, o co jehla od polohy předešlé se odchýlila.

Též i ta okolnost chyby neospravedlní, že se dálky od středu jehly, a ne, jak by se bylo státi mělo, od jejích pólů počítaly, neb při tak krátkých jehlách, a při tak znamenitých dálkách jehly od proudu, jak z následující desky lze poznati, nemá toto znamenitý vliv na vypočítané výsledky, zvláště když ještě předpokládáme, že póly jehly magn. blíže středu ležely.

3. Při zkouškách Biota a Savarta nepůsobila, považíme-li to přísně, na kývání jehly úplná síla od drátu na jehlu směřující, nýbrž toliko počátní.

Jsou-li S a N (obr. 8) póly, a A směr proudu kolmý na plochu papíru, AN vzdálenost pólu od drátu, pak jest NK, kolmo na AN v ploše ACN směr, dle kterého proud magnetický bod N pohybovati hledí.

Je-li NK též i velikost síly proudní, dá se tato v dvě na sebe kolmé počátní rozdělit: NL a KL.

Jedna z těchto počátních sil, totiž NL, považovala se při zkouškách Biota a Savarta za nezměnnou úplnou sílu, a ze zkoušek se vypočítala. Tímto se chyba učinila, která by tím větší vliv na výsledky byla měla, čím větší vzdálenost

se za jednotku užívala, nežli ona 30^{mm} , aneb čím delší jehla magn. byla. Stává totiž:

$$NK : NL = 1 : \sin. \alpha; \text{ a } NK = \frac{NL}{\sin. \alpha}.$$

Kdyby byl $\sin. \alpha$ pro každou vzdálenost nezměnná velikost, bylaby i tato pro poměr sil bez vlivu, není však tomu tak, dokud póly jehly mag. od sebe rozptýleny jsou, a jehla mag. nepatrné velikosti není.

Vezme-li se při jehle, kterouž se zkoušky první desky konaly, vzdálenost pólu od středu jehly, tedy C N v obr. 8 toliko 6^{mm} a vypočítá-li se dle zkoušek síla NK pro každou vzdálenost drátu od N, obdržíme následující desku. Pro jednotlivou zkoušku se síla vypočítala, a bral se vždy z dvou pro vzdálenost 30^{mm} vypočítaných sil arithm. průměr.

Zkoušky jsou dle vzdálenosti uspořádány.

Deska VI.

Z k o u š k a	poměr vzdálenosti středu jehly od drátu	poměr vzdálenosti pólu od drátu	poměr sil
12.	2 : 1	1,890 : 1	1 : 2,156
4.	1,5 : 1	1,494 : 1	1 : 1,540
2.	0,75 : 1	0,756 : 1	1 : 0,737
6.	0,6 : 1	0,608 : 1	1 : 0,571
8.	0,5 : 1	0,507 : 1	1 : 0,540
			zlepšené
			1 : 0,4808
9.	0,25 : 1	0,2546 : 1	1 : 0,220

Z oně zkoušky vysvitá, že chyba znamenitá (více než 4 vteřiny), kteráž při ní se stala, především na poměr sil, porovnáme-li je s oním vzdáleností, patrný vliv nemá, a že

nelze na oko malé chyby poměrů sil přehlédnouti, aneb snad zkouškám přičítati.

Rozdíly mezi poměry sil a vzdáleností zdají se proto tak malé, poněvadž Biot a Savart náhodou pro zkoušky své nejpříznivější vzdálenost, totiž 30^{mm} , za jednotku vzali.

Kdyby však ale poměr mezi silou při 15^{mm} a mezi silami při jiných dálkách hledali, bylyby se zajisté domýšlené chyby v pozorování okázaly, a nejlépe, kdyby proud neměnný byl, a zkoušky mezi sebou porovnali se daly. Jak též z první desky vidíme, konaly se pro nestálost proudu dvě zkoušky pro sílu při 30^{mm} , a z nich se vzal arithm. průměr sil, poněvadž tenkrátě jináče si pomoci možná nebylo.

Tato síla průměrná hylaby tedy jen pravá, kdyby síla proudu souměrně s časem přibývala neb ubývala, což při způsobu tomto (an vždy, kdykoli vzdálenost jehly se změnila, plotny cinkové z tekutiny se vytáhly, aby se rozpuštění cinku předešlo) nestávalo.

Při takovém si počínání nastanou poskoky v proudu, pro kteréž nelze dvě zkoušky po sobě s jistotou porovnat.

3. Při zkouškách třetí desky, kteréž k potvrzení udaného zákona sloužiti mají, bral se sice na nezrušenou část zemní magnetičností ohled, a plotna zinková převelkého galvanického členu z tekutiny se nevyzdvihla, však zde je jiná okolnost k povážení, dle které nelze dokonale zkoušky porovnat, totiž změnivost magnetičností jehly. Kdyby však i vši vady se byli uvarovali, a výsledek zkoušek s udaným zákonem přísně se shodoval, nedokázalo by to vše platnost zákona, poněvadž z jediného poměru sil ve vzdálenosti 32.9^{mm} , a 62.9^{mm} nikoli na poměr sil při jakých koli dvou dálkách s jistotou seudití se nedá. Mnoho ještě, co proti těmto zkouškám se říci dá, podám příležitost při vlastních svých zkouškách.

Nemají však tato poznamenání za účel, zásluhy těchto veleslavných mužů o předmět tento i v tom nejmenším zkracovati, neb vše konali, co při novotě této věci a v tehdejších okolnostech vyvesti mohli.

Každému silozpytci výkonnému namítne se při rychlém pokroku vědy potřeba, zkoušky, ze začátku nového úkazu, jakž jináče nemožno, s nedostačitelnými prostředky konané, při výhodnějších okolnostech zkumně prohlédati, a tak nejen návozu nýbrž i výkonu škodlivou každinkou pochybu všemožně odstraniti.

(Pokračování.)

Nástin flory dalmatinské a seznam rostlin podle jmen prostonárodních, která lid slovanský po břehách adria- tického moře užívá.

Sděluje

Dr. *Lambl.*

Ze zemí jihoslovanských ty, co jsou nám nejbližší, Chorvatsko, Krajinsko, Slavonie, Vojvodina a veškeré pomezí vojenské, neliší se hrubě zvláštní fysiognomií svého pokrovu rostlinného od Českomoravského, a všechny rozdíly spočívají zde méně v jižnějším podnebí a v poloze geografické o několik stupňů k obratníku přiblížené — nežli v půdě samé a v lokálních vlastnostech obyčejných rostlinných. Zato ale celý pruh země po východní straně adriatického moře od zálivu Triestského až k Albanii již k podnebí náleží jižnějšímu a majíce krajiny tamější i v geologickém ohledu mnoho zvláštností a při sousedství svém s vlnami morskými nových u nás neznámých podmínek k životu organickému, tudý v celku takovým odchylným se pokrývají rostlinstvem, že jim původního od našich zcela rozdílného rázu nabývají.

Přišedše z Čech k adriatickému moři pobřežujeme v rostlinstvu velmi mnoho z toho charakteru, na který jsme ve fysiognomii našeho krajinstva uvykli. Naše trávy a ostřice, které nám louky a dráhy zelenou houští odívají, — naše rostliny obilné, které na rozsáhlých rovinách rozvlněnou hladinu rostlinního moře představují (žito, ječmen, pšenice, oves, pohanka a t. d.), — vedlé těchto ohromná síla pícních rostlin (jetel, vojtěška, vičenec a j.), — dále zeliny zahradní: vodnice, tuřín, mrkev, chmel a podobné, které potřeba každodenní v tak velikém množství sázeti a pěstovati káže, — ovocní stromstvo, které

u shromážděném družstvu, v našich sadech, obydlí lidskému zvláštní tvárnost dodává (jabloň, hrušeň, slivoň, třešeň a višně), — naše keře poříčné, něžná rokyta a její posestrima, někdy stromovitá vrba, — stromové silného kmene a vysokých pňů: pyramidální topol s příbuznou osykou, slíčná bříza a olše, košatá lípa, velebný dub ve společnosti lísky, jilmy, habru, buku, javoru, klenu, — konečně téměř všechny druhy našich sosen, štíhlá jedle, smrč i borovice, které hory naše odívají v roucho vezdy zelené, proslulé poetickým jménem „černa lesa“, — to všechno činí obraz břehům adriatického moře cizí a v pasu země nahoře vytknutém nevidaný,

Jak mile poutník vystoupí na poslední pohoří přímorské (s naší strany Karst před Triestem, Velebit před Dalmacií), objeví se mu patrný rozdíl v povšechném rázu rostlinstva. Ne pojednou sice ani rázem se tu říše středoevropská nekončí, avšak kvapným přechodem ustupuje tvar tvaru a povrch země hlásí se k říši středozemní, osvědčující novými formami svého rostlinstva jinou povahu svou. Na místě našich ovocných stromů polkáváme se zde s jihomorskými, jako je limún č. citroník (*Citrus Limonium*) a pomoranč (*Citrus Aurantium*), které zde i v písňích lidí slovanského zobečnaly, morušev (*Morus alba* et *M. nigra*), ořech vlašský (*Juglans regia*), smokvoň (*Ficus Carica*) a madloň (*Amygdalis communis*), oliva č. maslina (*Olea europaea*), která hojností svou poněkud naše slivové sady napodobuje a šedozeleným listím i přes zimu krajiny oživuje. — Kromě toho dosahují výšky našich stromů a stromovitých keřů i vavřína (v obecné mluvě *javor*, *Laurus nobilis*, z něhož „javorové gusle“ v srbských písňích často jmenované), — myrta (*Myrtus communis*), keř zvláště ostrovní, řečík (*Pistacia Terebinthus*, *P. vera*, *P. Lentiscus*), dub cer (*Quercus Cerris*) jen ještě na Velebitu, a česmina (*Q. Ilex*) hlavně na ostrově Raču, porůznu také jižněji, jamovec (*Phillyrea media*), planika (*Arbutus Unedo*), réva vinná (*Vitis vinifera*), zde onde pěstovaný oleandr (*Nerium Oleander*) a rohovník (*Ceratonia siliqua*), zvláště na ostr. Lesině a Lisse. — Mezi obyčejné, ač velmi po-

různu stojící, ale oku velmi příjemné výjevy náleží kupres, který jedním druhem svým (*Cupressus sempervirens*) podobu pyramidální našich topolů, druhým pak (*C. horizontalis*) formu našich borovic následuje; vedlé něho je tu z jehličnatých ještě jalovec a bohužel řídká sosna (*Pinus maritima* et *P. halepensis*; *P. Pinea* také pěstovaná po ostrovích) druhdy bohatství ostrovů nyní skoro vzácný úkaz, poskytavši za časů republiky benátské a dubrovnické dostatečné stavivo pro nádherné loďstvo, nyní již jen skrovné palivo pro schudlé ostrovany: vyjma osamotnělé stromy v přímoří a na ostrovích; jediný ostrov Kurčola černá se chojovím zdaleka nad hladinou mořskou a ospravedlňuje posaváde starožitné jméno své „*Corcyra nigra*“; částečně honosí se touto okrasou panenské země také poloostrov Pelješac (Sabioncello), Mljet (Meleda), ostrovy Dubrovnické, zvláště Šipan (Giuppana) a hora Petka nad krásným přístavem Gravosa —, všechno v obvodu bývalé republiky Dubrovnické (Ragusa). — Velikolepý a nade všechny formy vynikající jest konečně starožitný vodoklen (*Platanus orientalis*) v Trstenu (Cannosa) blíže Dubrovníka, a palma (podlé Presla: prsták č. datlovník, *Phoenix dactylifera*), která u nevelikém počtu fysiognomii krajin jihoevropských ušlechťuje. Podlé východní obruby moře adriatského rozpostavena jest tato vznešená, štíhlá forma rokytovitá jen v několika exemplářích a vzácnost činí spolu každé její stanoviště znamenitým: Kastel Nový v Bokách Kotorských, San Giacomo a Valle Ombla u Dubrovníka, ostrovy Vis (Lissa) a Hvár (Lesina).

Podlé tohoto přehledu jest patrné, že se povrchu zemínmu v krajinách těchto vysokého stromstva nedostává; zbývá tedy řadám nižších křovin, křovitých bylin a travin pokrov země nahraditi. — Hojného rozšíření dosáhla z těchto přirozená čeleď ožankovitých (květu pyskatého — *Labiatae*), rostliny to kořenné, které Shouw za význačné klade všech zemí okolo moře středozeemního, zvláště pak za převládající formu na poloostrovu iberickém (Španěly a Portugaly) a v jižní Francii. Již ve Quarnéru vyplňuje šerobarevná

šalvěj (*Salvia officinalis*, *S. Sclarea* a j.) skrovné mezery suchopárných kršů, a o všeobecném rozprostranění jejím svědčí poněkud tolikero jmen, které od lidu slovanského dostala: *skuš* ve Quarnéru, *slatulja* pod Velebitem, *kadulja* v hořejší Dalmacii, *pelin* u Dubrovníka a t. d. Z ostatních rodů této čeledi četné a lidu známé jsou: *lavanda* (*Levandula*), *metvica* (*Mentha*), *ljubica* (*Melissa*), *žmurod* (*Micromeria*), *mravinac* (*Origanum*), *smradejna* (*Marrubium*), *verbena* (*Verbena*), *ivica* (*Ajuga*), *janjetina* (*Teucrium*), konečně *rosmarin* (*Rosmarinus officinalis*) zvláště na ostrovech blíže města Splěta, kde se z něho dělá voňavka nazvaná „acqua di regina.“ — Hustý pokrov ostrovů, který člověku výše než po pás dosahuje, záleží kromě toho z hojného cistů (*Cistus monspessulanus*, *C. villosus*, u ostrovanů *divji pelin*, zvláště na ostr. Bráč, Solta, Lesina), dále z *planiky* (*Arbutus Unedo*), z jamovce (*Phillyrea media*) a z jalovce (ilirsky: *gluhi smrič*, *Juniperus oxycedrus*, *J. phoenicea*), pak také z houští vřesu (ilir. *vrás*, podle Presla: *bano stromovité*, *Erica arborescens*, zvláště v Bokách Kotorských). Zde onde jsou také jihoevropské formy tvrdolistých: *Ruscus aculeatus* a *Buxus sempervirens*. — Konečně pěknou reprezentací bujného zřřstu v podnebí jižním činí na ostrovech *škilla* (*Scilla*) a tlustolistá *agave* (*Agave americana*), kterýžto člen čeledi ananasovitých mnohý přirozený plot okolo zahrady dělá, ohrazujíc takové místo na způsob nepřestupné blokády.

V tomto povrchním nákresu soustřeďují se veškeré rozdíly v charakteru krajinstva, kterak se na oči staví putujícímu od severa na jih. Hledající nějaké vnitřní spojidlo pro tyto rozházené údy k vyplnění přírodopisního obrazu a k lepšímu porozumění rozdílu mezi severem a jihem, třeba vytknouti sobě jisté území a prozpytovat je v souvislosti zeměpisné a pak ohlédati blíž jeho pokrov rostlinní podle přirozených čeledí rostlinstva, které v něm buďto svou původní vlast mají aneb do něho přesazeny jako ve vlasti se datí. K tomuto pochodu hodí se nám nejlépe Dalmacie.

Květena dalmatinská podle zeměpisné polohy země této má pro rostlináře největší důležitost, protože činí přechod od rostlinstva vlastního střední Evropy k rostlinstvu patřícímu ku květeně východní a jižní. V Dalmacii totiž představují a strácejí se mnohé rostliny, které jsou nejobyčejnější v květenách severních, ustupující poznamenána jiným útlejším, lahodnějším pobytem žádostivým. Tak tedy rostliny udomácněné ve Francii a v Německu, přestupující Itálii a Uhersko, počtem se neustále zmenšují, takže se v Dalmacii z těchto více nenalézají — lada s některými výjimkami, zvláště tak nazvaných druhů kosmopolitických — nežli ty, co dosahují do pomezí čáry nejvlažnějších krajín oněch dvou zemí jmenovaných. Naproti tomu začínají se zde objevovat některé rostliny Řecka a pomorí Berberského (podle severní Afriky). Ty, co rostou také po ostrovech okolo Itálie, nalézají se ovšem také v přímoří dalmatinském, a po ostrovech západních; kdežto některé jiné v Itálii cizí, a toliko v květeně orientální domácí a v severní Africe bydlící, zvláště po východních ostrovech Dalmatinských se objevují.

Zahrnující tyto poslední, kromě rostlin Řeckých a Berberských dobrá částka rostlin jižní Itálie činí přirozený a bezprostřední přechod z květeny neapolitanské a sicilianské do dalmatinské, jelikož ostrov Pelagosa patřící k Dalmacii mnohem blíže leží východnímu břehu Itálie, jsa toliko osmdesát mil mořských vzdálen od Pulje č. Apulie, která v jižní Itálii na západ proti Dalmacii se rozkládá, odloučena od ní mořem jaderským. — Odtud pochází tedy květena dalmatinská, v níž se zahrnují mimo některé rostliny země méně mírných, ty co náležejí břehům moře středozemního i adriatického (soubor čeledí z říše ožankovitých a kůkolovitých), ty které od severu z říše okoličnatých a řechovitých přes Chorvatsko k Dalmacii dosahují, a konečně i ty z Řecka a z Malé Asie, které sem přes Bosnu a Albanii zabloudily.

Při této okolnosti nebude se nikdo diviti, že počet rostlin cévnatých jevnosnubných v Dalmacii u poměru k povrchu a prostoru celé země rovná se nejbohatším květenám ostatním

Evropy. Počítá se v ní asi 25.000 rozmanitých druhův, živoucích na prostoru, která málo přesahuje 240 mil čtverečních. A přece Dalmacii scházejí všechny hory první výskosti, kdežto nejvyšší temena nedosahují do šesti set stop nad hladinu mořskou, a protože tu schází dokonce nejvyšší říše č. pás rostlinstva, scházejí všechny alpské rostlinky (sněžní i lední), které tak znamenitě obohacují a ozdobují květeny vůkolní, podunajskou a balkánskou, jiho-italskou a Řeckou. Takové jsou k. p. rodové: lomikam (*Saxifraga*), dmucha (*Aretia*), podléška (*Primula*), dřípátka (*Soldanella*), hořec (*Gentiana*), huseník (*Arabis*), péluň (*Artemisia*), hladovka (*Draba*), vrba (*Salix*) a j. v., hlavně trávy, houby a mechy, ježto jsouce jinde tak bohaté a četné v druhách svých, v Dalmacii toliko naznačeny jsou z důvodu z hůra uvedeného jen těmi několika a to velmi řídkými druhy, co mohou dařiti se v pásmech nižších, teplejších.

Mimo to nedostává se v Dalmacii hvozdů, rozsáhlých lesů černých a stromů vysokého kmene zvláště sosnovitých, které jinde bývají domovem tolikerých rostlin milujících vlhko, stín a čerstvý pramen; nedostává se tu luk a rovinatých pastvišť, jsoucích oblíbeným obydlím veliké čeledi travin a oštic; nedostává se ani vody, a tudy také mnohočetných rostlin, které si ve vodách libují. Odtud pochází, že květena dalmatinská obmezena jest na mnohem menší počet obytlův rostlinních, nežli kterákoliv jiná. — Zdali nahým kršům dalmatinským, které přichozího kostrobledou tvárností svých rozervaných strání a holými stěnami šedého vápence na první pohled více hrůzou nežli útěchou naplňují, zdali kdy těmto spoustám kamenitým zelenější budoucnost zasvitne, můžeme prozatím jenom doufati, ne však tvrditi ani zapíratí. Energetická zeměpráva mohla by i k tomu mnoho přispěti, — o tom svědčí, abychom opět uvedli příklad, již jinde upotřebený, nejnovější doba v Istrii. Tento poloostrov rovnal se do nedávna ve všech známkách svého nedostatku Dalmacii. Hrabě Stadion vydal za času své zeměprávy přísný zákaz, aby se kozi a skotový dobytek nikam nepouštěl na pastvu do mla-

dých křovin, které se pro tuto pastvu nikterak zmoci nemohly. Nyní asi po desíti letech se mnohá stráž již pokrývá utěšenou zelení křovinatého rostlinstva, — zelení, která jest poněkud měřítkem vzdělanosti země a základem blahobytu národního. — O tom věděla dobře hrdá Venozia za časů republiky, a když se jednalo o pokoření zpurných poddaných v Dalmacii, zněla rada nejhorlivějšího republikána k tomu, aby byly háje morušové zkáceny a lesy vypleněny, tak že budou Dalmatinci na mizinu přivedeni. — Patrný nedostatek v rostlinstvu alpském, hvozdním, lučním a sladkovodním přece zase štědře jest nahrazen velikou rozmanitostí v seznamu rostlinstva, která se ve zdejších krajinách objevuje; a této rozmanitosti hlavně flora zdejší bohatství své děkuje. Tím nabývá květena tato spolu jakéhosi vnitřně vyššího rázu, skoro bychom řekli ceny duševnější, že na suchopárném kršu, na pustém břilovišti více druhů zplořila, nežli flora severní na tučných nivách, jelikož na mořské prsti našich luhů při skrovném počtu druhů v prosaickém množství jednotlivců sobě libuje. — Krajiny, které se největším bohatstvím vzácných rostlin honosí, jsou pobřežní, mořské č. přímoří, zvláště na ostrovech, krajina výslunných úbočí a pahorkův, krajina kamenitá a břílnatá čili tak nazvaný krš, a konečně krajina horní čili podalpská. Tyto rozličné krajiny co do rozsáhlosti v šíř velmi jsou skrovné a postupující od ostrovů k přímoří a odtud přes pahorky v pás podalpský nalezneme, kterak krajina kvapně ustupuje krajině, poněvadž skoro všude hory strmým sklonem k moři se schylují.

Přimoří a četné ostrovy dalmatinské vyznačeno jest a liší se od ostatních krajin hlavně těmito členy své květeny:

Triglochin Barrelieri,
Statice cancellata,
 — *ferulacea*,
Medicago arenaria,
Passerina hirsuta,
Euphorbia myrsinites,

Euphorbia pinea,
Pancreatum maritimum, příbuzné líru slovanskému
 (*Narcissus illyricus*).

Morská obyvatelka jest plazivá pásemnice č. voha (ilir. *voga*, *Zostera marina*) a mořanka (*Posidonia Caulini*, jichžto schoulená vlákna, přílevem mořským a vlnobitím na břeh vyplavená, u rybářů *pérje* t. peří se nazývá, podlé podoby s dlouhým peřím cizozemského ptactva. Vlášení toto slouží k téměř účelům co naše sláma; zůstane-li ležeti na břehu, vydává onen charakteristický zápach, který jest tak příjemný lidem libujícím sobě ve vzduchu přímořském.

Krš a břilovištata (krajiny kamenité) mají za význačné tvary tyto vzácné rostliny:

Asperula canescens,
 — *scutellaria*,
Campanula garganica,
 — *Portenschlagiana*,
 — *Waldsteiniana*,
Chrysanthemum cinerariaefolium,
Phyteuma limoniifolium,
Cytisus spinescens,
Genista pulchella,
Seseli tomentosum,
 — *globiferum*,
Athamanta flavescens a j. v.

Na horách, jako u přechodu do sousední Ercegoviny a Bosny, daří se žito, kukurice, chmel, srstka a meruzalka červená, pohanka a množství jiných rostlin mírnopásmých, kdežto Neretva (Narenta), jediná velká řeka v Dalmacii, co ročními povodněmi jako egyptské Delta výbornou půdu rýži (*Oryza sativa*) poskytuje a ostatně mnoho sladkovodních rodů chová, které se, jak se samo sebou rozumí, jinde nenalézají: *Nymphaea*, *Typha*, *Tamarix gallica*, *Glycyrrhiza echinata*, a mnohé druhy rodů: *Juncus*, *Scirpus*, *Carex*, *Equisetum* a t. d.

V krajině podalpínské květou zase tyto znamenité druhy:

Campanula serpyllifolia,
 — *Pumilio*,
Arenaria Arduini,

Anthyllis aurea,
Silene graminea,
Paeonia Russi,
Asterocephalus holosericeus,
 — *silenifolius*,
Euphorbia capitulata,
Cerastium ciliatum,
Draba androsacca.

Obrátíme-li pozor svůj na poměročet jednotlivých druhů s ohledem na čeleď přirozenou, k nížto náleží, nĕjpočet-nĕjší v Dalmacii nalezneme tyto v pořádku posloupném od bohatších čeledí k chudším :

spoluložné (Compositae),
 luštinaté (Leguminosae),
 trávy (Gramineae),
 ožankovité (Labiatae),
 krtičníkovité (Scrofularinae),
 okoličnaté (Umbellatae),
 řechovité (Cruciferae),
 koukolovité (Caryophyllae),
 růžovité (Rosaceae),
 prýskýřníkovité (Ranunculaceae).

Nĕkteré čeledi počtem rodů evropských ménĕ bohaté honosí se v Dalmacii znamenitým počtem druhů, a to jsou hlavnĕ :

vstávačovité (Orchideae),
 liljovité (Liliaceae),
 štĕtkovité (Dipsacae),
 zvoncovité (Campanulaceae),
 brutnákovité (Boragineae),
 pryšcovité (Euphorbiaceae).

Zevrubná statistika rozšířenosti rostlinstva nabude časem ještě vyšší ceny, bude-li se sestavovati s ohledem na suchou zem (terra ferma) a na ostrovy, které čím vzdálenĕjší od země jsou a čím rozsáhlejší spoustou moře obklíčeny, tím značnĕji jižnĕ povahy nabývají. — V zeměpisném ohledu dělí se ostroví toto na několik více ménĕ patrnĕ odloučených okresů : 1. v Quarnĕru, 2. naproti Zadru, 3. nedaleko Šiben-ska, 4. u Splĕta a 5. blíže Dubrovn-ska.

Při vypočtení jednotlivých čeledí budeme mítí zvláštní ohled na ostroví, které se u prostřed pobřeží dalmatinského

jihozápadně od města Splěta prostírá. Ostrov Lesina *) pilností a bedlivostí Botteriho posud nejlépe ohledaný, činí zde i v přírodním ohledu střed velmi interessantní; k okresu pak ostrova Lesiny počítáme ještě obývané ostrovy Bráč (Brazza), Solta, Vis (Lissa) a množství neobývaných ostrůvků a skalisk (*iskolj*, *iskoljić* z ital. scoglio, scoglietto), jako k. p. Spal-madory, Marinkovac, Bacili, Šćedro (Torcola), Pločica (Plan-chetta), Svétac č. Sv. Ondřej (St. Andrea), Brusnik (Melis-sello), Jabuka (Pomo), Biševo, Budikovac a nejvzdálenější ze všech Pelagosa.

Trávy (Gramineae) jsou zde ku podivu mnohem méně četné, nežli kdekoliv jinde, a to nejen z příčiny nedostatku příhodného obytu, totiž luhů i hájů, širokých luk, lesův i hvozdův, nýbrž hlavně také pro zvláštní suši (suchost podnebí i půdy). Přece ale obohatily vědu botanickou některé nové druhy zdejší, jinde neznámé, jako :

Aegilops biancalis Vis.,
Andropogon pubescens Vis.,
Bromus Botteri Vis.,
Lolium subulatum Vis.,
Secale dalmaticum Vis.,
Phleum echinatum Host.,
Poa festuciformis,
Avena juncifolia Vis.,
Sesleria interrupta Vis. et S. elongata Host.,
Panicum cruciforme,
Beckmannia eruciformis,
Agrostis frondosa,
 — *verticillata*,
Andropogon hirtus,
Pollinia distachya a j.

Lesina a okolní ostrovy čítají 52 rodů a v nich 112 druhů této čeledi; *šáchorovitých* (Cyperoideae) nalézá se zde rodův 9, druhův 23, *kosatcovitých* (Irideae) rodův 5,

*) Starořecký Pharos, Pharia, u ostrovanů Fár č. Hvár. My jsme dali tenkrát přednost běžnějšímu jménu italskému *Lesina*, což prý pochází odtud, že se ostrov celých 50 mil ital. dlouhý podobá šídla ševcovskému.

druhův 12; *narcisovitých* r. 5, dr. 10 i s pěstovanými; *ocúnu* (Colchieum) dr. 2, *sítiny* (Juncus) dr. 6.

Lilijovité obsahují v Dalmacii osmero druhů křivatce (Ornithogalum — polovice na Lesině), patero skilly (Scilla), z nichž znamenitá Scilla pratensis Kit., a nejhojnější Scilla maritima na ostr. Visu (Lissa), kde veliké cibule její pocestného po strmých pěšinách vyprovázejí; — sedmero hyacinthův (mezi nimiž H. pallens a H. dubius) a dva a dvacet druhův česneku (Allium), mezi nimiž nadvládají: A. margaritaceum, A. fuscum, A. tenuiflorum, A. pallens et capillare, A. nigrum, A. chamaemoly, A. neapolitanum, A. saxatile, A. ciliatum a co novinka A. cornutum (Clementi). — V okolí Lesiny zastoupena jest čeleď tato rody 14, druhy asi 40 s úhrnkem pěstovaných tulipánů. Skoro všechny druhy jsou význačných a pěkných forem, známy jsou lidu obecnému zvláštními jmeny, z nichžto *lužanja* druhům Muscari a Bellevallia se příkládá (u Presla lužaně = Sternbergia).

Vstávačovitě (Orchideae) — u ostrovanů vůbec *ružice* nazvané, nebo také *čelice* místo *pčelice* [včelice], podle podoby květu s rozletlou včelou — navzdor skrovnosti lesů a luhů, které sobě nejraději za obyt volí, mají jedenácte rodův, mezi nimiž jediný rod tořiče (Ophrys) počítá jedenáct druhův (v těch také nový Ophrys flavicans Vis.), z nichžto na ostrovech a v okolí Splěta r. 7, dr. 19 roste.

Jehličnatých (Strobilaceae) objevuje se na Lesině r. 3, dr. 7; *jehnědovitě* (Amentaceae) jako olše, kaštan, líska, topol, dub, vrba, — jsou zde velmi řídké a to skoro jenom sázené; *kopřivovitě* (Urticeae) s rody 7, dr. 12, mezi nimiž smokva (Ficus Carica) a historická morušeň č. *murva* (Morus alba etc. nigra), která nejlahodnějšímu místu ostrova jméno italské *Gelsa* zavedla.

Štětkovitě (Dipsaceae) čítají v Dalmacii šestero rodův a 14 dr. V těchto spojuje Visiani šestnáctero jiných druhův, které jiní botanikové považují za rozličné, které však přísnejším ohledáním a důkladnějším zpytováním dalmatin-

ských rostlin dílem za pouhé odrody, dílem za jednoduché tvary oněch odchylek uznati sluší.

Mařenovitě (Rubiaceae), které vesměs prostonárodním jmenem *brůč* slovou, v jediném rodu svízel (galium) 11 dr. na Lesině čítají; ostatně se obohatily dvěma novými dr. dalmatinskými: *Asperula canescens* a *A. scutellaris* Vis.

Spoluložné (*Synanthereae*, *Compositae*) rozděleny jsou na 86 rodův, z nichžto 3 nové jsou (*Amphoricarpos*, *Trichocrepis*, *Chamaemelum*); počet druhův jest velmi silný, a 19 jich posud bylo neznámo. V sousedství ostrova Lesiny nalezeno doposavad asi 180 druhů v 80 rodech. Mezi těmito nejbohatší jsou tyto :

oman (*Inula*),
bodlák (*Carduus*),
skarda (*Crepis*),
jestřábník (*Hieracium*),
chrpa (*Centaurea*),

kteříž poslední na Lesině 10, v celé Dalmácii ale 22 druhův čítá, z nichž osm nových: *C. tuberosa*, *C. Salonitana*, *C. incompta*, *C. cuspidata*, *C. punctata*, *C. divergens*, *C. Friderici*, *C. crithmifolia*, tyto tři poslední jsou zvláště proto znamenité, že patří k výtěžku plavby, kterou Botteri r. 1839 za letního času na vzdálené a zřídka kdy navštívené ostrůvky, Jabuka — ital. Pomo — a Pelagosa, v účelu vědeckém vykonal. — V ostatních 14 zahrnuto jest opět aspoň 16 jiných druhův, které od jiných botaniků za rozdílné se považují.

Veliká část spoluložných, zvláště bodlákovitě a mnohé okoličnaté (*Umbelliferae*), které se v bodlinách podobají bodlákům, nazývají se podle této vlastnosti vesměs *oslobod* č. *osěbad*, a ještě obyejněji *sikovac* (sěku = sekám).

Dýnovitě (*Cucurbitaceae*), větším dílem pěstované, mají bujné representanty v tykvích (*Cucurbita*) a dýních (*Cucumis*), prvních na Lesině 4 dr., druhých 3 dr.

Zoencovitě (*Campanulaceae*) zahrnují 27 dr., několik nových a výhradně dalmatinských: *C. serpyllifolia* Kit., *C. caudata* Vis., *C. Portenschlagiana* Roem., *C. Pumillo* Portenschl. — Velmi vzácné jsou také: *C. Waldsteiniana*, *C.*

garganica, *C. Morettiana*, *C. ramosissima*, *C. tenuifolia*, *C. falcata*. Na Lesině má rod tento 4 druhy domácí; celá čeleď je zde pěti rody zastoupena.

Krtěnkovitě (Scrofularinae) žijou na ostrově Lesině a v okolí v 15 rodech počítajíce 50 druhů (*Acanthus* 2. — *Linaria* 10. — *Orobanch* 6. — *Verbascum* 7. — *Veronica* 7. — *Antirrhinum*, *Frixago* a *Scrofularia* po 2). Vůbec honosí se čeleď tato v Dalmacii některými vzácnými tvary: *Digitalis ferruginea*, *D. laevigata*, *Linaria litoralis*, *L. cirrhosa* etc. *pilosa*, *Acanthus spinosissimus*, *Scrofularia laciniata* a j. Výhradně dalmatinská jest *Linaria dalmatica* Mill. u Dubrovníka.

Ožankovitě (Labiatae) činí čeleď, která řídí rostlinstva jihoevropskou č. tak nazvané pásmo středozemní hlavně vyznačuje a jak již nahoře naznačeno, stráním a kršům veškerého přímorí adriatického zvláštní charakter uděluje. V středním dílu Dalmacie okolo Splěta nalézají se 38 rodů, které se svými 83 druhy bez mála skoro po veškerém ostrově sousedním se rozprostírají, jmenovitě na Soltě medoplodné, po vonných pastvištích ostrova Bráče (*Brattia laudata capris* — Plinius) a na Lesině, kde se voňavka „acqua di regina“ vyrábí. Ostatně jsou květiny pyskaté po celé Dalmacii hojné a při tom bohaté na rostliny nejvýznamnější, z nichž zmínili se postačí o těchto některých: *Scutellaria orientalis* a *S. peregrina*, *Teucrium Arduini* a *T. capitatum*, *Satureia cuneifolia* a *S. graeca*, *Lamium bifidum*, *Stachys spinulosa* a *S. obliqua*; z nových: *Thymus bracteosus* Vis., *Th. subcordatus* Vis., *Satureia parvifolia* Vis., *Stachys subcrenata* Vis., *S. fragilis* Vis., *S. menthaefolia* Vis.

Brutnákovitě (Boragineae), podlé Presla piplovitě, jinak také drsnolistě, *Asperifoliaceae* nalézají zde reprezentaci v krásném druhu voskovky (*Cerinth* *purpurea* Vis.) velmi příbuzném neli zcela rovném podobnému tvaru v květeně řecké (*Cerinth* *retorta*). Mimo to je zde sicilská *Lithospermum incrassatum* Guss., Clementiho *Onosma Visianii*, Portenschlagovo *Echium petraeum* a nová *Anchusa microcalyx*

Vis. — Okresu ostrova Lesiny náleží **brutnákovitých** rodů 13 a z 31 druhů, které jsou v nich obsaženy, patnácte jich na tomto ostrově samém obývá.

Hofcovité (Gentianeae). Tato čeleď nalezla v Dalmácii nový druh (*Gentiana crispata* Vis.); na ostrově Lesině ji reprezentuje *Erythraea* (čemerika) s třemi druhy.

Solačec (Convolvulus) daří se na ostrově Lesině v osmeru druhů dílem domácích, dílem pěstovaných. Čeleď **lílkovitých (Solaneae)** má 9 r. 20 dr. zaujímajíc v nich i pěstované, mezi nimiž *Nicotiana glauca*, před lety z *Brasílie* přinešena, nyní se po ostrově udomácněla a tak výborně se daří jako *N. Tabacum* zde i v tak nazvaných Poljicech (vých. od Splěta).

Jitrocel (Plantago) na Lesině čítá 8 dr.

Podléškovité (Primulaceae) 6 r., 9 dr.

Vřesovité (Ericaceae) poskytují u veliké hojnosti bujnou planiku (*Arbutus Unedo*) a tak nazvaný *vrís* (*Erica arborescens*, *E. vagans*, *E. multiflora*).

Olivovité (podlé Presla: Zápolovité, Sapotaceae) mají svou reprezentaci na Les. v rodech: *Phillyrea* (kokočika č. zelenika), *Fraxinus* (jesen) a nejhojnějším ze všech: *Olea europea*, oliva č. maslina, která se nejen pilně pěstuje, ale i divoce roste a zvláště na ostrůvku Pelogose v ohromném množství se daří.

Okoličnaté (Umbelliferae), z nichž nejznamenitější jsou:

- Seseli globiferum* Vis.,
- *tomentosum* Vis.,
- *Promonense* Vis.,
- Potucedanum* Petteri Vis.

a jeden nový rod k důkladnějšímu poznání plodu druhu *Laserpitium verticillatum* Kit., který se nemá smíchati, jak někteří chybně činí, s druhem *Trochiscanthes nodiflora* Koch. — V okrese ostr. Lesiny rodův 37, druhů 63. —

Pivoňkovité (Paeoniaceae) mají v Dalmácii vzácný druh *Paeonia Russi*, — **pryskyřníkovité (Ranunculaceae)** počítají 18 pryskyřníků, a mimo to vzácné druhy:

Delphinium velutinum (Bertolm) a
Helleborus Bocconi (Tenore).

V okrese Lesiny nacházejí se kromě zahradních (*Adonis*, *Anemone*, *Aquilegia* atd.) tyto četnější rody: *Clematis* (dr. 4), *Delphinium* (dr. 4), *Ranunculus* (dr. 8, mezi nimiž *R. illyricus* blíže Sv. Jura na vých. konci ostrova).

Řeřichovité (*Cruciferae*) mezi dalmatinskými mají tyto význačné tvary:

Isatis caesescens,
Biscutella hispida,
Alyssum nebrodense,
Berteroa mutabilis a *B. procumbens* Portenschl. (Sv. Jur),
Cardamine thalictroides,
— *graeca*,
Arabis collina,
Hesperis laciniata,
Brassica incana (nalezená od Botteriho až na ostrůvku Pelagose!) —

a některé nové tvary, jimiž se flora zvláště liší:

Bunias macroptera Rehb.
Farsetia dalmatica Vis.,
Vesicaria microcarpa Vis.,
Pteroneurum maritimum Rehb. (Sv. Jur na ostr. Les.)
Mathiola glandulosa Vis.

Okolo Lesiny až po Splět v celku rodů 44 řeřichovitých.

Kůkolovité (*Caryophyllaceae*). V okrese ostr. Lesiny rodův 12, druhů 45 napočteno, mezi nimiž má *Cerastium* 7, *Dianthus* 7, *Sabulina* 5 (*S. verna* výhradně na ostr. Pelagose), *Silene* 9 druhův (*Silene sedoides* výhradně na ostr. Marinkovci a okolních skaliskách), konečně *Sagina* 2 (*S. apetalata* na ostrůvkách Pločici a Šćedru). — Mezi nejvýznamnější tvary karafiátolisté v Dalmacii vůbec patří tyto:

Arenaria gracilis,
Dianthus obcordatus,
— *ciliatus*,
— *alpestris*,
— *velutinus*,
Saponaria bellidifolia,
Cerastium grandiflorum,
— *ciliatum*,

a některé z nových, jako:

Arenaria Arduini Vis.,
Dianthus sanguineus Vis.,
Silene Tommasinii Vis.,
 — *graminea* Vis.,

V celku čeleď, která nejhojnější reprezentací v pásu podalpinském nalézá, avšak na ostrovech také nikde nechybí.

Přýscovitě (*Euphorbiaceae*) poskytují v jediném rodu dalmatinském téměř 24 druhů, na ostrově Lesině z nich 12, ostatně bez mála všechny po ostrovech střední Dalmacie pohromadě, některé druhy na některém ostrůvku výhradně, mezi nimiž vzácné jsou: *Euphorbia juncea*, *E. pinea* (na ostr. Pelagose), *E. dendroides* (hlavně v okolí Dubrovníka, pak i na Pelagose), a jedna nová: *E. capitulata* (Reichenbach). Jejich všeobecné jméno v prstonárodní mluvě jest *mlíčic* č. *mlíčac*, čehož význam nikomu nejasný nebude. —

Růžovitě (*Rosaceae*) — v okrese Lesiny počtem druhů asi 36 v rodech 11 zahrnující i pěstované mezi ně — ozdobují květenou Dalmatinskou některými vzácnými druhy:

Prunus prostrata,
Pyrus salviaefolia,
Prunus Marasca (pro svou novost i užitečnost znamenitý a lahůdkář na „Maraschino Zaratino“ upamatující), — dále slíčené tvary, jako jsou:

Spiraea cana,
 — *obovata*,

Potentilla speciosa, která listům svým postřihňuje rezervané propasti Orjena (nejvyšší hory v Bokách Kotorských), konečně hojně růže samostatné i zahradní a bujná *kupina* (*Rubus*, s paterem druhů na ostr. Lesině) —

Čeleď *cistovitých* (*Cistineae*) pokrývá celé stráně kršovitě na ostrovích tak nazvaným divým pelinem (*Cistus monspeliensis* L.), vedle něhož ještě dva druhy (*C. salviaefolius* a *C. villosus* Link) a desatero druhů rodu *Helianthemum* na Lesině se vyskytuje. —

V čeledi *vezdyšilovitých* (*Aizoideae*) zasluhují mnohé zvláštní pozornost:

Celosia cristata,

Schoberia fruticosa pro svůj vzdálený obyvatel na ostr. Pelagose; taktéž *Mesembryanthemum nodiflorum*.

Halimus portulacoides Wallr. (na ostr. Duga a Bacili).

Tamarix gallica L., obyvatelka na břehách Neretvy.

Jedlým druhům říká se obecně *blitva* (vlastně *Beta maritima*), rodové *Atriplex* a *Chenopodium* slovou bez rozdílu *loboda* (lebeda).

Konečně obšírná čeleď *luštinatých* (*Leguminosae*) obsahuje nejvíce znamenitých druhův, z nichžto jedny pro vzácnost svou, druhé pro novost jmenovány býti zasluhují. Mezi vzácné počítáme tyto:

Ononis Dehnhardtii,

— *ramosissima*,

— *reclinata*,

— *mollis*,

— *biflora*,

— *ornithopodioides* L.,

— *breviflora* DC. (slovansky vesměs *businac*),

Onobrychis foveolata,

Trifolium mutabile Portenschl. (Stari Grad a ostr. Vis),

— *striatum*,

— *pallidum*,

— *uniflorum*,

— *subterraneum*,

— *Pignantii* (u ostrovanů vesměs *ditelina*),

Cytisus infestus,

— *spinosus*,

Medicago disciformis,

— *arenaria* (taktéž *ditelina*),

Vicia tricolor,

— *ochroleuca*,

— *lanata* Vis. (*atropurpurea* L.) na ostr. Bacili, v obecné mluvě *bob* č. *bobuc* nazvaná),

Astragalus Poterium,

Lathyrus saxatilis (v obecné mluvě *cacor*),

— *erythrinus*.

Pamětihodné pak pro novost i zvláštnost svou jsou v čeledi *luštinatých* tyto:

Anthyllis aurea Vis.,

Trifolium dalmaticum Vis.,

— *succinctum* Vis.,

Cytisus Weldenii Vis. (blíže *Splěta*),

— *Alschingeri* Vis.,

Cytisus vexillatus Vis.,
Astragalus argenteus Vis.,
 — *illyricus* Bernh.,
Genista dalmatica Bartling.,
Oeonis Bernhardii Vis. a j. v.

Rostliny s květem motýlovitým (*Papilionaceae*) dosahují v seznamu z ostrova Lesiny počet 40 rodův a 156 druhův, jichžto se větší díl na ostrově samém, ostatek v nejbližším okolí a jen několik druhů z těchto spočtených teprva v dalším objemu (od Splěta až k Dubrovníku) nalézá.

Slézovité (*Malvaceae*) na Lesině r. 7, dr. 13; mezi nimiž bavlník (*Gossypium religiosum*).

Makovité (*Papaveraceae*) tamtéž r. 7, dr. 14. — Kakost (*Geranium*) má 6 druhův samorostlých a příbuzný jemu čapínos (*Pelargonium*) a tolikéž pěstovaných na tomto ostrově.

(Dokončení).

O skloňování jmen cizojazyčných.

Sepsal

Pavel Josef Sasařík.

Připomenutí. V komisi, od vysokého ministeria kultu a vyučování v příčině sporádání vědecké terminologie české pro gymnasia a realní školy minulého léta ustanovené, několikrát byla řeč o potřebě určitějšího vytknutí pravidel, dle nichžby cizojazyčná jména v češtině skloňovati se měla. Obšírnost předmětův a zevrubní odměr času nedovolily komisi podjiti se hned tehdyž té práce, kteráž mimo to vlastně k školu jejímu nenáležela; později však, jak bývali údové té komisi, pánové F. L. Čelakovský, K. J. Erben a K. Štörm, hnati jsouce důležitostí věci, tak i z professorův zdejšího českého akademického gymnasia, pánové A. Hansgirk, V. Svoboda a F. Šohaj, byvše k tomu dožádání, u spisovatele tohoto článku v soukromných poradách věc tu v bedlivé uvážení vzali a pilně protřídili. A však ani tehdyž, pro nedospěch, k sestavení a na jevo vynesení výsledkův nepřišlo. Nechtěje, aby vzdělané obecnstvo naše a zvláště české učitelstvo pozbaveno bylo plodu upřímného a úsilného snažení a zpytování v té části jazyka tolika učených, v tom svorně účastných a činných mužův, uvázal jsem se později v tu práci sám, a tak povstalo toto sepsání. Ačkoli pak jsem, pokud paměť má stačiti mohla, všemožně se snažil, abych toho všeho, co tehdyž v poradách našich buď jednomyslně buď většinou hlasův přijato bylo, věrně a svědomitě použil, však nicméně, poněvadž v tom i mýlka paměti velice snadná jest, i já později v běhu psání mnohých věcí jsem se dotekl, o nichž sňad v poradách našich ani řeči nebylo, prosím laskavého čtenáře co nejsnažněji, aby sepsání toto pouze jen jako soukromnou mou práci považoval, co v něm dobrého nalezne, z toho celému sboru vděčen byl, co nedokonalého, to mně připisoval a sám dobromyslně opravoval. Mnět se zdá, že na tom stupni vyvinutí, na kterémž jazyk náš stojí, povinnost naše, spisovatelův i učitelův, jest, hájiti přirozeného ústrojí jazyka jak všudy jinde, tak zvláště co se skloňování cizojazyčných jmen dotýče, pokud se jen hájiti dá: neboť jsem přesvědčen, že ztratí-li kdy jazyk náš ústrojnou svou ohebnost, jak ji na př. již dávno ztratil bulharský, začátek se stane od nesklonování cizích jmen a

cizích slov. Potřeba hledání k tomu dobrých cest a prostředkův nikdy snad nebyla větší, nežli teď, kdežto čeština s jedné strany do škol a úřadův vždy více a více se uvozuje, s druhé pak strany nesprávností, snobůž nekázaností a bezuzdností v tvoření, ohýbání a vázání slov, jakouž v nejedněch novějších spisech, časopisech a novinách s bolestí znamenáme, vždy více a více, a to klopotem se kazí. Kdo zde slému vstříc vycházeti může, nepomíjej. Valetó!

* * *

1. Chtějíce ustanoviti pravidla o skloňování cizojazyčných slov a jmen, především seznámiti se musíme s posavadním *zvykem* jak *národu* česky mluvícího tak též i výtečnějších *spisovatelů* jeho. Přirovnávání jiných slovanských nářečí může při tom býti jen vedlejší pomůckou.

2. Co se *národního zvyku* dotýče, nacházíme, že sobě lid český cizí slova vždy rád tak přispůsoboval, aby nějakou tvárnost českých kmenův na se vzala a snadno se podle českých vzorův skloňovati dala. Tak povstala z cizích slov naše zdomácnělá: Řím, Dunaj, Paříž, Mohuč, Řezno, Cáchy, a zvláště hojnost křestných jmen, n. p. Ježíš, Jiří, Jan, Matěj, Ondřej, Jindřich, Ambrož, Anežka, Eliška a t. d. Vyjmeme-li tato poslední, ostatních počet není veliký, z příčin na jevě ležících.

3. U *spisovatelů* českých znamenáme veliký rozdíl v užívání a skloňování cizojazyčných jmen. Oni totižto

a) Buď zároveň s lidem cizí slova do české formy přičiňují a tak zjinačená skloňují: Mojžíš, Jidáš, Jonáš, Venuše, Štěpán a t. d.

b) Buď, šetříce cizího slova co do formy, čistý jeho kmen pravidelně skloňovati se snaží, n. p. Krista, Kristem, v Rodu, mezi Lesbem a Samem, Klementa, Klementovi, Klementem, do Salaminy, Bachidovi, do Ptolemaidy, proti Ptolemaidě, do Persidy, Troady, Gaja (Gen. Acc.), v Ekbatanech, do Charaky (správněji do Charaku, nebo Charax m. r.), Xenofonta, Phlegonta, s Herodiadou, Kájovi, Agrippovi, v Tri-

mithuntu (N. Trimithus), od Theognida, Jupitera, Jupiteram, Arety krále, o Neronovi, Melana, Melanova bratra (N. Melas), syn Alkmeny, podlé Salmony (N. Salmone), Hormisdy, Pythagorovo učení, Timothea, Menelaa, Archelaa, Elizioia (N. Elizoius), s Valeriem Messalou, přestaň Lucie (N. Lucius), v Caesarei Filippově a t. d.

c) Někdy, nedělice kmene od slova, to jest ode kmeně již znakem pádu opatřeného, celé slovo s cizí koncovkou skloňují, n. p. Fáresa, Júdasa, Felixovi, Hieraxovi, Ajaxovi, Theudasovi, dožádal se Euelpisa, Theonasovi, za Valensa, Adonidesa, Marsa, k Bachusovi, s Bachusem a Adonisem a t. d. (V tomto způsobu nebo nespůsobu nejdále postoupili, jakž vědomo, bratří Poláci.)

d) Často nedůsledně sobě počínají, užívajíce buď dvou rozličných forem a obě skloňujíce, totiž i pouhého kmene i celého slova, n. p. Tóma a Tomáš, Matěj a Mathiáš, Mercurius a Merkuriáš, Herma a Hermáš (Nom. Hermas), satan a satanáš atd., buď slova jedné a též formy dvojčísobně skloňujíce, n. p. Apella, Apollofana, Koprovi (N. Kopres), Kallikratovi, Origena, Origenovi, Miltiada, Miltiadovi, příkladem Herakla, Diokleovi, Nikokle (G. a Acc. místo Nikoklea aneb Nikokla), o Asklepiadovi, Sabora, Saporovi, Saporovo, Saporovým (N. Sapore), knihy Buddovy (N. Buddas), a na-proti tomu tiž spisovatelé také: Herodesa, s Herodesem, Sokratesa, Aristidesovi, Polikratesovi, Manesovi, Manesem, Adonidesa, Maresa, Milesa atd.

Sem náležejí též formy pádův, jako Apolla, Apollův, Apollovo jméno, slovy Philea (N. Phileas), od Acepsima (N. Acepsimas), Gaina (Acc. od Gainas), v Caesaree, do Zeugmy (N. Zeugma G. Zeugmatos), z Salaminu, do Mitylénu atd., vedlé pravidelnějších: od Hormisdy, Hermy (N. Hermas), v Caesarei, do Salaminu atd.

e) Někdy vkládali pády řecké a latinské do řeči a vazby české, i proti vlastnosti a moci českých předlovců: do Phoenicen, proti Gnidum, do Puteolos, z Joppen, do Derben, v Pergen, tábli k Berean (N. Beroea), do Philippis,

na Scythopolin, řeku Tigris, modlu bohyně Veneris, v městě Carris (N. Carrae), v Cenchreis (N. Cenchreae), proti Chium, do Coum (N. Cos a Coos), list poslán po Fében služebnici atd.

f) Konečně nechávali též cizích jmen dokonce beze všeho skloňování, někdy přidáváním skloňovaných názevných jmen a slůvek (appellativa) „hrad, město, hora, řeka, potok“ atd. sobě poněkud pomáhající: Bóz zplodil Obéda z Rut, bydlil v Cháran, do Sichem, Saute syna Cys (místo Cysa, následuje „muže“ atd.), z země Cytym, blízko Emmaum, do vsi řečené Cephro, na hoře Ararat, do Kades, to se stalo v Sirmium, u potoku Thera řečeného (N. Thera), do města Dodone v Epiru, běda tobě Korozaím atd.

4. Patrně jest, že takové kolotání a rozbíhání se tak různě po rozličných cestách, kam koho máhoda nebo okamžitá choutka vrhla, nám ani za příklad sloužiti ani k ustanovení pravidla z úplna postačiti nemůže. A však i zde dvě věci jsou, na nichž i my podnes přestati a jimi se řídit nejen můžeme, ale i musíme: totižto

a) Kde se v národní mluvě a ve spisovném jazyku zčeštěné formy ujaly, buďtež napořád užívány, jako: Paříž, Řím, Jidáš, Ondřej atd.

Při tom však se nezbraňuje ve vyšším slohu navracovati se i k formám původním: Judas, Jonas atd. (Srv. níž č. 8.)

Co se dotýče místních jmen slovanského původu v cizích nebo i domácích, a však již odslovaněných krajích a zemích, tať ke své prvotní formě přinavracovati a tak skloňovati záslužno jest, n. p. Podstupim místo Potsdam, Světla místo Zwettel, Volary místo Wallern atd.

b) Kde staří na dobrou cestu uhodili, -totiž ve skloňování pouhých čistých kmenův, v tom jich následujeme a věc tu důsledněji, než oni, provedme, n. p. od Klementa, do Salaminy, do Troady, do Charaků, Xenophonta, s Herodiadou, v Trimithuntu, po Melana, Arety krále, Hormisdý, s Messalou, podle Salmony atd. Zdeť nám zvlášť staroslovanština a vedle ní ruština za příklad a vzor sloužiti může, v níž se i téměř

všecko bez výjimky skloňuje, i při skloňování ke kmenům hledí, n. p. Nifonta (N. Nippon), Valenta (N. Valens), po Pertinace (N. Pertinax), selo Chartofylakovo (Chartophylax), anthrakom (anthrax), chlamidu (chlamys) atd.

5. Aby pravidla skloňování cizích slov ve vší možné určitosti a úplnosti vystavena býti mohla, potřebí oddělití slova jazykův *starých* od *novějších*, a mezi starými ke slovům z jazykův slovanské formou příbuzných, tudíž především *klassických*, zvláštní zření míti.

Budtež tedy přebírána

A) Slova jazykův starých *klassických*.

B) Slova jazykův starých *neklassických*.

C) Slova jazykův nových.

A. Jazykové klassičtí.

6. Jazykové klassičtí, jsouce ve tvoření slov našemu slovanskému veskrz podobní, t. majíce rozdily *kořene*, *kmene* (thema) čili pouhého slova a *přítovorko* (suffixa) čili znakův ohýbání, a majíce také mnoho společné látky se slovanským, dosti pohodlně ve skloňování s českým nářečím spojití se dají, jak mile rozdílu mezi kmenem a slovem již koncovkou Nominativu opatřeným přísně šetřiti budeme: Totižto koncovky pádu našeho jazyka musejí se připsati ku kmenům jazykův *klassických*, nikoli k celým slovům. Hlavní tedy úloha jest rozeznávání kmene od slova již ohýbací koncovkou opatřeného.

7. Slova řecká a latinská jen tehdáž, když se samohláskou končí, jsou holé kmeny a s našimi téměř cele se shodují, na př. *βουλή* vůle, *φρατρία* a *φρατρία* bratřina, *γυνή* žena, *ερανή* tráva, rapa řepa, unda voda, lana vlna, casa chýza (chyža), arca raka (rakev), barba brada, mensa maso, musca muška (muchy), fistula píšťala atd., jináč, koncuji-li se souhláskou, již od našich se různí, na př. vrka-s *λίξ*-s lupu-s vlk, fagu-s *φύλλο*-s buk, nasu-s nos, succu-s sok *κίτρο*-s repř, ficu-s fik, sonu-s zvon, turdu-s drozd, tauru-s

tur, domu-s dóm, dům, Romanu-s Říman, obo-c vinu-m víno, žvýro-c jugu-m igo jbo, granu-m zrno, foenu-m č. fenu-m seno, daro-v dar, acetu-m ocet, linum len, scutu-m štít atd. Totižto u Řekův a Římanův znak Nominativu *s a n* trvá; u nás již dávno, často i se samohláskou, odpadl a nahý otevřený kmen pozůstal. Tito znakové Nominativu *s a n* jsou stejného původu s našimi zájmeny *s a n* (v *on, te-n* atd.), a jmenovitě *s* jest stejné s našim ukazovacím zájmenem (pronomen) *s', si, se* (hic, haec, hoc), trvajícím v příslovcech dne-s, leto-s, jítro-s, večero-s, srh. zimu-s (hac hieme), atd., jelikož Nominativ, t. nominatio neb jmenování, jest v mysli konané jakoby ukazování věci. Kdo tedy na př. Hesperos nebo Hesperus skloňuje Hesperusa, Hesperusovi, Hesperusem, činí rovněž, jakoby skloňoval česky večerosa, večerosevi, večerosem. Pročež chceme-li řecká a latinská slova s našimi uvesti v rovnost, musíme z nich především vydobytí kmeny. Jsouť však i v řečtině a latině kmenové buď, jako naši, koncovky Nominativu prostí, na př. *δαίς* levir dever, *ἀπέρ* vepř, *πίπερ* pepř atd., buď v Nominativu již skrácení a zkomolení a jon v Genitivu i ostatních pádech v úplnosti na jevo vystupující, na př. *Πάρις* G. *Παρίδης*, *Ἀτλάς* G. *Ἀτλαντίς*, *Χάρις* G. *Χαρίτις*, *Ὀπὺς* G. *Ὀπυντίς* atd., k čemuž ke všemu při rozeznávání kmenův od slov a vydobývání oněch z těchto bedlivě zřetel obracetí sluší.

8. Zdeť ještě předeslati musíme troje poznamenání. Předně, poněvadž by se jinačením Nominativu jak jedn. tak i mn. čísla velmi často původ slova a význam jeho velmi zatemnil, a mimo to spojování cizích jakkoli zakončených Nominativův, jakožto přímých pádův, s jakýmkoli přívlastky (attributy) a výroky (predikaty) v češtině žádné nesnáze do sebe nemá; nastává nezměnitelná potřeba, aby Nominativy cizích slov, buďtež v jd. nebo mn. čísle, nikdy jinačeny, nýbrž v původní své formě užívány byly, na př. *Στοά*, *Ἀσία*, *Χλόη*, *Φρύνη*, *Κίρκη* neb *Κίρκε*, *Πολύπιδας*, *Αἰνείας*, *Κόδρος* neb *Κόδρος*, *μῦσῆον*, *γυμνάσιον*, *Ἀλεξάνδρῃς* neb *Ἀλεξάνδρος*, *Μερκούριος* (nikoli *Μέρκυρ* neb *Μερκuriás*), *δράμα*, *κλίμα*, *σεχ-*

ma, Venus, Ilias (nikoli Illada), Plato neb Platon, Xenofon, Adonis, Hellas, Heros, Eos, Echo, Sappho, Philippi, Platacae, Acroceraunia, Bacchanalia atd. Které formě, latinské-li čili řecké, přednost dáti se má, musí se v každé případnosti soudností a vkusem samého spisovatele a s jeho vlastního stanoviska rozhodnouti. V řídkých případnostech a pouze výjimkou, u slov velmi známých, od původní formy i již se odstupuje, i napotom odstupovati může, na př. despot místo despota neb despotes, Atény, pretestací, komisi atd. (viz výš č. 4 a); a však v též míře, jako ve staroslovanské a ruštině, kdež téměř všechny řecké a latinské, ba i jiné Nominativy se kusatí, na př. Vir m. Verus, Leonid m. Leonidas; musej m. museum, licej m. lyceum, gymnazija m. gymnasium atd., to u nás v češtině více provedeno býti nemůže.

9. Za druhé, při určování sklonění, jemuž se cizí slovo podrobiti má, vedle vydobytí prvního kmene čili thematu z celého, velmi často již známkou pádu t. Nominativu opatřeného slova, největší neshoda působí ustanovení *rodu* (*genus*). K vydobytí kmene slouží ohledání koncovek řeckého a latinského skloňování, o čemž níže: k ustanovení rodu připomenouti musíme, že někdy původního zachovati téměř naprosto nelze, nýbrž že nevyhnutelně od něho odstoupiti se musí, má-li sklonění provedeno býti. Takovéto měnění rodu nic nemá do sebe nepřirozeného: nacházímeť je již v nejstarších slovích, na př. *οἶνος* víno, *δίσκος* deska, *ὥρα* hora, *λίον* linum len, faba bob, acetum ocet, armus rámě rameno, porcus prase, flamma plamen, nidus hnízdo, vicus ves, stipula stéblo, domus dům, avena oves, cruor krev atd. Podlé toho při některých slovích, kde toho nutná potřeba nastane, nejen zakončení kmene drobet zjinačiti, ale i rod změnití nemůže nikterak zbráněno býti, na př. ženské Glykerion Gen. řec. Glykerionos, česk. snad lépe Glykerie (jakoby od Glykeria), Sappho G. řec. Sapphoos (skráceně Sapphus, než klademe i zde i budoucně vždycky plnou formu Genitivu) česk. snad lépe Saffy místo Saffoy (jakoby od Saffa), Alpes, Gades, Sardes, od kmenův Alpīs, Gadīs, Sar-

dis, Gen. čes. snad lépe Alp, Gad, Sard, místo Alpi, Gadi, Sardi (jakoby od Alpa, Gada, Sarda) atd. Často volení rodu docela je při vůli spisovatele, na př. Styx, Gen Stygi-s, zůstane-li ženské, půjde dle ŽENA, G. Stygy, bude-li mužské, padne pod DUB, G. Stygu atd.

10. Za třetí, při vši snažnosti a opatrnosti nebude možné vyhnouti se přecházení v jednom nebo druhém pádu od jednoho obrazce ke druhému, zvláště za příčinou blahozvuku čili tak řečeného *českého atticismu*, po užších samohláskách. Takového přenášení řeckých slov z jednoho sklonění do druhého nacházíme hojně příklady v latině (na př. Oedipus, Dido, otečná Euripides, Simonides, barbarská Astyages, Cambyses, Mithridates, Phraates, Tigranes, mnohá jiná na -es: Aeschines, Apelles, Herodes, Theodeetes atd., jiného sklonění jsou u Řekův, u Latinův jiných); než i v jazyku našem totéž se dalo i děje, na př. vévodovi m. vévodě, se správcem m. se správci, Asie m. Asiy atd. Podlé toho slova: evangelium, gymnasium a podobná mohou sice u nás míti v Gen. evangelia, gymnasia, než v jd. D. a L. musejí zníti evangelií, gymnasií, v mn. G. D. a L. evangelií, gymnasí, evangeliím, gymnasím, evangeliích, gymnasích atd.

11. Dříve nežli pravidla přirovnávání kmenův šířeji rozvineme, musíme připomenouti, že jest *osm* obrazcův v češtině, na něž se skloňování všech řeckých a latinských kmenův uvéstí dá. Titož jsou I. pro kmeny mužské se souhláskou 1. tvrdé a) životní PÁN, b) bezživotní DUB, 2. měkké a) životní KRÁL, b) bezživotní MEČ; II. pro kmeny ženské (tídejší mužské), se samohláskou 1. širokou po tvrdých souhláskách ŽENA (pro mužské VÉVODA), 2. úzkou po měkkých souhláskách DUŠE (pro mužské Soudce); III. pro kmeny střední se samohláskou 1. širokou po tvrdých souhláskách SLOVO, 2. úzkou po měkkých souhláskách POLE.

Těmito obrazci řídí se i místná a rodová pouze ve množném počtu užívaná jména buď řecká, buď latinská, ačkoli česká, jakž vědomo, od pravidelnosti vzorův nepatrně se uchylují.

Kmenův slovanských: sól (sól), imě (jméno), robat (robě), nebes (nebe) a mater (máti) použijeme zde s oka, jakožto ku praktickému cíli našemu nepotřebných.

12. Dle těchto základních pravidel přehledneme rozmanitost kmenův řeckých a latinských pořádkem skloňování, a rozdělivše je na třídy postavíme každou z nich pod příslušný obrazec český.

I. Skloňování první.

Všecka slova tohoto skloňování končí se v řečtině na *-α*, *-η*, *-ας*, *-ης*, v latině na *-a*. Řecké *-η*, *-ης* stojí místo *-α*, *-ας*, souhláska *-s* pak v *-ης*, *-ας* jest znak Nominativu, ku kmenu nepatřící. Podlé toho všickni kmenové tohoto sklonění rovnají se našim českým na *-a*, a mělyby připadati ke vzoru ŽENA; než šetřením obdoby českých slov stalo se, že některá z nich, s ohledem na rod a zakončení, již dávno ke vzorům VÉVODA a DUŠE nebo SOUDCE se pošinula. Pročež je přehledneme po různu.

Pravidelně dle vzoru ŽENA skloňují se:

1. Koncovaná v latině na *-a*: Europa, Creta, Aetna, Parma, Corsica, Salona, Ancyra, Corduba, Helena, Hybla, Nympha, Oeta, Stoa, naphtha atd. Gen. Europy, Crety atd.

Toto latinské *-a* stojí ve slovech řeckých větším dílem místo řeckého *-η* (*-ē*): grammatica (místo grammaticae), rhetorica, dialectica, musica, bibliotheca, apotheca, hypotheca, synagoga, drachma atd., než někdy také místo řeckého *-ης* (*-ēs*): planeta místo planetes) cometa atd.

2. Koncovaná v řečtině a vedlé toho i v latině na *-η*, *-ε*: Psyche, Andromache, Penelope, Alcmene, Phryne, Circe, Persephone, Xanthippe, Chloe, Arsinoe, Sinope, Priene, Dodone, Mitylene, Hebe, Lalage, Ariadne, Eurydice atd., strophe, gnoma, anemone, aloe atd. Gen. Psychy, Andromachy atd.

Uchýlky od vzoru ŽENA ke vzorům DUŠE, SOUDCE a VÉVODA jsou tyto:

1. Ženská na *-ia* neb *-ya* a *-ea* neb *-aea* v češtině dávno přešla do obrazce DUŠE: Troia, Asia, Maria, Libya, presodia, rhapsodia, monodia, palinodia, monarchia, anachia, cosmogonia, geographia, theologia, Nemea, Achaea neb Achaia, Galilaea, Potidaea, idea atd., v Gen. Troie, Asie atd. Mužská na *-ias* a *-eas* toho sice aspoň u starých nečiní: Aeneas, G. Aeney, Phileas G. Philey atd., a však novějším nepochybně více lahoditi bude G. Aenee, Philee, Gorgie, Pausanie, Lysanie atd. dle vzoru Soudce. — Než Stea, Chloa, Arsinoe a podobná snad lépe pravidelně Gen. Stoy, Chloy atd.

2. Jakož již domácí a čistě česká mužská na *-a* dosti časně přestupovati začala, zvláště v jd. D. a L. a mn. N. a G., anobrž i ve mn. D. a téměř ve všech ostatních pádech, do vzorův PÁN a KRÁL, tak také cizojazyčná, koncovaná buď na *-a* (místo *-es*), na př. levita, despota, metropoita, evangelista, hypocrita, satrapa, pirata, husita, athleta, geometra, monarcha, Geta, Persa, Scytha, Messala, Sylla, Seneca, Agrippa, Pansa, Murena, Poplicola, Dolabella atd., buď na *-es*, na př. Apelles, Anobises, Thersites, Lycambes atd., buď na *-as*, na př. Leonidas, Pelopidas, Pythagoras, Nicetas, Cosmas, Aretas, Phocas atd. to samé činí, kteráž zvláště ve množném počtu téměř vesměs sem se uchylují: jd. D. a L. Levítovi, mn. N. Levítové, G. Levítův, D. Levítům, L. Levítech, G. Levíty. Stojí-li před *-as* užší samohláska, na př. Aeneas, Phileas, Pausanias, Lysanias atd., hledí ke vzoru KRÁL, než rozdíl teprve ve mn. počtu zraje se jeví.

3. Některá jména na *-es*, zvláště rodinná na *-ides*, *-ades*, cizí na *-ates*, *-ages* atd., u dobrých starých našich spisovatelův odkládají cele koncovku *-es* a jdou veskrz dle vzoru PÁN: Apelles G. Apella (místo Apelly), Atrides G. Atrida, Alcibiades G. Alcibiada, Mithridates G. Mithridata, Astyages G. Astyaga atd. U nás se to stalo snad smyšlením těchto jmen se jmény 3ho sklonění: Aristoteles, Demosthenes atd., jakož již i Latínci je z 1ho sklonění do 3ho přenesli (viz. č. 10), než ve staroslověnině to vůbec za pra-

vidlo jest, kdež koncovka *-es* u všech slov bez rozdílu hned v Nominativu se odvrhuje: Irod (Herodes), Diomid, Palamid, Vasilid (Basilides), Ekklesiast atd. — Podlé toho jména na *-a* (místo *-es*), na př. metropolita, despota, a na *-es*, na př. Apelles, Diomedes, příkladem starých dvojnásob skloňovati se mohou, dle VÉVODA a dle PÁN. Tak mimo jiné, i sám Veleslavín: N. despota, G. despoty, A. despotu, a naproti D. despotovi, ma. N. despotové, G. despotáv, L. o despotích.

II. Skloňování druhé.

V řečtině zakončení *-os*, (*-oŭs* jest skrácené z *-oos*: Panthus místo Panthoos), v latině *-us*, *-um*, *-er* (místo *-erus*, srv. aper *ἀγορῆς*) a *-ir* (místo *-irus*). Souhlásky *s* a *m* jsou znakové prvního pádu; kmenové tedy vlastně zavření jsou samohláskami řec. *o* a lat. *u* (postalým z *o*). Kmenová tato závorka odpadla v latině jen po *r*, než u nás u mužských veskrz: *lŭko-s* vlk, *nasu-s* nos atd., a zůstala jen u středních: *oŭo-s* vinu-m víno, *foenu-m* neb *ſenu-m* seno atd. Pročež slova řecká, odvrhše znaky Nominativu *s* a *m*, latinská pak na *r* tak jak jsou, dle rozdílu rodu, životnosti nebo bezživotnosti a tvrdosti nebo měkkosti předcházejících souhlásek pod příslušné obrazce PÁN, DUB a SLOVO uvesti musíme. Uchýlky, ač nepatrné, povstávají i zde, jako při prvním sklonění z příčiny blahozvuku po užších samohláskách na předposledním místě.

Dle vzoru PÁN mužská životní: Homerus, Herodotus, Pindarus, Codrus, Menelaus, Archelaus, Gallus, Augustus, Justinus atd. Gen. Homera, Herodota atd. skrácená: Panthus m. Panthoos, Arsinus m. Arsinoos atd. G. Panthoa, Arsinoa atd. Podobně: Demetrius, Alexius, Leontius, Julius, Fabricius, Claudius atd. Gen. Demetria atd. též: Alexander, Lucifer, Macer, Triumvir, Decemvir atd. Gen. Alexandra atd.

Dle vzoru DUB mužská i ženská bezživotní, při čemž ženská u nás v mužský rod se odívají: Epirus, Rhodus, Ty-

rus, Gnidus, Lesbos, Samus, Tarsus, Paphus, Pharus atd.
Gen. Epiru, Rhodu atd.

Dle vzoru SLOVO střední: Athenaeum, lyceum, museum, mausoleum, prytaneum, empyreum, Capitolium, Sirmium, Antium, evangelium, gymnasium, privilegium, Tellurium, Titanium atd. Gen. Athenaea, lycea, musea, Capitolia, evangelia, gymnasia atd. Tato poslední, t. na *-ium*, uchylují se od pravidla ve třech pádech, t. v jd. Dat. a Lok. a ve mn. Gen., D. a L. přestupující, za příčinou užší samohlásky, do vzoru POLE: D. L. evangelii, gymnasii, mn. Gen. evangelii gymnasií, D. evangelium, gymnasiím, L. evangelích, gymnasiích. Totéž činí ukončená na *-eum* v mn. Gen. museí, lyceí, atd. Než mužská na *-ius*: Antonius, Fabricius, cele dle PÁN skloňovali se mohou, vezmeme-li v Lok. delší, vlastně Dativu přistojné zakončení *-ovi*: Antoniovi, Fabriciovi atd.

III. Skloňování třetí.

Kmenové slov k tomuto sklonění náležících jak v řečtině tak i v latině pořádku čistě a cele v Nominativu se zachovali, větším dílem jen v Genitivu na jevo vystupují. Pročež všeobecné pravidlo pro toto sklonění nejkratčeji takto se ustanoviti může: Odvrz zakončení Genitivu, řecké *-os* a lat. *-is*, a dobuda kmene ustanov především rod, pak jej s ohledem na tento a na životnost nebo bezživotnost, na tvrdost nebo měkkost předcházející souhlásky skloňuj podle přistojného českého obrazce. Toto pravidlo vesměs, zvláště drobet zkušenějšímu, dosti dobře vystačí: než převeliká rozmanitost zakončení slov a zvláště tudy pošlé zatmění kmenův tohoto sklonění velí nám aspoň běžně přehlédnouti hlavní jich třídy, s odkázáním zevrubnějšího probírání do grammatiky řecké a latinské. Totižto kmenové sem náležející jsou: 1) Celí, prostou souhláskou zavření: Rhetor, Caesar, Iber, Ligur, Jupiter, Mulciber atd. 2) Rovněž celí, než již znakem Nom. čili souhláskou s opatření, kteráž často s předcházející v jeden písemný znak splývá: Pelops, Aethiops, Phoenix, Phryx, Allobrox, Styx, Sphinx, Felix atd. 3) Skrá-

centí a zkomolení, končící se buď na souhlásku, buď na samohlásku, jichž plná forma v Gen. se zračí. Sem patří:

A) Souhláskou okončená a přijímající v Gen. buď *d*: Pallas Palladis, Daphnis Daphnidis, Oedipus Oedipodis, chlamys chlamydis atd., buď *n*: Melas Melanis, Salamis Salaminis, Eleusis Eleusinis, Platon Platonis, aeon aeonis, gnomon gnomonis atd., u Latinskův místo řec. *-on* jen *-o*: Apollo Apollinis, Cicero Ciceronis, Nero Neronis, Piso Pisonis atd., buď *r*: Ceres Cereris, Venus Veneris, Ligus Liguris atd., buď *t*: Maecenas Maecenatis, Thales Thaletis, Quiris Quiritis, Eros Erotis, Mars Martis, Xenophon Xenophontis, archon archontis, Clemens Clementis, Valens Valentis atd., buď naposledy *at*: Atlas Atlantis, Simois Simoentis, Opus Opuntis atd.

B) Samohláskou *-a* okončená a přibírající v Gen. přístetek *t*: drama, dogma, programma, epigramma, progymnasma, sophisma, schema, lemma, comma, diadema, prisma, phlegma, clima, miasma, panorama, cosmorama atd., v Gen. dramatis, dogmatis atd. 4) Přerozmanití kmenové s koncovkou *s*, a sice na *-eus*: Orpheus, Theseus, Proteus, Gen. Orpheos atd., na *-es* a jmenovitě na *-genes*: Diogenes, *-kles* místo *-klees*: Sophocles, *-krates*: Isocrates, *-medes*: Diomedes, *-menes*: Eumenes, *-phanes*: Aristophanes, *-sthenes*: Demosthenes, *a-teles*: Aristoteles, Gen. řec. Diogeneos, Sophocleos atd., na *-is*: Neapolis, Constantinopolis, Tiberis, Albis, Tigris, Charybdis, Syrtis, Lachesis, Nemesis, praxis, poesis, mathesis, scepsis, thesis, phrasis, basis, gnosis, aesthesis, dosis, genesis, crisis, phthisis, Gen. řec. *eos*, lat. *is*: Neapoleos neb Neapolis, praxeos neb praxis atd., na *-os* (řec. *os*): Heros G. Heroos, Eos G. Eoos, Chaos Gen. řec. Chaeos, lat. Chai atd., na *-ys*: Erinnyes, Dictys, Tethys, Othrys, Cotys, Halys, Gen. řec. *-yos*, lat. *-yis*: Erinnyos neb Erinnyis atd. Naposledy 5) Řecká skrácená a nepravidelně skloňovaná na *o*: Sappho, Echo, Calypso, Dido, Gen. řec. Sapphoos, Echoos, Calypsoos, Didoos (lat. Didonis), a latinská střední na *-e*: Praeneste, Arelate, Soracte atd.

Přehleďte celou rozmanitost tvarů těchto kmenův, nyní

již v největší krátkosti navrhneme pravidla českého jich skloňování. Hlavní věc záleží, jakž řečeno, v tom, abychom, oddělivše kmen, jestliže není čistý (jako Rhetor, Caesar), od koncovky Nominativu, n. p. Pelop-s, Aethiop-s, anebo, jestliže je v Nom. kusý, zjinačený a ukrytý, od koncovky Genitivu, řec. -os, lat. -is, hleděli především ustanoviti rod jemu příslušný, mužský, ženský nebo střední, a pak jej dle obdoby českých slov, majíce zření k životnosti nebo bezživotnosti, tvrdosti nebo měkkosti souhlásek, šířosti nebo úzosti samohlásek, podřídili jednomu z osmi českých obrazců. Podlé toho náležitosti budou

1. K obrazci PÁN: Caesar G. Caesara, Iber G. Ibera, Pelop-s G. Pelopa, Phoenix č. Phoenik-s G. Phoenika (zobecněle Felix mějž Felixa), Daphnis G. Daphnida, Apollon neb Apollo G. Apollóna neb Apollína, Maecenas G. Maecenata, Valens G. Valenta, Orpheus G. Orphea, Heros G. Heroa; atd. — Zakončená na -es, jichžto pravidelný G. zní -ea: Diogenea, Periklea, Sophoklea atd., odvrhují příkladem staročestiny a staroslovanštiny -es (ve -kles vlastně -ees) cele, a libují formu G. Diogena, Perikla, Sofokla, Isokrata, Palameda, Demosthena atd. Dle mého soudu při jménech na -kles, skrácených z -klees, by se formám Sofoklea, adj. poss. Sofokleův, Sofokleova, Sofokleovo, přednost dání měla.

2. K obrazci DUB: Charax č. Charak-s G. Charaku, aeon G. aeonu, Acheron G. Acherontu atd. Sem náležejí i střední na -a s přístokem t, a sice aspoň v jd. i mn. G. D. a Lokálu: dramatu, mn. č. dramátův, dramátům, dramatic, přecházejíce (dle č. 9.) do mužského rodu, jestliže jim, jakž (dle č. 8.) velice radno i potřebno, v jed. a mn. N. a A. původního tvaru a rodu nechati chceme: drama, mn. N. A. dramata.

3. K obrazci ŽENA: Styx č. Styg-s G. Stygy (t. zůstane-li ženské, sic jinak dle DUB Stygu), Sfinx č. Sfing-s G. Sfingy, Pallas G. Pallady, Ilias G. Iliady, Troas G. Troady, Dido G. Didony (dle latinského Didonis), Salamis G. Salaminý, Venns G. Venery, Ceres G. Cerery, Charybdis G. Charybdy,

Tiberis G. Tibery, Syrtis G. Syrty (pro tvrdé *d, r, t*), Eos G. Eoy, Sappho G. Safoy, anebo snad (dle č. 9.) s malým zjinačením kmene Safy atd.

4. K obrazci DUŠE: Všecka ženská na *-lis, -sis a -ys*, n. p. Neapolis G. Neapole, Nemesis G. Nemese, aesthesis G. aesthese, crisis G. crise, Erinny G. Erinnye, Telhys G. Telhye atd.

5. Dle vzoru POLE: Praeneste, Arelate, Soracte atd. Že zdomácnělá: protestací, komisi a podobná při svém starodávním způsobu zůstanou, již na hoře (č. 8) dotčeno jest.

Sklonování latinské čtvrté a páté.

Oboje jest jen odrůda předešlých a proto slova sem padající snadno pod hořejší pravidla uvesti se dají, na př. domus, majordomus, ritus, cultus a podobná pod PÁN (G. majordoma) a DUB (G. ritu, kultu), species a podobná pod DUŠE (G. specie) atd.

Množné číslo.

K vystaveným osmi obrazcům, podle pravidel posud vyložených, též všecka jen v množném čísle užívaná jména dobře přiměřiti a dle nich skloňovati se dají. A sice

1. K obrazci PÁNĚ mužská: Philippi, Stobi, Voji, Sabini, Tarquini, Falerii, Brigantes, Luceres atd.

2. K obrazci ŽENY a DUŠE ženská: Athenae, Syracusae, Thebae, Plataeae, calendae, nonae, Alpes, Gades, Sarges, Cyclades, Symplegades atd.

3. K obrazci SLOVA a POLE střední: Tempe (místo Tempea), Leuctra, Megara, Acrocerania, Bacchanalia, Saturnalia atd.

Někdy ovšem radno dobrati se tvaru kmene v jednotném čísle aspoň podmíněčně neboli z domyslu, a hledati podle zakončení jeho přistojného obrazce českého. Tušby mohla nastati potřeba, z příčiny předcházející souhlásky nebo samohlásky, uchýlili se se slovem proti pravidlu pod jiný obrazec, na př. Tempe, skrácené z Tempea, v jd. č. byloby

Tempos G. Tempeos, vlastně podle POLE, snad lépe podle SLOVA, G. Temp, D. Tempám, L. Tempách, S. Tempami, Alpes, Gades, Sardes, od jd. N. Alpis, Gadiis, Sardinia, vlastně podle DUŠE, snad raději podle ŽENA, G. Alp. Gad, Sard, D. Alpám, Gadám, Sardám atd. (Srv. nahoře č. 9.)

B. Jazykové staří neklassičtí.

13. Sem náležejí především jazykové *semištití* a v čele jejich *hebrejský*. Poněvadž u těchto sklad slov od našeho docela rozdílný a dobývání kmene jednak pro větší částku českých spisovatelův přebídné, nercili nemožné, jednak pro praktické potřeby obecnstva jak mluvčího tak píšícího nepotřebné jest, nejlépe učiníme, jestliže každé slovo, kteréž se nám vyskytne, hned za kmen číli thema počteme a pravidlům našeho skloňování, podle příbuznosti zakončení jeho se zakončeními našich slov, rozdílu rodu a životnosti nebo bezživotnosti při tom ovšem náležitě šetříce, podrobiti se vynasnažíme. Cestu k tomu nám poukážají již staří, skloňující pravidelně: Adam, David, Isák, Betlém, Jordan, Eva, Sára, Jericho a mnohá jiná. Proč tedy ne i Elohim, Neftalim, Ofir, Rut, Rages, Rasis, Gabaa, Ninive a ostatní?

Kdo se toho odvážíti a duchem literu přemoci buď nechce nebo nemůže, tomu nic jiného nezbývá, než psáti, jak se psávalo někdy: „od Rages do Ofir“ a „od Ofir do Rages,“ anebo pomáhati sobě přidáváním formulí: „Města řečeného N., hory řečené N.“ a těm podobných.

Z jiných *nesemitských* starých jazykův málo se nám vyskytne, coby pod pravidla klassických jazykův pohodlně podříditi se nedalo, protože slova z nich zachovaná nacházejí se ve spisech řeckých a latinských, a tak větším dílem již formu těchto jazykův na se vzala.

C. Jazykové novější.

14. Jazykové tohoto oddílu pohodlně na dvě třídy rozložití se dají: na *sanskritskou*, skladem slov a skloňováním jejich našemu jazyku příbuznou, a na *obecnou*.

Slova z jazykův první třídy, k nimž zvláště pošlá z jazykův romanských a germanských náležejí, z částky, totiž pokud v nich kmene domakati se lze, podle obdoby slov z jazykův klassických skloňovati se dají; sic jinak jako slova z jazykův neklassických považovati a všeobecným, v č. 13 podaným pravidlem řídit se musejí. Toto poslední platí v plné míře o slovech pošlých z jazykův třídy všeobecné, na př. čudských, tatarských, tureckých atd. Tato buď v celosti, bez ohledu na kmen a tvoření jich, podle obdoby slov českých skloňovati, buď, kde to nemožné, nesklonná pomocí podpůrných formulí: „řečeného N., řečenému N.“ atd. užívati se musejí.

Pustíce těchto posledních na ten čas s oka, zastavíme se ještě konečně u slov z jazykův romanských a germanských, jakožto u nás obyčejnějších.

15. Při slovích z jazykův *romanských*, vlašského, francouzského, španielského atd., někdy skloňování velice se usnadní, jestliže se starší anebo původní forma vydobude, kteráž čím bližší staré latiny, tím také pro nás bude ohebnější, neboť stará latina formou svou češtině naší mnohem jest podobnější, nežli nové, z ní pošlé jazyky romanské. Zdež zvláště prospěšno bude šetřiti starých forem jmen místných, aspoň co do zakončení, k čemuž tištěné porovnávající slovníky s prospěchem použity býti mohou, na př. *G. A. Koch* Deutsch-latein. vergleichendes Wörterbuch der Geographie (Leipzig 1835. 8°.) a j. Tak by možné bylo užívati na př. *Bretania* místo *Bretagne*, *Alvernia* neb *Arvernia* m. *Auvergne*, *Versalia* m. *Versailles*, *Massilia* m. *Marseille*, *Bulonia* m. *Boulogne* atd. Než tohoto prostředku nelze se jinak než s největší opatrností a po skrovnu, totiž jedině při jménech známějších, uchopovati: větší částka jmen místných by takovým předěním buď velice zatemněla, anebo, pro nedostupnost starých forem, ani se pořádně přejínačiti nedala. Konečně při jménech osobních a rodových takovéto přetvořování ovšem bylo by nemístné a nesnesitelné. Nezbyvá tedy nic, nežli k takovýmto jménům podle možnosti přivěšovati kon-

covky českých skloňování, na př. (přiměšujeme naschvál některá anglická jména, ačkoli angličtina vlastně ku germanickým jazykům patří) Perier G. Perier'a D. L. Perier'ovi S. Perier'em, Caux G. Caux'a D. L. Caux'ovi S. Caux'em, Fourcroy G. Fourcroy'a D. L. Fourcroy'ovi S. Fourcroy'em, Beauharnois G. Beauharnois'a D. L. Beauharnois'ovi S. Beauharnois'em, Forcellini G. Forcellini'a D. L. Forcellini'ovi S. Forcellini'em, Marlborough G. Marlborough'a D. L. Marlborough'ovi S. Marlborough'em, Lesley G. Lesley'a D. L. Lesley'ovi S. Lesley'em, Bordeaux G. Bordeaux'a D. L. Bordeaux'u S. Bordeaux'em, Como G. Coma D. L. Comě S. Comem, Surry G. Surry'a D. L. Surry'u S. Surry'em, Kew G. Kew'a D. L. Kew'u, S. Kew'em atd. Při čemž znamenati sluší, že vyslovování kmene zůstane vždy onoho jazyka, jemuž slovo náleží, vlastní, a že podlé toho, s ohledem na tvrdost nebo měkkost koncovky, i přístojný přívorek skloňovací voliti se musí, na př. Norwich, ještě se vyslovuje Norič, G. Norwich'e D. Norwich'i S. Norwich'em atd.

16. Totéž platí vešměs o slovích z jazykův *germanických*. I zde některá bez ujmy srozumitelnosti možné uvesti na starší a jednodušší formy, čímž se pro nás stávají ohebnějšími. To platí jmenovitě o místných jménech na *-en*, kteráž ze všech nejobyčejnější jsou. Mezi těmi jména národův a zemí, jako Hessen, Sachsen, Schwaben atd., jsou Nominativi množného čísla, pročež správně Hessy, Sasy, Švaby atd. se překládají, jména pak na *-ingen* jsou množné Dativy otečné (patronymické) formy *-ing*: Göttingen, Tübingen, Nördlingen, povstalé ze rčení „zu Göttingen, zu Tübingen, zu Nördlingen,“ pročež by, dle mého zdání, v češtině postačilo psáti a skloňovati pravidelně Götlink, Tübink, Nördlink atd. Anobrž já bych u všech na *-en*, jmenovitě na *-angen*, *-hafen*, *-hofen*, *-hausen*, *-kirchen*, *-leben*, *-wegen*, koncovku *-en*, jelikož to původně a vlastně znak množného Dativu jest, odvrhoval, a pouhý kmen skloňoval: Ellwangen G. Ellwanku, Kuxhafen G. Kuxhafu, Pfaffenhofen G. Pfaffenhofu, Nordhausen G. Nordhausu, Dünkirchen G. Dünkirchu,

Eisleben G. Eislebu, Nimwegen G. Nimwegu atd. Co se osobních a rodových jmen dotýče, zbytečno jest připomínati, že, co nahoře o romanských poznamenáno, i k těmto se vztahuje: čím celeji a neporušeněji v celé své podstatě, tím lépe.

17. Poněvadž na zachování původní, v Nominativu se vyskytající formy jmen, jakž řečeno, tak mnoho záleží, mohlyby se tato forma v ostatních pádech *znaménkem odklonku* čili *odsuvníkem* (apostrophus) od znakův pádův a jiných přívorkův oddělovati, jakž jsme toho příklady nahoře (v č. 16) podali. Toťby zvláště u slov, jichž vyslovení ode psání již velice se vzdaluje, bylo prospěšné. A však užívání odsuvníka jen tam by místo mělo, kdeby cizí jméno celé a nezjinačené do našeho skloňování vcházelo, na př. Stulli G. Stulli'a atd.; neboť kde se jméno jinačí, něco z něho odvrhuje, tam odsuvník bylby zbytečný, jelikož ku poznání Nominativu více nepřispívá, na př. Göthe G. Götha (místo Göthe'a) atd. — Nesnáze a nerovnosti, kteréž i zde, jakož všudy jinde, na začátku by se vyskytaly, shodou a vytrvalostí spisovatelův a zvláště přičiněním učitelův mládeže, zajisté pomalu by se přemobly a někdy snad docela zmizely. "Εὐφωρο!"

Nové kvítí.

Od Fr. L. Čelakovského.

1. Jaterník.

První zvěstovatel jara usmívá se jaterník:
Mnedle čemuž se šibal chytře kožíškem oděl?

2. Vrbina brunátná *).

Kontemplativní u zrcadla život jako městské
Slečny vedou, tak i já nad potokem tu sedíc.

3. Devaterník.

V slunci jenom květe zasvěcený Musám devaterník:
Tak se při jasné jen myslí i písně daří.

4. Abecedník.

Zlá bylino, kdesi rostoucí za zemí třidevátou,
Cos po Slovanstvu posud ty psoty natropila! **)

5. Podsněžník ***).

Sotva na jarní svět vzhlednuv, s něžným se živátkem
Loučíš, jak Moranou doerky mi přikvačené.

6. Válečné květiny.

K. Vinařickému.

Za tvé „Zbroj a muže —“ zde chudý botanik ti posílá
Z válečných kvítkův ten věnec upletený.

*) Podlé Presla: Kyprej obecný, *Lythrum Salicaria*. Lin.

**) A nejhorší jest to, jak J. Sv. Presl ve svém Všeob. Rostl.
str. 887 zřejmě dosvědčuje, že „květe pořád.“ Latinské slove
Abecedaria anebo *Spilanthes acmella* (plamačka abecední).

***) *Galanthus nivalis*.

Máš tu mečík ostrý, královské máš tu kopíčko,
(Braň se vikům!) i šišák máš se dračí tu hlavou.

7. Bílá růže.

Vždycky jsi nám, vděčná ó růže, na mysl; tě různou
Cítme nyní, bílou ctitel šedivci budem.

8. Kamellie.

Jež lahodíš tak přívětivá oku ve trudu zimním,
Každý rád první místo po růži ti dá.

9. Laskavec.

Sad laskavci komus mládenci starému se zastkvěl:
Sám-li je sel, čili tam ptáci nanesli, nevím.
Dívky chodíce kolem s chechtem cosi tajně si šepoí —
Hle ty šibalky se už též z bylináře učí!

10. Švihácké kvítí.

Štědře chová se ke každému tvorů příroda; ajhle,
I švihlíku dala štětky a mýdlo husí.

11. Česnek a cibule.

Jak cibule dcera Sálemská každá květe, syn pak
Záhý pazourkovitým česnekem útle voní.

12. Onopordon.

Starčky mladé v Berlíně viděl jsem, ctný Onopordon
Vůněmi svými když je hlubokými krmil.

13. Vřes.

Táž ruka, jež lesní suchopár květem opíala vřesním,
Skrácena-liž v dání z číše radosti chudým?

14. Divizna.

Ve zlatě pyšně kolem pohlíží kněžna divizna:
Šperk sice drahtě její, leč staromodně ušit.

15. Ysop.

Jestli snědá přítelkyně tvá, ysopem pokropuj ji;
A s bledavou jídej často na černě zajíc.

16. Stulík.

Kytku tebou uvitou skoumal jsem a význam uhodnul,
Dívko líbá! i mlčím — ústa mi víže stulík.

17. Raný bez.

O správách zemských holobrádky-li souditi slychám,
Mílo mi, jak když bez ve květu v lednu vidím.

18. Tučný mužik.

Divno ti, jak suchopár vyvodí tučné ty mužiky,
V mokřadech an tučných zas suchopýr se rodí?
Velkorodé vyloží tu pohádku hlávky lehoučké,
A z drsné duchové jižto vynikli hrudy.

19. Anemony.

Nech větrničkami vás či sasankami Čech tu nazývá,
Sladčeji sluch mi baví předc anemona Řekův.

20. Křaly žluté.

Těmto plným dalo vůni libou bedlivé vychování;
Onde vyrostly plané k svévoli: nic mi po nich.

21. Vědobr.

Dobrotu tvou zkušenost předkládá jaksi pochybnou:
Kdo dobr ke všemu jest, ten věru málodobr.

22. Oves.

Konským tímto krmem nehrdám, by rytíři Bláničtí
Tak mi ho jen, jako tam zbrojnoši, naměřili *).

23. Vstavač.

Nejzázračnější ze všech zrostlin vstavač-orchis:
Bez toho veď koření pustla by země valem..

24. Nadmutice bobulná **).

Aj toť rostlina hojnokvětá, jako Loudovy básně!
Dobřeť obou květení dá se na lokte měřit.

*) Viz Klicperův Blaník, v jednání druhém, scenu 4.

**) Cucubalus baccifer,

25. Pivoňky.

Šest pivoňek štěpných, šest jednoduchých — totě kytky!
Již na klobouku svatý jedva by Kristof unes'.

26. Babí hněv obecný.

Bez trnu roste jeden (toho málo se bojte) babí hněv:
Leč bodcem trnovým tento bolestně keře.

27. Mužská víra.

Jen po ladech, místech tvrdopodložných, plemení se
Mužská víra, plihé tučno ji pády moří.

28. Pcháč.

Pcháč pouští pchýří, bůh ví, kde je vítr zavívá!
Snad sliby kam panské je v tyže pouště nosí.

29. Mnohobratrstvo.

Málobratrstva se drž; nechudáť ti v něm květe Flora.
Mnohobratrstvu není přízniva země naše.

30. Mastné kohoutky.

Vás, mastné vy kohoutky želím, vezmouce že za své
Záhy kosou panských projdete dršťky volův.

31. Netřesk.

Jovis barba — Parom! jakovou libochuť asi Juno
Mívala, svého když dotkla se manžela úst.

32. Prasenník *).

Vložme do kytky prasenník též, snad i on se zalíbí
Těm neb oněm hostům; jsouť chuti rozmanité.

33. Pryskyřník.

Neskromně všude pryskyřník do očí cpe se lesklý:
Vzácné, ježto hledám, kvítky mi houště tají.

34. Orlíček.

Nevěřiz orlíčku; květe potměšilou klikatostí:
Vnitř kuje lest, i když hlávků pokorně kloní.

*) Hypochaeris. U Presla mylně prasenník.

35. Oměj.

Znáti ho uče, a pak směle oměj kvěsti ponechte;
 Daltě ho bůh, jako lék též aby služby konal.
 Nekaceřujte duši taky oměj, a znáti ho uče,
 Svých trouce zdravotou písma i víru cizí.

36. Křen.

Jak květe křen, což nám je po tom, farním i kucharkám:
 Jen čpavodůkladný nám jeho miltě kořen.

37. Konopě.

Pán všude pán! Ano i v Turcích paša — ó blažená smrt! —
 Hebkým hedbávím, chlap konopím se dusí.

38. Len.

Mé jak ženky oko tvůj květ mě těší, a domácí
 Tvé jak vlákno její prospěchu stého život.

39. O tulipánech.

Jakže rozeznává tulipánstvo se od tulipánství?
 K posledu pan čekanec nám tu otázku vylož.

40. Páni a Růže.

K růžím jsouť podobny naší země barvy. Jaký div!
 Z Růže ti černožlutě květi že páni jenom.

41. Hadačka.

Z vod nerodím se, aniž kořenem svým země dotýkám,
 Ve vzduchu jen sídlím mezi letadly nebes.
 Jaktě nezávistný los můj, z tebe, zástupe pěvný,
 Vazba nejedněm že mnou holoví se a smrt!

42. Lví tlama (jinak hloďák).

Srdce lvího není, i pazour i hříva zanikly:
 Lví tlama pustožubá jen po Čechách se daří.

43. Pelyněk.

Služby koná pelyněk dobré zkaženému žaludku,
 Leč viz jak za to mu tváře se přišklebují.
 O šťastný básníku, jemuž vždy medem duše dýše,
 Vtip hořknouti jehož nikdy nepotřeboval!

44. Ocun.

Nedbalcům takový hle zkvétá k zimě naháček!
 Dálběh napřesrok snad se okáže i list.

45. Novověká Flora.

Nač nám květnice, nač staroklassické ty voňavky,
 Nard, hyacint, narcis, růže, fioly a thym?
 Zhyňte! volá břichopasný duch času: řípa reální,
 Dýně, okurky, tabák zajměte místo jejich!

46. Mák.

Včelkami obvučené bavilo přes den koho kvítí,
 Ví, jak dýše i mák sladkoopojně na noc.

47. Vavřín a lípa.

Vzhůru nyní vznáším od louky a záhonu pohled:
 Aj, se kterého přeješ si stromu, srdce, haluz?
 Prahnu po Dafně jenom řecké a po lípě slovanské;
 Všecko mi ostatní jak dřevo tak dřevo jest.

Verše na Husity.

(Ze začátku XV. století.)

Podává V. Nebeský.

Verše, jež tady podáváme, nacházejí se v rukopise českého Museum (IV. D. 12.) na listu 107. a 94. Pocházejí bez pochyby hned z první doby bouří Husitských a byly nejspíš dříve složeny, než Husité Heřmana, biskupa Nikopolského, kterýž jim byl kněze na Lipnici světil, utopili (r. 1420). Skladatel zmiňuje se o tomto svěcení a byl by jistě také udal, jak se Husité za té biskupa Nikopolskému odměnili, kdyby se již tenkrát byla tato vražda stala.

-
- Slyšte všickni staří i vy děti,
Co já Vám chci pověděti:
O novém zákoně dvorné položení,
Jehož k božímu zákonu podobno není;
5 Neb mnozí dějí, byť by byl zákon boží,
An jedno zlost a vraždy množí.
Ktož smysl má, mohl rozuměti,
A to dobře znamenati.
Přezdělit sú věci zákon tomu,
10 Kdež mají co pobratí komu,
Nazývají jeho zlého protivníka k tomu,
A říká králi kacieřem té nazývá,
Pobratí jemu, což koliv má;
Ale dne smrti nepamatují,
15 Jedno den ode dne lži a lsti skládají.
V tom radost, utěšení veliké mají,
I na jiné nic netbají,
Neb jim vše dobře prospívá.
To vše co jim ukazuje víra nová.
20 Takéť jim nebrání toho,
Protož vedú zlého přemnoho,
Činíce se nad chudými vítězi,
Lupiec chudů kněží pravů stieží,
A tak dějí: Naše milá králová!

- 25 Tat jest zaceľo pravá viera nová;
A ktož ji nechce s námi držeti,
Mosí na svém zboží i na těle trpěti.
A tak činie lidu veliké bezpravie;
Jíného tu namie jedno duší ztracenie!
- 30 Jižť nevědie, co v té víře držiece,
Všeckny pořád obecně lúpiese;
Toť má črt po své vůli,
Buď to v koutele, na poli neb kdejkoli.
Zlů jim radu vždycky dávají,
- 35 A řkúc: Pobeřte faráfóm a kněží, kde co mají;
A k tomu všem zákonníkóm.
Boha se nic nebojiece,
A na žádného také netbajiece;
Také lúpíe měšťáky i sědláky,
- 40 Chudů kněží, kaplany, kórní žáky.
Znamenajte, čím chtie zákon tvrditi,
Mieniec všecky pořád lúpiti;
V tom sě velmi kochají,
A již na jiné nic netbají.
- 45 A ti novověrci, neb nov zákonníci
Slovůť všickni zámataci,
Jenž vieru pravú rušie;
Zajisté toť na ně neslušie.
Nemajíť žádného poslušenství,
- 50 Jehožť na tom světě lepšího nenie
K lidskému zdraví i k spasení,
I k věčnému životu zachování.
Však to všickni dobře vědie;
Kteří sú bez poslušenství,
- 55 O přehrozně jich oslepenie!
Svatý Bernard tak die,
(Neb to duchem svatým vie)
Pokládaje v jedněch kněhách o poslušenství,
A řka: Veliký hřiech neposlušenství,
- 60 Jestíť prvníeho anděľa s nebe strčenie,
Neb jest hrdost a pýchu chtěl mieti,
Druhě vyhnal Adama z ráje,
Musil jíti ven i s Evú a lkaje.
Třetie velikého Saula krále,
- 65 Jeho kráľovství bylo namále,
Neb starých nechtěl poslúchati.
Šalomon, král veliké milosti,
Odlúčen jest byl božie milosti.
Protož což sá sobě novověrci umysliť,
- 70 Že sú sě dvorného zákona přijeli,
Věz to každý, že jim to neostojí.

- A húc, žeť biskup a papež nic nenie,
 Neh sami ostatní vzdýckny měnie,
 Byť to jim mohlo ostati,
 75 Staršími se nikdy netázali,
 Až sú-se v nový zákon uvázali.
 A toť nenie božím spôsobom,
 Ani jeho zjednaním.
 Jinak sú nemohli to zdiati,
 80 Musili sú k sobě světskú ruku přijeti,
 A to vše k lidskému pohoršení,
 Nebo všecko zlé činie.
 O přebledný Váš zákone!
 Skoroli Vaše bláznovstvie stane!
 85 Již ste svadili syna s mateří,
 I také otce vlastního se dceří;
 Toť lásky vše uhašení,
 Také ste svadili kmotra s kmotrem,
 A kto nechce s vámi držeti,
 90 Nazvali ste jeho lotrem.
 Také ste lidi světské k sobě přichýlili,
 Neb ste je svým pokrytstvím zmámili,
 Chtieć se jim dále zlíbiti,
 Kázali ste jim krev z kalicha píti.
 95 Toť řád apoštolský nikdy nenie,
 Jedno Vaše křivé zamýšlenie.
 Od dvanácte apoštolův prvních nemáte psáno,
 Byť od nich bylo pod dvojí způsobů dáváno.
 Jedno od těch, od kterýchž přišlo z nerozumu.
 100 Toť svěťi doktorové chtie tomu,
 Ale vy vše jinak obraciete,
 Neb písmu zle rozumiete,
 I ti všickni, ktož vás poslouchají,
 A vašeho bludu následují.
 105 Také diete: My posloucháme Krista,
 Ale toť jest řeč nejistá,
 Neb s vámi hřešnými nebude mluvití,
 A toť každý z Váš může věděti;
 A jáť pravi Vám všem zaceľo,
 110 Ktož chtie přijímati božie tělo,
 Věz to, žeť jest tu krev, tělo i duše,
 Toť každému praviti slušie.
 Tuť jest plný Buoh, jenž tě stvořil,
 I také pro tě svú svatú krev prolil;
 115. Žádný nemá to jinak pověděti,
 Ač chce pravú vieru mieti.
 I coť ty sprostný na to tbaš,
 Když ty plného Boha přijímáš,

- Tuž není žádného umenšení,
 120 Ani také kterého přivětvení.
 Pakli ty sprostný kterému knězi dieš:
 „A proč sám božie tělo a boží krev pieš?“
 Toť každý kněz činí pro troje obětování,
 A tobě sprostnému třeba není.
- 125 První obět činí za všecku říši nebeskú,
 I všech svatých i také andělskú;
 Druhá obět za všeckny křesťany věrné,
 Ješto stojie u věře křesťanské;
 Třetí obět za všechny křesťanské duše.
- 130 Ai tyť oběti na kněze slušie!
 A na paměť jeho umučenie,
 Jen obě, tělo i krev, bylo viděno zvlášť.
 A knězie to mají pamatovati,
 A to za zákon kázáno jim obětovati,
- 135 Ať by jim dal Bóh nebeské království,
 I všem věřícím také.
 Kteřížto jinak pokládají,
 Tiš plaš vieri nejmají,
 Ale jedno vieri pravú rušie,
- 140 Protož kacieři vždy slúti musie.
 Řkúc: Ustavenie božie držeti máme,
 Ale jiných svatých nic netbáme.
 Věz to každý, žeť jest to vieri zlé polóženie,
 A jich dušem věčné zatracenie.
- 145 Tomu die svatý Jan evangelista,
 A toť jest řeč velmi jistá,
 V jednom jeho svatém čtení,
 Ještoť bývá před božiem vstúpení.
 Tuť Kristus v tom čtení sám die,
- 150 A toť každý kněz dobře vie,
 A řka: Mnohoť bych vám měl praviti,
 Nynie nemóžte toho sněsti ani věděti.
 A když vstúpím na nebe k svému otci
 Svú pravú božskú mocí,
- 155 Pošli Vám utěšitele, ducha svatého,
 Ten u vaše srdce podnese i naučí mnoho dobrého.
 Škrze tu řeč máme znamenati,
 A tak svatých ustavenie poslúchati,
 Najvíce ustavenie svatých apoštolův,
- 160 I také jiných prorokův,
 Neb to je v kněžách psáno,
 Žeť jim jest od milého Boha dáno.
 Majíť škrze ducha svatého naučenie,
 Všeck zákonův svatých ustavenie,

- 165 A to můž svatým čtením býti dokázáno
O onom bohatci, ješto máme psáno.
Ješto řekl: Otče Abrahame, Abrahame!
Pověz mým bratřím, ať se jim též nestane.
Abraham jemu tak odpověděl,
170 Neb jest to dobře věděl!
Řekl jemu: Písaře a proroky mezi sebou jmají,
Proč jim nevěříe, však je dobře znají?
Protož já mám úplně zato,
Tehdyž mně samému neuvěřie nad to.
175 Po tomto všichni věrní znamenajte,
A svěsti se z toho žádnému nedajte.
Takéť jest mnoho o proroctích psáno,
Žeť jim jest mocně od Boha dáno;
A tak sú světi řád a zákony ustavili,
180 Aby se dobří lidé i kněžíe v nich Bohu modlili;
Ale nynížší neovověrci toho neznají.
Ještě dějí, žeť zákonové býti nejmají.
O vy kněží zákona nového!
Činíte v něm přieliš mnoho zlého.
185 Tisknete lidi bezděky k svému zákonu,
Ano sám milý Bůh nechce tomu.
I co Vám mistr Petr učinil,
Nebo v které věci Vám provinil,
Že ste jeho světskú rukú na rathausse jeli.
190 Potom ste jej do své školy přijeli.
I žádnýť jemu nemá za zlé mieti,
Žeť jest nechtěl darmo umfieti.
Bohdá ještě lidu prospěje.
Věz to každý, žeť jest velký div,
195 Když jest mohl ostatí živ,
Maje od nich tak veliké muky;
Musil jest činiti, co sú jemu kázali,
Ani jeho mnohými hrozami svázali, —
To všecko svú bezděčnú mocí.
200 Což jemu kolivěk napsali,
To jemu sú čisti všecko kázali,
A řáde: To všecko odvolati musíš,
Neb nám naši vieru rušíš,
A to vše proti naší vůli činíš,
205 Protož kaž to, co my kážeme,
Však vidíš, že tě v své moci máme,
Nemůžeš tomu jinak zdieti,
Musíš s námi naši vieru držeti!
Řekl jest: Chcít vaši vieru držeti,
210 A s vámi úplně tovaryšstvo mieti.
A tak od nich nemoha pokoje mieti,

- Musil jest (s) sebé jich kašhy vnieti.
 To co jest bezděky odvolal,
 To zase přivolał,
- 215 Učaje v Jezu Krista, milého Boha.
 Již tiaknúť mistry jímajše,
 I žádně lásky k nim nejmajše;
 Neb od Boha nejsú poslání,
 Ani duchem svatým požeňnání.
- 220 Řkúc: Musíte s námi drčeti,
 Anebo Vám jest ukrutně umřieti!
 Znamenaj toho milování,
 Nedržít v tom božieho prikázanie,
 Ale každého na jeho cti ranie.
- 225 Také káži-li co dobrého,
 Tehdy uvrhú v to mnoho zlého.
 Kážiť svú zlu vieru drčeti,
 Chťieć od králové i od krále láska mieti,
 A toho služebníci jich dotíknúji,
- 230 Nebo Davida proroka neposlúchají,
 Jedno v své zlosti vždy trvají.
 David prorok v žaltári die:
 (Neb to duchem svatým dobře vie,
 Což jest kolivěk psáno,
- 235 A nám k naučení vydáno)
 Dobrovolně budeš posvěcovati,
 Tociž věrně modlitby vzdávati.
 Toť úplně sám Bóh chválí,
 A dobrovolného nikdy od sebe nevzdálí.
- 240 Protož bych o tom mluvíl do roka:
 Varuj se každý nového proroka,
 Neb jinak vieru převracují,
 A v tom veľken lid věrný zamucují.
 Neb neprávě všechny vedú.
- 245 Poznáte je s tváří bledú,
 Velikým myšlením o to stojieće,
 A lid pravý s viery svodieće
 A takto ti sprostně chodie,
 Neb v tom pokrytství mnoho zlého plodie.
- 250 Věste to všickni, bude-li toho dle,
 Pohľiechu zleť se v Čechách smle;
 Neb ti proroci noví ději,
 (Zato úplně říci směji)
 Řkúc: Nemáte nic kužím dávati.
- 255 Tak ději: Nedávajte ofěry ani od zpovědi,
 Ani od svátostí, ani tiňte kterých svatých obětí,
 Neh Vám celó večeře nedávají,
 Jedno sami když slušie přijímají.

- Také dějí. Netřebat je obrazov,
 260 Ani kterých v kostele mnoho oltářov,
 Pozbytí některých kněží i také kaplanov.
 O tom jest skrze Davida v žaltáři psáno,
 (A to můž býti samým Bohem dokázáno)
 Die: Neroďte urazovatí kristov mých, jestiž hřiech,
 265 Ani klostiti u mých prorocích.
 Dějť také, že nemají. lidé putovati,
 Jedno sě doma vždy kochati.
 Také dějí: Netřebat je zvonov,
 Ani vysokých kórův.
 270 Potom dějí: Učiňte nad námi z dřeva svázanie,
 Ať by jedno mohlo býti Vám kázanie.
 A když by přivedli vše po své vůli,
 Služili by ve všech stodolách i na poli.
 Potom by řekli: Netřeba sviec světití,
 275 Ani sě ženě které z postele uvédisti.
 Také řká: Netřeba světití mazanečov,
 Ani beránkův, ani slaniny ani sýrův.
 Dějť: Složme některé také hody,
 A nebudeme světití v neděli soli ani vody;
 280 Také složme některé svátky,
 A nebude sě v vigilií postiti ani v pátky,
 Také nebudete činiti posvátaých věcí,
 Ani kostelních práv, ani kterých obětí.
 A když by se jim prodlilo ještě málo,
 285 Ještě by sě od nich horšie stalo;
 Proti tomu jest v kněžách Machabeorum psáno,
 (A to nám na příklad dáno.)
 Že mají býti posvátaé věci i také obětí.
 Tot svatý Jan Zlateústý svědčí,
 290 A dokazuje to z bible dobrá řečí,
 Žet jest Judas Machabeus tak řečený,
 Dával rád obětí své bez proměny,
 Pojednu dvanáct tisíc hřiven stříbra poslal,
 A to milému Bohu za mrtvé dušičky a své hřiechy
 295 Tiemtě úplně dokázáno, [obětoval.
 Že má býti od dobrých obětováno.
 Také dějí novověrci: Neusuže za mrtvé Boha prositi,
 Ani kterých modliteb ani obětí za ně činiti.
 V těch kněžách Machabeorum jest psáno: .
 300 (A to jest úplně dokázáno)
 Svaté a užitečné jest za mrtvé prošení,
 Aby měli hřiechův sprostění.
 Také ti novověrci sť řekli: Netřeba sě zpovídati,
 Jedno sě u vieře milovati,
 305 U Boze a také u vieře,

- A najvico nynie v této mře.
 Potom by řekli: To hřiech nenie,
 Co jest těla počišćování.
 A na to svatý Augustin die:
- 310 (Neb to svatým duchem vie)
 Hřiech, kterýž nenie pokáním pravým shlazen tobě,
 Inhed svá těžkostí jiný tiehne k sobě.
 Potom by řekli: Nenie hřiech,
 Křtiti děti v ledakakéž vodě i v potociích.
- 315 A ti novověroci jsúť velmi smělí,
 Již sú papeži všecku moc odjeli.
 Řkúť: Přijď se zpoviedat ke mně,
 Dám tobě velmi malé pokání,
 Buďte malí nebo velcí hřieši,
- 320 Všecky obecně rozhrěši;
 Rozhrěšiť lápežníka i násilníka,
 Také morděře, žháře i proradníka,
 Rozhrěšiť lichevníka,
 I největšieho všelikého hřiešníka.
- 325 Blaze Vám té pochvaly!
 Jestíť v tom blud nemalý.
 O překraššie ste kazateli!
 Vybíjiete již kostely;
 Oněkdejší dobří popravce
- 330 Došli by s vámi veliké práce,
 Ani jedné topie i jímají,
 Druhé věšie a jiné stínají.
 O překraššie utěšenie!
 Ano od Vás nic dobrého nenie.
- 335 Chodíte kázat s rukavicemi i s meči,
 Strojíte lid vždycky k sěti;
 Také s kordy i s dlouhými sudlicemi,
 S velikými oštěpy i palicemi,
 A to činíte kvaitem a mocí,
- 340 Když chcete ve dne i také v noci.
 Svatý Pavel proti tomu die:
 (A to každý z Vás dobře vie)
 Kdežbych slyšel Krista jmenovati,
 Inhed nechtěl bych tu kázati,
- 345 Abych nekázal těm věrným,
 Od jiných na vieru obráceným.
 Ale vy diete, že blížnému křivdy nečiníte;
 V tom lež a lest úplně všickni pravíte.
 A to jest známo, že mocí.....,
- 350 A nepójde-li ven, ale vyženúo stepete.
 Znamenajte toho milování!
 Nedržíte v tom božieho přikázanie.

- Potom ti noví proroci dějí,
A toť směle řeci smějí
- 355 Řkúo: Nasaďte se pro boží zákon a bíte,
A ktož nechce s vámi držeti, zabíte!
O kacíři! Však Bůh nekázal zabíti,
Ani kterému člověku krev prolíti.
Sám Kristus řekl: Nechci smrti hříšného,
- 360 Ale aby živ byl a dostal se do království mého.
I čím vy kdi dobré činíte,
A sami nic dobrého činíte.
Byli by na vaší vůli, kláštery by zbožiti kázali,
Aby se světskými v jich zbožie uvázali,
- 365 Protož věz to každý, žeť nanie při nich spasenie,
Jedno mnoho lidu dobrého zatracenie.
Věste lidé všichni viery nové:
V malých letech byli byste jako pohanové.
Ach toť Vás ta nová viera mýlí!
- 370 Již sami mňte, byste kněží byli,
Neb ti knězie vaší nové viery
Klamají Vás i bez miery.
Načiniliť sú z Vás kazatelův,
Z ševcův, krajčův i z knspův,
- 375 K tomu z mlynářův i hřebčíchův i řezníkův,
Z kolářův, bečvářův, z pekařův,
I sedlářův, z konvářův i z uzdatův,
Z uostrožníkův, z koželuhův i z střelcův,
Z lazebníkův, z pasařův i jiných řemeslníkův.
- 380 Také sú ženám kázati kázali.
O to sú se svatým Pavlem netázali!
Neb v jedné v své epištole die,
(Toť každý kněz dobře vie)
V ništo přikazuje ženám, aby nekázaly,
- 385 Ani také nad mužmi panovaly.
A vy to jinak obracujete,
A činíte, ookolivěk chcete.
Tak činíte, což rábíte,
Věrné služby Božie tlačíte.
- 390 Blaze Vám té pochvaly!
Žel se tobě, všemohúci pane Bože králi!
Také sobě skládáte mnoho nového,
Ješto v tom jest málo pravého.
Mnozí dějí z Vás: Milý králi,
- 395 Žeť sú za mistra Husi mnoho peněz dali,
A k tomu sú jemu žádného slyšenie uedali.
A ktož mluví, buď starý nebo mladý,
Veliký nebo malý,
V tom sú všickni selhali.

- 400 Také jeho svatým nazývate,
 3 V tom se velice i jiné klamáte,
 Neb to nikdy není slýcháno,
 Byť bylo svatým jmenováno,
 Jeližť jest prvé v divích poznáno,
 405 A potom zdvižen i kanyzován.
 Také jiné divy činíte,
 Všecky pořád dobré viníte,
 A také svú vůli v zlosti vždy plníte.
 O milý králi! již k své starosti
 410 Připustíš-li vzniknutí té zlosti,
 Již nás po všech zemích za nic nejmají,
 A kudyž jedeme neb (j)deme, kacieře spíclaj.
 Protož, milý králi! jesti o tobě zlé domněnie;
 Mnějíť mnozí, by to bylo tvé povolenie,
 415 Nebo tvoji milostníci pravú stieží
 Lúpieť pořád všichni kněží.
 Byloť by o to mnoho praviti;
 Chciť té řetí vše ukrátiti.
 Však novověrci pravie:
 420 Papež, biskup nic není,
 A chtieć svěcenie na Lipnici jmieti
 Prosili pana Čenka, aby kázal biskupa jieti.
 Po tomto se znáti dáte,
 Že i lidi a samy se klamáte.
 425 Vidíte, že bez větší moci
 Nemůžete sobě nic spomoci,
 A již vy mniete, byť ti byli svěcenci.
 O pane Čenku, s kým si se o to tázal,
 Že's biskupa jieti kázal?
 430 Bylť by tobě lépe radil,
 Aby svú pečeť z Konstancie vyvadil.
 O přenešťastné Vaše viery rozděvlenie!
 V niežť lúpeží konce nikdy není,
 Jedno naše lásky vše uhašenie.
 435 Takéť sú mistři někteří zákona nového,
 Ještoť v něm činie mnoho zlého,
 Mluvieć: Králi! hřiechuť není, vzieti,
 Cožkoli kněží mohou jmieti.
 V tom mají viery zlé položenie,
 440 A jižť mnějí, byť vedli právě,
 A tak sobě ukrátie zdravie.
 Nechtieť věděti zlého potkánie,
 Však smrt jim trpěti aneb přijieti pokánie,
 Jedno chtie nade všecky býti,
 445 Ufajć v lidi, by se mohli skrýti;
 Protož činie lidu veliké násilí

- Ovšem nyní této chvíle.
 Znamenaj to každý člověk,
 Nebyl nikdy takový věk,
 450 Byť se tak v Čechách dalo,
 Ještoť by se tak mnoho zlého stalo.
 Protož, již pohřiechu
 Neníť věrným do smiechu.
 Ai toť naše veliké zamucenie,
 455 Jemuž rovně nikdy nenie.
 Protož milý pane hospodine,
 Jenž se k tobě svatá církev vine,
 Rač se smilovati nad námi,
 Nad svými věrnými křestany,
 460 Rač pomstíti na těle, nic na duši,
 Kteříž pravá viera ruší!
 Nebť nečinie tvá svatá mocí,
 Ale jedno ďábelskú s pomoci.
 Pročež, milá panno Maria žádúcie!
 465 Jenž róže z nebe přestkvúcie,
 Pros za ny svého milého syna,
 Ať nám bude odpuštěna naše vina.
 Také, Jesu Christe, milý pane!
 Ať se tvá vůle stane,
 470 Daj nám jednotu svatú,
 Zruš tu bůři proklatú,
 Skrze své miloarzenstvie svaté
 Rač smutiti lidí klaté.
 Daj požití své svaté milosti,
 475 Neposlušným skaž jich zlosti;
 Nedej jim panovati na dlúze,
 Zbaviž své věrné veliké núze,
 Ať tě věrní tvoji chválé,
 Pána nebeského, Jesu Christa krále.
 480 Rač nám dáti dobré skončenie,
 Dobrú paměť i všech svatých požehnánie,
 Neodkaš ny své svaté milosti,
 Daj nám věrným svým přibýtek v nebeské radosti!

W. Shakespeare.

Od V. Nebeského.

II.

Drama, obsahující v sobě živly jak epiky tak i lyriky a slučující oba ve vyšší formě umělecké, požaduje za předchůdce svého vývin obou těchto druhů básnických, a jsouc vrchol poesie objevuje se tenkrát v duševním životě národu, když na nejvyšším stupni tvorčí jeho síla básnická se soustředila a i jinak duševním, společenským a státním životem jeho duch světodějinný mohutnějším dechem vane. Nalézáme ji vždy v době, kde jakási intenzivnost tvorčí síly, celistvost a úplnost vědomí náboženského a bezprostředního názoru světa v národu panují, což se arci jen tenkrát stává, když se nachází v plném svém rozvinutí aneb když právě dokonává celý obsah, neb jednu část světodějinného povolání svého. K zrození plodu dramatického, jmenovitě tragoedie není nikterak zapotřebí poklidu a pohodlí míru, ano daří se nejlip v ruchu a kvašení mocném.

Tak se nám objevuje drama řecká.

Národ ten byl právě rekovstvím nesmrtelné slávy hodným hejna barbarů perských, otroctvím orientálním svobodě a čisté lidskosti hellenské hrozcích, potřel, když se vyskytl Aischylos, praotec dramy evropské, v Athénách, kde takofka celý jak duševní tak státní život Hellenů se byl soustředil a dovršil. Aischylos sám bojoval v osudných těchto bitvách s Peršany a blahý jeho nástupce a dovršitel dramy řecké, Sophokles, jsa jinou nadobytou krásou, vedl obřadový průvod při slavnostech vítězných.

Tak se i objevil Shakespeare v Anglicku, když si bylo prvními odvážlivými plavbami dráhu otevířelo k světovládě na moři a všechny zárodky nynější moci národu tohoto mocně rozvířeti se počínaly.

Ten samý úkaz se vám vyskytuje ve Španělech a ve Francouzích. Na jaké výši stála země ona, nyní vyhubená, když Calderon, Lope de Vega a j. tam kvetli! A ta nejslavnější doba tak nazvané dramy klassické jeví se na vrchu moci a slávy Ludvíka XIV.

Pravili jsme, že dramu předcházeti musí epika a lyrika; ona jako musí utvořiti látku děje a tato rozvázáti vnitřní život duše, aby se oba momenty spojily a sloučily k obrazu rodění se děje z hlubiny povahy a duše lidské. Pokrok a úkon ten nejví se tak čistě a patrně v literaturách nových, kde život duševní z živůt rozmanitějších se skládá a vlivy cizí mocněji naň působí, jako při Řecích, u kterých se věda a umění prvotně a samorostle rozvinuly.

V blahém podnebí Ionském, u národu čilého a na venek činného, v době, kde ještě, abych řekl červánky nedávno zapadlého života rekovského mytickou září se leskly, vznikl široký a velebný proud epického básnictví Hellenů. Postavy a děj eposu rády vystupují jako z mlhy historické a pohybují se na dalekém obzoru báječných upomínek, kde taktika nebe a země splývají, bohové a rekové zároveň na jevišti vystupují; proto dostává vše rozměry kolosálnější a leskne se září mytickou v polosvětle zvětšujícím.

Květ lyriky řecké ale nalézáme v jiné době, v jiném podnebí a u kmene povahy jiné, — u kmene Dorského, jenž subjektivností, uzavřeností mysli, zvláštní vřelostí a hloubkou citů, názorem aristokratickým a vědomím hlouběji nábožným vynikal. Aristokratická povaha tato není zajisté jen nahodilý úkaz; smýšlení takové jeví se docela patrně a určitě při mnohém lyriku řeckém, jako i lyričtí básníci romanští a germanští (trubadurové a minnesingrové) byli z počátku šlechticové. Epos se u Hellenů zrodil, když život a stát monarchickou a patriarchální formu do sebe měly, lyrika ale v

době aristokraticko-republikánské, když platnost a význam subjektivnosti větší váhu mají.

Jak se pak život řecký v Athénách krásně a souměrně byl dovršil a soustředil, dovršilo a soustředilo se také umění básnické v dramě Attické. Krásně a duchem opravdu klasickým to měl K. O. Müller ve své historii řecké literatury. (K. O. Müller's Geschichte der griechischen Literatur bis auf das Zeitalter Alexanders. Breslau 1841 díl II. p. 1—22.)

Po dovršení státní moci a umění za časů Perikla a po nejkrásnějším rozkvětu básnictví dramou Sophoklovou nastala doba velmi podobná k stavu a vývinu literatur novějších. Historie, filosofie a vědy vůbec dostávaly převahu, básnické formy všechny, epika, lyrika a drama se zjevují po různu a promíchaně, pravá a bujná síla tvoří však z nich již byla vymizela; již se byly staly předmětem umělého pěstování, při kterémž korektnost, reflexe, studium nahraditi musely bohatou, původní a bezprostřední silou ducha básnického.

Jiný úkaz se nám jeví u Římanů. Celá jejich literatura básnická je štěp, odlesk a odtisk řecké a jmenovitě jich drama je buď pouhé vzdělání her řeckých aneb ne tuze šťastné jich následování, ačkoliv zárodek k ní původní a národní zvláště v Atellanských svých hrách měli, nedosáhly však tyto nikdy vývinu uměleckého. Básnická literatura Římanů nepodává nám obraz původního a samostatného vývinu. Vzdělanost řecká, doby arci již pozdní, do Říma přenesená, utvořila tu v oboru básnictví a filosofie, abych řekl, pouhý amalgam.

Pokrok literatury národů novějších v prvotním základě svém poskytuje úkazy zase podobnější k vývinu básnictví řeckého. Nejstarší nám zachované památky básnické národů těchto jsou epické: pocházejí z dob, kde ještě cizí literatury, zvláště klassické, někde docela vlivu žádného na ně nebyly měly aneb jen velmi nepatrný a prostřední. Mezi prvními těmi památkami epickými a vrcholem dramy, jak se ku příkladu jeví ve výtvorech Shakespearových a Calderonových, rozprostírá se doba skoro pěti set let, jako u Řeků,

protkána jsouc pestrým pásmem epiky a lyriky. Vývin dramy novější neděl se tak samostatně a původně jako u Řeků; klassická literatura básnická měla naň velký a mocný vliv, jako vůbec starý svět Římanů a Řeků, utkvělý ve výtvorech jich básnických, uměleckých a vědeckých, z rumů svých zde a tam prorůstal do života národů novějších, rozloživších se dílem i zeměpisně nad nimi.

Původ ale nové dramy poskytuje znamenité a podivné styky se starou. Obě totiž se zrodily z obřadů náboženských, byť i tyto obsahem a významem svým dokonce se lišily. Jak známo, musí se zárodek dramy řecké hledati v slavnostech Bakchických; z obřadového průvodu jejího má chor řecké dramy, — prvotní, základní a hlavní část to její — svůj původ a tudy také tragoedie i komoedie. Vyrostly obě z jednoho kořene, jsouce póly jednoho a toho samého druhu básnického, a odvozující počátek svůj z názoru náboženského, obsaženého v obřadu a mythu, jak žal nejhlubší tak i ples sverchovaný v sobě zavírajících. Mythos totiž o Bakchovi dle prvotního svého významu a základní myšlénky, než se proměnil na újmu hlubšího svého obsahu a významu ve formu lidštější a umělecky krásnější sice ale také méně důmyslnou, vážnou a hlubokou, obsahoval v sobě, jako vůbec z počátku celé náboženství řecké, ideu čerpanou z názoru přírody: — umírání totiž její na podzim a oživení k mladistvé a svěží síle na jaře. Při slavnostech Bakchických představoval se bůh tento osobně, jsa provázen průvodem satyrů, nymf a panů, zosobujících úkazy a síly přírody. Osudy, útěk, utrpení, nalezení a ples Bakcha symbolicky se představovaly; průvod, zvláště vůdce jeho, křel slovy děj, radost a žal svůj při tom; z čeho zponenáhla umění dramatické se vyvinulo. Jak se přechody od divných těchto počátků až k velkolepým a ušlechtilým výtvorům dovršeného umění dramatického děly, je velmi těžký a skoro nemožný předmět literární historie, protože se nám nezachovaly prvotiny dramy řecké, a spisovatelé řečí určitých a zevrubných zpráv o tom nepodávají.

Snadněji se dají původ a postup dramatického umění v literaturách novějších vyslediti.

Jak již podotknuto, vzalo novější umění dramatické obsah, původ a vznik svůj z obřadů křesťanských, zbuzujících podobné city jako uvedený obřad řecký, arci že z děje a názoru, kterýž se porovnati nedá s oním: — ze církevního slavení totiž umučení a z mrtvých vstání Kristova. Ačkoliv se i jiní zárodkové umění dramatického ku př. v některých slavnostech národních vyskytují, musí se hlavně původ a střed, z něhož vyšlo, hledati v *pašijích*, v kostelích a kláštorech slavených a odbyvaných *). Že posvátná událost utrpení a z mrtvých vstání Kristova mocně mysl vábíti musela k líčení dramatickému, je věc přirozená. Děj tento musel duše věřících mocně dojímati, ještě sám v sobě vyniká nejen posvátností ale i znamenitou živostí a bohatostí na povahy a výjevy rozmanité: mimo to obsahuje vypravování evangelíí tolik momentů dramatických a to již i ve formě, že jen málo přidati zapotřebí bylo, aby se z něho vyvedlo jakési představení dramatické. Z počátku provozovalo kněžstvo a

*) Původ nového dramatického umění je arci mezi literárními historiky sporný předmět; odvozují jej někteří z latinských dram několika básníků křesťanských, jaké k. p. jsou: *Život Mojžíšův*, *Χρισὸς πάσχων*, Ausoniův *Querolus* a *Ludus septem sapientium*, dramy abatyně Hroswithy atd. To však byly jen práce učené, dělané dle vzorů řeckých a latinských, a neměly nikdy nějakého působení na lid. Taková mrtvá učenost nemůže býti semenem, z něhož by vyrostl hluboce v lidu zakořeněný a bujně rozložený strom nové dramy. Není vůbec pochyby, že stará drama neměla vlivu na původ novější, za to ale mocný na konečný její vývin. V dobách, když ještě stará drama v životě se udržovala, odvracela se mysl křesťanská od ní a hry tyto pohanské nemohly z počátku vábíti k představování podobnému předmětů křesťanských; povaha světská oněch a posvátnost těchto sobě příliš odporovaly.

Důležitější pro původ nové dramy jsou zárodkové náboře krátce podotknuti ve slavnostech, zvycích a hrách národních ležící; plastická jich představování jistě znamenitě působila na myšteris, kteráž se výhradně za pravý střed a původ nové dramy považovati musí.

žácí k lásterní a kostelní samo představení taková, která obsahem vážným jich a obřadů církevních dosti důstojna byla.

Hra taková se nazývala *mysterium* *) a byla z počátku latinsky provozována. Brzy však některé osoby, výjevy a události děje samy vábily k přimísení přídavků méně vážných, více světských, ano i komických a žertovných. Tak jmenovitě ku příkladu osoba kupce, u kterého paní masti své kupovaly, aby tělo Kristovo jimi potřeily, jak toho důkaz máme i v naší staré literatuře na *Mastičkáři* tak nazvaném. Neboť tato zajímavá památka básnictví staročeského je právě takové komické *intermezzo* z mysteria představujícího umučení a z mrtvých vstání Kristovo, jak jsem o tom na jiném místě časopisu toho pojednal. Že hry takovým způsobem proměněné nemohly zůstat v rukou kněží a v kostelích co přídavek k obřadům, samo sebou se rozumí, ačkoliv tenkrát smýšlení všeobecné a církev sama v tom ohledu dost tolerantní byly. A skutečně nacházíme velmi záhy, již v 12. století taková mysteria (v Angličanech obyčejně *miraculum* nazvaná) v rukou světských lidí, cechů a t. d., ano brze takových, kteří z provozování takového řemesla dělali, potulující se po zemi a zábavu oblíbenou lidu poskytující. Herecké takové společnosti již ve 14. století dost četně se vyskytují, zvláště v Angličanech a ve Francouzích, a jedna jejich hra trvala často celý týden.

V mysteriích těchto leží zárodek nejen tragoedie, komoedie a moderního drabu tak nazvané činohry, nýbrž i opery a oratoria, neboť zpěv a hudba byly stálé části představení těchto. Jeví se tedy také v umění všeobecný zákon organický, že rozmanité tvary z jednoduchého a zárodkového prstvaru se vyvíjejí. Je to zajisté podivný úkaz, když se porovná takové staré mysterium s formami z něho se vyvinuvšími: s dramou Shakespearovou, s Don Juanem Mo-

*) *Mysterium* nazýval se prvotně obřad vystavení kříže na Velký pátek, zpěvy kněžstva o umučení Páně, uložení kříže do hrobu Božího a slavné jeho přenešení na den zkršení.

zartovým a oratoriem Haendlovým a když k tomu ještě vídíme, že pratvar jich — stará mysteria ve zbytcích arci zpotvořených — až skoro do našeho století se v lidu zachoval. Tak tuhý je život duševní národů, zvláště lidu, a stalet zachovává onen tajemný a velkolepý duševní organismus zárodky a pratvary své *).

Stopovali pokrok dramatického umění je pro literárního historika ovšem důležité studium, nikterak ale věc zajímavá pro aesthetika čtení pokusů těchto. Předmět a obsah posvátný mysterií je nevkusným způsobem promíchán přídatky fraškovitými, a ačkoliv se zakládá na hluboké náboženské myšlénce (málo však dramatické, protože dogmatické), předce ethická stránka a vůbec idea dramatická nejen těmito přídatky, ale i jakýmsi holým a pouhým představením dějů a událostí docela zevnějších tak málo proniknouti mohou, že se hry takové v neorganickou řadu jalových výjevů obyčejně rozpadávají; žádná z nich není umělecký celek. Tuto vnitřní prázdnot museli arci cítit lidé, kterým záleželo na myšlénkovém, ideálním obsahu jak života tak umění. Snaha ale, do her těchto scenických uvesti ideu ethickou, nebyla z počátku s to, souměrně, uměle a organicky to učiniti; uběhla ve výstředivost jinou tak nazvanými *moralitami*, v kterých myšlénka děj takeřka úplně strávila; místo osob vystupují pouhé abstrakce a pojmy, místo povah allegorie; logické poměry myšlének a ethický jich význam musejí v nich nahraditi děj dramatický. *Veritas, Pax, Misericordia, Humanum genus, Anima, Caro* a t. d. bývají osoby jednající v moralitách těchto; mimo formu dialogickou není nic dramatického ve hrách těchto, při kterých se diviti musíme, jak v nich lidé oblibu najíti mohli. Původ jich padá arci do 15. století, do doby allegorií a neobyčejného zalíbení v

*) Obsah mysterií nezdá se obmezen na umučení Páně; brzy se v nich začaly představovati jiné události ze života Kristova, děje starého zákona a legendy o svatých. Z počátku se to stávalo velkanými episodami ze starého zákona, představujícími příběhy podobné aneb potah na život Kristův mající.

obrazích vůbec. Jakož hlavní a prvotní obsah mysterií se zakládal na myšlence o vykoupení člověka smrtí Kristovou, tak představovaly morality hlavně spor ctnosti s hříchem, dobrého principu se zlým. Tím arci se stal jakýsi pokrok, přibližující se k ideí dramatické.

Nově probuzené studium klasické přivedlo brzo zase jiný směr a obsah do představení scenických: — předměty totiž ze staré mythologie a historie. Sceny a výjevy z oboru toho prováděly se nejen od lidí těmito studii se zanášejících, nýbrž také mezi šlechtou a u dvorů knížat a králů. Též předměty z pastýřského života a z kruhu romanů rytířských se představovaly. Jakého způsobu věci to byly, dá se poznati z Don Quijota. Jak málo smyslu pro obsah právě dramatický v dobách tehdejších bylo a jak pouze zevnější část plastická převládala, patrně vysvitá z jiného druhu představení scenických ve Francouzích hlavně povstaleho a zvláště při dvorech králů a velmožů oblíbeného, — z tak nazvaných *meziher* (*entremets, interludes*), při kterých vše jen na figurách skvostných, takřka jen na maškarách záleželo a buď dokonce nic aneb jen velmi málo a to jen pro výklad představených právě obrazů živých se mluvilo. Takové mezihry se provozovaly při úpravných hodech a velkých slavnostech s nákladem nádherným.

Tak se nám zjevují scenické hry v rozmanitých fasích od počátku svého, než došly obsahu právě dramatického a formy umělecké. V *mysteriích* se zakládá bohatý děj na myšlence dogmatické tedy málo dramatické, scény v nich ze života přidané jsou neorganická přimíšenina; — v *moralitych* etická stránka tak převládá, že děj a osobnosti v pouhý stín vyhubly, kdežto v *mezihrách* takřka jen holý obraz ještě zbyl. Plný bezprostředný život nemůže dlouho snést takové vybledlé a jalové formy, a brzo našel průchod právě tam, kde docela nedramatické mezihry největší obliby došly, — z dvora, jmenovitě v Anglii. Kde dříve nádherné a ozdobné figury bohů a bohů pohanských, reků antických i romantických a pastýřů ideálních vystupovaly, tam se provozovaly

brzy na to sceny ze života skutečného a sprostého, — veselé kousky, žertovné rozmluvy a hádky, promíchané jadrným vtipem prostonárodním a zpěvem, jaký se na ulici ozýval. Úkaz tento ve hrách scenických se stýká se směrem na začátku 16. století vůbec panujícím. Po ideálním blouznění, vybledlém moralisování a jalovém allegorisování nastal směr naskrze realistický a humoristický; každý tropus se mu zdál býti přemrštěností, — právě doba, v které muž ušlechtilý a ducha ku podivu rozsáhlého napsal *chodlu bláznovostí*, Eýlenšpiglovství náramně se líbilo, a u dvorů šaškové v státu dvořanů se nacházeli. Z jiné strany se stýkají hry tyto se směrem novellistickým, jaký hlavně v Italii původ svůj vzal jmenovitě Dekameronem Boccaciovým a odtud po celé Evropě se rozšířil. Dotčené sceny dramatické se dají dobře porovnat s tak nazvanými *facietami*, ano nejsou takřka nic jiného než zdramatisovaná jiná jich forma. V reformatorské době tehdejší byl se stal také v literatuře velký převrat. Velké kruhy epických skázek o Artusovi, Karlu Velikém, Alexandrovi a t. d. čerpaných z mytické historie Řeků a Římanů, z pověstí bretonských, romanských a germanských byly se překily a rozpadly, z jich rumů takřka vyrostlo přebohaté množství malých povídek, anekdot, žertů a vtipů z života bezprostředního vztých a uvedených do formy novellistické.

Ten samý úkaz se vyskytuje v dramatické literatuře. Místo velkých, ano co do rozsahu často kolosálních mysterií, místo vážných, maximami a mravností oplývajících moralit a pompy meziher vyskytla se hejna dramatických žertů a kopií z života vezdejšího *). Směr tento měl dost znamenitý vliv na pokrok dramatického umění; jím se dostal do představení scenických skutečný a opravdový život, ačkoliv dra-

*) Velké obliby došly v tomto druhu hry Jana Heywooda, člověka vtipného a jinak i vzdělaného, jak se zdá nejen u dvora Jindřicha VIII. ale i v lidu. Gervinus je porovnává s fraškami masopustními Jana Sachsa.

matisované frašky tyto samy v sobě co do významu uměleckého na nízkém stupni stály. I v těchto hrách ale mravní tendencí všude převládá, jen že ctnost a neřest a vůbec směr etický nejsou v allegoriích představeny; již k. p. nevystupuje opilství, lakomství a t. d., nýbrž skutečný opilec a lakomec, což scénám těmto konkrétní živostí a barvy dodává.

Uvedli jsme tady celou řadu rozmanitých forem pokusů dramatických, vytknuvše charakterické jich vlastnosti; musíme však podotknouti, že v organickém svém vyvíjení mnohonásobně mezi sebou splývají, jak to vůbec historický chod požaduje; čisté formy jednotlivých tady uvedených druhů se jen na čas vždy udržely ve své ukončenosti a určitosti.

Tak již v mysteriích, v době nejslavnějšího rozkvětu v 15. století, se často pohromadě nalézají všickni druhové vyčleněných her scenických. Vystupují v nich osoby allegorické, němé obrazy episodicky se představují a sceny ze života žertovné a frašky rozpustilé skoro stále činí svěťácká intermezza v dějích posvátných. Tímto přiměšováním jinorodých částek se arci musely rozpadnouti a noví druhové z nich povstali. Také v moralitách se poznenáhla připravoval přechod k životu skutečnému tím, že nábožný obsah ustupoval naprosto mravnímu a spor mezi ctností a hříchem dle způsobu věku tehdejšího (15. a zvláště 16. století) více humoristicky se představoval. Realistický humor doby této povežoval namnoze hřích za bláznovství a vůbec zlý princip za věc směšnou, jakož ku příkladu již někdy i v mysteriích sám čert vystupoval ve způsobě šaška. Tak se dostaly hry dramatické postupem svého vývinu z oboru náboženského na půdu světskou, jako i klassická drama na vrcholi svém jen v některých částech upomínala na původ svůj z obřadů.

Epochu činí v historii dramatického umění novějšího, jako ve vědách a umění vůbec, nově probuzená studia klassická. Jich působením povstal hlavně v Itálii, kde tak zděmácněla, že nejen vědy a umění, nýbrž i společenský a mravní život

hlavoce pronikla, nový směr v literatuře; — nový duch přišel do umění a věd, ano i nový jakýsi poloantický názor světa se utvořil. Tento směr, jež zvláště romanským nazvati můžeme, rozšířil se odtud spolu s oblibou ve studiích klassických po celé Evropě a stal se veledůležitým momentem pro duševní život novější. Ačkoliv původ svůj vzal z pohloubení-se v památky klassické, předce jeho poměr k životu a názoru antickému není jiný, než je poměr jazyků romanských k latinskému; národové tyto zromanisovali si dříve jazyk, pak duch klassický.

V Anglicku začal nový tento směr již poněkud na začátku 16. století působiti; Boccacio, Petrarca, Poggio, Bando, Ariosto atd. sloužili tu za vzor všem básníkům a spisovatelům modním. Vliv tento byl velký, i ačkoliv se více potahoval na básně epické a drobné, předce musel působiti alespoň prostředně na umění dramatické, jak toho stopy i ještě u Shakespeara v prvních jeho hrách nacházíme; znělky a dějpravné básně jeho jsou naskrze dle vzorů těchto modních dělány, arci rozumí se, že i to duchem genialním. Přímo na dramatické umění neměl romanský tento směr, jak se zdá, velkého vlivu; staré mystérie, morality, zvláště ale jadrný a prstonárodní humor ve hrách oněch fraškovitých nedovolovaly mu tak lehko se vedrati, an sám právě v dramatickém umění méně vzorů poskytoval a vůbec působení jeho více do tříd vyšších, elegantních a modních šlo. Mocněji působila na dramu anglickou studia klassická a vzory antické. Již za času Jindřicha VIII. (r. 1520) se provozoval *Plautus*, za Alžběty některé hry *Terentia* a *Euripida*; *Seneca* se pilně překládal. Jak viděti, nečerpalo se ze zdroje ducha právě a svrchovaně antického, přece i tak ale se stal ohromný pokrok, ano směle s Gervinem se tvrditi může, že by bez štěpu klassického dramatické umění novější nebylo vydalo ovoce chutného a záživného. A zajisté za krátký čas po rozšíření se těchto studií v Anglicku dospělo umění toto k vrcholu dokonalosti, kdežto před tím sta let živly k tomu připravovalo; nyní na jednu, jakoby se byl nový duch tvorčí a organický nelad-

ných posud látek a živlů zmocnil, kvapným vývinem pokračoval. Nejdříve arci vliv tento se obmezoval na lidi učené, a právě několik učitelů na školách latinských přivedlo do prstonárodních frašek — žertů dramatických — formy a živly komoedie řecko-latinské Plauta a Terentia, velmož anglický lord Sackville napsal spolu s Nortonem dramu (Ferrex a Porrex), v níž mravní, užšlechtilostí oplývající způsob morality se směřoval již s formou klassickou.

Podobných pokusů, učenou snahou povznést dramatické umění ze surové prstonárodní formy ke vzorům klassickým, nalézáme v té době v Anglicku více. Sem patří ku příkladu dramy Tomáše Hughes'a, Jiří Whetstone'a, Tomáše Kyd'a, Tomáše Lodge'a, Jiří Peele'a a Roberta Greene'a. Poslední dva zvláště se kloní více ke způsobu národnímu a mohou se považovati za předchůdce Skakespeareovy; u nich již se stalo jakési proniknutí forem klassických s látkou a živlem národním a moderním. Arci se to u nich úplně nestalo, takový velký převrat může se jen zponenáhla a s velkým abych řekl kvašením živlů sobě odporujících díti. Tento proces se stal u Christophora Marlowe'a, básníka ducha titanického a sputivého. U něho nacházíme nanejvýš ono bouřlivé kvašení, protože také plody jeho něco velikánského do sebe mají, ale také mnoho nadutosti, přehnanosti a neladnosti. Marlowe by se mohl skoro nazvati moderním Aischylem, porovnáme-li Shakespeara, dovršitele moderní dramy germánské, se Sophoklem, v řecké literatuře dramatické na tom samém stupni stojícím *).

Po staletých přípravách a pokusech zrodil se tedy konečně genius, jenž úžasnou silou ducha svého rozmanitě, surově a neladně živly spojil, že harmonicky ve formách ukon-

*) Některé kusy tady uvedených básníků jsou do němčiny přeloženy; ku příkladu Greene'ova *Historie of frier Baco* od L. Tiecka (Shakespeare's Vorschule. Leipz. 1823. 1829.), Marlowe'ův *Foustus* od V. Müllera. Kus tento má v některých scénách znamenitou podobnost s Göthovou tragédií téhož jména a patří mezi první úkasy v ohromné nyní již literatuře o moderním mytu tomto.

čených utkvěly, — *William Shakespeare*, arcibáseň světa moderního, jako jím byl Homéros pro věk antický, — ukaz to v duševním životě, na kterémž člověčenstvo v dobách zchudlých a zmalatnělých okráti a při němž s hrdostí si vědomo býti může celé své důstojnosti, síly a původu vyššího. S jakou podivu hodnou rozsáhlostí, hloubkou a vysostí ducha objal, pronikl a v ladnost ušlechtilou a bohatou uvedl všechny živly duševní věku svého a přerozmanité stránky lidské bytosti ve výtvorech uměleckých, v nichž se takřka soustředilo celé bohatství básnické věku tehdejšího a všechny zárodky a pokusy dosavadní svého dovršení nalezly, aby pro časy budoucí ano všechny věky lidského pokolení se zachovaly v ukončených arcidílech nesmrtelných.

V tom ohledu stojí jako Janus na rozhraní dvou epoch. V něm slavně křesťansko-germanský svět myšlenkový na základě nejširším všeobecné lidskosti utkvěl a na něm právě je více, než na kterém jiném básníku pozorovati, jaké zárodky nikdy nehynoucí v sobě chová tento křesťanský názor světa. Považujeme totiž Shakespeara za básníka křesťanského a germanského, ale to ve smyslu nejširším světodějinném, bez všech mezí, na základě (jak jsme již podotkli) všeobecné a nikdy nehynoucí lidskosti, tak že by se v něm pohan tak dobře kochati mohl, jako věk křesťanský ku příkl. v Homéru, pra- a arcibáseň antickém.

A ku podivu, že historie, ač jej mezi nejslavnější své úkazy počítati musí, jako by skromná býti chtěla, o osobnosti a životu tak velkého muže skoro žádných zpráv nám nepodává, že Steevens se vším právem v tom ohledu říci mohl: „Co s jakousi jistotou o Shakespeareovi víme, je to, že se v Stratfordu při říčce Avonu narodil, se oženil, děti zplodil, do Londýna šel, kde co herec vystoupil, básně a kusy pro divadlo psal, že se do Stratfordu vrátil, svou poslední vůli napsal, umřel a pochován byl.“

Neunavená snaha a opravdu ohromné prostředky, jaké Angličané vynakládají, aby život nesmrtelného krajana svého poněkud objasnili, neměla skoro jiného výsledku, než že

některé bájky o něm, v dobách pozdějších povstale, odstranila, a posud se musíme těšiti slovy Collierovými, „že čím chudší a neouplnější je historie života jeho, tím bohatší a úplnější je historie jeho ducha.“ Shakespeara můžeme a musíme poznati pouze z výtvorů jeho. Je tu právě opačný poměr naproti Göthovi, o němž, jak se zdá, od kohosi pro-
nežený náhled denně více platnosti nabývá, že se totiž jeho spisy jen jako přílohy k jeho životu a k velké jeho osobnosti považovati mají.

Teprv asi sto let po smrti Shakespearově pomyslilo se na sepsání jeho životopisu. Rowe to učinil (r. 1709) při vydání jeho spisů a sebral, co posud v podání o něm se zachovalo. Novější badání, kolosálními prostředky anglickými před se vzatá, opravila arci mnoho, přece ale životopis tento je základ všech ostatních. Z matrik se ví, že W. Shakespeare křtěn byl 26. dubna 1564; zdá se tedy, že se narodil 23., na den svého i úmrtí (r. 1616). Byl nejstarší z osmi dětí Jana Sh., rukavičkáře, a Marie Ardenové, dcery Roberta Ar. ze znamenitého rodu šlechtického Warwicků. Již z toho sňatku by se dalo souditi, že byl asi muž zámožný a z-lisťas se ví, že nejčestnější místo v obci zastával. Oba rodičové se dočkali slávy a štěstí syna svého (otec umřel r. 1601, matka 1606), po letech arci jak se zdá trapných.

Již za mladých let našeho básníka schudla totiž rodina tak, že se otec všech důstojenství obecních odřici musel, ano pro strach před věřiteli ani do kostela nechodil, jak sám se před kommissí vymlouval, kteráž jej pro zameškání služeb božích k odpovídání potahovala. Také matčinu rodinu potkalo znamenité neštěstí. Hlava její Eduard Arden žil s pověstným hrabětem Leicesterem ve velikém nepřátelství za příčinou nešťastného života tohoto milce královny Alžběty. Eduard Arden trpkými slovy mu jej vytýkal, začožouskočný dvůr a lživě nemilého mravokáře pro zeměřádu na popravitiš přivedl. Die starého podání musel William pro schudlost otcevu latinskou školu opustiti, což prý bylo příčinou, že neměl žádného vědeckého vzdání. Tato nevdě-

lanost našeho genialního básníka je právě věc, o kterou se náramně velké hádky vedly. V předešlém století někteří jeho komentátoři vyhledávání poklesků jeho v děje- a zeměpisu si takofka vytkli za úkol zvláštní, kdežto jiní zvlášť v posledních dobách, divíce se rozsáhlým jeho vědomostem v oborech rozličných, všelijak to vyložití se snažili. Náš básník prý má takovou známost tehdejších zákonů anglických, že zajisté u nějakého advokáta pracovati musel; zná tak dobře Itálii, že tam prý bez pochyby sám byl. Jak velice tato stránka kritiky a literární historiky zajímala, jeví se patrně z toho, že někteří i mluvničku vyslídili, z které on sceny francouzské v dramách svých, jako vůbec pořekadla italská a španělská čerpal. Budiž ale tomu jakkoliv, kdo zná díla jeho, přisvědčí Gervinovi, právicímu, že co do rozsahu vědomostí málo kdo z vrstevníků Shakespearových jemu se rovnati mohl. Školské učenosti arci neměl, což mu nejen sokové jeho vytýkali, nýbrž on sám vyznává ve svých znělkách. Že řecky jen málo uměl a Plutarcha pouze v latinském překladu četl, se dokázalo, — což to ale škodí! Dobře v tom ohledu praví Dyce, že se to přihodí i lidem, kteří v Oxfordu a Cambridge'u doktorství dosáhli.

. Taková učenost, často neurodná a mrtvá, nevykojí však básníka, a máme příklad na dvou opravdu slavných básnících, — Göthovi a Schillerovi, že také neuměli mnoho řecky, ano první se učil u Vossa měřiti hexameter a předc jej dovedl později líp napsati, než mistr sám. Že Shakespearu ku př. Oberona s Periklem anachronicky spojil je pouze smělá licence báječní; jinde jako v *Caesaru*, *Coriolanu*, *Antoniovi* dokázal, že pojal římský život líp než mnohý filolog. Že Plautus, Terentius, Seneca, Euripides, Ovidius, Virgilius četl, je dokázáno. Kdo jej chce kárati z poklesků země- a dějepisných, ať rozváží, že je Sh. básníkem a mimo to, na jakém stupni tenkrát tyto vědy stály; děje- a zeměpis středověký byly obmezeny na chroniky a knihy, jako Mandeville a Marko Polo. Ostatně otázka o jeho učenosti a neučenosti, jmenovitě klassické, ačkoliv zvlášť anglické historiky velmi

baví, má méně důležitosti do sebe; velkým básníkem zůstane, ať se rozhodne tak neb onak.

Jiná důležitější stránka v životě Shakespearově týká se jeho osobní mravnosti. Angličtí spisovatelé se všemožně vynasnažovali, z některých skvrn v tom ohledu jej očistiti; snaha tato ale, kteráž jim jinak co do outlého citu mravního jen ke cti slouží, nedošla žádaného cíle, ano ani nesvědčí o nestranném pojmání historickém. Je to úkaz všeobecný, že velký genius mnohé hradby sociálního života přeskochí, že se bouřlivě vyvíjí. Gervinus při té příležitosti poukazuje na Götthe a jeho družinu; jakého pohoršení z nich nabrali mnozí! Zdá se skoro, jakoby kvašení ducha v počáteční době mocnějšího hnutí literárního svých obětí požadovalo; často ale — spoť se tu jeví při básnících živobytí nevázané a brzká smrt.

Pomysleme při tom na čas tehdejší, — století XVI, v kterém, jak vůbec známo, prostopášnější život se vedl, a na veselé a bujné *Staré-Anglicko*. Mnohý básník anglický doby této sloužití může k potvrzení nahoře pronešeného náhledu. *Greene* vedl nekázaný život, *Marlowe* umřel na ránu, již mu sok v krčmě, nehrubě počestně, zasadil. Že také Shakespeare bouřlivou dobu měl, než se silný a bujný duch jeho vykvasil, že mládí jeho vášněmi zmítáno bylo, zapíratí se nedá; kdo tak bujné a ohnivé oře řídí, jako jeho duše byla, má těžší práci. Je staré podání, že Shakespeare ve svém mládí do špatného tovaryšstva se dostal a pytláčil, a že následkem povstálých z toho pronásledování domov opustiti musil. Zachovalo se až posud několik veršů satyrických, jež prý Shakespeare složil na šlechtice, jemuž několik srnců byl zastřelil. Zdali od Shakespeara pocházejí, není arci dokázáno, ačkoliv v jeho veselohře (*Veselé paničky Windsorské*) podobný vtíp se nalézá, také prý proti onomu šlechtici čelící *).

*) Vtíp ten se zakládá na hře ve slovích. Onen šlechtic měl prý totiž ve svém erbu tři štiky; anglický význam ale pro ně při trochu chybném vyslovení zní skoro jako *esí*, a tak slovo to právě irský kněz *Evans* tam vyslovuje.

Nám se zdá podání toto o špatném tovaryšstvu, do něhož Sh. přišel, k víře velmi podobno. On sám později ve svém Jindřichu IV. tak živě a duchem genialním nevázanou takovou družinu vylíčil, že ve scénách královice Jindřicha se starým rytířem Falstaffem a s ostatní veselou a nekázanou holotou (Bardolph, Nym, Pistol) dost lehkou jakousi podobu naleztí můžeme s mládím Shakespearovým. S myslí lehkou, bujnou, a jakýmsi přepychem genialním, při tom ale s nedotknutým jádrem mravním on asi sám také jako onen královic tovaryšil s mnohým, jak my říkáme *ostrým hochem*; oba však, když toho bylo zapotřebí, mužnou energií se vytrhli z víru prostopášného a stáli brzo na výši ušlechtilého, činného a čestného života. Opravdově velký genius se nikdy nestratí, a mluví-li se o nějakém stracéném a zkaženém *genie*, musí se vždy mysliti při tom, že to byla jen podoba jeho. Oekonomie organismu světodějinného jako ona přírody zajisté neplýtvala by tak nejlepšimi silami svými. Slavný toho důkaz máme i na Shakespearovi.

(Dokončení.)

Ú v a h a.

1. Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice suprasliensi edidit F. Miklosich. Vindobonae 1851.
2. Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti. Edidit F. Miklosich. Vindobonae 1850.

Od jeho krajana O. s doplňky od B.

Kniha supraslská, praví vydavatel, z níž sme památky tyto staroslovenského jazyka vydali, jest pergamenova, literami uncialními kyrillskými psána. Nazvali sme ji supraslskou, že druhdy se chovala v opatství basilánském, ještě jest v Suprasli blíž Bialastoka. Prvních sto dvacetí listů jest nyní v knihovně lycea lublanského, kamž s knihami Bartoloměje Kopitara přišli; posledních ale sto šedesáte listů kam se zaneslo, my arci nevíme. Bibliotheka lycea lublanského chová taky celé knihy přepis učiněný rukou Bartoloměje Kopitara. Kdo knihy v opatství supraslské vnesl, není povědomo; hádati však dovoleno bude: byl to buď Alexandr Ivanovič Chodkiewicz, kterýž, jakž Michal Baliński a Timotej Lipiński ve spisu: *Stareżytna Polska* III. 391. svědk, klášter supraslský vystavěl leta 1533, aneb někdo z jeho potomků. Kdo knihu naši psal, nikde řečeno nenacházíme; v tom pak sme se překomali, že kniha naše ani v Srbaku, ani v Rusích, nébrž v samé vlasti staroslovenského jazyku psána jest. Kdo na posledním listě vrstvy čtrnácté, t. j. listě 104 zaznamenání čte: *господи помилуй ретка дини* by se překomal, že tento Retka knihu naši napsal, zajisté by se mýlil: neboť jest to ruka mladší. Pochybovati se však nemůže, že i to psáno bylo, prvé než kniha do Rus přišla. Co se věku

knihy naší týká, dověřujem, že znalci věcí těch nám přisvědčí, zastávajícím, že knihu tuto, všech staroslovenských ve vlasti jazyka slovenského literami kyrillskými psaných, nejstarší, přisouditi dlužno věku jedenáctému: patrně to z mnohých slov z knihy této poprvé se vynořujících; patrně z forem slov nejstarších; patrně konečně z figur liter a z litery *а*, posud v jediném tomto rukopise užívaném ¹⁾. Také veleslavný Alexander Vostokov v Библиографических листах 1825. číslo 14. odpírá, žeby kniha naše po jedenáctém věku psána byla.

Tolik p. vydavatel sám, postavíme zde tedy pro úplnost i oznámení dávné Alexandra Christoforoviče Vostokova z citovaných Bibliografických listů.

Jeden z učených dopisovatelů našich, kněz Michail Bobrovský, poslal k vydavateli Библиографических листов 1825 opis pergamenového rukopisu slovanského, jež viděl v suprasluském klášteře tehda řecko-uniatském (2 míle od Bialostoka) i snímek 16 řádků z rukopisu toho. Forma písmen, vyobrazena v snímku, jakož i jazyk i pravopis přepsaného p. Bobrovským kusu — všechno ukazuje v tom rukopisu ještě jeden zachráněný památník staré slovanské písemnosti — dle mínění našeho, ne mladší XI věku.

Rukopis ten ve 253 listech u velikém čtverci záležející, ale začátku ani konce nemající, obsahuje životy svatých, jichž památka se slaví v měsíci březnu (od 4. do 31. března) a potom besedy sv. Jana Zlatoustého na rozličné slavné dny, od květné do provodní neděle. Pravopis i jazyk rukopisu uvidí čtenáři z některých zde uvedených nápisů. Povíme zde několik slov o formě písmen:

Kromě *а* i *м* pravidelně i stále potřebovaných pro vy-

1) Figura *а* nachází se v rukopise od r. 1277 v Bulharii aneb v Sedmihradsku psaném, viz „Zprávečky k paleografii staroslovenské“ se snímek v tomto časopise 1851 svazek I. str. 155, proto také suprasluská kniha ani ve vlasti vydavatelově psána není, jakožto dále i důvody dosvědčíme.

razení polského huhňavého zvuku: *q*, i *iq* ²⁾ potkává se v rukopisu tom zvláštní, nikde posud nevidané od nás znamení místo písmene *A* ³⁾. Máť způsob řecké Deltý rozdělené v prostředku rovnovážnou čárkou *Δ*, i slouží všude pro huhňavý zvuk: *q* i *iq*; někdy však také i písmene *A* se užívá v té samé moci. Složeného znamení *ΔA* nepotkává se ani jednou ve zdělených nám výpiskách.

V písmeni *ъ* našli jsme vždy hrubé *ъ*. Ostatně p. Babrovský dává znáti ve psaní svém, že někdy v rukopisu tom užívá se i měkkého znaku *ы*. On praví: „*ъ* pro *ы* saepissime occurrunt“, následovně ne vždy? ⁴⁾ jako v Изъясненіи 1073 roku! Písmena *и* i *и* mají starou svou formu; totéž se rozumí o nadřádkových tečkách i kavyčkách.

Prvních 7 listů rukopisu zavírá v sobě zlomek života sv. Pavla mučeníka i sestry jeho (4ho března), potom následuje: *мѣсяца марта въ ѿ днь мучении старго вачникоу. мѣсяца марта въ ѿ днь воудотворении старго конона сѣдѣ въ нсавраѣ*. Ostatní nadpisy dáme v českém přeložení: Měsíce března 8. umučení svatých i slavných novozjevených mučovníků Feodora, Kostantína, Feofila, Kařsta, Vasoja i družiny jich. V 9. den mučení svatých 40 mučovníků, ježto v Sevastii mučeni byli. Sv. Vasilija arcibiskupa Kesarie Kapadokiské pochvala o mučovnících. 10. muka sv. Kodrata, i ježto s ním. V 11. život Řehoře papeže římského. 12. Mučení sv. Pionna, presbytera zmyrnského města. 13. Mučení sv. Savina. 19. život předústejného otce našeho Pavla přeprůstého. 20. Muka sv. Terentia Afrikana i Pompia. 21. Život předústejného otce našeho Isaaka kláštera dalmackého. 22. Mučení sv. Trefima i Eukarpiona. 23. Muka sv. Dometia i učeníků jeho. 24. Utrpení sv. čistitele i mučovníka

2) Viz Труды Московскаго Общества любителей россійскои словесности. 8. XVII. str. 42 atd.

3) Viz předcházející poznamenání 1).

4) Spojeného *ы* ve vydání ani jednoho není, vždy *ъ*, prostě ale *ъ* i *ы* velmi nepravidelně po celé knize se jedno za druhé míchá.

Artemia. Sv. Jana Zlatoustého slovo o zvěstování Bohodice. 26. Mučení sv. Irěneje. 30. Život přeprostého otce Joanna opata sv. hory sinejské, jemůž přirok (příjmení) Scholastik. 31. Život sv. Joanna biskupa mlčelivého kláštera našeho otce Savy. Sv. našeho Jana Zlatoustého slovo o čtvrtodenním Lazaru. Sv. otce našeho Jana Zlatoustého slovo na vrbnici (květnou neděli). Foťa patriarcha konstantinopolského slovo na vrbnici o Lazaru. Sv. Jana Zlatoustého slovo o lačnění, o Josefu i o Jonáši i o Davidu. Tébož Jana Zlatoustého slovo z vykládání evangelia od Matouše o deseti děvících i o hřivnách mluveno v svatý úterý. Jana arcibiskupa Zlatoustého slovo na veliký úterý i o sebrání zboru na hospodina. Jana arcibiskupa Zlatoustého slovo o smilnoci na velikou středu k velikonoci. Jana arcib. Zlatoust. slovo u velikou středu o závisi, ješto jest v evangeliu řečeno: vystoupivše fariseové radu učinili na Ježíše, aby jej zabítili. Jana arcib. konstantinop. Zlatoust. slovo na sv. čtvrtek o zraď Judášově i o veliké noci, i o vypravování sv. tajemství, i aby se nespořádalo zla. Jana arcib. konst. Zlatoust. slovo o říku u veliký pondělí. Jana Zlatoust. slovo u veliký čtvrtek. Sv. otce našeho Jana Zlatoust. slovo u sv. pátek. Jana arcib. konstant. Zlatoust. z vypravování evangelického, od Matouše na jitrní po pátku. Slovo sv. Epifania arcib. kyperského o pohřbení tělese hospodina našeho Jesu. Krista, i o Josefu z Arimathie, i o Nikodemu i o sniti hospodina našeho hrobním. Jana arcib. konst. Zlat. na vskříšení Kristovo od Lukáše evangelisty. Jana arcib. konst. Zlat. slovo na sv. velikon. Sv. otce našeho i arcib. konst. J. Zlat. slovo na třetidenní vskříšení hospodina našeho v pondělí. Sv. otce našeho. Jana Zlat. slovo v novou neděli, i o nevěrství apoštola Tomáše. Sv. otce n. Jana arcib. Konst. Zlat. o sv. Tomáši apoštola i na Ariany. Život Jakuba mnicha. Března v 6. den život i utrpení sv. otcův i bývalých biskupův Vasileja, Kapitona, mučených v Chersoni. 18. den život i skutky předústejného Anina.

V tomto posledním kuse zánimajícím 14 listů nedostává

ze konce a rukopis jest roztržen. Dle poznamenání p. Dobrovského jsou některé vrstvy převázány v nepořádku i proto stati pomáhány. Čtený dopisovatel náš klade rukopis ten do XIII věku, zavíraje to dle některých vyskytů, jako už v XII věku nacházejících se u Srbů, po různostech pravopisu (ku př. že se užívá někdy ѣ místo ѣ i naopak někdy postaveno ань a někdy ань atd.), quod negligentia librarium factum est in Serbia seculo XIII (praví on), ut observavit celeberr. Dobrovský (*Instit. linguae slavicae* p. 13). Quare et hunc codicem ad seculum XIII retuli. Než my pozorujem, že ty samé různosti potkávají se už v písemných památkách XI věku; i to by možno bylo dokázati mnohými příklady, kdyby zde k tomu místo bylo.

Obrátíme pozornost čtenáře na některé zajímavější zvláštnosti nářečí i pravopisu. ѣ místo ѣ v zakončování sloves ku př. ѣсть, бѣсть místo ѣсть, бѣсть, бѣасть místo бѣасть, вѣаць - м. вѣаць, taky u prostřed slov: крѣста, прѣвом, пришѣаць jest odchylka od vůbec přijatého v nejstarších církevnoslovanských rukopisech užívání, častěji potkávající se s XIII věkem (ku př. ve spise šestidněva 1263 roku, viz *Joann. Exarch*), ale bývalé bezpochyby už i v XI věku. В Григоріѣ Богословѣ: погыѣаць, съдѣаасть. Taky v Zborníku 1076 r. i v Ostromírově evangelium 1056 r. nachází se ledakde ѣ po ж, ш, ч, ѣ místo ѣ (шѣаць, лежащѣ atd.). Taky ve spise Jana Damascena s počátku XII věku, viz *Joan. Exarch* str. 22 шѣаць, пришѣаць.

Nemluvíme už o zvláštnosti pozorované námi v jednom starém zlomku života sv. Kodrata (viz Синодъ русскій памятникъ str. 24 N. 20.), jež my po všech příznacích kladem v XI věk. Tam se užívalo všude ѣ místo ѣ, ale později jsou měkým opraveny! Ano ѣ místo ѣ několikráte v předložkách съ, съ, отъ místo въ, съ, отъ, v náměstce ть místo ть, i v slovech мѣвѣдѣаго, мѣвѣдѣаць náleží ke zvláštnostem některého západo-slovanského nářečí.

Ještě jasněji vidět nářečí západních Slovan podle neuznání nikde vkládavého ѣ, náležejícího východním Slova-

nám⁶⁾; zde se zastupuje jemným ъ: **новоавльшникъса** místo **новоавльшнихса**. **Поставиенъ**, **кръмъиеници**, **ослапъиенетъ**, **земн**, **възлюбьениа** místo **поставиенъ**, **крмаиеници**, **ослапъиенетъ**, **земан**, **възлюбьениам**. Užívání nadřádečné kávyčky neb tečky nad ъ, často se zde potkává, čehož sme nikdy nenacházeli v druhých rukopisech. Ъ místo **и** (ku př. **уиствителъ**, **всѣво**, **константиновъ града**) přichází někdy i v Ostromírově evangelií⁶⁾. Vidět, že písmeny těmi vyrážely se podobné zvuky mezi sebou, ještě proto i míchány bývaly.

Neobyčejné zakončení **Lokalu** přídavných **госпъиныхъ** místo **госпъиныхъ** (**дасъиныхъ** 348 m. **дасъиныхъ**) našli smé i ve zlomku života sv. Kodrata, o němž se mluvilo výše: tam jest postaveno „о блаженъиамъ саториныхъ и роуфинныхъ.“ Nepřevráceno-li takovýmže způsobem **и** v **а**, v slově **бываааа** místo **бываааа** ?⁷⁾

- 5) Dobrovský Instit. ling. slav. praef. §. 1. Jen ve dvou slovech **въземашите** str. 158 a **гнѣва** 176 v celé knize přicházejí vkládacé **а**, ostatní vše bez něho, protože dobře má Vostokov, že ji západním Slovanům připisuje, neboť jižní Slované mají vkládacé **а**: *korabelj, zemlja, postoljati*. Naproti tomu nikde tak zhusta vkládacého **а** se neužívá jako v supraslské knize: **възрастъ** 404. **възрастн** 380, **ннздрнвема** 66, **нждаенъ** 95, **донъждаеже** 57, **нждаеже** 108. **възразнхъ** 393. **нздреве** 373, **ннздревенъ** 375, **ржаднзие** 271, **ржаднзиеи** 404, **раздрзн** 282, **раздрнн** 385, **раздръиенъ** 372, 394, ano i s odlučnou předložkou: **бездрала** 294, **бездржкоу** 349, **нздревъ** 368, **нздрѣкы** 60, **нздржкоу** 135. Též to západnímu Slovanstvu neodporuje, jako polské: *zdrada*, české ve východních krajích: *zdraju zdráti, zdráľ, zdrětelně, zdrějmý, zdrěti, zdrěň, zdrětel, zdrěť* ano někde i *zdrostu, zdrovno, zdrumoliti* místo *zrumoliti*.
- 6) V Ostromírově velmi zřídka, houštěji suprasl. **цѣсаръ** 326. 395, 421, **зѣвръ** 393, **на нъ** místo **на на** 86.
- 7) **повелеваааа**, **поиннаааа** 352, 260. **овѣштаааа** 406, **прнѣанжаааа** 317. i to ukazuje na západní Slovaný: s vynecháním starého zakončení **и** máme: *býdъ, povelevъ, spominъ* s protaženým **а** místo **аа**.

Zbývá poznamenati čtenáři v tomto rukopise dva příznaky starožitnosti, nacházející se toliko v rukopisech XI i XII v. totiž: plné psaní předložky отъ místo pozdějšího ѿ, i užívání písmen ѡт místo ѡ. K tomu připojiti možno slova цѣсарь, цѣсарьствоуиштоу místo царь, царьствоуишмоу; i konečně samu formu písmen, ješto bezomylnější jest všech druhých důkazů.

Potud Vostokov. I my máme mnoho krásných důkazů starožitnosti, jichž v jiných rukopisech tak snadno nenajdem. Takoví jsou na slovanské pohanstvo ještě připomínající dvě slova, totiž třikrát přicházející мрой 156. 286 a 306 ve smyslu našeho *bodejš!* staršího *bohda!* od boha Jara, tak jako přesud u Slováků *param!* od *Peruna*; pak slovo наватъ 266: ѡ наѡамѣ, ѡмѣ дръзихъ отъвѣштати хоштеми наватомъ поемъемъ? *smrti jat*. V Dalimilu jest: potom Krok jide do *navi*, tři dcery múdré ostavi. Odtud máme v českém *navní kost* jako *mrtev kost*, *ganglion*. V Exarchu bolgarském jest навъ 137 mrtvec, a в Полн. собр. русскихъ летописей I. 89 jest навъ то samé. Pak jsou bezpřirostní genitivové v množném нѣмъеномъ быти нмъ отъ псѣ 420, нетворн лѣкъ послоушникомъ 324. Да и ржкоуанине грѣхъ нашихъ заглади 368. ты мрътвъ три днь 388. заприатажъ отъ ребръ адамовъ жена 368. развѣ едннъ отъ дивнихъ животъ 164. и насъ виднѣ страждашъ 285. нъ ннѣхъ большъ хоштемъ 98. и ннн сълѣзъша съ конь и стави а 437. tak ješto nespojena s obou stran deklinována добра дѣтель, Dat. къ добръ дѣтели 62; tak od сполннъ m. исполннъ přirostný genitiv množný споловъ 370, Nom. tedy сполѣ; tak přídavní vokativ на е: неразюуише 120; původní dativ zakončeného přídavného осжаеноуемоу 183. Ale zde se čísti může осюужаеноуемоу, t. j. *když on odsouzen byl*, a ne *odsouzenému*⁸⁾; úplná zakončení v slovesech:

8) Ták přijdem o domnělý původní zakončený dativ i v Šestidnevě Joana Exarcha bolg. небывшоуемоу 146, a zůstane nám jen dativ absolutní небывшоуемоу t. j. *když ho ještě nebylo*.

повнхоты 159. а҃вѣша 246, 299; aorist se zakončením
 тѣ: та бо христоса сѣпаса прижитъ не съ мѣжемъ
 бѣмѣши 368; futurum první osoby повѣдаѣ 174, исповѣдаѣ
 262 šestkrát jako v téměř místě praesens вѣдаѣ; pů-
 vodně nesložená spojka оу tak jako v Libušině soudě
 оу не 349, неоу i нею jest obyčejnější; předložka въс
 v rozlučném smyslu tak jako v Kralodvorském rukopise
 въс что, 288, въс толко 335 místo на что, на то-
 лко; lokal bez předložky въ jako jest posud v Lužickém
 а҃вѣса тварн 362 místo шенса въ тварн, и сътворивъ не-
 моу томъ вѣсѣ м. въ томъ вѣсѣ, pak s předložkou toliko
 se slovesem složenou вѣжнши кнѣгахъ 247, прикоснѣса
 вернгахъ 135, привазаша святаго а҃вѣ соуѣ 13 при-
 подобатъ са а҃вѣхъ 285, ale jest i коснѣ bez при
 konstruováno s lokalem и хотѣхъ азъ дати немоу оу-
 кропъ коснѣхъ са а҃вѣхъ 218, což i chybně jest,
 neboť 443 jest při něm genitiv: косѣ са него, ale písař
 zde myslil v прикоснѣхъ са на при. S druhé strany ale
 jest už také mnoho ořeno tak jako v nejnovějším ja-
 zyku, ku příkl. тѣ v třetí osobě jednotného i množného
 počtu sloves не м. несть 91. 113. 216. 282. 386. 387. сѣ
 м. сѣтъ 113 а҃вѣ 228. бѣвае 246. прѣбѣвае 441. вста-
 вѣе 393. оутварѣе, оустрѣе 314. вѣпне 393. да неокле-
 вѣштѣ неци христоса 309. сѣвѣдѣтельствоуж' мнози
 203, ano i infinitiv bez и а s hrubým ѣ: епискоупѣ во
 оужѣ поставленъ неци поплъ неможе вътъ м. въти
 211, а еми místo вѣхъ.

(Dokončení.)

Zpráva o českém Museum.

Od 1. Prosince 1851 až do konce Února 1852.

A.

Do společnosti česk. Museum přijati jsou:

1. Do třídy činných údvů:

Pan Václav *Hanka*, bibliotekář českého Museum; — p. František *Bezděka*, gymnasiální katecheta v Písku; — p. Frant. Ladisl. *Rieger*, dr. práv v Praze; — p. Heliodor *Truska*, c. k. ministeriální official ve Vídni a p. Josef *Rons*, ingrossista při spojené stavovské účtárně v Praze.

2. Do třídy údvů přispívacích.

Pan Jan V. *Rosum*, suppl. prof. na německé realce v Praze; — p. Vilém *Kögler*, suppl. prof. na české realce v Praze; — p. Antonín *Frič*, assistant musejní; — p. Vilém D. *Lambl*, Dr. v lékařství a assistant při pathologické anatomii v Praze; — p. Emanuel *Lokaj*, pomocník při ústavu fysiologickém v Praze; — p. Emanuel *Purkyně*, kandidát filosofie v Praze; — p. Vojtěch *Šafařík*, suppl. prof. na české realce v Praze; — p. František *Řezáč*, kand. theol. a duchovní správce v trestnici v Praze; — p. Edmund *Šebek*, Dr. práv a koncipista při obchodní komoře v Praze; — p. Eduard *Gregr*, posluchač lékařství v Praze a p. Josef *Haaber*, privátník v Praze.

B.

Příspěvky v látkách.

1) *Ke sbírce nerostů a skamenělin:*

p. Jan *Osumbor*, hospodářský radní v Praze: Kus křemene v kameném uhlí; — p. Jer. *Zeidler*, praclat Strahovský: Řadu hippuritů z Gosavy.

2) *Ke sbírce živočichů:*

Pan *Löwenfeld*: Několik čínských motýlů a ryb; — p. Jan *Vobořil*: Několik vycpaných ryb a obojživelníků; — p. Karel

Diez, herec při stavovském divadle: Počet českých motýlů; — p. Josef *Haaber*, privátník v Praze: Sbírku evropských motýlů, 4000 kusů, 800 způsobů, mezi nimiž 150 pro Museum nových.

3) *Ke sbírce bylin.*

Pan *Pils*, obchodník v Praze: Ratolest datlovou s ovocem, z Palestiny.

3) *Ke knihovně:*

Pan baron Jos. Bed. *Henniger-Eberg* odkazem: 1. Geschichte des Mittelalters von Heinr. Luden 1812. 8°. 2 sv. 2. Anzeiger für Kundo der deutschen Vorzeit von Aufsess und Mone. 8 ročníků 1832—1839. 4°. 3. Uebersetzung der allgemeinen Weltgeschichte, die in England durch eine Gesellschaft von Gelehrten ausgefertigt worden. Nebst den Anmerkungen der holländischen Uebersetzung, auch, vielen neuen Kupfern und Karten. Genau durchgesehen und mit häufigen Anmerkungen vermehrt von Sig. Jac. Baumgartner etc. Halle 1744. 79 sv. 4. Allgemeine Weltgeschichte, im Englischen herausgegeben von Wilh. Guthrie und Joh. Grey, übersetzt und verbessert von Christ. Gottl. Heyne etc. Troppau 1788. 8°. 98 sv. 5. Geschichte der Kultur des menschlichen Geschlechtes. Ein Versuch von dem Verfasser des Begriffes menschlicher Fertigkeiten und Kenntnisse (J. Ch. Adelung). Leipzig 1782. K tomu přivázáno: 6. Téhož spisovatele: Versuch einer Geschichte des menschlichen Geschlechtes mit einem Anhang etc. 7. Archiv der Geschichte und Literatur, herausgegeben von Fr. Chr. Schlosser und Gottl. Aug. Bercht. Frankf. am Main 1830. 6 sv. 8. Diplomatisches Archiv für die Zeit- und Staatsgeschichte. Stuttg. und Tüb. 1821. 5 sv. 9. Atilla, König der Hunen. Von Dr. Fessler. Breslau 1794. 10 Zeitschrift für Archivkunde, Diplomatie und Geschichte. Herausgegeben von L. F. Höfer, Dr. A. Erhardt und Fr. L. von Mader. Hamb. 1833. 5 sv. 11. Genealogisch-historisches Adelslexikon des h. römischen Reiches. Herausgegeben von Joh. Fr. Gauchen. Leipzig 1748. 2 sv. 11. Abriss der Alterthumskunde. Von Anton von Steinbüchel. Wien 1829. 13. Versuch einer allgemeinen Weltgeschichte von Fr. Jos. von Mumelten. Wien 1794. 14. Archontographie oder genealogische Reihenfolge aller Päbste, Kaiser, Könige und Churfürsten etc. Von Siegm. von Aman. Linz 1829. 15. Vermittlung der Extreme in den Meinungen. Von Friedr. Ancillon. Berlin 1828. 2 sv. 16. Ueber den Geist der Staatsverfassungen und dessen Einfluss auf die Gesetzgebung. Von Fr. Ancillon. Berlin 1828. 17. Historisch-literarische Abhandlungen der k. deutschen Gesellschaft in Königsberg. Herausgegeben von Dr. F. W. Schubert. Königsb. 1834. 3 sv. 18. Abhandlungen und Beobachtungen für Geschichtskunde, Staats- und Rechtswissenschaften. Von Joh. L. Klüber. Frankf. am M. 1830. 2 sv. 19.

Ueber den Adel und dessen Verhältnisse zum Bürgerstande. Von Grafen M. von Moltke. Hamb. 1830. 20. Genealogisch-historisch-statistischer Almanach für das Jahr 1826. Von Dr. G. Hessel. Weimar. 1826. 21. *Epochae Habsburgo-Austriacae, ad comparandum historiae Habsburgo-Austriacae exactam notitiam utilissimae*. Gracii 1730. 22. *De republica Anglorum*, auctore Thom. Smith. Lugd. Batav. 1641. 23. *Annales rerum Austriacarum*, auctore Gerardo de Roo. Oesiponti 1592. 24. Appians römische Geschichte. Uibersetzt von Dillenius. Frankf. am Main 1793. 2 sv. 25. Aristoteles Politik. Uebersetzt von Chr. Garve. Wien und Prag 1805. 2 sv. 26. Arrians Feldzüge Alexander des Grossen. Uibersetzt von Berhdt. Frankf. am M. 1790. 3 sv. 27. Ammianus Marcellinus Schriften. Uibersetzt von Wagner. Frankf. am M. 1792. 3 sv. 28. Aulus Gellius attische Nächte. Wien und Prag 1803. 29. Aurelius Victor römische Geschichte, deutsch und lateinisch. Wien und Triest 1826. 30. Historischer Bildersaal für alle Stände. Herausgegeben von Dr. K. von Rotteck. Stuttg. 1828. 3 sv. 31. Bibliothek historischer Klassiker aller Nationen. Wien 1817. 34 sv. 32. Bibliothek der wichtigsten neueren Geschichtswerke des Auslandes. Unter Redaktion von K. H. Poslitz. Leipz. 1830. 19 sv. - 33. Biographien und literarische Denkschriften. Von A. H. L. Heeren. Göttingen 1823. 34. Briefe über die Inquisitionsgerichte und Ketzerverfolgungen in der röm. Kirche. Von H. M. A. Cramer. Leipzig 1784. 2 sv. 35. Biographien der Deutschen von Gottl. B. Schirach. Halle 1770. 6 sv. 36. Bohemia oder Gedächtnissbehälter für Liebhaber böhm. Geschichte. Von C. H. Grafen Künigl. Prag 1821. 37. Historisch-geographische Beschreibung des Königr. Böhmen. Von Rochezang von Isceorn. Frankf. und Leipzig 1746. 38. Biographien allerbekannten griechischen und lateinischen Schriftsteller. Prag und Wien. 1800. 39. *Berghii quae supersunt*. Auctore Richter. Lipsiae 1825. 40. *Bohemia docta, opus posthumum Boh. Balbini*. Cura R. Ungar. Praegae 1776. 2 sv. 41. *Boh. Balbini epitome rerum Bohemicarum*. Praegae 1677. 42. *Boh. Balbini Miscellanea historiae Bohemicae*. Praegae. 1659. 3 sv. 43. *Bellum Bohemicum*. Auctore And. ab Haberfeld. Lugd. Batav. 1645. 44. Beiträge zur vaterländischen Alterthumskunde. Leipzig 1826. 45. Lehrbuch der Chronologie. Von Dr. L. Ideler. Berlin 1831. 46. Die Karolinische Zeit. Von J. M. Schottky. Wien 1830. 47. *Catastrum des Königr. Böhmen*, von Jar. Schaller. Prag 1802. 48. *Comentarii Melchioris Goldasti Heimensfeldii de iuribus et privilegiis Bohemiae*. Francof. 1627. 49. *Chronica Slavorum Helmondi. Lübekii* 1659. 50. Cyrill und Methud, der Slaven Apostel, von J. Dobrovský. Prag 1823. 51. Karl der Grosse, wie Eginhard ihn beschrieben, die Legende ihn dargestellt etc. Von G. G. Bredow. Altona 1824. 52. Karl des Grossen Leben. Von H. K. Dippoldt. Tübing. 1812. K tomu přivázáno: 53. Uibersicht der

Urgeschichte der Welt und Menschen in Bezug auf die ersten Ansiedlungen etc. Von Johann Conrad. Wien und Prag 1818. 55) Ctesiae Cnidae quae supersunt, graece et latina. Gottingae 1820. 56) Curtius Rufus Leben und Thaten Alexander des Grossen, übersetzt von Ostertag. Wien und Prag 1799. 57. Cornelius Nepos, deutsch und lateinisch. Wien und Triest 1815. 58. Caesaris Commentarii, mit deutschen Anmerkungen. Nürnberg 1770. 59. Cicero von den menschlichen Pflichten, übersetzt von Chr. Garve. Wien und Prag 1802. 3 sv. 60. Ciceros Gespräche über das Wesen der Götter. Wien und Prag 1802. K tomu přivázáno: 61. Cicero über die Divination. (s. tit.) 62. Ciceros Dialog über das höhere Alter und von den besten Gesetzen. Wien und Prag 1808. K tomu přivázáno: 63. Cicero de senectute, deutsch und lateinisch. Wien und Prag. 64. Ciceros Paradoxen und der Traum des Scipio. Wien und Prag 1802. K tomu přivázáno: 65. Cicero von der Freundschaft. Wien und Prag. 1802. 66. Cicero an Brutus über das höchste Gut und das höchste Uebel. Wien und Prag 1802. 67. Ciceros Briefe übersetzt von Ch. M. Wieland. Wien und Prag 1814. 5 sw. 68. Darstellung des Adels und Wappenbeweises nach den allgemeinen und politischen Gesetzen Oesterreichs etc. von Namestnik Wien 1824. 69. Diplomatiek und Sphragistik in ihren Grundlinien. Von Fried. Aug. Krause. Quedlinb. und Leip. 1824. 70. Dankwürdigkeiten und Reisen des böhm. Freiherrn Löw von Rožmital. Herausgegeben von Jos. Edm. Horký. Brünn 1824. 71. Statistische Darstellung von Böhmen. Von Prof. Dr. Schnabel. Prag 1826. 72. Dionys von Halikarnass römische Alterthümer. Lemgo 1771. 2 sw. 73. Dio Cassius römische Geschichte: 4 sw. Frankf. am M. 1753. 74. Diogenes Laërtius Leben und Meinungen berühmter Philosophen. Wien und Prag 1807. 75. Diodor von Sizilien Bibliothek der Geschichte. Frankf. a. M. 1782. 6 sv. 76. Handbuch der alten Erdbeschreibung von d'Anville, zum Gebrauche seines Atlases orbis antiqui. Nürnberg 1800. (Atlas k tomu viz přispěvky ke sbírce listin, map. a t. d.) 77. Entwurf eines historischen Gemäldes von Europa seit dem Anfange der franz. Revolution bis zum Pariser Frieden. Von Fr. Schöll. Berlin 1826. 78. Kurzgefasste Erdbeschreibung des Königreiches Hungarn. Pressburg 1772. 79. Eutrops Auszug aus der römischen Geschichte, deutsch und lateinisch. Wien und Triest 1816. 80. Historische Fresken in den Arkaden des Hofgartens zu München. Von Freih. Joh. von Hormayer. München 1830. 81. Ferdinand der II. der Wiederhersteller der Prager Universität. Eine Skizze von Dr. Schnabel. Prag 1835. 82. Fragmente der Geschichte der Völker ungarischer und slavischer Zunge. Von Dankovský. Pressburg 1825. 83. Forum der Kritik im Gebiete der Geschichte und ihrer Hilfswissenschaften. Von Wachter. Altenburg 1827. 84. Fürstenspiegel oder Monarchia des Erzhauses Oesterreich. Prag 1673. 85. Josephi Flavii opera. Bassiliae 1554.

86. Florus Auszüge aus der römischen Geschichte, deutsch und lateinisch. Wien und Triest 1810. 87. Frontini Strategematicon. Lugd. Batav. 1675. 88. Glossarium manuale ad scriptores mediae et infimae latinitatis ex magnis glossariis Caroli du Fresne in compendium redactum. Hallae 1772. 6 sv. 89. Geschichte der europäischen Menschheit im Mittelalter von Anton v. Tillier. Frankf. a. M. 1833. 4 sv. 90. Geschichte der drei letzten Jahrhunderte von Eichhorn. Hanover 1817. 6 sv. 91. Kurzer Entwurf der alten Geographie von Nitzsch, herausgegeben von Mannert. Leipz. 1810. 92. Geschichte der Mauren in Spanien von Florian, aus dem Französischen übersetzt. Hirschberg 1825. 93. Geschichte der Regierung Philipp des II. Königs von Spanien. Aus dem Englischen übersetzt. Leipzig 1778. 2 sw. 94. Grundriss einer diplomatischen Geschichte der europäischen Staatshandel und Friedensschlüsse seit dem Ende des 15. Jahrhunderts bis auf den Frieden von Amiens. Berlin 1807. 95. Geschichte des Tempelherrnordens von Anton. Leipz. 1781. 96. Allgemeine Geschichte der neuesten Zeit. Vom Tode Friedrich des Grossen bis zum zweiten Pariser Frieden. Von Jos. Freih. v. Hormayer. Wien. 3 sv. 97. Abriss der Genealogie von Gatterer. Göttingen 1788. 98. Physische Geographie von Emanuel Kant. Mainz und Hamb. 4 sw. 99. Die Geographie nach Naturgränzen, historisch, statistisch bearbeitet von Dittenberger. Heideib. 1838. 100. Literatur der Geschichte und ihrer Hilfswissenschaften seit der Mitte des 18. Jahrh. bis auf die neueste Zeit. Von Ersch. Leipz. 1827. 101. Lehrbuch der Geschichte für höhere Unterrichtsanstalten. Von Wachler Breslau 1826. 102. Vier und zwanzig Bücher Geschichte der allgemeinen, besonders der europäischen Menschheit. Von Joh. v. Müller. Tübingen 1817. 3 sv. 103. Allgemeine Geschichte vom Anfange der historischen Kenntniss bis auf unsere Zeiten. Für denkende Geschichtsfreunde von Karl von Rotteck, Freiburg 1806. 3 sv. 104. Geschichte der Päbste von Einrichtung des heil. Stuhles bis auf die neuesten Zeiten von Hagen. Wien 1822. 105. Geschichte der merowingischen Hausmeyer. Von Perz Hanover 1819. 106. Geschichte der europäischen Staaten von Buchholz. Berlin. 22 sv. 107. Geschichte Englands von Heinrich. Hamburg 1806. 4 sv. 108. Geschichte von Frankreich von Heinrich. Hamburg 1807. 3 sv. 109. Geschichte Spaniens von Adam. Wien 1809. 6. sv. 110. Geschichte vom Schottland. Von Robertson. Aus dem Englischen übersetzt. Leipz. 1829. 6 sv. 111. Geschichte der europäischen Staaten, herausgegeben von Heeren und Ukert. Hamburg 1820. 39 sv. 112. Gibbon's Geschichte des Verfalles und Unterganges des römischen Weltreiches. Deutsch von Sporschill. Leipz. 1832. 113. Gemälde der Revolution Europas seit dem Umsturze des römischen Kaiserthums bis auf unsere Tage. Berlin 1807. 3 sw. 114. Allgemeine Geschichte der neuesten Zeit, seit dem Anfange der französischen Revolution. Von Saalfeld. Leipz. 1815. 8 sv. 115. Ge-

schiehte der klassischen Literatur im Mittelalter von Herren. Göttingen 1822. 2 sv. 116. Geschichte des Hussitenkrieges und des Baster Concilium von Lenfält. Aus dem französischen übersetzt von Hirsch. Pressburg 1783. 5 sv. 117. Geschichte der Böhmen von den ältesten bis auf die neuesten Zeiten. Von Pelzel. Prag 1782. 2 sv. 118. Geschichte Böhmens von Woltmann. Prag 1815. 2 sv. 119. Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten von Schafarik. Ofen 1826. 120. Chronologische Geschichte Böhmens von Pubitschka. Prag und Leipz. 1770. 10 sv. 121. Grabstätten und Denkmähler der Landesfürsten Böhmens, von Millauer. Prag 1830. 122. Kurzgefasste Geschichte von Ungarn von dem ältesten bis auf die jetzigen Zeiten, von Windisch. Pressburg 1778. 123. Geschichte des Kaiserthumes Oesterreich, von Arneth. Wien 1827. 124. Die österreichischen Geschichtsforscher, von Cmel. Wien 1836. 5 sv. 125. Geschichte des Kaisers Sigmund von Aschbach. Hamburg 1838. 4 sv. 126. Geschichte des Hauses Oesterreich von Rudolf von Habsburg bis Leopold 2. Tod. Von Cox, deutsch herausgegeben von Dippolt. Leipzig 1817. 4 sv. 127. Geschichte des Ursprungs der Stände in Deutschland. Von Hüllmann. Berlin 1830. 128. Geschichte der alten Deutschen. Von Titzs. Prag 1823. 129. Geschichte der deutschen Quellenkunde, von Dahlmann. Göttingen 1830. 130. *Germania antiqua cum Vindelicis et Norico, auctore Cluverio.* 1663 131. Germanien und seine Bewohner, von Wilhelm. Weimar 1823. 132. Germanien unter den Römern, von Reinhard. Nürnberg 1824. 133. Geschichte der Deutschen von den ältesten, bis auf die neuesten Zeiten, von Voigtel. Halle 1818. 134. Geschichte der Deutschen, von Mannert. Nürnberg. 1819. 135. Geschichte der Deutschen, von Schmidt. Ulm 1785. 22 sv. 136. Geschichte der Hohenstaufen und ihrer Zeit. Von Raumer. Reutlingen 1828. 6 sv. 137. Geschichte Deutschlands unter den fränkischen Kaisern. Von Stenzel. Leipzig 1827. 2 sv. 138. Geschichte der Westgothen, von Aschbach. Frankf. a. M. 1827. 139. *Germanicarum rerum scriptores aliquot insignes, hactenus incogniti etc. Marquardi Freheri.* Francof. 1600. 140. Pragmatische Geschichte des Königreiches Böhmen. Von Glafey. Leipzig 1729. 141. Geschichte Italiens seit der Erbauung Roms, von Leidenfrost. Weimar 1820. 142. Geschichte des Zozimus, übersetzt von Seybold und Hauber. Frankf. am M. 1802, 2 sv. 143. Kritisches Handbuch der Geschichte, eine philosophisch-kritische Revision alles dessen, das wir mit Bestimmtheit aus der Geschichte wissen. Von Vollmer. Hamburg 1805. 144. Historische Fragmente des Nicolo dei Machiavelli. Aus dem Italienischen übersetzt von Leo. Hanover 1828. 145. Handbuch der Welt- und Völkergeschichte in gleichzeitiger Uebersicht, von Wedekind. Lüneburg 1824. 146. Handbuch zur Vorbereitung für das historische Gesamtstudium und Literatur desselben. Von Becher. Wien 1833. 147. Historisch-kritischer Versuch über die

ältesten Volksstämme und ihre ersten Wanderungen, nebst weitem Verpflanzung nach Armenien. Von Michaeler. Wien 1801. 2 sv. 148. Historisch-philosophische Schriften von Niebuhr. Bonn 1828. 149. Handbuch der Geschichte des Mittelalters. Von Rehen. Maasburg 1821. 8 sv. 150. Historischer Versuch einer Geschichte der Zigeuner etc. Von Grollmann. Leipzig 1783. 151. Handbuch des germanischen Alterthums, von Klein. Dresden. 1830. 152. Habsburgiaca, auctore Guillimani. Ratisbonae 1696. 153. Historia expeditionis Friderici imperatoris, a quodam austrensi clerico, auctore Dobrovský. Pragae. 154. Hungariae constitutionis origines etc., auctore Dankovský. Posoniae 1826. 155. Hungariae gentis avitum cognomen, origo genuina, sedesque etc., auctore Dankovský. Posoniae 1825. 156. Heraldik von Rudolphi. Leipzig 1718. 157. Herodots Werke, übersetzt von Degen. Frankf. am M. 1783. 4 sv. 158. Herodians Lebensbeschreibung der römischen Kaiser. Frankf. am M. 1784. 159. Handbuch der römischen Alterthümer. Aus dem Englischen von Mayer. Erlangen 1818. 2 sv. 160. Historia augusta, übersetzt von Ostertag. Frankfurt am M. 1790. 2 sv. 161. Horaz Oden und Epoden, übersetzt von Voss. Grätz. 1828. 162. Horatii poemata, von Gottschling. Wien 1770. 163. Handbuch der Geschichte des Mittelalters von Rühs. Wien 1817. 2 sv. 163. Jahrbücher der Geschichte von Amerika, von Hugo. Karlsruhe 1289. 165. Justus Moesers sämtliche Werke. Breslau und Stettin 1798. 9 sv. 166. Introductio in geographiam universalem, auctore Claverio. Amstelodami. 1698. 167. Justus philippische Geschichte, deutsch und lateinisch. Wien 1806. 2 sv. 168. Klassifikation der Hauptvölkerschaften der alten und neuen Zeit und ihrer Zweige etc., von Breitenburg. Leipzig 1800. 169. Zur Kritik der neueren Geschichtsschreiber. Von Ranke. Leipzig und Berlin 1824. 170. Handbuch der Philosophie und der philosophischen Literatur, von Krug. Leipzig 1832. 2 sv. 171. Kronyka česká Ilagkova. V Praze 1541. 172. Der neue Leviathan. Von Fr. Buchholz. Tübingen 1805. 173. Lehrbuch der Literaturgeschichte von Wachler. Leipzig 1830. 174. Liber decanorum universitatis Pragensis, auctore Ditrich. Pragae 1830. 175. Leben des Hieronymus von Prag und Ulrichs von Hutten. Leipzig 1803. 476. Lehrbuch der Geschichte des Mittelalters von Leo. Halle 1830. 2 sv. 177. Neueste Länder- und Völkerkunde, enthaltend das Kaiserthum Oesterreich. Prag 1817. 2 sv. 178. Lehrbuch der schönen Wissenschaften in Prosa, von Quisettilian. Helmstädt 1775. 179. Livius römische Geschichte, übersetzt von Grosse. Wien und Prag 1798. 5 sv. 180. Montaigne Gedanken und Meinungen über allerlei Gegenstände. Wien und Prag 1798. 7 sv. 181. Montesquieu's Werke, aus dem Französischen übersetzt. Prag und Wien. 1799. 5 sv. 182. Mendelssohn's Werke. Wien 1838. 183. Machiavells Unterhaltungen über die erste Dekade der römischen Geschichte von Livius. Aus dem

Italienischen. Danzig 1776. 3 sw. 184. Joh. von Müllers kleine historische Schriften. Tübingen 1810. 2 sv. 185. Joh. von Müllers historische Kritik. Tübingen 1811. 2 sv. 186. Materialien der alten und neuen Statistik von Böhmen, von Riegger. Prag und Leipzig 1787. 7. sv. 187. Die Metropolitankirche bei St. Veit in Prag. Von Honsatko. Prag 1838. 188. Miletin in Böhmen, topographisch und historisch, von Jaudera. Prag 1830. 189. Mythologie der Teutschen und Slaven, von Tkaný. Znaym. 1827. 2 sv. 190. Mythologie der nordischen und anderer deutschen Völker. Von Schaller. Regensburg 1816. 191. Vollständiges mythologisches Wörterbuch aller Nationen, von Vollmer. Stuttgart 1836. 2 sv. 192. Monumenta historiae Germaniae ab anno Chr. 500 ad annum 1500, ed. G. Pertz. Hanoverae 1826. 6 sv. 193. Musaeum nummarium, auctore Christiani. Viennae 1762. 194. Geschichte Napoleon Bonaparte's, von Friedr. Buchholz. Berlin 1827. 3 sv. 195. Noten zu einigen Geschichtsschreibern des deutschen Mittelalters. Von Wedekind. Hamburg 1823. 8 sv. 196. Napoleon in der Verbannung. Von Omeare, aus dem Englischen übersetzt von Schott. Dresden 1823. 4 sv. 197. Das römische Noricum, von Muchar. Grätz 1825. 2 sv. 198. Nationalgeschichte der Deutschen, von Freih. von Gagern. Frankf. am M. 1826. 2 sv. 199. Philosophie der Geschichte, von Hegel. Berlin 1837. 200. Philosophie der Geschichte in acht Vorlesungen, von Fr. Schlegel. Wien 1829. 2 sv. 201. Prometheus für Licht und Recht. Von Zschokke und seinen Freunden. Aarau 1832. 3 sv. 202. Deutscher Plutarch, von Niemayer. Halle 1822. 3 sv. 203. Petrus von Zittau, von Peschek. Leipzig 1823. 204. Oesterreichischer Plutarch, von Freih. von Hormayer. Wien 1807. 20 sv. 205. Prodrömus gloriae Praeganae, auctore Hammerschmidt. Praegae 1783. 206. Pausaniae descriptio Graeciae, graece et latine. Francoforti 1583. 207. Polybius Geschichte, übersetzt von Seybold. Lemgo 1779. 2 sv. 208. Polybius Geschichte. Wien, Prag und Triest 1759. 7 sv. 209. Plato's Gespräche, übersetzt von Leopold Grafen von Stollberg. Wien und Prag 1803. 3 sv. 210. Plato's Republik, übersetzt von Kleuker. Wien und Prag 1805. 211. Plutarch's moralische und philosophische Werke, übersetzt von Kaltwasser. Wien und Prag 1796. 4 sv. 212. Plutarch's Biographien, übersetzt von Kaltwasser. Wien und Prag 1805. 5 sv. 213. Polyans Kriegslisten, übersetzt von Seybold. Frankfurt am M. 1793. 214. Paedagogik und Dialectik von Quintilian, übersetzt von Anders. Würzburg 1783. 215. Pomponius Mela, deutsch und lateinisch. Wien 1807. 216. Plinius des Jüngern Werke, deutsch und lateinisch. Wien und Triest 1814. 5 sv. 217. Plinius des Aelteren Werke, übersetzt von Grosse. Frankfurt am M. 1781. 12 sv. 218. Das Ritterthum und die Ritterorden, eine historisch-kritische Darstellung der Entstehung des Ritterthums. Von Karl von der Aue. Merseburg. 1825. 219. Rationarium temporum Dionysii Pa-

tavii. Venet. 1758. 2 sv. 220. Karl von Rotteck, geschildert nach seinen Schriften und seiner politischen Wirksamkeit, von Münch. Haag 1831. 221. Karl von Rotteck's kleine historische u. politische Schriften. Stuttgart 1835. 5 sv. 222. Karl von Rottecks hinterlassene Schriften. Pforzheim 1841. 223. Die Ruinen, oder Betrachtungen über die Revolutionen der Reiche und das natürliche Gesetz. Von Volney. Aus dem Französischen. Braunschweig 1829. 224. Reformationssalmanach für Luther's Verehrer. Erfurt 1817. 3 sv. 225. Die Rechte des Menschen, von Thomas Payne. Kopenhagen 1793. 226. Revolutionsgeschichte des alten Roms. Von Verlot. Aus dem Französischen übersetzt. Wien 1805. 2 sv. 227. Die deutsche Reichshistorie, ein vollständiges Handbuch von Pütter. Göttingen 1772. 2 sv. 228. Germania. Topo-Chrono-Stemotographia sacra et profana, auctore Gabr. Buccelino, Augustae Vindel. 1662. 2 sv. (s. tit.) 229. Respublica bohema, auctore Paulo Stranský. Lugd. Batav. 1643. 230. Rerum Bohemicarum antiqui scriptores insignes, hactenus inediti, auctore Frehero. Hanoniae 1602. 231. Reisen des jüngeren Anacharsis durch Griechenland. Wien und Prag 1802. 7 sv. 232. General-Statistik der europäischen Staaten mit vorzüglicher Berücksichtigung des Kaiserthums Oesterreich, von Schnabel. Prag 1829. 2 sv. 233. Skizzen der allgemeinen Geschichte in Vorlesungen, von Dippold. Berlin. 1812. 2 sv. 234. Staatslexicon und Encyklopaedie der Staatswissenschaften etc. Von Carl von Rotteck und Carl Welker. Altona 1834. 15 sv. 235. Julius Schneller's hinterlassene Schriften, herausgegeben von Münch. Leipz. 1834. 16 sv. 236. Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte, von C. Fr. Eichhorn. Göttingen 1821. 237. Summarium der Journalistik für die unterhaltenden Wissenschaften. Von Schnitzer. Berlin 1834. 238. Staatsgeschichte Europas vom Ausbruche der Feindseligkeiten zwischen England und Frankreich bis zur Verwandlung der Consulargewalt in eine kaiserliche. Tübingen 1806. 239. Friedr. Buchholz's kleine Schriften historischen und politischen Inhalts. Berlin 1812. 2 sv. 240. Spittler's historische Werke. Stuttgart 1827. 4 sv. 141. Kritische Staatsgeschichte von Oesterreich. Von Fr. Dischendorf. 1783. 242. Grundlinien der Statistik des österreichischen Kaiserthums, von Lichtenstein. Wien 1817. 243. Spiegel der Ehren des Hauses Oesterreich. Von Fugger. Nürnberg 1668. 244. Strabos Erdbeschreibung. Lemgo 1775. 4 sv. 245. Xenophon's sämtliche Schriften, übersetzt von Bährdt. Wien und Prag 1801. 5 sv. 246. Suetonius Schriften, übersetzt von Ostertag. Wien und Prag 1799. 2 sv. 247. Sallustius Werke, deutsch und lateinisch. Wien und Triest. 1805. 2 sv. Sallustii bellum Catilinarium. Lipsiae 1820. 248. Sallustii bellum Jugurthinum. Stuttg. 1836. 350. Seneka's Schriften, übersetzt von Ohlsheusen Linz 1811. 8 sv. 251. Sammlung historischer Schriften und Urkunden, von Herzberg. Stuttgart 1829. 5 sv. 252. Theorie der sittlichen Gefühle von Adam Smith,

deutsch von L. Th. Kosegarten. Leipzig 1791. 253. Historisches Taschenbuch, herausgegeben von Kramer. Leipzig. 13. sv. 254. Taschenbuch für vaterländische Geschichte, herausgegeben von Freiherrn v. Hormayer. Stuttgart. 13 sv. 255. Taschenbuch für Badegäste von Teplitz. Von Dr. Reuss. 1823. 256. Genealogische Tafeln der böhm. Fürsten, Herzoge und König, von Dinzenhofer. Prag 1805. 257. Chr. Schraderi Tabulae chronologicae, Brunsvigae. 258. Thucydides Geschichte des peloponesischen Krieges, übersetzt von Heilmann. Prag und Wien. 1812. 3 sv. 259. Genealogische Tafeln zur Erläuterung der europäischen Staatengeschichten. Von Voigtel. Halle 1811. 2 sv. 260. Tacitus Germania, deutsch von Bülau etc. Leip. 1828. 261. Tacitus Germania, deutsch und lateinisch. Von Spannholtz. Halle 1829. 262, Tacitus Germania. Von Bredow. Helmstädt. 1809. K tomu přivázáno: 263. Urgeschichte der Deutschen, von Titze. Prag 1820. 264. Taciti Germania, edidit Gäulcher. Helmstädt 1826. 265. Taciti opera. Lipsiae 1826. 2 sv. 266. Tacitus sämtliche Werke, übersetzt von Bahrdt. Wien und Prag 1796. 267. Die Urwelt, ein Beweis vom Dasein und Untergange von mehr als einer Vorwelt. Von Ballenstedt. Quedlinburg und Leipz. 1818. 268. Umarbeitungen und Zusätze zu Herrens Ideen über Politik der vornehmsten Völker des Alterthums. Göttingen 1827. 2 sv. 269. Statistische Uebersicht und Merkwürdigkeiten der europäischen und aussereuropäischen Staaten, von André. Prag 1821. 270. Ethnographisch-historische Uebersicht der wissenschaftlichen Cultur, Geistesthätigkeit, Kritik und Literatur des österreichischen Kaiserthums. Von Sartori. Wien 1800. 271. Versuch einer Literatur der Sanskritsprache. Von Adelung. St. Petersburg. 1830. 272. De republica Venetorum, auctore Contareni. Lugd. Batav. 1628. 273. Verhandlungen der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Prag. 4 sešity. 274. Versuch einer medicinischen Topograpgraphie Prags. Von Dr. Stelzig. Prag 1824. 2 sv. 275. Viethaler's philosophische Geschichte der Menschen und Völker. Wien 1794. 4 sv. 276. Valerii Maximi opera. Lipsiae. 1830. 277. Kritische Versuche der älteren böhm. Geschichte. Von Dobrowský. Prag 1803. 278. Geographisch-alphabetisches Verzeichniss zu der im J. 1799 erschienenen Karte Böhmens. Von Joh. Schwab. Prag 1799. 278. Vaterländische Blätter für den österreichischen Kaiserstaat. Wien 1818. 1819. 1820. 3 sv. 279. Vellejus Paterculus römische Geschichte, deutsch und lateinisch. Wien. 1807. 280. Allgemeines Handwörterbuch der philosophischen Wissenschaften, nebst einer Literatur und Geschichte derselben nach dem heutigen Standpunkte der Wissenschaften. Von Krug. Leipzig 1827. 6. sv. 281. Allgemeine Einleitung in die Welt- und Völkergeschichte. Für Studirende. Von Prof. Boklet. Prag 1804. 282. Anleitung zur genauen Kenntniss der Welt- und allgemeinen Völkergeschichte, vorzüglich für Studirende. Leipzig. 1813. 5 sv. 283. Historische Welt Darstellung nach allen Jahr-

hundertern. Berlin und Stettin. 1801. 284. Weltgeschichte in zusammenhängender Erzählung. Von Schlosser. Frankfurt a. M. 1815. 6 sv. 285. Weltgeschichte nach ihrem Zusammenhange. Von Schlötzer. Göttingen. 1792. 286. Allgemeine Weltgeschichte bis zur Entdeckung Amerika's. Von Gatterer. Göttingen 1792. 287. Weltgeschichte. Von Remer. Braunschweig 1802. 4 sv. 288. Weltgeschichte von Eichhorn. Göttingen. 1817. 5 sv. 289. Weltgeschichte von Bredow. Reutlingen 1824. 290. Weltgeschichte von Becker. Berlin. 1836. 14 sv. 291. Allgemeine Weltgeschichte von Brandt. Wien 1826. 592. Vergleichendes Wörterbuch der alten, mittleren und neuen Geographie und Geschichte. Von Bischoff und Müller. Gotha. 1829. 293. Würdigung der alten böhmischen Geschichtsschreiber. Von Fr. Palacký. Prag 1830. 294. Heinrich Zschockes ausgewählte historische Schriften. Aarau 1830. 16 sv. 295. Antikritik über die Recension des Versuches einer med. Topographie Prags von Dr. Stelzig. Prag. 1825. P. Karel Kieglér: 1. Kriegsgeschichtlich-philosophische Ehrengedächtnis dem Heldencharakter etc. Albrecht von Waldsteins etc. Von Fr. C. von Watterich. Prag 1843. 2. Antigraphus, sive Conscientia hominis R. P. Drexelii. Antverpiae 1655. K tomu přivázáno: 3. Jobus divinae providentiae theatrum a R. P. Hieremia Drexelio. Antverpiae 1657. — K. *společnost nauk v Praze*: Handbuch für Böhmen. 1851. — p. Josef B. Podstránský: Kapesní slovník polsko-český i českopolský, vzdělal J. B. Podstránský Díl I. seš. 3. V. Praze 1851. — p. J. V. Rozum: Hádanky. Sepsal a sebral J. V. Rozum. II. rozmnož. vydání. V Praze 1852. — p. Frant. Poimón: Kalendář na čas a věčnost. VI. ročník. V Brně 1852. — *Malice česká*: 1. Rocznik o. k. towarzystwa gospodarozo - rolniczego Krakowskiego. Rok 185 $\frac{1}{2}$ Seszyt I. Kraków 1851. 2. Dzieje narodu polskiego. Przez L. S. Kraków 1851. — p. F. M. Opic: 1. Starý německý herbář (hortus sanitatis), s dřevorezbami. (Bez titule a konce). 2. Einleitung zur kaiserlichen Wissenschaft im K. Böhmen. Von Joh. Edlen von Mayern. Prag 1776. 3. Epoques raisonnées sur la vie d' Albert de Haller. Lips. 1778. 4. Benedikt Fr. Hermanns Abriss der phys. Beschaffenheit der österr. Staaten. St. Petersburg und Leipz. 1782. 5) Erster Schematismus der k. k. Mährisch-Schles. Gesellschaft. Bräun 1815. 6. Elenchus plantarum, quae in horto ill. S. R. J. comitis Jos. Malabaila de Canal coluntur etc. Pragae 1804. 7. Versuch einer Geschichte Böhmens. Verfasst von P. Alex. Pařízek. Prag 1781. 8. Beiträge zur genauen Kenntniß der österreichischen Staaten etc. Von Jos. M. Freih. von Lichtenstern. Wien und Leipz. 1791. 9. Längen-, Breiten- und Höhenbestimmungen mehrerer Orte der Herrschaft Tetschen, beobachtet und berechnet von Cass. Hallaschka. Prag 1824. 10. Der Markt Schönlinde. Ein historisch-topograph. Versuch von Fr. Al. Mussik.

Prag. 1820. 11. Histoire generale des voyages etc. Nouvelle édition. Tome IV. A la Haye 1747. 12. Catalogus plantarum, quas in ditione florum Palatinatus legerunt G. Koch et J. B. Moguntiae 1814. 13. Allgemeine medizinisch-pharmazeutische Flora. Von V. Fr. Kosteletzky. Band 4. 5. 6. Prag 1835—1836. — p. prof. Dr. J. E. *Purkyně*: Ueber den Begriff der Physiologie etc. Rede gehalten bei der Eröffnung des physiol. Institutes zu Prag am 6. Okt. 1851 von Prof. Dr. J. E. *Purkyně*. — p. P. J. *Šulc*, 1. Miluj vlast! Povídka od Fr. Hoffmanna. Přelož. P. J. *Šulc*. V Praze 1851. 2. Mouřeninka. Povídka z jižní Ameriky. Přelož. P. J. *Šulc*. V Praze 1851. 3. Odkrytí Ameriky. Sepsal P. J. *Šulc*. V Praze 1851. — C. k. *místodržitelství* v Čechách: 1. Album. Zum Besten der durch die Ueberschwemmung im Frühjahr 1845 in Böhmen Verunglückten. Wien 1845. 2. Wiener Jahrbücher der Literatur. svaz. 79. 122—128. — p. prof. J. *Krejčí*, kustos musejní: Elemente der Mineralogie von C. Fr. Naumann. Leipz. 1846. — p. Fr. M. *Klácel*: Paběrky z dějin Kojetinských. Sestavil Jos. Chýtil. V Brně 1851. — Synové Boh. *Haase*: 1. Pražské Noviny na r. 1852. 2. Prager Zeitung na r. 1852. 3. Correspondenz-Blatt na rok 1852. 4. Bohemia na r. 1852. — p. Vilém *Kuho*: Pražský prstonárodní list. na r. 1852. — p. V. *Hanka*, bibliotekář mus.: 1. Jar. Puchmíra pravopis rusko-český. V Praze 1851. 2. Přehled literatury české. Díl II. vyd. histor. lit. české Jos. Jungmanna. V Praze 1852. 3. La constitution française, présenté au Roi le 3. Sept. 1791, et accepté par se Majesté le 14. du même mois. A Paris 1791. 4. Národnie zpíevanky od Jana Kollára. Vydání hojně rozmnožené. V Budíně 1835. 2 sv. 5. Slávy dcera ve třech zpěvích od Jana Kollára. II. vyd. V Budíně 1824. 6. Slávy dcera. Lyricko-epická báseň v pěti zpěvích od Jana Kollára. Úplné vydání. V Pešti. 1832. (Škvostný exemplář na velině v aksamitu, se zlatou ořízkou.) 7. Respublica sive status regni Poloniae, Lituaniae, Prussiae, Livoniae etc. diversorum auctorum. Lugd. Batav. 1627. — *Nassavský spolek* pro starožitnosti: 1. H. Bär diplom. Geschichte der Abtei Eberbach. Herausgeg. von Dr. K. Roessel. 2. Mittheilungen des Vereines für Nassauische Alterthumskunde. 1852 Nro. 1. 2. — p. Dr. W. *Weitenweber*: 1. Bericht über Ischels Heilanstalten von Jos. Brenner Ritter von Felsach. Salzburg 1842. 2. Ueber die Mittel sich vor ansteckenden Krankheiten zu bewahren. Prag 1831. 3. Ueber den Bau des Pflanzenstammes. Von C. A. Corda. Prag 1836. — Paní Kateřina *Jeřábková*: 1. Věčný Žid od Eug. Sue, v původním překlada od V. Bambasa. V Praze 1850—1851. 6 sv. 2. Děti lásky od Eug. Sue. Z frano. jazyka přeložil K. Hradecký. V Praze 1850. 3. Jezovita od Spindlera. Přelož. od J. Svobodného. V Praze 1850. 4. Jiří Miloslavský. Z ruštiny M. Zagorskina přel. Kristian Štefan. V Praze 1851. — Pan Zach. *Ressel*: Handbuch der Univer-

selgeschichte von Zach. Ressel. Wien. 1851. 34. Lieferung.
 C. akademie náuk ve Vídni: Sitzungsberichte der k. Akad. der
 Wissenschaften. Histor. philos. Kl. Jahrg. 1851. B. VII. H. 1. 2.
 Mathem. - naturwiss. Kl. Jahrg. 1851. B. VII. H. 1. 2. — p.
 K. Kreil: Magnetisch-geographische Ortsbestimmungen im österr.
 Kaiserstaate, ausgeführt von K. Kreil IV. Jahrg. 1850. Prag. 1851.
 — p. Fr. Sušil: Růže a trať. Básně od Fr. Sušila. V Brně 1851.
 — K. bavorská akademie náuk v Mnichově: 1. Abhandlungen der
 philos.-philol. K. der k. Bayerischen Akademie der Wissenschaften.
 München 1835 — 1851. I. B. II. B. 1. 2. 3. Abth. III. B. 1. 2.
 3. Abth. IV. B. 1. 2. 3. Abth. V. B. 1. 2. 3. Abth. VI. B. 1. 2.
 Abth. 2. Abhandlungen der histor. Kl. der k. Bayerischen Akad.
 der Wissenschaften. München. 1833 — 50. I. B. II. B. 1. 2. 3.
 Abth. III. B. 1. 2. 3. Abth. IV. B. 1. 2. 3. Abth. V. B. 1. 2. 3.
 B. 1. 2. 3. Abth. VI. B. 1. Abth. 3. Bulletin der königl. Aka-
 demie der Wissenschaften 1849. Nro. 1—37. 1850. Nro. 1—44.
 1851 Nro. 1—33. — p. — Dr. Jan Ott: Catalog der Flora Böh-
 mens nach weil. Prof. Fr. J. Tausch herbarium florae boh. heraus-
 gegeben von Joh. Ott, med. et chir. Dr. Prag 1851. — p. rytíř
 z Neuberka, president musejní: Spis tentýž. — p. Fr. Bürgerl,
 med. et chir. Dr.: Euphormionis Lusini sive Joannis Barclai Partes
 quinque cum clavi. Amsterod. 1634. — p. Bedř. Tempský, knihkupec
 (Calvovo knihkupectví): 1. Blick auf die praktische Medizin der
 Neuzeit von J. H. Held. Prag 1850. 2. Die Cholera epidemica.
 Von M. Dr. Jos. Hamernik. Prag. 1850. 3. Pravopis český.
 Sestavil J. S. Tomíček. V Praze 1850. 4. Elementarlehre von den
 Logarithmen. Von Wilh. Matzka. Prag 1850. 5. Klinische Vorträge
 über specielle Pathologie und Therapie der Krankheiten des weib-
 lichen Geschlechtes. Von Fr. Kiwisch Ritter von Rotterau. I. Ab-
 theilung. Prag. 1851. 6. Beiträge zur Physiologie und Pathologie
 des Thränenapparates von Dr. Jos. von Hasner. Prag 1850.
 7. Philosophie des Rechtes und seiner Geschichte. Von Dr. Leop.
 von Hasner. Prag 1851. 8. Conrellii Nepotis vitae excellentium
 imperatorum. Von Jg. Seibt. III. Aufl. Prag 1851. 9. Lehrbuch
 der böhm. Sprache für Deutsche. Von J. S. Tomíček. Prag 1851.
 10. Krátká mluvnice česká pro Čechy. Sepsal V. V. Tomek. III.
 vyd. v Praze 1851. 11. Kurzgefasste böhm. Sprachlehre für
 Böhmen. Von W. W. Tomek. Prag 1851. 12. Mluvnice polského
 jazyka od V. Hanky, II. vyd. V Praze 1851. 13. Česká mlu-
 vnice, nově vzdělaná od J. S. Tomíčka. V Praze 1851. 14. Děje
 mocnářství Rakouského. Seps. V. V. Tomek. II. vyd. V Praze
 1851. 15. Děje mocnářství Rakouského. Sepsal V. V. Tomek.
 II. školní vydání. V Praze 1851. 16. Bartoňova kronika, K vy-
 dání upravil K. J. Erben. V Praze 1851. 17. Dějiny vzdělanosti
 v Evropě, jež sepsal Fr. Quizot. Přelož. Dr. J. Palacký. V Praze
 1851. 18. Česká čítací kniha. Díl II. V Praze 1851. 19. Po-
 četkové nerostopisu, jakožto návod k ustanovování nerostů. Od

J. Krejčího. Sv. I. V Praze 1851. 20. Počátkové silozpytu od dr. A. Baumgertaera. Přelož. J. K. V Praze 1851. 21. Untersuchungen über Schädelformen. Von Dr. Josef Engel. Prag 1851. 22. Nétib-Emuna. Biblischer Katechismus. Von Wolfg. Wesely. III. Aufl. Prag 1851. 23. Der praktische Fasanenjäger. Von Jos. Sommer. Prag 1851. 24. Ueber landwirthschaftliche Unterrichtsanstalten in Böhmen. Von Ant. E. Komers. I. u. II. Heft. Prag 1848—51. 25. Geschichte der Landwirthschaft. Von Dr. Kraus. Prag 1852. 26. Oekonomische Neuigkeiten und Verhandlungen. Begründet von Chr. C. André, fortgesetzt von Dr. Er. X. Hlubek. 1848. II. B. 1849. I. u. II. B. 1850. I. u. II. B. 27. Magazin für Rechts- und Staatswissenschaft. Herausgegeben von Dr. Fr. Haimlerle. I. B. 1. 2. 3. H. II. B. 12. 3. H. Prag 1850. III. B. 1. 2. 3. H. IV. B. 1. 2. 3. H. Prag 1851. — p. Kyriak Cankof: Grammatik der bulgarischen Sprache. Von A und D. Kyriak Cankof. Wien 1852. — Historický spolek ve Würzburgu: Archiv des historischen Vereines von Unterfranken und Aschaffenburg. XI. B. 2. 3. H. Würzb. 1851. — *Matice Srbská v Badišině*: Časopis továřstva Macicy Serbskije. 1849 — 1850. II. a III. lětník. Zešiwk III. W Budyšinje. — p. Heliodor Truska: Gedichte von Jos. Freih. von Jelatić. Wien 1852. (Skvostný exemplár). — p. Jos. Šrůtek: 1. Kdo s slzami rozzívá, s plesem pak zažívá. Povídka od J. Šrůtky. V Hradci Králové 1852. 2. Školník pro učitelstvo dicése Kralohradecké na rok přestupný 1852. Ročník I. V Hradci Králové 1852. — C. k. *geologický ústav říšský*: Jahrbuch der geologischen Reichsanstalt. 1851. II. Jahrgang Nro. 2 und 3. April — September. — *Slečna Kuchinková*: 1. Graecorum republicae ab Urbone Emmio decriptae. Lugd. Batav. 1632. 2. P. Gyllii de Bosporo Thracio lib. III. Lugd. Batav. 1632. 3. Casparis Contareni patricii Veneti de republica Venetorum libri V. Lugd. Batav. 1628. 4. Respublica et status imperii Romano-germanici. Lugd. Batav. 1834. 5. Svecia sive de Svecorum regis dominiis et opibus. Commentarius politicus. Lugd. Bat. 1633. 6. P. Gyllii de Constantinopoleos topographia lib. IV. Lugd. Batav. 1632. 7. Russia seu Moscovia, itemque Tartaria commentario topographicoatque politico-illustratae. Lugd. Batav. 1630. 8. De regno Daniae et Norvegiae, insulisque etc. ac de Holstatia, ducatu Slesvicensi et finitimis provinciis tractatus varii. Lugd. Batav. 1629. — p. Fr. Daucka: 1. Sammlung der k. k. landesfürstl. Verordnungen und Gesetze in materiis publicoeclesiasticis von 1770 und den folg. Jahren Prag 1782. 2. Zweite Sammlung der k. k. landesfürstl. Verordnungen und Gesetze in materiis publico-ecclesiasticis oder Joseph des II. Befehle in Kirchensachen. Prag 1782. — p. Dr. P. J. Šafařík: 1. Památky dřevního písemnictví Jihošlovánův. Sebral a vydal P. J. Šafařík. V Praze 1851. 2. Mnicha Chrabra o písmenech slovanských. Vydal P. J. Šafařík. V Praze 1851. — p. Jos. A. Ham-

slík: Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek von J. A. Hanslík. Prag 1851. — p. Fr. *Řivnáč*, knihkupec v Praze: 1. Děje království českého. Nově sepsal V. V. Tomek. V Praze 1850. 2. O pracích a statech nehmotných atd. Sepsal Dr. Fr. Lad. Rieger. V Praze 1850. 3) Návodná proprava ke mluvnici od Jos. Bačkory. V Praze 1850. 4. Kdo blich páže, stává se otrokem blichů. Zčeštil J. Fr. Ott. V Praze 1851. 5. Počátky ve čtení. Částka I. Od Jos. Bačkory. IV. vyd. V Praze 1852. 6. Ein Wort über das Streben der böhm. Literatur. Von Prof. Jos. Wenzig. Prag 1848. 7. Báchorky pro dítky a přátele jejich. Od Štěp. Bačkory. V Praze 1850. 8. Pravé čtení. Povídka pro mileu mládež. Zčeštil J. Fr. Ott. V Praze 1852. — C. k. *hospodářská společnost* v Praze: 1. Neuer Wirthschaftskalender für das Schaltjahr 1852, herausgegeben von der k. k. patriotisch-ökon. Gesellschaft in Böhmen. 2) Neuer Wirthschaftskalender auf das Schaltjahr 1852 etc. (Tak nazvaná minuci) 3. a 4. Tyto kalendáře česky. 5. Týdenník pro polní, lesní a domácí hospodářství. Vydáván od c. k. vl.-hosp. spol. (Na rok 1851) 6. Wochenblatt der Land-Forst-und Hauswirthschaft. Herausgeg. von d. k. k. patr.-ökon. Gesellsch. (Na rok 1851) 7. Centralblatt der Land- und Forstwirthschaft in Böhmen. Herausgeg. von der patr.-ökon. Gesellschaft. (Na rok 1851.) — C. k. *moravskoslezská společnost* v Brně: 1. Mittheilungen der k. k. mähr.-schles. Gesellsch. des Ackerbaues etc. Neue Folge 1. 2. 3. 4. Vierteljahrheft. Brünn 1851. 2. Landwirthschaftskalender auf das Schaltjahr 1852. Herausgeg. von der k. k. m. schl. Ges. zur Beförd. des Ackerb. Brünn. 3. Ten samý kalendář česky. — p. prof. Dr. Fr. L. *Čelakovský*: Vseslovanské počáteční čtení. Vyd. Fr. L. Čelakovský. Částka II. V Praze 1852. — p. Fr. *Špatný*: Příruční knížka k úřadování představených obecních. Sepsal Fr. Špatný. Sv. I. V Praze 1852. — p. Fr. *Smoler*: Vereinschrift für Forst- Jagd- und Naturkunde, herausgeg. von d. Vereine böhm. Forstwirthe unter der Redaktion des Fr. X. Smoler. XI. Heft. Prag 1851. — p. Fr. *José*: Beschreibung und Kultur einer grossen Anzahl tropischer etc. Orchideen. Von Franz Josst. Prag 1851. — p. Dr. Jan *Palacký*: 1. Physisch-geographische Skizzen von Island. Von W. Sartorius von Waltershausen. Göttingen. 1847. 2. Schilderung der Naturverhältnisse in Süd-Abyssinien. Festrede vorgetragen in der öffentlichen Sitzung der k. Akademie in München von Dr. J. R. Röth. München 1851. 3. Einführung des Christenthums in Armenien. Von Fr. Bodenstadt. Berlin 1850. — p. Jaroslav *Pospíšil*: 31 svazků a sešitků svých spisů skladních, a sice: 1. Tři mušketýři od Dumas-a. Přeložil Fr. Boh. Tomsa. V Praze 1851. 8 sešitků. 2. Historie Girondinů od Lamartina. Z francouzského přeložil V. Vojáček. Seš. 6.—9. V Praze 1852. 3. Pražský posel. Sbirka užitečného i kratochvilného čtení od J. Kaj. Tyla. Seš. 1. 2. 3. V Praze 1851. 1852. 4. Spole-

český krasořečník český od Dr. J. Boj. Pichla. Díl I. V Praze 1852. 5. Písně. Složil V. J. Picek. Co básní svaz. III. V Praze 1852. 6. Povídky z kraje. Od Fr. Pravdy. Sv. II. V Praze 1851. 7. Nejhlavnější základ rolnictví: Lučba rolnická. Podlé J. A. Stöckhardta podal F. S. Kodým. Díl I. V Praze 1852. 8. Zeměpis mocností Rakouského s dějepisným předevkem. Vzdělal Karel V. Zap. V Praze 1852. 9. Erdbeschreibung des Kaiserthums Oesterreich mit einem historischen Anhang. Verfasst von K. W. Zap. Prag 1852. 10. Hoch Savojský. Povídka pro mladý i dospělý věk od Fr. Hoffmanna. Přeložil Jos. Petírka. V Praze 1851. 11. Kapesní slovníček novinářský a konversatní. Sepsal Rittersberg. Sešitek 16.—19. V Praze 1851—52. 12. Divadelní biblioteka. Svazek 2. 3. 4. V Praze 1851—52. 13. Mravní povídky pro mládež od Fr. J. Svobody. Dílek I. Druhé vyd. V Praze 1851. 14. Kratičký přírodopis o řasavcích. Se 35 vyobrazeními. V Praze 1852. — p. Fab. Maleček, kněz řádu pobožných škol: Familiae clericorum reg. scholarum piarum provinciae Boh. Morav. Siles. pro a. 1852. Litomisliti.

5) Ke sbírce rukopisů listin, map a rytin :

Pan F. M. Opic: 1. Versuch einer vollständigen literarischen Chronik von Boheim, verfasst von Joh. Ferd. Opic. 25 svazků v 4. 2. Flora Czaslaviensis oder Verzeichniss verschiedener, sowohl wild als stark kultivirt theils im Czaslauer theils in einigen anderen Kreisen Böhmens vorgefundenen Pflanzen. Verfasst von Phil. Max. Opic. 6 svazků v 4. — p. Ant. Martinka: Paříže české s notami. Rukop. pap. psaný okolo roku 1500. — C. k. *krajinský soud v Praze*: Znamení počet listin, konceptů, spisů sporných, patentů atd. nejvíce z 16. a 17. století. — N. N: Rozepře mezi Jindřichem Markvartem z Bubna a Kateřinou Kocovou (od r. 1660) — p. Josef Šrůtek: Dvě breve papežské Sixta IV. (od r. 1472) a Alexandra VI. (od r. 1502), obě Jakubovi Piccolomini. — p. baron Bedř. Jos. Henniger-Eberg: 1. D'Anvillův atlas starého světa. V Norimberku 1784. 2. Claudii Ptolomaei tabulae geographicae. Lugd. Bat. 1704. 3. Historisch-geographischer Atlas zu den allgemeinen Geschichtswerken von Rotteck, Pöhlitz und Becker. Von Löwenberg. Freiburg, in der Herderischen Kunsthandlung. 4. Karl von Spruner historisch-geographischer Handatlas. Gotha 1837.

6) Ke sbírce znaků a pečeti :

C. k. *krajinský soud v Praze*: 8 pečidel a sice: a) jedno právomocnosti Strahovské, b) jedno právomocnosti u sv. Tomáše, c) dvě právomocnosti u sv. Aněžky, d) tři zemských desk a e) jedno gruntovních knih domu Pražského č. 499—1. — p. Paris: Pečetidlo z kamene s vyrytou na něm hlavou antickou.

7) *Ke sbírce mincí a medaillí:*

Pan Jos. Šmidinger, kněz církevní: a) 44 mincí stříbrných, b) 15 měděných a c) jeden jetton mosazný (Floriana Griesbeka od r. 1564). — p. Allé: Kopeku Ivana Vasilěviče III. — p. dvorský radní rytíř *Sacher-Masoch*: Medaillii stříbrnou na otevření železné dráhy z Prahy do Drážďan, dne 6. dubna 1851. — paní hraběnka *Marie Berchtoldová*: 1. Badenský $\frac{1}{2}$ krejce. od r. 1830. 2. Norimberský krejce. od r. 1697. 3. Bavorský haléř od r. 1807. 4. Bav. krejce. od r. 1819. 5. Bav. krejce. Max. Jos. 6. 3 Saské kaléře od r. 1670, 1694, 1704. 7. 2 Tyrolské krejce. 8. Tyrolský *Quadrans novus* arcivév. Leop. 9. 3 Rakouské krejce. od r. 1697, 1700 a 1708. 10. Rakouský haléř od r. 1765. 11. Rak. vídeňský od r. 1781. 12. Slezský krejce. Leop. I. od r. 1700. 13. Dva české haléře Vladislava II. 14. $\frac{1}{4}$ dukátu Holomouckého arcibiskupa Wolfg. hraběte Schratzenbacha. 15. Patnácti-krejcar Christiana. — p. baron *Arnold Puteani*: 1. Anglický penny Jiří III. 2. Angl. půl-penny Jiří III. 3. Angl. šilling Viktorie. 4. Angl. Sixpence Viktorie. 5. půl-frank Ludv. Filipa. 6. halfdime spojených obou severní Ameriky od r. 1838. 8. fourpence Viktorie od r. 1844. — *N. N.*: Jetton mosazný na korunování královny Viktorie. — p. Heliod *Truska*, ministeriální official ve Vídni: Stříbrnou minci Benátskou od r. 1848, platící 15 centesimů. — p. Dr. *Kovářík*, duchovní správce v Pražské nemocnici: 1. měděnou medaillii bratří Monneronů v Paříži od r. 1792. 2. Český půl-krejcar Karla VI. od roku 1740. 3. Slezský krejce. Leop. I. 4. Württemberský krejce. od r. 1644. — p. Bedř. *Löwenfeld*: Medaillii z kovu: „Britania-metall“ na průmyslnou výstavu v Londýně. — p. Jan *Osumbor*, hosp. radní: 1. Stříbrnou medaillii na úmrtí Bedř. Augusta, krále Saského r. 1827, 2. měděnou minci spojených obou severní Ameriky od r. 1832. 3. měděnou medaillii na otevření železné dráhy z Lipska do Drážďan r. 1839.

8) *Ke sbírce starožitností:*

Pan J. O. *Miltner*: šbán od r. 1691. — p. Karel *Kiegler*: 1. otisk do sádry představující hlavu císa. Galliena, 2. otisk podobný předst. hlavu císa. Jos. II. — p. prof. J. E. *Vocel*: Poprší Žitkovo z mramoru vyřezané. — p. Karel *Frost*, direktor hosp. v Křemíši: Železný svícen, vykopaný v žarovišti v Křemíši blízko Teplice. — p. hraběnka *Marie Berchtoldová*: Erb hrabat Vratislavů a baronů Hennigardů spojený, čistě z papíru vyřezaný. — p. Em. *Lokaj*: 7 skleněných ozdůbek starých, nalezených v cíhebně za Strahovskou branou. — p. dvorský radní rytíř *Sacher-Masoch*: 1. pár starobyklých ženských střečků, z krypty Krispeků v Kralovicích, 2. pár starobyklých dětských střečků, též od tamud, 3. zlámaný kříž s rakve krále Ladislava.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých
knih českých, přijmím

M A T I C E Č E S K É

složili

od 1. až do 31. Prosince 1851.

P. Antonín *Dostálek*, rolník v Hejnicích 10 zl. — p. Antonín *Dvořák*, právník v Praze 10 zl. — p. František *Prach*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Jindřich *Hovorka*, řídící komisar při c. k. okresní komisi pro vyvazování pozemností 10 zl. — p. František *Kratochvíl*, syn mlynářův, z Louněk 10 zl. — p. Josef *Kratochvíl*, studující z Louněk 10 zl. — p. Emanuel *Weber* z Tupadel, studující v Čáslavi 10 zl. — Hermenegild *Jireček* z Vysokého Mýta, redaktor ve Vídni 30 zl. — p. Jan *Pexider*, posluchač filosofie v Praze 10 zl. — p. J. *Urbánek*, měšťan z Českého Brodu 10 zl. — p. Vilém Dušan *Lambl-Ležinský*, doktor lékařství a asistent pathologické anatomie ve všeobecné nemocnici Pražské 5 zl. — p. Jan *Janoušek*, zámecký kaplan v Třebíči 10 zl. — p. Antonín *Klusáček*, učitel na hlavní škole v Polné 10 zl. — p. Antonín *Blážek*, kaplan v Jevišovicích na Moravě 10 zl. — p. Antonín *Alster*, studující v Rakovníce 10 zl. — p. Karel *Hackenberger*, občan z Rakovníka 10 zl. — p. Leopold *Jenč*, kaplan v Nížboru 10 zl. — p. Josef Benjamin *Holoubek*, žák na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Josef *Rosypal*, farář ve Velkých Chrásticích 10 zl. — p. Karel *Batěk*, hostinský ve Velkých Chrásticích 10 zl. — p. Josef *Kronberger*, farář v Střeběsku u Příbrami 10 zl. — p. Josef *Pleticha*, mistr kominický v Příbrami 10 zl. — panna *Josefa Pelcova* v Příbrami 10 zl. — p. Vojtěch *Přeslička*, studující v Příbrami 10 zl. — p. Alois *Kulháněk*, městský důchodní Příbramský 10 zl. — p. Maximilian *Bradáček*, sládek Příbramský 40 zl. — p. Jan *Vogel*, studující v Obecnici u Příbrami 10 zl. — p. Jan *Pouška*, kaplan v Čimelicích 10 zl. — p. Josef *Stocký*, lékárník a městský radní v Písku 10 zl. — p. Hynek *Skála*, kaplan v Malém Boru u Písku 10 zl. — p. Maria Jiří *Albrecht*, studující v Strakoniciích 10 zl. — p. Bedřich Antonín *Miniberg*, studující v Strakoniciích 5 zl. — p. Jaroslav Karel *Jiríček*, studující v Strakoniciích 5 zl. — p. Rudolf Karel *Plánek*, měšťan Strakonický 10 zl. — p. August Jan *Varous*, měšťan v Strakoniciích 5 zl. — p. Jan Hugo *Kovanda*, studující v Strakoniciích 5 zl. — p. Ludvík *Urban*, c. k. podkrajský komisar v Strakoniciích 10 zl. — p. Vojtěch *Peterill*, kupec v Strakoniciích 5 zl. — p. Tomáš *Bílek*, c. k. gymnasiální professor v Písku 10 zl. — p. Břetislav *Huka*, studující v Písku 10 zl.

— p. Václav *Voříšek*, kaplan v Písku 10 zl. — p. Emanuel Robert *Smidinger*, postráhačův syn v Strakonících 5 zl. — p. Ignác Karel *Smidinger*, měšťan v Strakonících 5 zl. — p. Maximilián *Teyrich*, duchovní správce na Andělcích u Prahy 5 zl. — p. František *Bureš*, kooperátor v Sudoměřicích 10 zl. — p. Jan *Reiner*, c. k. okresní soudce ve Volině 10 zl. — p. František *Grimm*, adjunkt při c. k. okresním soudě ve Vimperce 10 zl. — p. Josef *Synek*, studující z Velkého Ždíkova 10 zl. — p. Tomáš *Březnický*, farář v Strašíně 10 zl. — p. Jan *Wildmann*, aktuar při c. k. okresní komisi k vyvazení pozemností v Kašparských Horách 5 zl. — p. Antonín *Randa*, ze Sušice, studující na akademickém gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Matěj *Karl*, obchodník v Sušici 10 zl. — p. Emanuel *Stambach*, studující v Petrovických u Klatov 10 zl. — p. František *Babor*, farář v Žinkově u Nepomuka 5 zl. — p. Matěj Mar. *Hallada*, studující v Tumašově 10 zl. — p. Tomáš *Rospald*, duchovní správce v Střelohořicích 5 zl. — p. Josef *Ruda*, duchovní správce v Pačivě 10 zl. — p. Ignác Jindřich *Bloch*, studující ve Volenicích u Strakonice 5 zl. — p. Albin Karel *Weyrauch*, žák v Litni 10 zl. — p. Emanuel Jan *Anger*, studující ve Vohrazenicích 10 zl. p. Václav Maria *Hanzal*, žák v Hostomicích 10 zl. — p. Josef *Zimmermann*, duchovní správce v Stodůlkách u Prahy 10 zl. — František *Kratochvíl*, studující z Mlčechost 10 zl. — p. Emanuel *Tichý*, představený v Mníšku 10 zl. — p. Karel *Březina*, studující z Mníšku 10 zl. — p. Josef *Lžičář* ze Záchlumí nad Orlicí, posluchač bobosloví v Holomouci 10 zl. — p. Karel *Mauermann*, official u c. k. bernického úřadu v Nové Pace 10 zl. — p. Bohumil *Eiselt*, posluchač lékařství v Praze 10 zl. — p. František *Vojáček*, kaplan v Kněžovsi 10 zl. — p. Antonín *Schleicher*, doktor filosofie a c. k. mimořádní professor filologie na universitě Pražské 10 zl. — p. Josef *Tiefstrunk*, doktor lékařství v Praze 10 zl. — p. Bohuslav *Klein*, měšťanův syn v Josefově 10 zl. — p. František *Čermák*, farář v Klomíně 10 zl. — p. Emanuel *Pfob*, studující v Praze 10 zl. — Knihovna městská v Třebechovicích 30 zl. — p. Josef *Martinec*, praktikant při c. k. okresní správě komorní v Hradci Králové 10 zl. — p. Antonín *Zajíček*, kaplan v Nymburce 10 zl. — p. Jan *Pechar*, aktuar při c. k. okresní komisi k vyvazení pozemností, v Praze 10 zl. — p. Ludvík *Král*, kupec v Klatovech 10 zl. — p. Eduard rytíř z *Pergru*, sekretář při c. k. zemské komisi k vyvazení pozemností, v Praze 10 zl. — p. Josef *Krátký*, hornický akademik v Příbrami 5 zl. — p. Karel *Čížek*, purkrabí v Černikovcích 10 zl. — František *Bujárek*, kancelářský v Černikovcích 10 zl. — p. Karel *Novák*, kaplan v Rychnově 10 zl. — p. Josef *Šmída*, kaplan v Dobré u Rychnova 10 zl. — p. Frant. *Pavel*, kooperátor v Čechtovicích 10 zl. — p. Herman *Jahovský*, majitel statku v Trpoměřích 10 zl. — p. Bedřich *Lunz*, poslu-

chač práv v Praze 5 zl. — p. František *Valouch*, kaplan v Hostíně na Moravě 10 zl. — p. Ondřej *Neureutter*, doktor práv v Praze 10 zl. — p. Theodor *Neureutter*, posluchač lékařství v Praze 10 zl. — p. Josef *Vrba*, úředník při c. k. státním zastupitelství v Praze 5 zl. — p. Václav *Cygna*, kooperátor v Hovězí na Moravě 10 zl. — p. Jan *Skalický*, prozatímní kooperátor v Onjezdě 10 zl. — p. František Jan *Mazanec*, doktor lékařství v Českém Brodě 10 zl. — p. Jan *Beran*, kaplan v Čermné 10 zl. — p. Josef *Táhorský*, exposita v Hředle 10 zl. — p. František *Fajler*, občan v Mutějovicích u Rakovníka 10 zl. — p. František *Melč*, občan v Mutějovicích 10 zl. — p. Adolf *Popelka*, c. k. státní zástupce u okresního soudu sborového v Hranici na Moravě 10 zl. — p. Václav *Novák*, kaplan na Krásné Hoře 30 zl. — p. Antonín *Jarolímek*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Jan *Vaněk*, úředník při c. k. státní účtárně ve Lvově 10 zl. — p. Serafin František *Hollada*, oud řádu sv. Františka v Bechyni 10 zl. — p. Jakub *Kalmus*, studující na akademickém gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Richard *Rosenblüh*, studující z Litovic 10 zl. — p. Matěj *Kalous*, syn gruntovníkův v Sobíně 10 zl. — p. František *Čípa*, c. k. okresní soudce v Bystřici blíž Nového Města na Moravě 10 zl. — p. Antonín *Němec*, měšťan v Telči na Moravě 10 zl. — p. Vojtěch *Mužik*, statkář v Telči na Moravě 10 zl. — p. Jan *Kypta*, učitel Telčský 10 zl. — p. František *Kříž*, posluchač práv z Telče 10 zl. — p. Antonín Anselm *Novák*, člen řádu piaristického ve Vídni 10 zl. — p. Petr *Pavel*, oud řádu pobožných škol v Praze 10 zl. — p. Eugen Ig. *Řihošek*, kněz řádu kapucinského v Prešpurku 10 zl. — Knihovna Drahotína Wildta ze Zdic 25 zl. — p. Karel *Vladíka*, syn c. k. berního v Českém Dubě 10 zl. — p. Karel *Maydl*, adjunkt při c. k. okresním soudu v Roketnici 10 zl. — p. František *Procházka*, stárek mlynářský v Českých Budějovicích 30 zl. — p. Antonín *Hron* z Leuchtenberku, setník u c. k. 25. pěšího pluku 10 zl. — p. Jan *Sompek*, studující v Budějovicích 10 zl. — p. Jan *Wínsig*, posluchač bohosloví v Budějovicích 5 zl. — p. František *Kalina*, bohoslovec v Budějovicích 10 zl. — p. Jan *Gabriel*, posluchač bohosloví v Budějovicích 10 zl. — p. Václav *Řičák*, kaplan v Dnešicích 10 zl. — p. Matěj *Petráš*, kaplan v Břeskovicích 10 zl. — p. Jan *Brdlík*, kaplan v Merklíně 5 zl. — p. Jan *Kučera*, kupec v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef *Fiedler*, official u c. k. domového, dvorního a státního archivu ve Vídni 10 zl. — p. Josef *Kaiser*, měšťan a městský úředník v Rakovníce 10 zl. — p. Václav *Jčinský*, učitel v Třebosicích 10 zl. — p. Jgnac *Wurm*, kaplan v Dědicích blíž Viškova na Moravě 10 zl. — p. Eduard *Böhm* z Kostelce nad Orlicí, studující III. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Karel *Hemerka*, studující v Slaném 10 zl. — p. Alfons Ferdinand *Štastný* z Blovic, stu-

dující na vyšším gymnasiu v Teresianum ve Vídni 10 zl. — p. Vincenc *Hodek*, podučitel na Strahově v Praze 10 zl. — p. Vilém *Burgermeister*, studující na staroměstském gymnasiu v Praze 5 zl. — p. František *Jirka*, posluchač filosofie v Praze 10 zl. — p. Karel *Rubín*, úředník u c. k. stavitelského ředitelství v Teplicích 10 zl. — p. František *Sorejs*, posluchač bohosloví v Litoměřicích 10 zl. — Josef *Kratochvíl*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef Jaroslav *Lampa*, bohoslovec v Litoměřicích 10 zl. — p. Josef Leopold *Zoonář*, asistent při varhanické škole v Praze 5 zl. — p. Jan *Lambl*, professor lučby v Bělehradě Srbakém 10 zl. — p. Jan Bapt. *Batka*, studující v Praze 10 zl. — p. N. *Hauslohn*, fabrikant v Heřmanově Městci 10 zl. — p. Josef *Sejkora*, učitel na podrealce v Třeboni 5 zl. — p. Kaspar *Lorenc*, c. k. solivární hutímistr v Hallstadtě za Lilem v Horních Rakousích 10 zl. — p. Josef *Kristen*, studující na německé realce v Praze 5 zl. — p. František hrabě *Deym*, c. k. generalmajor a vojenský velitel v Lublani 10 zl. — p. F. *Princ*, adjunkt při c. k. okresním soudu v Geviči na Moravě 10 zl. — p. Josef *Znojemský*, žák v Podoli u Chrudimi 10 zl. — p. František *Trojan*, správce hospodářský na Olešné 20 zl. — p. Ferdinand *Valenta*, studující VIII. gymnasiální třídy v Plzni 10 zl. — p. Antonín *Stark*, studující VI. gymnasiální třídy v Plzni 10 zl. — p. Josef *Vostrejš*, podučitel v Jimramově na Moravě 10 zl. — p. Josef *Marčík*, církevní kněz v Chrudimi 10 zl. — p. Josef *Slezák*, studující realky v Praze 5 zl. — p. Pavel *Šulc*, posluchač filosofie v Praze 5 zl. — p. Josef *Vořera*, farář v Petroviciích 10 zl. — p. Václav *Mikš*, právník v Praze 10 zl. — p. Eduard *Židlický*, právník v Praze 10 zl. — paní Kateřina *Jeřábková*, majitelkyně knihtiskárny v Praze 30 zl. — pan Bohdan *Richter*, studující IV. gymnasiální třídy v Praze 10 zl. — p. Josef *Meurek*, fundální kaplan v Táboře 10 zl. — p. František *Foittl*, právník z Tábora 10 zl. — p. Josef *Landkammer*, kooperátor Tábořský 10 zl. — p. Václav *Suohomel*, studující na podrealce Tábořské 10 zl. — p. Josef *Pfeiffer*, mistr soukenický v Táboře 10 zl. — p. Josef *Becher*, žák na hlavní škole Tábořské 10 zl. — Hlavní a podrealní škola Tábořská na věčnou památku dne 21. list. 1850 zemřelého ředitele svého Antonína Svatoše 100 zl. — P. Matěj *Ješek*, učitel na Chlumu u Hradce Králové 10 zl. — p. Karel *Essenther*, doktor práv v Liberci 10 zl. — p. Antonín *Strauch*, studující v Jičíně 10 zl. — p. František *Pízl*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Leopold *Černický*, studující V. gymnasiální třídy v Praze 5 zl. — p. Martin *Kellaš*, doktor lékařství v Hořejších Beřkovicích 10 zl. — p. Vincenc *Vacek*, kněz církevní v Čermné 15 zl. — p. Josef *Špulák*, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Karel *Prokeš*, studující v Klatovech 10 zl. — p. František Jindřich *Weidner*, studující v Sušici 5 zl. — p. Stanislav Jan *Škarda*, 10 zl.

— p. August *Krčméri*, kaplan evang. v Liptovském sv. Mikuláš
v Uhřích 10 zl. — p. Karel *Jelínek* z Kopidlna, studující v Ji-
číně 10 zl. — p. Leopold *Zimlér*, studující v Praze 10 zl. —
p. Ferdinand *Bořícký*, kaplan u Trinitáře v Praze 10 zl. — p.
Josef *Ortl*, čekatel na c. k. hlavní škole v Praze 5 zl. — p.
František Xav. *Bohutinský* z Obory, studující v Praze 10 zl. —
pan Józef Vendelín *Kopecký*, skutečný professor gymnasia
v Písku 10 zl. — pan F. V., právník v Praze 10 zl. —
p. Jan Antonín *Lešetický*, kaplan v Soběslavi 5 zl. — p. Voj-
těch Slavomír *Pokuta*, kaplan v Soběslavi 10 zl. — p. Antonín
Starý, studující v Praze 5 zl. — p. Václav *Kalenda* z Kuklen,
studující VII. gymnasia třídy v Hradci Králové 10 zl. — p.
František *Novák*, farář v Prohlazích blíž Hradce Králového 10 zl.
— p. Karel *Orel*, kooperátor v Kamenici na Moravě 10 zl. —
p. Michal *Gerháth*, chovanec na biskupském semináři v Nitře
20 zl. — p. Jiří *Vojtěch*, právník v Praze 10 zl. — p. Hynek
Krejčí, obchodník v Hlinsku 10 zl. — p. František *Černý*, če-
katel na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Jan *Bláha*,
auskultant u c. k. okresního soudu sborového v Prachaticích 10 zl.
— p. Václav *Dvořák*, právník v Praze 10 zl. — p. Jan *Edel-
mann*, kandidát doktorátu právnického v Praze 10 zl. — p.
Ignac *Hradil*, oud řádu pobožných škol a professor na Terezianum
ve Vídni 10 zl. — p. J. L. *Koběr*, obchodník v kněžích v Tá-
boře 10 zl. — p. František *Herman*, učitel na stavovské vyšší
realce v Praze 10 zl. — p. Václav *Sychra*, měšťan v Oustí nad
Orlicí 10 zl. — p. František *Jeřábek* ze Svaté Hory, posluchač
bohosloví v Praze 5 zl. — p. Alois *Hartmann* z Budyně, právník
v Praze 10 zl. — p. Antonín *Berger*, podučitel na dívčí škole
v Poličce na Pardubsku 10 zl. — p. Adolf *Jedlička*, právník
z Lochovic 4 zl. — p. Antonín *Čulda*, mlynář a měšťan Pražský
10 zl. — p. František *Berger*, posluchač lékařství v Praze 10 zl.
— p. Antonín *Páral*, bohoslovec v Brně 10 zl. — p. Hubert
Zelinka, posluchač bohosloví v Brně 10 zl. — p. Josef *Schmig-
mator*, bohoslovec v Brně 10 zl. — p. Dominik *Gottwald*, po-
sluchač bohosloví v Brně 10 zl. — p. Jan *Pavlíček*, posluchač
bohosloví v Brně 10 zl. — p. Jan *Borecký*, kandidát soudnictví
v Praze 10 zl. — p. Vilém *Rychlý*, studující ze Lžna okresu
Soběslavského 10 zl. — p. Vincenc *Miška*, doktor lékařství v
Ounošti 10 zl. — p. Emanuel Václav *Holeček*, žák na c. k.
české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Matěj *Tuma*, druhý
učitel v Hostivicích 10 zl. — p. Vojtěch *Fotr* z Turnova,
právník v Praze 10 zl. — p. Bernard *Fechtner* z Mnichova Hra-
diště, právník v Praze 10 zl. — p. Josef *Kroušner*, ingénieur-
assistent při c. k. okresním úřadě stavitelském v Litoměřicích
10 zl. — p. Václav *Melichar*, auskultant při c. k. krajském
soudu v Jičíně 10 zl. — p. Josef *Bolína*, učitel v Brandejse
nad Labem 10 zl. — p. Jan *Šter*, barvíř ve Vamberku 10 zl.

— p. Josef *Papáček*, akademický malíř v Praze 10 zl. — p. František *Vosiha*, učitel kreslení v Bydžově 10 zl. — p. Josef *Křmeš*, měštan v Chrástě 10 zl. — p. Bedřich *Graf*, studující v Praze 5 zl. — p. Martin *Uchytíl*, kaplan v Jarošově blíž Jindřichova Hradce 10 zl. — p. Josef *Mlynář* z Poličky, čekatel reálných škol v Praze 10 zl. — p. Josef *Jan Nebeský*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Josef *Slezák*, studující reálky v Praze 5 zl. — p. Karel *Nagy* z Imramova na Moravě, studující v Brně 10 zl. — p. Vilém *Šel*, studující v Praze 5 zl. — p. Josef *Heřman*, správce hospodářský v Horkách 5 zl. — p. Jakub *Pekár*, studující na lyceale málostranské v Praze 5 zl. — p. Pavel *Šulc*, posluchač filosofie v Praze 5 zl. — p. Gustav *Piszl*, studující VII. třídy na málostranském gymnasiu v Praze 10 zl. — p. František *Hraba*, mlynář z Koloděje 10 zl. — p. Jan *Vopršálek*, doktor lékařství v Plzni 10 zl. — p. František *Kouřinský*, kaplan v Chotusicích 10 zl. — p. Hynek *Bubák*, lesník v Proseči u Nasavrk 10 zl. — p. Arthur *Villigh*, doktor lékařství v Praze 10 zl. — p. Karel *Linha*, studující VII. gymnasiální třídy v Praze 10 zl. — p. František *Pittermann*, úředník při c. k. státní účtárně ve Lvově 10 zl. — p. František *Nedělka*, měštan v Kolíně 10 zl. — p. Antonín *Jelínek*, občan v Hradci Králové 10 zl. — p. František *Částek*, čekatel na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Václav *Klíma*, právník v Praze 10 zl. — p. Eduard *Švec*, syn doktora veškerých práv p. Jana Švece v Praze 10 zl. — p. Karel *Švoboda*, šák II. třídy v Satalicích 10 zl. — p. Josef *Hylšer*, kaplan v Hosičích 20 zl. — p. Josef *Zollmann*, poštovní výpravce v Jaroměři 10 zl. — p. Urban *Plaširýba*, podučitel v Šitbovicích na Moravě 10 zl. — p. Theodor *Schulz*, šák na hlavní škole v Pelhřimově 10 zl. — p. Hynek *Podměšil*, učitel na hlavní škole Pelhřimovské 10 zl. — p. Václav *Mařík*, učitel v Pelhřimově 10 zl. — p. Václav *Chabr*, učitel na dívčí škole v Jindřichově Hradci 10 zl. — p. Karel *Kurfürst*, právník v Praze 10 zl. — p. Bedřich *Hoffmann*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Mikes* z Rokytce, studující v Praze 10 zl. — p. František *Prantl*, kooperátor v Písku 10 zl. — p. Václav *Knížek*, kaplan v Lysé 10 zl. — p. Jakub *Kolář*, kaplan v Dubravě u Varnsdína 10 zl. — p. Adolf *Korejš* ze Svojanova, studující VII. gymnasiální třídy v Brně 10 zl. — p. Emanuel *Kurka*, respicient při finanční stráži v Pacevě 10 zl. — p. Alois Eduard *Hácha* studující z Dobříše 5 zl. — p. Hynek *Vorait*, kancelářský v důchodě Dobříšském 10 zl. — p. Ferdinand *Sáška* z Libáně, učitel a organista ve Vrchlabí 10 zl. — p. František *Valoušek*, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — p. Josef *Ulm*, učitel hudby v Doubraviciích 10 zl. — p. Jan *Papáček*, vrchní dozorce při finanční stráži v Praze 10 zl. — p. Josef *Dittrich*, učitel v Benešově okresu Semilského 10 zl. — p. Josef *Holý*,

kaplan v Semilech 10 zl. — p. Čeněk *Prousek*, c. k. okresní komisar v Karlíně 10 zl. — p. František *Kondelík*, kaplan na Mšeně 10 zl. — p. Václav *Salděsek*, právní praktikant v Chrudimi 10 zl. — Slečna Žofie *Wildmannova*, v Táboře 10 zl. — pan Antonín *Břeský* rytíř z Birkenfelsu, poštovní úředník v Třeboni 10 zl. — p. František Xav. *Fortiér*, c. k. okresní soudce ve Veselí kraji Budějovském 10 zl. — p. Martin *Benák*, kooperátor v Kostelci u Vorlíka 10 zl. — p. Hynek *Paták*, kaplan v Sedle u Vorlíka 10 zl. — p. Karel *Kortus*, kaplan v Mirovicích 10 zl. — p. Rudolf *Vetterl*, adjunkt při c. k. soudu v Mirovicích 10 zl. — p. Karel *Link*, lesní inženýr v Rožmitále 10 zl. — p. Emanuel *Holeček*, mlynář z Bratkovic u Příbrami 10 zl. — p. Josef *Marinz*, studující v Příbrami 10 zl. — p. Emil *Kopecký*, studující v Příbrami 10 zl. — p. Ludvík *Bezděka*, studující v Příbrami 10 zl. — p. Josef *Kolář*, studující v Příbrami 10 zl. — p. Alois Vojtěch *Ekl*, c. k. horní hejtman Příbramský 10 zl. — p. Boguslav Eduard *Kleszczyński*, c. k. mironík górnický z Vieliczky, v Příbrami 10 zl. — p. Václav *Wolf*, učitel v Libomysli 5 zl. — p. Bohumil Hugo *Huta*, studující v Milíně 10 zl. — p. Josef Jan *Brože*, kupec v Radomyšli 7 zl. — p. Alois *Beneš*, kaplan v Sukdole 10 zl. — p. Karel František *Piř*, ředitel varhanické školy v Praze 10 al. — p. Jan *Lorenz*, akcesista u knížecího hospodářského úřadu v Libějicích v Budějovicku 10 zl. — p. Karel *Doskočil* z Přebátka, právník v Praze 10 zl. — p. Hanuš *Gamiš*, studující z Písku 10 zl. — p. Kamil *Gamiš*, studující na gymnasiu Píseckém 10 zl. — p. Josef *Česka*, skutečný profesor pastorálky v Hradci Králové 10 zl. — p. Jan *Klemens*, malíř v Hradci Králové 10 zl. — p. Antonín *Thadlec*, učitel na ústavu dívčím v Praze 5 zl. — p. Josef *Dobrovolný*, právník v Brně 10 zl. — p. František *Šimáček*, posluchač techniky v Praze 5 zl. — p. František *Řehoř*, praktikant u c. k. státní účtárny v Praze 10 zl. — p. Václav *Šrátek*, měšťan Pražský 10 zl. — p. Josef *Sebek*, mlynář v Studňovsi 10 zl. — p. František *Zahálka*, c. k. horní úředník v Táboře 10 zl. — p. Josef *Trapp*, kaplan v Plzni 10 zl. — p. František *Hluchý*, podučitel na Hrádku 10 zl. — p. František *Faltys*, doktor lékařství a vrchní lékař při c. k. ležním sboru vojenském v Rívě v Lombardsku 10 zl. — Slečna Karolína *Šimková*, dcera obchodníka v Praze 10 zl. — pan Antonín *Sekerka*, sládek z Přelouče 10 zl. — p. Jan *Spousta*, obchodník v Holomouci 10 zl. — p. Josef *Jiránek*, rolník ze Spomyšle 10 zl. — p. Vojtěch *Klinger*, adjunkt při c. k. okresním soudu v Nechanicích 10 zl. — panna Marie *Vlachová*, dcera učitelova v Postupicích 5 zl. — p. František *Schmied*, posluchač bohosloví v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef *Schmied*, studující VII. gymnasiální třídy v Praze 10 zl. — p. František *Suchánek* z Vamberku, učitel hudby ve Vídni 10 zl. — p. Jan

Spaňh, kaplan v Klatovech 10 zl. — p. Adolf *Schönhansl*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Václav *Cizka*, kaplan v Hořeliciích 10 zl. — p. Vincenc *Bíba*, učitel na o. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Hynek *Skála*, kaplan v Malém Bornu a Písku 5 zl. — p. Tomáš *Blažek*, studující v Planí 10 zl. — p. Jakub *B. Malý*, spisovatel v Praze 10 zl. — p. Leopold *Černický*, studující V. gymnasiální třídy v Praze 5 zl. — p. Josef *Holuby*, kandidát doktorátu lékařského v Praze 5 zl. — p. Josef *Čermák*, statkář v Milbčicích 10 zl. — p. Fabian *Dias*, kaplan v Oujezdě a Vysovic na Moravě 10 zl. — p. František *Malota*, kooperátor v Hradisku u Kroměříže 10 zl. — p. Vincenc *Sedlák*, posluchač bohosloví v Holomouci 10 zl. — p. Karel *Kaštyl*, kooperátor ve Veselém na Moravě 10 zl. — p. Josef *Vykydal*, kooperátor v Kunovicích na Moravě 10 zl. — p. František *Prachař* z Frenštátu na Moravě, právník v Praze 5 zl. — p. Jakub *Kovář*, administrátor fary Liptálské na Moravě 10 zl. — p. František *Kopiště*, kaplan v Štěpánici 15 zl. — p. Severin *Beran*, posluchač bohosloví v Hradci Králové 30 zl. — p. Bohumil A. *Hackl*, kněz církevní v Hradci Králové 15 zl. — p. Jan *Teplý* z Horní Rovně, bohoslovec v Hradci Králové 15 zl. — p. Tomáš *Blažek*, posluchač bohosloví v Hradci Králové 10 zl. — p. František *Ekrenberger* z Poličky, bohoslovec Královéhradecký 10 zl. — p. Alois *Makarius* z K. Hory, bohoslovec v Hradci Králové 5 zl. — p. Ant. Alois *Suchánek* ze Solnice, bohoslovec v Hradci Králové 5 zl. — p. Antonín *Zima* z Horního Radechova, bohoslovec v Hradci Králové 5 zl. — p. Gustav *Jelínek*, posluchač bohosloví v Hradci Králové 10 zl. — p. Jan *Kopecký* ze Žamberku, bohoslovec v Hradci Králové 5 zl. — p. Josef *Pochyba*, bohoslovec v Hradci Králové 10 zl. — p. Antonín *Rafael*, kooperátor v Hněvčově 10 zl. — p. František *Starý*, posluchač bohosloví v Hradci Králové 5 zl. — p. Venedictin *Sagner*, podučitel v Hronově 10 zl. — p. Jan *Štífer* z Jaroměře, posluchač v bohosloví v Hradci Králové 10 zl. — p. Hynek *Budína*, bohoslovec v Hradci Králové 10 zl. — p. Moriz *Doubenius*, bohoslovec v Hradci Králové 10 zl. — p. František *Jesbert*, bohoslovec v Hradci Králové 10 zl. — p. František *Pochop*, bohoslovec v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef *Vořechka*, bohoslovec v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef F. *Fridrich*, učitel na reálné škole v Náchodě 10 zl. — p. Bedřich *Kroužilka*, auskultant u o. k. statního zastupitelství v Jičíně 10 zl. — p. Josef *Reichrt* ze Starého Plesu, studující na o. k. české vyšší realce v Praze 10 zl. — p. Martin *Šebor*, o. k. krajiný radca v Mostu 10 zl. — p. Ludvík *Nonmacher*, studující v Praze 10 zl. — p. Václav *Popelka*, sládek v Lobzích 5 zl. — p. Hynek *Popelka*, studující v České Lípě 10 zl. — p. Jan *Vajtišek*, právník v Praze 10 zl. — p. Václav *Kučera*, knížecký Lichtensteinský zahradník v Bilanech 10 zl. — p. Jan *Ottomar*

Knauer, umělec hudební ve Varšavě 10 zl. — p. *Karel Bohm* z Richenburka, studující na c. k. české vyšší realce v Praze 10 zl. — p. *Václav Burget*, adjunkt při podrealní škole v Chrudimi 12 zl. — p. *Josef Hamerník*, doktor a c. k. professor lékařství v Praze 20 zl. — p. *Josef Vohnout*, školní pomocník z Hradčů 10 zl. — p. *František Xav. Reich*, důchodenský písař v Nasavrkách 10 zl. — p. *Štěpán Fišer*, studující v Praze 10 zl. — p. *Karel Grotz*, syn kotlářův v Praze 10 zl. — p. *Jan Hušek*, učitel z Labské Tejnice 10 zl. — p. *Gustav Winkler*, boboslovec na evang. theologickém ústavu ve Vídni 10 zl. — p. *Václav Bažant*, studující v Praze 10 zl. — p. *Jindřich Rozvoda* z Chrudimi, studující na c. k. české vyšší realce v Praze 10 zl. — p. *Věnceslav Josef Linhardt*, studující ze Sítelohostie 10 zl. — p. *František Kott*, kandidát gymnasiální professury ze Laáru 10 zl. — p. *Josef Wagner*, hospodářský adjunkt ve Voboře 10 zl. — p. *Václav Bradský*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. *Karel Engelthaler* z Rakovníka, žák triviální školy Rakovnícké 10 zl. — p. *Josef Knobloch*, zámečník v Rakovníce 10 zl. — p. *Jan Em. Čížek*, obchodník ve Velsu v Horních Rakousích 10 zl. — p. *František Vlček*, duchovní v Hrušicích 10 zl. — p. *Jan Kneisel*, kaplan v Králově Městci 10 zl. — p. *Jernej Francel*, privremeni učitel na Celskom gymnasiu 10 zl. — p. *Antonín Lešanovský* z Pacova, studující VIII. gymnasiální třídy v Praze 10 zl. — p. *Jan Furbek*, c. k. poštovský úředník v Praze 5 zl. — p. *Éduard Rudolf Suchánek*, učitel na hlavní škole Jičinské 10 zl. — p. *Karel Jindřich Vyšata*, studující V. gymnasiální třídy v Praze 5 zl. — p. *Rudolf Riegel*, účetní soudce v Sobotce 10 zl. — p. *František Doorský* ze Sobotky, studující v Mladé Boleslavi 10 zl. — p. *Václav Koptíva*, učitel na Karlově v Praze 5 zl. — p. *Josef Maták*, posluchač techniky v Praze 10 zl. — paní *Julie Pospíšilová* choť knihtlačitelská v Praze 10 zl. — pan *Josef Rydl*, kaplan na Krásné Hoře 10 zl. — p. *František Peichel*, absolvovaný technik v Praze 15 zl. — p. *Matěj Bohodív Fejfar*, kaplan v Loučkově 10 zl. — p. *Václav Zikeš*, účetní direktor ve Svojanech 10 zl. — p. *Bedřich Barta*, asessor při c. k. okresním soudu sborovém v Turnově 10 zl. — p. *František Kabeláč*, majitel mlýna v Klešicích u Heřmanova Městce 10 zl. — p. *Josef Koutský*, syn Josefa Koutského, majitele hospody v Raškovcích blízko Heřmanova Městce 10 zl. — p. *J. F. Radouš*, kupec v Heřmanově Městci 10 zl. — p. *Ferdinand Vondráček*, hospodářský adjunkt v Chotovinách 10 zl. — p. *Josef Bican*, hospodářský adjunkt ve Veselíčku 10 zl. — p. *Stanislav Lopatář*, studující z Náchoda 10 zl. — p. *Josef Ehlich*, studující VIII. gymnasiální třídy v Praze 10 zl. — p. *Věceslav Gottfried*, posluchač práv v Praze 5 zl. — p. *František Leopold Patočka*, studující z Vysokého 10 zl. — p. *Jan Nigrin*, měšťan ve Vysokém 10 zl. — p. *František Pudlák*, konceptní adjunkt při

a. k. městském hejtmánství v Praze 10 zl. — p. Karel *Mrášek* ze Slaného, studující na c. k. české realce v Praze 10 zl. — p. Jan *Demons*, hospodářský úředník v Lukově 10 zl. — p. Karel *Zomek*, mistr obuvnický ve Vodňanech 10 zl. — p. Jan *Háring*, tajemník při magistrátě Vodňanském 10 zl. — Obec Lisovická 20 zl. — p. Leopold *Složický*, městský důchodní ve Vodňanech 10 zl. — Knihovna městská ve Vodňanech 5 zl. — p. Jan *Novotný*, zasedník v Křivčíně 10 zl. — p. Josef *Klíma*, druhý učitel z Řevnic 10 zl. — p. Martin *Pokorný*, studující VI. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Václav *Bureš* z Přestavík u Kostelce nad Orlicí, právník v Praze 5 zl. — p. František *Vorlíček*, učitel pro národní školy v Praze 10 zl. — p. František *Nápravník*, gruntovník v Zálezlicích 10 zl. — p. Josef *Jedlička*, učitel na hlavní škole v Rakovníce 10 zl. — Porada učitelská v Rakovníce 20 zl. — p. Josef *Barák*, studující v Praze 10 zl. — p. Václav *Stradal*, rolník v Bránkách 10 zl. — p. Jan *Pfeiffer*, měšťan Pražský 10 zl. — p. Václav Slavomír *Vít* z České Skalice, studující na akademickém gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Josef *Matěšek* z Kardašovy Řečice, studující VIII. gymnasiální třídy v Jindřichově Hradci 10 zl. — p. Eugen *Spaleny* z Kladruha, studující IV. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Dominik *Knobloch*, adjunkt při kremlu na c. k. podřadní škole v Kutné Hoře 10 zl. — p. Vavřinec *Soatek* ze Stojic, právník v Praze 10 zl. — p. Jan *Janda*, studující techniky v Praze 5 zl. — p. Jan *Děbáněk*, studující v Praze 10 zl. — p. Václav *Říša*, c. k. horní přísečník na Horách Slezských 10 zl. — p. František *Heinrich*, absolvovaný technik v Praze 10 zl. — p. Ludvík *Steinbach*, lékárník v Praze 10 zl. — p. Václav *Plítek*, c. k. úředník v Praze 10 zl. — p. Jan *Herman*, adjunkt u polezného úřadu v Protivíně 10 zl. — p. Antonín *Richter* v Praze 10 zl. — p. Jan *Žatecký*, studující VIII. gymnasiální třídy v Litoměřicích 10 zl. — p. Josef *Nápravník*, absolvovaný právník v Praze 5 zl. — p. František *Slanina*, lesní adjunkt v Muřově v Štýrsku 10 zl. — p. Josef *Frankl*, polní kaplan v Oustí nad Labem 10 zl. — p. Alois *Bažant*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Hromádka*, klenář v Bytčici na Moravě 10 zl. — p. Antonín *Životný*, kaplan v Bystřici 10 zl. — p. Michal *Kříž*, studující v Brně 10 zl. — p. Antonín *Beneš*, kooperátor v Kuřimě na Moravě 10 zl. — p. Michal *Lacina*, kaplan v Želčticích na Moravě 10 zl. — p. Václav *Pavlíček*, studující v Brně 10 zl. — p. Adolf *Korejál*, studující VII. gymnasiální třídy v Brně 10 zl. — p. Josef *Vítek*, c. k. inženýr-asistent u státní železné dráhy v České Třebové 10 zl. — p. František *Hanč*, studující z Jeseného 10 zl. — p. František *Kotule*, obchodník v Beskově 5 zl. — p. Josef *Furášek*, studující z Jeseného 5 zl. — p. Josef *Tesař*, gymnasiální učitel v Litomyšli 10 zl. — p. Petr *Augustini*, obchodník v Liptovském

Sv. Mikuláš v Uhřích 10 zl. — p. Jan *Sruček*, žák na podro-
slné škole v Rokycanech 10 zl. — p. Benjamin *Opočenský*,
evangelický duchovní v Dvakačovicích u Chrudimi 10 zl. —
p. Antonín *Melichar*, majitel lékárny v Bozkovicích na Moravě
10 zl. — p. František *Křtěk*, kaplan v Čejkoviciích na Moravě
10 zl. — p. Emilian *Salač*, naddozorce u c. k. finanční stráž-
ve Friedlandě 5 zl. — Knihovna opatství Benediktinského na Slo-
vanech v Praze, 50 zl. — p. Jan *Flíček*, vychovatel v Slezsku 10 zl.
— p. František *Fáček*, auskultant při c. k. státním zástupitel-
ství v Benešově 10 zl. — p. Jindřich *Peck*, studující na c. k.
české vyšší realce v Praze 10 zl. — p. Vincenc *Vávra* mladší,
mlynář v Praze 10 zl. — p. Karel *Telátko*, studující VI. gymná-
siální třídy v Praze 10 zl. — p. Jan *Brož*, studující VI. třídy na
gymnasium Piseckém 10 zl. — p. Ignác *Šladomel*, mlynář z Chva-
těrubic 10 zl. — p. Antonín *Schmitt*, studující VII. třídy na aka-
demičském gymnasiu v Praze 5 zl. — p. Václav *Balcar*, geo-
meter při c. k. berničné komisi v Temešváru 10 zl. — p. Václav
J. Zouzal, obchodník v Jaroměři 10 zl. — p. Adolf Ignác *Mach*,
žák IV. třídy na Týnské hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Jan
Jurenka, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — p. Moric *Herber-
ger*, lékárnický v Praze 10 zl. — p. Josef *Sýkora*, mlynář ve
Zvolechovi 10 zl. — p. Vilém *Erben*, kněhovní v Karlíně 5 zl.
— p. Karel *Kunz*, kandidát gymnasiální professury v Praze 10 zl.
— p. Václav *Říha*, statkář v Hlubočepích 10 zl. — p. Jan
Šindelář, studující v Praze 10 zl. — p. N. *Vojta*, učitel v Tá-
boře 10 zl. — p. Jan *Valášek*, právník v Praze 10 zl. —
p. Josef *Potoček*, studující z Kláštera 10 zl. — p. František
Škalický, posluchač technických předmětů na c. k. vzorní hlavní
škole malostranské v Praze 5 zl. — p. Jan *Jeřábek*, studující
v Praze 10 zl. — p. Antonín *Paleček*, učitel v Praze 10 zl. —
p. Josef *Havlíček* z Dolan, studující v Hradci Králové 10 zl. —
p. Václav *Babúnek*, prozatímní professor na lyceum Piseckém
10 zl. — p. Jan *Veit*, kaplan v Pocer 10 zl. — p. Antonín
Rokos, měšťanost v Náchodě 10 zl. — p. Josef *Kubín*, adjunkt
při c. k. okresním soudu v Náchodě 10 zl. — p. Jan *Kittler*,
soused Miletinský v Náchodě 10 zl. — p. Rudolf Kristian *Pří-
bram*, studující v Přibrami 10 zl. — p. Karel *Hail*, obchodník
a měšťan Přibramský 10 zl. — p. Prokop *Haasen*, c. k. berník v Př-
brami 10 zl. — p. Hynek *Basil*, studující v Přibrami 10 zl. —
p. Ladislav *Štech*, c. k. horní úředník v Přibrami 10 zl. — p.
František Xav. *Wolf*, náměstek c. k. státního zástupce v Přibrami
10 zl. — p. Antonín *Zink*, měšťan a obchodník Přibramský
10 zl. — p. Jan *Goltz*, adjunkt u c. k. okresního soudu v Kar-
líně 10 zl. — p. František *Marin*, žák III. třídy na hlavní
škole Přibramské 10 zl. — p. Basil *Budišinský*, farář ve Voj-
slavicích 10 zl. — p. Petr *Vrabec*, kaplan v Humpolci 10 zl. —
p. Václav *Mrázek*, mlynář v Rakovnic 10 zl. — p. Antonín
Bouček, farář v Malé Chyžce 10 zl. — p. Jan *Špaček* ze

žádu na Moravě, právník v Praze 5 zl. — p. Josef Riss, kandidát gymnasiální professury v Praze 10 zl. — p. Karel Omasta, vikář u sv. Maurice v Kroměříži 10 zl. — p. Jan Machala, učitel v Oseku u Kolína 10 zl. — p. Vojtěch Novák, studující v Klatovech 5 zl. — p. Naum Mallin, tégrovac u Zagrebu 10 zl. — p. A. František Ludškar, žák na hlavní škole v Strakonici 10 zl. — p. Jan Pokorný, občan v Jedibabech u Veltrus 10 zl. — p. Antonín Josef Hlávka, c. k. okresní soudce v Říčanech 10 zl. — p. Jan Suchomel mladší, občan z předměstí Tábořského 10 zl. — p. Josef Šrámek, konsistorní protokolista v Hradci Králové 10 zl. — p. Karel Linhart, žák na hlavní škole Račovnícké 10 zl. — p. Martin Hattaloer, professor řeči a literatury slov. na c. k. kat. gymnasium a na městské realce v Prešpurku 10 zl. — p. Josef Stehlík, knihář ve Vídni 10 zl. — p. Vojtěch Kalivoda, právník v Praze 10 zl. — p. František Koutský, měšťan Pražský 10 zl. — p. Julius Gregr z Nových Dvůrů u Písku, právník v Praze 10 zl. — p. Jan Klíma, právník v Praze 10 zl. — p. Jan Motyka, měšťan v Blatné 10 zl. — p. Albert Roth, studující II. třídy na akademickém gymnasium v Praze 10 zl. — p. Václav Maria Šimáček, žák v Litni 10 zl. — p. Bohuslav Horák, studující v Příbrami 10 zl. — p. Michal Chrástek, kněz biskupství Báňsko-Bystřického a redaktor časopisu „Cyrilla a Methoda“ v Báňské Bystřici 10 zl. — p. Josef Výhan, náměstek c. k. státního zástupce v Praze 10 zl. — p. František Pravoslav Volák, právník v Praze 10 zl. — p. Abund Josef Staněk, posluchač techniky v Praze 10 zl. — p. Josef Huneš, čekatel na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Vojtěch Frič, žák na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl.

V celosti 5498 zl.

Od 1. až do 31. Ledna 1852.

Jeho Eminenci pan *Bedřich kníže Švarcenberg*, kardinál-arcibiskup Pražský 50 zl. — P. Antonín Kahoun, právník v Praze 10 zl. — p. Jan Bezdíček, kaplan v Skutči 10 zl. — p. František Káš, horník na Hoře Březové 10 zl. — p. František Janda, kaplan v Českém Brodě 5 zl. — p. Jan Breuer, posluchač techniky v Praze 5 zl. — p. Theodor Vipler, učitel na hlavní škole ve Vodňanech 5 zl. — p. František Vrba, učitel v Praze 10 zl. — p. Jan Bapt. Lidický, kněz řádu pramenstratského na Strahově v Praze 10 zl. — p. Antonín Pechouček, obchodník ve Vídni 10 zl. — p. Ferdinand Lorenc, syn učitelův v Kroměříži 10 zl. — p. František Vávra, studující z Mělníka 10 zl. — p. Justus Szalatnay, studující v Praze 10 zl. — p. Adolf Černý, právník v Praze 10 zl. — p. Josef Veber, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Josef Soukup, učitel na hlavní škole v Kolíně 10 zl. — p. Jan Hlaváč, lékárník v Ledči 10 zl. — p. Ferdinand Jarš, právník z Hořky 10 zl. — p. Kašpar Hoc, auskultant u c. k. krajinského soudu v Jičíně 10 zl. —

p. Bedřich *Adam* z Přibrami, právník v Praze 5 zl. — p. František *Roč*, mlynář ve Smidarech 10 zl. — p. Josef *Sghora*, kancelista v Sedlčanech 10 zl. — p. Václav *Křihava* z Klovise, posluchač bohosloví v Praze 5 zl. — p. František *Kroner*, farář v Poříčí na Sázevě 10 zl. — p. František *Novotný*, zástupce fary v Dohaličkách 10 zl. — p. Jan *Skrovný*, kancelista při c. k. okresním soudu v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef *Maták*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Jan *Vilímek*, měštan a mlynář ve Vamberce 10 zl. — p. Josef *Čermák*, kaplan na Horách Kutných 15 zl. — p. František *Hasper*, studující v Německém Brodě 10 zl. — p. Antonín *Skála*, právník v Praze 10 zl. — p. Alois *Šmilauer*, studující v Praze 5 zl. — p. Antonín *Schmidt*, studující VII. třídy na akademickém gymnasiu v Praze 5 zl. — p. Jan *Jahn*, c. k. stavební inženýr pro okres Karlínský v Praze 10 zl. — p. Josef *Liebscher*, inženýr-assistent pro okres Karlínský, v Praze 5 zl. — p. Antonín *Just*, kaplan polní v Josefově 10 zl. — p. Antonín *Čermák*, studující z Kolína 5 zl. — p. Josef *Bernard*, studující v Praze 10 zl. — p. František *Liška*, c. k. okresní komisar komorní v Praze 20 zl. — p. Josef *Prachenský* z Roudnice, posluchač práv v Praze 10 zl. — p. Jan *Vyhnálek* ze Žebráku, studující na staroměstském gymnasiu v Praze 5 zl. — p. Josef *Kolář* z Oujezda, studující v Jičíně 10 zl. — p. Bedřich *Filous*, soukromník v Pavinově 10 zl. — p. Gustav *Kattuy*, studující v Praze 10 zl. — p. Vatroslav *Věrnak*, župník na Visokom u Hávratsoj 10 zl. — p. Václav *Zeman*, posluchač na obchodnické škole v Budějovicích 10 zl. — *Čtenářský spolek* v Žďáru na Moravě (darem p. Jana Pluhaře) 20 zl. — p. Otakar *Shrican* z Vyšnova, studující na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Rudolf *Sádlo*, obchodník v Hallstadtě 10 zl. — p. František *Eiša*, studující v Praze 5 zl. — p. Jan *Šrámek*, žák na hlavní škole v Rokycanech 10 zl. — p. František Václav *Karlík*, učitel na hlavní škole Rokycanské 10 zl. — p. Jan *Lodl*, učitel v Rokycanech 10 zl. — p. František *Malinský*, stavitelský revident v Podmoklém 10 zl. — *Knihovna gymnasiální* v Brně 20 zl. — *Obec Poříčanská* v okresu Českobrodském 25 zl. — p. Jan *Fiedler*, lékařník v Kříně 10 zl. — p. Jan *Kinsel*, studující IV. třídy na akademickém gymnasiu v Praze 5 zl. — p. František *Klíma*, druhý učitel v Kejích 10 zl. — p. Theodorik *Hladík*, oud řádu promonstratského na Strahově v Praze 10 zl. — p. Karel *Golts*, knížecí Fürstenbergský registrátor v Praze 10 zl. — p. Bernard *Löstner*, jezdný u knížete Fürstenberka v Nížboru 10 zl. — p. Václav *Petrlik*, kooperátor v Šmidberku 15 zl. — p. Josef *Machek*, doktor práv a náměstek c. k. státního zástupce v Chrudimi 10 zl. — p. Josef *Huml*, posluchač bohosloví v Praze 5 zl. — *Měšťané Nového Města* nad Metují 20 zl. — p. Bedřich *Peters*, studující VIII. třídy gymnasiální v Praze 10 zl. — p. Antonín *Horold*,

studující v Praze 10 zl. — p. Jan *Veselý*, diurnista při ředitelství c. k. železné dráhy v Praze 10 zl. — p. Bernard *Guldener*, studující v Plzni 10 zl. — p. František *Pecháček*, mlynář z Plzně 10 zl. — p. František *Bakeš*, učitel v Žeraticích na Moravě 20 zl. — p. Bartoloměj *Pachta*, kaplan v Tejně nad Vltavou 20 zl. — p. Gustav *Umlauf*, doktor práv v Praze 10 zl. — p. František *Rosinek*, studující v Praze 10 zl. — p. Václav *Schütz*, úředník při magistrátě Pražském 10 zl. — p. Vojtěch *Zelený*, poručík u c. k. pěšího pluku Benedekova v Praze 10 zl. — p. Vilém *Eidner*, lékárník v Praze 30 zl. — p. Jakub *Felix*, studující na lyceale malostranské v Praze 5 zl. — p. Antonín *Tichý*, žák na hlavní škole Náchodské 10 zl. — p. František *Prachar* z Frenštátu na Moravě, právník v Praze 5 zl. — p. Václav *Bureš*, z Přestavlk u Kostelce nad Orlicí, právník v Praze 5 zl. — p. Josef *Doubek*, syn Josefa Doubka, pána na Litni 50 zl. p. Antonín *Prikner*, studující z Humen 10 zl. — p. Petr *Hanák*, posluchač bobosloví v Holomouci 20 zl. — p. Alois *Butinský*, posluchač bobosloví v Holomouci 10 zl. — p. Josef *Sabran*, mistr krejčovský v Ctínovsi 5 zl. — p. František *Šimáček*, posluchač techniky v Praze 5 zl. — p. Antonín *Šimáček*, doktor práv v Praze 5 zl. — p. Karel *Beer*, studující v Praze 10 zl. — p. Jan František *Holec*, syn kontrolora lesního na Šumburcích 10 zl. — p. Leopold *Drož*, kaplan v Běli 5 zl. — p. Jan *Vrabčík*, obchodník v Libochovicích 10 zl. — p. František *Říha*, studující v Praze 10 zl. — p. Eduard *Skřidánek*, měšťan v Březnici 10 zl. — p. Jan *Portš*, c. k. kontribuční ve Vodňanech 10 zl. — p. Jan *Holeček*, kupec v Praze 20 zl. — p. Jan *Hüttel*, studující v Libochovicích 5 zl. — p. Karel *Spergel*, jednatel obchodní komise v Přeštici 10 zl. — p. František *Putschögel*, auskultant u c. k. krajinského soudu v Písku 10 zl. — p. Jan *Hejtmánek*, učitel v opatrovně malých dětí v Karlíně 10 zl. — p. Herman hrabě *Lanius*, c. k. komisar při podkrajském úřadě v Dubé 10 zl. — p. Karel *Šrůtek*, studující v Praze 10 zl. — p. Ludvík *Sedlák*, učitel opatrovny Písecké 10 zl. — p. Jan *Hajrovský*, právník z Rokycan 10 zl. — p. Václav J. *Šlechta*, obchodník v Slaném 10 zl. — p. Albin *Lausmann*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Doucha*, vychovatel u p. rytíře Neupaura v Praze 10 zl. — p. Petr *Správka*, geometr v Brašově 10 zl. — p. Karel *Krupaš*, obchodník na Smíchově 10 zl. — p. František J. *Zoubek*, z Kostelce nad Orlicí, studující VII. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Antonín *Zámečník*, učitel na hlavní škole v Bydžově 10 zl. — p. Josef *Malý*, kaplan z Černého Kostelce 5 zl. — p. Arthur *Villigh*, doktor lékařství v Praze 10 zl. — p. Václav *Hartmann*, posluchač lékařství v Praze 10 zl. — p. Antonín *Kneysl*, kupecký v Novém Bydžově 10 zl. — p. Augustin *Pinsker*, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Antonín *Růžička*, studující v Praze 10 zl. — p.

Antonín *Skokan*, posluchač bohosloví v Praze 5 zl. — p. Karel *Mohelský*, z Ketkovic na Moravě, právník v Praze 5 zl. — p. Vojtěch *Šimandl*, studující v Plzni 10 zl. — p. Bernard *Boháček*, kaplan v Mýtě 10 zl. — p. František Karel *Krouský*, hospodský v Sovinkách 5 zl. — p. Ludvík *Homolka*, studující v Praze 10 zl. — p. Vojtěch *Šafařík*, učitel na c. k. české realce v Praze 10 zl. — p. V. Julius *Rott*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Krečmer*, studující v Praze 10 zl. — p. Franjo *Žužel*, kaplan kod sv. Marka u Zagrebu 20 zl. — p. Florian *Bartel*, auskultant při c. k. okresním soudu v Praze 10 zl. — p. Jan F. *Osner*, studující z Elhenio 10 zl. — p. Jan *Korda*, kontrolor u c. k. berničného úřadu v Hluboké 10 zl. — p. Matouš *Míkola*, kaplan v Týně nad Vltavou 10 zl. — p. František *Čulka*, obchodník v Týně Vltavském 10 zl. — p. Josef *Spoboda*, kněz církevní v Albrechtci 5 zl. — p. František *Vorel*, učitel v Týně nad Vltavou 10 zl. — p. Petr *Stuchl*, učitel v Týně nad Vltavou 10 zl. — p. Alois *Slavík*, studující na Novém Městě nad Metují 5 zl. — p. Jan *Vilímek*, měšťan a mlynář ve Vamberce 5 zl. — p. Karel *Gregora*, kancelářský při hospodářském úřadě v Libochovicích 10 zl. — p. Josef *Suk*, úředník při magistrátě Pražském 10 zl. — p. Václav *Krouský*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Bukvička*, učitel v Nymburce 10 zl. — p. Antonín *Rajský*, kaplan ve Velíši 10 zl. — p. Josef *Lerch*, docent lučby právní a lékárník na Smíchově 10 zl. — *Knihovna* knížecího rodu *Kinského* 100 zl. V celosti 1615 zl. stf.

Od 1. až do 29. Února 1852.

Pan Antonín *Roller*, studující z Onstí nad Orlicí 10 zl. stf. — p. Adolf *Schuh*, studující z Tábora 10 zl. — p. Theodor *Goller*, ze Zlonic, studující na c. k. české realní škole v Praze 10 zl. — p. František *Goller* ze Zlonic, studující na akademickém gymnasium v Praze 10 zl. — p. Moric *Fialka*, práporník u c. k. pěšího pluku Benedekova v Rastadtě 10 zl. — p. Eduard *Pán*, studující II. třídy na novoměstském gymnasium v Praze 10 zl. — p. Josef *Reichert* z Plačic, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Jan *Čížek*, obchodník v České Třebové 10 zl. — p. Jan *Sklendř*, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — p. František *Titěra*, studující z Ctinovi 10 zl. — p. Václav *Tomek* z Hrádku, studující v Praze 5 zl. — p. Josef *Minářik*, studující z Kostelce 10 zl. — p. Vincenc *Miška*, doktor lékařství v Onnošti 10 zl. — p. Josef *Todl*, obroční v Hostiradicích 10 zl. — p. Václav *Jičinský*, učitel v Třebosicích 10 zl. — p. Václav *Fialka*, kaplan v Sopotských 10 zl. — p. Frant. *Jenč*, studující v Praze 5 zl. — *Členářský spolek* v Prostějově na Moravě 10 zl. — Pan Václav *Semбера*, právník v Praze 10 zl. — p. Václav *Pácalt*, poddůstojník u c. k. pěšího pluku Konstantinova v Josefově 10 zl. — p. Václav *Fykl*, studující v Praze 10 zl. — p. Štěpán *Vater*,

rektor seminárský v Litoměřicích 10 zl. — p. Karel *Kerka*, vice-rektor semináře Litoměřického 10 zl. — p. František *Prach*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Karel *Rotký*, kadet u c. k. pěšího pluku Wellingtonova 10 zl. — p. Jan *Rotký*, studující z Mníšku 10 zl. — p. František *Krátký*, hutní úředník v Nových Hutích 10 zl. — p. Antonín *Rážíčka*, rolník v Bukoli 10 zl. — p. Vojtěch Slavomír *Pokula*, kaplan v Soběslavi 5 zl. — p. Václav *Machačka*, c. k. okresní soudce v Libáni 10 zl. — p. Michal *Hornig* z Horní Lužice, studující ve Vendickém semináři v Praze 5 zl. — p. Emanuel *hrabě Pötting*, kanovník Holomádoký a farář v Slavičíně na Moravě 10 zl. — p. František *Mašek*, kněhvedoucí v Praze 10 zl. — p. Josef *El*, kaplan v Libochovicích 10 zl. — p. Karel *Havránek*, kaplan v Dobřichovicích 10 zl. — p. František *Vojáček*, kaplan v Kněžovsi 10 zl. — p. Ferdinand František *Lehminger*, žák na hlavní škole u Piaristů v Praze 10 zl. — p. B. J. *Durdík*, kupec v Dvoře Králové 10 zl. — p. Pavel *Vraný*, žák na hlavní škole Piaristické v Praze 10 zl. — p. Jan Alois *Jánský*, studující ze Smíchova 10 zl. — p. František Maria *Holoubek*, studující z Hostomie 10 zl. — p. Karel *Leeder*, doktor práv ve Vídni 10 zl. — p. František *Nejedlý*, kupecký ve Vídni 10 zl. — p. L. *Müllner*, kupecký ve Vídni 10 zl. — p. Jan *Kubišta*, kupecký ve Vídni 10 zl. — p. Václav *Nejedlý*, studující v Budějovicích 20 zl. — p. Věnceslav *Tkadlec*, ingénieur ve Vídni 10 zl. — p. František *Hruška*, studující v Rychnově 15 zl. — p. Isfrid *Rein*, kněz řádu premonstratského a kaplan v Humpolci 10 zl. — p. Jan *Kahoun*, kaplan v Loshovicích 5 zl. — p. František *Novák*, právník v Praze 5 zl. — p. Karel *Trnka*, kontrollor na Křivoklátské 10 zl. — Arnošt *Vysoký*, praktikant u c. k. horního vrchního úřadu v Joachimově 5 zl. — p. Alois *Jelínek*, kaplan v Podivíně u Mikulova 10 zl. — p. Václav *Šrámek*, žák na Peruoi 10 zl. — Pan Emerich *Petrík*, hospodářský inspektor na Pátecku 10 zl. — *Knihovna učiliště „pčola“* města Kašofera okresu Filipopolského v Bulharsku 10 zl. — Pan Jindřich *Safránek*, studující na Horách Kutných 10 zl. — p. Josef *Müller*, duchovní správce v Popovicích 10 zl. — p. Adolf *Patara*, studující na malostranském gymnasiu v Praze 5 zl. — p. Josef *Slavík*, kupecký v Novém Městě nad Metují 10 zl. — p. Hynek *Berger* z Mezeříče, posluchač богословí v Brně 10 zl. — *Knihovna Velko-Mezeríčská* 20 zl. — Pan Václav *Urban*, rolník v Chrousticích 10 zl. — p. Ferdinand Jaroslav *Ovejn* ze Solnice, kaplan v Brandejse nad Orlicí 10 zl. — p. Jan *Klein*, kaplan ve Vostružně 10 zl. — p. Viktor *Seifert*, studující z Panenské Tejnice 10 zl. — p. František *Charvát*, mlynář a obecní radní na Žamberce 10 zl. — p. Quido *Jedlička* z Poličky, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef *Šrámek*, konsistoriální protokolista v Hradci Králové

10 zl. — p. Leopold *Hájek*, sládek v Nasavrkách 10 zl. —
p. Josef *Baltzar*, studující techniky v Praze 5 zl.
V celostě 695 zl. ve stříbře.

B i b l i o g r a f i e.

(Ceny ve stříbře.)

- Archeologické listy*, vydávané od Musejního archeologického sboru. Svazek první. (Obsah: 1. Starobylá spinadla, kreslil Hellich, ryl Merklas. 2. Byzantinský kostel ve vsi Svatém Jakubě, kreslil Bergmann, ryl Schmidt. 3. Čítací pulpit v kapitolním sále kláštera Oseckého, kreslil Bergmann, ryl Schmidt). V Praze 1852. Tisk Synů Boh. Haase. Vel. folio, za 40 kr. (Připojeno popsání obrazů.)
- Abecední listek*. Ve Vídni 1851. V prodeji c. k. nakladatelstva školních knih. V 8, za 1 kr. (Poprvé latinkou.)
- Antonín Burger. Nástin životopisný*. Seepsal Frant. Doucha, církevní kněz arcidiecése Pražské. (Vyňato z Časopisu pro katolické duchovenstvo.) V Praze 1850. Tisk c. k. dvorní knihtiskárny Synů Boh. Haase. Str. 16 v 8.
- Biblická dějprava starého i nového zákona* pro školy obecné od Jos. Kreisingra, ředitele a katechoty na c. k. hlavní škole v Rokycanech. Ve Vídni 1852. V prodeji c. k. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 257 v mal. 8, za 17 a 22 kr.
- Bibliotéka kazatelská*, čili sbírka kázání a řečí homiletických. Vydává Jan E. Bilý. Dílu III. svazek 3 (v celku svazek 11.) Brno 1852. Tisk a náklad K. Winkra. Str. 96 v 8. Předplatní cena na 12 svazků 3 zl.
- Bolemil aneb Uč se znáti pravých přátel svých*. „Krásná“ povídka pro dospělejší mládež ale A. Kotzebue od K. Hradeckého. V Trutnově 1852. Tisk a náklad Ladislava Pospíšila. Str. 232 v mal. 8 za 28 kr.
- Brána angelská* aneb nový Zlatý nebe klíč atd. Od Jos. Zimmermanna, lokalisty ve Stodůlkách. V Praze 1852. Tisk a náklad Synů Boh. Haase. Str. 880 v 8, za 1 zl. 30 kr. (Švabachem.)
- Cesta do svatého Říma a po Itálii*, kterouž roku 1846 konal P. Pavel Frey, kapitulár Teplský, dozorce v Marianově (Marianských lázních). V Praze 1852. Nákladem Dědictví Svatojanského. S mapou a mnohými obrazy z kamenotiskárny Jos. Jelínka. Str. 298 a soupis v 8, za 1 zl. 12 kr. (První kniha Dědictví Svatojanského sličenou latinkou tištěná, zajištěná vděk přemnohým.)
- Čechisch-slovakische und deutsche Aufgaben zum beiderseitigen Uebersetzen, und Lesestücke*. Von Martin Hattala, Pro-

- fessor der tschisch-slovakischen Sprache und Literatur am k. k. Staatsgymnasium und an der städtischen Realschule in Pressburg. Pressburg 1851. S. 112 v 8, za 30 kr.
- Česká čítací kniha** pro třídy vyššího gymnasia. Druhé vydání. V Praze 1852. Sklad knihkupectví Calvova. B. Tempský. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 604. v 8, za 1 zl. a 1 zl. 8 kr. (Sestavil F. L. Čelakovský.)
- Čtvero kněh o následování Panny Marie.** Kniha modlitební a vzdělávací ve dvou dílech. Sestavil Pantaleon Neumann. V Hradci Králové 1850. Tiskem a nákladem Jana Host. Pospíšila. Str. 91. v mal. 8, neváz. za 36 kr. (Švab.)
- Dalimilova Chronika česká,** v nejdávnější čtení navracená s různoslovím i přídavky desíti rukopisův opatřená, od Vác. Hanky. Se snímek nejstaršího rukopisu. Otisk druhý. V Praze 1851. Nákladem vydavatelovým. V kommissi u Vác. Hessa. Str. 264 ve vel. 12, za 50 kr.
- Dějepis prvního kláštera řeholních kanovníků sv. Augustina v Čechách,** v městě Roudnici nad Labem. Od J. Pavly, kooperatora při proboštském chrámu tamže. V Praze 1850. Tisk u Synů Boh. Haase. V 8. (Quštěno zvlášť z Časopisu pro kat. duchovenstvo 1850, sv. 1—3.) Neprodává se.
- Druhá sbírka lékařské terminologie.** Příloha k Časopisu Česk. Museum na rok 1851. (Sebral Dr. Čejka.) V Praze 1851. Tisk K. Jeřábkové, vedením J. Hlaváčka. Str. 51 v 8. (První sbírka vytištěna v Čas. Česk. Mus. 1848. díl II. sv. 3.)
- Frant. Sal. Bihlera Prostonárodní kázání** na všechny neděle a svátky církevního roku mimo některá příležitostní kázání. Díl druhý. Dle čtvrtého popraveného atd. vydání zčeštil Fr. Poimon. V Brně 1851. Tisk a náklad Karla Winikra. Str. 282 v 8, za 1 zl. 12 kr. (Švab.)
- Historie Girardinů.** Z francouzského A. Lamartina přeložil V. Voják. Svazek 10. 11. V Praze 1852. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. V 8. Svazek po 20 kr.
- Jen s pravdou cen!** čili sprostý rozum o velikých věcech. Svazek 6: „Věčný Žid, neboli Zvěřina bez omáčky.“ V Praze 1852. U Vác. Hessa; svazek po 8 kr. (Švab.)
- Kapesní slovníček novinařský a konversační.** Sepsal Rittersberg. Sešitek 18. 19. 20. V Praze 1852. U Jarosl. Pospíšila. Cena sešitku předplatní 10 kr., mimo předplacení 15 kr.
- Kapesní slovník polsko-český a česko-polský.** Vzdělal Jos. Boleslav Podstránský. Díla prvního polsko-českého svazek čtvrtý. (Tím polsko-český díl ukončen.) Přidána „Polská mluvnice“ a články: „O sjednocení řeči česko-polské.“ V Praze 1852. Na skladě u Vác. Hessa. Str. 477 a 40 ve vel. 16. Cena celého dílu polsko-českého 1 zl. 50 kr. (u spisovatele v Ostruhové ulici č. 223—III jest za 1 zl. 24 kr.)

Kardinál Richelieu. Historický obraz z časů francouzského krále Ludvíka XIII. Sepsal G. P. James. Z anglického jazyka přeložil V. F. Bambas. Svazek 3. 4. V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jeřábkové. V 16. Svazek po 6 kr., na pěknějším papíře po 8 kr.

Kniha ke čtení pro druhou třídu městských a venkovských škol. Ve Vídni 1851. V prodeji c. kr. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 180 v 8, za 11 a 15 kr. (Poprvé latinkou a jen z malé částky švabachem.)

Kratičký přírodopis o rostlinách a nerostech. Od Jos. V. H. S několika vyobrazeními. II. V. Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 72 v 16, za 8 kr. (Vydán již předtím od téhož spisovatele „Kratičký přírodopis o ssavcích“.)

Krátká mluvnice německého jazyka pro Čechy, Moravany, Slezany a Slováky. Ve Vídni 1852. Knihkupectví V. O. Venedikta. Str. 106.

Křížová cesta dle pobožného kněze „Leonarda a Portu Mauritio“ vzdělaná od Frant. Jabulky, lokalisty v Konojedech. Šesté vydání. V Praze 1852. Tisk kn. arcibiš. knihtiskárny. Str. 48 v 12, za 6 kr. (Švab.)

Křížová cesta, jak se koná v Českém Chrámě Matky Boží na Nábřeží ve Vídni. Ve Vídni 1852. Tisk Mechitharistův. Str. 18 v 12, za 4 kr. (Latinkou.)

Liturgika čili sv. obřady neb ceremonie, kterýchž sv. církve katolická při veřejných službách Božích užívá. Dle Ripplovy a Homiobenovy „Ozdoby katolické církve“ prdstonárodními rozmluvami objasnil a vysvětlil Josef Ant. Šrůtek, kněz církevní, redaktor „Školníka“ Kralohradeckého. V Praze 1852. Nákl. Dědictví Svatojanského. Str. 930 v 8, za 1 zl. 30 kr. (Švab.)

Malá kniha k čtení pro žáky obecních škol. Díl první. Učení náboženství. Ve Vídni 1851. V prodeji c. kr. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 112 v 8, za 7 a 10 kr. (Švab.)

Malý katechismus s otázkami a odpověďmi pro nejmenší děti. Ve Vídni 1851. V prodeji c. kr. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 31 v 8, za 2 a 3 kr. (Švab.)

Mnichův Chrabrův o písmenech slovanských (О ПИСМЕНЕХЪ УРЪНОРПЗЦА ХРАБРА). Vydal Pavel Josef Šafařík. V Praze 1852. Tiskem Synův Boh. Haase. V kommissi knihkupectví Calve. Str. 8 v 8, za 8 kr. Vyňato ze Šafaříkových „Památek dřevního písemnictví Jihoslovanů. (Písmem cyrilským.)

Nábožné kázání, kteréž při pohřební počestnosti ku posvěcení památky Jana Kollára, slavené dne 29. února 1852 v chrámě evanj. a v. ve Vídni, měl Karel Kuzmány, sl. b. kazatel evanj. a cis. kr. professor. Ve Vídni 1852, u Mechitharistův. Str. 16, ve vel. 8.

- Nal a Damajanti.** Dle Boethlingovy recenze textu (ze sanskritského jazyka) přeložil Dr. A. Schleicher, c. k. mimořádní prof. srovnávací jazykovědy a sanskritu na universitě Pražské. Výňatek z Časopisu česk. Museum. V Praze 1852. V knihkupectví Calvově. Str. 70 v 8., za 40 kr.
- Nalezenec aneb Škola života.** Prospěšná povídka pro mládež, od Gustava Nieritze. Přeložil Frant. Boh. Tomsa. Druhé vydání. V Praze 1852. Tisk a náklad Synů Boh. Haase. Str. 119 v mal. 8., za 16 kr. (Švab.)
- Naučení, kterak ti, kdož na vyvazovacím fondu v království českém něčeho pohleděvali mají, právem svým průchod díti mohou.** Podle nařízení vys. ministerium (ode dne 23. ledna 1852 č. 1633) vydáno od c. k. ředitelství vyvazovacího fondu v Čechách. V Praze 1852. Tisk a. k. dvorní knihtiskárny Synů Boh. Haase. Str. VIII. a 31 v 8. Cena nám nebyla udána.
- Nauka početní** pro druhou a třetí třídu obecných a hlavních škol. Ve Vídni 1851. V prodeji c. k. nakladatelství školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 187 v 8., za 12 a 16 kr. (Poprvé latinkou.)
- Nauka počítání z hlavy** pro první třídu obecných škol v c. k. zemích. Ve Vídni 1851. V prodeji c. k. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 94 v 8., za 6 a 8 kr. (Poprvé latinkou.)
- Nejhlavnější základ rolnictví: Lučba rolnická.** Podle J. A. Stöckhardta podal F. S. Kodym. Díl první. V Praze 1851. Jarosl. Pospíšil. Str. 162 v 8., za 24 kr.
- Nejlacinější domácí lékař o tobolce.** Okamžitý a bezpečný raditel v nemocech. V Jindřichově Hradci 1852. Tiskem Aloisia Jos. Landfrasa. Str. 122 v 24, za 12 kr. (Švab.)
- Obecný zákonník říšský a Věstník vládní pro císařství rakouské.** (Spolu německy.) Ve Vídni 1852. Čtvrtý ročník. Vyšla již částka XVI. Arch se počítá po 2 kr.
- Paběrky z dějů Kojetinských.** Sestavil Jos. Chytil. V Brně 1851.
- Památka úmrtí Jana Kollára.** (Báseň složená k úmrtí slavnosti obdivované v modlitebnici církve české evangelické augšpurského vyznání v Praze dne 5. února 1852.). V Praze. Tisk B. F. Mohrmanna. Str. 3 v 8, za 6 kr. v domě jmenované církve.
- Památky děvního písemnictví Jihoslovanské.** Díl předchozí. Sebral a vydal Pavel Jos. Šafařík. (ИЗБОРЪ ЮГОСЛАВΙΑНСКИХЪ ДОСТОПАМАТНОСТІИ). V Praze 1851. Tiskem cis. král. dvorní knihtiskárny Synů Boh. Haase. V kommissi u Calve. (Obsah: Titul a předmluva. Život sv. Konstantína řečeného Cyrilla. Život sv. Methodia. Život sv. Symeona od krále Štěpána. Život sv. Symeona od sv. Savy. Okázky občanského písemnictví. (Úhrnkem 105 listů ve vel. 8, za 2 zl. 40 kr.)

- Papoušek.** Povídka pro mládež. Vzdělal B. Jaroslav. V Jindřichovu Hradci 1851. Tiskem Aloisia Jos. Landfrasa. Str. 72 v 16, za 20 kr.
- Pastýřský list** J. E. kardinála arcibiskupa pražského k věřícím jeho diocese. S připojenými pobožnostmi a modlitbami v milostivém létě 1852. V Praze 1852. Tisk a sklad arcib. knihtiskárny. Str. 42 v 12, za 4 kr. (Švab.)
- Pěstování chřesti čili šparglu** v Mladé Boleslavi. Dle dvacíleté zkušenosti sepsal Jan Šmal, člen české i moravské štěpařské a vinařské jednoty. V Mladé Boleslavi 1852. Lauterbach. Str. 32 v 16, za 10 kr.
- Počátkové nerostopisu** jakožto úvod k ustanovení nerostů dle přírodopisných znaků. Od Jana Krejčího. Svazek II. V Praze 1852. Nákladem J. V. Calvovského knihkupectví. Str. 157 a XVII, za 1 zl.
- Polská mluvnice** čili přehled forem jazyka polského ohledem na jazyk český. Přidán článek: Osjednocení řeči česko-polské (západo-slovanské). Sepsal Jos. Boleslav Podstránský. (Vyňatý z polsko-českého slovníku.) V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. Na skladě u V. Hessa. Str. 40 a IV ve vel. 16. za 10 kr. (U spisovatele v Ostruhové ulici číslo 223-III za 8 kr.)
- Povídky pro mládež dospělejší.** Sebral Jan Karel Škoda, katecheta v c. k. české hlavní škole v Praze. (č. 721-II.) V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. Tisk Bedř. Rohlička. Str. 92 v 8, za 10 kr.
- Praktický úvod k rychlému a snadnému naučení se české řeči.** Pro Čechy a Němce sepsal Jan Slav. Tomítek. Praktischer Lehrgang zur schnellen und leichten Erlernung der böhmischen Sprache. Für Böhmen und Deutsche verfasst von J. Sl. Tomítek. V Praze 1852. Sklad knihkupectví Kronbergrova. Str. 220 v 8, za 1 zl. (Kniha sepsána způsobem prakticky postupovacím, tak zvaným Ahn'ovým.)
- Praktischer Lehrgang zum schnellen und leichten Erlernen der böhmischen Sprache.** Bearbeitet von Dr. Franz Čupr, Professor am Prager altstädter k. k. Gynnasium. Einleitender Theil zu dessen Sprachlehre. Prag 1852. Verlag von Karl André. Str. 72 v 8, za 14 kr. (Psáno stručně prakticky postupujícím tak zvaným Ahn'ovým způsobem.)
- Přehled literatury české.** Dle druhého vydání Historie literatury české Josefa Jungmanna. Pro školy a dům v Čechách, v Moravě a na Slovensku. V Praze 1852. U Václ. Hessa. Str. 36. ve vel. 8, za 10 kr.
- Příruční knížka k úřadování představených obecních.** Sepsal Frant. Špatný, tajemník u c. k. podkrajského úřadu na Smíchově. První svazek (druhým vydáním). V Praze 1852. Tisk c. k. dvorní tiskárny Synů Boh. Haase. Str. 72 v mal. 8, za 20 kr.

Prorokování osudu. Dle románu „La bonne aventure“ od Eugena Sue, česky vzdělal Vác. Filípek. Svazek 2. 3. V Praze 1852. Tisk a náklad Kateř. Jerábkové. Str. 80 v 16; svazek po 6 kr.

Řeči, epístoly a evangelia na všechny svátky přes celý rok i umučení našeho Spasitele. Ve Vídni 1851. V prodeji o. k. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 238 v 8, za 15 a 20 kr. (Švab.)

Rukověť české a německé konversační mluvy s krátkou českou mluvnicí. Sepsal J. N. Konečný. Druhé opravené a rozmnožené vydání. Handbuch der böhmischen und deutschen Conversations-Sprache, nebst einer kurzgefassten böhmischen Sprachlehre. Wien 1852. Verlag von Karl Haas. Str. 190 v mal. 8. za 48 kr.

Sebrané spisy Prokopa Chocholouška. Dílu prvního sešit. 2. 3. 4: Dcera Otakarova, dějepisná pověst. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. V 16. Sešit. po 8 kr. u spisovatele (v Josefské ulici č. 43-III. v domě anglických panen) i v knihkupectvích. Na 5 exemplářů šestý nádavkem.

Slabikář pro dědinské školy. V Praze 1852. V c. k. skladu knih školních. 3 archy v 8, za 3 a 6 kr. (Poprvé latinkou.)

Slabikář pro školy venkovské. Ve Vídni 1851. V prodeji c. k. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 45 v 8, za 3 a 6 kr. (Poprvé latinkou a jen z malé částky švabachem.)

Slabikář pro školy venkovské i Malý katechismus s otázkami a odpověďmi pro nejmenší děti. Ve Vídni 1851. V prodeji c. k. nakladatelstva školních knih. Tiskem L. Grunda. Str. 46 a 31 v 8, za 5 a 8 kr. (Latinkou a švab.)

Soustava hláskovací k názornému vyučování, dle kteréž možno lehce a brzo naučiti se písmenům, čtení a slabikování. Od V. Kalendy. V Hradci Králové 1851. (Přešlo v c. k. sklad knih školních.) Na 4 plakátích listech. Cena 40 kr. (Obsahuje: I. Poznání písmen dle jejich hlasu a jména. II. První stupeň ke čtení a slabikování. III. Druhý stupeň ke čtení a slabikování.)

Společenský krasořečník český, vydal J. B. Pichl. Díl první. V Praze 1851. Jarosl. Pospíšil. Str. 238 v mal. 8, za 30 kr.

Školník pro učitele diecese Kralohradecké na rok přestupný 1852. Ročník první. Ku prospěchu ústavu pro učitelské vdovy a sirotky diecese Kralohradecké. V Hradci Králové 1852. Tisk Jana H. Pospíšila. St. 72 a 72 v 8, za 30 kr. Obsah: 1. Kalendář všeobecný na r. 1852. 2. Zábava s poučnými drobnostkami. 3. Školní katalog diecese kralohradecké.) Rozprodán.

Šlechtný otrok. Výjevy z časů opanování Jamaiky od Angličanů. Od J. V. K. V Jindřichovu Hradci 1852. Tisk a náklad Alois. Jos. Landfrasa. Str. 94 v mal. 8, za 12 kr.

Tři mušketýři od A. Dumas-a. Přeložil Fr. Boh. Tomsa. Sešit. 9. 10. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Sešit. po 10 kr. Spis, čínací celek ve dvou dílech, za 1 zl. 40 kr.

Úplná modlitební kniha k uctění nejsvětějšího srdce Pána Ježíše a Panny Marie. Od Voj. Ruffera, děkana starobylého kollegiálního chrámu sv. ap. Petra i Pavla na Vyšehradě. Třetí opravené a rozmnožené vydání. V Praze 1852. Nákladem Bedřicha Stýbla. Str. 457 v 8 za 40 kr. (Švab.)

Úvod do dějepisu zjevení Božího vůbec a dějepis zjevení Božího v starém zákoně zvlášť. Od Leopolda Kotrbelce, doktora v bohosloví a učitele na c. k. gymnasium v Jičíně. V Jičíně 1852. Vyšla posud jen částka spisu.

Vernyhora, věstec ukrajinský. Historická pověst z roku 1768, od Michala Čaykovského. Z polštiny přeložil F. Branislav Kořinec. Svazek 4. 5. 6. V Praze 1852. Tisk a sklad Kateřiny Jeřábkové. V 16, svazek po 6 a 8 kr.

Všeslovanské počáteční čtení. Vydal Fr. L. Čelakovský. Částka druhá. Z písemnictví ruského. V Praze 1852. Tisk Synův Boh. Haase; knihkup. Calve. Str. 240 ve vel. 8, za 1 zl. 20 kr.

Výtah z německé mluvnice. Nápomocná knížka pro českou mládež k snadnému a pravidelnému naučení se německé řeči. V obou jazycích sepsán od Jana Nep. Sýkory, učitele na hlavní škole v Plzni. Sedmé opravené vydání. V Hradci Králové 1851. Tiskem a nákladem J. H. Pospíšila. Str. 216 v 8 za 20 kr.

Weisse-ova Divadla pro děti. Vydává Věnceslav Mařík. Svazek první: Mladí hráči, veselohra v jednom dějství. V Jindřichově Hradci 1852. Tisk Aloisia Jos. Landfressa. Str. 48 v 12. Cěna nám nebyla udána.

Zákonník zemský a Věstník pro korunní zemi Českou. (Spolu vedle německy). V Praze. Na rok 1852. Vyšla již částka XVI. (Na 60 archů přijímá se předplacení 2 zl. 30 kr.)

Zpráva o nynější české evangelické církvi augšpurského vyznání v c. k. hlavním městě Praze, o jejím založení a trvání dle základních listin sestavená; též prosba o podporu k zakoupení některého starého vyzdviženého kat. kostela aneb k vystavení nového ev. chrámu v Praze. Sepsal Jak. Beneš. V Praze 1850. Tiskem B. F. Mohrmanna. Str. 30 v 8. (Švab.)

K seznamu kalendářů (Čas. česk. Museum 1850 sv. IV. str. 175) budiž dodán: *Kalendář hospodářský* na rok přestupný 1852. Vydáním c. k. moravsko-slezské společnosti k zvelebení rolnictví, poznání přírody a země. V Brně 1852. Ve skladě společnosti. Tiskem Frant. Gastla. 5 archů v 12. (Švabachem.)

Č a s o p i s y.

Besedník. Zábavná příloha k „Moravským Národním Novinám.“
Redaktor a vydavatel Jan Ohéřal. V Brně 1852. Viz („Moravské Národní Noviny.“)

Blahověst, hlas katolické jednoty v Praze. Vydavatel a redaktor Václav Štalo. V Praze 1852. Ročník VI. Týdně $\frac{1}{2}$ 2 archu v 8. Roční cena místní 2 zl., poštovní 3 zl.; půlletní místní 1 zl., poštovní 1 zl. 30 kr.

Cyrill a Method, katolický časopis pro církev a školu. Redaktor Michal Chrátka. V Báňské Bystřici 1852. Týdně jednou po archu ve 4. Místní cena roční 4 zl.; poštovní 4 zl. 20 kr.

Časopis Českého Museum. Redaktor Václ. Nebeský. Dvacátý šestý ročník. V Praze 1852. Nákladem Českého Museum. Čtvrtletně po svazcích 10—12 archových. Roční cena 2 zl.

Časopis ku prospěchu času přiměřených oprav na gymnasiích. Nakladatel a redaktor prof. Jan Jungmann. Překladatel E. Vaněk. Druhého ročníku svazek 11. 12. (Česky a něm. vedle sebe.) V Praze 1852. Vychází v nenucených sešitech po $2\frac{1}{2}$ —3 arších u velkém čtverci v 6—8 nedělich po sobě. Na třetí ročník cena předplatní za 6 sešitův 3 zl. u redaktora na Nábřeží č. 334—1.

Časopis pro katolické duchovenstvo. Redaktorové Fr. Havránek a Ed. Tersch. Svazek druhý (Únor) třetí (Březen) a čtvrtý (Duben). V Praze 1852. Tisk a sklad knižecí arcibiskupské knihtiskárny. V 8. Cena ročníku 2 zl. (Vychází po měsíčních sešitech.)

Hlas jednoty katolické pro víru, svobodu a mravní ušlechtilost. Ročník čtvrtý. Redaktor Frant. Poimon. V Brně 1852. Týdně po půlarchu. Cena poštovní roční 1 zl. 48 kr.

Katolické noviny pro obecný lid. Nákladem spolku pro vydávání laciných katolických knih v Pešti 1852. Redaktor J. Poljarík. Týdně po archu ve 4. Roční cena 3 zl.

Lumír. Belletristický týdeník. Redaktor Ferd. Mikovec. V Praze 1852. Nákladem Kat. Jeřábkové (v Uršulinské ulici č. 140). Týdně po $1\frac{1}{2}$ archu ve vel. 8. (Přidávána také Příloha.) Roční cena místní 5 zl., poštovní 5 zl. 40 kr.; čtvrtletní 1 zl. 15 kr., poštou 1 zl. 30 kr.; půlletní 2 zl. 30 kr., poštou 3 zl. Kdo najednou na celý rok předplatí, obdrží ku konci roku bezplatně krásný obraz z dějin vlastenských v ceně nejmeně 2 zl. atd.

Modní list pro hotovitele mužského oděvu. Třetí ročník. V Praze 1852. Vydavatel Václ. Huter, mistr krejčovský (v Praze v Platýřské ulici č. 91). Vychází každý měsíc jednou půl archu textu českého (také půl archu německého), pak obraz v ocel rytý malovaný (pařížský original) a nákresey vzorů. Předplatní cena v Praze celoročně 4 zl., půl-

letně 2 zl., čtvrtletně 1 zl.; — poštou celoročně 4 zl. 40 kr., půll. 2 zl. 20 kr.; čtvrtletně 1 zl. 10. kr.

Moravský Národní List. Redaktor Frant. Mat. Klácel. V Brně 1852. Nákladem Karla Winikera. Dvakrát týdně s Oznamovatelem v 4. Celoročně bez pošty 2 zl., půll. 1 zl., čtvrtletně 30 kr., měsíčně 10 kr.; — poštou celoročně 2 zl. 46 kr., půll. 1 zl. 24 kr., čtvrtletně 42 kr., měsíčně 14 kr. (Švab. a lat.)

Moravské Národní Noviny. Redaktor a vydavatel Jan Ohálal. Ročník čtvrtý. V Brně 1852. Týdně po archu ve 4. Roční cena místní 2 zl. 24 kr., poštovní 2 zl. 48 kr., čtvrtletní místní 36 kr., poštovní 42 kr. (Se zábavnou přílohou Besedník.) Švab. a lat.

Pražské Noviny. Redaktor Josef Šesták. V Praze 1852. Nakladatelé Synové Boh. Haase. Vycházejí každodenně po archu ve folio. Cena předplatní (s Ouředním listem a Oznamovatelem) v Praze čtvrtletně 2 zl., poštou 3 zl.; — bez Ouředního listu a Oznamovatele v Praze čtvrtletně 1 zl. 30 kr., poštou 2 zl. 30 kr.

Pražský Posel. Sbírka užitečného i kratochvilného čtení pro lid jazyka českého. Svazek druhý a třetí. V Praze 1852. Jarosl. Pospíšil. V 16, do str. 284. Cena svazku 12 kr. (Lat. a švab.)

Pražský prostonárodní list. Redaktor J. B. Malý. Nakladatel V. Kahle. V Praze 1852. Třikrát týdně co list politický o $\frac{1}{2}$ archu v 4, každé číslo s večerní přílohou; a jednou co list zábavný. Místní roční cena 4 zl. 18 kr.; poštovní s každodenní zásilkou 8 zl. 48 kr.

Slovenské Noviny. Redaktorové Daniel Lichard a Jonáš Záborský. Ve Vídni 1852. Třikrát týdně po archu foliovém (se slovenským Úředním oznamovatelem). Cena roční místní 4 zl.; poštovní 6 zl. (Část latinkou, část švab.)

Slovenské Pohľady na literatúru, umenie a život. Redaktor J. M. Hurban. Nákladem redaktora. V Skalici 1852. Díl III. („Vychodí každú stredu na jednom hárku, pri konci každého mesiaca na poldruha.“) Cena místní celoročně 5 zl., poštovní 6 zl. (Litovati jest, že ten list, kterýž by sjednocením dobře působiti mohl ke vzdělávání společného kmene, neblahým jest úkazem záhubného spisovního rozkolnictví.)

Týdeník pražské mistrovské Porady. Redaktor Jan Bartovský. V Praze 1852. Časopisu toho, průmyslu a řemeslům věnovaného, vychází každou sobotu číslo půlarchové ve velkém čtverci. Předplácí se čtvrtletně v Praze 36 kr., na venku s poštovní zásilkou 46 kr. Redakce a expedice v Široké ulici č. 736. (Číslo 1. vyšlo 1. ledna; vydáno posud 14 čísel. Zve se k dalšímu předplacení.)

Týdeník pro zvelebení polního, lesního a domácího hospo-

dárství. Ku prospěchu stavu rolnického vydáván nákladem o. kr. vlastenecko-hospodářské společnosti v Čechách. Redaktor Dr. Jos. Pečírka. Druhý roční běh. V Praze 1852. Každý čtvrtek po archu. Roční cena poštovní 3 zl., pro obec 2 zl. stř.

Včelka, zábavný a poučný list pro mládež. Ročník druhý. Vydavatel a redaktor Jan Slunéčko, nár. učitel v Humpolci. Tiskem J. Rippla v Jihlavi. Měsíčně arch v 8 s obrázky. Cena poštovní roční 1 zl., půlletní 30 kr.; bez pošty ročně 40 kr., půlletně 20 kr.

Vesna. List pro belletristiku umění a literaturu. Redaktor Hermenegild Jireček. Ve Vídni 1852. Vychází týdně po $\frac{1}{2}$ archu ve velkém 4. (Byla přílohou Vídenského Denníka.) Časopis o slovanské literatuře a národním životě hojných zpráv podávající. V čísle 13. (dne 10. března vydaném) vytištěno „oznámení o budoucím vydávání Vesny“ v ten smysl: Sejde-li se na nastávající čtvrtletí dostatečně předplatitelů, časopis ten opět dvakráte za týden vycházeti bude. Pročež, kdoby jej odbírali mnil, račiz ohlásiti se franko do konce března za odběratele s doložením jména, stavu, bydliště a poslední pošty. Jak mile by tou měrou vycházení listu zjištěno bylo, odběratel po obdržení prvních čísel zašle předplatní peníz. Předplacení čtvrtletní 1 zl. 10 kr., poštou 1 zl. 40 kr. Předplatiti lze i na více čtvrtletí. Také čísla předešlá k doplnění ročníku dostati lze po 3 kr.

Vídenský Denník. Redaktor Hermenegild Jireček. Ve Vídni 1852. Tiskem Měchitharistův. Týdně ve dvou půlarších v mal. fol. (Přestal vycházeti po čísle 6.) Přidávána k němu Vesna, literární časopis.

Na místě *Posla z Budče*, jenž ukončen ročníkem 1851, vycházeti má (po předběžném všeho zařízení) jiný časopis vychovatelský pod názvem Škola, spojenou redakcí a po sešitech.

Obrazy a věci obrazní.

Jiří z Poděbrad, vyvolen za krále českého roku 1458. Na kámen kreslil Hellich. V Praze 1852. Sklad Kat. Jeřábkové. (Tisk od Rauh a ve Vídni.) Veliký archový formát. Cena 2 zl. (Výtečný ten obraz obdrželi celoroční předplatitelé na časopis „Lumír“ co přídavek zdarma.)

Žižka a Prokop Holý. Kreslil Jaroslav Čermák. V Brusellu 1852. U Simonou'a a Toovey'e. Vydáno kamenotiskem. Ve vel. přitčeném folio, za 2 zl. (V Praze u Fr. Růvnáče.)

Čtyry obrazy (z oboru náboženského) s českými podpisy bibličnými. 1852. Na kameně kreslené v mal. 4. Tiskl a vydal Frant. Šir v Praze (na Spálené ulici č. 85.) Cena jednoho obraza 6 kr.

Bilderatlas des Thierreiches. Orbis animalium pictus. Atlas

obrazě seřát. (Dále připojen nápis: polský, rusínský, srbský, chorvatsko-slovinský, maďarský, rumunský, italský.) Herausgegeben von Dr. J. S. Jordan. Prag 1851. J. G. Calve'sche Buchhandlung. I. Theil: Säugethiere 1—4 Lieferung. Každý sešitek, obsahující 5 listů, po 30 kr. Názvy na obrazech podepsané jsou ve všech svrchu jmenovaných jazycích.

H u d b a.

Nápěvy ke „Společenskému zpěvníku českému“ (sestavenému od Bojislava Pichla). Vydal František Martinec, oud stav. divadla pražského. V Praze 1852. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. Str. 120 ve přičném 8, za 20 kr.

Souvenir de Royná. Polka od Tieftrunka. Věnovaná všem kráskám Slovanského bálu. Ve Vídni 1852. Dostati v každém hudebním skladě po 20 kr.

Mazur, složen i Preuzvišenoj Gospoji Baronici Sofii Jelačicevoj u dubokom štovanju posvetjen V. Lisinskem. U Zagrebu 1852. Kamenotiskom J. Platzera i ortaka. Mal. folio. (V Praze u Jar. Pospíšila.) Cena 20 kr.

Připojujeme též:

Grammatik der Bulgarischen Sprache. Von A. und D. Kyriak Cankof (Cankov). Wien 1852. Commission bei Frau Leo. Str. 218 ve vel. 8. Připojen slovníček, (Slova Bulharská tištěna latinkou, ne písmem cyrillským.)

Lexicon Serbo-germanico-latinum. Edidit Vuk Steph. Karadžic. Vindobonae 1852. Typis Congregationis Mechitharisticae. Str. 862 v největším 8; předplatní cena 6 zl.

Manuscript of the Queen's Court. A collection of old bohemian lyric-epic songs, with other ancient bohemian poems. Translated by A. H. Wratislaw, fellow and tutor of Christ's college Cambridge. Published by Venceslav Hanka. Prague 1852. Str. 87 v 16, za 20 kr. (Anglický překlad celého Rukopisu Kralodvorského)

Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice Suprasliensi edidit F. Miklosich. Sumtibus caesareae Scientiarum Academiae. Vindobonae 1851. Apud G. Braumüller. Str. 460 v 8. (Přidan veliký snímek) Cena nám nebyla udána.

Almanach des königl. ständ. (deutschen und böhmischen) Theaters zu Prag, für das Jahr 1852. Herausgegeben von den Souffleuren Karl Luken und Franz Martinec. Prag 1852. Druck von Katharina Jeřábek. S. 50 v 16. (Ve zprávě o českém divadle Pražském, započalé v ročníku 1845 a odtud každoročně podáváné, uveden stav osob a výčet her provozovaných.)

Geographie des Königreiches Böhmen für Schule und Haus. Von W. Merklas, k. k. Gymnas.-Lehrer zu Leutschau. Mit einer kolorirten Karte von Böhmen. Prag 1852. Verlag von Karl André. S. 116 v mal. 8, za 20 kr.

Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek von Jos. A. Hanslik. Mit einem Grundrisse. Prag 1851. Buchdruckerei von Friedrich Rohlfek. S. 633 ve volk. 8. Cena nám nebyla udána. (V knize uvedeny též památné spisy české.)

Geschichte und Verhandlungen der Gesellschaft des böhmischen Museums in den Jahren 1846—1850. Herausgegeben von der Geschäftsleitung. Prag 1851. Im Selbstverlag des Museums. S. 172, 8.

Handbuch der Oesterreichischen Vaterlandskunde für Ober-gymnasien, entworfen von Fr. Vaníček, Professor am Grenz-Untergymnasium zu Vinkovce. Wien 1852. Str. 142 v 8.

Handbuch der Statistik des Oesterreichischen Kaiserstaates. Von Jos. Hain. 2. Heft. Wien 1852. Tendler und Comp. S. 240, za 1 zl. 4 kr. (Jedná, jako předešlá, o národopisních poměrech Rakouska.)

Aby naše bibliografie úplná býti a tím budoucímu pokračovateli v „Historii literatury české“ bezpečného pramene poskytovatí mohla: poukazujeme na připomenutí v Časopisu našem 1850. sv. I. str. 177, a 1851 sv. I. str. 180 učiněné. I opětuje, že nejjistější k tomu cesta, když vydavatelé (kterýmž na té úplnosti zajisté též bude záležití) buď *výtisk* vydaného spisu anebo alespoň *úplně napsaný jeho titul* poukazé k „Redakci časopisu českého Museum“ franko zašlou. K též Redakci zaslány buďte rovněž ve frankovaných dopisech opravy a dodatky. Fr. D.

Dodáváme právě vyšlou knihu:

Gulliverovy cesty. Z angličtiny Jonathana Swifta přeložil Karel Fichler. Díl první: Cesta do Liliputu. V Praze 1852. Nákladem Vác. Hessa. Str. 82 v 16, za 20 kr. (S podobiznou spisovatele a několika do textu vtištěnými obrázky.)

Matice česká nákladem svým následující spisy vydala.

Ceny ve sřídě.

* Hvězdičkou poznamenané spisy jsou již rozprodány.

1. Časopis českého Museum. (Vychází nákladem Matice od r. 1832. Ročníky 1832 a 1845 docela jsou rozprodány).
2. *Hlasý Vlastenců ke dni 1. Března 1832, na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I. V Praze 1832, ve 4. (Nákladem prvního kuratora sboru J. Orv. knížete Rudolfa Kinského.)
3. Přehled současný nejvyšších důstojníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška. Sepsal Frant. Palacký. V Praze 1832, ve 4. za 1 zl.
4. *Dra Jindř. Felixe Paulického Domáci lékaři. Zčešt. od Ant. Jana Jungmanna. V Praze 1833, v 8.
5. *Hlasý Vlastenců při radostném vítání JJ. Cís. Kr. Mat. Ferdinanda I. a Marie Anny. V Praze 1838, ve 4.
6. Slovník česko-německý Jos. Jungmanna. 5 dílů. V Praze 1835—1838, ve 4. za 46 zl. (Pomocí Matice. Prodává se v snížené ceně v knihk. p. Řivnáče v českém Museum a u paní Jungmannové v široké ulici č. 749.)
7. *Slovanské Starožitnosti. Sepsal Pavel Josef Šafařík. V Praze 1837, v 8. (Pomocí Matice).
8. Viktorina Kornelia ze Všehrd knihy devatery o právních a súdích i o deskách země České. Staročeské bibliotheky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 30 kr.
9. Jos. Jungmanna Sebrané spisy veršem i prosou. Novočeské bibliotheky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 20 kr.
10. *Jos. Smetany Silozpyt čili Fysika. Novočeské bibliotheky číslo II. V Praze 1842, v 8.
11. *Václ. Vladiv. Tomka Krátký všeobecný dějepis. Malé encykl. nauk díl I. V Praze 1842, ve 12.
12. *Václ. Vlad. Tomka Děje země České, s třemi mapkami. Malé encykl. nauk díl II. V Praze 1843, ve 12.
13. *Dra. Václava Staňka Přírodopis prstonárodní čili popsání zvířat, rostlin a nerostů vedlé tříd a řádů jejich, s obrazy. Malé encykl. nauk díl III. V Praze 1843, ve 12.
14. Jana Miltona Ztracený ráj, z angl. přeložil Jos. Jungmann. Druhé opravené vydání. Novoč. bibl. č. III. V Praze 1843, v 8. za 1 zl.
15. Ant. Marka Základní Filosofie, logika, metafysika. Novoč. bib. číslo IV. V Praze 1844, v 8. za 1 zl.

16. Ferdinanda Hyny Dušesloví zkušebné. Malé encykl. nauk díl IV. V Praze 1844, ve 12. za 45 kr.
17. Výbor z literatury české. Díl první od nejstarších časů až do počátku XV. století. V Praze 1845, vel. 8. za 3 zl.
18. *Jos. Jungmanna Slovesnost, aneb nauka o výmluvnosti prosaičké, básnické i řečnické se sbírkou příkladů. Novočeské bibliotcky číslo V. Druhé vydání. V Praze 1845. Třetí vydání. V Praze 1846. v 8.
19. Václ. Vl. Tomka Děje mocnářství Rakouského. Malé encykl. nauk díl V. V Praze 1845, ve 12. za 40 kr.
20. Karla Vlad. Zapa Všeobecný zeměpis. Malé encykl. nauk díl VI. Díl I. V Praze 1846, ve 12. za 1 zl. — Dílu II. sv. 1. V Praze 1847, za 45 kr. Dílu II. sv. 2. V Praze 1850.
21. Jana Slav. Tomička Doba prvního členění. Novočeské bibl. číslo VI. V Praze 1846, v 8, za 48 kr.
22. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravy a Slováky. V Praze 1846, v 8. za 24 kr.
23. *Jana Svatopl. Presla Všeobecný rostlinopis. Novoč. bibl. č. VII. V Praze 1846, v 8. Dva díly.
24. Václ. Březana Život Viléma z Rosenberka. Staroč. bibliot. č. II. V Praze 1847, v 8. za 1 zl.
25. Jos. Frant. Smetany Všeobecný dějepis občanů. Novoč. bibl. č. VIII. V Praze 1846, v 8. za 4 zl.
26. Frant. Matouše Klácela Dobrověda. Malé encykl. nauk díl VII. V Praze 1847, v 12. za 45 kr.
27. V. Shakespeara Romeo a Julia. Přeložil Fr. Doucha. V Praze 1847, v 8. za 30 kr.
28. Fr. Lad. Čelakovského spisů básnických knihy šestery. Novoč. bibl. č. IX. V Praze 1847, v 8. za 2 zl.
29. Jana Sv. Presla Počátkové Rostlinosloví. Novoč. bibl. č. X. V Praze 1848, v 8. za 2 zl.
30. Fr. Pixy Klíč štěpánský. Novoč. bibl. č. XI. V Praze 1848, v 8. za 48 kr.
31. Dějiny Národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenů vypravuje Fr. Palacký. Dílu I. částka 1. V Praze 1848. v 8. za 1 zl. 30 kr. Dílu III. část 1. 1851 za 2 zl. částka 2, 1851. za 2 zl.
32. Josefa Jungmanna historie literatury České aneb soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvětlení a jazyka. Druhé vydání. V Praze 1849. v vel. 8. za 6 zl.
33. V. V. Tomka Děje university Pražské. Díl I. Novoč. bibl. č. XII. V Praze 1849. v 8. za 1 zl.
34. J. Amosa Komenského Didaktika. Navržení o obnovení škol, a přísloví. Staroč. bibl. č. III. V Praze 1849, v 8. za 1 zl.

35. Jana Slav. Tomička Děje Anglické země. Novočeské bibl. číslo XIII. V Praze 1849, v 8, za 1 zl. 20 kr.
36. Filipa Stanislava Kodyma Naučení o živlech, jejich moci a vlastnostech. Díl I. Malé encykl. díl VIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. (Pomocí Matice české.)
37. Tímto číslem znamenala se I. částka III. dílu Dějin p. Fr. Palackého.
38. Svět v obrazech od p. Dra. K. Amerlinga. (Vyjde během toho roku.)
39. Abrahama Norova Putování po Svaté zemi roku 1835. Podlé druhého vydání zčestěné od P. Filipa Klimče. Díl I. V Praze 1851, ve vel. 8. za 1 zl. 30 kr.
40. P. Virgilia Maróna spisy básnické. Z latiny přeložil K. Vinařický. V Praze 1851. v 8. Za 2 zl.
41. Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. Uspořádal a vydal Fr. L. Čelakovský. Novočeské bibl. číslo XIV. V Praze 1852, v 8. Za 2 zl.
42. Rostlinnictví. Sepsal Daniel Sloboda. Malé encykl. nauk díl IX. V Praze 1852, v 12. Za 2 zl.

M a p y :

- Atlas zeměpisný zhotoven od V. Merklasa (vyšlo 10 map.)
 Malý příruční atlas všech částí země, obsahující 27 listů. Pomocí K. V. Zapa, zhotoven od V. Merklasa. (Vydán pomocí Matice.)
 Mapa království Českého. Vydal J. Jireček, kreslil a ryl Fr. Schönfelder z Feuersfeldu. (Pomocí Matice.)
 Mapa království Českého. Ryl Václav Merklas.
 Mapa okolí Pražského. Kreslil a ryl Fr. Schönfelder z Feuersfeldu.

ČASOPIS
ČESKÉHO
MUSEUM.
1852.

Redaktor: Václav Nebeský.

DVADCATÉHO ŠESTÉHO ROČNÍKU
SVAZEK DRUHÝ.

V PRAZE.

NÁKLADEN ČESKÉHO MUSEUM.

Tisk K. Jeřábkové, vedením J. Hlaváčka.

Vyvinování křesťanského umění a nejstarší památky jeho, zvláště v Čechách.

Sepsal

Jan Erus. Wocel.

(Dokončení.)

V.

Rozličné zvířat vlastnosti z větší části vymyšlené a báječné, byly v křesťanském středověku základem rozsáhlé, zvláštního druhu symboliky. Původ bajek takových sáhá do šedé dávnověkosti Řekův a národův asiatských, kteří sobě podivné fantastické pověsti o zvířatech zemí východních utvořili a některé z nich do mytologie své vplítali. Duok křesťanství, proniknuv život i věda národů, pojal tyto báječné zprávy do oboru svého, nalezna k tomu zvláštní důvod a příčinu v písmě svatém, kteréžto o zvířatech ve smyslu symbolickém často se zmiňuje. Spojením těchto symbolů písma svatého s oněmi pradávnými bajkami, k nimžto střední věk ještě nových byl přičinil, utvořily se znenáhla křesťansko-symbolické pověsti, které v knihy pod názvem „*Physiologus*“ sneženy jsou ¹⁾. Ve spisech „*Physiologus*“ na-

- 1) Nejstarší ze spisů těchto jest *Physiologus* sv. Epiphania, arcibiskupa Konstantinského ze IV století, kterýžto název má: *περί τῶν φυσικῶν*. Spis tento, mnohými výklady a dřevorezbami ozdobený, vydal Ponce de Leon v Římě r. 1587. — V cís. knihovně Vídeňské nalézá se zlomek staroněmeckého *Physiologa* z XI století, kterýžto tiskem vyšel v Hoffmanna Fundgruben deutscher Sprache u. Literatur I. 5. 17. — Z XII století zachovaly se dva staroněmecké *Physiologusy*, z nichžto první prosou jest sepsán, druhý ve verších. První vydán jest v Hoffm. Fundgr. a Massmanns deut-

zvaných vyobrazují a vykládají se nejvíce tato zvířata: Lev, jednorožec, slon, jelen, kozorožec, liška, orel, pelikán, hydrus, sova, pštros, pták *karadrius*, a mimo tyto též: Syrény, Centauri atd.

Leo. Svrchu bylo podotknuto, kterak lev jest symbolem Krista Pána, strážce svatyně neboli chrámu, a taktéž obrazem ďábla. Physiologus však o lvu vypravuje, že tento má trojí povahu (*tres naturas habet leo*). První povaha v tom se jeví, že lev znamená se lovcem ihned stopy šlepičky svých zahazuje ohněm, aby ho lovec nemohl pronásledovati. Podobně i Kristus, lev z pokolení Judova, přijma na se podobu člověka, zahladil za sebou stopy božské velebnosti své, aby tato okem smrtelným nemohla býti poznána. Druhá povaha lva záleží v tom, že spí máje oči otevřené; taktéž i strážce národu israelského nezavře k spánku oči svých. Třetí vlastnost při zvířeti tomto se nalézající jest prý ta, že lvice, porodivši mrtvé lvíčátko, je opatruje až do třetího dne, kdežto ploditel jeho přistoupí k němu a dechem svým je oživí: podobně i všemohoucí Otec vzkřísil k životu syna svého Pána našeho²⁾.

Častěji však vyskytuje se lev na středověkých uměleckých památkách jakožto obraz protivníka a škůdce pokolení lidského — ďábla. Protiva v symbolickém obraze

sche Gedichte des 12 Jahrh. Druhý uveřejněn byl ponejprv od Karajana v *deutsche Sprachdenkmale des XII Jahrh.* Třetí Physiologus z XII století jest onen Filip de Thaur v starofrancouzském jazyku ve verších, a pátý Physiologus, nebo liber bestiarum Theobalda, arcibiskupa Pařížského, kterýžto název má: *De naturis duodecim animalium*. Znamenitý obsahem svým jest Physiologus z XI století v knihovně kláštera Kotviku (Göttweih) chovaný, kterýžto s kritickými výklady vydal Dr. Gustav Heider r. 1851 nákladem císl. akademie věd v *Archiv für Kunde österr. Geschichtsquellen*.

- 2) Cum leena peperit catulum, mortuum eum generans, custodit tribus diebus; donec veniens pater ejus die tertio sufflat in faciem ejus et vivificat eum. Sic et deus omnipotens pater filium suum dominum nostrum tertia die suscitavit a mortuis.

Phys. Göttw.

lva se vyskytující naznačena jest slovy sv. Augustina: *Quis non incurreret in dentes leonis, nisi vicisset, leo de tribu Juda. Otevřená tlama lvi znamená tudíž propast pekelnou*³⁾.

Jednorohec. „*Physiologus*“ vypravuje, kterak jednorohec nemůže skročen býti a chycen, než jediným způsobem: když se totiž k němu panna čistá přiblíží, tuť on prý ihned skrotna, hlavu svou jako beránek v klín panny položí a snadno se lapiti dá; tak i Kristus mocný pán světa objevil se co beránek milosti v lůně panenském⁴⁾.

Slon. Dle výkladu „*Physiologu*“ jest slon obraz čistoty, jemuž tělesné žádosti jsou neznámé. Když se čas přiblíží, aby splodil slon mladé, odeběře se s družkou svou k břehu řeky rajske, kde roste zázračná bylina, „mandragóra“ nazvaná; této byliny požívavše, schopni se oba stanou ke pložení. V pověsti této nalézala mystika středního věku obraz prvních rodičů, Adama a Evy⁵⁾.

Jelen. Dle báječné pověsti jest prý jelenu vlastnost vrozena, že pohltiv jedovatého hada, spěchá k potoku, a napiv se z něho, opět vyvrhne krmě škodlivé. „*Physiologus*“ při-

3) Viz: *Ueber Thier-Symbolik und das Symbol des Löwen in der christlichen Kunst.* Von D. G. Heider. Wien 1849.

4) *Physiologus dicit hanc unicornem habere naturam et quod sit pusillum animal. et est haecdo simile. acerrimumque habet in capite unum cornu, atque nullus venatorum eum capere potest. Sed hoc argumento capiunt illum, ducunt puellam virginem in illum locum ubi moratur. et dimittunt eam ibidem solam; ille autem mox ubi viderit eam, salit in sinum virginis et complectitur eam sicque comprehenditur et perducitur ad palatium regis. sic et Dominus noster Jesus Christus spiritualis unicornis — — — sola voluntate patris descendit in uterum virginis et verbum caro factum est et habitavit in nobis.* *Physiol. Goettw.*

5) *Isti duo elephantes masculus et femina figuram habent adam et eva: qui erant in paradiso Dei ante prevaricationem, gloria circumdati, nescientes ullum malum. non concupiscentie desideria nec commixtionis cogitum. Cum ergo de interdicta arbore gustavit mulier, dedit viro quoque qui manducans seductus est.*

rovnává tudíž jelena k bříšňku kašicmu, jenž jsa posílen a očištěn slovem božím, duševního uzdravení nabývá *).

Kozorožec. Podobně jako kozorožec přebývá na vysokých horách, z jich bání přehlíží údolí a ponížené krajiny i bedlivě se střeží před nepřítelem: tak spatřuje „Physiologus“ v kozorožci Krista bdícího nad církví svou.

Liška. Pověst o lišce, která jsouc hladová, jakoby mrtva na zem se klade, a ptáky pohledem tím k sobě přilákané pohlcuje a sežírá, příčinu poskytuje Physiologu k allegorickému obrazu: jako ptactvo schytralým zvířetem oklamané se uvrhuje ve zkázu, podobně i člověk bříšňý, neznámenaje podvod škůdce věčného, ubíhá ve zkázu duševní.

Hydrus. Báika vypravuje o zvířeti „hydrus“ nazvaném, které vklouznuvši do otevřené tlamy spícího krokodila, vnitřnosti jeho sežírá a jej usmrtí. Physiologus spatřuje v této pověsti obraz Krista, jenž vstoupiv do pekla, přemohl a zrušil na věky moc smrti ?).

6) Physiologus Epiphania klade o jelenu: *Serpentium cavernas odore indagat et sicubi serpens delitescit, e vestigio subodoratur, statimque naves ad limen cavernas admovet; hinc trahit, prodicens igitur serpens in fauces cervi sese ingerit, ille obvivum devorat. — Postquam autem serpentem ex cavernis cepit, illico ad aquarum fontes decurrit; quod si trium horarum spatio aqua se explorare non potest, moritur; sin autem aquae potus obtingat, ad annos denno quinquaginta vitam protrahit; unde propheta David: sicut desiderat cervus ad fontes aquarum, sic desiderat anima mea ad te Deus.*

7) *Cum viderit crocodilum in litore fluminis dormientem ore aperto, vadit et volitat se in luto quo possit facilius intabi in fauces. veniensque insiliat in os crocodilli, qui subito vivum transglutiet. Hydrus autem dilanians omnia viscera ejus, exiet vivus de visceribus ejus. crocodilo jam mortuo ac disruptis omnibus interraneis ejus. et significat mortem et infernum vel unumquemque inimicum salvatoris. Qui tamen assumpta mortali natura descendit in infernum et disruptit omnia viscera ejus. Phys. Goettw. Patro jest, že pověst o hydru na zvíře Ichneumon, u Egyptanů Nems nazvané, se vztahuje.*

Orel. Píšeť Physiologus: Orel má tu zvláštní vlastnost, že když dlouhým věkem zrak jeho zeslabne, on posílí a oživení zraku svého hledá ve zdroji světla — ve slunci. Vyletí totiž vzhůru a dotknuv se pramene světla nebeského opět k zemi sletí, kdežto potopiv se třikráte v potoku čistém, opět mládí a bystrého zraku nabývá ⁸⁾. Podobně i člověk hříšný má zaslepené oči své otevřítí světlu pravdy věčné a očistiti se v prameni slova svatého.

Pelikán. Vypravuje Physiologus, kterak ptáče toto nevděčná mláďata, ježto ploditele své klobají, usmrtí, a však třetího dne otevře zobákem prsa svá a pokropí mrtvá ptáčata krví vlastní, je opět k životu vzkřísí. Taktéž pokolení lidské hříchy svými Boha urazilo a uvalilo na sebe smrt duševní; světa Pán nicméně krví svou na dřevě kříže prolitou opět je zbudil k životu věčnému ⁹⁾.

- 8) Physiologus dicit. Aquitam talem habere naturam: ut quando senserit graventur ale ejus et oculi ipsius obducuntur caligine. Tunc vero querit fontem aque vive et evolat in altum usque ad ignem solis. ibique incendit alas suas. simul et caliginem oculorum suorum emendat. Surgens autem de radio solis demum descendit in fontem tribus vicibus se mergit. statimque renovata est. Ergo et tu homo dei judeus sive gentilis qui vestimentum habes vetus et caligantur oculi tui cordis secundum sensum spiritualem domini qui dixit. Nāc quis renatus fuerit ex aqua et spiritu sancto non potest introire in regnum Dei. Si ergo baptizatus fuerit ex aqua et spiritu sancto. tunc renovabitur ut aquilo juvenas tua.

P. Gœt.

- 9) Cum pelicanus genuerit natos suos et ceperint crescere. percutientes lacerant parentes suos in faciem. illi autem re-percutiendo occidunt filios suos. Tertia autem die mater eorum percuciens costam suam aperit latus suum et infundit sanguinem super corpora mortuorum. sicque orore ipsius samentur resuscitati pulli. Ita et dominus noster Jhs. Xps. per eam prophetam dicit. filios genui et exaltavi. ipsi autem me spreverunt. Nos igitur auctor et conditor noster omnipotens deus creavit et cum non essemus fecit nos ut essemus. Nos vero e contrario percussimus eum in conspectu ejus. potius creature servivimus quam creatori. Id circo in cruce ascendere dig-

Psros (Assida). Odvolává se na slova Jeremiáše proroka píše Physiologus, že psiros pod nebem zná nařizené časy své ¹⁰⁾, protože prý pozdvihna oči svých k obloze, znamená z položení hvězd příhodný k tomu čas, aby vejce své na poušti do písku zahrabal, načež prý opět zdvihnuv oči k nebi, opustí plod svůj, aniž kdy více k němu se navrátí. Podobně i my povinni jsme mysl svou obracet k nebi a zanechatí vše, co srdce naše k zemi poutá, když toho láska k bohu žádá; neboť evangelista Matouš píše: Kdo miluje syna neb dceru více nežli mne, není mne hoden.

Soca. Poněvadž ptáče toto v temnostech přebývá a světla denního se štítí, přirovnává je Physiologus k fariseům a hříšníkům zatvrzelým, kteří srdce a mysl zavírají světlu pravdy.

Pták *Karadrius* ¹¹⁾. Physiologus vypravuje o ptáku bílém, schopnosti nadaném, předzvídati a zvěstovati smrt aneb uzdravení nemocného. Když totiž člověku v nemoci ležícímu souzeno jest, aby uzdraven byl, přiletí Karadrius k ústům jeho a dechem svým nemoc vyssaje; má-li však člověk nemoci podlehnouti a zemřít, tu prý pták ten odvrátí se od

natus est. percussoque latere ejus, exivit sanguis et aqua in salutem nostram et vitam eternam. Phys. Göttw.

- 10) Est animal quod assida dicitur. quodque greci strucionem nominant. De strucione heremias propheta dicit. et assida in celo cognovit tempus suum. — Na psrosa přenáší Physiologus, co prorok Jeremiáš o luňáku zmiňuje, právě (8. 7): „Milvus in coelo cognovit tempus suum.“ (Luňák na nebi zná čas svůj. Bratrská bible však klade: čáp pod nebem zná nařizené časy své.)

- 11) Caradrius, Calandrius, Charadrius, pták báječný, dle domněn některých kolihů (kulik), o jehožto zvláštní schopnosti předzvídati smrt nemocného a mnohých středního věku spisovatelů zmínka se činí; na př. Bart. de Glanvilla v knize: De proprietatibus rerum píše: Quando aliquis gravi detinetur infirmitate, si aegritudo fuerit ad mortem, Caladrius avertit faciem suam a sic aegrotante, et sine dubio tunc moritur homo; si autem infirmus debet convalescere, Caladrius figit visum in ipsum.

něho a opustí jej. Tak i Kristus. Pán odvrátil obličej svůj od zatvrdělého lidu židovského a uchýliv se k ostatnímu člověčenstvu bludem pohanským sklíčenému uzdravil je a vzkřísil k novému životu.

Sirény jsou tvory škodlivé, mající do půl těla sličnou podobu ženskou, kdežto dolejší jejich část se podobá ohyzněnému ptáku s ostrými drápy. Tyto obludy kouzelným zpěvem svým plavce mami a ve spánek pohroužejí, aby je tím snadněji v propasti mořské mohly utopiti. Tak i ti, praví *Physiologus*, jenž zalíbení mají ve světské nádheře a zábach smyslných, klesají v propast hříchův ¹²⁾.

Centaur, máje napolo podobu člověka, napolo zvířete, jest obraz pokrytce a lícoměrníka, jenž bera na se tvářnost pobožnosti, jest povahy hříšné a nemravné. — *Centaur* s lukem a střelou jest obrazem zlého ducha po zemi obcházejícího, aby metal střely pokušení a hříchu do neozbrojeného srdce ¹³⁾.

Umění křesťanského středověku užívalo pověstí ve physiologách obsažených nezdídka k naznačení myšlenek hlubokého náboženského obsahu; pročť potřebí, aby se poznaly symboly takové i původ jich. Potřeba tato tím zje-

12) O *Sirénách* jedná obšírně Piper: *Mythologie und Symbolik der christl. Kunst*. O podobě báječných oněch tvorů praví též výtečný archeolog (I. 382): Was die Gestalt der Sirenen betrifft, so findet sich eine zweifache Auffassung, welche durch Zeugnisse des sechsten Jahrhunderts beglaubigt ist. Die eine mit der antiken übereinstimmend spricht Isidorus (Orig. XI, 3, 30) aus: die Sirenen seien halb Jungfrauen, halb Vogel gewesen, mit Flügeln und Klauen, von denen die eine mit Gesang, die andere auf Flöten, die dritte auf der Leyer sich habe hören lassen, wodurch sie lockend die Schiffenden in Schiffbruch gestürzt hätten. Die abweichende Vorstellung enthält das Werk eines ungenannten Verfassers über *Monstra*; ihm zu Folge sind die Sirenen Meerweiber, welche die Schiffenden durch Gestalt und Gesang bethören: vom Kopf bis zum Nabel sind sie weiblich gebildet, haben aber schuppige Fischechwänze, womit sie stets im Strudel versteckt sind.

13) Piper. *Myth. u. Symb.* I. 393.

vnější jest, poněvadž badatel starožitností středověkých neznaje původ a význam symbolův těchto; útočiště bůfe obyčejně k výkladům libovolným, nahodilým a tudíž v bludy hrubé zabíhá. Často naskytuje se obraz lva, jednorožce, jelena, pelikána, sirény, centaury atd. v církevních stavbách i miniaturách, kterážto vyobrazení obyčejně za nahodilé ozdoby považována a dle libovolného obraznosti směru vykládána bývají. Mnozí ještě kratčeji věc tuto odbývají, tvrdíce, že obrazy takové jsou nedokonalé plody uměleckého rozmaru aneb nejapná následování vzorův antických ¹⁴⁾. Než však tají se v nich, jak ve svrchu uvedených příkladech ukázáno, hluboký smysl a význam, jehožto původ v duchu křesťanském hledati třeba. Pohřešujet se ovšem v obrazech takových namnoze zběhllost umělecká; a však jimi se otvírá smyslům našim zjevněji nežli pouhými písemnými zprávami náhled v pramen citův a názorův i ve způsob života křesťanského minulých věků.

Vyznati ovšem třeba, že později, když církevní umění z rukou duchovních přecházelo k umělcům světským, u těchto se znenáhla tratila vědomost vyššího významu symbolův oněch, a že pozdější stavitelé i malíři užívali obrazů takových za pouhou ozdobu prací svých. Než tím samým

14) Man will dieser Wissenschaft ihren Boden entziehen und einem grossen Theile der mittelalterlichen Kunstgestaltungen geradezu jene Bedeutung ablenken, zu deren Erforschung wir die Kräfte in Anspruch genommen wünschen. Dies gilt vor Allem von den Thiergestaltungen, welche wir auf mittelalterlichen Kirchen, in Stein und Farbe, und in den Miniaturen mit jener Zartheit und Liebe gebildet sehen, die ihnen so eigenthümlich ist. Diese nun stellt man hin als blosse Erzeugnisse einer verkehrten Künstlerlaune, als die phantastischen Ausgeburten einer bildnerischen Willkür, die mit der Kirche und ihrem Glauben durchaus nichts gemein haben sollen, und nur als unverstandene Nachahmungen antiker Gebilde oder als Ornamente, wenn gleich gänzlich unpassende, anzusehen sind.

překročivše tyto meze dávnou tradicí položené a pustivše uzdu bujně obraznosti, od dávných přísných vzorů tak se vzdálili, že jich plody patrné znaky fantastické libovůle na sobě mají a tím podstatně se liší od přísných pravzorů dávnějších věkův. Proti takovému přebujnému užívání fantastických zvířat na stavbách, nádobách a knihách církevních ozývali se vážní kárající hlasové spisovatelův církve. Tudiž věc sama tomu chce, aby zpytatel předmětu tohoto rozdělil mezi symbolem vážného křesťanského významu, a pozdějším plodem bezuzdné obraznosti umělecké.

Ve mnohých zvláště starších plodech umění křesťanského pohřešuje se krása a vkusnost; než však nesmějí býti uvažovány plody takové dle pravidla pouhé smyslné krásy. Svrchu položeno, že každé umělecké dílo jest vtělená, k zevnějšímu světu připoutaná částka duševního života umělce, zvláště pak že ve plodech umění náboženského posvátná tato jiskra v úplné skvělosti své musí býti objevena. Posuzovatelé památek umění křesťanského tudíž úloha připadá, aby vyzpytoval jiskru tuto, byť i zatemnělá byla hmotou, zevnější krásy prázdnou, aby ukázal, kde a kterak vznešený ideál se tají v rouchů nepřetrném, jako diamant skrytý v neúhledném písku. Dalším zpytováním předmětu toho objevuje se, kterak pokrokem věků, když geniis umění přemohl znenáhla překážky hmotní a zvláště když ve škole italské úplné vítězství nad hmotou byl získal, myšlénka s formou zevnější důstojně se spojíla, tak že idea náboženská záfila a zjevovala se ve hnutí, skupění i tvářnosti obrazů církevních, srdce dojímajíc výrazem obětivé lásky, velebnosti, mílosti posvátné a zbožné pokory, anižby původcům plodův takových již dále potřebí bylo útočiště bráti k starobylým symbolům, jimižto předkové jich nahraditi se snažili nedostatek umělecké zběhlosti, zbožné idey své rozechom symbolickým odívající.

VI.

Základy víry křesťanské obsaženy jsou v písmě svatém. Písmo svaté bylo tudíž od prapočátku církve předmětem vroucí úcty, a protož se knihy posvátné, zvláště čtení zákona nového v sobě zavírající, co nejskvěleji zdobily zlatem a drahými kameny i drobnomalbami (miniaturami), na jejichž vytvoření tehdejší umělci veškeru schopnost a péči vynakládali. „Služné jest zajisté,“ píše opat Rupert z Deuzu (r. 1150), „zdobiti rukopisy evangelií zlatem, stříbrem a drahým kamením, poněvadž v nich se skví rudou září zlata moudrost božská, jasným leskem stříbra výmluvnost vírupledná, a ve drahých kamenů skvělosti se zrcadlí zář zrakové jakožto zlatý, hyacinty naplněný šperk ruky Kristovy.“ Takovýchto skvostně ozdobených knéh pergamenových ze starší doby křesťanství pocházejících, zachovalo se několik až ke dnům našim. Drobnomalby v knihách těchto se nalézající předléžité jsou pro každého, jenž zpytovat chce stopy a způsob vyvinování umění křesťanského. Neboť umělecké památky tyto obsahují množství obrazů, v nichž se pokrok, klesání a opětné povznesení umění, jakož i umělecká i národní individuálnost zjevuje, kdežto malby na stěnách nebo na prkně za oněch dob vytvořené z větší části v proudu věku dávno již byly zahynuly.

Zde předně zmíniti se třeba o drobnomalbách, v nichžto ráz antiky, ovšem klesající a pokažené, poněkud se zachoval.

Nejstarší z drobnomalebých spisů druhu tohoto jest řecký rukopis první knihy Mojžíšovy v císařské knihovně ve Vídni chovaný, zhotovený asi ve IV neb V století. Drahecenný tento rkp. obsahuje 26 pergamenových listů barvy purpurové, na nichžto zlatými a stříbrnými literami psán jest obsah knihy Genesis, vysvětlěný 88 drobnomalbami. Výkresy maleb těchto jsou ovšem nesprávné; než však obrazy dosti pečlivě provedeny; pravidla dálnovzdálnosti na-

skrz jsou zanedbána. Nicméně jeví se v nich jakási upomínka antiky, zvláště v okrouhlých obličejích, plných formách oudů i ve kroji, který se antickému namnoze blíží. Tu a onde nalézají se stopy mythologické; tak na př. na obrazci, jenž představuje Rebeku, dávající z věderce píti služebníku Abrahamovu, spatřuje se nad studánkou nymfa prostovlasá s osudím, z něhož voda se proudí. V obrazech těchto znamenati lze taktéž počátek symbolických obrazův křesťanských, na př. ruku Páně z oblaku sáhající.

Druhé neméně znamenité dílo drobnomalební jest závitok pergamenový, obsahující obrazy, jichžto předměty jsou vázeny z knihy *Josue*; nápisy jich jsou řecké. Vzácná tato památka křesťanského umění, jejížto původ se do VII neb VIII století klade, nalézá se v Římě v knihovně vatikánské. Miniaturní obrazy díla tohoto, byť i zběžně zhotoveny, vynikají ušlechtilou formou, správným výkresem těla lidského a živým hnutím rozmanitých skupění. Antické formy v obrazech těchto patrně vynikají, což pozorovati lze zvláště v osobě rekovního Josue, dle způsobu antických bohatýrů vyobrazeného, avšak s kulatou září, vinoucí se kolem hlavy jeho. Spatřují se zde města, řeky i hory dle vzoru antického zosobňované; tak na př. řeka Jordán zosobněna jest nahým mužem v ruce bylinu vodní držícím a opřeným o nádobu, z nížto se voda líně; město Jericho sedící ženštinou, jejížto skráně zdobeny jsou korunou hradební. I zde hospodin naznačen jest symbolickým způsobem rukou v oblacích se vznášející.

Třetí místo v řadě vzácných těchto památek přísluší rukopisu z IX století, v *Pařížské knihovně v Loweru chovaném*, kterýžto kázání Řehoře Nasianského obsahuje. Krásné drobnomalby díla toho, ježto dal zhotoviti císař Basilius Makedo (867—878) vynikají výtečností forem a živostí rozmanitých skupění, čímž podán jest důkaz vyššího uměleckého nadání jich původce. Byť i v církevních obrazech díla tohoto patrně se jeví ráz byzantinský, nalézá se nicméně, že v předmětech historických díla tohoto způsobu antického do-

sti bodlivě šetřeno jest, na př. u vyobrazení vítězství Konstantina u mostu Tibery, v obraze představujícím zahynutí Juliana v bitvě s Peršany atd.

V obrazech *kaldáje z X století o této knihovně Pařížské* chovaného, vyskytuje se ještě tu a onde památka antického názoru. Tak na př. představen jest David stádo pasoucí s lýreu v ruce, jemuž po boku stojí zosobněná melodie v ušlechtilé postavě dívky, v popředí však spočívá mužská, antického rázu postava, hvězd Betlémský představující. Nad Israelity z Egypta táhnoucími vznáší se noc v podobě ženy barvy tmavé, se závojem hvězdami posetým.

K nejpamatnějším rukopisům drobnomalbami ozdobeným patří *taktéž syráský rukopis, svatá evangelia* obsahující, který se chová v knihovně sv. Vavřince ve Florenci. Vzácná tato kniha byla r. 586 v Mesopotamii zhotovena, protože jeví v malbách svých zvláštní umělecký ráz, byzantinskému ovšem příbuzný, avšak mnohé zvláštnosti, jmenovitě v kroji a individuálním osob jednolivých pojmání obsahující. Připomenouti sluší, že se v tomto rukopisu první vyobrazení ukřižovaného spasitele vyskytuje. Do řady převzácných rukopisů miniaturních, z IX století pocházejících, v nichžto však již způsob byzantinský nad antickým převládá, náleží též následující: *Řecký menolog*, životy a obrazy mučedníků církve obsahující. Skvostný tento spis zdobený přehojnými na zlaté půdě malovanými miniaturami byl v Byzanci na konci IX století zhotoven. Nalézá se nyní v Římě v knihovně Vatikanské. — *Bible svatá z kláštera sv. Pavla v Římě*. Nádherný rukopis ten, hojnými miniaturami, skvělými arabeskami a bohatě vyvinutými uncíalkami ozdobený, byl dle domnění některých zhotoven pro císaře Karla Velkého.

Teprva v XI století tratí se všechny stopy antického způsobu v miniaturních obrazech. V oněch nejstarších drobnomalbách, ježto památku vzoru antického na sobě mají, spatřuje se způsob řemeslnického provedení čili techniky zcela rozdílný od onoho způsobu, jenž se počínajíc s X stoletím v obrazech takových zjevuje. *V oněch jsou obrisy*

(kontury) pouze štětcem lehce naznačeny; barvy jsou husté, pevně přiléhající k půdě; stíny a světla dosti zdařile kladeny. Obličaje jsou okrouhlé, údy těla lidského plné, jevící na sobě stopy starobylých klassických vzorů. Než však v X a XI století nový způsob malířské techniky se objevuje: obrysy jsou pérem nakresleny černými tahy; barvy nehmotné nekladně jsou kladeny; obličaje vyzdoblé, ondy těla, zvláště pak ruce a nohy, namnoze špatně kresleny. Vady tyto vyskytují se nejvíce v drobnomalbách během XI, XII i XIII věku v Itálii, Francii, Anglicku i v říši německé zhotovených.

Zde podotknouti třeba, že zvláštní význam a důležitost do sebe mají miniatury anglosaské, již v VII a VIII století zhotovené, z nichžto nej památelnější, věku našemu uchované, jsou: kniha *Couthberta*, *evangelia obsahující* (v Britanském Museum), a téhož obsahu rkp. drobnomalbami ozdobená, jenž v Pařížské bibliothéce v Louvru se nalézá. Již těchto obrazův obrysy jsou kresleny pérem, barvy lehce kladeny, avšak stínu se v malbách těch pohřešuje. Počátek zvláštního druhu ozdob vyskytuje se v miniaturách anglosaských: totiž *zotřata fantastická*, a tak nazvané *arabské*, kteréžto my přiměřeným způsobem nazýváme *rozviliny*. Začáteční litery a obruby textu tvořeny jsou páskami rozmanitě se proplétajícími, a rozvilinami, jichžto půda nejvíce jest černá. Výkresy těchto vynikají určitostí a správností, barvy jsou pestré a velmi stkvělé. — Těmito podobné rozviliny a ozdoby zvířecí spatřují se taktéž na miniaturách z doby Karla Velkého pocházejících. Zachovaly se z této doby tři skvostné miniaturní rukopisy, ssv. evangelia v sobě uzavírající; první z nich, v němž jméno malíře Göttsalka se vyskytuje, nalézá se v Louvru, druhý tam též jest uchován, a třetí, ježž Adda, sestra Karla Velk. opatskému chrámu sv. Maximína blíž Treviru darovala, v městě podotknutém se nalézá. V malbách těchto rukopisů zjevuje se hrubé následování způsobu byzantinského. Pestré a bez ladu kladené barvy vyplávají mezery mezi černými péra obrysy, v nichžto

se vyskytují zvířata, draci a rozličné obludy. Ještě hruběji než tyto jsou provedeny drobnomalby z doby pozdějších císařů Karolinských zachované, poskytující patrný důkaz nedostatku umělecké, ano i řemeslnické zručnosti původců jich.

Poklad chrámu sv. Víta na hradu Pražském chová vzácnou, až posud uměleckému světu neznámou památku nejstaršího umění křesťanského, kteroužto rozmnožen jest skrovný počet oněch miniaturních rukopisů, v nichž se spůsob antický objevuje. Jest to kniha pergamenová ssv. evangelia obsahující. Nalézá se v ní 240 listů, z kterýchžto ty, jenž obrazy obsahují, tlustší a pevnější jsou ostatních.

Délka každého listu obsahuje 14", šířka 9" 6".

Rukopis počíná bohoslovcům známou předmluvou sv. Jeronyma k papeži Damasovi, jejížto začátek zní: „Incipit praefatio sancti Hieronymi presbyteri. Beato papae Damaso Hieronymus. Novum opus facere me cogis ex veteri, ut post exemplaria scripturarum toto orbe diffusa quasi novus arbiter sedeam, et quia inter se variant, quae sint illa, quae cum graeca consentiant veritate, discernam.“ Na to následují seznamy souhlasících míst evangelistův, kteréžto položeny jsou mezi ozdoby stavitelské nad míru skvěle zhotovené. Obrazů, na nichž tyto seznamy se nalézají, jest počtem patnáct. Na každém se klene velký oblouk, jehožto oba konce spojuje čtvero obloučkův, na štíhlých ozdobných sloupech spočívajících; tyto postaveny jsou na stupních vedoucích k nádhernému sloupení, v jehožto mezerách čísla veršů evangelií souhlasících jsou napsána. Hlavy i nohy oněch sloupův honosí se ozdobou namnoze antického spůsobu; neboť na nich se spatřují akantové lupeny a jiné korintického vzoru okrasy. Tyto ozdoby kladeny jsou na půdu živé přeskvělé barvy zlatem a stříbrem, tvoříce na obloucích, sloupech i podnožích rozmanité květy a rozviliny, tak jemně a vkusně složené, že v nich důmyslnému umělci bohatý zdroj původního ozdobování se otevírá.

Za deskami Rusebianskými položena jest druhá předmluva sv. Jeronyma, počínající slovy: *Plures fuisse, qui evangelia scripsorunt et Lucas evangelista testatur etc.*, načež následují ssv. evangelia Matouše, Marka, Lukáše a Jana, z nichžto každému předeslán jest krátký prologus a index capitulorum.

Důležité pro záměr náš jsou obrazy v této knize ob-
sažené, jimiž počátek každého ze čtyř evangelistů jest na-
značen. *Miniatury tyto mají patrný ráz antiky*, ovšem
antiky kleslé, a to netoliko ve formách plátech, okrouhlých,
ve způsobu oděvu a dosti správném kladení záhybů, nýbrž
i ve svém technickém provedení. Černé obrysy pérem tažené
se zde naskrz pohřešují; neboť barvy husté, jak toho způsob
antický žádal, jsou kladeny mezi obrysy lehké, tak že stopy
těchto ani poznati nelze. Na prvním obraze spatřuje se
apoštol Matouš kořící se před Kristem; nad oběma nápis:
Hic a telonei Mathaeus sorte vocatur. Matouš i Kristus mají
pláště červené, jichžto světlá jsou zlatem naznačena; spodní
roucha jich jsou bílá. Na znamení, že Matouš se vzdaluje
zaměstnání světského, pouští z ruky zlaté a stříbrné peníze,
a meč z boku odepnutý, u nohou jeho ležící, svědčí též o
tomto úmyslu apoštolském. Jak v tazích okrouhlých obličejů,
tak též v kroji a záhybech zjevuje se antický způsob od
typického byzantického vzoru daleko rozdílný. Nad obrazem
tímto spatřují se dva nesprávně kreslení andělé, hluboce se
klanící, a v oblouku nápis: *Hic chorus angelicus Dominum
reverenter adorat*. — Na protějším listu nalézá se apoštol
Matouš s pérem v ruce u pulpitu, na němž kniha leží; křeslo,
pulpit, zvláště pak stolec, na kterém kalamář jest vyobrazen,
objevují pěkné antické formy. Stranou stojí otevřená skříně,
v nížto závitky písma se spatřují. Nad tímto obrazem zje-
vuje se poprsí Krista s knihou otevřenou. — Na druhé straně
listu tohoto čte se ve krásných, bohatě ozdobených obrubách
nápis: *Incipit Evangelium secundum Mathaeum*. Na protěj-
ším listu v obrubě neméně skvělé vyskytuje se velká litera
L, a důmyslně složené litery J B E R (*liber generationis*).

Na druhé a následující straně nalézá se na černé půdě stříbrnými literami psaná kniha rodu Ježíše Krista.

Druhý obraz v čele evangelia *sv. Marka* se nalézající představuje *sv. Petra*, sedícího na křeslu a podávajícího dlouhou blánu Markovi. Obraz tento vyniká nad ostatní zdatilostí svou, zvláště však tím, že se v něm nenucené, přirozené hnutí postav a individualnost v tazích obličejů jeví. Nad obrazem tím čte se nápis: „Istic Petrus evangelium edere jubet Marcum;“ výše v oblouku spatřuje se ruka Páně z oblohy sahající. Na druhém listu vyobrazen jest evangelista Marek u stolku píšící; stranou stojí skříň písenná závitky naplněná. Nad vyobrazením tímto vyskytuje se lev neforemný s knihou, a nad ním vznáší se opět v oblacích ruka Páně. Druhá strana listu toho honosí se takéž překrásnou, důmyslně složenou obrubou, v nížto zlatými literami se skvějí slova: Incipit Evangelium secundum Marcum. Na protějším listu vyniká z ozdob kaligrafických velmi vkusně velká začáteční litera J, a na druhé i protější straně skví se stříbrnými literami první kapitola téhož evangelia.

Třetí obraz obsahuje vypodobnění *sv. Paola*, jenž evangelistu *Lukáš* blánky pisma do rukou klade, s nápisem: Hic Lucae evangelium Paulus commendat agendam. Svrchu jest nobe v blecích otevřeně. Na protějším listu spatřuje se evangelista *Lukáš* píšící a nad ním vůl okřídlený s knihou. Na druhé straně opět se vyskytuje krásná uncialka N, a na listu protějším a stránkách následujících počátek téhož evangelia stříbrným písmem na červené půdě.

Na čtvrtém obraze spatřuje se večeře Páně. Obličej Apoštolův u stolu sedících jsou dosti živé a významné; Kristus holobradý žehná kalich; apoštol Jan v podobě starce vyobrazený klade hlavu v lůno spasitelovo. Zvláštním návním způsobem jest zde naznačena podla povaha *Jidáše*; neboť tento stojí a drže v pravici nůž, hotoví se namáčetli somto obleba v kalichu posvěceném. Na protější straně píše staříčkový Jan Evangelium; nad ním se snáší orol, mající hlavu září osloněnou. Na straně následující skví se opět krásná

začáteční litera, a na dalších stránkách takéž, jak svrchu podotknuto, stříbrný text na zlaté půdě.

Antický ráz obrazů těchto, jakož i stavitelské ozdoby, v nichžto se vzor byzantský, jaký se v drobnomalbách X a XI věku nalézá, naskrz prořezuje, ukazují na to, že *dílo toto před X. stoletím, asi v IX neb VIII věku zhotoveno bylo.*

Důkaz toho poskytuje k pojednání tomuto přidaný věrný snímek. Srovnal jsem bedlivě písmo toto se snímky písma, ježto díla proslulá Agincourta, Mabillona, Blanchiniho, Pertze atd. podávají. Shoduje se písmo našeho rukopisu s písmem bible kláštera S. Paolo v Římě (o níž svrchu zmíněno) z času Karla Velkého (srovn. Agincourt: Peinture I. 40.); s písmem veršované historie evangelické Oufrida v druhé polovici IX věku sepsané; takéž s písmem, jímžto annales Laurisenses IX století jsou psány (Pertz Monum. Germ. I. 128.) *nejříve však, a sice zvrubně, s tahy písma nejstaršího životopisu sv. Havla z VIII století, jehožto snímek Pertz v mon. II str. 5 podává.* — Blanchini v učeném díle svém: „*Evangeliarium quadruplex*“ popisuje na listu DCI evangeliarium IX století v knihovně Vatikánské se nalézající, jehožto obsah se shoduje téměř naskrz s obsahem evangelia svato-Vítského ¹⁵⁾. I tahy písma rukopisu tohoto srovnávají se s písmem evangelia našeho; — nicméně způsob skracování slov ve Vatikánském rukop. na př. $\overline{DM}$ = dominus, $\overline{DS}$ = Deus, verbū = verbum, kterýžto se v rukopisu svato-Vítském ne-

- 15) Blanchini obsah Vatikánského evangelia klade těmito slovy: Codex ille scriptus est saeculo VIII, amplectiturque sancta quatuor Jesu Christi evangelia una cum epistola praevia B. Hieronymi ad Damasum papam, quae incipit: Novum opus facere me cogis etc. Dein sequitur prologus ejusdem Sti Hieronymi, cujus initium est: Plures fuisse, cui evangelia scripserunt. Hunc excipit epistola Eusebii ad Carpianum; mox alia Sti. Hieronymi ad Damasum, (tyto dvě epištoly se ne nalézají v kodexu svato-Vítském). Demum tabulae Eusebianaee, et quatuor Jesu Christi evangelia cum argumentis et brevioribus capitulorum atd.

nalézá, ukazuje na to, že *toto naše evangeliarium starší jest Vatikánského*. Než však evangeliarium Vatikánské, ježto Blanchini jako vzácnou památku starobylosti uvozuje, není zdobeno miniaturami, jimiž rukopis v pokladě metropolitanského chrámu Pražského tak znamenitě vyniká. Pročež cena této knihy, od více než tisíců let až do dnů našich v neporušené skvělosti zachované, vystupuje tím výše, a tvoří zvláštní poklad v posvátném pokladě hlavního chrámu království českého.

Přední deska této výborně zachované knihy jest ozdobena obrazem sv. Petra ve slonové kosti uměle zhotoveným, kolem něhož na mosazné pozlacené půdě zasazeny jsou drahé kameny a svaté ostatky. Na půdě mosazné vyryty se spatřují obrazy svatých, mezi nimiž sv. Václav s korouhví a jiní patronové Čestí vynikají. Dle domněnky mého pocházejí ozdoby tyto z doby Karla IV., kterýžto získav drahocenný rukopis snad v Itálii, jej takto dal ozdobiti.

Spůsob malby v miniaturách X. a XI. století panující, vyskytuje se ve dvou rukopisech v Praze chovaných, z nichžto první jest pověstný kodex Vyšehradský v císařské knihovně, a drahý rkp. svv. evangelia obsahující, v pokladě chrámu sv. Víta.

Kodex Vyšehradský jest kniha ve folio, 108 pergamenových listů čítající. Dílo toto honosí se zlatými obrubami, unciálkami hojným zlatem vykládanými a malbami, ježto dle způsobu onoho věku nákladně zhotoveny jsou. Černé obrysy pérem nakreslené vynikají v těchto miniaturách nad barvy pestré neladně kladené; výkres těla lidského, zvláště nohou a rukou, téměř naskrze jest chybný, a vůbec patrné, že antická technika původci oněch obrazův nebyla známa. Na prvním listu spatřují se čtyři evangelisté píšící na stolcích, jichžto podstavky zdobeny jsou břením způsobu antického; na témž listu vyniká žehnající ruka Boha otce u prostřed kříže; evangelista Jan má podobu starce, v kteréžto, jak svrchu řečeno, se vyskytuje na nejstarších památkách umění křesťanského. Na čtvrté straně spatřuje se Kristus dle latinského způsobu žehnající v podobě holobradého mladíka, čímž

též pradávny původ díla tohoto jest naznačen. Paměti hoden jest obraz na listě patnáctém, křest Krista pána vypodobňující. Zde jest zosobňována řeka Jordan podobou muže, jenž vodu leje z osudí na Spasitele, tak že tento celý jest obklopen proudem vody. Vyobrazen jest netoliko Kristus dle způsobu řeckého žehnající, nýbrž i Jan Křtítel holobradý, ano i Bůh otec, nad tímto skupením v oblacích se vznášející, žádných nemá vousův. Na nebe vstoupení Páně na str. 54 představené, poskytuje nový zvláště pro zpytatele českého umění důležitý vzor. Ruka totiž Boha otce sáhá z oblohy dolův a držíc Krista za pravici zdvihá jej takto vzhůru k nebesům. Na str. 68, v němžto seslání Ducha sv. jest vyobrazeno, čte se: *la natali Sti. Venzeslavvi ducis et mart.*, a v liteře D textu samého spatřuje se sv. Václav v odění knížecím na stolci, z něhož dvě zlaté dračí hlavy vynikají. *Jestli to bez vši pochybnosti jedna z nejstarších vyobrazení tohoto patrona země České, v kterémžto spolu potvrzení nalézáme, že kodex tento v Čechách byl zhotoven.*

Druhé charakteristické znamení původu českého oněch miniaturních obrazů vyskytuje se v *podkladku zlata*, kterýžto není rudý bolus, jakový se na drobnomalbách německých nalézá, nýbrž *podkladek černé barvy*. — Nalézáme v malbách rkp. tohoto patrné stopy jakési individuálnosti umělecké, kterážto uchyluje se od typických byzantinských vzorů, samostatně sobě počíná. Tak n. př. zjevuje se na 5. straně prut Aaronův, působením ruky božské, kterážto žehnajíc nad ním se vznáší, květoucí, a vedlé něho šest osob, podivení své nad zázrakem takovým významným způsobem jevících. Na obraze představujícím narození Krista nalézáme zvláštní živý výraz v obličejích i postavách klečících pastýřů, jakož i ve tváři sv. Josefa. Na obraze stránky 29 jízdu Páně do Jerusalema představujícím spatřuje se žena klečící, která nohu spasitele vroucně tiskne k tváři své. V obraze 43 str. znamenati lze zvláštní hnutí a individualní ráz, jevíci se na dvanácti osobách následkem vltězné smrti Spasitelovy z mrtvých vstávajících, byť i výkresy jich byly hrubé a nedokonalé. Nalé-

záme tudíž v obrazech těchto, kterak samostatná idea po tom touží, aby pronikla forma typickou, kterak duch umělcův se snaží, odhruouti závoj vzoru utkvělého a myšlénku vlastní, samostatnou objevit oku; a však taktéž spatřujeme, že ruka zhotovitele obrazů těch nebyla schopna, aby následovala vnutnutí ducha, nalézáme, že hmotní překážky přičily se tomu, aby ideal v duchu jeho zplozený důstojným způsobem v obrazech těchto mohl objeven býti.

Druhá drobnomalbami opatřená kniha, *čtení sv. evangelii obsahující a nalézající se o pohledě Pražského chrámu sv. Víta*, jest skrovného objemu, čítá 9" 6" délky, 4" šířky, a listův 124. Psána jsou evangelia tato *naskrz slatými literami* na pevném pergameně. Spůsob písma i ráz drobnomalb ukazují, že souváký jest rkp. tento knize Vyšehradské svrchu popsané. Formy obrazů jsou hrubé; černé jich obrysy pérem dělané, výkresy zvláště rukou a nohou nezdařilé. V ozdobách stavitelských nenalézá se ani stopy antického způsobu, anobrž v nich poznati lze naskrz příznaky slohu byzantinského. Na prvních dvou listech nalézají se čtyry obrazy evangelistův, z nichžto první Jan u stolku píše, Marek dlouhým červeným nožem péro řeže, Lukáš péro namáčí a Matouš na dlouhé blánce evangelium spisuje. Na obraze 5 jest obsaženo narození Páně; Josef se zde vyskytuje v podobě muže mladého; za jeslemi stojí vůl a osel, k Ježíšku hlavy své s plesajícím výrazem kloníce. Byť i nezdařilé byly výkresy osob zde vypočetných, vyskytuje se v tazích i pohybech jich patrné snažení, jakousi individualností proniknouti formy tyto. Taktéž snahu znenámenati jest na obraze 6 vzkříšení Páně představující. Anděl stojí nad hrobem otevřeným; tři Marie přistupují k hrobu, z nichžto dvě nádoby s mastěmi, třetí pak kadidelku drží. Znamenitější nad ostatní jest obraz 7, na němžto na nebe vstoupení Páně jest vypočetné. Zde taktéž způsobem, jako na svrchu dotčeném obraze knihy Vyšehradské, drží ruka Boha Otce za pravici Krista, důstojným přísně byzantinským způsobem vyobrazeného, zdvihajíc jej takto k nebesům. Zvláštní

tento způsob vyobrazování na nebe vstoupení Krista pána, velmi zřídka a v miniaturách střední Evropy, pokud známo, jediné ještě ve Vyšehradském kodexu se vyskytuje ¹⁶⁾; tím tudíž ukázáno, že miniaturní tento rkp. v pokladě chrámu sv. Víta jest taktéž dílo české. Na obraze tomto spatřují se v pravo u nohou spasitele dvě ženské osoby, v levo zástup apoštolův; nad nimi v oblacích vznášejí se andělé. Osmý obraz představující zaslání Ducha sv. objevuje méně zdařilé formy, což zvláště o holubici vznášející se nad apoštoly platí. — Přední deska knihy této obsahuje na půdě mosazné, pozlacené, obraz nejsvětější Trojice v ozdobě stavitelské, v nížto se způsob gothický XIV věku jeví; v krajní obrubě desky jsou gothické litery, skládající slova: AVE MARIA COELI IANVA. — Mimo to jest ozdobena deska tato drahými kameny, amethysty, karneoly a chrysoprasy. Dle domnění mého pocházejí okrasy tyto z doby Karla IV, kterýžto slarobyklý skvostný rkp. takto dal ozdobiti.

V pokladě chrámu sv. Víta nalézá se rukopis miniaturami zdobený, kterýžto zhotoven byl od mnicha *Herimana na rozkaz císaře Jindřicha II* (1002—1024). Byť i rukopis ten z Němec do Čech přenesen byl, přece zde o něm krátká zpráva buďž položena, zvláště proto, že se v něm vyskytují obrazy, ježto vysvětlení své ve „Physiolozích“ svrchu uvedených nalézají. Obsahuje kniha tato čtyři evangelia; mimo tyto nalézá se na prvním listu báseň latinská zlatými literami k chvále císaře Jindřicha a manželky jeho Mathildy, jichžto obrazy taktéž v drobnomalbách spisu toho se vyskytují, sepsaná ¹⁷⁾. Podobně jako v Evangeliarium

16) Waagen (*Deutsches Kunstblatt* r. 1850 str. 130) píše: Die Himmelfahrt Christi, eine sehr stattliche Vorstellung, enthält das neue Motiv, dass die aus dem Kreisabschnitt hervorkommende Hand des Gott Vater Christus an der Rechten zu sich emporzieht. Nicméně poznamenati třeba, že v bibli kláštera sv. Pavla v Římě (o kteréžto svrchu již bylo podotknuto) podobným způsobem na nebe vstoupení páne jest vyobrazeno.

17) Obraz císaře Jindřicha druhého nalézá se též v evangeliarium XI století, ježto král. knihovna v Mnichově chová. Při

sv. Jeronyma spatřují se zde na stupních spočívající a oblouky podporující sloupy, mezi nimiž souhlasící místa evangelii naznačena se nalézají. V obloucích se vyskytují allegorické obrazy udatnosti, moudrosti, spravedlivosti, střídmosti, víry atd. V krajních pak ozdobách spatřují se *symbolická zvířata*, jako fénix z plamene se zdvihající, pelikán, jenž prsa svá zobákem klobá, lvice při mrtvých lvíčatech bdíci, jelen, kozorožec atd., jichžto náboženský význam „Physiology“ svrchu uvedené vysvětlují¹⁸⁾.

Rukopis „Mater verborum“ v českém Museum chovaný. Znameníť pergamenový kodex tento, obsahující v sobě převzácné drobnomalby, jest přepis všeobecného slovníku (dictionarium universale), ježž učený mnich Ivo zhotovil, pobídnut jsa k tomu opatem Sv.-Havelským a později biskupem Kostnickým, Šalamounem (zemř. r. 919). Jest to vlastně latinská encyklopedie v duchu oněch dávných časů, kde vědecké badání takměř v kolébce leželo, složená. Vykládají se tu latinská, někdy i řecká a hebrejská slova, k nimž tu i tam české a německé glossy přičiněny jsou. České glosy

obrazu tomto spatřují se čtyry korunované ženské postavy císaři se klanící a jemu podávající dary, a sice: Roma podává mísu zlatem a drahým kamením naplněnou, Gallia palmu, Germania roh hojnosti, a *Slavie* (Sclavina) zlatou kouli. Znamenatí sluší, že hlava Slavie zdobena jest korunou hradní, věžatou, kdežto skráně Germanie pouhým kruhem jsou obvinuty, hlavy však ostatních dvou postav helmem kryty. Vůbec známo, že hrady a města v Němcích na rozkaz cíř. Jindřicha I od Slovanů staveny byly.

- 18) Obšírnější popsaní této knihy podaly Pražské Noviny r. 1850. O převzácném Evangeliarium s předmlouvou sv. Jeronyma z VIII. století čteme tam tento úsudek: „Jiný rukopis X neb XI století čtvero evangelii obsahující je několika velmi hrubě malovanými obrázky opatřen, kteréž širšího papíru nezasluhují (!) Povšimnutí hodny jsou však architektonické ozdoby, které se zde nalézají.“ — — Popov ve svém pojednání o české malbě (Musej. Čas. 1846) soudí dle způsobu písma (?), že evangeliarium sv. Jeronyma náleží v XI věk. Spůsob písma tohoto jest však podoben písmu, které se v rukopisech VIII a IX věku nalézá,

přidal k tomu *Vacerád*, písař našeho rkpisu; drobnomalbami ozdobil jej *Miroslav*, kteří, jak se na str. 457 čte, velké toto dílo r. 1202 dokonali. Kodex ten skládal se původně z 246 pergamenových listův; poněvadž však z nich čtyry vytrženy jsou, čítá toliko 242 listy. Výška každého listu obnáší 18" 8", šířka 12" 7". Písmo jest pěkná majuskula, ráz XI a začátku XIII století jevíci. Počíná se rukopis slovy: *Abba, pater*; končí se pak takto: *explicit liber verborum*.

První list knihy tě přeđe vším pozornost k sobě poutá. Vyobrazujeť on tahy svými rozmanitě se proplétajícími písmě A, kteréžto spolu s písmeny BBA první slovo spisu tohoto *Abba* (otec) tvoří. Z obludné nahoře čnějící hlavy vyniká na obě strany prut fialové barvy, jenž dolů se spustiv na dva díly se dělí, z nichžto zevnější jasnomodré barvy jest, kdežto vnitřní prut původní fialovou barvu zachovává. Oba tahy tvoří uprostřed, na způsob sítě se proplétající, překrásné mříženi, a spojivše se doleji opět v jediný fialový prut, trafí se v těle draka křídlatého. Z tlamy zraje na pravé straně vybíhá zelený, z protější však obludy jasnomodrý prut; oba proplétají se skvělými zátočkami, až pak vyměnivše barvy své, pružným švihem do výsosti se nesou, četné útlouňky rozviliny a úponky dolů spouštějíce. Tito tahové tvoří hlavní větve a takměř kostru litery A; velké množství pestrých kytic a rozvilin z oněch větví vykvétajících dolů se spouštějí, mihajíce a se rdíce jako skvělí motýlkové v záři barvy lazurové, jasnozelené a purpurové na půdě zlaté. U prostřed hořejší části litery této spatřuje se výr, jemuž červená opice korunu na hlavu klade, a s druhé strany sedící opice jednou rukou jej hladí, podávajíc druhou červenému muži, z jehožto hlavy ohromný roh strmí. Rohatý muž drží v pěsti své křtici mužské hlavy, ji tak silně k sobě trháje, že na čele muže se krev prýští, jižto třetí opice líže. V dolejší částce litery nalézá se vyobrazení významu plné. Ve kruhu zelenou páskou otočeném spatřujeme ženskou postavu pohledu ušlechtilého. Řásnaté roucho bledomodré barvy přes

pravé rameno jest vyhrnuto; levé pak rameno i prsa odhalena jsou. Ženština drží jak v pravé tak i v levé ruce kvílka. Nad hořejší kruhu obrubou postaven jest kostelíček s červenou střechou a věží, jejížto báně jest zakulacená; mladík, máje rusé kadeře své jakousi stužkou aneb vínkem obtočené, sedí na střeše chrámu, a nennuceným způsobem a veselou tváří hraje na housle o třech strunách. Krzno jinochovo jest zelené, nohavice barvy jasnočervéné. Nápis v zeleném kruhu nad ženskou postavou se vyskytující „Aestas Siva“ ukazuje na stopu, po které lze dopádit se významu celého skupění. Slovo Živa (Siva) vykládá naše *Mater verborum* na str. 68 glossou: *dea frumenti Ceres*, a na str. 68 slovy: *diva, dea*. Tudíž se nám zde objevuje obraz Živy, bohyně úrody, vše oživující přírodní a plodící-mocnosti, pročez i bohyně lásky v též podobě, v jaké se bez pochyby spatřovala ve chrámech pohanských Čechův. Květiny v raku bohyně jsou buďto znamení úrody vůbec, aneb kvítka slovanské bohyně lásky věnovaná: *divizna* (*verbascum*) a *pryskyřník* (*ranunculus acris*). Kostelíček a nad ním jásající hudec znamená bezpochyby vítězoslavné plesání víry křesťanské nad pádem pohanstva.

Poskytující nějakého vyjasnění hořejšímu skupění *Dalemilova kronika*; neboť v kap. 23 *kroniky* té vytýká král *Velhomoravský Svatopluk* pohanskému křesťeti *Českému Bořivojovi*, že nedbaje na tvárce svého, ušatého výra za boha má. V podotknutém skupění spatřujeme netoliko jakési *satyrické dojmání* pohanstva, nýbrž i *odstraňující vyobrazení* původu a následku *modloslužby*, s kteroužto jak duchovní tak i světská moc v Čechách ještě na konci XI. století prudký zápas vedla. Opice ohyzdnou modlu hladící, podává rohatému běsovi, jenž zase muže, bezpochyby *modloslužebníka* za vlasy vzhůru táhne, chtěje násilím k tomu jej přinutiti, aby se noční obludě klaněl. Zdá se, že toto *allegorické vyobrazení* na jevo dává, kterak jedině *satanáš* zaslepeného pohana ponouká a pudí, aby se ohyzdným modlářem klaněl: že tedy ďábel

sám jest původem a příčinou modloslužby, kterážto tělo i duši přívržencův svých v moc ďábelskou uvrhuje.

Na obou stranách nádherné této litery objevuje se obraz svatého v kněžském rouše. Nenucená tvářnost a výborný výkres obou postav zvláště však zdařile kreslené ruce a stužné spořádání roucha osvědčují tyto postavy co mistrovské plody slohu byzantinského. Obraz svatého na pravé straně spatřuje se ve skvostném oděvu kněžském. Dalmatika jest bílá, vroubená širokým okrajem, na němž se zlaté arabesky na červené půdě lesknou; plášť jest barvy blankytné, červenými tečkami skropen a na prsou spojen sponkou zlatou. Rovněž hlí v pravici jeho jest biskupská berla z dřevnější doby křesťanství, která jak známo teprv později na způsob srpů ohnuta se spatřuje. Písmeny nad hlavou této postavy z větší části smazány jsou; z ostatku jich však lze se domysleti, že jméno *Gregorius* tam napsáno bylo. Postava svatého na pravé straně jest v roucho mnišské fialové barvy oděna; nápis vedle něho na bílé blánce zněl bezpochyby *Joannes*. — Tyto postavy podobně jako i arabesky a tahové křesť naznačeny jsou černými ostrými obrysy; barvy jsou lehce a švěle kladeny, a bílá světla jakož i stíny jistě rukou tvořeny. Celá litera skví se na zlaté půdě; pokladek zlata jest tmavohnědý.

V textu samém knihy této a sice v začátečních literách nalézají se četné drobnomalby. Na str. 137 spatřuje se litera *H*, jsouc u prostřed přepažena rybou, v tlamě knihy dráčí. V hořejší části litery jest poprsí Krista holebradého majícího hlavu zahalenou v roucho červené; spasitel žehná pravici dle způsobu církve římské, drže v levici bílou blánu, na níž jsou slova psána: *Ego ex ore*. V dolejší části klečí spisovatel knihy v rouchu mnicha a máš v oděvu světském ruce spínající, a mezi oběma jest blánka s nápisem: *Exaudi famulos*. Na str. 144 objevuje se v litere *J* velebná, výborně kreslená postava biskupa, žehnajícího takéž způsobem církve katolické. Bohaté mešní roucho jest řásnatý, celé tělo zakrývající plášť (planet) nejstaršího spá-

sobu. Str. 186 překvapuje oko hrůzyplným vyobrazením Jidáše, visícího na příčném břevnu litery *M*. Na ramenou zrádce sedí krkavci, hlavu jeho zobáky klobačící. Litera *N* na str. 213 obsahuje milostný obraz přátelského se objímání Marie Panny a Alžběty. Obrázek tento podává zjevné svědectví, kterak původce jeho byl nadšen ideou náboženskou, snaže se výrazem vroucné milosti proniknouti obličejě obou postav zdařile kreslených i malovaných. V hořejší části litery *R* na str. 281 spatřuje se boháč u stolu hodající; v dolejších poli však Lazar, jehožto rány psi líží. Ve spojení s tímto jest obraz na str. 297, kdežto v litéře *S* pokračování příběhu o boháči a Lazaru v evangel. sv. Lukáše 16. kap. obsaženého se nalézá. Kdežto prvním z těchto obrazů jest naznačen život boháče i žebráka na zemi, zjeví se protiva jeho na druhém obraze, kde ve svrchním poli litery Lazar vesel a blažen v lůně Abrahamově sedí, dole však boháč ďáblem mučený u prostřed plamenů vězící žalostivě ruce spíná; z úst jeho se nese vzhůru blánka s nápisem: *Pater Abraham miserere mei*; druhá blánka shůry dolů sáhající obsahuje odpověď Abrahamovu: *Fili, recordare quia recepisti*. Lůno Abrahamovo jest naivním způsobem vyobrazeno: neboť z obou pěstí praotce vynikají konce roucha řásnatého, v jehožto klínu dvě postavy radostně se usmívající sedí. Znamenáme, kterak se umělec snažil původním způsobem příběh tento vyobraziti a takměř dramatisovati. Na str. 279 setkáváme se s ušlechtilou, krásně provedenou postavou archanděla Michala, jenž bílé kopí v plece draka u nohou jeho se vinoucího vráží. Podivu hodné jest mistrovské kladení záhybův pláště purpurového i zelené tuniky postavy této. Str. 336 obsahuje v litéře *T* obraz ukřižovaného spasitele, jemuž Longin pravý bok kopím proráží, kdežto na druhé straně žoldněř stojí s nádobou v ruce, podáváje houbu v octě smáčenou Kristu. Kříž literu *T* tvořící jest barvy zelené s červenými výběžky sukův. Tímto způsobem býval kříž nešťáka vypořádován až do začátku XIV století, poněvadž dle sta-

robylého podání kříž, na němž spasitel smrt podstoupil, tesán byl z odnoží stromu života, ježto Seth na hrob Abrahama byl zasadil. Postranní ramena kříže na našem obraze jsou poněkud pozdvižena na způsob Y. Zdá se, že v tomto obraze kříže se vyskytuje následování vzoru za starodávna zobecnělého; nebo na kříži podobné formy spatřuje se Kristus na obraze v kapli sv. Sylvestra při kostele Santi Quatro coronati v Římě, pod nímž se nápis čte: A. D. MCCXLVIII hoc opus Divitia fieri fecit. Na tomto římském obraze jest téměř způsobem jako na našem malován žoldněř bok Kristův bodající. Než však na něm, byť i o plných 46 let později zhotoveném, jsou nohy Krista dle dávnějšího způsobu vedlé sebe položeny a dvěma hřebíky k prkénku podloženému přibity, kdežto na našem byť i dřevnějším vyobrazení, nohy spasitele na sebe položeny jsouco jedním hřebíkem ke kříži přibity se spatřují. Na str. 359 nalézá se v literě U velebná postava žehnajícího spasitele, jenž v levici drží blánu, na níž psáno: Ego sum ostium per me. Kristus maje zde bradu spuštěnou jest přísného pohledu; svrchní jeho roucho barvy fialové jest v hojně zdařile kreslené záhyby položeno; podobně i říza spodní, barvy zelené. Na str. 379 vyskytuje se litera Y velmi důmyslně ozdobená rozvilinami, na nichžto modré a zelené hrozně jsou zavěšeny. Spanilá dívka sedí se houpajíc na hlavním prohnutém prutu litery; jednou rukou trhající hrozen, drží v druhé ruce košíček révami naplněný. Skráně děvy jsou úzkým vínkem ozdobeny; lehké rouško se víne kolem těla nabého. Výkres postavy této jest dosti správný; nenucenost v pohybu těla a spanilý obličej výraz podivením naplňuje pozorovatele srovnávajícího obraz tento s podobnými plody uměleckými onoho věku. Stranou sedí opice směšným posuňkem prosící spanilou dívku o dárek révy.

Na str. 457 nalézá se významný onen obraz, jímžto nám vědomost jest dochována o písaři a původci drobnomaleb díla tohoto. V hořejším oblouku litery P spatřuje se matka Boží, mající na klíně Ježíška žehnajícího. Hlavu Marie Panny

kryje závej jasně šalový, roucho její tětěš barvy položeno jest v záhyby výborně kreslené. V lícech bohoredičky jeví se něžný, milostný bol, hluboce dojmající každého, kdo děle hledí na spanilou tuto tvář. Od levé ruky, kterou matka Boží významuplým způsobem k srdci tiskne, zdvíhá se vzhůru

Ω

bílá blánka, na nížto slova se čtou: Mater JHV XPL. Pod tímto obrazem spatřujeme dvě kořící se postavy v mniášském rouchu, jichžto hlavy k obrazu matky Boží jsou pozdvíženy. Mladší mnich, jehožto podoba na str. 137 ve světském oděvu se vyskytuje, drží v sepjatých rukou blánku s nápisem: Ora pro scriptore Vacerado; blánka, z rukou sepjatých staršího mnicha se vinoucí, obsahuje slova: Ora pro illuminatore

Ω

Microslao. A. MCII. Známkou Ω naznačuje se zdvojnásobení čísla C, čímž se nám letopočet 1202 objevuje. V tom tedy roce dokonali Míroslav a Vacerad dílo toto. Uváživše ohromný obsah knihy, hojnost obrazův a uncíalek nákladně zhotovených, přesvědčení nabýváme, že dílo takové nemohlo býti dokonáno během jednoho neb dvou rokův, nýbrž že ke zhotovení jeho mnohem delší lhůty času bylo potřebí. Zjevuje se nám tudíž v drahocenných obrazech této knihy památka rázu a způsobu uměleckého, jaký v Čechách na konci XII. a na samém začátku XIII. století panoval.

Obrazy tyto jsou nadebyčejné ceny pro zpytatele vývinu umění křesťanského vůbec a českého zvláště. Zjevuje se v nich důkaz, že umění v Čechách na konci XII. století znamenitě již se vyvinulo a k takové výtečnosti dospělo, jaké tenkrát okolní národové nedostihli. K důkazům, ježto nám o tom miniatury rukopisu Mater verborum podávají, přistupují taktéž mince české během XII. století ražené, které jak známo převyšují výtečností svou téměř všech souvěkých národův mince. Prohlédneme-li taktéž k tomu, že za oněch dob velebné básně v Kralodvorském rkp. obsažené zplazeny byly, nabýváme takto přesvědčení, že ve XII. století panovalý strom umění i básnictví českého skořelým kořtem i ovocem:

se honosil. Vyskytuje se též v malbách spisu tohoto svě-
deství, kterak tenkrát umění v Čechách bez pomoci anli-
ských vzorů, jichžto ani jediné stopy v drobnomalbách spisu
tohoto nevyskytuje se, na základě byzantském zvelčované,
se povznese k vyššímu stupni umění náboženského. Neboť
znameníme, kterak v obrazech těchto náboženský ideál ví-
tězně zápasí s formou odporující, kterak city a myšlenky
z hlubiny věčné božské lásky vážené pronikají hmotu, jako
mladá růže jasným lupénkům svých leskem se dme z tmavého
lůna poupěta. Jestli to ovšem pouze začátek nové vzneše-
nější doby umění křesťanského, jehožto úplné vyvinutí mno-
hem pozdějšímu věku bylo usouzeno. Než však počátky
směru uměleckého, v nichžto vřecnost náboženská a nadšení
posvátnou myšlenkou vřty zplozené se obrátí, neméně vý-
znamny a důstojny jsou, jako dostoupení umění tohoto ke
stupni dokonalosti, jenžto se jeví v plodech Rafaela, Michel-
Angela, Correggia i jiných slavných mistrů italské školy.

Bible Jaremětská v českém Museum z XIII. století.
Malíř drobnomaleb v hojném počtu v rukopise tomto se na-
lezajících byl *Bohuše Litoměřický* a zhotovitel překrásného
písma *Zbýhněv Ratiborský* (Zbhygnev de Rattibor). V minia-
turách bible této se již žádné památky klassického způsobu
nenalézá; a však spolu známevati lze, kterak Bohuše se
vzdává typických Byzantských vzorův a se snaží samo-
statné idey své původním způsobem oku představit. Sna-
žení toto jví se již na prvním listu, kde se ve kruzích
krajní obruby vyskytují malby, jimižto Bohuše zvláštním spů-
sobem stvoření světa vypočetil. V jednom kruhu spatřu-
jeme tvůrce světa, an žehraje pravici, drží v levici kouli
země, na dvě půle rozdělenou a pootevřenou, jejížto svrchní
částka jest bílá; dolejší pak černá; na obloze modré úpytí
se zlaté hvězdy. Takto snažil se vyobraziti malíř slova I.
knihy Mojžíšovy: „Budte světla na obloze nebeské, aby
oddělovala den od noci.“ V kruhu pod tímto vyobrazením
křídle Bůh Otce levou rukou hvězdy na oblohu, žehraje pra-
vici; takto chtěl umělec naznačiti, co v 16. a 17. v. knihy

Mojžíšovy psáno : „I učinil Bůh dvě světla veliká — — — a postavil je na obloze nebeské, aby osvěcovala zemi.“ Nížeji jest vyobrazeno stvoření vodních živočichů, dále zeměplazů a zvíře zomské; konečně pak stvoření Evy; z boku totiž praotce pokolení lidského ční hlava Evy, na nižto tvůrce světa levicí klade, pravou rukou žehnaje.

V obrubě každé téměř strany knihy této nalézají se jednoduché sice, a však velmi vkusně provedené ozdoby a rozviliny, mezi nimiž se rozmanité postavy lidské, obludy a karikatury původního způsobu vyskytují. N. př. Osel v talár oděný zpívá z knihy; obličej krásné kadeřavé dívky se závojem, tělo však jest plačící s velkými pazoury; centauri proti sobě se ženoucí kopím založeným; hlava mnicha, po jejížto dlouhých na zem splývajících vousech pes zajíce honí; opice v mnišském rouchu na housle hrající; křídlatá zmije mající na hlavě kardinálský klobouk; člověk s oslí hlavou, jenž na housle hraje; centaur s korunou královskou na hlavě, kterýžto v běhu sobě pochozí chvost zapaluje atd. Mimo tyto a podobné výtvary bujně obraznosti vyskytuje se zde množství zvířecích a lidských postav, lovcův, vojnův, mnichův a t. d. Obrázky tyto jsou zdařilé a nenuceně, pevnými péra tahy kresleny, barvy lehce kladeny, světla naskrz průhledná. Prohlízejícímu přehojnou řadu podivných těchto plodů zbujnělé fantasie poznati lze, kterak tvůrce jich čím dále tím mistrněji pérem a štětcem vládl a v přemrštěné plodnosti své prospíval. Na jevě jest, že v těchto fantastických postavách hlubší symbolický význam hledati se nemůže, nýbrž že to výtvary jsou světské bujné mysli. Bohuše Lito-měřický byl laik, o čemž svědčí obraz jeho v této knize s nápisem: Bohuše Lutomericensis pinxit anno MCCLVIII, na němž se malíř v rouchu světském s točenkou na hlavě vyskytuje. Dilo toto jest tudíž zjevným důkazem, kterak umění církevní, přeshedši do rukou světských, tu a onde vyhujnělo, a pustíc mimo se přísné církevní symboly, na místě těchto rozmarných ba i nerudných ozdob do spisů církevních přijímalo. Na obrazy druhu tohoto vztahuje se plnou pravdou

stížnost, jižto sv. Bernard z Clairvaux (+ 1153) vede, počínání takovýchto umělců trpkými slovy káraje ¹⁹⁾.

Bible v obrazech (biblia picturata) v kníž. Lobkovické knihovně v Praze. Čítá na 187 listech 746 obrazů lehkými tahy pérem kreslených a jenom místy zběžně malovaných. Nad obrazy čte se ve dvou řádcích v latinském jazyku krátký obsah biblického příběhu, nížeji vyobrazeného. Jsou to ilustrace písma sv. počínající stvořením světa a končící se zjevením sv. Jana. V obrazech těchto jeví se zvláštní směr samostatný a snažení naznačiti karaktery, city a vášně osob; tak též jest patrná snaha, vlastností božské i lidské zosobňovati. Důkaz toho nám již první obraz podává; zde spatřuje se uprostřed holubice (duch božský) vznášející se nad propastí, naznačenou slovem: *abyssus*; v pravo jsou dvě spící, zdařile kreslené postavy s nápisem: *tenebrae*. Nalézáme tudíž v obraze tomto ilustraci slov I. knihy Mojžíšovy: „Tma byla nad propastí a duch boží snášel se nad vodami.“ V levo zjevuje se Bůh Otec, drže v pravici kružidlo, v levici váhu; před ním malá postava s pochodní v ruce, s nápisem: *lux*; dole se spatřují dvě lehce oděné postavy, z nichžto první má nápis: *dies*, a druhá: *nox*. Zde máme patrnou ilustraci slov knihy genesis: „I řekl Bůh: buď světlo, a bylo světlo. A viděl bůh světlo, že bylo dobré i oddělil Bůh světlo ode tmy. A nazval Bůh světlo dnem, a tmu nocí.“

-
- 19) Caeterum in claustris coram legentibus fratribus quid facit illa ridicula monstruositas, mira quaedam deformis formositas et formosa deformitas? Quid ibi immundae simiae? quid feri leonae? quid monstruosi centauri? quid semihomines? quid maculosae tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tabicinantes? videas sub uno capite multa corpora et rursus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia praefert equum, capram trahens retro dimidiam; hic cornutum animal equum gestat posterius — — — prohi Deo! si non pudet ineptiarum, cur vel non piget expensarum? Apol. ad Guillelmum abat. c. XII.

Na druhém listu spatřuje se Bůh Otce, a jemu se kořící Adam a Eva; čtyry řeky ráje představují zde antickým způsobem čtyry nahé nymfy, vylévající vodu z osudí. V obrazech rukopisu tohoto vyskytuje se snažení, dodati zvláštní ráz obličejům i celým postavám. Příklady toho poskytují vyobrazení angelů, dívek a jinochů, zvláště pak obraz Krista Pána v apokalypsi na listě 148, jakož i obraz Jana evangelisty na listě 102, jehožto cenu proslulý archeolog Waagen velebí ²⁰⁾.

Legenda o sv. Václavu, k biblí této přičiněná, méně zdařilé obrazy obsahuje. Bylať vydána r. 1811 tiskem od společnosti vlastenských přátel umění. Dobrovský klade původ této bible do XIV. věku. Než však obrazy nesou na sobě způsob věku XIII.; zvláště pak dosvědčuje tomu kroj bojovníků i lidu sprostého, brnění rytířské, nádobí a nářadí domácí, jakož i symbolika zde panující, v kteréžto se názor XIII. století jeví. Vyskytují se zde rytíři v drátěném odění, mající přílby jednoduché bez hledí s nánoskem. Na posledním listu spatřuje se sv. Kateřina a před ní klečící malíř s blánkou, v nížto nápis se čte: *Scta Katerina, exaudi famulum tuum Velislavum*. Kniha tato zvláště pro studium staročeských krojův předůležitá, jest tudíž vzácná památka umění českého.

Pašionál abatyše Kunhuty o cis. universální knihovně Pražské.

Drahocenný rkp. tento zavírá v sobě 36 pergamenových miniaturami zdobených listů, obsahujících částku knihy obšírnější, ježžto ostatní listy se pohřešují. Na prvním listu spatřuje se abatyše kláštera sv. Jiří, Kunhuta, dcera Otakara II., v černém klášterním oděvu, přijímající knihu z rukou před ní klečícího skladatele spisu toho, mnicha *Koldy*. Na straně čte se nápis: *Chunigundis abbatissa monasterii Sti. Georgii*

20) Johannes der Evangelist als Greis (Blatt 102) ist von höchst edlen, des Raphael nicht unwürdigen Motiven. Deutsches Kunstblatt. 1850.

in castro pragensi, serenissimi boemie regis domini Otacari secundi filia. Nápis vedlé mnaicha zní: Frater Colda lector de St. Clemente ordinis fratrum predicatorum egregius dictator hujus libri. Za tímto spatřuje se menší postava s nápisem: Benessius canonicus sti. Georgii scriptor ejusdem libri. Na levé straně stojí zástup řeholních panen, z nichžto poslední, malá útlá panenka, má při sobě nápis poněkud zatemnělý: Domina percha domine abbatisse filie regis grata. Dva angelé královskou korunu držíci vznášejí se nad Kunhutou. Svrchu se spatřuje v pravo znak český, bílý lev v červeném poli; v levo starší český štít: černý orel v bílém poli, mezi oběma pak postaven jest znak kláštera Svatojirského: sv. Jiří na koni, mající červený kříž ve štítu. Na listu protějším počíná se *prologus* následujícími slovy: Ex altissimo illustrium boemie regum sanguine oriunde Cuneundi excellentissimi domini Ottacari quondam regis boemie filie, monasterii Sti. Georgii in castro pragensi abbatisse, ordinis acti. Benedicti frater Colda, ordinis predicatorum minimus orationum suffragia humillimo cum desiderio complacendi. Na konci předmluvy této čte se: Dat. prage anno domini millesimo trecentesimo duodecimo sexto calendas septembris.

Po předmluvě následuje nápis: Hic est clypeus, arma et insignia invictissimi militis, qui cognominatus est Victor cum quinque vulneribus fultus lancea decoratusque corona. Na protější straně spatřuje se štít se znamením kříže, kolem něhož nástroje umučení Páně jsou položeny. Na str. 3 vyobrazena jest parabole o Kristu rytíři vítězném a církvi nevěstě jeho; a sice: Kristus v podobě ušlechtilého mladíka snoubí se s církví, chotí svou. 2. Pokušitel lákající církev k sobě, podává jí zlaté jablko. 3. Pokušitel uvrhuje nevěstu v žalář, z něhož plameny šlehají. 4. Kristus rytíř vítězný sedě na koni probíjí kopím hrdlo pokušitele. 5. Vítěz nevěstu svou z vězení vyvádí, a na 6. obrázku korunuje nevěstu na trůnu sedící korunou zlatou. Rytíř a oř v prudkém cvalu na obrázku čtvrtém jsou tak výborné a živě kres-

loni, že Waagen obraz tento velebí co nejlepší dílo díla tohoto z onoho věku dochované ²¹⁾.

Následující list obsahuje obraz Boha Otee, jenž tyčí Evu z řebry Adama. Spící Adam jest tak nenuceně a výborně kreslen, že Waagen jej přirovnává k plodům slavného italského mistra Giotto ²²⁾. Na listu 5. uvězuje ďábel (Belial rex) Adama a Evu v žalář ohnivý; obličej Adama dojmá hlubokým výrazem zármutku ²³⁾. Na listu 6. leží Ježíšek v jesličkách, vztahující milestným způsobem ruku k Marii Panně, vedle něho na lůžku spočívající. Výtečný taktéž jest na vyobrazení Krista, od žoldnéřů jatého, výraz zbožné skroušenosti, jevíci se ve tváři a postavě jeho.

Na listu 7. ukazuje Kristus rány své klečící před ním abatyši Kunhutě, maje při sobě nápis: *Aspice vulnera salvaeque verbera, que toleram*; načež Kunhuta odpovídá: *Fili (Dei) Christe, miserere mei*. List osmý obsahuje ukřižování Páně; vedle kříže stojí Marie a miláček Kristův Jan; bolestný zármutek jest tak věrně vyobrazen v obličejí a celé postavě Jana, že tím přesvědčení se vzbuzuje, kterak hluboce byl proniknut ideou křesťanskou původce obrazů těchto ²⁴⁾. Druhý obraz ukřižovaného Krista nalézáme na listu 9. — Matka Páně, ruce lomící, jest postava ušlechtilá, přebolestné cíty v tváři své jevíci. List 10. obsahuje

-
- 21) Der Ritter sitzt vortrefflich zu Pferd, das Pferd selbst aber ist in Zeichnung und Wahrheit der Bewegung mit dem fliegenden Schweif unbedingt das beste, was ich bisher aus dieser frühern Zeit gesehen habe. Deutsches Kunstblatt, 1850, S. 155.
- 22) Der schlafende Adam ist in Zeichnung, in Wahrheit und Bequemlichkeit der Bewegung eine Figur, welche sich in diesen Stücken mit jeder des gleichzeitigen Giotto dreist messen kann. Deut. Kunstbl.
- 23) Die Geberde des Unglücks im Adam ist so sprechend, wie sie nur bei Giotto vorkommt. Deut. Kunstbl.
- 24) Der Johannes, das Haupt auf die Rechte gestützt, ist in der Geberde wie im Ausdruck der Trauer trefflich, und darin wieder den besten gleichzeitigen italienischen Vorstellungen nicht nachstehend. Deutsch. Kunstbl. 1850.

vyobrazení všech nástrojů umučení Páně; nad těmito spatřuje se hlava Krista Pána v září křížem přepažené (vera icon). Přísna velebnost a výraz bolu, srdce hluboce dojmající, jeví se ve svaté tváři této. Výkres obličeje jest výborný; vlasy černé, brada spuštěná na dvě rozdělena. Na téměř listu spatřuje se ještě Kristus, krev polící na hoře Olivetské, a ještě doleji Kristus na kříži, jenž vztahuje pravici k Marii bolestné, v jejímžto obličeji se odráží nesmírná žalost. Na listě 11. přináší Magdaléna, postava to ušlechtilá, významu plná, matce boží poselství o vzkříšení Páně. — Krásně a nadmíru dojmavě jest vyobrazeno shledání se Krista z mrtvých vzkříšeného s matkou svou. Marie objímající vroucně syna svého, klade hlavu na rameno jeho; Kristus tiskne levicí matku žalostiplnou k prsoum, hladí pravicí tvář její. V obličeji Páně jeví se cit litosti a milosti jemné. Obrazek tento, zvláště co do kladení záhybův výborně kreslený, jest tak něžným hlubokým citem náboženským pojat a tak zdařile proveden, že neváhám se jej do řady nejvýtečnějších obrazů souvěkých umělcův položit. — Neméně výborný jest na listu 16. cituplný, srdce dojmavý obraz, loučení se Krista s matkou svou. Líbaje Kristus Marii, mluví k ní slova: *Salve mellita mea floscula virgo Maria*. List 17. vyobrazuje úmrtí Marie Panny, jejížto duši, v podobě útlého děťátka tělo mrtvé opouštějící, Kristus vroucně ke tváři své tiskne. List 18. vyobrazuje, kterak Kristus církev nevěstu svou do nebeské říše uvádí; stany nebeské jsou naznačeny skvělými gotickými oblouky; andělé, na harfy, housle a loutny hrající, provozují hudbu nebeskou. Celá strana 20. listu jest vyplněna obrazem slavného korunování církve vítězoslavné; v 9 gotických obloucích objevují se zástupy andělů na tři hierarchie rozdělených. — Poslední malba knihy této představuje na plné straně církev bojující a kolem tři hierarchie její: první řadu skládají patriarchové, proroci a apoštolové, druhou mučedníci, biskupové, kněží a mniši, třetí panny, vdovy a ženy. Zvláštní výtečnost a milostnou jemností tváře vynikají některé z postav ženských, takže

dle tvrzení Waagena se podobají postavám Peruggina, slavného mistra italského.

Obrazy pašionalu jsou vesměs zběhlým pérem dobře kresleny, až na ruce a nohy, které na některých z obrazů těchto příliš vytáhlé jsou a suché. Roucha výborně kladená splývají v širokých nenucených záhybech, v čemž, jak známo, *zvláštní přednost české malířské školy se jeví*. Barvy šfavnaté jsou lehce kladený; světa nikoli barvou, nýbrž bělostí prozírající bílé pergamenové pldy jsou tvořena. Lidského těla pleť jest poněkud zahnědlá. Živost v pohybech, zdařilé skracování údů, skupení a spořádání nenucené v obrazech těchto se jeví, jim vykazují znamenité místo mezi plody souvěkých malířů, tím samým dokazujíce, že na začátku XIV věku umění v Čechách k vyššímu stupni umělecké ušlechtilosti bylo dospělo. Pročež domněnka, jakoby teprv za Karla IV počátek české umělecké školy byl položen, zamítnuta jest zvláště tímto skvělým plodem umění českého, jehožto vážnost a cenu Němec Waagen vysoce velebí ²⁵⁾.

Vyšší ještě ceny nabývají miniatury pašionalu tohoto ideálním, náboženským významem svým. Obrazy tyto nadchnuty jsou vroucností citů, vážených z posvátného zdroje víry. Tajíť v sobě odlesky duševního života, myšlénkou křesťanství proniknutého, a poskytují důkaz, kterak původce jich z vnitřního svobodného puzení svého vroucí náklonností přilnul k ideálu náboženskému a oddal se Bohu, jehožto obraz ve světle lásky a smilování před duchem jeho se vznášel. Byť i zbožný umělec vrchole umělecké zběhlosti nedostoupil, nicméně zvítězil nad odporující hmotou a formou tak, že se mu podařilo, objeviti zevnějšímu světu posvátné idealy, skutkem vykoupení v duchu jeho splazené

25) Dieses Pašional — ist eine der originellsten und merkwürdigsten Miniaturhandschriften, welche ich aus dieser Zeit kenne, und für die Geschichte der böhmischen Kunst ganz unschätzbar. Deutsch. Kunstbl. 1850. S. 156.

kteřéto až podnes hluboce dojmají ducha všech na ně hledících, zvláště však naplňují srdce české vroucí úctou, úlehou a ušlechtilou hrdostí.

* * *

Úmysl můj při skládání spisu tohoto byl, aby se pozornost k významu památek umění křesťanského obrátila, a cit k hlubšímu jich pojmání naklonil, spolu pak aby se archeologické známky stručně naznačily, dle nichžto věk a cena památek takových poznány býti mohou. Jednáno zde tudíž předně o původu a zdroji umění vůbec a náboženského zvláště, o rozdílu mezi uměním klasickým a pozdějším uměním křesťanským, načež přistoupeno ke zpytování nejstarších památek křesťanských v římských katakombách se nalézajících. Podána pak historická správa o původu a vyvinutí byzantinského umění a ukázáno na rozdíl mezi tímto a uměním křesťanským na základě antických památek vyvinutém; stručně na to jednáno o symbolických a typických obrazech křesťanských a zřetel obrácen k Physiologům, bez kterýchžto známosti zpytatel předmětu tohoto obejítí se nemůže.

K naznačení postupu u vyvinování umění křesťanského zvolil jsem sobě pouze jediné odvětví umění, totiž *malířství*, obrátiv se k nejhojnějším a nejdůležitějším památkám jeho, k *miniaturám*, z dávných věků nám uchovaným. Obšírněji jednal jsem o drobnomalbách českých až do první polovice XIV věku sahajících, snaže se o to, abych k hlubšímu pojmání jak uměleckého tak i náboženského jich významu mysl čtenáře vlasteneckého obrátil. Jednání o další vývinu umění v Čechách za času Karla IV a v pozdějších dvou stoletích budiž odloženo k jinému času i místu. — Mnohý ze čtenářů bude zde pohřešovati historické správy o umělcích a znamenitějších plodech umění vůbec; než však obmezenost času a místa tomu nepřipustila, abych o předmětu tak rozsáhlém

se šířil, o němž ostatně v jiných spisech bojně a obšírně bylo psáno. Jáť pak hledě k duchu věci samé, snažil jsem se naznačiti vedlé uměleckého zvláště ethický živel v ostatcích staročeského umění se tající, aby se takto nová, zajisté důstojná stránka minulých věků vlasti naší objevila.

Leckdo snad namítati bude, že práce má jest zbytečná i marná, poněvadž praktického užitku nepřináší. Než však každý, kdo vroucnou myslí přilnul k vyššímu života významu, pozná důležitost zpytování, kteréžto z bezprostředních, smyslným okem pojatých důkazů příčinu běže k přemítání o vyšší ceně života duševního, uznáť on taktéž, že tyto plody duševní činnosti v plné míře zasluhují, aby stopovány a skoumány byly podobnou pílí a snažností, jaká se plodům pouhé přírody věnuje. Příčina toho, že o věci této u nás až posud málo bylo jednáno, záleží nejvíce v tom, že zpytování starobylých památek umění křesťanského s nemalou obtíží bývá spojeno, poněvadž tyto nesnadno jsou přístupny a roztroušeny po rozličných místech i krajinách. Mně však příznivým osudem bylo přáno znamenitější z nich poznati a výkrosy výtečnějších z drobnomaleb těchto zhotoviti, při čemž ovšem litovati musím, že taková vyobrazení na ten čas k pojednání tomuto nemohou býti přiložena. Než však neváhám se spis tento byť i nedokonalý — jak to při počátku jakéhokoli zpytování vědeckého nemůž jinak býti — podati shovívavému čtenářstvu, nadějí se koje, že dále a vydatněji bude pracováno na díle, jehožto základy zde jsem položil.

Nástin flory dalmatinské a seznam rostlin podle jmen prestenárodních, která lid slovanský po břehách adria- tického moře užívá.

Sděluje

Dr. *L a m b l.*

(Dokončení.)

Opomineme zde udati zejména všechny cizopásmé čeledi, z nichžto některé druhy v Dalmácii zajímavým jsou výjevem. Tak k. př. palma, limún a pomoranč, oleandr, aloj č. vlastně agave, nopál (Cactus), rohovník, smokvoň a j, které v širém poli bez přičinění lidského se daří, nenáleží vlastně květeně Dalmatinské, ačkoliv jich naskytnutí na břehách zdejších o lahodnosti přímorských krajina nejkrásnější dává svědectví. —

Zbývalo by ještě promluvit o rostlinstvu tajnosnubném (Cryptogamae), hlavně pak o *řasách mořských* (Algae, fycologia), v krajinách pomorských vůbec nejbohatší čeledi v onom zhluku rostlinstva, které u porovnání k rostlinstvu jevnosnubnému nižším nazývají jsme zvykli. Vskutku také k úplnému obrazu rostlinstva, které kteroukoliv zem ozdobuje, nevyhnutelně patří tato řada organismů méně vyvinutých, které obyčejně v pozadí stává a neřídka docela se zanedbává ve spisech tomuto podobných, a to z té příčiny, že rostlinstvo tajnosnubné na suché zemi méně pestré a barvitě (kapradovité a mechy), často nepatrné, a neúhledné a jak se myslí nepěkné formy na se běře, které z veliké části i tu nevýhodu od sebe mají, že ukládání jich nepohodlné jest (houby), a rostlinář z nich sestavený málo rozmanitosti poskytuje, jehož bližší podrobnosti toliko pomocí mikroskopu

poznati a tudy nějaký vědecký užitek jenom drahým apparatusem nabyti lze (lišejníky a plísňe). To ale právě neplatí v té míře o krajinách pomorských co o našich, a jmenovitě o Dalmacii můžeme směle tvrditi, že řasy její takovou podivuhodnou rozmanitostí a tak slícnými a skvělými formami se honosí, že bohatství jediné čeledi této z tajnosnubných více váží, nežli kterákoliv čeleď naší suchozemní květeny. Tato okolnost a sbírka nejznamenějších exemplářů, která mi před očima leží, lehko by mne zavedla k delší o podmořském rostlinstvu rozpravě; odložím však úlohu tuto na budoucí čas, na jiný článek, kde zároveň o vnitřní ústrojnosti těchto nejjednodušších bylinek, které se v prarvaru organické cely (č. sklípku) uskromnily, blíže pojednám, přeje sobě aspoň slovem a výkresem obraz toho našemu čtenářstvu podati, co jakožto cizí přírodnina dosavád zřídka kde u nás viděti lze v původních exemplářích, z vlnobití mořského ulovených.

Ukončíme spisek tento zprávou historickou o rostlinství Dalmatinském, udáním pramenův literárních a poznamenáním o našem seznamu jihoslovanských jmen botanických. — Rostlinopis dalmatinský honosí se do těchto dob vzácnými prameny a důkladnějšími nežli kterákoliv větev přírodopisní. Nemá dťvu ani pochybnosti, proč země v takovém znamení-tém položení mezi Evropou a Středomořím, osloněná o vysoké hory a s lícem obrácená k Africe, od dávných dob tolik přírodních na sebe vábila, a téměř každoročně nového národovce přiláká. První známý sběratel byl v šestnáctém století *Ant. Musa Brasavola*, vyprovázeje pána svého *Alfonsa I.* vévodu Ferrarského na cestě po Dalmacii, a brzo po něm *Luigi Anguillara*, první představený zahrady Padovanské, jehož *Haller* nazýval největším botanikem tehdejším v Itálii; on prý popsal a vyobrazil přes 700 rostlin dalmatinských s připojením mnohých národních jmen slovanských. L. 1694 *Paolo Boccone* několik rostlin z ostrovů dalmatinských, od r. 1743 až do r. 1747 *Vitaliano Donati* zpytoval důkladně rostliny a jiné přírodniny zdejší, ano i některé řasy mořské (*Saggio della storia naturale marina dell'*

Adriatico). Také jezuita *Giuseppe Agosti* (*De re botanica tractatus*. Bellini 1770), *Xaver Wulfen*, a jistý *Cirillo* sem náležejí, jehož seznam rostlin ostrovů Quarnerských ve Fortisových *Osservazioni delle isole di Quarnero* vytištěn jest. — L. 1802 nejdůkladněji ze všech předešlých ohledal květenu zdejší Záhřebský kanovník *Josip Host*, jehož seznam l. 1826 Visiani tiskem vydal. Mezitím bylinařili zde ještě opat *Vena* a po Istrii *Josef de Scenus* (spisek německý vytištěný v časopise botanickém Řezenském a o sobě v Norimberce 1805). — R. 1818 navštívil cis. František I. Dalmacii přivedl botanika pilného *Fr. Portenschlaga* s sebou, jehož výsledky vydal baron Welden pod titulem *Enumeratio plantarum in Dalmacia lectarum a Francisco de Portenschlag-Ledermayer*. Vindobonae 1824. — Zároveň *Fr. T. Bartling* o ostrovech napsal dissertaci: *De litoribus ac insulis maris Liburnici*. Hannov. 1820. — Od těch dob mnoho dodavků ku květeně přineseno od mnohých mužův, z nichžto zejména tyto největší zásluhy míti se zdají: *Fr. Neumayer*, *Tommasini*, *F. Potter*, *A. Alschinger* (*Flora Jadrensis*. 1832.), *Biasoletto*, *Menghini*, *Zanardini*, nynější král Sáský *Fridrich August*; z Dalmatinců hlavně *Botteri*, *Giadrov*, *Pappafava*, *Stalio* a j. Také mnozí na slovo vzatí spisovatelé o mnohých rostlinách zdejších učene pojednávali, ač sami jen z podaných rostlin čerpali, nikdy však Dalmacii nenavštívili; tak učinili: *Mattioli*, *Camerario*, *Kasp. Baubin*, *Jak. Zannoni*, *Petr Arduin*, *Trattinick*, *Treviranus*, *Presl*, *Sieber*, *Tausch*; konečně *Host* přijal rostliny dalmatinské do své flory rakouské, a *L. Reichenbach* do díla svého *Flora Germanica*. — Zvláštní Floru Dalmatinskou počal vydávati v Lipsku r. 1842 *Robert de Visiani*, nejdůkladnější nynější znatel této větve, jehož udání historická ze spisu *La Dalmazia descritta* tuto jsme použili. Dílo jeho uvedené rozděleno jest asi na čtyry svazky, z nichž bohužel posud jen dva vyšly.

Při vši síle této dělnicťva i spisovatelstva zbývá ještě mnoho země ladem ležící, která budoucím badatelům k dobývání slávy nových nálezův zřetavena jest. *Visiani* sám

udává mnohá posud neohledaná místa, jako jsou hory po-
mezí Horvátské, Bosenské a Ercegovinské, Velebit, Kom,
Bosanski-rt, Dinara, Gnjat, Prolog; v okolí Dubrovníka Tmor,
Vlastica, u Kotora Orjen, Koložun, Orlic; močály u Štona,
a bahníště i coroční naplaveniny po břehách Neretvy;
ostrovy vzdálenější: Pag, Kurčola, Vis, Lástavo, Mljet, Pela-
gosa, Šipan, Lopud a Kaločep, konečně odlehlé končiny
okolo města Budvy a okres Pastrovičův.

Co se týče našeho seznamu jmen prstonárodních, jimiž
se u lidu jihoslovanského rostliny nazývají, především po-
znamenati musíme, že sbírka tato založena a všemožně obo-
hacena byla toliko v přímoří a na ostrovech moře adriatského
(vyjma několik slov poznamenaných jménem *Jukić*, spiso-
vatele časopisu „Priatelj Bosanski,“ odkud vyňata ač ne-
rozluštěna jsou) — nemajíc tedy za zřídlo žádný slovník,
k. p. Vuka Stef. Karadžića, aniž jakýkoliv jiný, v němž se
nacházejí jmena rostlin ze všech krajín jihoslovanských, ač-
koliv posud, jak se samo rozumí, ne úplně sebraná a nevšude
přísně vymezená *). — V Přímoří Chorvatském od Rjeki až
po Senj, a po ostrovech Quarnerských odkázán jsem byl
jedině na ústa lidu, vyjma jednu sterou farmakopeu Senj-
ského lékárníka p. Acurti-ho, v které jsem našel stará po-
znamenání několika jmen slovanských, ač pravopisem bůh ví
jakým znetvařených a skoro nečitelných. V Dalmacii od
Zadru až po Černou Horu na všecken možný způsob zápisky
své jsem rozmnožoval. Teprva po půlletní práci dostala se
mi do rukou Alschingerova Flora Jaderensis, a později dva
svazky Visianiho Flory dalmatinské; v obou spisech přidány

*) Heinrich Freyer vydal l. 1836 v Lublání: Verzeichniss
slavischer Pflanzennamen. Celý arch vo 4. potištěný pou-
hými jmeny slovanskými v abecedním pořádku, beze všeho
vysvětlení. Na tento seznam neměli jsme již proto žádného
ohledu, protože obsahuje jmena u Slovincův Krajinských
užívaná; uznáváme však užitečnost a potřebu takového se-
znamu a máme za to, že důkladný botanik srbský ku pro-
spěchu svému také pramenů Sávy povšimnouti si neopomíná.

jsou názviska slovanská, zvláště v posledním s velkou pilností snešená, jimiž jsem sbírku svou doplňoval. Poznamenati ale sluší, že se první dílo u velmi úzkých mezích, totiž na okolí města Zadra potahuje, a Visianiho spis že nedodělaný jest, oba pak beze vši důkladné známosti domácího jazyka, jakož i rozdílů mezi různorečím přímorským a horanským, jména často velmi nesprávně, někdy až k nepoznání zkroucená podávají, která mi porovnáváním v pravý smysl uvesti snad všude se podařilo. — Nejbedlivější zastoupení nalezly zde opět ostrovy prostřední Dalmacie okolo Splěta, jmenovitě ostr. Lesina, kde jsem r. 1849 téměř dva měsíce těmito předmětům přírodopisným výhradně obětoval ve společnosti onoho Mat. Botteri, který, ač sám řeči slovanské méně schopný, svou laskavou ochotností ve všem, kde mi rady a pomoci třeba bylo, nejpěknější památku do mé cesty dalmatinské založil.

K bližšímu porozumění slovozpytnému klademe sem poznámenání, že mnohá jména uvedená totožná jsou s českými a jineslovanskými, jakož i se srbskými jiných krajín, ačkoliv se často od nich liší proměnami vokálův i konsonátův. Tyto proměny podrobeny jsou jistým zákonům, o nichž slovozpytu pojednati sluší; my se zde obmezujeme na tom, udati v závorce pravidlo proměny takové stručným znamením zlomkovým, k. p. $\frac{h}{k}$, a tomu rozuměti třeba v ten smysl, že slovo, které jinde pravidlem hořejší písmeno má, ve zdejší prostonluvě dolejší klade, k. p. paprat ($\frac{h}{p}$) místo kaprad. — Z ostatních zvláštností mluvy ostrovanů budiž zde vytknuto hlavně to, že se š, ž, č skoro veskrz vyslovují co s, z, c, (komoraca, místo komorača), — o neboli ž místo a (brōda, lavānda, rogāc), — že poslední sylaba často mívá ostrý přízvuk (koromāc), a že polovokální r všeobecně s jasným vokálem se vyslovuje (tarst m. trst, barščān m. brščan, smar-dej m. smrdelj), což až do nedávna i spisovatelé Záhřebští mezi Slovany jediní spisovně činili; chtěce snad některá různá slova

na nějaký způsob ulehodníti, jakým to většina u lidí nikde nečiní.

Jména spisovatelův botanických začátečním písmenem naznačená vůbec známa jsou; místní jména zkracovali jsme takto: Z. = Zader, B. K. = Boky Kotorské, Dubr. = Dubrovnik, Nar. = Narenta. Znamení otázky — ? — stojí na místě pochybnosti.

Seznam rostlin podle jmen slovanských, která se po východních březích a ostrovech adriatického moře užívají.

(K nástinu flory Dalmatské přídavek. Sbral Dr. L.)

abd, viz *habad*.

ablam, viz *jablan*.

ae (?), *Apium* (Dubr.)

agustini, *tartuffi* (Dubr.).

akšenac, *Artemisia*. — *a. sitni*,
udovički, *A. paniculata*.

alaj, *Agave americana* L.

andrakva, *hren*, *Raphanus sativus* (Dubr.). — *andrikva*,
sladka trava. *Pastinaca sativa*.

anis, *Anisum*.

arčis, *Narcissus odoratus* L.

2) *dieji*, *arčis*, viz *lukovina*.

arež, *larix*.

armelín (také ital.) *Prunus armeniaca* L.

artičok, *Cynara Scolymus* L. —
dieji artičok, *sikovac*. *Onopordon illyricum* L. — 2) *Silybum marianum* Gært.

aodisalatín, (Jukić) — ?

babina svila, *Armeria vulgaris*.

bačtri, (Dubr.), zvláštní odruda
dinje.

badelj. *Carduus* (Dubr.) — *badeljčac* *Senecio vulgaris*.

badeljka, *b. šarena*. *Silybum marianum*.

bagren. *Acacia* (Dubr.), vlastně
Robinia Pseudoacacia.

bajam, viz *méndeo*.

balan. *Anagira cacaovus*, *fava inversa* (Dubr.)?

baljuška, *balučka*: *Allium Muscari*, *Gagea Colchicum*, (Dubr.)

balsamin. *Balsamina*.

bakuk. *Santolina chamaecyparissus* L.

banistra v. *žuk*, *žuka*.

bar (Z.). *Setaria glauca* et *S. italica*.

brstan, *bršljan* (v prostomlávě ostrovanů také *baričon*). *Hedera Helix*. — *brstan dubatí* (Dubr.), *Hedera arborescens*, v. *dub*; *brstan nemaljski*, *Glechoma hederacea*.

bazdovina (false *bazgovina*), *so-vina*. *Sambucus nigra*. 2) *dieja bazdovina*. *Sambucus Rubra*, L. viz *habad*.

bělo zelje. *Calendula*. *Caltha*.

bělo-grab; viz *grab*.

benduška. *Crocus Pallasii* et *C. sativus* (Dubr.).

beresek. *Erica carnea*.

bermez, kapinska trava. Eryngium campestre.
bergamot. Mentha citrata Schr.
bíla kadulja, viz kadulja 3).
bitunika. Stachys Betonica.
bíléc, Calendula arvensis L.
biserni coši viz pupator (bíser-perla).
bíz. Pisum arvense. L.
blust v. kuks.
blem, bunica, balan. Hyoscyamus.
blúva. Beta vulgaris L. — 2)
dieja blúva. Beta maritima L.
 — 3) **dieja blúva,** skoro
 všechny druhy rodu Rumex.
bluše, bljust. Tamus communis
 L. — 2) Humulus lupulus.
bob. Vicia Faba L. — 2) **bobuc.**
 Vicia narbonensis.
bobach. Veronica Beccabunga.
bobovník (Z). Ficaria ranunculoides.
bobuc v. bob 2).
hobušac?
bobova kuga. Orobancha.
bóbut. Sambucus.
bokarič. Convallaria majalis Dubr.
bokva } také bukva bukvice.
bokvica } Plantago bokvicama-
 } la. Plantago minor.
bolan. Hyoscyamus niger et
 albus L.
boráčina, Borago.
borset. Acanthus spinosissimus.
bor: **bieli bor.** Pinus halepensis
 Mill. 2) **pitomi bor,** Pinus Pi-
 nea L. — 3) **gluki bor,** Pi-
 nus austriaca Tratt. — 4)
dieji bor, P. sylvestris. 5)
crni bor, mořski bor, P. Pi-
 naster.
bosilj, -lje, -ljak, bosiok. Ocy-
 mum basilicum.
božja milost, vodeni dubčac.
 Gratiola officinalis L.

božje drvo. Lonicera implexa
 Ait. Caprifolium.
božurak. Paeonia (Dubr.).
božur vodeni. Nuphar luteum
 (Dubr.).
brada Aronova. Arum italicum.
brada kozja. Tragopogon. —
bradica ovčja. Hieracium Pi-
 losella.
brak. Fucus marinus. Algae.
bratič. Chrysanthemum Tanace-
 tum.
brečinja.
brist, brěst. Ulmus campestris L.
brk zéči. Centaurea Calcitrapa.
brnduša (Lika). Colchicum au-
 tumnale, viz **kadun.**
**bróda (na ostr. vlastně t. co
 brada).** Artemisia camphorata
 Vill.
brôč. Rubia peregrina L. — 2)
 vůbec mnoho druhů z rodu
 Galium. 3) **broč mali.** Galium
 Aparine Sp.
broškva. Imperatoria.
brula. Junceus acutus L. — 2)
brula, istr, (Nin). Psamma
 arenaria. F. Scirpus lacustris
 (Nar). — 3) **Janous mariti-
 mus.**
bročaniča. Asperugo. Lithosper-
 mum.
brzohod, brzohodac. Zea Mays
 praecox. Dubr.
bujača, vela tikva. Cucurbita —
 vřstátá na 30 i více liber;
 od neforemnosti její povstalo
 pořekadlo pro hrubé tváře:
nikl bujačino! (tlama nadř-
 daná).
bujad, viz paprat.
bunika (Z). Hyoscyamus niger.
buk, bukva. Fagus sylvatica.
burdžina, porec. Borrugo offi-
 cinalis. L.
bux. Buxus, viz **šimšir.** Jinak

bus znamená vůbec drn, a
busenjača = Polygala.

bušina (kořen *buka* = blecha,
 $\frac{1}{u}$). *Pulicaria*. *Inula*.

bášinac. *Ononis hispanica* L. —
2) *mali bášinac*. *Ononis* mi-
nutissima L. — 3) *divji bá-*
šinac, *mali bášinac* náhodně
se zovou všechny ostatní
druhy rodu *Ononis*.

bušin, pelin, t. co *bušina*.

cacór. *Lathyrus Cicera* L. et
L. *erythrinus* P. — 2) *ca-*
cor, *divji cacor* vůbec vše-
chny druhy rodu *Lathyrus*. —
3) *jábucor*.

caklénjača. *Salsola Kali*. (*caklo*,
staklo = sklo).

carevac, carefak. *Bellevalia ro-*
mana.

carevič. *Hyacinthus*. Také se
vyslovuje v Pšim. Chorv. *ca-*
revik, a zdá se, že koncovky
na *-ič* (česk. *-iči*), italian-
ským pravopisem s *-ich* psá-
né, tímto k odchýlnému vy-
slovování *-ik* místo *-ič* pří-
činu zavdaly.

cefarnja, viz lukovina.

cempris, cumpres. *Cupressus*
sempervirens L. — 2) *čem-*
pres. *C. horizontalis*.

ceparlj, i. q. čcaoljak.

cer. *Quercus Cerris*.

cerefolj divji. *Trifolium fibr-*
num.

cicindra po ostrovích místo
čičindra. *Zizyphus vulgaris*
Link.

chal (?) blaženi. *Cnicus bene-*
dictus.

cmilj, smilj, smilje. *Helichrysum*
angustifolium Rehb.

cmín. *Lilium coeleste*. *Gladiolus*,
v. *mačinac*. — *cmín vodeni*.

Acorus (false). *cmín divji*.
Sideritis.

cota viola (z ital. zotta viola,
i. e. zoppe = chromá). *Viola*
odorata L.; lépe *ljubica*, v. t.
crkvina, viz gomilnjača.

crnika, viz česmina.

crnica. *Euphrasia officinalis*.

crni grab. *Carpinus Duinensis*,
viz *bélograb*.

cupar. *Satureja hortensis*.

cočl rumeni ($\frac{k}{c}$, květ). *Ama-*

ranthus paniculatus. *cočče ca-*
revo, č. *djurdjevo*. *Convalla-*
ria majalis. — *c. Ivanovo*. *Sal-*
via Sclarea. — *coit, cviče*,
selje a bilje, s přidavným
jmenem o rostlinách mnohých
s odličným květem se užívá;
coit bókarski dragoljub. *Con-*
vallaria majalis.

čapin. *Pinus Abies*.

čafra (Z), viz *zanfron*.

čelice (včelice), *rušice*, skoro
všechny druhy z rodu *Orchis*.

čemerika. *Erythraea Centaurium*.

— 2) *Helleborus albus*. *Ve-*
ratrum.

čempriš, čipres, viz cempriš.

čemin (česmin?), viz *jasamin*;
čemin vodeni. *Acorus*.

čepček, čepčeg. *Sonchus asper*.

čepič. *Clinopodium vulgare*.

čeptješ — ?

čepriš. } *Asphodelus ramosus*.
čeparlj. }

česan. *Allium*.

česmina, čopriš, crnika. *Quer-*
cus Ilex. L.

česmika planinska. *Juniperus*
nana.

česljika. *Pectinacia*.

čestoslavica. *Veronica officinalis*.

čičak. *Tribulus terrestris* L. —

2) *Agrimonia*. — 3) *Hiera-*

cium et Lappa. *čičak veliki* (Z). *Dipsacus sylvestris*.
čičmak, čičinadra. *Zizyphus vulgaris*.
čir, vraglič. *Tribulus*?
čopa, čopa. *Artemisia vulgaris*.
datul, viz palma.
despik. *Lavandula Spica*.
dimac. *Crepis rubra*. — *d. žuki* (trpký). *Taraxacum offic.*
dinja. *Cucumis Citrullus* Sev.
díselina, všeobecné názvisko pro veškeré druhy rodu *Melilotus*, *Trifolium*, *Medicago*. — *d. mišja*. *Myosotis arvensis*.
diovicina. (děvičina). *Verbascum floccosum*, 2) snad také *dičina* (?). *Lappa major*.
dioja jabuka. *Aristolochia Clematitis*.
dioja blitva, viz blitva.
dioja mellica. *Calamintha Nepeta* Lk.
dinji pelin. *Cistus monspelliensis*. L., taktéž *C. salviaefolius*, L. i *C. villosus* Lk.
dinji peverún, viz peverún 2).
divisna. *Saxifraga*.
díotjak. *Avena sativa*.
djul (z arabského), růže. 2) *Artemisia*.
djulabije, jistý druh červených jablek.
djurdjič. *Lilium*. *Convallium* (?).
dračica. *Gnista alusatica* Barth.
drača, crna drača. *Rhamnus*. — 2) *drača, drače* (coll.) vůbec tráí.
dragoljub. *Convallaria majalis*.
dragušica, dragušac. *Senecio vulgaris*.
dragun. *Diospyros Lotus*.
drén, drin. *Cornus sanguinea* et *C. mascula*; ovoce se jmenuje *drenjina*.
drepinac. *Ruscus aculeatus, viz kostrička*.

drinak, drénak ($\frac{8}{1}$). *Parietaria diffusa*.
drinovac. *Leucojum aestivum*.
drivo božje. *Artemisia paniculata*.
dud. *Morus alba, v. murva*.
dub. *Quercus robur*.
dub. *Quercus*. Okolá Dubrovníka slove *dub* (mn. p. *dubovi*) vůbec každý strom, a *dubati, a, o* = stromovitý, *á, é*, (arborescens), kdežto *drvo* je = dřevo. Jinak u Srbů východních strom vůbec slove *drvo, stablo*; *dub* ale všeobecně *hrást, rást*.
dubčac, zubatac. *Quercula*. *Teucrium chamaedrys*. — *dubačac veliki* *Ajuga lva*. — *dubačac vodeni*. *Gratiola officinalis*.
dubčica, viz dubačac. — *d. babina*. *Origanum vulgare*. — *d. materina*. *Thymus Serpyllum*.
dušac svišni (Z). *Asclepias Syriaca*.
dubljeri. *Orobanche*.
dulpan. *Tulipa silvestris* L. — 2) *T. Gesneriana* L. — 3) *T. Clusiana* D. E.
duhan, duvan, (duhati et duvati = foukati, také dýchati), tabák, *Nicotiana Tabacum*.
doornik. *Polygonum aviculare*.
džirasol (ital. girasole). *Helianthus annuus* L.
elda, jelda. *Polygonum fagopyrum*.
erdobrada. *Stipa pennata*. *Lactuca Scariola* (snad vlastně *rdobrada*).
fafarinka. *Celtis australis*.
firula. *Ferula communis* L.
frementum (z ital. formentan), kukuruz. *Zea mays*. L.
friganica (likva). *Cucurbita clodiensis* L.

gaves. Symphytum officinale. 2) Cynoglossum. 3) Pulmonaria.

ger, gerčica, girka trava. Erythraea Centaurium. Vlastně *grh, grhčica*, adj. *grhki* č. *grki, gorki* = hořký, viz *gorko selje*.

glog. ($\frac{h}{g}$). Crataegus monogyna.

Jacq. — 2) Pyrus amygdaliformis Vill.

gladiš (č. *seťi trn*). Ononis spinosa et O. minutissima.

glošinj. Avena fatua L. 2) A. sempervirens Villars. 3) A. atherantha Portenschl.

gluha ? (Žirje ostrov).

gluhi bor, viz bor 3).

gluhi smříč. Juniperus phoenicea.

golokud. Zea mays.

golorep. Psilurus.

gomilnjača, gomjačina, erkovina. Parietaria diffusa. M. k.

gorčik. Rhagadiolus stellatus Gärt. Zacyntna verrucosa Gärt. — Serratula radiata. — Gatyona Dioscoridis Rehb.

gorkoslád. Solanum Dulcamara.

gorko selje, gorkica. Erythraea Centaurium.

gorocvit. Orchis Morio.

goruščica, goruščica. Sinapis arvensis.

gospino cvitje, č. selje. Hypericum perforatum L. 2) některé jiné lesní druhy rostlin pro rozdíl od druhů téhož rodu v zahradách pěstovaných.

gostanka. Brunella vulgaris.

goštica. 1) Brachipodium cespitosum. R. S. — 2) B. pinatum P. B.

grab (přeložením písmen české *habr*). Ostrya carpinifolia. 2) Carpinus. — *běli grab.* C. betulus. — *crní grab.* C. duinensis.

grah (okolo Dubr. také *grak*),

hrách. — *grah losnač.* Pisum sativum. — *g. saorč* (u Dubr. také *grak lečnjak*), Lathyrus Aphaca. — *grahor* č. *goraki* *grah* t. *grešac.* (Dubr.). Orob. vernus. — *Grašak.* Vicia sativa etc. — *grahorica.* Lathyrus sativus.

graja, vlastně gradja, t. j. ohrastí okolo zahrad, živý plot z ostružin a drahlí. V jiném smyslu znamená *gradja* = stavivo, od graditi, gradjati = hraditi, stavěti. Oboje vyslovuje se v přímoř. chorvatském *graja*.

grinjavac ostrovní. Conium maculatum.

grljača, tikva grljača; jedna odruda tykve. ital. zucca, zuccone.

grohotuša. Collutea. (*grohot* = hrochoť, onomatopoeť).

gružd, hrozen; groždje (hromadné), víno v hroznech. — *suko groždje* (ital. uva passa), rozinky. Slova víno užívá se toliko ve smyslu hotového nápoje z révy vinné. *grozničnica.* Eupatorium cannabinum.

gugutina. Scrofularia nodosa.

gugutca. Cicuta.

gusomača (též *vratika*, ital. Atanasia). Tanacetum vulgare. — 2) Capsella bursa pastoris, v. *mošnjak*.

habad, habd, abd = česk. chebč. Sambucus Ebulus.

haslinda. Ruta (?).

hmejl vysl. obyčejně *mejl*; česk. ohmel. Humulus lupulus.

hrast (starčesk. ohrast). vysl. obyčejně *rást.* Quercus. Také *krastovina* i *krastovina*.

hren, viz kren.

iva. Teucrium montanum.

Ivanovo kelje č. *cvěče*, *Ivanje selje*. *Salvia Sclarea*, L.

ivica. *Ajuga Iva* Schreb. 2) *A. chamaeptytis* Schreb.

jablan, *ablam*. *Populus alba* L. — slovo *topol* pro *populus*, a odvozená místní *Topolovác* atd. nejsou známé v pomohli.

jabucor, viz *cacor* 3).

jabuka. *Pyrus malus*. — 2) *bo-deča jabuka*. *Datura Stramonium*; *deča jabuka*, *Aristolochia Clematitis*.

jabučice orljene. *Lycopersicum esculentum*. — *jabučina vučja*. *Physalis Alkekengi*. — *jabučac*. *Cyclamen europaeum*.

jaglica, *jaglika*. *Narcissus poeticus*. *Primula suaveolens*.

jagoda, vůbec to co jahoda (*bacca*), plod mnohých rostlin, k. p. v hroznu kře vinného č. lozy (Ve vědě botanické latinskému *bacca* odpovídá česk. *bobule* a jahoda je vlastně *fragum*, plod složený). — 2) *Jagode* pak zvláště také jako česk. jahody — ovoce na *jagodníku* (také *spejluš nazvaném*), *Fragaria vesca*. — *Jagodina*, *jaglica*, *jagodine gospine*. *Physalis Alkekengi*.

jaguz. *Pteridium vulgare*.

jari (?). *Avena sativa*; viz *pir*.

janjetina. *Teucrium Polium* L.

jasmín, *čemín*. *Jasminum officinale* L. b) *J. grandiflorum* L. c) *J. humile* L.

javor. *Laurus nobilis* L. — 2) *Platanus orientalis*. (Dubr.)

jesenak. *Convallaria Polygonatum*. — 2) *Dietamnus albus*.

ječam, *jačam* ječmen, ($\frac{v}{a}$).

Hordeum distichum etc.

jegra. *Coryllus Avellana*.

jela, *jelovina*. *Pinus Abies*.

jelica. *Polycnemum arvense*.

jelenji rog (Z). *Plantago Coronopus*.

jergovan (Z). *Syringa vulgaris* L.

jesen

jasan } *Fraxinus Ornus* L.

jasen

jesdarica. *Coryllus Avellana*.

jesičak. *Anchusa italica*.

jezik. *Cynoglossum* ($\frac{a}{c}$ = ja-

zyk; na ostrovech ve Quarneru a místy v přímoří chorv. vyslovuje se vůbec ač chybně *sajik*).

ježetina. *Ruscus aculeatus*, viz *kostrika*. ital. *pungitopo*.

ježinao. *Sparganium erectum*.

joha, *jova* č. *javina*. *Alnus glutinosa*.

juh, viz *luj*.

kadulja, *slavulja*, (také *pelin*, Dubr.) *Salvia officinalis* L. 2) *křižna kadulja*. *Salvia offic.* var. *grandiflora*. 3) *bíla kadulja*. *Inula candida*. H. Cassini.

kačun, *kačunak*. *Colchicum Bivonae*.

kaloper. *Balsamita major*. Dff. *Chrysanthemum Tanacetum*.

kamenica. *Asterocephalus suaveolens*.

kamenitac, *koromačina gorška*. *Saxifraga*.

kamomila. *Anthemis nobilis* L. — 2) *Matricaria chamomilla* L.

kápar. *Capparis rupestris* Sib. et *C. spinosa* L.

kapínca. *Acacia*.

kapula (= č. *cibule*), *Allium Cepa*. — *k. dirja*. *Scilla maritima*. — *k. rigavica*. *Muscari botryoides*.

karanfil, *karúfal*, *gariful*, všechny druhy rodu *Dianthus*.

kardun. *Cynara Scolymus*.
kilnjak, gavez veliki. *Symphytum officinale*.
kilolič. *Symphytum officinale*.
kiseljaba, kiseljica. *Rumex acetosa*.
kitas. *Sorghum vulgare*.
kitica. *Centaurea minor*; *kitica žuta.* *Centaurea major*. — *k. crljena, gorka, mala.* *Erythraea Centaurium*.
klekovina. *Pinus Mughus*.
klenovina. *Betula alba*.
klobučac. *Cotyledon umbilicus* L. — *Cyclamen hederacifolium*; *k. mali.* *Cyclamen vernum*.
klobučić. *Linaria Cymbalaria*.
kokočika, zelenica. *Phillyrea media* L. et *Ph. latifolia* L.
kokonóžac (Z). *Orthopogon Crus galli* (také řecky *ἀλετροπόδιον*).
kokotac. *Chrysanthemum corymbosum*.
hokotinja, vučja jabuka. *Aristolochia longa*, *A. Clematitis*.
kokica. *Ophrys Bertolini*.
kokošinja jatrice. *Prismatocarpus hybridus*. Her.
komonjika (Z), komunika. *Asteroccephalus atropurpureus*. Artemisia. *Scabiosa* (viz *prošnica*).
komorika. *Phillyrea media* L.
komorača (= *koromac*? *Foeniculum*)? Jukič.
konačac vodeni. *Callitriche* L.
konopljanika. *Linaria vulgaris* et *italica*.
konopljika. *Vitex agnus castus*. L. V herbáti jednoho maicha nalezl jsem poznamenané synonymum: *maslina boemska, olivagno di Boemia*.
konoplje. *Cannabis sativa*.
konjsko kopito. *Tussilago Farfara*.

konjski rep č. konji rep. *Equisetum arvense* (cauda equina).
konsulj mali, kunsuo. *Brunella vulgaris*, viz *gavez*.
kopar. *Anotlum graveolens* L.
kopitnjak. *Asarum europaeum*. *Tussilago Farfara* (také *kopito konjsko*).
kopriva, koprva ljuta, pasja kupina 1) *Urtica dioica* L. — 2) *Urtica urens*. L. — 3) viz *veprima*. — 4) *Acanthus spinosissimus*. — *K. mrta.* *Ballota nigra*. *K. od srca.* *Leonurus cardiaca*. *K. smrdljáva* *Galeopsis Tetrahit*.
koren tusti. *Inula Helenium*.
koriandr. *Coriandrum sativum*. L.
koromac. *Foeniculum officinale* All.
koropincul. *Scaligeria cretica*. Vis.
kosan. *Juncus maritimus*.
kostanj. *Castanea vesca*.
kosmura. — ?
hostila. *Celtis australis*.
kostrč, kostič. *Sonchus oleraceus* L. — 2) *S. asper* Vill. — 3) *sečji kostrč.* *Senecio vulgaris* L.
kostrika (B. K.), též *kočika*. *Ruscus aculeatus*.
koštenica. *Achillea Millefolium*.
košutje uho, viz vladislavka.
kovišje. *Stipa pennata*.
kozalac, kozlac, žminac. *Arum italicum* (viz *šer*).
kozja brada. *Tragopogon major* L. — 2) *Galasia villosa* Cassini. 3) *Geropogon glaber* L.
kračak, krajjak. *Carlina acaulis*.
kraknica. *Leonurus Cardiaca*.
kraska. *Picris hieracioides* L. *Borrago officinalis*.

krastatica. *Salvia officinalis.*
krastavac i hrastavac ($\frac{h}{k}$),

krastavica. *Echium Borrago.*
 (U Srbův vých. slovou **krastavci** = okurky, což se vše na drsnost listů (*asperifoliae*) potahuje).

krastuljak. *Bellis perennis.*

kravačac. *Angelica.* *Onopordon illyricum.*

kravojac, broskva. *Imperatoria Ostruthium.*

kren č. **kren.** *Raphanus sativus.*
kres vodeni. *Sysimbrium Nasturtium.*

krěšva, krěša. *Prunus Cerasus.*
krěšve, trešné, ovoce stromu tohoto.

krika, krikčica. *Anagallis arvensis.*

kria. *Lilium candidum.* (Krinka, modřizel, mařina, cma, rodové příbuzní z čeledi Iridaceae, Liliaceae).

krkov (harkov). *Rhamnus frangula.*

krstac. *Paris quadrifolia.* (**krst** = křt; **krstiti se** = křtiti se i křtiti č. křestiti se. (Slovo rozcestí nalézá v jihoslovenském kromě equivalentu razputica, razputje — ještě dvě stejného významu: razkrižje a razkřtje).

krupnik. *Polygonum.* *Anagallis.*

kruskica. *Pyrola minor.*

krůška. *Pyrus communis* ($\frac{h}{k}$).

kuga bobova. *Orobanche cruenta.*

kuk, kuke. *Tamus communis.*
Humulus lupulus. *Sonchus asper.*

kukój (kukolj). *Agrostemma Githago* L. — 2) *Nigella.*

kukovina. *Augment.* od **kuk.**

kukurěk. } *Helleborus niger.*
kukurik. } *Veratrum nigrum.* *E-vonymus.*

kukumar. *Cucumis sativus* L.
kunja (?) *Cydonia vulgaris* Pers.

Ambrosia maritima; v. *tusja.*
kunji rep. *Millefolium.*

konsuo, konsul ($\frac{1}{o}$), **konsulj**

veliki, viz **gavez.**

kupina, všechny druhy rodu *Rubus.*

kupinik. *Anagallis arvensis.*

kupusina vodena. *Hepatica.*

kupus. *Brassica oleracea* L. Zelf naložené slove také **kupus, k. dioji.** *Lampsana.*

kupusina. 1) *Augmentativum* od *kupus.* — 2) Mechoví a řasoví mořské, zvláště rodové *Laminaria* a *Ulva;* viz **svilača.**

kurcoglavac. *Senecio vulgaris.*

kaskuta. (Stáří Grad).

laktac. *Picris hieracioides.*

lan ($\frac{o}{a}$), *Linum usitatissimum.*

lala. *Tulipa,* viz **dulipan.**

laštjelica. *Andropogon pubescens.* *Visiani.*

lavanda, u ostrovanův **lavonda.**
Lavandula Spica L. 2) *L. dentata.* L.

lavina. *Alchemilla vulgaris.*

léca. *Ervum lens* L.

leondar, leondra. *Nerium Oleander* L.

lepen, také **plućnjak, tikvina.**
Nymphaea alba.

lepuh et *augmentat.* **leputina,** také **lopuk** i **lopusina,** všechny druhy rodu *Verbascum* L.

lijer. *Lilium candidum.* — **l. gorski.** *Convallaria majalis.*

limun. *Citrus Limonium* Risso.

linčura. *Gentiana lutea.*

lisičina. *Echium italicum.*

lisac. Polygonum nodosum.
lisimákia (Z). *Lisimachia vulgaris*.

lišičina, volučak (Z). *Echium vulgare*.

lišnjak. *Corylus Avellana*; *lješniči* slovou oříšky (ovoce lískové). Viz *ljeskovo*.

ljeskovo, ljesník. *Coryllus Avellana*.

ljubčac. *Ligusticum*.

ljulj (juj), ljuljka, také ovvat (Z). *Lolium perenne* L. et *L. temulentum* L.

ljubica, čeřina (včelná) *ljubica*. *Melissa officinalis*. L. — *ljubica, zotta viola, Viola odorata et tricolor*; *lj. běla*. *Leucojum aestivum*.

ljubčac, viz šimzelen.

ljubidrag. *Prismatocarpus speculum*. Her. (?) — 2) *Nasturtium aquaticum* (?) *Ophrys Arachnites*.

ljutika. *Allium Ascalonicum*. — *lj. divja, A. pallens*. — *lj. glavata, A. Cepa*.

ljutika, viz luk.

loboda. *Atriplex hortensis* L. — 2) *divja loboda, A. litoralis*. L. 3) *smrdljiva loboda* skoro všechny druhy rodu *Chenopodium*.

locika, locika nagrašpana. *Lactuca*.

lopar. *Arum Dracunculus*.

lopuh i lopuk ($\frac{h}{k}$). *Verbascum*, viz *lepuh*.

lopušník (Z). *Lappago racemosa*. — 2) *Echinosperrum Lappula*.

lopušac, lopušina — ? v. *lopuh*.

lošanje, chybně místo lušanja.

lovorika, lovor, lavor. *Laurus*

baucata, viz javor ($\frac{1}{j}$).

lôza. *Vitis vinifera* L.

luřa, erba luřa (z ital. podlé starého jména *Aloysia Citriodora* Pers.) *Lippia Citriodora*. Kn.

luč. *Pinus silvestris*.

lučac. *Allium ampeloprasum*, v. *luk*.

luk, ljutika. *Allium* (něm. *Lauch*).

— *l. bělá, A. sativum, l. di-*

voji, A. roseum, A. ursinum.

l. crljeni, A. cepa. — *luk*.

pasji = divja kapula, Scilla maritima. Viz *česan, parič*.

lukovac. *Aristolochia rotunda*.

2) *l. q. lukovina, Tenorium scordioides*.

lukovina (Sv. Jar), *divji arčiz* (Hvar), *cefarnje* (Vis). *Asphodelus ramosus* L.

lušanja (kořen bez pochyby *leg* = *luh, nemus*). *Bellevalia dubia* Rohb. — 2) *Muscari comosum* Mill et *M. racemosum* Willd. 3) *Narcissus poeticus* a podobné.

mačica, sabljica, mačić. *Iris tuberosa* Lin. 2) *Iris germanica* L. — 3) *mačić vodeni, I. Psoudoacorus* K.

mačinac, mač. *Gladiolus communis* L.

maginje, ovoce jednoho druhu Cerasus. 2) viz *planika*.

mak. Všechny druhy rodu *Papaver*.

mala travica. *Polygonum aviculare*.

maraska. *Prunus Marasca* Host.

marinja boka, č. marina bokvica. *Plantago major* L. et *P. lanceolata* L.

marula. *Marrubium vulgare*.

maslina. *Olea europaea* L.

materica, materodica. *Picridium vulgare* Dff.

materina dušica, materinka.

Thymus Serpyllum.

matrik běli. Ambrosia maritima.

matór. Crithmum maritimum L.
matrikoldá. Pyrethrum cinerariaefolium Trev.

maunica (čti ma-u-nica). Solanum nigrum.

medvojja (i. e. medvedja) *stupa*.
Acanthus mollis.

meka. Eupatorium cannabinum.

melj (omisso *h* loco *amelj*,
čhmel). Humulus Lupulus.

metilj. Lysimachia nummularia.

metlas. Sorghum saccharatum.

mellica (Z). Osyris alba L.

mellica, metvica. Mentha viridis. L. 2) *m. crljena*. Origanum vulgare. 3) *dieja metvica*. Mentha sylvestris L. —

b) *M. nepetoides* Les. — c) *M. aquatica* L. — 4) *m. gorka, planinska*. Calamintha, Nepeta. Teucrium.

metljina. Centaurea Cyanus.

metva. Artemisia Scoparia. *m. pisana*. A. vulgaris. *m. ugarska*. Ambrosia maritima. *m. blašena*. Chrysanthemum Tanacetum. *m. gorka*. Ch. Parthenium. *m. mala*, viz *metvica dieja*. — *metvičina*. Calamintha officinalis.

měndeo, pl. *měndělí*, ital. mandorli. Amygdalus, viz *omen-dal* ($\frac{d}{a}$, jako v *jědro*, *jadro* = velum).

mihojlica (Z) i **mikojlica** ($\frac{h}{k}$), viz *skřiřalina*.

mihurica i **mijurica**, *parati-ca, pupator*. Physalis Alkekengi (*mihur, měhur* = měch).

milún. Cucumis Melo L.

misečina (*misec* = měsíc).

Botrychium Lunaria.

misečnik. Gratiola officinalis.

miřakinja, miřinak. Anagallis phoenicea, arvensis et A. caerulea Schreb.

mletatko zelje, viz *mlčac*.

mlčac, mličić, mličer, mlečer.

Skoro všechny druhy rodu Euphorbia, vyjma E. Lathyris, která slove *mletatko zelje* (benátké zelí).

modrica. Delphinium Consolida.

modřičica. Asperula arvensis.

modroglavac. Verbascum vulgare.

mohunica, viz *mihurica*.

monjen (Z). Rhamnus Alaternus. Sp.

morač — ? rostlina podobná petrželí.

moračina dieja. Pencedraum.

morodak. Asphodelus ramosus.

mořnja. plod rodu Phaseolus vulgaris L. a vůbec každá lušina se zove mořnja.

motrika — ?

mozlinica. Daphne Mezereum et D. alpina.

mravinac. Origanum vulgare, O. minimum, O. virens Hoff. et O. smyrnaeum L.

mřiřica. Statice furfuracea Lag. et St. cancellata.

mrkva. Všechny druhy rodu Daucus.

mrtá, mrča (Dubr.) *mrtina, martina* (ital. mortina). Myrtus communis. 2) *mrtina*, *mrtovina*. Pistacia Lentiscus.

muhar, sěme oraběje (Z). Phalaris canariensis. Setaria verticillata.

muhonice i **mohunice**, viz *mihurica*.

muhar (Dubr.), viz *muhar* ($\frac{h}{k}$).

murtela, murtlika trava. Ocy-
mum Basilicum L. — 2) O.
minimum L.
murva. Morus alba L. 2) Morus
nigra L. ital. gelso (jinak také
dud pl. dudová).
nádlíst, nadlést. Ruscus hy-
poglossum.
nalep, krupíš, vučji čemer.
Aconitum Napellus.
naranča. Citrus Aurantium Risso.
ljula naranča (BK).
nastrác (ital. nastruzzo). Na-
startium officinale. RBr. — 2)
Tropaeolum majus L.
natipénke (natipérke?) — ?
netresak. Sempervivum (česk.
netřesk).
nespula, mukinja. Mespilus.
neven. Calendula arvensis. Také
Primula veris; místo nevehn,
od *vehnuti*, *venuti* = vád-
nouti. — *turski neven, despić*
(Dubr.) Artemisia Abrotanum.
nevetiga. Pencedanum.
nokotac. Melilotus (NB. *nokat*
= nehet, unguis).
nosan crljení, poljski. Cen-
taurea Jacea.
oboda velika (snad místo lo-
boda), Lappa major.
obsčnac. Absynthium.
očica. Anagallis arvensis.
odoljen, odolín. Valeriana offic.
ognjevinac — ?
ognjica. Rapistrum rugosum.
All. — 2) Sinapis arvensis L.
ognjivač; Lepidium. Raphanus.
Nasturtium.
ojvan (?). Inula Helenium, viz
osman.
oko voluje. Chrysanthemum
Leucanthemum.
omán. Inula.
omakalj (Z). Salicornia herba-
cea L. et S. fruticosa L. Sal-
sola Kali.

omendul; mēndeo, mēndó
(Dubr. na konci $\frac{—}{0}$). Amy-
gdalus communis L. — 2) A.
fragilis Bork.
omelj (Velebit). Viscum album.
opak (Z), viz *pir*. — *opak.*
Ambrosia maritima.
oráh, orih. Juglans regia L. —
2) *codení orah* (Z). Trapa
nutans.
origanj. Origanum.
orišac. Ammi majus. L.
osjenac. Satureja montana.
oskóruša. Sorbus domestica L.
oskoruška. Poterium Senguis-
orba L.
oskružica, dinjica. Pimpinella
saxifraga.
ostenica. Euphrasia officinalis.
oslobod, osljebad, vůbec bo-
dláci; větším dílem spolulož-
ných: Carduus, Carlina, Echi-
nops, Cirsium lanceolatum,
Silybum maritimum a podobné.
osljepar, osljeprd, oslji pelin.
Verbascum Thapsus et phlo-
moides.
ostak, kostrič. Sonchus.
ostrika. Paliurus aculeatus. —
ostricu (Z). Festuca glome-
rata.
otoka mala, viz paprat.
ovas, gen. ovsá. Arena sativa.
ornak. Inula Helenium. (*Ovan,*
gen. *ovna* = beran).
ozímac. Hordeum vulgare. *Ozi-
mica.* Secale cereale.
pakujac, rosopast srednja.
Aquilegia vulgaris.
palma, datul. Phoenix dacty-
lifera.
papar (gen. *papra*), pepř (u
Srbů podunajských bíbr), lat.
piper.
paparatica, viz mihurica.
paprat, praprat (česk. koprada)

podle pravidla $\frac{k}{p}$) také *bu-
jad* (?), *otoka mala*. *Adian-
thum Capillus Veneris* L. —
2) *Pteris aquilina* L. (Odtud
Prapratica, nom. loc. na
ostr.) *).

paprika, viz *peperún*.

párdelj (toliko na ostr. Les.
tedy à vlastně neslyšné), listí
od *Campanula pyramidalis* L.
párimuda, *dieja riga*. *Reseda*
Phyteuma L.

pasja, *pasji* = (od *pas* $\frac{o}{a}$)

adject. mnohých rostlin oby-
čejně ve smyslu sprostoty
proti přibuzným ušlechtlejším.

pasja kila, viz *veprima* 2). —

Kila = kytká, *Blumenstrauss*.

pasja kupina, viz *kopríca*.

— *pasja muda*. *Orchis morio*.

pasja riga, viz *riga* 3).

pasji jezík. *Cynoglossum pic-
tum* Ait.

pastiljenica. *Carlina acaulis*.

paškica, *pasvica*. *Solanum*
villosum Link — 2) *S. nigrum*

L. — 3) *paškica* (Z). *Plan-
tago major* (viz *marinja boka*).

pčelínska ljubica. *Melissa offi-
cinalis*, viz *ljubica*.

pečat, *pečadník Salamonov*.

Convallaria polygonatum.

pečurak. — ?

pelín. *Artemisia absinthium*, A.

vulgaris et *A. arborescens* L.

p. divljí. *Chrysanthemum ci-
nerariaefolium*, *p. moreski*.

Artemisia coerulescens. — 3)

viz *butín*. — 4) viz *slavutja*.

5) *oslji pelín*. *Veronica*. *Ver-
bascum*. 6) *p. crni*, *Ambrosia*
maritima.

perika. 1) *Agropyrum repens*
P. B. 2) *A. glaucum*. R. S.

pérje. *Possidonia Caulini* kon.

2) *Zostera marina* Linn. —

malo pérje. *Zostera nana* Roth.

peronjica (Z). *Cyperus longus*.

peronjika. *Cyperus*.

petoprsta. — ? *petopastica*,

petolist, *srčeni koren*. *Tor-
mentila erecta*.

petrosimul, *petrusín*. *Petro-
selinum sativum* Hoffm.

petrovaca, — *ča* (tikva). *Cucur-
bita Pepo* L.

peperún (ital. *peverone*), *lépe*

paprika. *Capsicum annuum*.

L. 2) *divjí peverún*. *Cynan-
chum contiguum* Koch b) C.

fuscatum. Lk.

picóla. *Cichorium Endivia* L.

pin. *Pinus*.

pipator. *Solanum* (?).

pipín. (ital. *pepone*, *pipone*,
melone).

pir, *opah*. (ř. *πυρός*); *p. oximi*.

Triticum Spelta; *p. jari*,

Avena sativa.

piskavica. *Foenum graecum*.

pišakont (z ital. *pissacan*, franc.

pisse-en-lit). *Leontodon sa-
xatilis* Rehb. 2) *Taraxacum*

officinale Mönch.

pitomi bor, viz *bor* 2). *Pitomi*

slovo pěstovaný, domácí na-
proti divému (*divjí*, *divljí*);

v nár. písn. *pitoma ručice* =

*) Zejména jsou druhové u lidu známi tyto: *paprát od kamená*;
č. *střana*, *střana*, *Ceterach officinarum*; *p. dubnja*, *Pteris*
aquilina; *p. kamensí*, *paprátka mala*, *Asplenium Trichomanes*;
p. malí, *paprátka vodena*. *Adiant. Cap. Veneris*; *p. sladka*,
Polypodium vulgare.

- ušlechtilá. (Ze slova *pitati*, — krmiti, pěstovati odtud české *píce* — utvořeno jest také slovo *pišomac*, v ústa-vech t. eo schovanec. Na-proti: slova krmiti užívá se toliko o debytku a *krmac* jest = vepř, *krmetina* = ve-prvé maso).
- planak.** *Linaria vulgaris* et *L. italica*.
- platan, javor.** *Platanus orientalis*.
- planika.** *Arbutus Unedo* L.
- pluč, plučňjak** ($\frac{1}{u}$). *Pulmonaria angustifolia*.
- plučňjak, tikvina.** *Nuphar luteum*. *Nymphaea alba*; viz *lepen, podbio*.
- podbio, podběo vodeni** (pod-běl). *Tussilago Farfara*; také *Nuphar* i *Nymphaea*.
- podlak.** *Rhynchos saxatilis*.
- podsunac.** *Heliotropium*.
- podvornica.** — ?
- politávac.** *Cirsium arvense* Lmk. Snad od *politak*, což zna-mená tolik, jako paběrky ve vinicích, kterým škodí *politávac* kořáním nevyplenitelným velmi.
- pomidor** (z ital. *pomi d'oro*, zlatá jablka), také *jabučice crijene*. *Lycopersicum esculentum* Mill.
- pomočnica.** *Solanum nigrum*. — *p. smradljiva*. *Datura Stramonium*.
- pomočnik.** *Ambrosia maritima*.
- pomonac, poponac.** *Cuscuta major* et *C. Epithymum*. *Thymus Serpyllum*.
- por.** *Allium Porum*. **poroc** (Z), viz *burákina*.
- porost.** *Posidonia Caulini*; viz *pérje*.
- poskon.** *Cannabis sativa*; v. *ko-noplj*.
- potijáč, povjačina.** *Glechoma hederacea*.
- potratič.** *Chrysanthemum Parthenium*.
- prasac.** *Cytinus Hypocistis*.
- praskva, viz vojka.** 2) *praska*. *Amygdalus Persica*.
- prasluk.** *Allium Porrum* v. *luk*.
- prčja brada, viz kozja brada.**
- prduťja.** *Nicotiana rustica*.
- predence.** *Cuscuta europaea*, *ma-jor* et *Epithymum*.
- presličica.** *Lithospermum arvense*.
- presunčič** (Z). *Fedia olitoria* et *F. minuta* L.
- prinóg.** *Acanthus mollis* et *spinosissimus*.
- prosar, bořja travica.** *Trigonella foenum graecum*.
- prôso, prôs.** *Panicum miliaceum*.
- 2) **vreběc** ($\frac{a}{o}$; vrahčf) č.
- divje proso** (Z). *Lithospermum officinale*.
- prosinac.** *Mercurialis annua* L.
- prostěnak.** *Campanula pyramidalis*.
- prošenica.** *Salvia pratensis*. *Cel-sia australis*.
- pršnica** (?). *Pteroccephalus palaestinus*, viz *rešet*.
- psičí.** *Antirrhinum majus* (květ podobný tlamě psi).
- pšenica, šenica.** (hustěji se slychá *šenica*, jako *čelice* místo *pčelice*). *Triticum vul-gare* etc.
- pucalina.** *Collutea arborescens* L. (*pucati*, pukati říká se o plodu mechovitém, když hlasitě také pukne čili praskne; jinak *pucati* = střílet); v. *grohatuša*.
- pucalika.** *Juniperus Oxycedrus*.

roža (také **ruža**). *Rosa. Pitoma roža*, všechny domácí v zahradách pěstované druhy; *dobra*, č. *gospina roža*, rozličné druhy lesní.

ruman, viz **raman**.

ruža. *Rosa centifolia*, viz **roža**.

2) **ruža u slu dobra**. *Sempervivum*, viz **netresak**. 3) *Mirabilis Jalappa* L.

ružice, viz **čelíoe**. — *rožice žule velika za mrtve*. *Calendula officinalis*. — *rožice od divjega radića*. *Centaura Cyanus*.

ruj, **rujevina**. *Rhus Coriaria* L. et *R. Cotinus* L.

runjavica. *Hieracium Pilosella*. **rusmarin**, **rosmarin**. *Rosmarinus officinalis*.

ruža, **ruža**. *Ruta bracteosa* L.

ružno zelje, viz **rošēja** (**rušni**, **a**, **o** = ošklivý, špatný).

sabljica, viz **mačica**.

sabljan. *Gladiolus segetum*.

sabur (Rab). *Agave americana*, viz **aloj**.

salata. *Lactuca sativa* L. 2) Ostatní druhy (*L. Scariola*, *Augustana*, *saligna*) slovou *gospina salata*. 3) *divja salata*. *Phoenixopus ramosissimus* Rchb.

salpinka. *Lavandula spica*.

ščer, lépe **ščer**. *Arum Dracunculus*.

sementina divja. *Tanacetum*.

sème erabčje (Z). *Lithospermum arvense*. — 2) viz **muhar**.

sikavac, tak jako **oslobod** (**osljebod**) vůbec bodláčí, zvláště, které nejvíce bode a seče (sekati, **sikati**) *Carlina*, *Echinops* a podobné. — **sikavac**, **sikavica** katexochen: *Eryngium campestre* L. 2) viz **oslobod**. — **s. glavata**. *Dip-*

sacus silvestris, s. **béla**. *Lappa major*.

silj. *Avona sativa*.

sinap. *Sinapis alba* L. et *S. nigra* L.

sirak, **svirak**, **šritva**. *Sorghum halepense* et *S. vulgare*.

sirčenič (**srčenič**?). *Physalis Alkekengi*.

siristica (Z), skoro veškery druhy rodu *Galium*.

sičnik. *Schoenus nigricans*. — 2) viz **ševar**.

sita. Druhové rodu *Juncus*. Příbuzné jméno je **sičnik**.

skalónja. *Porrum ascalonicum* Rchb.

skrižalina, **mihojlica**. *Cyclamen hederacifolium*. **skrižalina**. *Cyclamen europaeum*.

skrobut, **skrebut** v přím. Chov. (odtud *Škrebutnjak*, jméno hory nad Grobnickým polem), také **skrobutina**. *Clematis Vitalba* L. 2) *Bryonia alba*.

skulab. *Scolymus hispanicus* L. — 2) **skulab**, **vekcs** (Z). *Eryngium campestre*.

sladun. *Quercus Corris*, viz **cer**.

slák, na ostr. **slák** (svlak), **slathovina**. *Convolvulus arvensis* et *C. sepium* L.

slámica (Z). *Festuca ovina* et *F. bromoides*.

slanovitak. *Prasium majus*. — **slanovitac**, **krkočitac**. *Marrubium vulgare*.

slanutak. *Cicer arietinum* L.

slavulja, viz **kadulja**.

sljezenica. *Ceterach officinarum*, viz **slatarica**.

sliz. *Malva sylvestris* L. et *M. nicaeensis* All. — 2) **velí ská**. *Lavatera arborea* L. et *L. cretica* L. (česk. **sléz**).

smantavac. *Vicia sativa* L.

smarca, po ostrovích chyběš

vyslovováno místo *smřta*. *Pistacia* *Lentiscus* L. v. *mřta* 2).
smřlj. *Helichrysum* *angustifolium*; viz *cmřlj*.
smardej, lépe *smřdělj*. *Pistacia* *Terebinthus* L.
smokva, *smokvenica*. *Ficus* *Carica* L. — *smokva arabska*, sm. *glatica*. *Agave* *americana*.
smorodina (Z). *Ribes* — ?
sodula veta. *Symphytum*. *Verbena*.
somina. *Sabina*.
soena. *Pinus* *halepensis*.
crna smradejna. *Marrubium* *vulgare* L. — 2) *Ballota nigra* L.
bila smradejna. *Marrubium* *pedregianum* L.
smřč, *smřč*. *Juniperus* *oxycedrus*. 2) *gluki smřč*. *Juniperus* *phoenicea* L. Ostrované vyslovují *smřč*, Čechové *smřč-ka*.
sparog, *sparožina*. *Asparagus* *acutifolius* L.
spečak. *Ruscus* *aculeatus*, viz *kostrika*.
speljuž, viz *jagode* 2)
spinac, *spanjak*. *Spinacia* *oleracea* L.
sporíš, *sporíšica*. *Verbena* *officinalis*.
sprěž (také *sprěs*). *Helleborus* *multifidus* Vis.
srčín. *Pyrethrum*.
srčani korec. *Tormentilla* (*srčan*, a, o anebo *sřdačan*, čna, o, co má podobu srdce aneb pochází od něho).
srčanica. *Leonurus* *cardiaca*.
srčanik. *Gentiana* *lutea*. s. *mali*. *G. cruciata*.
srčano selje. *Abrotanum* (*sponsa solis*).
srpac. *Betonica*. *Veronica*. *Serratula* *tinctoria*.

starkalj. *Pyrethrum*.
starkanj, *strkanj*. *Ecbalium* *agreste* Robb.
statnik. i. q. *gusomača* 2).
stoklasa. *Hordeum* *marinum*.
stolika, *stolistac*, *stoličnik*.
Achillea *millefolium* L.
stopa vučja, viz *skrubut*.
strkac mali, *kozalac*, *žminac*.
Arum *maculatum*. 2) i. q. *strkanj*. *Momordica* *Elaterium*.
3) *strkac*. *Datura* *Stramonium*.
strlica, mladé listí od *Centrophylum* *lanatum*, které se jí dva měsíce před rozkvětem bytíny.
sumbalj. *Hyacinthus* *orientalis*.
sunce veliki cvět žuti. *Helianthus* *annuus*.
sunčac. *Heliotropium* *europaeum*.
sunovrat. *Narcissus* *poeticus*.
surljam. *Leontodon* *saxatile*.
svatovci. *Symphytum* *officinale*.
svida. *Quercus* *Ilex*.
svilina, *svilača*. *Posidonia* *Canlini*, viz *pěrje*, *voga*. (*Soila* = hedvábí; od podobnosti vzdálené s peřím neb vlážením hedvábným jméno *Posidonie*).
svinjak. *Sonchus* *asper*.
svinduh, *dítelina*. *Lotus*.
svěrák. *Sorghum* *vulgare*. Pers.
šćavica. *Centaurea* *Calcitrapa*.
šćovic (?)
šćipaktič. *Cytinus* *Hypocistis*.
šćtr, *šćir*. *Amaranthus* *retroflexus* L. — 2) *šćřenica*. *A. sylvestris* Dff. — 3) *šćir crljeni*. *A. paniculatus*. 4) *šćir*. *Blitum*.
šćecar, *šćitnik*, všochny druhy rodu *Scirpus*.
šćibika oštra. *Vitex* *Agnus castus*.
šćikalina. *Cnicus* *benedictus*.

šimšir. *Buxus sempervirens*. Také
bus i *selenika*.

šipák. *Punica Granatum* L. (me-
lograní).

šiške. *Gallae*.

škripac. *Polemonium*?

šljivá. *Prunus domestica* L.

šritva. *Sorghum halepense*. Pera.
viz *sirak*.

štavelj, ščavelj, ščavljak,
ščav. *Rumex*.

tabak, viz *duhan*. — *t. divji*.
Verbascum densiflorum.

taštica. *Phragmites communis*.
Trin.

tarma, trma. *Lavandula Spica*.

tatula. *Datura Stramonium*.

televica, tetivika. *Smilax aspera*
L. — *t. brez draca*. *Con-*
volvulus sylvestris.

tikva, vůbec všechny druhy rodu
Cucurbita, každý pak má pro
sebe zvláštní jméno: *petro-*
vaca, friganica, bujaca. a
mn. j.

tíkva divja. *Bryonia*. *tíkva gr-*
ljáca, v. t.

tikovina vodena. *Nymphaea alba*.
tilovina — ? (Mosor! podobná
prý listům djetele).

topola, topol, u vých. Srbův
Populus, viz *jablan*.

torod. *Lycium europaeum* L.

trator. *Amaranthus paniculatus*.

trava. *Gramen*. *trava slesena*.
Scolopendrium. *t. metiljeva*.

Lysimachia nummularia. *t. od*
groznice. *Teucrium Chamae-*

drys, *t. od vitra*. *Heliotro-*
pium europaeum. *t. ognjičina*,

sisava. *Lampsana communis*.
t. prošenica. *Salvia Hormini-*
um.

travica ovčja. *Hieracium Pilo-*
sella.

trandoflj. *Amaranthus*.

trbušac. *Salvia Verbenaca* L. 2)

S. multifida Sibth. — 3) *Teu-*
crium Chamaedrys L.

trepeljká. *Populus tremula*.

trešnja, trišnja. *Prunus Cera-*
sus L.

trn bělí (a přimorčův *trn*).
Lycium europaeum.

trojevac, judić (ljudić?),
milobud. *Ligusticum levisti-*
cum.

tropulac (Z). *Plantago lanceo-*
lata, viz *paskvica*. — *trpu-*
tac. *Anemone*.

trput (Z), trpuvajac. *Cyno-*
glossum offic. et pictum.

troskot (Z). *Agrostis stolon-*
ifera. *Triticum repens*.

troškočić (Z). *Digitaria stolo-*
nifera et Dactylon.

trs, losa. *Vitis vinifera*. *traja,*
lozje, collect. pro *vinograd*
= *vinice*; v. *grozd*.

trst (társt). *Arundo Phragmi-*
tes et A. Donax. — 2) viz
brula. — 3) *trst, trstika*,
vůbec prut 6. třtiny, das Rohr,
canna. Odtud *Trsteno*, nom.
loci, ital. *Cannosa* blíže Du-
brovnicka.

tunja. *Cydonia*.

turica mala. *Eupatorium canna-*
binum.

turovel. *Tragopogon*.

turutá. *Scorzonera*.

tuš, tušč. ($\frac{1}{u}$: tlúst) *Portulaca*.

tustočel. *Urospermum picroides*
Bff.

ud svetí. *Cnicus benedictus*. —
udikopina. *Viburnum*.

uljka, chybě místo *ljuljka*.
Lolium temulentum.

ušac. *Chrysanthemum Leucan-*
themum.

ušenčivac (uš, $\frac{v}{u}$: veš), také
ušljivac, ve *Quadrágu všenči-*

vac. Veratrum (?). — Delphinium Staphisagria L.
vajjuga velika. Lappa major.
vekes, viz **skulab** 2).
veprinak. Ruscus aculeatus, viz **kostrika**.
verden. Casenta major.
verkuta vlátna (Z). Alchemilla Aphanes. A.
verunika, vidac. Veronica officinalis.
vesnačák (Velebit). Primula suaveolens.
vesovi. Salix viminalis (**vesati**, podle $\frac{a}{o} = \text{vázati}$).
vidica. Euphrasia officinalis.
vilenička trava (Z). Circaea luteolana L.
viola. Mathiola incana. RBr. — **lutaviola.** Cheiranthus Cheiri L.
vladislavka, koštje uho (Velebit). Gentiana cruciata.
vlasulja. Hordeum murinum.
vodeni dubčac, viz **božja milost**.
voga (Z). Zostera marina. Posidonias Caulini.
vojka, praskva. Amygdalus persica L.
volčec. Lycium europaeum.
volučák, viz **lisčína.** — 2)
volučák, voluják, voluj jesik. Anchusa paniculata Ait.
volovod. — ?
voska (Z). Cerinthe minor.
oranja noga, jelenji rog. Coronopus.
oranják Orchis Morio.
oranjemil, oranjenja (? Z). Plumbago europaea. Statice Limenium.
orat (Z). Aira? Bromus? — 2) Lolium temulentum, viz **ljulj**.
oraglič. Tribulus, viz **čír**.
oratika. Tanacetum vulgare.

oratišej. Tordylium officinale L. et T. apulum L.
oražji grist, také **ogris od oraga, crnjak.** Succisa leucantha L. podle smyslu: morsus diaboli, čertkus, totiž **vrag** = ďábel, **gristi** = hrýati.
orba. Salix.
orbína. Verbena officinalis L.
oretenika, viz **rakita**.
oris (podle $\frac{\delta}{i} = \text{vrés, vřes}$).
Všechny druhy rodu Erica L.
orisak konjski, o. malí. Satureja montana.
oristica. Calluna vulgaris. Erica carnea.
ovčja stopa. Acanthus mollis. — 2) viz **štrobat**.
ovcat (Z), viz **ljulj**.
zafranika. Trichonema Bulbocodium Ker.
sanfron, zufroň, čafran (Z. z ital. zafferone). Crocus dal-maticus Visiani.
ždnovič. Coronilla valentina L. et C. Emericus L.
zdravac. Veratrum nigrum.
zdraviš. Meretricaria (?).
zebrěš. Grassula minor.
zečji kostrič, viz **kostríc** 3).
zečji berčák. Festuca duriscula.
zečja stupa. Caryophyllata.
zečji rep (Z). Lagurus ovatus (**žec** = zajič).
zelenika (Z). Anagallis coerulea (viz **mišakinja**). 2) Buxus sempervireus.
zelenhada. Narcissus poeticus.
zelje, bilje (bez rozdílu zdali zelina nebo bylina ve smyslu botanickém) vůbec rostlina, se zvláštním přídavkem u takových, které vlastních jmen nemají: **z. babino**, **z. biškvovo**. Cnicus benedictus.

s. bělo. Tencrion, Marrubium.
s. gorko. Erythraea Centaurium. *s. žuko* (žukko, trpké), Taraxacum officinale. *s. velké.* Mandragora officinarum, Inula Helenium. *s. morako.* Convolvulus Soldanella. *s. srčeno.* Artemisia paniculata. *s. Ivanovo.* Salvia Sclarea.
sidarskica (Z. *sid* = sed, murus, *sidar* = zedník). Valantia muralis Vis.
zimirod. Calendula arvensis, viz *acven*.
zimorad. Rosmarinus officinalis.
zimzelen, zimzelen, ljubčac. Vinca minor.
zlatarica, zlatinjak. Ceterach officinarum W.
zlatno koljeno (Z). Anthoxanthum odoratum L.
zlatoglav, zlatna glavica. Lilium Martagon. Asphodeline lutea.
zob. Avena sativa.
zornica vjilac, čarnica. Euphrasia.
zubatac, viz dubačac.
zukuva. Juncus glaucus et J. acutus, v. *žuka*.
zvičac (Z). Briza maxima.
zviždica, viz oranja noga. 2) *zviždenača.* Stellaria.
zvonika. Ambrosia maritima.
žbelc (podle ital. belletto, lidlo). Anchusa tinctoria. L.
 — České pílat jest bez po-

chyby také přibuzno s původním smyslem červenidla — belletto.

ždest prasji. Marrubium vulgare.

žedňak, všechay druby rodu *Sedum*. 2) *Sempervivum tectorum* L. Podle smyslu slova rostlina, která mnoho žije má: *žedja* = žížeň. *Sempervivum* slove také místy směšnými názvisky: *zebica, čuhakuč, osluživ* (o zlu živ?)

ževézil. — ?

žigavica (česk. žahav-ka). *Urtica urens*, viz *kopriva*; *žigavica mrtva.* Galeopsis.

žilj, žij. *Lilium candidum*. 2) *ž. modri.* *Iris germanica*.

žilina. — ?

žito. *Hordeum vulgare*.

žminac 1) *Arisarum vulgare* Targ. 2) *Arum maculatum* L.

žmurod. *Rosmarinus officinalis* L. — 2) *mali žmurod.* *Micromeria spicata* Rehb.

žufraň, viz sanfron.

žuk, žuka, žučica. Genista. 2)

žuka. *Spartianthus junceus* Lk.

žukva. *Juncus* (Quarner); snad též co *žuka*.

žulenica, žučenica. *Cichorium*.

Lactuca Scariola, viz *locika*.

— *žutenica velika.* *Ricinus*.

žutinica. *Cichorim Intybus* L.

žuloovit. *Verbascum densiflorum*.

Třetí kytka
od Q. Horácia Flakka *).

Od
Karla Vinařického.

1.

Caesaru Augustu.

Dosti již sněhů i ledů pekelných
s výše slal Otec na zem' a svaté na
hradby házeje pravici plamennou
město užísal.

- 5 Žasly národy, strašlivý by Pyrrhin
věk se nevrátil, se děsíce rovných
zázraků, jak když Proteus na kopce
stáda vyháněl;
plémě ryb na vrších se páslo,
10 kdež hrdličky dřív měly sídlo známé;
bázlivé opak po moři převrhlem
splývaly laňky.

- Mocně proud plavé viděli jsme Tibry
k Etruským břehům obracet se a zpět
15 jíti, královskou by památku svrhnul
Vestina chrámu;
tak se vychloubal mstitелеm lkající
býti Ilie, po levém řetišti
různě rozvodněn, ač Jovem nekázán,
20 proud choti k válí.

- Vi, že občané na se táhli dýky,
pod nimiž Pers měl zahynouti lépe;
zná také hříchem rodičů vyřídou
v rozbroji mládež.

- 25 Ai koho z Bohů přivolá v hynoucí
Hše pádu lid? a jakou modlitbou
zbor pannen svatých zpěvy neslyšící
Vestu přemůže?

*) První a druhá vyšla v Musejníku 1831. str. 31 a 249.

- A zločinstva smír komu dá za úkol
 30 Jupiter? Jen přijď, ano přijď, prosíme,
 v oblak oblečen s rameny skvělými
 věšci Apollo!
 Neb usmívavá Erycinko, jižto
 spíle oblétá a milost, zavítej!
 35 Neb zanedbaný ty na lid, Praotče,
 na vnuky pohleď!
 Ach nedáš se hrou nasytit předlouhou;
 bitvy hluk těší tě a helmy lehké,
 a péřích Maurů bodavé posunky
 40 na vrahy krevní!
 Či v mladou se tvář proměniv, milostné
 Májy křídlatý synu, na světě zde
 Caesarův matitel chtěje býti nazván
 prodliti hodláš?
 45 Pozdě se vrať k nebesům a dlouho
 u Kvirínova přebudiž potomstva;
 vzdor našim vadám tebe nám neodnes
 k obloze rychlý
 oblak; vítěznou zamiluj zde slávu,
 50 zvol zde. býti zván i Otec i kníže,
 Médu pak nedej beze pomsty loupit,
 Caesare vládce!

Vysvětlení. V. 1. Dle svědectví Appianova padalo prý po vraždě Julia Caesara s oblohy kamení, což Horác líčí slovy „grando dira“, led pekelný. — 2. Otec, Jupiter, otec bohů. — Svaté hradby, chrámy Římské. — 5. Za věku Pyrrhy a Devkaliona nastala potopa. — 7. Proteus Neptunovi pásával mořská telata. Naráží básník na potopu onu přesahavší nejvyšší vrchy. — 16. Vestin chrám vystavěl král Numa. — 18. Ilia jinak Rhea neb Silvia, matka Romula a Rema, pohřbena u řeky Annia; popel její unešen prý do řeky Tibry, což dalo přítinu k báji, že si bůh Tiberin Ilii zasnoubil a jí k vůli se mstil na Římanech, že potomka jejího Julia Caesara úkladně zavraždili. — 33. Erycinka, Venus, měla chrám pod horou Eryxem v Sicylii. — 35. Praotec, Romulus, zbožněný Kvirínus. — 42. Májy křídlatý syn, Merkurius.

2.

L. S e x t i o v i.

Jihne zima mrazivá jarem a přelibým Favóna váním,
 suché po rumpálích lodí se táhnou,

- děle stáj netěšší dobytek, ni oheň v krbích oráče;
 bílým nezáří více louka jíním.
- 5 Již Cythefanka Venus vede tance při Luně zrůstající;
 ve spolku Nymfy, též Milostky v slušné
 střídě po sobě nohou tepají zemi, an tuhé Cyklópy
 Vulkan horoucí rozžehá kovárny.
- Upravenou lze nyní hlava buď zelenou uvítí myrton,
 10 aneb, jaké nosí kde země, kvítím.
- V hod je nyní do stínokladých dary Faunu vésti hájá,
 dle vůle buď beránka, neb kozlátko.
- Věčně bledá Smrt stejně nohou zadupá u boudy nuzných,
 jakž i u hradů králů. O Sexti šťastný,
- 15 krátká lhůta žití nám nepřeje čáku bráti dlouhou.
- Také tě zajme Noc i báje Mrtvých
 i chatrné obydlí Plutonovo; až ty tamž odejdeš,
 nepadne královský ti los při víně.

V. 1. Favonius, příjemný větrík jihozápadní. — 5. Cythefanka Venus, byvši na ostrově Cythéře ctěna. — 8. Vulkan, za jara prý Jupiterovi hromy do zásoby kovával s tovaryši svými, jednookými Cyklopy. — 11. Faunus, lesní bůh. — 17. Pluto, panovník v říši mrtvých. — 18. Los královský, házením kostek ustanovovali si Římané správce hodů, ježž králem nazývali.

3.

Munaciu Plankovi.

- Ať chválí kdokoliv krásný Rhod, neb Mitylénu,
 Ephes i ohražené u Korynthu
 dvojpomoří, nebo Bacchovi Théby, Apollinu Delfy
 zasvěcené, čili Thessala - Tempe.
- 5 Jsou, kdo mají úkol jediný hrad Pallady cudné
 písní neskonaleu velebit, a
 hned za to utrženou si skráně ovíjet olivou.
- Pohřížen v Junónině úctě
 Argy staví, chovatelku koní a Mykény mohutné.
- 10 Mne ani tak tužená Lacedémon,
 ani Larysey roveň tučná neproniknuta krásou,
 jak vrchu Albanského šumání
 a slapy Annis, háj a ovocné sadby Tiburna,
 ovlažené spěchavými pótůtky.
- 15 Jak jihovec bílý s pošmurné oblohy často
 mhy stírá a přívaly stálé
 nesplozuje: tak i ty pamatuj se sprostiti moudře
 trampot a jemným na světě práce,

- Plance, uleť vínem; nechť tábory orly se skvoucí
 20 tebe drží, nebo hustý Tibura tvého
 zaměstná tebe ohlad. Salaminský Tevker od otce
 když se bral, hlavu ke cti Lyéu
 vínkem topolovým skropenou si předce ovázav
 k truchlícím družcům se tak ozval:
 25 „Kamkoli nás lepší, než otec můj, odvede štěstí,
 půjdeme, ó druhové moji věrní!
 Žádný pod vedením a za věštibami Tevkra nezoufej;
 bezpečný to slibil Apollo;
 v zemi jiné Salamina druhá nám brzo zavítá.
 30 Dřív horší jste snášeli se mnou
 Strast, mužové statní; teď vínem péče zažehňte:
 zejtra na pláň z nova vyjdeme volnou.“

V. 3. Hrad Pallady. Athény, slavné město Řecké. — 10. Tužená Lacedémon, jinak Sparta, město na poloostrovu Řeckém, slovuťná přísným vychováním mládeže. — 19. Plankus, přítel Horáciův, bývalý konsul v Římě, přidržel se strany Antoniovy, později smířiv se s Oktavianem Augustem na statku svém Tiburu přebýval, truchlivaje častěji nad nehodami a rozbroji v říši Římské. — 21. Tevker, vypovězen přísným otcem, Telamónem, králem Salaminským, po válce Trojanské do Cypra se přestěhoval. — 22. Lyéus, Bacchus.

4.

T a l i a r c h o v i.

- Viz, jak strmí tam pod vysokým sněhem
 Sorakta bílá: háje přetížené
 to břímě nesnesou: i proudy
 zůstaly státi zimou přeostrou.
- 5 Ty mráz odhéněj; hojně přikládaje
 do prsku dřev a štěďjeji bez vody
 z nádob Sabinských čtyrročího,
 můj Taliarche, nalez si vína!
- Jinší bohům vše pust; tito jak mile
 10 mořské na pláni větry uklidili
 rozbouřené, již pak se cipřiš
 ni zletilé habroví nehýbe.
- Neptej se nikdy, což bude zejtra: neť
 jakýkoliv podá den osud, za zisk
 15 připočti; neshrzíš radostí
 ni kratochvílemi tance, chlapče,

dokud jsi jar, a od mrzutých šedin
vzdálen. Na Marském buď poli neb večer
v chodbách. K milému šeptu dej se
20 v umlavenou najíti chvíli.

2. Sórakta, kopeo u Falisk, na nějž byl výhled ode dvora
mladého Taliarcha. — 18. Na Marském poli obveselovala se
mládež Římská šermem, jízdou a jinými bohatýrskými kratochvi-
lemi.

5.

L e u k o n o v i.

Nechť ty zpytovat, co lze není, ký mně a ký tobě
cíl určí bohové, Leukonoe, těm z Babilonie
čárám víry nedej! Buď co budiž, snášeti lépe jest.
Ať nám víc Jupiter dá zim aneb jen jedinou, která
5 zemdlévá skalinou nastavenou rozvlněné moře
Tyrrhenské. Procediž moudřeji mest, čáku prodlouženou
v kratší sevři obor. Bezděky věk, an hovoříme, u-
tíká. Dneska se chop, zejřku se však nikdy nedověřuj!

V. 2. Hvězdáři Chaldejští domnívali se, že lze z postavení
hvězd a planet pomocí všelikých čísel předpovídati běh i konec
života každému člověku. Za věku Horáciova měla pověra ta prá-
chod v Římě a ještě do nedávna se poněkud udržovala spisy a-
strologickými, známými planetáři.

6.

K V i r g i l i o v i.

Ký by stud byl a cíl smutku a touhy po
hlavě té předrahé? Prozpěvy truchlivé
začni, Melpomene, jízto bohů otec
dal jemně s citharou hlasy!
5 Věčná dřímota již Kvinktilia tedy
zmohla? Sestry jeho, Ctnosti a Zprávnoto,
Viro nezrušená, Pravdo holá, kde vy
pak rovného mu najdete?
Všem dobrým odešel on oželen, ale
10 žalnější nikomu nad tebe, Virgili!
Darmo vroucně prosíš nesvěřeného tak,
ach, ti Kvinktilia bohem!
Bys pak oud Thračana líběji Orfea
vládna houslemi, hnul stromovým tklivým,
15 v stín prázdný těla by krev se nevrátila,
ježž jednou strašlivým Merkurius prutem

dle přísných osudů prosbami neskročen
v černém před se pudil davu.

Těžko! než strpěním lehčeji se snese,

20 cozkolivěk se nedá změnit.

V. 3. Melpomene, Musa žalozpěvům představena. — 5. Krinktilius, Kremonenský, básník a přítel Virgiliův zemřel r. 730. M. Ř. — 16. Mercurius, průvodce duší do říše mrtvých.

7.

N a s e b e.

Spory a řídký obětovač bohům
radou mudráctva bezsmyslného já
přilisi zabloudiv, teď obrátit
plachty musím, a se dáti cestou

5 opuštěnou. Neb Svrchovaný Otec,
bleskem plameným mratna dělívaje;
přes jasnou ondy oblohu hnál
spřež hromovou s vozu křídlatého,

10 i Styx a hrůzná pekla u Taenara
propast otřásají do konců
Atlasových. Dovedeť měnit

Báh hloub i výši, snižuje pých, vodě,
co v tmách je, na svět. Loupeživá s křikem

15 Fortuna ostrým, vzavši odtud
Korunu, jinde složí dle z vůle.

V. 10. Styx, řeka pekelná. — Taenaros, roklinaté předhoří v Lakonii, odkud prý Herkules do pekla sestoupil. — 12. Atlas, nejvyšší hora v Africké Mauritanii.

8.

N a F o r t u n u.

Bohovko, v pěkném vládkyně Antiu,
s nízkého smrtný jež hotovas' prachu
povznésti lid a slávu pyšnou
proměnití hrobu na smutek:

5 s prosbou chudobný tě v kraji tesklivou
vzývá osadník; tě na mořích paní
volá, kdo Bithynským korábem
blíže u Karpathy prondy brázdí.

Drzí bojí se Dák tebe i Skytha
10 plachý, i města, i národy, Latsko i

- bujně, cizích i matky králův;
 v purpuru tě tyrané bojí se,
 bys jim stojící z posměchu sloup nohou
 nesvrhla, by snad „do zbraně, do zbraně!“
- 15 váhavce bouflivý nevyzval
 zástup a žezlo jejich nezlámal.
 Zlé před tebou vždy jen Nucení chodí,
 nosíc na břevna ve měděné ruce
 hřebíky, klíny též, i přísné
- 20 skoby drží s olovem tekoucím.
 Tě v rouše bílém Víra i Náděje
 ctí zakrytá a průvod obráceně
 ti ještě přává, když ty mocný
 v proměněném šatě dům opouštíš.
- 25 Prěť, jak nevěrná chatra, plná zrady
 nevěstka páchne: když v sudě kvasnice
 jsou vyschly, prchnou pochlebníci
 pospolu tíhotu nést nevolní.
 Jdoucího sřež jen Caesara v končiny
- 30 světa Britanské, sřež bujarý také
 zástup jonáků, jichž bojí se východ
 i břeh moře Červeného.
 Ó Hto nám těch jizev i vad našich
 bratrů! Čehož my štítili se, věku
- 35 tvrdý? jakých jsme nepravostí
 netkli se? nač ruka pak junáctva
 nesáhla z bázně božstva? užetřila
 oltáře kdes? Ó jen kovadlině
 nové přikuj tu zbroj a ji obrať
- 40 na Araby a na Massagety.

1. Antium, někdy pomořské město v Látsku, kdež Fortuna měla pěkný chrám, a odkudž vypraveno loďstvo Oktaviana Augusta. — 8. Karpathos, ostrov mezi Rhodem a Kretou.

9.

Hymnus na Dianu i Apollina.

- Dianu spanilá slavte vy děvčata!
 bezbradého hoši! slavte vy Cynthia
 s Latonou mateří, již
 oblíbil vřele Jupiter.
- 5 Dívky řek a lesů chvalte milovníci,
 kdežkoliv studený buď pne se Algidus,
 neb černý Erymantaký
 bor, aneb zelený Kragos.
- Tempskou údolínú, Délu vy pak, hoši,

- 10 vlast Apollinovu chválami vytkněte,
 jej zdobí na plecích toul,
 jej zdobí lyra bratrova.
 Válku on slzavou, bídu a hlad a mor
 obráť od lidu, též od hlavy Caesara
 15 k Britannům a ku Persům
 uprosen modlením vaším.

V. 2. Cynthus, Apollo nazván od hory Cynthu na ostrově
 Délu, kdež se narodil. — 6. Algidus, kopec v okolí Říma. —
 7. Erymanthus, hora v Arkadii. — 8. Kragos, hora v Lycii
 Maloasiatské. — 9. Tempe, spanilý úval v Thessalii. Na těch
 místech ctíván býval Apollo s Dianou.

10.

Ch l a p c i.

- Já nenávidím hody, chlapče, Perské,
 stužky na věncích se mi též nelíbí;
 na kterém pozdní kvete růže místě,
 zkoumati nechtěj,
 5 K myrtu naprosto ničehož nedávej,
 péče má oň buď; i při poslubách ti
 pěkně myrt sluší, mně také, ve vinném
 když piju loubí.

11.

Po smrti Kleopatry.

- Teď, teď popíme; teď si zadupněme
 nohou svobodnou; teď, druhové, je čas
 polštáře ozdobit bohů a
 klásti při nich krmy Saliarské.
 5 Nevolno dříve vyndati Caekuba
 z dědných sklepů; neb na Kapitolium
 Královna šilená do dneška
 záhubu chystala a hrob říši.
 S hejnem přemrskou porušených mužů
 10 hlízou dověsti všecko si troufala,
 okoušenou Fortuny slasti
 podnapilá. Ale vztek minal ji,
 jak ledva jedna ohni odešla loď;
 a duch Marotským vínem omámený
 15 byl přestrašen, když s vesly hnal se
 Caesar od Itálie za ní přech

- odlétaající; na holubičku jak
sokol doráží, jak na zajíce též
lovec ručí po rovni sněžné
- 20 Haemonie, aby pouty sevřel
nestvůru strastnou. Než ta hledá smrti
ušlechtilější druh; ni mečů žena
se nehrozí, ani skrytá v svém
koutě neopravuje si loďstvo,
- 25 a smí ležící svůj na palác okem
pohlížet jasným; běže nedůtklivá
hadiska s odvahou, a černý
jed v tělo své ssaje od nich.
Rozváženou smrt vzdorně tu podnikla,
- 30 lodím Liburnským rychlotu závidie,
jatá by v triumfu pyšném
neskloněná v duchu nešla ženská.

V. 4. Krmy Saliarské, jakých mívali Saliové, kněží
Marsovi při slavnostech. — 5. Caekubus, víno výborné z vla-
ské Kampenie. — 13. Naráženo zde na bitvu mořskou u Aktium,
v které Antonius a Kleopatra od loďstva Oktavianova byli přemo-
ženi. — 14. V okolí jezera Mareotského v Aegyptě rostlo ohnivě
víno. — 15. Caesar, Oktavian. — 20. Haemonie, Thessalie.
30. Lodi Liburnské, lehké, pomocí kterých Agrippa Oktavia-
nevi vítězství na moři dobyl.

12.

K A p o l l i n o v i.

- Co zaslíbeného chce od Apollina
věštec? Co žádá, z číše vylévaje
nový opoj? Plodné po tučných
Sardinie oseních netouží;
- 5 v suché milého stáda Kalabrie,
kosti sloních si, ni zlata Indie,
rolí nežádá, jichž němý tok
Lyrisy hryzne vodou poklidnou.
Srpem Kalenským klesti, komuž dalo
- 10 štěstí vinohrad; též bohatý kupec
v zlatém pokále víno, Syrský
vyměněné za tovar, vysouši:
milý Bohům tři- i čtyřikrát za rok
ať on Atlantskou hladinu bezpečen
- 15 spatří. Mne občerství olíva,
šťáva čekanky a malva lehká.

Z vlastního žití dej mi zdravému při
dobré vždy myslí! O to prosím, synu

Latončin: a však oihary prost
20 staroby nechci dožít se matné.

V. 1. Apollina, syna Latonina a bratra Dianina, vůdce
Mus, vzývali básníci starořímské a řecké. — 8. Lyris, řeka v
úrodné Kampanii. — 9. Kalene, město v Kampanii s pověstnými
vinohrady.

Dvě staré satyry.

(Z první čtvrti XV století.)

Podává V. Nebeský.

Doufáme, že se nemíneme s úkolem časopisu tohoto podávající častěji v něm památky staré naší literatury. Jmenovitě jsme si nyní umínili, vydati tady zbytky starého našeho básnictví satyrického. Že zvláště doba bouří husitských podnětu a látky dosti poskytovala k veršování takovému, samo sebou se rozumí. Z časů těchto jsou a potahují se na události a poměry tehdejší dvě básně, jež tady podáváme. Vynikají nad mnohé verše podobné zvláštní živostí a ostrostití satyrickou, jakouž na husity dorážejí. První z nich čerpána jest z rukopisu českého Museum (IV. D. 12), odkud jsme též báseň v předešlém svazku časopisu toho podanou, vzali. Druhá se nachází v Rpsé Třebonského archivu (A. 16. fol. 94. —).

Složeny byly asi ke konci první čtvrti XV. století; druhá se dotýká smrti krále Václava (*když lev umřel pravou tihou*), a z jiného místa, kde básník o pomstu volá za smrt tuto, dá se souditi, že nedlouho po události této báseň je dělána.

Verš:

„Milý orle! přileť v skuoře“

potahuje se na vojsko Sigmundovo.

Za veršem 20. v té samé básni zdá se podle rýmu, že je nějaká mezera.

I.

- Vlka poznáš po srsti,
 A mnicha po jeho chytrosti.
 Když (s) sebe svrže kápi
 A světského se rúcha chopí,
 5 Mní by ho čert nepoznal
 A v tom rúše se bohu dostal.
 Musil by v stúpě stlúci srdce,
 Vše jeho i ruce.
 Nemóž se tak měnití,
 10 By ho čert nemohl poznati.
 V Soběslavě je barvie,
 Jinde to všady pravie.
 Z bielého, šerého neb z černého
 Tu učinie světského.
 15 Protož jej čert zná dobře
 U farářově dvoře i kófe.
 Philipp Apostata Scandal
 Drahně lotův stříbra prodal,
 Též Otík, farář z mnicha,
 20 Jenž ženám popravuje,
 Mníš by to bylo skryto,
 Což v Moravě činil, viem to.
 Philippe ženkovals v Zaojmi s ženú,
 Ještěť tebe odsad poženu.
 25 Puols léta v šaláři seděl,
 Toť sem já dobře věděl.
 I chceš jiné tresktati zlosti,
 Máje jich sám do sebe dosti;
 Mní by jiné zkázal,
 30 An ho čert svú mocí svázal.
 Požívá čertové chytrosti,
 Aby kázal jeho zlosti.
 Co je proti církvi svaté,
 To je kázal zde i jindy také
 35 Proti mistróm zboru Pražského
 I také Konstanského.
 Slyševše to pamatujť,
 Avšak tomu nic neději.
 Když kto což káže, zapři;
 40 Máť před svú stranú dobrú při
 Však jest pán Buoh prikázal,
 Aby pro žádnú věc nelhal
 Proti svému bližnímu,
 To i proti člověku každému

- 45 To kázavše zpíváte,
Však toho v srdci nejmáte
Nepožádáš věci jeho,
Ani obroka kterého.
Již by rádi pobrali,
- 50 Skopce, berany by vám dali,
V kostely ste se uvázali,
Koně i krávy pobrali;
Dřív ste toho bránili,
Již jste to vše sami *pohltili*.
- 55 Protož se dobře opatřte,
Na jiné to neopajte,
Chcete-li u Boha býti,
Mosiete všecko opustiti,
Zbožie, ženy i děti,
- 60 A tak nikdež nic nejmieti.
To čtenie ukazuje
A tiem verše dva zavazuje.
Apoštolé příkladem božím su lásku kázali,
A tu po vše časy mezi sebou zachovali.
- 65 Vy kázate sváry.
Natešiel vám v kláštře zpáry
Když se zase musíte vrátiti,
A pokánie činiti,
Vedle řeholi vaší
- 70 Mosíte požívatí kaši.
Proč ste z kláštera vyběhli,
Aby svú vůli měli,
Aby starších neposlouchali,
Kudy chtěli běhali.
- 75 Vlk z jámy vybera se
Nerad uhodí zase;
Těž mnich, vybera se z nich,
Nerád pojde opět do nich.
Črta když zaklínají,
- 80 Do pekla poslati moc jmají,
Ať volí svú nechce jíti,
A však to musí učiniti;
Musí mnich do kápi se bráti
A do smrti se kázati.
Již by ho rád ostal črt,
- 85 An běhá za ním vždy jako chrt;
Nechceť jeho ostati,
Musí se jemu najposle dostati.
Sděla se o tuto řeč,
Pak pojdeti (z) Soběslavy přeč.

- 90 Philippe s Prokopem !
Spařet vás jako psy úkropem.

II.

- Když Lev umřel pravú túhu,
Sedláci, vstavše od pluhu,
I nechtěli dělati,
Ni mlátiti, ni orati.
5 Mnozí řemeslníci spolu
Zarazili novú školu,
Zbavivše nás všeho statku,
Z dobré viery šli do zmatku.
Blud podjal mnohé u viře
10 Panoše i rytíře,
Pány, kněží, také žáky,
Vládky, zpupné sedláky.
Každý chtěl lehce živ býti.
Bába shnilá předúc niti,
15 Ledva jsúc opíata koží,
Již poznala zákon boží.
Ach nebožátka vztekla,
Slepě lezete do pekla,
Radím vám, toho nechaňte,
20 Na pokání se dajte.
Lakomstvo toť je zklamalo,
Davše zboží jim i vzali těm,
Jenž jsú lúpili knězie ;
Mnozí pryč od svého běžie.
25 Vědúc, že dědicstvo božie
Jest to všechno kněžské zbožie,
Ktož je chce bohu odjieti,
Nebudúť i svého mieti.
Ctná kniežata co nadala,
30 Aby se čest bohu dala,
To jste vy všechno odjeli,
Lakomstvo v tom ukázali.
Zlú radu pohřiechu máte,
Že zlých kněží posloucháte,
35 Tiť nám pravdy nepovědíte,
Vaše to duše dobře zvědíe.
Nuž vy noví zákonníci,
Vykleffovi ušedlníci,
K tomu také i Husovi,

- 40 Poznali ste zákon nový:
Pravtež nám své učenie!
Pobrali ste koně, krásy;
Dobrym jste stínali hlavy.
Zhubili jste dobré kněží;
- 45 Mnozí dobří od vás bžie,
Panny i počestné panie.
Toli božie přikázanie?
Pobravše kněžské platy,
Kalichy, knihy, ornáty,
- 50 Tlačili jste božie tělo,
Jenž za ny hřiešné pnělo.
Mnohé zbořili jste kostely,
K tomu také i kláštery,
V křtitedlnice jste nadčidili,
- 55 Jenž jste své hřiechy myli.
Obrazy jste všecky spálili,
Jenž to vaše kniehy byly,
Matky jste božie neuctili,
Jejiego dne nesvětili.
- 60 Pomsti toho buoh nad vámi!
Co sě stalo mezi vámi
Mnoho zlého tu v *Prase*;
Ktož tam nebyl, tomu blaze!
Milý orle! přileť v skuoře,
- 65 Rozplaš husy pryč za moře,
Pomsti smrti svého lvika,
Krále Václava bratříka.
Husit jsů jemu nepřátely,
Pomsti toho milý králi,
- 70 Utiň pro buoh, pro jeho matku,
Neoslavuj toho zmatku.
Utiš to nečisté plémě,
Vyžeň pryč z křesťanské země
Ty nešlechethné husy,
- 75 Ježto držie bludné kusy.
Osvět zase cierkev svatú,
Vezmeš ot boha otplatu,
Navrať kněží k službě božie,
Vezmeš v nebi čest i zbožie.
- 80 Pane bože! rač dáti,
Matko božie, jeho máti,
I všichni světi proroci,
Račtež již králi spomoci.
Prosmež svatého Václava,
- 85 Jenž jest české země hlava,
K tomu svatého Vojtěcha,
Ať husy všene do měcha.

Svatý Zigmunde, Prokope,
České země slavný pope!
90 Račtež se již přičinili,
Českú zemi vyčistili,
Bychom bohu poslužili
A vás v České zemi ctíli,
Jako jsme to dříve činili,
95 Potom se bohu dostali. Amen.

Pohled na prvověk hlaholského písemnictví.

Sepsal Pavel Josef Šafařík.

Quis sonos vocis, qui infiniti videbantur, penes
litterarum notas terminavit? Cicero.

1. Známoť jest, že Slované, od času svého na věru křesťanskou obrácení, trojího rozličného písma užívali a do dnes užívají: *latinského*, pojmovc v to i povstalon z něho frakturu, *cyrillského* a *hlaholského*. Užívání řeckého písma bez proměny a příměsi, jakéž dle svědectví bulharského mnicha Chrabra v prvotní době u Slovanův v Řecku osedlých místo mělo, příkladův žádných nestává; novější pak odívání bulharštiny do řeckého písma u bulharských kupcův, i v samém Bulharsku velmi jest obmezené a v tisku ledva jednou nebo dvakrát pokusné.

2. Počátky uvozování *latinského* písma mezi Slovary, kryjící se v šeru prvotní doby křesťanství u Slovanův, pouštím zde naschvál s oka, aniž o vzniku a rozšíření *cyrillského* písma, jakožto o věci v celosti již dosti prošetřené a známé, z oumysla řeč činiti míním. Snaha má obrácena bude na ten čas jediné k vyjasnění, pokud známost a síla stačí, počátkův hlaholského písemnictví, jakožto věci ještě vždy zatmělé, a však rok po roce nového světla nabývající.

3. Až do roku 1830 a vlastně až do roku 1836, v němž dle B. Kopitara „Glagolita Clozianus“ na světlo vyšlo, bylať učenému světu jediné ona slovesnost hlaholská známa, jejíž vlast a pole jest dřevní Chorvatsko ve smyslu Konstantina Porfyrogenety, totiž částka dnešní Istrie, celé Přímoří (Litorale), částka Chorvatska a Dalmatie do řeky Neretvy s ostrovy přiležícími, a jejíž písemné památky, dle svědectví historie, XIIIho století nazad nepřesahovaly, ačkoli národní podání vynalezení abecedy samé sv. Jeronymovi

připisovalo a tím i počátek hlaholského písemnictví od tohoto sv. Otce odvozovalo.

4. Nezastavujíce se při tom, což od starších učených, domácích i cizích, jako Levakoviče, Pastriče, Friše, Kohla, Caramana, Assemani'a, Grubišiče, Saviče, Voigta, Duricha, Dobnera, Antona, Linharda, Solariče a jiných, o původu a starobylosti hlaholštiny čili o pojiti jí buď od sv. Jeronyma, buď ještě z vyšší pradoby věreno, tvrzeno a učeno bylo, jakožto při věci více na dověře v podání a na domněnkách, nežli na výsledcích kritického zpytování založené, obrátíme pozornost pouze na výroky dvou novějších popředních slovanské jazykovědy a historie, kteříž s rozsáhlou učeností a kritickým duchem předmět ten probrali, totiž Josefa Dobrovského a Bartoloměje Kopitara.

5. Až do druhé čtvrti tohoto století nejstarší známá památka hlaholského písemnictví byla žaltář, přepsaný od klerika čili duchovního Mikuláše l. 1222 na ostrově Rabu v Dalmatii ze starého žaltáře, psaného prý za posledního arcibiskupa Solinského Theodora, přijčený l. 1634 od bosenského biskupa Jana Tomka Marnaviče papežskému komisari v Záhřebě, biskupu Smederevskému a naposledy arcibiskupu Ancyrskému, Rafaelovi Levakovičovi, a později někde zapadlý. Povážlivý Dobrovský, podrobiv jak svědectví tohoto podpisu, tak i výklady jeho od Caramana, Assemani'a a jiných, přísnému soudu, a přehléd na novo celou řadu starších i pozdějších písemných památek hlaholštiny i historických svědectví o ní, na tom se naposledy ustavil, že podání hlaholitův o původu a starobylosti hlaholštiny veskrz a veskrz podávované jest, a vznik toho písma že teprvé v XII nebo XIII století hledati se musí. Kněží chorvatští a dalmatští, bohoslužby slovanské, od duchovenstva latinského pro cyrillicinou nenáviděné a na krajinských církevních sněmích l. 925 a 1062 přísně zamezované, třebaž se ztrátou starého písma zachovati sobě hledíce, vymyslili prý sami, s napodobením rozličných abeced, novou tu hlaholskou abecedu, a připsavše ji sv. Jeronymovi, vymohli sobě l. 1248 na papeži.

Innocentiovi IV. povolení mše slovanské. Mikuláš Rabský, snad sám první strážce těch písmen, přepsal prý svůj žaltář z cyrilštiny.

6. Výrok Dobrovského nabyl brzo, navzdor některým pochybnostem Dobnera a Duricha o pravosti jeho, všeobecné platnosti nejen u domácích, ale i u zahraničních učenců. Později Kopitar, kterýž předtím i sám cele a bez obalu Dobrovskému v té věci přisvědčoval (na pf. v úvodu ke grammatice slovinské str. XXIV, v posudku Dobrovského grammatiky staroslovanské Jahrb. der Liter. 1832 d. XVII a jinde), dostav léta 1830 od hraběte Parida Cloza z Tridentu zlomky velmi starého rukopisu hlaholského a ohlédáv pilněji povahu jejich i vzav v uvážení některé jiné okolnosti, jako vyskytání se hlaholských písmen v jednom latinském a několika cyrilských rukopisech, vesměs starších než z XIII století, položil proti učení Dobrovského tuhý odpor, snaže se dokázati, že hlaholština není plod XII nebo XIII století, ani výmyslek a podmínka chrvatsko-dalmatských kněží, v čemž mu bez rozpaku každý nepodjatý soudce za pravdu dal, anobrž že jest aspoň stejného věku a původu s cyrilštinou, ač není-li, což podobněji, starší, což se některým jiným, a mezi nimi i mně, z podaných důkazův dosti jasně a jistě vysvitati nezdálo. Hlaholština prý buď již byla před Cyrilem, a tento z ní jenom dvanáct znakův k doplnění pohodlnější sobě řečtiny podržel, buď od Cyrilla a Methodia vymyšlena, a však pro pohodlí jen z částky do řečtiny vnořena jest, anť sami Slované sobě dlouhý čas v oné více nežli v této líbovali, až konečně, za rozdělením církve západní a východní, cyrilština převahu vzala. (Prolegomena historica N. 40. 42. Glagol. Cloz. X—XI. Hesych. discip. 39. 40).

7. První částka Kopitarova učení, totiž že hlaholština mnohem starší, než Dobrovský za to měl, nabyla cestováním V. Grigoroviče, profesora Kazanského (1844—1845) a archimandrity Porfýria Uspenského (1845—1846) po Turecku a objevením některých důležitých památek hlaholských do-

konečného potvrzení, druhá, totiž domněnka o vzniku a zárodku písmen, ještě i teď na nejistotě zavěšena jest a od budoucnosti konečného svého šťastného a spravedlivého rozseznání očekává.

8. Podlé toho, co posavad o písemných památkách hlaholštiny víme, pojmuco v to i nejmenší nás došlé zbytky, dvojitou dobu při ní rozeznávat musíme, totiž *starší*, až do konce XII století dolů sahající, a *novější*, s XIII stoletím se počínající. Tyto dvě doby různé se od sebe veskrz a dokonce trojnásob: *ověkem, polem a povahou písma*.

9. O věku řečeno: zde přidáme jen tolik, že nejstarší nás skutečně došlé památky druhé doby jsou teprve ze XIV století, poněvadž o žaltáři Rabském 1222 nyní, bohužel, kde by byl, a zdalíž ke zmaření nepřišel, nic se neví.

10. O *poli* podotkneme, že větší díl památek první doby, totižto vyjma dvě nebo tři v cizině nejistého domova a rodiště, dle místa buď psaní buď nalezení padají do Macedonie a měst příležitých (kláštery Athonské, Ochrid, Bojana, sv. Jan Rylský, i Assemani'ovo evangelium psáno v Macedonii), a naproti tomu všechny památky druhé doby do Chorvat, ve smyslu Konstantina Porfyrogenety a dle hořejšího našeho vymezení (srv. č. 3).

11. O *písmě* předešleme, že písmena první doby liší se od písmen druhé doby jednak počtem, jednak podobou svou. Oněch dohromady osm a třicet, těchto osm a dvacet anebo s řeckým ψ devět a dvacet. Scházejí zde totiž písmena Zelo, Iže, Ó, Jer, Es, As, Jes, Jas, Thita a Ižica čili znaky pro ž, H, ó, b, e, q, je, ja, th a y. Ona nesou na sobě ráz písma hladkého, kroužkovitě zakulaceného, asi jako latina století Karla Velikého; tato ráz písma hranatého a lámaného, onomu v některých písmenech buď kusa nic, buď dost málo podobného, asi jako latinská fraktura čili tak zvaná golština XIV—XV století. Poměr jednoho ke druhému opravdu nemůže úspěšněji a případněji naznačen býti, nežli ukázaním k latině jedné i druhé.

12. Toto předeslavše, přistupme již ku podrobnému výčtu všech památek první doby, oddělující památky čisté hlaholské od ostatkův hlaholštiny v rukopisech cyrilických.

Památky vlastně hlaholské.

1) *Podpis Jerisského (Hierissos) kněze Jiřího, pod řeckou písemností l. 982, v klášteře Iverském na hoře Athonské.* Jest to narovnání čili smlouva Jana Ivera, zakladatele kláštera Iverského, s obyvateli hradu Jerissa (Hierissos) o země kláštera náležící, vyhotovená Mikulášem libellisiem (t. notářem neb písařem) Solunským. Z jiné tamější listiny řecké císaře Romana II, dané 960 Athonskému klášteru Jana Kolova vysvitá, že tehdejší v Jerissu bydleli skutečně osadníci bulharští. Není příčiny, proč bychom podstatnost svědectví archimandrity Porfyria Uspenského (umř. v Jerusalemě 1850), jenž listiny ty sám na své oči 1845—1846 viděl a přepsal, v pochybnost brali. (Žurn. min. prosv. 1847. Jul' 41. 56. Miklosich Slav. Bibl. 1851. I. 148. 149. 200.)

2) Tak nazvané „*Abecenarium bulgaricum*“ t. vypočtení hlaholských písmen s přidanými jmény na pergaménovém listu, vloženém do latinského rukopisu bibliotéky Pařížské pod č. 2340, dle mnění Benediktinův sv. Maura, Toustaina a Tassina, spisovatelův velikého díla o diplomacie (Nouveau traité de diplomatique, 1750), padajícím do doby 850—950, úsudkem B. Kopitara na žádnou případnost nepochybnější nežli z XI—XII století. Výčet písmen nezavrub úplný (všech 31) a však rázu prastarého. Zdá se, že to pouze zběžná zápiska k ukojení zvědavosti, nikoli promyšlená práce. Snad z doby prvních křižáckých tažení, anebo šíření se učení Bohomilův a Patarentův z Bulharska na západ, do Vlach a Francie. (Traité de dipl. [Par Toustain et Tassin.] Par. 1750. 4°. T. I. p. 708 tab. XIII. col. IX. Německy: Lehrs. d. Dipl. von Adelung. Erf. 1759. 4°. Th. II. S. 166. Kopitar Glag. Cloz. 1836. Tab. II. coll. p. IV. X. XXVI.)

3) *Assemaniovo evangelium v bibliotece Vatikanské v Římě*. Rukopis pergamenový v kvartu, všeho 159 listů, psaný, jakož z výčtu Svatých v synaxári a z udání měsíční dlouhosti dnův vysvitá, někde v Macedonii, a koupený l. 1736 od J. S. Assemani'a, do Libanu cestujícího, v Jerusalemě od mnichův řeckoslovanského obřadu. Obsahuje čtení svatých evangelii na celý rok, dle obřadu církve slovansko-řecké, od veliké noci až do bílé soboty, pořádkem v typiku řeckém pro neděle a soboty předepsaném a dle starého Eusebiova rozvržení textu na kapitoly. Text čtení jde od l. 1 do 112, kalendář se čteními na památky Svatých do l. 158, na posledy na l. 159 připravování kněze ke sloužení mše. Konec, jakož i po l. 49 list jeden, schází. Písmo pravidelné, zaokrouhlené, větší než v jiných hlaholských památkách, nesoucí na sobě znaky hlubokého stáří, jehož však na ten čas zvrub určití ještě nelze. Caraman a Kopitar na dohad do XI století, Dobrovský a kanovník Bobrovski, zajisté nedůvodně, do XIII století jej položili. Tolik jisto, že doby Klimenta biskupa Velického (umř. 916) starší býti nemůže, neboť tento již mezi svatými v kalendáři se pokládá. A však ani s Kopitarem, přepisujícím zlomkům Ciozovým prvot času, souhlasiti nemohu, drže evangelium Assemani'ovo za nejstarší ruko is hlaholský, věku biskupa Klimenta blízký a snad ještě do X století padající. Na str. 46, 76, 93 čtou se písmem cyrillským některé nepatrné přípisky pozdějšího věku: než slova a písmena cyrillská, u obrázkův a jiných ozdůbek v květovaných literách začátečných se naskýtající, zdají se býti souvěká. Vyznačuje se bulharskými formami CT místo CJ, co přetvor z CK '), n. p. АЮАСТНІ, písmenem ѱ m. ѱТ, řeckými ϕ a θ, nadřádkovými znaky příděchu a snad — neboť věc ještě nevyšetřena — i přízvuku a jinými zvláštnostmi pravopisu i jazyka. Skrovný snímek podal Kopitar (Glag. Cl. tab. II), větší a dokonalejší Silvestre (Paléographie

1) Pro nedostatek hlaholských písmen užíváme v celém sepsání místo nich cyrillských.

univ. T. I.); synaxář čili kalendář z něho vytiskl Kopitar v Hesych. disc. p. 40. (*Caraman Identità della lingua letterale slava* §. 95. *Assemani Kal. eccl. un. IV. 52. Dobrovský Instit. I. sl. p. 688—689. Mai Script. veter. nova coll. Romæ 1831. t. V. p. 101 sqq. Silvestre Paléogr. un. T. I. Kopitar Glag. Cloz. p. IV. X. XXVIII. Hesych. disc. 1840. p. 39—41*)

4) *Čtveroevangelium Viktora Grigoroviče v Kazani*. Rukopis na pergamenu v kvartu, listův 172. Začátek i konec, jakož i list 167, schází. Evangelium sv. Matouše do l. 43, Marka do 76, Lukáše do 132, Jana do 172. Písmo drobné, úhledné, přepis správný. List 134, na němž začátek evangelia sv. Jana, psán literami cyrillskými, jakož i po kraji tytéž cyrillská slova, dle podobnosti později psaná. Rukopis ten, pocházející z jednoho z nejstarších klášterův Athonských, nevidí se býti pozdější XI století, a možné i starší. V něm písmena ω a ψ střídavě, přetvor $\epsilon\lambda$ z $\epsilon\kappa$ ($\omega\alpha\epsilon\lambda\psi\eta$), s často co přetvor z Γ ($\mu\eta\omega\sigma\eta$, jakoby dz, po moldavsku) a jiné zvláštnosti. Výjimek vytištěn cyrillsky u Miklošiče ve Slaw. Bibl. I. 262—263.

5) *Palimpsest Bojanský čili oteropsané evangelium v V. Grigoroviče v Kazani*. Rukopis na pergamenu ve kvartu, listův 109. Evangelium cyrillicí psané, soudě dle písma a nápisu, asi ve XII a nejpozději XIII století, pokrývá setřené písmo hlaholské tak, že tohoto ledva slabé sledy jednotlivých písmen, a to již ne na všech listech, spatřitedlny jsou. Na snímku jedné strany mně sděleném rezeznal jsem text evangelia sv. Marka 7, 31—37, a v písmenech pozoroval všechny známky nejstarších památek hlaholice. Pochází z chrámu městečka Bojany obliž nynější Sofie čili starého Sredce (Sardica).

6) *Evangelium kláštera Zografského na hoře Athonské*. Rukopis pergaménový v oktávu, již necelý, pro bezpečnost na foťezu upevněný. Viděn od Miny, Mihanoviče, Grigoroviče 1844 a Avraamoviče 1846. Očitý svědek, V. Grigorovič, drží jej za něco pozdější, nežli ono hořejší kvartové čtveroevangelium, a věk jeho do XII století klade. Syna-

xáť číli kalendář na konci psán v něm písmeny cyrilskými. (*Abraamovič Sveta Gora* 1848. str. 169).

7) *Glagolita Clozianus*. Tím jménem značí se vzácné ostatky většího rukopisu hlaholského, vydané a vysvětlené od B. Kopitara ve Vídni 1836. Ostatky ty, nyní dvanácte listův na pergamentu ve kvartu, zdají se býti vydavateli, soudicému podlé poměty (poznaky, signatury) jednoho listu, částka většího rukopisu z XI století, Ostromirovu evangeliu souvěkého, kterýž někdy 300 listův přesahoval a mimo řeči sv. Otcův snad i jiné spisy v sobě zdržoval. Ještě v XV století byl rukopis celý a skvostně vázaný u pána ostrova Krku, hraběte Jana Frangepani'a (umř. v Benátkách 1482): potom částku z něho dostal za podíl kněz Krcký Lucas de Reynaldis, jenž ji rytíři Breisacherovi 1500 daroval, od něhož dědictvím na hraběte Parida Cloza v Tridentu přešla. Tak dle vydavatele: Donato Fabianič naproti tvrdí, že ostatky ty z bibliotéky kláštera Cassionského obliž Krku do rukou hraběte Cloza se dostaly. Obsahují v sobě čtvery řeči, dvě sv. Janovi Zlatoustému, jednu sv. Athanasiovi a čtvrtou sv. Epifaniovi dílem vlastní, dílem jen připisované. Z těch tří nacházejí se celé také ve velmi starém tak zvaném rukopisu Supraselském, psaném cyrillicí a vydaném od Miklošiče 1851. Písmo drobné, pravidelné, písmu evangelia u Grigoroviče desti podobné. Vyskytá se řecké φ, žádné ιϋ, než výhradně jen ωτ, αι co přetvor ze εκ. Ostatně docela bez příměsí cyrillice. (*Kopitar Glagol. Cloz. Vind. 1836. F. Donato Fabianich* Alcuni cenni sulle scienze etc. Venez. 1843. 8°. p. 45.)

8) *Zlomek evangelia u A. Mihanoviče v Cařihradě*. Dva pergamenové listy v oktávu, darované od Miny císařskému generalnímu konsulovi Mihanovičovi. Dle některých zpráv mají býti z evangelia Zografského. Zavírají v sobě z evangelia sv. Matouše kap. 5 a 6 necelé, na 124 řádcích. Po krajích a místy v textu přípisky a opravy cyrillicí od pozdějšího korektora. Pravopis poněkud zvláštní: ωτ a

up se střídá, H řídke, Hř žádné atd. Přepis Otčenáše u V. Grigoroviče, celku cyrilsky u F. Miklošiče.

9) *Pergamenový list s úlomkou druhého listu u V. Grigoroviče.* Písmo cele setřelé anebo smyté, tak že jen tolik rozeznati lze, že rukopis zdržoval v sobě duchovní řeči a náležel mezi rukopisy první doby. (Důkaz „Въ прѣвѣхъ Мѣрѣ.“)

10) *Pergamenový list obřezaný u téhož, nesoucí na sobě čtení z evangelia sv. Jana.* Jeden z těchto dvou posledních zlomkův, který, určitě nevím, pochází, nemýlím-li se, z kláštera sv. Jana Rylského.

Dohromady deset rozličných památek, z nichž jen jedna, podpis kněze Jerisského, Jiřího, zjevnou známku vročení, t. léto 982, na sobě nese.

Památky cyrilské s příměsí hlaholice.

1) *Třináctero řečí sv. Řehoře Nazianského.* Rukopis pergamenový na 377 listech ve kvartu, v císařské bibliotece v Petrohradě. Vostokov již léta 1825, podav stručnou zprávu o něm, věk jeho položil do XI století. Nalezal se ještě l. 1276 v Novohradě, jakož z přípisu na konci šesté řeči (listu 252) vysvitá, kdež i dle vši podobnosti psán byl. Teprvé později nebožtík Petr Preis uhodil v něm na hlaholská písmena, v textu do cyrillice vtroušená, počtem asi sedm (Ѡ, Ѣ, Ѥ a j.), a po něm V. Grigorovič, nahléd do něho l. 1847, také jednu z nich (Ѣ) spatřil. Okolnost tato a některé jiné nemýlné znaky zřejmě tomu nasvědčují, že přepisován byl z rukopisu hlaholského, a sice od Rusa, nejpodobněji v samém Novohradě. (Köppen Bibl. Listy str. 85—91. Köppen a Vostokov Sobr. slov. pomjatn. str. 50).

2) *Zlomky Žaltáře s výkladem sv. Athanasia (domněle), předtím u metropolitů Eugenia v Kyjevě, nyní u M. P. Pogodina v Moskvě.* Všeho 20 pergamenových listův ve kvartu, na nichž Ž. 96 a 97 celé, 85, 88, 95, 98, 102 a 103 ne celé, dále hymny Deut. k. 32, 1 Reg. k. 2, Iz. k. 26, a Habak. k. 3. Znalci, mezi nimiž Köppen, Kalajdovič, Vosto-

kov, Kopitar a j., jednohlasně zlomky tyto XImu století připsali. Přepisován v Rusku aneb aspoň od redilého Russa, a sice, jakž se tří začátečných hlaholských písmen В, Н a ОΥ, též z některých jiných znakův patrně, nepochybně z rukopisu hlaholského. Ukázku z něho (Žalm 103, 1—11) vydal Kopitar. (*Köppen* Spisok p. 22—24. *Kalajdovič* Jo. Ex. str. 97. *Kopitar* Glag. Cloz. str. X. 41.)

3) *Žaltář s výkladem sv. Athanasia (domněle), o Bononii v bibliotece kanovníků sv. Augustina u sv. Salvatora.* Rukopis tento pergamenový ve kvartu (počet listův známo není) psán jest od Josefa a Tichoty. (druhá polovice, zdá se, od Běloslava) v hradě Ochridě ve vsi řečené Ravně za cíře Asěna, t. bez odporu za cíře Asěna prvního téhož jména, mezi 1186—1195, neboť druhý se již jmenoval i psal Joan Asěn (1217—1241), prstonárodně Kalojan, třetí Michael Asěn (1245—1258) atd. V něm na snímku lícní strany l. 143 (Žalm 87) u Silvestra čtyřikrát hlaholské ω místo cyrilského, a na listu 157, ve výkladu Ž. 96, ve třech řádcích celá slova hlaholskými literami buď z ukvapení a nedopatření, buď naschválně a z rozmaru napsána, z čehož, jakož i z jiných pŕtahův a průvodův, zavíratí lze, že přejat byl z rukopisu hlaholského. Ukázky z něho podali Dobrovský, Silvestre a Kopitar. (*Dobrovský* Inst. I. sl. 686 a XI. *Silvestre* Paléogr. T. I. *Kopitar* Hesych. disc. p. 34—39.)

4) *Apoštol Ochridský u V. Grigoroviče.* Rukopis pergamenový ve kvartu, na začátku a konci necelý, úhrnkem listův 111, zdržující v sobě skutky apoštolské, epístoly a synaxář, a dle vši podobnosti do XII století padající. Pochází z chrámu sv. Klimenta v Ochridě, v kterémžto městě bez pochyby i psán byl. V něm, mimo jednotlivá pořádku se vyskytující hlaholská písmena, na l. 13 půl stránky čili 15 řádkův (Act. 17, 4—7) a na l. 98 tolikéž něco přes půl stránky čili 15 řádkův (Eph. 4, 11—13, s kusem synaxáře) hlaholskými písmeny psány. Listové tyto jsou ode dvou rozličných piscův: na prvním písmo hlaholské projevuje ráz ruky a pera cyrilskéhо zvyklejších a užíváním spřežky b

místo **ѣѣ**, formy **ѣѣ** místo **ѣѣ** atd. se značí; na druhém hlaholice sličnější a plynější, pronáší na sobě pravopisem i formou písmen ráz jakoby původnější a starší. Možné tedy, že rukopis ten součástkami svými do rozličné doby, a sice poslední částkou do starší, padá.

Podlé toho všech cyrilských památek, v nichž příměs hlaholského písma, *čtvero*.

Není u mne pochyby, že i někteří jiní starší rukopisové cyrilští, v nichž žádné takové příměsi hlaholských písmen není, z hlaholských přejímání byli. Takovito rukopisové prozrazují se mnohými zvláštnostmi i pravopisu i jazyka, jakž o tom níž na svém místě (č. 22) šířeji řeč bude.

Podlé těchto pŕtahův bych soudil, že i rukopis Supraselský, vydaný od F. Miklošiče ve Vídni 1851, přejat jest, jestli ne bezprostředně, alespoň prostředně z rukopisu hlaholského; aniž mne mylí, že některé znaky (jotování souhlásek a **ѣѣ** ve formách **ѣѣ**, na př. **ѣѣѣѣѣѣ**) nesonhlásí. Mám za to, že se přejímání stalo někde v zemích mezi Tisou, Dunajem a Dněstrem, na půdě nyní buď výhradně, buď z většiny od Rumunův obývané, a sice snad již v X století. — O Žaltářích s výkladem sv. Theodora, zachovaném v rukopisu XV století v Petrohradě (bibl. Rumjanc. CCCXXXIV), poznamenal Vostokov, že srovnalost jazyka s jazykem překladu Řehoře Nazianského v jistých staromlvech nasvědčuje jednomu a témuž překladateli obojího díla. Stálo by za to, vyšetřovati bedlivěji, nenaskýtají-li se v rukopisu tom, ačkoli již pozdním, v pravopisu a ve formách skloňování ještě některé sledy hlaholštiny? — O Šišatoveckém evangeliu z XIII století tolikéž důvodně domýšleti se lze, že pošlo z hlaholského originálu: v něm mnoho starších aoristův, čtení **ѣѣѣѣѣѣ** místo **ѣѣѣѣѣѣ**, **ѣѣѣѣѣѣ** atd. — Přepis Žaltáře s výkladem sv. Athanasia, rukopis bulharský XI—XII století u Pogodina; také některé sledy hlaholštiny (**ѣѣ** místo **ѣѣ** atd.) na sobě nese. — Miklošič přičítá k rukopisům z hlaholice přepsaným, mimo již dotčené evangelium Šišatovecké, též Antiochův pandekt rkp. Vídenský a dvě evangelia mezi Kopitarovými.

13. Podlé obsahu možné postavití *čtrnáctery* tyto památky do čtvera tříd. Tyto jsou: 1) Žaltář s výkladem (rukopisy dva, Evgenio-Pogodinův a Bononský); 2) evangelium (rukopisy čtyry, Assemaniův a Grigorovičovy tři, z těch Assemaniův perikopy, Grigorovičův Athonský čtvero-evangelium v sobě zavírá, dva ostatní neurčeny); 3) apoštol t. skutkové sv. apoštolův, poslání kanonická a sv. Pavla (rukopis jeden, u Grigoroviče); 4) Řeči sv. Otcův (rukopisy tři, Clozův s řeči sv. Jana Zlatoustého, Epifania a Athanasia, Petrohradský s řeči sv. Řehoře Nazianského a zlomek u Grigoroviče). Mimo to ještě abeceda bulharská v Paříži a podpis kněze Jiřího v listině řecké, jakožto zvláštnosti vně těchto tříd stojící.

14. Co se přiměsí *hlaholských písmen, slov, řádků, anožrů celých postavek v cyrilských rukopisech* dotýče, mám za to, že nepovstala pouze tím, žeby ruka piscův hlaholskému psání byla více uvykla, nežli cyrilskému, tak žeby jim bezděčně do onoho byla zabíhala, kdykoli méně dbalí a pozorní byli, nýbrž že se to dálo z rozličných příčin, jednak, jmenovitě u Bulharův, buď z nedopaření a ukvapení, při přenášení hlaholice do cyrillice, jako při Řehořovi Nazianském, buď z naschválného nápodobení květovaných začátečných písmen, pro necvičnost a nezběhlost v cyrilských, jako při Žaltáři Evgenio-Pogodinově, jednak též, zvláště u Bulharův, z rozmaru postranních pomahačův, přepisovatelům nevidky a nevědomky do díla sahajících. Tak popsal Běloslav bratru svému Josefovi stránku Žaltáře na listu 105, a později dopsal ostatek Žaltáře od žalmu 77 na listu 120 sl. Ovšem cyrillicí: než nemohli-li jiní totéž učiniti hlaholici?

15. Na obrat *v rukopisech hlaholských cyrilská slova* na kraji a v květovaných začátečných písmenech, jako v evangeliu Assemaniově, a někdy celé kusy, jako v evangeliu V. Grigoroviče liší se začátkem sv. Jana a v Zografském synaxář, samy o sobě ještě nedokazují toho, žeby rukopisové tiito neprostředně z cyrillice přepsáni byli. Jedny i druhé mohou býti pozdější připsy a vstavky, jakož to o připsích na kraji

v evangeliu Assemaniově Kopitar ujišťuje: a byť i souvěké byly, jakož týž zpytatel o slovech v začátečných písmenech tamže pokládá, svědčilyby jen o současném užívání obojího písma, hlaholského i cyrilského, v tom městě neb okolí, kdež rukopis psán jest. Známky přepisování z cyrillice do hlaholice, určité a nemylné, pro první starou dobu nám ještě scházejí (o přepisování samém, že se dalo, nelze pochybovat): pro druhou jsou mnohem dostupnější, ale i mnohem menší platnosti.

16. Abychom na otázku: co z vyčtených těch památek první doby strany věku čili stáří hlaholštiny vyplývá? určitěji odpověditi mohli, musíme ještě jednou zřetel k nim nazad obrátiti. Pravdať, jsou mezi nimi, a těch jest větší díl, ještě žádného vročení ani jiných časových udání neposkytají, tak že jejich věk pouze paleograficky, dle přiměřování k jiným památkám, ceněn býti může. A však dva z nich mají výslovné označení věku: písemnost Solunská nese vročení 982 a Žaltář Bononský udává panování cíře Asěna, totiž dobu 1186—1195, jakž nahoře šířeji doloženo. K těmto dvěma mezuikům přidáme teď třetí, neméně důležité. Léta 1047 byla v Novohradě pro knížete Vladimíra Jaroslaviče přepsána kniha Prorokův, jejíž pisec, pop Upř Lichý, v připsu na konci mezi jiným poznamenal, že ji přepsal „HC KOYPHAOBHЦЪ“, kterýžto jeho přepis ve dvou přejmech XV století v Petrohradě a Trojické Sergiově Lavře věrně opěťovaný se zachoval. (*Vostokov* Ostrom. evang. str. II—III.) Na oce jest, že výraz „kurilovica“ čili jihoslovansky „kyrillica“, česky „cyrillice“, znamená (nikoli knihu, nýbrž) abecedu Kyrillovu, a žeby byl zbytečný, smyslu prázný, kdyby tehdáž nebylo stávalo i necyrillice, následovně hlaholice, z níž se rovněž přepisovalo. Pravost výkladu tohoto pojišťuje se nad míru případně tím, že, jakž jsme viděli, tu samou dobu, totiž asi v přepolení XI století řečí Řehoře Nazianského a Žaltář s výkladem Evgenio-Pogodinův skutečně z hlaholice, a sice první dle vši podobnosti v Novohradě, přepsáni byli. (Věk těchto dvou rukopisův

oseněn od Vostokova již tehdy, když se o hlaholských písmenech v nich ještě nic nevědělo.) *Mámeť tedy dobu 982, 1047 a 1186—1195 historicky pojištěnou, pevný základ všeho.* Stáří Pařížské abecedy (XI—XII století) dosti bezpečně posuzovati lze dle latinských liter, jimiž tam jména hlaholských písmen připsána. O ostatních památkách, jmenovitě o trojím evangeliu, Vatikanském, Grigorovičově a Zografském, jakož i o apoštolu Ochridském, vůbec jen tolik řečeno býti může, že ničeho na sobě nepronášejí, ni zevnitřním lícem písma a blánky, ni vnitřní povahou pravopisu a jazyka, což by jen poněkud proti vyměřené jim od znalcův době X—XII století svědčilo.

17. Přesvědčivše se, že písmo hlaholské v druhé polovici X století v Macedonii, jmenovitě v Jerissu, obliž Solunu a klášterův Athonských bylo již známé a užíváné, nemůžeme si nevzpomenouti slovanských prvoučitelův, Cyrilla a Methodia, posílých ze Soluna, a pomocníka jejich Klimenta, rodilého Bulhara, naposledy biskupa Velického, v krajině Dregovičův a Sakulatův, ležící severně od Soluna a hory Athonské. Zdeť především domněnky, jakoby *Cyrill a Method* vynálezci obojího písma, cyrilského i hlaholského, byli, jakožto výslovním historickým svědectvím na odpor čelící, zjevně odsvědčiti se musíme. Nejstarší jejich životopisec, nemýlím-li se, sám Kliment, výslovně dří, že Cyrill, chystaje se do Moravy a dovědév se, žeby Slované neměli písma, již v Cařihradě o sestavení abecedy a překlad evangelií se zasadil. Mnich Chrabr, jehož věk do poslední doby panování cíře Simeona (zemř. 927) padá, když, jakž sám dokládá, ti, ježto Cyrilla a Methodia viděli, ještě živi byli, toho dotvrzuje a doplňuje, pravě, že toto od Cyrilla pro Slované přistrojené písmo bylo vlastně řecké, jen čtrnácte novými písmeny pro Slované rozmnožené; a jakož již on tuto Cyrillova abecedu nazývá slovanskou, nikoli bulharskou, tak všeska století, všesky země a všickni národové po něm tožé činili, užívajíce názvův „cyrillice“ a „azbuka slovanská“ jakožto souznačných. Měl Cyrill, ačkoli dokonalý Slovan, a

však z rodu řeckého (*Ρωμαῖος τὸ γένος*), bez pochyby blízký příklad gothského a koptického písma, tolikéž na základu řeckého sestavených, před očima, jehož on přirozenou náchylností raději následoval, nežli vzorův docela cizích, sobě i spolupracovníkům svým mnohem lžších, na př. iberského, armenského atd.

18. Naproti tomu o *Klimentovi*, biskupovi Velickém, vynesl šťastný cestovatel V. Grigorovič l. 1847 svědectví na jevo, kteréž domněnku, žeby on původce tak nazvané bulharské abecedy byl, dosti podobnou činí. Svědectví toto, vzato z kratší legendy řecké o Klimentovi, nalezené v rukopisu XIII století v Ochridě, a však již dříve se Službami tak zvaných sedmipočetných slovanských Svatých v Moskopoli v Albanii (1746. 4°) tištěné, zní slovo od slova: *ἔσφραττο δὲ καὶ χαρακτηῖρας ἑτέρους γραμμάτων πρὸς τὸ σαφέστερον ἢ οὗς ἐξῆρξεν ὁ σοφὸς Κύριλλος*, „t. vymyslíl pak i jiná znamení písmen, zřejměji (patrněji) nežli ona, jež učený Cyrill vynalezl.“ Ačkoli zde abeceda hlaholská výslovně se nejmenuje, snad proto, že tohoto jména tehdáž ještě nenesla, a ačkoli ve starším a obšírnějším životopisu řeckém téhož svatého, vydaném v Moskopoli (1741. 4°), ve Vídni od Pamperera (1802) a tamže od Miklošiče (1847), o této věci zmínka se nečiní, nadto ještě i v Chorvatech jiné podání o původu písma toho, t. od sv. Jeronýma, se ujalo; však nicméně jednak samo sebou se naskýtá, že spisovatel legendy hlaholici mnil, jelikož žádné třetí zvláštní abecedy slovanské není, jednak všechny okolnosti podstatě a pravdivosti tohoto podání hlasitě nasvědčují. Přijímající tedy bez podjatosti *podání*, v dotčené kratší řecké legendě o sv. Klimentovi zachované, předběžně ne sice za historicky již dostatečně pojištěné, nýbrž jen za pravdě velmi podobné, dotkneme se hned některých *okolností*, jež mu *na odpor státi*, též jiných, jež mu *nasvědčovati* se vidí. Především diviti se musíme, že bulharský mnich Chrabr, svědek tak blízký a dobře zpravený, jednaje zámyslně o abecedě slovanské, o Klimentovi a jeho hlaholici žádné zmínky nečiní, nechce-

me-li slova jeho, „že se slovanská písmena ještě pořád ustrojují čili upravují, a že snáze jest později měniti, nežli ponejprvé stvořiti“ sem obraceti, kteráž však, mním, přirozeněji jen na lehké změny a opravy v cyrilské abecedě, jako *б* místo *ъ* u Srbův, *ѣ* místo *ѣ*, *А* místo *А* atd. slyšeti se mohou. Divno i to, že, jakž dotčeno, ve starší a obšírnější legendě ani slova o tom vynálezu se nenachází. A však z pouhého mlčení naposledy předce nic nenásleduje. S druhé strany podání legendisty podporuje se následujícími okolnostmi. 1) Místa a časové se shodují: Kliment byl prvním biskupem bulharským z rodu bulharského, žil od 886 do 916 v západním Bulharsku, v Albanii a Macedonii (Ochridě, Děvolu, Velici), podjímal se osvěty národu a sám se apiso-
váním knih zanášel. V jeho pastýřském obvodu aneb aspoň na blízce nacházíme nejstarší zbytky hlaholštiny, sahající až do r. 982 nazpět. 2) Spřádání hlaholice, jakž v nejstarších rukopisech pozorujeme, není starší, nežli cyrillice, nýbrž jest patrné nápodobení této. Užívání písmen za čísla ovšem rozdílné: ale jména písmen taláž, a snaha vyrovnání znakův co do počtu cyrilským dosti zřejmá, odkudž dvoje *Jer*, dvoje *і* (vedle třetího *Jotu*), značení zvuku *u* svaznicí, a nade všecke jotované nosovky *ѣа*, *ѣѣ*, vlastně proti soustavě, ješto se v hlaholštině *ѣ* nejotuje a místo *ѣа* buď *ѣ*, buď *ѣѣ* píše. Sklad písmene *Uku* z dvojího *О* ovšem od cyrilského *ОУ* se liší. 3) Stejnost překladu biblických knih, evangelia, apoštola a žaltáře, v rukopisech cyrilských i hlaholských, tak že uchýlky jen za naschvální změny a opravy jmény býti mohou, novou sice recensí textu, nikoli však nový překlad, působící. 4) Zhotovení liturgických knih hlaholských, jakž z obsahu a spřádání jich patrně, pro vyznavače řecké víry, nikoli římské; z čehož následuje, že i spřádání jich údem byl řecké církve, nikoli římské. Teprvé později byly knihy tyto, v Macedonii a ostatním Bulharsku puštěné, v Chorvatech a Dalmatii dle způsobu římské církve upraveny a od vyznavačův římské víry výhradně přisvojeny, tak nicméně, že starý překlad biblických knih, vyjma změ-

nění některých míst dle vulgaty a přistřižení jazyka dle domácího nářečí, v celosti zůstal neporužený. 5) Jméno abecedy, jenž se jmenuje v rukopisu Pařížském κατ' ἐξοχήν *bulharská*, a snad i v bulharském seznamu národův a jazykův v rukopise u mne a V. Grigoroviče: „pravoslavných jazyk jest pět, i imaj tri knihy (t. písmena), gr'č'ska, iverska i bl'garska.“ (Viz Slov. Starož. s. 997.) Jménu nasvědčují bulharismy, jako domot, slogot, denet, m. dom t'bi atd., v nejstarších rukopisech hlaholských a z nich pošlých cyrilských. 6) Zvláštní úcta nejstarších hlaholitův k biskupovi Klimentovi, jevíci se v tom, že jméno jeho v synaxáli evangelia Assemani'ova zasvěceno, zároveň se jmeny sv. Cyrilla a Methodia. Toto všecko velmi způsobně jest ku podpoře podání řecké legendy o vynalezení bulharské abecedy od sv. Klimenta; než nevylučuje předce možnosti jiného, třebať Klimentovi současného povstání písma toho. Zdeť aspoň všecko shodné a bezzávadné, ješto naopak v podání Chorvatův samá nejistota a se skutečnými památkami a udalostmi nesrovnalost.

19. Ptá-li se kdo, co *Klimenta*, jakž vědomo horlivého přítele a ctitele našich dvou prvoučitelův, jmenovitě vynálezce abecedy slovanské, Cyrilla, jehož památku i zvláštní chvalořečí i, jakž já za to mám, obšírným životopisem, zvelebil, *poknousti* mohlo, aby po Cyrillovi novou abecedu Bulharům svým sestavil (ač jestli ji sestavil), a zdaliž ji cele novou vymyslel anebo snad nějaké starší použil? musíme svou úplnou nevědomost v té straně vyznati. Snad že Kliment za dobré uznal, Bulharům svým, příkladem některých jiných východních národův, majících dvojího způsobu písma, *obecné* čili *světské* (vulgare) a *posvátné* čili *chrámové* (hieraticum, hierogrammata, Dévanágari, u Egyptčanův, Indův, Tibetčanův, starých Chaldeův atd.), vedlé obecného, z většiny řeckého písma, jiné pro posvátné potřeby zříditi, čemuž poněkud nasvědčuje, že V. Grigorovič v jednom řeckém evangelii z X století v Ocbridě nalezl na kraji devět písmen,

hlaholským z částky podobných, s nadpisem: *ισοποιήματα*. Snad že v zemi, v níž pastýřský úřad konal, u Bulharův svých, již nějaké starší, jiným málo známé písmo zastihl, jež zachovati vidělo se mu záhodno, pročez je dle soustavy cyrillice rozmnožil a s touto v rovnost uvedl. Toto starší písmo mohlo původně náležeti buď některému národu thrackému, Macedonům, Epirotům, Illyřům atd. buď Bulharům vlastně tak řečeným (plemene severského čili uraloaltaiského), buď Slovanům samým, jimž Chrabr již před Cyrilem tak zvané řezky čili měty (odkudž mětelník, notarius) čili čerchy (čáry, čerky, črty) přepisuje. Vedlé Dregovičův seděl v Macedonii Sakulati, soujmenovci a bez pochyby příbuzníci oněch Sakulův čili Sekelův v Sedmihradsku (budiž že se Sakulati poslovanili, aneb Sakuli odslovanili, aneb naposledy že jedni nebo druzí cizí jméno na sobě nesou), kteříž dle některých starých svědkův zvláštního písma užívali, ačkoli to, což se za písmena sakulská (sekelská) vydává, jakož i nedávno na jevo vynešené arnautské písmo, hlaholci, vyjma několik liter, se nepodobá. Mně se aspoň nepodařilo uhoditi na starší písmo, k němuž by hlaholské vůbec asi v tom poměru příbuznosti stálo, v jakémž na př. gotšské, koptické a cyrilské k řeckému: neboť podobnost jednotlivých liter, kdo ji dychtivě hledá a kvapně přijímá anebo dokonce uměle vynucuje, snadno všudy nalezne. Platí zde o abecedách naposledy totéž, co o jazycích, že všechny jsou více méně příbuzny, byť i nevšecky jedna pode druhou, v poměru dcer k matkám, nýbrž větším dílem jen vedlé sebe, v poměru sester, stály (srv. č. 21). Na obrat a v odpor tomuto vyvozování ze staršího písma by se z podoby hlaholských písmen, z jejich pravidelného vyvíjení ze dvou prvkův, prostého kroužku a jednoduché přímky, umělým jich násobením, spojováním a obracením (o čemž níže v č. 21), nemalný důvod vésti mohl, že abeceda ta jest z brusu nové, soustavně utvořeného dílo přemyslného ducha.

20. Obratmež ještě jednou přiměji zřetel ku *podobě písma a vlastnostem pravopisu i jazyka*. Zdeť hned u

jména veliká temnota a nepevnost. V řecké legendě žádného jména písmu tomu se nepřikládá. V rukopisu Pařížském slove „*abecenarium bulgaricum*“, s čímž výraz v uvedeném náhoře výřtu národův: „pravoslavných jazyk jest pět, i imají tři knihy (t. písmena), gr'č'ska, iverska i bŕ'garska“, souhlasí, ač jestli zde tím hlaholice, nikoli cyrillice, se míní. V bulle papeže Innocentia IV (1248) jmenuje se „*litera specialis*, quam illius terrae clerici se habere a beato Hieronymo asserunt.“ V základní listině kláštera slovanského v Praze od Karla IV (1347) řeč jest jen o „*lingua slavonica*“ a o sv. Jeronymovi co překladateli písem do ní: tak též i v evangelií Remetském v témž klášteře 1395 psaném. V jednom latinském rukopisu biblioteky Pražské r. 1434 vepsána abeceda hlaholská s nadpisem: „*Alphabetum secundum slavonicum*.“ V Chorvatsku a zemiích přiležících v XV století byly, zdá se, výrazy „*lingua croatica*, *literae croaticae*“ obyčejné. Teprve v XVI století, pokudž mně známo, vyskytají se vedlé jména „*hrvatska slova*“ (t. písmena) již i výrazy: *glagola*, *glagolska slova*, *glagolita*, stojící naproti výrazům *cyrilica*, *cyrilska* aneb *cyriličska slova*, a sice v hlaholských a cyrilských knihách, tištěných v Tubinku a Urachu 1560 sld. V XVII století i jméno *literae Hieronymianae*, též *literae illyricae*, u učených ve zvyk vešlo. Výklad jména *glagola* (hlaholice) nesnadný. Kopitar držel pojmenování *glagolita* za mírnou přezdítku chorvatských kněží, z příčiny častého hlásání od nich na začátku čtení z evangelií: V ono vrěmč *glagola* *Isus*. Mně se někdy zdálo, že to pouhé přeložení staršího jména „*slovanská azbuka*“ (*slovo* = *glagol*). Jiní velmi případně poukazují na jméno pátého písmene *Glagoľ*. Výraz „*bukvica*“ jak jest starý, nevím. Jméno samo, vlastně tolik co písmena, od *buky* t. písmě, u starších Chorvatův a Dalmatincův (Lucia, Grubišiče a j.) výhradně hlaholici, u novějších naproti, jestli dobře zpraven jsem, již i cyrillici, ovšem neprávě, se přikládá.

21. Prošetříme-li bystrým okem *severnější tvar a podobu* hlaholských písmen v nejstarších a pilněji psaných pa-

mátkách, jmenovitě v evangeliu Vatikánském, pozorujeme rozdíl mezi znaky prostými a složitými, počítaje k těmto i svaznice (ligatury), a pravidelné vyvinutí oněch z jednoduchého spojování kroužkův mezi sebou a s přímými čárkami, někdy též pouhým obrácením již hotového písmene. Tak jest Dobro obrácené Vědi a samo Ljudi jen protažením čárky od kroužku ke kroužku rozdílné, Slovo obrácené I, znak před Ěsem ve svaznici Jasu obrácené Zělo a toto opět od Zemlje, jakž v Pařížském rukopisu a dletem i jinde v podobně, jen postavením rozdílné, naposledy Ěs obrácené Esť. Některá písmena z polovice nebo víc sobě jsou podobná, na př. Jer a Jerek, Červ a znak v Jasu, Glagol' a Chěr a snad i jiná. Složitá písmena jsou buď jen vedle sebe postavená, jako Jery pro cyrilské ѣ ili latinské y, aneb svázaná. Svaznice jsou Uk, z dvojího těsně sloučeného Onu, Ěs z Esti a Ěsu, Ąs z Onu a Ěsu, Jas z obráceného Zěla a Ěsu, naposledy Šta ze Ša a Tverda, ačkoli tato poslední v některých památkách se nevyskytá. Zdež zvláště důležitě, že Uk nikoli, jako v cyrillici, z Onu a Ižice, nýbrž z dvojího Onu složeno (jakož v řečtině z oo tolikéž oo povstává), o čemž nejstarší rukopisové pochybovati nedopouštějí. *Podobnosti* hlaholských písmen s jinými pracně hledati pouštím: kdo chce, může přirovnati na př. hlaholské Az k runskonordickému Aru, Buky k obrácenému palmyranskému Bethu a armenskému Beu (Prilvických nápisův, jakožto nejistých a podezřelých, mím), Glagol' k armenskému Ghadu, Esť k fenickému, hebrejskému, řeckému a italskému Hen, Živěto k armenskému Džeu, I k hebrejskému, řeckému, italskému a kufickému Chethu (čili Etě), Děrv čili Jot k fenickému a samaritanskému Jodu, Kako k hebrejskému a aramejskému Kophu, Pokoj k italskému Pheu a armenskému Pjenu, R'ci k obrácenému fenickému, hebrejskému, řeckému, italskému a armenskému Reši, Tvrdo ve formě T' v Bojanském palimpsestu ode mne jednou pozorované k fenickému, hebrejskému a numidskému Tavu, Chěr k armenskému Cheu, Ša k fenickému a hebrejskému Šinu, jiné k jiným. Sekel-

ským podobají se z našich Esf, On, Es a As (svaznici amb) a snad ještě jedna nebo druhá. (Abeceda hunská Attilovi připisovaná naší jen v tom se podobá, že také z kroužkův a přímek složena: ostatně ve všem se různí.) To však vždy jsou jen srovnalosti jednolitých písmen, nikdy celé abecedy aneb aspoň větší částky její. Také podoba některých liter naznamenávaní se zdá, jakoby pocházely z abecedy, již od pravice k levici psáváno, jako semitskými, sekelskou atd., na př. Jer, Jerek, Naš, Esf, On; jiné zdají se býti již obráceny, na př. Baky, Pokoj a Es. Písmě Děrv čili Jod (neboť že za oboje sloužilo, patrně z *Thesae Ambrosiae* Introd. in chald. lingu. 1539, str. 52, 56), dvojí rozdílné formy, hlaholské i srbskocyrillské, vyskytá se i v novější arnautštině, a sice jedno v jedné, druhé ve druhé abecedě, vždy za Jot vzaté (viz *Bagster* Alphabets p. LIII.) ²⁾ Kolik písmen prvotně v abecedě hlaholské se počítalo, zevrub ustanoviti chouleštilivo, protože v rukopisech při užívání některých jsou uchýlky a nesrovnalosti. Kopitar jich sčítá osm a třicet, což ku podivení s prvotním počtem cyrillských písmen, dle Chrabra, se shoduje.

22. Nahoře (č. 12) jsme známeck rukopisův hlaholských a z nich pošlých cyrillských jen mimochodem a jako v letu se dotekli; důležitost věci velí, zastaviti se při nich naschvál a přiblížiti k nim blíže. Znamky ty buď se týkají písmen a pravopisu, buď ohýbání a užití slov, buď vesměs slohu a jeho barvy. Podlé nich, pokud znale a patrně při prepisování do cyrillských rukopisův přešly, hlaholský původ těchto posledních s větší nebo menší jistotou posuzovali se může. Čelnější, podlé dotčených tří tříd, jsou tyto. —

-
- 2) Kterak sobě Dobrovský povstání hlaholice z naschválního přetvoření a zpotvoření cyrillice, latinky a j. představoval, o tom obšírně čísti lze v jeho *Glagol.* str. 36—38, 44—46. Takby ovšem snadno bylo tesati a lípati abecedy třebaž na kopy!

ΛΙΓΓΟ (Ev. Grigor. Marci 15, 40), v D. — ΟΥΕΜΟΥ místo — ΟΥΟΥΜΟΥ : ΟΣΛΔΒΕΝΟΥΕΜΟΥ, v L. — БѢМЬ místo БѢМЬ : ПРѢБЕДѢНБѢМЬ. Ve třetí osobě přítomného času — ДТЪ místo — ЕТЪ : СБѢДТЪ místo СНѢЕТЪ (fulget), СБѢДТЪ (seminat), ОБРѢТѢДТЪ, ОТБРѢЗѢДТЪ СѢ, СБѢЛѢЖНѢДТЪ. Zvláštní dvě formy aoristu velmi zhusta : 1) ІАСЪ, ІАСОМЪ, ІАСА m. ІАХЪ, ІАХОМЪ, ІАША ; ІѢША m. ІѢДОША ; НЪША m. НЕСОША ; 2) ПѢДЪ, ПѢДОМЪ, ПѢДѢ, МОГЪ, МОГОМЪ, МОГѢ m. ПѢДОХЪ, ПѢДОХОМЪ, ПѢДОША atd., БѢ m. БѢША. Pozoru hodné, že mnohé z těchto forem i ve staré češtině, anobrž slabé jich sledy i ve staré slovinštině a polštině nacházíme. Vůbec libování skrácených forem (part. ОУБѢЖѢДЪ místo ОУБѢДАНЪ, РЕМЪИН místo РЕКОМЪИН atd.), tak aice, že ani НЕМОТЪ místo НЕМОЖЕТЪ v evangeliu Vatikanském pouhý omyl pisce býti se nezdá. Z jednotlivých slov připomeneme НЕБЕСКЪ m. НЕБЕСНЪ, ЗЕМЪСКЪ místo ЗЕМЛАНЪ, БРАТРЪ místo БРАТЪ, САТЪ (inquit), БѢННТН místo ЦѢННТН, ТѢДѢ aneb ТѢДѢЕ místo ХОУЖДЕЕ (deterius), ОБДО (thesaurus) a mnoho jiných, dleem jen v cyrillských přejmech z hlaholice nás došlých. Kdyby těchto forem a slov vlastní domov někde v Jihoslovanskú vyšetřen býti mohl, padlo by nové, vítané světlo na temné počátky a rodiště hlaholštiny. — O slohu zkrátka poznamenáme, že vesměs a zvláště v těch památkách, které přirodně do hlaholice přeloženy býti se zdají, na př. v rukopisu Clozově, Řehoři Nazianském, výkladu na Žaltář atd., méně jest plynňý a světlý, nežli v památkách vlastně a prvotně cyrillsky psaných, třebať později do hlaholice přeložených, t. ve knihách biblických a boboslužebných.

23. Vzávě všecka tato posavad vyčtená jak zevnitřní, z podání a historie, tak vnitřní, z povahy písmen, pravopisu, jazyka a slohu vážená svědectví, v bedlivé uvážení, bez předsudku a podjatosti, nemůžeme se opřítí vnucující se nám domněnce, že hlaholštiny, jakouž v nejstarších rukopisech

nalezáme, prvotního věku cyrilštiny sice dosti blízko dosahuje, ale nikterakž nepřesahuje, a že povstala z nevědomých příčin a počátkův, snad přičiněním samého biskupa Klimenta Velického, někde v hloubi Jihoslovanstva, v Macedonii a Illyrii, v duchovním obvodu jmenovaného arcipastýře, odkudž časně, doma zakrsavši, do Dalmat a Chorvat přenesena a zde neodvisle od prvotních vzorův vzdělávána byla. Písmo samo, jakž se nám v dolčených nejstarších památkách objevuje, vidí se podlé cyrilského býti spřádáno, třebaž snad (neboť nemožné to není) většina znakův jeho není naprosto vymyšlena, nýbrž z některé jiné starší a jednodušší, slovanské nebo i neslovanské abecedy přejata. Překlad sv. evangelia, epistol a žaltáře jest v samé podstatě své tentýž, jenž se nám v nejstarších rukopisech cyrilských zachoval a její celá starobylost jednohlasně sv. Cyrillovi a Methodiovi připisuje, ačkoli nově přehlédnutý a místy znamenitě zjinačený. Jak tyto do Cyrillova překladu uvedené proměny, tak i jazyk opravdově nebo domněle původních hlaholských překladův nese na sobě ráz zvláštního *krajinského* nářečí, jehož vlast ještě nevyšetřena a jehož starobylý kroj jazykozpytce podivením naplňuje. *Historie nedovoluje archaismův těchto připisovati nějakému staršímu předcyrilskému překladu nábožných knih, psaných pro soukromnou a domácí, nikoli církevní potřebu, písmem buď řeckým, buď latinským, buď hlaholským, a později od Cyrilla a Methodia pouze přisvojenému: nýbrž k vysvětlení úkazu toho postačuje podmínka, že v té krajině, v níž první vzdělavatelé hlaholštiny žili, archaismy ty byly obecné a běžné, a proto při přehlédnutí cyrilských knih a přejetí jich do hlaholských, jakož i při spisování nových, do těchto se dostaly. Zdát se, že prvotní dílny hlaholštiny, na velmi malý okres země obmezené, v Ochridě, Velici, klášterech Athonských, ač není-li domysl náš, že zde byly, marný, velmi časně, snad brzo po prvním úpadku círství bulharského (1018), pracovati přestaly, ať zatím símě jinam, do Dalmat a Chorvat, přenesené, zdárněji se ujalo a hojnější plody neslo. Po obnovení cír-*

ství bulharského za Asana 1186: nacházíme cyrilštinu již ve výhradném panování na dvoře (listiny Asana, nápisy [minci cyrilské] a v církvi: z hlaholice přejímáno do cyrillice (žaltář Bononský v Oohridě 1186—1195, palimpsest Bojanský atd.), nikoli naopak. Hlaholici tedy potkal stejný osud, jako cyrillici: jedna i druhá ve vlastním rodišti svém zakrsavši, za hranicemi tím veseleji zkvetla.

24. Pravili jsme nahoře (č. 12), že dvě velmi staré památky cyrilské, řeči Řehoře Nazianského a žaltář s výkladem sv. Athanasia, nacházející se v Rusku, přepisovány z hlaholice buď v Rusku, což podobněji, neb aspoň od rodilého *Rusa*, třebaš v cizině. Kterak to vysvětliti? Mohlo by se říci, že cestou, již vůbec slovanské knihy do Ruska se dostaly, i hlaholské dostati se mohly. Již jinde (v čas. Musejním 1848 sv. 1.) jsme uvedli, že po křestu Vladimira 988 Rusko bez slovanských knih obejít se nemohlo, a že až do Jaroslava církevní pěvci v Rusku byli Bulhaři. Než to všecko neurčito: řeknu určitěji, rozřešení záhady leží v dějích Velikého knížete Jaroslava (1019—1054), zakladatele kláštera Ruského na hoře Athonské, oblíb dílny hlaholštiny. O Jaroslavově pečlivém shromažďování slovanských knih chvalné jsou ve starých letopisech zmínky. Mnich Zinovij viděl ještě v XVI století Nomokanon za Jaroslava a biskupa Joakima, tedy mezi 1019—1030, psaný. Mám za to, že povzbuzením tohoto knížete stal se klášter ruský na hoře Athonské hlavní dílnou a dostavovnou rukopisův slovanských pro Rusko, a zvláště pro Novograd, kdež knih milovný Jaroslav od 990 do 1019 panoval, a že přepisováno nejen z rukopisův cyrilských, ale i z hlaholských, od mnichův a duchovních, kteříž se obojímu písmu v kláštorech Athonských vyučili. Podobné jest, že tehdež přinešen do Novogradu i rukopis hl holský, z něhož řeči Řehoře Nazianského přepsány. Tím teprve přepis popa Upíra Lichého 1047, že svůj cyrilský přepis z kyrillovice zhotovil, pravého svěkla a smyslu nabývá. Časové i všechny ostatní okolnosti se shodují.

25. Temnější a k vysvětlení nesnadnější jest doba a způsob rozšíření se hlaholice přes *Dalmaty do Chorvat*. Z podání Chorvatův, připisujících na začátku XIII století hlaholici sv. Jeronymovi, patrně, že již tehdy ani sami o původu písma a knih nic jistého nevěděli: nebo že podání to s pravdivou historií spojití se nedá, každý věci povědomý rád připustí. Ani potahování se Rabského kněze Mikuláše na posledního arcibiskupa Solinského Theodora (640) před přísnou kritikou nářku makavé mýlky zproštěno býti nemůže, bychom i s Assemani'em Theodora toho na arcibiskupa Splitského téhož jména (880—890) obraceli. Budiž že snad někdo z prvoučitelův hlaholice v Dalmatech a Chorvatech Jeronymem aneb Theodorem se jmenoval, budiž že vděčné potomstvo věc milou a vzácnou pouze na dohad se slavnými těmi jmény spojovalo, vždy nám to a bulla papeže Innocentia IV (1248) může za důkaz dostatečný sloužiti, že hlaholice na úsvitě XIII století v Chorvatech byla za prastarou pokládána. Nejptírozeněji jest, domýšleti se, že někdy, snad ještě za živobytí Klimenta Velického, z Ochridu do země u Drinu, do Skadru a okolí, odtud, s pominutím Dubrovníka a Kotoru, kdež nikdy nekvetla, do Chorvat se dostala. Mezi 1051—1084 nacházíme ve Skadru Michala krále slovanského, v živém spojení se západem. Asi sto let později (ok. 1161) sepsal nejmenovaný kněz Duklanský dějepis zdejších Slovanův, z něhož krátký výtah, jak se podobá hlaholici (kniga *harvatska*, literis *sclavinicis*) psaný, nalezen na začátku XVI století v „krajně Markovičův,“ což obléž Svače a Baru. Mněť se někdy zdálo, což teď pouštím, žeby se v nadpisu bully Innocentia IV „Scemensi episcopo“ mohlo čísti Suaciensi. S tím by souhlasilo, že v nejstarších rukopisech srbských, zvláště v evangeliu a apoštola, patrní důkazové přejetí jich z hlaholice. Než vše to temno a nejisto: naproti tomu v domácím občanském běhu užíváno výhradně cyrillice v Srbsku, Bosně a Dubrovníku v XII století, jakž památky nás došlé dosvědčují Světlejší doba hlaholštiny počíná se v Chor-

vatech a Dalmatech, kdež na vzdor opěťovanému zamezování slovanské bohoslužby na církevních sněmích 925—928, a 1059—1064, táž bohoslužba s písmem hlaholským a dle obřadu římské církve pevně se zakofenila, dosáhši naposledy l. 1248 od papeže Innocentia IV slavného schválení a potvrzení. Tím se počal nový běh hlaholského písemnictví, kteréž zde v této druhé vlasti novou podobu na se vzalo, přípusobíc se pravopisem, jazykem i obsahem domácí potřebě. Především z abecedy vyloučeno deset písmen, Zělo, Iže, Ó, Jer, Es, As, Jes, Jas, Thita a Ižica, jakožto chorvatskému nářečí nepotřebných: ostatek vzal na se tvárnost písmen hranatých, frakturních. Za druhé ve formách a ohýbání slov mnoho dle domácího zvyku přistřiženo. Naposledy, poněvadž hlaholština, původně, jakž jsme viděli, oběma církevními stranám určená (viz zprávu o evangeliu Vatikanském a j.), nyní výhradně údům římské církve za podíl se dostala, byl starý překlad biblických knih na novo přehlédnut a dle vulgaty zpraven a vůbec knihy bohoslužebné s knihami v západní církvi užívanými v rovnost uvedeny. Květ hlaholštiny v těchto vlastech padá do XIV—XVI století, v kteréžto době jí nejen k církevním, ale i světským potřebám užíváno, jakž hojnost listin a některé občanské zákony o tom svědectví vydávají. Počet rukopisův církevního obsahu z této doby, nacházejících se v Římě, Vídni, Paříži, Lublaně, i v samých Chorvatech a Dalmatech, ač není veliký, vždy jest pro jazykozpytce k výnosnému, teď tak žalostně zanedbanému študování těch památek postačitelný. Léta 1483 tištěna v Římě první hlaholská kniha, t. mšál, tedy o deset let dříve, nežli první cyrilská. Později tištěno hlaholsky i v Benátkách, Řece a Tubinku. Než plnější vypravování běhův hlaholštiny této druhé doby budiž k jinému času a místu odloženo. — Z toho, co zde o první době šířeji, o druhé ledva běžně a povrchně doloženo, nepodjatý soudce, tuším, snadno se přesvědčí, že hlaholština jest důležitá větev na stromu všeslovanské literatury, hodná dby a šetrnosti milovníkův starobylosti slovanské, a nade všecko jazykozpytcův. Pročež

i zároveň se mnou těžce nésti a na nepřítel osudu naříkat bude, že, vyjma Srba Solaríče, jehož tříjazyčný, vzhledem hlaholštiny velmi chudý Bukvár v Benátkách l. 1810 vyšel, žádný slovanský učený o to se nepostaral, aby ji těm, kdož sami starých hlaholských knih a rukopisův nemají, vydáním nějaké dobré čítací knihy aneb aspoň hojnějšího Bukváře přístupnější učinil.

O zákonu, dle kterého se řídí magnetické působení galvanického proudu do dálky.

Od prof. doktora *Fr. A. Petřiny*.

(Pokračování.)

Druhé oddělení.

Vlastní zkoušky o tomto předmětu.

§. 1. Nemoha z prací, v prvním oddělení pojednání tohoto obsažených, nabytí přesvědčení o pravdivosti uvedeného zákonu elektromagnetického působení do dálky, umínil jsem si, zkoušky o předmětu tomto sám konati. Obtíže, s jakými mně zápasiti, a opatrnost všelijakou, jaké použití zapotřebí mi bylo, abych všem mýlkám se vyhnul, z prací právě uvedených náležitě jsem seznal.

Musím též se vyznati, že, ačkoliv ne s předsudkem pro zákon snad jiný, předce však s velikou pochybností na pravdivosti uvedeného zákonu k práci jsem přistoupil.

Tato pochybnost, kterouž jsem v prvním dílu při každé příležitosti zřejmě vyznal, zmáhala se při zkouškách v §. 2., 3. a 4. článku tohoto uvedených, než jsem si je ještě vyloužití a jich upotřebiti mohl.

Především oddíl pojednání tohoto byl již sepsán, jak jsem jej zde podal, než jsem vlastní práce započal a tuto sdělené výsledky nalezl.

Myslím, že pracím těmto a pojednání mému nebude na újmu okolnost ta, že jsem později, nabyv úplnějšího věci té poznání, úsudku svého o pracích svrchu uvedených nezměnil.

Ačkoli s jedné strany uznávám, že opěťování již kona-

ných a vůbec známých zkoušek obyčejně nemnoho výtěžků vědeckých poskytuje, nemohu předce s druhé strany, jak dalece zkušenost moje sahá, odpíráti, že tímto ne zřídka vědě znamenitě lze posloužiti, a začasťe, umíme-li pokynuti přírody sobě vyložiti a použiti, výjevy se nám objeví tak důležité, že diviti se musíme, že si jich předešlí zkušebníci nevšimli.

Ačkoliv jsem zkoušky tyto předsevzal pouze s tím úmyslem, abych pravdivost neb nepravdivost udaného zákona elektromagnetického působení do dálky galvanických proudův dokázal, přišel jsem předce při práci této na výjevy posud neznámé, kteréž pro pokrok ve vědě bez důležitosti nezůstanou, a na které by nám jinak bylo dlouhý čas ještě čekati bývalo.

Při zkouškách o předmětu tomto, začátkem roku 1847 započatých, náhledu toho nabyl jsem, že zkoušky kyvní nejdokonalejší výsledky poskytují, a protož k účelu tomuto nejvhodnějšími se býti okazují.

Nebyl bych však mohl zkoušky kyvní vykonati, kdyby mi bývalý adjunkt pan Dr. Hynek Axamit nebyl při nich pomáhal, podvoliv se z lásky k vědě s chvalitebnou horlivostí této lopotné a dlouhé práci.

Nemohu opominouti, silozpytci nadějnému své díky vzdáti s přáním, aby se mu příjmané příležitosti dostalo, aby vlohý své, jak sám si přeje, vědě věnovali mohl.

První naše práce byla, vycvičiti se pro zkoušky kyvní.

K účelu tomuto pověsila se dvoupalcová mag. jehla na nitce kokonové, směr její v poloze nehyblivé se vyšetřil, čarou naznačil, a kolmo na tuto položila se hedbávná nit, ježto blízko konce jehly vzhůru se pnula, a tloušťku jehly na dvě dělila.

K vypátrání času kyvního jehly užívali jsme hvězdátského vteřinoměru.

Můj úkol při tom byl, opatrně mag. jehlu pomocí železné stranou držené tyčky o několik stupňů odchýliti a průchody jehly skrze nit pozorovati.

Při průchodu jehly nití, s kyvem vteřinoměru se setkal jsem, dal jsem znamení svému spolupracovníku, aby od toho okamžení následující vteřiny, jako já zároveň kyvy jehly, počítal. Jak se zase setkal průchod jehly středem oblouku kyvného s tepem vteřinovým, dano opět znamení, aby přestal vteřiny čítati, a já též přestal počítati kyvy.

Z několika zkoušek s jehlami rozdílně dlouhými nabyli jsme ponaučení, že je pro doby kyvných jehel nejprospěšnější, necháme-li je v obloucích co možná nejmenších kývati, berouce při tom raději více kyvů a rovnému jich počtu před nerovným přednost dávající.

Nabyvše v tom zručnosti jakési, pokročili jsme k pravým zkouškám.

Použili jsme k nim stroje, k účelu jinému sestaveného, jež při příležitosti jinde blíže popíši.

Zde stačí věděti, že pomocí jeho dostatečně dlouhý měděný drát rovnoběžně, kolmo totiž na magnetický poledník natáhnouti se dal.

Nad drátem visela kolmo na něj na kokonové nitce mag. jehla, na hořejším konci tak upevněná, že se od drátu vzdáliti dala. Na podstavku stroje upevněna byla jiná nit dosti viditelná, ke kokonové nitce rovnoběžná, dělicí tloušťku jehly na polovici východní a západní.

Stroj elektrický byly čtyry velké členy Danielské posloupně spojené.

K dosažení stejného proudu po delší čas, k takovýmto zkouškám nevyhnutelně potřebného, spojil se pól jeden posloupnosti s jedním koncem drátu vloženého rheostatu, jehožto druhý konec drátu k žlábků rtuť naplněnému vedl.

Do rtuťi této vložily se konce drátu množitele vzdáleného a dostatečně citlivého vnímající část proudu, od obapolné jich vzdálenosti odvislou.

Množitel byl jednoduchý, t. j. složen byl z měděného, půl palce širokého kruhu, mezi kterýmž se na kokonové nitce 4 palce dlouhá mag. jehla nacházela. Jehla byla z křehkovatého ocele a tak silně magnetisována, aby slabý galvanický proud magnetičnost její nijak změnit nemohl.

Konce množitele se ve rtuti tak blízko vedle sebe položily, že mag. jehla jeho jen o několik stupňů se odchýlila, a za příčinou, že se konce nalézaly mezi měděným pruhem, úplnou svou citlivost zachovala.

Když pak druhý konec nacházející se v žlábků rtuti s jedním koncem rovnoběžně napnutého drátu, a druhý pól posoupnosti s druhým koncem téhož drátu se spojil, byl řetěz uzavřen, a ručička množitele udala odchýlení mag. jehly.

Dříve však než řetěz byl uzavřen, určena doba jediného kyvu mag. jehly.

Ukázal-li se po uzavření řetězu galvanický proud stejným po delší čas, přiblížena jest jehla k drátu až na jednu čáru, a množství kyvů a k těmto patřící počet vteřin určen byl.

Pak byla jehla dále a dále od drátu vzdálena, a vždy vzdálenost pomocí zvlášť k tomu připraveného měřítka dostatečně určena, jakož i pozorovaný počet kyvů a vteřin poznamenan.

Zkoušky daly se jen v vzdálenosti 3" jehly od drátu konati.

Směr proudu se tak zřídil, že rovnovážná počátní síla proudní spolu s rovnovážnou počátní silou zemní magnetičností v stejném směru na jehlu působily.

Při každém pozdvihnutí jehly se stejnost proudu pozorovala, a bylo-li zapotřebí, což ovšem zřídka se stalo, pomocí rheostatu uspůsobena. Takové však zkoušky, při kterých takové napomáhání častěji se předevzíti musilo, ani se neupotřebily, pro uvarování všelikých omylův.

Ne zřídka zkoušky vykonány opačným způsobem, t. j. vzdálena byla jehla dříve o 36" a pak v předešlém pořádku drátu přiblížena, by touto dohládkou nížádná chyba se nestala.

K posledu se opět jehla toliko pod vplyvem magnetičnosti kývati nechala k nabytí přesvědčení, že se při konané

zkoušce nejen síla zemní magnetičnosti, nýbrž i také ona magnetičnost jehly nezměnila.

Nebude snad třeba, zde podotknouti, že všechno odstraněno, co by na zkoušky bylo škodlivě působiti mohlo.

První zkoušky konány jsou 4. června 1847, a opakovány 16. téhož měsíce. Drát pod jehlou obnášel v průřezu $\frac{1}{4}$ " , jehla byla válcovitá, délky 23" , tloušťky 1" .

Při zkoušce první počítána byla vzdálenost od povrchu drátu až ku středu jehly. Při zkoušce druhé byl drát $\frac{3}{4}$ " tlustý a vzdálenost vzata od středu jeho ku středu jehly.

Z těchto zkoušek jsem se snažil, možnými kombinacemi a počítáním nějaký zákon odvoditi, avšak nadarmo.

Při výpočtech předpokládal jsem, že vzdálenost pólů jehly od konců dle Biot-a šestý díl jehly samé obnášela.

Pochyboval jsem o pravdivosti předpokládání tohoto, hleděl jsem polohu pólů sám určití a přesvědčil jsem se, že póly mnoh užívané jehly nestejně od konců ležely, což jsem okolnosti té připsali musel, že jehla, potíráním dle délky magnetisována byla.

Pročež jsem zkoušky tyto zavrhl, a dal si zhotoviti dvě ocelové jehly, jednu délky 2" , druhou délky 1" , a magnetisoval je tím způsobem, že jsem je toliko na póly silného magnetu položil na způsob nosiče, o to péči máje, by stejné kusy jehly ramen magnetu se dotýkaly, pak jsem je, rovnoběžně k jich poloze, odtáhl.

Jehla tím způsobem zmagnetisovaná má póly od konců svých stejně vzdálené a neobjevují žádných sledných bodů (Folgepunkte). Ale již při první této zkoušce utkvěla celá má pozornost na výjevu, který záležel v tom, že se ukázala při vypočítávání dob jednotlivých kyvů jehly zponenáhla újma a pak opět rostoucí příbytek těchto dob kyvních. To poukazuje patrně na to, že vodorovná komponenta magnetické síly proudu při jisté vzdálenosti opět se sesiluje, což i výpočet komponent dokázal.

Tyto okolnosti byly pro mne dostatečnou pohnůtkou, abych zkoušky s pozorností tím napnutější opakovat.

§. 2. Zkouška dne 20. června 1847.

Upotřebená magnetická jehla měla tvar branolový, délka její obnášela 2 palce a šířka na každé straně 1 čárku. Drátu použilo se slabšího.

Vzdálenost se od drátu až ku středu jehly počítala.

Bez proudu kývala jehla v 42 vteřinách 20krát, s proudem jakž z následující desky patrně.

D e s k a I

Vzdálenost jehly od drátu	počet vteřin	počet kývů	doba 1. kyvu jehly
1'''	79	40	1,96
2	64	34	1,88
3	36	20	1,80
6	31	18	1,722
9	34	20	1,70
12	31	18	1,722
15	35	20	1,75
18	32	18	1,78
21	36	20	1,80
24	62	34	1,824
27	37	20	1,858
	56	30	
30	60	32	1,875
33	57	30	1,900
36	42	22	1,91

Poněvadž doba kyvu, jestli jehla toliko vplyvu zemní magnetičnosti podléhající kývá, v stejnině:

$$t = \pi \sqrt{\frac{K}{MH}}, \text{ a když i spolu vplyvu proudnímu pod-}$$

léhající se kolísá, v stejnině

$$t = \pi \sqrt{\frac{K}{M(H+h)}} \text{ jest obsažena, v které}$$

t a t' doby kyvní, K moment nevolnosti jehly, M moment magnetický, H vodorovnou počátní sílu zemní magnetičnosti a h vodorovnou počátní sílu proudní znamená, dá se z těchto dvou stejnin $\frac{h}{H}$ určit, totiž první stejnina rozdělí se druhou, a bude

$$\frac{t}{t'} = \frac{\sqrt{\frac{K}{MH}}}{\sqrt{\frac{K}{(H+h)M}}} = \frac{t^2}{t'^2} = \frac{H+h}{H}$$

$$\text{aneb } \frac{t^2}{t'^2} = 1 + \frac{h}{H}; \quad \frac{t^2}{t'^2} - 1 = \frac{h}{H}$$

$$\frac{t^2 - t'^2}{t'^2} = \frac{h}{H}$$

Položíme-li pro t a t' v desce I. obsažené ceny, obdržíme pro $\frac{h}{H}$ následující ceny:

Deska II.

Vzdálenost jehly od drátu	$\frac{h}{H}$
1'''	0.148
2	0.248
3	0.361
6	0.487
9	0.526
12	0.491
15	0.440
18	0.392
21	0.361
24	0.329

Vzdálenost jehly od drátu	$\frac{h}{H}$
27	0.275
30	0.248
33	0.222
36	0.209

Jestli $H = 1$ znamenají čísla druhého sloupce rovnovážné počátní síly magnetické použitého proudu.

Představíme-li sobě drát v A (obr. 2. desk. II.) v poloze rovnovážné a na jehlu $N'S'$ kolmé, pohyboval by se severní pól jehly, myslíme-li si jím a délkou drátu plochu AN' položenou, vplyvem proudním, dle směru na plochu AN' kolmého, má-li ostatně proud směr od zadu ku předu.

Budiž síla tato, která se snaží pohybovati magnetický bod ve směru tomto $N'L = F$, dá se tato síla ve dvě k sobě kolmé počátní síly $KL = v$, a $N'K = h$ rozložití; h toliko má vplyv na dobu kyvní, sloužíc k určení F .

Poněvadž $\angle N'KL$, $\angle N'AO$, tedy $h : F = AO : AN'$;
a $F = h \cdot \frac{AN'}{AO}$.

Je-li $H = 1$ a leží-li dle Biota, póly 4''' od konců, jsou dálky pólů od drátu a síly úplné následující:

D e s k a III.

Vzdálenost jehly od drátu	vzdálenost pólů od drátu E	vypočítaná síla úplná F
1'''	8.0622	1.1932
9	12.0416	0.7038
18	19.6977	0.4290
27	28.1602	0.2868
36	36.8782	0.2141

Poměry vzdálenosti a sil:

$$E_1 : E_9 = 100 : 149, \text{ a } F_1 : F_9 = 170 : 100$$

$$E_1 : E_{18} = 100 : 244, \text{ a } F_1 : F_{18} = 278 : 100$$

$$E_1 : E_{27} = 100 : 349, \text{ a } F_1 : F_{27} = 416 : 100$$

$$E_1 : E_{36} = 100 : 457, \text{ a } F_1 : F_{36} = 557 : 100$$

$$E_{27} : E_{36} = 100 : 131, \text{ a } F_{27} : F_{36} = 134 : 100.$$

Z tohoto porovnání vysílá, že poměr sil tím méně s opačným jednoduchým poměrem dálek se shoduje, čím větší jsou rozdíly ve vzdálenosti, a že síly tím určitěji v obráceném poměru dálek se mají, čím větší jsou dálky, v nichž se porovnání děje a čím menší jsou rozdíly v dálkách.

Z příčiny dohledu konáno ještě několik zkoušek, poněvadž přece možná bylo, žeby nějaká chyba se při vši opatrnosti ve zkoušky vlouditi mohla.

Zkouška 26. června téhož roku.

§. 3. K této zkoušce upotřebila se zokrouhlená, dva paice dlouhá jehla magnetová, mající průměr 1 čárky, a k tomu tlustší drát, mající průměr $\frac{3}{4}$ čárky. Vzdálenosti se měřily ode středu drátu ku středu jehly. Nalezly se veličiny tyto: (Jehla učinila bez proudu 50 kolísnutí v 69 vteřinách).

D o s k a IV.

Vzdálenosti jehly ve víd. čárkách	počet vteřin	počet kyvů	trvání jednoho kyvu, ve vteřinách udáno
			1,38'' bez proudu
1	57	44	1,295 s proudem
2	50	40	1,25
3	56	46	1,217
6	56	48	1,167
9	51	44	1,159

Vzdálenosti jehly ve vid. čárkách	počet vteřin	počet kyvů	trvání jednoho kyvu, ve vteřin- ách udáno
12	70	60	1,167" s proudem
18	62	52	1,192
24	54	44	1,227
30	60	48	1,25
36	71	56	1,268

Hledá-li se stejným způsobem jako dříve, $\frac{h}{H}$, a přijmou-li se, dle Biota, póly jehly magnetové na 4 čárky vzdálené od její konců, hledá-li se pak i vzdálenost pólů od drátu, i soujem sil k tomu patřících: obdrží se výsledek, jak následuje:

D e s k a V.

Vzdálenosti jehly.	$\frac{h}{H}$	vzdálenosti pólů	sil y celostní
1"	0.136	8.0622	1.0965
2	0.219	8.2462	0.9030
3	0.286	8.5440	0.8145
6	0.398	10 0000	0.6633
9	0.448	12 0416	0.5593
12	0.398	14.4222	0.4783
18	0.343	19.6977	0.3754
24	0.265	25.2982	0.2377
30	0.219	31.0483	0.2267
36	0.184	36.8782	0.1886

Hledají-li se poměry sil ke vzdálenostem, jako při zkoušce předešlé: naleznou se v celku tytéž jako prvé výsledky.

Táž zkouška 29. června byla opakována, jen že místo dvoupalcové upotřebila se jehla magnetová jednopalcová, ostatně též tloušťky. Výsledky této zkoušky jsou: jehla účinná v 59 vteřinách, nepodléhající vplyvu proudu, 50 kyvů.

D e s k a VI.

Vzdálenost jehly od drátu	počet vteřin	počet kyvů	trvání jednoho kyvu
			1.18 bez proudu
1	89	100	0.89 s proudem
2	85	100	0.85
3	83	100	0.83
4	82	100	0.82
5	91	110	0.827
6	67	80	0.838
9	89	100	0.89
12	105	114	0.921
18	98	100	0.98
24	101,5	100	1.015
30	113	108	1.046
36	53	50	1.06

Jestli veličina $\frac{h}{H}$, pak vzdálenosti pólu jehly magnetové od drátu, jakož i celostní síly se vypočítají; jsou následní veličiny výsledkem:

D e s k a VII.

Vzdálenosti jehly od drátu	$\frac{h}{H}$	vzdálenosti pólu jehly od drátu	vypočítaná ce- lostní proudu síla
1'''	0.75786	4.123	3.12441
2	0.927197	4.472	2.07322
3	1.021193	5.000	1.7020

Vzdálenosti jehly od drátu	$\frac{h}{H}$	vzdálenosti pólu jehly od drátu	vypočítaná ce- lostní proudů síla
4'''	1.070791	5.657	1.51438
5	1.035889	6.403	1.32670
6	0.98278	7.211	1.17416
9	0.75786	9.849	0.82938
12	0.6415	12.649	0.67609
18	0.44981	18.439	0.46079
24	0.35156	24.331	0.35645
30	0.27262	30.265	0.27502
36	0.23923	36.222	0.24069

Poznamenáme-li vzdálenosti pólu jehly magnetové o, drátu v pořadí: E_1, E_2, E_3 atd. a též podobně síly: F_1, F_2, F_3 atd.; obdržíme následní poměry:

$E_1 : E_2$ asi jako	100 : 108	$F_1 : F_2$	=	151 : 100
$E_1 : E_3$	= 100 : 121	$F_1 : F_3$	=	184 : 100
$E_1 : E_4$	= 100 : 137	$F_1 : F_4$	=	206 : 100
$E_1 : E_5$	= 100 : 158	$F_1 : F_5$	=	235 : 100
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
. . .	= . . .	. . .	. . .	. . .
$E_1 : E_{12}$	= 100 : 307	$F_1 : F_{12}$	=	462 : 100
. . .	. . .	. . .	. . .	. . .
$E_1 : E_{24}$	= 100 : 590	$F_1 : F_{24}$	=	877 : 100
$E_1 : E_{36}$	= 100 : 879	$F_1 : F_{36}$	=	1298 : 100

Ze zkoušky této jasně vysvitá, že poměr vzdáleností pólu jehly od drátu tím méně s opačným poměrem elektromagnetických sil proudu, těmto vzdálenostem odpovídajících, se srovnává, čím více jednotlivé tyto zkoušky v pořadí jsou od sebe vzdáleny, a že tyto poměry se úplně srovnávají s vysloveným zákonem dalekočinných sil, čím více se jehla

magnetová od proudu vzdaluje a čím menší jsou vzdálenosti rozdílů.

§. 4.

Okolnost ta, že síly proudu poměrně větší nežli by měly se jeví, čím blížeji se jehla magnetová u proudu nalézá, — okolnost ta dala by se snadno rozličným příčinám připisovati.

Mohli bychom se předně domýšleti, že proud nebyl dostatečně stálý a tím po každém dalším vzdálení jehly od drátu něco síly pozbyl. To však nemůže se o těchto zkouškách tvrditi, jelikož syrchu bylo už podotčeno, že o stálost proudu dostatečně bylo postaráno. Také po každé řadě zkoušek jehla magnetová z největší vzdálenosti se do nejmenší přenesla, při čemž opět trvání jejího kyvu se určilo. Udál-li se značný rozdíl, opakovala se zkouška ještě, a jenom, nebylo-li žádné umenšení proudu znamenati, předevzato bylo její vypočtení. I zkoušky, v obráceném pořádku vykonány, tytéž výsledky poskytly.

Za druhé by mohlo na mysl přijíti, že nit se snad stoučila. Ale ani toho nelze se tu důvodně domýšleti, proto že nit byla dostatečné délky, a pak, kdyby tato chyba se byla stala, byly by síly zkrácením niti, tedy vzdálením jehly ode drátu, spíše přílišné velikosti nabyly. Také z té příčiny jest tato důminka tichá, že jehla, jsouc pouze vlivu pozemského magnetismu ponechána, dole i nahoře v těch samých dobách kolísala se.

Třetí původ oné zdánlivé chyby mohl by někdo hledati v tom, že snad proud jehlu magnetovou tím silněji magnetisoval, čím blíže ona proudu byla. Poněvadž ale jehly magnetové byly dosti tvrdé a na magnetě stoliberní síly zajisté dosyta byly zmagnetisovány, pak poněvadž magnetická jich síla před zkouškou i po ní se okazala býti stejnou: nedá se lehko nablížit, jak by tak značný krátkodobný magnetismus v takové jehle jednoduchým proudem byl povstati mohl.

Zkouška následující, jež neměla sice k tomuto účelu, anobrž k ubezpečení o výsledcích prvních zkoušek sloužit, může věc tu poněkud objasnit, pročez zde uvedena buď.

Hned po zkoušce předešlého obrazce byl směr proudu obrácen, aby se vidělo, zdali v této případnosti, když vodorovná počátní síla proti vodorovné počátní síle magnetismu pozemského jest účinná, výsledky se shodují s těmi, kde obě síly na jehlu magnetovou součtetně působily.

Není potřeba podotýkati zde, že při vypočítání veličiny $\frac{h}{H}$ v této případnosti do naznačení algebraického pro doby kolísnutí t , §. (2.) místo $H+h$ položiti se musí $H-h$.

Výsledky této zkoušky jsou v následovní desce obsaženy.

D e s k a VIII.

Vzdálenosti jehly ode drátu	počet vteřin	počet kyvů	trvání jedn. kyvu ve vteřinách	$\frac{h}{H}$	F
36 čárek	81	60	1.35	0.23599	0.23744
24 „	82	56	1.464	0.35004	0.35599
12 „	60	30	2.00	0.6519	0.68722
6 „	172	19	9.053	0.9830	1.18140

Z porovnání, co $\frac{h}{H}$ a F zde, a co v obr. 6. platí, vysvitá, že se jich ceny k úplné spokojenosti shodují.

Ačkoli by velmi žádoucí bylo, aby se byla zkouška tato vykonala obšírněji, nicméně z ní přec dosti vysvitá, že v těchto případnostech žádného krátkodobného magnetismu v jehle nemohlo stávat, jelikož, bylo-li by tomu tak skutečně, veličiny $\frac{h}{H}$ a F ve druhé zkoušce by mnohem menší, obzvláště při vzdálenosti 6 a 12 čárek, nežli v první zkoušce byly vypadly. Mohlo by se i namítati, že póly jehel magnetových ještě snad vzdálenější byly od konců jehel, nežli dle Biota přijato; a však to učiniti jsem se nebyl odvážil, po-

něvadž mne ani zkoušky ani theorie k tomu neopravňovaly.

K předmětu tomu, totiž k otázce, proč veličiny $\frac{h}{H}$ a tím i F , na blízku jehly magnetové většími se okazují, nežli vyřčený zákon o elektromagnetické dalekočinnosti galvanických proudův to požaduje, ještě jednou zřetel obrátím a svůj náhled o té věci sdělím.

§. 5.

Poněvadž by o přiměřenosti stroje, k jiným ovšem účelům složeného, avšak přec při těchto zkouškách potřebovaného, poněkud se pochybovati mohlo, jelikož pod drátem, jakož i téměř 4 palce nad drátem nataženým se měděné proužky nalézaly, z nichž jeden půl palce, druhý 1 palec byl široký a tedy oba proužky na kolísání jehly mohly míti nějaký vplyv; poněvadž by dále pochybovati se mohlo, byla-li jehla magnetová také před průvanem vzduchu chráněna; a že konečně se zdálo býti žádoucno, aby zkoušky také pro větší vzdálenosti ode drátu se konaly: odhodlal jsem se, stroj následující dáti si zhotoviti a zkoušky ony ještě jednou opakovati.

ABCD, (obr. I. Deska II.), jest skříně, 12 palců dlouhá, 12 palců vysoká a 6 pal. široká. Stěny po stranách jsou ze skla, a smyknutím nahoru dají se vyndati. Plochy široké AB a CD jsou dole na palec vysoko ze dřeva, a uprostřed opatřeny okrouhlými, zevrubně naproti sobě stojícími otvory, skrze které se provleknutý drát pak natáhne.

U α , 4 palce vzdálí od A, stojí kolmo měřítko, rozdělané na palce a desetiny palce; měřítko to jest u prostřed v celé délce své rozříznuté. Tento rozřez, 1 čárku široký, tvoří drážku, v nížto pomocí útlého, na hořejším dřevěném rámcí upevněného ústrojí s se dá mosazný prouteček nahoru dolů posouvati. Na dolejší konci tohoto pohyblivého proutečku nalézá se zvenčí drobnoměr (nonius), a uvnitř vodorovné rameno bcd , do úhlu 90° ohnuté. Díl cd jest rozdělen, tak že 0° rozdělení toho se zrovna nad středem nataženého drátu nalézá, a má postranní ramena e a e' ; tato

ramena jsou posuvitelná a mají tloušťku jehly magnetové. Takovéto uspořádání stroje slouží k tomu, aby se jehla magnetová mohla zevrubně umístiti; neboť dobře-li stroj postaven, což pomocí vodovážky a stavěcích šroubků se stává, musí jehla v každé výšce mezi e a ϵ přijíti. Když jehla magnetová ve svém středu jest zavěšena, nesmí žádný její pól se dolů kloniti, což se dle e a ϵ dá rozeznati. Kdyby však ten neb onen pól se klonil, musí se druhému pólu tíže přidávati, až konečně jehla magnetová zevrubně mezi e a ϵ se umístila. Poněvadž střed tloušťky ramen e a ϵ s 0° drobnoměru se shoduje; tudíž i střed jehly takto položené s 0° se srovnává. Naproti středu v rozřezu měřítka jest na skloněné tabulce Bc u L červená čára tažena, kterážto za každého položení jehly magnetové s kolmým průřezem jehly té se srovnává. Má-li se kolísání jehly pozorovati, posouvne se bcd nahoru, a pozorovatel se postaví tak, aby červenou čáru u prostřed rozřezu měřítka viděl.

Na hořejší ploše stroje jest nosič T jehly magnetové tak zřízen, že jehla pomocí kladky R snadno zdvíhati a spouštěti se může, aniž by hedvábná nit od směru, v němž se už nalézá, dost málo se uchýlila.

Na půdě dole a na stropě nástroje toho nalézají se měřítka obapolně se shodující m a n , a vedle nich proužky o p q dají se posouvatí.

Kousky o p jsou ze slonové kosti a tak zřízeny, že nejen drát, vedle středu jehly kolmo dolů jdoucí, v nich se dá upevniti, ale i jeho střed vždy s 0° rozdělení na měřítku, se shoduje. Toto zřízení jest nevyhnutné k tomu, aby také účinky proudu v takové poloze na jehlu magnetovou se obádati mohly.

K zamezení průvanu vzduchu slouží proužky o r , kteréž se dle potřeby posouvati dají.

§. 6.

Zkouška dne 24. února 1848.

K této zkoušce se tenký drát vzal. Jehla magnetová byla hranolová, jako ona, jež se při první svrchu uvedeně

zkoušce upotřebila, ale byla při této zkoušce od 24. února jenom palec zdělí.

K měření vzdáleností středu jehly magnetové ode drátu, vzalo se měřítko prvnější, aby takto více podobnosti ve zkouškách se docílilo.

Jehla magnetová, proudu nepodléhající, učinila 52 kyvů za 126 vteřin; tedy trval jeden kyv 2.42 vteřin.

D e s k a I X.

Vzdálenost jehly ode drátu, ve vid. čárkách	počet kyvů	počet vteřin	trvání jednoho kyvu	$\frac{h}{H}$	F
1	30	57	1.90	0.622	2.5645
2	46	82	1.78	0.848	1.8961
3	30	53	1.76	0.891	1.4850
4	60	105	1.75	0.912	1.2868
5	62	110	1.77	0.869	1.1164
6	40	72	1.80	0.808	0.9711
9	40	75	1.88	0.657	0.7190
12	40	78	1.95	0.540	0.5692
15	36	72	2.00	0.464	—
18	30	62	2.07	0.367	0.3759
21	44	92	2.09	0.341	—
24	40	85	2.125	0.291	0.2950
27	40	86	2.15	0.267	—
30	38	83	2.184	0.232	0.2340
33	40	88	2.20	0.210	—
36	48	107	2.23	0.178	0.1791

§. 7.

Zkouška dne 28. února 1848.

K této zkoušce vzala se dva palce dlouhá, válcovitá jehla magnetová, a vzdálenosti středu jehly té ode středu tenkého drátu byly určovány dle měřítka ve stroji se nalezajícího.

Jehla magnetová, nepodléhající proudu, učinila 54 kyvů za 74 vteřin, a tudíž trval jeden kyv = 1.37 vteřiny.

D e s k a X.

Vzdálenost v palcích	počet kyvů	počet vteřin	trvání je- dnoho kyvu	$\frac{h}{H}$
0.2	62	75	1.21	0.28210
0.4	30	34	1.333	0.46211
0.6	46	51	1.109	0.52718
0.8	38	42	1.105	0.53715
1.0	52	58	1.115	0.51010
1.2	48	54	1.125	0.48298
1.6	52	60	1.154	0.40938
2.4	60	72	1.20	0.30350
3.4	50	62	1.24	0.22067
4.4	60	76	1.267	0.16919
5.4	46	59	1.283	0.14021
6.4	50	65	1.30	0.11059
7.4	48	63	1.313	0.08871
8.4	96	127	1.323	0.07231

Přijme-li se s Biotem, že každý pól jehly na $\frac{1}{2}$ její poloviční délky ode středu nebo osy otáčení vzdálen jest, a počítá-li se dle toho pokaždě vzdálenost pólu ode drátu, jakož i celostní síly, bude výsledek tento :

D e s k a XI.

Vzdálenost jehly magnetové ode drátu, v palcích udána	vzdálenost pólu ode drátu, též v palcích udána	vypočítané celostní síly F
0.2	0.69601	0.98172
1.2	1.37275	0.55251
2.4	2.49087	0.31499
4.4	4.45022	0.17112
6.4	6.43463	0.11119
8.4	8.42641	0.07254

Hledají-li se poměry nejmenší vzdálenosti pólu od drátu k ostatním vzdálenostem, jakž tu po sobě následují, a určí-li se také poměry sil, jest výsledek tento :

$$E_{0.2} : E_{1.2} = 1 : 1.97 \text{ a } F_{0.2} : F_{1.2} = 1.77 : 1$$

$$E_{0.2} : E_{2.4} = 1 : 3.59 \text{ a } F_{0.2} : F_{2.4} = 3.11 : 1$$

$$E_{0.2} : E_{4.4} = 1 : 6.39 \text{ a } F_{0.2} : F_{4.4} = 5.7 : 1$$

$$E_{0,2} : E_{0,4} = 1 : 9.24 \text{ a } F_{0,2} : F_{0,4} = 8.83 : 1$$

$$E_{0,3} : E_{0,4} = 1 : 12.1 \text{ a } F_{0,3} : F_{0,4} = 13.5 : 1$$

Výsledky této zkoušky nesrovnávají se s oněmi prvnějších zkoušek, jelikož poslední teprv poměr sil větším se býti ukazuje nežli poměr vzdálenosti. Tento úchylný výsledek nevím si jak jinaké vysvětliti, nežli že proudu při vši opatrnosti na počátku zkoušky přibýlo síly a pak zase ubylo, tak že jenom v prvním počátku a na konci zkoušky stejnou měl sílu.

Rád bych se byl přesvědčil, zdali skutečně ono odchýlení u výsledcích, a jaký podstatný základ má; a však nebylo mně to již možné, poněvadž tato vypočtení teprva později byla vykonána, kdežto mi vteřinoočítatel nebyl při ruce, a nad to známými událostmi světodějinnými na delší čas každá taková práce nemožnou se byla stala.

Jsa zkouškami až k desce 7. zaměstnán, nechal jsem také nad podotčeným (§. 5) 1" širokým proužkem jehlu magnetovou se kolísati, obmýšleje takto vyskoumati, zdali vodorovné počátní síly i v této případnosti se tak mění.

Stroj se postavil tak, že jehla magnetová docela kolmo k délce proužku byla, a osa otáčení zevrub nad středem proužku stála.

Když proud po delší čas žádnou změnu své síly nejevil, obdržel jsem jednopalcovou jehlou následující výsledky:

D e s k a XII.

Vzdálenost jehly od proužku v čárkách	počet vteřin	počet kyvů	trvání jednoho kyvu	$\frac{h}{H}$
36	43	40	1.075	0.2744
24	52	50	1.04	0.2874
12	66	70	0.943	0.5658
9	54	60	0.90	0.7190
6	47	54	0.87	0.6396
3	57	68	0.838	0.9829
1	63	80	0.788	1.2425

Jehla vykonala, nepodléhající vplyvu proudu, 50 kyvů za 69 vteřin.

Ze zkoušky této vysvitá, že tu vodorovné počátní síly prajiný zákon zachovávají, nežli když jehla nade drátem se kolísá; neboť ony se stávají menšími, čím více jehla od proužku se vzdaluje.

Táž zkouška byla jehlou dva palce dlouhou opakována, aby se vidělo, nemění-li délka jehly poměr sil počátních. Budiž zde jen podotčeno, že to nebyla jehla, která později byla upotřebena.

Jehla, podléhající vplyvu pozemského magnetismu, vykonala 50 kolísnutí za 198 vteřin.

Zkouška vedla k následujícím výsledkům :

D o s k a X I I I.

Vzdálenost jehly od proužku, v čárkách	počet vteřin	počet kyvů	trvání jednoho kyvu	$\frac{h}{H}$
pod 3'''	78	24	3.25	0.485
3	38	12	3.167	0.563
6	50	16	3.125	0.606
12	84	26	3.231	0.502
18	33	10	3.300	0.440
24	142	42	3.381	0.372

Zde viděti, že největší vodorovná počátní síla nejvíce se při nejmenší vzdálenosti jehly od proužku. Okolnost tato může jenom tomu se přičítati, že póly jehly přes šířku proužku čnely.

§. 8. Nový tento, ne nedůležitý výsledek zkoušek, přivedl mne na myšlénku, že galvanický proud magnetovou jehlu, souběžně s ním ležící, při nejmenší vzdálenosti nejznameněji neodchyluje, poněvadž, jakmile uchýlka jehly počala, póly jehly ze společné plochy, v níž se vodič a jehla nalézaly, vystoupnou, a vzdálenosti pólů od prvníjší jich polohy takorčka tvoří jehlu, jejíž délka kolmo stojí na délce vodiče. Abych se o tom přesvědčil, napnul jsem drát vodorovně s ma-

gaetickým poledníkem, nechal jsem tímto drátem stálý proud jíti, a přiblížil pak k němu jehlu magnetovou, visící na tenké niti. Domněnka moje okazala se býti pravdivou beze vší pochybnosti; neboť když jehla, z počátku jsouc prablízko drátu, pak znenáhla do výšky zdvihána byla, přibývalo očitě i její úchylce.

Chtěje obádati, oč úhel úchylky, pro určitý jakýs proud, přirůstá, když se jehla od proudu vzdaluje, vzal jsem k tomu stroj §. (1. a 5.), jelikož se u něho i měřítko pro vzdálenosti jehly ode drátu i měřítko pro úhel úchylky nalézalo.

K této zkoušce upotřebila se dva palce dlouhá, kvadratická jehla, tenký drát a proud vzbuzený čtyřmi, ve sloup spojenými, Danielskými členy.

Zde výsledky :

D e s k a XIV.

Vzdálenost jehly ode drátu, v čarkách udána	úhel úchylky, v celých stup- ních udán
1'''	28°
3	35
6	38
9	37
12	34
15	30
18	27
21	25
24	22
27	20
30	18
33	16
36	14

Zde bylo maximum uchýlky jistě nad 6''' vzdálenosti jehly ode drátu, a úhlu značně přibýlo. Chtěl jsem však touto zkouškou jenom o novém onom úkazu se ubezpečiti a jak velký tu má vplyv blízká jehly poloha k proudu, jenom bžně

vyskoumati; proč jež nekladl jsem na ostatní žádné zvláštní váhy.

Chtěje tuto zkoušku školám přístupnou učiniti, dal jsem si zhotoviti stroj na způsob obyčejného multiplikatora. Při stroji tomto leží jehla na zvláštní špičce a zevrubně u prostřed jednoduchého závitku drátového. Drát tento lze pomocí zvláštního ústrojí po obou stranách jehly současně a stejně daleko od jehly až na 1 palec vzdáliti, a k ní přiblížiti, tak že se jí skoro dotýká, anižby z kolmé plochy jehly se uchýlil.

Tímto strojem byly zkoušky konány, s rozličně silnými proudy, a tyto jsou hlavní výsledky:

1. Co nejbliže-li se dráty přičinily k jehle, musily se pokaždé dále od ní položit, aby největší uchýlka následovala. Rozličná vzdálenost za rozličných proudů byla zaznamenána.

2. U vzdálenosti co možná největší-li se dráty od jehly položily, a jimi pak proudy vedly: musily k jehle, až k naznamenané patřící vzdálenosti, přiblíženy býti, aby dřevnější maxima se objevila.

3. Když se před zkouškou dráty u vzdálenosti, největším úchytkám odpovídající, položily: i hned se největší účinky okázaly.

4. Když před zkouškou dráty libovolně v jakés vzdálenosti od jehly položeny byly, a jimi pak proud byl veden: musily dráty, jestli vzdálenost pólu odchýlené jehly od kolmé plochy drátů menší, nežli vzdálenost drátů od jehly se býti ukázala, k jehle přiblíženy, v opačné případnosti od ní vzdáleny býti, aby se největší úchytky docílilo.

Tento zde vypsaný úkaz má velikou důležitost do sebe, ohledem totiž na uspořádání citlivých multiplikatorův, a jest právě původem nezevrubnosti některých method, udaných k měření galvanických proudův. Avšak další této věci vysvětlení budiž v jiném pojednání položeno.

§. 9. Mému účelu blíže bylo skoumání, zdaliž přibývání vodorovných počátních sil až k nalezeným vzdálenostem

jehly ode drátu s vyřčeným zákonem dalekočinnosti sil se srovnává čili nic.

K účelu tomuto jsem si stejninu pro vodorovné počátní síly našel ze zákona, že celostní síly proudu se mají k sobě obráceně, jako jednoduché vzdálenosti pólu jehly od vodiče; a sice následním jsem ji našel způsobem.

Budiž u A (obr. 2, deska II.) vodič proudu kolmo na papíře, a papír kolmo stůj k obzorů; proud pak měj směr ze zadu ku předu. Kdyby jehla v N S, tedy u vodorovné ploše vodiče, a kolmo k ní ležela, musila by síla proudu severní pól jehly dolů směrem Ny táhnouti, a tu by se nejevila žádná vodorovná počátní síla. Budiž tedy tato celostní síla = F. Myslíme si v O položenou jehlu N' S' nad vodičem, a však tak, aby její osa otáčení v kolmé čáře A O zůstala; táhněme čáru A N', t. j. vzdálenost pólu od vodiče; celá síla proudu jest činná, aby hnula pólem ve směru N' L, kolmém k čáře A N' a k ploše, ježto může se položit v pól N' a délku vodiče A. Tato síla, již hned naznačíme N' L = F', dá se rozložit do dvou počátních: N, K = h, a KL = v. Počátní síla h jest vodorovná, kteráž sama na jehlu působí, a pro kterouž právě hledati jest stejninu.

Z podobnosti trojbranův N' K L a N' O A vyplývá :

$$N' L : N' K = A N' : A O, \text{ nebo}$$

$$F' : h = A N' : A O, \text{ a z toho}$$

$$h = F' \cdot \frac{A O}{A N'}$$

Poněvadž se síly F a F' dle vysloveného zákona k sobě mají, jako obráceně vzdálenosti bodů N a N' od proudu, vyplývá z toho:

$$F : F' = A N' : A N, \text{ a}$$

$$F' = \frac{F \cdot A N}{A N'};$$

polož-li se tato cena veličiny F' do hořejší stejniny, vyjde:

$$h = \frac{F \cdot A N \cdot A O}{A N'^2}$$

$A N^2$, jest však $= A O^2 + O N_1^2$, aneb an $O \cdot N_1 = A N$ jest, a $A N_1^2 = A N^2 + A O^2$, pročež

$$h = \frac{F \cdot A N \cdot A O}{A N^2 + A O^2}.$$

Jestli však $A O = A N$, obdržíme $h = f. \frac{1}{2}$ největší cenu pro h ; neb jest-li $A O = A N + x$ obdržíme

$$h = f. \frac{1}{2 + x^2} \frac{A N^2 + A N x}{A N^2 + A N x}$$

což pro každou kladnou, a zde možnou zápornou cenu pro x menší vypadne než $f. \frac{1}{2}$.

Dle tohoto zákona jest rovnovážná počátní síla největší, když vzdálenost jehly od proudu jest stejná se vzdáleností pólu jehly od jejího středu t. j. od její podpory.

Předpokládáme-li zákon kvadratický a hledáme-li stejninu pro rovnovážnou počátní sílu, obdržíme:

$$h = F' \cdot \frac{A O}{A N_1}; \text{ že však}$$

$$F' : F = A N^2 : A N_1^2$$

$$F' = F \cdot \frac{A N^2}{A N_1^2} \text{ jest tedy}$$

$$h = F \cdot \frac{A N^2 \cdot A O}{A N_1^2}, \text{ a poněvadž}$$

$$A N_1^2 = A N^2 + A O^2 \text{ tedy jest:}$$

$$h = \frac{A N^2 \cdot A O}{(A N^2 + A O^2) \sqrt{(A N^2 + A O^2)}}.$$

Z této stejniný neobdržíme však největší rovnovážnou počátní sílu, když $A O = A N$, nýbrž když $A O$ menší jest o něco než $A N$, vysvitá však z ní přibývání pak a ubývání počátních sil, a pročež v témž ohledu shodování-se se zkouškami.

§. 10. Poněvadž však při zkouškách desky 6 a desky 8 rovnovážná počátní síla při vzdálenosti 4''' jehly od vodiče největší se ukázala, byly by se dle prvního zákona póly

jehly, aneb lépe řečeno body pužené výslednicemi sil od vodiče na celou délku jehly působící, dvě čárky od koncových bodů jehly vzdálily, jakž Biot-ovi předpokládali nutno býti se zdálo.

Předpokládáme-li toto, a hledáme-li dle druhého zákona vzdálenost pro největší počátní sílu, obnáší ona 3'', což se se zkouškami neshoduje. Poněvadž však určití nelze, kde ony body silami pužené leží, jesti možná, že i 5''' od středu jehly se nalézají.

Dle téhož předpokládání obdržíme podlé prvního zákona největší počátní sílu při 5'', a podle druhého zákona při 4''. V tomto pádu shodovaly by se zkoušky s druhým, nikoli však s prvním zákonem.

Poněvadž se však ze vzdálenosti, při kteréž jsme největší rovnovážnou počátní sílu obdrželi, určití nedá, který z obou zákonů pravý, aneb aspoň k pravdě podobnější jest, nezbyvá nic leč určití rovnovážné počátní síly, též pro jinou vzdálenost, totiž dle obou zákonů, a porovnati je se zkouškami obdrženými.

Zkouška desky 8.

Deska XV.

Vypočítané rovnovážné počátní síly
pro zákon první. pro zákon druhý.

Vzdálenost pólů od středu jehly			Vzdálenost pólů od středu jehly	
	4 čárky	5 čar	4 čárky	5 čar
vzdálenost	počátní	počátní	počátní	počátní
1'''	0.235	0.192	0.228	0.189
2	0.400	0.345	0.357	0.320
3	0.480	0.441	0.384	0.378
4	0.500	0.488	0.353	0.381
5	0.488	0.500	0.305	0.354
6	0.462	0.492	0.256	—
9	0.371	0.425	0.151	0.206
12	0.300	0.355	0.095	—
18	0.212	0.258	0.046	0.069
24	0.160	0.200	—	—
30	0.131	0.162	0.017	0.026
36	0.110	0.136	0.012	0.019

Výpočet rovnovážné počátní síly pro dvoupalcovou magnetickou jehlu dle obou zákonů, totiž dle zákona prvního v onom pádu, když pól jehly 4 neb 3 čáry od konce leží, aneb když $AN = 8'''$ aneb $= 9'''$; dle zákonu druhého však, když $AN = 11$ aneb když $AN = 12'''$ obnáší, poněvadž toto se nejlépe se zkouškami shoduje.

První dva sloupce náležejí k zákonu prvnímu, a druhé k druhému.

Deska XVI.

Vzdálenost jehly od vo- diče v čar- ách	když jest $AN = 8'''$ h =	když jest $AN = 9'''$ h =	když jest $AN = 11'''$ h =	když jest $AN = 12'''$ h =
1	0.123	0.110	0.089	0.082
2	0.235	0.212	0.173	0.159
3	0.329	0.300	0.245	0.228
6	0.480	0.462	0.369	0.358
9	0.497	0.500	0.379	0.384
12	0.462	0.480	0.337	0.354
18	0.371	0.400	0.232	0.256
24	0.300	0.329	0.158	0.179
30	0.249	0.275	0.111	0.125
36	0.212	0.235	0.082	0.095

Porovnáme-li poměry rovnovážných počátních sil desky 8. s poměry desky 14, snadno shledáme, že poměry prvního sloupce této desky nejlépe souhlasí s udajemi zkoušek, toliko že udaje, jak již jsme podotkli, blíže u drátu nalezené obyčejně větší, a ony přes maximum o něco menší jsou.

Tak též hledáme-li poměry největší počátní síly, v desce 2. neb 5. k ostatním, porovnávajíce je právě s obdrženími v desce 14., totiž ve všech 4 sloupcích, přesvědčíme se, že toliko první zákon jest platný.

Třeba by i sloupec první lépe se zkouškami se shodoval, nežli druhý, předce nelze s jistotou udati, mají-li se tak nazvané póly vzdáli 3 neb 4 čar od konce jehly bráti, poněvadž při zkouškách vzdálenost $8'''$ se vynechala, ana se důležitost jich tušiti nemožla.

§. 11. Proč zkoušky i při vši opatrnosti a pozornosti s udaným zákonem docela se neshodují, a shodovati se nemohou, třeba by se i ta nejmenší chyba při zkoušce nestala; zdá se z následující okolnosti, která při takových zkouškách místa mívá, nepochybně vysvitati.

1. Nelze s jistotou udati, od kterého průměrného bodu vodiče a ku kterému bodu příčného průřezu jehly magnetické vzdálenost bráti se má, poněvadž ani magnetičnost vodiče ani rozpořádání magnetismu v jehle dostatečně a úplně známo není.

Nenalezli jsme-li vzdálenost tuto náhodou, uděláme tím větší chybu, čím blíže jehla u vodiče nalézati se bude. Kdyby jsme však i vzdálenost náležitou byli vzali, představuje

2. vzdálenost pólu aneb bodu puzeného silami magnetickými od středu jehly aneb od osy otáčení jejího veličinu změnnou; Neb čím větší jsou síly, na jehlu magnetickou v směru jejího prodloužení působící, tím více postupuje bod puzený silami těmito ku konci jehly. Okolnost tato mění nejen magnetický moment jehly, a činí že výpočty pro $\frac{h}{H}$, při kterých se moment tento za stálý běře, jsou nepravé, anobrž má i veliký vliv na výsledky, neb tím se i vzdálenost pólu od drátu mění.

Tato okolnost má též větší vliv na výsledky zkoušek, když magnetická jehla blíže u drátu, nežli když dále od něho jest.

3. Při výpočtu rovnovážných počátních sil ze zákona působení do dálky považují se tyto síly za veličiny nezměnné, náležející k rozličným polohám nepohyblivosti magn. jehly. Nestává však při zkouškách případnosti této, neb když jehlu magn. z polohy nepohyblivosti třeba i jen o úhel malý, což se státi musí, odchýlíme, přibližuje se i pól k vodiči, působení na jehlu stane se větší, než když jehla v kývání polohu nepohyblivosti projde, zkrátka h jest při zkouškách veličinou změnnou, totiž mění se nejen při každém kyvu, ale i od jednoho kyvu k druhému, poněvadž úhel poznenáhla

ubývá. Tato okolnost nedá se v počet uvesti, neboť jest nemožno, určití při každém jednotlivém kyvu úhel novým pozorováním. Že okolnost tato rovnovážnou počátní sílu aneb ceny pro $-\frac{h}{H}$ v blízkou vodiče poměrně více zvětšuje nežli v dálce, jest patrné.

4. Dle mého náhledu nemohou se i výsledky zkoušek kyvných se zákonem působení do dálky docela shodovati, poněvadž tento požaduje stálou sílu od vodiče k jehle mag. směřující, a sice stálou sílu, jejížto účinek toliko od vzdálenosti závisí, což při takových zkouškách místa nemá.

Když však se jehla mag. nad rovnovážně nataženým dlouhým vodičem kývatí nechá, jakž se i při nadřečených zkouškách stalo, snadno se přesvědčíme, že se každé působení proudu na jehlu magnetickou při jisté vzdálenosti od síly proudu odvislé, každému určení uhne.

Při proudu, jehož jsem užíval, nemohla vzdálenost tato zajisté 2' obnáseti, neb při vzdálenosti 8'.4 byla rovnovážná počátní síla nepatrná a při 12'', což se jenom jedenkrát zkusilo, stával ještě vplyv tento, nedal se však s jistotou určití, neb se musila jehla magnetická silně odchýliti, aby dostatečný počet kyvů se obdržel, pročež také pro takovou vzdálenost žádné zkoušky konány nebyly.

Jest-li na př. D vzdálenost, nad kterou dále póly magnetické jehly určitelnému působení proudu se uhnou, a představuje-li v obr. 3. xy vodiče proudního, N pól jehly, a táhneme-li od N čáru $NA = NB = D$, jest AB na N působící část vodiče proudního, poněvadž ostatní částky za A k x , a za B k y mimo D leží, a protož patrný výsledek uskutečniti nemohou.

Vzdálíme-li jehlu magn., pročež i pól od drátu až k N', a táhneme-li poloměry $N'A' = N'B' = D$, působí toliko A'B' na pól, neb před tím ještě účinkující části proudní AA' a B'B nepůsobí více pro nynější velkou jejich vzdálenost od N'.

Že tím působení na jehlu magnetickou se vzdálením od vodiče slabší se stává, než by se státi musilo, kdyby v každé případnosti ta samá část proudní na ni působila, a dálky všech částíček proudních při pozvednutí jehly v poměru stejném se změnily, lze snadno nahlédnouti; jaká však jest újma od téhožto působení odvislá, nedá se již proto vypočítati, poněvadž D neznámé jest.

To jsou nejdůležitější příčiny, proč výsledky takovýchto zkoušek kyvních se zákonem se neshodují, a nikdy shodovati se nemohou.

§. 12. Aby se nic neopominulo, což by k určení zákona působení do dálky zkouškami kyvními posloužit mohlo, konaly se též zkoušky, při kterých tenký polární drát délky 6' v ploše kolmo na plochu rovnovážnou se nacházel, kteráž délku jehly uchylující v polovici dělila, a v které se drát libovolně postrkovati dal, neuhnouc se při tom ze směru svého.

I při těchto zkouškách používáno proudu 4 Danielových členů posloupně spojených, se vši opatrností jako při zkouškách předešlých.

Použito při zkoušce první 1palcové kulaté, solva 1''' tlusté, a při druhé 2palcové, též tak tlusté magnetické jehly. Obě jehly byly z novu potřené.

Výsledky obou zkoušek obsaženy v obrasu následujícím. Vodič se nacházel na straně západní jehly magn. a proud šel od dolejška zhůru.

V posledním sloupci známkou — naznačené ceny znamenají opozdnění, a známka + zrychlení.

Deska XVII.

Vzdálenost vodiče od jehly ve víd. čarách	počet kyvů	počet vteřin	doba jednoho kyvu	$\frac{h}{H}$
3''	44	55	1,25	—0,1089
4	40	47	1,175	+0,0065
6	46	48	1,0435	+0,2787

Vzdálenost vodiče od jehly ve víd. čarách	počet kyvů	počet vteřin	dobu jednoho kyvu	$\frac{h}{H}$
12'''	40	40	1.0000	+0.3924
24	56	59	1.0536	+0.2543
36	48	52	1.0833	+0.1865
48	50	55	1.1000	+0.1507

Bez proudu kývala jehla 50krát v 59 vteřinách, což činí dobu jednoho kyvu 1.18.

Doupalcová jehla.

3'''	36	55	1.527	—0.181
6	42	61	1.452	—0.0941
8	40	55	1.375	+0.0102
9	52	71	1.365	+0.0251
12	36	47	1.305	+0.1215
15	44	56	1.2727	+0.1785
18	50	63	1.260	+0.2030
24	48	60	1.250	+0.2223
36	36	46	1.277	+0.1712
48	48	62	1.291	+0.1459

b e z p r o u d u

34	47	1.382
----	----	-------

Tyto poslední zkoušky doupalcovou, nikoli znova potřesenou jehlou magn. vykonané po 4 nedělích opakovaly se tím způsobem, že se počalo vzdáleností 48''', pak ale postupně k vzdálenosti 3''' se přešlo a při proudu obráceném zkouška v opačném pořádku konána byla. Sloupce mají ten samý význam.

48'''	40	52	1.300	+0.1598
36	42	54	1.286	+0.1852
24	52	66	1.269	+0.2171
18	46	59	1.283	+0.1907
12	42	56	1.333	+0.1031
6	50	74	1.480	—0.1052
3	36	55	1.528	—0.1605

P r o u d o b r á c e n ý

3"	48	62	1.292	+0.1741
6	50	67	1.340	+0.0902
12	36	53	1.472	-0.0954
18	42	64	1.524	-0.1561
24	52	81	1.558	-0.1921
36	48	72	1.500	-0.1289
48	47	70	1.489	-0.1160

b e z p r o u d u

40	56	1.400
----	----	-------

Pozorujíc zkonšiku poslední, měly by se ceny sil obou vřaděných zkoušek dle zákona působení do dálky shodovati, tak že rozdíl pro zkoušky při té samé vzdálenosti toliko ve znamínku $+$ neb $-$ by byl obsažen.

Tohoto pádu však toliko při 3 nejmenších dálkách slává, považují-li se nepatrné rozdíly za chyby zkušební, nikoli však při dálkách znamenitějších, čehož se snadně nadíti, any zde malé chyby v dálkách znamenitý vplyv na výsledek nemají.

Pozorujíc doby kyvtí, vezmouc arith. průměr z dvou zkoušek při té samé vzdálenosti, obdržíme pro

3"	průměr	1.41
6	"	1.41
12	"	1.403
18	"	1.404
24	"	1.414
36	"	1.393
48	"	1.395

Poněvadž doba kyvání mag. jehly bez proudu 1.4 obnášela, mohl by se někdo domýšleti, že rozdíly od chyb zkušebních původ berou, tak že proud zvláště při posledních zkouškách slábnul. Nemohu však téhož náhledu býti, nejso nijakou okolností k tomu oprávněn. Ku poznání shodování se zkoušek se zákonem působení do dálky podáme stejninu pro zákon tento, ustanovíme pak síly dle této stejnin, a porovnáme poměry s poměry sil ze zkoušek vyplývajících. Budiž N S (obr. 4) poloha nepohyblivosti jehly magnetické N' S' poloha o úhel N' C N = δ odchýlené

jehty. Nachází-li se v A vodič proudu a jde-li proud do-
lejškem zřůru, pohybův, jak známo severní bod puzený
 N' v směru $N'G$, kolmo na AN' , a tak též jižní bod pu-
zený S' v směru $S'G'$.

Jest-li $N'G$ velikost síly této, lze tuto v dvě na sebe
kolmé síly $N'E = GK$ a $N'K$ rozložit, a účín způsobem
rozplývá SG' v $G'K' = E'S'$ a $S'K'$.

Síly EN' a ES' mají toliko pospolu bezprostřední vplyv
na kyvy mag. jehty, kdežto ostatní KN' a $K'S$ ve směru mag.
jehty působí.

Násobíme-li síly tyto s dálkami od bodu točnového jehty,
obdržíme toční momenty, jejichžto rozdíl sílu zpozdující neb
zrychlující podá.

Mohli bychom síly tyto $\sin. \delta$ rozdělit a obdrželi by-
chom síly ve smyslu čili ve směru rovnovážné počátní síly
magnetičnosti zemní aneb ve směru jí odpůrně působící.

Považují-li se $CN' = CS' = CN$ a $\sin. \delta$ za veličiny
nezměnné, nemají na poměr sil žádného vlivu a je třeba
zatím jen síly EN' a $E'S$ hledati.

V trojhranu $GN'K$ je $GK : GN' = \sin. \alpha : 1$ a tak též

$$I. G'K' : S'G' = \sin. \alpha' : 1$$

$$G'K = S'G' \sin. \alpha'$$

$$II. GK = EN' = GN' - \sin. \alpha.$$

Že ale $\alpha + R = \omega + \sigma = \omega + R - \delta$, tedye je
 $\alpha = \omega - \delta$ a $\alpha' = \omega' + \delta$

$$\sin. \alpha = \sin. (\omega - \delta) = \sin. \omega \cos. \delta - \sin. \delta \cos. \omega$$

$$\sin. \alpha' = \sin. (\omega' + \delta) = \sin. \omega' \cos. \delta + \sin. \delta \cos. \omega'$$

Táhneme-li z N' a S' kolmou na AC $N'B$ a $S'D$, pak je

$$\sin. \omega = \frac{BN'}{AN_1}; \sin. \omega' = \frac{S'D}{AS'}$$

$$\cos. \omega = \frac{AB}{AN_1}; \cos. \omega' = \frac{AD}{AS'}$$

Že dále $BN' = CN' \cos. \delta$; $AB = AC - BC = AC - CN \sin. \delta$ a $S'D = BN'$; $AD = AC + CD = AC + CN' \sin. \delta$.

Když tyto ceny v 1. a 3. stejninu postavíme, obdržíme:

$$\begin{aligned} E'N' &= GN' \frac{[CN' \cos. \delta]}{AN_1} - \frac{[AC - CN \cos. \delta] \sin. \delta}{AN_1} \\ &= GN' \frac{[CN_1 - AC \sin. \delta]}{AN_1} \text{ tak též} \\ E'S' &= G'S' \frac{[CN_1 + AC \sin. \delta]}{AS_1} \end{aligned}$$

Jest-li síla, která od proudu proti bodům puzeným vychází pro dálku $1 = 1$, obdržíme dle uvedeného zákona působení do dálky $GN_1 = \frac{1}{AN_1}$, a $G'S' = \frac{1}{AS_1}$, a tedy

$$\text{jsou hledané síly } EN_1 = \frac{CN_1 - AC \sin. \delta}{AN_1^2}, \text{ a}$$

$$E'S' = \frac{CN + AC \sin. \delta}{AS_1^2}, \text{ a dosadí-li se ceny za } AN_1^2 \text{ a}$$

$$AS_1^2 \text{ obdržíme } EN_1 = \frac{CN_1 - AC \sin. \delta}{AC^2 + CN_1^2 - 2 AC \cdot CN_1 \sin. \delta}$$

$$E'S_1 = \frac{CN_1 + AC \sin. \delta}{AC^2 + CN_1^2 + AC \cdot CN_1 \sin. \delta} \text{ a tím}$$

$$\begin{aligned} 3) E'S_1 - EN_1 &= \frac{CN_1 + AC \sin. \delta}{AC^2 + CN_1^2 + 2 AC \cdot CN_1 \sin. \delta} - \\ &\frac{CN_1 - AC \sin. \delta}{AC^2 + CN_1^2 - 2 AC \cdot CN_1 \sin. \delta} \end{aligned}$$

Cena stejniný této jest $= 0$, když $AC = 0$ neb $= CN_1$, aneb $= \infty$ t. j. když se jehla mimo okras působení proudního, pokud lze toto určit, nalézá, nechť jest ostatně úhel úchyly jakýkoli.

Tím způsobem to není však při cenách jiných pro AC , tuť má úhel úchyly zvláštní vplyv nejenom na každou sílu, nýbrž také i na poměr síly při rozličných dálkách.

Tedy dáme jednou $\sin \delta = \frac{1}{2}$ a jednou $= \frac{1}{3}$, vypočítáme ceny dle stejniný a porovnáme poměry její se skouškou. Při výpočtech těchto klademe $CN_1 = 1$, a udáme AC v těchto jednotkách.

Deska XVIII.

Počet jednot- livých spo- čítání	A C	Cena při $\sin. \delta = \frac{1}{2}$	cena při $\sin. \delta = \frac{1}{3}$
1	$\frac{3}{4}$	-0.1746	-0.0998
2	$\frac{3}{8}$	-0.2777	-0.1735
3	$\frac{1}{9}$	0.0000	0.0000
4	$\frac{9}{8}$	+0.0773	+0.0436
5	$\frac{3}{2}$	+0.2256	+0.1307
6	$\frac{15}{8}$	+0.2795	+0.1670
7	$\frac{9}{4}$	+0.2884	0.1766
8	$\frac{3}{4}$	+0.2637	0.1666
9	$\frac{9}{2}$	+0.2008	+0.1305
10	6	+0.1575	+0.1035
11	9	+0.1084	+0.0718
12	12	+0.0822	+0.0546

Poněvadž při první řadě zkoušek desky 16, síla pro 4''' dálky drátu polárního od jehly tak malá jest, že za nullu a tedy se zákonem se srovnávající může považována býti, byly by dle toho body, na něž síly působí, jednopalcové jehly také 4''' od jejího prostředku vzdáleny.

Vyznačíme-li pro pád, když $CN' = CS' = 4'''$ v hořejší desce výpočtané síly od 1, 5, 8, 10, 11 a 12, a porovnáme-li jejich poměry s poměry obdobných, zkouškami vynalezených sil, nalezneme takové rozdíly, že je nebudeme moci připočísti pokleskům při zkoušce se přihodilym.

Tak též jest to při zkouškách s dvoupalcovou jehlou, když $CN' = CS' = 8'''$ se vezme, což nejlépe se zákonem souhlasí.

Jelikož dle mého přesvědčení tyto neshody chybností zkoušek se vysvětliti nedají, nastává důležitá otázka, jak se mají neshody ty vyložití, chceme-li zákon podržeti.

První základ k tomuto vysvětlení podá nám poslední deska, která obsahuje ceny sil pro rozličné úhly úchytky jehly magnetické.

Úhel, jak pozorovati jest, účinkuje nejenom na velikost síly, nýbrž také na poměry její. Však ale, když ty tři řady zkoušek s dvoupalcovou jehlou, které v rozličných časech a při rozličných okolnostech se vykonaly, pozorujeme, spatříme největší nalezenou sílu všude při $AC = 24''$, formule ale dá největší sílu při $18''$. Žeby se tak stála chyba ohledem na velikost úhlu uchylování při všech těchto zkouškách státi mohla, nedá se při povážení všech okolností ani pomyslit.

Přišlo mi na mysl, že upotřebené ode mne jehly magnetické měly póly aneb body pužené od bodu točícího nestejně daleko vzdálené, což u většího počtu takových jehel se nalézá, bytby i největší péčí zhotoveny a zmagnetovány byly.

Dejme však tomu, že by to při některé jehle nebylo, může se předce státi že, když ji v prostředku na tenkou nitku pověsíme, skloněním jejího severního konce proti obzoru ji o něco k jihu postrčiti musíme, má-li požadovanou rovnovážnou polohu míti.

Toho bychom se mohli uvarovati, kdybychom konce jižní pošoupatelným kroužkem obtěžkali. To však ale se u mé jehly nestalo, jelikož jsem nemohl napřed věděti, že by tak malé pošoupnutí tak znamenitě na výsledek oúčinkovati mohlo.

Jsou-li ale tak nazvané póly nestejně od bodu točícího vzdáleny, a má-li se theoretická formule sil obdržeti, musí se momenty otáčení vzíti.

Formule 3. přejde v 4.

$$EN' - ES' = \frac{CS' (CS' + AC \sin. \delta)}{AC^2 + CS'^2 + 2 AC \cdot CS' \sin. \delta} - \frac{CN' (CN' - AC \sin. \delta)}{AC^2 + CN'^2 - 2 AC \cdot CN' \sin. \delta}$$

Položil jsem místo CS' a CN' rozličné ceny buď CS' větší, buď menší nežli CN' a přesvědčil jsem se při spočít-

tání sil, že stálý vplyv to pouze býti nemůže, jenžby rozdíl tyto mezi vystavenou teorií a zkušeností způsobil.

I tu okolnost, že by snad proud sám důležitý vplyv na magnetičnost jehly míti mohl, jsem uvážil.

V obr. 4. viděti jest, že z rozložení sil $N'G$ a $S'G'$ dvě počátní $A'K$ a $S'K$ povstanou, které v prodloužení jehly magnetické směrem protivným působí a nestejně jsou.

Obrátí-li se proud, jsou síly proti bodu C obráceny. V prvním pádu působí proud na jehlu magnetickou tak, jako kdybychom ji na obou koncích v jejím prodloužení s konci jí příbuznými, v druhém ale protivnými póly k magnetu blížili.

V onom pádu odstoupnou tak nazvané póly od sebe a vzdálí se nestejně daleko od C , v tomto ale přibližují se bodu C takéž nestejně silně.

K tomu ještě se přidruží okolnost, že jehla snadno pohyblivá větší síle se podává a prostřední bod C ze své polohy nepohybu vychází a při kývání jehly křivou čáru opisuje.

Vplyv tento, jenž se i při nejtvrďší jehle magnetické upřítí nedá, jest změnná veličina, která se sotva určití dá, ačkoliv její poměry při rozličných dálkách vodiče od jehly magnetické aspoň přiblížením udati se mohou.

Snažil jsem se tuto změnnou veličinu do formule uvesti, a sice nejprve samu a pak ve spojení s předešlou domnělou okolností, ale nedopracoval jsem se výsledků příznivých a kteréby uvedený neshodný poměr odstranily.

Hlavní příčina, proč vypočítané síly dle formulí jiných silozpytů udaných a ode mne tu přijatých, při nějaké stále pro $\sin. \delta$ přijaté ceně nesouhlasí s oněmi zkouškami vynalezenými, leží dle mého náhledu v ceně $\sin. \delta$.

Tato cena, od které, jak jsme viděli, tak mnoho závisí mění se, ne jenom při každé zkoušce s každým kyvem, poněvadž úhel úchyvky vždy menší jest, nýbrž i při každém jednotlivém kyvu.

Kdybychom i chtěli formuli určití, v kteréžto by této měnivosti se dosti učinilo, byla by jistě velmi složitá a posledně

bý nerouhlašila se zkouškami, již proto, že by se při nich podotknouti musilo, při kterém úhlu se vždy kyvy počítati počaly a přestaly, ano přísněji ještě, při kterém úhlu každý kyv se stal, což při takových zkouškách, u nichž doba kyvu jest velmi malá, se státi nemůže.

Svrchu uvedená formule se jen v oněch případnostech dobře hodí, kde $\sin. \delta$ žádného vplyvu nemá, a to jest tenkrát, když $AC = \ominus$ neb $= CN$, aneb $= \infty$.

Druhý pád, kde totiž $AC = CN = CS$, jest nejdůležitější, proto že se zkouškami nejlépe se srovnává, a dle něho udaný zákon o působení v dálku se vyvinouti dá. Neb máme-li (v obr. 4.) $AC = CN' = CS'$, dá se z bodu C skrze $N'A'S'$ kruh táhnouti. V tom pádu jest úhel $\alpha = \text{úhlu } o$, a $\alpha' = \ominus$.

$EN' = GN' \sin. \alpha = GN' \sin. o'$, a tak též $G'K = G'S' \sin. \alpha' = G'S' \sin. o$.

Jest-li celá síla v dálce 1 jest z , jest pro některou jinou dálku $= z$ násobena nějakým součinitelem této dálky, o kterou se zde jedná. Tedy jest $EN' = z \cdot f(AN') \sin. o'$, a $G'K = z f(AS') \sin. o$, a když $EN' = G'K$, jak zkoušky podají, jest také $z f(AN') \sin. o = z f(AS) \sin. o$.

V trojhranu $N'A'S'$ má se $AN': AS' = \sin. o': \sin. o$, a $\sin. o' = \frac{AN' \sin. o}{AS'}$, pak obdržíme

$f(AN') \frac{AN'}{AS'} = f(AS')$; jestli však $AN' = 1$, jest také

$f(AN') = 1$, a $f(AS) = \frac{1}{AS}$, z čehož všeobecně následuje, že od vodiče vycházející síla v opačném poměru dáleč působí.

Že zde síla od proudu vycházející za stálou a její velikost jen od dálky odvislou se považuje, snadně se dá nahlédnouti.

Konečně ještě podotknouti se musí, že také zkoušky kyvné se konaly, při kterých se vodič v ploše magnetického pole ledníku nalezal, a před severním koncem magnetické jehly

kolmo na její predloužení došlo vím, a také zkoušky, kde polární drát souběžně k délce jehly mag. a pod ní se nacházel.

A však ani tyto zkoušky nevedly stranu nepochybného odůvodnění udaného zákona k lepším výsledkům, nežli zkoušky prvnější. Ze všech těchto zkoušek myslím že nutno jest zavírat, že i zkoušky kyvní se nehodí k tomu, aby zákon elektromagnetického působení v dálku ve všeobecnosti jeho a s vědeckou přesností se dokázal. Mělo se ještě k jedné zkoušce přikročit, a zde o ní zvlášť pojednat; míním totiž zkoušku, kterou pan von Ettingshausen ve svém díle: „Anfangsgründe der Physik 2. Auflage“ (str. 337), udává a k dříve uvedenému theotrickému odvození zákona působení ve dálku tak výhodně použil.

„Nechá-li se,“ praví pan spisovatel „malá jehla úchylní kývali dříve při vplyvu zemního magnetismu, a pak spolu pod vplyvem Voltaického proudu, který rozličnými v kruh stočenými dráty jde, objeví se nám, že síly, které na magnetické póly od kruhovitých proudů kolmo k jejich ploše účinkují, tím blíže v obráceném poměru kruhových poloměrů k sobě se mají, čím menší jest délka jehly v porovnání s těmito poloměry.

Vykonání této zkoušky zdálo se mně na počátku práce mé potřebné, jelikož jsem v žádném mně přístupném díle vynalezti nemohl, že by od některého silozpytce podniknuta byla. Však ale vyvedení této zkoušky nestalo se, dílem, poněvadž jsem z příčin právě uvedených k tomu dříve nemohl přijíti, a dílem proto, že jsem později z výsledku svých zkoušek s dostatečnou určitostí seznati mohl, jaký výsledek tato zkouška máti by musila, byby při ní i všecka panem von Ettingshausen odporučená opatrnost se zachovávala.

W. Shakespeare.

Od V. Nebeského.

II.

(Dokončení.)

Opomíjíme úmyslně některé anekdoty o veselých kouscích mládí Shakespeare'ova, považujíce je za mytický opar, jaký mívá každá velká osobnost, — za výrostek bajivé myslí, i při Shakespeare'ovi nemohoucí snést, aby jméno takového muže bylo jen jako stín bez masa. Anekdoty tyto se ovšem shodují se vším, co o básníku od jinud s jistotou víme, přece však jen líčí, jak si jej potomstvo představovalo.

Není ale třeba opírat se na taková podání nejistá, máme jiných důvodů i z listin, že Shakespeare, jak Gervinus praví, nebyl právě bezohavý svatý; ano on sám na sebe toto svědectví vydává. Ve svých znělkách líčí lásku horoucí k ženě něžné, bez pásmu pro kterýkoliv smysl tělesný, přece však jej mooným kouzlem k sobě poutajíc. Tato láska jej právě svírala první čas pobytu jeho v Londýně, kam se byl odebral opustiv otčinu, rodinu, manželku a děti. Nepovažovali bychom Shakespeare'a se stanoviska etického, kdyby ve výtvorech jeho, zvláště z doby nejvyššího rozkvětu velkého jeho genia se nejevila tak svrchovaná a ryzí mravnost, že se zdá jakoby odpor byl mezi povahou jeho a duchem děl jeho. Naopak ale jsou právě výtvary tyto i v tom ohledu pravý otisk velké a ušlechtilé jeho osobnosti. Jako v nich bouří ohromné vášně v divném

shluku se silou titanskou, které v ethický lad konečně rozplynou, tak i básník sám v bouřlivé své době vypil snad mnohou číši kypící jak bujných rozkoší tak i hořkých utrpení, ano zajisté bloudil na mnohém bezcestí, předce však nad chmurami vášní leskl se blankyt čistého a ušlechtilého ducha a i bloudě byl si vědom dráhy cti a slávy nesmrtelné, na níž jeho genius pevným krokem pak kráčet. Tento poměr vyšší mysli mravní a bouřlivého kvašení jeví se živě v prvotinách jeho básnických, v uvedených již *znělkách* a v dějepравných aneb spíše popisných básních o *Veneře a Adonidu* a o *Lukrecii*. Bujná smyslnost v nich kypí, lesk barev smyslných až oko uráží, všude však se jeví onen duch, který nelitostně později v tragoediích kárá každé prohřešení-se proti věčným zákonům.

Tyto plody jeho padají právě do doby, v které genius jeho bouřlivým způsobem jak v uměleckém tak i mravním ohledu se vyvíjel, a jimi naznačeno je hlavní jedno rozbrání života básníkov. Málo kdo si jich všímá, a ve vydáních namnoze se pohřešují, ačkoliv pro historii vnitřního života Shakespeare'ova a jeho se vyvíjení nad míru důležité jsou; v nich, jmenovitě v *znělkách* se takřka zrodili duše básníkov v nejedné době života jeho.

Básně o *Adonidu* a o *Lukrecii* psal Shakespeare bez pochyby ještě v Stratfordu, alespoň snad v prvotní jich formě; tiskem vyšly v Londýně, když byl již s plody dramatickými před obecní publikou vystoupil, první r. 1593 a druhá r. 1594. *Znělky* jeho (v celku 154), básněné v dobách rozličných, vyšly úplně teprve r. 1609.¹⁾

1) Mimo tady uvedené básně nedramatické, zachovaly se ještě dvě jiné: *Poutník samilovaný* a *Nátek milující*. *Znělky* Shakespeare'ovy náramně se líbily vrstevníkům jeho; Meeres ohledem na ně praví o básníku našem: „Jak se myslilo, že Euphorbova duše v Pythagoru žije, tak žije sladká a vtipná duše Ovidova v medovém Shakespeare'ovi, o tom svědčí cukrové jeho *znělky*.“ Sladká pochvala tato se ovšem úplně nehodí k ráznosti myšlének a hloubce citů ve výtečných *zněl-*

Ač i tyto básně o znamenitém nadání básnickém svědčí, přece by v nich málo kdo poznal velkého dramatika doby příští; jsouť na skrz dělány dle vzorů modní tenkrát lyriky italské, přeplněné vtipnými antithesemi a lesklými obrazy smyslnými, často nudné mnohomluvnou sofistikou zamilovanou a hravým líčením vášní a citů. Větší cenu básnickou mají znělky Shakespeare'ovy, a ač jsou básněny pod vplyvem modního básnictví tehdejšího, vynikají v každém ohledu nad plody podobnými doby tehdejší a to nejvíce hloubkou myšlének a opravdivostí citů.

Vrátíme se nyní k životu Shakespeare'ovu. Již v 18. roce věku svého se oženil, pojav za manželku dívku o 7—8 let starší než sám byl — *Annu Hathaway-ovu*, dceru zámožného hospodáře. Co našeho básníka k tomu kroku pohnulo neb donutilo, lehko se dá posouditi z toho, že křtiny prvního jeho dítěte, dcery Susany (dne 26. máje 1583) do šestého měsíce po svatbě padají. Zdá se tedy, že sňatek ten byl nejen následek lehké mysli, nýbrž také spolu příčinou jiného kroku rozhodného, s mravního však stanoviska závadného. Jak již podotknuto, opustil asi po roce 1585, v kterém mu byla manželka jeho dvířata (syna Hammeta a dceru Juditu) porodila, rodinu svou a šel do Londýna.

Neukojenost mysli, nenacházející, jak se zdá, ani v lůně své rodiny ani v úzkých poměrech svého postavení a své otčiny to, čeho rozsáhlý a vysoký jeho duch požadoval, byla bez pochyby hlavní příčinou kroku tohoto. Možná, že staré podání, dle kterého Shakespeare tímto opuštěním své otčiny ujisti chtěl nemilým následkům, povstalým z přílišné obliby v zábavě lovecké, něco pravdy do sebe má, jako i to, že

kách těchto. Bez odporu náležeji mezi nejlepší básně formy této, a slova Platenova úplně o nich platí:

Du ziehst bei jedem Loos die beste Nummer;
Denn wer, wie du, vermag so tief zu dringen
Ins tiefste Herz? Wenn du beginnst zu singen,
Verstummen wir als klägliche Verstummer.

Shakespeare in seinen Sonetten.

jej do Londýna lákala chuť po divadle, jež byl seznal a společností kočujících, Stratford často navštěvujících. Že jej svazky rodinné tak málo poutaly, má snad svou příčinu také v úpadku blahobytu a zámožnosti domu otcova, hlavní ale bez pochyby v tom, že manželství Shakespeareovo k blaženým přičisti sotva lze. Toť vysvětlá z poměrů již uvedených, a lze se domyslíti z toho, že ve všech básních, do doby prvního jeho pobytu v Londýně padajících, nikdy se nepotkáme s nějakou upomínkou na manželku a rodinu, ano naopak básník u prvních svých plodech dramatických s jakousi oblibou líčí ženy zlé a vadivé a dává výstrahu muži, aby si nebral za manželku dívku starší než je sám²⁾. Je k vší velmi podobno, že trpké upomínky a vlastní zkušenost mysl a cit básníka, jinak tak nestranného, jenž sám později přechlechlé povahy ženské kříd, tak rozdráždily. Ať ale krok tento měl příčiny jakékoliv a ačkoliv s mravního stanoviska bez vady není, přece se musí považovati nejen za nulný výsledek, nýbrž i za požadavek velkého povolání Shakespeareova. V úzkých poměrech Stratfordských byl by světovládny genius jeho zakrněl, kdežto v Londýně, kde právě tenkrát společenský, státní a duševní život v bujně síle kypěti počínal, úrodnou půdu a podněty účinně nacházel. Rok, kdy Shakespeare Stratford opustil, nedá se přesně ustanoviti; nejspíše se to stalo asi 1586—87, v 22. neb 23. roce věku básníkovy. O prvních dobách pobytu jeho v Londýně kolují některá stará podání, jak se zdá, jen málo pravdivá, jmenovitě, že před divadly stával a navštěvovatelům za nějaký malý peníz koně opatroval.

Je a některých lidí zvláštní snaha vyličovati při velkých

2) Též poslední vůle Shakespeareova dává podobné svědectví; své ženě odkazuje mimo podíl zákonem jí patřící jenom *nejlepší postel hned po nejlepší*, a to v připsu jen pozdějším. Přezila jej o sedm let. Syn jeho jediný Hammet umřel již r. 1596, dcera Judita nezářavila dítě po sobě, vnučka jeho Alžběta (po dceři Susaně), dvakrát provdaná, umřela bez dětí r. 1670 a s ní vymřel rod našeho básníka.

našich bídné jich postavení ve světě. Zdá se že protiva velkého genia a bídy pozemské myslí lidské nějak lahodí. To i při Shakespeare'ovi pozorujeme, tu však se to činí na ujmu historické pravdy. Z celé anekdoty nahoře uvedené bude asi jen to pravda, že Shakespeare brzo s divadlem a herci ve styky přišel, nikterak ale v tak bídném a nízkém postavení. Vypátralo se, že básník náš tenkrát již se znamenitými velmoži obcoval, ano kdybychom i těch důvodů neměli, svědčí jiná okolnost proti onomu podání. Zachovala se listina od r. 1589 — žádost herecké společnosti ³⁾ na tajnou radu královny, v které se jméno Shakespeare'ovo mezi 16 účastníky a podnikateli (*Sharer*) té společnosti na 12. místě nachází. Takový *Sharer* nebyl ale pouhý sprostý herec, nýbrž podnikatel divadelní, postavení při tehdejší přízni zámožné části obecnstva k divadlu dosti výnosné, neboť vynášelo tenkrát jedno představení v průměru 10 lib. sterl. ano i 20, což dle našich poměrů a peněz asi 600—1200 zl. stříb. činí, summa opravdu dosti znamenitá.

Mladěbné tyto věci uvádíme jen proto, aby se odstranělo živé mínění, rádo si Shakespeare'a představující jako nějaké *genie sauvage* a ve světě se potloukající, kdežto on byl muž nejen úlibeké a rozsáhlé vzdělanosti, nýbrž také pořádného postavení ve světě, což všem šlištřům k potěšení a všem divokým geniům k pohoršení sloužiti může. ⁴⁾

Je staré podání, že Shakespeare byl jen prostřední herec a ví se s jistotou, že ve svých kusech jen malé úlohy hrál, k. p. v *Hamletu* ducha. Zbytečná je arci snaha některých kritiků, z našeho básníka i velkého herce učiniti: Sophokles byl také jen prostřední herec a Schiller ani to ne. Je k víře velmi pochybná, že Shakespeare na svými hereckými vlastnostmi, nýbrž hned na počátku svými básnickými čestné

3) Společnost ta našla dle spůsobu tehdejšího jméno lorda Chamberlaina (p. komorního) hraběte Leicestra.

4) Angličtí životopiscové básníka našeho vypočítali, že roční příjem jeho činil asi 400 lib. sterl., což dle našich poměrů asi 2000 lib. aneb dle našich peněz 20,000 zl. stříb. dělá.

a výnosné místo v na hoře uvedené společnosti divadelní si zjednal.

O začátcích jeho dramatického umění ovšem se jen málo ví; zdá se, že nastoupil dráhu svou dramatickou spracováním a připravováním pro divadlo kusů cizích a starších. Kritické vytkli celou řadu takových kusů, stopy některé genia Shakespeareova na sobě nesoucích, o kterých pochybno je, zdali Shakespeare je původně básnil nebo jen vzdělal.

Kdy svou dráhu nastoupil, nedá se docela jistě určití. Z rozličných porovnání lze se domyslití, že to bylo asi roku 1587. Nejstarší Shakespeareův kus „*Titus Andronicus*“, o kterém se s jistotou skoro ví, že od něho pochází, přišel na divadlo asi roku 1588, neboť roku 1614 Ben Jonson, o něm se zmiňuje, praví, že je 25—30 let starý.

Roku 1592 byl Shakespeare již miláčkem obecnstva.

Někteří angličtí kritikové brali v pochybnost, že by Shakespeare byl svou dráhu dramatickou nastoupil zpracováním kusů cizích; velký jeho genius prý by to nebyl snesl. Nám se zdá náhled ten mylný; Shakespeare byl v tom ohledu tak naivní a skromný, docela jinak než moderní hlavy genialní, že i v nejlepších svých kusech se nestyděl ze starších her cizích některá místa uváděti. Básník a doba tak plodná a bohatá nezná ono pachtění se po originalosti, jaké před nějakým časem v módě bylo na znamení, že se jí právě té vlastnosti nedostávalo. Velmi dobře také Gervinus podotknul, že z básníka, prvním pokusem již originalně vystoupivšího, sotva velký a plodný básník se vydaří; toť že je pravidlo, stvrzené historií literární. Tak vidíme, že i Shakespeare v prvních svých básních docela se řídil duchem času svého, ano i tu, kde stojí tak vysoko, jako kterýkoliv básník věku a národu každého — v dramě začal abych řekl v službě obecnstva, kdežto naopak nyní u některých modou bylo a znamením vyššího povolání, opovrhovati jím a psáti pro věky budoucí, — samé věci, buď o chorobě duševní času neb básníku svědčící.

Tenkrát se vůbec také dramatické básnictví nestavilo tak vysoko, jako svrchovaná tato forma, básnická se stavěti má. Básník náš pracoval co praktický podnikatel pro divadlo a obecenstvo. Z toho stanoviska se má dle našeho zdání považovati také spor o původu některých kusů, Shakespeare'ovi tu připisovaných, tam odpíraných, a zajisté snad se Tick nemýlil, přičítaje jemu mnohou dramu ceny nižší, již přisnější kritikové zavrhlí.⁵⁾ Na mnohé z nich snad měl alespoň

- 5) To platí hlavně o *Periklovi* a *Titu Andronikovi*, o něm dlouhý spor byl. Na *Lokrinovi* měl bez pochyby velkého podíl, tak též na starším králi *Janovi*. Možná že i *Arden Feverhamský*, *život a smrt Tomáše Cromwella* a *truchlohra v Yorkshir'e-u* od něho pocházejí; o králi *Eduardovi III.* tvrdí to *Ulrici* s jistotou. Skoro všem se zavrhují: 1. Nárok *Parisův*, 2. *Sir John Oldcastle*, 3. *Krásná Bma*, 5. *Mucedorus* a 6. *Marnotratný syn Londýnský*.

Ulrici ve svém spisu: *Shakespeare's dramatische Kunst*. Leipzig 1849 o kusech těchto obšírně a důkladně jedná (p. 718), opíraje se na výsledky anglických kritiků, kteří v tom ohledu ohromnou látku snesli.

Dle téhož historika literárního uvedeme tady řadu dram Shakespeare'ových dle pořádku chronologického, sčítav, jak sám *Ulrici* praví, s jistotou ustanoviti se nedá.

I. doba 1586—1591 neb 1592.

1. Zpracování <i>Lokrina</i>	1586—87.
2. <i>Perikles</i>	1587.
3. <i>Titus Andronikus</i>	1587—88.
4. Zpracování staršího krále <i>Jana</i>	1588.
5. Zpracování staršího kusu o <i>Jindřichu VI.</i>	1589.
6. <i>Tragedie o Richardu, vévodovi Yorkském</i>	
7. <i>Eduard III.</i> (pochybno, zdali od Shakespeare'a, <i>Rötscher</i> a <i>Ulrici</i> mu jej přičítají, <i>Gervinus</i> odpírá)	1590.
8. <i>Omylové</i>	1591.

II. doba 1591—1597 neb 98.

9. <i>Marná láska snaha</i>	1591—93.
10. <i>Šlechticové Veronští</i>	
11. <i>Konec vše napráví</i>	
12. <i>Romeo a Julie</i> (v první formě)	1592.
13. <i>Jindřich VI.</i>	(druhé zpracování) 1593—94.
14. <i>Richard III.</i>	

podř. Prvotní jeho dramatického umění splyvá s dobou, v které povstaly, a Shakespeare započal, kde vrstevníci jeho Kyd, Greene, Marlowe, Peele a j. přestali. Jako Goethe k. p. pro každý hlavní směr současné literatury zanechal repraesentanta, tak i Shakespeare zvětšil směry dramatické literatury věku svého prvními svými pokusy; co později v letech nejvyšší síly tvorčí vyvedl, — jeho arciděla nedají se ovšem porovnatí než z daleka s tím, co před ním anglické básnictví dovedlo. Tato sblíženost Shakespeare'a s vrstevníky

15. Richard II.

16. Jindřich IV. (první díl) 1595.

17. Jak se krotí slá žena } 1596.

18. Jindřich IV. (díl druhý) }

19. Kupec Benátský 1597.

III. doba 1597 neb 98—1605.

20. Sen noci Svatojanské 1597.

21. Hamlet 1598.

22. Co ráčíte 1598.

23. Mnoho hluku bez potřeby 1599.

24. Jindřich V. 1599.

25. Jak se vám líbí 1600.

26. Veselé paničky Windsorské 1600.

27. Troilus a Kressida (první zpracování) 1601.

28. Othello (první zpracování)? 1602.

29. Poslední zpracování Hamleta 1603.

30. Truchlohra v Yorkshire'u 1604.

31. Veta za vetu 1604.

32. Lear 1605.

IV. doba 1605—1613 neb 14.

33. Julius Caesar 1606.

34. Antonius a Kleopatra 1607.

35. Coriolan 1608.

36. Troilus a Kressida 1608.

37. Cymbeline } 1609—10

38. Macbeth }

39. Bouře }

40. Báchorka 1610—11.

41. Ján

42. Othello 1612.

43. Druhé zpracování Vety za vetu }

44. Jindřich VIII. 1612—14.

45. Timon Athenský.

básnickými jest věc docela přirozená; mladý začátečník z venkova, přišed do Londýna, musel žasnouti nad slávou a triumfy Marlowe'ovými na divadle a plouti na čas v proudu oblibeného tenkrát směru, než se velký genius jeho prodral, což tenkrát nebyla tak snadná práce; on musel nejen novou formu ale i nový takřka názor světa utvořit, uzavíraje starý věk dramatického umění a otvíraje nový. Novější básníci, k. p. Göthe a Schiller u Němců měli lehčí práci, opíraje se na pravzory antické a Shakespeare'ovy. Náš básník ale našel v Londýně surové počátky buď prostonárodní buď jakově učené, — krvavé tragédie, přeplněné hrůzami a naduté frasemi bombastickými, nemotorné hry historické aneb sprosté šašky bez formy a idey umělecké. Stopy toho nesou první hry Shakespeare'ovy, jmenovitě jeho Titus Andronikus, Perikles a Jindřich VI., kteréž nám obraz dávají hlavních tenkrát směrů. Perikles patří totiž k druhu epicko-romantických kusů, Andronikus ke krvavým tragédiím, jichž hlavní obsah byla krutá pomsta, jak tenkrát na divadle náramně se líbily; — Jindřich VI. k tak nazvaným *historiám*. Velký pokrok ale již učinil ve veselohrách, a žádný plod tehdejší nemůže se rovnati s prvními hrami jeho, jako jsou: *Marná lásky snaha* a *Šlechticové Veronští*.

Na nich je patrné, jak brzo Shakespeare'ův genius se odvrátil od surových a dílem nechutných počátků předchůdců svých a samostatnou dráhu nastoupil, veden jsa pouze tvorčím duchem svým. Tyto dvě veselohry Shakespeare'ovy stojí na rozhraní dvou dob dramatické činnosti jeho.⁶⁾

6) Jsouť dle úsudku kritiků anglických první docela samostatné kusy našeho básníka; jeho *Omylové* (stará látka, kterouž byl již Plautus dle řeckých vzorů zpracoval) zakládají se na starším kuse. Možná, že Shakespeare znal *Menaechmy* Plautovy, ačkoliv kromě látky vůbec žádných styků s nimi nemají. Spíše použil Shakespeare starší kus anglický jména stejného, jenž se okolo 1580 při dvoře královském hrál. Do první doby klade Gervinus také komedii: *Skročení slé ženy*, nacházejí v ní stopy italské komedie, jak ji Machi-

Diviti se musíme, kterak obecenstvo anglické, na jiné věci navyklé, tak brzo zalíbení najíti mohlo na hrách těchto; zdá se skoro, jako by se bylo vyvíjelo a rostlo zároveň s geniem Shakespeareovým.

Nebude snad nazbyt ohlédnouti se na divadlo, na kterém tyto a skoro všechny kusy Shakespeareovy se provozovaly.

Hrány byly od společnosti již nahoře uvedené lorda Chamberlaina (komorního) hraběte Leicestra, ku kterém sám Shakespeare náležel, z počátku co podnikatel a herec, později jen co podnikatel. V čele jejím stál James Burbadge, přítel Shakespeareův. Byla to první stálá společnost, vynikající pade všemi ostatními a Shakespeare při ní zůstal až na konec své dráhy dramatické. Hrála ve starém klášteře černých bratří (Blackfriars) a dařilo se jí tak dobře, že již r. 1593 Richard Burbadge, který nyní v čele společnosti stál, nové a větší divadlo vystavěl (Globus) a staré zvelebil. Shakespeare měl podíl na obou. Městská rada a purkmistr Londýnský brali velké pohoršení na světáckém veselí her divadelních a snažili se je zastaviti, ano když nic jiného nepomohlo, chtěli divadlo Blackfriarské koupiti. Společnost chtěla za ně 7000 lib. sterl. (dle našich peněz a poměrů = 350,000 zl. stříb.). Shakespeareovi patřilo šatstvo a nářadí, jež cenil na 500 lib. sterl.; každý podnikatel bral ročně 133 lib. sterl. Na šatstvo se tenkrát více nevynakládalo v poměru než na ostatní věci; jmenovitě bylo jeviště velmi jednoduché. Při truchlohrách bylo černými koberci zavěšeno a nápis na černé tabuli oznamoval místo, kde se děj koná. Proto se nemusel básník ostýchatí proměnění místa; les, moře, bojiště, zahrada, síně, a t. d. představovaly se docela stejně; malé ležení uprostřed jeviště znamenalo loď, okno, pavlač, věž a cokoliv jiného. Pohyblivé dekorace v Anglicku trprvé roku 1605 se vyskytují.

velli a Ariosto na základě Plautinské vzdělali, jmenovitě prý upomínají některé scény dotčené veselohry Shakespeareovy na *Suppositi* Ariostovy.

Na takovém jednoduchém místě a tak malými prostředky představovaly se nesmrtelné dramy Shakespeare'ovy, pravý opak to našich tak nazvaných *strojených kusů*.

Nemysli však nikdo, že dramatické umění na nízkém stupni stálo; jméno *Shakespeare*'ovo a obecněstvo, do představení kusů jeho se hrnoucí dávají svědectví o znamenitém rozkvětu umění tohoto. A zajisté stálo i herectví na vysokém stupni vzdělanosti a nadání přirozeného, tak že vše přispívalo k dovršení tohoto umění nejvyššího a nejušlechtilějšího. Doba slavného rozkvětu ale netrvala dlouho, sotva 20 let (1590—1610). Rychlý a bujný rozkvět tento předcházel rozhodnou dobu v anglickém životě, jejížto hlavní momenty byly puritanský fanatismus, Cromwellova republika, nesmyslná restaurace a konečný úpad Stuartů. Ještě než si horlivci puritanští svůj svatý hněv na hříšném komediantství vyliili, panoval již nějaký dušný vzduch; nákaza a rozsedliny v ústrojí státním a náboženském Anglicka po smrti Alžběty se mocně jevitě počínaly.

To a jiné poměry působily velice na Shakespeare'a, jakýsi přisný, melancholický duch se jeví často v posledních výtvorech jeho a básník náš konečně opustil Londýn (1613—1614), jak se zdá, aby ušel poměrům přičícím se jasnému a vysokému jeho duchu. Vrátil se v lůno své otčiny jako plavec do přístavu čestného a klidného po mnohé hrdé a odvážlivé plavbě po oceanu slávy nesmrtelné a také po mnohém vlnobití a mnohé bouři.

Několik let ještě tu žil, jak se zdá jen málo s divadlem a uměním dramatickým se zanášeje; napsal svou poslední vůli (25. Břez. 1616) a umřel 23. Dubna roku téhož.

Na hrobě jeho stál z počátku jen sprostý kámen, na němž několik veršů, dle podání z druhé polovice 17. století, od Shakespeare'a samého pocházejících, napsáno bylo; teprve r. 1623 postaven mu byl oublednější pomník, nepochybně na útraty zetě jeho Dra. Halla. Do kamene vytesán sedí tu básník, v pravé ruce drže péro, v levé svinutý papír. Pod poprsím stojí následující latinské verše:

Judicio Pylium, genio Socratem, arte Maronem

Terra tegit, populus moeret, Olympus habet,

a pod nimi několik anglických veršů, pravících, že závistivá smrt tu uložila *Shakespeare'a*, za nímž přirada umřela, jehož jméno krásněji hrob zdobí než nádhera. Podobizna básníkovy na pomníku se srovnává s rytinou v prvním vydání děl jeho ve fol. 1623, jen že na rytině tvář jeho má přesnější výraz. Ben Jonson chválí její podobnost. Bez pochyby nám tedy podávají známé a vůbec rozšířené podobizny věrný obraz básníka našeho.

Mohli jsme jenom povrchními rysy nakreslití slabý obraz života velkého toho genia, arci jen málo proměn zevnějších poskytujícího, neboť jeho život je čistě duševní, a historie nám, jako na znamení toho, jen tuze málo zachovala o událostech zevnějších jeho.

Zajisté ani takoruka nestojí za to, po slabých stopách jeho života slídit, kdežto každý list děl jeho nám otvírá průhled do života tak bohatého a hlubokého, že všechna dobrodružství a proměny nejrozmanitější jako hříčka před ním mizí. Díla *Shakespeareova* jsou pravý životopis jeho, a to nejen snad v nějakém smyslu tropickém, nýbrž skutečném, jelikož jsou pravý odlesk a obraz bohaté a velké duše, z níž vyšla bez modní reflexe z bezprostředního vědomí a plné síly tvorčí.

Čtenář cítí zajisté, když *Shakespeare* líčí *Jindřicha* neb *Percyho*, že to je duše a srdce básníkovy.

Vždyť i *Göthe* také všude téměř sebe líčí, ale jak daleko stojí tu se svou reflexí za ryzí a bezprostřední jadrností velkého básníka britského, jako člověk ze světa industrialně-civilisovaného za hrdinou ze světa heroického.

Tato ušlechtilost povahy je právě stránka, na kterouž velký ohled se brátí musí, jelikož se nám zdá, že co do mravní jadrnosti a zdravého názoru světa málo který básník k *Shakespeareovi* rovnati se může, a oboje, — duch děl jeho a povaha osobní básníkovy splývají v krásné souměrnosti.

V tom ohledu se úplně každý nepředpojatý shodne

s Ulricím ⁷⁾ pravícím, že Shakespeare nebyl jen velký básník, nýbrž i velký a ušlechtilý člověk. — I to, že život jeho zevnější tak pokojně mu uběhl, svědčí o klidném, širokém a velebném proudu jeho vývinu duševního, o jasném a nebeském vzduchu, v jakém duše jeho žila. A to vše má větší váhu proto, že v duši, jaká byla Shakespeare'ova, při tak obromatých silách i smyslnosti a vášně mocnější být musely. Kdo slyší v básních jeho ohromné výbuchy vášně, hluboký a pronikavý hlas citů, vlnobítí a bouření nárazi-
vostí, kdo vidí mnohotvarné hry bohaté a horoucí obraz-
nosti, musí si pomyslit, že básník to, co tak pravdivě a živě
vyličil, sám v duši přežil, neb alespoň zárodky toho v prsou
svých nosil; jak podivu hodná je tedy síla, která nad tím
nade vším mocně vládla!

-
- 7) Musíme jinak ale litovati, že tento literární historik zásluhu svou o Shakespeare'a stentil tím, že jej natahuje na skřípeč soustavy jakési filosoficko-náboženské. S jakou k. p. směšnou horlivostí záhlí proti názledu některých anglických kritiků, že Shakespeare byl tajným katolíkem, která domněnka se zakládá na katolickém traktátu od jakéhosi Jana Shakespeare'a pocházejícího, z čeho se soudilo, že snad otec našeho básníka byl katolík. Ulricí se z toho raduje, že v něm vidí vždy protestanta. Důvody jeho jsou ale tak slabé jako celé jeho horlení směšné.
-

1. Monumenta linguae palaeoslovenicae e codice supraliensensi edidit F. Miklosich. Vindobonae 1851.
2. Lexicon linguae slovenicae veteris dialecti. Edidit F. Miklosich. Vindobonae 1850.

Od jeho krajana O. s doplňky od B.

(Dokončení.)

Ostatně jest jak orthografie tak konstrukce v celé knize dosti nejista, tak že to samo slovo velmi rozdílně psáno nacházíme. Staré jen v Assemanském rukopise přicházející slovo **лани** jest psáno **въ лани** 321. а въ **л'а'л'и** 404. **иани**, **иани** i **иани** 164. **вн** místo **в'и** 52, **вн** místo **в'и** 113 dvakrát. **неган** 300, **некан** 286. 302 а **нек'ан** 115. Pak jsou nepozorností písařovu proměněna písmena **пратива** 333 m. **протива**, **ржжж** 394. m. **ржкомж**, **режжжж** 142. m. **рекомжж**, **мжж** 447. m. **мжжжж**, **ст'гга** 295. m. **ст'ггга**, **привеса** 321. m. **принесла**, **с'ла** 443. místo **з'ла**, а naopak **прозльзгн** 232. **прозльзгнх** 322. **зльзгн** 408; potom **своботъ** 356. а **свободы** 242, **ратъ** 202. dvakrát místo **радъ**, **бесада** 268. místo **бес'ада**, **цасароу** 142. m. **ц'сароу** **дасте** **ин** **мсте** 93. m. **дасте** **ин** **мстн**, **хоухота** 221. m. **соухота**, **кнхххн** 103. m. **кнхгххн**, **погребаета** 346. místo **погребаета**, **мст'ант'ъ** 86. m. **мст'ант'ъ**, **сн'а** 118. m. **с'а**, а jak v omylech opraveno **б'ла** 272 m. **б'ла**. Vynecháním litery: **лжжжж** 446. m. **лжжжжж**, **б'вствоу** 353. m. **б'вжствоу**, **п'ровъ** 159. m. **п'ровъ**, **от'мжт'ъ** 286 m. **от'мжт'ъ**, **от'б'мжжшт'а** **л'а** 214. m. **от'мжжшт'а**, **ловъ** 14, m. **л'овъ**, **ом'р'шт'а** 373. m. **ом'р'шт'а**. **Оуктор'**

149. m. Оункторъ, Васнскъ 15. m. Васнанскъ, мастърн
 430. m. манастирн. Zvláštní jest смотрѣ 245. а расмаш-
 траж 427. m. смотрѣ, разсматримъ. Obyčejná vypouštění
 в jsou: обнвѣше 414. m. обнвѣше, ъ: обави 403, обавнѣ
 409 m. обѣвн, з: вестраха 308 m. безъ страха, вестоуда
 398 m. безъ стоуда, вевннотъ 446 m. безъ уннотъ, вевѣствоуда
 393 m. безѣствоуда, нцрѣкѣвъ 148, нцѣвнн 437. Míchá-
 ním pohlaví a pádů: едно талантѣ — н талантѣ во съде
 сжѣтъ 280. хранѣштѣ н кошнѣж н дѣннѣж 214. 219. místo
 obyčejného дѣнѣж; пѣштнѣжго огнѣ 165 m. obyč. огнѣ;
 на жрѣвѣте а hned dále на жрѣвѣтѣ 240; отъ многѣхъ
 вратнѣ 117 m. вратнѣ; проврѣша жѣзлѣ междоу рѣкѣма н
 стегнотъ его 190 m. стегнотѣ; ано už: богѣта нѣкогѣго
 дѣштеръ 402 m. дѣштѣ, прншѣствнѣж 225 m. прншѣствнѣж,
 съ жѣнож своѣж н сѣнѣжн 443 m. сѣнѣж. V přídav-
 ných: къ дрѣвоу зѣлѣ 356 m. зѣлоу; еднѣ же трѣпѣза
 н богѣтоу н оубоуоуѣмоу 376 m. оубоуоуѣ; сѣлоуѣнѣса
 коупѣцоу нѣкѣторѣоуѣмоу гнѣвѣшоу вѣлѣбѣдѣ своѣ 159.
 místo гнѣвѣшоуѣмоу; къ одѣснѣж стоаштнѣжн 93 místo
 стоаштнѣжн; хрѣстѣсовѣж нз црѣвѣжѣхъ порождѣнѣж
 340 m. хрѣстѣсовѣ; то, ежѣ вѣ рѣкѣ 150 m. вѣмѣ; н азъ
 вѣ прѣдѣмѣж его 307 m. вѣмѣ прѣдѣмѣж н; ежѣма бо нѣ
 вѣдѣстѣ дѣ 308 m. нѣмѣж; гнѣвѣтѣ са на тѣхъ 300 m. на-
 тѣж. Chybně zajisté jest радѣоуѣше са 432 m. радѣоуѣше са
 tak jako вѣзѣмѣтѣ 290 m. вѣзѣмѣтѣ, aneb вѣнѣмѣтѣ, нарнѣж
 235 m. нарѣж. Zdaž ношѣмѣтѣ, сѣвнѣрѣмѣтѣ 360, дѣмѣ-
 шѣтѣса 339, нѣвѣмѣтѣ 359 místo ношѣмѣтѣ, сѣвнѣрѣмѣтѣ,
 дѣмѣтѣ са, нѣвѣмѣтѣ pouze po kláštersku а ne z života tvo-
 řeno jest, аť rozhodnou i jiní znalci. Mnohá místa jsou
 s infinitivy místo supin, а нѣкѣтѣ supina mají neprávě ak-
 kusativ místo genitivu po sobě. Rozmanit však jest písař
 náš, i z jednoho kořene má hned po sobě благѣсловѣнѣж,
 благѣсловѣсѣнѣж і благѣсловѣшѣнѣж. Mnohá slova jsou patrně
 nedobře čtena aneb oddělena ve vydání tomto: tak jako jest
 v Bibliografických listech 1825. na str. 195 тѣлѣ pod slo-
 votíldou, tedy тѣлѣсе а не jako v knize této тѣлѣ 337,

так také musí býti pod dobrotitlou ^Aгд 215, tedy градъ,
 pod vědititlou ^Ддръ 343, tedy дрѣвъ, pod tverdotitlou ^Твѣтъ
 417, tedy вѣтѣтъ, pod kakotitlou ^Кка 379, tedy како а не
 ка, ano i прѣсто 356 musí míti nad sebou ludititlu, а въскр'нетъ
 357 jest jistě въскр'нетъ s obráceným háčkem, což se čte
 въскрснетъ. Pak доньца 390 vypuštěno je ko: до коньца.
 Špatně rozděleno jest проуда 156 m. проу да, проутоу
 286 místo проу тоу, проуи 306 místo проу и. Тоу
 Ноу христосовъи образъ 348 jest христосовъ и образъ;
 вѣтон же вѣвма 141, jest въ то и же вѣвма; а па-
 opak и овловызда и jest и овловыздан; о немоуже
 416 jest онемоуже, tak jako opravované бы вѣтоу dobře
 vytisknuto jest съивъ тоу. Rozděleně psáti příslovky nepro-
 zrazuje dobrého grammatika a ještě chatrnějšího lexikografa;
 а jak takové příslovky hledati v slovníku ⁹⁾? въ ннж 176 jest
 zajisté cos jiného nežъ въннж místo въедннж jako ннокъ
 místo едннокъ, *semper* (krajinsky *vedno*), totiž *in aliam*,
 tak také по томъ 307, 399 *post hoc* а потомъ *postea*, въс-
 кжж 177. 214. 318 *ad qualem* i въскжж *quare*, отъ сжаоу
 355 jest *a judicio*, отъсжаоу *inde*, си рѣвъ 332 *hic sermo*,
 си рѣвъ *nempe*, tedy не въ дроугмѣ 401, въ коупъ 388,
 по не, по неже 298, за неже 366. 307. 381, съ проста
 211. 213 не прѣва 254, отъ кжаоу, отъ кжаъ 373, отъ
 нмаъже 386, до селн 287, до селъ 352, до неаъже 159,
 до съде 379 ale spojeně въдрогмѣ, вжкоупъ, поне, поне-
 же, данеже, съпроста, доселн, доселъ, донелъже, досъде.
 V rukopise tom jsou taková slova, ješto ještě jen v různých
 od sebe nářečích v užívání jsou, jako дѣльннкъ 292, ка-
 хатель 37, опона 361. 387. вратка наша имісаль 306, сте-
 жеръ 44, абы быль съде 223 dvakrát 226, и лежитъ
 възнакъ 344 zcela česky; бесада 268 *besiada*, polsky:

9) Всеже, всетакъ, наже *přece*, není v ruských slovnících,
 protože to píši все же, все такъ.

грѣдѣ 240 v smyslu *oslaven*, опашь 54, 102 lužicko-srb-sky; въсѣкога 345, непознаеть юга бога с нмъ 392 jiho-srb-sky; повиновати са 186, въ своемъ 186, zcela rusky; кжштѣ 311, пѣцѣлѣ, стрѣкѣ, сокачѣ 86, 208, сокачнѣ 327, шаруна 312, си про свою, ти про твою 293, zcela bolgarsky. Do které vlasti rukopis tento přisouditi? Myslíme do kláštera, a sice ke Karpatům někde v Sedmihradsko, prozrazují to i slova роуи'скын 90 i роуиинъ 283, že mezi Rumuny psán byl, odkudž velmi snadno v XVI věku i Alexandrem Chodkiewiczem do supraslského kláštera dostati se mohl. Písmo jeho zajisté veliké stáří prozrazuje, a soudili bychom, že klášterským kalligrafem a ne překladatelem samým psáno jest, a že i tomu některé ty nesprávnosti v jazyku připsati dlužno; snad sobě právě přepisovatel obroučky okolo ж v konceptě byvší nepovšiml, a tudy съ ѳомѣ 392 dvakrát, снѣж 225, лѣствнцѣ нмѣ върѣ на небо поставнѣ 260, съ воєводѣ 52 a прѣдѣ воєводѣ 111 съ лѣпыннѣ въздържанннѣ и внстотѣ 314, єдннѣ реуєно бѣистѣ, а гласѣ єд'нѣ реуєнѣ tamž 314, místo ѳом(ж), снѣ(ж), вър(ж), воєвод(ж), внстот(ж), єднн(ж), єд'н(ж) napsal, neboť všude jinde v nesčíslných místech pravidelně ом stojí. Překladatel zajisté zápasil i s jazykem, jak to kontrastnost slohu proti jiným překladům ukazuje, a už радочуше, възъматн svědčí, že to ze života vzato není, nýbrž v samotě klášterské jako miklošičovské берѣхѣ, берѣше, берѣховѣ ald. utvořeno jest ¹⁰⁾. To však důležité vážnosti knize této, která drahým pokladem starého jazyka zůstává, neujmá. Ale obrátíme se nyní k tomu, jestli srdnatý pěstoun staroslověnčiny F. Miklošič pokladu tohoto svědomitě užil? To se arci nezdá, neboť ho pro svou „Formenlehre“ ani nepřečetl, píšeť tam str. 21: „на habe ich nur im dual. accus. gefunden,“ a v supraslské knize od něho vydané str. 156 stojí „с нмн же н на да бѣховѣ съподобенѣса,“ a to jest nominativ, není-li pravda? Takového by se ještě více

10) Tak též невѣстникѣ dle *μνηρος* místo obyč. женихѣ.

našlo, ale nekažme mu jeho skvělé slávy, a vizme raději, zdaž pro svůj *Lexicon linguae slovenicae veleris dialecti* tato Monumenta přečetl, aneb aspoň sám přečetl? V nichby byl mnoho vzácných slov našel, po nichž toliko loví, neboť mu běží více o chloubu než o vědu. Uděláme tedy paběrky z vydané od něho knihy „*Supraslského rukopisu*.“

АДАНІ І АДЪНІ f. lođ, navis 321, 404.

АЦѢ conj. аѣ, jeaſi, si, 226, 293. 306.

БАГРНТИ, nacheť barviti, purpura tingere 295.

ВЪЗМАВЪСТВІЕ n. mlčení, silentium 350.

БЕСПЛАЧЪНЪ adj. neplačtívý, illacrimabilis 322.

БЕВЪСТВОВАНІ, zneuctivati, imprudentem esse 393.

БЛАГОДАРЪСТВІЕ n. vděčnost, gratiarum actio 280.

БЛАГОУЗВОЛЬНЪ adj. dobře vyvolen, probatus 276.

БЛАГОСЛОВЕСТВЕНІЕ n. blaho-slavení, benedictio 378.

БЛАЖЕННУВЪ m. pohoršlivec, scandala praebens 393.

БЛЖЕНУВЪНЪ adj. blíženci, gemellus 329.

БЛАДЪНЪ adj. laškující, nuxax 415.

БОГОКОТОРНЪ adj. Θεομάχος, s bohem válčící, cum deo pugnans 388.

БОГОЛЖКВЪ adj. bohaprázný, Θεοποηρός, deo improbus 98.

БОГОСЛОВНІ, bohu chválu vzdávati, deum colere 318.

БОГОУБИИЦА m. bohobijce, Θεοκτόνος, qui deum occidit 358.

БОЛЖУТА f. kopí, lancea 261.

БРАНЬСКАЯ ХИТРОСТЬ f. στρατήγημα, fraus bellica.

БРАТОЛЮБЪСТВІЕ n. φιλαδελ-

φία, bratromilství, fraterna caritas 269.

БРАТЬЯНИИ adj. bratrský, fratris 272.

БРЪСАЛО, n. roucha, linteam 293.

БРЪННІЕ n. bláto, lutum 286.

БЪХИВЪ, 381. БЪШЬЮ, ὅλος; arci, ovšem, omnino 386.

БЪЛАННА f. πράγμα, děj, casus, res. Igor.

БМІЛІА, τῷ ὄντι, jistě, revera 168.

БЪЖАРНИИ adj. bdivý, alacer 432.

БЪКННІЕ n. bití, percussio 286.

БЪДЪКЕ comp. potřebněji, magis necesse 279.

БЪСОВОТВО n. δαίμονιον, bdsouství, daemonium 123.

ВАТРА f. πῦρ, oheň, ignis, Joan Exarch bolg.

ВЕЛЫМЪДРОВАНІ, μεγαλοφρονείν, velemoudřeti, magno animo esse 121. 404.

ВНАДЪ m. εἶδος, vid, figura 132.

ВННОВЪНЪ adj. původčí, auctoris 331.

ВННННННЪ m. αἴτιος, původce, auctor 287.

ВЛАСТІ, ВЛАДЖ, ἄρχω, vlásti, vládnouti, imperare 352.

ВЛЪШЬСТВІЕ n. magia 115.

ВЛЪНЪНЪ adj. vzlňn, fluctuosus 297.

ВОЛЕ adv. ἄρα, arci, sane 344. 345 bis.

ВОШТАГА f. τυρίς, tlouk, drkole, fistuca 63.

вратъ m. *κολαστήριον*, kolonrat
k mučení, skřpec, equuleus
sed non χύτρα, olla 197.
врътпограаъ m. *κῆπος*, za-
brada, hortus 163 bis, 164.
въвѣрнѣти, *πιστεύειν*, světi-
ti, credere 278.
въдрогъгъ adv. *ἄλλοτε*, jindy,
alio tempore 401.
въжнзати сѧ, *φλεγμαίνειν*, vzi-
hati se, zapalovati se, ar-
descere 326.
възгрѣдѣннѣ n. *vzhrození*,
ὑπερεγείνεια, superbia 427.
възражѣннѣ, *vzraziti*, evertere
393.
възражѣннѣти, *vzrostiti*, přispo-
titi, augere 380.
въскрамннѣ adj. *nékrajní*, qui
in marginē est 218.
възнакъ adv. *vznak*, *naznak*,
retro 344.
вълазъ m. *ἐμβασίς*, vehod, in-
troitus 226. 383.
въпечѣлѣннѣ сѧ, *truchliti*, lu-
gere 218.
въплъчѣннѣ, *ὀπλίζειν*, zbrojiti
se, parare bellum 420.
въстѣлѣннѣ, *krotiti*, mitigare
447.
въстоудѣннѣ сѧ, *stydeři se*
erubescere 290.
въуловѣннѣ сѧ, *ἐνανθρωπι-
ζέσθαι*, vđlověti se, hominem
fieri 265.
възвѣннѣ f. i. възвѣннѣ n.
τόκος, lichva, usura 273. 271.
възвѣнѣтель m. *hledatel*, quae-
sitor 385.
въловѣнъ, adj. *ἡρεμεσιτερος*, po-
vloven, povlovný, lentus 382.
вънѣмѣтъ adv. *zvenku*, extrin-
secus 304.
вънѣштѣннѣ m. вънѣшѣннѣ
354.
въсѣсрѣдѣ adj. *colosrdečni*, ex
toto corde 404.

въсѣннѣти, *υιοθετεῖν*, za syna
bráti, adoptare 276.
въсѣждѣ adv. *všude*, ubique
276. 402.
въдѣнъ adj. *γνωστός*, vědom,
notus 156.
върѣствовати, *πιστεύειν*, svē-
řovati, credere 384.
въоздѣннѣ, въоздѣннѣ m. *ἥλος*,
hřebí, clavus 297. 298. 386.
гнѣсѣнъ adj. *μισαρός*, hnušen,
abominandus 286.
гѣннѣ f. *ἐύθηνια*, hojnost,
abundantia 296.
гѣвѣннѣство n. *εὐλάβεια*, ho-
vění, reverentia 435.
гѣнѣжати, *chovati*, servare 334.
335.
гѣспѣдѣннѣ adj. *hospodináv*, do-
mini 270.
грѣждѣннѣ n. *brdost*, hrzení,
fastus 250.
грѣстокинъ adj. *βαρόθυμος*,
melancholicus 182.
дѣрнѣти, *dařiti*, darovati, donare
393.
дѣшенъ adj. *nalezený*, inven-
tus 371.
дѣмъ, дѣтѣ ? *dim*, *ditē*, dicere
223.
дѣбрѣдѣжѣннѣ adv. *εὖτως*,
dobromyslně, benevole 278.
дѣбрѣсть f. *dobrota*, bonitas 269.
дѣбрѣвѣсть f. *εὐσέβεια*, ucti-
vost, laskavost, pietas 306.
дѣбъ adj. *misto* дѣбѣ, *silén*,
silný, fortis 34 bis.
дѣбѣльство n. *spokojenost*,
sufficientia 379.
дѣнѣца, *chybně misto* дѣ конѣ-
ца 390.
дѣшѣстнѣ n. *ἄφιξις*, accessus
432.
дрѣзнѣвенъ 310. дрѣзо-
мѣжѣскѣнъ adj. *θρασύς*, au-
dax 64.
дѣтъ, *di*, inquit 329.

дѣльникъ, m. dělník, operarius 292.

есе int. *idou*, hle, ecce 362. 364. 372. 387.

ещѣ по нѣмѣ adv. ještě, adhuc 99.

жаловати, želeť, dolere 283.

жизньнъ adj. životní, vitalis 293.

запѣранъ adj. zašlapan, conculcatus 312.

заскопникъ n. *εὐνουχία*, řezanství, eunuchatus 249.

заоушникъ n. zášijky, alapae 328.

звѣгомъ m. místo звѣкомъ, *ἦχος*, zvuk, sonus 361.

зѣтъ m. *νηφίλος*, ženich (zde, ne zef), sponsus 273.

избѣгъ n. zbyť, liberatio 412.

извѣтъ adj. rozvit, evolutus 94.

излѣкованіе n. vyléčení, plena sanatio 438.

изумьрътъ chybě m. изумьрътъ, vymřítí 173.

изумѣръвати, vymoudřeti, desipere 297.

изоушникъ f. polepšení, emendatio 231.

имѣннъ adj. jmenný, possessorius 275.

иностанъ adj. *μοναστικός*, klášterní, monasticus 411. 432. 434.

исходатникъ m. *μεσότης*, prostředník, mediator 366.

капнштыница f. *ειδωλείον*, chrám, modelnice, delubrum 320.

козь f. povolání, 2) ptakoprava; non solum auspiciū sed et conditio 112.

козѣль m. kozolet u skřipce, cippus 111.

козѣль adj. *κράγιος*, kozlí, caprinus 369.

копникъ m. *λογχοφόρος*, kopijník, hastatus 351.

крада f. *τήλας*, ránev, sartago 15. 105. 399.

кропа f. *ῥανίς*, ψεκός, krápěje, gutta 290.

крѣвоточница f. *αιμορροῖσα*, krvotoká, haemorroisa 366.

крѣмьенникъ по крѣмьенникъ m. správce, gubernator 285.

крѣстникъ m. křestan, christianus 112.

крѣстникъ f. křestanka, christiana 99.

коуѣтъ, kovati, cadere 176.

къкъ chybě místo катъ m. koteň, kotník, talus 428.

къкъ místo къ нмъ 264.

лнтъ f. lijavec, imber 411.

лнхованіе n. zbavení, privatio 318.

лнховати, zbaviti, privare 301.

ложесно n. mateř lůžko, uterus 182.

лоуѣскъ adj. *σεληνιαός*, měsíční, lunae 361.

львѣскъ adj. *λεόντειος*, lví, leoninus 351, diff. а львн.

любослушаніе n. milé styšení, gratus auditus 317.

любѣтъ adj. milován, amatus 317.

люто n. gen. лютеце, litost, ukrutnost, asperitas 251.

малоцловѣ n. málomluvnost, pauciloquium 302.

малоушникъ, adj. máločislý, paucus 321.

малъ adv. málo, parum 343. 398 et. saepe.

матеръ f. *οἰκοδέσποινα*, maters, matrona 393.

матеръ adj. m. матеръ 285.

междоушье n. mezicasi, intervallum 443.

мнтъ zdá se zbytečná přepiska
 býti 2.
 младѣнь adj. *ἐπαλός*, mladí-
 stev, tener 295.
 мнась f. *μνα*, hřivna, mina 278.
 многоваѣньнъ adj. nepokojný,
 multum fluctuans 429.
 многодѣельнъ adj. mnoho-
 dělňý, laboriosus 128.
 многолнѣньнъ adj. mnohotvá-
 ren, multiformis 437.
 многоплаѣньнъ adj. velmi pla-
 čivý, multum flets 322.
 многопрѣвъ adj. nejprvnější,
 omnium primus 387.
 многоучельнъ adj. mnoho-
 četný, numerosus 344.
 мѣлъ m. vápno, křída, calx,
 creta 423.
 мѣкнѣ, мѣкнѣти, mknouti, mo-
 vere мѣкнѣти 115.
 мѣжеблѣзствіе n. blaženost
 muže, beatitudo viri 437.
 мѣвътъ m. smrt, mors 266.
 мѣлжнѣти, мѣлжнѣти (лѣжѣ),
 parnouti, tendere 350.
 мѣмѣновеніе n. přívábentí, ad-
 lectatio 333.
 мѣмѣнѣти, vyměňati, permutare
 306.
 не нѣвъдѣ, на žádný způsob,
 dokonce nevím, jako v krajn-
 ském 199.
 невидѣніе n. nevidění, to non
 videre 251.
 невъсть f. nevědomost, nesci-
 entia 281.
 недостатѣковѣти, nedostatek
 míti, penuriam pati 376.
 недооучѣніе n. rozpaky, per-
 turbatio, dubium 399.
 неклоучѣньнъ adj. ničemný, inu-
 tilis 274.
 нелюбѣство n. nemilování, o-
 dium 272.
 немѣвеніе n. nemytí, bezkou-
 pell, sine lotione 205.

непомѣненіе n. nestihání, in-
 punitas 290.
 непримѣньство n. zloba, ma-
 litia 251.
 несъвътъство n. neradství, ab-
 sentia consilii 296.
 несъвътъ subst. m. neznalec?
 barbarus? 214.
 несъвътънъ adj. neznámý, igno-
 tus 277.
 неоу conj. 295. не ю 84 už
 ne, nondum.
 неоподареніе n. nevědčnost,
 ingratus animus 251.
 неохуельнъ adj. neporouhán, non
 maledictus 308.
 неучѣніе místo неучѣніе n.
 nenadálost, praeterspem 363.
 нечловѣчьнъ adj. nelidský, in-
 humanus 156.
 ниць adj. nicí, prohus 422.
 ноздрѣ pl. f. nozdry, chřípě,
 nares 296. 435.
 ноудѣль adv., нѣдѣль, bezdě-
 ky, vi 270.
 облаженіе m. *μυκάριος*, obla-
 ženec, beatus 207.
 облаѣвъти, bleděti, blednouti,
 pallesco 353 bis.
 овыштіе n. obcování, commu-
 nio 307.
 овлѣтъ m. břímě, ouvazek, onus,
 alligatio 176.
 вторѣти, dvakrát dělati, re-
 petere 450.
 овѣдоу adv. tam, ibi. frag. gla-
 gol. 262.
 онмѣство n. vojsko, milita 63.
 онти, ошьѣтъ, odejiti, abire 270.
 онѣде adv. onamo, illuc 276.
 278.
 опакѣ adv. naopak, jinak, aliter
 296.
 опасъ m. pozornost, attentio
 227.
 ораженосѣствовѣти, *ὀρλοφο-*

ρεῖς, zbraň nositi, arma gere 323.
 осны f. jasnota? splendor? 342.
 отърьнь adv. ἐναντίον, proti, contra 139.
 отроуникъ m. odpovědník, remuntiator 247.
 отъст. оспити, odstropiti, diguere pavimentum 220.
 отъуаныъ n., отъуаныиъ, rozpač, desperatio 406.
 отъмнѣти, otmiti, otemniti, obscurare 318.
 отажж, отажати, olážu, olázati, in ergogare 388.
 памятеиъ n. paměť, memoria 365.
 паниница, nádržka na vodu, parva cisterna 431 bis.
 племенъиъ, adj. plemenný, rodný, generis 271.
 плодѣтвореннѣ n. plodotvoření, generatio fructuum 314.
 плѣсць m. louže, lacuna 168.
 побѣты f. οἰκησις, byt, obydlí, habitatio 392.
 поводатан m. původce, auctor 393.
 повѣдь f. povídka, narratio 392. 393. 394.
 погрешитель m. ταπείν, hrobař, vespillio 344.
 поддантель m. dárcе, praebens 366.
 поддалнѣ n. podálí, longinquitas 448.
 подоболуныъ adj. ὅμοιος, podobný, similis 409.
 подражати, πηγνύναι, vdražiti, figere 320.
 поздѣиъ comp. později, serius 333.
 понимати, λαμβάνειν, pojímati, prehendere 307.
 понстнѣти, dáti věděti, nuntiare 325.

показанъиъ adj. kající, poenitens 267.
 покланнѣтса místo покланнѣтса 383.
 попьство n. ἱερατεία, kněžství, presbyteratus 265.
 пословати, послоуиъ, ἀποστέλλειν, poslati, mittere 381.
 поуверьзениъ n. κατανύξις, skroušení, compunctio 209.
 поуштеннѣ n. πείσις, přemlouvání, persuasio 207.
 похода f. περίπατος, chůze, deambulatio 111.
 привъпнѣати, ἐπιβοᾶν, přivolávatí, přikřikovati, acclamare 326.
 приградъ m. σκήπη, přikrádka, cella 404.
 приимувъиъ adj. δεκτικός, příjemce, ad recipiendum aptus 263.
 прикоупъ m. lichva, usura, fenus 276.
 присъиъ adj. ὑπόσιος, upřímný, sincerus 271.
 приъуаныиъ compar. a приъуаныъ 275.
 приъварити са, hotoviti se, parare 286.
 провъстрѣнѣти ἐκκαθιστάειν, divulgare 364.
 прозълъзѣти místo просълъзѣти 232. 322.
 прообразованнѣ n. πρότυπος, protvoření, praeformatio 403. 427.
 просвора f. προσφορά, posvátný chleb, panis oblatas 398. 400.
 проскоупьство n. ošemetnost, protřelost, versutia 249.
 пръвородѣць m. πρωτογενής, prvorodec, primogenitus 383.
 пръгыиъ pl. nomen loci 19.
 пръдавъиикъ m. προδοτής, zrádce, proditor 306.
 пръдолъннѣ n. ὑπέρβασις, victoria 300.

стрѣмоглавъ adj. střemhlav, po-
 hlavě, praeceps 104.
 соугроуѣо adv. *διπλούς*, dvojitě,
 dupliciter 340.
 соугроуѣовати, *διπλασιάζειν*,
 zdvojiti, duplicare 342.
 соугроуѣѣ adj. *διπλός*, dvojitý,
 duplex 340 bis.
 съвалѣмъ bis et свалѣмъ m.
 kale, globus 193.
 съвъскрѣсити, съвъскрѣ-
 снати, *υψήσισι*, exaltare 415.
 съгрѣзѣти, съгрѣзѣнь, *δο-
 λούν*, zkaliiti, turbidare 436.
 съкжтати, *κατακρύπτειν*, skryti,
 occultare 39.
 сълазъ m. *κατάβασις*, sestup,
 descensus 372. 373.
 съмоштрж misto съмотрж
 245.
 съпразднѣствовати, *συνεορ-
 γάζειν*, spolu slaviti, una fe-
 stum celebrare 376.
 състроити, *διοικεῖν*, spravovati,
 administrare 252.
 сътрѣпѣтѣни adj. *ἀνεκτός*, sne-
 sitelný, tolerabilis 280.
 съинобожѣствѣнѣ n. božství
 syna, divinitas filii 252.
 съинъ m. *πύργος*, věž, turris 435.
 451.
 съиньнин adj. *πύργινος*, věžatý,
 turritus 451.
 съделѣти misto съдѣлѣти ?
 392.
 съножѣть f. sečení sens, foe-
 nisectio.
 сънь f. *σκηνή*, stan, tentorium
 162.
 сѣтъ, *ἔφη*, di, prý, inquit 363.
 сжпротѣнь adv. *ἀντιπρό*, na-
 proti, adversus.
 таньѣна f. *μυστήριον*, tajemství,
 mysterium 385.
 таканѣнѣ n. točení, versatio 446.
 творити сѣ, *παράσκειν*,
 hotoviti se, parare 287.

тѣнкъ misto тѣнкъ ? adj. 234.
 тѣпа f. *ὄχλος*, turba, turba 362.
 тождѣнѣнѣнѣ n. *ὁμόνομος*, té-
 hož jmena, ejusdem nominis
 306.
 третѣнѣцѣмъ adv. *τρίς*, do tře-
 tice, ter 444.
 оу, *sine* же conj. už, jam 400.
 оуѣон m. *βιασμός*, násilné po-
 dávení, stuprum violentum 245.
 404. ter, 405. 406. 408.
 410. 419.
 оуѣонѣнѣнѣмъ adj., оуѣнтѣль-
 нѣнѣскъ adj. *φόνικος*, vira-
 zedlný, sanguinarius 297. 393.
 оуѣрашѣтати, *ἀποτρέπειν*, utra-
 celi, avertere 319.
 оуѣрѣзѣти (оуѣрѣзѣ), *χαλαῖν*,
 otevíti, apperire 381. 398.
 оуѣворѣнѣнѣкъ m. *ἐξοικισμός*, u-
 voditel, introductor 288.
 оуѣдѣнѣмъ adj. *ἐυκόλος*, pří-
 hodný, facilis 276.
 оуѣѣнѣмъ, vlouditi, irreperere cf.
 pol. dybać 102.
 оуѣѣстоѣѣнѣнѣ n. *σκληρώμα*,
 zatvrzelost, obduratio 250.
 оуѣнѣстѣти, *βεβαιούσθαι*, ujistiti,
 confirmare 412.
 оуѣмѣрѣѣѣти, *ἀποθήσκειν*,
 zmírněti, emori 387.
 оуѣнѣнѣна f. *μετάνοια*, lepšina,
 melioritas 389.
 оуѣнатъ adj. (оуѣнѣмъ, оуѣоуѣнѣмъ,
 оуѣналъ), ujat, sumtus 326.
 оуѣѣсарѣтѣти сѣ 368, velsatiiti
 se 368.
 хрѣстоѣнѣнѣнѣмъ, *χριστοῦ*, chri-
 stián, christi 339.
 хоуѣлоуѣѣнѣнѣмъ adj. *φιλοβλόσ-
 φημος*, rouhavý, maledictiones
 amans 293.
 цѣѣтѣнѣо n. *ανθῆλις*, květek,
 flosculus ? 247.
 цѣ et цѣн, *καίτοι*, přece, ta-
 men 276. 306. 331. 334.

цѣстнѣи са mīsto vĕstnĕti
са 270.

цѣсарь adj. cīsafaký, caesaris
272.

веторо ветворнице, ēlvero
ēlyrikrate 266.

внстнна f. καθάρσιον, očištění,
piaculum? 293.

внстнтельство n. *θεραπεία*,
povinnost, obsequium 216.

уловѣколюбьствѣнън, adj.
φιλάθρωπος, hominem amans
251.

уловѣкоубоуца m. *ἀνθρωπο-
κτόνος*, člověkobijce, homicida
299.

уловѣуниъ m. *ἄνθρωπος*, člo-
věk, homo 265. 270.

урѣнорнзѣство n. *μοναχική
δύναμις*, mnišství, vita mona-
chica 199.

уоудотворнѣ n. *θαυματο-
ποίησις*, divotvoň, miraculum
421. 423.

шестокрнлатѣць m. *ἑξαπτέρον-
γος*, šestikřídlec, cherubim 350.

штоуждекрънница f. pohosti-
nice, hospitale 207.

мдъ m. *χόλος*, hněv, odium 314.
мроу int. *ἐῖθε*, bodejž, bohdejž,
ntinam 456. 286. 306.

мтѣхоульница f. jatky? la-
niena? 446. 447.

мѣве comp. více, silněji, magis
429.

мѣге mīsto мѣге conj. аѣ,
jesli, si 361.

мѣннѣ mīsto мѣннѣ adv.
jednou, semel 314.

мѣноуѣствѣнън adj. *μονο-
γενής*, jednoho pŕirození, unius
naturae 371.

мѣноуадъ adj. mīsto мѣннѣ
уадъ 344.

ю mīsto оу viz neoy conj. 295.
адрнннън, zázivný, alens 357.

жсовница f. *ἔρις*, svár, discor-
dia 325 et Igor.

жтрѣждъ adv. *ἐνδοξ*, vnitř, in-
tus 394.

жтрѣннн adj. vnitřní, interior
399.

Jak to srdnatého pěstouna ušlo? Kdyby to bylo ně-
kolik slovíček, ale přes půl druhého sta slov, a mnohá velmi
důležitá a vzácná! Jest to dodělaná práce takového mistra,
jinž býti se honosí?! Srdnaté pěstounství dokázal v „*Sla-
vische Bibliothek*“ str. 287—321 ¹¹⁾; v tom převyšuje i mi-
stra svého daleko. Pro pravdu se jistí lidé nejvíce hněvají.
Co si tím ale u nestranných soudců i vůbec u poctivých
lidí získal, neví-li, bude někdy sám věděti. Оусовница při-
vádí hrdina náš s оу a ne s ж, s přidáním *acad.*, tedy z ru-
ského „*Обмѣнъ Словарь*“, snad. poněvadž při оусовница po-
znamenání сѣп. našel? Kdyby byl, když rukopisy, ano jež
i sám tiskem vydal, a jichž pro svůj Lexikon svědomitěji

11) Hankovo kratičké ozvání na to nachází se v Almanachu
„*Libussa* von Paul A. Klar. Prag 1852“, str. 359.

neužil, aspoň na Očmůh více zřetel bral¹²⁾. Kdo se může na to spolehnouti, že ostatní prameny, ješto v předmluvě k jeho Lexikonu VII—IX jako *libri manu scripti* počtu 26 dosahují, i jako *libri impressi* (Obščij v sobě nezavíraje) 27 počítají, od Miklošiče vyčerpány jsou, když sem já sám a můj B. po maně při povrchním čtení sine ira et studio z jeho nejnovějšího vydání „*Codex suprasliensis*“ takový nedostatek odkryl?

Ještě několik slov z jeho a) „*Lautelehre*“: §. 29. *aus a hervorgegangen angesehen werden.* Nesmysl! *голѣсъ, гѣсъ etc.* Ta věc jest arci tak: *ж* se může v *а* seslabiti: particip. *плетѣ* = *плетѣ* pro *плетѣ*, *плетѣшь etc.* častěji to bývá naopak, že se *а* v *ж* sesiluje: *а < ж*: *блѣдѣ* — *блѣдѣ*, jako *е < о*: *берѣ* — *борѣ etc.*, tedy musí *о* (všeobecně vzato) z *е* povstávat: kdežto přece *о* jen seslabení z *а* jest, *а > о*; jako *ж = ѣн = он = ан*: *гѣсъ*, *Gans* sanskr. *kaṇṣa*, kdežto *а = ѣн = ен = он etc.* Tedy přece jen sesilené *а* ne povstálé, totiž jen v jistých případech.

§. 30. „Die Vocale *а* und *ж* können vor keinem Nasalen stehen.“ Ale v Ostromíru jest: *тѣне примасте, тѣнеже дѣдѣнѣ* Mat. x. 8. Proti tomu praví Miklošič ve svých „*Radices*“: Male scribit Cod. Ostrom. Ale já se tážu, jak se polské *tani* zajisté místo *tani*, slovinské *zastonj*, lužické *tuny* srovnává? etc. etc. Polské *q*, *e*, slovin. *ó* a lužické, ruské a ilyrské *u = ж!!*

b) Z jeho „*Formenlehre*“.

Soustava skloňování zcela v sebe smodrchána, a temná

12) Vmísiti *Slovoukazatel* z Ostromírova Evangelia v Lexikon svůj (cožby zajisté Kopitar byl udělal) nebyloby velikého namáhání stálo, a bylby o mnoho hojnější; ale *Ostromírova kniha* jest méně spůsobna (geeignet) než *Glagolita Clozianus*, *Joannis Chrysostomi homilia i Vitae Sanctorum*, nás s pravým Staroslovenismem seznámí!!! *Jahrbücher der Literatur* 119. Band str. 39. — O Glagolitě Klotzianském viz *Gelehrte Anzeigen der kön. bayer. Akademie der Wissenschaften* 1837. Nr. 140. 141. 142.

směs objasňuje se jen několika prosvítajícími paprsky na str. 32. Však našel-li p. Miklošič (tam str. 33 počítá i место а поле), poněvadž dle str. 17. dativ jedn. v Paterikoně 273 златови, i také морехъ v supraslské knize a sice str. 308 jistotně přichází; pročez jen pro tyto dva pády; tedy náleží též *a-classe* k *u-classe* tím větším právem, poněvadž v polském mnohá zvlášť jednoslabičná v množném genitivu *ow* mají: *grów* (Bandtkie Poln. Gramm. §. 98), a v lužickém všecka statná v genitivu množném *ow* mají: *mušov, slovo, polov, telatov, rybov, koscov*! pročez i *i-classe* všecka vesměs do propasti *u-classi* vpadla! Ale свекры (polsky *šwotkra*) náleží v *u-classu*! Arci má p. Mikl. pro svůj náhled též slovinské pro sebe, kdež nám k čtení předkládají genitiv množ. v středním pohlaví: *od imenov* Kuzmič Het. Apost. XVIII. 15, *od vrejmenov* Rom. XVI. 25; *plemenov* Lubljanski časnik 1851 str. 251; *mnogich stolétjev* tamž str. 250 atd. Ale место а поле náležejí jako рыба а догма k *a-classe*!!

K str. 4. genitiv množný statných na хъ. p. Mikl. se mylí, tuší-li zde smíšení s lokalem; znát pak východ množného genitivu v: *nas, vas, jich*; 2. znát illyrský východ na *ah, ih*; 3. znát přece slovinsko-charvátské: *mnogo ljudi, veliko řečih*; 4. ví co pan Šafařík ve svých Starožitnostech str. 792 poznamenání 51) píše: *do stodoláh*! 5. ví že Dr. Jordan ve své lužické grammatico str. 113: *knezich*; 6. že Krajnec v *besedaa* genit. mn. a Sloveni protažením poslední hlásky v *otrók* atd. po něčem chňapají; 7. že tomuto genitivu хъ latinské *rum* — *sum*: *alarum* a sanskr. *śam* — *śam* úplně odpovídá. Na tom budiž dosti i zvláštnímu Srbu V. Stef. Karadžiči k jeho otázce v *Slavische Bibliothek* v. Mikl. str. 95. По каковой ли је етимологији х у род. мн. код имена самоставнијех?

Ke str. 5. Proč nepřivádí dativů množných ke гражданинъ na емъ, ješto se přece důležitější býti zdají; přicházejší v supraslské knize ku př. Солоушинеиъ 373, херсоушинеиъ 421 a lokalů na ехъ: гражданиехъ 267, když to

předce jako pravidlo platí, že apokopované statná oslabenou spojevací hlásku a výzvuk mají, ku př. сынъ nominativ množný сынове (nikoli н); pak именеуъ, — нехъ; телатехъ — телатеуъ; a zdaž dativ a lokal množ. od свекры на еуъ а ехъ pravější není, než na ахъ i ауъ (Poláci mají *iom* а *iooh*) není ještě rozhodnuto! Pročež také genitivu jedn. е místo а: време́не, тѣ́лесе, тѣ́лате, ка́мене. Добръ nominativ množný v mužském pohlaví. Zde jest též nominativ množný aneb raději str. 26 добрихъ? suprasl. kniha 255 възлюбьеніе k uvedení.

Ke str. 10. Akkus. množný певати (tak) kniha suprasl. 347.

Ke str. 15. má црѣкве genit. sing. а матери, však nominativ а akkusativ množ. црѣкви а матери!! Codex sem Codex tam: nemají výstřednosti za pravidlo platiti; ve slovanském jsou genitivы jedn. žensk. pohlaví s nominativы а akkusativы mn. vždy bez výminky stejny!!! Nom. а akkusativ mn. матери etc. jsou russismi.

Ke str. 17. Vokativ jedn. střed. pohl. очас kniha suprasl. 230. — Dvojný dativ. Odkud přichází ѡ въ крѣпѣхъ? Jenom důsledně! — Mikl. nepozoruje, že přídavná střední zblížena za statná v genitivu jedn. přijímají: с: нѣвоже хъла ни лютеце sup. 251. Jakž mohla tomuto nechutnému hloubku taková kachnička uplynouti?

Ke str. 18 při jedn. lokalu připomenouti, že zneužívané illyrské ю už v suprasl. knize 286: о ѡбѣнню přichází?

Ke str. 20. K čemu odchylující nom. dvojný въ nos duo, аč v knize suprasl. 155 а v Igoru str. 40 přichází za pravidelné на, ještě v též suprasl. knize 156 přichází. Odkud въ v nominativu dvojn. v druhé osobě? Když sám Mikl. ve svých „*Vitae Sanctorum*“ str. 8 ва оса, *vos duo ambo* má. O nešťastná vševedoucnost! Jaru! byla nyníjších slovanských nářečí udostojila — aneb byla je znala!! K poroučení jí arcí jsou patriarchy Dobrovského *Institutiones linguae slavicae* str. 549, Bandike's *polnische Grammatik* třetího vydání str. 218—221 atd. atd.

Ke str. 38. ДѢВѢ БО ПТИЦѢ ВЪРЪЖЕТЕ ТА ВЪ КОНОВѢ
suprasl. 170.

Ke str. 45. прижитъ pegerit suprasl. 368.

Ke str. 48. мѢ ПОБѢХОМЪ suprasl. 159.

Ke str. 55. повиновати са suprasl. 186. — нѣти.

Ke str. 58. вѣдомъ trpné přičestí suprasl. 214.

Ke str. 68. вѣиша познали (за да вѣиша) suprasl. 246.

Ke str. 69. азъ нѣтаздаъ вѣмъ suprasl. 279. Вѣхъ
se pravidelně časuje 1. osoba jedn. вѣхъ, 2. osoba вѣиш,
3. osoba вѣистъ atd. chcem-li pravidlo. Ale вѣмъ =
вѣишь byloby вѣиши, вѣи (вѣишь?) atd. jako dalmatinské.
Ale miklošičovské вѣиштъ jest pravý škandál pro zpytatele
jazyka!! Rukopis Královský má: ty bysi pr. 42. Neboť
вѣхъ = вѣишь з вѣи + ишь; вѣиш = вѣи + иш;
вѣистъ = вѣи + исть; вѣихомъ = вѣишми = вѣишь atd.

Otázka k šťastné vševědouce p. Dra. Miklošiče: Jak
se vykládá huhňavé a v genitivu jedn. a v nominativu, vo-
kativu a akkusativu množném v ženském pohlaví str. 12
jakož i v těch samých případech v тоужаа str. 13?

Ještě něco k Miklošičovým Radices linguae slavicae ve-
teris dialecti.

Str. 9. Вѣтазь v slovinském vůbec voják od *vi-ti*,
odkudž *voj*, bolg. вѣвати, vítěziti, *nadvíti*, přemoci, illyr.
Kolo v. 30.; odtud *Vitislav*; *aral* вѣтазь, řetěz od вѣти,
sevtiti, litevsky *rėčis* a *rėtėžis*; potom мѣсазь od мѣшти,
кладазь, роботазь, кѣназь = конъ = уннѣ.

Str. 13. Вѣнѣ, foras, oslabuje se v вѣи (плетѣи, плета,
плетѣнѣ, плетѣиъ) pročež вѣи jazyčného řádu B. místo
нѣ: вѣиати = нѣиати, česky též *vyndati*.

Str. 14. Вѣно goth. anno, stipendium lat., venus, fenus,
čvor, Gewinn.

Str. 15. Гаданнѣ slovinsky гонати = годнати =
гадати, гатати, годати, kořen годъ — жати, pročež
slovinské i české geslo, heslo, polské a lužické godto?

Str. 17. Гноусъ, česky *hnis* = *gnjus* z *gniti* = *gnoj*,
jako v illyr. *stas* od *stati*; *klas* od *klati*; v krainském кѣсъ

litosť od καιτη са, vlas od elati, elajati, glas od glagolati skrác. glati, рѣсъ od рѣти, čas od čati, čajati, trs od trěti. Gobziti: gobinna suprašl. 296 a rusko-litevské Gobjanja, bohyně bohatství; gobado¹³⁾ od гонти = žiti jako slovin. žitina, pecus; γαδο od γατι, γαμти.

Str. 18. ГОЛЖЬ, jest následující jen náhodou? litevsky balandis, leticky balodis, naše лѣжабъ, a naopak náš ГОЛЖЬ, lužický golbъ, litev. gulbis, lužický kolpъ cygnus: БАЛЖАБЪ, БАЛЖГЪ — ГАЛЖЬ.

Str. 19. ГРОЗДЪ — грознь, lužický grono, grezn, grozno, grach, zrno — зрати, lat. granum, χορδος místo χορνος.

Str. 20. Гръсть od грѣати, граенти jako прѣсть od прѣти; трѣсть od трѣти; крѣсть od крати (карати?) прѣсть od прати, пражъ.

Str. 21. Гажница, slovin. гажъ z важъ — вазати, jako i lyr. guž-guja = важъ — ажъ, lat. anguis; гасеница = вжсеница.

Str. 22. Вѣторъы není od два, nýbrž jako вѣннь str. 13. вѣ = вж = жтеръы; ж = ѣн = он = ан, tedy анторъы a to jest sanskr. antaras, litev. antras, let. otrs, αλλότερος — ἕτερος, anglosas. óder, něm. andere, následovně zůstalo z ж jen digamma в+ъ; aneb odkud odvozuje p. Mikl. в а л в двлвѣ, двлалъ, двлвѣшн?

Str. 23. Донти, slovin. diti, bibere jako pozoj, drak od ziti, zinuti; osoj, zápač, stinná strana od sinuti, siti.

Str. 24. Дрожаніе od дрозга, družgati, dreti jako troščiny od troska, třěti.

Str. 31. зовати — зовѣ, rostrum od забсти dilacere — зѣбѣ, dens (а ет о = ж: сакнати, сомъ; стжпнати, стона), litev. žnibti — žėbėti, let. kujabt, schnappen, Schnabel.

13) Mikl. odvádí gobado od говоръ, cf. pol. gawęda! Radices str. 17 i 125. Srovnej též časopisu našeho 1844 str. 551.

Str. 32. **ЖАСҢИ** germinare, litev. *žembėti* — jest se **ЖОБЪ** — **ЖОБАТИ** tak spřízněno jako **КЪЛЪ** dens prominens s **КАЛТИ**, diffindere, mordere s **КАНТИ** germinare, odkudž **КАЮТИ**, **КАЮНЪ** rostrum.

Str. 35. **КАДААЗЪ**, poznamenání p. Mikl. o germanico uti reliqua in **АЗЪ** jest křivé, viz výše **ВНТАЗЪ**, **ВРЪТАЗЪ**, **РАБОТАЗЪ**, slovin. **ЛЕМАЗЪ**, česky lemez, litev. *lemas* genit. *lemens*.

Str. 36. **КОБЪ** auspicium et conditio suprasl. 112 má se tak ke **КОНЪ**, **КОБЫЛА** — **КОМОНЪ**, slovin. *kobr*, tessera, talus, jako **ЖРЪВНИ**, **Los**, slovin. *clavus* k **ЖРЪБА**?

Str. 43. **ЛАНН-ТА** v krain. *lanj* a *blanja*, Wange, gena (l = v; g = j: **ЛЪШЪ** = *Laus*, **ВЪШЪ**; **ЛІЕД** = *оудъ* ald.)

Str. 44. **АНСЪ**, litev. *lapsa*, *ἀλώπηξ* jako *osa*, *Wespe* und *Wepse*, lat. *vespa* s potracením p.

Str. 45. **ΛΟΥΝΤΗ** **СА**, contingere, slovin. *lučiti*, werfen, analogicky jako **ГОАНТИ** a **ГОАНТИ** **СА**. **ΛΟΖΑ** — **ΓΑΛΛΖΑ** sesilením o < ж (**ГО** + **МЪЗЪТИ**, **ГО** + **МОΛΑ**, lat. *moles*, česky *homole*, *homolatý*).

Str. 49. **МНРЪ**, Friede, Mauer, Dorf — východy na *mir*, *mirci*, Weltall; sanskr. *mur*, něm. *Einfriedigung*, *Burgfriede*, lat. *pango*, *pax*, *pagus*, jako *var* — *varoš*, urbs, *Bělovar* . . . *ἀμύρα*, lat. *munio*, odkudž *moenia*.

Str. 55. **МЖАРЪ** = **МЖ(А)РЪ** od **МАТИ**, **МЪНЪТИ**, sanskr. *man*, jako **ОСТРЪ** od **ОСЪ** + **РЪ** se vkládavým **Т** (**СРЕДА**, česky *středa*).

Str. 57. **НРАВЪ**, litev. *noras* a *norėti*, wollen.

Str. 58. **НРЪТИ** a **НЪЗЖ** mají jeden kořen **НН** — **ННЗЪ**. **НЪТИ**, česky *unaviti*, let. *náve*, smrt.

Str. 59. **ОАРЪ**, let. *ardi*, Horde, Hurde?

Str. 68. **ПРОСТЪ** z **ПРО**, odkudž **ПРАЗДНЪ** (lužicky *prost*, aufrecht), jako **ТАЪСТЪ** z **ТЪТИ** = **ТЪВТИ**, **ПОУСТЪ** ze sanskr. *pá*; **ГЖСТЪ**, *θάμα*, lat. *densus*; **ОКРЪСТЪ** — **КРАТИ**.

Str. 70. **НЕПЪЩЕВАТИ** tedy **НЕПЪТНТИ** přeměněním **НЕ**-**ТНТИ**, **НЕ** = ж = pol. *wątpiti*, neboť v remeském *Evang.* jest **НЕПАУВЕВА**, non ratus est (**НЕРОДЪ** = *чродъ*); sem náleží české *otípiti se*, staropolsky *wcipić*, luž. schipisch t. j.

тнпнтн sklonnost ukazovati: kořen jest тнпъ — нътъ, *palto*, lat. *fido*, let. *tept*, etwas behaupten.

Str. 74. розга = лоза, Reis, растн, хвастъ.

Str. 79. свъръпъ зѣ сыр — соуръ — соуровъ jako *garjup z gor* (гарькъ, жарькъ *gren'k atd.*

Str. 80. сквозъ = скрозъ, *kroz, proz, prěz, pre — pro.*

Str. 81. скотъ з котнтн, котнѣтн, werfen, jako *скопъ, копнтн. скоутѣтн*, рус. кутѣтн, sanskr. *kut*, tegere.

Str. 83. смолѣ, *lužicky smolic*, songen, lit. let. *svelti*, eigentlich pichen (jako съаднѣтн з смѣднѣтн).

Str. 87. стрѣгѣ, lit. *šergėti*, let. *sargat*, *šėgyw*, sorgen.

Str. 94. таболнць, *česky tobole*, jihoslov. *tarba*, pol. *torba*.

Str. 100. оумъ з ѣтн, нмѣ, Vernunft, vernehmen. оумнтн, *lužicky ouknyć*, lit. *junkti*, let. *jukt*, *doxeti*.

Str. 102. хоржгъ, let. *karrogs*, lit. *karuna*.

Str. 110. ѣдро — *jedro — adro — nědro — řadro* jsou s ѣдро, jednoho kořene (jako ѣтро, жръ, жтросѣ з нн = ѣн = ѣ, jako ѣн = ж; р — ро jest zakončeni, jako nero místo птсро, вѣдро — вода, ѣзеро — ѣз) а jest vkládavé; tak též *éteqor, internum, Inneres atd.*

Str. 112. ждѣ, *juxta z ѣн dъw — na + dъ.*

Str. 116. жоупнштѣ, *illyr. šupiste, šupťj*, hohl, *vy-septalý*.

Figura Δ nachází se také v Žaltáři i Evangelii, rukopisech XIII. věku, u A. S. Norova. Viz Журналъ М. народ. просвѣщ. 1836. III. Наука II. str. 530 Nr. 1. i 533 Nr. 2.

N á v ě š t ě

o prostonárodním časopise přírodovědeckém.

Podává prof. Dr. Jan Purkyně.

Vybídnutím p. prof. Reussa zřídil výbor českého Museum během roku 1850 na základě §. 7. stanov, v kterém se zřízení zvláštních vědeckých sekcí v lůně společnosti slibuje, podobný odbor pro vědy přírodní. Posud byla hlavně činnost společnosti musejní obrácena k soustavnému sbírání předmětů přírodních. Sbírky již tak daleko pokročily, že nejen cestujícím cizincům a domácímu obecenstvu k obdivu a nahodilému poučení, nýbrž také k vydatnému vědeckému kořistění sloužiti mohou. Také chtěla společnost v tom ohledu ze stavu passivního a jen přijímajícího pokročiti k činnému, stávající mladší a starší síly vědecké spojití a podnět jim poskytnouti k pravidelné činnosti. Při tom se ovšem také ohled bráti měl na vyvinování věd přírodních ve formě zvláštní a to české. Prof. Reuss navrhl statuty nově zřízeného odboru přírodovědeckého a výbor musejní jmenoval jej sekretářem a mne starostou jeho.

Teprvé začátkem roku tohoto našla se doba příznivá, aby odbor činnost svou nastoupiti mohl. První posezení bylo dne 12. března. Vida před sebou nade vše očekávání četné shromáždění, a v něm počet mnoho slibujících mladých mužů, našlo ve mně dávno v duši chované přání a myšlénka, založiti časopis přírodovědecký, průchod svůj a nemohl jsem odolati, abych nebyl na konci sezení dávno rozvržený plán a ideu takového časopisu slovy přítomným vyložil. Myšlénka přijata byla se všeobecnou pochvalou a hned se nabídlo několik mladých mužů, že seč síly budou, k provedení jejímu

napomáhati chtějí. Též sekretář společnosti a mnozí jiní mužové, ač kmene německého aneb více německého vzdělání literárního, byli ochotni přispívati k časopisu takovému.

Podávám zde trochu zevrubněji obsah své tehdejší řeči; rozšiřujiž se ona organem časopisu českého Museum po vlastech jazyka česko-slovanského a nakloniž mysl k podniknutí tomu, pakli vůbec ve skutek se uvede.

„Za našich časů, po několika desetiletích, zbudil se zvláštní duch po vzdělaném světě evropském i severo-americkém, snažící se poklady věd přírodních v novější době nashromážděné sdíleti i oněm třídám lidu, které dle svého postavení společenského ani příležitosti ani času nemají oddati se příněji oněm náukám, jichžto účel jest přírodu v celé kráse a pravdě poznati a jí použiti.

Příroda vzbuzuje u toho, kdo se s ní blížeji obírá, a ji skoumá, nevýslovnou lásku k ní, a ta láska touží po sdílení co možná celému světu. Toť se stává na stanovišti vědeckém, učeném. S druhé strany jest většina lidu, bavící se bezprostředně přírodou, v ní mnohonásobným způsobem pracující, ji ušlechťující, z ní úžitky pro sebe i pro veškeren společenský život vyvozující, aniž jí pochvilí přáno o ní svobodným duchem rozmyšleti, z čehož tím živější vzniká toužení, pomocí učených, kteří se jejímu zbadání zcela oddali, způsobem lehčejším a stavu skrovnějšího vzdělání přiměřeným ji poznati. Tyto snahy se potkávají a své ukojení nacházejí v novějším prostonárodním písemnictví.

My Čechové jsme v tomto blahodějném odvětví literatury dosaváde velmi chudi, ano byloby obávati se, žeby i chud zůstal náš lid v tomto tak důstojném poznání přírody — přírody nám zvláště své nevystihlé krásy, poučení a pomoci poskytující. Ano i chud zůstane lid náš v skutku i materialně, jako divoch v pralesích úrodou bujějících, jako Irčan v zeleném Erinu, i podobnému osudu podroben bude, nezmůželi se k poznání i k užívání snažnému přírody, v našich vlastech tak milostně jemu vtírci jdoucí. Chraňte nás Bůh takového nezdaru!

Stávat ještě v lidu našem síly dosti bujaré, aby se zmohl, jsouť ještě v středu jeho vzdělanci starší doby, i nadějně vzrůstající nové pokolení, jejichžto nejsvětějším úkolem bude, lid náš k pravému poznání, milování, používání přírody co možná nejsnadnějším, nej příjemnějším způsobem přiváděti. K tomu účelu sestavil se ve středu přírodovědeckého odboru českého Museum zvláštní sbor, jehož prací bude, vydávati zvláštní časopis prostonárodní přírodovědecký, se směrem, zábavným způsobem poučení sdíleti o věcech přírodních nás obkličujících, bližších i vzdálenějších, aby se oči otevřely, zosřily, rozum vyjasnil a působilost k užiti přírody zmáhala. Budiž tedy jméno toho časopisu:

Zábavy přírodovědecké.

Nebude od místa promluvití s naším obcenstvem o předmětech, o nichž postupem času jednati hodláme.

Co do počtu jsou nescíslní, jako sám nesmírný objem přírody i doufáme, že i náš spis drahně let u vydávání potrvá i od pokolení k pokolení se podávati bude. Nechceme hned soustavným vědeckým způsobem rozkládati naše předměty, snad tomu později příhodnější čas nastane; naším vodítkem budiž jich zajímavost, užitečnost, působnost k poučení a rozšíření poněli.

Rozvrhneme tuto svou látku na několik článků.

1. Vynasnažíme se, seznámili naše obcenstvo se všemi znamenitými úkazy přírody našich nejbližších vlastí, Čech, Moravy, Slezska a Slovenska. Poskytují nám veliké množství velkolepých obrazů, ježto zasluhují, aby se zvláště mládež pobídlá je navštěvovati a vůči jimi se blažiti. Zde jmenovány budtež náš Krkonoš, Šumava, Rudohoří, Sudety, Tatry, naše vřídla, naše řeky, vodopády, jezera, lomy, doly, údolí, skaliny, jeskyně, propasti a t. d.

2. Ačkoliv příroda pod příjemným nebem teplejších, úrodných krajín samochtě svými dary vstříc přichází člověku, většina předce pokladů jejích zůstala by neznáma, kdyby vyvinování-se společností lidské nebylo zplodilo nescíslné potřeby vyššího užívání života, čímž i zosřen zrak, hlouběji

vnikatí do přírody, i vynaložiti všechny síly látku od ní podanou k potřebám lidským přetvořiti. Nebudeme tedy výhradně přírodou se bavití, jako sama v sobě z rukou tvůrce svého vycházejíc způsobena jest, nýbrž také, jak vtipem i prací lidskou změněna, přistrojena i upotřebena bývá; zůstáváť ona ovšem vždy ta samá příroda, aniž jinými nežli jejími vlastními silami člověk ji změnití i přetvořiti může. Nebudeť tedy našemu časopisu docela cizí to, co se týče rukodílen, řemesel i všelikých lidské práce výrobků. Kde vkus a krásné umy spojily se ušlechtilí přírodu našich krajů, ukažme tam, poučujme toho, kdožby v ona místa putoval; kdoby však po domáčku jimi bavití se žádal, podejme mu o nich obraz živý, utěšený. Vedme jej po velkolepých zahradách okolí pražského, provádějme jej po zahradách a jiných znamenitých krasoumou zdobených krajinách našich vlastí. Jmenujeme tu zahrady Šönhofskou, Síchrovskou, Děčínskou, Lednickou (na Moravě), Hrubou Skálu u Trutnova, Klácelovku u Liběchova a j.

3. Povedemeli našeho čtenáře do rukodílen a k všelijakým řemeslům, abychom přetvořování a přistrojení přírodních věcí ukázali, nebude nám nedostatek hojných předmětů ve vlasti naší. První místo zaujímají sklenné hutě a jiné o sklu pracující rukodílny a řemesla, jichžto převeliký počet stává bezmála po všech krajích naší české země. Máme v naší vlasti doly stříbrné, zlaté, olověné, cínové a j.; železných a uhelných veliké množství. Podobně jsme bohatí na dílny, v nichž kovy mnohonásobným způsobem se přetvořují od nejhrubšího jich dobývání až k nejněžnějšímu výtvořům, jakých přepych tak nazvané vyšší společnosti požaduje. Dobývání granátů, jich broušení a leštění náleží skoro výhradně naší vlasti. Také bohatí jsme na fabriky, z rostlinných a zvířecích látek výrobky tvořící. Sem náleží tkalcovství, soukenictví. Jsouť obšírné u nás krajiny, jako okolí Warnsdorfské, Liberecké, v nichž se všechno hemží takovými rukodílnami. Ale i do nejmenších řemesel nás vede cesta přírody a ukazuje nám, jak podivně duch lidský, zápase s vlastnostmi přirozených

věcí, uměl je obrátiti k svému užitku, k své lahodě. Jestli jsme tady několikráte ukazovali na naši vlast, nebude nám zabráněno ohlédnouti se i po všech krajinách koule zemské a tam vyhledávati, cokoliv nám příroda prostá nebo strojná znamenitého a užitečného poskytuje.

4. Abychom ještě zřetelněji pojali bohatou látku podávanou nám přírodou k bližšímu rozvažování, ohlédneme se po říších přírody, po nebi i po zemi rozložených a přírodnými vědami v pořádky uvedených. Říše nerostů vyniká pravidelností svých tvarů nebo krystalů, vlastnostmi hmotnými, lučebnými, optickými a j. Bude nám zajímavě s takovými co nejpodrobněji se seznámiti, jaké nám každodenní potřeba nejbližší staví; s takovou známostí bude příhodno sloučiti jiné podobné poznání věcí ač nám cizejších, však přírodou a také vědou s oněmi úzce spojených. Budtež jenom jména některých uvedena: sůl obecná, kamenec, ledek, salmiak, vápenec, křemen, kovy, rudy, jejich naleziště, rozpořádání po zemi, dobývání, upotřebování. Dále považovati se budou horniny, z jakých složena jest kůra země, i bude se nám podávati příležitost o vzniku země, o převratech uvnitř a na povrchu jejím, jaké se dály od pravěkých časů, obšírněji promluvíti. Od země povýšíme někdy vzhled k nebesům, k oboru hvězdnému a budeme vykládati, čemu nás naučilo hvězdosloví, tato pramáti všech věd přírodních. Také bez lučby, bez fysiky obejít se nemůžeme, které nám ukážou, jaké tajné zákony a síly vládou hmotami, jejichžto pomocí teprva vnikáme v pravý rozum bytností hmotných, což arci hlavním úkolem jest vědeckého poznání, čehož ale i nejsprosťejšímu poněti připraviti, naší nejvyšší slávou bud.

5. Pokračujme dále v říši organických těles, rostlin i zvířat. Neníli nám, jakobychom v ráji se octli, rozhlédnouce se po veškerém rostlinstvu a živočišstvu a jich poměrech k životu lidskému. Rostliny jako o závod vyrůstají a k nám se hrnou, aby nás krásou svou, svými barvami, zápachy, svou sličností oblažily, svou látku nám na potravu, na šatstvo, na stavivo podávaly. I jděme jim vstříc, použijme jich

takové služnosti, učme se důkladně je znáti, porovnávejme je mezi sebou, vystavme rody jejich, spořádejme v čeledi, řády, třídy, zbudujme je svým umem v soustavu jim přirozenou, v jeden obraz krásný, veškeru rostlinstvo zahrnující, jedním duchem ale živoucí.

Nežádal bych pak, aby se to stalo obyčejným školským způsobem. Seznamte se s nejbližšími nám a všelijak užitečnými nebo i škodlivými rostlinami, od nichž pak pokračujeme k poznání přibuzných jim sice, ale cizích rostlin. Tak budiž k. p. jednáno o obilí a o travách, o růži a celé čeledi růžovitých a tak podobným způsobem i o jiných, od zvláštního k všeobecnému se povznášejíce. Považování wszelkých užtků rostlin povede nás k rozjímání o ústrojí těla lidského a zvířecího, o úkonech životních, povede nás k domácím, hospodářským, obchodnickým, řemeslnickým, státním a jiným potřebám, čímž vždy nová zajímavost a čílost našim předmětům se dostane. Také hlouběji se pustíme do skoumání vnitřní budovy rostlin a hlavních ústrojí jejich, ku př. kořenů, prutů, listů, květů, oplodí, semen, — do skoumání jejich vzniku a vyvinování se, jejich lučební ústavy, jejich mnohonásobné přibuznosti mezi sebou, různých přechodů k vzdálenějším čeledím. Také o kopaninách rostlinných promluvíti, častěji se nám bude podávati příležitost, o kamenném uhlí, o hnědelu, o jantaru, o zkamenělých stromích, výtiscích listů, květů a. j. vůbec o rostlinstvu předvěkém, jak se v různých útvech káry země vyskytuje. Takové považování nám někdy bude podávati látku k popisování krajin předvěkého světa, k jakovým naše obraznost dosavád vniknouti může.

6. Ještě mnohem bohatější látku pro poučení a bavení poskytuje nám živočišstvo samo sebou, bližší naší lidské povaze, jak zevnitřním tvarem tak i čitím a samoděčným pohybováním. Jaká však rozmanitost tvarů živočišných, jak mnohonásobné jejich přibližování k postavě lidské i odchylování od ní! Chopíme se přede vším přírodopisu zvířat, popisující domácí i na svobodě jsoucí vůbec známá, pak k nim přidružující jiná stejného rodu cizokrajná, neznámá. Tak k. p.

promluvíme o našem domácím skotu a o jeho příbuzenstvu v krajinách podslunečných Asie, Afriky, Ameriky a t. d. Také na pořádek neb soustavu tvarů živočišných nám dovoleno bude ohlédnouti se bez vzdalování se velkého od naší vlasti. Chováť ona nálevníky, hlisty, červy, hlemejždě, mlže, hmyzy, korejše, ryby, plazy, ptáky, ssavce, některých jen málo rodů, jiných veliké množství. Opátrajíce z každé třídy jen rody vůbec známé, u nás živoucí, utvoříme sobě, ač ne obšírné, však tím živější ponětí o soustavě zvířecí, o které čas po čase promluvíti příležitost se nám naskytne. Nebudeme se obmezovati v našich rozpravách o jednotlivých družích živočichů na suchopárné popisování jich znaků hlavních, jako to přisnost školního vyučování požaduje; poohlédneme se též ve fyziologii a psychologii zvířat. Nás nepohání proud života do přístavu jakéhos občanského, jsme svobodní milevnici přírody, a jejího poznání; co z toho k našemu domácímu řemeslnickému a j. užitku upotřebiti se dá, budiž vděčně přijato.

Jeden z nejvážnějších výskumů našeho věku jest poznání způsobu vyvinování se těla zvířecího od prvotního jeho zárodku až k dospělosti. Zvláště zajímavé jest pro svou jednoduhost v nižších třídách, kdež se často prostému oku ukazuje na jevě, což v ústrojnějších tělesech ještě hluboko zakryto jest. Vyvinování těles jednotlivých živočišných nám také napovídá, jakbychom vyvinování živočišstva postupem nesčíslných tisíciletí, jehožto zbytky u vnitř kůry země se nacházejí, pojímati měli.

7. Korunou živočišstva a spolu také oudem vyššího světa duchovního jest člověk. I tenť bude předmětem našich zábah i poučení, ale jen tak dalece, jak to přirozené jeho poměry dovolují. Předně pytevní ústrojnost těla, jeho výtvor i přetvor, výkony jeho životění, budova čidel i jejich činnosti, základy duševních sil, jak dalece se zvířecími se shodují, aniž do říše čistě duchovní nesahají, ano i popisování domácího i společenského živobytí národů, dlících ještě v lůně přírody: to budiž všechno předmětem našich rozprav i rozvažování. Co se týče užitečných známostí o člověku a o

věcech na něj se vztahujících podá se nám někdy příležitost mluvit o tělocviku, o diabetice, o chorobách člověčích i zvířecích, o výborných lécích a způsobech léčení, o potravách, jedech i odjedech a t. d.

8. Rozjímání o vlastnostech přirozených věcí povznese nás často k všeobecnému rozvažování poměrů a pravidel, povšechnou přírodou vládnoucích, a k svrchovanému rozumu a původci jich. Ale i nižší obvodové a poměry přírodnin podají nám látku k porovnávání a různění jejich vlastností, jejich tajného spojení, vzájemného účinkování, slovem budeme též rozumovati o přírodě, mírně však a střídavě, střídavě se všech výtržností bujaré někdy filosofie německé.

9. Pobavivše se v přírodě obrátíme se někdy zase k sobě samým, k svým učeným, k domácím, vlastenským, národním záležitostem, jak dalece s přírodovědou spojeny jsou; podáme správy dějepisné o našich přírodozpytcích doby minulé i nynější, o ústavech učebných přírodovědeckých a jim zpřízněných léčitelských, hospodářských, hornických a j., o dílnách, výstavách a sbírkách znamenitých přírodnin. Sem také náležeti budou správy podávané o sbírkách našeho Museum, o jednání odboru jeho přírodovědeckého, a snad i jiných zdejších učených společností.

10. Zvláště zmíniti se třeba o zprávách literárních přírodovědeckých, které buďto způsobem sdělujícím, buď posuzujícím podávati se budou, předně o výtvorech našich vlastenských učenců, pak i jiných kmenovců říše rakouské, pak o všem, co výtečného a znamenitého kdekoliv se vyskytne.

Mohli jsme ovšem, vykládajíce plán časopisu svého více do podrobnosti se pouštěti, však snad i to stačí k zbuzení živého účastenství pro něj u všech přítomných a doufáme, že i vzdálenější přátelé věd přírodních v sobě přání pocítí, aby brzo do života vstoupil.“

Bylo arci nyní třeba se ohlížeti, jakými prostředky by se to státi mohlo. V soukromých rozmluvách s budoucími snad spolupracovníky (s Kodymem, Lamblem, Šafaříkem mlad. Staňkem a t. d.) činěni jsou rozliční návrhové. Některému

se zdálo, aby se zřídila malá Matice, na způsob starší, avšak aby se její činnost neobmezovala pouze na tento časopis, nýbrž rozšířila na vzdělávání všech odvětví přírodovědeckých, v jakékoli formě literární. Jiný jevil naději, že se snad najde ve vlasti naši velmož, jenž by podniknutí tomu asi 5000 zl. stř. obětovati aneb alespoň při jeho zdaru půjčiti ochoten byl. Nejvíce ale hleděno k Matici :

Ona že je od národu vyvolený *Maecenas* k podporování všech věd tedy i přírodních, prostředky peněžné že má pohotově a svými dosavadními pracemi si již získala obecenstvo skoro 4000 zakladatelův. Nové podniknutí nemuselo by tedy pracně si teprvé obcenstva dobývati, kdyby Matice je za vlastní přijala.

Poslední návrh vůbec se přijal a mně jako údu sboru Matičného bylo uloženo, abych věc tu tam přednesl. Nemohl jsem to pro jiné tenkrát stávající důležité záležitosti při Matici učiniti až v sedění sboru dne 1 května. Mezi tím časem snažil jsem se, abych od spisovatelů, jímž na tomto časopise záleželo, dostatečnou zásobu rukopisů dostal, abych mohl Matici jakési rukojemství za vznik a zdar jeho podati.

Sbor Matičný návrh ten ochotně přijal, nemohl jej však na ten čas podniknouti, až důchody Matice české v pořádek uvedeny budou, aby se vědělo, zdali ohledem na jiné starší závazky nové podniknutí bude moci podporovati.

Tak stojí nyní záležitost strany založení přírodovědeckého časopisu, což obecnstvu tímto sděliti za povinnost sobě jsme pokládali.

Zdař Bůh novému podniknutí!

Jan Purkyně.

Zpráva o českém Museum.

Od 1. Března až do konce Května.

A.

Do společnosti česk. Museum přijati jsou:

1. Do třídy činných údvů:

Pan Jan *Dvořáček*, dr. práv a advokat ve Vídni. — p. *Isaak Jeitteles*, dr. v lékařství a. c. radní v Praze.

2. Do třídy údvů přispívacích.

P. *Josef Engel*, dr. v lékařství a c. k. prof. v Praze; — p. *Fr. Kotěluh*, abs. právník v Malém Zábřatě.

B.

Přispěvky v látkách.

1) Ke sbírce nerostů a zkamenělin:

P. dvorský radní rytíř *Sacher-Masoch*: 1) druzu salmiaku, 2) kus hořké soli vláknité z Idríe, 3) řadu nových nerostů z Výprť; merotec, stříbrovec a otrušec; 4) stříbrorudek z Jáchymova; 5) analcin, jehlenit, libenerit a hadec v pahlatích z Tyrolska; 6) pefestek a vlinec z Rudného v Sedmíhradsku. — p. prof. *Zippe*: dva krásné a vzácné kusy datolithu z Toggiany u Modeny. — p. kustos J. *Krejčí*: 1) řadu nerostů (50 kusů) z Příbrami, obsahující nejnovější kusy z couků stříbronosných; 2) řadu hornin z okolí Pražského. — p. M. Dr. *Glückselig* v Loktě: 1) meseč ze Slavkova; 2) turmalin z Haslavy. — p. *Berger*: řadu magnetované železné rudy z Johanngeorgenstadtu. — p. *Felix Weitenweber*: kousek křemene a zkamenělou lastuřici. — p. *Med. Dr. V. D. Lambl*: řadu zkamenělin z Dalmacie. — p. *assistant Ant. Frič*: 16 měděných rud z Nové Moldavy.

2) Ke sbírce živočichů:

P. *Jiráček* v Praze: sbírku evropských motýlů. — paní *von Singerová*: řadu lastuřic z adriatského moře. — pan *V. Batka*: hyrax capensis. — p. *Zima*, kněz církevní: vrabce barvy isabel-

lové. — p. kustos Max. *Dormitzer*, ze své cesty Dalmatinské: 446 druhů živočichů, nejvíce mořských. — p. assistent Ant. *Fried* ze své cesty v Uhřích: 109 kusů ptáků, 20 druhů lasturů a hlemýžďů, 3 druhy ryb, 9 želv a několik set brouků.

3) Ke knihovně:

Historický spolek pro Hořejší Bavorsy: 1. Dreizehnter Jahresbericht des historischen Vereines von und für Oberbayern für das Jahr 1850. München 1851. 2. Oberbairisches Archiv für vaterländische Geschichte, herausgegeben von dem historischen Vereine von und für Oberbaiern. XII. B. 1. Heft. München 1851. — *Král. akademie v Mnichově*: 1. Bulletin der k. Akademie der Wissenschaften. Nr. 34—43. 2. Abhandlungen der historischen Klasse der bairischen Akademie der Wissenschaften. VI. Band 2. Abtheilung 1851. — *C. k. krajinský soud v Praze*: 1. Constitutiones et exercitia spiritualia clericorum saecularium in commune viventium approbata a S. D. n. Innocentio papa XI. Augustae Vindelicorum. 1714. 2. Český kalendář od r. 1598. 3. Píseň Sv. Jana od Kříže. V Praze u K. Hladkého. — p. Fr. *Plátek*, c. k. podkrajský: Naučení, kterak ti, kdož na vyvazovacím fondu v království českém něčeho pohledávati mají, právům svým průchod dáti mohou. Podlé nařízení vysokého ministerstva ode dne 23. Ledna 1852 č. 1633 vyd. od c. k. ředitelstva vyvazovacího fondu v Čechách. V Praze 1852. — p. Jan *Krejčí*, c. k. prof.: Naumannia. Archiv für die Ornithologie etc. herausgegeben von Ed. Baldanus. 2., 3., 4. Heft. Stuttgart 1850—51. — *C. k. místodržitelstvo v Čechách*: Oesterreichisches Botanisches Wochenblatt. I. Jahrgang. Redigirt von Alex. Skofitz. Wien 1851. — p. Josef *Podstránský*: Kapesní slovníček polsko-český a česko-polský. Dílu polsko-českého sešitek IV. Vyd. Josef Podstránský. V Praze 1852. — p. M. F. *Opic*: 1. Oekonomische Pflanzenkunde etc. Von Christian Gottf. Whistling. Leipzig 1810. 4 díly. 2. Bedenken über die Frage: Wie dem Bauerstande Freiheit und Eigenthum in den Ländern, wo ihnen beides fehlt, verschafft werden könne. Frankfurt und Leipzig 1771. 3. Beschreibung der k. Wirthschaftshöfe in Windsor. Aus dem Englischen übersetzt. 1801. S. C. 4. Magie oder die Zauberkunst der Natur etc. Von Jos. Samuel Halle. Wien 1785—87. 4 díly. 5. Neues Natur- und Kunstlexicon. Zum bequemen Gebrauche in Sonderheit auch für Ungelehrte und für gebildete Frauenzimmer von G. H. C. Lippold und C. Ph. Franke. Wien 1810—17. 7 svazků. 6. Beitrag zur Verbesserung der Landwirthschaft durch alle ihre Theile, herausgegeben von Franz Fuss, w. Mitglied und Sekretär der k. k. patriotisch-ökonomischen Gesellschaft im K. Böhmen. 3 ročníky 1795—1798. 6 svazků. 8. Flora comitatus Pestensis, auctore Jos. Sadler. Med. Dr. Pestini 1825—26. 2 svazky. 8. Ruppil

Flora Jenensis. Francof. et Lipsiae 1726. 9. Der Zoologe oder compendiöse Bibliothek des Wissenswürdigen aus dem Thiergeschlechte und der allgemeinen Naturkunde. Herausgegeben von Christian C. André, Eisenach und Halle. 1797. 10. Anleitung zur sicheren Erziehung und zweckmässigen Anpflanzung der einheimischen und fremden Holzarten etc. Von F. A. L. von Burgsdorf. 4. Aufl. Berlin 1807. 2 svazky. 11. Index plantarum horti c. r. botanici Pragensis. Pragae 1844. 12. Caroli a Linné equitis systema vegetabilium. Editio XV. etc. procurata a C. H. Persson. Gottingae 1797. 13. Die Mineralogie etc. Gotha 1792. 14. Der Botaniker. Gotha und Halle 1794—95. 2 svazky. 15. Linné's Pflanzensystem. 2., 3., 4., svazek. — *Tovarystvo náukové v Krakově*: 1. Zbiór drzeworytów w bibliotece uniwersitetu Jagiellońskiego zachowanych. Kraków 1849 (polský a francouzský text k tomu). 2. Rocznik towarzystwa naukowego. W Krakowie. Rocznik 1849—50. 3. Opisanie roślin skrytoplciowych lékarskich i przemysłowych. J. R. Czerwiakowskiego botaniki szczególniej szęść pierwsza. Kraków 1849. 4. Elementarny wykład matematyki przez Jana Kantego Steczkowskiego. Część I. Arytmetyka. W Krakowie 1851. 5. Wykład farmakomorfiki i katagrafologii napisał Dr. Ferd. Kaz. Skobel. W Krakowie 1851. 6. Prelekcyje o filologii klassycznej i jéj encyklopedyi przez A. Małeckiego. Kraków 1861. 7. Zjawiska napowietrzne (I. díl spisu: Wykład nauk dla ludu) Kraków 1849. 8. Zbiór wierszy ku nauce i zabawie (díl II. spisu: Wykład nauk dla ludu). Kraków 1850. 9. Nauka rolnictwa (III díl spisu: Wykład nauk dla ludu). — p. Dr. Fr. C. *Kampelik*: 1. Osnova za utemeljenje narodne vojske u trojedinoj kraljevini Hérvatsko-Slavonsko-Dalmatinskoj. U Zagrebu 1849. 2. Tractatus anatomico-pathologicus et diagnosticus de pericarditide. Dissertatio inauguralis auctore Fr. C. Kampelik. M. D. Vindebonae 1843. 3. Památka českých besed ve Skalici nad Úpou roku 1847 zřizených. Tisk Jar. Pospíšila v Praze. 4. Уставъ и Устройство друхтва србске словесности. У Београду. 1846. 5. Основн ратни саставионо начелана найзкусни войвода etc. У Београду 1848. 6. Галицкім Природѣмъ и загадкѣ. Зовраніи Григоріи Ілківичемъ. У Вѣдніи 1841. — p. Dr. J. *Palacký*: Annuaire des voyages et de la géographie. Pour l'anné 1845, par une réunion des géographes et des voyageurs sous la direction de M. Fred. Lacroix. Paris 1845. Též ročník 1846. 2 svazky. — p. Václav *Peřák*, okresní soudce z Holice: 1. Trifolium quatuor foliorum Joannis equitis de et in Weingarten etc. Impressum Pragae 1694. 2. Dissertatio juridica de confessione civili et criminali etc. publice proposuit J. B. Zenker etc. anno 1710. Vetero-Pragae. 3. Meum et Tuum juridicum humanae discordiae index et vindex, seu dissertatio etc. Exhibuit J. Raudnitzky. Anno 1737. Vetero-Pragae. 4. Indemnitas in expositione seu dissertatio juridica de expensis.

Exposuit J. P. Martineck. Anno 1763. Vetero-Pragae. 5. Disputatio publica ex jure publico etc. Exhibuit N. Ig. Koenigsmann 1718. Vetero-Pragae. 6. Commune recte sentientium votum maneat usus, tolleratur abusus, sen dissertatio juridica de abusibus quibusdam praxeos bohemicae etc. Exposuit W. P. Dobrzensky eques de Dobrozenitz. Anno 1731. Vetero-Pragae. 7. Universae matheseos institutio theoretico-practica ex operibus societatis Jesu collecta. Pedeponti, vulgo Stadt am Hof. 1752. 8. Wohlabgefasster immerwährender Kalender etc. Von Jac. Ferd. Felber. Nürnberg 1722. 9. Benedikt Schmidts J. C. ti Prüfung und Erweis des K. höchsten Kirchengewalts uher dem unter die Weltlichkeit eingeruckten Protestantischen Kirchen-Staat. Frankfurt und Leipzig 1754. — p. J. H. Hušek, zpráwce v Indicih: 1. Carmina und Inschriften an denen Bildern des Lebens Sancti Joannis de Deo in dem Kukuser Convente. Breslau 1751. 2. Art und Weise, wie der edle Lein-Saamen präparirt, angebaut etc. wird. Gedruckt zu Prag 1752. — C. k. akademie náuk vo Vidni: 1. Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Jahrgang 1851. Band VII. 3. — 5. Heft. 2. Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften. Mathematisch-naturwissenschaftliche Klasse. Jahrgang 1851. Band VII. 3. — 5. Heft. 3. Notizenblatt; Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen I. Jahrgang 1851. Nr. 1. 2. pak 19—24. 4. Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Herausgegeb. von der etc. Commission der k. Akad. der Wissensch. Jahrg. 1851. Band VII. 1. 2. Heft. 5. Denkschriften der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Mathematisch-naturwissenschaftliche Klasse. III. Band. 1. Lief. — *Universita Pražská*: Personalstand der k. k. Universität zu Prag zu Anfang des Sommersemesters 1852. Prag. — *Přirodovědecký spolek v Bamberce*: Ueber das Bestehen und Wirken des naturforschenden Vereines zu Bamberg. 1. Bericht. Bamberg 1852. — p. Jaroslav Pospíšil: 1. Les Slaves de Turquie, par M. Cyp. Robert. Paris 1844. 2. Květy, národní zábavník. Ročníky 1844. — 45. — 46. — 47. — 48. — 50. 3. Květy a plody. Redaktor: Karel Štorch. 1848. 4. Ranní list 1848. č. 1—78 5. Zákon o ubytování vojska od 15. května 1851. 6. Pražský Posel. Sběrka užitečného a kratochvilného čtení pro lid jazyka českého od J. K. Tyla. I. díl, sv. 1—6. II. díl, sv. 1—6. IV. díl, sv. 4. 7. Katolická modlitební knížka pro školní mládež od J. M. Pohořelého. II. vyd. V Praze 1850. 8. Tomáše Kempenského Zlatá kniha o následování Krista. Přeložil A. Stránský, IV. vyd. V Praze 1852. 9. Česká i německá mluvnice v příkladech. Od Jos. V. Vlasáka. III. vyd. V Praze 1852. 10. Improvisator. Román z dánského J. K. Andersena přeložil J. Boh. Müller. V Praze 1851. 11. Uprohlec v horách Jurakých. Ze Z. přeložila Vlastimila Rádková. V Praze 1847. 12. M. Gógola zábavné spisy. Z ruského. V Praze 1847. 13. Kurzgedrängte

Geographie von Böhmen, Mähren und Schlesien. Aus dem Böhmischen des P. Neumann. Prag 1851. 14. Uebersicht der Erdoberfläche. Von Jos. Wenzig. II. Aufl. Prag 1851. 15. Čítanka malých. Od K. Vinařického. V Praze 1850. 16. Novelly Jindřicha Jos. Řezníčka. V Praze 1847. 17. Nalezeneo Granadský. Volně přeložil J. V. H. V Praze 1851. 18. Jeskyně starého otce Blažeje. Z německého volně přelož. J. M. Kutenským. V Praze 1849. 19. Svět a jeho divy. Sepsal J. Malý. V Praze 1851. 20. Zvony. Z anglického od Boza zčeštil M. Fialka. V Praze 1847. 21. Benjamin Franklin. V Praze 1852. 22. Šťastný ostrov. Z Niericovy bibliotcky od Fr. B. Tomsy. V Praze 1849. 23. Kazatel anglický. Povídka Niericova, přelož. od J. Pečírky. V Praze 1850. 24. Varuj se lákání zlého. Podlé G. Nierice od Fr. B. Tomsy. V Praze 1849. 25. Kniha modlitební pro katolické paní a panny. Dle Oppelta od Vend. Duška. V Praze 1851. 26. Divadelní biblioteka. Sv. V. V Praze 1852. 27. Kapesní slovníček novinářský a konverzační. Sepsal Rittersberg. Seš. 20. V Praze 1852. 28. Tři mušketýři. Od A. Dumasa. Seš. 9. 10. 29. Kratičky přírodopis o rostlinách a nerostech od J. V. H. V Praze 1852. 30. Historie Girondinů od Lamartina. Seš. 10. 11. 12. 31. Nápěvy ke společenskému zpěvníku českému. Vyd. Fr. Martinec. V Praze 1852. 32. Dr. Jindřicha F. Paulického Domácí lékař. Zčeštil od A. J. Jungmanna. II. vyd. V Praze 1850. — *Matice česká*: Rocznik c. k. towarzystwa gospodarzo-rolniczego Krakowskiego. Roku 1852. (sešit II. a III.) Kraków 1852. — p. *Frant. Bezděka*, gymnas. katecheta v Pisku: Annales compendiarum regum et eorum Syriae nummis veteribus illustrati etc. ex praelectionibus R. P. Joannis B. Prileszky, a Soc. Jes. reverendus etc. comes Carolus Eszterhazy de Galantha etc. Viennae 1744. — p. *Karel Kiegler*: Historia nostri temporis eorum bello et pace per Europam atque in Germania maxime gestarum ab a. 1615 usque ad a. 1650 etc. authore Adolpho Brachelio. Coloniae s. a. — p. *Jos. Alex. Dunder*: Posel z Budče. V Praze 1848 a 1849. — p. *Dr. Vil. Weitenweber*: 1. Neue Beiträge zur Medizin und Chirurgie, herausgegeben von Dr. Wilh. Rud. Weitenweber. 1842. März und April. Prag 1842. 2. Ueber die Heilwirkungen der Karlsbader Brunnenkur gegen Augenkrankheiten. Von Dr. Jos. Er. Ryba. Prag 1841. — p. *Josef Losinski*, farář v Javorově: Хитѣ Іоанна Самарскаго владыки Перемыскаго, описаное Іосифом Лозинским. Во Львова 1851. — p. *Fr. X. Smoler*, c. k. koncipista: Vereinschrift für Forst- Jagd- und Naturkunde, herausgegeben von dem Vereine böhmischer Forstwirthe unter Redaktion des Fr. X. Smoler. XII. Heft. Prag 1852. — *Matice srbská* v Budišíně: Nadpad pola Bukez. W Budyschini 1852. — p. *Dr. Jan Palacký*: 1. Navedení o chování ovčích dobytka pro ovčáckou čeled. V Praze 1819. 2. Besprechung über zeitgemässe Verbesserung der bäuerlichen Verhältnisse. Von Dr. J. M. Gedruckt bei C. W. Medau

und Comp. s. l. et. a. 3. Bemerkungen über den Wirkungskreis der Patrimonialgerichtsbarkeit — p. J. V. Rozum, suppl. prof.: 1. Apologia, t. j. Obrana, kterou se odrodilci, jenž od své národnosti odstupují, brániti chtějí. Seps. od Ondříslava z Pravdomluvníc. V Budíně 1841. 2. Krasořečník. Pro mládež gymnasiálních a reálních škol. Sestavil J. V. Rozum. V Praze 1852. 3. Mlýnský Vášítek. Veselohra ve 3 jednáních. Sepsal J. V. Rozum. V Praze 1852. — Historicko-statistický odbor c. k. Moravské společnosti v Brně: 1. Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft. 1. und 2. Heft. 1851—1852. Brünn. 2. Faběrky z dějů Kojetinských. Sepsal Josef Chytil. V Brně 1851. — p. Dr. Karel Špott: A. G. Meissners sämtliche Werke. Wien 1814. 36. svazků. — p. N. Ch. Palauzov. Жизнописание на Юрия Ивановича Венелина. Преведено отъ Н. X. Палаузова. Одесса 1851. — Moravská národní jednoty v Brně: 1. Kaleda 1851. V Brně. 2. Pěstonka etc. Nákladem moravské národní jednoty. V Brně 1851. 3. Domáci pokladnice zábavného čtení. Číslo I. Čest rodinná. Novella Betty Paoli. V Brně 1852. 4. Mapa Moravy a Slezska. Vyd. od mor. národní jednoty. — p. V. Hanka: 1. Kraljodvorski rukopis. Prevod Ig. Bérlića. U zlatnom Pragu. 1852. 2. Królodvorski rukopis. Przełoż. przez Luc. Siemińskiego. V Praze 1852. 3. Krakoviaky, původně polsky i v českém překladu. V. H. II. vyd. V Praze 1851. 4. Jaroslava Puchmíra pravopis rusko-český. Vydání opravené i doplněné. V Praze 1851. (Všechny na velině se zlatou ořizkou.) 5. Polyglotta Kralodvorského rukopisu. Vydání V. Hanky. V Praze 1852. (Jeden exemplář velinový ve 3 dílech, skvostně vázaný; druhý obyčejný). — p. Jan Rothberger, kněz církevní: 1. Von Claus-Narren Sechs Hundert sieben und zwanzig Historien etc. Gedruckt zu Frankfurt 1602. 2) Testamenti nostri Jesu Christi pia et fida assertio t. j. křsta večeře páně svatá starožitnost. (Od Zach. Brunsvíka) V Praze 1613. (defekt). — Historický spolek Nassavský: 1. P. Hermann Bar, diplomatische Geschichte der Abtei Eberbach im Rheingau. I. 3. Herausgegeben von Dr. K. Rossel. 2. Mittheilungen des Vereines für Nassauische Alterthumskunde und Geschichtsforschung. II. Band. 1. 2. Heft. Wiesbaden 1832, 1831. I. Band. 2. 3. Heft 1830. — Horno-Lužická společnost nauk ve Zhořelci: 1. Neues Lausitzisches Magazin. 28. Band. 4. Heft. Görlitz 1851. 29. Band 1. Heft. 1852. 2. Beiträge zur Geschichte des Schmalkaldischen Krieges, der böhm. Empörung vom Jahre 1547, so wie des Pönfalles der Oberlausitzischen Sechsstädte in demselben Jahre. Von Theod. Neumann, Dr. Phil. Görlitz 1848. 3. Scriptores rerum Lusaticarum. Herausgegeben von der Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften. Neue Folge. III. Band. 2. Lieferung. Görlitz 1852. — p. Fr. Doucha: 1. Kniha dítek. Vydal Fr. Doucha. V Praze 1851. 2. Thomsonovy počasy. V české verše uvedl

Fr. Doucha, V Praze 1842. 3. Růžové kvítky. Vydal Fr. Doucha. V Praze 1852. 4. Pravěnký. Ku poučení dítek vydal Fr. Doucha. V Praze 1850. 5. Bludičky. Vydal Fr. Doucha. V Praze 1850. 6. Dvě dítky. Ku poučení malých vydal Fr. Doucha. V Praze 1851. — p. V. Krolmus: Staročeské pověsti, zpěvy a slavnosti. Sešitek 13. — p. Jos. Kubr: 1. Práva městská království českého v krátkou summu uvedená skrze M. Pavla Krystyana z Kolodíjna. (Vyt. v Starém městě Pražském u Giliška Nygrina 1575). 2. Biblj zlatá Starého a Nowého Zákona nyní nowě z lat. Jazyka v Českú řeč přeložena. M. D. X. LIII. (Vytisť v Starém městě Pražském tea autery po provedení neděli: Léta Božího M. D. XXXXIII. v domie Pánie Sepetlowie: Ondřej Kubess. 3. Michala Inſitoris (Mossótzý) Listownj odpověď k Augšpurského wyznání Czechům a Morawanům etc. V Praze 1783. 4. Wywolená Boj winnice obnovená, to jest: Prawdiwá Hystoria, kterak Cyrkew Boj Slowem Páně skrz Dr. Lutera obnowera etc. Na světló vydána od K. Tobiasse Masnicyasa Cyrkwe Hlawské w Uhřích kaplana a tehdaš exulanta. V Drážďanech. 1682. 5. Soliloquia. To jest: Knjžka Samo-mluwenj Duše k P. Bohu. Od sv. Augustyna etc. V Praze, wyt. u Dědjcůw Hrabowských (1736). 6. Weyklad wlastoj na žiwot Tobiasse etc. od kněze Syxta Kandyda, děkana a hlasatele slowa Božího na Horách Kutných. M. D. L. XXXIX. 7. Žalmy Davidovy (bez tit., tisk Kralický.) — p. Dr. Ant. Háek, ve Mšeni: Zaklený princ. Dramatický šprým ve 3 jednáních od J. sv. pána z Plötzků. Přeložil Dr. A. Háek. V Praze 1852.

4) K archívu.

C. k. krajinský soud v Praze: Počet starých listin, spisů soudních, patentů, artikulů sněmovních (tištěných), a t. d. některé z nich na pergameně. — p. M. F. Opic: Některé diplomy a listy po nebožtíkovi prof. Tauschovi — p. Max. Berger, oud výboru mus.: Vzácný starý urbář někdejšího kláštera Ostrova, začínající rokem 1388. — p. Jos. Kubr: 1. Ochranný list, její dal pruský generál Jakub von Keith vsi Rusíní d. d. 23. května 1757. 2. List za vyučenou na zahradnictví daný J. Hájkovi, d. d. 8. října 1768. (na pergameně).

5) Ke sbírce pečeti.

P. prof. Helbing von Hirzenfeld: Otisky dvou pečeti ze základů kostela v Štětěrech. — p. Jos. Haber, privatník v Praze: Pečetidlo, s vyřtým erbem na jedné straně, na druhé s hlavou. — c. k. okresní soud ve Vrchlabí: Pečetidlo právomocnosti bývalého panství Vrchlabského. — c. k. okresní soud v Písku: Tři pečetidla právomocnosti bývalého magistráta Píseckého.

6) *Ke sbírce starožitností:*

C. k. hornický úřad na Horách Kutných: Dva staré nástroje havířské, nalezené v šachtách Kutnohorských. — p. Emanuel Lokaj: 1. Pět perliček, nalezených v cihelně za Strahovskou branou. 2. Popelnici, nalezenou v cihelně za Strahovskou branou. — p. Václav Pelikán, c. k. okresní soudce: Starou podkovu — p. Jan Zyk, exposita v Bechlíně: Veliký mlat z hadce. — p. prof. J. E. Vocel: Džbán s nápisem: „Samuel Marggraff, anno 1654.“ — p. Leonhard, hornický hejtman na Horách Kutných: Olověný plíšek s korunkou, nalezený v šachtách Kutnohorských. — p. Felix Weitenweber, c. k. krajský sekretář na odpodínutí: 1. Šípový hrot, nalezený u Karlštajna. 2. Železnou kuličku, nalezenou tamtéž. — p. hrabě Berchtold, úd výboru mus.: 1. List pergamenový s podobiznou cis. Josefa II., kreslenou na štítu orla Rakouského. 2. Misku, černým lakem potřenou, fajšku na tabák a vyhloubený plod ořechový: nářadí to Indianů Amerických. — p. Karel Buk, obchodník v Buštěhradě: Sekyru, nalezenou ve sklepě u Buštěhradu, kde stál druhdy hrad Nakotřasy. — p. Josef Novák, c. k. official při státní účtárně: 1. Meč železný, rezem sežraný. 2. Dvě rolničky bronzové s jantarovými kuličkami uvnitř, nalezené za Kováry u Budče.

7) *Ke sbírce mincí a medailli:*

P. Alois Vocel, ředitel ústavu výchovného: Cínovou medailli na průmyslovou výstavu v Londýně. — p. Laußmann ve Vidni: Český groš Jana Luxemburského. — p. Vino. Rott, obchodník v Praze: 1. Decim republiky franc. od r. 1805. 2. krejcar Badenský r. 1836. — p. Felix Weitenweber, c. k. krajský sekretář na odpodínutí: 1. Haléř města Rígy. 2. Haléř m. Zohalce. 3. Dva krejcarey Wirttemberské r. 1686 a 1701. 4. Český půlkrejcar Josefa I. r. 1708. 5. Tyrolský krejcar Ferd. II. 6. Český půlkrejcar Karla VI. r. 1713. 7. Magdeburský groš r. 1622. 8. Krejcar hraběte Montfortského r. 1730. 9. Měděný jetton s nápisem: Quiescam et quiescere facio. Na druhé straně: Respondent intima quanto. — J. O. p. kníže Karel Hohenollern-Sigmaringský: 15 mincí stříbrných a sice: 1. Toler Rudolfa II. 1608. 2. Dva čtvrtzlatníky kláštera Kempenského b. r. 3. Dva čtvrtzlatníky Braniborské Kristiana r. 1620 a 1621. 4. Čtvrtzlatník Norimberský b. r. 5. Čtvrtzlatník Elsasský Mathiáše b. r. 6. Čtvrtzlatník Elsasský Rudolfa II. b. r. 7. Čtvrtzlatník Karla VI. r. 1551. 8. $\frac{1}{8}$ zlatého, mince Braniborská r. 1620. 9. $\frac{1}{8}$ zlatého, mince Norimberská b. r. 10. $\frac{1}{8}$ zlatého, mince Falcká b. r. 11. Groš Arnošta hraběte Lichtenberga r. 1615. 12. Dvoukrejcar Falcký b. r. 13. Krejcar Falcký b. r. — p. Jos. Frankl, administrator farní v Dešenicích: Tři mince stříbrné,

a sice: 1. Groš Ludvíka Nasavského b. r. 2. Čtvrtzlatník Švareburg-Sondershausský r. 1620. 3. Čtvrtzlatník Norimberský b. r. — p. Václ. Soukup: Třigroš polský Sigismunda III. r. 1600. — p. Jiindřich Horský: 1. měděný památní peníz na první železný most v Slezsku, s nápisem: Auf Kosten des Herrn Reichsgrafen Niclas Aug. Wilh. von Burghaus auf Lassen. 2. Ruskou kopějku. — N. N.: A. 5 mincí stříbrných a sice: 1. Dva groše kantonu Zugu r. 1606. 2. Groš Luxemburský r. 1606. 3. Krejcar Augsburský r. 1624. 4. Krejcar Bavorský r. 1844. B. 32 mincí měděných a sice: 1. Penny Jiřího IV. r. 1826. 2. Pěti-centesimák Milánský r. 1849. 3. Centesimu Milánskou r. 1843. 4. Pěti-centesimák Parmský r. 1830. 5. Quatrino Pia VII. r. 1816. 6. Dva krejcarey Badenské r. 1807 a 1829. 7. Tři Saské haléře r. 1831. 1833. a 1847. 8. Haléř Bavorský r. 1805. 9. Tři Saské mince, 3, 2 a 1 haléř platící od r. 1799. 1841 a 1788. 10. krejcar Mohučský r. 1795. 11. $\frac{1}{4}$ krejcar Mohučský r. 1795. 12. Čtvrtkrejcar Nasavský r. 1817. 13. Minci Reuss-Greizskou, 3 haléře platící r. 1808. 14. Pál stubru, mince Jülichská r. 1783. 15. Haléř Goslarský r. 1756. 16. Haléř Frankfurtský r. 1795. 17. Haléř Pruský r. 1847. 18. Haléř Meklenburský r. 1832. 19. Mince města Cách, 12 haléřů platící, r. 1792. 20. Dvouceřímák Belgický r. 1835. 21. Minci Dánskou, dva šilinky platící r. 1810. 22. Daler Švédský r. 1715. 23. Dengu Ruskou r. 1738. 24. Kopějku Ruskou r. 1818. 25. Třigroš Polský r. 1840. 26. Dva groše Polské r. 1839. 1840. — p. Kotmel, z Okoře: Denár Soběslava I.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých knih českých, příjmím

M A T I C E Č E S K É

složili

od 1. až do 31. Března 1852.

P. Václav *Hodík*, kaplan v Netvořicích 10 zl. — p. František *Srb*, studující v Praze 10 zl. — p. Václav *Kukaň*, kupecký v Praze 10 zl. — p. Antonín *Turaba*, z Nymburka, studující v Praze 10 zl. — p. František *Šebastiau Rulc*, kněz a professor z řádu pobožných škol v Ostrově 10 zl. — p. Rudolf *Škuherský*, technik z Opočna 10 zl. — p. Vilém *Drahotín Šmolcnop*, studující v Berouně 10 zl. — p. Leonard *Pečený*, městský kance-

lista z Nymburka 10 zl. — p. Josef Břetislav Šodl, studující v. třídy na staroměstském gymnasiu v Praze 5 zl. — p. Alois Hek, kožešník v Bělehradě Srbském 10 zl. — p. Josef Bican, hospodářský adjunkt ve Veselíčku 10 zl. — p. Jan Bradáč, studující z Radoušovic 10 zl. — p. Tadyáš Procházka, učitel v Brandejse nad Labem 10 zl. — p. František Kofránek, c. k. okresní komisar v Německém Brodě 5 zl. — p. Antonín Žitný, myslivec ve Valčicích v Rakousích 10 zl. — p. Hugo Šembera, studující v Písku 10 zl. — p. Antonín Skokan, posluchač bohosloví v Praze 5 zl. — p. Jan Neruda, studující v Praze 10 zl. — p. Jan Konrád, podatel v Obříství 10 zl. — p. Jan Schwarz, učitel v Ivančicích na Moravě 10 zl. — p. Adolf Patera, studující na malostranském gymnasiu v Praze 5 zl. — p. Gustav Pazourek, studující v Plzni 10 zl. — p. Antonín Daneš, sladovnícký na Peruci 10 zl. — p. Josef Fikar, žák z Hradce Králové 10 zl. — p. Ferdinand Vašalík, správce veldlíny Konopištské 10 zl. — p. Petr Spráčka, geometer v Brašově 10 zl. — p. Bedřich Graf, studující v Praze 5 zl. — p. Josef Gabrle, soukromý učitel v Skalici 5 zl. — p. Ferdinand Václav Albertin, studující v Hostomících 5 zl. — p. František Turinský, studující v Doubravníku 10 zl. — p. Josef Dobiáš, studující v Praze 5 zl. — p. Jan Suchar, kněz rytířského řádu křížovnického a kaplan v Ounošti 20 zl. — p. Ignác Eichler, farář v Liptále na Moravě 10 zl. — p. Michal Tichý, rolník v Koběticích 10 zl. — p. Josef Chytil, úředník zemský v Holomouci 5 zl. — p. Michal Okáč, kooperator v Ejvančicích 10 zl. — p. Florian Bečák, kaplan v Senici na Moravě 10 zl. — p. František Patočka, sladovnícký ze Skleňovic 8 zl. — Slečna Marie Anna Markreitrova v Kolíně 10 zl. — p. Vincenc Nejedlý, kaplan v Petrovích 10 zl. — p. Josef Čermák, kaplan v Berouně 10 zl. — p. Eduard Zidlický, právník v Praze 10 zl. — p. Eduard Kaiel, official u c. k. bernického úřadu v Domažlicích 10 zl. — p. Jan Knobloch, revident při hospodářském úřadě v Nových Dvorcích 10 zl. — p. Václav Martini, kupec v Třebeschovicích 20 zl. — p. Václav Koutník, lékař v Bohdanči 10 zl. — p. Josef Malický, stavitel v Praze 10 zl. — p. František Čermák, úředník při c. k. podnikství v Hořovicích 10 zl. — p. Antonín Antoš, učitel z Buštěhradu 10 zl. — p. Jindřich Svatý, studující v Praze 10 zl. — p. Josef Rokos, kaplan v Malšicích 10 zl. — p. Jan Kínzl, studující v Praze 5 zl. — p. Jan Brewer, posluchač techniky v Praze 10 zl. — Václav Materna ze Slavkova na Moravě, právník v Brně 10 zl. — p. Vincenc Materna ze Slavkova, právník v Brně 10 zl. — p. Jan Kliment, učitel v Praze 10 zl. — Knihovna gymnasiální v Broumově 10 zl. — p. Alois Stáň, studující ze Sedlečka 10 zl. — p. Jan Kalina, měšťan Kutnohorský v Mikulovicích u Chrástku 10 zl. — Vincenc Ryba, mlynář v Kaberně na Brandejsku 10 zl. — p. František Wegr, c. k.

dozorce při finanční strážce v Středoklukách 10 zl. — p. František *Fischer*, podstarší na c. k. pivováře ve Velkém Jenči 10 zl. — p. František *Josef Havlíček*, duchovní správce v Ječovicích 10 zl. — p. Maximus *Jan Hornig*, milosrdný bratr v Brně 10 zl. — p. Rudolf *Hartmann* z Budyně, studující v Praze 5 zl. — p. Antonín *Saroch*, polní kaplan v Podgoře v Haliči 10 zl. —
V celosti 623 zl. stf.

Od 1. až do 30. Dubna 1852.

Pan Václav *Faltys*, suppl. učitel na německé vyšší reálné škole v Praze 15 zl. — p. Josef *Schreyner*, kněz z řádu Minoritů u sv. Jakuba v Praze 5 zl. — p. Josef *Dundr*, úředník při museum v Praze 5 zl. — p. Karel *Böhm*, studující na c. k. české vyšší realce v Praze 4 zl. — p. Josef *Zbořil*, rolník v Překlašech na Moravě 10 zl. — p. Eduard *Maier*, studující z Prostějova na Moravě 5 zl. — Vendelín *Filip*, učitel kreslení na hlavní škole Týnské v Praze 10 zl. — p. Josef *Havlíček* z Dolan na Pardubsku, studující v Hradci Králové 10 zl. — Paní Ludmila hraběnka *Berchtoldová* z rodu Vratislavského, paní na Buchlově 10 zl. — p. Josef *Liebscher*, ingénieur-assistent pro okres Karlínský, v Praze 5 zl. — p. František *Draube*, komisar při c. k. okresní komisi pro vyvazování pozemností v Jičíně 20 zl. — p. — František *Jeris*, lutebník z Merklova v Jičíně 10 zl. — p. František *Křenek*, studující v Jindřichově Hradci 5 zl. — p. Emanuel *Ferkl* z Mnichova Hradiště, posluchač bohosloví v Litoměřicích 5 zl. — p. Josef *Machytka*, obchodník v plátnech v Branně 10 zl. — p. Josef *Funda*, studující na staroměstském gymnasiu v Praze 10 zl. — Josef *Kolisko*, národní učitel v České Skalici 10 zl. — p. František *Zambor*, sládkův syn v Čitotěbích 10 zl. — p. Karel *Novák*, diurnista u c. k. okresního soudu sborového v Frachtovicích 10 zl. — p. Josef *Loudil*, c. k. okresní komisar v Příbrami 10 zl. — p. Serafín František *Hollada*, oud řádu sv. Františka v Slaném 5 zl. — p. František *Mokřák*, kaplan v Mikulovicích 10 zl. — p. Eduard *Pohnert*, adjunkt u c. k. okresního soudu v Pace 10 zl. — p. Jan *Hüttel*, studující v Libochovicích 5 zl. — p. František *Bořický*, c. k. ingénieur-assistent při železných drahách v Praze 15 zl. — p. Karel *Lomm*, studující v Písku 10 zl. — p. Ondřej *Rojko*, kaplan Velko-Suchanský v Uhřích 10 zl. — p. Josef *Škulihety*, vystrojník Zvolenské stolice 10 zl. — p. Konstantin *Křepelka*, kněz řádu sv. Františka v Turnově 10 zl. — p. Antonín *Novák*, slevač v Nové Huti 5 zl. — p. Petr *Malý*, kněz církevní v Budějovické diecési 10 zl. — p. Kašpar *Loula*, učitel na hlavní škole v Třeboni 10 zl. — p. František *Patočka*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Jan *Kovářík* z Černého Kestelce, studující na německé reálné škole v Praze 10 zl. — Václav *Valoušek*, ingrossista u c. k. státního důtárny v Praze

10 zl. — *Ignác Wurm*, kaplan v Dědicích blíže Víškova na Moravě 10 zl. — *František Klazar* z Kruhu, studující v Praze 10 zl. — *František Ulrich*, studující v Jičíně 10 zl. — *Eduard Rudolf Suchánek*, učitel na hlavní škole Jičínské 10 zl. — *Josef Maria Odl*, občan v Hořovicích 10 zl. — p. *Ferdinand Hartmann*, úředník v Nepomyšli 10 zl. — p. *Jan Faktor*, official u o. k. státní učárny v Praze 10 zl. — p. *Vojtěch Novák*, studující v Klatovech 5 zl. — p. *Josef Winš*, studující z Hostomie 10 zl. — *Knihovna osady Týnské* na Rovensku 20 zl. — p. *Alexander Zahel*, c. k. berní kontrolor v Libochovicích 10 zl. — p. *Jan Sklenář*, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — p. *Jan Hodáč* z Jikve, studující v Praze 2 zl. — p. *Josef Paulík*, podučitel v Libenících 10 zl. — p. *Matěj Mára*, kaplan v Starém Sedle 5 zl. — p. *N. Salava*, doktor lékařství v Holomouci 10 zl. — p. *Leopold Jelínek*, c. k. ingénieur-assistent při železně dráze v Pardubicích 5 zl. — p. *Raimund Řehák*, oud řádu pohebných škol a professor v Mladé Boleslavi 10 zl. — p. *Karel Osárlig*, studující z Friedlandu 10 zl. — p. *Antonín Čermák*, studující z Kolína 5 zl. — p. *Václav Sedláček*, podučitel v Brandejso nad Labem 10 zl. — p. *František Štastný* z Vítova, právník v Praze 10 zl. — p. *František Koutský*, kupecký v Heřmanově Městci 10 zl. — p. *R. F. Patočka*, fabrikant v Heřmanově Městci 10 zl. — p. *Morie Vambera*, kupec v Heřmanově Městci 10 zl. — p. *Antonín Hauslohnner*, fabrikant v Heřmanově Městci 10 zl. — p. *Josef Koutský*, syn rolníkův v Raškovcích blíže Heřmanova Městce 10 zl. — p. *František Remeš*, studující techniky v Praze 5 zl. — p. *Antonín Svoboda*, studující II. třídy na staroměstském gymnasiu v Praze 10 zl. — p. *Petr Mužák*, učitel na c. k. české reální škole v Praze 10 zl. — p. *František Král*, kaplan v Jilemnici 10 zl. — p. *Václav Machačka* z Jilemnice, studující v Praze 10 zl. — p. *František Šourek*, právní praktikant v Stayeru v Rakousích 10 zl. — p. *Josef Vranicany* z Horvatska, právník v Praze 10 zl. — p. *Blahoslav Bečvarovský*, kupec ve Friedlandě Českém 20 zl. — p. *František Bukvočka*, podučitel z Dobruvice 10 zl. — p. *Antonín Dostálek*, rolník v Hejnicích 10 zl. — p. *Jan Bílý*, kaplan v Tišnově na Moravě 10 zl. — p. *Emanuel Robert Smidinger*, syn postříhačův v Strakoncích 5 zl. — p. *Josef Votava*, kaplan v Dobruzi 10 zl. — p. *Josef Walter*, učitel na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. *Matěj Růžička*, ředitel gymnasiální v Klatovech 10 zl. — *Josef Bozděch*, studující na lyceale Klatovské 10 zl. — p. *František Škoul*, správce cukrárny v Konopišti 10 zl. —

V celosti 736 zl. stř.

Od 1. až do 31. Května 1852.

• *Pan Otto Šklenčka* z Dvora Králové, lékárník v Praze 10 zl. — p. *Karel Tieftrunk*, suppl. professor na akademickém gy-

mnasium v Praze 15 zl. — p. Josef *Bayer*, kancelista u c. k. okresního soudu v Bělé 10 zl. — p. Jan *Bittner*, učitel v Domažlicích 10 zl. — p. Alois *Grussmann*, faktor v Oubislavicích 10 zl. — p. Karel Jindřich *Vyšata*, studující VI. gymnasiální třídy v Praze 5 zl. — p. Alois *Beneš*, kaplan v Sukdole 5 zl. — p. Albrecht *Červenka*, ekonom na Skalce blíž Kutné Hory 10 zl. — p. František *Dvořák*, oud řehole sv. Benedikta v Břevnově 10 zl. — p. Josef *Havlíček*, stavitelský úředník v Příbrami 10 zl. — p. Karel *Paroňic*, komisar při c. k. podkrajském řádě v Hořovicích 10 zl. — p. Josef *Susta*, studující v Praze 5 zl. — p. Hynek *Pospíšil*, studující z Dolní Cerekev 10 zl. — p. Josef *Barták*, druhý kaplan v Hořešanech Holomúcké diecési 10 zl. — p. Josef *Chytil*, právník v Holomouci 5 zl. — p. Hynek *Sooboda*, auskultant u c. k. okresního soudu v Prostějově 20 zl. — p. Josef *Pýcha*, rolník v Dřevčicích 10 zl. — p. Antonín *Hájek*, učitel kreslení na hlavní škole v Liberci 15 zl. — p. Zephyrin *Valenta*, nadlékař u milosrdných bratrů v Praze 10 zl. — p. Jan *Bernáček*, rolník a obecní radní v Kokovicích, okresu Slánském. 10 zl. — Karel *Schwippel*, doktor filosofie a vychovatel u hraběte Černína ve Víně 10 zl. — p. Ferdinand *Dobias*, úřední písař ve Vodňanech 5 zl. — p. František *Kneidl*, učitel v Timakově 10 zl. — paní Ludmila hraběnka *Berchtoldová* z rodu Vratislavského, paní na Buchlově 10 zl. — p. Antonín *Preininger* ze Soběslavi, právník v Praze 5 zl. — p. Drahotín Tomáš Vojtěch Čeněk *Weber*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Čeněk Tomáš Vojtěch *Weber*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Hynek *Vlach*, kaplan v Golčově Jeníkově 10 zl. — p. Ladislav *Pinka*, studující v Brandeysu nad Labem 10 zl. — p. Jan *Pauer*, mlynář v Bohdanči 10 zl. — p. Jan *Šimáček*, posluchač lékařství v Praze 10 zl. — p. Jan *Řepka*, sládek na Housce 20 zl. — p. Josef *Breicha*, mistr koželužský v Rokycanech 10 zl. — p. Jan Václav *Hodáč* z Jlkve, studující v Praze 2 zl. — p. Tomáš *Marek*, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — p. František *Simandl*, studující v Praze 5 zl. — p. Ignác Karel *Šmidinger*, měšťan v Strakoniciích 15 zl. — p. František *Kabeláč*, majitel mlýna v Klobčicích blíž Heřmanova Městce 10 zl. — p. František *Vítek*, kaplan v Chrástanech u Týna nad Vltavou 5 zl. — p. František *Mašek*, syn hospodského ve Vodňanech 10 zl. — p. Alois *Eisenberg* z Těšína, posluchač práv ve Vídni 10 zl. — p. Rudolf *Třebický*, studující v Brně 10 zl. — p. Jan Nepom. *Konečný*, docent české řeči na politotechnickém ústavu ve Vídni 10 zl. — p. Štěpán *Pejakovič*, doktor lékařství ve Vídni 10 zl. — p. Jan *Hübschmann*, úředník při c. k. ústárně vojenského ministerium ve Vídni 10 zl. — p. František *Pivoda*, učitel hudby ve Vídni 10 zl. — p. Josef *Stehlík*, mistr knihařský ve Vídni 10 zl. — p. Heliodor *Truska*, official v ministerstvu vnitřních záležitostí ve Vídni 50 zl. — p. Gustav rytíř z *Wiedersperku*,

studující v Jindřichově Hradci 10 zl. — p. N. Černosek, kooperator v Holešanech na Moravě 10 zl. — p. Eduard Sojka, doktor lékařství a asistent botaniky v Praze 10 zl. — p. Alois Navrátil, studující z Postoloprt 10 zl. — p. Jan Kovářik z Černého Kostelce, studující na německé realce v Praze 5 zl. — p. Theodor Munk z Ivančic na Moravě 10 zl. — p. Jan Vybíral, studující v Brně 10 zl. — *Knihovna měšťanská* v Oustí nad Orlicí 10 zl. — p. Hynek Vycena, měšťan v Oustí nad Orlicí 10 zl. — p. Emanuel Steinmann z Oustí nad Orlicí, studující v Litomyšli 10 zl. — p. František Kráner, studující z Oustí nad Orlicí 10 zl. — p. Karel Friedl, zám na hlavní škole v Pelhřimově 10 zl. — p. František Krása, kaplan v Pelhřimově 10 zl. — p. Jan Štupecký, rolník z Vykáně 10 zl. —

V celosti v měsíci Květnu 637 zl. stř.

Bibliografie.

Básně Josefa Tichého. Díl I. V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jeřábkové. Cena 24 kr. stř. Čistý výnos připadne národním divadlu.

Básnické spisy z pozůstatosti J. Jaroslava Kaliny. V Praze 1852. Nákladem Václava Hessa. V 8. Svazek první. Cena 36 kr. stř.

Benjamin Franklin. Z „Pražského Posla“ 1852. sv. 3. a 4. zvlášť otiskáno. V Praze 1852. Tisk a sklad Jarosl. Pošpláha. Str. 58 v 12., za 8 kr.

Berka křesťana putujícího po cestě do věčnosti. Missionářské kázání s připojenými výklady a modlitbami od P. Ant. Merka, kněze z tovaryšstva Ježíšova. Dle patnáctého nově rozmnoženého vydání. O čistotu překladu pečoval Frant. Havránek, kněz řádu křížovníkův. V Praze 1852. Nákladem Bedř. Stýbla. Str. 416 v 8., neváz. za 32 kr. (Švab.)

Bibliotéka kazatelská čili sbírka kázání a řečí homiletických. Vydává Jan E. Bilý. Dílu III. svazek 4. (v celku sv. 12, poslední). Brno 1852. Tisk a náklad K. Winikra. Do str. 378 v 8. Knihkupecká cena 4 zl. (Tím dokončen první roční běh té Bibliotéky; ave se ku předplacení na nový druhý roční běh pod výminkami jako prvé, totiž 3 zl. na 12 svazků.)

Blatěj Holoubek. Příběhové z denníku vesnického školního mlá-

- dence. Zábavná kniha pro dospělejší mládež a pro lid vůbec. Podlé Gustava Nierice svobodně zčeštěná od Františka Boh. Tomasy. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. V 12. str. 200. Cena 18 kr. stě.
- Časopis ku prospěchu času přiměřených oprav na gymnasiích.* Třetího ročníku svazek 1. Odpovědný redaktor a nakladatel: Jan Jungmann, prof. na c. k. akad. gymnas. v Praze. Překladatel Ed. Vaněk, kandidát učitelství gymnasiálního. V Praze 1852. (Česky a vedle německy.) Do str. 26 ve velkém 4. Na ročník cena předplatní na šest sešitův 3 zl. u redaktora na Nábřeží č. 334—1.
- Česká čítací kniha* pro nižší třídy gymnasiální. Seřadil a vydal Dr. F. L. Čelakovský, c. k. professor na vysokých školách pražských. Díl první. Třetí vydání. V Praze 1852. Sklad knihkupectví Calvova; B. Tempaký. Str. 256 v 8., neváz. 26 kr., váz. 32 kr.
- Cesty ku sločinu a ku skáze.* Povídka pro dospělejší mládež. Přeložil Fr. Bohumil Tomsa. V Pardubicích 1852. Tiskem a nákladem Jana H. Pospíšila. V 8. Cena 16 kr. stě.
- Devítidenní pobožnost ku sv. Filomeně*, panně a mučednici, zřízená pro klášterní kostel velebných pp. Františkánů u sv. Jerolima ve Vídni, kde obraz této světice ku veřejné počtě vystaven jest atd. V Praze 1852. K. Vetterlova knižtiště (Fr. Franke). Str. 61 v mal. 12. (Švab.)
- Divadelné bibliotéka.* V Praze 1852. Vydáváním, nákladem a tiskem Jarosl. Pospíšila. Svazek 5: Lakomec. Dle franc. J. B. Moliéra od V. M. Str. 82 v mal. 8. Svazek po 12 kr.
- Domácí Pokladnice nábožného čtení.* Číslo první. V Brně 1852. Nákladem moravské Národní Jednoty. Tiskem Karla Winikra. Obsahuje: Čest rodinná, novella od Betty Paoli. Z něm. volně přeložil Leopold Hausmann.
- Fauna čili zvířena česká.* I. Popsání ssavců, ptáků, plazů, obojživelníků a ryb všech, jenž zemi českou obývají. K národnímu seznání památek vlasti při vycházkách a sestavování přírodních sbírek od Karla Amerlinga. V Praze 1852. Tisk Bedřicha Rohlíčka, v Karlově ulici č. 198. V 12. str. 220.
- Frant. Sal. Bichlera *Prostonárodní kázání* na všechny neděle a svátky církevního roku mimo některá příležitostná kázání, Díl druhý. Dle čtvrtého popraveného a od Augsburského biskupského ordinariátu schváleného vydání zčeštil Fr. Poirmon. V Brně 1851. Tisk a náklad Karla Winikra. Str. 282 v 8., za 1 zl. 12 kr. (Švab.)
- Görgey přeh Budínem.* Romantické vypravování z novějších dob. Vzdělal V. R. Kramerius. V Jindřichově Hradci u Landfrase. 1852. VIII.

- Historie Gtrondinů.** Z franc. A. Lamartina přeložil V. Vojtěšek. Svazek 12—16. V Praze 1852. Tisk a náklad Jar. Pospíšila. V 8. Svazek po 20 kr.
- Hlas z Moravy o pravopisu všeslovanské řeči.** Od Ondřeje Brázdila. V Kroměříži 1851. Tisk Frant. Slavíka. 6 listů v 8.
- Jen s pravdou ven!** čili sprostý rozum o velkých věcech. Svazek 7.: „Věčný Žid, neboli Zvěřina bez omáčky.“ V Praze 1851. U Václ. Hessa; svazek po 8 a 12 kr. (Švab.)
- Jeskyňe starého otce Blažeje;** aneb události ze života hraběte Sokolovských. Z něm. volně přeložena J. M. Kutenským. Druhé vydání. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 211 v 8., za 20 kr. (Švab.)
- Jiří Washington.** (Z Pražského Posla r. 1852.) V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. V 16. str. 47. Cena 6 kr. stříb.
- Kapesní slovníček novinářský a konversační.** Sepsal Rittersberg. Sešitek 21., 22. a 23. V Praze 1852. U Jarosl. Pospíšila. Cena sešitku předplatní 10 kr., mimo předplacení 15 kr.
- Kázání o svatých pútoch** aneb Srdeční pastirski blás na ošitelov sv. pútov a jejich znovažitelov. Povedel Dr. Ondr. L. Radlinský. V Banské Štávnici 1845. Pismem Frant. Lorbera. Str. 40 v 8. (Švab.)
- Krasořečník** pro mládež gymnasiálních a reálních škol. Sestavil Jan Vác. Rozum, supplent na c. k. něm. vyšší reální škole v Praze. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. Tisk B. Rohlička. Str. 156 ve velké 16., za
- Kratičký Přirodopis** o ptácích. Od J. V. H. S 31 vyobrazení. III. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. V 16. str. 36. Cena 6 kr. stříb.
- Krátká mluvnice Slovenská.** V Prešporku 1852. Tiskom predtým Schmidovym. Str. 64. v 8.
- Křištofa Schmida spisy pro mládež.** Svazek čtrnáctý. Obsahuje: Titus a rodina jeho. Demantový prsten. Anselm. V Hradci Králové 1852. Tiskem a nákladem Jana Hostivíta Pospíšila. XII. Cena 10 kr. stříb.
- Kytka básniček.** Dárek malým čtenářům. Skládal Karel Vinařický. Nové rozmnožené vydání dvou Kyték. V Praze Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila 1852. V 12. str. 60. Cena 10 kr. stříb.
- Marie.** Pověst ukrajinská od Antonína Malčevského. Z polského jazyka (veršem) přeložil František Vlasák. V Praze 1852. Nákladem Fr. Řivnáče (na Příkopech). Str. 85 v 16., za 30 kr.
- Missionářská návštěva ze svaté země.** První svazek. Nákladem Vídenského generálního komiseřství svatých zemí. Ve Vídni 1852. Tisk Mechitaristů. Str. 126 v 8. (Švab.)

Mladý pláčeňík čili Petrovy příhody za francouzské války. Čtení pro mládež i dospělé od Karla Nocke-ho. Přeložil Jan Mořný. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 136 v 12., za 14 kr.

Mladá matka, jak by se před porodem i v šestinedělí zachovati a dítě své v prvním jeho věku ošetřovati měla. Podle F. A. v. Ammona podal F. S. Kodým. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 138 v 12., za 20 kr., na velín. 30 kr.

Mlsný Vašíček. Veselohra ve třech jednáních. Pro naši milou mládež sepsal Jan Václav Rozum. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. Tisk B. Rohlička. Str. 24 v mal. 16., za 6 kr.

Nábožné dítě. Modlitby outlé mládeži podané od Jos. Pohorelého. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 72 v 16., neváz. za 6 kr.

Nábožné výlevy srdce katolického křesťana. Od Dr. Ondřeje Radlinského. Ve Vídni 1840. Tisk Mechitaristův. Str. 567 v 8. (Švab.) Viz časop. česk. Museum 1851 svaz. 1. str. 171. (Z výtisku do knihovny Musejní zasláno se titul knihy zde doplňuje.)

Nevybraná česká pokladnice všech v životu občanském užívaných písemností. Nevyhnutelně zapotřebný sekretář pro domácí a veřejný život. Vzorší sbírka listů přání, dopisů oznamovacích, darovacích, děkovacích, želecích a upomínek, pak listů doporučení, omluvních, vytýkacích, radných, dotazných, poučovacích, prosebných, zvacích a jiných: neméně sbírka listin zadání rozličných prosb, žádostí v záležitostech ženění-se, smluv rozmanitých, kšaftů, úpisů, vysvědčení, účtů, plnomocenství, cessí, směnek, kvitančí, veřejných oznámení a t. d. Sestavil Jindřich Terebelský. V Brně u K. Vinikra. Cena 30 kr. stří.

Nový egyptský snář s připojenými zkušenými čísly (sic) loterie. Ve Vídni 1852. U Vojt. Wenedikta. Na 8 listech v mal. 8. jest 90 obrázků s pouhými podpisy. Cena 12 kr. (Až vydávání takových věcí za klam jest považovati, nicméně knížetka do bibliografie se klade, že jest první toho druhu tištěná latinkou.)

Paběrky z dějů Kojetinských. Sestavil Josef Chytil. Otištěno z „Moravského Národního Listu.“ V Brně 1851. Tiskem Karla Winikra. St. 85 v 8. (Švab.)

Patristická Encyklopedie, aneb sklad učení katolického ze svatých a jiných katolických výtečnicků. Sněs! a sepsal Antonín Arn. Řehák. Do sešitku 10. V Praze 1851. Nakladatel Jan Nep. Musil; v kníž. arcibiskupské knihtiskárně. Vel. 8. Celý spis bude obsahovati 3 díly, jeden díl 10 sešitků. Sešitek po 20 kr.

- Písně ke mši svatě** pro školní mládež. V Praze 1852. Tisk Bedř. Rohlféka. Str. 60 v 8. (Švab. a latinkou).
- Počátkové silozpytu čili fysiky.** Pro nižší gymnasia a reálky. Od Dr. F. J. Smetany. V Praze 1852. Nákladem knihkupectví J. G. Calve. Str. 276 v 8, za 58 kr.
- Pohled na staročeskou Prahu,** na okoliny její na východu a na západě. Od J. Vlčkovského. V Praze 1848. Rychlotisk Jana Spurného. Str. 16 v 8. (Malé pojednání topograficko-mythologické.) Rozebráno.
- Poklad pod mořem,** anebo: „Obležení Benátek.“ Historicko-romantické vypravování z naší doby. Vzdělal V. R. Kramérius. V Jindřichově Hradci u J. Landfrasa. VIII.
- Poklady kasatelského řechnictva.** Ve spolku s mnohými spolupracovateli uspořádaje a vydává Dr. Ondřej Radlinský. Prvního ročníku svazek 3. (str. 276) a 4. (str. 192). Tiskem Martina Bagó v Budíně 1851.
- Popis pivovarství na spodní kvasnice.** Od Josefa Daňka. V Praze. Tiskem Jaroslava Pospíšila. 1852. Cena 20 kr. stf.
- Poučení o generalní zpovědi** dle zásad a výkladu sv. Karla Boromejského, Františka Salesského, Alphonsa Liguori, blahoslaveného Leonarda a Porto Mauritia, a jiných osvěcených duchovních otců. Sestavil a vydal Dr. Karel Frant. Prucha. V Praze 1852. Str. 71 v 12, za 3 kr. (Švab.)
- Posvátné zvukové.** Modlitby a uvažování pro vzdělané paní a panny, od Albach'a; dle jedenáctého vydání volně přeložil a příslušným přídavkem opatřil Innocenc Ant. French, dr. bohosloví, c. k. professor náboženství na vzorném českém gymnasiu Starého města Prahy. V Praze 1852. Nakladatel B. Stýblo. Str. 432 v 8; skvostně šesti oceloryty ozdobené vydání na velině 2 zl., na pěkném strojném papíře s dvěma oceloryty 1 zl. 20 kr. (Sličnou latinkou.)
- Pravopis slovenský s krátkou mluvnicí.** Sestavil Dr. Ondřej Radlinský. Ve Vídni 1850. Tisk Mechitharistův. Str. 60 v 8. (Švab.)
- Pražský posel.** Sbirka užitečného i kratochvilného čtení pro lid jazyka českého. Sestavovatel J. V. Houška. Svazek 4 a 5. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. V 16 do str. 486. Nového běhu díl druhý (svaz. 6.) Cena svazku 12 kr.
- Přírodopisná Čítanka** pro školu i dům, čili názorné, snadno pochopitelné poučení o zvířatech. Od Jana Pr. Přiblíka, učitele v Berouně. Částka II. O ptácích. S 29 vyobrazeními. V Praze 1852. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. V 12. str. 221. Cena 28 kr. stfíb.
- Příspěvek k lepšímu poznání slovanského slovesa** a jeho poměru ke řeckému. Od Jos. Franty-Šumavského. Vyňato z časop. česk. Mus., roč. XXV. svaz. 4. V Praze 1852. Tisk K. Jeřábkové, vedením J. Hlaváčka. Str. 22 v 8.

Prerokpevní osudu. Dle románu „La bonne aventure“ od Eugena Sue, česky vydělal Václ. Filípek. Svazek 4. 6. 6. V Praze 1852. Tisk a náklad Kateř. Jeřábkové. Str. 80 v 16, svazek po 6 kr.

Slovanská mluvoověda. Vyňato z časopisu česk. Museum, XXVI sv. I. V Praze 1852. Tisk K. Jeřábkové, vedením J. Hlavátka. V 8. str. 26.

Slovník všeslovanský s přidanými významy německými. Sepsal a vydává Josef Franta-Šumavský. Svazek první (až do Beráňa, slovin.) V Praze 1852. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 48 ve vel. 8 (drobným písmem). Vyjitím toho svazku ukončeno 5zlatové předplacení; jelikož celé dílo přes sto archů vzroste, ješt pro ty, kteří by nyní teprva předplatiti chtěli, otevřeno nové předplacení: na celé dílo 7 zl.; aneb na první polovici díla 4 zl., a po vyjití první polovice zase 4 zl. na druhou. Svazkové předplacení po 20 kr. ješt nějaký čas potrvá; pak i to zvýšeno bude.

Smlouvy aneb chvalitebné (??) řeči svatební pro družbu neb držitele svadby; jakož i jiná připíjení o věnec atd., s připojenými k tomu dobře (??) spořádanými písněmi vyplněné. V Hradci Králové 1851. Tiskem a nákladem Jana H. Pospíšila. Str. 126 v mal. 8. Sprosté vydání (Švab.)

Společenský krasořečník český. Od dr. J. Boj. Pichla. Díl II. V Praze. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila 1852. V 12, str. 243. Cena 30 kr. stříb.

Staročeské pověsti, zpěvy, slavnosti, hry, obyčeje a nápěvy, ohledem na bájesloví Československé. Sebral V. S. Samlork (Krolmus). Část III. (Sešitek 13.) V Praze 1851. Str. 120 v 8, sešitek po 15 kr.

Svět a básník. Román ve dvou dílech od J. J. Kraševského. Dle druhého vydání přeložil F. Pravosl. Volák. V Praze. Tisk a sklad c. k. knihtiskárny synů Bohumila Haase. 1852. V 8. První díl. Cena 18 kr. stříb.

Tomáše Kempenského Zlatá kniha o následování Krista. Přeložil Antonín Stránský, kanovník a konsistorní rada. Čtvrté vydání. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. v 8, za 1 zl.

Vernyhora, věštec ukrajinský. Historická pověst z r. 1768, od Michala Czaykovského. Z polštiny přeložil F. Branislav Kofínek. Svazek 7. 8. 9. V Praze 1852. Tisk a sklad Kateř. Jeřábkové. V 16, svazek po 6 a 8 kr.

Výklad nedělních evangelii v krátkých káznech pro lid obecný. Z německého jazyka (z Antonína Michla) přeložil Michal Rešetka, horno-sučanský farář. Znova a svobodně přepracoval a na světlo vydal Dr. Ondřej Radlinský. Svazek 1. (str. 148), svazek 2. (str. 116) v 8. Obojí v Budíně 1851 a 1852. První svazek společným apisovným jazykem, druhý slovenským.

Vypodobení křesťanského umění a nejstarší památky jeho zvláště v Čechách. Sepsal Jan Erazim Vocel. Výjimek z časopisu českého Museum. V Praze 1852. Tisk Kateřiny Jeřábkové. V kommissi u Calve. Str. 71 v 8, za 20 kr. Přídán snímek z nejstaršího evangeliáře hlavního chrámu Pražského.

Zakletý princ, dramatický šprým ve 3 jednáních od Jana svobodného pána z Plötzbů, přeložil Dr. Antonín Háek. V Praze 1852, v knihkupectví M. Neurenta, vedením Jindřicha Herbergra. V 12. Cena 15 kr. stříb.

Živý ráženec. Sbírka některých pobožností, v nynějších časech v církvi katolické užívaných. Vydaná od Karla Dominika cirk. kněze Biskupství Budějovského. Třetí vydání. V Praze 1852. Sklad Bedř. Stýbla. Str. 310 v 8, za (švab.)

H u d b a.

„Ljubice“, četvorka i z českých narodních napěvů, složena V. Lisinskou. U Becu 1852, kod A. O. Witzendorfa. „Les violettes“, quadrille sur les motifs nationaux Bohémien (bohèmes), composée par V. Lisinski. Vienne etc. Čtyry listy ve fol., za 40 kr. (V Praze u Jarosl. Pospíšila.)

M a p a.

Zeměkoule, s českými nápisy. V Praze 1852. U knihkupce Bedřicha Krečmara. Majlo šest palců v průměru, prodává se za 2 zl. 40. Kdo dvanáct kusů najednou odebere, tomu přijde jenom na 2 zl.

Obrazy a věci obrazní.

Jiří Poděbradský: světlorytná či fotografický obraz dle Schwanthalerovy veliké sochy téhož krále: V Mnichově. A. Löcherer, Photograph, (V Praze u knihkupce André.)

Líbuse: stejné vydání, jako obraz sochy Jiřího Poděbradského; tamtéž.

Kostel v Podtíněci blízko Mladé Boleslavi; a druhé číslo:

Kostel v Holubicích blízko Turska. V Praze 1852. Křeslil F. Lorenec. Vydáním A. Schmitta (v Řetězové ulici č. 222.) Vel. fol., každý obraz po 15 kr. předplacením u vydavatele. Oba obrazy náležejí ke sbírce „Vypodobnění stavitelských starožitností českých.“

Rostliny v obrazech k názornému vyučování. Pflanzen zum Anschauungsunterricht. V Praze 1852. Kamenotisk a sklad E. Kučery v Praze. Sešit první (obsahuje 10 obrazů) v přímém fol. 1 zl. 20 kr.

Připojujeme též:

Bericht über die im August und September 1851 unternommene kunst-archäologische Bereisung Böhmens. Von

Prof. Johann Voel. (Aus dem Jänner-Hefte des Jahrganges 1852 der Sitzungsberichte der philos. histor. Classe der kais. Akademie der Wissenschaften besonders abgedruckt.) Wien 1852. S. 23 v 8.

Polyglotta Kraloveckého Rukopisu. Vydání Vác. Hanky. V Praze 1852. Nákladem vydavatelovým. V celku stránek 794 v 16. Tři díly. Díl první: Text v původním i obnoveném pravopisu; překlad: ruský, srbský. Díl druhý: Překlad: ilirský, polský, hornolůžický; ukázky: dolnolůžická, maloruská, krajinská. Díl třetí: Překlad: vlaský, anglický, německý; ukázky: francouzská, bulgarská. Přidány tři snímky. Obyčejný výtisk 2 zl. 30 kr., dle skvostnosti vazby 5 zl. a 7 zl. Prodávají se i jednotlivě.

Ivana Valeriana Jirsíka *Popularna dogmatika* iliti prstonárodno věroučje. Iz českoj preveo Vilhelmo Švelec. Dio 1. U Zagrebu. Tiskom Franje Župana. 8. Cena 1 zl. (Ilirský překlad Jirsíkova Prstonárodního věroučení).

Topographisches Lexicon von Böhmen. Ein alphabethisches Verzeichniss sämtlicher Ortschaften des Landes mit Angabe der Einwohnerzahl der ehemaligen und gegenwärtigen behördlichen, so wie der kirchlichen Zuständigkeit. Prag 1852. Verlag von Gottl. Haase Söhne. S. 498 ve vel. 8, za 2 zl. 30 kr.

Uebersichtliches Handbuch einer *Geschichte der Slavischen Sprachen und Literatur.* Nebst einer Skizze ihrer Volkspoësie. Von Talvj. Mit einer Vorrede von Edward Robinson. Deutsche Ausgabe, übertragen und bevorwortet von Dr. B. K. Brühl. Leipzig 1852. Verlag von C. Geibel. Str. 345 v 8, za 3 zl.

Zkrácení slov, užívaná v rukopisech a listinách starších latinských středního věku, pak i českých a staroslověnských jak kyrilici tak glagolitou psaných, anobř i německých. Sebraná a ku prospěchu diplomatů, archivářů, knihovníků a jiných milovníků písemných starožitností vydaná od Jana M. Hulakovského. *Abbreviaturae vocabulorum, usitatae in scriptis praecique latinis mediae aevi, tum etiam slavicae et germanicae. Collectae et ad potiore usum archivariarum, diplomatarum, bibliothecariorum aliorumque vetustatis indagatorum editae* a Joanne M. Hulakovský etc. *Abkürzungen von Wörtern,* wie sie vorzüglich in latein. Handschriften des Mittelalters vorkommen, mit beigegeführten slavischen und deutschen dergleichen Schriftzügen. Gesammelt von etc. V Praze 1852. Nákladem vydavatelovým. Kamenotiskem M. V. Vitka. 13 archů v 4 předplatitělm za 1 zl., jinak 1 zl. 30 kr.

Die Formenlehre der kirchenslavischen Sprache erklärend und vergleichend dargestellt von Dr. August Schleicher. V Bonnu u H. B. Königa. V Praze u Krednera a Kleinbuba. 1852. VHL. Cena 4 zl. 12 kr. stř.

Pouze náhodou dověděli jsme se, že v Písku vyšla již před třemi lety kniha:

Nástiny a obrazy ze života Napoleona Bonaparté-ho. Dle hodnověrných pramenů čerpal a sestavil Václav Klement. S obrázkem. V Písku 1849. Tiskem a nákladem Vác. Vetterla. Str. 128 v 8. (Švab.)

Nemohli jsme té knize ve svém bibliografickém seznamu dáti posud místa, ba nemůžeme ani nyní udati cenu za tou jedinou příčinou, že po tu dobu ani kniha nebyla zaslána k Museum ani její titul. Jak těžko pak podávati úplné bibliografie, když ani od těch, kterým samým nejvíce na její úplnosti musí záležeti, nebyváme podporováni! (Viz Čas. Česk. Mus. 1852 sv. 1., str. 221). Fr. D.

S t a t u t y

sboru musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

§. 1.

Vědecké vzdělání řeči a literatury české jest podstatná část činnosti českého Museum.

§. 2.

Pokladnice jmenem „Matice česká“ jest jmění nadané s výhradním ustanovením, aby k vydávání dobrých knih českých napomáhala a je usnadňovala. Pokladnice tato stojí pod trvajícím opatrováním českého Museum a nesmí se nikdy ustanovení svému, na něž nadání zní, odejmouti.

§. 3.

Obstarávání záležitostí, ješto se na vědecké vzdělání řeči a literatury české potahují, pak bezprostřední zpráva Matice české a nakládání s ní dle úmyslu nadání je odevzdáno zvláštnímu Sboru, jenž se nazývá Sbor musejní pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

§. 4.

Sbor skládá se z kuratora, pak nejméně z osmi a nejvíce z dvanácti údův.

President a jednatel českého Museum mohou z úřadu svého všech porad a nálezů sborových účastny se činiti.

§. 5.

Kuratora jmenuje výbor musejní z počtu svých vlastních údův.

Jenom údové českého Museum, kteří jsou zároveň zakladatelé Matice české, mohou se za údy voliti.

Sbor volí své údy sám, jedině vyjmouc kuratora a jeho zástupce.

Pro prázdné místo má po každé dva úplně schopné muže vyvoliti a zvolení to výboru musejnímu k potvrzení předložiti. Výbor musejní potvrdí zvolení jednoho neb druhého z obou právě zvolených.

Odepře-li výbor musejní své potvrzení, má sbor k nové volbě přikročiti a výsledek její výboru musejnímu z novu k potvrzení předložiti. Při každé pozdější volbě mají se osoby již volené, nepotvrzené však opominouti.

Bez potvrzení zvolení se strany výboru musejního nemůže se nikdo státi údem Sboru. Výbor musejní ale také se své strany nemůže nijak někoho jmenovati údem Sboru, kdož by nebyl napřed od Sboru samého vyvolen.

§. 6.

Výbor musejní jmenuje ze svých údvů zástupce kuratora na čas jeho úřadování, jenž jej zastupovati má v případech jeho zaneprázdnění.

§. 7.

Kurator se vždy volí na čas svého úřadování ve výboru musejním.

Z ostatních údvů sborových mají ročně dva údové ze sboru vystoupiti a sice pokaždé ti, ježto ohledem na čas posledního jich zvolení nejdéle údy Sboru jsou. Kdyby více údvů než dva v ten samý čas se bylo zvolilo, rozhodne se losem, kdo z nich vystoupiti mají.

§. 8.

Zřízení nových úřadů sborových a jmenování úředníků sborových podléhá stvrzení výboru musejního.

Se žádným úřadem Sborovým samo sebou není spojeno úřadování ve Sboru.

§. 9.

V literární a vědecké části své činnosti je Sbor neodvislý od výboru musejního.

§. 10.

V ostatních částech své činnosti stojí sbor a Matice česká bezprostředně pod dozorem výboru musejního.

Výbor musejní může kdykoliv do písemnosti a účtů sboru nahlédnouti, pokladnici Matice české buď sám neb skrze své vyslané, s přivzetím leda kuratora k tomu, přepočítati a vyšetřiti. Žádný úředník sborový nesmí výboru musejnímu aneb jeho vyslaným žádaných výkazů a zpráv odepřiti.

§. 11.

Kurator předsedá v zasedáních sboru a má v záležitostech sborových nade dokonalým zachováním stanov Českého Museum, statutu tohoto, řádu jednacého a ostatních jiných nálezův výboru musejního bdíti, odporující jim nálezy sboru zastavovati a výboru musejnímu k rozhodnutí konečnému předkládati.

Kurator má o každém sezení sboru výboru musejnímu zvláštní zprávu se přiložením zasedacího protokolu podati.

§. 12.

Předběžného přivolení se strany výboru musejního je zapotřebí k následujícím jednáním sboru.

a) K přijetí nového aneb k změnění stávajícího řádu jednacého aneb jiného řádu při sboru.

b) K vynaložení té části příjmů Matice české na zapravení výloh běžných, kteráž dle předpisu k jmění základnímu uložiti se má.

c) K zadlužení Matice české.

§. 13.

Sbor má každý rok nejdéle do konce Dubna účet z ce-

lého jmění Matice české za rok právě minulý se všemi doklady účetními výboru musejnímu podati.

Zároveň se mají také kapitály na jistiny v roce minulém uložené, s nejnovějšími výkazy na jistotu, ježto uložené jistiny obsahovati mají, předložiti.

§. 14.

Zároveň s účty má sbor pokaždé také zevrubnou zprávu o své činnosti v roce právě minulém a výkaz na stav svých účtů a úředníků výboru musejnímu podati.

§. 15.

Statut tento vejde v platnost od 1. Května 1852. Tímto dnem stávají se všechna ustanovení, na předměty statutu toho se potahující, neplatna, ať vyšla od výboru musejního neb od sboru, s přivolením neb bez přivolení výboru musejního.

§. 16.

Poměr právní Matice české k zakladatelům jejím se neruší.

§. 17.

Ke změnění statutu tohoto je zapotřebí přivolení jak výboru musejního tak sboru musejního pro vědecké vzdělání řeči a literatury české.

Přivolení toho stává jen tenkrát, když se pro ně jak ve výboru musejním tak i ve sboru dvě třetiny hlasův pronesou.

V Praze dne 6. Dubna 1852.

Od správu vedoucího výboru českého Museum.

Neuberg.
Sacher-Masoch.
Zeidler.
Purkyně.

Šafařík.
Berger.
Berchtold.
Dr. Strobach.

Palacký.

Matice česká nákladem svým následující spisy vydala.

Ceny ve stříbře.

* Hvězdičkou poznamenané spisy jsou již rozprodány.

1. Časopis českého Museum. (Vychází nákladem Matice od r. 1832. Ročníky 1832 a 1845 docela jsou rozprodány).
2. *Hlasy Vlastencův ke dni 1. Března 1833, na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I. V Praze, 1832, ve 4. (Nákladem prvního kurátora sboru J. Oav. knížete Rudolfa Kinského.)
3. Přehled současný nejvyšších důstojníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nyní. Sepsal Frant. Palacký. V Praze 1832, ve 4. za 1 zl.
4. *Dra Jindř. Felixa Paulického Domácí lékař. Zčásti od Ant. Jana Jungmanna. V Praze 1833, v 8.
5. *Hlasy Vlastenců při radostném vítání JJ. Cís. Kr. Mat. Ferdinanda I. a Marie Anny. V Praze 1838, ve 4.
6. Slovník česko-německý Jos. Jungmanna. 5 dílů. V Praze 1835—1838, ve 4. za 46 zl. (Pomocí Matice. Prodává se v snížené ceně v knihk. p. Řivnáče v českém Museum a u paní Jungmannové v široké ulici č. 749.)
7. *Slovanské Starožitnosti. Sepsal Pavel Josef Šafařík. V Praze 1837, v 8. (Pomocí Matice).
8. Viktorina Kornelia ze Všehrd knihy devatery o právech a súdech i o dskách země České. Staročeské bibliotheky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 30 kr.
9. Jos. Jungmanna Sebrané spisy veršem i prosou. Novočeské bibliotheky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 20 kr.
10. *Jos. Smetany Silozpyt čili Fysika. Novočeské bibliotheky číslo II. V Praze 1842, v 8.
11. *Václ. Vladiv. Tomka Krátký všeobecný dějepis. Malé encykl. nauk díl I. V Praze 1842, ve 12.
12. *Václ. Vlad. Tomka Děje země České, s třemi mapkami. Malé encykl. nauk díl II. V Praze 1843, ve 12.
13. *Dra. Václava Staňka Přírodopis prstonárodní čili popsání zvířat, rostlin a nerostů vedlé tříd a řádů jejich, s obrazy. Malé encykl. nauk díl III. V Praze 1843, ve 12.
14. Jana Miltona Ztracený ráj, z angl. přeložil Jos. Jungmann. Druhé opravené vydání. Novoč. bibl. č. III. V Praze 1843, v 8. za 1 zl.
15. Ant. Marka Základní Filosofie, logika, metafysika. Novoč. bibl. číslo IV. V Praze 1844, v 8. za 1 zl.

16. Ferdinanda Hyny Dušesloví školobné. Malé encykl. nauk díl IV. V Praze 1844, ve 12. za 45 kr.
17. Výbor z literatury české. Díl první od nejstarších časů až do počátku XV. století. V Praze 1845, vel. 8. za 3 zl.
18. *Jos. Jungmanna Slovesnost, aneb nauka o výmluvnosti prosai-cké, básnické i řečnické se sbírkou příkladů. Novočeské biblio-theky číslo V. Druhé vydání. V Praze 1845. Třetí vydání. V Praze 1846. v 8.
19. Václ. Vl. Tomka Děje mocnářství Rakouského. Malé encykl. nauk díl V. V Praze 1845, ve 12. za 40 kr.
20. Karla Vlad. Zapa Všeobecný zeměpis. Malé encykl. nauk díl VI. Díl I. V Praze 1846, ve 12. za 1 zl. — Dílu II. sv. 1. V Praze 1847, za 45 kr. Dílu II. sv. 2. V Praze 1850.
21. Jana Slav. Tomička Doba prvního člověčenstva. Novočeské bibl. číslo VI. V Praze 1846, v 8, za 48 kr.
22. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Mora-vany a Slováky. V Praze 1846, v 8, za 24 kr.
23. *Jana Svatopl. Presla Všeobecný rostlinopis. Novoč. bibl. č. VII. V Praze 1846, v 8. Dva díly.
24. Václ. Březana Život Viléma z Rosenberka. Staroč. bibliot. č. II. V Praze 1847, v 8. za 1 zl.
25. Jos. Frant. Smetany Všeobecný dějepis občanský. Novoč. bibl. č. VIII. V Praze 1846, v 8. za 4 zl.
26. Frant. Matouše Klácela Dobrověda. Malé encykl. nauk díl VII. V Praze 1847, v 12. za 45 kr.
27. V. Shakespeara Romeo a Julie. Přeložil Fr. Doucha. V Praze 1847, v 8. za 30 kr.
28. Fr. Lad. Čelakovského spisů básnických knihy špatery. Novoč. bibl. č. IX. V Praze 1847, v 8. za 2 zl.
29. Jana Sv. Presla Počátkové Rostlinosloví. Novoč. bibl. č. X. V Praze 1848, v 8. za 2 zl.
30. Fr. Pixy Klášť štěpanský. Novoč. bibl. č. XI. V Praze 1848, v 8. za 48 kr.
31. Dějiny Národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenů vypravuje Fr. Palacký. Dílu I. částka 1. V Praze 1848. v 8. za 1 zl. 30 kr. Dílu III. část 1. 1851 za 2 zl. částka 2, 1851. za 2 zl.
32. Josefa Jungmanna historie literatury České aneb sustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvěcení a jazyka. Druhé vydání. V Praze 1849, v vel. 8. za 6 zl.
33. V. V. Tomka Děje university Pražské. Díl I. Novoč. bibl. č. XII. V Praze 1849. v 8. za 1 zl.
34. J. Amosa Komenského Didaktika. Navrčení o obnovení škol, a pfišloví. Staroč. bibl. č. III. V Praze 1849, v 8. za 1 zl.

35. Jana Slav. Tomáška Děje Anglické země. Novočeské bibl. číslo XIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. 20 kr.
36. Filipa Stanislava Kodyma Naučení o živlech, jejich moci a vlastnostech. Díl I. Malé encykl. díl VIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. (Pomocí Matice české.)
37. Tímto číslem znamenala se I. částka III. dílu Dějin p. Fr. Palackého.
38. Svět v obrázcích od p. Dra. K. Amerlinga. (Vyjde během toho roku.)
39. Abrahama Norova Putování po Svaté zemi roku 1835. Podle druhého vydání zčestěné od P. Filipa Klimeše. Díl I. V Praze 1851, ve vel. 8. za 1 zl. 30 kr.
40. P. Virgilia Maróna spisy básnické. Z latiny přeložil K. Vinatický. V Praze 1851. v 8. Za 2 zl.
41. Hudroslaví národu slovanského ve příslovích. Uspořádal a vydal Fr. L. Čelakovský. Novočeské bibl. číslo XIV. V Praze 1852, v 8. za 2 zl.
42. Rostlinnictví. Sepsal Daniel Sloboda. Malé encykl. nauk díl IX. V Praze 1852, v 12. za 2 zl.
43. Ig. J. Hanuše Rozbor filosofie Tomáše ze Štúrného. Novoč. bibl. č. XV. V Praze 1852, v 8, za 1 zl. 30 kr.
44. F. M. Opitzo Seznam rostlin květeny české, Malé encykl. nauk č. X. V Praze 1852 v 12. za 40 kr.

M a p y:

- Atlas zeměpisný zhotoven od V. Merklasa (vyšlo 10 map.)
 Malý příruční atlas všech částí země, obsahující 27 listů. Pomocí K. V. Zapa, zhotoven od V. Merklasa. (Vydán pomocí Matice.)
 Mapa království Českého. Vydal J. Jireček, kreslil a ryt Fr. Schönfelder z Feuersfeldu. (Pomocí Matice.)
 Mapa království Českého. Ryt Václav Merklas.
 Mapa okolí Pražského. Kreslil a ryt Fr. Schönfelder z Feuersfeldu.

ČASOPIS
ČESKÉHO
MUSEUM.

1852.

Redaktor: Václav Nebeský.

DVADCATÉHO ŠESTÉHO ROČNÍKU
SVAZEK TŘETÍ.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

Tisk K. Jeřábkové, vedením J. Hlaváčka.

Literatura slovanského dějepisu roku 1851.

Sestavil *Hermenegild Jireček.*

Zdá se býti věc rovněž slušná jako žádoucí, aby se čas po čas podávaly přehledy literární činnosti panující na poli dějepisectví slovanského; neboť jest to odvětví literatury, jemuž přední výtečníci její sil i času svého věnují, a při němž vzájemná vědomost o pracích badacích a výsledcích jejich snadnějšímu a bezpečnějšímu vzdělávání dějepisu vůbec znamenitě napomáhá. Zřetelný příklad máme u Polákův, kteří sobě v jednotlivých pracích Palackého, Tomka obzvláště libují, očekávajícíce odtud rozřešení mnohých otázek, objasnění mnohých stránek dějepisu svého vlastního. Kromě toho za příčinou rozptýlenosti literatur slovanských a nedostupnosti zpráv jednotlivý spisovatel ani nebývá s to, by sobě zjednal vědomostí, někdy při jeho badání a spisování žádoucích, ano nevyhnutelně potřebných.

V přítomném článku sestavena jsou díla historická roku 1851 u rozličných národů slovanských buď vyšlá nebo připravovaná, a to netoliko díla, která jen dějepis obecný, než i ta, která dějepis práv, literatur a umění slovanského, jakož i starovědu za předmět svůj měla. Přehled dává zajisté svědectví o velmi čilé činnosti; vysvitá však z něho, že při ní převahu mělo sbírání a uveřejňování historické látky nad samostatným badáním a spisováním (jmenovitě v Rusku a v Polsku) a že zvláště starověda tolik a takových získala vzdělavatelův, že nelze pochybovati o brzkém květu této větve.

Podpor rozličných a to velmi mocných dějepisu slovanskému nechybělo; povstalo by několik řádek z toho, kdyby se měla vypočísti i jen jména všech těch společností, které buď zcela neb z části síly a fondy své jemu poskytovaly; v přehledu beztoho zmínka o nich na místě náležitém se děje; připomeneme toliko to znamení charakteristické, že, kdežto v zemích slovanských západně a jižně ležících dějepís hlavně a skoro jedině o společností učené se opírá, v Polsku šlechta s duchovenstvem, v Rusích pak sám císař náčelní jsou jemu podporou.

V císařství rakouském nejvydatnějšími prostředky vládné cís. akademie náuk ve Vídni a působí na badání dějepisní a na zvelebování dějepisu rakouského vůbec: 1. Pěstováním jeho skrze členy své samotné; 2. vydáváním několikerych sbírek historických (*Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen*, *Fontes rerum austriacarum*, *Monumenta Habsburgica*, *Sitzungsberichte der philosophisch-historischen Klasse*, *Denkschriften der kais. Akademie* a *Notizenblatt*); 3. udělováním podpor peněžitých vydavatelům a vlastním vydáváním historických spisův; 4. vypisováním cenných otázek z oboru dějepisu. Mezi úlohami odboru filosoficko-historického vy-psanými roku 1851, z nichžto první v kritickém osvětlení úpadku římskoněmecké říše od r. 1245 do 1273 předně v ohledu Německa, za druhé v ohledu Italie záleží, zní druhé, rel. třetí v tato slova:

„Krále Rudolfa I. soupeř a odpůrce byl mocný král český, Přemysl Otakar II, kterýž bohatého dědictví babenberského, později též Korutan se zmocnil a tyto země neodvisle a samostatně držeti chtěl; v boji odtud vzniklém zůstal vítězem král německý nad českým, jenž byl ke své ruce národy slovanskými, jmenovitě národem polským, hnul. — Ku posouzení právní otázky v této při jest věc velmi důležitá, aby bylo postavení politické a státoprávní těchto slovanských zemí jasné a patrné. Pročež klade akademie třetí úlohu: Má se kriticky objasniti postavení Čech, Moravy, Slezska a Polska k císaři a k říši ve věku třináctém (až do

r. 1273) s kritickými ohledy na někdejší dobu od císaře Karla Velkého; jmenovitě má se co nejdůkladněji vyložiti postavení krále Otakara II (1253—1273).“

Cena 1000 zl. stříbrných přilícne se dne 30. máje 1855. Lhůta k zadání jde do 31. prosince 1854.

Znamenitě jest, kterak za posledně minulých čtyř let v národech rakouskoslovanských oblila v dějepisu vlastenském živě procitla; arcí přirozený následek národního a politického hnutí vůbec. Nejednen vítaný vzdělavatel přihlásil se odjinud nebo vzniknul nový, jmenujeme jen prof. Baudjanského a dra. Lanyiho; jali se někteří chutě psáti dějepis svého národa, jako Terdina mezi Slovinci, Intibus mezi Slováky; založili se periodické spisy historické jako Miklošičova Slovanská biblioteka a Archiv Záhřebský; zarazily se společnosti buď zcela pro pěstování vlastenského dějepisu jako Družstvo za pověstnicu i starine jugoslavenke v Záhřebu, nebo z části jako Mor. Nár. Jednota a Slovinské Družstvo; objevily se příklady vlastenské horlivosti o dějepis domácí, jako skutečně jistý nejmenovaný národevec jihoslovanský položil 100 dukátův za sepsání dějepisu obecného se zvláštním ohledem na Slovanstvo vůbec a na jižní zvláště; a mezitím co se někteří z národů slovanských v Rakousku honosí velkými, právě teď vydávanými Dějepisy svými, Čechové Dějinami Palackého, Rusíni Historií Zubrického, Srbové Pověstnicí Medakoviće, dočká se dějepis obecný celého Rakouska důkladnějšího než posud vzdělání z pera českého historika Tomka, jakož na to ukazuje jeho dvojitá sepsání učební knihy pro veřejné školy o dějinách této říše naší.

Přehled následující sestaven jest podlé jednotlivých národů, napřed Čechoslovánů, pak Lužičanů, Poláků, Rusů a konečně Jihoslovánů, a sice tak, že všude předchází zpráva o pramenech, a následuje vědomost o samostatných pracích historických; veškerý pak přehled připomenutím spisův o dějepisu práv, literatur a o archeologii se zavírá.

* * *

Činnost dějepiscká v Čechách, v Moravě a na Slovensku záležela r. 1851 předně ve vydávání pramenův, pak ve spisování samostatných prací nebo pomůcek dějepisckých. Pramenové chystání neb vydání jsou :

Acta conciliorum saeculi XV. (Ákta sborův církevních 15. století), sbírka pramenův pro dějepis jmenovitě český v 15. věku nad míru důležitých, jejížto vydání cís. akademie nauk ve Vídni již po delší čas připravuje a díl první nepochybně v brzce vydá. Pobudka předsevzetí tomuto dána byla tím, že, kdežto se dějepis předešlých konciliův dávným a úplným vydáním svých pramenův honosí, pro koncilia věku 15. podobného nic učiněno není, přes to všecko, že dokonalý dějepis církevního hnutí v tom století jest jako klíč ku porozumění těch časův pohnutých a běhů bouřlivých, kteří následovali. Z té příčiny, aby se tomuto nedostatku pomohlo, cís. akademie u vydání pramenův pro dějepis řečených sborův uvázala se, a péči tuto schválí z prostředka svého nařízené komisi svěřila, jejížto údové jsou akademické Fr. Palacký a dějepisci Videnští Birk, Chmel a v. Karajan. První porady měla komisi tato dne 26. a 27. února 1850, kde se shodla o rozvrh celého díla a o způsob prací. Uznáno za vhodné i zároveň za potřebné, vydati nejprve prameny sboru basilejského (od r. 1431 do 1443), neboť sbor tento mezi druhými nejvíce vyniká, a našlo se také v posledních dobách drahně posud nepovědomých, než neobyčejně důležitých spisův současných, složených díl vlastnoručně díl pod osobním dozorem původcův. — Jsou pak pramenové sboru basilejského vůbec dvojí, předně akta i listiny sboru samého, za druhé díla jednotlivých, jeho jednání účastných mužův nebo osob jemu přítomných. Podlé toho uzavřela komisi vydání pramenův učiniti v ten způsob, by se nejprve vydala sbírka skriptorův či spisovatelův o konciliu, v nížto se akta i listiny sboru jimi uvedené, tam kde jsou, také vytiisknou, napotom ale při samostatné sbírce akt, toliko registry a poukázáním na místa, kde se ve skriptočích nalézají, přivedou a připomenou, text jejich tuto neopakují.

— Co se týče zevnějšku, vydají se *Scriptores* v ten způsob: Každý spisovatel bude opatřen potřebným úvodem, životopisem a vylíčením toho, v jakém postavení jest ku pramenům již známým; což vše psáno bude latině. Format přijme se týž, v kterém je vydána Van der Hardtova Sbírka o sboru Konstantském, totiž malé folio, po dvou sloupcích na stránce, písmo drobné a marginalie.

V prvním díle Skriptorův budou vytištěna díla následující: 1. *Johannis Stoičić de Ragusio „Initium et prosecutio concilii Basileensis“* (Jana Stoičiće Dubrovnického: O počátku a postupu sboru basilejského). 2. *Téhož „De reductione Bohemorum ad ecclesiae unitatem“* (O přivedení Čechův zase k jednotě církevní); oba tyto spisové posud nikde nevytištění, ale nad míru důležití jsou v universitní bibliotece města Basileje, odkrytí p. Palackým. 3. *Petri de Saaz „De concilio Basileensi“* (Petra ze Žatče-Tabority: O sboru basilejském) podle vlastního rukopisu spisovatelova. U vydání těchto tří spisův uvázal se Palacký v Praze, i jsou k tisku již pohotově.

4. *Petri Brunetti „Liber diurnus concilii Basileensis“* (Petra kardinála Brunetti Denníku), jehož opis zhotovený rukou slovního Baluze'a, mající 638 drobnoučce popsaných stránek největšího folia, v pařížské bibliothèque nationale se nalezá. Vydání jeho svěřeno jest v. Karajanovi ve Vídni.

5. *Joannis Carlierii „Liber de legationibus“*, 6. *Johannis de Turonis* tolikéž „*Liber de legationibus*“; obadva rukopisové též bibliotéky pařížské, o kterýchžto tři rukopisův (4, 5, 6) ohledání český dějepisec V. V. Tomek meškaje r. 1850 v Paříži velké sobě dobyt zasluby. 7. *Thomas de Haselbach „De concilio Basileensi“*, rukopis spisovatele nalezající se v cis. kr. dvorské bibliotece ve Vídni. Vydání těchto tří posledně jmenovaných rukopisův (5, 6, 7) vzal na se korrespondující člen akademie Birk ve Vídni.

8. *Johannes Stöckel's „Briefe und Aufzeichnungen über das Basler Concil“*; rukopis původní v král. bavorské dvorské i státní bibliotece v Mnichově, jehož vydání uloženo vládnímu.

radovi Jos. Chmelovi ve Vídni. Všechny těchto zde vyčtených osm spisův mají položit se do prvního dílu Skriptorův; pro díl druhý chystá se zatím velmi veliký rukopis vídenské c. kr. dvorské bibliotéky, totiž *Johannis de Segovia „De concilio Basileensi“*, o jehož vydání pečuje Birk.

Připravovací práce pro díl první dějí se velmi přičinlivě, ač bylo rychlejšímu pokračování dosti příčin na závažě; neboť všechny svrchu pomenuté rukopisy musily z Basileje a z Paříže zjednány býti cestou diplomatickou, by se ve Vídni opsaly a opisy s původem porovnaly; opisové sami požadovali dosti dlouhého času. Konečně potřebí jest také zmíniti se o čtyřech rukopisech klášterní bibliotéky Klosterneuburské, v nichžto se obsahují akta i listiny obou koncilií konstantského i basilejského, jež Kolomann Knapp von Hyppleins, řeholník téhož kláštera i zástupce kapitoly salcburské a jiných prelátův rakouských na koncilii basilejském, v jedno sněsti dal skrze svého notáře Jana Egnera von Krudta; kteréhožto rukopisu jeden díl zjednan Palackému ku prohlédnutí a použití.

Jiní pramenové dějepisu českého r. 1851 vydání jsou:

Chronicon Bohemorum Kosmy, děkana kostela pražského, i prodloužitelův jeho, otištěné tentokrátě v XL dílu Pertzových „*Monumenta historica Germaniae*“, vydaném r. 1851; hlavní péči o toto vydání Kroniky Kosmovy měl berlínský učený K. Köpke, kterému však dle vlastních slov kritiky německé nezůstala než paběrka, poněvadž se o protřibení a kritiku řečené kroniky i prodloužitelův jejich badatelé čeští velmi horlivě i prospěšně vynasnažili. Přidána jest k tomuto dílu Monument pěkná v oceli vyrytá podobizna Kosmy. — Dále

Bartošova Kronika pražská od léta páně 1524 až do konce léta 1530. (Dle dvou rukopisů cís. veřejné knihovny Pražské k vydání upravil K. J. Erben. V Praze 1851. Nákladem kněhkupectví J. G. Calve. Str. XXIV, a 375. V 8°. Za 2 zl.). Dílo česky psané a tuto poprvé tiskem vydané, ježto jedná o rozdělení mezi obyvatelý českými a jmeno-

vitě Pražskými za příčinou nově z Němec přinešeného učení Luthrova, a krutých rozepích z toho pošlých mezi stranou pod obojí čili kališníky spojenou s katolíky a mezi vyznavači nového učení Luthrova v Praze. K této druhé straně počítal se spisovatel přítomné Kroniky, Bartoš neboli Bartoloměj písař, svědek i sám spolu jednající a trpící v oněch bouřkách Pražských, kterým král Ferdinand I. posléze konec učinil. Kronika tato má dvojí cenu: předně pro výtečnost jazyka a způsob vypravování, pak co pramen historický, při němž dokonce nevadí, že skladatel píše co věrný následovník jedné strany; neboť ani netají toho, což jeho strana činila, ani není za těžké při líčení jeho rozeznati, cožby příslušného bylo. Proto také kroniky této užívalo se v přepisích netoliko v Čechách, než i v zemích okolních od dějepisců každého času, nejen od strany nekatolické, ale i od horlivých katolíkův. Za správné vydání tohoto spisu, jímžto se rozmnožila sbírka staročeských spisovatelův za posledních let vydaných (Všehrda, Březana, Komenského, Štůtného), děkovati máme pečlivosti nynějšího archivaře měst Pražských, Karla J. Erbena, kterýž dílo opatřil předně úvodem (kde jmenovitě domněnku posavadní důvody podstatnými v jistotu obrací, že nikdo jiný nemůže pokládati se za spisovatele Kroniky Pražské než Bartoš písař), dále vytčením rozdílných míst v obou rukopisích, z nichžto vydání učiněno, konečně rejstříkem jmen. — Dále patří k nově vydaným pramenům dějepisu českého již sice častěji vydaná, rýmovaná

Dalimilova Chronika česká v nejdávnejší čtení navrácena s různoslovím i přidavky desíti rukopisů opatřena. Od Václava Hanky. (Se snímkem nejstaršího rukopisu. Otisk druhý. V Praze 1851. Str. 24 a 264, za 50 kr.) Kterážto velmi zhusta čítaná Kronika poprvé vydána jest tiskem 1620 v Praze Pavlem Ješínem, ale hned po vyjití spálena až na 6 výtisků; podruhé r. 1786 též v Praze Frant. Faustín. Procházkou, po třetí r. 1849 V. Hankou, načež vyšla péčí téhož vydavatele r. 1851 v otisku přítomném. Zvláštné zá-

služné jest vydání toto tím, že jest kniha vytištěna podle nejstaršího textu, a jsou přidána k němu rozdílná místa i přídavky všech 10 stávajících rukopisův.

Nelze nezmíniti se na místě tomto o jiném podniknutí literárním, kteréž toho roku předsevzato a započato ne za dlouho veřejnosti dojde, a ku pramenům dějepisu zemí našich počítati se musí. Mínilo totiž „*Regesta diplomatica et epistolaria regni Bohemiae*,“ ježto zdělal a pomoci král. učené společnosti tiskne archivář pražský K. J. Erben. Regesta tato zdělána jsou pro celou dobu panstva Přemyslovců v Čechách, a sice v té způsobě, že se nepodá toliko obsah každé listiny v stručnosti, alebrž listina sdělí v celé podstatě své, s vypuštěním jen toho což při ní pouze formálního. Dšlo toto nahradí nedostatek samostatného diplomataře a usnadní převelice studium starobylosti zemí českých; rozsah jeho lze posouditi z počtu tištěných archův, jichž bude přes 80. Práci podobného druhu a s touto Erbenovou těsně souvisící, ano v jistém ohledu ji doplňující vzal před se úředník při archivu státním ve Vídni, p. Josef Fiedler, kterýž připravuje regesta listin vztahujících se na panství a děje krále Přemysla Otakára II. v zemi rakouské a štyrské. —

Roku 1851 vypravil Zemský výbor moravský dra. Bedu Dudíka na cestu do Švédska, s tím uložením, aby prohledal biblioteky a archivy tamní a vyzpytoval, nacházejí-li se tam které památky literární vzaté od Švédů za kořist vojenskou z bibliotek moravských ve třicetileté válce; měla tedy cesta tato prospěchy literaturního dějepisu za účel. Za touž příčinou vykonal před 60 lety (r. 1792) z uložení a na útraty král. společnosti nauk v Praze J. Dobrovský cestu do Švéd, jakož zase roku 1850 použil dr. Pečířka přítomnosti své ve Švédsku k návštěvě bibliotek stokholmských, v témž úmyslu. Dr. Pečířka nálezky Dobrovského někde doplnil, někde opravil, vydav obšírnou zprávu o všem, což byl z literatury naší tam nalezl (Viz Čas. Č. Mus. 1851). Dr. Dudík měl přístup sobě zjednaný do archivův a bibliotek jak ve Stokholmě tak

i v kraji, jak veřejných tak i soukromých; ztrávil na té cestě čtyry měsíce a zprávu o výsledcích jejich právě nyní v Brně tiskne.

Nemůžeme zde nepřipomenouti horlivost, kterou zemský výbor moravský vůbec věnuje dějepisu zemskému; k čemuž první popud dán jest neb. nejvyšším kancléřem hrabětem Mitrovským. Vida hrabě, že nelze vzdělati dějepisu zemského, zvláště starobylého, dokudžby se ze jména vše, což písemného naň se vztahuje a podnes zachovalo, neučinilo přístupné a nevydalo kriticky a správně, uložil neb. Bočkovi, aby cestoval po Moravě a v archivech panských, duchovních i městských památky dějepisné sbíral; tak povstala velká ona sbírka listin, která pod nápisem „Codex diplomaticus Moraviae“ nákladem hraběcím a prací Bočkovou v Olomouci ve čtyř dílech vyšla, v průběhu let od r. 1836 do r. 1845. Dále hr. Mitrovský způsobil toho při stavích zemských, že byl Boček nejprvé za dějepisce zemského jmenován (r. 1837) a uloženo mu, aby sepsal dějepis moravský, pak za archiváře stavovského ustanoven (1840) a konečně z usnešení sněmu (1841) na rozsáhlé badací cesty s roční podporou 2000 zl. stří. poslán. Mimo to vymohl hrabě zakoupení literární pozůstalosti Cerroniho pro archiv zemský. Zatím horlivý přítel národního dějepisů zemřel r. 1842, a pět let po něm dne 13. ledna 1847 sám Boček. Než úmrtím těchto dvou hlavních podpor neutuchlo účastenství stavů a výboru zemského, ani činnost jich pro dějepis zemský; ztvrzeno snešením sněmu dne 20. ledna 1849, aby se roční výdej zemský o 2000 zl. na dějzpyt zemský i dále podržel, v Bočkovu diplomatii pokračovalo a pozůstalá jeho sbírka knih a rukopisův zakoupila. Kterážto koupě bez prodlení se zavřela v kupním penízi 5000 zl. stří., a rejhradskému benediktinovi i profesorovi dru. Bedovi Dudíkovi v červenci r. 1849 výborem zemským uloženo, aby dějepisní poklady v archivu stavovském nyní nashromážděné a před rukama jsoucí prohledl, jich v pořádek uvedl a popsal. Touto horlivou štědrostí stalo se, že

r. 1850 vydán byl pátý poslední díl Bočkova Kodexu a první díl sbírky „Mäbrens Geschichtsquellen.“

Bočkův Diplomátář (Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae) záleží z pěti dílův a zahrnuje v sobě dle vytčení hrab. Mitrovského písemné památky dějepisní z celé doby, která se počíná prvními pokusy o uvedení křesťanství na Moravě a končí vyhynutím královského rodu Přemyslovského v roce 1306. První čtyry díly za živobytí Bočka i prací jeho vydané obsahují 1440 listin jdoucích až do r. 1294; ostatek spolu s rejstříkem osob a míst, pak s komentářem ke všem dílům měl vytisknouti se v dílu pátém, hned r. 1848 do tisku připraveném. U vydání dílu tohoto po smrti Bočkově a u doplnění diplomátáře celého listinami později nalezenými uvázal se jeho společník na cestách i v pracích, stavovský kancelista p. Josef Chytil; vyšel také díl V. roku 1850 a obsahuje: 221 listin od r. 1294 do 1306; pak 107 listin později nalezených z r. 1127 do 1293, s většiny v úplnosti, z části u výtahu; konečně ukazatel neboli index k celému kodexu zhotovený J. Chytillem. Jest pak tento Codex sbírka listin ve svém způsobu v zemích rakouských jediná, a co do úpravnosti tiskařské dílo nejzdobnější do té doby na Moravě vyšlé.

Řečenou sbírku pramenův pod německým nápisem „Pramenové dějpisu moravského“ začal r. 1850 vydávati dr Dudík jakožto první práci v popisu archivu sobě uloženém. Nejprve popsána jest J. P. Cerroniho sbírka rukopisův (J. P. Cerroni's Handschriftensammlung. Díl první Pramenův. V Brně 1850. Str. XXIX a 510 v 8°); těchto rukopisův jest 126 psáno rukou Cerroniho a 353 spisovateli, všech na počet 479. Popis rozvržen jest na čtvero oddílův: 1. vzhledem dějpisu zemského vůbec, 2. vzhledem dějpisu práva, 3. církve, 4. literatury a umění na Moravě. Ve sbírce bude se pokračovati; i má skrze ni vyjít na jevo přehled veškerý dějepisní látky, kteráž toho času jest pohotově.

Konečně vydala historicko-statistická sekce moravsko-slezské hospodářské společnosti v Brně r. 1851 knížečku

s několika listinami z archivu moravsko-stavovského vztahujícími se na osobu markhraběte Jana „Das dritte und letzte Testament des mährischen Markgrafen Johann“ (Str. 60 ve velkém 8° bez hlavního titulu), což vydal Josef Chytil k objasnění, opravení a ocenění Fr. Richtrovy rozpravy v Notizenblattu r. 1851 č. 13.

Přistupujeme ke zprávě o *dílech samostatného badání* a spisování historického v Čechách, na Moravě a na Slovensku. V popředí stojí *Františka Palackého* „Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě“, kteréhožto spisu vydána r. 1851 dílu III. částka druhá (V Praze, nákladem knihkupectví J. G. Calve a pomocí Českého Museum 1851. Str. 448 v 8°.) Dějiny tyto vycházejí v obou jazycích zemských; vydání německé pokročilo nyní ke druhému svazku dílu III, jednajícímu o válce táborské do r. 1431. Vydání české vyjde v následujícím pořádku (dle rozvrhu spisovatele):

A. Staré dějiny do roku 1403.

Díl I. Do r. 1253. Čechy prvněké s řády slovanskými.

Částka I. Do r. 1125. (Vyšla již r. 1848 v Praze. Str. XI a 406).

Částka 2. R. 1125—1253 (vyjde letos r. 1852.)

Díl II. R. 1253—1403. Čechy královské s řády feudálními.

Částka 1. R. 1253—1333	} posud nevydané.
Částka 2. R. 1333—1403	

B. Dějiny střední, r. 1403—1627.

Díl III. R. 1403—1439. Nepokoje husitské.

Částka I. R. 1403 do 1424 (vyšla r. 1850, str. IX a 542).

Částka 2. R. 1424 do 1439 (vyšla r. 1851 str. 448)

Díl IV. R. 1439—1526.

Díl V. R. 1526—1627.

C. Dějiny nové a nejnovější.

Díl VI. R. 1627

Část Dějin tedy, kterou dle přípovědi spisovatele nejdříve očekávati můžeme, jest dílu I. částka druhá (r. 1125 do 1253); v dílu III. předloni a vloni vyšlém vyličená i ukončena jest nejdůležitější a nejzajímavější část dějin českých, nepokoje husitské. Dějepisec kromě toho má účastenství ve vydání akt církevních sborův, jakož svrchu řečeno.

V. V. Tomek, jenž r. 1850 vykonal vědeckou cestu po Německu a do Paříže z vůle vys. ministeria vyučování, načež stana se profesorem rakouského dějepisu na universitě Pražské roku 1851 přednáseti započal, postaral se o druhé vydání svých „Dějův mocnářství rakouského“ (V Praze 1851. Nákladem kněhkupectví J. G. Calve. Str. 248 v 8°), kterážto kniha v dvojím vyšla otisku; jeden určen jest za příruční spis učební na gymnasiích, druhý pro potřebu obecnstva, obsahující také dějiny nejnovější od r. 1815 do 1850. — Téhož r. 1851 meškal sp. také některý čas ve Vídni za příčinou badání v dějinách rakouských, k čemuž jemu otevřena byla jak cís. král. dvorská biblioteka tak i státní archiv. Právě vyšla prací jeho nová kniha učební „Děje mocnářství Rakouského.“ (Ku potřebě na gymnasiích sepsal V. V. Tomek. V Praze. Str. 177, za 22 kr.) Mimo to zanaší se též historik studiiemi k dílu, v němžto vyličen bude vnitřní stav země české až do konce 13. století.

Zvlášť vítaný úkaz v naší historické literatuře jest práce Slavomila Čekanoviče *Intibusa*, rodilého Slováka, kterýž se oddal studiím dějepisu uherského; věc jak Slovákům zvláště, tak i ostatním kmenovcům vůbec milá, neboť posud nebylo dobrého dějepisu v jazyku a duchu našem o Uhrách psaného. Dílo jest nadepsáno „Stav a děje národův na zemi uherské bydlících“ (V Praze 1851. Str. 124 v 8°). Rozdělení bude následující: Doba I. Od nejstarších časův až do bitvy břeťslavské (obsažena ve svazku 1.) Doba II. Za Arpadovců.

Doba III. tak nazvaná míchaná. Doba IV. Rakouská. Každá z nich má zvláštní díleček pro se míti. Spisovatel užil, jak sám praví, pomimo výtečná díla Šafaříka, Palackého a j., též přednášek Vocelových o archeologii slovanské.

Jiný národovec slovenský, věnovavší drahý čas i vzácné vědomosti své historickému odvětví literatury naší, doktor bohosloví *Karel Lanyi*, profesor na gymnasium trnavském, arcibiskupský notář i člen akademie uherské, jal se jazykem mateřským vzdělávati dějepis všeobecný, a plod první práce této jest spis pro vyučování na gymnasiích našich určený pod nápisem „Dějepis lidstva“; svazek první v tisku již hotový zahrnuje nejstarší dobu lidského pokolení.

Menší spisy a monografie historické r. 1851 vydané jsou: *Jana Bílého* Stručný dějepis vlasti moravské (v Brně), *Jana Kypty* Stručný dějepis země moravské (v Jindřichově Hradci), *Josefa Chytila* Paběrky z dějin Kojetínských (v Brně); *J. Březanovského* Povídky otce Jaromíra (výklad snadno pochopitelný dějepisu starého světa pro děti) v Zahradě Budečské; nejmenovaného „die Herren von Neuhaus“ (v Jindř. Hradci), *Fr. Hurtra*, životopisce krále Ferdinanda II., dílko německé „Filip Lang, komorník cis. Rudolfa II.“ Značnější rozpravy po časopisích rozptýlené jsou: Tomkův článek „Snahy domu Rakouského o nabytí koruny polské v 16. století“ (Čas. Č. Mus, 1851); *Stanislava Slotwińského* „Ctibor“ (Slav. Bibl. Díl I.) „Přehled dějin moravských“ (Koleda); „Hus, Jeronym a Jakoubek“ (Vesna 1851.)

V překladu vyšly: Guizotovo dílo „Dějiny vzdělanosti v Evropě“, přel. dr. Jan Palacký, a Lamartinova „Historie Girondinů“ přel. Václav Vojáček; pak vadný překlad slavného díla Macaulay'ova „Historie anglická“ od dra. Jana Novotného; jedva první svazek vyšel, vydávání ustalo.

Velmi vítaná pomůcka pro studování listin a rukopisův zdělena jest p. *Janem M. Hulakovským* v Praze, totiž naučení o zkracování slov, užívaném v rukopisích a listinách, zvláště latinských středního věku, pak i českých a staroslovanských jak kyrilicí tak glagolitou psaných, též i německých.

Je v něm tedy sneženo v jedno, což posud bylo pouze zlomkovitého v té věci pracováno, a dílem vůbec ani vzděláno nebylo, jako na př. zkracování slov staroslovanských. Každá část záleží ze dvou oddílův; předně položena jsou *pravidla* všelikého zkracování, a po nich *slovníček* všech obvyklých zkrácenin v pořádku abecedním. Vidno z toho, že spis tak jako sám výsledek dlouholeté praxe jest, zase vůbec k velikému praktickému užitku bude. Tuto vlastnost jeho ocenila také král. učená společnost v Praze, propůjčíc na vydání spisu podporu peněžitou, též i cíś. akademie náuk ve Vídni, uznajíc a poručíc jej za velmi vhodný návod při studování dějin. Spis dohotovený na konci r. 1851 vydán jest kamenotiskem pod nápisem latinským, českým i německým „*Abbreviaturae vocabulorum usitatae in scripturis praecipue latinis medii aevi, tum etiam slavici et germanici collectae et editae a Joanne M. Hulakovský.* (Pragae 1852. S předmluvou a str. 78 v 4° za 1 zl. 30 kr.)

V Lužici

domácí dějepis, kterýž za příčinou někdejších těsných poměrů politických s korunou českou i pro dějiny české důležitým jest pramenem, hlavní podporu nachází v *Hornolužické učené společnosti* v Zhořelci, která jmenovitě prameny dějepisu lužické země vydává pod nápisem „*Scriptores rerum lusaticarum.*“ Roku 1851 vyšel již nové řady díl třetí a obsahuje „*Hořelické radní annaly*“ purkmistra zhořeleckého mag. Jana Haase z r. 1509 v jazyku německém. Kromě toho přispívá Časopis matice lužicko-srbské v Budišině redigovaný J. E. Smoleřem rozpravami mnohými jak ku dějepisu politickému tak i literárnímu; ve svazku 7. toho roku vyšel čte se rozprava Jenčova „o stavu řeči a národnosti srbské“ od 12. století až do reformace tak zvané, v těch krajinách ze jména, kde se zněmčení Srbův již provedlo.

V zemích polských.

Historická literatura *polská*, která tím utěšeněji rozkvétá, čím větší obliba i horlivost národu k minulosti polské za nejnovějších časův se objevuje, záleží roku 1851 z prací též dvojího druhu, totiž ze sbírek materiálův a z vlastně tak zvaných vypracování historických.

Z prvé řečených sbírek některé již toho času úplna jsou vydány, jiné teprv započaty nebo přislíbeny. Mezi úplně vydanými náleží přední místo dílu poprvé z rukopisu vydanému „Jachima Bělského Další běh kroniky polské,“ ve kterémžto jest obsažena doba polská od r. 1588 do 1596. Rukopis byl nedávno nalezen varšavským historikem *F. M. Sobieszczańským*, jemuž se také za uveřejnění jeho děkuje; vydavatel připojil k němu historicko-bibliografický popis života a prací Martina otce i Jachyma syna Bělských (Ve Varšavě 1851.) — Ve Lvově vydal tamní dějepisec *Felix Morawski* sbírku listin „Materyały do Konfederacyi Barskiej z niedrukowanych dotąd i nieznanych rękopisów.“ (Svazek I. Ve Lvově.) Dějepisec má úmysl, uveřejniti všechny listiny, tedy úplný diplomatář k dějepisu onoho pamětihodného oddělení dějin polských, s kterého se takovouto sbírkou diplomatickou ukázaním čiré suché pravdy sejme roucho básnické, v němž jediném posud spatřováno bylo od obecnstva. Listiny v přítomném dílu položené čerpány jsou nejvíce z biblioteky Ústavu Ossolińského ve Lvově a týkají se doby od r. 1767 a 1768. — Starobylý pomník historie polské, tak zvaná „Kronika Martina Galla“ latinsky psaná děkuje *J. Szlachtovskému* v Krakově za důkladnější, než posud bylo, vydání. Jest toliko litovati, že takováto díla, jmenovitě latinská, snadněji nacházejí nakladatele za hranicemi, v cizině než doma; Martinus Gallus Szlachtovského vyšel v XI. dílu Pertzovy sbírky *Monumenta historica Germaniae* pod titulem „Cronice Polonorum; edd. J. Szlachtowski et R. Köpke,“ v tom samém dílu, ve kterém se také nachází svrchuřečené vydání Kosmovy Kroniky české.

O mnoho více než vytištěno a vydáno historické látky, toho času do tisku se připravuje; a sice:

Děje koruny polské a velkého knížetství litevského, z latinského originálu Wapowského přel. *M. Malinowski*, díl IV;

Pamětníky o davněj Polsce *Komendonského*;

F. Kallimacha Geminiančika: O králi Vladislavovi neboli o porážce varnenské, z lat. na polský jazyk přeložil *M. Gliśczyński*, vesměs ve Varšavě;

Album *łęczyckie*, spis věnovaný dějinám a starožitnostem *Łęczycy* spolu s historickými popisy synod tam odbyvaných od r. 1180 za krále Kazimíra Spravedlivého, prací kněze *Mellicwicze*;

Životy arcibiskupův hnězdňenských od Vilibalda do Olšovského, latíně sepsal kněz Buženský, polským jazykem vyložil kněz Bohuš *Šiško*, předmluvou, zprávou o založení arcibiskupstva a životopisy 12 pozdějších primátův opatřil *Malinowski*; dílo toto poprvé na světlo vychází;

Vyjednávání diplomatická za Zigmunda a polské vydání Písem kozáckých, vytištěných v Aktách císa. ruské archeografické komise kyjevské; polsky vydá *K. Swidnicki*;

Sbírka památek dějepisných z archivu tulčánského, kde se zachovaly původní korespondence Jiřího Mniška i Jana a Stanislava Tarlův, tedy mnoho materiálův z doby saské, jmenovitě od r. 1700 do 1796; vydáním tímto zanášá se *Fr. Kowalski* a kníže Roman Sanguszko, pán na Zaslavi. Konečně

Popis vojny švédské od r. 1655 do 1660, dílo primase arcibiskupa hnězdňenského Štěpána Wydžgy, s životopisem jeho vydá *K. Vl. Wójcicki*.

Mimo tato větší menší podněti, dvojí velká i nákladná vzata jsou před se *Titem hrabětem Dzialińským* v Poznani a kněhkupcem *Wolfem* v Petrohradě. Obojí dvojí dílo zde míněné, totiž „*Acta Tomiciana*,“ jež vydává hr. Dzialiński, a Sbírka latinských dějepiscův polských v polském překladu, kterou vydá *Wolf*, patří mezi největší předsevzetí literární, jakého se kdy odvážily síly soukromé. Akta Tomického, latíně psaná, týkají se panování Zigmundův Jagelcův; ruko-

pis záleží z několika foliantův, tisk pokračuje s neobyčejnou rychlostí; díl první, zahrnující první tři oddíly rukopisu a sice dobu od r. 1506 do 1515, měl vyjít v únoru 1852 roku.

Ve „Sbírce“ Wolfově obsaženi býti mají historikové polští, kteří psali latině, v překladu polském, a sice ze jména: Kochowski, Hejdensztejn, Jakub Sobieski, Kobierzycki, Fredro, Solikowski, Piasecki a Rudawski. Hlavní redakcí svěřena jest M. Malinowskému, s nímž pracují Ludvík Kondratowicz, a kněží Bohuš Šiško i Petr Skarga. Jako přídavek mají k této sbírce připojiti se, tolikéž v překladu polském „Paměti J. Ch. Załuského,“ ve čtyřech dílech, vyjmuté ze pětidílné sbírky *Epistolae historico-familiares* od r. 1668 do 1711.

Konečně chystá se ve Varšavě dílo pro historika polského zvláště důležité, totiž seznam všech kdekoliv posud vytištěných diplomat vztahujících se k dějepis polskému, a to sestavený v pořádku chronologickém s vykazáním díla, kde se který z vyjmenových dokumentův nachází, i s přivedením obsahu jeho v stručných slovích. Dílo toto nadepsané „*Polska dyplomacyzna*“ a zdělané vydavatelem dvoudílného *Kodexu dyplomacyznego*, *Leonem Ryszczewským*, má se státi kamenem úhelným v budově diplomatické minulosti polské, podobným, jakýž Bentkowski a Jocher položil dějepis literatury, Baliński a Lipiński dějpisu měst, Łukasiewicz dějpisu škol polských.

Mezi účinnivé podpory dějepisectví polského počítati dlužno také *Učenou Společnost* spojenou s universitou jagelonskou v Krakově, pečující zvláště o vydávání starožitných památek dějepřavy polské; roku 1851 ustanoveno bylo vydati rukopisné dílo z biblioteky dijonské nadepsané „*Výprava gdánská*.“

Z množství děl a sbírek zde vypočtených horlivost o zveřejnění historického materialu sama sebou vysvitá; avšak stěžují sobě sami Poláci, že tato veliká přičinlivost o nových látek objevení odtrhuje až příliš sil učených od samostatného badání a tvoření z materialu již povědomého; původních prací historických je také věru nemnoho a které r. 1851

vyšly, byly nad to jen pokračování prací prvé započatých. Taková jsou:

J. Lelewela „Polska středověká,“ díl 3. a 4. v Poznani, *Rychlického* „Piotr Skarga i jego wiek“ díl 2., v Krakově, vydaný Vydavatelstvem kněh katolických,

J. Moraczewského „Dějepis obce pospolitě polské“ v Poznani, a

Glückszyńského nový spis „O Významu Zaporožce“ ve Varšavě.

Mimo to připraveno jest do tisku trojí dílo historické, o nichž r. 1850 pracováno: Biskupa *Łętowského* „Katalog biskupův, prelátův a kanovníkův krakovských,“ dílo dlouholetých studií na základě listin a spisův kapitolaňho archivu krakovského, kteréž vyjde ve 4 svazcích. Poznanský historik *Josef Lukaszewicz* jakmile byl hotov s vydáním svého Dějepisův škol v koruně polské i ve velkém knížetství litevském, upravil do tisku „Dějepis kalvínův malopolských,“ jímžto se vyjasní mnoho fakt v dějinách národu i církve polské. Konečně „Dějepis dvou věků jagelonských,“ což sobě byl obral Lvovský spisovatel *Szajnocha* za předmět práce; dílo vyjde ve třech částech; první zabrne panování Vladislava Jagelty a Varnenčíka, druhá časy Kazimíra a jeho dvou starších synův, třetí časy Zigmundovské.

Vyšlo také r. 1851 dílko *Lucyana Siemieńskiego* v Krakově „Dzieje narodu polskiego“ pro mládež s četnými hezkými ilustracemi (S 26 dřevorytby vydáno v Krakově. Cena 1 zl. 15 kr.); pak *J. Moraczewského* v Poznani „Polska w złotym wieku Zigmuntów; Juliana *Bartoszewicze* monografie „Królewicz biskupi“ a *Kolaczowského* „Biografia jenerala Prądszyńskiego.

Kromě ve vlastech polských, vzdělává dějepravu vlastenskou také emigrací v Angličanech, na př. hrabě Valerian Krasicki, a ve Francouzích, kde stává zvláštní Společnost historická v Paříži, mající v držení svém archiv s četnými diplomaty a aktami z posledních dvou věků říše polské, se sbírkou mincí a knihovnou; péče mnohých učených vystěhovalých obrácena jest jak ku pěstování dějepisův polského vůbec, tak

jmenovitě archeologie polské. Také v Němcích, v Lipskě, trvá základ historický, založený v minulém století knížetem Jablonowským pod názvem „Societas Jablonoviana,“ kterýž ústav má podle vůle zakladatele vypisovati každoročně otázky konkursní a sice mezi třemi jednu z dějepisu polského. Na r. 1851 byla vysána otázka: Jaký vplyv na politické poměry saské mělo spojení kurfirství saského s královskou korunou polskou? — a na r. 1852: Dějepis průmyslu a obchodu města Gdánska do roku 1308 s obzvláštním ohledem na jeho postavení ku Hanse a k obyvatelstvu německému? — Tyto otázky mohou rozřešovati se buď latině nebo německy anebo francously. Odměna vynáší 48 dukátův na zlatě. Než pohřichu! zkušenost ukazuje, že jest málo těch, kdoby dbali o dobytí cen; jmenovitě Poláci zanedbávají věc tuto, která se přece jich samých před jinými týče.

V Rusích.

V dějepisické činnosti, která v Rusích toho času panuje, velikou převahu má vydávání látky nad samostatným badáním, k čemuž hlavně působí úsilné shledávání všech možných pramenův z přímého rozkazu císařova. Neb tak jako se oním rozkazem, aby cis. biblioteka všechny ty spisy opatřila, kteří v Rusku tiskem vyšli anebo o Rusku vůbec vydání jsou, kdykoliv, kdekoliv a v kterémkoli jazyku, ku všestrannému poznání té říše za dávných i za nynějších dob směřuje: podobně se má i dějpisu ruskému pevný a nezvratný základ dáti uveřejněním všech pramenů k vyrozumění jeho sloužících. Tak aspoň lze sobě vysvětliti vydávání četných sbírek buď již uveřejněných neb uveřejňovaných, a to z rozkazu císaře na útraty říšské. Sestavena jest schvální proto komisí z prostředka akademie, která pod předsednictvím prvé nynějšího ministra osvěty hraběte Širinského Šichmatova, nyní státního podsekretáře jeho taj. raddy Norova a pod názvem: „Cis. archeografická komisí“ roku 1837 pracovati začala, a dokončívá v letech minulých uveřejnění *Akt juridických* neboli

Sbírky forem starého řízení soudního, *Sbírka ruských medailí* v 5 svazcích, tak zvané *Východné knížky cárů* v 1. svazku, *Akta historická* o Rusku v cizích jazycích, *Akt sebraných* v bibliotékách i archívech říše ruské v 5 dílech s rejstříkem a j. — roku minulého vydala:

Úplné sbírky letopisův ruských (Pokmoje sobranije ruskich letopisej) díl V. Letopisové jsou nejstarší písemní pomníky dějepisu ruského, jichž má Rusko veliké bohatství podnes zachované; jsou to zápisky starobylé příběhův a osudův knížectví, měst, klášterů a j. počínající obyčejně s nejstarším letopiscem Nestorem; jméno nynější mají po městu neb klášteře, kde se rukopis dochoval, a vydávají se teď v jedné sbírice poprvé, úplně i správně. Posud vyšlo pět velikých dílů, jichžto má být okolo dvaceti a kterých šest budou dělati první velký oddíl. Obsahují pak dílové posud vyšlí:

Díl I. Letopis lavrentijevský a trojický,

Díl II. Letopis ipatijevský a hustinský,

Díl III. Letopisy novohradské, (tři)

Díl IV. Letopis novohradský (čtvrtý) a pskovský,

Díl V. Letopis pskovský druhý a sofský první, po němž ihned připravován díl VI. spolu s abecedním ukazatelem ke všem šesti dílům. Vrchol redakcí má akad. Borednikov.

Listin historických a sice *Dopláčko k listinám historickým* díl IV. Tato sbírka obsahuje všechny písemné památky vztahující se k dějepisu politickému i ostatnímu, čerpané z archivův gubernských i oblastných, bibliotek duchovních i městských, které komisi vesměs otevřeny byly. Vyšla pak sbírka tato pod názvem „*Akti istoričeskija*“ v dílech pěti s rejstříkem; že však komisi rozpočala Acta nebo Listiny tyto tisknouti dříve nežli ze všech vzdálených míst říše posílky došly, přistoupila později k prodloužilé sbírce listin těchto, odkudž povstaly „*Dopolněnija k aktam istoričeskym*“ jichžto díly tři vyšly do r. 1848, díl čtvrtý vydán r. 1851 a díl pátý chystán na rok 1852.

Kromě těchto dvou sbírek, ku které náleží přičísti také

„Akta sebraná po bibliotekách i archívech ruského císařství“, v nichžto ve všech obsažena jsou dokumenta o Rusi a o Sibíři, podnikla komisi později vydávání dokumentů výhradně se dotýkajících západní části Rus, jichžto se zachovala obzvláště velká zásoba. Odtud povstala sbírka pod titulem: *Akta odnosjaščije-sja k istorii zapadnoj Rossii (Listiny otdajúci se ku dějpisu západního Ruska)*; první tři díly vyšly r. 1846 a 1848; díl čtvrtý vydán r. 1850 a na rok 1852 připravován díl pátý. Než ani tento prostředek nebyl dostatečen, by se jím zmohla všechna ta bohatost listin, kterou má dějepis západního Ruska. Pročež nařízena jest schvální říšská komisi při kyjevském a podolském i volynském hlavním gubernatorovi v Kyjevě, která má sobě poručeno uveřejniti historická dokumenta těch gubernií. I vyšlo roku 1849 prací její dílo dvousvazkové: *Život knížete Ondřeje Michailoviče Kurbského v Litvě a na Volyni*, a později: Sbírnka akt císař. archeografické komisi Kyjevské, ve které mnoho listin Kozáctva se týkajících položeno.

Zdá se, jakoby pečlivost císaře o zachránění a uveřejnění písemných památek historických pracemi již vykonanými stále povzbuzovala se, neboť vidíme, že rok od roka nové a nové sbírky z rozkazu jeho na světlo vycházejí. Jakož před 10 lety vydány jsou od komisi dva díly „Dějepisních památek Ruska ze starých archivů a bibliotek cizích národův čerpaných“ (*Historica Russiae monumenta ex antiquis exterrarum gentium archivis et bibliothecis deprompta*), práce tajného rady A. T. Turgeněva: nařídil císař, aby se ve sbírce takovýchto památek dále pokračovalo, odkudž povstal další sborník pod názvem „*Supplementum ad historica Russiae monumenta*“ (Dodavky k dějepisním památkám Ruska svrchuřečeným, čerpané z bibliotek římských, francouzských a anglických, z archivu vatikánského a odjinud). Než na tom nepřestalo se; nalezají se v cizích jazycích a v cizích národech vně hranic ruských starožitná o Rusku spisová, velmi důležitá; těchto Scriptorův ve zvláštní sbírce vydávati nařízeno, a tak vyšel r. 1851 první díl její pod nápisem:

Rerum rossicarum scriptores exteri (Příběhův ruských spisovatelů jinostrannů); obsažena v něm předně německá „Kronika moskevská z r. 1612“, sepsaná Konrádem Busovem Luneburčanem, očitým svědkem bouřek moskevských na začátku 17. věku; potom Petra Petreja „Chronicon moscoviticum“ z r. 1614 psané jazykem švédským. Druhý díl sbírky připravován do tisku redaktorem Kunikem, a vyjde nepochybně letos.

Tolikeré práce přesahovaly síly archeografické komisi; pročež z rozkazu císařova Druhého Oddělení osobní jeho kanceláře u vydávání památek historických z archivů rodinného, dvorských a diplomatických uvázalo se. Příčiněním tohoto Oddělení vyšly nejprve *Listy ruských cárů a jiných osob císařské rodiny*, kteréžto dílo letos dočkati se má svazku druhého. Dále „*Dvorcovyje Razrjady*“ neboli paměti dvorské rozličného obsahu, jmenovitě o osobách služby dvorské, úřednících zemských a o slavnostech veřejných při dvoře z prvních let panování nynější císařské rodiny Romanovů. Vyšly posud díly dva, sahající do r. 1645; díl třetí, kterým sbírka ukončena bude, obsáhne následující dobu až do Petra Velkého.

Jakož pak všechna posud vypočtená díla výhradně se týkají dějepisu ruského, tož posledně podniknutá sbírka vydávaná od roku 1851 týmž Druhým Oddělením císařovy kanceláře, netoliko Rus, alebrž velkou měrou i západní Evropy a dějepisu asiatských národův týkati se bude. Jsou to: *Pamjatniki diplomaticeskich snošení drevnej Rossii s inostrannymi deržavami* (Paměti diplomatických vztahů dřevního Ruska k státům jinostranným). Mají se uveřejniti 1. paměti diplomatického jednání a obcování s říšemi evropskými; 2. asiatskými, a 3. zprávy o věcech jednaných mezi Ruskem a patriarchami i kláštery východní církve. Roku 1851 vyšel řady první, věnované vztahům s říšemi evropskými, díl první, kterýž v sobě obsahuje „Paměti vztahův diplomatických říše ruské k císařství římskému od roku 1488 do r. 1594“ (stran 1620 v 8°), neboli Zprávy o vzá-

jemných poselstvích politických z Říše do Rus a z Rus do Říše, mezi nimiž značnější byly: Poselstvo císaře Fridericha III. k velkému knížeti Joannovi III. r. 1488 v osobě Mikoláše Poppela; — poselstvo cís. Maximiliana k velkému kníž. Vasilovi Joannoviči v r. 1517 v osobě Herbersteina a Thurna; — poselstvo Maximiliana II. k císaři Joannu IV. v r. 1576 v osobě Hanse Kobencle a Daniela knížete z Buchau; — poselstvo cís. Rudolfa k císaři Feodoru Joannoviči r. 1594 v osobě Michala Šela.

Tolikero sbírek materialu historického vydává se nyní na útraty říšské od komisí, vládou k tomu povolaných.

Kromě toho pracovali v tomto oboru a práce své vydali také učení soukromí. Tak se zanášel professor Murzakevič na lyceum Říšelském v Oděse připravením „Kněh razrjadných tak zvaných od r. 1476 do 1583“; prof. Tobin na universitě derpské dohotovil druhý díl svého spisu „Sammlung kritisch bearbeiteter Quellen der Geschichte des russischen Reiches“; prof. Berezin na universitě kazanské začal vydávat prameny dějepisu asiatského pod nápisem Biblioteka vostočnych (východních) istorikov, jejížto díl I. obsahuje Šeib-aniadův Dějepis Mongolo-Turků v překlade ruském.

V jazyku německém vychází v Petrohradě *Dennik generala Patrika Gordona* z času jeho služby vojenské ve Švédsku a v Polsku od r. 1655 do 1661 a za pobytu jeho v Rusku od r. 1661 do 1699; spis tento poprvé se tuto vydává doktorem M. C. Posseltem; díl první vyšel r. 1850 v Moskvě péčí knížete M. A. Obolenského a dra. Posselta; díl druhý r. 1851 v Petrohradě, díl třetí téhož roku vyjít měl. Císař přijmul dedikaci tohoto spisu.

V malém počtu výtiskův, ale štědrostí císařskou podporováno, vyšlo r. 1851 veliké dílo professora derpské university Kruse, nadepsané „*Chronicon Nortmannorum, Warjago-Russorum, nec non Danorum, Sueonum, Norvegorum inde ab a. 777 usque ad 879.*“ (V Hamburce a v Gothě. Str. XVI a 478 v 4°). Jest to ovoce třicetiletého zpytování o počátcích dynastií normanských, počínajíc od normanského

krále Sigfrida až po Igora I. neboli od r. 778 do r. 879, v čemž je také obsažena dávná historie ruské říše. Spisovatel otisknul do slova zprávy z letopisův francouzských, anglosaských, irských, skandinávských, staroslovanských, srbských, bulharských, arabských a byzantických sem náležející a opatřil je přídavky země- a dějepisnými i letopočetními. Dílo věnováno jest císaři ke slavnosti památky jeho 25letého panování.

Co se týče samostatného badání a spisování historického, méně se děje, abychom tak řekli ve volném, ale za to více v malém a po různu; kdežto větších historických spisův je po málu, vychází rozprav o jednotlivých otázkách a předmětech historických po časopisech i o sobě hojně na světlo. Hlavní díla jsou: Dějepis panování Petra Velkého, u velikém rozsahu sepsaný professorem university Petrohradské *Ustrjatozemem*. — Dějepisové úplní vycházejí dva, *Karamzinův* v novém vydání, *Solovjevův* nově vypracovaný. — Karamzinův „Dějepis ruské říše“ vytištěn bude po šesté, ve Smirdynově sbírce: *Polnoje sobranije sočinenij russkich avtorov*, obsáhne 10 svazků, a sice kromě textu dějepisného také všechny přílohy, onen v 6, tyto ve 4 svazcích. — Nápis historie Sergia Solovjeva, profesora university Moskevské, zní: *Istorija Rossii s drevnějšich vremen* (Dějepis Ruska od nejdávnějších časův); dílo samo vychází po svazcích a zdá se, že učiní epochu v dějepisectví ruském. Spisováním životopisův pamětihodných osob v Rusku zanášejí se již po 20 let *Ioan Terjajev*.

Zbývá nám promluvit ještě o periodických spisech, věnovaných buď zcela nebo z části dějepisu obecnému, podávajících jak drobné prameny tak i rozpravy historické a rozborů spisův takových. Jsouť pak:

Učenné Zprávy cis. ruské akademie nauk v Petrohradě (*Bulletin scientifique*) určené pro jednání a rozpravy akademikův vůbec, kteří pracují ve třech Odděleních, mezi nimiž jedno — třetí — jest pro nauky historicko-filologické. Roztřídí-li se tyto rozpravy podle nauk, povstane šestero

řad Učených Zpráv, při čemž všechny řady nabývají názvu *Mélanges*; jedna mezi nimi určena jest pro články „z dějepisu, statistiky a národopisu ruského“, a jiná pro literaturu a starožitnosti asiatské.

Vremennik Cís. Moskevské společnosti pro dějepis a starožitnosti ruské; v němžto se tisknou články historické členův jejích, v trojím oddělení; první určeno jest badání objasňujícímu vnitřní zřízení říše ruské, rozvinu jeho práva i politické správy; v druhém se tisknou památky písemné dějepisu ruského; třetí obsahuje směs, rozmanitá menší a bibliografická pojednání. Účastníci jmenovitě Bělajev, Pogodin, Kazanský, Undolský.

Archiv istoriko-juridičeských svědění (vědomostí) o Rusku, vydávaný v Moskvě Mikulášem Kalačovem. Obsah: Kritické rozbory památek písemných dějepisu, statistiky a práva v dřevním Rusku. Materialy dějepisu, práva a statistiky dávné Rusi. Příspěvky pro historikoprávnícký slovník z týchž dávných památek. Jiná badání i materialy, co se týče vnitřního života ruského. Badání a akta cizojazyčná sahající do dávného dějepisu ruského práva. Archeologické rozpravy. Úplná bibliografie dějepisu, práva i statistiky ruské a ukazatel článků takových po časopisech a jiných vydáních. Účastníci: Prof. Solovjev, red. Kalačov, Pogodin, Bělajev, kníže M. Obolenský, Zabělin, Undolský, Buslajev, Afanasjev, Kavelin, Tjurin a j.

U Rusinův.

Jméno *Dyonisia Zubříckého* nerozlučně spojeno jest s dějepravou halickoruskou; díla jeho mají do sebe ráz vytrvalé píle a kritické hlubokosti. Práce jeho z roků posledních jsou: *Codex diplomaticus galiciensis*, sestavený podle *Kodexu polského Rzyszczewského* a *Muczkowského*. Rozpočav práci tuto r. 1847 dovedl ji roku 1850 na ta místa, že byl s to aby díl první podal do tisku, kde se obsahují darovací listiny králův polských a jiných osob arcibiskupům, biskupům, klášterům, kostelům, městům a osobám soukromým v Čer-

vené Rusi, od časův nejstarších až do r. 1506. O vytištění této sbírky pečuje svrchuzmíněná Cís. ruská komisi archeografická. Kromě toho přichystal a již do tisku odevzdal nové dílo svých dlouholetých studií, a sice „Dějepis dřevního halickoruského knížetství“ (Istoria drevnjago Galicko-Russkago knjažestva), kteráž vyjde tiskem i nákladem Ústavu Stavropigianského ve Lvově. Obsah podrobný bude :

Svazek I. Oddělení 1. O genealogii ruských knížat Rurikova rodu vůbec a halických zvláště. 2. O poměrech knížat ruských vespolek, ke družině, k bojářům, městům a jiným společnostem, o významu a o vplyvu měst na věci obecné a o stavu národu vůbec. 3. Krátký dějepis pohan-ských knížat ruských, od přivolání Rurika až do zavedení křesťanstva skrze Vladimíra i až do úmrtí tohoto knížete (852—1014.)

Svazek II. Krátká historie obecná ruská i podrobná halická, od smrti sv. Vladimíra, až do vymření první dynastie halických knížat Rostislavičův úmrtím Vladimíra Jaroslava (1015—1198.)

Svazek III. Dějepis druhé dynastie halické Romanovičův, od Romana Mstislaviče do Georgia Lvoviče (1199—1337.)

Rodoslovný obraz ruských cárův a knížat rodu Rurikova vůbec a halických zvláště vydal Zubřícký roku minulého na příležitosti 1000leté památky založení ruské říše, a jako vysvětlující přílohu k řečenému Dějepisu. Na velikém archu spatřuje se v pěkném sestavení rod Rurikův, jehož každá větev zvláštní svou barvou vyznačena jest.

Jiné vzácné dílo historické v jazyku rusínském sepsané a r. 1851 vydané jest *Ondřeje Baludjanského*, profesora dějepisu a práva církevního v Užhorodě i kanovníka mukačevského „Istoria cerkovnaja novago zavěta“ (Dějepis církevní nového zákona), kterouž na svůj náklad uveřejnil red. Ivan Holovacký ve Vídni. Kromě úvodu předchozího rozděluje se spis na čtvero period: První od narození Pána Krista do Konstantína Velkého, druhá do Karla Velkého, třetí do tak zvané reformací Luthrový, čtvrtá do nynějších dob; psáno se

zvláštním ohledem na řecké katolíky, jimižto jsou Rusíni rakouští. Spis tento vyšel prvé latinsky, později maďarsky a nyní po třetí v jazyku rusínském, zároveň rozmnožený a znovu přehlédnutý. Úprava tiskařská jest velmi úhledná. (Ve Vidni, u Mechitharistův, str. 404 v největším 8°).

U jižních Slovanův

dějepisectví za novějších dob značně postupuje; pomáhají takovému pokroku jmenovitě společnosti učené, jak v císařství rakouském tak i v knížetství srbském, a duch národní živě procitlý vůbec. který zdravé potravu toliko z dějin vlastních nabývá. Co se r. 1851 pro dějepis jihoslovanský stalo, zavírá se v následujícím :

Družstvo Srbské Slovesnosti v Bělehradě srbském, kteréž založeno v roce 1847, má za hlavní úkon vzdělávání jazyka domácího i rozšiřování vědomostí mezi národem prostředkem jeho, čítá mezi svými pěti odbory jeden pro dějepis; týž obíral se r. 1851 prohlížením látky sebrané Isidorem Štojanovićem pro dějepis srbský novějšího věku, jednal o vypravení srbského dějezpytce do archivův benátských a sbíral data historická z časů Karadjordjových a Milošových z ust svědkův živoucích, by s úmrtím těchto nepřišly na zmar. Kromě toho podporuje družstvo vydavatele dějepisních prací a v časopisu svém Hlásníku propůjčuje velké místo věcem dějepiseckým. Tak podal Hlásník r. 1851 popis četných bítv Černého Jiřího podlé vypravování svědkův posud živých; tak sdělil týž časopis vzácnou rozpravu dra. Jana Šafařika, profesora bělehradského, totiž Popsání všech posud známých mincí srbských s obrazy jejich na 11 listech.

• Za nejvzácnější pramen dějepřavy srbské toho času vydaný pokládati se musí *Pavla J. Šafařika „Památky dřevního písemnictví Jihoslovánův“* (V Praze. U Haase. 1851. Str. VIII a 105 listův v 8°). Svazkem tímto od vydavatele samého „Díl předchozí“ jmenovaným učiněn jest počátek větší sbírky Památek, kterých vydavatel ve vlastním držení hojný

počet má. Obsahuje pak Díl tento předchozí následující kusy staroslovanské, každý s českým úvodem :

Život sv. Konstantina řečeného Cyrilla; z rkp. XV. století;

Život sv. Methodia, z rukopisu XVI. století;

Život sv. Symeona (velkého župana srbského Štěpána Nemanje) od krále Štěpána; z ruk. XIII. století.

Život sv. Simeona od sv. Savy.

Okázky Občanského Písemnictví, a sice: I. Listiny, psaní a nápisy u výboru, až do konce 14. století; II. Zakonník cíře Štěpána Dušana a III. Krátké letopisy srbské: a) Koprivnický z r. 1453, b) Karlovecký okolo l. 1503, c) Sečenický okolo r. 1501, d) Račský okolo r. 1671, e) Davidovičův okolo l. 1700 f) Magaraševičův okolo l. 1699, g) Vrchobřežnický l. 1650, h) Koviňský ok. 1672 i) Svatoondřejský ok. l. 1700 k) Chilendarský okolo l. 1552.

S přídavkem O písmenech (staroslovanských) černořízce Chrabra.

Kniha vytištěná překrásným písmem staroslovanským, opraveným skrze vydavatele, náleží mezi nejzdobnější knihy naší doby. Druktvo bělehradské přispělo ku vydání tohoto dílu podporou peněžitou.

Jiní skladové látky pro dějepis jihoslovanský jsou periodické spisy a sice:

Miklošičova „Slavische Bibliothek“ (Díl I. Ve Vídni 1851) kde se čte rozprava J. Müllera pod nápisem „Dějepisní památky ve klášterech athoských,“ podávající nejprve přehled prvních osudův Svaté Hory, pak úplný seznam všech po tamních klášterech chovaných listin v pořádku chronologickém (dle archimandrita Uspenského a Avraamoviče), konečně několikero listin Svaté Hory se týkajících v jazyku řeckém a latinském. —

Archiv za pověstnicu jugoslavoensku, vydávaný Společností pro dějiny a starožitnosti jihoslovanské a redigovaný chorvatským zemským archivářem Ivanem Kukuljevičem Sakcinským; kterýž vycházejí od r. 1851 není toliko organem Společnosti, alebrž skladem jak rozprav historických tak i jmenovitě látky takové; ty pak řadí se podlé kolikerého

rozdílu: Dějepisů politického, Dějepisů církevního, Dějepisů umění, věd a vůbec osvěty, Dějepisů práv se Přídavkem článkův archeo- a bibliografických i zpráv běžících. Archiv vychází po velkých knihách v 8°, v zevnějšku velmi dostojném.

Srbské letopis Matice srbské, vydávané po svazcích, r. 1851 podal čteně listin z nejnovějšího hnutí Srbův rakouských. Tolik o vydávání pramenů.

Co se týče samostatného zpracování dějepisů kmene jihoslovanského celého a národův jeho jednotlivých, máme vědomost o následujících spisích r. 1851 vyšlých nebo připravovaných: O dějích nejnovější doby psáno Sig. Kapprem v „Südslavishe Wanderungen im Sommer 1850;“ nejmenovaným v knížce „Die serbische Bewegung in Südungarn;“ o dějích jihoslovanských vůbec Neugebaurem ve spise odjinud sraženém „Die Südslaven und deren Länder in Beziehung auf Geschichte etc.“ O dějinách jednotlivých národů psali, a sice: *Terđina* o dějepisů národu slovinského bydlícího v Krajiasku, Korutansku, v jižním Štyrsku, v Terstsku a v Istrii, což Slovinské Družstvo v Lublani vydati mínilo; *Milorad Medaković* vydal „Pověstnicu Crnegore“ (Dějepis Černé Hory) se Zákonníkem, od dob nejdávnějších až do 1830; *Daniel Medaković* tiskne svůj dějepis národu srbského „Pověstnica srbskog naroda,“ jenž vyjítí má ve 4 svazcích na 50—60 tištěných arších s podobíznamy slavných Srbův. První svazek pojme dobu až po Dušana, druhý periodu do konce 18. století, třetí dobu do r. 1815 a čtvrtý čas do r. 1850. Dílo mělo vyjítí hned vloni. Ve slovinském jazyku zanechal neb. *Vertovec* po sobě obšírný „Dějepis obecný,“ z něhož ukázky tištěny v Novicích lublánských.

Dějepis práv slovanských.

Tato větev dějepisů nejpěkněji květe v Rusích; výteční spisové o právu ruském v rozličných směrech jeho, roku 1851 vydané, jsou následující:

Dějepis občanských zákonův ruských Konstantina Nevolina, profesora university petrohradské, dílo 92archevé

s 1454 stránkami textu a 5656 stránkami příloh v osmercovém formátě; obsahuje: V oddílu prvním Dějepis svazkův rodinných v Rusku (svazku manželského, mezi rodiči a dětmi, příbuzenského a posléze poručnictva a opatrovnictva). V oddílu druhém vykládá se dějepis práv majetnických (o jmění vůbec, o právech ke věci, o právech k úkonům osob a o dědictví). Spisovatel nepřestává na rozboru zákonův toliko domácích, probíráje jich ve všech podrobnostech prodléním věku až do r. 1851, než obrací spolu zřetel svůj i na zákonodárstvo řecké i římské, kteréž bylo prvé zřídlem občanského zákonodárstva v Rusích. Konečně přiveden jest také zevnitřní dějepis občanského zákonodárstva ruského. —

Čajkovsky, profesor university, petrohradské, přihotovil k tisku „Dějepis starých zákonův polských.“ — Archimandrit Joann vydal „Pokus čtení o zákonodárství církevním.“ — Profesor *Kalmykov* uveřejnil rozpravu „o spisovatelském vlastnictví vůbec a obzvláště o dějepisu práv autorských v Rusku.“ — Adjunkt *Miljutin* na universitě petrohradské sepsal „Dějepisné badání o nemovitém jmění duchovenstva v Rusích.“ — Prof. *Bunge* v Moskvě vydal na ukázkou zlomky díla svého „O zákonodárství obchodním Petra Velkého.“

Formální stránku práv vzdělávali: Konstantin *Trocina* v Petrohradě sepsav a vydav veliké dílo „Dějepis soudního zřízení v Rusích;“ — adjunkt hlavního ústavu paedagogického v Petrohradě *Michailov* dilem svým dějepisním: „Jak se vyvíjel system občanského řízení soudního v Rusích od 1649 až po nynější čas;“ — posléze *Semen Pachman* v Moskvě uveřejněním spisu: „O soudních důkazích vedlé starého práva ruského.“

Drobné otázky z dějepisu práva rozřešují a menší rozpravy z něho podávají se v časopisích, jmenovitě svrchu řečeném „Archivu istoriko-juridičeských svědění.“

Veliká služba dějepisu práv prokázala se vydáním znamenitého „Zákonníka cíře Štěpána Dušana“ v textu původním staroslovanském v „Památkách dřevního písemnictví Jiho-slovanův“ *P. J. Šafaříka*.

Slovutný *Bandzik* ve Varšavě, jenž r. 1850 uveřejnil svou „Historii práva polského,“ roku 1851 vydal nové dílo právnické „*Prawo prywatne Polskie*.“

Dějepis literatur slovanských a umění.

Jestliže přední místo náleží přiznati literatuře ruské, co se dějepisu práva týče, tož v ohledu dějepisu literatury mají zase Poláci přednost.

V Polsku. Po Bentkovském a Jochrovi, kteří sepsali dějepis literatury polské před delšími lety, uvázali se v práci tutéž za lét posledních *Wisniewski* v Krakově, *V. A. Maciejowski* ve Varšavě a *Ludwik Kondratowicz* ve Vilně.

„Dějpisu literatury polské“ *Wisniewského* vyšel díl osmý a spolu závěreční v Krakově.

„Dějepis literatury v Polště,“ dílo *Kondratowiczovo*, vydává se v ty časy po svazcích, co mezitím spis *Maciejowského*

„Pisemnictvo polské od časův nejdávnějších do r. 1830“ ve Varšavě vydávati se započal na sklonku l. 1851 a již valně pokročil; vydává se po svazcích, a celý spis záležitosti bude ze tří dílův. Spisovatel jest známý učenému světu vydavatel „*Kodexu diplomatického polského*“ a „*Historie zákonodárstva slovanského*.“ — V Krakově vydal professor dr. *Karel Mecherzynski* čtení svá veřejná o historii literatury pod názvem „*Przegląd literatury ludów wschodnich, poezyi greckiej, średniowiecznej, polskiej XVI. i XIX. wieku*.“ (Str. 290 v 8°). — Ve Varšavě vyšly toho času dvě díla týkající se umění polského, a sice *E. Rastawieckého* „*Slovníka malířův polských*“ díl druhý a *Sobieszczańského* „*Wiadomości historycznych o sztukach pięknych (umění) w dawnej Polsce*“ díl třetí.

V Rusku. Dějepisem ruské literatury zanášeli se toho času professor university Moskevské *Šeegrev*, kterýž přichystal do tisku další díly svého před několika lety rozpočatého spisu „Dějepis literatury ruské.“ Professor university Petrohradské *Srezněvskij* zanáší se studováním staroruského jazyka a chystá materialy pro dějepis řeči ruské; v tomž

oberu pracuje adjunkt university Moskevské *Buslajev*. Kromě toho pečují časopisy horlivě o vysvětlování, třibení a kritiku starších úkazův literaturních, snášejíce takto látku pro dějepis řeči i literatury.

V Čechách. Ačkoliv se dějepis literatury československé neraduje nyní tomu přestování, kterého zasluhuje, přece tím méně lze pochybovati o tom, že ho dojde, poněvadž se stal dle nového zřízení učebního předmětem vyučování. Jest naděje, že professor university Vídenské, *A. Šembera*, vydá čtení svá o literatuře, jež po tolikaletém přednášení jistě má pohotově, by se vytiskly. — Tím se na ten čas spokojiti nutno. — Roku 1851 vydána jest z Maticе české doplňující část Jungmannovy Historie, tak že se honositi lze krásným a dostojným dílem o písemnictví českém. Nápis jeho zní: „*Josefa Jungmanna Historie literatury české, aneb: Soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvícení a jazyka. Druhé vydání.*“ (V Praze. Str. VI. a 772 v největším 8°). Vnitřní pořádání jest následující: V popředí čte se stručně psaný

Životopis slavného spisovatele od V. V. Tomka, pořádatele při uveřejňování celého díla. Potom následuje vlastní

Dějepis literatury podle period jejích, kterouž jednu každou předchází pohled na stav politický, na stav osvěty a jazyka té doby, načež jdou spisové sami s vypsáním osudu jednoho každého, (str. 1—526 dvousloupcových). Za tím přichází

Ukazatel složený ze trojího rejstříku pracně sestaveného V. V. Tomkem a V. Žirovnickým; kteréžto jsou: 1. Popis všech spisovatelův českých s krátkými životopisy a poznamenáním titulů knih jednohokaždého, (str. 527 do 659.) 2. Popis spisovatelův cizích, z nichž do češtiny překládáno, (str. 660—671.) 3. Rejstřík dle titulů knih bez rozdílu spisovatelův známých i neznámých, (str. 672 do 769) vše v pořádku abecedním. — Krásně rytá podobizna dovršuje ozdobnost díla.

Spis pro literaturní dějepis v Čechách důležitý toho času

vyšly jest monografie *Hanslíkova* v jazyku německém „Dějepis a popsání cis. universitní bibliotéky Pražské a dra. *Pečírky* Zpráva o českých knihách ve Stockholmských bibliotékách (Čas. č. Mus. 1851). O spisovatelích Slovenských psáno ve slov. Pohl. 1847 a 1851.

Sem také náleží počítati spisy staročeské, ježto jsou obzvláště důležité pro dějepis jazyka i literatury. R. 1851 vyšlo třé spisův takových, a sice Dalimila Kronika česká v nejdávnejším čtení (viz nahoře), Štítného dílo o obecných věcech křesťanských a Bartošova Kronika Pražská. Tyto dva posledně jmenované spisy, z nichž o Kronice Bartošově hned svrchu zpráva dána, upravil do tisku K. J. Erben. Jmenovitě vzácné jest vydání díla *Tomáše ze Štítného*, „Knížky šestery o obecných věcech křesťanských“ (str. XXXVI a 354 v 8°) pochodícího z druhé polovice 14. století, ale zachovavšího v sobě jazyk o mnoho starobylejší.

V *Jihoslovanech* dějepisem literatury zanáší se nejvíce prof. *Macun*, kterýž psal „Listy o literatuře jihoslovanské“ (Vesna 1851). Než hlavnější příspěvek pro dějepis řeči a literatury této dostal se vydáním některých vzácných spisův ze staršího písemnictví, oě pečovala Matica ilirská. Za rok 1851 vyšly totiž dva básnické spisy *Ignatta Gjorgjia* a sice první: „Uzdasi Mandaléne pokornice i razlike pjesni“; druhý „Saltjer Slovinski“ — za r. 1852 dále *Gjona Palmotiće* „Krištiada“ již vyšla a *Kanižličovo* poema „Rosalija“ právě se tiskne.

V oboru dějepisů umění pracuje činný archivář zemský *I. Kukuljevič*, zanášej se právě nyní spisováním „Životopisů umělcův jihoslovanských“, z nichž některá ukázka vytištěna v Archivu a „Život Jurja J. Klovie slikara“ vydán o sobě v jazyku chorvatském i německém.

Archeologie.

Znameníť činnost panuje ve všech národech co se týče starožitností; velmi slibný obraz poskytují výsledkové její za rok uplynulý 1851. Četná podnětí sloužící k odhalení starožitností skrytých a pečlivost o zachování nalezených, ná-

kladná díla jednající o nich a ozdobovaná rytinami neb malbami, vypisování cenných otázek příčinou rozřešení té neb oné záhady, toho neb onoho předmětu ze starovědy, jasné vydávají svědectví, kterak se ve všech národech slovanských zmahá chuť ku poznání sebe, poznáním podrobným minulostí své. Jmenovitě se tak děje v Rusích a v Polsku, kde se v té věci žádné oběti nešetří.

Co se týče *starovědy ruské*, veliký zřetel pěstovatelův jejich obrácen jest nyní na pobřeží Černého moře, které v dávnověkosti poseto bylo květoucími městy řeckými, po nichž za časů našich nepozůstávají než zříceniny a drobné památky, jako kameny s nápisy, peníze, sochy, ozdoby, zbraně zemí pokryté. Jak vláda ruská tak i jednotlivé společnosti a osoby učené daly rozkopávati půdu někdejších slavných míst a hledati starožitnosti; jmenovitě mnoho v ohledu tomto stalo se v okolí města Kerče na polostrově tauridském, kde stálo znamenité město Pantikapeja. Jen díla v Rusích vydaná o starožitnostech Kerčenských dělají malou biblioteku, nezmiňujíc ani o spisích jinostranných učených. Jsou pak:

1. Kerčenské starožitnosti: O Pantikapejské katakombě ozdobené freskami. Od direktora Kerčenského musea *A. B. Ašika*. V Oděse 1845. (40 stran ve folio s 12 obrazy.)

2. Bosporské cárstvo se svými paleografickými a náhrobními pomníky, malovanými vásami, plány, kartami a pohledy. Od téhož. V Oděse 1848 a 1849. (Tři části, přes 300 str. v 4° a s 73 tabellami obrazův.)

3. De la découverte de deux statues antiques à Kertsch. Od téhož. 1851. (19 str. v 8°). Jako doplněk těchto prací Ašikových vydala Cís. archeologická společnost petrohradská spis:

4. Kerč i Bospor. Připomínky o starožitnostech Kerčenských a pokus o chronologii Carstva bosporského. Od numismata *P. P. Sabatiera*. V Petrohradě 1851. (Str. 130 v 4° se čtyřmi obrazy). Dále začalo se vydávati a vychází posud úplné popsání všech pamětihodnějších nálezkův na půdě někdejší Pantikapeji:

5. O Kerčenských starožitnostech, práci *F. A. Žilja*, náčelníka Prvního oddělení císařského Ermitáže (musea).

Mimo tato výhradně na Kerč se vztahující díla, vydány jsou nad to jiní celého Chersonesu tauridského a jeho starožitností se týkající spisové. Tak vydáno:

6. Bosfor Kimmerický se svými starožitnostmi a pamětihodnostmi. Od *G. I. Spasského* v Moskvě 1846 (184 str. v 4° se 7 tabellami mincí).

7. Archeologo-numismatický sborník, obsahující v sobě rozpravy a překlady vztahující se na Tauridu vůbec a na Bosfor Kimmerický zvláště. Od téhož. V Moskvě 1850 (Str. 220 v 4° s 4 tabellami mincí).

8. Badání o dějinách Chersonesu Tauridského. Sepsáno od *Kenne* a vydáno Cís. společností archeologickou v Petrohradě 1851. S obrazy. — Konečně začalo r. 1851 vycházeti:

9. Dějepisní a obrazové album Tauridy (Vyobrazení zřícenin tauridských ze středověku, z času byzantských císařův, obrazy klášterů, kostelů, paláců, synagog, mešet, hrobnic, fontánů, pevností, puklořezb, váz, nápisův, a j. spolu s dějepisním přehledem osad jánovských a popisem cesty po Tauridě) Od *Vilného*. V Oděse. Dílo vyjde v 25 sešitech, po čtyřech obrazech v sešitě. Konečně

10. Badání o starožitnostech Jižního Ruska a pobřeží Černého Moře hraběte *Alekseje Uvarova*. Dílo založené na širokém základě. Povstalo takto: Cís. Společnost archeologická dala otázku: Kterakby se zúplnily vědomosti o památkách starožitných na pobřeží Černého moře? A snesla se na tom: 1. Ohledati místa po celém břehu černomorském, od ústí řeky Fazy do ústí Dunaje, připomínaná ve starých spisovatelích a zachováví nyní nejvíce stop starožitností; 2. prozpytovat především kurhány, označiti jich počet, velikost a polohu, také býli kdy již rozkopány a co v nich nalezeno; 3. ohledati zříceniny v Krimu, 4. obadati starožitností klasické a kromě nich i skytické, tatarské, jánovské a ruské; 5 navštívití musea v Nikolájevě, Feodosii,

Oděse a v Tamaně. — Úlohu tuto vyplniti odhodlal se mladý, ruský archeolog, svrchuřečený hrabě A. S. Uvarov, a přítomné dílo jest ovoce jeho. Vyjdou kromě textu nádherné rytiny ve folio, s obrazy starožitností té krajiny paměti nejhodnějších. První svazek vyšel v Petrohradě 1851. (Str. 138 ve folio s 25 obrazy kreslenými na místě a Darlengem přezdobně rytými) Dílo věnováno vévodovi Leuchtenberskému.

Zatím rozhled, síly a úsilí právě řečené Cts. ruské společnosti archeologické šíří a množí se rok od roku; činnost její nabývá čím dál větší a větší intensivnosti i extensivnosti. Nejnovější kroky její jsou: Právě na počátku roku 1851 zřídila ve svém prostředku schvální Sekci pro archeologii ruskou a vůbec slovanskou, jejímžto předsedou jest vévoda Leuchtenberský a ředitelem Wojciechowski. Účelem sekce jest objevování starožitností ruských. První kroky v tom ohledu učiněné jsou 1. Rozeslání po všech guberniích obšírného, podrobného programu jakož návodu, jak se povinno zachováti, když se někde najdou nebo odkryjí věci starožitné. 2. Vydávání schvalných Zápisek neboli časopisu, který má být orgánem té sekce, skladištěm všeho co se v oboru archeologie ruskoslovanské napíše, oznamovatelem všech nálezkův a vůdcem při hledání a nalezání starožitností všeho druhu. Táž sekce zaneprazdňuje se od r. 1851 vydáním starobylého spisu „Život svatého Borise i Glěba,“ na jehož přenádherné uveřejnění dal člen společnosti Golubkov velikou summu peněz; ku kteréžto práci ustanovil se schvální výbor rozdělený na čtvero oddělení; obrazy a nákresy k tomu zhotovují se pod dozorem knížete S. V. Dolgorukova a I. T. Jakovleva.

Mimo to vydává Společnost svůj vlastní archeologický časopis pod nápisem „Zápisky archeologicko-numismatické společnosti“, pod redakcí P. S. Saveljeva, jehož roku 1851 vyšly tři díly; pak dva svrchuzmíněné spisy, Kenneho a Sabatiera.

Než nad jiné zajímavé jest každoroční vypisování cen na rozřešení daných otázek z dějepisu umění ruského; kte-

různých ceny dávají osoby soukromé, členové i nečlenové společnosti, a sice vždy v summě několika set rublů. Roku 1850 a 1851 vypsány jsou ceny následující:

Hraběcí Uvarovská: O kovovém průmyslu v Rusích;

Jakovlevská: O ruských národních krojích až do konce 17. století;

Kuzminská: Dějepis škol malířských v Rusku do konce 17. věku;

Hrab. Uvarovská: Dějepisný přehled umění emailového a prací fayansových v Rusku;

Šiškinovská: O ruském rytectví v kovu a v dřevě od roku 1564 do 1725.

Kudrjašovská: O církevním stavitelství ruském do konce 17. věku.

Také síly soukromé odvažují se na toto pole, vydávající díla velmi útratná i nádherná. Tak uveřejňuje rytec A. A. *Martínov* dvojí sbírku obrazův, a sice jednu pod názvem „Ruskaja starina“, druhou pod jménem „Pamjatniki drevnjago chudožestva v Rossii“. — Prvé řečená „Starina ruská“ podává obrazy pomníkův stavitelstva církevního i občanského, pohledy kostelů, klášterů, paláců, k čemuž se přidává text psaný I. N. Sněgyrevem a po sešitech nadto „Dějepis stavitelství v Rusku“, sepsaný P. S. Maksutinem. — Druhá sbírka „Památky starožitného umění v Rusích“ obsahuje výkresy nádob církevních a domácích, křížův, ikonostasův, podrobného nářadí domácího, částí domovních a vůbec všeho příslušenstva domácnosti ruské za starých časův.

Stopujeme-li práce starovědecké u *Polákův*, nalézáme r. 1851 následující díla:

Slovnítný historik J. *Moraczewski* v Poznani, spisovatel Dějepisu Obce pospolitě polské, začal hned před lety vydávati spis „Starožitnosti polské,“ než po vydání dílu prvního nastoupila přestávka až do r. 1851, kde díl druhý uveřejnění svého došel. Spis toho způsobu, jako jsou Starožitnosti Šařafzkovy.

Josef Lepkowski v Krakově dohotovil znamenitou práci

„Archeologický popis okresu Krakovského i Sandecka,“ ku kterémuž přídána bude hlavní mappa starovědecká, na nížto se vykáže věk staveb, běh valův, vykopalka, staré brady, mohyly; jiných menších mapp bude víceji a rytin 40;

Týž učený začal hned r. 1847 vydávati „Starožitnosti Krakovské“ jichž vydáno do r. 1851 sedm sešitův se 7 obrazy znamenitých řezb, obrazův a náhrobkův kostelních v Krakově;

Ambrož Grabowski vydal „Starožitnicze wiadomości o Krakovie;“

Petrohradský kněhkupec Wolf začal uveřejňovati sbírku mědi-rytin představujících „Monumenta regum Poloniae Cracoviensia (Pomníky králův polských v Krakově) na 24 listech. Celé dílo vyjde v 6 svazcích a bude dohotoveno do 1. ledna 1853. První svazek obsahuje nitro hlavního chrámu Páně krakovského, kapli Zigmundovskou, náhrobek Jana III, náhrobek Konstancie manželky Sigmunda III.;

Archeologický Výbor učené společnosti Krakovské jal se vydávati schvální oddíl Rocznika svého věnovaný starovědě slovanskopolské, pod redakcí Žebrowského. První svazek obsahuje popsání Svatovíta horodnického;

Hrabě T. Działyński v Poznani vydal genealogii slavného domu Szydłowieckých z rukopisu latinského ze XVI. století s překrásnými obrazy kostymův mužských i ženských této rodiny;

Ve Vilně uveřejňuje Wilczyński každoročně „Album“ s obrazy rytými v Paříži, druhu čtverého, mezi nimiž jeden věnován obrazům starožitných pamětihodností polských. Tak podal sešit, posledně vyšlý Vyobrazení nejstaršího posud známého šišáku polského; pak Náhrobek Jiřího Tyszkiewiczze biskupa vilenského a Vjezd do Říma knížete Michala Radziwiłła.

Umění stavitelské polské dočkalo se díla obrazového, podniknutého Alexandrem hrabětem *Przedzieckým* ve Varšavě, podobného ruskému Martinovovu; vydá totiž hrabě obrazy pomníkův stavitelstva středověkého a tak zvaného

renaissančního; ku kterémuž konci získal síly po všech zemích polských a uměleckou správu odevzdal polskému rytci Fajansovi v Paříži.

V jižních Slovanech čilejší snaha o starovědu rozmáhá se působením Společnosti pro dějepis a starožitnosti jihoslovanské v Záhřebu, kde se zakládá národní museum a sbírá dávají starožitnosti z celého kraje jižními Slovany obývaného. Netřeba dokládati, že starověda klasicko-rímská v Dalmatsku odedávna a za novějších časů jmenovitě pracemi dra. Carrary květe. Nyní k nim přibude jako doplněk dílo dra. Fr. Jakuba Tkálce „Starožitnosti římské v Chorvatsku,“ složené ze dvou částí, kterýchž jedna obsáhne na 7 tabellách 59 obrazů římských starožitností nalezených v Sisku, a druhá na 5 tabellách 24 obrazů týchž věcí nalezených u Teplic varaždínských; každý obraz opatřen bude příslušícím textem.

Radostného povznešení dočkala se starověda v zemích československých, jmenovitě v Čechách, kde profesor archeologie na universitě pražské J. E. Vocel všecku svou péli věnoval předmětu tomuto; jeho přičiněním uvedeno jest archeologické oddělení českého Musea ve vkusný pořádek, zřízen schvální sbor při něm pro archeologii, a započato periodické vydávání obrazův starožitností českých pod názvem „Archeologické listy,“ jichžto první sešit vydán na počátku r. 1852 s třemi krásnými obrazy ve folio s textem; dílo důstojně se stavící po bok podobným pracím polským i ruským. Tomuto odvětví musejnímu věnuje j. Exc. hrabě Eugen Černín 100 zl. stříbrného ročního příspěvku. S velikomyslnou podporou vys. ministeria vyučování vykonal prof. Vocel r. 1851 archeologickou cestu po Čechách, k velikému prospěchu pro starovědu a seznání vzácných památek starobylé vzdělanosti české; obšírné vypsání cesty této vytištěno jest ve Vesně 1851.

Dílo obrazové soukromé, ale s Listy archeologickými příbuzné vydávají v Praze p. Lorenz a A. Schmitt; sbírka jejich obsahuje obrazy památných budov českých, hlavně takových, kterým brzké zahynutí hrozí anebo které ještě nikým

v obraze vydány nejsou. Každý měsíc vyjde jeden list a sice ve velkém čtverci; s dvanáctým listem vydá se text ke všem.

Spis ke starobylosti české se vztahující vydává již po několik let kněz *Krolmus* a sice: „Staročeské pověsti, zpěvy, slavnosti, hry, obyčeje a nápěvy ohledem na bájesloví českoslovanské.“ Látky zde hojně snešeno pro badatele budoucího. Sbírka dospěla do 13. sešitku.

„O svěcení výročních svátků starých Slovanů a o jich pozůstatcích mezi námi“ napsal *H. J. Hanuš* obšírnou rozpravu vytištěnou v *Koledě* na r. 1852. (Str. 150—177).

Zprávu tuto uzavíráme připomínkou o dvou spisích starovědeckých, sepsaných neb. *Kollárem*, profesorem slovanské archeologie na universitě vídeňské, za posledních let života jeho, a sice o „Staroitalii Slavjanské a Modlách retranských.“

„Staroitalia slavjanská,“ dílo ohromné velikosti, o 130 arších vo čtverci s 37 tabellami foliovými, vydávané pomocí Cís. akademie nauk a věnované Jeho apošt. Veličenstvu císaři pánu, rozvržena jest na hlavy následující:

Úvod. Předběžné známosti o nejstarších osadačích Italie; nejstarší sledy a pověsti o svazku mezi Itálií a Slavií z báječných časů; Svědectví klasikův a slavo-ilirském původu některých staroitalských kmenů z historických předkřesťanských časů; důvody pro domněnku, že prabydlitelé Italie byli Slavové, z porovnání mythologie. Načež následuje:

Hlava I. Krajové a kmenové Itálii sousední nebo blízcí;

Hlava II. Nářečí slavo-etruské;

Hlava III. Nářečí slavo-umbrické;

Hlava IV. Nářečí slavo-latinské;

Hlava V. Nářečí volské;

Hlava VI. Nářečí oské. Ku konci bude přidán Slovník slov sabino-opských.

Vydání spisu samo protáhlo se za příčinou úmrtí spisovatelova, než rukopis jest celý před rukama a v tisku jeho pokračuje se. Obrazy jsou již hotové; jest jich 400 na 37

tabellách, představující staroitalské abecedy, chrámy, oltáře, bohy, hroby, sochy, popelnice, zrcadla, mezníky a nápisy.

„Modly retránské,“ spis tolikéž rozsáhlý, s obrazy četnými, věnovaný velkému vévodovi meklenburskému Jiřímu Fridrichovi Karlovi a vydávaný podporou velké kněžny Heleny meklenburské, princezny ruské, zůstal po spisovateli sice celý, ale toliko v prvním sepsání, bez potřebného druhého prohlédnutí. Rozvržen jest nápodobně: Nejprve

Úvod: Půda Retry; jméno a chronologická historie Retry s dokumenty všech současných severních spisovatelů; vysvětlení a etymologie města Přílvice; náboženství profanské, hlavně Indů a Slovanů; chrámy Slovanů; vlastní jejich konstrukcí; slovanská plastika a obrazy; amulety a jich význam mythologický; příklady plastiky; cizí bohové v Retře; Slovanské a indické Vedy a norská Edda; Venedo-Vendi a obchod v jantaru; vplyv náboženství slovanského na sousedy; slovanští bohové a kněží mezi cizími národy; vplyv slovanského náboženství na celtogallické; slovanští a slavogermanští bohové; Tacitova Germania; slovanští živlové v Tacitově Germanii a v Annalích; slovanské kněžství zvláště v Retře; písmo; runy; vendické runy.

Následuje systematický přehled model retránských.

Poslední část pak jedná o zodiaku slovanském.

Obrazy k tomuto dílu jsou zhotoveny v Berlíně; než tisk jeho posud nezačal.

Dvě staré satyry.

Podává V. Nebeský.

První z těchto dvou satyr, začínající:

Čechové viery pravé

Poželejte bezpravie a t. d.

nachází se v rukopise Třebonského archivu (A. 16. fol. 194.).

Jungmann ve své historii liter. české jí neuvádí. —

Satyra tato na Rokycanu pochází se strany jedněch jeho nepřátel, s katolické totiž; měl ale také proti sobě radikální sekty náboženské. Bartoš píše též často na něj si vyjíždí, jakož i bratři.

Některé narážky v básni této na ten čas doložití nemohu, jmenovitě vdovu *Krúpová*. *Behyně* byly osoby ženské bez slibu klášterního život jako jeptišky vedoucí.

Druhá tady vydaná satyra vzata je z rukopisu (15. stol.) kapitoly Olomoucké (Nro. 298 prius CCXXXVIII.) Jungmann ve své hist. lit. č. (II. vyd.) uvádí ji na str. 64 číslo 80. Jak z textu vysvitá, je složena za krále Ladislava.

I.

Cantio de Rokycano et suis sectariis; cantatur sicut:

„Imber nunc coelicus.“

Čechové viery pravé!

Poželejte bezpravie,

Kteréž se děje nyní

Svaté cirkvi Římské

Od toho Rokycana,

Čertového satana,

Odřezance letivého

Od kostela Římského

S svými šibalníky.

Hanieť otce svatého,

Kardinála každého,

Preláty i biskupy;

Všecky napořád tupí

Arianský svuodce.

Vedeť lid z poslušnenstvie,
Rozširuje kacierstvie,
Wiklefa následuje
A kačife fedruje
Všetchny ohlebné viery.

Nebť sám také věří,
Jakož i Wikleť drží,
Nesmieť viery vyznati,
Musíť ho čert sečrati,
Lečť prijme pokánie.

Svaté písmo falšuje,
Pokavád chce urubuje,
Měníť úmysly svatých
Od doktoruov prijatých
Svaté cirkve Římské.

Protivník nedstupný,
Chlebověrec voľmi zpupný,
Antikristuov předchudce
I duši sprostných všech svuodce,
Lokač krve lidské.

Jakž ho čert přinesl do Prahy,
Zchopiv ho na svoje rohy,
Takt jest rozbroj učinil
A lidi rozšibatil;
Druh druhu nevěřil.

Krále se pány svadil,
Jeho Milosti radil:
Papeže neposlúchaj,
Na jeho kľedby nedbaj,
Ni na kardinály.

Div se jeho chytrosti!
Cožť nemóže dovesti,
Toť světskými dorazie,
Ne jednohoť urazie
V měsěc i v tobolku.

Jakož mi jest učinil,
Když jsem se jemu byl svěřil,
Slíbil svú kněžskú věřu
I proměnil v nevěru,
Zradil mé peníze.

Vieceť vám o něm poviem,
Nebť já to dobře viem,
Svodil jsem ho s Krúpová
S tá nebožičká vdová.
Odpustiť jim pán buoh!

Opojila ho medem,
Zasypajíc zázvorem;
Odběhl vně kožicha,
Zapomenuv kalicha
U slonuov v tom domu.

Nesmiemť více praviti,
Snad by se mohl zblázniti,
Bycht naň všecko pověděl;
Nechcit by každý věděl
Jeho z k . . . synstvo.

Pojal Prahu v udílo
I máť v ní dobré bydlo,
Vládneť všemi rathouzy
A mnohýmť činí nůzi
V tom duchovníem právě.

V němžto jeho doktoři,
Řemeslníci někteři,
Zpovědi pronesují,
Súdie ševci měšťeny,
Lidi žertujíce.

To-li biskup volený?
Blázen jest prohlený,
Dočetl se v kněžách černých,
Arianských kacierských,
Ať by rušil řády.

Zbraňujeť posvěcenie,
I k svatým putováníe,
Nedát mieru ľľbati,
Ani křížem žehnati
S svými pilikáty (?).

Mnohé křestany trápi
A je k oltáři nuti
Bezděky i k zpovědi.
Všeckoť na ně povědie,
O drzí spovědníci!

Cizie fary zpravuj,
Draho je najímaj,
Osadnie šacujce,
A vždy mieti viac chücece
A bez nedostatku.

Toť jsú ti apoštolé,
Ještoť žerú do vôle
A hodin neľkuj,
Ani se zpoviedaj
A tak jdu k oltári.

Manichejští fallari!
I všeckoť jsú praví lhári,
Jenž jsú pleše vyhlali,
Aby lid fallovali
Pod pokrytviem kněžským.

Když chtěl kněže býti,
Řkúť se do Říma jíti,
Obejdúce pomezí
Hned jsú hotoví kněže.
Podmež na novú mši!

Bez řádů jsú svěcení,
Nedbajít na svěcenie
Při mši mešního rúcha,
Buď ornátu, kalicha.
Takt neřádne slúžie.

Od puol svátosti kazatelé
Vždyť pána Krysta dělě,
Zbavujít se milosti,
Jenž jest studnice ctnosti,
Celý Krystus živý.

Všet jsú v pivnici kněže,
Ještoť plešemi těžie,
O fary se tržiti
Přivyklí i ceniti
Jako nájemníci.

Rúhajít se kropení
I vody posvěcení,
Aniž chtie dopustiti,
Za dušičky slúžiti
Našich přátel přejších.

Bekynkám přičítaj,
Offérut zamistaj,
Neht jim nesú slepice,
Husy, zajec, beránce,
Šuky i mazance.

Ode křtu málo berú,
Jen dvě libry závoru;
Nechtieť dítek pokřtiti,
Musit k nim cestú jíti,
Řkúť: Protivník jsi.

Pohřebuť věrným bránie
A od tohoť chtie daní,
Řkúc: „Nenie naši strany,
Vyneste ho ven z brány,
Nic nám neodkázal.“

Českyť na mši zpievají,
Snad latině neumějí,
Žádnéhoť neodadie,
Lečť prvé něco dadie,
Když jich strany nejsú.

Znamenaj jich kázání,
Ano toliko haněnie,
Zобыkli sú utrhati,
Na každéhoť krkati,
Neht jim písmo krátko.

Všudyť chtie panovati
A všem rozkazovati,
Ale sami k žádnému
Nechtie zřieti vyššíemu,
Slepí proholenci.

Když zpoviedají ženy,
Zechtieť nemalé cony,
Pět kop za rozhřešenie;
Toť Tobiaž dobře vie.
„Jdi a nehřeš více.“

Znajte lotry poběhlé,
Z poslušenství vypadlé,
Literůť se zpravuj,
Na výklady netbají
Všech doktoruov svatých.

Po soběť lidí vedá,
Samiť nevědie kam jdu,
Prostě lid po nich táhne,
A buoh vie, co se stane
Lidu i tēm svuodcóm.

Jišli Pražené viete
A nic řeci nesmiete,
Že vládnú kněžíe vámi,
Činie z vás, co chtěie sami,
Toť jsou vaši páni.

Musíte poslúchat
A všech vuoli činiti,
Cožkoli věk zamysle,
Bůdťo dobré nebo zlé,
Ať vám proti myslí.

Nevařte piva mnoho,
Neť piti nedadie toho
V svátky také v neděli,
Jakož jsou zapověděli,
Čekajte z plněho.

Budiž bohu žel toho,
Že ti popi tak mnoho
Mají Prahu vládnúti
A k jich vuoli vše býti,
Čert jim puojil ščestie.

Bože, kráši nebeský!
Rač zříditi lid Český,
Ať sami přijdúe k sobě
V jednotě slúžie tobě
V svatě stojiee cirkvi. Amen.

Toť konec de archihaereticis
Viklefisticis Husitis.

II.

Všichni poslúchajte,
Chválu Bohu vzdajte!
I tudiež naši matce,
Choti nepoškvrněné
Pána Jesu Krista.

Kteráž naše matka,
Zajisté cirkvi svatě
Od Boha jest zvolena,
Věrná lásku spojena,
Matka milosrdná.

Kterážto syny ona
U věře porodila,
Ta matka milostivá,
Synóm svým svého lóna
Nikdy nezavírá.

Vieť zajisté matka ta,
Kterými krmy ona
Své syny krmíti jmá,
Kteráž ona jim dává
K spasení věčnému.

Protož věrní křesťané
Poslušenství jí držíme,
Tě milosrdnej matce,
Cirkvi svatě obecně
Kostela svatého.

Skusili jste mnohé zlé,
Kterak vyšlo veliké,
Že mnohý proti věře
Tak velice odpíře
Pokrmu života.

Ti cizoložní synové!
Praví, že jsou křesťané,
A k tomu i bratrové,
I tejj matky synové,
A matky pohrdají.

Nerodíte vy jich otci
A za bratři je jmieti,
Kteří se vaši matky
Tak silně velmi stydí
Syny se nazývati.

Otevřete své oči
A račte znamenati,
Odkud jste vy vypadli,
A kam ste uvedeni,
A skrze které věci.

Věřte více mateři,
Kteráž všeckny věci,
Které jsú ku spasení
Všem křesťanům ke cti,
Než těm svádcům, lháfóm.

Neb jsú tak velmi slepi,
Že světlo již nevidí,
A pŕilišně hovadaí,
Že své milostnej matky
Již nemohú znáti.

Málo važte, co oni
Z kompaktat vymlúvají,
Nebť k hanbě a jich necti
Bóh ráčil dopustiti
Ty jich konprdáty.

Potom ty kompaktaty
Inhed jsú velmi zmátli,
Že žádné posluženství
Žádnému držeti nechťi.
Kam chtí, tam lid vodí.

Ale všickni věrní,
K cirkvi svaté přichylní
To račte vyvėděti,
Žeť nemohú již trvati,
Nebť jim jich šik zruši.

Mósejšt postápeti
Ti nevěrní husáci,
A svůj zákon zrušiti,
Nebť je mu zahynúti
V ty nynější časy.

Nelzeť jim odolati,
Ani v tom zniku jmioti,
Nebť jich bude trápití
Pán Bóh a jim platiti
Dávné jich činěníe.

To co jsú zdávna páchali,
Mordy, lúpež strojili,
Kněží maožstvie jímali,
A k tomu i pálii.
Bóh pomoxi zlosti!

Služiet jim téhož činiti,
Páliti, mordovati,
Miesto jim nedávati,
Než sem i tam hnáti
Beze vši litosti.

Jehožto doufáme,
Žeť se jim to vše stane
Za Ladislava krále,
Nebť jich moc již na mále;
Věřte tomu cele.

Prosmež Boha s pilností,
Ať ráči své milosti,
Nás králem zachováti,
Ať by on mohl šfíiti
Pravdu ve vši ctaosti.

Všichni . . . křesťané
A o to pilně prosme,
Ať to husovské plémě
Všecko zahyne.
Amen všichni díme !

**Přednesení prozatimního jednatele J. E. Wocela v
valném shromáždění společnosti českého Musea dne
29. července 1852.**

Maje uloženo od slavného správního výboru, abych zastoupil pana jednatele ouředním řízením zaneprázdněného, přistupuji k vykonání této čestné úlohy i podám vysoce ctěnému shromáždění zprávu o tom, kterak stojí ústav náš a jaké změny se při něm staly. Pohřešte-li, pánové, v přednesení mém onu důkladnost, jakoužto vynikají musejní zprávy minulých let: račtež to přičísti skrovné mé zkušenosti o těch věcech, jakož i krátkosti času, ve kterémž vykonati jsem musel tuto sobě svěřenou úlohu.

Přede vším musím vám, pánové, s potěšením oznámiti, že se oučastenství obecnstva v našem ústavu za tohoto správního roku četným přistoupením ke společnosti osvědčilo. Také i na to slušno poukázati, že v celém tom čase žádný člen vystoupení své ze společnosti neoznámil; smrtí však odňato jest nám několik z nejvýtečnějších oudů, jmenovitě z čestných oudů proslavený pěvec Slávy dcery dr. *Jan Kollár*, professor starožitnictví ve Vídni, a státní podsekretář *Michal Layer*; z činných oudů veterán Pražských lékařů dr. *Jan Theobald Held* a horlivý každého vlastenského podnikání podporovatel kněz *Josef Šmidinger*, který, jak z veřejných listů známo, ještě na smrtelné posteli své hojně obmyslil veškeré filiální ústavy musejní. Jmenovitě odkázal každému odboru musejnímu po 200 zl. stř., při musejní pokladnici k vydávání dobrých českých knih učinil pak základ 1000 zl. stř. Jmenovaný ústav zřítíl v tomto šlechetném

vlastenci jednoho z nejhrolivějších svých podporovatelů; i nesmí se mlčením pominouti, že nadšená jeho láska k účelům Matice české této zajisté ke 400 zakladatelů zjedнала. U vděčné, nepomijitelné paměti bude dále trvati v ústavu našem jmeno nedávno zesnulého vysokomyslného knížete *Františka Gundakra Colloredo-Mansfelda*. Sbírký musejní děkují tomuto velikomyslnému podporovateli věd a umění některé z nejvzácnějších věcí, jenž náležejí k jeho největším okrasám.

Do počtu činných oudů vstoupili od posledního valného shromáždění pánové: Jeho Excel. *Kristian hrabě Waldšteín*; dr. *Mikuláš Tomek*, kanovník na hradě Pražském; *Jan Čížek*, kupec ve Velsu; *Heliódor Truska*, c. k. ministerní official ve Vídni; dr. *Jan Mařan*, kanovník na hradě Pražském; dr. *Jan Dvořáček*, dvorský a soudní advokát ve Vídni; dr. *Isák Jeitteles*, c. k. rada v Praze, a dr. *Jan Fabián*, professor bohosloví v Praze. Z počtu přispívajících oudů vstoupili do počtu činných pánové: *Karel Vinařický*, děkan Vltavotýnský; dr. *Frant. Ladislav Rieger* v Praze, a *Josef Ronz*, ingrossista při spojené stavovské oučtárně v Praze. Pro své zásluhy o ústav byli jmenováni činnými oudy pp.: *Jan Krejčí*, kustos musejního oddělení pro nerosty; *Karel Jaromír Erben*, archivář Pražského magistratu; *Václav Hanka*, knihovník musejní, a *Frant. Bezděka*, gymnasiální katecheta v Písku.

Co přispívající oudové přistoupili ke společnosti pp.: *Felix Weitenweber*, c. k. tajemník na odpočinutí v Praze; *Jan Krbec*, rektor u sv. Jiří v Praze; *Karel Junek*, dr. práv a c. k. místodržitelský rada; *Jan Dlabač*, dr. v lékařství a městský lékař v Nymburce; *August Maria Glückselig*, dr. lékařství a hojictví v Loktě; *Rudolf a Eugen Haidinger*, fabrikanti v Loktě; *František Reichel*, správce statku v Neu-deku; *Josef Ehrenberger*, kněz církevní v Solnici; *Josef Suchánek*, c. k. policejní kommissar na odpočinutí v Praze; *Josef Ryba*, doktor lékařství; *Václav Rozum*, učitel na německé realní škole v Praze; *Vilém Kögler*, učitel na české realní škole v Praze; *Antonín Fryč*, assistant musejní; *Vilém*

D. *Lambl*, doktor lékařství; Emanuel *Lohaj*, pomocník při ústavu fyziologickém v Praze; Emanuel *Purkyně*, kandidát filosofie v Praze; Vojtěch *Šafařík*, učitel na české reálné škole v Praze; František *Řezáč*, duchovní správce v trestnici Pražské; Eduard *Šebek*, dr. práv a koncipient při obchodní komoře v Praze; Eduard *Gregr*, posluchač lékařství v Praze; Josef *Haber*, privátník v Praze; Josef *Engel*, dr. a prof. lékařství v Praze; František *Koželuh*, absolvovaný právník v Malém Záblatí.

Obracuje se nyní ku proměnám, jaké staly se v lůně společnosti naší, musím vám, pánové, přede vším oznámiti, že náš předseda pan rytíř z *Neuberka*, nelitovav po mnohá léta žádných obětí ani žádné práce, kdekoliv jednalo se o podporování našeho ústavu, viděl se nyní rodinnými poměry přinucena, složit předsednictví v naší společnosti. Dále pan dr. Frant. *Palacký*, který od r. 1841 s obzvláštní horlivostí a obezřetostí byl vedl řízení Musea, složil svůj úřad jednatelský při našem ústavu. Na jeho místo zvolil výbor pana dra. Antonína *Strobacha*, c. k. radu při vrchním zemském soudu v Praze. Dle §. 11. stanov společnosti jest tenkrát řada k vystoupení ze správního výboru na pánech drvi Frant. *Palackém* a drvi Pavlovi *Josefovi Šafaříkovi*, c. k. knihovníku. Pan Jan *Vobořil*, jemuž choroba nedovoluje účastnit se v poradách a pracích výboru, vystoupil z něho. Losem vyloučen jest pan dvorský rada rytíř *Sacher-Masoch*. Bude se tedy v dnešním valném shromáždění muset předevzít volba předsedy a čtyř nových oudů výboru z počtu činných, v Praze bydlících oudů.

V úřednictvu ústavu našeho staly se během letošního správního roku četné změny. Pan Karel *Jaromír Erben* složil úřad svůj co archivář a sekretář musejní; na jeho místo ustanoveni jsou p. *Václav Nebeský*, redaktor musejního časopisu, za sekretáře, a p. *Veselý* za assistenta při archivu. Onomu svěřeno též pokladnictví ústavu, z kteréhožto úřadu poděkoval se byl p. *Pelikán*, zastávav jej po mnoho let bez platu a s obzvláštní horlivostí. Také p. *J. O. Miltner* složil

svůj úřad co asistent při sbírkách starožitností a mincí. Vystoupilým ouředníkům povinnován jest ústav vřelými díky za výtečné jejich ouřadování. Na živočišném oddělení ustanoven jest p. Ant. Fryč za asistenta.

Výbor pokládá za svou povinnost, položití společnosti oučet ze své činnosti v minulém právě správním roce.

Přede vším zdálo se mu býti potřebné, zavesti co možná nejouplnější patrnost musejních sbírek zevrubným jich popsaním a spořádáním, i jest mu velikým potěšením, že, co se toho týká, může společnosti oznámiti, kterak práce tato při knihovně tak dalece dospěla, že může dnešnímu valnému shromáždění učiniti návrh, aby se přikročilo k volbě revisorů tohoto oddělení musejních sbírek. Některé méně důležité práce bude správa knihovny moci dokonati v krátkém čase. — Také sbírka starožitnin získala vkusným rozpostavením, v kterémžto ohledu získal si o ní zvláštní zásluhu p. Miltner. Výbor měl naději, že bude moci v dnešním valném shromáždění vybídnouti společnost k volbě revisorů také tohoto oddělení sbírek: avšak popsání jeho obmezuje se posud jenom na starožitniny doby pohanské, neboť popsání starožitnin středověkých není ještě dokončeno.

Pohřichu nemůže správní výbor dáti stejně potěšitelnou zprávu o popisování a rozřizování sbírky živočichů. Nesnadnost práce té, patrna každému, obzvláště pak znalci, se strany jedné, s druhé pak strany velmi citelný nedostatek literárních pomůcek k zevrubnému ustanovování znamenité částky této sbírky, a to částky, která jest právě ve vědeckém ohledu nejdůležitější, poněvadž jest nová, byly příčinou, že ouředníci oddělení živočišního při vši své horlivosti a pilnosti nemohli až posud dosíci výsledku zcela uspokojujícího. I vidí se správní výbor nucena, při vši dosavadní obmezenosti ústavu, co se týče jeho prostředků, učiniti v tom ohledu pomoc zjednáváním aspoň nejdůležitějších novějších spisů z oboru přírodních věd, ježto právě obrovskými kroky ku předu spěchají, aby přírodnické oddělení knihovny, založené od nezapomenutelného hraběte Kašpara Šternberka s veliko-

dalnou štědrostí v mře velikolepé, nerůstávalo až příliš pod nynějším stupněm této vědy, čehož by nevyhnutelný následek bylo zanedbání právě nejzajímavější části živočišné sbírky.

Oučetní záležitosti ústavu zaměstnávaly tenkrát správný výbor více nežli v předešlých letech. Netoliko že měly býti přehlídnuty a vyřízeny oučty od r. 1846 až vsažně do r. 1850, což bylo znesnadněno politování hodnou okolností, že dva z pánů revisorů, kteří od mnoha let ústavu s obzvláštní horlivostí znamenitě služby v tomto ohledu byli prokázali, pan appellační rada Schmidt a pan magistrátní rada Boršický, pro déle trvající churavost svou ouřady své složili, tak že celá ta obtížná práce přehlížení oučtů od r. 1846 až 1849, do kterýchžto i obšírný stavební účet náleží, panu Aloisiovi Borroschovi připadla, kterýž ji také s důkuhodnou horlivostí dokonat: naskytl se i jiná nesnadnost v tom, že oučty od r. 1843 až vsažně do r. 1845 byly sice přehlídnuty, nikoliv ale vyřízeny, což byla věc tím nemilejší, an tehdejší páni revisorové dílem pro vystoupení ze společnosti, dílem pro vzdálenost od Prahy práci tuto více podstoupiti nemohli. Aby tato tak dlouho se protahující věc konečně do pořádku přišla, viděl se správní výbor nucena, požádati pány revisory Aloisia Borrosche, Petra Erbena, Františka Plačka a K. Vl. Zapa, aby při známé své lásce k ústavu uvázali se v ukončení těchto účtů, což oni také s vlasteneckou horlivostí učinili. Posledně jmenovaní tři páni revisorové získali sobě krom toho i jinou zásluhu o Museum, předloživše výboru vypracovaný od pana podkrajského Plačka organický návrh k uspořádání správy a oučtovnictví při našem ústavu.

Také znamenitě již vzrostlá registratura našeho ústavu požadovala nového, příhodnějšího spořádání, an dosavadní způsob pořádku běžícího přikládání spisů ku protokolu jen dotud ku potřebě se hodil, pokud jich používal někdo, který historii i každou záležitost ústavu zevrub znal z vlastní zkušenosti. Pan archivář u krajského soudu Antonín Musil podrobil se práci této s ochotností důkuhodnou, i blížít se

ona pomocí muzejního asistenta pana Vetešného k svému ukončení.

K sestavení dávno zamyšleného průvodce skrz Museum znova jest přikročeno a vedení prací toho se týkajících svěřeno zvláštní komissí z prostředka výboru vyvolené. Poněvadž ale v nejnovější době některá oddělení muzejních sbírek znamenitý přirostek obdržela a následkem toho jmenovitě sbírka živočichů znova spořádána a přestavena býti musela, nemohl tento od obecnstva tak žádoucně očekávaný spis až posud k ukončení svému přijíti.

Nejdůležitější organická práce, kterou se správní výbor v tomto roce zanášel, bylo uspořádání Matice české a sboru muzejního pro řeč a literaturu českou. Dosavadní obyčej jevil jakousi kolotavost; jmenovitě scházelo zevrubnějšího ustanovení právního poměru Matice české k jejím zakladatelům, pak vztahů sboru k Museu. Komisse, zvolená z prostředka správního výboru a skládající se z pánů dra. Frant. Palackého, dvorního rady rytíře Sacher-Masocha a radního při vrchním zemském soudu dra. Strobacha, navrhla po bedlivém prozkoumání a uvážení dosavadních organických ustanovení, prohlédajíc k historickému se vyvinutí tohoto ústavu muzejního, stanovy, které po mnohých poradách společných se sborem, v sezení správního výboru dne 6. dubna držaném přijaty jsou a 1. květnem b. r. v platnost stoupily. Tyto stanovy uvádějí se dle vyměření §. 17 spolkových stanov ctěnému shromáždění u vědomost.

Odborové při Museu zřízení vyvinuli, uvážíme-li nynější poměry a obmezenost prostředků, činnost v celku upokojující, a radují se z účastenství na naše okolnosti znamenitého.

Odbor starožitnický, pod svým přednostou panem dvorským radou rytířem Sacher-Masochem a jednatelem panem professorem Woclem, snaží se netoliko pravidelnými schůzkami měsíčními živou udržovati horlivost pro tento obor, nýbrž přičiňuje se přimlouvou i jinými prostředky o zachování a opravení zajímavých památek starodávného umění.

Jmenovitě obrátil zřetel svůj na perouchané sochy Pražského mostu a na kapli sv. Ludmily v starodávném ohrámě Svatojiřském. Také obrátil se k Jeho Jasnosti knížeti Karlu Egonu Fürstenberkovi se žádostí, aby brad Křivoklát, v dějinách vlasti naší proslulý, byl dle možnosti opraven, dále též sbor vnesl prosební žádost, zachování a opravy národních starobyklých památek se dotýkající, na Jeho Excell. pana hraběte Eugena Černína, na Jeho Jasnost pana Jana Adolfa knížete ze Švarcenberků a pana Hugona hraběte z Nosticů, a obdržel od těchto šlechetných přátel vlasti potěšitelná vyjádření. Při této příležitosti s obzvláštními díky zmínit se sluší o tom, kterak Jeho Excel. pan hrabě Eugen Černín nepřestává věnovati zmíněnému odboru roční příspěvek 100 zl. stř. Při skrovném toliko nadání 200 zl. stř., jaké tento odbor z musejní pokladnice břeře, není mu ovšem možno pouštět se do obsáhlejších podnikání: nicméně vyslal jak vloni tak i letos v leť na své outraty pana P. Václava Krolmusa k vykopávání pohanských starožitností, a vydal krom toho čistě upravený svazek archeologických listů, obsahující tři obrazy s českým a německým textem od p. profesora Wocela. Toliko jest litovati, že slabé oučastenství obecnstva rychlejší v nich pokračování jen málo podporuje.

Odbor přírodovědecký, zřízený pod přednostou p. prof. drem Purkyní a jednatelem p. prof. drem Reusse, v činnost vstoupil teprva v březnu b. r. Prostředkem docházení svého učelu jsou mu přednášky a demonstrace, držané v měsíčních schůzkách. Také zamýšlí přednosta jeho k většímu rozšíření přírodních vědomostí vydávati pomocí členů odboru prostonárodní časopis v jazyku českém, kterýžto plán došel schválení také u mužů jazyka i vzdělání hlavně německého. K rozšíření známostí přírodovědeckých i k potřebě časopisu příštího zřízena též čítárna žurnálů přírodovědeckých i technologických, k níž. prof. Purkyně 50, dr. Wittelshöfer 30 zl. ihned přispěl, jiní vlastní časopisy k tomu propůjčili; i zřízena k tomu vlastní skříň v čítárně musejní, kde přes 20

známějších žurnálů velikých evropských jazyků k užívání veřejnému vyloženo jest.

Mnohem vydatnější činnost vyvinovati může při živém oučastnění obecnstva a znamenitých svých prostředcích sbor pro vědecké vzdělávání jazyka a literatury české, jakkoliv vysoká cena papíru a veliké vydání, v jakém každý spis tištěn býti musí, letos mnohem více nákladu vymáhají, nežli v letech předešlých. V žádném z předešlých let netěšil se ústav Matice české z tak čilého oučastnění, jako roku 1851. Skoro 500 nových zakladatelů přistoupilo toho roku, tak že počet jejich obnášel 3690, k čemuž připočítá se musí ještě 107 korporací. V tomto počtu ovšem zahrnuti jsou i zakladatelé již zemřelí, pak též oni, kteří nesloživše úplně předepsanou sumu spisy matiční nedostávají. — Aby prodávatel spisů matičních, p. Frant. Řivnáč, nebyl zanešen přílišným množstvím knih na skladě zůstávajících, viděl se sbor nucena, ustanoviti, že o každém zakladateli, který by ve třech letech spisy jemu náležející neodebral, bude pokládáno, jakoby se práva svého byl vzdal a je Matici daroval. — Roku 1851 vydala Matice česká na své outraty kromě čtyř svazků Časopisu Českého Museum následující spisy :

1) Abrahama Norova putování po svaté zemi r. 1835. Zčeštěné od P. F. Klimeše, díl I.

2) P. Virgilia Maróna spisy básnické. Z latiny přeložil K. Vinařický.

3) Mudrosloví národu Slovanského v příslovích. Uspořádal a vydal F. L. Čelakovský.

4) Dějiny národu Českého. Vypravuje Fr. Palacký. Dílu III. částka 2.

Mimo to vyšlo v témž roce ještě několik spisů, které měly býti rozdány zakladatelům za rok 1849 a 1850, jichžto však tisk se opozdil. Jsou to : obšírný rejstřík k Jungmannově historii české literatury, doplňovací svazek Zapova zeměpisu a mapa Čech, zhotovená od Václava Merklasa. Pro rok 1851 byla nad to ještě rozdána mezi zakladatele Matice velmi podařilá mapa okolí Pražského, — Sbor sám skládá se

z kurátora pana Jana rytíře Neuberka a náměstka jeho pana prof. dra Jana Purkyně, který po dobrovolném odstoupení pana bibliotekáře dra Šafaříka od správného výboru na toto místo ustanoven byl, pak z následujících členů: pp. Hanka, dr. P. J. Šafařík, prof. Wocel, dr. Jos. Fryč, prof. dr. Čejka, dr. V. Staněk, prof. V. V. Tomek, archivář K. J. Erben, prof. dr. Fr. Petřina, dr. Neubauer a dr. Fr. Lad. Čelakovský. Redaktorem časopisu jest p. Václ. Nebeský, který po odstoupení p. K. J. Erbena spolu sekretářství při sboru zastává. Pokladníkem jest p. dr. Jos. Fryč, správa skladu svěřena jest po odstoupení p. dra Rudy musejnímu assistentu p. Veselému. Korrekturu tisku, vyjma časopis musejní, obstarává vlastenský spisovatel p. J. B. Malý. — Z oučtů, složených od pana správce pokladnice Matice české za léta 1850 a 1851, vysvitá, že veškeré jmění její ku konci roku 1851 záleželo v 69,461 zl. 50¹/₄ kr., vykázaných takto:

- 1) na jistínách 48,971 zl. 39¹/₂ kr.,
- 2) cena zásob skladních 13,108 zl. 49³/₄ kr.,
- 3) dlužné ouroky a nedoplatky 1267 zl. 20 kr.,
- 4) hotových peněz v pokladnici 6114 zl. 1 kr.

Při ustanovování ceny skladních zásob položen jest za základ skladní oučet od r. 1848, an pozdější ještě před rukama není. — Máme za svou povinnost, oznámiti ctiuhodné společnosti vlastenský skutek jednoho jmenovati se nechtějícího cítěle zvěčnělého Jungmanna, který učinil při Matici české základ 1000 zl. na památku šlechtěného patriarchy naší vlastenské literatury, z jehožto ročních úroků vždy jeden učitelský čekatel Pražské české hlavní školy podělen býti má vkladním lístkem matičním.

Sbírky našeho ústavu těšily se v minulém správním roce z mnohého pěkného obohacení jak darem tak zakoupením, pokud dovolovaly slabé prostředky. V obojím ohledu první místo zaujímá knihovna. Vůbec vydáno bylo k rozmnožení této sbírky 702 zl. 19 kr. stě., nejvíce za pokračování jmenovitě z oboru přírodních věd. Některé z těchto spisů zjevnány jsou antikvářsky, jmenovitě znamenitá část spisů pří-

rodovědeckých, k čemuž p. prof. dr. Purkyně přispěl darem 100 zl. stř.; pak řada výtečných spisů historických, jejichž zakoupení při veřejném prodeji Kettenbeilském ve Frankfurtě obstaral p. dr. Fr. Palacký. Pěkného obohacení došla knihovna zakoupením některých vzácných starých knih českých, k čemuž pan prezident musejní přispěl znamenitou sumou. Ještě hojnější, aspoň do počtu, bylo rozmnožení knihovny pocházející z darů. Tu v čele stojí velikomyslný odkaz c. k. pens. prof. Fridricha Josefa, svobodného pána Hennigra z Eberku, který větší část své knihovny odkázal Museu. Tímto vlasteneckým darem rozmnožena jest knihovna o 1100 svazků, spisů to nejvíce historického obsahu, čímž vyplněna jest citelná mezera naší knihovny. Z ostatních darů zaslouhuji obzvláštního vytknutí knihkupectví Calvovské a p. Jaroslav Pospíšil, kteřížto pravidelně zasílají Museu četné spisy svého skladu. Bylo by přáti, aby vlastenský tento obyčej nalezl hojného následování ve vlasti naší, aby ústav náš, aspoň co se týče novější doby, v ohledu bibliografickém dostáti mohl jedné části své úlohy: býti obrazem vlasti naší v nejrozmantějších jejích vztazích. Vzájemná výměna s rozličnými spolky a jednotami trvá napořád a byla ještě rozšířena nabídnutím se sboru pro vědecké vzdělání řeči a literatury české, který dluha na outraty Matice české vydená přepouští Museu k výměně za spisy některých akademií. Již jest zavedeno spojení s císařskými akademii věd ve Vídni a v Petrohradě, s královskými akademii Mnichovskou a Berlínskou a s ústavem Smithsonským ve Washingtoně, a od některých z těchto akademií docházejí již na výměnu spisy značné ceny.

Jedno z největších obohacení našeho ústavu v minulém roce jest obohacení archivu, hlavně znamenitým počtem starých listin, nejvíce sporných spisů, patentů a t. d. ze 16., 17. a 18. století, jež Museu přepustil c. k. krajinský soud Pražský. Nad míru vzácný přirostek obdržel náš archiv darem člena výboru p. Max. Bergra, který mu věnoval nejstarší známý

český urbář, náleževší někdejšímu klášteru Ostrovskému. Počinář urbář tento rokem 1388.

Sbírka živočichů těšila se ze znamenitého přirostku, vymáhala však také znamenitý náklad, an muselo zjednáno býti osm velikých nových skříní za 800 zl. stř. Nemálo přispělý k obohacení této sbírky přírodovědecké cesty, jež konali p. Kustos Dormitzer a p. assistent Fryč, onen do Dalmatska, tento do Uher. P. Dormitzer přinesl přes 400 druhů, nejvíce živočichů mořských a hmyzu; p. Fryč přes 100 kusů ptáků, mezi nimiž některé krásné a vzácné exempláře. Také cestou výměny jest lecos nabyto, nejvíce však přišlo darem vlasteneckých přátel vědy. Zvláštního vytknutí zasluhují dary pp. Jana Vobořila, podplukovníka Močulského, prof. Bohdálka; především ale dar p. Jos. Habra, který věnoval Museu sbírku motýlů, 4000 kusů silnou.

Zkamenělin došlo několik zajímavých kusů, n. p. Kel z mamuta a některé ostatky obrovských ještěřů od p. dvorního rady rytíře Sacher-Masocha; od hutního mistra dřevo Feistmantla několik pozůstatků slujního medvěda; od inženýra p. Steinitze kus kůže z *Dinotherium giganteum*; — slušící k tomuto druhý kus má Museum již delší léta. Toto oddělení sbírek bylo nad to rozmnoženo výtěžkem palaeontologického výletu, jež učinil p. kustos Dormitzer na outraty člena výboru p. prof. dra Purkyně do okolí Berounského.

Ke sbírce nerostů došlo mnoho vzácných příspěvků. Pan dvorní rada rytíř Sacher-Masoch daroval Museu mezi jinými věcmi řadu nových objevenin z Veipertu. Činný náš oud p. prof. Zippe zaslal dva překrásné a nad míru vzácné datolity z Toggiani blíž Modeny. Z Příbrami obdrželo Museum znamenitou částku nových objevenin. Velmi krásně uhlačený kus ryzího zlata z Jilového, nejkrásnější ze všech posud v Čechách známých, dostal se Museu za 12 dukátů ve zlatě. Mimo to zaslali vzácné příspěvky pp. prelát Žeidler, dr. lék. Glückselig v Lokti a j. Obmezené prostředky Museu neposkytují až posud žádné možnosti, pomýšletí na rozmno-

žení sbírky všeobecné; i musť se přestatí na možném doplňování sbírky domácí.

Ke sbírce rostlin přispěl nejznamenitějším darem p. Pius Titius, vojenský kaplan v Pavii, zaslav 300 druhů mořských i sladkovodních řas z Dalmatska.

Sbírka starožitnin obohacena byla hlavně odkazem na Museum připadlou sbírku pohanských památek z kamene, hlíny a bronzu nebožtíka dra rytíře Matěje Kaliny, pak vykopanými věcmi, jež zaslali pp. katastrální odhadní inspektor Schindler a Julius Gröger. Zvláštní vděčné zmínky zasluhuje příspěvek, jež z nařízení vysokého ministerstva s obzvláštní ochotností zaslalo c. k. Kutnohorské horní hejtmantství, totiž dva dobře zachované, pěkně malované štůty z 15. století s českými nápisy, a dvě dobře zachované přilbice. Kopáním, jež podnikl P. Krolmus na vybídnutí a na outraty archeologického odboru, získala sbírka starožitnin 160 z větší části upotřebitelných kusů. Krom toho rozmnožena jest sbírka tato četnými dary, mezi nimiž obzvláště vynikají dary pana exposity Zykla, který zaslal největší mlat až posud nalezený, a dary officiala c. k. státní účtárny p. Jos. Nováka, záležející v zbraních a šperkách z jednoho pohanského hrobu blíž Budče.

Do naší sbírky mincí dostalo se od 1. dubna 1851 až do 1. června 1852 darem 955 kusů, mezi nimi 3 zlaté a 304 stříbrné. Z darů těch zasluhují zvláštního vytknutí dar pana dvorního rady rytíře Sacher-Masocha, záležející ve 208 kusech, mezi nimiž jsou 3 pěkné medalie z britanského kovu na památku Londýnské výstavy a jedna stříbrná medalie na památku otevření Pražsko-Drážďanské železnice; pak 154 mincí od p. Jos. Daňka; 60 kusů od nebožtíka P. J. Schmiedingra; 46 penízů od p. prof. Vocela; 15 kusů od Jeho Jasnosti knížete Hohenzollern-Sigmarinského, konečně zcela nové ráz denáru Soběslava I., zasláné od p. Kotmela z Okoře.

Konečně mám povinnost, vyřčiti vám, pánové, stav jmění naší společnosti, kterýžto u srovnání s rokem 1850 nemůže sice nazván býti nepřiznivým, nicméně však přeco

takový jest, že by při každém, jemuž na srdci leží vědecký směr našeho ústavu, vzniknouti mohlo obávání strany budoucnosti.

Příjem.

I. Zbytek od r. 1850	35.707	zl.	7	kr.
II. Na stavevských úpisech na kon- venční minci proměněných	339	„	8 ³ / ₄	„
III. Na ourokech z jistin	1570	„	24 ¹ / ₄	„
IV. Na příspěvkách oudů	3003	„	44	„
V. Na zvláštních příspěvcích	510	„	—	„
VI. Jiných příjmů	376	„	36	„
Součet veškerých příjmů	41.507	zl.		

V y d á n í.

I. Daně a obecní dávky	359 zl. 34 kr.
II. Služné a odměny úředníků	2397 „ 10 „
III. Na sbírky	1804 „ 28 „
IV. Kancelářské výlohy	202 „ 53 „
V. Domácí výlohy a správy	567 „ 33 „
VI. Vymazané příspěvky oudů	190 „ — „
VII. Zlosované a přepsané stavovské obligace	135 „ 41 „
VIII. Jiné výlohy	30 „ 16 „
Součet veškerého vydání.	5687 zl. 35 kr.

Když od příjmu	41.507 „ — „
odrazíme vydání	5687 „ 35 „
zbyvá ku konci prosince jmění .	35.819 zl. 25 kr.
k čemuž když připočteme oněch,	2000 „ — „
které r. 1850 byly sice do vy-	
dání vpočteny, avšak posud man-	
želům Pachlovským nevyplaceny,	
tedy jeví se součet	37.819 zl. 25 kr.
kteréžto jmění takto se vykazuje:	

kteréžto jmění takto se vykazují:

1) uložených kapitálů zbylo ku konci
prosince 1851 32.801 sl. 49 1/2 kr.

příklad: aby zemský náš ústav udržovali a mohutně podporovali, by bohatý pramen vzdělanosti a čilého vědeckého života, který zde ke cti vlasti naší se prýští, nezastavil se a nevypráhnul. Že se to nestane, ano že ústav náš budoucně mocně zkvete a hojným ovocem vědy honositi se bude, to doufám v pevné důvěře k vlasteneckému citu a statečnému smýšlení šlechtitných synů naší vlasti, to doufám pln důvěry v pomoc toho, jenž řídí srdce i úmysly lidské.

Pohled na prvověk blaholského písemnictví.

Článek druhý, dostavek ku prvnímu.

Sepsal Pavel Josef Šafařík.

Далѣ въ продолженіи 22, 7
п. 83887 8716, въ 48304816
Далѣ 23038383.

LUK. II, 14.

1. Jednavše v článku prvním pod číslem 22. o povaze jazyka rukopisův blaholských, vyřkli jsme hlavní jeho vlastnosti a tím spolu i rozdíly od jazyka rukopisův cyrillských podle *praeopisu, skloňování a užívání některých zvláštních, jinde neběžných slov*. Než jest nad to ještě i jiný neméně patrný a v jistém ohledu mnohem důležitější rozdíl mezi oběma třídami rukopisův, totižto *rozdíl o samém překladu, o tlumočení jednoho a téhož textu písem svatých*, ku kterémužto, tehdaž pro nehotovost materiálu a nedospěch na chvíli s oka spuštěnému, nyní výhradně zřetel obrátiti jsme umínili.

2. Od té doby, co Fortunat Durich, František Karel Alter a Josef Dobrovský k určení prvotní povahy a rozeznání pozdějších proměn staroslovanského překladu písem svatých některé, na onen čas sice velmi i chvalitebné i poučné, a však daleko za potřebou nynější vědy stojící pomůcky v rozličných svých spisech veřejnosti předložili, leží toto pole vědy jak u nás, tak i u příbuzných nám Slovanův, ladem; u nás snad nejvíce pro nedostatek pramenův, totiž starých rukopisův, u jiných Slovanův dílem pro nedospělost k takovému zpytování, dílem pro svrchovanou nedbavost, ježto ti, kdož staré rukopisy skupují a hromadí, obyčejně více hmotou jich, nežli

obsahem a duchem, těžil jsou uvykli. (*Durich Bibl. slav. p. 72—73. 186—187. 191—192. 196. Alter Miscellan. 41. 43—44. 66—67. 74. Georg. Lit. 171. 175. 268. 270. 272. 280. Dobrovský Cat. codd. slav. ve Griesbach N. Test. Halae 1796. 8°. Glagol. 68—82. Slovanka II. 128—139. Inst. I. slav. passim.*)

3. Dobrovského snaha v této straně vědy čelela vlastně k tomu, aby ohledal a ustanovil poměr staroslovanského překladu písem svatých, zvláště evangelií a apostola, ku původnímu textu, jmenovitě to, jakého způsobu aneb určitěji jaké recensí, alexandrinské-li či konstantinopolské či naposledy západní (dle rozdělení Griesbachova), rukopisův řeckých užívali první překladateli evangelia a apostola, nikoli ale k tomu, aby přiměřoval rukopisy slovanské k sobě samým, odrůznil je na třídy a čeledi dle povahy čtení jejich a vyměřil stupně blízkosti jedněch ke druhým. Hlavní a podstatné výsledky jeho zpytování stavovaly se na tom třem: 1) že staroslovanský překlad evangelia a epištol zhotoven v 9tém století od Cyrilla a Methodia neprosředně z řečtiny a sice z rukopisův tak řečené konstantinopolské či byzantinské (nikoli západní) recensí, beze všeho užití při tom vulgaty; 2) že tento starý překlad přijat rovněž i od hlaholitův v Chorvatech a Dalmatech v XIIItém století (o starším hlaholském písemnictví Dobrovský nic nevěděl a věděti nechtěl), a že tehdaž mnohá místa v něm dle vulgaty změněna a opravena, v kterýchžto změnách a opravách od hlaholitův i později potom dál a dál pokračováno; 3) že vydavatelé Ostrožské biblí 1581 položili za základ rukopis sdrážijící v sobě překlad původně sice dle řečtiny vzdělaný, a však ve knihách starého zákona již dříve, totiž na konci XVho století, při snešení dohromady biblických knih, dle vulgaty změněný a obnovený, nalezše v něm knihy Tobiaše, Judit a 3 Esdrášovu cele z vulgaty přeložené, a přičinivše k němu i semi 3 Makkabejskou (v řečtině nestávající) tolikéž dle vulgaty, s použitím překladu polského a českého. Proti těm, ježto, jako slavný bibliista a kritik Leonhard Hug a jiní,

pokládali, že již prvotní překladači evangelií a apostola tytýž i do vulgaty nahlíželi a jí se spravovali, tvrdil Dobrovský, že všechna ta místa, v nichž starý překlad s vulgátou, nikoli s přijatým textem řeckým, souhlasí, jsou varianty, nacházející se též v jednotlivých rukopisech řeckých, a tak že shoda tato vlastně a v pravdě na užití těch takových rukopisův řeckých, nikoli vulgaty, se zakládá. (*Dobrovský* Glag. 68—82. Slovanika II. 128—139. Inst. I. slav. LI—LII. 193. 423. 667. 699—701.) Ostatně Dobrovský, což jen mimochodem do-
tčeno buď, neměl za to, žeby Cyrill a Method celou bibli byli přeložili: on těmto prvoučitelům pouze přeložení čtení z evangelií a epištol a k tomu ještě žaltáře, jakožto knih k bohoslužbě (liturgii) nevyhnutelně potřebných, naproti tomu přeložení knih Moudrosti, Siracha, Prorokův a Joba Srbům v XIII—XIVtém století, knih pak Mojžišových, Josue, Samuelových, Královských, Paralipomenon, Esdráše, Tobíáše, Judity a Makkabejských Rusům v polském Rusku asi na konci XVho století připisoval, proti čemuž jiní, jmenovitě kněz Novický, archimandrit Makarij a biskup Filaret důrazně se ohlašovali. (*Dobrovský* Inst. I. slav. LI—LII. 190. 193. 243. 403. 454. 593. 667. *Novickij* O perev. sv. pis. Kij. 1837. 4°. *Makarij* Istor. Christ. v Rossii. S. Pet. 1846. str. 188—251. Ep. *Filaret* Kirill i Methodij, v Čten. obšč. ist. v Mosk. IV. 1—28. Doplněk tamže V. 29—30.)

4. Ačkoli prostředky a pomůcky mé, sodícího daleko od bohatých sbírek staroslovanských rukopisův, k pojetí se důkladné a všestranně dosti činící práce o prvotním stavu staroslovanského překladu písem svatých nejsou dostačitelny; však nicméně nebude, doufám, nadarmo a bez vý-
týžku, přistoupím-li s tím, což před rukama jest, k vyšetřování věci té důležité a především k ohledání poměru, v němž text nejstarších rukopisův hlaholských k textu nejstarších rukopisův cyrillských stojí, čili blízkosti anebo rozdílu obou. Máme pak pro nejstarší dobu před rukama tyto hlavní pomůcky: A) *Hlaholské*: 1) z evangelistů Assemani'ova Jana kap. 1—15 a 20—21 s malými výpustky, evang. Mat.

16, 10—20, Mark. 15, 43—47, Luk. 24, 12—35; 2) ze čtveroevangelia Grigorovičova Mark. 4, 3—9, Jana 19, 9—28 a výtah některých různočtení z Matouše a Marka; 3) z praxapostoláše cyrillsko-blaholeckého Grigorovičova Skut. 17, 4—7, Efes. 4, 11—13; 4) zlomek Mihanovičův (domněle ze čtveroevangelia Zografského) Mat. 5, 23—48 a 6, 1—16; 5) evangelistář Emausský, l. 1395, vyd. Par. 1843; 6) Missál Benátský, tisk Bindoni'a 1528 ve 4°; 7) Missál Levakovičův 1631 ve 4°, a jiné pozdější tisky hlaholské. B) *Cyrillské*: 1) Evangelistář Ostromirův 1057, tišt. 1843; 2) ze čtveroevangelia Šišatoveckého z druhé polovice XIIIho století výjímky; 3) Čtveroevang. Timocké, rp. bulh. pap. XV století; 4) Čtveroevangelium Pražské, rp. srb. pap. XV století ve veřejné bibliotece; 5) Čtveroevangelium Šidské, rp. srb. pap. XV století; 6) Čtveroevangelium srb. tišt. v Rujanech 1537 a v Bělehradě 1552, shodné jak mezi sebou, tak též i s vydáním Makariovým v Ugrovlachii 1512; 7) praxapostolář macedo-bulharský čili Strumický z konce XIIIho nebo začátku XIII století, přepsaný z hlaholice; 8) z praxapostoláše Damianova v Šišatovci 1324 výjímky; 9) praxapostolář Kamenický rp. srb. pap. XVI století; 10) praxapostol Irišský rp. srb. pap. XVI století; 11) praxapostol tištěný v Ugrovlachii 1547; 12) Bibli Ostrožskou tišt. 1581. Mimo to jednotlivá různočtení z rozličných rukopisův, ze čtveroevangelia Kryleského 1143, Kopitarova XIV století a jiných, což zde vyčísti pomůjím. Při všem tom často téhož místa ve více starých rukopisech postihati a k sobě přirovnávati, pro neúplnost buď rukopisův samých, buď mých výtahův z nich, na-prosto mi nebylo možné.

5. Že knihy písem svatých, zvláště ony, jichž se při bohoslužbě užívá, t. evangelia, apostol a žaltář, prvotně z řečtiny, nikoli z latiny, do starslovanštiny přeloženy byly, o tom mezi znalci jazykův nebylo a nemohlo býti pochybováno; celé zajisté znění textu slovanského ve slovech, řeční a skladbě jest jen ohlas textu řeckého. Různost domněnek vznikala teprve u otázky: kdeby a kterého času

začátek byl učiněn nahlížení do vulgaty a upravování staroslovanského překladu dle ní, zdaliž za samého Cyrilla a Methodia, čili později po nich? Chtějíce úsudek svůj v té příčině zakládati na podstatě věci, na povaze překladu, a chtějíce spolu důvody buď přesvědčení buď domněni svého čtenářům a nepodjatým posuzovatelům zřejmě učiniti, uvedeme zde řadu míst, z nichž úplněji poznati lze: 1) pojití staroslovanského překladu z řečtiny; 2) rozdíl textu cyrilských a hlaholských rukopisův; 3) bližnost hlaholských rukopisův v některých místech s vulgatou; 4) některé vady a nedostatky starého překladu.

6. Pověděno, že celé znění staroslovanského překladu svědčí o jeho pojití z řečtiny. Což ačkoli v pravdě tak jest, však jsou některá místa, v nichž tento původ zvláště poznale a rázně se zračí, totiž ona, kdež vulgata od řečtiny buď rčením buď smyslem se dělí. Uvedeme čelnější z nich. *Matth. 6, 13.* Slavosloví (doxologia) v Otčenáši: ὦτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεῖα καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν, schází ve vulgátě, nachází se v nejstarších rp. cyrilských i hlaholských, v ev. Ostromirově, ve zlomku čtveroev. *Mihan. a j. — Matth. 10, 3.* καὶ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος. *Vulg.* et Thaddaeus. *Erasm.* et Lebbaeus cognomento Thaddaeus. *Žaltář srb. tišt. o Cetyně 1495, Čtver. Rujan. a Bělehr., rpp. blh. i srb.* и клеббен нареуеным ѿаааен. *Bibl. Ostrož.* и клеббен и. ѿаааен. *Торнвѣ opravěná Moskevská 1751:* и леббен нареуеным ѿаааен. *Náš Bláhoslav a Bratří* po něm: a Lebbeus přijímá Thaddaeus. — *Matth. 16, 22.* Δεὸς σοι, κύριε! *Vulg.* absit a te, domine! *Bratří:* odstup to od tebe, Pane! *Čtver. Tim. a Štd., vyd. Ruj. a Bělehr., Bibl. Ostrož.* инаосръаъ ты, господи! (Smysl jest: propitius tibi Deus sit, Domine! Slovanský překladatel čel: Δεός σοι, κύριε!). — *Marc. 1, 2.* ἐν τοῖς προφῆταις. *Vulg.* in Isaia propheta. *Ev. Ostrom.* въ пророцѣхъ. — *Marc. 7, 3.* Ἐὰν μὴ πύγμῃ νύψωνται. *Vulg.* nisi crebro laverint. *Schott:* nisi pugno facto (diligenter) manus laverint. *Bratří:* ruce umyli (Ř. dlani, hrstí ruce umyli). *Čtver.*

Tim. аще не трыаѣше оумыаѣтъ рѣкъ. *Čiver. Šid., Bělehr., bib. Ostrož. a j.* трыюѣше. — *Luc. 2, 14.* δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. *Vulg.* gloria in altissimis deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis. *Ec. Ostrom.* слава въ вѣшньиныхъ богуу и на земаи миръ, въ ѹловѣцехъ благоволеннѣ. — *Luc. 9, 4.* ἐκεῖ μένετε, καὶ ἐκεῖθεν ἐξέρχεσθε. *Vulg.* ibi manete, et inde ne exeatis. *Ec. Ostrom.* тоу прѣбываѣте, и отъѣдаоу исходаѣте. *Miss. Bind. 1528:* тоу прѣбываѣте, дондѣже нѣнаѣте. — *Act. 1, 4.* ἦν ἰκούσατέ μου. *Vulg.* quam audistis, inquit, per os meum. *Praxapostolář mac.-bulh.* еже слышасте оуѣ мене. — *Act. 17, 5.* ζηλώσαντες δὲ οἱ ἀπειθοῦντες Ἰουδαῖοι καὶ προσλαβόμενοι τῶν ἀγοραίων τινας. *Vulg.* zelantes autem Iudaei assumentesque de vulgo viros quosdam. *Praxapł. Ochridský* (а sice toto místu hlaholic): възрєвноваѣше протѣваѣѣши са ѹдаѣи, емѣше трѣжнѣнкѣ. *Praxapł. mac.-bulh.* възарѣжнѣѣше же протѣваѣѣше са нѹдаѣи и поемѣше трѣжнѣнкѣ. *Ostrož.* възрєвноваѣше непокорѣшен са ѹудѣѣе и прѣѣмѣше торжнѣнкѣ. А tak vždy s ἀπειθοῦντες а slovem трѣжнѣнкѣ, nacházejícím se i u Jana Exarcha ve smyslu ἀγοραῖος, t. a) kramář, b) podlý, zlý člověk. *N. Zák. čes. 1498:* Sebravše z lidu obecného muže zlé. *Beneš Optat 1533:* přijavše k sobě jakés tuláky muže zlé. — *Act. 17, 9.* ἐπὶ τὸν Ἀρειον πάγον ἤγαγον. *Vulg.* ad Areopagum duxerunt. *Erasm.* ad Martium vicum. *Schott:* in Areopagum i. e. collem Martium. *Praxapł. mac.-bulh.* на арневь лєдѣ и вєдоша f. 23, на арневь лєдѣ и вєса f. 69. Tak i v *praxapostolări Kamenickém, praxapostolu Iriškém, tišt. 1547, bib. Ostrož. a jinde:* teprvé *bib. opravená 1751* správně: вєдоша на арєопагѣ. V novořeckém jazyku první význam slova πάγος (pahrbek) zatemněl, druhý (led) známější: odtud mýlka. — *Act. 24, 14.* κατὰ τὴν ὁδὸν ἣν λέγουσιν αἵ ρεσιν. *Vulg.* secundum sectam, quam dicunt haeresim. *Vydání 1547:* ꙗко въ пѣтъ, нѣже глаголаѣтъ вєресѣ. Tak i *praxapł. Irišký, bib. Ostrož. a j.* všickni vždy пѣтъ neb поуѣ а ostatek s nepatrnými proměnami v pravopisu neb

vazby. — Rom. 8, 20. διὰ τὸν ὑποτάξαντα, ἐπὶ ἀπὸ... *Vulg.* qui subiecit eam, in spe . . . *Praxaplř. mac.-bulh.* за покорша, на оупованне... *Miss. Bind.* за повинноу-
вшаго, ва оупованне... *Ugrovlach.* 1547: за повиннашваго,
на оупованне. *Ale -Ostrož.* již s vulgatu: за повинноу-
вшаго ю, на оупованне. *Bratři:* pro toho, kterýž (je) pod-
dal, v naději. — Rom. 10, 6. Χριστὸν καταγαγεῖν. *Vulg.* Chri-
stum revocare (tak ve starších vydáních, až do Brasma, nyní
deducere). *Praxaplř. mac.-bulh.* христа свести. *Vyd.*
1547: христа съвести. *Bratři:* Krista s výsosti svěsti. —
1 Cor. 11, 24. τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. *Vulg.* cor-
pus meum, quod pro vobis tradetur. *Praxaplř. mac.-bulh.*
тѣло мое ломаше са за ви. *Vyd.* 1547 a *Ostrož.*: тѣло
мое еше за вы ломаше. *Bratři:* tělo mé, kteréž se za
vás láme. — 1 Cor. 16, 12. περὶ δὲ Ἀπολλῶ τοῦ ἀδελφοῦ,
πολλὰ παρεκάλεσα αὐτὸν ἵνα... *Vulg.* de Apollonio autem
fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum, ut...
Vyd. 1547 a *bib. Ostrož.* о аполосѣ братѣ, много молихъ
его, да. — 2 Cor. 5, 10. ἵνα κομίσῃται ἕκαστος τὰ διὰ
τοῦ σώματος. *Vulg.* Ut referat unusquisque propria corporis (t.
ἴδια mīsto δια). *Vyd.* 1547 a *bib. Ostrož.* да прѣиметь
къждо, мже съ тѣломъ съдѣла. *Bratři:* aby přijal jeden-
každý, za to, což skrze tělo působil. — Gal. 4, 17. ἐκκλείσαι
ὑμᾶς θέλουσιν. *Vulg.* excludere vos volunt. *Schott:* immo
vos (a societate Christianorum) secludere volunt. *Praxaplř.*
Dañ. 1324 a *Kam. i praxapl.* Irižský, čtouce mylně ἐκκλή-
σαι: цркви вась хотеть, tolikéž *oyd.* 1547: на цркви
вась хотать; než *bib. Ostrož.* již správně по ωτλουντη
вась хотать. *Bratři:* nýbrž odstrčiti vás chtějí. — 1 Thess.
2, 7. ἐγενήθημεν ἥπιοι (mites). *Vulg.* facti sumus parvuli.
Vyd. 1547, *praxapl.* Irižský, *praxaplř. Kam., bib. Ostrož.*
быхомъ тиши. Tak též i *Bratři:* byli sme tiší. *Vulgata* jde
za mylným čtením νήπιοι infantes, parvuli, místo ἥπιοι. —
1 Tim. 1, 2. γνησίῳ τέκνῳ. *Vulg.* dilecto filio. *Vyd.* 1547:
пρηνсномоу вѣдоу. *Ostrož.* tolikéž: прηνсномоу вѣдоу. *Bratři:*
vlastnímu synu. — 1 Tim. 4, 6. διδασκαλίας παρηκολούθη-

χαρ. *Vulg.* doctrinae, quam assecutus es. *Vyd.* 1547: οὐ-
 γενισμόν, εμοῦ γε ποσάδωσα. *Ostrož.* οὐν. εμ. ποσάδωσαλѣ
 еси. *Bratři:* učení, kteréhož si následoval. — Než dosti
 těch míst, jimž podobných by se nemalý počet sebrati mohl.
 Zde i samy poklésky překladatele, jako κλεβεν místo н
 левен, арневъ ледъ místo ареонагъ, цръкен místo οταου-
 νητη, pošlé buď z nedopatření buď z nedostatečnosti tlumo-
 čníka, hlasitě vydávají svědectví, že překládáno neprostředně
 z řečtiny, nikoli z latiny.

7. Přistupujeme k nejdůležitější části nynějšího našeho
 úkolu, totižto k vytčení rozdílu mezi textem nejstarších ru-
 kopisův cyrillských a hlaholských. K tomu postačí přehledné
 sestavení některých hlavních, v překladu na různě se roz-
 cházejících míst, jakáž jsou na příklad tato. *Matth.* 5, 43.
 τὸν πλησίον σου. *Vulg.* proximum tuum. *Čto. Mihan.* искръ-
 нъго своего. *Ev. Ostrom.* ближняго своего. Podobně
 tomu *Jo.* 4, 5. πλησίον τοῦ χωρίου. *Vulg.* juxta praedium.
Ev. Assem. искръ вѣси. *Ev. Ostrom.* ванъзъ вѣси. Vůbec
 v hlaholských rukopisech nejbustěji искрънин, v cyrillských
 nejřidčeji, u Ostromira ani jednou. (Slůvka искръ užívá sv.
 Sáva v typiku). — *Matth.* 6, 2. 5. ἐν ταῖς συναγωγαῖς. *Vulg.*
 in synagogis. *Čtoer. Mihan.* въ сѣньмиштнхъ а сѣньми-
 штихъ. *Čto. Praž.* сѣньмишнхъ. *Ev. Ostrom.* съборнишнхъ,
 a tak i jinde, jen jednou *Jo.* 16, 2. сѣньмише místo syna-
 goga, συναγωγή. — *Matth.* 6, 11. τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιού-
 σιον. *Vulg.* panem nostrum supersubstantialem. *Čtoer. Mi-
 han.* наставъшаго дьне. *Ev. Ostrom.* насѣньнин. —
Matth. 8, 20. αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσιν. *Vulg.* vulpes
 foveas habent. *Čtoer. Grig.* лиси вѣвннѣн нмѣтъ. *Ev.
 Ostrom.* лисица лова нмѣтъ. — *Matth.* 8, 28. ἐκ τῶν μνη-
 μέων ἐξέρχόμενοι. *Vulg.* de monumentis exeuntes. *Čtoer.
 Grig.* отъ жали нсходашта. *Ev. Ostrom.* отъ гробъ нсхо-
 дашта. — *Matth.* 10, 29. οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πω-
 λεῖται? *Vulg.* nonne duo passeress asse vaeneunt? *Čtoer.
 Grigor.* не дѣвъ ли птици на ассарні вѣннимъ есте? *Ev.
 Assem.* не дѣвъ ли птици ассарін вѣннимъ есте. *Čtoer.*

Šišal. не двѣ ли пѣтици н(а) ассыарны вѣнныѣ кѣста. *Tak i čto. srb. Kop. Náš rp. Praž.* не двѣ ли пѣтици ассыарны вѣннт се? (*Než Luc. 12, 6. má rukopis tento cennit se.*) *Ео. Ostrom.* не двѣ ли пѣтици ассыарны цѣнныѣ кѣсте? *Podobněž Luc. 12, 6. οὐχὶ πέντε στρούθια πωλοῦνται ἀσσυρίων δύο? Vulg. nonne quinque passerres vacaneunt dipondio? dle Miklošiče v sv. Assem. a ve Čtver. srb. Kop.* не патъ ли пѣтиць вѣннтъ са пѣназема двѣма? *Mně se v tomto posledním místě nevyskytlo. Ео. Ostrom.* не патъ ли пѣтиць цѣннтъ са пѣназема двѣма? *Ostatně, co do vazby slova vѣннти s на, přirovnati se může отъдати то-likéz s на, Act. 5, 8. v pravapřf. mac.-bulh. a j. рыцн, аще н на толнцѣ село отъдаста? ωνα же ρευε: ен, на толнцѣ (τοσοῦτου... ἀπεδόσδε). — Matth. 14, 11. τὴν κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ πύακι. Vulg. allatum est caput ejus in disco. Čtver. Grig.* принѣса главѣ его на мнѣ. *V Ео. Ostrom.* místo toto schází, ale v paralelním místě Marc. 6, 28. čte se на вѣрадъ. — Matth. 18, 10. μὴ καταφρονήσῃτε. Vulg. ne contemnatis. Čtver. Assem. немене(ро)дите. *Ео. Remeš.* нѣнѣроаднте, tak že jedno нѣ nade druhým stojí, opravením myšlky, než rukou přepisovatele samého. *Miss. Bind. 1528* správně ненероаднте. *Ео. Ostrom.* нераднте, patrně chybně, neboť нераднти čili нероаднти znamená tolik co nedbati (non curare). *Rp. Praž. a vyd. Bělehr. да непразрнте. — Matth. 26, 18. ὑπάγετε... πρὸς τὸν δεῖνα. Vulg. ite... ad quemdam. Ео. Ass.* наѣте...къ аннѣ. *Miss. Bindon. 1528:* нанте въ градъ к естероу н рцнте емоу. *V sv. Ostrom.* místa toho není: jiní cyrilští rukopisové a vydání Rujanské i Bělehradské mají къ онѣснцн, jakož i biblí Ostrožská. — Marc. 1, 7. λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ. Vulg. solvere corrigium calceamentorum ejus. Čto. Grig. разрѣшнти ремеене вр(ъ)валѣмъ его. Čto. Krylos. врѣвѣ. *Ео. Ostrom.* раздрѣшнти ремеене сапогъ его. Slovo врѣвнне vyskytá se u Exarcha ve smyslu ὑπόδημα, calceus. — Marc. 1, 35. καὶ πρωτὶ ἐννυχᾷ λίαν ἀναστὰς. Vulg. et diluculo valde surgens. Čto. Grig. н ютро пробрѣзгоу сѣштн село.

Čto. Krylos. προσεχρον. *Čto. Timookē:* и оутро пощн сашн
 ело вѣставъ. *Rp. Praž. a vyd. Bělehr.* и оутро пощн
 соущн ело. — *Marc. 7, 26.* γυνή Ἑλληνίς. *Vulg.* mulier
 gentilis. *Schoett:* pagana mulier. *Čto. Grig.* жена... пога-
 нѣнни. *Čto. Tim. Praž. vyd. Bělehr.* жена... елланьска. —
Luc. 23, 38. γραμμασιν Ἑλληνικοῖς. *Vulg.* literis Græcis.
Čto. Šiš. кнѣгамн елланьскамн. *Čto. Bělehr. a bib. Ostrož.*
 писменн. *Srovnej.* „Okružní národův a jazykův“ z rukopisu
 bulharského v mých Starožitnostech slovanských str. 996—997
 (jiný rukopis u V. Grigoroviče), kdež кнѣгы v témž smyslu,
 i γραμματα, literae, písmena. Jináč кнѣга v Damianově
 praxapostoláfi někdy tolik co ἐπιστολή, epistola, посланнѣ,
 n. př. 2 Petr. 3, 1 a jinde (než ve vyd. Ugrovlašs. 1547
 již všudy посланіе), v óimž srovnaťi sluší srb. кнѣга v pís-
 něch národních, v témž smyslu. Ještě jiný význam slova
 toho jest γραφή, scriptura, писаннѣ, n. př. *Čto. Grig.* Jo. 19,
 24. — Jo. 2, 10. ὅταν μεθυσῶσιν, τὸν ἐλάσω. *Vulg.* cum
 inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est. *Ev. Ass.* егда
 оупиѣтъ са, тоу тавѣ. *Čto. Grig.* тогда тавѣ. *Čto. Šiš.*
 тѣгда тавѣ. *Ev. Ostrom.* игда оупиѣтъ са, тогда коу-
 жѣ. *Miss. Bind. 1528,* k nemalému podivení, tolikéž:
 тагда то, еже коуѣше естъ. — Jo. 3, 4. εἰς τὴν κοιλίαν
 τῆς μητρὸς αὐτοῦ δεύτερον εἰσελθεῖν. *Vulg.* in ventrem
 matris suae iterato introire. *Ev. Ass.* вѣторѣнемъ вѣлѣстѣ
 въ урѣво матерѣ своеѣ. *Čto. srb. Praž.* вѣлѣстн въ урѣво.
Miss. Bind. в урѣво матерѣ своеѣ вѣлѣстн. *Vyd. Běl. a*
bib. Ostrož. въ оутровѣ... вѣлѣстн. — Jo. 3, 30. ἐλατ-
 τοῦσθαι. *Vulg.* minui. *Ev. Assem.* нѣзѣтн са. *Čto. Praž.*
 нѣжѣтн са. *Ev. Ostrom.* мѣнѣтн са. *Čto. Bělehr.* мѣлѣтн се.
Bratté: mensiti se. — Jo. 4, 14. πηγή ὕδατος ἁλλομένου. *Vulg.*
 fons aquae salientis. *Ev. Assem.* нстовѣннѣ водѣн вѣсѣлѣп-
 лѣштѣа. *Ev. Ostrom.* нстѣкѣнѣшѣа. *Miss. Bind.* живѣе текоу-
 щѣе. Slovo вѣсѣлѣпѣннѣ, jakož i hořejší тавѣ, тавѣ, odji-
 nud neznámé; srovnej však, libo-li, ill. slap, ve smyslu cata-
 racta, vodopad, a aspersio undarum, stříkání vln. — Jo. 5, 4. κατὰ
 καιρὸν. *Vulg.* secundum tempus. *Ev. Assem.* на нѣво

время. *Miss. Bind.* на време. *Ev. Ostrom.* на вса аѣта. *Ostrož.* на всако аѣто. *Bratři:* jistým časem. — Jo. 9, 8. ὅτι τυφλὸς ἦν. *Vulg.* quia mendiculus erat. *Ev. Assem.* ѡко просѣтель бѣ. *Miss. Bind.* вѣѣакоу н прѣѣе просѣѣа. *Ev. Ostrom.* ѡко савѣѣ бѣ. *Bratři:* videli slépého. — Jo. 10, 3. ὁ θυρωρὸς. *Vulg.* ostiarius. *Ev. Assem.* дверьникъ. Tak i *Čioer. Praž.* a *Miss. Bind.* Naproti tomu *Ev. Ostrom.* вратарь. — Jo. 19, 27. ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας. *Vulg.* ex illa hora. *Čioer. Grig. Praž.* a *Miss. Bind.* отъ того часа. *Ev. Ostrom.* отъ того дьне. — Jo. 21, 19. τοῦτο δὲ εἶπεν σημαίνων. *Vulg.* hoc autem dixit significans. *Ev. Assem.* се же реѣе клеѣла. *Ev. Ostrom.* знаменѣа. Kopitar v recensí mých Starožitností mylně udává Jo. 12, 33. neboť na tomto místě má i Ev. Ass. správně назнанеменовѣа, jakož i Ev. Ostrom. знаменѣа. Hrubá pokléska клеѣла povstala tím, že v novější řečtině slovo σημαίνω znamená klepati. — Act. 9, 2. ἠτήσατο . . . ἐπιστολάς. *Vulg.* petiit . . . epistolas. *Prawaplf. Dam.* проси . . . боуковѣ на аистѣ написанѣ. *Prawaplf. mac.-bulh.* проси . . . боукви на аистѣ написани. *Miss. Bind.* испроси оу него книги на аистѣ написани. *Vyd. Ugrocl. 1547* a *bib. Ostrož.* посланѣа. Podobně 2 Thess. 2, 2. a 3, 14. δι' ἐπιστολῆς, διὰ τῆς ἐπιστολῆς. *Vulg.* per epistolam. *Prawaplf. Dam.* боукъваин. *Vyd. Ugrocl.* a *Bib. Ostrož.* посланѣиѣу. — Act. 17, 23. εὗρον καὶ βωμὸν. *Vulg.* inveni et aram. *Prawaplf. mac.-bulh.* н ѡсрѣѣтѣ тѣло. *Vyd. Ugrocl.* ѡсрѣѣтохъ н храмъ. *Prawaplf. Kam., prawapl. Iriz.* a *bib. Ostrož.* ѡсрѣѣтохъ н коумнрь. Patrnо, že stačí vykladači slovu коумнрь на místě tomto zoumyslně se vyhýbali: neboť rp. mac.-bulh. pokračuje на немже написано вѣ нѣа невѣданѣаго (tak místo недовѣдомаго) бога. Kterak jim možné bylo spojiť s tím slovo коумнрь? — Na tom výčtu na ten čas končíme, majíce za to, že k hlavnímu účelu našemu postačí.

8. Pozornosti naší neušlo, že v hořejším výčtu mnohá z těch míst, kteráž se od rukopisův východní recensí, v jejichž čele evangelistův Ostromirův, uchylují a rukopisům západní

čili hlaholské recenzi jsou vlastní, zřejmě souhlasí s vulgátou, tolikéž že v jiných makavé, tytéž desti hrubé poklésky starých vykladatelův na jevo vystupují. Pojednáme dříve o bližnosti hlaholské recenzi s vulgátou, potom o kleskách. Zde hlavní a podstatná otázka jest, zdaž tato souhlasnost hlaholského čtení s vulgátou povstala tím, že původce hlaholské recenzi nahlížel do vulgaty, čili tím, že užíval řeckých rukopisův západní recenzi (dle Griesbacha), s nimiž, jakž vědome, vulgata nejvíce souhlasí? Odpověď na tuto otázku není snadná: Dobrovský, jakž nahoře dotčeno, poslední příčnu přijímal za pravou, mněl se první pravější býti zdá, zvláště proto, poněvadž nacházím některé patrné pŕtahy, že původci hlaholské recenzi latina dobře byla známa, snad i v zemi, kde žil, v jistých okresích (vzpomněme si na Macedovlasy, na města v Chorvatech a Dalmatech) běžná. Takovéť jsou užívání slova *επιστολή* ve smyslu *ἐπιστολή*, podlé lat. *litterae*, a *επιστησα* z latinsk. *vaenire*. Není mne sice tajno, že sledy latiny již i v nejstarších rukopisech východní čili cyrilské recenzi, jmenovitě v evangelistáři Ostromirově, se vyskytají, a však vždy jen ve vedlejším přístroji, v nadpisech a synaxáři, nikoli v textu samém. Sem náleží slovo *αλληλουια* dle latinského *alleluia* v evangelistáři Ostromirově (jakož i v praxapostoláři macedobulharském, zdeť však někdy i *αλληουγια*), kdežto v biblí Ostrožské již výhradně *αλληλουια* dle řeckého *ἀλληλουια*, dále to, co Kopitar poznámenal, že v kalendáři Ostromirově památka sv. Silvestra papeže položena na den 31 ledna, způsobem církve římské, a že tamže poklésky překladatele *капетουламъ* jen z latinského *Capituleorum* (místo *Capitulensium*) vysvětlena býti může. (Glag. Cloz. p. LXI—LXII.) Tyto nadpisy a přídavky synaxáře a menologia podléhaly ustavičným proměnám: každý písař knih bohoslužebných přispůsoboval a upravoval je dle potřeby své země a svého věku. Odtud pošle, že ani dvou stejně znějících synaxářů a menologií ve starých rukopisech nalesti nelze, a že čím starší jsou rukopisové, tím větší rozdíly v kalendářích. Než buď jak buď: výsledek,

že text nejstarších rukopisův západní čili hlaholské recensí na mnohých místech, kdež od nejstarších rukopisův východní čili cyrillské recensí odstupuje, k západní řecké recensí a tudíž spolu k Jeronymově vulgátě se chýlí, jest vždy týž, buď že původce hlaholštiny do vulgaty samé nahlížel, anebo řeckými, s ní zároveň jdoucími rukopisy se spravoval. Čelnější taková místa jsou: Marc. 7, 26. *řec.* γυνή Ἑλληνίς, *vulg.* mulier gentilis, *hlah.* жена поганѣнии, *cyr.* жена ел-лѣньска. Jo. 5, 4. *řec.* κατὰ καιρὸν, *Vulg.* secundum tem-
pus, *hlah.* время, *cyr.* аѣта. Jo. 9, 8. *řec.* byzant. τυφλός, *řec. záp.* προσάλτης, *vulg.* mendicus, *hlah.* просѣтель, *cyr.* слѣпъ. Jo. 19, 27. *řec.* byz. ἡμέρας, *řec. záp.* ὥρας, *vulg.* hora, *hlah.* часа, *cyr.* аѣне. Majíce tuto nezápornou bližnost hlaholské recensí s Jeronymovou vulgátou ve mnohých místech před očima (větší počet jich probrání celého čtveroevangelia a praxapostola nepochybně na jevo vynese), nemůžeme potla-
čiti tanoucí nám na mysli domněnky, žeť právě ona zavedla příčinu pozdějšímu odvozování celé hlaholštiny, i samé abe-
cedy, od sv. Jeronyma. Aspoň bych výkladu přirozenějšího (neboť příčinu nějakou to mítí musí) nad tento nevědl.

9. Zbýváť ještě, bychom ohledali něco blíže vady a ne-
dostatky starého překladu, povstalé buď z nedopatření anebo
i z neumění. Z těchto některé rukopisům obou recensí,
cyrillské i hlaholské, jsou společné, jiné jen jedné z nich
vlastní. Vytkneme čelnější, opádivše z krátka již nahoře
uvedené. Matth. 10, 3. καὶ Λεββαῖος. Jméno toto v ruko-
pisech západní a alexandrinské recensí a ve vulgátě schází,
kdež se místo καὶ Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, et Leb-
baeus cognomento Thaddaeus, jakž to v rukopisech byzan-
tinské recensí nacházíme, čte pouze καὶ Θαδδαῖος, et Thad-
daeus; než cyrilští rukopisové, pokudž jsem do nich na-
hlédnouti mohl, mají všickni κελεβεν, tolikéž i stará vydání,
žaltář Cetynský 1495 na listu 343 κελεβεν, biblí Ostrožská
1581 κελεβεν, a teprve opravená Moskevská 1751 správně
и левбен. — Matth. 26, 18. πρὸς τὸν δεῖνα, *Vulg.* ad quem-
dam, *Ev. Ass.* къ динѣ, *cyr.* къ онѣснцн. Než řecké to

slávko mohlo v okolí, kdež původce hlaholské recenze žil, tehdaž býti běžné. — Luc. 3, 13. μηδὲν πλέον παρα τὸ διατεταγμένον ὑμῖν πρόσsets, *Vulg.* nihil amplius, quam quod constitutum est vobis, facialis, *ec. Ostrom.* нмѣѣтоже воасе повебѣнаго вамъ творите. Smysl jest, jakž Bratři dobře přeložili: nic více nevybírejte, nihil amplius exigite: než slovanský překladatel dělí zde vinu s latinským. — Jo. 21, 19. σημαίνων, *Vulg.* significans, *ec. Ass.* κλεπαλ, místo знаменна. Na jiném místě vatikanský rukopis má správně. Omyl (ač nenlí to pouhá hra pisce nebo jiná náhoda) povstal z dvojtsmyslu řeckého slova σημαίνω, kteréž v novější řečtině znamená klepati, odkudž σήμαντρον, klepadlo, jímž v řecké církvi do chrámu svolávají. — Act. 17, 9. Ἀρειος πάγος, *Vulg.* Areopagus, *cyr.* ve všech nejstarších rukopisech a vydáních, jež jsem srovnati mohl, αρεινъ ледъ, až do opravené biblí Mosk. 1751, kdež správně αρειοναγъ. (Viz nahoře č. 6.) — Gal. 4, 17. ἐκκλείσαι, *Vulg.* excludere, *prapapostolát Dam.* a *vyd.* 1547 цркви (цркви), εἰσοῦσε ἐκκλήσται, oprávně a proti smyslu: bib. Ostrožská již ωταογνητη. — K těmto pokléskám možno připojiti některé jiné, z kalendáře při evangelistáři Ostromirově, a sice: l. 228, dne 4 Října: сѡтѣаго сѡаѣиоуаѣиѣиѣа петра капетоуаи нхъ, to jest Sancti hieromartyris Petri Capituleorum s. Capitulensium (řec. Καπετωλέων), jakoby dle latinského Capituli-eorum (*Kopitar* Glag. Cloz. LXI—LXII). — List 272, dne 11 Máje (srv. l. 295): πѡмѣтъ сѡаѣоуоу генетѡио и ѡѣнозѣхъ, v řec. τὸ γενέθλιον τῆς πόλεως, t. obnovení města Byzantu od c. Konstantina Vel., z čehož někdo snad udělal τοῦ ἁγίου Γενεθλίου καὶ τῶν πολλῶν. — List 274, dne 21 Máje (srv. l. 295): πѡмѣтъ сѡаѣѡиѣъ ѡаѣиѡио коѣтѡнѣиоу и ѡаѣиѣиѣи, kdež názovně τῶν βασιλέων, t. císařův, obráceno nedorozuměním ve vlastní jméno Vasillia. — Pozoru hodné jest též užívání slova тапаѣи, na тапаѣи, na тапаѣиѣхъ atd., v rukopisech hlaholských a v kalendáři evangelistáře Ostromirova, poslého z řec. τὰ πάθη, místo страсти. — Tolik na ten čas těch příkladův.

10. Přehledněmež ještě jednou v myslí celou řadu vyčtených zde různých míst a čtení z nejstarších rukopisův jak cyrillských tak hlaholských, a uváživše jednokaždé z nich nepodjatě, zastavme se konečně u některých hlavních, z přehledu toho plynoucích výsledkův. Především viděli jsme na své oči, že staroslovanský překlad vzdělán neprospědně z řečtiny, nikoli z latiny. Shoda a souhlasnost slovanštiny s řečtinou jest pravidlo, neshoda a nesouhlasnost jen výjimka a uchýlka. Za druhé spatřujeme neméně zřejmě, že překlad v rukopisech cyrillských a hlaholských v celosti sice jeden a týž jest, a však že nicméně v jednotlivých čteních znamenitá panuje různost, sahající do nejstarší doby, o níž z pozůstalých památek souditi můžeme, tak že již nejstarší staroslovanské rukopisy nejen dle písma, ale i dle různosti čtení na *době třídý* čili *reccensí* se rozcházejí, kteréžto dvě recensí podle písma *cyrillskou* a *hlaholskou*, podle podstaty věci pak *východní* čili *byzantsko-ruskou* a *západní* čili *italskou* přistojně bychom nazvati mohli. K oně cyrillštím, k této hlaholštím a z nich přepsaním cyrillštím rukopisové připadají. Za třetí přijímáme za věc jistou a vši pochybnosti zbavenou, že mnohá hlaholským rukopisům vlastní čtení původ svůj vzala jestli ne z latiny čili vulgaty, tedy aspoň z řeckých rukopisův jedné a též recensí s Jeronymovou vulgátou. Že počet jich v sestavení našem tak skrovný, věc jest přirozená, ještě jsme pozavad jen kusy a výjimky z nejstarších rukopisův v té příčině ohledati mohli; proberou-li se kdy bedlivě celé ty rukopisy, nepochybně mnohem větší počet jich se vyskytne. — Poněvadž, jakž řečeno, překlad jeden a týž jest a recensí dvoje, vzniká otázka: která recensí jest starší a základ druhé? Odpověď na tuto otázku není sice snadná: my však podle všeho, co jsme svrchu přednesli, neváháme se vyznati, že cyrillský pokládáme za starší, hlaholský za pozdější. Pověděli jsme nahoře, že sestavení hlaholského písma a zřízení pravopisu, jakéž v nejstarších rukopisech hlaholských nacházíme, byť třebas písmena sama větším dílem i z nějaké jiné starší abecedy pocházela,

máme za následování pravopisu cyrilských rukopisův. Totéž tvrditi musíme o textu. Uchýlky a zvláštnosti jazyka, vyskytující se v hlaholštině (viz připomínky u slov некръ, кнѣга, воукъен, тръжъникъ, врѣние a j.), ukazují, jakž nám se vidí, zřejmě k zemím dřevního Myrika, Macedonií, Albanii, Dalmatii, Chorvatům, v nichž, vedle domácího a slovanského druhý starý živel — latina. Kde světo historie schází, mějtež i domněnky své místo. Má domněnka o původu hlaholské recensí jest tato. Svatý Cyrill přeložil za živobytí svého z písem svatých pouze evangelistů a praxapostolů čili čtení svatých evangelií a epištol a k tomu ještě žaltář. Tento překlad zachoval se v prvotní přesnosti své v Ostromirově evangelistě a rukopisech jemu buď rovných buď příbuzných. Method přeložil, tak zní zpráva, nedlouho před svou smrtí a vypuzením slovanských kněží z Moravy a Pannonie ostatní kanonické knihy: než žeby se ten překlad v oněch brzo nastalých pohromách a stěhovačkách byl zachoval, jest velmi pochybné. Jan Exarch bulharský o něm nic nevěděl. Podobně, že Kliment anebo některý ze společníkův jeho, Naum, Angelar, Sava aneb Gorazd, přines evangelistů a praxapostolů do Bulhar, zde se o dovršení jednoho i druhého zasadil, přehléd znova již dříve přeložená čtení (perikopy), sestaviv je pořádem čtyř evangelií a epištol, doplniv mezery mezi nimi a přeoděv cyrillici do hlaholice, k tomu čili buď již hotově odněkud přejaté, buď tehdaž nově a naschvál vymyšlené. Tak povstala hlaholská recensí, došla nás v evangelistě Vatikanském a v čtvero-evangelií Grigorovičově a Zografském. Z takovýcho čtvero-evangelií hlaholských pošla přepisováním některá cyrilská, podlé čtení jim příbuzná, jmenovitě Krylosské psané l. 1143 (což pozornosti ctihodného A. Ch. Vostokova ušlo, v Izvěst. russk. Akad. 1852. Díl I. Č. 7. str. 100—101), Šišatovecké, Kopitarovo, Pražské a j. Totéž platí o praxapostolů: i tohoto někteří staří rukopisové, jako Strumický čili macedo-bulharský a Damianův čili Šišatovecký, prostředně nebo neprostředně, přejati z hlaholice. Později starý překlad tento

v rukopisech cyrilských, neodvisle od hlaholských, často přehlížen a jinačen: než při všem tom v některých rukopisech zůstala nejstarší hlaholská čtení místy nedotknutá až do XV—XVI stol., na př. v papírovém čtveroevangeliu Pražském (asi z XV stol.) *вѣннѣ се, аверннѣ, васа, въ сѣмннѣннѣ, вѣннѣ, вѣлѣстн въ вѣво, ннжѣтн се* atd. Naproti tomu hlaholská recensí, v rukopisech cyrilských téměř dočista zahlazená, trvala nepohnutě v knihách hlaholských, až ji, po dvojím předběžném povrchním přehlédnutí od Levakoviče 1631—1648 a Pastríče 1688—1706, naposledy Karaman, věci nedost povědomý a nevčasně pihlý, v druhé čtvrti minulého století (1741—1745) i z těchto vypudil, nahradiv ji opáčně čteními novější ruské, často již nestaroslavanské recensí. — Co se nedostatkův a poklések v překladu dotýče, mezi nimiž ovšem některé (jako *кѣлѣвѣн, кѣлѣла, архѣвѣ лѣдѣ, црѣкѣн*) velmi nemotorné jsou, komu by ty přičteny býti měly, kdoby to teď určitě a výslovně rozhodnouti se opovážil? Snad že jimi jedna i druhá strana, cyrilská i hlaholská, třebas nerovnými podíly, viana? Než buď jak buď, my raději chceme prvoučitelům svým za to, což velikého dobře udělali, vřelé díky vzdávati, nežli kárati je přísně, kde v maličkostech lidské křehkosti ulehli.

Ο μηδὲν εἰδὼς οὐδὲν ἐξαπατᾶναι.

Přehled literární činnosti Čechů

od r. 1848 až do nynější doby.

Od J. Malého.

Již vícekrát podali jsme v časopise tomto podobný přehled, zahrnující vždy dobu jedno- neb víceletní. Důležitost literárních přehledů není potřebí teprv dokazovati, jestli ona dostatečně uznána od obecnstva našeho, které tyto naše pokusy vždy laskavě a s pošhověním přijalo. Již však od více let ani od nás ani od jiného nebylo nic podobného podáno, a přece leží za námi ukončena doba tak velice důležitá a zajímavá, doba ve svém způsobu jediná v celé historii naší, ve které u nás činnost literární dostoupila výše prv nikdy neznané. Ponejprv od uvedení tisku byla ouplná svoboda jeho zřejmě vyhlášena *), ponejprv od svého pokročení zasahoval zase národ český samostatně v kola dejinstva. Jakž jináče, nežli že literatura té doby musí býti pravým jejím zrcadlem? Bylať to doba plná šlechetných snah, plná kvetoucích nadějí, plná svodných bludů a omylů, plná rozvázaných náruživostí, plná konečně trpké zkušenosti a bolestného poznání vlastních chyb. Každé přílišné napnutí má za přirozený následek ochabnutí, za každým vzletem následuje přiměřené sklesnutí. Vzlet a napnutí roku 1848 byly takové, že sotva dá se pomyslet, aby byly mohly větší ještě míry dosáhnouti: i musel tedy vzlet klesnouti s vrchole

*) Krátká doba Josefsinské svobody tisku nemůže tato v úvahu býti vzata, an pro tehdejší skleslost národního smýšlení neměla u nás žádných patrných následků.

svého, museloť napnutí unaviti síly nejvýše namožené, a nevyhnutelný následek bylo všeobecné ochabení, až došlo na nynější — abychom se bez obalu vyjádřili — nečinnost a tupost. A toho všeho věrný obraz podává nám literatura té přepamatné doby, obraz to pestrý a proměn plný, v nějž nahlédnouti okem jasným, žádnými vášněmi nezatemněným, kromě poučení všeobecného prospěje nám jmenovitě ku poznání sebe samých, svých sil a slabostí, svých cností a vad, a podá tak poučení i výstrahu pro další naše pokračování v národních snahách.

Brávát se pak slovo *literatura* ve smyslu dvojím. Mluvíme-li o literatuře některého národu, některé historické doby, rozumíme tím hlavně plody slovesných umění, v nichž obrazí se duch panující, stupeň povšechné vzdělanosti a jakýsi osoblivý ráz, jakási zvláštnost smýšlení a citění, čímž vším se národ ten od jiných národů, věk ten od jiných věků různí. Na literaturu v tomto smyslu vzatou díváme se se stanoviskem všeobecné lidské vzdělanosti, ji posuzujeme dle menšího neb většího se. blížení k našemu ideálu humanistické dokonalosti. Literatura v tomto smyslu vylučuje přísnou vědu, jejížto pokročilost činí pro sebe jinou charakterickou stránku vedle ní.

Mluvíme-li pak o literatuře té neb oné vědy, toho neb onoho děje, rozumíme tím ouhrn všeho, co v té vědě neb o tom ději kdy psáno, a literaturu v tom smyslu vzatou uvažujeme se stanoviskem pouze speciální kritiky.

My v tomto přehledu svém stopováti budeme literární činnost v jednom i v druhém smyslu. Naskytujeť pak se nám již při povrchním jen pohledu jakožto všeobecný ukaz ten, že v době, o kteréž řeč jest, literatura v prvním smyslu téměř zatopena jest literaturou v smyslu druhém, čili jinými slovy řečeno, že pro množství spisů nebylo hrubě ani žádné literatury ve smyslu vznešenějším. Příčina toho jest všem patrna. Mohl by však z toho leckdo souditi, že v tomto proudu politických dějů všechna téměř vyšší literární snaha u nás utonula, a že literatura česká té doby, vzata ouhra-

kem podle ceny své, zůstává pozadu za dobami předešlým. Než toto mnění bylo by mylné. Pravda jest ovšem, že v tom převelikém množství plodů, jaké vydala literatura česká od r. 1848 u srovnání jen poskrovnu nalezáme jadrného zrní; pravda jest, že události toho roku mnohého z našich jinam odvrátily od dráhy čistě literární: a však, kdyby právě počet spisů tendenčních nepřesahoval tak velice počet spisů ostatních, shledalo by se zajisté; že to, co podáno z oboru literatury ve smyslu prvním, nikoli nezůstává pozadu za žádnou předešlou dobou; byť i literatura naše nebyla vydala právě žádných plodů ceny všesvětové, ježto se nevyskytají každým rokem: podala zajisté tolik pěkného a ušlechtilého, jako v kterékoli předešlé stejně dlouhé době. Tolik k obmezení nátku často slychaného, jakoby literární činnost Čechů byla v revoluční době valně ochabla a daleko za předešlými lety zůstala.

Již pak přikročíme k věci samé, při čemž budeme se držeti pořádku takového, že napřed projdeme obory ty, v nichž za příčinou hnutí časového největší objevila se činnost, odtud pak dále odebereme se k tišším luhům, ležícím v závětří a protož méně dotknutým burácejícím víchrem.

Jest však materiál náš tak přehojný, že nelze nám obsáhnouti v tento přehled vše, co v podobě české se tiskem objevilo; obmezíme se pouze na to, co podstatně ku předmětu našemu náleží a nese na sobě známku charakterickou. Z té příčiny vymezíme ze svého pojednání všecka nová vydání spisů starších (což však nikoli nevztahuje se na starou naši literaturu), pokud nejsou tak rozmnožena neb přepracována, že mohou skutečně považována býti za plody nové; vymezíme všeliké k jakémukoli konci spořádané sbírky literární, veškeru jarmareční literaturu, která v době této rovněž znamenitě prospěla a se rozmnožila; a o níž před jinými vydobyl sobě značnou zásluhu Pražský knihtiskár pan Spurný; dále vymezíme všechny zvláštní otisky z časopisů, všechny spisky pouze příležitostné; pomíneme knihy školní od vlády vydávané, knihy obsahu prostě nábožného,

pokud netýkají se samého bohosloví jakožto vědy, a konečně i celé to hejno všedních překladů povídek i jiných spisů pro mládež od Schmida až do Hofmanna. Samé sebou se rozumí, že si též všimati nemůžeme spisů jinojazyčných, třeba dosti blízko dotýkaly se záležitostí našich aneb i od našich byly vydány. Při všem tom zbyde nám látky ještě tolik, že ani té nebudeme moci do dna vyčerpati, a jakkoliv nešetřili jsme žádné práce a pílě, abychom v nejmožnější úplnosti dopátrali se všech aspoň patrnějších a povšimnutí hodných úkazů literárních: přece vyznati musíme, že nám nebylo možné toho dokázati, a že tedy zde oade v našem přehledu mnohá mezera se nalezne. Příčina toho jest hlavně dvojitá: předně kvap hnutí časového, kterým úkazy okolnostmi dnes vyvolané již zítra v zapomenutí upadaly; za druhé pak přebídný až posud pohříchu stav knihkupectví našeho, který poloviční nemožností činí dodělati se mnohé knihy, která nevyšla v Praze anebo v některém jiném starším ohnisku národní naší literární činnosti. Všude jinde hledají knihy své kupce, u nás musejí kupci hledati knihy, a to mnohdy ještě marně a bez prospěchu. Jest to věc, o které by se dala napsati sáhodlouhá lamentace, kterou my však, nejsouce velmi takovýchto výlevů milovní, raději pomlčíme, zmínivše se o tom toliko k své omluvě.

Co se týče zmíněné pomíjejícíhoosti za příčinou kvapných proměn časových, to hlavně platí o nesčíslném právě množství letavých lístků, plakátů, pamfletů a brošurek, jakých vyvolal pověstný březen r. 1848 co hub po dešti. Obsah největší části z nich byl politický — politisovali tenkrát každý po svém, a byla to větším dílem politika po větrných výšinách tékající, dětinská politika citů, neboť který národ nebyl tehdež dítětem v politice? Z počátku vše dýchalo svornost a sjednocení: rovnoprávnost národní byla všeobecným žibuletem. Brzo ale nastaly neblahé rozmlisky národní za příčinou parlamentu Frankfurtského, a již vzala denní literatura směr polemický. Proneseno jest mezi množstvím jalových také mnohé vážné, promyšlené slovo, s druhé pak

strany ozýval se také trpký posměch a špinavá satyra v hanespěvech pouličních. Nescházelo dobrého, jadrného poučení o nastalých proměnách, pojatých okem střízlivým, nezakaleným; avšak napsáno i dosti přerozmanitého nesmyslu, an v naivní té době nikdo nechtěl světlo své, byť i dosti skrovňounké, schovávat pod kbelík. Co však národu našemu zajisté k nemalé cti slouží, jest, že v tomto čase všeobecné bezuzdné rozvázanosti nevyšel na světlo ani jeden český lístek, který by zjevně byl čelil ku podvrácení společnosti anebo urážel cit veřejné slušnosti a studu. V tom jevila se mravní nepokaženost a zdravá mysl národu našeho, která zůstala v jisté míře střízliva i v této době závravné. Nebylo všude tak jako u nás, ba zdravý rozum a přirozený cit s povržením a zarděním odvrátili se musí od nejednoho plodu šílenosti a neoudnosti, jaké na světlo vynášela jmenovitě Vídenská denní literatura té doby.

Slávě této plátkové konce učinily politování hodné události svatodušní. Stálejšího trvání měla řádná žurnalistika, která po březnu z ničehož nic byla v krátkce vzrostla u veliký strom s četnými, rozložitými větvemi. Z počátku vytiskovala jediná politika všechny téměř ostatní zájmy z veřejnosti, i časopisy zábavné, jako *Kečty* (red. *Storck*), *Včela* (red. *Hankůček*) a *Pouťník* (red. *Malý*) chtěj nechtěj musely se obírat politkou, ba i sám vážný *Musejník* (red. *Vocel*) přinucen byl vyřinouti se ze své dráhy o účastniti se v rozebírání otázek denních. Mnohem později teprv prodlírej se i jiné interesity na povrch a domáhaly se veřejného zastoupení. Byl to život nad míru čilý, všechny skoro literární síly rozpítlily se po časopisech, z nichž neustále jedny se rodily druhé hynuly; netoliko v Praze, nýbrž i na venkově, netoliko v Čechách, nýbrž i v sesterské Moravě, právě v tu dobu z dlouhého, tvrdého spánku probuzené, ba i v samé Vídni, národnímu našemu snažení tak odporné a nepřátelské. Kdož by uvěřil, že od r. 1848 do těchto dob snadno napočítá jmena sedmdesáti rozličných časopisů, jenžto vycházely v nářečí česko-slovenském? Mníme pak zde jen ča-

sopisy řádně v určitém čase vycházející, nezahrnující v ten počet spisy pokračující v neurčitých lhůtách. A přece tomu tak jest, jak čtenář sám se přesvědčí z našeho zejména uvedení všech, o nichž nás povědomost došla.

Začneme s novinami politickými. Před březnem vycházely v jazyku českém jediné politické noviny: *Pražské Noviny*, jejichžto redakci nacházela se v tu dobu v rukou čilého *Karla Havlíčka*. Vycházely dvakrát v týdnu po půl archu se zábavnou přílohou *Včelou*. Po převratu březnovém ovšem tato obmezenost dosti nečinila příliš pohyblivému duchu *Havlíčkovu*, který počal pomýšlet na založení novin velkých, což se mu i konečně podařilo. Odevzdav redakci *Pražských Novin Šabini* zarazil veliký, neodvislý politický orgán — *Národní Noviny*, vycházející denně po velikém archu. Stalo se, co by ještě před rokem žádnému ani ve snách nebylo napadlo: národ český měl veliké, neodvislé noviny, v nichž mohl hlásati veřejně co tak dlouho v hloubi srdce svého musel tajiti, v nichž bez ostýchání mohl zastávati před světem práva svá a směle projevovati své žádosti a přání. Zároveň s *Národními Novinami* vyskytovaly se jak v Praze tak mimo Prahu i jiné, ovšem menší politické časopisy, které však dříve tak rychle hynuly jako povstávaly, až po zrušení *Pražské obloženosti* vidíme soustřediti se hlavní síly žurnalistické v trojích rozličných dennících *Pražských*. Byly to *Pražské Noviny*, přijaté za orgán zemské vlády pod redakcí nejříve *J. Jirěčka*, pak *Erbeny*, které podrobivše se čase byly zatím format svůj na plný arch zvětšily a nejprv čtyřikrát, od roku 1849 pak jako *Národní Noviny* denně vycházely; *Havlíčkovy Národní Noviny* a *Večerní List*, denník to půlrokový, pod redakcí mladého *Libtinského* (Knedlhanse). Byly to jako tři rozličné tábory, v nichž shromažďovali se stejně smýšlející: *Pražské Noviny* (vedením *Erbenovým*) tábor konservativních, *Národní Noviny* tábor předbřeznových vlastenců s barvou mírné svobodomyslnosti, konečně *Večerní List* tábor pobřeznových radikalistů. Rozdíl ve směru *Národních Novin* a *Večerního Listu* dá se jedním slovem naznačiti: *Národní No-*

viny stavily národnost nad svobodu, Večerní Líst naopak svobodu nad národnost. Ostatní menší politické listy blížily se více méně buď k tomu buď k onomu smýšlení, ba roz-
bíhaly se i v protivaé krajnosti. Strany byly sesilovány, pole volné pro zápas; vizme, kterak obstála žurnalistika če-
ská v této zkoušce.

Pražské Noviny jak pod *Erbenem*, tak pod následujícími naň redaktory *Prouskem a Pickem*, provedly úlohu svou co noviny ouřední s náležitou důstojností, řádně a poctivě. Nevýhnutelné jejich boje s orgány opozičními vedeny byly zbraní počestnou, způsobem přímým bezě vsí odsakočnosti. Tak ovšem nemohly vždy odolati outakům protivníka mnohem čilejšího a méně ostýchavého, jakým byl Havlíček. Ostatně při prostředcích, jakými *Pražské Noviny* vládly jmeno-
vitě v posledním čase, když téměř samy byly pole žurnalistické opanovaly, byla by čilejší redakce snadno přivéstí je mohla ke mnohem vyššimu stupni dokonalosti. — Mnohem lepší síly soustředily se v *Národních Novinách*, které hned na začátku vystoupily s jakousi okázalostí a svěžestí junáckou, a po delší čas (jednu dobu, když Havlíček do vídeňského sněmu volen byl, pod redakcí *Nebejšého*, pak, když i ten za týmž povoláním do Vídně se odebral, pod redakcí *Tomáškova*, dokud Havlíček poslancství své neuložil) vším právem platily za výjev panujícího smýšlení národného. Zlatím však těžavý duch Havlíčkův, který ještě v září 1848 sám zase v redakci se uvázal, neuměl pevně ustátěví se na jistém nezvratném směru, aniž kdy sobě svědomí byl té svobody, pro jakou bojovati má. Protož brzo nábá-
záme jej sem tam se kolotati pod vlivem denních událostí, ano často měnil v jednotlivostech smýšlení své ani snad sám o tom nevěda, jak právě kdy vhed mu bylo, někdy jen k vůli tomu, aby měl čemu odporovati, byt třeba odporoval sám sobě. K tomu měl Havlíček jakožto novinář i tu vadu, že neuměl v rozpravách o tak vážných věcech, jako jsou národní a státní záležitosti, zachovati vždy náležitě důstoj-
nosti a často vážné otázky rozhodovati chtěl pohyby výpy.

Kdyby byl Havlíček při svých výtečných schopnostech, vždy na jádro věci uhoditi a ji do jakéhokoli světla postaviti, byl věci rozbíral více rozumem než vtipem, kdyby byl více do jejich hloubi vnikal než na povrchu sem tam tékal, byl by mohl nesmírně více prospěti než skutečně prospěl. Větší část jeho úvodních článků zdá se psána více pro obveselení nežli pro poučení, jakýž div tedy, že velikému počtu čtenářstva byl oblíbeným žurnalistou? Za to ale u lidí stálého přesvědčení a hlubšího náhledu u věc záhy počal. Havlíček tratiť důvěru, ba i tak zvané velké obecenství obrátilo se od něho k Večernímu Listu, protože tento důslednější byl ve své radikalnosti, nežli Havlíček při mírné svobodomyslnosti. Více ještě způsob nežli směr jeho politiky způsobil Havlíčkovi mnoho nepřijemností, zvláště po obnovené obleženosti, až konečně, když nemohl více vyhověti okolnostem, kterým, dokud by byl mohl, vyhověti neuměl, Národní Noviny docela jsou zakázány. Nepokojný duch Havlíčkův, takovými protivnostmi jen více ještě podrážděn, zavedl jej do Kutné Hory, kdežto zarazil nový časopis *Slován*, vyházející po oktávových svazečkách. Co znatelé povahy jeho předzvídali, stalo se. Jako již dříve Havlíček nikdy na to nedbal, že každá pravda žádá i přiměřené sobě roucho: tak nyní dočista zapomněl i na to, že ne každá pravda hodí se pro každého a pro každý čas. Osud Slovana i politování hodného redaktora jeho jest známý. Působení Havlíčkovo v Kutné Hoře bylo literatuře naší k veliké škodě tím, že zvláště nižší třída čtenářstva předráždila si příliš kořeněnými jeho spisy žaludek v té míře, že již nechutná jí strava mírnější chuti, třeba byla sebe zdravější a vydatnější. Co tím uškoceno, budou bohužel mít napravovat mnohá léta. — V nižším oboru nežli Pražské a Národní Noviny pohyboval se *Večerní List*. Byl to pravý časopis pro lid. V jiných rukou, nežli v rukou dosti obezřivého a opatrného *Láblinského*, byl by se puzen okolnostmi ještě u mnohem větších zámeznostech octnul. Měltě *Večerní List* více setrvalosti v radikalismu, nežli důkladnosti v rozboru veřejných otázek, čemuž nabýlo

děvu, an: pracovníctvo jeho skládalo se naskrze z mladého lidu nejlepší sice vále, ale bez potřebného přípravného vzdělání. Nad to věnována byla část obsahu jeho veřejnému vyjednávání soukromých záležitostí čili skandální kronice. Radikální amýšlení, jalové rozumování a k tomu veřejný klep — jaká to vnada pro veliké obecnstvo! Po odstranění Liblínského dostala se redakce Chocholeuškoví, čímž Večerní List nikoliv nezískal. Zatím byla nastala doba radikalismu nevelmi příznivá, a když se jednalo o bytí neb nebytí, byl nynější redaktor dosti rozšafný, že co možná podrobil se času. Tím ovšem ztratil Večerní List větší část svých odběratelů, za to ale přetrvál Národní Noviny. Konečně však přece, tuším více pro předešlou pověst nežli nynější tendenci, potkal i jej osud záporvědi, a to právě v tu dobu, když pro valně ztenčený počet odběratelstva další jeho vydávání bylo se stalo pro nakladatele otázkou. — Ejhle, tot věrný obraz působení a osudů tří čelních politických orgánů českých.

Vedle těchto denníků vycházelo v Praze dletem v stejné době dletem po sobě ještě množství jiných politických listů důležitosti podřízené, pročež také žádný z nich na dlouze udržeti se nemohl. Zároveň se zasednutím slovanského sjezdu objevil se *Pokrok*, orgán vládní pod redakcí *Tomkovou*, který dle formátu a plánu chystal se konkurovati s *Národními Novinami*. A však události čerwnové již po půlletí šle krátkému jeho životu konec učinily. — V tu samu dobu pokusili se Frankfurťané tehdejší o založení sobě českého orgánu v Praze, a pokřtili jej *Vlastímil*. Vydavatelem jeho byl *Klídr*, redaktor *Fischer*. Byl to pokus ovšem nešťastný, chatrný ve všem ohledu časopis tento skónal v Pánu číslem dvacátým. — Velkého a prospěšnějšího působení než měly, mohly při tehdejších okolnostech míti *Noviny Slovanské Lípy*, které spolek tento s dosti velikým nákladem počal vydávati, kdyby vedení jejich bylo svěřeno bylo rukou zkušenějším a svědomitějším. Než pod redakcí *Sabiny* a *Fáery* neměly noviny tyto žádného jádra, pod barvou

radikalismu jako potmě hmatalo se tu beze všeho plánu i bez pevně vytknutého účelu. Noviny ty zašly beze vši stopy svého působení koncem dubna 1849 následkem zákonu o tisku. — Pevný, ač příliš vyatřední směr měly *Arnoldovy Občanské Noviny*, orgán to nejkrajnější demokracie, a však pro jejich zásady nebylo ještě půdy v národu našem, a noviny tyto, i kdyby jim nebyl tiskový zákon konec učinil, nebyly by se mohly na dlouze udržeti. — *Seiské Noviny*, vydávané od Tyla ve způsobu z jeho Pražského Posla známém, s tendencí mírnou a chvalitebnou, nemohly vydržeti konkurrencí s jinými různěji vystupujícími listy; již způsob, jakým psány byly, nehodil se pro tuto dobu. — Též *Soatováclanské Poselství*, jehož redaktorem byl dr. Pichl, list poutivého smýšlení, nemoha získati si dostatečného odběratelstva, přinucen byl již koncem r. 1848 odstoupiti z jeviště. — Podobně i *Ranní List*, jež vedl Jirgl ve směru mírném, nepřivedl trvání své přes půl léta. — S větším prospěchem hledal sobě *Krameriusův Vlastenský Deník*, podniknutí to pouze kramářské, obecenstvo na zeleném a vaječném trhu. I ten časopis zašel následkem zákonu o tisku. — Dosti dlouho udržel se nový *Vlastník* pod redakcí *Javůrkovou*, orgán to na ty doby více konservativní než samy noviny vládní, podporou vyšší; nemohl však ani on ujíti osudu svému: nepozorován, jak žil, tak i ztratil se. — *Vesnické Noviny*, vydávané od *Schopfa* pro lid venkovský ve směru konservativním, měly též jen krátkého trvání. — Pokoutní listy: *Soornost* pod redaktorem *Kopem*, *Pozor* pod redaktorem *Švandou* a *Rychlík z Čech* pod redaktorem *Malinou*, nemajíce žádného podstatného základu, zanikly po několika číslech. — Došloť konečně k tomu, že Praha po zapovězení *Večerního Listu* r. 1851 měla zas jen jediné české politické noviny, totiž vládní. Tu stal se ještě jeden a to poslední pokus o vzkrísení neodvislé žurnalistiky: objevil se *Pražský Prostonárodní List* pod redakcí pisatele tohoto článku. Zatím však byla v obecenstvu veškerá chuť ke čtení, zvláště ke čtení novin, tak velice

ochabla, že účastenství bylo až příliš slabé, k čemuž když ještě přistoupily nejnovější změny politické, nemůže se zalíti redaktoru, že v čas opustil pole, na kterém nedovolovaly okolnosti pracovati s prospěchem. — Ještě zbývá učitelní zmínku o *Obecném listu*, jež rada městská vydávala r. 1849 po nějaký čas pod redakcí *dr. Pichla*. Byl to list věnovaný hlavně záležitostem obecním, jak samo již jméno jeho na to ukazuje, a však tak málo vnikl v obecnstvo, že vydávání jeho s velikou škodou bylo spojeno a on sotva půl léta přečkal. Tato jest v krátkce historie české politické žurnalistiky Pražské. Možná že snad něco ještě pominuto, což snadno se dá omluviti; z patrnějších objevů sotva po- hřeší se který v tomto přehledu.

Mimo Prahu zmohly se v Čechách i některá venkovská města na časopisy politické. V *Hradci Králové* vycházel *Polabský Slovan*, jehož redaktorem nejdříve byl *Peláň*, pak *Šrámek*; v *Písní* redigovali po sobě nejprv *Štolc*, pak *Belán* a naposledy *Denk*: *Posla ode Mě*; v *Jičíně* do života vyvolal tamější prezident krajské vlády *Jičínského Věstníka* pod redaktorem *Zlatníkem*. Byl to veskrz úkazové pomíjející, nemohoucí sobě pojistiti stálého trvání. — Po několika jen číslech již zase zahynuly: v *Pardubicích*: *Konstituční Posel*, redigovaný od *dra. Pichla*; v *Písku*: *Prachenský Týdenník*, redigovaný od *Žaluda*; a v *Jindřichově Hradci*: *Ozočna*, redigovaná od *Šrámka*.

Na Moravě počal nejdříve professor *Helcelet* vydávati *Noviny Holomoucké*, v nichž rázně zastával Slovanstvo proti zafixosti Frankfurtistů; brzo však viděl se nucena od redakce odstoupiti. Noviny pak Holomoucké vycházely dále pod redakcí prof. *Hanše* až do nastoupení v platnost tiskového zákona městoem dubnem r. 1849. — V Brně na náklad zemský povstaly *Moravské Noviny* pod redaktorstvím *Klácelovým*, k nimž připojil se oo příleha *Moravský Národní List*. Moravské Noviny přestaly r. 1851, i vychází nyní pouze Moravský Národní List, zabírající se více předměty

praktickými, jako jest hospodářství, průmysl, školství a t. d., nežli politikou, kterou jenom v krátkých přehledech podává. — Jiný politický časopis vycházel v Brně pod jménem *Moravské Národní Noviny*, jejichžto redaktorové byli *Ohéřal* a *Rozehnal*. Noviny tyto dlouho hledaly pravou cestu, aniž mohly ji najíti. V poslední době redigoval je *Ohéřal* sám dosti nedbale, když pak s politikou nikterak se nedařilo, proměnil je na časopis pouze zábavný, čímž ale nevyhnutelné zahynutí jejich neodvrátil.

V Uhřích nemohla vzniknouti žádná samostatná slovenská žurnalistika, tam vycházel pohyb od Maďarů a maďarský zivel potlačoval všecken jiný. *Stúrovy: Slovenské Noviny* zanikly v červnu r. 1848, a vlastenci slovenští museli do vyhnanství. Za času Kossuthovy vlády vycházely pak po nějaký čas v Prešpurce: *Slovácké Noviny* pod redaktorem *Kostelným* docela v smyslu maďarském. V téměř směru držel se *Fudce* z Trnavy pod redaktorem *Pelikánem*. Vtržení císařského vojska do Uher konec učinilo této Kossuthovské žurnalistice. Později vydával *Lichard* ve Skalici *Slovenského pozorníka*. Všechni tyto listy psány byly krajinomluvou slovenskou.

Ve Vídni počal v polovici r. 1849 vycházeti přispěním vlády list poloúřední pro Slovensko pod jménem *Slovenské Noviny*, nejprv vedením *Radlinského*, později pod redakcí *Licharda* a *Záborského*. Noviny tyto snaží se spojovati s grammatikální formou spisovné češtiny dialektové zvláštností slovenčinou, a však s malým toliko štěstím. — Čistě český časopis vycházel ve Vídni již r. 1848 pod titulem *Vídeňský Posel*. Redaktorem jeho byl mladý Moravan *Pytlík*, statečně hájící interesy slovanské v samém to hlavním síle jejich ouhlaavních odpůrců. Časopis tento velmi dobře působil hlavně na nižší třídu Čechoslavenů ve Vídni bytajících. Konec jeho životu učinila říjnová revoluce. — Na podzim r. 1860 vstoupil v řadu české žurnalistiky *Vídeňský Denník* jakožto orgán odhodlaně vládní, pod redakcí *Votky*, dříve spolupracovníka

Havlíčkova při Národních Novinách, nyní zjevně jeho protivníka. Při všem tom, že Vídeňský Denník ze všech tehdejších časopisů. největší zářitel obřázel na interesy slovan-ské a s chvalitebnou horlivostí jich se ujal a zastával, nemohl přece sebrati dostatečný počet odběratelů ku pojištění sobě stálého trvání. Po odstoupení Votkové přejal redakci *Hermenegild Jireček*, který se brzo nucena viděl omeziti Denník na dvě čísla týdně. Ještě na rok 1852 vy- psáno bylo předplacení, které však vypadlo tak slabě, že po několika málo číslech Vídeňský denník běh svůj vzdějši skončil.

Tázáme-li se po výsledku, plynoucího z tohoto přehledu politicko-žurnalistické činnosti české v krátké době politické naší svobody, musíme sice vyznati, že činnost tato nepovznesla se k žádné dokonalosti ideální: se druhé pak strany, když povážíme úplnou svou nepřipravenost na takovou dobu, musí nás překvapiti i to co učiněno. Jmenovitě Národní Noviny, při všech vadách svého redaktora, na vždy zůstanou vzácnou památkou této v literatuře české jediné, nezapomenutelné doby. — Zbývá nám na ten čas toliko trojích novin politických: *Pražské Noviny*, které pod novou redakcí *Šestákových* ničeho v ceně neztratily; *Moravský Národní List* vycházející v Brně, a *Slovenské Noviny* vycházející ve Vídni, a jediné to jest přání, aby časopisové tyto náležitě byli podporováni jak od spisovatelstva tak též i hlavně od občanstva vlastenského, abychom, snad ještě další ztráty v naší již tak ohmezené žurnalistice obávatí se nemuseli.

Pohlédneme se nyní po ostatním, nepolitickém časopisectvu. Jak již svrchu podotknuto, postavila r. 1848 politika do pozadí všechny ostatní zájmy, i byl to rok zvlášť žurnálům zábavným a učeným volní nepřiznivý. Tak náš *Musejník*, který rok před tím byl začal vycházeti měsíčně, v tomto způsobu jen první půlletí setrval; v druhém půlletí vyšly toliko tři svazky, a ty byly z části obsahu politického. Ovšem seděli v tu dobu i redaktor jeho *Vocel* i velká část literárních českých notabilit na říšském sněmě ve Vídni. Již

pak rokem 1848 vrátil se Musejník do staré své koleje, vycházející od těch dob zase jen čtvrtletně.

Zábavné časopisy předbřeznové: *Květy*, *Včela* a *Poutník*, chtěly-li sobě nějakého oučastnění v obecnstvu udržeti, musely nevyhnutelně přidružití k svému obsahu i politiku. Že však nemohly toho učiniti v té míře, jako časopisy výhradně politické, málo jim to prospělo: neučinilyť dosti ani jednomu ani druhému oučelu. Nejdříve odstoupil z jeviště *Poutník*, proměniv se dříve na nějaký čas z měsíčníku na týdeník; *Květy* změnily vícekrát svou podobu: v zmenšeném formátu vycházely od července 1848 pod jménem *Květy* a *Plody* pod předešlou redakcí, v posledním pak čtvrtletí proměnily se v čistě politický *Ranní List*, o němžto svrchu jsme pověděli. *Včela*, která po odstoupení Havlíčkově dostala se do rukou *Sabinovi*, po celý rok 1848 umírala, než se dodělání mohla svého konce. — Na Moravě počali r. 1848 vydávati *Ohraň* a *Klácel* ponaučený a zábavný časopis *Týdeník*, který však zanikl již začátkem následujícího roku. — *Orl* *Tatranský* zároveň se *Štárovými Slovenskými* *Novinami* zahynul v bouři uherské. — Roku 1850 stal se pokus o obnovení *Květy* v předbřeznové jejich podobě pod redaktorstvím pisatele článku tohoto, a však neprospěšný, an ještě politická rozčilenost nebyla se umírněná až k té míře, kde by mysl nacházela obliby ve čtení pouze zábavném. — Také *Včela* znova vzkřísila se, a však neschopnost nakladatele a spolu i redaktora jejího *Kračmera* brzo ji opět pochovala. — Po zahynutí této druhé *Včely* pokusil se čilý, podnikavý *Mikovec* v nový list belletristický *Lumír*, který jakožto na ten čas jediný (!) zábavný časopis český statně sobě sice počíná, a však až posud překonati nemohl nelehkost obecnstva, jaká nastoupila po vyslání politickém. Než doufejme, že chvalitelná vytrvalost vzdor tomu konečného vítězství dosáhne. — Někáký čas vycházel co příloha k Moravským Národním Novinám: *Besedník*, list zábavný a poučný obsahu dosti zajímavého s mnohými vyobrazeními. — Též Vídeňský Denník připojil si přílohu hlavně literárního

obsahu pod titulem *Vasna a správa Hermenegilda Jirečka*, která však jen o nedlouho přečkala hlavní svůj list. — Na Slovensku pak vychází od nějakého času pod redakcí *Hurbancovou* časopis nepolitický: *Pohladi*, a to v nářečí opět jiném nežli jak psány byly Štúrovy noviny a Orel Tatranský.

Roku 1849 objevily se též dva ilustrované satyrické listy: *Šotek* a *Brejle*, které jak to tenkrát již čas s sebou přinášel, předmět svůj hlavně z politiky braly. Šotek pod redaktorstvím *Havlíčka* činil zvláštní přílohu k Národním Novinám; podivno však, že Havlíčkovi, který vtipem plýtlval kde neměl, nedostávalo se ho tam, kde jej nejvíce potřeboval, neboť mdlý Šotek daleko nedostíhoval svého soka Brejle, které pod redakcí *Mosrovou* oplývaly trefnými ráznými nápady, což spojeno s okolností tou, že více klonily se ke straně radikální nežli Šotek, učinilo je v krátkce všeobecně oblíbenými. Šotek skončil na vnitřní slabotu, Brejle vzaly za své pod zákonem o tisku.

V říjnu 1848 objevil se v Praze hudební časopis *Cecilia*, jehož redaktorem byl varhaník *J. Krejčí*. Vycházel týdně s měsíční hudební přílohou, ale neudržel se.

Po politickém nejlépe prospívalo časopisectví náboženské. Vedle *Časopisu pro katolické duchovenstvo*, jenž po povýšení na biskupství svého redaktora *Jirsíka* přešel do rukou *Haeránka* a *Tersche*, kteřížto ze čtvrtletníka udělali měsíčník, pokračuje *Štalcovo Blahověst* neunavně známým směrem svým. V Brně povstal pod redakcí *Procházky* a *Těštky*: *Hlas jednoty katolické*, na Slovensku pod redakcí *Radtinského*: *Cyrill a Method, katolický časopis pro církev a školu*, a krom toho ještě *Katolické Noviny pre obecny ľud*, vydávané v Pešti pod redakcí *Klempy* „od spolku k vydávání laciných knih.“ V červnu 1849 oznámen byl *Zlatovrhový katolík český*, který pod redakcí *Dundákovou* vycházel měl v Mladé Boleslavi. Došlo-li skutečně až na vycházení, nevíme; nemohli jsme se ničeho dalšího o něm dovědět. — Co orgán protestantů českých vydávali *Ráňička* a *Košuth* r. 1849 Če-

sko-bratrského hlasatel, později *Rakůška* sám *Česko-bratrského věstníka*. Oba tyto časopisy byly zapovězeny.

Rovněž zmáhalo se časopisectví paedagogické, nejsoucetlnuto proměnami času. Redakcí prof. *Jungmanna* až posud vychází *Časopis k prospěchu času přiměřených opravd studií gymnasiálních* v jazyku českém i německém. Pro nižší školstvo povstal *Posel z Budče* pod redakcí nejprv *Šumavského* pak *Řeháka*, kterýžto v nejnovější době proměnil se v časopis *Školu* pod redakcí *Havelce* a zdárně prospívati začíná. V Humpolci dosud vychází pilná *Včelka*, jejímžto redaktorem jest *Slunečko*. Bývalý *Přítel mládeže* proměnil se ve *Školník pro učitele diecese Kralové-Hradecké*. *Učitelský Posel*, časopis to dvoujazyčný, jež počal jednoho času vydávati v Praze *Mosig*, po několika toliko číslech zahynul zase. V Brně počal vycházeti *Pravý vychovatel dětí*, zašel-li aneb vychází-li posud, nemohli jsme se dověděti.

Též průmysl a řemesla hledaly sobě orgánů veřejných, které by zájmy jejich zastupovaly. *Ponaučné listy pro polní hospodáře a řemeslníky v Čechách*, od české hospodářské společnosti vydávané, zanikly sice koncem r. 1848, později však začala taž společnost vydávati *Týdenník o polním a lesním i domácím hospodářství*, jehož redakcí měl dříve *dr. Pečírka*, nyní pak má *dr. Kodym*. Na Slovensku vycházel r. 1849 časopis *Žitva, listy pro ľud hospodárski* pod redakcí *Lichardovou*, válka však uherská brzo vycházení jeho přetrhla. — Pražská mistrovská Porada též pro svůj obor hledala zastoupení v žurnalistice. Vydávala nejdrive *Noviny řemeslnické*, jejichž redaktorové byli po sobě *Humhal*, *Kop* a *Černý*; po delší pak přestávce vydává *Týdenník Pražské mistrovské Porady* pod redakcí *Bartošského*. — Krejčovský mistr *Huttar* pokusil se v Praze o vydávání *Modního Listu pro hotovitele mužského oděvu* s vyobrazeními nejnovějších krojů, který však, jak se zdá, již zcela zanikl.

Tímto vypočtli jsme, pokud vědomost naše sáhá, všechny řádné časopisy, vytknuté od nás doby, i abývá jenom zmíniti se ještě o některých spisech pokračujících v neurčitých

lhotách. Z těch zaujímá první místo oblíbený svého času *Pražský Posel*, redigovaný od Tyla. Přestatké sice r. 1849, později však vyskytl se nový běh jeho, a v redakci na místě Tyla, který zatím nastoupil novou divadelní dráhu, uvážal se *Houška*, jenž vede ji v podobném duchu. I tomuto však spisu, který druhdy četné čítal odběratelstvo, přáti by bylo nyní většího rozšíření. *Polcova* pokračujícího politického spisu *Občan a stát* vyšel toliko první svazek. — Humoristické pokračující spisy *Kocourkov* (vyd. *Chocholoušek*), *Paleček druhý* (vyd. nejmenovaný) a *Turek na městě* (vyd. *Pilápek*) zanikly v brzoce z nedostatku humoru. — Pokračující náboženský list *Frostův: Jen s pravdou ven* hlavně vytknul si za úkol polemiku proti novějším plodům francouzské romantiky, které se v ty doby právě začaly přeorodovati též do kroje českého, a bojuje doposavad statečně.

Hnutí r. 1848 mělo u nás dvojí stránku: politickou a národní. V obojí ohledu naskytovaly se mnohé otázky, jenž staly se předmětem veřejného o nich jednání. Hlavně dále se jednání toto v listech periodických, a tu jest přede vším památný *manifest Palackého proti Frankfurtu*. Zvláštních rozborných spisů politických, jednotlivé plátky neb listy vyjímaje, vyšlo v poměru jen málo: nebyloť tu času k chladnějšímu a hlubšímu rozbírání časových otázek, a každý raději za tepla s myšlenkou třeba jen napolo dozrálou na trh spěchal. Čelnější brošurky toho druhu jsou: *O rovnosti jazyka českého a německého v Moravě* od A. V. Šembery; *Otázka o užívání jazyka v Rakousku* od J. Jungmanna, návrh to ke zřízení škol na základě rovnoprávnosti; ministra hřeběte *Lea Thuna: Úvahy o nynějších poměrech hledíc zvláště k Čechám* a téhož spisu *Objasnění* od pisatele tohoto článku, při čemž hlavně jednalo se o to, zdali národnost působí státní faktor, což onen upíral, tento tvrdil; konečně *Pickovy politické zlomky o Čechách*. Do této kategorie náleží také *Uhlářův* překlad *Cormeninových* návrhů ke zřízení obcí v zemi konstituční.

Co se týče populárního poučování obecného lidu o před-
XVI. Roč. Sv. 3.

mětech politických, to rovněž dalo se hlavně novinami a letavými listy; ze zvláštních spisů podotkneme: *Co jest konstituce?* od Rittersberga a Kozáček na Slovensku vyšlý spis: *Slovak rovnoprávný*; pak dvoje vzdělání téhož Thiersova spisu, jedno pod názvem: *Thiers o majetnosti, podal a vlastními přídávky rozmnožil J. B. Malý*, druhé pod titulem: *Listy přítele k přítelkyni o původu socialismu a komunismu*. Ono jest výjimek z Pražských, toto z Moravských Novin.

Do oboru vědeckého vzdělávání státnictví náleží Riegrův spisek *O státcích a pracech nehmotných*, pak *Věsenstoj* od Řezáče.

Kdežto pak proměna státního zřízení za následek měla vydání mnohých nových zákonů a zavedení nových ústav: tož také i literatura obohacena jest novým druhem, jež zahrnuje výklady zákonů a návody k ouřadování. Patrnější do této kategorie náležející spisy jsou následující: *Krátké vysvětlení veřejného přísežného soudu a nynějšího inquisitorního vyšetřování* od J. Vintíře; *Obecní zákon, prstonárodní vysvětlený* od dr. F. Štammy; *Prstonárodní výklad zákona obecního* od Kudly; *) *Vysvětlivatel kolkopního a taxovního zákona*; *Co znamená slovo Berfuč v německém zákoníku trestním* od A. V. Šembery; *Příruční kniha o soudním a politickém rozboru korunní země české* (vydaná od c. k. uvozovací komise soudní); *Naučení, kterak ti, kdož na vyvazovacím fondu v království českém něčeho pohledovati mají, právním svým průchod dání mohou* (vydáno od c. k. ředitelství vyvazovacího fondu); *Příruční kniha k vedení práva čili exekuce* od Vintíře; *Krátké poučení pro veškeré obecní zástupitele po uspořádání obcí* od J. Javůrka; *Nejdůležitější záležitosti obce* od dra. Štammy; *Ouřadování obecní správy* od téhož; *Příruční knížka k uřadování představených obecních* od Špalného; *Rozmluva mezi dvěma četníky v službě*.

*) Vydaný od Moravské národní Jednoty, spolku to povstaleho na Moravě na způsob Matice české.

Prohlášená rovnoprávnost národní a připuštění češtiny do ouřadů svolala množství formulářů ouředních písemností, jakož jsou: *Všeobecný český sekretář a právní přítel* od Konečného; *Formuláře k řádu trestnímu*; *Český sekretář* od Vočadla; *Český právník* od téhož; *Tajemník soudní* od Pelikána; *Vzory nejobyčejnějších výnosů soudních druhé instance ve věcech civilních i správních* od dra. Štrobacha; *Nevybraná česká pokladnice všech v životu občanském užívaných písemností* od Terebelského.

Následkem rovnoprávnosti počaly se vydávati i zákony zároveň v jazyku českém, jakož děje se až posud *Obecním zákonníkem říšským a zákonníkem zemským*. V témž čase vyšel i *Obecní řád soudní a řád konkursní, též i předpis o stručném řízení v rozepích civilních, přeložen* od dra. Štrobacha, dra. Fryče, Erbena, Neubaura a Havlíka.

Jiná část literatury, která při prohlášené rovnoprávnosti nad jiné kvěla, byl obor mluvnictví. Těžko spočítati všechny ty mluvnice a návody k naučení se buď jednomu neb druhému zemskému jazyku, které vyskytovaly se od r. 1848. Patrnější mezi nimi jsou práce *Tomáškovy*, o nichž s částí i v časopise tomto úvaha podána. Jediné Slovensko přispělo pěti mluvnicemi, z nichž Hattalova latinsky jest psána. Obzvláště pak o to všemožně se staráno, kterak by Němcům ulehčilo se naučení se českému jazyku, i vyšlo kromě nových vydání starších grammatik, Burianovy, Liškovy, a zvláště Dobrovského (od Hanky), množství jiných, na praktické metody založených mluvnic, jmenovitě od *Cebuského*, *Čupra*, *Malého* a *Tomíčka*. Nad to vyskytlo se i několik mluvnic jazyků cizozemských: *Podstránsky* sepsal *Polskou mluvnici*, *Hanka* *Počátky ruského jazyka*; *Květ* a *Štír* vydali mluvnice řecké, z nichž dílo Štírovo, podle Káhnera sporádané, přijato jest nejnověji od ministerium vyučování za knihu školní.

Z čítanek a cvičných knih před jinými zmínku zasluhují: *Böhmische Lesebuch für Anfänger von Čupr*, *Deutsche und böhmische Gespräche von J. Procházka*, *Rukověť české a německé konverzační mluvy* od Konečného, *Čechisch-slowakisch*

ſche und deutſche Aufgaben von Hattala, a *Vieſlavanské po-
čáteční čtení* od Čelákovského (polský a ruſký díl).

Do oboru rozborných mluvnických ſpiſů náleží: *Ná-
vodní proprava k mluvnictví* od Bačkory, Šrátkeho poje-
dnání *o náměstkách ſebe a ſvůj*, a pak professora Schlei-
chera v Brně tiſtěný ſpiſek pod titulem: *O ſpisovnej če-
ſtině, odevřený liſt cizozemského linguisty Čechoslovánovi*.
Jako vzácný příklad, kterak i cizozemec vniknouti může du-
cha ſlovaneštiny, jeſt ſpiſek tento povſimnutí hoden; co ſe
vſak týče návrhu jeho, přijmouti do ſpisovně řeči některé
zvláſtnosti mluvy provinciální, o tom již mezi námi tuším bez
cizí pomoci rozhodnuto.

Podobně jako na mluvnice jeſt doba tato i na ſlovníky pře-
hojná. Jmenujeme tuto: *Šumavského ſlovník čeſko-německý*,
Čelákovského dodatky k ſlovníku Jungmannovu, *Spatného
německo-čeſký ſlovník pro hospodáře atd.*, téhož *čeſko-ně-
mecký a německo-čeſký ſlovník řemeslnický* (poſud vyšlo
jen ſevcovství), ſlovník právnícké terminologie od miniſterní
kommiſſe přijaté (*Juridiſch-politiſche Terminologie*), *Karaſſo
německo-čeſký a čeſko-německý ſlovníček pro učedníky, Čej-
kovu lékařskou terminologii*, vydávanou co přílohu k na-
ſemu časopisu, *Slovensko-maďarský a maďarsko-slovenský
ſlovník* od Št. Janoviče, a *Podstránského kapesní ſlovník
polsko-čeſký a čeſko-polský*.

Zvláſtního pozoru doſly vzniklé v poſlednější době ſnahy
o větší k ſobě ſe přiblížení vſech nářečí ſlovanských pro-
ſtředkem ſtejného pravopisu. Škoda že neznáme ani *Brás-
dilova Hlaſu z Moravy o pravopisu vſeslovanské řeči* ani
*Hegerova navedení k těſno- a rychlopiſu pro čtyry hlavní
ſlovanské jazyky*, kterýchžto ſpiſů, z nichž onen tiſtěn jeſt
v Kroměříži, tento ve Vídni, nižádným způsobem v Praze do-
přítiti ſme ſe nemohli. Jmeť takto obmezení toliko na *Šu-
mavského Myſlénky* a jeho *Slovník vſeslovanský*. Co ſe týče
pravopisní ſjednocenosti vſech nářečí ſlovanských, pokládá-
me takovou věc, aſpoň při okolnoſtech nynějších, za ne-
možnou, a každé o to ſe ſnažení za pouhé maření času,

který by prospěšněji se vynaložiti mohl na cokoliv jiného. Jinak soudíme o sestavení slovníka všeslovanského, jakéžto dílo uznáváme za velmi důležité a praktické. Škoda jenom, že základ filologický, na jakém Šumavský dílo své staví, není způsoben vyhověti této potřebě, ano místo ulehčování spíše mate. Kdyby byl Šumavský stavěl na základě historickém, kladá podlé sebe slova pravopisem každého nářečí, znamenitě by tím byl usnadnil přehled; podobnost by tu neméně patrna byla každému, vábnost pak její tím větší, an každý snadno sám ze sebe byl by přišel k těm výsledkům filologickým, které tu Šumavský již hotové podává připraviv čtenáře o zá-
bavu, jaká spojena jest s vlastním se k nim probíráním.

Podstatný prospěch, jaký nám od r. 1848 vyplynul ze svobody tisku, jest že mnohá drahocenná památka ze staré naší literatury, jejížto vydání nepřemožitelnou překážkou byla někdejší censura, mohla nyní směle na světlo vyjít. Tím způsobem ponejprv tiskem vyšla *Komenského didaktika* (nákladem Matice), vzácný tento poklad literární, a *Bartošova kronika Pražská*; tím způsobem možné bylo způsobiti nové vydání *Dalimilovy kroniky* a *Labyrintu světa*. Krom toho podruhé vydána *Lupáčova Historie o císaři Karlovi IV.* a *Jana z Lobkovic naučení synu Jaroslavoovi*. Universita Pražská ku 500leté památce svého založení vydala nákladem svým *Tomáše ze Štítného knížky šestery o obecních věcech křesťanských*, kteréžto vydání uspořádal zasloužilý náš *Erben*. Tím ponejprv do rukou českého obecnstva dostal se onen vznešený mudrc národní, o jehož hlubokomyslných spisech měl dosavad neučenec povědomost toliko z pověsti. *O rozbor filosofie Tomáše ze Štítného* postaral se prof. *Hanus*. Zmínky též zasluhuje polyglotta Rukopisu Kralodvorského vydaná péčí Hankovou (obsahuje úplně překlady: polský od Siemieńského, lužický od Smolera, ruský od Berga, ilirský od Berlice, srbský od Zlatojeviće, německý od Svobody, anglický od Wratislava, vlašský od Francesconiho a některé ukázky překladů jiných). Ukončení svého došlo v té době též druhé, rozmnožené vydání *Jungmannovy historie*

literatury české, s připojenými rejstříky, které však bohužel nejsou od pozdějších doplňovatelů spořádány s takovou svědomitostí, jaké požadovala výtečnost díla samého. Dle velikého toho díla uspořádal Hanka *Přehled literatury české*.

Do oboru národovědy padají následující spisy: *Stará děje národů na zemi uherské* od Intibusa, kteréhožto díla však vyšel toliko jediný svazek; *Staročeské pověsti* atd., v nichž neunavený Krolmus nepřestal pokračovati ve svém způsobu; *Krátká přísloví a pořekadla* od Liblinského, pilná to a uznání hodná práce příčinlivého mladého spisovatele, který první stanovil přísný rozdíl mezi příslovím a pořekadlem, jehož nevšimnul sobě Čelakovský ve svém *Mydrosloví slovenského národu v příslovích* na velikou ujmu spisu toho, který jinak jest poklad neocenitelný.

V oboru věd spekulativních objevil se po celou čtyřletou tu dobu téměř jediný pracovník: professor Hanuš, který sepsal *Nástin duševědy* a *Nástin logiky*. Poněkud, totiž částečně náleží sem též *Soustavní nástin slovesnosti*, sepsaný od pisatele tohoto článku. Sem tam vyakytují se v Musejníku některá pojednání toho druhu jiných původců.

Mnohem bohatější jest literatura přírodopisní, a to dílem za příčinou rozšířenějšího vyučování ve školách. Větší zájsté část spisů z obou tohoto má na zřeteli školy a mladež, jako: *Pečérkovo Vypsání živočichů*, schválené od Výboru pro gymnasiální učební knihy; *Přibíkova Přírodopisní čítanka pro školy i dům*; *Smetanovi Počátkové silospytu pro gymnasia*; *Stručný přírodopis pro slovenské žáky*, vyšlý v Báňské Bystřici; *Krejčího překlad Baumgartnerova silospytu pro gymnasia*; *Krátký přírodopis* od J. V H., jehož vyšly posud tři svazky s četnými obrázky: 1.) o rostlinách a nerostech, 2.) o ssavcích a 3.) o ptácích; *Živočichové v obrázcích*, spis vydaný od Porady učitelské v Budči; *Amerlingova Příruční kniha pro sběratele přírodních*, téhož *Lučba a Přírodněna česká*; *Bačkorovo Popsání nebes* atd. Do řady populárních přírodovědeckých spisů bez vysloveného

určení pro školy náleží: *Amerlingův spis o jedovatých rostlinách v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku; Kodymovo Naučení o žilech, jejich moci a vlastnostech a Malého Sošt a jeho divy*. Vědecky pěstovali přírodovědu se značným prospěchem *Krejčí*, jenžto vydal *Počátky nerostopisu a Obraz Květiny*, spisy to, jenž jasně svědčí o pilnosti a důkladnosti svého původce; *Petrina* ve mnohých článcích *Musejníka* týkajících se jeho skoumání elektromagnetických; pak *Opic* a *Sloboda* co spisovatelé botanik, vydaných na náklad Matice české.

S přírodními vědami ouzce spojené lékařství našlo v poslední době více pěstovatelů než kdykoliv jindy. Ačkoliv posud nepodařilo se uskutečniti vroucí žádosti přemnohých vlasteneckých lékařů zaražením zvláštního časopisu lékařského: nicméně každým rokem vzrůstá počet českých spisů z oboru toho. Vzpomenutí hodni jsou spisové následující: *Boj se smrti neb hlavní pravidla při ohlédce mrtvol, při zdánlivě mrtvých a při křivení. S přídatkem o choleře a jejím léčení*. Od J. K. Peterky; *Kampelíkova rada o choleře*; *Pantův Břichofez porodní a tékož Mor, žltovice, pitomice a ouplavka*; *Pechův překlad Langova Babictví*; *Nejlacinější domácí lékař v tobolce*; *Kodymova Mladá matka*; z oboru pak skotolécitelství *Šurovského Zevnitřní chyby a neduhy koně*. Největší pak zásluhu o české lékařství získal sobě professor dr. Čejka uveřejněním správné terminologie lékařská ve zvláštních přílohách k *Musejníku*.

Též na hospodářství a průmysl obrácen zřetel. Do oboru toho padají spisy: *Sychrův Veleslavin*, vydaný nákladem dědictví Svatojanského; *Filcikův Zahradníček čili návod k štěpařství s připojeným včelařstvím*; *Amerlingovy lučební základové hospodářství a řemeslnictví*; *Kodymovo vzdělání lučby rolnické* od *Stöckhardta*; *Šurovského překlad Infeldova návrhu k dokonalému hospodářství*; *Bedlívý a čistotný hospodář* (v Jindř. Hr. u Landfrassa); *Šamalovo pěstování chřestí čili sparglu*. V oboru řemeslnictví vyskytují

se *Dankův popis pivovárství na spodní kvasnice*. Celou řadu spisů z oboru obchodnického vydal *Škrivan*, jsou to: *Počítárství pro život obecný se zvláštním ohledem na obchodní třídu*, *Nauka o slohu kupeckých listů*, *Český obchodník* a *Směnkárství*. Jiný návod ku počítárství vyšel od profesora *Fæhricha* pod názvem *Počtověda*.

V oboru zeměpisu vyskytlo se množství pilných pracovníků, mezi nimiž první místo zaujímá *Zap*, po něm pak *Neumann*. Větší část spisů zeměpisních psána byla pro školní potřebu. O všeobecném zeměpisu jednají: *druhý díl Zapova všeobecného zeměpisu*, vydaného od Matice; téhož *Základové zeměpisu všeobecného*, schválené od Výboru pro gymnasiální školní knihy; téhož překlad *Wensigova Přehledu oboru zeměpisného*, schváleného za knihu školní; *Základ zeměpisu od Pláského*; *Neumannův Stručný seznam zeměpisných*, sepsaný pro školy; *Zeměkoule v ohledu měřickém* od *Šádka*; *Všeobecný obraz zeměpisu pro slovenskou mládež*, vyšlý v Trnavě, a *Malý zeměpis pro žáky a šachy*, vyšlý v Báňské Bystici. — V oboru zeměpisu speciálního výhradně pracováno jenom buď o celém Rakousku aneb o vlastech česko-slovenských. Vyšly pak: od *Zapa*: *Zeměpis mocnářství Rakouského s dějepisným přídatkem*, a téhož spisu poněkud změněné „vydání školní“; pak *Zeměpis Čech, Moravy a Slezka*; od *Palackého*: *Popis království Českého*, spis důležitý hlavně pro udání v něm přesná česká jména míst, často již třeba v obyčeji zapomenutá; od *Jirečka* *Národopisný přehled království Českého s udáním nejnovějších dat statistických*; od *Neumana*: *Stručný zeměpis Čech, Moravy a Slezka dle nového rozdělení*, pak: *Zeměpis Moravy a Slezka*; od *Štěp. Bačkory* konečně: *Pouť z domova po vlasti*, knížka zřízená pro vyučování na opatrovnách. — Z oboru místopisu vyšlo: *Pohled na starověkou Prahu* od *Vlčkovského*; *Polička, královské věnné město v Čechách*, od *J. V. Michala*, a *Milán a jeho okolí* od *Vyška*. — Sem dlužno připočísti také cestopisy, kterých u nás velmi pořádku vychází. Nicméně zrodila doba tato cestopis jeden původní: *Cesta do svatého Říma*,

kteřouž roku 1846 konal P. Pavel Frey, kapítulár Tepelský. Kniha tato, která jest opatřena mapou a mnohými obrazy, vyšla nákladem Dědictví Svatojanského, i jest to první spis od Dědictví toho latinkou vydaný. Přeskočí, že nedán do veřejného prodeje a toliko oudům Dědictví se dává. My nikterak nerozumíme, jakého zisku tím Svatojanské Dědictví dojditi míní. Krom toho vydala Matice *Putování do svaté země* Rusa Norova překladem kněze Klimeše, rovněž opatřené obrazy a výkresy. Vyšel však posud toliko díl první, a bylo by velmi přáti, aby dlo to nezůstalo dlouho kusé, nýbrž aby v brze i díl druhý následoval. Zmínky zde též zasluhuje *Tomášův Světlozor*, země- a národopisný zábavník ve způsobu téhož *Obrázů světa*, který však již po prvním svazku uvázl.

Nad jiné prospívala v době té literatura historická, hlavně uvolněním tisku od předešlých jeho pout. Jak samo se rozumí, byl to především vlastenecký dějepis, k němuž přiložena obnovená píle. Ovšem nebylo se tomu vyhnouti, aby také ruce nezasvěcené nesáhaly do vážného díla a nečinily z přísné vědy nástroj politického strannictví. Při tom však vzdělávání i dějepis cizí jak původně tak i v překladech. V čele stojí tu *Palackého* národní dílo, jeho české vzdělání historie vlastenské pod názvem *Dějiny národu českého*, jejichžto vydávání počalo v poslední době pomocí Matice. Nevychází pak dílo toto v pořádku přirozeném, nýbrž na první částku prvního dílu následovala hned první a později druhá částka třetího dílu, počínajíc tam, kde končí poslední svazek německy psané historie Palackého. Záleželoť spisovateli velice na tom, aby před jinými na světlo vyšel dějepis doby oné, která jest v historii naší nejpamátnější a nejdůležitější. Tomek vydal nové vzdělání svých dějů země české pod názvem *Děje království českého*. Pro potřebu školní vyšly od spisovatele tohoto přehledu *Dějiny národu českého*, schválené od kommisce pro školní knihy gymnasiální. Dějepis moravský dvojí, jeden pod názvem *Stručný dějepis vlasti moravské* od Bílého v Brně, druhý pod titulem *Stručný dějepis země moravské* od Kypky v Jindřichově Hradci. Krom toho vydal Boček *přehled kni-*

žat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků v markrabství moravském, na způsob Palackého přehledů nejvyšších úředníků v Čechách. Také jednolitě doby naší historie našly vzdělavatelů. Sem náleží *Vymožení Rudolfova majestátu* od pisatele tohoto článku, pak *Arnoldovy děje Husitů a Početi roku 1620 a sledy jeho, čili řádění Jezuitů v Čechách a na Moravě* od A. Vysokomyšského. Oba poslední spisy vyšly z názoru pouze strannického, k tomu pak spis naposledy jmenovaný jest úkaz řídké drzosti nedouka, který bez náležité známosti jazyka a jeho pravidel opovází se nastoupiti spisovatelskou dráhu. Mezi monografie náležejí *Tomkovy děje university Pražské*, *Dějepis kláštera Roudnického* od Pavly, *Život Karla IV.*, vzdělaný podlé Pelcla, a *Život Jana Žižky* od Terebelského. Zmínky zasluhují také *Chytilovy Památky dějů Kojetelských*. Historický pramenopis vyšel jediný, jest to *Codex diplomaticus et epistolarius Moraviae. Opus posthumum Antonii Boček*. — Také *Dějě mochařstvi Rakouského* pořádal Tomek nová vydání. Pro školy pak vydal Neumann *Stručný dějepis rakouský*. — Cizím dějepisem zabývá se *Děje anglické země* od Tomička, vydané nákladem Matice; *Dějepis Německa a Francie* od Štorcha, schválený od kommisce pro gymnasiální knihy; *Přehled dějů francouzských* od Prokopa a Háje; *Dějepis španělské inkvizice* od Žaluda (Vysokomyšského), spis stejné ceny jako svrchu uvedené *Početi roku 1620* téhož spisovatele, a konečně trojí vzdělání *historie Napoleonovy*, jedno obšírnější od pisatele tohoto článku, jedno od Sabiny a jedno od V. Klementa, toto poslední vyšlo v Písku. Z cizích historických děl přeložena je st. *Mignetova Historie revoluce francouzské* a *Lamartinova Historie Girondinů*. *Macaulayovu Historii Anglicka* začal chatrně překládati *Novotný*, vydal však toliko jeden skrovný svazek. — *Krátký dějepis všeobecný* vyšel od Šrámka pro školy. — Z oboru dějpisu kultury zasluhuje povšimnutí *Vocelovo Vytvoření křesťanského umění*. Od dra. *Jana Palackého* vyšel překlad *Guizotova* spisu: *Dějiny vzdělanosti v Evropě*. Škoda, že není překlad dosti

příměřený. — Sem náleží dva *slovníčky pro členáře novín*, jeden od *Klácela* v úplnosti vydaný, druhý od *Rittersberga* pod jmenem *Kapesný slovníček nořinský a konvbrsační* po svazcích vydávaný, pasud neukončený. — Archeologický odbor národního Museum počal vydávati *Archeologické listy* s nákladnými výkresy, jež zasluhují většího občastenství se strany obecnstva, než jakého až posud docházejí. Sem náleží také záslužné dílo *Hulakovského: Shrdcení slov v starých rukopisech*, vítaná to pomůcka pro každého, komu se obrátí jest s písemnými památkami předěšých věků. Také vojenství zastoupeno jest jedním spisem, vyšlým r. 1850 ze státní tiskárny ve Vídni pod názvem: *Navedení k důkladnému a rychlému mravnímu i služebnímu vzdělání pěšího vojáka*.

Z literatury náboženské, která u nás vždy široké pole zaujímala, v poslední pak době mnohem více ještě se rozšířila, můžeme tuto uvéstí objevy toliko čelnější, pomínouce bezčetné množství obyčejných modlitebních knih a duchovních řečí. Povšimnutí zasluhují z oboru dogmatického: *Josefa Fabiána Jádru katolického náboženství* a vyšlý v Holomouci *Katolický katechismus*, oba to spisy vynucovací; z oboru biblické historie: *Biblické příběhové starého i nového zákona pro školy* od *D. a Š.*, *Kreisingrova Biblická dějprava*, *Jana Řádky Biblické děje* a *Úvod do dějepisu zjevení Božího* od *Kotrbelce*; z oboru historie církevní: *Bílého Děje katolické církve*, *Krátký dějepis církve křesťansko-katolické* od *dra. K. Lanyho*, a *Dějepis katolické církve pro gymnasia* od *Douchý a Doorského*. Dědictví Svatojanské vydalo *Životy svatých*. Patristika pilně počala se vzdělávati, čehož důkazem jsou: *Sušílovy spisy sv. Otce apoštolských*, *Patristická enciklopedie* od *A. Řeháka*, a *Sta Jana Chrysostoma věk a spisy vybrané* od *Stárka*. Z oboru duchovního řečnictví zasluhují zmínky: *Špachlova Homiletika*, *Bílého Biblioteka kazatelská*, a *Radlinského Poklady kazatelského umění*. O vydání *Liturgiky* postaralo se Dědictví Svatojanské. *Novotný* vzdělal ve smyslu katolickém *Zschokkovy*

Stunden der Andacht pod názvem *Hodiny náboženského čtení a rozjímání*. Konečně vyšlo v Praze nové, „s pilností přehlédnuté, ponapravené a vysvětlené“ vydání *Bibli české čili Písma svatého starého i nového zákona* podle vulgaty, čímž dávno cítěnému nedostatku jest vyhověno. Vše to, jak viděti, počlo z činnosti strany katolické, a však i strana evangelická, probuzena jsouc rokem 1848 k životu čilejšímu, pilněji než dříve počala pěstovati literaturu bohomluveckou. Čelnější spisy tohoto druhu jsou: *Obrana náboženství evangelického proti křivým úsudkům jinověřících*; *Kancionál bratrský*, vydaný ve Vratislavi; *Zpráva o nynější české evangelické církvi Augšpurského vyznání o c. k. hlavním městě Praze*, a *Procházkův* překlad výše zmíněných *Stunden der Andacht* pod názvem *Křestana pohled domácí*.

Co v této části našeho přehledu jsme uvedli, jest na mnoze pouhé vypočítání spisů bez místnějšího rozboru a hlubší úvahy; toho však příčina jest hlavně ta, že jsme až posud prošli jen vedlejší obory literatury, které sloužíce na větším díle jen denním potřebám, u srovnání s tím, co zvykli jsme nazývati literaturou ve smyslu vyšším, jen málo váží; v následující druhé části teprv probereme se k tomu, co tvoří pravé a vlastní jádro každé literatury; prošedše pak všechny obory písemnictví, budeme teprv moci určití, jak dalece a v čem v celé té době prospěla literatura naše, v čem pokračováno a jaký byl ráz té doby, konečně jaký jest na ten čas stav literatury české vůbec i celé postavení naše národní.

(Dokončení.)

České prvotisky.

Od V. Hanky.

K slavnosti čtyřsetletního jubileum vynalezení knihtiskářského umění 1840 vydal jsem krátké pojednání pod názvem „Prvotisk český a prvotisk polský,“ v čtrnáctém ročníku časopisu musejního str. 77 i násled., kdežto prvotisky české patnáctého věku, totiž od léta 1468 do 1499 dílem posouzeny dílem jen vypočteny byly, což vlastně jen 31 let v sobě zavírá.

Všeobecné, zvlášť latinské tak nazvané incunabule od léta 1440 počínajíce až do léta 1500, zahrnují v sobě šedesáte let, pročez neslušno nebude, i naše prvotisky české na rozšířenější čas ustanoviti, a sice počevadž s nastoupením vlády v Čechách Ferdinanda I. léta 1526 tak nazvaný zlatý věk literatury české počíná, skončíme tímto rokem prvotisky naše aneb dětinský věk knihtiskářství českého, a po dvou a čtyřiceti letech první vyšlé knihy české, za dospěly neb plnolety vyhlásíme. Takto rozšířené inkunabule naše v desíti rozličných místech ve vlasti naší i venku se tiskly, a sice v Plzni, v Praze, v Kutné Hoře, v Benátkách ve Vlaších, v Litomyšli, v Mladé Boleslavi, v Normberce v Němcích, v Bělé, na Vilemově a latinsky ve Vimbergu (Winterberg). Počevadž pak každý i pojediny listek těchto inkunabul vzácen jest, zvlášť když se jím neúplný výtisk mnohdykrát doplniti může, zasluguje to zajisté, aby známost těchto starých tisků se rozšířila, a proto podávám zde snímky písem inkunabul těchto kamenopisně, aby je každý, když mu náhodou

něco takového do rukou přijde, poznati i zachovati mohl. V rozličnosti písma nejbohatější jest Plzeň v sedmeru písma. A sice prvními pěti písmý tištěna byla, pokud víme, vždy jen jediná kniha (1. Historie trojanská l. 1468. 2. Dlabáčův Nový Zákon. 3. Passional, neb životové svatých. 4. Nový Zákon 1475. 5. Statuta Arnesti 1475 a Missal 1479.) Dvěma posledními už více knih se tisklo, tak jako čtyřmi tisky pražskými i ostatními krom kutnohorského i vilémovského, kterýžto poslední vlastně z pražských severinských matrik pochází. Agenda bez let i místa také plzenský tisk jest.

1. Historia trojanska.

Úplné popsání této vzácné knihy jest v časopise našem 1840 str. 77—91. Práce ta má všechny známky prvotního tiskařství. Nemá žádných počtův stránek, žádných kustoďův; žádných signatur, žádného titule. Litery jsou velmi krásné, sazeč, jak se zdá, řídil se přísně dle rukopisu, že nejen stránku na stránku, ale řádek na řádek přivést se snažil, jak to nestejné vyplňování řádkův dokazuje. Každý půlarch jest zvlášť tištěn, jakož to z porovnání papírových znamená snadno poznati. Čtyry půlarchy jsou v hromadu sešity. Takových sešvů jest všech 24 a $\frac{1}{2}$, archů, aneb 388 stran; s listem v prvním sešvu vloženým, 390. Neboť sazeč přehlédl v rukopise jednu stránku, byl tedy nucen, text jedné na obě stránky zvláštního listu vysaditi, aby se to v místo vložiti mohlo. Litery nejsou všudy stejny, v prvních desíti sešvech útlejší, potom hrubší; na stránce 160. a některých následujících pomíchány. Na konci kapitol k vyplnění necelého řádku jest kvítko < podobné i v Dlabáčově N. Zákoně i v Passionalu i zde uvedeném Obsequionale neb Agendě. Popsána v Dobrovský, böhm. Literatur I. 45 i sled. Geschichte der böhm. Sprache und Literatur str. 155 156. a v Časopise českého Museum. 1840 str. 77 i sled.

2. Nový zákon. V čtverci na Strahově jediný výtisk, necelý, pročež jen dle liter a zvlášť pro ozdoby; kteréž se tam nacházejí, za plzenský tisk jej uznáváme. Obšírnější popsání tohoto vzácného tisku vydal J. G. Dlabáč v Aktách

král. české společnosti věd 1816, my zde jen důležitější známky dáme. Papír jest silný i pevný, dosti bílý a hladký; vodní znamení volské hlavy mající nad sebou růži, korunu a kříž s vinoucími se naň hady. Knihy nového zákona rozděleny jsou v kapitoly, ne na verše. Nahoře na každé stránce stojí jméno evangelisty, aneb pojmenování ostatních knih novozákonních. Kapitoly jsou slovy c. ca. aneb *kapitola* poznačeny. Počet kapitol bývá latinským číslem vytištěn, n. p. ca. XXVIII při Matouši *kapitola* XXV tamže aneb slovy, jako: *kapitola cztrnascza poczyna se* atd. Při 51té kapitole v Matouši jest *kapitola pappnascza* místo *patnascza*, a s počátku Marka *Cztenie pospane* místo *poppane* ať místo *od swateho Marka*; tak také v kapitole 16té v Matouši *otec muow* místo *muog*. Popsání od Gottfr. Dlabáče *Abhandlungen der k. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften* 5 Bd. 1816.

3. *Passional* aneb *żiwotowe sw. muczedlikuow* *ADwentus* latinsky jest rzeczeno przigitie Tomu czaſu Proto tak wzdieno jest. Neb se k nam atd. Ve folio 278 listů nahoře znamenáných A. 1. až A xxxx. B. 1. až B xxxx. C. 1. až C. xxxx. D. 1. až D. xxxx. E. 1. až E. xxxx. F. 1. až F. xxxx. G. 1. až G. xxxx a tři neznamenány. Dole jsou znamenány malými literami a sice od *a* až do *z* pak 2 potom od *aa* až do *kk*. po osmi listech, z nichž jen vždy první čtyry znamenány i počítány jsou, po 36 řádcích ve dvou sloupcích. Na předposledním listu začíná 26tým řádkem druhého sloupce registrík dle abecedy a na druhé straně jde až do: *Swata Ludmilla* G. xxij; poslední list bohužel ve všech pěti známých výtiscích chybí. Ty jsou dva v pražské universitní knihovně, po jednom v Lobkovicke, v musejní, a z Bočkovy sbírky u stavů v Brně. Pan Hantsch povídá, že jen jediný exemplář znám jest.

4. *Nový zákon. Przedmluwa swateho. Jeronyma w knihy. Cztenie* 5. *Matuffe*.

Atufs zżidowstwa jakož vrřadu prwni jest položen. teř *cztenie wżidowſtwi* atd.

Pak následuje Evangelium samo: *Matufe 1.*

Niha naroda iezu krísta syna dawidowa syna Abraha-
mowa. Abraham pak wzplodil Yzaaka atd.

Kratší zprávy sv. Jeronýma stojí před jednou každou knihou N. Z. Knihy jsou na kapitoly, ale ne na verše rozděleny. Svrchu nad každým listem jest jméno Evangelisty aneb ostatní knihy N. Z. jsou pojmenovány, a počet kapitol též nad sloupcem postaven. Epištola k Laodicenským jest vypuštěna. Skutkové apoštolští stojí po epištole k židům. Text jest toliko puntíkem rozdělován, a slova rozdělení dvěma čárkami „“. Pro začáteční litery jest všude místo necháno, s tím rozdílem, že spatium, kde se první kapitola knihy začíná, jest větší pro rubrikanta necháno. Papír jest tuhý, bílý a hladký. Znamení papíru jsou volské hlavy, nad nimi růže, koruna, kříž s hady vzhůru se vinoucími i leckdes střelu z ust vysunujícími; šest pohromadě chumků s korunou nad nimi; ku konci jestě jedna pochybná figura se vyskytuje. Celá kniha jest z 52 vrstev i z 209 tištěných listů. List 209 jest z jednoho toliko sloupce, jenž se 30tým řádkem zjevením sv. Jana skonává: *Milost Pana našeho Gezu Krysta se všemi vámi. Amen.* Pod tím na ostrvě visí dva štíty v pravo s *.M.*, v levo s *.A.*, mezi štíty $\propto = 1475$. Dva jen výtisky jsou známy: ve Vídni v dvorní a v Praze v universitní bibl. Popsání v *Ungar's allg. Bibliothek* st. 63 i sled. *Dobrovský Gesch. der böhm. Sprache* str. 208. *F. Novotného Biblioteka českých Bibl.* str. LVIII.

5. *Statuta provincialia Arnesti. In noua plzna 1476 v malém 4°.* Výtisky jen dva: v universitní knihovně a v Lobkovické v Praze, z kteréž poslední připojený snímek jest, v universitní jest to místo červenou barvou špatně vytištěno. Na 60 listech bez kustosů, signatur a stránek. *Dobrovský böhm. Literatur I.* str. 53 i sled. a *Geschichte der böhm. Sprache* str. 207.

6. *Agenda bez místa i bez let.* Posud neznámý český tisk a jak ozdůbky dokazují, které na vyplnění rádkův odříznuty jsou a s ozdůbkami *Historie trojanské* zcela se sro-

vnějšej (tj. první plzenský Nový Zákon a Pasional, podobné, však ne tysamé ozdoby má) také plzenský. Známý jsou jen dva výtisky: v Lobkovicke a univerzitní knihovně v Praze. Sedm vrstev po 8 listech a osmá dvanáct t. j. 68 listů. V univerzitním 3tí a 4tý list chybí. Bez kuzarš, signatur a stránek. První list počíná:

In vigilia epiphanie bñdicció Salis & aque Sacer
dos q̄ est celebratur⁹ missam indut⁹ alba stola & cap
pa accedat ad finistrum cornu altaris et dicat his
tištěno červenou barvou, pak černou Deus in adiutorium
atd. Ještě na 6. listě 4¹/₂. řádků tištěno jest červeně, a vi-
dět, že to nechodilo dobře, pročež všecka ostatní rubra,
jakož i iniciaľky jsou psány, a sice takovou rukou, že podle
ní to písmo řezáno se býti zdá. Na konci stojí: Et sic est
finis huius operis. Že tato kniha pro kostel pražský tištěna
byla, svědčí na str. 21 sp̄ preualeat corā ocellis tuis q̄tus p
te & sc̄tām mariā nec non & sc̄tās. Uitū. Uencefiat atq;
Adalbertum benedictum cum fratribus procopium ludmilla
et omnes factos tuos numerati aulam paradisi mereamur in-
troire saluator mundi — neboť právě ve jméno těchto sva-
tých kostel pražský založen jest. Podle pozdějších vydání
titul této knihy jest: Obsequiale sive Benedictionale quod
Agendam appellant: secundum ritum & consuetudinem Pra-
gensis ecclesie.

7. Missale ecclesie pragensis.

Napřed tři listy latinský kalendář týmě písmem jako
předošlá Agenda s psanými rubry. Potom stojí: Dominica
Prima in Aduenta dñi ad missā Introit⁹. Dle leuani alman &
Jen větší rubra jsou v této knize tištěna a sice na listě 1.
75. 76. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 90. 91. 92. c. 8 a xij. Počty
listů perem dle exempláře univerzitní knihovny pražské
psány současně; c. 8. a c. xij. jest 108 a 112. Potom tři
listy nepočítány Canonu, a po něm zabíva počet fol. 1. atd.
a tištěna rubra 36. 37. 46. 47. 55. 58. 76. 80 a c. 13.
Poslední list jest c. 45. Kniha ta má tedy 260 listů přibližně

bledkého papíru. Znamení v papíře jsou i prosté velké hlavy i takové s křížem, s růžemi, s korunami i s trůny. Před canonem jest v sboru exemplářích list vyřiznut, bývá tam obvykle Kristus na kříži. Na konci jest závěrka jak v snímku níže, kterou zde bez skrácení postavíme. Explicit liber iste fit laus gloria tibi christe Sub anno domini Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo nono feria sexta ipso die sancte Elizabet Orate Deum pro Impressore. A už z posledních slov pozná se tiskárň plzeňský. V musejním krásném initial-kami v barvách ozdobeném exempláři vyřezáno jest předu 61 listů.

8. Život Mahometa a jeho učení. 1498. Archív A. B. C. D. po 8 listech v malé 8ce. Na první a na poslední stránce jsou dřevoryty tohoto proroka představující. Na konci stojí: Tlaczeno w Nowem Plzni od Mikulasse Bakalarze A to Leta od porodu pannenského Tcccclxxxviii Virgo tantoniciis multum celebrata facellis: Virgo quam ungari maximo thure colunt: Hac de gente ortus precor sanctissima: Me opere capto ruero haud finas.

Tento a následujících 9 kusů, ježto unice jsou, vysvobodil sem 1817 od blízké skázy a daroval sem je k svátku mistru svému Dobrovskému, odkudž p. ryt. Neubergerovi a do Museum přišly, a sice č. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 17. a 19.

9. Traktat Tomáše Kempenského o následování Krystá pána. Z tohoto se jen deset listů zachovalo beze vši signatury; počíná pak zlozok ten: „wati pána boha a jemu samému služiti &c.“ na obrácené stránce jest nadpis: „Ze ma každý pokornie smysliti sam o sobie.“ pak následuje „O wozem prawdy“ potom bez nadpisu „Zajiste wden sudny nebudeme tazani &c“ nadpis „O Milowani aceni pisma swatoho“ — O Mudrosti w cizinech naszych“ — „Ze mamé byti hermozny k pokopšení života naszego“ — a na konci posledního listu: „A oym wiece sobie nasyle činiti budels tiem wiece proplewati budels“ — „Leta od porodu panenského Tcccclxxxviii“ Na poslední slova nebylo barvy nadáno, však vtištěné stopy

dobře viděti. Latinského přídavku Virgo &c. na tom jakož i na ostatních není.

10. Počína se Lucidarz O rozličných wietzech jenž su na nebi na zemi Y v wodach

Voh jenž gt byl y bude bez končenie Ten racz nápočatek byti na tiechto knihach A tak jest wtiechto knihach/ vstaweno že mladšy tazaffe mistra Iwe° aby gemu zgewil a zname učinil wsfechny wietzy gēž su na nebi Na zemi Y vvodach Y woblaciech A tiemto knihā diegi swietlost Nebo tzo gest wginych knihach skryto To gt wtiechto Lucidarius oswietil A take gim diegi drahy kāmē Nebo tyto knihy dražšie su než zlato &c.

A tak to běží beze všeho oddělení až ku konci signaturou dole od A až do D po osmi listech; půldruhého jest prázdno, a na předposledním první stránky stojí: Tlaczeno w Nowem Plzni od Mikulaffe Bakalaffe Leta od porodu panenskeho Tccccxxxxvijj.

11. W tomto traktatiku jest položeno o diwiech a ne-
fnadnostech gēž su při te welebne swatosti tiela nasse° pana
gežíše krísta kterež naši smyslowe rozumē osahnuti nemohu
než toliko mame prawu wieru wierziti

Sedm listů v oktavu. Ku konci:

Tlaczeno w Nowem Plzni od Mikulaffe Bakalaffe Leta
odporodu panenskeho T cccc lxxxxvijj

12. Počínase traktat o zemi Swate A nayprwe powiech
Když putnitzy/ chtětz se plawiti do te zemie swate/ wřednutz
v Benatek na morze dokterych krajin a na které ostrowy y
tudijž do kterych miest připlawie se prwe než dogadu do te
zemie swate

Obrázek na dřevě koráb s poutníky představující. Na
obrácené straně: Leta od porodu panenske° T cccc lxxxij
wponděli dne sšesteho miesyotze mage My kniez Mikulaš
kanownik Rzezeníky a Jan miestienin Normberky wygeři
sme z Normberka weymeno božie &c. V oktavu od A až do
D. A šestnáct listů B, C, D po osmi listech, ku konci:

Tlačeno w nowem Plzni od Mikulaffe Bakalare Ato
Leta od porodu panenke^o Tccccxxxxviii

13. Podkonie a Zak. Zachovalo se z nich jen sedm listů v osmerce. V textu jsou nadpisy „Žak“ — „Dvořák“. První list schází a druhý se počíná slovy: „ra se odpovědi: Neb geft tu tak mno^o vtiessenie &c.“ Poslední slova sou: „Y hned sobě pleš pholi. a ktož mi překazy koli: Tomu lze nebude z“ . . . Srovnej Starobylá Skládanie. Díl opozdřený str. 178. Starý tisk má některé varianty.

14. Druhé knížky týmž písmem zachovaly se jen čtyry listy, tak že ani titule jejt udati nemožno, a poněvadž pěkné přřpovídky v sobě zavírá a snad někdy z jiného posud neznámého výtisku doplniti ji lze bude, podáváme zde všecko: „ponešeš až ětli že myliš proktere wiece tobie by se przihodila Protož když tobie vtrhagi modlfe když/ zlořečzie tobio dokrorzecz zklorzečenij dobrořečenje przilož Toho genž se hniewa naucžse obmiečkiti trpieliwoštij Hniewiwošt prchliwego lahodenstwim rozwiež adobrotu Přemož zlobiwošt dobrotiwošt Nepřateli pokoge wffeliku skrownosti vpokog Czi zie zlofti swu dobrotiwošt přemož Take pokoynu myli po hanienie kteraž se diegi zgewug Otewrzi pokoyný frdcem žalosti bezprawie Rana až kolwiek zla ět A budeli otewrzena tehdy paru/ wytahne neb wysuffy: Alé řana/ ktera gest zawřzena ta welmi žierze wmyfl Nebo cžym gi wietze/ przi krzywaš tié wiece rozmahaš to čisto hřiech genžfe mieni řarze ranu Protoz otewři člowieku wdieczne/ myfli a budet tebe mucžiti toczisto/ sňaže zhogi Aneb duchownie kniez řpowiedi nepronefe

Cž zamutišli wnietčzem bratra twe' dofti vožing^o Acž hrzeřlis proti niemu pokanie cžin s nim Acž vrazilłby niekoho milořtiwa včžin geho prořbu Gdi richle k řmierzenij: a vrazu řwemu brzo řadaj milořti Nehleř řpanie lecz obratiřse kupokoji Neodpočiwwag lecz řmierziřle zbratrem řwý neb twym Odwolag ge^o řadořti řpieřřnieyřřie^o milowanie Otwołay ge^o pokoru k milořti: z řadořti pokory polož ře/ přednim A nabořnu myfli proř milořti Yprořycia tebe rad' młlořt od-

puffrieg: a žadagiciemu odpufftienie vkrocen gfa odpuft Potziwoſt yhned obeymi a odpufftienie dobrotiwu przigmi miłoſtiwoſti alaſku Hrzeſſice^o proti tobie neodplatzug wedle winny: wiewa že prziſtij ęt natio ſud Nebudeſ miati odpufftienie gedine lecz daſ ty toczyž odpufftienie A acž on neproſilby a ſobie pokornie odpufftiti nežadalby: acž ſwego hrziechu zlu zwykłoſti nepoznalby a ſwiadomim ale ty zfrdce odpuft a miłoſtij właſtnij wolij poyć Oteymi odrdce bratrſky vraz neb/ vrazenie A tzizie neſſlechetnoſti neſluž nebo nenawiſt dieli a odlucžuge člowieka odboha kterižo hřiech toczyž nenawiſt ani vtrpenim odpufftiefie ani muczedlnitztwě ocziffiuge ſe ani prolitim krwe zhlazuje ſe

Okoy libuy pokoy miluy pokoy ſe wſſemi drž a wſſecky vkrotkoſti a włafce przywin Přípraw ſe aby wiece ginee milował než ſam milowanſy Nebud vpokogi newierny: nebud lechky w przezniwoſti/ Drž wžditzky ſwázek wſtanočinoſti Tiech gěž tie nenawidie pozow ku pokogi

Ozeznaſe twý ale netzizý ſudě: aniž ſtzizie^o ſudu ale zmyſli twe ſámſe mierz Nižadny lepe awiece wiewiedi ne- mož kteraky ty gfy iakož ty gěž ſam ſebe ſwiedó gfy: nebo ſzo proſpieſſno ęt kdyžly zly ačby prawili o tobie by byl dobry: aneb ktera chwala lidſka přiſluſſy kwietzy ač ginak ęt neſ gi chwale: protož wyſtrziehay ſe pochtebenſtwie Wyſtrziehay ſe pokrzyſtwie/: podmrſký ruchě nepřikryway ſwatoſti Kteraky choeſ gmien byti takýž yginý bud Zakó poſluſſenſtwie twe^o yodiewě y chodě twý vkazug Wchodu twě ſproſtnoſt neb oprziemnoſt bud a whybani číſtota Ničehož neſlechetnoſti ničehož chłipnoſti ničehož howadne ſmilnoſti ničehož rozpufftienie ničehož lechkoſti wchodu twě nebud vkazano: nebo skutek hybanie chodu tieſuſocho znamenie geſt myſli Nedaway ginym oſobie diwadla ani ginym mieſta vtrhanie

Eſpoyug ſe lechkym oſobam aniſe ſpoyug neb ſmieſſuy marnotratnym Wyſtrziehagſe zlych/ Warug ſe neſſlechetnych: Vtiekay ſlobywych Zhrzeg nevmielymi zažen od ſebe zaſtupy lidſke/ zwlaſtie toho wieku kteriž ſu hotowi. neb chłipni

khrziechô Spoyse s dobrymi a swatymi nerozdzielnie przitowarziffiſi ſe Ać budeſi towařiſ obtzowanie/ gich budeſ ytznoſti Nebo nebezpečéſtwie geſt przitowarziffiti ſe nayhorſſym Lepſſie ęť gich toćiż nayhorſſych nenawiſt neź towarziſtwo

Awrzy vſſy twogi aby nitz neſſyſſel marneho: nebo marna řeč brzce poſſkvrňuge/ myſl aſnadnie vrazie mrſkymi alziwymi ſlowy A rado w ſkutku bywa tzoź wſlyſſeni powieſt miewa Nebo nižadny newieſicy by tak bylo toćiż by wnenawiſti miel zkterych rzećij powieſtij neberze vrazu Niczehoź zviſt twych nepochazeg/ genź ſtoji w mrzkoſti: ale ty rzeći pochazeyte zviſt swych a z rtuow/ ktereźby nepoſſkwrnili vſſy ſlyſſicie° Nebo marna rzecz marneho toćiż prazdneho ſwiadomie geſt ſudcze/ Cznoſtne° cźlowieka yazyk zgewugęſe takowa myſl doliczugi ſe Odprazdne rzeći vkrot iazyk a marnych ſlow nemilug Nebo prazdna rzecz nebude bez ſudu Nebo geden kaźdy wydati ma počet zrzeczij ſwych Przedgednoho kaźdeho cźlowieka twaŕy ſtanuť ſlowa geho Ktoź zlych ſlow neotlaćuge kſſkodliwym brzy przichazie A/ ktoź naymenſſich nezhrzie knaywiefſſym welmi klopouťze Zagieſte menſſie wina wietożij zpłozuge a ponenahlu roſtu hrziechowae Akdyź ſe newyſſiehamae malych vwelike paad cźinime Protoź menſſich toćiż hriechow wyſtrziehag ſe a kwietcźim/ neprzigdeſ malymi pohrzey a whorſſie neupadneſ Ty rzeći ktereź mluwiſ waźnoſti a vcźeni budte ozdobeney Abudiź rzecz twa bezpotwŕzenie toćiż bezewſſie winy: a koćekawani ſlyſſicych vſićećzna Owſſem/ vće mluwiti newſſecko ale tzoź pſiſluſſie Rezeznaſy coby mluwil atzoby młczel Pŕemyſſley a mluw a w młczeni i wmluweni bud doſpiely Ale welmi rozmyſſley tzo cħeezels/ mluwiti aby nemuſyl odwolati tzo by pŕorzekł Wyſtrziehagſe pŕihod iazyka aniź take zgewna budte vſia twa oćiżma nepŕietele Sprzietelem wđiditzky mley młczenie Wiz pŕiſtup mluwienie a očas wyprawenie rzeć a wyłoźenie Zuotañ wſlowu twé/ miera a wrzeći tve bud waha. Odrzeź pd iazyka ſwego hrzich vŕha . . .

15. Kalendár na rok 1496.

16. Kniha chwal boſkych: Neb kniha ſamomluwienie proroka o Kriſtowi Wſſalmu prwniem wypifuge ſe tzieſtá kblahoslavenſtwi wiečnemu. Červeně tiſtiěno, a pak:

Lahoſlaweny muž &c. černě. V osmerce od A až do V po osmi liſtech, poſlední tři prázdny. Jeſt to celý žaltář, a po žalmech jeſt: Požehnaný pan boh izrahelow &c. Tie boha chwalime &c.“ a „ktožkoli chtze ſpaſen byti nayprwe potřebie ět aby držal obetznú křeſtiansku wieu &c. Ku konci: „Toť ět wiera obetzná křeſtianská kterež nebudeſi každý wiernie a prawie wieriti nebude ſpaſen. Leta T cccc xcix.

17. Poncianus. Propovědi i skutky ſedmi mudrcův. V malě osmerce 239 liſtův; první čtyry v tomto poſud jediném exemplári ſe nedoſtávají. Ku konci „Skonaſe kronika ſedm mudrczuow. W niſto leſt a chytroſt ženſka zgewně ſe wypifuge kterak tzieſarſzowa na paſtorka ſwe^o ſyna tzieſarſzowa: ſedmkrak ſtiwie a neprawie tzieſarzi žalowala: že wždycky byl na ſmrt odfuzen Ale každý den ho geden mudřecz ſwu mudroſtij od ſurti wyſwobodil“

Obſírnější popsání i obsah této knihy viz tohoto časopisu XXI ročník 1847 str. 351.

18. Jana Zlatouſteho O naprawenij padleho a Ze žádný vražen byti nemuož — S počátku ſtojí: Wiktorin ze Wſſehrd Na měſtie naywyſſie^o piſaſe kralowſtwie Čzeſkeho Cztnemu a nabožne kniezi Gyrowi ſſararzi koſtela Matky božije na Luži Pozdrawenie — Leſha wykupeně naſſe^o T cccc xcix xij die Marcij Ex aula regine. Knižka ta jeſt v malém okta-
vnu archů od A do T po osmi, U má čtyry, a opět T ſedm liſtů. Předmluwa zajímá půl oſma liſtů, na obráčeném do-
vátém ſtojí takto: Knihy ſwateho Jana Zlatouſteho o Napra-
wenij padle^o takto ſe počinagi. To da hlawie mee wodu: a očima myma ſtudnici ſiz &c. Na prvním liſtě archu J na obráčené straně: Leta božieho Tyſijtzieho ccccxcv — jako v předmluvě, pak: Meš knieže Giro Zlatouſteho: ne-
yk ſem chtiel: ale iak ſem mohl w Čzeſko obratzeno^o &c. a ku konci

tóto předmluvy opět: Leta Gežiffe Krista ccccxv. — Potom na obrácené straně: Rzehof Hruby z Gelenije vrozené a statečnému panu Mikulassowi z Czernčitz: pozdrawenie. Znase wassi pane Mikulassi dobrotiwość &c. — Ku konci: Vale: Anno domini nostri gezu kristi: milefimo ccccxv. — a na obrácené straně: Počinagi se druge knihy Swateho Jana Zlatousteho: Ze žádný nemuož vražen byti od gine^o než sam od sebe — Na první stránce archu P: Wiktorin ze Wffeherd: Zdenkowi z Posłupitz: pozdrawenije — předmluva zde jest šest listů, a na poslední stránce takto: Knihy s Cipriana kterež gť pfal k Donatowi o potupenij swiata: počinagi se — pak na pátém listě archu R: VRozenee panije Jobantze z Krayku Wiktorin ze Wffeherd Pozdrawenije &c. — a na obrácené straně sedmého listu: druge knihy s Cypriana: w kterychž se wypifuge prawy a gruntownij wyklad na modlitbu panie nayswietiejsij genž se takto počinagi — na nejposlednější stránce: Skonawagi se Knihy čtvery Dwoge s Jana Zlatousteho: Prwnije gfu o naprawenij padleho A druge na tuto řeč Ze žádný vražen byti nemuož než sam od sebe. Cypriana pak swateho teež Knihy dwoge Gedny o potupenij swiata A Druhee wyklad na Otcze náš A to Leta Božieho Ƨ ccccc i.

19. Kničky O řádnem mluwenij a mlčenij mistrá Alberta: kterež geť napfal rzeczij Latinsku synu swemu Počinagi se šťastnie. Poniewadž mnozy w řečech swých pochibuji Aniz̄ kto gť by vmiel swuog iazyk vplnie vkrotiti a zřiediti Jakož pisse swaty Jakub Ze wsseliyaké stworzenie nayskrutniejsijich zvířat y haduow y ptactwa. lidmi muož vkrotzeno byti Ale yazyka člowiečzieho temierz žádný vkrotiti nemož A protož kničky tyto o řádné mluweni a mlčenij složeny su A tak kto chtěe mudře mluwiti a časem swý mlčeti Sfeť slow ma vmieti a jich pilnie powážiti kto tzo a ský mluwiš. proč kterak a kdy rozwažiš, A k wyložení tiech sfeť slow O každé zwašťnie kapitola na tiechto knížkach geť položena.

To jest celá předmluva knížky té, a nyní následují kapitoly těchto šesti slov signaturou dole od A až do D po čtyřech listech; tedy všeho 16 listů. Na posledním listě: A tak tomuto Albertanowi konetz W sobotu po s. Vrbanu Leta xpá 7 ccccij

Jen podlé liter poznáváme že to jest tisk plzenský.

20. Spis o nových zemích a o novém světie. W Plzni v Bakaláře 1504.

21. Rzeč o gedaom kralowiczi gmenem Jozefat. Obyčejně pode jmenem Barlaam známý spis. První list kniha nábožna Genž flowe Barlaam kteružto. Onen weliký dokrov Johannes Damascenus Přeložil z Rzečského jazyka w Latinský A Počína se takto — a sice na listě. ij Tn chwili když se počeli krzešťanec &c. V osmerce od A až do BB po osmi, CC po osmi listech. Listy jsou nahoře malými římskými čísly znamenány od i až do ccij, na obou stranách nepočítány jsou ještě dva listy. Na listě ccij stojí: kniha nábožna A prawie krzešťianska Genž flowe Barlaam W Nowem Plzni Skrze Mikulaffe Bakalarze s pilností tlačená A to Letha Křista Třifaltjeho cccc iij Nalezl sem. že gfu tyto knihy Jana Damascena A ginde nalezá: že toliko přeložil z Rzečské řeči w latinskú. Podruhé v čtverci 1512, po třetí v Praze u Gřijka Dačického 1593.

22. První list O čtyřech stežeyných tznostech knihy W nichžto mnohá naučenije důkladná Kterak drzewnj kněžata A lidé powyšfenij Sami se A sobie poddanee. rzadnie zprawowachu: wypisugij se A poczinagi se takto — Rawij Sfalomun &c.

V osmerce od A až do L po osmi listech, M, kteréž ne dole ale nahoře postaveno jest, po čtyřech. Nad sloupei jsou nadpisy a čísla malými římskými literami na obou stranách od i až do xc. pak jsou nepočítány dva listy s nadpisem: Registrum na tyto knihy. Na konci stojí: Kroniky Římské o čtyřech stežeyných tznostech W nichžto mnohá tznostijnj skutkowe starych k našemu naučenij se wypisugij A gfu třifteny w Nowem Plzni od Mikulaffe Bakalarze Letha

xpa 7 ccccc v. Knihy o čtyřech ctnostech základních tocziz/ o Opatrnosti, o Skrownosti, o Syle a Sprawedlnosti. — druhé vydání tamže u Jana Peka 1529: Wyborná a vžitečná kniha o čtyřech sřezených (místo stejných) ctnostech.

23. Kniehy žalmowee gfu flozenee od swateho Dawida z prorokow naiflowutniegflyeho Kterez rzetlky flowu psalterium Latinie organum Židowsky nablati Česky pak žaltarz W nichžto prorok činiž zmijenu o boštwij křista pana: člowiečenstwij: o vmučeníž: o wskržešeníž o na' neba wstúpenij: o přygitiž k řadu o mukach křieslawych lidij: o dobrodijeníž božskych A o chwalach ge° Anefe žalmow sto a padesát — Bez předmluwy na druhém listě počíná takto: W žalmu prwnijem wypisuje se tzešta k blahoslawenstwij wiečnemu — a hned Lahoslaweny muž &c. — Na sedmém listě archu X: Skonal se žaltarz — Počinagi se pijesni kteréž gfu rozklěniž swetiž pro rozličná dobrodijenije zpiewali panu bohu: chwalitze geho Atiech tsierkew swata vžywa při chwalach božskych wstawicžnie — Prwnij pijeseň gť Izayaffe proroka Genž panu bohu diekuge a geho chwalij z wtieleńije syna geho kterož ge° budoucij tehdaž oznemati račil — Hwaliti tie budu hospodine &c. potom na osmém listě: Tute pijeseň včinił gť Ezechyáš kral yudský když gť powstal znemocy Diehugits pa' bohu dije — At sem řekl vproštedku danow &c. — Na prwním listě archu Y: Tute pijeseň včiniła Anna matka Samuelowa Neb když gť byla nepołodna a zawřkena Modliła se gť panu bohu Y dal gť gij plod a předpowiediene° syna Samuele proroka —

Radowalo se gť srdce me etc. — na listě druhém: Pijeseň moyžišfowa y synow yzrahelských kterož gfu zpiewali chwalitze a dekugitze panu bohu že račil zhubiti nepřateli gich w moři rudem a ge mocnie z gich ruku wyfwohoditi — Pijewayte hospodinu etc. — na třetím obrácené strany: Modlitba Abakuka proroka kterož se gť modlił za ty kterziž nijekdy řaduow pana boha neznagice: y repťanije činija proti jeho milosti znamenagitze eno zlij wřskagi dobreě w tóto swietie Y zda se gim tu hlupěst buch

edpušl medijse prorok — Ošpodine zaslechl sem etc. — Na pátém obráčené strany. Tuto pijeseň složil gešt moyžiš w ništo napomina k prikazani boškym a k zakonu ge° Aby gey znali a przinem ustawiožnie trwali — Osluchagtež ne-besa etc. — Na prvním listě archu Z Pijeseň tato ět trzij mladentzuow kterežto pan buoh z ohniwe pecy wyswobodil žesu nezhyňali Y chwaltje pana boha rzakutz — Obrócekte wšetzka dijela etc. — na druhém listě: Tuto pijeseň pana maria gešt učinila zato dobrodienije: že pan buoh nebesky rackil gij zwolití k tomu Aby byla matka syna geho pana našeho gešlše krista —

Klebij dusse ma hospodina etc. — na obráčené straně: Pyeseň tato ět fyneona knieze u statze swateho Kteryž za dnuow swych Tu k swý žadošé wzal byl odpowied od ducha s°. žeby měl prwe než vmrze pohledietí na pana krista Na kterebož když ět pohlediel chwale boha zazpíjewal rzka — Ynije propuštijš služebníka swe° etc. — na též straně: Tuto pijeseň učinil ět zacharyáš otetz swa° yana kržtitele Když gešt pro nedowieru swu ranien byl od andíela swateho niemotu A když se gešt wšetzko což ge° byl zwieštuge početiye swate° yana naplnilo Otowřew vša swa chwaili gešt boha rzka — Ožehnany pan buoh yzrahelsky etc. — na čtvrtém listě: Když swaty augustin obratzen byl na wijeru krzeštiansku A pokratien od swateho ambrože Z tohoto obadwa pana boha chwaletze tuto gfa pijeseň zpíjewali —

Lo boha chwalime etc. — na pátém: Wijera obetznij krzeštianska etc. Tožwolwiek chće spařen byti etc. — a končí —: Totot ět wijera obetzna kteruž nebudeš kdekoli wiernie a pewnie wierziti nebude možni spařen byti — Dokonal se žaltarz Y tudiež mnohe gine pijesničky porotžkeo Leha xpá Třifytzieho pijetišeho osmeho Od Mikuláše bakaláře w Nowem pizni — Kniha ta beze stran i bez kustostí na prvním listě dole literou od A až do Z tedy 184 listy, z nichž posledni prázny zůstal. Počáteční litery žakmá a písmi jaou barvou připešány.

24. Knihy o gednom Rytieři, genž gešt byl welký Lantferecz. Jest to Jana Mandivilla cesta po světě, tištěna ze starého rukopisu poprvé v Plzni 1510 a podruhé tamtéž 1513. Pozdější vydání jsou v Praze 1576, 1600, 1610, 1796 a 1811. Už pženské vydání 1510 máto rukopisného ty hory *lyez k nam klade: sem k nam.*

25. Nilis ferme vocabl'is (que ad pñoscēdas autōrē sentētiās idonea wideventur) ptermissis: Reuerendus pater Frater Johannes Aquenlis Ordinis minorum de obsequencia Vocabularium (cui⁹ nomē Lactifer) mlt'orum etiā excellentissimō virōrū rogatu Ex oberib⁹ latinitatis studiose emulgens nēstre materno Boemice impartitus est lingwe — Incipit Hauste — Tento wokabularz Lactifer danijm boží / wysšel gešt mezy lidi Od toho znameniteho ottze Bratra Jana božaka z Wodnian Aby Czechowe Y tudijež Slowatzky Latinškee vočiťele / k wzdelanij a ku upewnienij wijery / czísti mohli Czřtutz rozumieti Rozumiegitz potō na včzenij chediti Ažby y nēsmrtednosti / kteráž gešt wijery odpłata došli: A budemli se snažyti / a tento wokabularz spilnostij czísti / mnoha písmā doktoruow swatych rozumieti / y take w rzecz Cžesku wykladati, motzi budē Neb iazyk Cžesky neni tak vzky ani tak nehľadky gakož se nijekterym zda Hagoñst a bohatšwije geho / z toho može poznano býti Ze tzožkoll Rzetzký Czožkoll Latiniē muož powiediene byti To leč y Cžesky A neniye tiech knieh žadnych Rzetzkých ani Latinských / aby w Cžesky iazyk obratzeny byti nemohly Czo se pak hladkosti rzeczi Cžeske dotyče Newijem by tak wymluwnie / tak ozdōbnie / tak lahddnie / wšettko iazykē Cžeskyr powiediene byti nemohlo / yako Rzetzkým nebo Latinským — Slova ta od „Neb iazyk Cžesky nenie tak vzky etc.“ vzata jsou z předmluvy Viktoriā ze Všeřd na knihy sv. Jana Zlatoustého viz č. 18. tam pak dále praví: bychom se toliko snažili: a gedni mimo druhe chwatali: abychom gey wyzdwiħali tudisžby iazyk cžesky hoyny: mnohy: vyřzeny. a sebe swětlořšij widien byti mohli y pulerowaniegšij Niemtzy gichž iazyk tak drřnaty, tak drepnaty a tak ne-

různými gesty že jeden z druhým mluví: nicméně z německé: sobě často krát nerozuměvají a však geý našemu na potupu slyší a tv: tak že y latinika flowa weh wtrufugij: aby vždy iazik gich byl 46statečnigšij a hogniegšij etc. — Na druhém listě jest latinská předmluva neb úvod registrem nadepsána a na třetím obrácené strany začíná Vokabulář a běží v dvanácte knih rozdělen od A do Z pak aa do oo po osmi listech v čtverci, tedy 288. Poslední slovo dvanácté knihy jest Vrica f p pe cor idem Zynzala f p. est prona musca idē culex Komar. — Et hec dicta sufficiant de hys etc. — ku konci: Dominica i cōductu pasce Anno. D.m. ccccc°. viij° Terminatum est hoc opus — Juxta Horaždiowitz degit Jan° qui ista dedit Genuit aquēsis ciuis hūc dans artibus diuis Tisťeno w Nowem (Genž gest místo, take y w dalekých zmiech slyotze slowutnee) Plzni: Skrže Mikulasse Bakalarze A to letha Od porodu panenskeho Tifycijeho. pijetisteho. Gedenatzteho Tu strzedu przed swatym Wawrzyn-tzem Dokonano

26. Kronika o narozenij welikeho alle Macedonskeho Y tudijež o všech skuttzijech gehu Wzala stiafšny konetz W plzni od Mikulasse Bakalarze Letha odnarozenij pana nasseho geżyšse krista Tifytzijeého Pijetisteho trzynatzeho.

Tak stojí na posledním listu, v exempláři universitní biblioteky první dva listy scházejí, a knížka jest v malé osmerce od A až do O po osmi listech P jen dva listy bez poznačení stran a kustosů. Rozdělena jest na 58 kapitol. Na šestém listě archu O stojí: A tak ma konetz alle — Registru na tyto knížky.

27. Wyfocze vmieleho Desideria Erasma Roterodama spis obširny. plnie a dokonale wykladage Otcze nafs / modlitbu nam od krista pozedeřpanu w sedm cžlákuow anebo dijuow / rozdieleny. k sedmi dnuō tyhodne. každěu w krista wieržitzymu k nabožěštwi duchownimu welmi užitelzny a spafytedlny. O. S.Chwala Ma Pan.

Na druhé straně pěkný obrázek na dřevě, Krystus na

křtí, pod ním Jan, Maria, Longin etc. V malém oktavu A. B. C po osmi listech. Na konci: Třílíceno v Plzni nakladem Jana Mantnana a Jana Pecka misofstiany Plzeňskými leti et narození křistova M^o ve^o xxvj.

(Dokončení.)

Kralodvorský Rukopis.

Od V. Nebeského.

Již tomu pět a třicet let, co nejvzácnější tato památka staré naší literatury básnické je nalezena a desáté její vydání leží před námi a úhledná polyglotta, obsahující v sobě celý překlad ruský, srbský, illyrský, polský, hornotažický, vlaský, anglický a německý, — pak ukázky překladu dolno-lužického, maloruského, krajinského, francouzského a bulharského, — rozšíření to, z jakého se, vyjma Kemenského Orbis pictus, tuto knihu opravdu světovou, žádný jiný plod českého ducha netěší. Skvělý zajisté důkaz vysoké ceny, jakou mají tito zbytkové slavní, došli nás z bohatství básnického pradědů našich. Neznáme opravdu příkladu, žeby nějaký jiný plod staré básnické literatury národů novějších takového rozšíření byl dosáhl překládáním do jazyků tak mnohých a rozličných ¹⁾. Pochybujeme, aby se ku příkl. romance španělské o Cidu, zajisté jedna z nejrozšířenějších a nejslavnějších památek básnických druhu podobného, byly dočkaly posud tolikera překladů do jazyků tak mnohých, jako náš Kralod. Rukop. —

S radostí ano i s hrdým citem musíme se vyznat, že všude v cizině srdečně přivítán byl a bezzávistného uznání

1) Abychom se vyhnuli nedorozumění, musíme podotknouti, že se tento náš výrok vztahuje pouze na plody národní poezie, jako ku příkl. jsou sagy skandinávské, Nibelungy Němců, Beowulf Angličanů atd., nikterak ale ne básně do oboru umělé poezie náležející, jako ku př. Dantova Božská Komedie.

a ocenění došel, s lítostí ovšem připojiti musíme, že právě se strany slovanské od muže, ježž věda mezi své výtečníky počítá, krok byl učiněn, aby nám tuto radost zakalil uváděním v podezření drahocenných těchto básní, jakoby byly podvrženy ²⁾. Marná však snaha nedošla svého účinku, hlas tento

2) Míníme tu Bartoloměje Kopitara, jenž sám s nadšením dříve se byl pronesl o básních Kralodverského Rukopisu, že se diviti musíme, jak svůj náhled později tak změnití mohl. R. 1819 napsal o nich (Erneuerte vaterländische Blätter für den österr. Kaiserstaat. Wien 1819. Chronik, pag. 34.): „Bei Gedichten, die sich so sehr durch inneren Gehalt auszeichnen, wie die vorliegenden, ist nur die kurze Zahl derselben das Eine, was man bedauern muss. — In ästhetischer Hinsicht zeichnen sich diese Poesien sammt und sonders durch Natur und Eigenthümlichkeit; die umfassenderen vornehmlich durch den Charakter der Kraft und Grösse, die kleineren oder die Lieder insbesondere durch Anmuth und zarte Innigkeit der Empfindung aus. Anspruchlose Einfachheit, das Lieblingsgewand wahrer Grösse sowohl als echter Naivetät ist auch das Gewand, in dem diese Dichtungen auftreten. Um das Gesagte nur mit ein Paar Stellen zu belegen: ist es nicht so voll anschaulichen Lebens, voll energischer Gedrungenheit und düster prächtiger Feierlichkeit, als ob wir den Dichtervater Homer oder den Bardenfürsten Ossian vernehmen, wenn es im Jaroslav heisst:

„Wie wenn Feuer aus dem Boden sprüht etc.

Es ergreift die Seele, wie ein Nachhall von Assans oder Davids Harfe, wenn hier auch die Böhmen voll kindlich-frommen Glaubens und religiöser Salbung sich in die Worte ergiessen:

„Herr! erhebe dich in deinem Grimme etc.

Neben dem poetischen, besitzen diese Dichtungen zugleich einen sehr beachtenswerthen, historischen und archäologischen Werth. Kurz sie sind sammt und sonders Denkmale eines noch naturgetreuen, kraftvollen, warm und edel fühlenden Volksstammes; der Fund derselben also in jedem Betracht höchst glücklich und für die Böhmen zumal unschätzbar zu nennen.“

Ten samý nadšený chvalořečník se pronesl r. 1837 takto: „Dass über die Entdeckungen in der böhmischen Literatur, von der Königshofer Handschrift (1817) an bis zum Fragment des Joh. Evangelii, auch das Salomonische Glossarium nicht aufgenommen, worin nur 36 Glossen in der Zeile, die übrigen 1500 theils über, theils unter der Zeile angebracht sind und deshalb ungleichen Alters, vielleicht auch neuern Ursprungs sein können, so lange die Zeugen noch leben, baldigst ein genaues Verhör

zaníkl, naleznuv jen malou ozvěnu, a Čech se může s vědomím úplné jistoty těšiti lahodě a svrchované kráse básní neocenitelných a jich slavnému vždy uznání. Každý řádek

vorgonnen werden. Vor Entscheidung dieses Verhörs kann und sollte die wirkliche Kritik von allen diesen Entdeckungen keinen ausgedehnten Gebrauch machen.“ (Gersdorfs Repertorium der gesamten deutschen Literatur Jahrg. 1837, Bd. XIV, S. 183).

Ve spisu svém „Hesychii epiglossista russus“ věnoval své podezřivosti zvláštní kapitolu: „De veterum codicum bohemicorum inasperatis inventionibus non sine causa suspectis.“ Právě tam (pag. 58): „At quid? si eadem suspitione laborent minus diligenter examinatae Glossae (Šalomonovo glossarium v českém muzeu pod názvem: Mater verborum) et ipsae cantilena: Reginohradecenses (!), simillimae Serborum cantilenis prius editis, quarumque non injuria eas credas recentis Bohemici poëtae imitationes.“

Není pochybnosti, že Kopitar svým „Cantilena: Reginohradecenses“ myslil Kralodvorský rukopis. Jak mu ale do péra přišlo slovo *Reginohradecenses*, zdálo to napsal úmyslně neb jen omylem, nemůžeme pochopiti; věděti zajisté dobře, že náš Rukopis nalezen v *Králové Dvoře* (Aula č. Curia reginae) a ne v *Hradci Králové*.

Slovy „Cantilena: Serborum“ naráží na sbírku srbských národních písní, Vukem poprvé r. 1815 vydanou, (Народна српска пјесмарица, издана Вукомъ Стефановичемъ. У Виенѣ 1814—15), z níž p. Hanka některé písně do češtiny přeložil (Prostonárodní srbská muza do Čech převedená. I. seš. V Praze 1817. 12. str. 34.)

Důvodu ani jediného neuvedl Kopitar nikde pro toto své mínění, proto by byla všechna polemika s ním marná bývala, a k tomu velmi nemilá, neboť rád užíval takových zbraní, jakých Pražané v husitských válkách před Karlsteinem, a dobře jeho krajan v tom ohledu o něm pronešl:

Si vinco, si vincor,
Semper stercore tingor.

Jak se zdá byly nedůvodné tyto výroky Kopitarovy spolu také příčinou, že docela směšné a nesmyslné báchorky o vynalezení Ruk. Kralodvorského kdesi v Němcích se roznesly. Zmátl si totiž kdosi to udání, že některé odstřížky Rukopisu toho na špech se našly a spletl si to tak, jakoby těmito špičky vystřelenými Rukopis do kostelní věže vhozen byl. Podobná povídatka se dostala do Ersch-Grubrovy encyklopaedie.

O všech podobných neodůvodněných pochybnostech, co se Rukopisu našeho týče, pronešl se střízlivý soudce a svrchovaný znalec p. Šafařík ve své předmluvě k překladu básní těchto od

Kralody. Rukop. je zajisté i svědkem své autentičnosti a žádná kritika s to nebude, aby vyvrátili jej mohla a Čechům vyvrati jich chloubu a tak roztrhnouti krásné svazky duševní,

hraběte Math. Thuna (Gedichte aus Böhmens Vorzeit. Prag 1845) velmi trefně v ta slova: Fragt man nach dem Grunde dieser auffallenden Anklage, so können wir ihn nicht anführen, denn wir finden ihn nirgends deutlich und bestimmt angegeben: wir sind daher geneigt, das verdammende Urtheil lediglich für den Ausspruch der Kritik oder lieber, nach unserer Ansicht, für den Machtspruch der Unkritik zu halten, und wundern uns nur wenig darüber. Dass Missgriffe und Uebergriiffe der Kritik dieser Art zu keiner Zeit und bei keinem Werke gefehlt haben, folglich auch in unserer „kritischen“ Zeit nicht fehlen durften, und dass sie um so burocker ausfallen, je geistreicher die Gelehrten sind, deren Urtheilskraft, von Trugschlüssen und Irrwahn umstrickt, ein wenig über die Linie der Natur und Wahrheit geht, wissen die Kenner der Geschichte der Literatur; für diejenigen, welche auf diesem Gebiete weniger einheimisch sind, wollen wir nur zwei einleuchtende Beispiele anführen. Der geistreiche und gelehrte französische Jesuit, Jean Hardouin, bewies vor anderthalbhundert Jahren in einem eigenen Werke der staunenden Welt und in mündlichen Vorträgen seinen Schülern, dass die gesammten Werke der alten Kirchen- und Profanschriftsteller, mit Ausnahme von Cicero's Büchern, Plinius's Naturgeschichte, Virgil's Georgica und Horaz's Sermonen und Episteln, den Alten unterschoben und von einigen gelehrten Betrügnern im XIII. Jahrhundert verfertigt worden seien; und der geistreiche und gelehrte Professor an der Moskauer Universität, Michael Kačenovský, lehrte noch unlängst mündlich und schriftlich unter freudigem Zujauchzen eines grossen Theiles seiner gläubigen Landsleute, dass nicht nur die Chronik Nestor's, sondern auch die gesammte Kirchen- und Profanliteratur der Russen aus der vormongolischen Zeit, Ostromir's Evangeliencodex und Svatoslav's Sborník an der Spitze, ein Betrug, ein Machwerk der Mönche und Priester der mongolischen und nachmongolischen Periode sei, unbekümmert um den Schluss, welchen der nüchterne Denker aus dieser Behauptung, möge sie übrigens wahr sein oder nicht, nothwendig ziehen muss — diese Beispiele, statt aller übrigen, vor Augen, wollen und können wir uns auf eine förmliche Vertheidigung der Königinhofer Handschrift oder Darlegung der Beweise ihrer Echtheit schon aus dem Grunde nicht einlassen, weil wir in der Eile des kurzen Lebens viel wichtigere Pflichten zu erfüllen haben, als gegen die Grillen einer pyrrhonischen Kritik ein Denkmal ängstlich in Schutz nehmen, welches, nach unserer lebendigen Ueberzeugung, das Gepräge seiner Abkunft für jeden Urtheilsfähigen und Unbefangenen deutlich an der Stirn tra-

jimiž, abych řekl, duch poesie smítlivý spojil prostřednictvím básní těchto Čecha nejen s bratry svými slovanskými, nýbrž i s národy cizími, u nichžto snaha jeho jinak se často setkává s odpořem a s neuznáním. I na tu stránku klademe jakousi váhu, přesvědčení jsouce o pravdivosti aneb alespoň užlechtilosti slov Rückerta, pravícího: *Weltpoesie ist Weltversöhnung*. Zdá se, že výrok tento, ač jen v míře malé i Kralodvorským Rukop. se osvědčil, když povážíme, jak jej ku příkl. Němci přijali a uvítali, ohledu ani neberouce na tisíciletý spor a boj mezinárodní, jenž i v básních těchto rázného a silného ohlasu našel, — když vidíme, že jeden z nejurputnějších nepřátel našich, M. Hartmann, přiváben kouzlem mocným, jenž v starých těchto písních spočívá, některé z nich výtečně do němčiny přeložil. Máť zajisté krása něco smítlivého do sebe, bohužel jen že útlý svazek její s to není, aby odolati mohl fanatismu a nenávisti, a že i líbezná zvuky, jimiž Ruk. Kralodv. slavné druhdy jméno české v mysl a paměť jiných národů přivedl, často přehluceny byly křikem nepřátelským.

Utěšenější pohled nám poskytuje Kralodvorský Rukopis tím, že se již opravdu stal všeslovanským a tak nám slouží za svazek vzájemnosti literární mezi kmeny sbratřenými. Radosné přijetí, jakého u nich došel, je nám svědectvím patrným, že všickni kmenové slovanští ve zbytcích starého básnictví českého našli též i památku ryzí poesie všeslovanské z doby, kde ten samý duch, ještě nezměněný a nepodmaněný vlivem cizím, vanul v nich ve všech, bližších ještě jsoucích jedné a též kolébky své a žijících, abych řekl, ještě v duševní nedilnosti pravoslovanské. Srb vidí, že ten samý zdroj

gend, unseres ängstlichen Schutzes durchaus nicht bedarf. Wir überlassen demnach getrost die Königinhofer Handschrift ihrem Schicksale: möge sie ihre Sache vor der unpartheiischen Mit- und Nachwelt selbst führen, und beweisen, ob sie eine Schöpfung der Wahrheit, wofür wir sie halten oder eine Ausgeburt der Lüge sei, wofür sie einige ausgeben. (I. I. p. 38). Srovnej také: *Älteste Denkmäler der böhmischen Sprache* von P. J. Šafařík und Fr. Palacký. Prag 1840. p. 207 und 208.

čisté poesie národní, jenž posud u něho nevyprahnul, i u nás se přýštil, Rus slyší zvuky podobné, jako se v jeho Igoru ozývají a utěšené luhy písní národních, jež příroda sama svíží krásou odívá, sem a tam tou samou čerstvou barvou posud prokvítají na znamení jedné a též původní tvorčí síly básnické, jakáž druhdy u všech Slovanů se nacházela, u nás jako i u některých jiných kmenů ale pohřbích záhy vymizela, že nám jen zbyla ještě stará její památka a utěšený pohled na ni v šeré minulosti, jako na háj zelený a čerstvý, jenž se krásně rozprostírá za polem dalekým, krví zbroceným a rumy pokrytým, na němž poesie jen málo stinných odpočinků poskytuje.

Co jediná taková památka starého národního básnictví našeho, původního a ryzího, a co ušlechtilý obraz duševního života praotců našich musí nám býti Rukop. Kralov. pokladem nejdražším, z jehož bohatství se nejen s hrdým citem těšiti nýbrž i s prospěchem velkým kořistiti můžeme a máme. Pročež nemůžeme dosti žehnati šťastnou náhodou, kteráž nám jej objevila, a muž, jež za prostředníka při tom vyvolila, zůstane zajisté na vždy ve vděčné památce v srdci národu českého.

Jak smutný byl před tím pohled na starou naši literaturu! Když se jiní národové honosili skvělými úkazy starého svého básnictví národního, nemohl Čech se ničím vykáhati než plody tak nazvaného školského nebo umělého veršování, kteréž co do látky i do formy ráz cizích vlivů na sobě neslo. Nedá se sice upřít, že tento druh povšechné západo-evropejské poesie u nás krásně vzkvétati začal a plody některé vydal rovnať se mohoucí k podobným u jiných národů, přece však jim scházelo jádro národní a ráz původní; a jak brzo byl nadějný tento vývin pohromami rozličnými přetržen! Míjíme dobu na konci 13. století, z které se nám arci bohužel jen samé zlomky zachovaly (Alexandreis, některé legendy etc.), jichžto vybroušená a ušlechtilá mluva, bezouhonná forma a znamenitá obratnost o vysoké dospělosti ve vzdělanosti jich původců svědčí, žal zbuzovati musí

nad nepřítelů osudu, nám je porouchavšího a nad smutným osudem vlasti naší po zahynutí rodu Přemyslova a pod vládou zmatků plnou dobrodruha Luxemburského, jenž na osiřelý trůn český dosedl, kteréžto pohromy jak se zdá byly hlavní příčinou úpadku ušlechtilé se vyvinujícího básnictví českého, z kterého se nikdy zase nezotavilo, vyjmouc jediné píseň nábožnou či duchovní a některé úkazy doby nejnovější.

Nalezení Ruk. Kralodvorského utěšeně smutný tento pohled proměnilo; — najednou se otevřela před okem radostně žasnoucím krásná doba právě národního básnictví, svěžího a plného síly, jádra a života bujně kypícího. A šťastnou shodou se to stalo právě v dobu, když srdce českého národu, po tolikerych strastech jako v spánku smrtelném utuchlé, znovu živějším tlukem hýbati se počínalo, jako by ve skřehlé jeho údy nový život se byl vdechnul. Účinná láska k vlasti rozhřívala zase mocně srdce česká a pružila činnost obětivou; mužové ducha bohatého hýbali národem zmalátnělým, zakládali se ústavové jako české Museum co pokladnice národní, středisko lásky vlastenecké a zrcadlo k poznání sebe samého a k uvědomění národnímu, a více jiných mohutných činitelů účinkovalo k způsobení blahého toho převratu. Co před tím učená snaha z dávnověkosti české dle domněnky samých synů vlasti jen jako zajímavou skamenělou palaeontologií života nyní vymřelého na světlo vynesla, to najednou oživilo, ovanuto jsouc nově probuzenou všemocnou láskou k vlasti. S radostí musí každý Čech na krásnou tehdejší dobu prvního čilejšího a omlazeného života národního si spomenouti, na dobu, plnou nadějí, blouznění a horování nadšeného, když, abychom jeden z nejznamenitějších úkazů uvedli, pěvec nadunajský, — nyní již v nebi slovanském, jím samým tak krásně a divně líčeném, přebývajícím — nadšeným svým duchem, často silou proroka hřímajícím, poprvé horoucí a mohutné své písně v srdce žalem a láskou, studem a hrdostí trnoucí zapěl a se slavným svým: „Stáj nohó“ novověrce do ohromné své církve všeslovanské uváděl.

V tu samou dobu mladistvého entusiasmů, toho nej-
mocnějšího činitele v životě dějinném a duševním, padá také,
nalezení Rukop. Kralodvorského. Jak blaze a hluboce on na
vývin a směr národního našeho života a literatury působil a
trvale působiti bude, zná každý, kdo bedlivým okem jej stí-
dil a význam a cenu jeho pojmuti umí. Vyskytují se za-
jistě všude stopy zárodkující a oživující síly jeho. Dána
nám drahocenná tato památka z šeré minulosti jako na po-
silu a útěchu. Sláva, s jakou všude přivítána byla, obrátila
pozornost národů na jazyk a mladistvou snahu naši a uslech-
tilá lahoda a svěží původnost básní nalezených naklonila
mnohé srdce k jazyku, v jehož zvuky oděny byly, ano
mnohý, jenž zmalátněl chudobou naší, naději na vznik a
zdar vlastenských snah stratil, jimi zase okřál a vřeleji
přilnul ku své národnosti, druhdy takovým bohatstvím básni-
ckým se honosící a vydatší plody svědčící tak znamenitě o
síle, uslechtilosti, čistosti a jádře původním duševního života
kmene svého. Jak docela jiný obraz podávaly nám písně
tyto o vzdělanosti, pěstě a vůbec o stavu národa našeho
a jeho života duševního v dávnověkosti, než jaký předpo-
jatí a z příčin rozličných stranní kronikáři, jak domácí tak
cizí a za nimi mnohý učený nám vyličili. Jaká útlost a jadr-
nost v cítění a myšlení, jaká souměrnost a uslechtilost ná-
zoru světa! Nepotkáváme se tu s příšerami a jalovými vý-
tvory vybujnělé fantasie, strativší míru ve pojímání a slučo-
vání světa skutečného a nadsmyslného, ani s věrou v slepě a
hrůzně působící moci temné, pořádek mravní a zákony světa,
svévolně rušící. Vše v uslechtilých písních těchto je jasné,
ladné a souměrné, žádné mlhavé a všechnu lidskou míru pře-
sahující postavy se tu nevyskytují, ani hrůzné a kruté vášně,
zrada a lest, což k. př. germanské pověsti tak krvavými
činí, o nichž sám Gervinus praví, že jich hlavní živly jsou
lest slabého proti násilí silného a žádost po výboji, zlatě a
pokladech.

Vedlo by nás to příliš daleko od cíle, kdybychom chtěli
utěšenou tuto stránku Rukop. Kralodv. obšírněji rozebrati

a mimo to je látka tato tak bohatá a důležitá, že by zvláštního rozboru zasluhovala. Kdo názor světa a celý způsob cítění a smýšlení a vůbec celý soubor živlů duševních, jaké se jeví v básních dotčených, porovnal s pověstmi a starými výtvory básnickými jiných národů, radostně a jistě byl překvapen jasností a souměrností — svěžestí, ouřlostí, a plností duševního života, jaký se v Rukop. Kralodvorském zrcadlí. Nám se zdá, že nejlíp tu jeho vlastnost naznačíme pojmem *souměrné čistě lidskosti*. Proto také nemohou básně tyto nikdy zastárnouti; jak dlouho lidské srdce cítiti bude, zůstanou svítlím plodem, jako by se byly právě teprv zrodily.

Ušlechtilá tato krása musela čilému srdci radostnou pomůlkou býti, aby vše a věrně přilnulo k národnosti, kteráž takového něco zplodila, musela rozechřáti lásku k jazyku, který svou ohebností a svým bohatstvím schopen je lahodným zvukem odříci city a smýšlení takové. Dějiny domácí, na jedinou ozářené čarovným světlem básní těchto a literatura vlastenská, jimi obohacená způsobem nejutěšenějším, musely se státi každému Čechu milejší, a jistě nemálo přispěly drahocenné tyto zbytky k oživení nejen lásky k vlasti a jazyku, ale i k oživení chutí a snahy po hlubším jich obou poznání a proniknutí, poskytující k tomu podnět líbezný a co do jazyka i látku bohatou a ryzí. Znamenitý byl opravdu vliv Kralodv. Rukopisu na obohacení, správnost a ohebnost mluvy, zvláště básnické, kteráž se tu čistě a nezkaleně jako ze zdroje čerstvého prýští; mnohé krásné a ryzí slovo, mnohý obraz, výraz a obrat původní a rázný vešly ze starého toho pokladu do živého oběhu a jistě ne bez působení jeho dospěl jazyk náš k té lahodě a bohatosti a plnosti, jakéž v některých plodech novějšího básnictví českého obdivujeme, na kteréž i tím blaze působil, že svou původností a ryzostí jemu dal směr a barvu národní, že je vedl jako ke zdroji živému právě poesie, bohužel sta let zasypanému a jen sem a tam v písni národní prorážejícímu. Můžeme směle tvrditi, že po celý ten čas staletý, co pramen tento zapráhnul, v sadech básnictví českého květ a

listí opadalo a jen píseň národní jako svíží trávnická žedost tuto poněkud oživovala, jak ale zase prýští se počal, utěšenější zeleň a nadějně puky vyrážeti začínaly. Smutný to úkaz, že celá tak nazvaná vzdělanost středověká, ze západní Evropy k nám donešená na stromě národního našeho básnictví co plodný štěp ujmouti se a ovoce chutné vydati nemohla. Litovati musíme, že mohutný onen nával duševní ze západní Evropy přirozený a ústrojný vývin našeho básnictví přetrhl, že z vlastního jádra růsti nemohlo, jak ku příkladu u blaženého v tom ohledu národu řeckého. Kdyby se byly bohaté a čisté zdroje jeho slily ve velebný proud, jaký u Hellenů je epika Homérova a kdyby i u nás takový mohutný proud, přirozeným a širokým během sta let tekouc duševním životem, jej byl zúrodňoval a kojil, k jak utěšenému vývinu byloby naše básnictví dle úkazů, jaké nám Kralodv. Rup. podává, muselo dospěti; — tak ale štěp cizí ujmouti se nechtěl a strom sám zkrněl. To rozvažujice nemůžeme dosti vysoko stavěti cenu Kralodvorského Rukopisu, co jediné památky ryzí naší poesie národní; považovati jej musíme za poklad neocenitelný, za zdroj oživující, z něhož okráti by měl duch náš, pakli původní tvorčí síla básnická v něm ještě docela nevymizela. Jako se Homéros nazývá biblí národa řeckého, můžeme i my slavné zbytky Kralodvorského Rukopisu v šetrné lásce chovati co svou malou světskou biblí básnickou, ačkoliv je co do rozsahu myšlének a co do bohatosti názoru při vši horlivosti vlastenecké v roveň staviti nemůžeme s praotcem poesie řecké, jenž takřka celý duševní život Hellenů jako v zárodku a zrcadle v sobě zavíral a spojoval, což nyní ovšem již nemůže u nás Rukop. Kralodv. několika svými listy.

Považujeme to za povinnost vlasteneckou a věc pro nás velmi důležitou, abychom z pozůstalosti ač skromné z bohatství dědů svých kořistili co nejvíce a ji pěstovali s největší láskou a šetrností. V tom ohledu nám ovšem ještě mnoho práce zbývá, a budeme muset ještě vynaložiti mnohou horlivou snahu, než se budeme moci rovnati k jiným

národům, kterak oni pěstují staré své památky, za nimiž co do ceny a důležitosti opravdu náš Rukop. Kralodv. nestojí. Tak ani ještě nemáme velkého kritického vydání jeho se všemi přípravami a propravami vědeckými; o jiných potřebách pomlčíme.

Aby se aspoň něco málo stalo v oboru tomto, odhodlal se spisovatel k článku tomuto s tím účelem, aby se konečně stal přehled toho, co posud o Rukop. Kralodv. psáno a bádáno je. Hlavní tedy snaha naše čelí k sebrání a sestavení literární látky, posud sem a tam roztroušené, aby se tím ukázalo na velké mezery a základ poněkud položil více však podnět k hlubšímu a všestrannému bádání dal. Již však napřed se musí podotknouti, že kořist z práce té tak veliká nebude, jak by se při důležitosti Ruk. Kralovského a za dlouhý čas, co se z něho těšíme, očekávat mohlo a mělo. Hlubších a samostatných náhledů o něm opravdu jen málo pronešeno; potkali jsme se pokračující v práci své sběratelské namnoze jen s opakováním toho co několik výtečníků u nás o něm vyřklo a ustanovilo. Okolnost ta činí práci sběratelovu nemilou; musíme pilně a snažně hledati v knihách a časopisech mnohonásobných a rozličných bez naděje, že mu z toho nějaká kořist vydatnější pojde, a krom toho nedostatek pramenů mu často takové překážky v cestu staví, že při vši bedlivosti sotva jakou takou úplnost docítiti může, což zajisté při článku podobném, jehož hlavní úkol je snášení a připravování látky, je vada znamenitá. Však přes to přese všecko odvážili jsme se k sepsání tomuto, aby alespoň pokus se stal, jehož i nedostatky prospěti mohou tím, že podnětem k bedlivému a všestrannějšímu hledání a pátrání jiným budou.

Vytknutá tu povaha a úkol vyměřený článku tohoto mají mu zároveň sloužiti za omluvu, když daleko za požadováním zůstane, jaké se při vysoce dospělém stavu nynějším literární historie na sepsání podobné činiti může a obvyčejně také činívá. Pro hmotnou práci snášení látky a pro mezery znamenité v dosavadních o Kralodvorském Rukop.

bádáních nemůže dospět k souměrnosti a k úplnému se zmocnění látky a ladnému jí urovnání a proniknutí duchem vědeckým, jak to pravá literární historie požaduje, aniž také z příčin nahoře uvedených může se honositi úplností jakéhosi literárního a bibliografického repertoria, ačkoliv jinak na vady a nudnosti takového holého lešení často přece trpěti musí pro množství citátů a to často nepatrných, jimiž článek tento místy zaplaven bude. Nemí však možná na ten čas, kde se teprv jakási proprava učiniti musí, věcem takovým naprosto se vyhnouti, je-li i pozornost a snaha článku tohoto na strany rozličné a velmi rozmanité obrácena býti musí, též okolnost jedna, kteráž mu tuze na ujmu jest. Musí se totiž do oborů nejrozmanitějších pouštěti, aniž mu možná, jednu stránku úplně probrati a vyčerpati.

Tak ku příkladu nemůže se nikterak docela prominouti kritika vydání a textu, úkol to rozsáhlý a těžký. Jiný zajímavý a důležitý obor, do kterého by hlouběji náš článek vniknouti měl, je tak nazvaný epický kruh, totiž soubor skázek a pověstí z mytického pološera starých dějin našich, z něhož národní básnictví, tedy i skladatelové našich písní látku svou vážili. Kruh tento pověstí a skázek je jako básnická předsíně historie a má znamenitou důležitost, poskytující bohatou látku duchu básnickému, z níž sta let čerpá a k níž se vždy zase vrací, jakoby jej kouzlo nezpět vábilo do tajemného oboru duševního toho pražívota, v jehož mytickém šeru děje a báje, svět nadsmyslný a pozemský divným způsobem splývají. Jsou to jako pratyry duševního života národa a zdroje, z nichžto plyne básnictví jeho. Kdo se chce o důležitosti oboru toho přesvědčiti, ať si spomene na mytickou dobu Hellenů. Celá jich epika a skoro celé jich dramatické umění výhradně z něho svou látku braly i v dobách nejpozdnějších, ano celý duševní jich život na něj se opíral a ve všech vrstvách jím proniknout byl. Takové důležitosti nemá arci náš pravěk mytický pro nás, již proto ne, že mu schází význam náboženský a že duševní život našeho

národu z velké, ano z největší části ze živlá cizích se vyvinul. Uvedením u nás křesťanství a mnohonásobnými styky, spory a návaly cizími postrčen byl do pozadí, ano ani se nám o něm známost úplná nezachovala, poněvadž nebyl utkvěl v písmu a jiných památkách.

Též důležitá stránka byloby aesthetické rozebrání krásy Kralov. Ruk.; v našem však článku najde jen malého místa, a to z příčin rozličných. Předně je úkol náš hlavně literární, více k věcem čelící, a mimo to obvykla nyní literární historie, v celku jen málo hovíc směru aesthetismu, při starých památkách pro množství jiných potřeb a otázek méně se pouštět do rozebírání jich krásy, než jich obsahu věcného.

Při Kralov. Rukopise byla by to skutečně zbytečná práce, ze zákonníka aesthetického dokazovati a dotvrzovati patrnou a vítěznou jeho krásu a stavět se za prostředníka mezi členáři a pěvce, jenž *srdce k srdci píše*. Můželi filosof říci, že je pravda snadná, může ještě s větším právem krásovědec na to spoléhati, že je krása snadná, jmenovitě tak přirozená, nelíčená a svíží, jakou básně Kralov. Ruko. vynikají. Není opravdu třeba pitevním nožem rozbíratí ladné tyto plody, pod nímž by snadno utlý svůj život vydechly.

Vytknuvše takto povahu a úkol článku svého, vyměříme ještě cestu, jakouž kráčet budeme. Podáme nejprve popis a zevnější historii Rukopisu Kralovdorského (jeho nalezení, vydání rozličná, překlady, kritiku jeho textu a všeobecné o něm úsudky), pak rozebereme obsah jeho, jak se na dějinách a skázkách národních zakládá a konečně se pokusíme vylíčit povahu jeho básní a jich význam a postavení v naší literární historii.

Jak vůbec známo, dopřál osud štěstí a slávu nalezení nejvzácnější této památky staré naší literatury básnické výtečnému a velezasloužilému našemu Václavovi Hankovi, jehož vlastenecká horlivost a bedlivé šetrnosti ke všemu, co kdy národ český vyvedl, zachování, na světo vynesení a vydání nejedné památky drahocenné po pradědech svých

děkujeme. Zásluhy jeho v oboru tomto musí vlast česká a vůbec slovanstvo vděčně uznávati; patřítť zajisté nejen mezi nejčinnější, ale i nejšťastnější pěstovatele starožitnin našich, jimž hned z mládí síly své s horlivostí neunavenou obětoval. Šťastnou náhodou setkala se také horlivá tato snaha jeho s dobou a poměry velmi příznivými.

Byly totiž tenkrát, když Hanka své síly národní literatuře a slovanské vědě obětovati začínal, po ukončení ohromných a krvavých válek a po utišení bouří oněch, celou Evropou až do všech hlubin státního a společenského života otřásavších, vřelejší láska k vlasti a hlubší ovědomění národnosti, jichž moc a síla v pohromách oněch slavně a vítězně se byla osvědčila, ve všech srdcích procitly, a s jinou snahou vědeckou znova probuzenou, oživila také péče vlastenská o staré památky a o vše, v čemž se ryzí duch národnosti zrcadlí a čímž národní tento cit posily a ukojení najíti mohl. Blahodějné toto hnutí duševní mocně také národ český proniklo. S horlivostí a obětivostí ušlechtilou zasazoval se nejeden muž vysoce postavený a vysoce vzdělaný o ústavy a prostředky, jimiž věda vůbec, zvláště ale hlubší poznání vlasti a vřelejší láska k ní probuzovány a pěstovány býti měly. Jeden a to nad míru důležitý plod blahého onoho procitnutí vlasteneckého a snahy humanitní doby tehdejší je národní naše Museum.

Když se o Kralov. Rukop. mluví, musí se i o ústavu tomto velkolepém zmínka státi, nejen pro tu okolnost, že Ruk. tento sám mezi jeho nejkrásnější poklady náleží, a že osoba nálezce úzce s ním spojena jest, nýbrž i pro velkou jeho důležitost a blahý vliv, jaký měl na pokrok ve vědě a na probuzení citu a vědomí národního.

Dle rozsáhlé a velkolepé myšlénky šlechtitných a vlasteneckých jeho zakladatelův mělo česk. Mus. všechny duševní zájmy vlasti naší v celém jich rozsahu v sobě spojovati a se státi ohniskem lásky k ní, její pokladnici a obrazem jejím co do minulosti a přítomnosti jak v duševním tak v přírodním ohledu, v kterém se národ sám poznávati měl a podnět na-

oházeti k hlubšímu uvědomění sama sebe a k čilejšímu životu duševnímu. V něm se mělo vše ukládati, co kdy duch a příroda ve vlasti naší znamenitého a krásného zplodily. Velkolepá idea, na které Museum naše založeno je, zbudila ve vlasti blahodějnou horlivost ve slídění po památkách duševní činnosti pradědů našich. Vlasteneckou takovou horlivostí vynikal nad jiné tenkráté výtečný náš Hanka, jenž hned z počátku, požívaje zvláštní přízně šlechtetných hrabat Šternbergů (Kašpara a Františka) a slavného Dobrovského, v kruzích, v kterých hlavně myšlénka našeho Musea se zrodila a provedla, se pohyboval a duchem velkých oněch, vlast a vědu nadšeně milujících mužů vykojen a podněčován byl.

Vřelá jeho láska k jazyku mateřskému a šťastný pud vedly jej k oboru, v němž si nejen znamenité zásluhy o národ náš získal ale i daleko a široko slavného uznání došel.

Vlastenecká totiž horlivost jeho těžko to nesla, že všickni téměř národové se již honosili památkami staré své literatury, jmenovitě básnické, ozdobně vydanými a důmyslně vykládanými, a že jen Čechové posud ničím podobným vykázati se nemohli. Obrátil tedy všechnu snahu a péči mladistvého ducha k starým pokladům duševní činnosti otců našich, jsa v chvalitebném tomto počínání svém podporován slavným mistrem Dobrovským, jehož vděčným žákem se nazývá a za jehož duševního dědice dílem se považuje.

S neunavenou horlivostí prohledal všechny sobě přístupné knihovny Pražské a dílem i venkovské, pátraje zvláště po zbytcích staré naší literatury básnické, obor u nás tenkráté velmi zanedbaný, a v krátkém čase snesl tak velkou látku, že jí pět dílců svých *Starobylých skládání* vyplnil, jež rokem 1817 vydávati začal; podniknutí to při tehdejších poměrech z příčin jak materialních tak vědeckých těžké a nesnadné a s ohledem na to zajisté záslužné. Již ve sbírce té mnohý dosti zdárný plod básnické činnosti předků našich na světlo vynešen byl, nejkrásnější však ještě v staleté své

tmě a zapomenutosti pochován ležel, až šťastný pěstovatel starožitností našich bohatý poklad ten nalezl. Kdoby štěstí a slávy z toho poslé mužů výtečnému srdečně nepřál a nepřisvědčil zesnulému příteli jeho, V. A. Svobodovi pravěcímu, „že to považovati může za odměnu dobře zaslouženou za vřelou svou lásku k řeči mateřské a za šlechtelné nadšení pro všechny památky duševní činnosti pradědů našich, že právě jeho štěstí vyvolilo, aby skoro náhodou našel to nejlepší, co důmyslní předkové naši básnili a co neustanulo ve víru vše pohlcujícího času.“ Výrok tento spravedlivý opakovali výteční dva mužové naši, — Palacký a Šafařík, onen v kritice druhého vydání Kralodv. Rukop. (Wiener Jahrbücher. XLVIII. str. 138), tento v úvodu k překladu básní těchto od hraběte Math. Thuna (Gedichte aus Böhmens Vorzeit, verdeutscht von Jos. Math. Grafen von Thun. Prag, 1845. str. 6.)

Podáme tu v krátkosti, jak se šťastné toto vynalezení událo:

V září roku 1817 navštívil p. Hanka přítele svého p. Sklenčku, měšťana a právního v Králové Dvoře a prostřednictvím jeho seznámil se s p. Pankraciem Borčem, tamějším tenkrát kaplanem. U oběda v rozmluvě o pohromách, jakých město to zástupy Žižkovými a velkým požárem roku 1450 utrpělo a čímž mnohá krásná starobylá památka Králové Dvoru zahynula, podotkl p. Borč, že ve sklepe kostelní věže pod kruchtou mezi starými papíry a jiným haraburdím také některé stěly z dob husitských se zachovaly. Horlivý Hanka hned s přátely svými tam spěchal a probíral se v neladu složeného tu haraburdí. A tu právě se mu poštěstilo nejdražší klénout starého našeho básnictví nalezti, dne 16. září 1817. ³⁾ V prvním okamžení sám ani

3) Kromě básní dotčených nalezl tu p. Hanka ještě jiné rukopisy, jako pergamenový žaltář z 15. stol. a zlomek pergamenového rukopisu obsahu hvězdářského. Uloženy jsou nyní v Českém muzeu, kamž je p. Hanka daroval. Třicetiletá památka

nevěděl, jaký poklad v rukou drží; podle písma a formátu a jímých známek myslil, že to je zlomek nějakých latinských modliteb, až ze tmy věže do světlého kostela vstoupiv v nalezeném pergameně čisti začal a viděl, že to český psáno. Horlivě se dále v starém písmě probíral, až poznal, jaký klénot mu štěstí do rukou dalo. Nadšen četl první zlomek (báseň o vyhnání Polanů z Prahy) přítomným, několika úředníkům a jiným vzdělcům, kteří s radostným záplem poslouchali a jak Svoboda praví „cíce kynutí osudu, že právě poctivý tento horlivec našel, co sta let tu v zapomenutí leželo, darovali mu utěšený poklad tento.“ (Kralodvorský Rukopis. V Praze 1829. str. VIII. 4)

Bohužel byl nalezený poklad jen malý zlomek velkého druhdy kodexu. Samo sebou se rozumí, že Hanka všemožně se pídil po zbytku drahocenného zlomku, aneb aby alespoň něčeho o předešlých osudech Rukopisu v Králové Dvoře se dověděl. Jmenovitě se dotazoval u ctihodného starce, bratra tehdejšího děkana Puše, aby snad na nějakou šťastnou stopu v tom ohledu přišel. Snaha jeho ale bohužel vedla jen k smutnému výsledku. Nejen že žádné stopy o dřevních osudech vzácného rukopisu nenašel, z které by se byl mohl nadíti, že snad přece někde zbytek jeho se vyskytne, ale i mnohé události a okolnosti svědčily, že drahý klénot navždy zmařen jest. Starý Puš totiž se pamatoval, jakoby asi v prostředku druhé polovice minulého století byl u kostelníka té-

nalezení Ruk. Kralodv. slavila se v Králové Dvoře dne 16. září r. 1847 besedou, v které se blučně a srdečně také na slavného nálezece spomínalo. Vydána tenkrát také knížka (Věneček uvít třicetileté památce nalezení Rukopisu Kralodvorského. Slaveno dne 16. září 1847 (v) Králové Dvoře. Od Jana Č. Brdičky, Kralodvorského. V Praze. str. 32.) obsahující ve formě novelky krátký popis té slavnosti a některé básničky, mezi nimiž také jednu od záhy zemřelého syna nahoře uvedeného p. Slenčky.

4) Jak všude známo věnoval p. Hanka neocenitelný klénot tento našemu národnímu Museum, a kdyby ústav ten jednou přestal, hraběcí rodině Sternbergské, jejížto praděd jeden, hrdinský vítěz nad Tatary, v Rukopise tomto tak oslaven jest.

hož kostela, v jehož věži Rukop. náš nalezen byl, viděl podobnou knížku, domníval se ale, že u něho v požáru, kterým Šindelářská ulice Králové Dvoru popelem lehla, shořel, neb snad i jiným způsobem na zmar přišel. Chodil totiž kostelník tento, svého řemesla zámečník, často do sklepa věže dočtené pro staré železo, při čemž arci papírů a pergamenů také nešetřil ⁵⁾.

Musíme tedy vděční jsouce za to posud s malým zlomkem výtečné této zbirky starých písní národních se těšiti, kojíce se naději, že snad časem více z velkého bohatství básnického předků našich na světlo přijde. Můžeme se domýšleti, že tato sbírka nebyla jediná, ano nese na sobě dosti jasných známek, že sama z jiného rukopisu je přepsána, jakých zajisté více stávalo, a to z věků rozličných ⁶⁾. Důkazem toho je jinde nalezený a o tři sta let starší zlomek

5) Lucian Siemieński dává na konci svého překladu polského (Królowdowski Rękopis. Kraków 1836) zprávu, že Lukáš Gołębiowski našel před několika lety na vazbě jedné knihy z XVI. stol. část Kralov. Rukop. velmi důležitou, nenacházející se totiž ve vydání p. Hanky. Ukázal prý Goł. šťastný nálezek Kazimírovi Brodzińskému a poslal přepis části té po poště p. Hankovi do Prahy; list však nedošel jeho rukou. O záležitosti té povídal r. 1835 Brodziński p. p. Hankovi a Mich. Wiszniewskému v Karlových Varech a slibil, že požádá Gołębiowského o jiný přepis. P. Luc. Siemieński dokládá, že neví, zdali drahocenný ten úlomek do rukou p. Hankových se dostal. Pohříchu se nedostal a zdá se skoro, že celá ta věc na omylu nějakém se zakládá, neb, jak se p. prof. Koubek domýšlí, na literární mystifikaci. (Časop. č. Museum. 1838. str. 414). L. Gołębiowski poslal sice r. 1832 některé staré kusy, prosou a veršem sepsané p. P. J. Šafaříkovi do Nového Sadu, ten však je hned p. Fr. Palackému do Prahy poslal, kterýž zásilku dostal, neb dal něco z ní vytisknouti a odvoláním se na p. Šafaříka a Gołębiowského. Zlomky Ruk. Kralovského však mezi tím nebyly.

6) V ten smysl se pronesl p. Šafařík (Gedichte aus Böhmens Vorzeit p. 18.) Praví: Da es in der Natur der Sache liegt, dass diese Sammlung nicht die einzige ihrer Art in Böhmen sein konnte, indem einige Gedichte derselben, sicheren Kennzeichen nach, nicht unmittelbar aus dem Munde des Volkes aufgefasst, sondern aus andern Handschriften abgeschrieben wurden.

Libušina Soudu, píseň pod Vyšehradem a jiný starší přepis Jelena, nacházející se na kuse pergamenového listu. 7)

7) Zlomky tyto chovají se nyní s Rukop. Kral. v českém Museum 1) *Proná*, slavný totiž Libušina Soud, zbudil velkou literární hádku, jejíž akta až do roku 1840 sahající úplně se nacházejí v knize nad míru důležité: *Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache: Libuša's Gericht, Evangelium Johannis, der Leitmerritzer Stiftungsbrief, Glossen der Mater verborum, kritisch beleuchtet von Paul Joseph Šafařík etc. und Franz Palacký etc. Mit Fac-simile's. Aus den Abhandlungen der königl. böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften. Prag 1840.*

2) *Druký* (píseň pod Vyšehradem) našel nebožtík Josef Linda na desce staré knihy r. 1816. Vyšel poprvé tiskem v: *Starobylá Skládání*. Památka XIII. a XIV. věku z nejvýznamnějších rukopisův vydaná od Václava Hanky. V Praze 1817. 12. str. 206. (str. 200). Po druhé s výkladem smyslu, slov a forem od Dobrovského v jeho: *Geschichte der böhmischen Sprache und älteren Literatur*, von Joseph Dobrovský. Ganz umgearbeitete Ausgabe. Prag 1818. 12. str. 408 (str. 106). Tenkrát ještě arci Dobrovský nepochyboval o pravosti písně doležené, později ale zbudilo v něm divné vyskytnutí se Libušina Soudu skoro chorobný skepticismus, zavrhl nejen Libušina Soud, evangelium Sv. Jana, píseň pod Vyšehradem, ale i o samém Rukopise Kralodv. nevrle se pronosel: *Die Königinhofer Handschrift hab ich mir noch gefallen lassen, aber jetzt sollen sie mir Ruh geben, Nemůžeme se v širší líčení té záležitosti tady pustiti, jen co se písně pod Vyšehradem týče, musíme tady uvéstí. Zasloučnu Dobrovský totiž, že John Bowring mluví vydání anthologii českou v překladu anglickém, napsal mu zvláštní list, aby jej varoval před některými podezřelými, a jak se domníval, podvrženými starými památkami českými; praví v listu svém: Talia sunt Elegia amantis sub Vyšehrado, — quam ego ipse, antequam scripturam diligentius examinarem, historiae linguae Bohemicae p. 109. inserui et exposui! Novi jam auctorem, quem tibi nominare possem. Poéma hoc abruptum circa annum 1816—17 confectum membranae veteri atramento satis recentis descriptum mihi oblatum me ipsum fefellit.* (Časop. česk. mus. 1832. II. str. 242).

3) Přepis Jelena nalezl okolo roku 1823 nebožtík J. Zimmermann, scriptor při c. k. universitní knihovně v Praze, na desce starého rukopisu. Jestliž to prostřední sloupec tří-sloupcového listu pergamenového; na zadní straně je napsána známá milostná píseň krále Václava. Rukopis sám starší než Kralodvorský; Dobrovský jej staví před r. 1250, p. Fr. Palacký (Wiener Jahrb. sv. 48 str. 150) do doby od r. 1240—do 1250. Jungmann ve své historii literat. č. II. vyd. str. 17. č. 15.

Všechny tu uvedené památky náležejí od oboru původního básnictví národního, jak formou tak obsahem z oela se lišícího od plodu pozdější poesie české; — pročež se vším právem nyní vůbec zároveň s Rukopisem Královským vydávají, s nímž do jednoho oboru patří.⁸⁾

S vlastenskou radostí, jen tím zakalenou, že tak malý zlomek zlobě osudu ušel, vrátil se p. Hanka s drahoenným pokladem svým do Prahy a čině horlivé přípravy, k jeho vydání, sdělil jej přátelům svým a literatury národní, jmenovitě slavnému Dobrovskému; srdečnému příteli svému V. A. Svobodovi, tenkrát professoru v Jindřichově Hradci, písemně zprávu podal o šťastném svém nálezu. S mladistvou horoucností zahorel nadšený Svoboda pro krásu a svéžest básní těchto a jal se hned do němčtiny je překládati z přepisu a převedení do novější češtiny, jež pro něj Hanka byl učinil. Také do latiny je chtěl přeložiti, od čehož ale upustil, což skoro litujeme, neboť on právě se svou podivu hodnou obratností v starém tom jazyku byl schopen, mistrně těžký úkol ten provést. Překládání do němčiny se poněkud protáhlo za příčinou delšího pobytu Svobodova ve Vídni, kam

mezi r. 1190—1210 (1?). Nebožtík Zimmermann odloupl z desky dotčeného rukopisu ještě více proužků takových, kteréž mu však vltř otevřeným oknem, kde je sušil, unesl. Milostná píseň krále Václava vyšla poprvé tiskem v Starobylých skládáních svaz. V. str. 220. Literaturu o písni této, již ohromnou, sestavil A. von der Haagen ve IV. sv. svých „*Minnesinger*“, kde o králi Václavovi jedná. (Nemám knihu při ruce, nemohu tedy místo řádně udáti). Za časů novějších snažil se prof. Haupt v Lipsku dokázati, že píseň ta solva starého původu je, ačkoliv výslovně nepraví, že je podvržena. (Berichte über die Verhandlungen der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften in Leipzig. VIII. ročník 1847. str. 257.) Tím tedy i na Jelenu a Ruk. Kralov. poněkud podezření uvrženo. Na ten čas pustíme vše tu mimo sebe, jako vůbec i o ostatních, v poznamenání tomto uvedených památkách jen povrchně se zmíniti můžeme, ponechávajice sobě obšírnější o nich pojednání na jiné místo.

8) To samé ovšem neplatí o milostné písni krále Václava. Stoj však i ona třeba tam, byť i jen z pouhé zdvořilosti ku králi,

se byl odebral ke zkouškám pro stolicí klassické literatury na universitě. Zde sdělil také básně R. Kralodvorského důmynsinému prof. Meinertovi, který, o nálezu p. Hankově se dověděv myslil, že to asi bude překlad neb následování německých minnesingrů, o jiném však se přesvědčiv, pojal úplně cenu a význam písni těchto, což později článkem svým o nich v Hormayrově archivu dokázal. Tou překážkou a jinými obtížemi protáhlo se na světlo vydání Ruk. Kral. přes celý rok. Zatím arci podána zde a tam o něm zpráva a návštěví. P. Hanka sám sdělil v II. dílu svých Starobylých Skládání (v Praze 1818) na straně X. „překlad ortografie z rukopisu Kralodvorského,“ umístiv tam větší část zlomku básně o vyhnání Polanů z Prahy v původním pravopisu, Svoboda o něm dal předběžnou zprávu ve Videnském časopise: *Erneuerte vaterländische Blätter* (1818. str. 52); Linda v C. k. privilegovaných Pražských Novinách, jež redigoval, vypravoval krátce způsob jeho nalezení s připojením ukázky z Čestmíra a Vlaslava. (ročník 1818. str. 115.)

Také Srbské noviny, tenkrát ve Vídni vycházející, podaly zprávu o jeho vynalezení (v dodatku k číslu 87, roku 1818) a překlad básně o slavném turnaji (v dodatku k č. 89 téhož ročníku).

Nejdůležitější však zmínku o něm učinil Dobrovský v druhém vydání své historie literatury české (v Praze 1818), zvláštním dodatkem k ní (na stránce 385 — 390) pod záštitou slavného svého jména do učeného světa jej uváděje. Slova jeho, že Ruk. Kralodv. nade vše vyniká, co se posud ze starých básní našlo, musela pozornost všech přátel literatury k němu obrátiti. Ustanovil také stáří jeho, klada jej mezi 1290—1310, původ básní některých ovšem postavil do doby starší. Též o obsahu stracených částí Rukopisu Kral. podal domněnku, že totiž první kniha bez pochyby obsahovala rýmované básně nábožného obsahu, druhá snad delší básně a celá třetí, jižto kus se zachoval, kratší nerýmované písni národní. Želeje nenahraditelnou ztrátu největší části rukopisu vypočetl, že jen v třetí knize 50. básní na zmar přišlo.

Velmi dobře pojal také Dobrovský hlavní a takofka stežejný ráz a povahu básní Kralodv. Rukop., že jsou totiž národní písňe (jak on praví: *der Ton des nationalen Volksliedes ist in ihnennicht zu verkennen*), náhled to později od některých jen na ujmu pravého jich pojmání z části opuštěný, dle našeho zdání ale jediné pravý. Také jich aethetickou cenu slavný kritik několika slovy naznačil, chvále jejich něžnost a líbeznot, lehkost slohu, čistotu a přesnost jazyka, jadrnot a spanilost. ⁹⁾

Než přikročíme k vypočtení a vylíčení rozličných vydání básní našich, bude zapotřebí o rukopise samém něco pověděti.

Jak již tu podotknuto a vůbec známo zachována nám jen malá část Rukop. Kralodvorského. Složen byl původně z vrstev po osmi listech, z nichž se jen dvě a ty necelé na nás dostaly; — z první totiž šest zadních listů, (první dva až na úzké, asi s palec široké dva proužky jsou uštířeny); z druhé vrstvy pouze předních šest listů, poslední dva chybí. Máme tedy z celého druhdy silného kodexu jen *dvánácte celých listů a dva úzké proužky* ¹⁰⁾, na nichžto se nám jen několik

9) Poznamenání mluvzopytná, kteráž on, nejslavnější tenkrát slavista, připojil, jsou znamenitým důkazem, na jak nízkém stupni tenkrát u nás filologie slovanská stála, že věci, nyní ovšem již vůbec známé, vysvětlovati musil. Kdyby byl mohl, považující jenom stránku jazykovou, tenkrát podvrhnouti básně takové; byl by to musel býti opravdu nejen velký básník ale i znamenitý filolog. Zdali jsme takových v tu dobu mnoho měli, rozsoudi snadno každý sám. Srovnej co v tom ohledu s potahem na Libušin Soud pp. Šafařík a Palacký napsali v: *Älteste Denkmäler der böhm. Sprache*. Na str. 176.

10) Jen v prvním vydání Ruk. Kralodv. r. 1819 dal p. Hanka na str. 120 proužky tyto vytisknouti. Kdyby se mělo časem kritické a velké vydání básní těchto vydati, musely by ovšem i tyto porouchané zlomky v něm místa najíti. V dosavadních vydáních, nepřipravených pro potřeby vědecké, byly by arci zbytečné. Velice litovati musíme, že se nám báseň o vyhnání Polanů z Prahy v úplnosti nezachovala, snad by se odstranily odpory mezi zlomkem jejím a vypravováním Kosmovým té události, jež p. Tomek v *Časop. česk. Mus.* 1849. II. str. 20 vytknul.

slabik, smyslu nedávajících, zachovalo. Podobných proužků několik našel p. H. také na stělech co křídla ¹¹⁾).

První ze dvanácti celých listů začíná: *rn les*, s čímž zbytek poslední řádky proužku druhého: *sie wez* souvisí a nám nyní kusý začátek zlomku básně o vyhnání Polanů z Prahy (Oldřich a Boleslav) činí (*sě v čern les*,). První proužek obsahuje až do 16. řádky první strany konec básně, jak se zdá, obsahu epického, čehož důkazu nám býti může další nepřetržená řada básní podobných v Rukop. Kralodv. a mimo to některá zachovaná celá slova, jako *konēm*, *silnu* atd. Na řádce 17. též první strany zachovaly se litery „*lanov i vih*“, nápis to básně, již zlomek ve vydáních se obvyklejše Oldřich a Boleslav nazývá. P. Šafařík doplnil z domyslu nápis ten takto: „*O pobitié Polanów i vyhnání z Prahy*“ (Gedichte aus Böhmens Vorzeit. na str. 19.) Báseň sama začínala: *Zwola B(oleslav)*. Zaujímalá tedy kromě nám zachované části ještě tři a půl strany rukopisu. Z toho patrně, že se nám větší část její stratila (112 řádek); máme z ní totiž jen 46 řádek (61 veršů). Jelikož poměr mezi počtem řádek v Kralodv. Ruk. a počtem desítlabičných veršů epických, v nich obsažených, je jako 3 : 4, ztratilo se nám z té básně 150 veršů. Byla by to ovšem těžká a v celku snad marná práce, z několika slabik a slov na prouzcích o chodu básně samé něco vypátrati. Patřilaf s předcházející do 26. kapitoly III. knihy celého rukopisu.

Udáme nyní obsah rukopisu jak daleko se nám zachoval:

List I. str. 1. jak již podotknuto zlomek básně o vyhnání

11) Tyto odřizky se šípy daroval p. Hanka nebožt. knížeťi Rudolfovi Kinskému. Spisovatel článku tohoto neviděl jich, p. Hanka ale ujišťuje, že náleží k našemu kodexu Kralodvorskému; nebylo však prý možná, z kusých písmen se dodělati nějakého smyslu neb jen domněnky, co asi obsahovaly. Z odřizků těchto se dá zavírat, že náš rukopis z části již dávno k úrazu přišel, a pakli jinak v druhé polovici minulého století skutečně Puš jej u kostelníka viděl, nemohl již tenkráté úplný býti.

- Polanů. (Ve vydáních: Oldřich a Boleslav, ve Výboru z literatury české. V Praze 1845: Jaromír a Oldřich¹²⁾.
- List I. str. 2. řádka 13: *Pocinasie kapitule sestmezscietma trsietiech knih o pobiti sasikov* (ve vydáních: Beneš Hermanův).
- List II. str. 1. řádka 19.: *Pocinasie o uelikich boiech krzieslan s tatari.* (Jaroslav).
- List V. str. 2. řádka 2.: *Portinasie kapitule sedmezscietma trsietiech knih o uicestuie nad Vlasluuem.* (Čestmír a Vlaslav).
- List VII. str. 2. řádka 9.: *Pocinasie o slaunem siedani.* (Ludiše a Lubor).
- List VIII. str. 2. řádka 14.: *Pocinasie o uelikem pobiti* (Záboj, Slavoj a Luděk. Ve Výboru: Záboj a Slavoj).
- List X. str. 2. na konci: *Pocinasie kapitule osmmezscietma trsietiech knih o piesniech.* Osm písní bez nápisů, ve vydáních takto nazvaných: 1) Zbyhoň, 2) Kytice, 3) Jahody, 4) Jelen, 5) Růže, 6) Zezhulice, 7) Opuštěná (ve Výboru: Zarmoucená), 8) Skřivánek (ve Výboru: Divka a skřivánek). Z deváté písně se zachovala jen dvě slova: *Zakrakocie v hradie er(ána).*

Z toho viděti, že se nám v celku zachovalo šest větších básní (první jen zlomek) a osm menších.

Dvě knihy přišly docela k zmaření, z třetí se nám zachovalo jen několik kapitol, a sice, z 25. jen zlomek básně;

12) Ty samé nápisy jako ve Výboru z lit. č. mají básně Kral. Rukopisu také ve vydání: *Gedichte aus Böhmens Vorzeit verdeutscht von Jos. Math. Grafen von Thun.* Prag 1845. 8. Dle našeho zdání nejlepší nápisy básním těm dal p. Šafařík v. úvodu k právě jmenovanému překladu hraběte Thuna (na str. 17); po každé jen jedno jméno a k tomu druhý nápis z obsahu, ku př. Záboj, aneb o vítězství nad Luděkem. Dlouhý hlavní titul je nepraktický protože nepohodlný. Ostatně zdá se nám velmi zbytečno, tu nějaké změny uváděti; titul, jaký báseň z počátku dostala, může ji zůstati, — zásada, kteráž se také v oboru klassické literatury obyčejně zachovává, ačkoliv často důmysl později rozličné vady v nápisích těchto nachází.

26. celá: 1) Beneš Hermanův a 2) Jaroslav; 27. též celá; 1) Čestmír 2) Ludiše a 3) Záboj; 28. ne celá. (osm. písní a dvě slova deváté).

Již nahoře jsme uvedli mínění Dobrovského o obsahu knih stracených, jakož i o počtu básní jen v třetí knize na zmar příslých.

Také V. A. Svoboda (Kralov. Ruk. V Praze 1829. str. XX.) podal domněnku v tom ohledu, vypočet, že kdyby každá kapitola jen dvě básně byla obsahovala (27. knihy III. uzavírá tři v sobě) v celku přes 168 básní, jak dokládá *opravdu národních*, na zmar přišlo. Vypočtení takové a domněnky o obsahu knih stracených jsou ovšem matné, nejsouce založeny na nějakém základě jistém a nemají jiného podstatného výsledku, než že žal v nás zbuzují; nad osudem politování hodným, ježž Kralov. Ruk. utrpěl, předce však za příkladem právě jmenovaných výtečných mužů i my zřetel k té stránce obrátíme.

Je k víře velmi podobno, že náš rukopis jen tři knihy obsahoval a písněmi se končil; žeby však z celého jich bohatství, jakým v tehdejší době Čechy zajisté oplývaly, jen tak malý počet sem se byl vepsal, žeby jen jedinou kapitolu (28.) byly vyplňovaly, nezdá se ovšem, leda žeby snad sběratel, hlavně svůj zřetel k zpěvům hrdinským obrátiv, některé písně jen ke konci jako přídavkem byl připojil.

Mínění Dobrovského ale, že totiž první kniha uzavírala v sobě rýmované básně obsahu nábožného, druhá snad delší básně nezdá se nám k pravdě podobné. Výraz *delší básně* je tak neurčitý, že nevíme, co při něm mysliti máme, delší básně jsou i Jaroslav, Čestmír a Záboj. Mimo to pochybujeme velice, žeby první kniha byla obsahovala rýmované písně nábožné, nám se spíše zdá, že celý rukopis v sobě uzavíral básně *opravdu národní*, jaké se nám v několika kapitolách knihy třetí zachovaly. V době tehdejší mohl zajisté nějaký vřelý a vlastenecký milovník původního básnictví národního, vida se valiti cizotu na vlast naši a jí více a více zaplavovat, se uvázati ve sbírání plodů takovéhoho básnictví a jiných

rukopisů a lidu samého, než je nával onen navždy zanesl. Že takových mužů u nás stávalo na rozhraní tehdejšího duševního života národu našeho, kteří sílu a význam převratů oněch hluboce pojali a vědomí sobě byli, že se tu topí v otázkách života takřka malý svět duševní, samo sebou se rozumí; tak otupělý není národ a věk žádný, aby něco tak velkého a významného neucítil a nepochopil.

Podávše svou o věci té domněnku pokročíme dále v popisování rukopisu.

Format jeho je tak nazvaná dvanáctěrka čili malá osmerka, ten samý, jaký pan Hanka od roku 1835 při všech svých vydáních Kralodv. Rukop. vyvolil a jaký je na dvou vůbec známých snímcích, jež p. Hanka ku svým vydáním od r. 1829 přidává¹⁸⁾. P. Šafařík udává jeho míry takto: Výšku pergamenů na 4" 6"', šířku jeho na 3"; výšku sloupce popsaného na 3" 6"' a šířku na 2" 1"' Pařížské míry. (Gedichte aus Böhmens Vorzeit str. 14.) Jestliže to průměrná míra, jelikož jak pergamen tak i sloupce písma ani šířky ani výšky docela stejné nemají.

Pergamen je co do tloušťky, krásy a dobroty prostřední; stářím, zvláště ale nepříznivým osudem rukopisu poněkud zašpiněný. Zvláštních charakterických známek na něm se nenachází.

Písmo je velmi drobné a těsné, více zakulacené a snadno čitelné; úhlednost jeho svědčí o šetrnosti písaře a o ruce, jak se říká, vypsané. Tloušťka tahů a velikost liter poněkud nestejná, což od pera brzy drobnějšího brzy tlustšího a od silnějšího někdy namočení jak se zdá pochází. Místy vadila vláknitost pergamenů písaři, někde inkoust vlhkostí a pro neuhlazená místa pergamenů se více rozežral. Působením vzduchu a jak se zdá, i vlhkostí původní barva písma se ztratila, je nyní rezavě přížloutlá.

18) První snímek (ve vydáních r. 1835, 1843, 1847 a 1851) vzat je z listu V, str. 2., druhý (v polyglottě r. 1852) z listu XI, str. 1.

Známé snímky dosti věrně napodobují rysy a barvu písma co do známek hlavních.

Začáteční písmena větších básní jsou ozdobně psána; na zlaté půdě totiž v malém čtverhranu, z něhož jednoduché svinutiny na horu a dolů vybíhají. Barva čar čtverhranu a písmen začátečních, jakož i svinutin, je zelená, jen v Beneši na listě I. str. 2. karmínová. Začátky a konce písní v kapitole 28. vyznačeny jsou pouze jednoduchými uncíalkami a znamením *č* neb . . . barvy rumělkové; ostatně běží za sebou bez přetržení řádky. Jen P ve Zbyhoni je co začátek kapitoly ozdobně psáno způsobem nahoře udaným.

Sloupce písma jsou čarami jako ve čtverhranu zavřeny, konce řádky však často přes čáru vybíhají: řádky běží mezi čarami vodorovnými. Rukopis psán jako prosa beze všeho rozdělení neb naznačení veršů, ano i rozdělení slov jednotlivých velmi často nešetří; běží nepřetrženě beze vší interpunkcí od začátku básně až k jejímu konci.

Skrácenin jen několik a to ve všech skoro českých rukopisech vůbec užívaných se vyskytuje, jako jsou: „ nad řádkou místo: *ra*, *p* místo: *pře* neb *při*, *p* místo: *pro*, „ nad řádkou místo: *ho*, „ nad řádkou místo: *mu* a čárka (—) nad řádkou místo *m*. ¹⁴⁾

Ačkoliv písmo o pilnosti a šetrnosti písaře svědčí, předce mu několik chyb vylouzlo, dílem ovšem jak se zdá hned opravených, dílem ale ještě tam stávajících. Taková oprava k. p. je v Jaroslavu ve slově *suoieim*, (v *hnieuie suoieim*), kde *e* nad řádkou připsáno (Polyglotta p. 30), v Čestmíru *o prsedie*, (*o* nad řádkou Polyglotta str. 46), v Beneši *otehnachu*, (*n* nad řádkou Polygl. str. 8), tamtéž *houiedce* (*i* nad řádkou), v Ludíši naznačeno „*swim*“ (Polyglotta str. 58) a „*z drahi*“ (Polygl. str. 62), že jiný pořádek slov býti má, v Záboji (Polygl. str. 76) *zlobiuo*, že snad slovo to neplatí.

14) Z těchto skrácenin (*o* nad řádkou místo: *ho*, „ nad řádkou místo: *mu*) soudí p. Šafařík, že rukopis v Čechách a od Čecha psán je. (Gedichte aus Böhmens Vorzeit, str. 15.)

(Tak alespoň často v rukopisech, označuje se vymazání slova).

Patrné chyby jsou: V Beneši (Polygl. str. 8) *visachach* místo: ulizehachu, což i rozměr žádá, v Jaroslavu (Polyglotta. str. 20) *csni* místo: czni, v Čestmíru (Polygl. str. 40) *kustost* místo: krutost, tamtéž (Polygl. str. 42) *pokrich* místo: pokrichu. Někde rozměr a smysl ukazují, že něco vynecháno, jako v Oldřichu stojí *kam* místo: kamo, *straže* tamtéž, kde a. čísti se nesmí pro rozměr, v Beneši (Polygl. str. 8) vynechána slabika (Ruciesie promienise. Snad *usie*, jak ve vydáních z domyslu napraveno), v Jaroslavu (Polygl. str. 30): *Vzdamili meciem nasich vrahov* (vynecháno *sie*, jak ve vydáních opraveno), v Čestmíru (Polygl. str. 46) též *sie* vynecháno (*nezjarste bozi*), v Ludiši (Polygl. str. 62): *pradied zbi*, zdá se že schází *moi*, což ve vydáních doloženo, v Záhoji (Polygl. str. 76) přidal p. Hanka slovo: *mecz*. (*I tasi Luděk meč, meč sě smeče*), kdež ve Výboru a v Gedichte aus Böhmens Vorzeit jak se zdá dobře dle rukopisu stojí: *I tasi Luděk, meč sě smeče*.

Chyba zdá se také býti v Čestmíru ke konci: *Zevani uicestnie k neklanu radostnu uchu* místo: k Neklanovu radostnu uchu.

Místy jsou v rukopise malé mezery, kde písmo vymizelo, ale tak nepatrné, že málo kde pochybnost povstati může, co tu psáno bylo¹⁵⁾. Ze všeho toho patrné, že pro správnost a zachovalost rukopisu kritice z domyslu na štěstí jen tuze malého místa popráno.

Stáří rukopisu ode dvou znalců Dobrovského a Palackého

15) Taková místa jsou v Oldřichu (poslední verš): *et radostnei prahi* (korsivou tištěná písmena označují mezery neb vybledlá místa v rukopise); — v Beneši: *tako dlhu atupana*; — v Jaroslavu: *otprauisie poznat, po iutrsie, v taborsie tatar kludno biese*; — v Čestmíru: *uoi moi nan . . nesu, kruuoi uiezi voimira, s ieie vrsie, q slupech dimu, srst czruena*; — v Záhoji: *k, razemu sluncu, spui neboiesie*. Na několika místech p. Hanka černým inkoustem vybledlé litery opravil.

s určitostí, jaká na poli tomto možná, s úplnou skoro shodou ustanoveno. Dobrovský jak již podotknuto staví jej mezi 1290 a 1310. (*Geschichte der böhm. Spr. Prag. 1818. str. 386*). Na jiném místě (*Wiener Jahrbücher der Literatur sv. 27 str. 100*) praví, že dle písma rukopis později než 1320 psán není. Ačkoliv se pozdější toto jeho mínění jen nepatrně od prvního liší, zdá se přece jakoby byl Dobrovský je napsal pod vplyvem omrzelosti a rozhořčenosti, s jakou od nalezení Libušina Soudu na naše památky, nově se vyskytující, hleděl. Byl již tenkrát začal svou hádku o Libušin Soud, kteráž mu na konci slavného jeho života tolik mrzutosti způsobila.

P. Palacký (*Wiener Jahrbücher der Literatur svaz. 48. str. 150*) uvedl náhled Dobrovského připojil: Kdo zná písemnictví české na konci třináctého století, snadno přisvědčí, že rukopis také mezi 1280 a 1290, sotva však dříve sepsán býti mohl. S míněním učených mužů těchto snáší se také p. Šafařík pravě: „S ustanoveními těmito uspokojí se zajisté každý spravedlivě soudící, zvláště když rozváží, na jak zvratké půd se kritika z domyslu při ustanovení stáří rukopisů takových nalezá, kteří jedině neomylný znak svého stáří, výslovný totiž, jasný a autentický letopočet, na čele svém nenosí.“ (*Gedichte aus Böhmens Vorzeit str. 16*).

Ještě zbývá něco o písati aneb spíše sběrateli a o prapopisu rukopisu promluvíti.

P. Hanka v prvním vydání *Ruk. Kral.* (V Praze 1819 v Připomenutí) pronesl v tom ohledu domněnku, kterouž v druhém vydání (1829) sice opominul, později však zase (v polyglottě, ve vydání r. 1851, r. 1847 r. 1843) znovu přijal. Praví totiž: „Kdo nám nyní poví jména skladatelů? Kdo toho který je s takovou chutí v jedno sebral? Nezpívaliž toliko muži obecní, mnohý statečný rytíř básnil svou píseň, an meč a přílbice v koutě spočívaly. Zdaž sám král Václav, otec Otokarův († 1253) nezpíval? česky? — a snad některé jeho písně Němci sobě přeložili jemu se tím zachováti chtěje (J. G. Eccard, *histor. stud. etym. p. 165*). Zdaž

nešťastný Závíše Vitkovic, který 1292 (má státi 1290) stať byl, zdaž on u vězení některou částku těchto zpěvů nesložil? aneb snad sebrání toto sám nepořádal? Neviděli Hájek a snad i Balbin rukopisy jeho? — Pročby Čech německy zpíval?“

Odvolává se při tom p. Hanka na svědectví Hájkovo a Balbinovo: „Tu mnoho rozličných písní složil (Závíše), neb byl muž dost učený a výborný spěvák“ (Hájkova Kronika list 261. pag. vers.) a „Ubi multas lepidasque in fortunae suae solatium cantiunculas, quas munuscriptis vetustissimis in codicibus saepius inveni, composuit.“ (B. Balbini Epitome hist. p. 296).

P. Palacký přijal a důvody opatřil toto p. Hankovo mínění ve své kritice druhého vydání Kral. Rukopisu (Wiener Jahrbücher der Literatur svaz. 48 str. 138—169). Právě tam (str. 150): „V připomenutí k prvnímu vydání Kralodvorského Rukopisu r. 1819 zdvihl p. Hanka otázku, zdali by se připustiti nemohlo, že v dějinách onoho času na slovo vzatý Závíše z Rosenberka (+ 1290), ježž Hájek a Balbin co muže vzdělaného a dobrého básníka líčí, je skladatelem některých těchto zpěvů a spolu sběratel celého? V druhém vydání (1829) opominulo se toto připomenutí a zdá se, že p. Hanka od své domněnky upustil; přece však se cítím pohnuta, ji za vlastní přijmouti a důvody velké k pravdě podobnosti podporovati:

1) Kromě Závíše z Rosenberka není nám z třináctého století znám jiný Čech, jenž by mezi vrstevníky svými co básník byl vynikal; nikde jinde však se nenachází stopa básní jeho.

2) Skladatel některých zpěvů, zvláště Jaroslava, žil v druhé polovici třináctého století, byl muž vysokého vzdělání a postavení v státu, při tom, jak již jinde podotknuto, smýšlení nepřátelského a vášnivého proti Němcům. Všechny tyto rysy hodí se úplně k obrazu, jaký nám dějepis o Závíšovi zanechal. Bylť odhodlaný nepřítel Němců; o tom svědčí již chvála, kterouž mu vzdává Dalimil, a patrná no-

chuť k němu opata Zbraslavského Petra; významná slova Dalimilova při dějinách r. 1282 a násled.:

Záviše Vítkovic králově poje
A jmě proti Němcům prospěšné boje;

jeho úzké spojení se dvorem polským a uherským, kdežto ho císař Rudolf tak velice nenáviděl, že jej jak známo od sjezdu Chebského r. 1285 (chybou tisku stojí tam 1235), s potupením odmrští; konečně záhuba jeho stranou německou při dvoře českém r. 1290. Osobní jeho povaha se vůbec ličí co přívětivá a rytířská; hrdost a opovržení, s jakým se ke katům svým choval, svědčí o duchu bytí ne i vznešeném, přece však nevšedním.

3) Neobyčejný na ten čas malý format rukopisu, drobné a něžné písmo, se zlatými uncíalkami kapitol, ukazují na to, že původně pro damu ustanoven byl. S dobrým způsobem může se připustiti, že mezi vděky, jimiž Záviše srdce královny vdovy Kunhuty si získal, také výtečné jeho vlohy básnické byly. A nelze i na tu okolnost nějakou váhu klásti, že rukopis nalezen byl v městě, jež s jinými v zemi již tenkrát asi věnné město králové české bylo a posud je? Neshoduje se s tím také ta okolnost, že ve zpěvu o Jaroslavi udatnost Uhrů, krajanů králové se oslavuje, kdežto se sběratel neostýchal nepřiznivou Polákům píseň do své sbírky přijmouti?

Jsouť to však jen důvody pro pouhé domněnky, kteréž časem svým se potvrditi neb vyvrátiti mohou; větší platnost se jim na žádný způsob dáti nemá. S větší určitostí však se může tvrditi, že zpěvy Kralodvorského Rukopisu od rozličných skladatelův pocházejí, jež dle svého zdání takto bych udal:

a) první básník asi na začátku 12. století složil básně o *Záboji* a *Čestmíru*;

b) pěvec národní, jenž r. 1210 chvalozpěv na *Beneše Hermanova*, snad na samém jeho hradu zapěl;

c) *Walt* (snad *Záviše z Rosenberka*). pěl o vévodovi *Oldřichu*, o slavném sedání a o reku *Jaroslavovi*;

d) písně 28. kapitoly vzaty jsou z největší části z úst lidu; k určitějším domněnkám o tom nelze se odvážiti.¹⁶⁾

P. Šafařík uváděje mínění p. Palackého připouští, že snad mohl *Záviše Vítkovic* básně ty pro královnu *Kunhutu* sebrati a rukopis pro ni zjednati (*Gedichte aus Böhmens Vorzeit* str. 16), na jiném místě však toho samého spisu (str. 28) svírá domněnku tu v uzší meze, a tak se tam pronáší o *Záviši Vítkovici*, že pochybnosti není, že jemu skládání zpěvů dotčených nepřipisuje.¹⁶⁾

Zajisté jest domněnka p. Palackého velmi skvělá a krásná, můžeť ona nejen nám lahoditi, ale staví také rytířskou a romantickou postavu čarovnou spanilostí oplývajícího milence královny vdovy do světla básnického a velmi příznivého, kteréž by ovšem tento jich poměr zvláštním leskem ozářiti mohlo. — Mimo to musí ji každý již proto uvítati s radostí, že nám v mlhavém oboru tomto poměry a osoby skutečné a určité uvádí. Přece však se nám zdá, že důvody p. Palackým pronešené s to nejsou, aby ji k takové ku pravdě podobnosti povznesly, abychom se ji s jakousi jistotou těšiti mohli; myslíme, že se budeme museti uspokojiti pouhými básněmi výtečnými bez všelijakého slavného jmená jich původce, jako to musejí Němci při svých *Nibelungách* a Srbové při svých nevyrovnaných písních národních a t. d., ano ani tuším jich *Pisistrata* neb pouhého sběratele zejména udati se nám nepoštěstí.

16) Praví tam: Nur eine absichtliche gänzliche Umgestaltung älterer Volksesänge von irgend einem methodisch oder schulgemäss gebildeten, mit der damaligen Literatur und mit fremden Mustern bekannten Dichter des XIII. Jahrhunderts, selbst den gepriesenen *Zaviš von Rosenberg* nicht ausgenommen, können wir nicht zugeben. Was schulmässig gebildete Dichter jener Zeit schufen, lernen wir aus *Dalemil*, der *Alexandreis* und andern noch älteren Denkmälern kennen, und schwerlich waren die von einem spätern böhmischen Reimchronikanten gepriesenen Gedichte des Herrn von *Rosenberg* von diesen sehr verschieden.

Pokusíme se důvodů p. Palackého pro domněnku jeho uvedené obšírněji probrati.

První, totiž že nám z třináctého století kromě Závise Vítkovice není znám jiný Čech, jenž by mezi vrstevníky svými co básník byl vynikal, je tak dalece pravdivý, že neznáme *jména* výtečnějšího básníka z toho století, básníků ale a sice v jistém způsobu znamenitých tenkrát ovšem stávalo, ano tvrditi můžeme, že na konci 13. věku české básnictví (arci ne národní, nybrž umělé veršování v duchu západní Evropy, a dle směru tenkrát panujícího) ku skvělému skoro stupni dospělo a u porovnání se skladbami podobného druhu u jiných národů vynikající plody některé vydalo. Máme z druhé polovice téhož věku zlomky některých básní, patrné toho důkazy nám poskytující, ano znamenitou vybroušeností a vycvičeností ve slohu básnickém a v řeči, bohatě a přesně vyvinuté, a celou technikou svou, jakož i mnohými mezi sebou styky a shodami a stejným svým směrem a duchem svědectví nám dávající o jakémsi stejném umělém vzdělání básnickém jich původců, jakoby do jedné, jak se říká, školy básnické náleželi. Kdo bedlivě porovnal zlomky legend¹⁷⁾, z té doby nás došlé, mezi sebou a s Alexandreidou, musel zajisté v nich pozorovati jakýsi stejný ráz co do řeči, formy a ducha, a přisvědčí k náhledu právě uvedenému, jež poprvé p. Šafařík pronesl. (V časop. česk. Mus. r. 1847 Díl I. str. 399.)

Zvláštní a znamenitý úkaz v tom ohledu jsou dotčené zlomky legendy o sv. apoštolicích, kteréž se nám na dvou listech zachovaly, (jeden ve Víd. dv. knihovně a druhý u p. Šafaříka); oba pocházejí z jednoho kodexu, zajisté velkého a nákladného (ve čtverci, na pergameně krásném,

17) *Legenda o sv. Alexiovi* (vyšla poprvé tiskem v časop. česk. mus. r. 1851, sv. I. str. 138.), *o umučení Páně* (v Dobrovského Geschichte der böhm. Sprache. Prag 1818. str. 113), *první zlomek legendy o svatých apoštolicích* (tamtéž), *druhý* (v časop. česk. mus. r. 1847. Díl I. str. 296).

s písmem velkým), kterýž bez pochyby celý rozsáhlý kruh podobných skládání obsahoval.

Uvedli jsme nahoře také Alexandreidu jako do 13. století, patřící, ačkoliv dobře víme, že ve výboru liter. české (str. 135), v Jungmannově hist. lit. č. (str. 29), ano i v Aelteste Denkmäler der böhm. Sprache (str. 9), do XIV. století se klade.

Z vnitřních a literárních důvodů pronesli jsme (časop. česk. Mus. 1847. Díl II. str. 157) domněnku, že nejvýtečnejší plod tento básnictví českého v duchu západní Evropy pochází z doby krále Václava II. (1283—1305), a trváme posud při svém mínění, a to tím více, an p. Šafařík výslovně a určitě se též k němu přiznává ¹⁸⁾, (časop. česk. Mus. 1847. Díl I. str. 309.)

Zajisté žil též skladatel rýmované kroniky Boleslavské (Dalimilovy) na konci téhož věku a některé její části neb prvotní zpracování padají snad ještě do toho století ¹⁹⁾.

Stávaloť tedy ovšem v 13. století básníků a to dost znamenitých v Čechách, ačkoliv jich jména na nás se nedostala. Na nebytí básníků v té době nemůže tedy pan Palacký svou domněnku stavěti, vším právem by to mohl ale na to, že žádný ze skladatelů památek literárních nahoře uvedených zajisté básniti nemohl ani jediného zpěvu Kralodvorského, neboť liší se mezi sebou formou, obsahem

18) Právě tam: „Ačkoliv objevené posavad zlomky Alexandra větším dílem do začátku XIV. století padají, však nicméně, poněvadž v nich již rozličné jsou recenze, s jiným pořádkem věcí, s novými vstavkami a výpustky, na bíledni jest, že prvotní zpracování básně starší býti a aspoň do XIII. století padati musí.“

19) Skladatel sám praví (93. kapit. vydání p. Hanky str. 155):
 Dříve Češie túhu jměchu,
 Že je Němci shladiti chtěchu,
 Když vládky do města přijedechu,
 Klobúk jim pťivrhúce, hlavy jim setněchu:
 To sě jim ot měšćan dalo,
 Mé oko to často vídalo.

Básník tu vypravuje události po smrti Přemysla Otakara II.

a celou svou bytostí tak, že opravdu nic společného nemají nešli českou řeč, ačkoliv i tu ohromný rozdíl mezi nimi se vyskytuje.

Dle našeho zdání mohl by první důvod p. Palackého takto zníti:

Nexndme v 13. století básníka českého, o kterémž by se s jakousi ku pravdě podobnosti souditi mohlo, že některé zpěvy Rukop. Kralodvorského složil; plody básnické, ježto se nám kromě Rukop. Kralodo. z té doby zachovaly, patrně dosvědčují, že žádný z jich původců nemohl býti básníkem písní Kralodvorských; mohl to býti ale Závěš Vítkovice, co básník proslulý, jehož plody se nám nezachovaly, tedy domněnce této na odpor nestojí²⁰⁾.

Tak pronesen srovnával by se důvod se stavem věcí a hodil se líp k otázce naší.

Je to však jen důvod negativní, jenž bez důkazů pozitivních jen těžko obstati může. Poslyšme, jak p. Palacký jej dále podpirá: Praví: „Skladatel Jaroslava žil v druhé polovici třináctého století, musel býti muž vysekého vzdělání a postavení ve státu, při tom smýšlení nepřátelského a vášnivého proti Němcům, což se hodí úplně k obrazu Závěše Vítkovice.“

My sme v Jaroslavu všeho toho dílem žádnou, dílem stopu jen velmi nepatrnou našli. V celé básni nevidíme ani nejmenšího smýšlení nepřátelského a vášnivého proti Němcům, naopak nalazáme v ní svrchovanou objektivnost epickou a mysl šlechtnou a důstojnou zpěvu hrdinského, i nepřítel svého, a tu opravdu krutého a nelidského, nehano-

20) Známe píseň Cantio Zavissonis de amore v rukop. Trebonského archivu (z 15. stol., poprvé vytištěná v časop. česk. mus. r. 1851. sv. IV. str. 122), je skladba ovšem mnohem mladší. (Srovnej: Palacký's Geschichte von Böhmen. Prag 1839. II. Bd. 1. Abth. str. 339). Možná, že tu píseň Boh. Balbin v Treboni viděl. Pravíť arci, že jich více a v rukopisích velmi starých našel, což se nesrovnává; ale Balbin se v ustanovování stáří rukopisů často mylil.

bíci. Stojíť zajisté básník Jaroslava na výšině básnické vznešené nade vším strannictvím a vášněmi podlými; ano právě těmito vlastnostmi vyniká tak vysoko, že se diviti musíme, že tato zřejmá a ušlechtilá stránka básně naší s neuznáním polkati se mohla.

Jak krásně líčí básník *lepou Kublajevnu*, dceru chana tatarského, vraha úhlavního křesťanů. A kde jen nejmenší stopa nepřátelství proti Němcům? Jak objektivně a bez jediného slova potupného aneb jizlivého zmiňuje se o zavraždění dcery chana tatarského, neklade velkou váhu na národnost německou při tom, ano praví, že ji *křesťenská lidé* pro kamení, perly a zlato zabili, a kde o Němcích zmínku činí, stává se to naskrz objektivně, jak to pověst ²¹⁾, u Němců samých povstala, vypravuje:

Diwěchu fě Němci kráse také,
zawiděchu behatŭwo jej welim
střežechu jej púti jejé dráhu;
wypadnuchu na niu mezi dřewy,
zabichu ju, i pobrachu zbožie

Podobně i stará německá legenda o svatě Hedvice: Vnd do dy burger (to jest: von Newmargkt, česky Sředa) sahen vnd mercketen, solchen grosen vnausſprechlichen Schacz, — do gingen sy czu famen yn eynen rath vnd sprachen czu eynander Das es vntzimlich were, das eyn folche vnglawbipe frawe, mith folchenn grosen Schezen — vns entwerden folte, etc.

Roku 1829, když p. Palacký svou kritiku o druhém vydání Rukopisu Kralov. ve Vídenských letopisích psal, domníval se ovšem, že básník Jaroslava zavraždění Kublajevny v Němcích ze svého přidal, aby vpádu Tatarů básnickou a lidskou pohnůtku podložil. Tomu ale nikterak tak

21) Pověst ta v Slezku a na Moravě rozšířená nalézá se již v staré legendě německé o svatě Hedvice (Der Mongolen Einfall im Jahre 1241 str. 402) a také v písni národní, vytištěné v: L. O. B. Wolff Historische Volkslieder der Deutschen. Stuttgart 1830.

není. Novější badání věc tu docela jinak vyjasnilo a p. Palacký sám v tom ohledu znamenité zásluhy si získal ²²⁾.

Němci skutečně zavraždili r. 1241 (nebo na konci 1240) kněžnu cizí, ne ale tatarskou nýbrž ruskou. P. Palacký (der Mongolen Einfall im J. 1241. Abhandl. der böhm. königl. Gesellschaft der Wissensch. str. 404) o události této praví: Současné letopisy Volynské dávají o něm určitou a jak se zdá obšírnou zprávu, bohužel ale nejsou posud vydány, a známe z nich jen to, co Nik. Arcybyšev z nich ve svém spisu: *Pověstvovanie o Rossii* (Moskva 1887, III., p. 1, poznám. 5.) vyňal. Dle něho byl to kníže Michail Wsevolodovič, děd naší české královny Kunhuty (choti Otakara II.), jenž po dobytí svého města Kieva od Mongolů ani u svého švagra potomního krále Daniele Ruského v Halči ani u svého ujce Konrada Mazovského zůstatí nechtěl, nýbrž do Slezska do knížectví Vratislavského se utekl: „ide u zemlju Vrotilavsku, i priide k městu Německomu Sreda,“ praví Volynský letopisec. „Zde (vypravuje Arcybyšev dle Volynského letopisu, jehož vlastní slova pobíchu dále neuvádí) Němci pobili ludej u Michaila umertvili vnuka, i otnjali značitel'noje imuščestvo?“

Od těchto dob vyšel Volynský letopis úplně tiskem péčí ruské archeografické kommisí (Полное собрание Русских летописей. Том II. V Petrohradě 1843. II.), nepodává však obšírnějších zpráv o loupeži a vraždě ve Středě; stojí tam jen krátce (na str. 177.): „Uzrěvši že Němci, jako tavana

22) Srovnej jeho spis: „Der Mongolen Einfall im J. 1241“ a „O Rostislavovi knížeti ruském“ v časop. česk. mus. 1842 str. 23. V prvním praví (str. 405): Ich habe die Sage von der „holden Kublajevna“ in der Königinhofer Handschrift früher für eine poetische Erfindung des Dichters, und die Anklänge davon in der schlesischen Legende, für einen Nachhall desselben Gedichtes gehalten: jetzt aber, wo die Veranlassung dazu am Tag liegt, muss ich zugeben, dass die Berichte beider Quellen von einander unabhängig sind, und dass beide aus derselben Quelle, der Volksüberlieferung in Schlesien und den Nachbarländern, geschöpft sein mögen.

mnoho est, izbiša jemu ljudi i tavar mnogo otjaša, i unuku jeho ubiša; Michailaže ne došedšju i sobratošjusa, i byst v pečali veliče, uže bo bjachut Tatari prišli na boj ko Jndrichovičja, Michail-že vorotisja nazad opjat Kondratovi.“

Z toho patrno, že pověst, hledající příčinu vpádu tatarského, zmátla osoby a učinila z vnučky Michaila Vsevolodoviče (tedy ze sestřenice naší královny Kunhuty, již otec Rostislav, byl syn Michailův)²³⁾ kněžnu tatarskou.

Důvody, proč skladatel Jaroslava musel býti muž vysokého postavení ve státu, vyličuje p. Palacký na jiném místě své křišky v Videnských letopisích (stv. 147—148 takto:

Básník nazývá dceru a syna tatarského chana Kublajevnou a Kublajevičem, Kublaj ale vládl 1259—1294 a dějiště jeho byla východní Asie. Teprv cestopisy a zprávami Polovými rozneslo se a zubečnělo jméno jeho v Evropě, což v Čechách ovšem státi se nemohlo před sepsáním Králov. Rukopisu. Odkud tedy čerpal básník náš toto jméno? Z lidu ne, jemuž jména taková neznámá zůstávala; o nich věděli jen v okresech nejvyšších a sice králové a jich důvěrníci.

„Na to právě jsem chtěl poukázati, pokračuje p. Palacký, že totiž neznámý básník Jaroslava nemohl býti z rodu plebejského, nýbrž muž svým postavením ve společnosti a svou vzdělaností výtečný. O tom svědčí také plán celé básně, s větší umělostí rozložený a provedený, rozsáhlejší náhled p dějinách, ku kterémuž se povznáší, uváděje, která Mongolové dříve dvě království křesťanská: *Starý Kiev a Nový hrad prostran* sobě podmanili, Uhry zmohli, v Slezsku se rozlili, než k Olomúci vtrhli. Jistě charakterističtější je to, že je líčí sice sveřepé a ukrutné, nikterak ale nelidské a potvorné, jak si je v Evropě lid představoval. Konečně se

19) Syn Michailův Rostislav (otec naší Kunhuty) nebyl tenkrát ještě ženat, vnučka tato nemůže tedy býti sestra Kunhutina, nýbrž dcera některého jejího strýce neb tety, či nějaká jiná velmi blízká příbuzná.

nedá upřít, že jen vynikající duch povznést se mohl k smýšlení hrdinskému, jež ústy reka svého Vratislava jeví.“

Připouštíme obtíže, kteréž jméno Kublajovo v básni naší činí. Sloužit nám za důkaz, že Jaroslav nejméně dvacet let po událostech u Olomouce básněn byl, ačkoliv by se i připustit mohlo, že jméno to teprve později do básně se dostalo, když bylo zobecnělo. Takových interpolací zajisté více se vyskytuje ve zpěvích národních.

Z vyskytání se jména Kublajova v Jaroslava zavíráme pravý opak toho, co p. Palacký, nám je zrovna důkazem, že básník Jaroslava nemůže býti muž postavení vysokého ve státu, a že jím nebyl Záviše Vítkovic.

Muž takového postavení, jemuž nahlížení do spojení a zprav diplomatických a politických v radě králů a knížat otevřeno bylo, byl by bez pochyby věděl, že r. 1241 Kublaj nebyl chanem tatarským a to tím více Záviše Vítkovic. Jeho poměry ku Kunhutě jsou důkaz pro to znamenitý. Děd její měl tolikrát boje s Tatary; slavný Kiev mu byl jimi odňat, tolikráte před nimi utíkat musel, a konečně v jich táboře byl umčen; — otec její též tolik strastí od nich utrpěl, že zajisté v paměti Kunhuty strašné jméno Tatarů a jich chana hluboce a bolestně utkvěti muselo. Nemůžeme nikterak věřiti, žeby Závišovi o tom se žádná vědomost nebyla dostala, a jak by byl mohl v báseň ve sbírce, pro svou milenku neb choť ustanovené a jí věnované vetkati pověst o zavraždění *lépe Kublajevny*, kdežto Kunhuta a zajisté i on dobře věděli, že ne Kublajevna, nýbrž kněžna ruská a k tomu jich obou blízka přibuzná ve Středě zavražděna byla. Zajisté ale mohl zpěvec národní v tom ohledu na omylu býti.

Žeby však bylo muselo jméno Kublajovo před cestopisem Polovým lidu docela neznámo býti, o tom pochybujeme. Vláda mongolská zasahovala tak daleko do Evropy do krajin, s kterými náš národ v mnohé styky přicházel; mimo to šlo k Mongolům od r. 1245 i ze západní Evropy mnohé po-

selství²⁴⁾; jak snadno mohlo jméno Kublajovo až k nám se dostat, an to je právě úkaz příklady nescíslnými stvrzený, že se v pověstech lidu zrovna jmena s ohromnou rychlostí roznášejí a často hluboko v nich tkvějí, naopak ale děje až k nepoznání se mění a časové matou. Jestli to jeden z nejhlavnějších zákonů v temném oboru skázek a pověstí; kdo zná literární historii, potkal se s ním velmi často, že netřeba o něm slov šířiti.

Co se vysoké vzdělanosti básníka Jaroslava dotýče, myslíme, že je nemožno dokázati, žeby taková byla, aby ji jen muž vysokého postavení ve státu míti mohl. O Kíevě a Novgorodě mohl i člověk obecný věděti, města tato byla v středověku po celé Evropě známa. Tak mohl i některé upomínky biblické (*Vstaň o hospodine v hněvě svojem. — Potlačiti chtějí dušu našu*) v sobě chovati. Jinak nevíme, co by o zvláštních vědomostech, z nějakého snad učení-se nabytých, skladatele zpěvu toho svědčilo. Ano pochybujeme, žeby Záviše, kterýž tak často na Moravě byl s Hostajnovem byl udělal chybu topografickou.

Byl by co básník Jaroslava viděl, že *Hostýn* (ne Hostajnov) není *hora nevysoká*, a nebyl by Holomouc tak úzce s ním spojil. Tož mohl učiniti jen skladatel, kterýž místnosti neznal.

Jiný důvod, jež p. Palacký z hrdinského smýšlení odvozuje, jaké se v řeči Vratislavově jeví, nezdá se nám dostatečný; k takovému smýšlení může se i člověk z rodu ple-

20) R. 1245 poslal papež Innocenz IV. několik mnichů, mezi nimiž dva bratry Poláky, Benedikta a Jana de Plano neb Pallatio Carpini k nim; r. 1253 francouzský král Ludvík Svatý Viléma Ruibroeka, minorita z Brabantu. Roznášela se tenkrát v Evropě pověst, že při dvoře tatarského chana křesťanství se ujalo, a skutečně byla manželka Oktaiova *Turakeina* křesťankou, jakož i Kajakův jeden minister k témuž náboženství se přiznával. Jak se udává, poslal Ludvík dotčeného Viléma Ruibroeka ku chanovi, aby se s ním umluvil k společnému tažení křížáckému. Zdá se tedy, že se mínění o mongolích poněkud bylo změnilo v západní Evropě.

bejského povznesti. Vůbec nevidíme v Jaroslavu ani mysl aristokratickou ani plebejskou, nýbrž čistě a prostě lidskou.

Smýšlení, jaké p. Palacký v této básni pozoroval, jeví se ovšem patrně ve skladbách nahore uvedených básnictví nenárodního a umělého, — v Alexandreidě a Dalimilu, nepřítelů totiž k Němcům a mysl aristokratická. A zajisté byl by Závíše Vítkovic v tom duchu a směru básnil, tenkrát modním, v duchu křesťansko-rytířském, jaký v Čechách naskrze již ve vyšších okresích panoval. Vyšší šlechta česká, kteráž si byla *rytířské* hrady s jmeny německými vystavěla, rytířské hry, oděvy a erby náramně oblíbila, u německých básníků na zakázku básně dělati dala o Tristramu a t. d., králové čeští, kteříž to samé arci s větší nádhrou činili, dávají nám ponětí o směru básnictví českého tenkrát v okresích těchto²⁵⁾. Nastala arci za Otakara II a Václava II reakce proti německví v Čechách se zmáhajícímu, a to hlavně také se strany šlechty, zvláště proti zmáhající se moci měšťanstva. Jak hluboce ale již živlové západního ducha byli vše pronikli, dokazují Dalimilova kronika a Alexandreis česká, jejichž skladatelé, ač horlí pro

21) Uvedeme některé příklady, jak se básnictví německé v Čechách bylo již rozšířilo a jaké přízně požívalo. Již za Václava I. žil při dvoře jeho německý básník Reimar z Zveteru; praví (Maness. Samml. II. p. 146):

Von Rine bin ich geboren
In Oesteriche erwachsen
Beheim han ich mir erkoren
Mer dur den Herren danne dur das lant.

Za Otakara II. nacházíme u jeho dvora dva jiné veršovce německé Suonenburga a Sigehera, a štědře podporoval rekovský náš král básníky německé; za těch jej velebí, kdežto na šťastného jeho soka Rudolfa pro neštědlost k nim naříkají. Pro Otakara našeho dodělal na zakázku Ulrich z Turlina Viléma Orleanského; básně Wolframa z Eschenbachu.

Ulrich z Eschenbachu věnoval jednu knihu své Alexandreidy českému pánovi, Ulrichovi z Risenburku, jinou zase Václavovi II, jako i o dvou českých rytířích (*Eckehart von Dobringen* a *Kune von Gutrat*) se zmiňuje, kteří jej při sepsání jeho básně podporovali. Pro Raimunda z Lichtenburku dodělal Jindřich z Friberga Tristrama, básně Gottfrieda Štrassburského.

svůj jazyk národní a vlast, přece již plavou ve směru cizím. Byl již duch oné vzdělanosti, ježto se v západní Evropě z živlů rozličných vyvinula, se svými názory a úslavy a mnohonásobnými formami života jak duševního tak i státního a společenského pronikl náš národ, a právě v druhé polovici třináctého století bylo takřka hotovo sloučení se slovanské naší národnosti s duchem a formami západní Evropy, a Čechy se byly úplně staly slovanským údem ve velkém ústrojí civilisací, kteráž zasahovala z pohenáhla přes celou skoro Evropu. V básnickém ohledu stojí na rozhraní tomto náš Jaroslav jako mezník duševní, — poslední to plod čistě národního básnictví. Nemůžeme nikterak věřit, žeby Závěš jeho skladatelem byl; — nemohli bychom to, kdyby i všech těch nevyvratných důkazů, od nás nahoře již uvedených, a všech těch odporů, kteří to věci nemožnou činí, nestávalo. Závěš, tento vzor rytířstva ve smyslu tehdejším, muž u dvorů knížat a králů neustále se pohybující, byl zajisté i vykojen a proniknut tím duchem, který v okresech těchto panoval, a básnil beze vší pochyby v duchu tomto, jako náš král Václav. *Milost* (Minne), *sladinká důstojnost*, *velké dobrodružství* a jiné k těm podobné živly, zvuky a barvy vyskytovaly se bez pochyby i v jeho plodech; nemohlať zajisté poesie tak dokonalého *rytíře* (kavalíra) býti jiná než *rytířská*. Jeho nepřátelství k Němcům mu v tom ohledu nepřekáželo, nepřátelství zajisté i Dalimil a skladatel Alexandra Němcům a přece básnili v tom duchu, jako Němci za příkladem Francouzů a jiných národů. Nechceme ani na některé jiné obliče o pochybnosti velkou váhu klásti, kteréž se ještě vyskytují při domněnce p. Palackého.

Věříme tedy rádi Hájkovi a Balbínovi, zvláště ale neznámému skladateli krátké rýmované kroniky (vydané od J. Dobrovského v Čas. česk. Mus. 1828, I. 53—62) pravícímu:

„a tři lóta na zlaté věži na hradě dráechu

A v tom vězení Závěš mnoho dobrých píesní skládáše,“
věříme, že Závěš byl básník, aniž chceme z toho něčeho vyvozovati, že se všude udává, že ve vězení své písně skládal,

cožby ovšem se nesrovnávalo s celou domněnkou p. Palackého, aniž chceme se tázati, zdali Závíše česky básnil, ačkoliv sám p. Hanka ku své domněnce přidal: Pročby Čech německy spívatí měl.

Posud jsme hlavně jen k Jaroslavu zřetel měli; s podobnými obtížemi ale potkává se mínění p. Palackého i při Jaromíru a Oldřichovi, kterouž báseň p. Palacký také Závíšovi přisuzuje.

Nevíme zdali by byl Záv. věděl o Boleslavu Chrabrém a o tom, že Jaromír po vyhnání Polanů z Prahy po druhé se stal knížetem českým, o čemž ani Dalimil ani Cosmas nevěděli a jak se zdá tenkrát snad nikdo v Čechách, leč kdo znal báseň Rukop. Kralodvorského. Nám je to hlavním důkazem, že je složena na počátku 11. století hned po události, o kteréž zpívá, o čemž na jiném místě článku svého obšírněji promluvíme.

Též ta domněnka p. Palackého, že Závíše Rukopis Kralodvorský pro královnu Kunhutu sbíral, nezdá se nám tuze k pravdě podobná. Písně, jakýmiž tenkrát nádherní kavalírové srdce pyšných a ohnivých královen sobě nakloňovali, byly bez pochyby jiné než žal ubohého sirotka a nyně stesky prosté dívky ku skrívánku po milém, na kamenný hrádek odvedeném.

P. Palacký opírá domněnku svou o tu okolnost, že rukopis náš nalezen byl v Králové Dvoře, v městě, které snad již tenkrát k výminku králových ovdovělých náleželo. Kdo ví, jestli tam Kunhuta kdy byla!

Kdyby z té okolnosti někdo chtěl právě něco odvozovati, mohl by spíše snad z ní zavíratí, že náš rukopis tam svůj původ vzal a hlavně zpěvy a písně v tom okolí mezi lidem obíhající obsahoval. Nám se zdá tato domněnka mnohem více k pravdě podobná, a snažíme se ji některými důvody opatřiti.

1) Národní píseň v rukop. obsažená: Ach vy lesi, tmaví lesi, lesi Miletínští! na to patrně ukazuje, že buď v okolí Miletínakém povstala, aneb alespoň na místnosti tamní pře-

nešena byla a v té formě do sbírky se dostala. Víme ovšem, že písně národní často o krajinách dalekých se zmiňují, aniž si je lid, když je zpívá, na své okolí proměňuje.

2) Jiná báseň Kralodvorského rukopisu dle našeho zdání též domněnce té nasvědčuje, — Beneš Hermanov. Událost, o které zpívá nebyla zajisté tak velká a znamenitá, aby o ní pověst v celém národu se byla roznesla a snad v daleké krajině někeho k složení písně o ní byla roznítla (zvláště v dobách na věci takové uvyklých). Pouhé vtrhnutí do země nepřátelského houfu knížete nevelkého za příčinou plenu může ovšem pro okolí, jež nehoda ta potkala, důležitá býti a státi se předmětem zpěvu, nikterak ale pro celý národ. Dějiště události této nacházíme ale na blízku Kralové Dvora.

3) Ostatní písně a zpěvy Ruk. Kralodv. mají ovšem buď ráz všeobecný, neb týkají se události pro celý národ důležitých, že v celku v nich nemůžeme nacházeti vydatných důvodů pro svou domněnku, některé však okolnosti jí předce nasvědčují. Uznáváme, že vpád Tatarů nejen českým národem ale celou Europou hnouti musel a hnul, že se ale v Jaroslavu setkáváme s pověstí o zavraždění kněžny tatarské, ukazuje dle našeho zdání na krajinu Slezska bližší, kde pověst ta bez pochyby povstala.

Možná také, že i Oldřich a Jaromír básněn byl v okolí onom kudy zástupy Boleslava Chrabrého jak se zdá z Čech utíkaly. V Praze neb na blízku sotva zpěv ten složen byl, neboť nebyl by si básník zmatl mosty přes Vltavu a do hradu Pražského, což dle našeho zdání učinil.

Neklademe ovšem velkou váhu na tuto domněnku, a uvádíme ji jen proto, abychom alespoň něco bližšího o zevnějších poměrech básní našich uvedli, ačkoliv uznáváme, že skromné naše mínění nikterak rovnati se nemůže ke skvělosti domněnky p. Palackého, slučující Rukopis Kralodvorský se slavnou osobou historickou; ano sami nerádi od ní upouštíme, již z té příčiny, že z poměrů určitých a historických octnouti se musíme v temno staré a nejistotu nemilou. Nabížíme při takové příležitosti, jak nevděčný a nepříjemný je

úkol kritiky literární, ježto rušiti musí náhledy tak skvělé a lahodné, nemohouc sama na jejich místo něco rovného postaviť.

Po delším uchýlení se vracíme se ku konečnému doložení rukopisu samého a sice k vytknutí pravopisu jeho.

Pro porovnání klademe napřed postupné ukázky pravopisu českého, jak se vyskytá v nejstarších a nejslavnějších památkách našeho písemnictví. A sice:

1.

Z Libušina soudu.

(IX—X století.)

Ai uletauo ce mutisi uodu
ce mutisi uodu strebropenu
za te luta rozulaiase bura
sesipausi tucu sira neba
oplacausi glauí gor zelenih
uipacausi zlatopescu glinu
caco bih iaz uodi nemutila
kegdi se uadita rodna bratri
rodna bratri o dedini otne
nadita se cruto mezu sobu.

3.

Z rukopisu: Mater verborum.
(1202.)

belmo, bessi (běsi), bezzu-
etni, blecotni, blizkota (ful-
getra), bodecc brezen, cha-
rodegi (čaroději), czas, cest
(čest), slunek (člunek), dru-
sehc (družec), hnoy, chirbet
(chřbet), iahoda, ied, yesu-
tni, giszskra, kassel (kašel),
cniha (kniha), rrapa (rapa,
řepa), razzi (cilia), scit (ščit),
selma (šelma), sabca (žabka),
selnd (glans), sizn (ubertas).

5.

Z Alexandreidy.

(Z čas. č. Mus. 1847. I. 305).

(Ze začátku XIX. století.)

Rzka tak przytce na bok lewy
Potrzye liud jakozto plewy

2.

Z evangelia sv. Jana

(X. stol.)

— uece se ieden iz ucenic
iego iudas scariothis ien se
bese iei predade cem u ta
mast ne prodade ze za tri
sta penaz i nene dana hudim
rece se ze ne iaco o hudih
zlusase iemu nese iacose zlo-
dei bese i meski imala ze ie
se zlase zea nozase rece se
ihs nehaj ieię at u den po-
greba moiego zhoua iu hude
bo imate z zobu mene se ne.

4.

Ze zlomku legendy o sv. apo-
štolech.

(z prostředka XIII. stol.)

Gdyſto iuse v then dol zztupi
Takay gho zziethlozst ozztupi
Jacose prsi blizketu takem
Nelzie by tam hnuty zrakem
Po vssem cozztelu v ephesie
Taks mnyecze by tu byl lesie
Gdys pak ona zziethlozst minu
Liud zzie oy gho rovie zzinu
Nali neny e czo zahrsezzly
Cromies v rovie by nalezzly.

6.

Z Rukopisu Kralodvorského.

Jde pastucha po serem iutrsie
Hlasa branu otworsiti wzhoru
Slise straze volanie pastusino

An by rad utekl (na)teka
 fotnye fyo hbe noby wleka
 Neb welbludy acz wysoczy
 A wfakz gfu gych leny skoczy
 fy gmagiucze rychle konye
 fwobodnye kdez chtye przy-
 honye
 Kteruz chtye skodu czynyecze
 Neby pomefkanye wiecze
 By boy w obyie stranye twyrdy
 Negeden indyen hyrdy
 By przewraczen y f welblu-
 dem.

Otworsi mu branu przies WI-
 tahu.
 Wznide pastirs na most hlasno
 trubi
 Wzkoci kniez na most sedm
 wladik za niem
 Prokni cwala se wszicm se suim
 ludem
 Uderichu rani bubni hromne
 Uirazichu zwuki trubi hluczne,
 Choruhui tu sbori na most
 wrazia
 Ues most otrzasa sie pod iich
 dauem.

Vytkneme nyní hlavní ráz pravopisu našeho rukopisu u porovnání s ostatními tady uvedenými památkami.

- C** v našem rukop. = c, jako v Libušině Soudu a v evangelium sv. Jana. V Mater verborum = c, cz, hos, sc, hc, oo; v zlomcích legend = cz, c, cs; v Alex. = cz, cs, c.
Č = 1) c, k. p. cetne (četné), crnu (črnú), vzkoci (vzkoči), pokrocise (pokročiše) rucie (ruče) a t. d. 2) = cz. k. p. czrn, noczniem a t. d. V Libušině Soudu jen = c; v evang. sv. Jana = c, ch; v Mater verborum = c, ch, cs, cc; v zlomcích legend = chz, v Alex. = cz.

- G** místo nynějšího *h* se v R. Kr. nevyskytuje, což jen v Libušině Soudu a v evangelium sv. Jana se stává. Místo nynějšího *j* nalézáme *g* v rukop. našem jen v jediném slově: kigi, (v Beneši), kdežto v Mater verborum = g, i, y; v zlomcích legend = g, y; v Alex. též tak.

V rukopise Kralov. j = i, k. př. iutru, buinu, proia-snuie, a t. d. Velmi často nacházíme pouhé i = ji, k. př. czarodei (čaroději), krain (krajín), s voi (s voji), krainach (krajínách), voinov (vojínův); jinde však: kraii-nach a t. d.

- K** = k; kdežto v Libušině Soudu = c, k; v evangelium sv. Jana = c. k.; v Mater verborum = c, k, q, ch, hc, ck; v zlomcích legend = c, k; v Alex. = k.
S = s, kdežto v Libušině = s, z; v evangelium sv. Jana

též tak; v *Mater verborum* = z, s, sz; v zlomcích legend = ss, zz; v *Alex.* = s.

Š = s, jako v *Libušině S.* a v evang. sv. Jana; v zlomcích legend = s, ss; v *Alexandru* a v *Mater verborum* též tak.

Z = z; v *Libušině S.*, v evang. sv. Jana, v *Mater verborum* v legendách a *Alex.* též tak.

Ž = z (jediné slovo *omuste* má s = ž, vzmůžte); v *Libušině S.* = z, s; v evang. sv. Jana = s; v *Mater verborum* = s, ss, z; v legendách = s; v *Alex.* = z

Ř, kteréž se v *Libušině S.* a v evangelium sv. Jana nevyskytuje, nacházíme v našem ruk. = rs, jen v několika slovech zůstalo r: uderichu, uderi, tvorí, tatariu, bratri, riece, dreua, hori (hoři). V legendách = rs, a v *Alex.* = rz.

Ch = ch; v *Libušině Soudu* a v evangelium sv. Jana = h. V *Mater verborum*, v zlomcích legend a v *Alexandru* jako v *Rukopise Kralodv.* = ch

V = v, w, u; v *Libušině Soudu*, v evangelium sv. Jana = u; v *Mater verborum*, jako v *Rukop. Kralodv.* = v, w, u; v zlomcích legend a v *Alex.* = w

Y a ý = i; jen v slově *ny* a *vy* (nás, vás) nalazíme v *Rukop. Kralodv.* y, pak v *piyesi*, *po krayinach*, *naiyisticie* (w *Záboji*), kdež stojí místo j.

(Místo u vyskytá se někde o, k. p. vdatni, vrostleho.)

Netřeba ani podotknouti, že prodlužování samohlásek se nikde nevyznačuje.

Zdvojnásobňování souhlásek, tak obecné v *Mater verborum* a v zlomcích legend, znamenáme jen v slovech *hrrnuse*, *hrrdlem*; taktéž se kromě *i* ani *r* nevyruluje, ani *y* polokroužkem neznamená. *z* a *z* (jer a jerčik) žádnou známkou nahrazeny nejsou, jak se to v *Libušině Soudu*, v evangelium sv. Jana a v *Mater verborum* stává. Rozdíly mezi *ě* (z), *ie* a *je* nejsou důsledně zachovány; stojí naprosto všude *ie*, někde ani tak se nenaznačuje, k. p. *vence*, *na nemz*, *naplnema*. Jinak ale jedno písmě obyčejně slouží k naznačení jednoho zvuku a málo kde zastupuje druhé.

Takových zastupování nalezáme jen při s (= s a š) z (= z a ž), i (= i, í, y, ý a j), c (= c, č), některé podrobnější věci opomíjíme.

Z toho, co jsme tady uvedli, je patrné, že pravopis Kralodvorského Rukopisu se liší podstatně ode způsobu psaní, jakýž v památkách jak starších, tak současných a mladších pozorujeme, čemuž se nikdo diviti nebude, kdo ví, že sotva budou se starší doby dva čeští rukopisové, kteří by se co do pravopisu úplně srovnávali.

Dle našeho zdání vynika v tom ohledu náš rukopis nad Libušíným Soudem určitostí a zvláště nad Mater verborum a legendami přirozeností a jednoduchostí.

(Pokračování.)

Zpráva o českém Museum.

Od 1. Čerona až do konce Srpna 1852.

A.

Do společnosti česk. Museum přijati jsou:

1. Do třídy činných úduv:

J. Exc. p. hrabě *Kristian z Waldšteina*, president česk. Mus. s ročním příspěvkem 20 zl. stf. — J. Exc. p. Karel svobodný pán *Mécéry de Tsoor*, c. k. místodržitel v Čechách, s ročním příspěvkem 20 zl. stf., — p. Jindřich Jaroslav hrabě *Clam-Martinić*, c. k. radní při místodržitelství v Čechách s ročním příspěvkem 20 zl. stf. — p. hrabě František *Mercandín*, c. k. krajský president v Praze, — p. Jan *Fabian*, dr. a prof. theol. v Praze, — p. Václav *Štůlc*, katecheta na c. k. gymnasium staroměstském v Praze, — p. Jan *Major*, J. U. dr. a zemský advokát v Praze, — p. Josef *Reisich*, doktor lékařství v Praze, — p. Antonín *Haasche*, obchodník v Praze, — p. Jan *Riedel*, president obchodní komory v Praze, — p. Josef Dom. *Kuchinka*, bankéř v Praze, — p. Petr *Žizna*, c. k. radní při místodržitelství v Čechách, — p. J. J. *Wien*, fabrikant v Praze, — p. František *Richter*, fabrikant v Praze, — p. K. L. *Kriegl*, fabrikant v Praze, — p. Antonín *Keller*, c. radní a vysloužilý vicepurkmistr Pražský, — p. Jakub *Doudlebský z Sternberku*, J. U. dr. a zemský advokát v Praze, — p. F. *Ringhoffer*, fabrikant v Praze, — p. Šalamoun *Příbram*, fabrikant v Praze, — p. Mojšiš z *Portholmu*, fabrikant v Praze, — p. Josef *Turecký*, hospodářský radní v Praze. Všichni s příspěvkem ročním 10 zl. stf.

2. Do třídy úduv příspěvcích.

Pan Felix *Scherl*, c. k. finanční radní v Praze, — p. Karel *Broulík*, c. k. policejní komissar v Praze, — p. Bedřich *Nečádek*, c. k. policejní komissar v Praze, — p. Antonín *Grünes*, c. k. vrchní policejní komissar v Praze, — p. Josef *Strobach*, c. k. policejní radní v Praze, — p. Jan *Riedl*, obchodník v Praze, — p. Matěj *Bernát*, lékárník v Praze, — p. Jan *Vyskočil*, mlynář v Praze, — p. Julius *Rassman*, doktor léčby v Praze — p. Josef *Pietschmann*, obchodník v Praze, — p. Josef *Barth*,

purkmistr, — p. Leopold *Jedlička*, vrchní, — p. Fr. *Lüstner*, kněz církevní, — p. Fr. *Šebek*, c. k. dozorce nad daněmi, — p. Václav *Weber* rytíř z *Ebenhofu*, jub. c. k. guberniální radní, — p. Josef Ant. *Wanžata*, c. k. podkrajský kommissař, — p. Fr. Aug. *Credner*, c. k. dvorský obchodník v knihách v Praze, — p. Josef *Neumann*, c. k. assessor při krajinském soudu v Praze, — p. Ignas *Korda*, správce parního mlýnu na Smíchově, — p. Josef *Lerch*, dr. lužby a lékárník na Smíchově, — p. J. U. Dr. František *Pelzl*, c. k. notář; p. G. C. *Balsar*, knihy vedoucí při parním mlýně na Smíchově a p. Alois *Lang*, správce skladu v parním mlýně na Smíchově.

B.

Příspěvky v látkách.

1) Ke sbírce bylin:

P. Pius *Titius*, kaplan posádky v Pavii: Velmi krásnou sbírku řas sladkovodních a mořských z Dalmatie, obsahující 320 kusů; p. F. M. *Opis*: Dva fascikule sušených bylin.

2) Ke sbírce nerostů a skamenělin:

P. dvorský radní rytíř *Sacher-Masoch*: 1) 14 zlomků předpotopní ještěrky, nalezených na Petříně, 2) paleoniscus *Wratislawiensis* Ag., 3) zlomek *Beryxa*, — p. Dr. Jindřich *Fischer* v Maichově na výměnu: 1) Úplný skamenělý *ichthyosaurus*, 2) a překrásný exemplář *Pentacrina Briarea* z Bollu ve Württemberku.

3) Ke sbírce živočichů:

P. prof. H. *Hradil* ve Vídni: Lasturici z Ameriky; — p. Dr. V. D. *Lambl*: Sbírkou sušených raků z Dalmatie; — p. *Keitel*, fabrikant v Berlíně: Sbírkou vzácných evropských motýlů, 23 způsobů, mezi nimiž 20 pro Museum nových; — p. dvorský radní rytíř *Sacher-Masoch*: 1) tři velmi vzácné brouky z jižní Ameriky, 2) 62 způsobů vzácných evropských motýlů, 3) a několik cizích brouků; — p. Em. *Lokaj*: 1) Vycpanou opici, 2) 7 ptáků vycpaných a 3) dvě myši (*dorex spec.*); — p. prof. J. E. *Wocel*: Jehlici s jantarem, v němž se muška nachází; — p. Fr. *Reichel*, správce v Neudeku: Dva překrásné ptáky ze sbírky Feldeggovy v Karlových Varech (*Epimachus superbus* a *Otis Hubara*); — p. Max. *Berger*: Krásného a vzácného páva ze sbírky Feldeggovy (*Pavo spicifer*); — p. Ant. *Fryc*: 4 vycpané ptáky. — p. *Holub*, mydlář v Praze: Roháče červenokrkého (*podiceps rubricollis*).

4) Ke knihovně:

P. Václav Palák: O mezích hranicích, soudů a rozepřích. Sepsal Jak. Menšíka z Menštejna. W. Praze (1600). — p. M. F. Opic: 1) Der Mineralog. 1. Heft. Gotha 1792. 2) Der Botaniker. Gotha u. Halle 1794—1795. 2 sv. 3) Linné's Pflanzensystem. 2. 3. 4. sv. 4) Versuch einer Geschichte verschiedener Kenntnisse aus der Naturlehre und Physik. Herausgegeben von J. C. Ehrmann. Wien 1783. 5) Geist der französischen Sprache oder Sammlung von Ideotismen, Sprüchwörtern etc. Leipzig 1796. 6) Anleitung zur Buchstabenrechnung etc. in Briefen. Von Joh. A. Chr. Michelsen II. unveränderte Auflage. Berlin und Libau 1790. 7) Mathematische Kenntnisse von der Rechnung-, Mass-, Bewegungs- u. Baukunst von Ig. Dorn. Fulda 1776. 8) Kurze nöthige Anweisung, um die Raupen des Baumweisslinges etc. zu vermindern, wenn nicht gänzlich zu tilgen. Herausgegeben von der k. k. patriotisch-ökonomischen Gesellschaft in Böhmen. Prag 1810. 9) Der Futterkräuter Anbau etc. von Fr. Krome. Lemgo 1801. 10) Unterricht über den Anbau und die Behandlung des Mohar als Futterpflanze betrachtet, dann des Johannisbogens. Verfasst von Jos. Grafen Malabaila von Kanal. Prag 1805. 11) Ueber die Abstellung des Herrendienstes. Von C. F. G. Westfeld. Lemgo 1773. 12) Der zum Besten des gemeinen Wesens in Wohlstand versetzte und darianen erhaltene Bauer. Von L. C. Bettinger. Hersfeld 1770. 13) Aug. Ludw. Schlötzers, Prof. in Göttingen Vorstellung der Universalhistorie. Zwote verändert. Aufl. Göttingen 1775. 14) Ueber das neu gefundene allgemeine Befruchtungsmittel der Erde etc. von A. V. Fischer. Magdeburg 1795. 15) Hrn. Friedr. Osterwald's, Kammerherrn in Neuschatel, Anfangsgründe der Erdbeschreibung etc. 6. Aufl. Strassburg 1785. 16) Ueber die Kultur des Zuckerahornbaumes etc. Aus dem Englischen übersetzt 1801. 17) Ueber die Zucker-Erzeugung aus dem Saft des Ahornbaumes in den k. k. österreichischen Staaten. Von C. Böhringer. Wien 1810. 18) Compendiöse Bibliothek der gemeinnützigsten Kenntnisse für alle Stände. Eisenach und Halle 1795. 8 seřtků. 19) Vollständiger ökonomischer Unterricht von Brauntweinbrennen etc. Von Jos. Christ. Simon. Dresden 1765. Přivázáno k tomu: a) Die Kunst des Bierbräuens. Von Jos. Christ. Simon. Dresden 1771. b) Eid Versuch von den Ursachen des gegenwärtigen hohen Preises der Lebensmittel. Leipzig 1776. 20) Beschreibendes Verzeichniß der in den Jahren 1817 und 1818 auf einer Reise durch Creta, Aegypten und Palaestina gesammelten Alterthümer. Von F. W. Sieber. Wien 1820. 21) Böhmisches-mährisches- und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten, beschrieben und herausgegeben von F. M. Pelzel Prag 1796. 22) Kritik, Revision und Beschreibung verschiedener

Wurzeln von den sogenannten Giftpflanzen. I. Lief. Von Balthas. Preiss. Salzburg 1806. 23) Geographische Ortsbestimmung von Altbánzlau nebst topographischer Beschreibung des Gutes von Cass. Hallaschka. Prag 1822. 24) Kaiser Karl IV., König von Böhmen. Von Fr. M. Pelzl. Prag 1780 (necelý exempláf). 25) Die Rosen nach ihren Früchten von Tob. Seitz. Prag 1825. 26) Geschichte der Britischen Gesandtschaft an den König der Ashantee. Brünn 1820. 27) Tabellarischer Rechnungsschlüssel zu der Seele der Banco-Zettel. Von Joh. Fellner. Wien 1811. 28) Schematismus für das Markgrafenthum Mähren. Brünn und Olmütz 1815. 29) Der Mathematiker. Eisenach und Halle 1796. 30) J. Meermanns Freih. von Dalem Reise nach Preussen, Oesterreich etc. Aus dem Holländischen übersetzt von Prof. Lueder. Braunschweig 1794. 31) Des Herrn Gautier Tractat von der Anlegung und dem Baue der Wege und Stadtrassen. Leipzig 1773. 32) Herrn von Necker Versuch über den Kornhandel. Dresden 1777. 33) Beitrag zur praktischen Diplomatie für Slaven von Fr. C. Alter. Wien 1801. K tomu přivázáno: Allgemeine Sprachlehre oder Einleitung zu allen Sprachen. Von Abbé Pierrard. Braunschweig 1800. 34) Geschichte der böhmischen Sprache und Literatur von Josef Dobrowský. Prag 1792. Přivázáno: Rede bei der tausendjährigen Jubelfeier von der Erbauung der königl. Kreis- und Bergstadt Iglau. Gehalten am 24. Brachmenate im J. 1799 von Jos. Milo Grm. Iglau. 35) Vertraute und unpartheische Briefe über Fichtes Aufenthalt in Jena etc. 1799. K tomu přivázáno: a) Buonapartens eigenes merkwürdiges Tagebuch während des Feldzuges in Egypten und Syrien 1799. b) Neue auf Vernunft und Erfahrung gegründete Entdeckung über die Sprache der Thiere. Von Gottf. Im. Wenzel. Wien 1800. — *Kalvovo knéhkupectví v Praze*: 1) Česká čítací kniha. Sestavil a vydal Dr. Fr. L. Čelakovský. I. díl 3. vyd. V Praze 1852. 2) Česká čítací kniha pro třídy vyššího gymnasia. II. vyd. V Praze 1852. 3) Der angehende rationelle Landwirth. Von J. G. Elsner. Prag 1852. 4) Počátkové silozpytu pro nižší gymnasia a realky. Od Dr. Fr. Smetany. V Praze 1852. 5) Geschichte der Landwirtschaft. Von Dr. Fraas. 2. Hälfte. Prag 1852. 6) Die Melancholie nach dem neuesten Standpunkte der Physiologie etc., bearbeitet von Eduard Pohl. Prag 1852. 7) Klinische Vorträge über specielle Pathologie und Therapie der Krankheiten des weiblichen Geschlechtes. Von Fr. A. Kiwisch Ritter von Rotterau. II. Abtheilung. II. Aufl. Prag 1852. 8) Počátkové nerostopisu. Od Jana Krejčího. Sv. I. V Praze 1851. 9) Griechische Schulgrammatik von Dr. Georg Curtius. Prag 1852. 10) Die echten Nider von den Nibelungen nach Lachmanns kritik von H. A. Hahn. Prag 1851. 11) Homer's Werke. Prosaisch übersetzt von J. St. Zauper. I.iss 4—10. Heft. 3. Aufl. Prag 1852. 12) Althehedeutsche Grammatik mit einigen Lehrstücken und Glossen. Von

H. A. Hahn. Prag 1852. — C. k. *Moravsko-slezská společnost v Brně*: Schriften der historisch-statistischen Section der k. k. mährisch-schlesischen Gesellschaft des Ackerbaues etc. III. Heft. Brünn 1852. — p. Jaroslav *Pospíšil* v Praze. 1) *Společenský krasořečník český*. Od Dra. J. Boj. Pichla. Díl II. V Praze 1852. 2) *Mladý ptáčník*, čili Petrovy povídky z francouzské války. Přelož. Jan Možný. V Praze 1852. 3) Blažej Háloubek. Podlé G. Nierice svobodně ztěžena od Fr. B. Tomay. V Praze 1852. 4) *Nábožné dítko*. Modlitby outlé mládeži podané od Jos. Po-hořelého. V Praze 1855. 5) *Kytka básniček*. Dárek malým čtenářům skládal K. Vinářský. V Praze 1852. 6) Jiří Washington Z Pražského Posla r. 1852). V Praze 1852. 7) *Mladá matka*. Podlé F. A. v. Ammona vzděl. J. St. Kodym. V Praze 1852. 8) *Přírodopisná čítanka pro školu a dům*. Od J. Pr. Přibíka. Částka II. O ptácích. V Praze 1852. 9) *Historie Girondinů* od M. A. Lamartina. Z francouzského přelož. V. Vojáček. Sešit 13—16. V Praze 1852. 10) *Kapesní slovníček novinářský a konverseční*. Sepsal Rittersberg. Sešitek 21—23. V Praze 1852. 11) *Pražský Posel*. Svaz. V. Sestavil J. V. Houška v Praze 1852. 12) *Kratičky přírodopis o ptácích*. Od J. V. H. V Praze 1852. — p. V. Zach. *Ressel*: Handbuch der Universalgeschichte für gebildete Leser. Von V. Zach. Ressel 35. Liefer. Wien 1852. — *Universita Pražská*: 1) *Geschichte der Prager Universität*. Zur Feier der 500jährigen Gründung derselben, verfasst von W. W. Tomek. Prag 1849. 2) *Tomáše ze Štítaného knížky šestery o obecných věcech křesťanských*. Vyd. od university Pražské na památku jejího založení před 500 lety. V Praze 1852. — *Kon-sistof Pražská*: Catalogus venerabilis cleri saecularis et regularis pro anno domini M. D. CCCLII. Pragae. — p. *Kalcy*: Titi Livii Patavini Lat. historiae principis decas prima. Apud Seb. Gryphum. Lugd. Bat. 1554. — p. Jos. *Procházka*: *Křesťana Poklad domáci*. Kniha k nábožnému vzdělání a k napomození pobožnosti v křest. rodinách podlé *Stunden der Andacht* od Zschokke vzdělal a vydal Jos. Procházka. Praha 1851. — p. Dr. Jan *Palacký*: 1) *Josefs des II. römischen Kaisers Gesetze und Verfassungen im Justizfache etc.* Prag und Wien 1796. 2) *Codex Ferdinaudeo - Leopoldino - Josephino - Carolinus pro haereditario regno Bohemiae ac incorporatis aliis provinciis, utpote marchionatu Moraviae et ducatu Silesiae, in welchen verschiedene von Anno 1647 bis auf das Jahr 1719 allergnädigst verliehene resp. k. k. Privilegion etc. enthalten.* Von Jos. Jacob equite de Weingarten. Prag 1720. 3. *Sammlung der k. k. Landesfürstl. Gesetze und Verordnungen in Publico-Ecclesiasticis* von J. 1767 bis 1782. Wien 1782. 4. *Vollständige teutsche Stadtrecht, im Erb-Königreich Böhmen und Marggraffthum Mähren.* Wien 1720. 5. *Die R. K. etc. Königl. Maj. verneuerte Landesordnung derselben Erb-Königr. Böhheim.* I. Theil. Prag 1796. 6. *Vereinschrift für Forst-*

Jagd- und Naturkunde, herausgegeben von dem Vereine böhm. Forstwirthe unter Redaction des Fr. X. Smoler. 4. 4. 5. 6. 8. und 11. Heft. — p. *Intibus*: 1. A magyarorozagi oroszok története Irla Mészáros Károly. Pesten 1850. 2. Поздравление Русиковъ на годъ 1851. В Вѣдн. — *Zeměsnaledký list* Hráký ve Vídni: Jahrbuch der geologischen Reichsanstalt 1851. II. Jahrg. Nro. 1. u. Nro. 4. — p. Miroslav *Vilhar*: Slovenski koledar za leto 1851, na svillo dan od Miroslava Vilbara. V Ljubljani — p. Jan *Jurenka*: Geographia totius orbis, compendiarie etc. elaborata a Joh. Müllero. Ulmae 1692. — p. Fr. *Štr*, zat. ředitel gym. Jičinského: Programm c. k. gymnasium v Jičíně. 1852. v Jičíně. — *Historický spolek pro hofejší Bavyry*: Oberbayrisches Archiv für vaterländische Geschichte herausgeg. von dem historischen Vereine von und für Oberbayern. XII. B. 2. 3. Heft. München 1851 und 1852. — p. Victor *Močulský*: Énumération des nouvelles espèces de Coléoptères, rapportées par M. Victor Motschoulsky. (Vyňato z: Bulletin de la Soc. Impér. des natur. de Moscou. Tom XXIV. 1851.) 2. Voyage de M. Victor de Motschoulský (Vyňato též odtamtud). — *C. k. moravsko-slezská společnost* v Brně: Mittheilungen der k. k. mährisch-slesischen Gesellschaft des Ackerbaues. 1852. Nro. 1—26. — p. Dr. W. R. *Weitenweber*: Mittheilungen über die Pest zu Prag in den Jahren 1713—1714. Ein Beitrag zur medizinischen Geschichte Böhmens von W. R. Weitenweber. Prag 1852. — paní hraběnka Eleonora *Komnicová*: Hystorya o umučenj a smrti a pohřbu u wzkříšenj Pána našeho Ježíše Krysta. V Berlíně 1757. — p. Jos. Alex. *Dunder*: Vzorňá cvičení k rychlému a snadnému naučení se řetě německé od Jos. Alex. Dandra. V Praze 1852. — p. V. *Štalc*, gym. katech. v Praze: Зора Галицкая 1851. č. 27—56. — p. Ant. *Doucha*, učitel: Joh. Bissellii argonauticon Americarorum sive historiae periculorum Petri de Victoria. Monachii 1647. — p. Konstantin *Aksakow*: О древнемъ бытѣ у Славянъ воовще и у Русскихъ въ особенности Конст. Аксакова. Москва 1852. — *C. akademie nauk ve Vídni*: 1. Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften Mathem.-naturwissenschaftl. Classe. III. Band. 3. Lieferung 1852. 2. Denkschriften der k. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Classe. III. Band. 1852. 3. Notizenblatt, Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. 1852. Nro. 3—10. 4. Sitzungsbericht der kais. Akademie der Wissenschaften. Mathematisch-naturwissenschaftliche Classe. Band VIII. Heft 1—3. 1852. 5. Sitzungsbericht der kais. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-naturwissenschaftliche Classe. Band VIII. Heft 1. 2. 1852. 6. Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen. Jahrgang 1851. VII. Band. 3. 4. Heft. 7. Kritische Durchsicht der von Davidov verfassten Wörtersammlung aus der Sprache der Ainos. Von Dr. Aug. Pfizmaier. Wien

1851. 8. Kalender der Flora des Horizontes von Prag. Von K. Fritsch. 1852. 9. Tafeln zur Vergleichung und Reduktion der in verschiedenen Längemassen abgelesenen Barometerstände. Von J. J. Pohl und J. Schabus. 10. Tafeln zur Reduction der in Millimetern abgelesenen Barometerstände. Berechnet von J. J. Pohl und J. Schabus. 11. Almanach der k. Akademie der Wissenschaften. II. Jahrg. 1852. — *Matice česká*: Galleria d'illustri Dalmati. 1846. (15 sešitů) — Spolek pro vlastenské starostitnosti v Zurichu: 1. Mittheilungen der antiquarischen Gesellschaft in Zürich. Band VIII. Heft 12. Zürich 1852. 2. dva svazky listin k tomu. — p. Jan M. Hulakovský: Abbreviaturae vocabulorum etc. editae a Joanne M. Hulakovský Prague 1852. — Historický spolek v Záhřebě: Arkiv za pověstnicu jugoslavensku. Uredio Ivan Kukuljević Sakcinski. U Zagrebu 1852. Knjiga II. razdel I a II. — p. Jos. Tomas, kaplan u sv. Jindřicha v Praze: Sláva negstarožitněgžho arci-domu Rakauského etc. Léta Panského. M D. C. XXXV. — p. prof. Dr. Vinc. Pol v Krakově: Rzut oka na północne stoki Karpat. W Krakowie 1851. — Synové Bohumila Haase: Vzory dřevotisků.

4) Ke sbírce rukopisů, listin, map a rytin:

Pan rytíř Ant. Jungmann: Čtyry svazky rukopisů vlastnoručních, obsahující překlady následující: 1. Převrácený svět. Z Jindř. Zschokke. 2. Mistr Jordan od téhož. 3. Alamontade od téhož. 4. Listy z denníka chudého vikáře u Wiltshiru od téhož. — p. Dr. Jan Palacký: 1. Sehr kurzgefasste und nach dem Alphabeth eingerichtete Auszüge aus denen chronologischen Extracten über die bereits nun den Amtirenden höchst nöthig zur Wissenschaft und genauen Beobachtung dienend ergangenen k. k. Patenten, Correnden- und Circular-Verordnungen von anno 1748 anfangend bis hieher etc., welche verfasst worden von Niclas Drexler, anno 1776. 2. Pragmatica kaiserlicher Rescripte (rukop. z 18. století. — p. Schmitt, studující: 7 vyobrazení starých kostelů v Čechách, jež vydává. — p. Ant. Richter, fabrikant na Zbraslavi: Dvě vyobrazení paláců pro výstavu průmyslnou v Londýně. — p. V. Štastný, rolník v Ledkách: Lékařství konské. (rukop. od r. 1637. — paní hraběnka Kounicová: Život Jana Žižky z Trocnova, rytíře českého od kněze Jana Herynka Nymburského, faráře Řentického. Léta p. 1618 (přepis 1822 učiněný). — p. Václav Besedk, prof. a úd c. k. dvorní kaple ve Vídni: Šest listin pergamenových a sice: 1. lat. d. d. 16. prosince 1769, již rector atd. congregací u sv. ducha přijímají Fr. Ferd. Čedíka do svého spolku 2. českou d. d. 14. Listop. 1664, již arcibisk. Pražský kardinal hrabě Harrach potvrzuje kůr literácký v Počátcích. 3. Českou d. d. 26. Břez. 1653, již Ferd. III. stvrzuje privilegie pořádku na mandlování a barvení

pláten. 4. Česká d. d. 2. Srpna 1657, již arcibisk. Pražský kard. hrabě Harrach schvaluje bratrstvo Marie de Victoria, založené od Mich. Krušlá. Při tom breve lat. papeže Innoc. X. d. d. 4. Června 1660. 5. latinská d. d. 10 Srpna 1654, již kard. arcib. hrabě Harrach stvrzuje kůr literarchý v Ledci. (necelé). 6. latinská d. d. 11. Řijna 1704, již arcibisk. Pražský hrabě Breunner stvrzuje bratrstvo Kašp. Jos. Lorenzem v Sedlci založené. — p. dr. Jan *Palachý*: Listinu perg. německou d. d. 17. Července 1810 ve Vidni, již cis. Frant. II. dává v leno statek Waldau Frant. a Emanuelovi z Waldau. — c. k. *krajinský soud v Praze*: Sbírku listin, spisů soudních, patentů a t. d. Z 16. 17. a 18. století. — p. Vilém *Erben*, studující: Na pergameně malovaný erb cechu soukennického. — p. V. *Kilian*: papírovou listinu z 17. stol. týkající se pozůstalosti po prob. Litoměřickém Jak. Chymaeracovi. — p. V. *Nebeský*, sekretář mus: list pergamenovou od r. 1508, již postupuje kapitola Pražská Votíkovi z Schönthalu dům k užívání. — p. ass. *Neumann*: Několik listin z 16. a 17. století.

5) Ke sbírce starožitností.

Pan Jakub *Fechner* ve Vidni: Bronzový fetiš, nalezen v hrobě pohanském. — p. M. *Dormitser* kustos mus.: 11 zlomků ačkroužků bronzových, nalezených v Nole v Kampenii. — p. *Josef Novák*, official při c. k. státní dětárně: Bronzový hrot zvláštního způsobu. — p. Jos. *Soukup*, obchodník z Gospiče: Modrý kámenek s nápisem tureckým. — N. N.: Porouchaný obraz na skle malovaný. — p. *Brabec*, farář v Tetíně: Starý klíč. — p. *Gott-hard Storch*: Z kosti vyřezaný jehelníček. — p. prof. *Klumpar*: Husitskou sudlici, nalezenou u Jindřichova Hradce. — N. N.: 1. Starou sekýru, 2. Starý klíč, 3. hrot bronzový, 4. zlomek mosazný (snad rameno kříže). — p. Ant. *Fryč*, assist. muss.: Starou dýku. — p. p. Jan *Kroupa*: Obraz na skle malovaný.

6) Ke sbírce mincí a medailí.

Pan Václav *Pelikán*, právník: 1. 7 mosazných tanteš, 2. mosaznou medailii potupnou na pragmatickou sankci, 3. 2 stříbrné mince turecké, 4. Rakouský dvanáctník r. 1795, 5. sedmák rakouský r. 1802, 6. Saský půl-groš 1841. 7. groš Hessen-Darmstadtský roku 1805. — p. dvorský radní rytíř *Sacher-Masoch*: 184 mincí a medailí, stříbrných a měděných, a sice: A, stříbrné: 1. česko-falckých haléřů Karla IV. 12 kusů. 2. falckých haléřů Ruperta 9 kusů. 3. haléřů Fridricha, purkkrabí Norimberského, 13 kusů. 4. haléřů arciskupství Mohučského 15 kusů. 5. haléřů biskupa Bamberského Leopolda (1335—1341) 15 kusů. 6. haléře biskupa Bamberského Fridricha 4. 7. haléřů

biskupství Würzburgského 8 kusů. 8. haléřů města Koburku 5 kusů. 9. groš hrabství Lipského r. 1608. 10. groš tirolský Ferd. r. 1639. 11. Slezský krejcar r. 1699. 12. polský groš Sigm. 1594. 13. dvě turecké mince. *B. měděné*: 1. 13 římských Augusta, Tiberia, Trajana, Seleniny, Claudia, Numeriana, Licina, Constantina mladší a Valentiniana. 2. novější mince franc., německé, anglické, švýcarské, ruské, benátské, řecké, švédské, polské, jonické, sicilské, sardinské, belgické, dánské a papežské. — p. V. Šimerka: stříbr. minci republ. Benátské (dože Ondř. Gritti) — p. Leitenberger, fabrikant: brakteat Otakara II. — p. Ant. Novotný: groš Pražský Václava IV. — N. N.: měděný památný peníz na paní Alžbětu Heineovou (Hamburg 1841). — *Univerzita Pražská*: bronzovou medaili na založení university Pražské: „Exactum centum ab origine lustris M. D. CCCXLVIII.“ — p. Ant. Burger, děkan Brandejský: 90 stříbrných a 397 měděných mincí. — p. Jos. Zahradník, studující: 2 groše Pražské Václ. IV. a jeden Míšenský Bedřicha a Sigism. — p. Martin Pokorný, studující: 35 novějších mincí měděných. — p. Kotmel, z Okoře: Mosazný tantes. — p. Josef Kuber: 39 mincí stříbrných a 9 měděných, a sice následující stříbrné: 1. demifranco Napoleona 1808. 2. korunovací minci Leopolda II. v Praze. 3. korunovací minci Mar. Lud. v Praze. 4. čtvrtzlatařík J. Arnošta arcibiskupa Salcburského roku 1689. 5) minci arcibiskupa Holomouckého Karla 1670. 6. minci Karla kardinála Lothrinského 1601. 7. šestigroš Míšského města Mühlhausenu 1701. 8. minci Christiana IV., vévody Slezského 1665. 9. groš Ferd. II. r. 1627. 10. tři groše Leop. I. 11. tři groše Jos. I. 12. půl lyry Frant. II. 13. Čtyřadvacetník Frant. II. r. 1800. 14. groš Rudberta arcib. Salcburského r. 1681. 15. minci Jana Fridricha, markrabě Brandenburského. 16. dva míšenské groše. 17. tři krejcare Rakouské. 18. 13 denárů Mnichovských. 19. penízek husitský. 20. denár Sacburský. — p. Jos. Koupil, učitel v Strakoniciích: 1. groš vévody Münsterberského Karla r. 1613. 2) groš polský. — p. Daniel Sloboda na Moravě: 156 mincí měděných a jednu stříbrnou.

6) Ke sbírce pečetidel.

Pan Dr. Jan Palacký: Tři pečetidla a) dvě úřadu Wodolského a b) jedno s erbem. — p. Frant. Vorlíček: Pečetidlo obce Skvořetické.

7) Ke sbírce skladeb hudebních.

Pan Miroslav Vilhar, 'Pesmi Miroslava Vilharja I. šestka. II. šestka. — p. Ferd. Kopp: Starý pán a študenti. Komický vřjev od Ferd. Koppa, hudba od H. Vojáčka.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých
knih českých, příjmím

M A T I C E Č E S K É

složili

od 1. až do 30. Června 1852.

Pan Josef Mašek, studující na staroměstském gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Jaroslav Kottoric, studující z Pardubic 10 zl. — p. Ferdinand Hubáček, měšťan v Pardubicích 5 zl. — p. František August Tischler, diurnista u c. k. okresního soudu v Pardubicích 10 zl. — p. František Pelc, oud řádu pobožných škol a gymnasiální professor v Mladé Boleslavi 5 zl. — p. František Ladislav Souček, kupecký v Králové Dvoře 10 zl. — p. Stanislav Bořek, studující VI gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Jan B. Velflík, studující v Plzni 10 zl. — p. Augustin Jaroš, referent u c. k. podkrajského úřadu v Jičíně 10 zl. — p. Josef Slánský, kněz rytířského řádu sv. Jana Jerusalemského v Praze 5 zl. — p. Jan Edelmunn, kandidát doktorátu právnického v Praze 10 zl. — p. František Pošepný, studující z Jilemnice 5 zl. — p. Josef Řehák z Jaroměře, studující VII. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Josef Vačkář, farář na Horách Ratibořických 10 zl. — p. Ferdinand Güttler, studující z Tachov 5 zl. — p. Václav Ponec, majitel hospodářství v Brandejse nad Labem 10 zl. — p. Josef Vrba, obchodník v Praze 10 zl. — p. Jan Nep. Dvorský, pražský usedlý měšťan a pán na dvoře Klobíckém ze Smíchova 10 zl. — p. Jan Winkner, studující v Mladé Boleslavi 10 zl. — p. František Feller, měšťan v Kouřimi 10 zl. — p. Jan Václav Hodáč z Jíkve, studující v Praze 2 zl. — p. Petr Fastr, měšťan a hostinský v Praze 10 zl. — p. Jan Martinec, stud. v Hradci Králové 10 zl. — p. Bedř. Jelínek, studující z Čáslav 10 zl. — p. Jan Hlavatý, duchovní správce v Chlenech 10 zl. — p. Jan Josef Tichý studující z Náchoda 10 zl. — p. Antonín Langer, hospodský ředitel v Heralci 10 zl. — p. Ignác Zoach, studující VII. gymnasiální třídy v Jihlavě 10 zl. — p. Jan Kučera, statkář v Slavetíně 10 zl. — p. František Bureš, správce hospodářský ve Vlticích 10 zl. — p. Theodor Neureutter, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — p. Karel Neureutter, právník v Praze 5 zl. —

V celosti 277 zl. sř.

Od 1. až do 31. Července 1852.

Pan Josef *Krupka*, posluchač práv v Praze 5 zl. — p. Vojtěch *Hampel*, měšťan a obchodník v Příbrami 10 zl. — p. Tadyáš *Hauff*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Rudolf *Wolf*, studující VII. třídy na staroměstském gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Jan *Janda*, držitel hospodářství v Mladé Boleslavi 5 zl. — p. Jan *Paola*, kaplan v Roudnici 10 zl. — p. Bedřich *Lunz*, studující na lyceum Píseckém 5 zl. — p. František *Bek*, kooperátor v Chleběch u Nymburka 20 zl. — p. Jan *Lepař*, c. k. gymnasiální profesor v Znojmě 10 zl. — p. Jan *Lorenz* ze Dvůru Králové, obchodník v Pardubicích 10 zl. — p. Václav *Richter*, malíř akademický v Praze 10 zl. — p. Josef *Handáček*, studující v Holomouci 10 zl. — p. Josef *Hammer*, hospodářský kancelista v Pákoměticích 10 zl. — p. Josef *Kasák*, hospodářský, kontrolor v Mírošově 5 zl. — p. Ed. *Klotz*, dr. veškerých práv 10 zl. — p. Václav *Mrázek*, mlynář v Rakovnici 10 zl. — p. Václav Jaromír *Kalbač* ze Střebohostic, studující V. gymnasiální třídy v Písku 10 zl. — p. Matěj *Procházka*, professor v Brně 10 zl. — p. František *Kott* ze Lnáře, kandidát gymnasiální professury v Praze 10 zl. — p. Ant. *Mikulejský*, syn rolníkův v Dušníkách 10 zl. — p. František *Pokorný*, studující z Dušníků 10 zl. — p. Jan *Fernbach*, kupec v Králové Dvoře 10 zl. — p. Antonín *Koch*, rolník v Mceřích 10 zl. — p. Emanuel Václav *Holeček*, studující v Praze 10 zl. — p. Tomáš *Marek*, posluchač lékařství v Praze 5 zl. — *Kaškovna* obce Běstovické 20 zl. — p. Ivan *Berčič*, světitel katekety u Zadru 15 zl. — p. Ludvík Stanislav *Kolínský*, obchodník v Plané 10 zl. — p. Jan *Pánek*, ingénieur při c. k. zemském stavebním ředitelství v Praze 10 zl. — p. Josef *Richter* z Muncifaje, studující v Praze 10 zl. — p. Jáchym *Poslt*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Fabian *Kracík*, knihář v Jičíně 10 zl. — p. Josef *Lípa*, studující v Jičíně 10 zl. — p. František *Holcar* z Topolan na Moravě, posluchač lékařství v Praze 10 zl. — p. Jan *Breuer*, továrník na Horách Kutných 10 zl. — p. František *Urbánek*, studující v Praze 5 zl. — p. Eugen *Spálený* z Kladruha, studující V. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Ant. *Comrsi* ze Železného Brodu, studující realky v Liberci 10 zl. — p. Václav *Hajný*, hutní úředník v Nových Hutích 10 zl. — p. Jan *Komárek* z Plotišť, studující VIII. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. Jan *Šlesinger*, studující z Malé Skály 10 zl. — p. Jan *Hruška*, kaplan na Všeni 5 zl. — p. Josef *Hosdecký*, učitel na Všeni 5 zl. — p. Matěj Bohovíd *Tejfar*, kaplan v Loukově 5 zl. — p. Vincenc *Baumann*, studující v Praze 5 zl. — p. František *Hejtmánek*, studující z Hostonic 10 zl. — p. František *Láštner*, kaplan na Smíchově 10 zl. —

V celosti 445 zl. stf.

Od 1. až do 31. Srpna 1852.

Pan Jan *Fikár*, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Václav *Šmejkal*, podučitel v Jistebnici 10 zl. — p. Martin *Bendk*, kooperátor v Kostelci u Vorlíka 10 zl. — p. Jan *Šmid*, farář v Čechticích 10 zl. — p. Leopold *Novák*, obchodník v Čechticích — p. Bedřich *Graf*, studující v Praze 5 zl. — p. Emanuel *Týn*, kandidát gymnasiální professury v Praze 10 zl. — *Knihovna* školy městské v Pelhřimově 20 zl. — p. Václav *Vepřtek*, studující v Praze 5 zl. — p. Jan *Žahourek*, c. k. prozatímní professor gymnasiální v Budějovicích 5 zl. — p. Josef *Tieftrunk*, doktor lékařství v Praze 5 zl. — p. Jakub *Škarda*, právník v Praze 10 zl. — p. Jan *Valenta*, doktor lékařství v Bělehradě Srbském 10 zl. — p. Václav *Fišer* ze Sobělic, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. František *Wünse*, koocipista v centrálním úřadě knížete Auersperka v Čáslavi 10 zl. — p. Josef *Hejtmán*, občan v Podháji 10 zl. — p. Václav *Kašpárek*, posluchač pastorálky v Litoměřicích 10 zl. — *Knihovna* gymnasiální v Jihlavě 20 zl. — p. František *Spurný* z Předboře, čekatel na c. k. české hlavní škole v Praze (první zakladatel z nadání Jungmannova) 50 zl. — *Knihovna* městská v Rychnově 50 zl. — p. Adolf *Svatojanský*, kupecký ve Vídni 10 zl. — p. Adolf *Staněk*, studující v Praze 5 zl. — p. Josef *Novotný*, doktor filosofie a professor italského, českého a německého jazyka na universitě Innomostské 10 zl. — p. Ferdinand *Fingerhut*, měšťan a sládek v Praze 30 zl. — p. Matěj *Doubek*, kaplan ve Vlachobřezí 10 zl. — p. Josef *Bosděch*, studující v Klatovech 20 zl. — p. Antonín *Kovalík*, bohoslovec v Levoči 5 zl. — p. František *Šmid*, mistr pekařský ve Velké Bystřici 10 zl. — p. Josef *Pavlíček*, soukromník z Kadlána 10 zl. — p. Tomáš Vlastislav *Novak* ze Lázu, studující v Písku 5 zl. — p. Josef *Bek*, doktor práv a c. k. statní zástupce v Novém Bydžově na Moravě 10 zl. — p. František *Zdeněk Skuherský*, hudební skladatel 10 zl. — p. Josef *Lisý*, hospodářský úředník v Hořovicích 5 zl. — p. František *Zapletal*, adjunkt při c. k. okresním soudu v Brně 10 zl. — p. Václav *Kirchner*, kaplan v Habru 10 zl. — p. Vincenc *Mlejnek*, kaplan v Zbislavi 10 zl. — p. Josef *Kronberger*, farář u Přibrami 10 zl. — p. Antonín *Štika*, farář na Slivici 10 zl. — p. František *Vilhelm*, c. k. podkrajský komisař v Žamberce 10 zl. — Jan *Žatecký*, studující VIII. třídy gymnasiální v Litoměřicích 10 zl. — p. Antonín *Duda*, učitel a ředitel hudby v Jaroměři 10 zl. — p. František *Kehraus*, studující v Jaroměři 5 zl. — p. Albert *Schwarz*, c. k. úředník při severní železně dráze 10 zl. — p. Jan *Tuček*, učitel v Náchodě 5 zl. — p. Ďorď *Tordý*, kanovník v Nitře 10 zl. — p. Matěj *Steffány*, doktor a professor libomudrcví na biskupském lyceum v Nitře 10 zl. — p. Jan *Durček*, doktor a professor ma-

vovědy na biskupském lyceum v Nitře 10 zl. — p. Martin *Suchter*, doktor a professor silozpytu na biskupském lyceum v Nitře 10 zl. — p. Mikuláš *Tisó*, doktor a professor církevního práva a dějepisu na biskupském lyceum v Nitře 10 zl. — p. František *Machay*, professor v Nitře 10 zl. — p. Josef *Tomaškovič*, kaplan v Udiči 10 zl. — p. Matěj *Durikovič*, zápisník sv. stolice v Nitře 10 zl. — p. František *Strahovič*, katolický kaplan v Púchové 10 zl. — p. František *Hreusik*, kaplan v Bánovcích blíž Nitry 10 zl. — p. Václav *Žirovnický*, suppl. professor gymnasiální v Klatovech 10 zl. — p. František *Egert*, katecheta na hlavní škole v Litoměřicích 10 zl. — p. Jan *Honc*, rolník z Vykáně 10 zl. — p. Karel *Pluchař*, studující ze Sobotky 10 zl. —

V celosti 665 zl. stě.

B i b l i o g r a f i e.

- Básnické spisy*, z pozůstalosti J. Jaroslava Kaliny. V Praze. Nákladem Václava Hessa 1852. V 8. Str. 208. Cena 48 kr.
- Biblioteka kazatelská*, čili sbírka kázání a řečí homiletických o všech nedělních a svátečních evangeliích, postních a příležitostných svaté kat. Církve. Vydává Jan Ev. Bílý. Drahý běh. Díl I. Sv. I. Brno. Tisk a náklad Karla Vinikra 1852. V 8. str. 96. Cena 20 kr.
- Bolemil*, aneb: Uč se znáti pravých přátel svých. Krásná povídka pro dospělejší mládež dle A. Kotzebue od K. Hradeckého. V Trutnově 1852. Tisk a sklad Ladislava Pospíšila. V 12. Str. 232. Cena: 28 kr.
- Děje mocnářství Rakouského*. Ku potřebě na gymnasiích. Sepsal V. Vladivoj Tomek. V Praze. Sklad knižkupectví Calvova B. Tempského. 1852. V 8. str. 178. Cena: 22 kr.
- Divadelní biblioteka*. Svazek šestý. Obsahuje: „Magelónu,“ tragodii od J. J. Kolára, a „Po půlnoci,“ frašku z francouzského. V Praze 1852, vydáváním, tiskem a nákladem Jaroslava Pospíšila. 8. str. Cena: 15 kr.
- Frant. Lad. Čelakovský, životopisný nástin* od J. Malého. S rytinou. V Praze 1853. Tisk a náklad Bedřicha Rohlička. V 8. str. 20.
- Homiletika* čili navedení k duchovnímu řečnictví od Dominika Alojsia Špachty, doktora v bohosl. Díl I. Druhé opravené vydání. V Praze. Nákladem Václava Hessa. 1852. V 8. str. 314. Cena 2 fl. stf.
- Jen s pravdou ven!* čili sprostý rozum o velikých věcech. 8 svaz. Větný Žid, neboli zvířina bez omáčky. V Praze 1852. Tisk Bedřicha Rohlička. V 12. str. 385—528. Cena: 12 kr.
- Kardinal Richelieu*. Historický obraz z časů francouzského krále Ludvíka XIII. Sepsal G. P. James. Z anglického jazyka přeložil V. F. Bambas. Svazek 8. 9. a 10. V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jeřábkové. V 16. Svaz. po 6 kr., na lepším papíře za 8 kr. (Dílo celé ukončeno).
- Kiráťali*. Pověst podunajská od Michala Čajkovského. Z polského přeložil Frant. Pravoslav Volák. Sešit. I. V Praze. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila 1852. V 8. str. 120. Cena 16 kr.
- Koleda*. Kalendář na rok obyčejný 1853. Ročník třetí. Nákladem Moravské Národní Jednoty. V Brně. V kommissi kněžkupectví Bužáka a Irrganga. Velký 8. str. 320. a XXX. Cena 56 kr.
- Kouzelná svítlna*, obrazy našich časů. Z polštiny J. J. Kraševského přeložil Josef Škrabek, Sešitek I. V Praze 1852. Tisk

arcibiskupské knihtiskárny a náklad Jana N. Musila. Cena
vešitku: 6 kr.

Krásné večery, sbírka zábavných a poučných povídek, dílem původně, dílem v překladu sepsal B. M. Kulda. Svazek 1. V Brně 1852. Tisk vdovy Rudolfa Rohrera. V 8. Za 24 kr.

Krátké a sprostné odpovědi na námitky proti náboženství nejvíce rozšířené. Od Abbé de Ségur-a. Přeložil Frant. P. Poimon. V Brně 1852. Nákladem Nitsche a Grosse. V 12. str. 138. Cena 18 kr.

Kristofa Schmida spisy pro mládež. Svazek čtrnáctý. Titus a rodina jeho. Demantový prsten. Anselmo. V Hradci Králové. Tiskem a nákladem Jana Host. Pospíšila 1852. V 12. str. 119. Cena 10 kr.

Kotlí z cizích luků. Sbírká krátkých povídek zábavných, přeložených z rozličných jazyků od J. B. Malého. Svazek I. II. III. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila 1852. V 12. I. str. 68. Cena svazku 10 kr.

Liturgika, čili krátké vysvětlení služeb Božích a obřadů sv. katolické Církve od Innoc. Ant. Frencla. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. V 8. str. 196. Cena: 48 kr.

Loango; věrný sluha mouřeninský. Povídka pro milou mládež od Frant. Hofmana, přeložil B. Jaroslav Heidl. S obrázkem. V Praze 1852. Tisk a sklad arcibiskupské knihtiskárny. V 12. str. Cena 16 kr.

Londýnský loupežník. Historický román od Ainswortha. Zčeštil J. V. Houška. Díl první. V Hradci Králové. Tiskem a nákladem Jana H. Pospíšila. 1852. V 12. str. 270. Cena 30 kr.

Magelóna. Tragedie ve čtyřech jednáních od Jos. Jiřího Kolára. V Praze 1852. Tisk a sklad Jaroslava Pospíšila. V 12 str. 96. Cena 14 kr.

Mladý rybář Milinský. Povídka pro mládež vůbec. Dle A. D. od K. Hradeckého. V Trutnově. Tisk a sklad Ladislava Pospíšila 1P52. V 12. str. 183. Cena 16 kr.

Mluvnice řecká podlé Dra. Rafaela Kühnera vzdělaná pro gymnasia česko-slovanská od Františka Šíra, direktora Jičínského vrchního gymnasium. Zavedena od vys. c. k. ministerstva osvěti pro gymnasia v Čechách, na Moravě, Slezsku a Slovensku. W Praze. Sklad knihkupectví Kronbergrova 1852. V 8. str. 469. Cena 1 zl. 36 kr.

Náboženství a láska. Povídka zábavná a času přiměřená pro lid českoslovanský. Z německého J. Schreibera zčeštil J. A. Šrámek. V Jindřichově Hradci 1852. Tisk a sklad Aloisia Jos. Landfressa. 12. str. Cena 15 kr.

Nauka o arithmetice pro nižší gymnasia od Dr. Františka Mošniška. Oddíl druhý pro III. a IV. třídu. Přeložil Dr. Frant. Smetana. V Praze 1852. Nákladem kněhkupectví J. G. Calve. V 8. str. 140. Cena 22 kr.

Navedení k štěpařství. Poučení o zakládání školek, štěpování, vysazování a ošetřování ovocných stromů. Ku prospěchu školní mládeže vydal Dr. Jos. Pečírka. V Praze 1852. Tisk a náklad Bedřicha Rohlíčka. V 8.

Nedělní a sváteční kázání od Prokopa Ondráka, děkana Příbramského. V Praze 1852. Tisk arcibiskupské knihtiskárny, nákladem Jana Musila. V 8. První sešit za 12 kr. str. 129—176.

Neroskopis. Pro nižší gymnasia a realní školy. Sepsal Dr. Jos. Pečírka. Se šesti lithogr. tabulkami. V Praze 1853. Nákladem kněhkupectví J. G. Calve. V 8. str. 144. Cena 37 kr.

Neroskopis. Od J. P. V Jindřichově Hradci 1852, tisk a sklad Aloisa Jozefa Landfrasa. V 8. str. Cena exempláře pěkné vázaného 1 zl.

Nový Kalendář na rok Páně 1853 s šematismem evangelických církví v Rakouské říši. Almanach pro vlastenský církevní dějepis a církevní statistiku, pro náboženské, církevní hospodářské a všeobecně užitečné vzdělání, vydáván od Jozefa Růžičky. Ročník čtvrtý. Náklad a sklad Vincence Paseky, kniháře v Karlině číslo, 145.

Oblečení Rochellské. Od paní de Gonlis. Přeložil J. V. Houška. V Praze u Jaroslava Pospíšila 1852. V 12. str. 340. Cena 30 kr.

Obraz květeny, návod k poznání přirozených řádů rostlin. Od Jana Krejčího. Se 48 dřevorytinami. V Praze tisk a náklad Jaroslava Pospíšila 1852. V 8. str. 216. Cena 48 kr., na velině 1 zl. 20 kr.

Odpustky v katolické církvi. Vydal ke prospěchu katolických missí Tomáš Bečák, duchovní správce v Kyselovicích. S povolením arcibiskupským. V Holomouci 1852. Rychlotisk Antonína Halouský. V 8. str. 35. Cena 6 kr.

Perla Janovská. Povídka pro veškeré ušlechtilější čtenářstvo, zvláště pro dospělou mládež. Z německého Ed. z Ambachů přeložil Jos. Voj. Houška. V Praze. Tisk a náklad Jar. Pospíšila 1852. V 12 str. 239. Cena 22 kr.

Pilát, k poučení a výstraze představený v sedmi postních kázáních, jež držel v Karlínském chrámu Páně Dominik Alois Špachta. V Praze 1852. Nákladem Václ. Hessa. V 8. str. 69. Cena 15 kr.

Písňe národní v Čechách. Sebral Karel Jaromír Erben. Svazek 1. (Druhé rozmnožené vydání) V Praze tisk a sklad Jaroslava Pospíšila 1852. V 8. str. 192. Cena 36 kr.

Počátkové zeměpisu pro první třídu nižšího gymnasia a nižší realní školy. Podlé Bellingera. V Praze 1852. Nákladem kněhkupectví J. G. Calve. V 16. str. 84. Cena 16 kr.

Poslední Mohikan. Povídka z roku 1757 od Coopera. Z anglického přeložil Josef Vojáček. V Praze, tisk a náklad Jaroslava Pospíšila 1852. Díl první. 8. Cena dílu: 30 kr., sešitku 10 kr.

- Poučné povídky pro květloucí věk.** Dle Ebersberga vzdělal Karel Müller. V Jindřichově Hradci, 1852. Tisk a sklad Alois. Jos. Landfrassa. V 12. str. 96. Cena: 15 kr.
- Prášský posel.** Sbirka užitečného i kratochvilného čtení pro lid jazyka českého. Dílu II. Svaz. II. III. Sestavil J. V. Houška 1852. Tisk a náklad Jar. Pospíšila. Str. 193—289. V 12. Cena svazku: 12 kr.
- Prorokování osudu.** Dle Eugena Sue—a románu „La bonne aventure“ přeložil V. Filipek. Díl II. Svaz. I. V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jefábkové. V 16. Svazek za 6 kr., na lepším papíře za 8 kr.
- Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného** dle rukopisu řečí besedních. Od Ignáce Jana Hanuše a t. d. Spisů musejních číslo XLIII. V Praze 1852. V kommissi u Fr. Řivnáče. V 8. Str. LXVI. a 296. Cena 1 zl. 30 kr.
- Řeči duchovní** na všechny neděle a svátky celého roku, jež činil a k tisku podal Josef Ehrenberger, kaplan v Solnici. První půlletí. V Praze 1852. Nákladem Václava Hessa. V 8. str. 144. Cena: 36 kr.
- Samovrah z chudoby,** aneb: Kam nevěrnost manželky přivede. Nábožný Martin. V Jindřichově Hradci. Tiskem Aloisia Jos. Landfrassa. 1852. V 8. str. 32. Cena: 6 kr.
- Sbírka nejzajímavějších hrdelních soudů.** Z německých i francouzských originalů sestavil V. Procházka. Svazek I. V Praze. Tisk a sklad Jaroslava Pospíšila. V 16 str. Cena: 12 kr.
- Sebrané spisy** Prokopa Chocholouška. Díl první, sešit 6. Křičáci, historická pověst z dějů českých. V Praze 1852. Nákladem knihkupectví Neurentrova. 16. Cena sešitu: 10 kr.
- Seznam květin české.** Sepsal Filip Max. Opiz. Spisů musejních číslo XLIII. V Praze 1852. V kommissi u Fr. Řivnáče. 12. str. V a 216. Cena 40 kr.
- Šíroci,** anebo: Bůh spomáhá poníženým, nevinně odsuzovaným a sráží však v prach zlosyny ohavné. Povídka pro dospělejší mládež, vzdělaná od Josefa Zimmermanna. V Praze 1852. Tiskem a nákladem c. k. dvorní knihtiskárny synů Bohumila Haase. V Praze. Cena: 20 kr.
- Slovanská květomluva.** Dle způsobu východozemních Selam-u. V Pardubicích, tiskem a nákladem Jana Hostiv. Pospíšila 1852. 12. str. 84. Cena: 10 kr.
- Svět a básník.** Román ve dvou dílech od J. J. Krašovského. Dle druhého vydání přeložil F. Pravoslav Volák. Druhý díl. V Praze 1852, tisk a náklad c. k. dvorní knihtiskárny synů Boh. Haase. 8. str. Cena dílu: 18 kr.
- Škola,** pedagogický časopis učitelům na školách obecních, hlavních, nižších reálních, rodičům a vychovatelům. Časopis každé dva měsíce po pěti arších vycházející. Redaktor: Josef Havelec. První sešitek. Předplácí se půlletně 1 zl. 12 kr.

stř., se zášilkou po poště 1 zl. 32 kr. stříb. (Čistý výnos věnován k prospěchu škol).

Štěpánův Vít učí se na kněze. Povídka z kraje od Frant. Pravdy. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 80 v 8erce. Seš. za 10 kr., na pěkném papíře za 12 kr.

Tři mušketýři po dvaceti letech od A. Dumasa. Přeložil Fr. Boh. Tomsa. Sešit IV. V Praze. Tisk a náklad Jar. Pospíšila 1852. V 12. Cena sešitu 10 kr.

Uhry roku 1444—1460. Historicko-romantický obraz od J. Herloše. (Herlossohna) Vydal Dr. J. B. Pichl. V Praze 1852. Tiskem a nákladem Jaroslava Pospíšila. Svazek první, druhý a třetí. 7. str. 202, 192 a 214. Cena svazku 24 kr.

Thomsonovy Pučasy. V české verše uvedl František Daucha. Nové vydání. S obrazem skladatele. V Praze. Nákladem Václava Hessa 1852. W 8. str. 198. Cena 30 kr.

Tři měsíce pod sněhem. Denník mladého horáka. Z. J. J. Porchata přeložil K. B. Štorch. V Praze. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. 1852. v 12. str. 122. Cena 12 kr.

Václav Volný čili malý štěpař. Důkladné poučení o chování ovocných stromů. Přeložil a rozšířil Fr. Jozef Kučera, učitel. V Brně 1852, nákladem kněhkupců Nitsche a Grosse. Smnohými obrázky. 8 str. Cena 24 kr.

Vernyhora, věštec ukrajinský. Historická pověst z roku 1768 od Mich. Czaykowského. Z polštiny přeložil Fr. Br. Kotínek. Dílu druhého svazek pátý. (Celého spisu poslední). V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jeřábkové 16. Cena svazku na lepším papíře: 8 kr., na obyčejném: 6 kr.

Vlastenský Kalendář na rok 1853. S připojením čtení rozmanitého od Václava Filipka. Druhý ročník. V Praze. Tiskem a nákladem Kateřiny Jeřábkové. V 4. Stran 144. Cena 20 kr. stř.

Tohotož kalendáře vydání na počet archů slabší. Cena 12 kr.

Vlastimila aneb Švédové v Čechách. Povídka pro dospělejší mládež, vzdělaná od Josefa Zimmermanna. V Praze 1852. Tiskem a nákladem c. k. dvorské knihtiskárny synů Bohumila Haase. V 12. str. 179. Cena 24 kr.

Vzdělávající Povídky. Přeložil Fr. P. Paimon. Otištěno z Hlasu jednoty katolické. V Brně 1852. Tiskem dědičů Rudolfa Rohrera. V 8. str. 74. Cena: 15 kr.

Vzorná cvičení k rychlému a snadnému naučení se řeči německé, z obecného užívání vzatá pro mládež českou. Od Josefa Alexandra Dundra. V Praze 1852. Tiskem K. V. Medaua. 12. str. 228. Cena: 30 kr. (Kdo nejméně za 5 fl. stř. najednou odebere uspisov. v Česk. Mus. v Praze exempl.: po 15 kr.).

D o d a t o k.

Atlas starého světa. Sestavil Václav Merklas, c. k. gymnasiaľní prof. v Levoči. V Praze, 1853. U Karla André-a. (10 map.) Ve čtverci. Cena 56 kr.

СВЯТОЕ ЕВАНГЕЛІЕ ПО ОСТРОМІРОВОУ СПІСКОУ 1056 и 1057 ЛѢТЪ. ИЗДАНИЕ ВАЦЕСЛАВА ГАНКЪ. Прага. ИЖАН-ВЕНІЕМЪ ИЗДАТЕЛЕВЪМЪ. 1853. ВЪ 12. Cena 1 zl.

Theoretisch-praktisches Lehrbuch der böhmischen Sprache für Deutsche. Verbunden mit praktischen Beispielen, Lese-Stücken und Gesprächen mit besonderm Hinblick auf militärische Ausdrücke. Bearbeitet nach den vorzüglichsten Quellen von Heinrich Terebelský. Wien, bei Wenedikt. 1852. 8. Cena 1 zl.

Matice česká nákladem svým následující spisy vydala.

Ceny ve stříbre.

* Hvězdičkou poznamenané spisy jsou již rozprodány.

1. *Časopis českého Museum.* (Vychází nákladem Matice od r. 1832. Ročníky 1832 a 1845 docela jsou rozprodány).
2. **Hlasý Vlastencův ke dni 1. Března 1832, na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I.* V Praze 1832, ve 4. (Nákladem prvního kuratora sboru J. Osv. knížete Rudolfa Kinského.)
3. *Přehled současný nejvyšších důstojníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška.* Sepsal Frant. Palacký. V Praze 1832, ve 4. za 1 zl.
4. **Dra Jindř. Felixe Paulického Domácí lékař. Zčest.* od Ant. Jana Jungmanna. V Praze 1833, v 8.
5. **Hlasý Vlastencův při radostném vítání JJ. Cís. Kr. Mst. Ferdinanda I. a Marie Anny.* V Praze 1838, ve 4.
6. *Slovník česko-německý* Jos. Jungmanna. 5 dílů. V Praze 1835—1838, ve 4. za 46 zl. (Pomocí Matice. Prodává se v snížené ceně v knihk. p. Řivnáče v českém Museum a u paní Jungmannové v široké ulici č. 749.)
7. **Slovanské Starožitnosti.* Sepsal Pavel Josef Šafařík. V Praze 1837, v 8. (Pomocí Matice).
8. *Viktorina Kornelia ze Všehrd knihy devatery o právních a súdích i o děkách země České. Staročeské bibliotheky číslo I.* V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 30 kr.
9. *Jos. Jungmanna Sebrané spisy veršem i prosou. Novočeské bibliotheky číslo I.* V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 20 kr.
10. **Jos. Smetany Silozpyt čili Fysika. Novočeské bibliotheky číslo II.* V Praze 1842, v 8.
11. **Václ. Vladiv. Tomka Krátký všeobecný dějepis. Malé encykl. nauk díl I.* V Praze 1842, ve 12.
12. **Václ. Vlad. Tomka Děje země České, s třemi mapkami. Malé encykl. nauk díl II.* V Praze 1843, ve 12.
13. **Dra. Václava Staňka Přirodopis prstonárodní čili popsání zvířat, rostlin a nerostů vedlé tříd a řádů jejich, s obrazy. Malé encykl. nauk díl III.* V Praze 1843, ve 12.
14. *Jana Miliona Ztracený ráj, z angl. přeložil Jos. Jungmann. Druhé opravené vydání. Novoč. bibl. č. III.* V Praze 1843, v 8. za 1 zl.
15. *Ant. Marka Základní Filosofie, logika, metafysika. Novoč. bibl. číslo IV.* V Praze 1844, v 8. za 1 zl.

16. Ferdinanda Hyny Dušesloví zkušebné. Malé encykl. nauk díl IV. V Praze 1844, ve 12. za 45 kr.
17. Výbor z literatury české. Díl první od nejstarších časů až do počátku XV. století. V Praze 1845, vel. 8. za 3 zl.
18. Jos. Jungmanna Slovesnost, aneb nauka o výmluvnosti prosai-cké, básnické i řečnické se sbírkou příkladů. Novočeské biblio-theky číslo V. Druhé vydání. V Praze 1845. Třetí vydání. V Praze 1846. v 8.
19. Václ. VI. Tomka Děje mocnářství Rakouského. Malé encykl. nauk díl V. V Praze 1845, ve 12. za 40 kr.
20. Karla Vlad. Zapa Všeobecný zeměpis. Malé encykl. nauk díl VI. Díl I. V Praze 1846, ve 12. za 1 zl. — Dílu II. sv. 1. V Praze 1847, za 45 kr. Dílu II. sv. 2. V Praze 1850.
21. Jana Slav. Tomíčka Doba prvního člověčenstva. Novočeské bibl. číslo VI. V Praze 1846, v 8, za 48 kr.
22. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Mora-vany a Slováky. V Praze 1846, v 8, za 24 kr.
23. Jana Svatopl. Presla Všeobecný rostlinopis. Novoč. bibl. č. VII. V Praze 1846, v 8. Dva díly.
24. Václ. Březana Život Viléma z Rosenberka. Staroč. bibliot. č. II. V Praze 1847, v 8. za 1 zl.
25. Jos. Frant. Smetany Všeobecný dějepis občanský. Novoč. bibl. č. VIII. V Praze 1846, v 8. za 4 zl.
26. Frant. Matouše Klácela Dobrověda. Malé encykl. nauk díl VII V Praze 1847, v 12. za 45 kr.
27. V. Shakespeara Romeo a Julie. Přeložil Fr. Doucha. V Praze 1847, v 8. za 30 kr.
28. Fr. Lad. Čelakovského spisů básnických knihy šestery. Novoč. bibl. č. IX. V Praze 1847, v 8. za 2 zl.
29. Jana Sv. Presla Počátkové Rostlinosloví. Novoč. bibl. č. X. V Praze 1848, v 8. za 2 zl.
30. Fr. Pixy Klíč štěparský. Novoč. bibl. č. XI. V Praze 1848, v 8. za 48 kr.
31. Dějiny Národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních pramenů vypravuje Fr. Palacký. Dílu I. částka 1. V Praze 1848. v 8. za 1 zl. 30 kr. Dílu III. část 1. 1851 za 2 zl. částka 2, 1851. za 2 zl.
32. Josefa Jungmanna historie literatury České aneb soustavný přehled spisů českých s krátkou historií národu, osvěcení a jazyka. Druhé vydání. V Praze 1849. v vel. 8. za 6 zl.
33. V. V. Tomka Děje university Pražské. Díl I. Novoč. bibl. č. XII V Praze 1849. v 8. za 1 zl.
34. J. Amosa Komenského Didaktika. Navržení o obnovení škol, a přísluví. Staroč. bibl. č. III. V Praze 1849, v 8. za 1 zl.

35. Jana Slav. Tomáška Děje Anglické země. Novočeské bibl. číslo XIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. 20 kr.
36. Filipa Stanislava Kodyma Naučení o živlech, jejich moci a vlastnostech. Díl I. Malé encykl. díl VIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. (Pomocí Matice české.)
37. Karla Amerlinga Orbis pictus čili Svět v obrazech. V Praze 1852. V 8.
38. Tímto číslem znamenala se I. částka III. dílu Dějin p. Fr. Palackého.
39. Abrahama Norova Putování po Svaté zemi roku 1835. Podlé druhého vydání zčeštěné od P. Filipa Klímeše. Díl I. V Praze 1851, ve vel. 8. za 1 zl. 30 kr.
40. P. Virgilia Maróna spisy básnické. Z latiny přeložil K. Vinařický. V Praze 1851. v 8. Za 2 zl.
41. Mudroslovi národu slovanského ve příslovích. Uspořádal a vydal Fr. L. Čelakovský. Novočeské bibl. číslo XIV. V Praze 1852, v 8. za 2 zl.
42. Rostlinnictví. Sepsal Daniel Sloboda. Malé encykl. nauk díl IX V Praze 1852, v 12. za 2 zl.
43. Ig. J. Hanuše Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného. Novoč. bibl. č. XV. V Praze 1852. v 8. za 1 zl. 30 kr.
44. F. M. Opize Seznam rostlin květeny české. Malé encykl. nauk č. X. V Praze 1852 v 12. za 40 kr.

M a p y :

- Atlas zeměpisný zhotoven od V. Merklasa (vyšlo 10 map.)
 Malý příruční atlas všech částí země, obsahující 27 listů. Pomocí K. V. Zapa, zhotoven od V. Merklasa. (Vydán pomocí Matice.)
 Mapa království Českého. Vydal J. Jireček, kreslil a ryl Fr. Schönfelder z Feuersfeldu. (Pomocí Matice.)
 Mapa království Českého. Ryl Václav Merklas.
 Mapa okolí Pražského. Kreslil a ryl Fr. Schönfelder z Feuersfeldu.

ČASOPIS

ČESKÉHO

MUSEUM.

1852.

Redaktor: Václav Nebeský.

**DVADCATÉHO ŠESTÉHO ROČNÍKU
SVAZEK ČTVRTÝ.**

V PRAZE.

NÁKLADEN ČESKÉHO MUSEUM.

TISK KAT. JEŘÁBKOVÉ, VEDENÍM J. HLAVÁČKA.

Přehled literární činnosti Čechů od r. 1848 až do nynější doby.

Od J. Malého.

(Dokončení.)

Jedno z nejpilněji vzdělávaných polí byla u nás v poslední době pedagogika. Přispělo k tomu nemálo převrat politický, a následkem uznané rovnoprávnosti hojnější obírání materštiny za základ vyučování dítek. Bývalo již před rokem 1848 pole toto vzděláváno pilněji než jiné, čehož příčinou zdá se nám býti to, že ze všelikých stavů a povolání nejvíce učitelskému ukazuje ba vtrá se potřeba, užívati jazyka národního. Tím zajisté vysvětliti se dá úkaz ten, že vždy největší počet tak zvaných vlastenců nacházel se mezi učitelstvem a duchovenstvem, kterýžto poslední stav tu samou úlohu má vzhledem na lid veškerý, jakou má učitel vzhledem pouze na dětstvo. K tomu přišlo, že v posledních předbřeznových dobách každým rokem vychovával Budeč několik schopných učitelů národních, kteří, poznávše lépe vysoký účel svého povolání i cesty k dosažení jeho vedoucí, nežli posud možná bylo čekatelům učitelských míst, ovičeným v normálních preparandách, s celým srdcem věnovali se vznešené své úloze. A když potom rok 1848 tak velice rozšířil obor českého školnictví, když národní jazyk uváděn jest i do vyšších učilišť, ba i ke stolicím universitním připuštěn: tuť samo sebou rozumí se, že literatura

pædagogická musela se nade všechny předešlé časy rozšířiti, jmenovitě pak rozprostraňovati ve mnohém novém směru, jež dříve nastupovali bylo by neprospěšné bývalo. Jest v skutku materiál pædagogického písemnictví, nastřádaný za poslední čtyry léta, tak obsáhlý, že i při vyloučení všednější části, jako jsou běžné školní knihy a veliký díl pouhých překladů tak zvaných spisů pro mládež, místnější a zevrubnější rozebrání jeho daleko přesahuje meze pouhého přehledu literárního. Musíme se tu obmeziti pouze na vyčtení prací samostatnějších, jenom sem tam při úkazech nad jiné pozoruhodných podávajíce krátký úsudek.

Přede vším naskytuje se nám tu *Prostonárodní nauka o vychování* od Kečla. Jest to pædagogika populárně v stručnosti přednesená, dělicí se na dvě části, z nichž první jedná o vychovávání vzhledem na tělo, druhá o vychovávání vzhledem na ducha, čili jak se spisovatel vyjadřuje, vychovávání člověka vnějšího a vnitřního. Ačkoliv u nás první pokus o soustavní poněkud pædagogiku, má spis tento svou cenu, kterou ovšem ani o mák nerozmnožil zbytečný proslov dra. Amerlinga. — Znamenitou zásluhu získala si Národní Moravská Jednota vydáním spisu *Pěstounka, čili vychovávání malých dětí mimo školu*. Jest to spis ve svém druhu výtečný, který úlohu svou nerozřešuje vykládáním theoretickým, nýbrž ukázaním praktického příkladu. Oba tyto uvedené spisy hodny jsou, aby si jich povšimli každý rodičové, každý vychovatel. — Učitelům zase národním nemůžeme dosti schváliti *Počáteční vyučování názorné* od A. Vocela. Spisovatel knížky této vede již po mnohá léta chvalně známý vychovatelský ústav v Praze, jímž má ve svém oboru důkladnější zkušenosti nad mnohé jiné učitele. Výborný spisek jeho docela hodí se učitelům co příruční kniha. Na konec přidan jest krátký, soustavní přírodopis. — Přecházejícím od návodu všeobecného k vyučování speciálnímu, naskytují se nám z abecedářů dvě knížky obrázkové, vynikající nad jiné sličností svou; jsou to: *Abeceda v obrazech* a *Česká a německá abeceda a kniha obrázková*, obě vyšlé nákladem

podnikavého *Krečmara*. — Odtud dále postupíce, chvalně zmíniti se musíme ze spisů jednajících o čtení a psaní o následujících: *Soustava hláskování od Kalendy*; *Návod ku čtení a hláskování* od kněze J. V.; *Počátky ve čtení* od Jos. Bačkory; *Malého čtenáře cvičení se ve čtení, myšlení a mluvení* od Biby; *Kratší způsob ve vyučování dítek, totiž dříve skrze psaní přivedsti i ke čtení* (V Brně u Bušáka a Irrganga); *Základní navedení ku krásnému a rychlému psaní*; *Vzory krasopisní* od Mužáka; *Navedení k písemností* od Biby. — Z knih čítacích vynikají: *Malý výbor z veškeré literatury české*, *Česká čítací kniha*, obě od Čelakovského, pak *Čuprova Čítanka pro školu i dům*, a *Čítanka* od Št. Bačkory. — Téměř bez počtu jest spisů poučno-zábavných pro mládež. Ze všech pracovníků v oboru tomto první a nejčestnější místo náleží spanilomyslnému našemu Františkovi Douchovi. Tento tiše, ale neunaveně působící duch věnoval v poslední době síly své z veliké části pokolení mladému, jemuž ku potěše a poučení vydal celou řadu prostomilých spisků, jakož jsou: *Vínek, sbírka příkladů ku mravnému poučení*; *Kratinké povídky o nakládání se zvířaty*; *Pravěny, anebo kvítky po cestě pravé*; *Knih dítek, sbírka drobných povídek na poučení*; *Dvě dítky, aneb následky dobrého a špatného vychování, ku poučení malých* (veršem); *Růžové kvítky, kniha ku poučení mládeže*; *Bludičky, kniha k napominání dítek*, veskrz ozdobené pěknými, čistě malovanými obrázky. Jsou to milé dárky dítkám, jakýchžto v té slíčné způsobě dlouho se u nás nedostávalo. — Po Douchovi nejpilnější spisovatel pro mládež jest Rozum, z jehož obratného péra vyšly v poslední době následující spisy: *Hádanky pro mládež* (již několikero vydání); *Exop, mudrc v otroctví*; *Mratoučení z přísloví československých*; *Mlsný Vašíček, veselohra*; *Krasořečník pro mládež gymnasiálních a reálních škol*. — Neméně pilný pracovník v oboru tomto jest Štěpán Bačkora, od něhož krom svrchu zmíněné čítanky vyšly ještě: *Báčkorky pro dítky*, *Malý kejklář* a *Popsání nebes*, poslední dva spiskové

ve zvláštní sbírce nazvané *Zahrada Budečská*, které posud vyšly tři svazky, z nichž třetí obsahuje *Povídky otce Jaromíra* od spisovatele nejmenovaného. — Z pozůstalých rukopisů po zasloužilém nebožtíku *Filčíkovi* vydány jsou *Starožitnosti*, spisek to sporádaný na způsob slovníčka, jen že není zachováván pořádek abecední, nýbrž věcní. Není to dílo bez zásluhy, a dobře hodí se do rukou mládeži k nabytí jakých takých povrochních vědomostí o tak zvaném starém věku; mohlo však vyjít v podobě správnější, kdyby se někdo zkušený v přehlédnutí jeho byl uvázal. Přidán jest k němu krátký životopis Filčíkův. — *Strejčka Bohuslava rozmluvy s dětmi o mechanických schopnostech zvířat* (přeloženy z biblioteky pro mládež od dra. Schüttele), jsou předmětem svým velmi zajímavé, avšak litovati jest, že v nich čteme takové věci, jako na př. o jednom ptáku, který slove politik, a to z té příčiny, poněvadž prý si vystýlá hnízdo papírem, a „nejraději novinami“. Kdo se již obmezuje na překládání, měl by to aspoň činit s rozumem, a nepřenášet spolu s věcmi dobrými také každý nesmysl! — Sbírkky povídek pro mládež podali *Škoda, Vlasák a Janota*. Ve Znojmě vyšly od *Valoucha Deklamovánky pro mládež*, které, jakkoliv velmi správně psány, nehodí se útlému věku za příčinou ton, že docela obmezuji se na obor náboženský, obor to mysli dětské příliš vzdálený. Nevstúpí se této cit náboženský tím způsobem, když bezprostředně jí podáváme věci nad její pojmavost vznešené; nýbrž musí se počítí od toho, co dítěti jest nejbližšího, co každodenně okolo sebe vidí, co zná a pochopuje, a odtud teprva kráčet k předmětům vyšším. — Konečně zmíniti se sluší ještě o dvou knížkách gratulačních, z nichž jedné původcem jest *Josef Bačkora*, druhé *Peška*.

Ze spisů poučných pro věk dospělý, bez ohledu na to, zdali jsou původní anebo přeložené, zvláštního vytknutí zasluhují: *Tylův Vojta, chudý čeledín* (vzdělání na slovo vzatého Gotthelfova spisu *Uli der Knecht*); téhož spisu druhý díl pod titulem *Vojta, poctivý nájemník*, vzdělaný od *Rox-*

uma; Jos. Procházky Vádce lidu; Příběhy Vojtěchovy od Hnojka (nákladem Dědictví Svatojanského); *Poctivý sirotek od Housky.*

Již pak obraťme se k tak nazvané krásné literatuře. Jakkoliv doby velikých převratů státních nebývají příznivý plodům literárním, jichž účel směřuje ku pouhé oblíbě v kráse, an vyšší interesity bývají mysleni národů: nemůžeme přece nikterak sobě stěžovati na ochablou plodnost literatury naší v oboru tom za posledních let. Zajisté sotva kdy před tím vyšlo v stejné dlouhé době tolik sbírek básní, tolik původních dramat. Méně úrodným bylo pole novellistiky; co však schází na hojnosti, nahraňuje vydatností.

Vyskytlť se na českém Parnase několik zcela nových jmen. *Furch* pod názvem *Barvy a zvuky* vydal sbírku krátkých novel a básní, a později *Písně a ballady z války uherské*. Jsou to plody jarého ducha, jimž nelze upřítí mnohé zásluby. Vyznačují se hlavně formou lehkou, nenucenou; co však jim schází, jest vyšší vzlet. — *Slze* nade-psána jest sbírka básní od *Koěta*, které, jak se zdá, za vzor sloužila Čelakovského *Stolistá růže*. Následování jest v poesii vůbec věci nevděčnou, tak i *Slze* u srovnání s *Růží* stolistou příliš v pozadí zůstávají, ačkoli zapřítí nelze, že mezi těmito milostnými hračkami, jimž schází hloubky, zde onde potká-váme se s některou něžnou, právě básnickou myšlénkou. Také forma jest uhlazená, plynná. — Pravými školskými pokusy jeví se *Básmě Boleslava Šacha*, o nichž spisovatel ve předmluvě praví — snad na omluvu —, že byly psány před jeho dvacátým rokem. Byli bychom to uhodli, i kdyby nám to byl nepověděl, neboť celá ta sbírka má ráz neustanovenosti, jakáž bývá povahou toliko onoho věku, který ještě neměl příležitosti ohlédnouti se ve světě a vyvoliti si svou dráhu. Nikde ani stopy o nějakém jen, neřku-li vyšším směru, a pochybujeme, že by „básník“ sám udati mohl, co vlastně chtěl. Nade všecko jalové jsou nápisy, všecko pak tak chatrné, že pranikde nevyskytuje se ani šlechetnější schopnost ani vyšší vzlet. V jistém věku bývá každý člověk

báskykem, neb aspoň se jím dělá: plody však takové doby obyčejně zůstávají ležeti v pulpitu. Právě básnické nadání jeví se docela jinak. — Do té samé kategorie náleží *Básně* od *Stuňka*, ve kterých marně snaží se přikrývati vnitřní prázdnotu na odiv stavené slovanské smýšlení. Kdyby chtěl někdo přislíbiti odměnu tomu, kdo porozumí básni *Mirosava*, nemusel by se věru obávat, že ji bude muset kdy vyplatit, třeba jí na vysvětlení přidán byl ještě jeden tak stočený nákres, jaký se nachází v čele knihy. Při tom všem jest aspoň forma způsobnější nežli při básních *Šachových*. — *Záborského Žehry* (?) nazval jistý časopis básněmi mozolovitými, čemuž my odporovati nechceme. — Jiná sbírka básní jest od *Tichého*, s kterýmžto jmenem častěji potkali jsme se v čele rozličných básní příležitostních. Jest to knížečka velmi sličná, a v ní jsou samé verše. Že idealy skladatele jejího nemusíme hledat v přílišných výšinách, toho na důkaz uvádíme nejvyšší přání jeho života, které zní takto:

„Jenom žádám, dokud budu žít,
By mi přáno česky hovořit!“

Blažený, komu tak málo stačí k štěstí vezdejšímu! — *Sušil*, od jinud chvalně známý v literatuře naší, vydal též sbírku básní pod názvem *Růže a trní*. Jest to sbírka dosti silná, a veskrz obsahu nábožného. Na okázku manýry, *Sušilovi* zvláštní, uvedeme zde jen několik řádek z básně, jejímž předmětem jest poselství anděla *Gabriela* k panně *Marii*. *Paněnka Maria* vyjde si zrána do zahrady, aby si natrhala květin. Rozumí se, že všecka kvítka daleko široko z povinné úcty k svaté panně práhnou svadnouti na jejích nádrech, což básník líčí těmito slovy:

„Kdo jest tato děva?
Ze všech kvítků střeva
Zříc ji hnou se v okolí.“

Až posud nenaskytlo se nám mnoho utěšeného, tím mileji spočineme při *Pickových Plsních*. *Picek* jest v tomto lehkém druhu básnění pravý miláček všech něžných duší, a

kdo nehledá v básních vysoko toužící horování, komu milější klidný potůček mezi lučným kvítím šumící, nežli v hlučném proudu k moři se valící veletok, s plným uspokojením myslí potěší se těmito lehkými plody nevinné Musy. — Přijďme nyní k dílu pohrobnímu. Jsou to *Básnické spisy z pozůstalosti J. Jos. Kaliny*. Měly by býti zvláštní ohledy při vydávání spisů pozůstalých po lidech zemřelých. Kalina byl z počtu oněch lidí, jež se naskrze nehodí pro svět. Takoví lidé mívají schopnosti nevšední, někdy i výtečné, jako v skutku je měl Kalina, ale toliko trpné, neplodné; oni mívají vzácné vědomosti, ale jen pro sebe; oni žijí v sobě a nežadají ničeho od světa, když však jim svět také ničeho neposkytne, žalují na osud, ale bez hněvu, ano spíše koketují s domnělým svým neštěstím; oni mívají veliké záměry, proto nedaří se jim nic skrovnějšího; oni mívají své zvláštnosti a své obdivovatele, kteří takové zvláštnosti považují za geniálnost; nepřítel nemají žádných, ale také není nikoho, kdoby s útrpným úsměchem rameny nad nimi nepokrčil; choré tělo i mysl přinášejí jim časný konec, památka pak po nich zůstávající charakterisuje je tím, že by byli mnoho mohli učiniti, kdyby byli víc uměli než věděli, kdyby byli méně zamýšleli a více působili. Kdežto pak zásluha takových lidí spočívá hlavně v zámyslech jejich, v skutečných pak činech slabost se jeví, protož, má-li památka jejich nepřijíti o zajímavost, poslouží se jim nejlépe tím, když se ukazuje na výtečná jejich nadání, která na zmar přišla; z toho pak, co po sobě zůstavili, smí se veřejnosti podati jenom to, co skutečně svědčí o tomto vyšším nadání, nikoli pak i to, co vydává svědectví o jejich nedostatečnosti. Nic bychom tedy proti tomu byli neměli, kdyby z Kalinových básní se byl učinil nějaký výbor, který by obsahoval nejzdařilejší jeho práce, — neboť skutečně má některé výtečné; — vydáním však veškeré jeho básnické pozůstalosti nehrubě památce jeho jest poslouženo. Nezaujímal on v literatuře naší takového místa, že by úcta k němu byla požadovala takového holdu; aniž pak dobrý ten muž zasluhoval, aby

ještě po jeho smrti odkrývaly se nešetrně jeho slabosti. Nechceme upíratí Kalinovi ducha básnického, on však sám s ním začasť tak nešetrně nakládá, jakoby ho úmyslně vymítati chtěl. Pomíjejíce onu zvláštnost jeho, která učinila potřebným přidání na konec vysvětlění slov, spatřujeme v básních Kalinových naskrze nedostatek pravého vkusu a oné úměrnosti, jejížto pomocí dokonalý básník vědomitě opanovati umí fantasii svou a jako na uzdě ji vésti. Odtud jeho přílišná nedbalost mechaniky, odtud místy ona rozvláčnost vedoucí čtenáře temným bludištěm, v němž jenom Kalinova fantasie povědoma jest, odtud z části též ona nejasnost, skrze kterouž toliko on prohlížel. Tyto vady bez výminky více neb méně spatřují se ve všech jeho pracích, a nejpodařenější z nich, jako na př. *Kšať*, spíše zdají se nám podobny oněm starodávním sloupům Hermesovým, jichž svršek byla sličná hlava lidská, dolejšek pak neotesaný špalek, nežli k dílům uměleckým, způsobně a slušně se všad okrouhleným. Nepověděli jsme toto nikoli na ujmu památce Kalinově, nýbrž spíše v její prospěch, abychom výstrahu dali těm, kdož by snad vydati chtěli i jiné ještě po něm pozůstalé spisy.

Zmíniti se tuto sluší také o dvou zvlášť o sobě vyšlých plodech básnictví epického. Jedon z nich jest *Upír, romantická báseň od Jos. Fryče*, mlhovitý to výjev zbytečné rozervanosti; druhý *Válka s Tatary od K. Vlčka*, epos nemalého objemu, ukované dle vzorů Vojtěcha Nejedlého. — Kam počísti *Myjavu, báseň ve čtyrech spěvích od Jana Trojana*, nevíme, an jsme tohoto kvítka slovenských niv na vlastní oči ani nespatriili; vímeť o něm toliko z oznámení v časopise muzejním, kdežto udáno co „neblahý důkaz záhubného spisovního rozkolnictví“.

Pod názvem *Špičky* vydal jakýsi pan *Cyprián Boddáček* sbírku epigramů, které rovněž jako *Jiřinky*, sbírka besédních členů od *Gabriela*, nesmějí se klásti na váhu přísné kritiky, an toliko určeny jsou pro okamžité vyražení v bezstarostné chvíli.

Novehistika, jak již zmíněno, vydala v této době méně plodů u srovnání s dobou bezprostředně ji předcházející. I tuto pak potkáváme se s oním panem Vysokomýtským (Žaludem), jehož spisovatelskou povahu již v první části svého článku dle zásluhy jsme nastílnili. Vystupuje zde se spisem *Demokrati a jejich tajnosti*, náležejícím do té samé kategorie, jako jeho *Řádění Jesuitů* a jeho *Dějepis Španělské inkvizice*. — Z části do doby ještě předposlední náleží *Jan Žižka z Trocnova, obrazy a nákreasy z věků husitských* od J. S. (Sabiny). Jest to spis bez podstatného jádra, patrně na snadný toliko výdělek robený. — *Chocholouškovo Všeobecné rukojemství*, jakkoliv by nesneslo měřítka přísnější, vyšší kritiky, hodí se nicméně pro obyčejnou zábavu tak dobře, jako kterýkoliv z ciziny k nám uvedený román. Nedáť se Chocholouškovi upříti obratnost u vypravování, a k tomu vždy prosvitá v jeho povídkách, které vesměs pohybují se v oboru vážném, vyšší jakási snaha. Chvalitebné jest studium jeho historické, ač nemá ovšem té důkladnosti, která by ho chránila ode všech poklesků proti kosumu. V nejnovější době spořádává Chocholoušek nové vydání veškerých svých spisů; my bychom raději viděli, aby dosavadní jich počet novými rozmnožoval. — Pravým úkazem, a to skvělým, jsou v literatuře naší *Povídky z kraje od Františka Pravdy*. Máme za to, že nepochlebíme původci jejich, když ho nazveme naším nejlepším povídatelem. Povídky z kraje jsou zcela samostatně povstale (Auerbachovy Dorfgeschichten mají s nimi jen to podobné, že rovněž dějí se na venkově), tu není viděti žádného následování, žádné dělanosti, vše jest tak přirozené, vše vyvinuje se tak, že se nám zdá, jakoby ani jinaké diti se nemohlo; osoby jednající připadají nám jako staří známí, s nimiž jsme sami kdysi obcovali; nikde nevykračuje se z koleje obyčejného života, a přece nás prostě to vypravování tak poutá a zajímá, že nelze odložití knihu, dokud ji nepřčteme; srdce naše cítí se dotýkáno v nejvnitřnějších svých hlubinách, avšak není to žádné na skřípec natahování citů,

nýbrž pisatel dotýká se jich právě tak, jako umělý hudec klapkek svého nástroje, tak že vše směřuje ku konečnému ladu, který blahým uspokojením naplňuje duši naši. František Pravda líčí české venkovany s věrností takovou, že by každou jeho osobu malovati mohl, a v skutku dala by se z jeho povídek udělati celá řada prostomilých životních obrázků. Posud vyšly povídek těchto tři svazky, i nebude zbytečno vyčísti jich obsah. První svazek obsahuje povídky tři: a) *Sedlák Krupička*, *svobodný občan v Přestupně*, b) *Bětuška a sestra Katrin*, a c) *Matěj sprosták*. V obou prvních povídkách omrzuje poněkud, a proto i z části dojem seslabuje příliš časté moralisování. Mravné naučení má z každé povídky samo sebou se naskytovati; kde spisovatel upadá do tónu kazatelského, tam vždy jest pochybeno. Potřebuje-li povídka teprv výkladu, jest chyba v povídce samé; nepotřebuje-li ho, jest výklad zbytečný. V třetí povídce vyhnul se již spisovatel té vadě, a dojem její na čtenáře jest nerovně mocnější než obou prvních. Matěj sprosták jest srdcejemná idylla z tichého oboru venkovského, a přece i v té obmezenosti rozkládá se před námi celý svět vnitřních citů a jejich proměn, jakéž činí život člověka rozmanitě pohyblivým. Bez váhání pokládáme povídku tuto za nejlepší ze všech v této sbírce posavad vyšlých, i stavíme ji bez ostýchání vedle podobných idyl, jaké podal Gogol ze života nižší šlechty maloruské a které i českému obecnstvu z překladů jsou známy. Druhý svazek obsahuje opět tři povídky: a) *Zralých Jan si hledá nevěstu*, b) *Martinův nový plášť*, a c) *Vávra kuřák*. I v těch uměl se spisovatel vyhnouti vadě svrchu vytknuté, a žádné zbytečné kázání nepřetrhuje rozkoš, s jakou patříme na tyto ze života vyňaté obrazy. Třetí svazek obsahuje jedinou povídku: *Štěpánů Vít učí se na kněze*. Ospravedlňujeť ona vše, co jsme svrchu chvalného pověděli o Povídkách z kraje vůbec. Toliko Vítův otec jest příliš ideálně pojat, k čemuž ovšem spisovatel napolo přinucen byl, chtěl-li mu do úst vložiti leccos, co nemohl pověděti sám od sebe. Některé zase z jeho

úvah ovšem lépe sluší sprostému sedláku, nežli člověku vzdělání vyššího, jako na př. úvaha o pohanských klasicech.

Zvláštní plodností vyniká literatura dramatická, k čemuž poněkud přispěla lepší budoucnost, jaká se ukazovati počala českému divadlu, když i pokus se stal o večerní česká představení ve všedních dnech, pak vypisovány ceny za nejlepší zaslané kusy. Jediný veterán *Klicpera* vydal v krátké době po sobě sedm nových divadelních her, jichžto jména jsou: *Česká Melusina*, *Uhlířka*, *Popelka Varšavská*, *Hvězda aneb charaktery*, *Brněnské kolo*, *Zlý jelen* a *Poslední prázdniny*. Žádný však z těchto jeho pozdějších kusů nemůže se v jarosti vyrovnati starším dramatickým pracím Klicperovým. — Vyšší stanoviště zaujímají *Macháčekovy* dramatické spisy: *Závěš*, *Pájčka za oplátku* a *Bulhar*. — Také proslulý pěvec Angeliny, zvěčnělý již *Turinský*, vystoupil u veřejnost s novým plodem své dramatické Musy: *Pražané r. 1648*, který nese na sobě ten samý znak, jako jeho Angelina a Virginia, totiž převahu živlu lyrického, třeba již ne v té míře, jako v dříve jmenovaných dramatech, an již sám předmět toho nepřipouští. — *Tyl* vydal dva nové kusy: *Krtačův soud* a *Jana Husa*. První z nich, ač v něm viděti routinu nevšední, nemůže zapřítí jakousi vnitřní mřížbu, což hlavně sobě vysvětlujeme tím, že tenkrát neměl Tyl na mysli žádného cizího vzoru; druhý jest práce pouze příležitostní, v níž hověno choutce časové, kus dramatisované historie s obrysy ostře vynikajícími a jakýmsi u Tyla nevyhnutelným přímětkem sentimentálnosti, která má napomáhati efektu. — Do té samé kategorie co Jan Hus náleží i *Žižkova smrt* od Kolára, kteréžto drama darováno bylo cenou. Kus tento mohl toho prospěchu, s jakým se potkal, dosáhnouti jedině v té době, v které se objevil, neboť stanoviško, na kterém stojí, nikoli nepovznáší se k té výši, jakou žádá předmět jeho. Okolnost pak, že mu přiřknuta cena, svědčí toliko o chatrnosti ostatních zaslaných prací, rozhodujet ona toliko nad jeho relativní, nikoli pak absolutní

hodnotou. Mnohem zdařilejší jest téhož spisovatele *Magelóna*, a na všechny způsob mnohem více váží prospěch, s jakým se kus tento na divadle potkal, nežli prospěch mnohem hlučnější, jakýž měla Žižkova smrt. — Úkaz velmi potěšný, proto že naděje plný, jest *Mikovcova Záhuba Přemyslovců*. Zřídka kdy dochází první pokus tak neobejetného prospěchu, jako se tomuto dramatu dostalo, i jest litovati, že původce jeho neučinil až posud žádného dalšího kroku na dráze, kterou tak šťastně byl nastoupil. — Naproti tomu zcela za nešťastný vyhlásiti musíme jiný první pokus: *Sočrákovo Klášter svatého Tomáše*, v němž není ani smyslu ani rozumu. — Co krom toho ještě původního vyskytlo se v oboru dramatiky, nezasluluje zmínky.

Nelze tuto nezmíniti se o pilnosti, s jakou překládají se napořád divadelní kusy z jazyků cizích, z nichž ne všechny tiskem vycházejí. Zvláštní zásluhu má v tom ohledu pan *Jaroslav Pospíšil* jakožto vydavatel *Divadelní biblioteky*, sbírky to vybraných her dramatických, jak přeložených tak původních, již posavad vyšlo šest svazků. Nalezají se tu kusy, které buď již rozhodného prospěchu došly na českém jevišti, buď s jistotou jej očekávati mohou. Nebude zbytečno, na důkaz dobrého výboru udati zde celý dosavadní obsah *Divadelní biblioteky*. Kromě zmíněné již *Magelóny* od Kolára má v sobě následující překlady: *Milován býti nebo umříti* od *Scribe* a *Dumanoira*; *Brute, pust Césara!* od *Rosiera*; *Dámy a husaři* od *Fredra*; *Pan Čapek* od *Fredra*; *Đáblův podíl* od *Scribe*; *Debora* od *Mosenthala*; *Lakomec* od *Moliera*; *Po půlnoci* od *Lockroy'a* a *Aniceta Bourgeois'a*. O pojednáních překladech divadelních kusů zmiňovati se nestačí místa.

Tuto končí se samočinný obor národní naší literatury, o čem ještě se zmíniti zbývá, jsou pouhé výsledky činnosti podřízené, kterážto obírá se udomácněním plodů ducha cizího. Sem i náležejí posledně zmíněné překlady divadelních kusů, které jenom proto hned po původních jsme vyjmenovali, abychom přehled literatury dramatické nemuseli

na dvě trhati. Z té samé příčiny i při jiných oborech zmíněno též o překladech tam náležejících. Ještě však zůstává nám k ohledání dvoje pole: jedno literatury staroklassické, druhé literatury národů novějších. Samo sebou se rozumí, že onono neposkytne nám žeň tak hojnou, jako toto. Při té okolnosti, že na více učilištích stala se řeč národní prostředkem přiučování se jazykům starým, jest se čemu diviti, že v poslední době nezanášelo se více sil překládáním klassiků řeckých a latinských. Nehojnost však prací v tomto oboru nahrazuje poněkud výtečnost některých z nich. V čele tu stojí *Vinařického* překlad *básnických spisů Virgilia Maróna*, jehož vyjitím na náklad Matice české vyplnilo se přání dávno chované. Vinařický dávno jest na slovo vzat co mistr antických rozměrů, pročez nepotřebí tu teprv široce vykládati zásluhy a přednosti této jeho práce. Ukázky, jaké nejnověji podal v *Musejníku* z *Horacia*, naplňují nás nadějí, že svým časem i tohoto římského pěvce nám podá v uslechlém rouše českém. — S nemenším potěšením vítáme též *Šohajův* překlad *Sofokleovy Antigony*, kterýž jest práce opravdu mistrovská. — Dale sluší uvést *Polehradského* překlad *Xenofontova* spisu *o správě obce Athenské*, a konečně *Kornelia Nepota* životopisy, přeložené sem tam chatrně od *Stefana*. — Zde mějtež i místo, an by slušnějšího nenalezly, *Báčky Bidpajovy*, jichž vyšel vzděláním *Frant. Třebovského* (M. K.) svazek druhý nákladem Moravské Národní Jednoty.

Přistoupíme teď k odvětví literatury, zastoupené nade všechny jiné největším počtem výrobků. Jsou to překlady krásných plodů literatur novějších. Však i tu lze činiti rozdíl mezi plody dob dávnějších, tak zvanými novějšími klassiky, a mezi literaturou nejnovější, denní to pastvou čtenářstva po zábavě se shánějícího. Na překlady spisů, nad jejichž výtečností již svět rozhodnul a které na vždy potrvají v ceně své co díla vzorná, sluší ovšem klásti měřítko více méně přísné, kdežto při překladech spisů takových, které slouží takřka běžné potřebě čtenářstva a časem svým v za-

pomenutí upadají, spíše dá se všelicos prominouti a omluviti. Proto nemůžeme schváliti, že nám výtečné spisy *Lesage-ovy: Gil Blas de Santillana* a *Kulhavý šotek ve Španělsku* podány jsou v překladu z druhé ruky, totiž z němčiny. Takové konání snižuje literaturu k pouhému řemeslu, při kterémž nejedná se než o vezdejší chléb. Pravda, že překladatel zaujímá v literatuře místo jen podřízené, z toho však ještě nejde, že by všickni překladatelé bez rozdílu na stejném stupni stáli. Za našeho věku vůbec není možný žádný pokrok, leč cestou vzájemnosti, když se totiž seznamujeme se vším, co i jinde se nového vyskytuje; mnohem více však platí zásada ta o literatuře, ve které obrazí se pokročilost vzdělanosti a osvěty národní. Aby pak národ nezůstával pozadu za jinými, musí sobě osvojiti vše, co i jinde jakožto výkvět vzdělanosti se objevilo, on musí v sebe pojímati i cizí živly a spracovávat je, neboť bez toho zůstávalo by jeho vzdělávání se jednostranným. Úlohu tuto prostředkovací mají překladatelé, a již tuším každý uzná, že překladatelství jest v každé literatuře důležitým faktorem, bez něhož naskrze by se obejít nemohla. Hlavně týká se to překladatelů spisů takových, které pro svou uznávanou výtečnost nemohou zůstat bez působení na literatury jiné, a tuť má překladatel svatou povinnost, jednati co nej-svědomitěji. Když pak často již i to rozdíl činí, běreme-li ku překládání to neb ono vydání textu, ježto jsou nestejné správnosti, jakž teprv rozdíl jest v tom, překládáme-li z jazyka původního anebo zase jen z cizího překladu! Mohli bychom o té věci široce mluvit, máme však za to, že i bez velikých výkladů bude každému jasná; jediné toliko podotkneme na výstrahu — týká se to překladů německých. V Němcích stalo se již překládání pravou prací fabričn, která se častěji koná za peníz tak chatrný, že by i český spisovatel (a to jest mnoho!) styděl se za takový honorár; jakáž tedy může se tu důkladnost očekávati? Pisatel článku toho nejednou sám přesvědčil se k nemalému svému podivení, jak nedostatečné jsou mnohé i na slovo vzaté německé

překlady cizích — nejenom snad běžných zábavných, nýbrž i klassických spisů, i děsil se až té nedbalosti a lehkovážnosti, s jakou provozaje se v Němečích toto řemeslo. A z takových kalných a znečištěných pramenů podává se nám pak známost cizích arciděl! Kým by slova naše přispěla k zamezení zlého zvyku, který slouží toliko ke škodě a snížení naší literatury! Při překladech všedních, pouze zábavných spisů jest ovšem věc menší váhy, překládá-li se z originalu anebo z překladu cizího, a však i tu jest to nechvalné a nazývá se to pravým jmenem jarmarečnictví. Než dosti o tom, vždyť musíme pokárati i jinou necnost, u nás méně obyčejnou. — Od knihkupectví Hessova stalo se oznámení nového vydání *Thomsonových počasi*, přeložených od *Fr. Doucky*. Toto ale nové vydání nezáleží v ničem jiném, nežli že k vydání prvnímu, tištěnému ještě pravopisem analogickým, přitisknuto jest nový titul a přidán obrázek. Nesnadno věřiti, žeby k tak nechvalné věci, ku kteréž posavad knihkupectvo naše tak malou příčinu mělo sáhati, byl překladatel svolení své dal, v kterémžto případě jest provinění dvojnásobné. Jest nám srdečně líto, že z takového klamu trestati musíme právě firmu jinak neúhonnou a chvalitebně podnikavou. — Ostatně jest počet spisů z minulých dob novějších literatur, převedených do češtiny za posledních let, velmi skrovný; zasluhují tu povšimnutí toliko *Ferina Lišák* (Reinecke Fuchs) a *Gulliverovy cesty*, kterýžto poslední spis přeložil *Pichler*.

Za to tím četnější jsou překlady nejnovějších plodů cizích literatur. Počnouce u vypočítávání aspoň patrnějších z nich s literaturami jinoslovanskými sledáme, že největší počet překladů jest z polštiny, jakožto nářečí nám nejbližšího, asi v té míře, jako bylo za časů Cervantesových španielských překladů z vlaštiny. Vynikají tu: *Vlasákův* překlad *Marie Malczewského*, *Czajkowského Vernyhora* a *Kirdžali*, onen od *Kořínka*, tento od *Voláka* přeložený; *Kraszewského Svět a básník*, v překladu od *Voláka*, a téhož *Kouzelná sovitlna* v překladu od *Škrábka*, pak *Grabowského Koliština i stepi*

XXVI. Roč. Sv. 4.

v překladu od Zapa. Z ruštiny zčeštěn jediný *Zagoskínův Jiří Miloslavský* od Stefana. Z literatury srbské jmenujeme tu *Tonerův* český překlad srbských národních písní, jaké spolu s textem originalu vydala v Praze studující tam „jiho-slovanská mládež“ ku prospěchu českého národního divadla, co pěkný důkaz vzájemnosti slovanské. — Z franciny vyšly v českém překladu *Chateaubriandovi Mučedníci* (překládal Ondrák), paní *Gentisové Oblečení Rochelské* v překladu novém; z nejnovější pak literatury od Sue: *Věčný lid*, *Děti lásky* a *Prorokování osudu*; od Dumasa: *Tři mušketýři*, a pokračování téhož románu: *Po doaceti letech*; od Töpfera: *Farní dům*, a od nejmenovaného autora: *Eugen*. — Z angličiny přeloženy: *Cooperův Poslední Mohikán*, *Jamesův Richelieu* a *Ainsworthův Londýnský loupežník*. — Z literatury dánské uveden v češtinu *Andersenův* pěkný román *Improvisátor*. — Nejčtenější jsou pak překlady z němčiny, z nichž chvalné zmínky zasluhují: spisy *Herlossohnovy*: *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Poslední Táborita* a *Uhry*, vydávané od dra. Pichla; *Spindlerův Jesuita*, *Zschokkova Princezna z Wolfenbüttlu*, a *Čest rodinná* od *Betty Paoly*, vydaná od Moravské Národní Jednoty. Zde budtež i zmíněny *Krásné večery* od Kudly, sbírka to povídek původních i přeložených, v které však neudáno, co jest originál a co překlad.

Nelze skončiti literární tento přehled, abychom sobě nevšimli i onoho, ač nejposlednějšího, však proto ne nedůležitého odvětví literatury, které vždy ještě veliké části národu poskytuje jedině čtení. Miníme tím kalendáře. Nemohloť bez toho býti, aby i této nejpobulárnější haluze písemnictví nebyla se dotkla přoměna posledních let. Lid obecný práhnul po poučení o nových těch věcech, a látka ku poučování tomu byla v skutku ohromná, učitelů dostatek a volnost dříve nebývalá. Počalyť pak se obracet pomalu i lepší síly k této prv zavržené větvi literatury, a v nedlouhé době uskutečnilo se, co tak dlouho zůstávalo marným přáním: i nejnižší třídě národu podávalo se v hojnosti dobrého, poučného čtení. Byť i v mnohém jiném odvětví

literatury nastala byla ochablost následkem nejposlednějších proměn, kalendářů dotkly se proměny tyto u srovnání ve mnohem menší míře; aspoň počet jejich sotva se zmenšil. Nemohouce pro obmezenost místa pouštět se do místnějšího jejich oceňování, aspoň dle jména uvedeme známější úkazy tohoto literárního oboru. V Čechách: *Kalendář hospodářské společnosti* (pouhý překlad německého kalendáře též společnosti), *Pražský kalendář pro město i pro venkov* (náklad Haasovců), *Nový Pražský kalendář* (náklad Medauův), *Vlastenský kalendář* (náklad Jeřábkové), *Pražský Svato-Václavský kalendář*, *Nejlacinější Pražský kalendář* (oba náklad Spurného), *Všeobecný Litoměřický kalendář* (náklad Medauův), *Nový kalendář katolický čili Poutník z Prahy* (orgán katolické Jednoty Pražské, vydávaný od V. Štulce), *Nový evangelický (dříve českobratrský) kalendář* (vydavatel Růžička), *Nová minuce hospodářská*, *Běh času*, a krom toho přerodící kalendáře stěnní. Na Moravě: *Koleda* (vydávaná od Moravské Národní Jednoty), kalendář hojností obsahu všechny ostatní přesahující; *Moravsko-slezský domácí přítel* (pořadatel Mikšíček); *Moravan* (vydávaný od Dědictví sv. Cyrilla a Methodia); *Kalendář pro čas a věčnost* (obsahu ascetického, překládaný z němčiny od Poimona). Na Slovensku konečně: *Budinský národní kalendář* (nákladem Budinského spolku milovníků řeči slovenské?), Lichardova *Domáci pokladnice* a Bělopotockého *Nový a starý vlastenský kalendář a Pozorník*.

K literatuře, pokud ji považujeme za ouhrn všeho, co ve spojení s písmem u veřejnost vydáno, náleží konečně i hudebnictví, náleží také mapy a obrazy.

Co se týče hudebnictví, tohoto národního našeho umění, nelze se diviti, že v době jarejšího se probuzení národního ducha i ono hojněji ve smyslu a směru národním bylo pěstováno. Především zasluhuje pozornosti naší *názvosloví hudební*, podané od dra. Čejky co příloha k Musejníku (ročník 1850, sv. 1.). Ze spisů učebních vytkneme: *Vysvětlení italských názvů, týkajících se povahy, přednášky a*

ruchu hudebních skladeb, s náukou o přednášce; pak J. B. Cramera Novou praktickou školu na fortepiano, a Počátky hudební dle Škroupa od Čejky. — Sbírka písní vyšlo nemalé množství, jako: Zpěvník slovanský (nákladem Slávie), Zpěvník pro školní mládež od Janoty; Zpěvník pro mládež československou od Neumanna; Zpěvník pro mládež národních škol (v Budči); Sbírkka písní slovanských s nápěvy (v Brně); Zlatý zpěvník (sbírka nejoblíbenějších zpěvů pro jeden hlas s průvodem fortepiana, náklad J. Hoffmanna v Praze); konečně Pichlův Společenský zpěvník český, k němuž vydal Nápěvy Martinec. — Z menších sbírek zasluhují býti jmenovány: Nová partitura, obsahující v sobě nápěvy církve evangelické na varhany od J. Vinklera; Písň pro nejmenší děti od Vlasáka; Šestero českých písní s ilirským překladem od Vatroslava Lisinského; Patero čtverohlasných zpěvů pro mužské hlasy od Horáka; Čtyry Slze od Květa, hudba od Kavana; Tři písň z rukopisu Kralodvorského; Trois melodies slaves (Moravanka, Drazí bratři, Truchlá děva) transcrits et variées pour piano par V. Plachý; Dvě písň od Pivody. — Z jednotlivě vyšlých písní jmenujeme: Domov pravé lásky, slova od Pícha, hudba od H. Vojáčka; Slovan od Koppa, hudba od Pivody; Kde vlast je má, slova od Pícha, nápěv od J. Škroupa; Bože můj, otče můj; Jaro, písň se sborem od Kroffa, s textem českým, anglickým a německým (v Londýně); Překážka, slova od Brdičky, nápěv od F. Škroupa; Starý pán a studenti, komický výjev od Koppa, hudba od H. Vojáčka. — Tanců s tituly českými též není nedostatek. Uvedeme tu: Čtyry mazury od Kopcinského; Slávy dcera, quadrilla od Vintra; Michael-Quadrilla od téhož; Pražanka-Polka od téhož; Slavjanka-Polka od Titla; Vladimírovka, quadrilla od H. Vojáčka; Všetínská polka od téhož; Souvenir de Rovná, polka od Tiefstrunka; Tatran-Mazur, Irena-Polka a Prostějovka-Polka od Pivody; Sedlčanská polka od Petráka, a Zouky labské, váleček od téhož.

Mapy české, vyšlé v této době, jsou následující: Země-

koule od Krečmara, Obor země (též globus) od Merklasa, Mapa Evropy od Popelika, Vypuklá mapa Evropy (vyšlá z Budče), Rakouské mocnářství podlé hornin. (od porad učitelských v Budči), Království České rozdělené na sedm krajů od Krečmara, Mapa království Českého od Jirečka, Mapa korunní země Moravy a Slezska (vydaná od Moravské Národní Jednoty), Zeměspytecká mapa Čech od Amerlinga, Zeměspytňá mapa Moravy a Slezska (od porad učitelských v Budči), Mapa okolí Pražského od Schönfeldra (nákladem Matice české), Atlas starého světa od Merklasa, Mapa starého světa až po ústí Daria.

Jakož umění obraznické (chybně výtvarné zvané) v Čechách vůbec vždy více a více vyvinuje se v duchu národním a směru vlasteneckém, dále se to v poslední době u nás ještě zvýšené. Vedle staršího spolku uměleckého povstal nový pod jmenem *Spolku výtvarných umělců v Čechách*, který ročně vydává *Album* s podpisy v obou zemských jazycích, tak jak to i starší spolek *přátel umění* zachovává. Krom toho vynikají z obrazů historických s českým podpisem vyšlých: *Vyvolení Jiřího z Poděbrad za krále* od Hellicha, *Žižka a Prokop Holý* od Jaroslava Čermáka, *Václav IV. v kaláři* (malý obrázek, jehož prodeje výnos určen pro národní české divadlo), *Obrazy z dějin českých* (posud 9 listů), *Čtyry obrazy z oboru náboženského s českými podpisy biblickými*. — Podobizny s podpisy českými vyšly následující: Jeho Em. kardinál *kniže-arcibiskup Pražský Schwarzenberg*, dr. *Fryč*, *Haolíček*, *Hurban*, *Josef Jungmann*, *Kalina*, *Štrobach*, *Rieger*, vládyka Černoohorský *Petr Petrovič Něgoš II.*; *Čtibor z Cimburka*, spisovatel pověstné knihy *Tovačovské*. — Výkresy děl sochařských: *Jiří Poděbradský* a *Libuše* (fotografie soch Schwanthalerových), *ss. Lidmila* a *ss. Cyrill a Methud* podlé soch Maxových. — Důležité jsou *Archeologické listy*, vydávané od musejního archeologického sboru. Posud vyšel toliko jeden svazek s třemi krásnými obrazy a vysvětlujícím textem. — Chvalitebné též podniknutí jest vydávání *Vypodobnění stavitel-*

ských starožitností českých od pp. Schmitta a Lorence, kteréžto sbírky vyšlo již několik listů. Sem náleží také *Obraz města Brna*. — Jako pomůcky k názornému vyučování mládeže zasluhují podotknutí: *Živočichové v obrazech* s nápisy vedle českých též ruskými, polskými, srbskými, latinskými, francouzskými, vláskými, anglickými a německými (vydání porad učitelských v Budči); *Atlas obrazů zvířat*, s nápisy krom českých ještě polskými, ruskými, srbskými, chorvátsko-slovinskými, maďarskými, rumunskými a italskými (vydání dra. J. P. Jordana); konečně *Rostliny v obrazech* (sklad E. Kučery). — Nákladem V. A. Ryby a kamenotiskem Fr. Štra vyšly *Původní myšlenky do památníků*, jež kreslil Šolle. — Ke cvičení slouží: *Sedmadvacet tabulek s rejsováním pro dívky* a *Cvičení v kreslení hlav pro učitele a samouky*. — Měloť ostatně i obrazní umění v minulých bouřlivých dobách své bujně výstrelky, jichž tuto pomíjíme. Jarmarečného pak zboží toho druhu, jak samo sebou se rozumí, není žádný nedostatek.

Skončivše takto výčet všech poněkud patrnějších objevů na obzoru naší literatury, nebude bez prospěchu, když na to vše ještě jednou zpět vrhneme zrak, abychom shledali, co vůbec vykonáno a jaký pokrok učiněn. Že při těch proměnách politických, jaké se staly v době, které tento literární náš přehled se týká, smýšlení národní valně se rozšířilo, o tom pochybovati nikomu nenapadá; než naskytuje se otázka jiná, v jakém poměru k rozšíření tomuto nalezá se vývin literatury. Tu pak nezdídka potkáváme se s bolestnými stesky mnohých, že činnost literární u nás čím dále tím více ochabuje, ba neblahé hlasy takové i do veřejnosti se dobývají, mnohé pak zdánlivě jim přisvědčující úkazy zjednávají jim víry u lidí, kteří souditi jsou uvyklí toliko z povrchnosti. My spravedlivě vyhlásiti můžeme takovou výčitku za lichou. Vycházíť ona jednak z přílišného očekávání Bůh ví jakých divů, které měla činiti národní naše emancipace a kterých nečinila, čímž ovšem mnohá přechasná naděje jest zklamána — jednak jsou skutečně ně-

kteřé úkazy, které, jak již zmíněno, mohou vésti méně zkušeného ku křivému takovému domnění. Ohledáme-li však věc blíže, ukáže se nám jasně, že co na oko se zdá, v skutku docela jinaké se má.

Že literatuře naší sil neubýlo, o tom svědčí ono množství spisů, vyšlých v poslední době, kteréžto v tom ohledu daleko nevyrovná se žádná předešlá. Komu pak i tyto síly, které na ten čas vzdělávají literaturu naši, zdály by se skromnými u srovnání k volnějším se rozprostraňování národnosti naší, ten nechť pováží, že množství sil, které by jinak literaturu mohly obohacovati, zaměstnáno jest právě následkem toho rozprostranění v oborech takových, které nám před tím úplně byly zavřeny, a ve kterých prakticky se přičiňují ku prospěchu národnosti naší. Řeč národní, připuštěna jsouc k ouřadům a do škol, žádá v oborech těchto důkladných pěstitelů, a odkudž se jí mohlo dostatí lepších, nežli z řady těch, kteří takřka za úkol života svého si vytkli zvelebování národnosti své? Ty síly tedy, které snad ušly literatuře, účinkují mnohem vydatněji jinde; ony nikterak nejsou ztraceny pro naši věc, ony nepřestávají pracovati v její prospěch.

Druhý mylný ukaz jest, že již pominula v literatuře ona pospolitost snah, která byla charakteristickou známkou její v dobách oněch, kde téměř všickni „vlastenci“ pospolu se znali, kde hlavně proud činnosti literární takřka řízen a veden byl umluvením několika přednějších hlav, kde jakási kázeň podřizovala veškeré spisovatelstvo jednomu středu, který měl sídlo své v srdci vlasti, v Praze, odkudž vycházel všeliký popud a podnět. Takové organisací bylo potřeba tak dlouho, dokud byla národní literatura diletantstvím, i neslať ona dobré ovoce. Nyní ovšem to pominulo, kdo by však z toho souditi chtěl na ochabnutí činnosti literární, dokázal by, že neumí uvážiti časy a okolnosti. Právě to, že není více takové pospolitosti snah, jest nejpatrnějším důkazem pokročilosti naší. Česká literatura přestala již býti diletantstvím, ona dospěla k tomu, že již vyhovuje skutečné po-

třebě. Dokud se jednalo o probuzování, muselo se to dít jaksi systematicky; nyní však, kde se jedná o přirozené vyvinování, byla by taková centralisace jen překážkou, neboť každé vyvinování musí se dít volně, samo ze sebe. Protož lichý jest nářek některých na ztrátu jakési hegemonie literární, její trvání v době nynější bylo by obmezování svobody. Literatura česká netrpí již žádných poručníků nad sebou, ona jich nepotřebuje více.

Jindy, kdykoliv objevil se v literatuře české spis, třeba jen dost málo nad prostřední cenu se vznášející, což tu bylo hned hluku v českých i německých listech, „vlastenci“ na potkání si štěstí přáli, že jim vzešla nová hvězda; plno slávy po vlasti; citlivé duše dostávaly trhání, šťastný spisovatel prsteny a jiné dary, obraz pak jeho musel ihned na kámen a brzo u všech knihkupců za sklem nábožně oči k nebi pozdvíhoval, a při tom všem musela kritika mlčet, nechťela-li dostat přes hubu. Škoda těch blažených časů! Proti nim jest naše nynější doba právě neuznalá, tu se již o žádné české knize do světa netroubí; obecnstvo, které jindy smělejšího kritika div nekamenovalo, stalo se samo recensentem; zápal vlastenecký jest ten tam — a přece vychází ročně několikrát tolik českých knih jako v oné blažené době, a mnohé z nich jsou o několikrát lepší nežli ty, které druhdy tak velice byly slaveny. Ejhle, toť nový úkaz, z něhož nezkušenec soudí na ochabnutí literatury. My ale soudíme naopak a povděční jsme tomu, že na místě horečky nastala střízlivost, a že již jenom pravé zásluze dostává se všeobecného uznání. Chvála budiž z toho Bohu, že pominulo panování prostřednosti. Za to, že ubylo liché chvály, vřichledě přibývá denně důkladnosti.

Proti rokům 1848 a 1849 zdá se ovšem literární náš život kleslým, v skutku to však platí toliko o žurnalistice, a kdybychom zevrubně porovnávali poslední dvě leta s oněmi dvěma lety, která bezprostředně předcházela rok 1848, shledali bychom k velikému svému podivení, že jsme při všem pozdnějším ochabnutí přece nesmírně pokročili.

Pravda jest, že obecenstvo české příliš namísalo se za časů větší svobody tisku, tak že méně kořeněná literární strava již mu nechutná; pravda, že to bezky dlouho potrvá, než sobě dokonale chuť napraví: s druhé strany však, když považíme onen prv nebývalý počet českých spisů, sloužících pouze a jedině všední zábavě, nebudeme moci pochybovati, že počet českého čtenářstva vůbec znamenitě vzrostl. A nechme jen uplynouti něco málo let, i uvidíme značný dorostek vzdělané mládeže, vychované na učilištích jednak zcela českých, jednak takových, kde již nepatří materština mezi zapovězené věci, nýbrž kde i jí dostává se slušného pěstování.

Hlavní ráz poslední této doby jeví se v tom, že naše snahy po národní naší emancipaci z pouhého diletantismu přešly v život praktický, a že usilování našemu otevřeno jest pole rozšířenější.

Před rokem 1848 bylo v literatuře naší pěstování přísnějších věd toliko osobní, soukromou libůstkou několika málo osob, nemajících žádné praktické stránky. Snahy takové zůstávaly neúrodné a nepůsobily v život. Zcela jinak má se věc nyní, když národní jazyk nabyl veřejné platnosti. An dříve každý o sobě tvořil si terminologii vědeckou, tak že kolik bylo pěstovatelů jedné vědy, tolik bylo i různých terminologií, nyní z potřeby vyrůstá snaha o sjednocení se v té věci, tak aby ustanovilo se něco stálého, všeobecně platného. Práce komissí k účelu tomu sestavených jsou veledůležité, jimi hlavně možným se činí uvádění národního jazyka do života vyššího; jimi připravuje se doba, kde Čech prostředkem materského jazyka svého bude moci nabyti veškerých vědomostí beze všeho cizího prostřednictví. České vyučování ve školách bude tím převelice usnadněno, kdežto před tím mnohemu, jinak dosti přičinlivému učiteli byla jenom neustanovenost vědecké terminologie překážkou, že mnohé vědě nevyučoval žáky své po česku. Ta sama výmluva sloužila i veřejnému úředníku, když v jednání s lidem českým ustoupiti nechtěl od obvyklé němčiny. To vše bude

časem jináč, ano z části již jest. Že pak až posud ne-
uskutečnily se všechny naděje naše v té plné míře, jak to
mnohemu bujaější obrannost co vč. nedalekou malovala,
toho jest příčinou obyčejný, nekvapný běh veškerých věcí,
který u nás musí býti ještě zdouhavější proto, poněvadž
nastávající změna veliké části žijícího posud pokolení jeví
se co nemilá novota, proti níž ona, ne-li zjevným protivni-
ctvím, aspoň mrtvou nehybností svou tvrdý klade odpor.

Jsouť i mnozí z málomyslnějších našinců, kteří s bolestí
na to ukazují, kterak velice utuchnul onen všeobecný zápal
pro národnost, jaký se objevil v přepamátném roce 1848,
kdežto najednou přihlašoval se k české vlasti znamenitý
počet nových vyznavačů, z nichž největší díl, jak mile hnutí
to pominulo, zase odpadl. Na to my odpovídáme, že ro-
vněž, jako tenkrát přirostkem lidí takových, kteří točí plášť
podlé větru, věc národní žádné podstatné posily nenabyla,
tak i nyní odpadnutím jejich žádné podstatné ztráty netrpí.
A dejmež tomu, že by se otočil vítr, tuť opět celé to lehké
hejno na jinou stranu sfoukne. To však zapřítí nelze, že
v době té ve mnohé hlavě a ve mnohém srdci se zasvitlo,
kdež doposavad v tiché skrytosti plápolá zahřívající oheň
lásky k vlasti, který schopen jest v čas potřeby vyšlehnouti
v jasný plamen.

Jak mnoho ostatně i nové půdy jsme nabyli, o tom
se přesvědčíme vrhnuce zrak na sousední družnou Moravu.
Není to žádné nadsazování, když řekneme, že teprva v době
minulých převratů politických získali jsme Moravu pro ná-
rodní naše snahy. Co tam dříve v oboru literatury se pra-
covalo, byly osamělé snahy jednotlivců — nyní pohlédneme
na denně vzrůstající blahodějnou činnost Moravské Národní
Jednoty a Dědictví svatého Cyrilla a Methodia, patřme na ži-
vot národní vždy čileji se vyvinující, vizme, kterak i tam,
kde dříve s pohrdlivou hrdostí živil slovanskému bytnosti
upíráno, tento již valného uznávání dochází a z mnohé vy-
datné podpory se těší.

Nuže, jaký jest konečný výsledek tohoto našeho pře-

hledu, poslední čtyřleté doby? Vyřkneme jej několika slovy: národnost naše znamenitě rozšířila svou půdu, došla veřejné platnosti, a následkem toho proměnila se literatura česká z pouhé téměř soukromé spekulace v opravdový prostředek přirozeného, organického se vyvinování národu. Jsmeť na cestě dobré, k ostatnímu přihlížejmež sami.

Setřen jest sice s vlastenských snah našich lesk poesie, a zůstala pouhá prosa; onen však lesk byl prázdný klan, ale tato prosa jest skutečnost. *)

*) O některých důležitějších spisech, které vyšly již po ukončení tohoto článku, zůstavujeme sobě úvahu na příští některou dobu. Za povinnost ale máme, opravit některé omyly, nacházející se v první části tohoto přehledu, kteréž omluviti se musejí přílišnou hojností materiálu, jež docela prostříbiti téměř nemožné bylo. Tak *Ranní List* netrval pět, nýbrž jen čtyři leta; časopis, jež dr. Pichl vydávati počal v Pardubicích, nejmenoval se *Konstituční Posel*, nýbrž *Pardubický hlasatel*; při vyčtení mluvnic jazyků cizích zapomenuto na *Fleischerovu* mluvnic *francouzskou*; Zapovi mylně přičten *Zeměpis Čech, Moravy a Slezska*, za to ale zapomenuto na *Polehradského Obran země československých*. Z chyb tiskacích, jakých se nemilou náhodou v článku tom více nachází, opravíme toliko onu na str. 94, kdežto v prvním řádku shora na místě roku 1848 státi má rok 1849; ostatní snadno sobě pozorný čtenář sám opraví.

O zákonu, dle kterého se řídí magnetické působení galvanického proudu do dálky.

Od *prof. dra. Fr. A. Petting.*

(Dokončení.)

Třetí oddělení.

Nové stroje a zkoušky k témuž účelu.

§. 1. V prvním pojednání o tomto předmětu uvedl jsem zkoušky, které v krátkém čase po vynalezení elektromagnetismu ohledem na zákon jeho působení do dálky konány byly. Tam bylo dostatečně objasněno, že určitost zkoušek těch všem požadavkům nevyhoví a i vyhověti nemůže.

V pojednání druhém uvedl jsem své zkoušky, které jsem dle Biotova a Savartova návodu s mnohými obtížemi a velikou obezřetností konal. I tyto zkoušky, ačkoliv větší určitost než prvější poskytují, nepřivedly mne k takovému výsledku, jaký jsem sobě přál, a jaký tak důležitý zákon požaduje. Tyto zkoušky mají i tu nepřijemnost do sebe, že se těžko konati dají, velikou zběhlost v experimentování předpokládají, drahé stroje požadují, a zvláště, což přece důležité jest, že jich ve škole upotřebiti nelze.

Nový úkaz, jenž se mi při konání těchto zkoušek objevil, že totiž magnetická jehla od galvanického proudu nebývá tenkrát nejvíce uchýlena, když se u něho nejbližše nachází, odměnil dostatečně mé obtíže; jestiž ve mnohém

ohledu velmi důležitý, a nebude bez znamenitých následků, až se s ním silozpytcově dokonale seznámí.

Každý i ten nejznámější úkaz ukrývá nové a důležité věci, jež při každém opakování zkoušky, jeho se týkající, odkryty býti mohou; pakli jen zpytatel každé pokynutí přírody vyložití a její vůbec velmi jednoduché řeči rozumětí se snaží.

Jak medle jsem nepraktickou stránku předešlých zkoušek seznal a nahlédl, že jich při vyučování konati nelze, pokusil jsem se o to, bych stroje vypátral, jimiž by i začátečník zkoušky konati mohl, z kterých by se zákon o elektromagnetickém působení do dálky stručněji než posud odvoditi dal. Jak dalece se mi cos takového podařilo, lze z následujícího posouditi.

§. 2. Napne-li se drát vodorovně ve směru z magnetického jihu k mag. severu, a vede-li se jím galvanický proud směrem z jihu k severu, odpuzuje se mag. jehla, jež se nad drátem a s ním v též kolmé rovině nachází, tak že se dle Oersted'ova zákona severní konec jehly k východu uchyluje.

Uchýlka ta bylaby, jakž známo, západní, kdyby se drát při nezměněném směru proudu nad mag. jehlou nacházel; spolu by pak uchýlka ona v obou pádech stejně velikou býti musila, pakli by vzdálenost od drátu ta sama ostala.

Mysleme sobě dva v každém ohledu stejné dráty, jeden z nich budiž jako prve pod magn. jehlou, a druhý nad ní v té samé kolmé rovině napnut; tu nebude magn. jehla, poněvadž ji proudy ve směrech protívnych odpuzují, v žádném položení tak silně odchýlena, jako kdyby jen jeden z těchto drátů svým proudem na ni oúčinkoval. Kdyby se jehla právě u prostřed mezi dráty; tedy od obou stejně vzdálena nacházela, musely by se oúčinky zcela rušiti, budiž elektromagnetický zákon o působení do dálky jakýkoliv. Dají-li se místo oněch dvou drátů dva úplně stejné proužky z jakéhokoli kovu, nestane se v úkazu tom žádná změna. Stejný proud v obou proužkách docílí se tím, když se jižní

konce jejich k sobě přimnou, až se těsně dotýkají, takže společný konec třeba nápotom s jedním polem galvanického členu spojit. Tak se též činí se severními konci proužku, jenž se podobně s druhým polem členu v těsné spojení uvedou. Spojení s póly členovými děje se dlouhými dráty, při čemž na to dopatřiti třeba, aby tyto dráty na ni působiti nemohly.

§. 3. Jinak děje se, pakli jeden proužek širší jest než druhý při ostatně stejných okolnostech. Jdou-li tu galvanické proudy jako svrchu skrze proužky, a zdvihá-li se mag. jehla poznenáhla v kolmé rovině mezi proužky od spodního k svrchnímu, jest uchýlka nejprvé východní, které tím více ubývá, čím se výše jehla nad spodní proužek zdvihá, nápotom zmizí uchýlka, tak že se celá jehla v nadřečené kolmé rovině nachází, posléze pak odchyluje se k západu. Místo, kde jehla na nulle stojí, totiž kde žádné uchýlky nemá, neleží u prostřed, jako svrchu při drátech a stejně širokých proužkách, nýbrž závisí od poměru mezi šířkami těchto proužků. Zkouškou určiti místo, kde se mag. jehla mezi dvěma nestejně širokými proužky neodchyluje, bylo mým prvním úkolem. Dal jsem sobě více nestejně širokých proužků z jednoho kusu tenkého měděného plechu nastříhati, a porovnával je na hořejší způsob rozličně vespolek. Proužky měly nejprvé tu polohu, že přímky jejich šířku na délku rozpolující v též kolmé rovině ležely, v níž se mag. osa jehly nacházela. Při každém páru těchto proužků určilo se místo, kde se jehla neodchylovala.

Ze všech těchto zkoušek vyplývalo o poloze onoho místa, že se jeho vzdálenosti, t. j. kolmé z něho na roviny proužku, k sobě právě tak mají, jako proužkové šířky. Byl-li první proužek jednou tak široký jako druhý, bylo bezuchýlkové místo při mag. jehle od širšího proužku jednou tak vzdálené jako od užšího.

Představují-li AB a $A'B'$ obr. 1. v desce III. šířky proužků, pak CC' skrze jejich středy jdoucí kolmou rovinu, jsou-li dále AB' a BA' roviny položené do hran proužků

na přímě skrz kolmou CC' , jest průřez jejich O místo, v němž se jehla neodchyluje; neboť $OC : OC' = AB : A'B'$, poněvadž trojúhany $\triangle AOB$, $\triangle A'OB'$ podobné a OC , OC' jejich výšky jsou.

Zkoušky, kde přímky proužky rozpolující neležely v téže kolmé rovině, jako ku př. v obr. 2, podaly ten samý výsledek; neboť i tu jest průřez rovin AB s BA' , totiž O místo, v němž mag. jehla na nulle stojí, poněvadž i tu jest $AB : A'B' = OC : OC'$. Ze zkoušek těchto lze zákon elektromagnetický způsobem, jak za to mám, i začátečníkům přístupným odvoditi.

§. 4. Mysleme si dva velmi úzké a však nestejně široké proužky (obr. 3.), jenž svrchu udaným způsobem spolu a s galvanickým členem spojeny jsou; tu pak jest známo z theorie částečných proudů, že širší proužek v tom samém poměru více proudů pojímá, v němž se kdy jeho šířka nalezá, čili že se množství proudů skrz proužky jdoucích tak k sobě mají jako šířky proužků.

Dále jest ze svrchu udané zkoušky známo, že se elektromagnetické účinky těchto proudů v průřezním bodu O ruší. Myslíme-li si svrchní proužek na délku ve velmi mnoho tkaniček velmi úzkých rozdělený, a připustíme-li, že elektromagnetický účinek jedné takové tkaničky Aa do vzdálenosti 1 , roven q jest; musí se elektromag. účinek této tkaničky do vzdálenosti AO rovnati q umnoženému nějakou funkcí této vzdálenosti, poněvadž velikost účinku každé do dálky působící síly od vzdálenosti závisí.

Poněvadž pak všechny ony stejné nekonečně úzké tkaničky mezi AB za stejně vzdálené od O považovati lze, jsou i jejich účinky na O stejné, a účinek celého proužku AB do vzdálenosti AO musí roven býti $q \cdot AB \cdot f(AO)$.

Jedná-li se na ten samý způsob se spodním proužkem, nalezneme se jeho účinek do vzdálenosti $A'O$ rovným

$$q \cdot A'B' \cdot f(A'O).$$

Poněvadž tyto síly sobě na odpor jsou, a v O se úplně ruší, musí sobě i rovné býti; pročť jest

$$q \cdot AB \cdot f(AO) = q \cdot A'B' \cdot f(A'O) \text{ čili}$$

$$AB \cdot f(AO) = A'B' \cdot f(A'O).$$

Z podobnosti trojhranů AOB a A'OB' jde

$AB : A'B' = AO : A'O$, a poněvadž dle hořejší příjemky postavit lze $B'O = A'O$; pročež bude

$$AB : A'B' = AO : A'O \text{ a } AB = \frac{A'B' \cdot AO}{A'O}.$$

Dosadí-li se tato cena za AB do hořejší stejiny, obdrží se

$$\frac{A'B' \cdot AO}{A'O} f(AO) = A'B' f(A'O)$$

z čehož následuje $AO \cdot f(AO) = A'O \cdot f(A'O)$.

Postavíme-li vzdálenost $A'O = 1$, bude i $f(A'O) = 1$, poněvadž každá mocnost z 1 = 1 jest, a za tyto funkce vždy mocnosti se berou. Nápotom jest $AO \cdot f(AO) = 1$ a z toho $f(AO) = \frac{1}{AO}$. Podobně postaví-li se $AO = 1$,

$$\text{nalezne se } f(A'O) = \frac{1}{A'O}.$$

Z toho jde, že se elektromagnetická síla hořejšího proužku do vzdálenosti AO vyjádřit dá takto $q \cdot \frac{AB}{AO}$; a po-

něvadž se i $q = 1$ postavit může, jest účinek v srovnalosti s AB t. j. s velikostí proudu; spolu jest však i v opačné srovnalosti s AO t. j. se vzdáleností. Poněvadž jedno jest, jak daleko proužky od sebe vzdáleny jsou, pokud jen tak blízko jsou, aby jejich proudy na jehlu působily; protož jest tento elektromagnetický zákon všeobecný.

Svrchu jsme přijali, že proužky v obr. 3. velmi ouzké jsou; není-li ale tomu tak, můžeme si je v tak ouzké tkaničky rozděleny mysliti, že u každé všechny body v šířce za stejně vzdálené od společného průřezu O přijmouti lze. Proti každé takové tkaničce dole nachází se jiná nahoře, jež účinek dolejší v O ruší, a proto dle toho samého zákona účinkuje. Vezme-li se velmi úzký proužek, lze jej považovati za drát, a zákon nalezený platí tedy i o tenkém drátu.

Poněvadž se v obr. 1. a 2. má $AB : A'B' = OC : OC'$, jest oučinek proužku, jehožto tkaničky nemají do délky stejnou vzdálenost od jistého mag. bodu mimo jeho rovinu ležícího, v rovném poměru s velikostí proudu onoho proužku a v obráceném poměru vzdálenosti magn. bodu od roviny proužku.

§. 5. Ku zkušebnímu důkazu na základní zákon v §. 3. daný slouží následující jednoduchý stroj obr. 4. a obr. 5.

ABCD jest dřevěný rámec 3 stopy dlouhý, jenž na šroubech spočívá. Na něm strmí postranice AC a BD, tak že podlouhlou stranu AB na nich vzhůru a dolů o několik palců pohybovati a k nim šrouby v žádané vzdálenosti od CD připevniti lze. Na vnitřních plochách při AB a CD jsou měděné proužky abcd a a'b'c'd' do dřeva zapuštěny a zatlmeny (zakittovány), že ven nevysahují, a tak nad sebou leží, jakž v obr. 1. přijato bylo.

Při o se nachází v dřevě a uprostřed hořejšího měděného proužku malý otvor; podle něho jest mosazný postavek EF, jenž má svrchu kolíček, kolem své osy pohyblivý. Na kolíčku tomto jest v H upevněna kokonova niť, jež o spodní kolíček J vadí, otvorem o dolů jde, a v M magn. jehlu drží. Tato magn. jehla budiž z tenkého ocelového drátu, asi dva palce dlouhá a v ose galvanické cívky dobře magnetisována. mn jest měřítko, jež postrkovací na stupně rozdělený oblouk p nese, kterýžto oblouk šroubem r v každé výšce upevněn býti může. Obraz 5. podává jeho pohled shora. Bod s nullou na stupňovém oblouku leží v kolmé rovině, která jde skrze středy proužků.

Stroj tento postaví se tak, aby magn. jehla v jakékoli výšce v prodloužení bodu s nullou ležela. Aby se poznalo, zdali magn. jehla obzorně a proto rovnoběžně s délkou měděných proužků leží, dá se měřítko k druhému konci magn. jehly, a pozoruje jeho poloha. Nemají-li oba konce jehly stejnou výšku, není-li tedy jehla s proužky rovnoběžná, dočtí se to rámcovými šrouby.

Když všechno postaveno jest, pustí se proud galvanii-
XXVI. Roč. Sv. 4.

ekého členu skrze proužky. Odchyluje-li se magn. jehla, lze ze způsobu odchýlky poznati, zdali ji kolíčkem G zdvihnouti neb spustiti třeba, aby odchýlka zmizela. Stupňový oblouk se vždy postrkuje tak, aby byl v rovině magn. jehly. Okazuje-li jehla v jisté poloze na nullu, najde se měřítkem její vzdálenost od spodního proužku. Vzdálenost měděných proužků najde se pokaždé obyčejnými měřítky při CA a BD. Při této zkoušce není třeba, aby proud galv. členu stálý byl; neb byť se i jakkoli měnil, rozděluje se vždy v stejném poměru v měděné proužky.

Oblouk stupňový nemusí při tomto stroji nevyhnutelně býti, každé jiné znamení pro bod s nullou konalo by to samé; mně však slouží i k tomu, abych odchýlky mag. jehly v rozličných vzdálenostech od toho neb onoho proužku určil, pakli se buď některým z nich neb oběma proud vede.

Okolnost ta, že při uvedených zkouškách proud stálý být nemusí, poskytuje tu velmi znamenitou výhodu, že se ujde všem chybám, jež z měnivosti proudu ve výsledcích měření povstávají, a že se mimo to není třeba na jisté elektrické zdroje vázati, jelikož každý i sebe méně dokonalý galvanický nástroj k těmto zkouškám může upotřeben býti. Jest to též onen stroj, o němž jsem se již v druhém oddělení zmínil, a který s počátku k účelu zcela jinému ustanoven byl.

§. 6. Již před více roky tanula mi na mysli otázka, zdali by se magn. jehla odchýlovala, kdyby se uvnitř vodiče t. j. v trubici, skrze niž by galvanický proud šel, nacházela. Na otázku tu nenašel jsem odpovědi ani co do zkoušek, aniž ve známé theorii, a přece nezdála se mi býti nepatrnou, poněvadž úzkou souvislost s elektromag. zákonem o působení do dálky na způsob statické električiny v sobě zahrnovati se zdála, a poněvadž by i tu, kdyby se i to nedokázalo, přece nová zkouška vědě nějak prospívati musela. Vzal jsem mosaznou trubici 18 palců dlouhou, mající 1 palec u vnitřním průměru, jakou jsem právě v zásobě našel; na konce se přišroubovaly kuželovité výpustky, na které se

polární dráty připevniti daly. U prostřed trubice dal jsem udělati malý otvor, tím jsem vpustil do trubice mosazný drát na hedbávné niti; na něm spočívaly dvě malé jehly, jedna magn. u vnitř trubice, druhá pak slonová s první rovnoběžná vně nad trubicí. Podle otvoru nacházel se stupňový oblouk, na nějž vnější jehla ukazovala, a tak po každé polohu magn. jehly vnitřní udávala. Trubice spočívala ve žlábků dřevěného postavku, z něhož sloupek k upevnění a posouvání hedbávné niti vystupoval.

Postavil jsem osu trubice, v níž magn. jehla visela, do magn. poledníka, při čemž vrchní jehla na nullu v stupňovém oblouku ukazovala, pak jsem vedl trubicí proud galvanického členu. Neočekáváje při takovém položení magn. jehly, jelikož na vše strany od proudu stejně vzdálena byla, žádné odchýlky, byl jsem sprvku překvapen, vida že se přece odchyluje. To mne přivedlo k důmínce, že bude snad trubice s jedné strany lepším vodičem nežli s druhé. Chtěje se o tom přesvědčiti, vyvrtal jsem na spodní ploše otvor, a obrátil trubicí tak, že spodní část na vrch přišla. Při zkoušce se odchýlovala jehla naopak, což mne v důmínce mé potvrdilo. Nápotom jsem prohlížel trubicí, a našel, že po délce na tvrdo spájána (lettována) jest, a že tedy místo ono co lepší vodič odchýlku způsobilo.

Abych se této nepřijemnosti vyhnul, dal jsem trubicí takovou z cínu ulíti, a přesvědčil se více zkouškami, že se magn. jehla u vnitř takovéto trubice galvanickým proudem ji obklopujícím neodchyluje, ať se v ose neb kdekoliv mimo ni nachází.

Abych však této zkoušce větší obšírnosti získal, a mnohé námitky se uhnul, dal jsem si stroj obr. 6. zhotoviti. AB jest litá cínová trubice, bez kuželovitých výpustků, 22 palců dlouhá, u vnitř $1\frac{1}{2}$ palce široká, a vnitř i vně tak osoustrovaná, že jak vnitřní tak vnější průměr v celé délce stejnými se nacházejí. Do kuželovitých výpustků jsou u A, a' krátké tlusté dráty zality, k nimž sponami polární dráty připevniti lze. F jest dřevěný podlouhlý postavek, v jehož

žlábků trubice spečívá. E jest sloupek na postavku upevněný a tak upravený, že se jím magn. jehla s n zdvihati a spouštěti dá. Místo stupňového oblouku stojí před špičkou slonové jehly op tenký kolmý kolíček qn. Před zkouškou třeba stroj postaviti tak, aby osa trubice v magnetickém poledníku ležela. Při takovém položení trubice musí, pakli se magn. jehla zdvihá neb spouští, slonová jehla vždy právě na kolíček qn ukazovati. Tak když stroj postaven jest, a proud trubicí se vede, nemění se nikterak poloha jehel, ať se spouštějí neb zdvihají. Stojí-li galvanický člen ku př. před jižním koncem trubice, jest třeba severní konec trubice dlouhým od ní znamenitě vzdáleným drátem s členem spojit; neb by drát, blízko vedle trubice jda, magn. jehlu odchyloval.

Když vše náležitě uspořádáno, daří se zkouška vždy výborně; neboť se magn. jehla nikterakž neodchyluje, na nejvýš se při závěrce galv. řetězu něco málo oťrese.

I tato zkouška nemá stálého proudu zapotřebí, lze ji konati, byť se i proud měnil, a to velmi snadno.

Že se i z této zkoušky zákon o elektromagnetickém působení do dálky odvoditi dá, není těžko nahlédnouti.

Mysleme si kdes u vnitř trubice magnetický bod, myslíme si mimó to nad tímto magn. bodem po délce trubice velmi ouzký proužek, položíme po délce jeho hranami a magn. bodem roviny; obdržíme na protější straně trubice podobně proužek, jež s prvním za soustřední považovati lze. Velikosti proudů těmito proužky jdoucích mají se k sobě tak, jako jejich šířky, tyto však jako vzdálenosti od magn. bodu. Mají se tedy velikosti proudů těchto proužků k sobě, jako vzdálenosti od magn. bodu, a pudí bod protivenými směry. Myslíme-li si ještě magn. bodem a trubicí obzornou rovinu položenou, a vrchní část trubice v samé velmi úzké proužky rozdělenou, srovnává se s každým svrchním proužkem soustřední proužek ve spod. Každý z těchto proužkových párů stojí v témž poměru, v kterém první, a poněvadž dle podstaty věci samé všechny proužky

podle téhož zákona na magn. bod působí; nelze si zmizení společného účinku jinak mysliti, než že se účinky proužků proti sobě ležících tak k sobě mají, jako obráceně vzdálenosti od magn. bodu. Co se jednoho bodu týče, týče se kterého koli jiného. Když se tedy magn. jehla, kterou za sbor bodů považovati lze, u vnitř trubice neodchyluje, musí elektromagnetický zákon o působení do dálky pravý býti.

§. 7. Nový tento návod u provedení elektromagn. zákona o působení do dálky má více výhod do sebe:

1. Zpočívá na zkoušce, kterou pro lehkost u vyvedení i při přednáškách konati lze.

2. Jest zvláště začátečníkům pochopitelnější než ostatní a podává více jistoty.

3. Stroj zde potřebný stojí mnohem méně, než stroj k podrobným kyvovým zkouškám.

4. Požaduje zkouška jen jednu osobu a velmi málo času, aniž takové opatrnosti jako při zkoušce kyvové.

5. Může se zde každého i sebe měnivějšího galvanického proudu upotřebiti, což při kyvové zkoušce a jiných zkouškách není.

6. Při zkoušce s trubicí nemá způsob spořádání magnetičnosti v jehle aniž její změna, ano ani změna zemní magnetičnosti na výsledek žádného vplyvu.

Přídavek.

Nové návody k měření galvanických proudů, čili vlastně k porovnávání jich vespolek.

Jestliž, jakž dostatečně známo, více a mezi nimi i pohodlných návodů k měření galvanických proudů, tak že by se zbytečné zdálo, ještě jiné připojovati. Následující návody nejsou zde uvedeny v tom úmyslu, aby jiné vytiskly, nýbrž aby byly příkladem, jak rozličnými cestami téhož cíle dosáhnouti lze.

A. V druhém oddělení viděli jsme z kyvních zkoušek, že obzorní počátná síla největší jest, když se vzdálenost magn. jehly od galvanického drátu rovná vzdálenosti jejího

pólu od středu. Je-li již tato vzdálenost pro nějaký proud vyšetřena, třeba ji sobě zaznamenati; neboť platí u všech proudů jakkoli silných. Mají-li se elektromagn. oučinky rozličných proudů spolu porovnávat, nechá se magn. jehla ve vzdálenosti pro největší oučinek nalezené pod vplyvem zemní magnetičnosti a proudu kývati, a nalezne se způsobem svrchu udaným $\frac{h}{H} = z$; a při jiném proudu $\frac{h'}{H} = z'$;

pakli se zemní magnetičnost a vzdálenost pólu jehly od jejího středu nezměnila, což se v tak krátkém čase jistě tak snadno nestane.

Poněvadž se v tomto pádu obzorní počástnice rovná polovici celé síly, jest $h = \frac{F}{2}$ a $h' = \frac{F'}{2}$. Dosadí-li se F a F' místo h a h' , bude $\frac{F}{2H} = z$ a $\frac{F'}{2H} = z'$; pročež jest $\frac{F}{2H} : \frac{F'}{2H} = z : z'$ čili $F : F' = z : z'$; poněvadž pak z a z' známé počty jsou, jest tím poměr určen.

Mohlo by se zde namítnouti, že při takovémto porovnávání proudů nemusí se magn. jehla právě v největší odchýlce způsobené obzorní počástnicí nacházeti, že porovnání takové při jakékoliv vzdálenosti magn. jehly od drátu před se bráti lze, jelikož se všude obzorní počástnice tak k sobě mají, jako jejich celé síly; a však z desk při druhém oddělení pro $\frac{h}{H}$ vysvitá, že se tyto ceny okolo největší odchýlky nejméně od sebe liší, a že se tedy zde, byť se i jehla o něco postrčila, ne tak snadno nějaká značná chyba stane.

B. Poněvadž návod kyvní obtížný jest, dá se z též stejniny pro obzorní počástnici jiný mnohem snadnější návod k porovnávání proudů odvoditi.

Budiž v A. obr. 4. proudový vodič v rovině magnetického poledníku, a nad ním magn. jehla s ním rovnoběžná. Mysleme si nejprvé, že se magn. jehla velmi blízko u drátu

nachází; pustí-li se drátem galvanický proud od jihu k severu, odchýlí se severní pól jehly k východu. Pozdvihuje-li se jehla, roste úchylka, jakž již svrchu řečeno, vždy více až do jisté největší ceny, nápotom jí pak, když se jehla od drátu vzdaluje, opět ubývá. Zdvihněme jehlu přes bod největší odchýlky, aby s magn. poledníkem úhel jen asi 10° činila, a znamenajme si vzdálenost jehly od drátu ku př. AO obr. 4. Pustíme-li jiný proud týmž vodičem, bude třeba magn. jehlu ku př, až do AO' zdvihati, bychom tutéž odchýlku obdrželi. V té případnosti mají se proudy k sobě rovně tak jako vzdálenosti; neboť v prvním pádu jest dle strany 131. druhého oddělení

$$h = f \cdot \frac{AO}{AN'} = f \cdot \frac{AO \cdot AN'}{AN'^2} = f \cdot \frac{AO \cdot O'N}{AN'^2}$$

a v druhém pádu

$$h' = f' \cdot \frac{AO'}{AN''} = F \cdot \frac{AO' \cdot O'N''}{AN''^2}$$

AN = ON' = O'N'' znamenají kolmé z pólu jehly na rovinu poledníkovu čili sinus úhlu odchýlky.

Poněvadž při tom samém úhlu odchýlky obzorní počátnice stejné býti musí, nebť té samé magnetické síle země rovnováhu drží, protož jest $h = h'$, následovně

$$f \cdot \frac{AO \cdot ON'}{AN'^2} = F \cdot \frac{AO' \cdot O'N''}{AN''^2}, \text{ a jelikož } ON' = O'N'', \text{ bude}$$

$$f \cdot \frac{AO}{AN'^2} = F \cdot \frac{AO}{AN''^2} \text{ čili } f : F = \frac{AO}{AN'^2} : \frac{AO}{AN''^2}.$$

$$\text{Poněvadž pak } AN''^2 = AO^2 + O'N''^2 \text{ a} \\ AN'^2 = AO^2 + ON'^2, \text{ jest i}$$

$$f : F = \frac{AO}{AO^2 + O'N''^2} : \frac{AO}{AO^2 + ON'^2}, \text{ pak}$$

$$f : F = \frac{1}{AO + \frac{O'N''^2}{AO}} : \frac{1}{AO + \frac{ON'^2}{AO}}$$

Nyní však jest $O'N'' = ON'$, = sinusu úhlu malé odchýlky, pak jsou AO, jakož i AO mnohem znamenitější

veličiny; a protož mohou zlomky $\frac{O,N_{,,}^2}{AO,}$ a $\frac{ON_{,,}^2}{AO}$ bez značné chyby vynechány býti.

Tím se tedy obdrží

$$f : F = \frac{1}{AO,} : \frac{1}{AO} \quad \text{čili} \quad f : F = AO : AO'.$$

to jest: v tomto pádu mají se velikosti proudů k sobě tak, jako jejich vzdálenosti od magn. jehly.

Že vynechání zlomků v počtu žádnou chybu nezpůsobí lze v následujícím příkladu viděti:

Přijme-li se ku př., že jest $AO = 5''$ a $AO, = 10'$, bude v tomto pádu $f : F = 1 : 2$; a pakli se zlomky nevynechají, vyjde poměr $f : F = 1 : 1,99823$; tím se tedy stane omyl, jaký asi mezi hranicemi pozorován bývá.

Ještě pohodlněji dá se zkouška ta měděnými proužky provésti, kdež na největší cenu odchýlky netřeba ohledu míti.

Na změnu zemní magnetičnosti se při takovýchto zkouškách nehledí; poněvadž vždy jen velmi malý vplyv na výsledek míti může.

O panstwi rodu Slawnikowa w Čechách.

(Pokus o wyjasnění zpráv o něm)

Sepsal

W. W. Tomek.

Jak známo, zakládala se všeccka správa státní w Čechách za časů knížat z rodu Přemyslowa hlavně na rozdělení země w župy čili kraje (provinciæ, districtus, regiones). Předstawení žup w ohledu politickém, saudním, finančním atd., t. j. županowé, cůdaři, komorníci atd. byli, jak se nám wěc jewí ze spisowných pamětí 11. 12. a 13. století, úředníci knížete čili krále, kterýž je dle libosti usazowal a ssazowal ¹⁾. Rozdělení země na župy však nicméně nepocházelo z moci knížecí, nestalo se z předsewzetí neb na rozkaz toho neb onoho panowníka jako wýsledek organisační práce na celau zem se wztahující; nýbrž bylo stará-dáwní, může se říci, starší než knížecí moc sama; pocházelo zajisté u Čechů tak jako u všech jiných Slowanů a jiných národů z přirozeného prwotního rozvětvení každého národu na kmeny dle příbuzenstwa. Tolik jen je jisto, že působením austřední moci knížecí staly se we zřízení župním během času podstatné proměny. Staw jeho w 11. a 12. století, we kterýchž nám blíže powědomo jest, byl beze

1) Wiz širší wypsání o zřízení župním w Čechách w Palackého Geschichte Böhmens II.—I. str. 18 etc.

wší pochybnosti mnohem jinačí, nežli předtím, jmenovitě před panováním mohutných dwau Boleslawů českých, I. a II.

Proměna tato, jakž se hned domyslíti lze z powahy věci samé, záležela wůbec w obmezení předešlé samosprávy jednotlivých žup čili pokolení (tribus), na které se národ dělil, sesílením moci knížecí, kteráž je více podrobila bezprostřední vládě swé. W rozdrobení národů slowanských na množství malých kmenů, z nichž každý skoro docela samostatně spravował věci swé, častých sporech mezi náčelníky kmenů a knížaty zemskými, pokudž důstojnstwí knížecí již aspoň w zárodku nějakém kde vzniklo (což owšem stalo se při nejvíce národech slowanských již w době předhistorické), w powolávání i cizích sausedů na pomoc w takowýchto různicích a jiných rozepřích domácích záležela hlavní příčina slabosti Slowanstwa proti cizím podmanitelům, kterým teprw tehdy se stala přítěž, když se různým panovníkům podařilo více utužiti ústřední moc, a tudy sjednotiti více síly celých národů.

Sauwěké zpráwy o stawu Čech až do Boleslawy I. nejsau sice tak hojně, abychom z nich důkladně poznati mohli poměr tehdejší knížecí moci k důstojníkům župním; přece však postačují k odůwodnění, že byl poměr ten ještě welice wolný, podřízení županů pod moc knížecí wětším dílem welmi nedostatečné. Letopisci dávájí jim obyčejně ten samý titul jako knížatům, jmenujíce obojí bez rozdílu wojwo-
dy (duces, reguli), a mluví o knížatech jen jako o předních mezi nimi. Spatřujeme jednotlivé župany často w jednání s cizími bez ohledu na knížata, ano přímo w spojení proti knížatům, kteří wždy měli co zápasiti o zachování wrchní moci swé.

Tak wyprawují nám letopisy Fuldenské při roce 845, kterak 14 wojwod českých přijelo do Řezna ku králi Ludwíkwowi německému, žádající přijmouti náboženstwí křesťanské; kteréž on dne 1. Ledna toho roku i s lidmi jich dal

pokřestiti ²⁾. Stalo se to nepochybně w rozbroji s knížetem zemským, tehdáž ještě nekřtěným, proti němuž již rok nato král Ludwík předsewzal wálečné tažení.

Roku 856 táhl Ludwík skrz Srby mišenské, jichž wojwody prý k sobě připojil, nejprwé proti Dalemincům, kteréž přemohl; odtud pak táhna skrz Čechy, několik z wojwod jejich přijal w poslušenství; nepraví sice letopisec, zdali sami dobrowolně se k němu přidali ³⁾; což dosti možné jest.

Roku 857 byl w župě Witorazské, k Čechám náležející, z příčiny domácí rozepře wojwoda nový pomocí Němců usazen, o čemž šíře promluweno buď doleji.

K roku 871 wyprawuje letopisec Fuldenský doslovně takto: Mezi tím časem Slowané morawští swatbu učinili, wezauce *jakéhos wojwody* dceru z Čech atd. ⁴⁾, což ať se pak rozuměti má o dceři knížete (Hostiwíta) samého nebo některého župana českého, vždy ukazuje na malý rozdíl, který se mezi nimi zdál býti letopisci.

Hned na to jmenuje při wyprawování tažení Němců do Čech roku 872 pět (wlastně 6) wojwod českých, mezi nimiž, jakž se za to má, také i knížete Boriwoje ⁵⁾.

Ještě významnější jest wyprawování při roce 895 o odtržení se Čechů od Swatopluka morawského a dobrowolném poddání se králi německému Arnulfowi. Během měsíce

2) Hludowicus 14 ex ducibus Boemannorum cum hominibus suis christianam religionem desiderantes suscepit, et in octavis theophaniæ baptizari jussit. An. Fuld. (Pertz Mon. I) p. 364.

3) Mense vero Augusto Hludowicus rex collecto exercitu per Sorabos iter faciens, ducibusque eorum sibi conjunctis, Dalmatas proelio superat, acceptisque obsidibus tributarios fecit; inde per Boemannos transiens, nonnullos ex eorum ducibus in deditio-nem accepit. Ibid. p. 370.

4) Interea Slavi Marahenses nuptias faciunt, ducentes cujusdam ducis filiam de Behemis cet. Ibid. 384.

5) Alii destinantur contra Behemos, qui duces quinque his nominibus: Zuentisla, Witislau, Heriman, Spoitamor, Moyslan, Goriwei, cum magna multitudine sibi rebellari nitentes, Dei auxilio freti in fugam verterunt cet. Ibid. 384. 385.

Čerwence, prawí letopisec, držán jest obecný sněm we městě Řezně; tam ze Slowan *wšichni wojwodowé Čechů*, kteréž Swatopluk wévoda od spolku a mocnosti baworského národu násilně wychwátíw odtrhnul — *z nichž přední byli* Spytihněw a Wratislaw (tedy tehdejší knížata čeští, synowé Bořiwowj) — přišedše ku králi, a poctiwě od něho bywše přijati, podáním rukau, jakž obyčej jest, kráľowské moci smířeni se poddali ⁶⁾.

Tím samým způsobem mluví letopisci Fuldenští a jiní spisowatelé toho wěku i o wojwodách srbských, lutických, bodrických a u jiných Slowanů.

Z úmysla překládám slovo *dux*, od spisowatelů těchto užíwané, českým slowem *wojwoda*, a ne *lech*; předně proto, že se slovo *dux* od jakžiwa tak překládalo do češtiny ⁷⁾; zadruhé protože myslím, že spisowatelé oni nepředstawovali sobě pod swými *duces* wyšší šlechtu wůbec, t. j. wšechny osoby rodem a bohatstwím powýšené, nýbrž osoby požíwající jisté wěřejné moci, předstawené jednotlivých kmenů čili žup, tedy župany w prawém smyslu toho slowa. *Lechowé* dle wykladu Šafaříka a Palackého ⁸⁾, proti kterému na ten čas nic důwodného namítati se nedá, byli možnějši šlechtici wůbec, tak jako později tak nazwaný slaw panský, t. j. nejwětši swobodní majetníci w zemi. Slovo *wojwoda* naproti tomu wzťahuje se wždy na wěřejné postawení; u Poláků ještě w pozdějších časích znamenalo asi tolik co župan, a v témž smyslu užíwalo se ho nejspíš

6) Mediante mense Julio habitum est urbe Radisbona generale conventum; ibi de Sclavania omnes duces Boemanniurum, quos Zuentibaldus dux a consortio et potestate Baioaricarum gentis per vim dadum divellendo detraxerat — quorum primores erant Spitzingewo, Witizla — ad regem venientes, et honorifice ab eo recepti, per manus, prout mos est, regiarum potestati reconciliatos se subdiderunt. Ibid. 411.

7) Ku př. již w písni Swatý Wáclawo.

8) Viz: Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache von P. J. Šafařík und F. Palacký p. 88 etc.

druhdy i-w Čechách ⁹⁾. Ten samý význam má ale i slovo *dux* u oněch letopisců německých. Nejlépe vysvětá to právě ze zprávy o usazení vojvody roku 857 we Witorazi, t. j. w župě Witorazské, jakž hned se ukáže. W témž smyslu užívá slova *dux* Poeta Saxo o představených žup (gaue) starých časů ¹⁰⁾.

Největší rozdíl mezi starým a pozdějším časem w ohledu na poměr županů ku knížatům záležel tuším w tom, že samo usazování županů nezáviselo prwotně od knížete, nýbrž za nejstarší doby, snad všude od obce župní. Sem tam stalo se županství časem svým i dědičné w některém z panských rodů w župě usedlých, z nichž se obyčejně wolívalo. Příklad toho poskytuje nám zmíněná již zpráva letopisce Fuldenského o Witorazi. Wyprawuje totiž k roku 857:

Otgarius, episcopus, et Hruodoltus, comes palatii, et Ernstus filius Ernusti ducis cum hominibus suis in Boemanos missi, civitatem Wiztrachi ducis, ab annis multis rebellem, occupaverunt, expulso ab ea Sclauitago, filio Wiztrachi, qui tyrannidem tunc in ea exercebat. Quo per fugam lapso, et ad Rastizen se conferente, frater ejus, qui ab eo patria pulsus apud Zistiborum Sorabum exulabat, ad regem fideliter veniens, loco fratris dux constituitur.

Slova „dux constituitur“ a před tím „qui tyrannidem tunc in ea exercebat“, nezanechávají žádné pochybnosti, že tu není řeč o saukromém jmění nějakého rodu lešského,

9) W básni *Čestmír a Wlaslaw* w Rukop. Kralow. žalají Čestmírowi obywatelé krajiny, kudy táhl, na Kruwoje: *Wše, čo plzno bieše, potře jeho zloba krutá, i saje wojewodu nám*. Nenlí tu wojewoda právě takowý představený kmene, krajiny, župy, jako asi oni duces u letopisců německých?

10) . . . gentem,
Quæ nec rege fuit saltem sociata sub uno,
Ut se militiæ pariter defenderet usu,
Sed variis divisa modis plebs omnis, habebat
Quot pagos tot pæne duces . . . *Perts. Mon. I 228.*

nýbrž owšem o weřejné moci. *Dux* znamená zde na každý způsob vládaře nad krajinou, tedy tolik co župan, wojwoda. Po otci, Witoradowi (?), zápasí dva synové jeho spolu o panství, kteréž tedy v rodu jejich považováno za dědičné. Jeden, zapuzen od druhého, utíká se k srbskému knížeti Čestiborowi, který tehdaž zachovával poslušnost králi německému¹¹⁾; po několika létech usadí jej vojsko německé zase v panství, a druhý bratr, Slawitěch (?), běže útočiště u Rastislawa morawského. Widěli přitom zároveň, jak málo staral se rod Witoradůw o wrchního knížete českého. Nebo ačkoli Witoraz (Weitra w Rakausích) dle výslovné zmínky letopisce náležela k Čechám, při kterýchž ji také později nalézáme ještě za několik století, předce ani jeden ani druhý bratr nemá zření ku knížeti českému, nýbrž jeden utíká se k Srbům, druhý k Moravanům, nepochybně proto, že s knížetem českým byli v rozbroji, vytrhující se z wrchního panství jeho.

Uwozování županů v podrízenost knížatům takowau, že mohli považováni býti za skutečné úředníky knížete, kteréž on proto také usazoval a ssazoval, dalo se nepochybně pozvolnu, a ne ve všech župách zároveň. Některé župy mohly se od dosti dlouhého času nacházeti v úplné odvislosti od knížat, co zatím jiné ještě dlouho zůstávaly pod župany od obce župní wolenými neb dědičnými. Ale tak jak se knížatům powedlo aspoň některau znamenitau část země tímto způsobem uvéstí pevněji pod panství své, mohli i mocnější županové opanowati více žup tím způsobem, že usazowali oni nad nimi představené co své úředníky. Moc takovýchto jako wrchních županů musila pak tím nebezpečnější býti knížatům; buď že se dokonce wytrhowali

11) Mluví o něm Ann. Fuld. hned dále při roce 858: *Interea nuntiatum est ei (t. regi Ludovico), in oriente rempublicam Sorabici limitis esse turbatam, eo quod Sorabi, duce ejus Zistiboro nomine, sibi fidelissimo, insidiosae preemptionis, defectionem meditarentur.* p. 372.

z moci jejich, buď že uznávali vyšší moc a důstojenství knížecí nad sebou toliko dle jména.

Nejjasněji jeví se takovéto poměry u jižních Srbů, kdež moc knížete čili „velikého župana“, ačkoli objevuje se dle jména velmi záhy, nejdéle zápasila s takovýmito mocnými vládci nad více župami, kteří se ustavičně vytrhovali z poslušnosti, a aspoň na čas dobývali se skutečně k úplné neodvislosti. Tak na př. županové Záchlumští, jichž panství vztahovalo se na 10 žup, Terwunští nad 9 župami. Obojí užívali časem i titulu knížecího ¹²⁾.

W Čechách mám za to že se nám podobný příklad skupení několika žup pod jedním vrchním županem, knížeti zemskému odbojným, naskytuje v příběhu o Wlastislawowi Luckém. Cosmas vypočítává nám 5 žup (regiones), nad kterými on vládl, s udáním položení jich v sewerozápadních Čechách ¹³⁾, a nazývá je *dux*, kteréhož jména on již za svého času obyčejným županům, co úředníkům knížecím, nepřikládal; báseň „Čestmír a Wlaslaw“ nazývá je dokonce knížetem (knězem). Dalo by se arci panství Wlastislawowo také mysliti co audělné knížetství, powstałe z dělení země mezi audy českého knížecího rodu; ale ani w Cosmowi ani w básni Kralodworského Rukopisu nic se nenaskytuje, co by se zdálo ukazovati nějak na příbuznost Wlastislawa s rodem Přemyslowým; w obau mluví se o něm jako o cizím, o nenáviděném nepříteli, nad jehož záhubau konečnou plesá Neklan ¹⁴⁾.

Za panování Boleslawa I. vypravuje nám Widukind ještě o jednom mocném županowi (subregulus), který se proti knížeti českému wzbauřil, daw se w poslušenství krále německého. Silné však wojsko saské, které posláno

12) Viz Šafaříkovy Starožitnosti p. 643, 647, 654, 659.

13) Script. rer. Boh. Tom. I. p. 23, 24.

14) „Zewzni wiceztwie k Neklanowu radostnu uchu, i zrači sě kořist Neklanowu radostnu oku;“ to jsau aspoň slowa, která neukazují žádného přimíšení bolesti nad nešťastným pádem pokrevního přítele.

bylo jemu na pomoc, bylo od Boleslawa poraženo a zničeno (935), na to pak hrad odbojného župana útokem dobyt a rozvalen ¹⁵⁾.

Ačkoli však Boleslaw I. popisuje se od saského Widukinda i domácího Cosmy co panovník přísný a důvtipný, proč se právem jemu přičítá zvelebení knížecí moci v Čechách nad předešlý obyčej; potkáváme se předce ještě i za syna a nástupce jeho Boleslaw II. panovníka neméně mohutného, s úkazem, který dosvědčuje, že ani za něho nebyla swrchovaná moc knížete nade všemi župami v zemi stejnau měrau provedena. Mníme tím panství rodu Slawníkowa, jehož meze popisuje nám Cosmas, o jehož powaze však jest až posud soud dějepisců českých rozličný. Dle mého zdání dá se o způsobu panství, které rod Slawníkůw nad znamenitau částí země české provozoval, nejjistěji souditi dle obdoby s uwedenými příklady u Srbů i v Čechách o spojení několika žup pod jedním wrchním vládcem, který proti knížeti zemskému, třeba že jej uznával za svého wrchního, předce zachovával mnohem větší neodwislost, nežli županové, kteří byli od knížete usazováni co jeho úředníci.

Sídlo a meze panství Slawníkowa udává Cosmas následowně:

„Hujus tam insignis ducis metropolis fuit *Lubic*, sita loco, ubi amnis Cydlina nomen perdit suum, intrans liberioris aquæ in fluvium Labe. Habuit autem sui principatus hos terminos: Ad occidentalem plagam contra Boemiam rivulum Surina et castrum, quod est situm in monte *Oseca* juxta flumen *Msam*. Similiter plagam ad australem contra Teutonicos orientales has urbes habuit terminales: *Hinow*, *Dudlebi*, *Netolici* usque ad mediam silvam. Item solis ad ortum contra Moraviæ regnum castrum sub silva situm nomine *Lutomisl* usque ad rivulum *Zuitawa*, qui est in media

15) Pertz. Mon. V. 438, 439.

silva. Item ad aquilonalem plagam contra Poloniam castellum Cladsko, situm juxta flumen, nomine Nizam,“ ¹⁶⁾

Co přede vším zasluhuje pozornost, jest, že místa zde jmenovaná, pokudž nám známa jsou, všecka byla někdy sídla žup; totiž 1. Libice (nad Poděbrady při austí Cidliny do Labe), odkudž teprw někdy po pádu Wršowců přenešeno sídlo župy na hrad Hawraň, 2. Chýnow we kraji Tábořském, 3. Daudleby w kraji Budějowickém na říčce Malši, 4. Netolice w kraji Prachynském, 5. Litomyšl we Chrudimsku, 6. Kladsko, hlavní místo pozdějšího hrabství Kladského. ¹⁷⁾

Také je smysl Cosmůw nepochybný, že náležely hrady zde jmenované Slawníkowi i se župami k nim náležejícími. Kladet je všeccky krom Libice na hranice rakanské, morawské a polské, což by s některými, jako na př. s Netolici, Daudleby, a nadto s Chýnowem činili nemohl, kdyby nemyslíl na župy k nim patřící, které se owšem táhly až ke hranici zemské. To ostatně naznačuje sám významnými přídávky „*usque ad mediam silvam*“, „*usque ad rivulum Zuitawa, qui est in media silva*“, to jest, do prostřed lesa hraničního (*silva terminalis, finalis*, jakž se to jinde tytýž nazývá; rozumí se obyčejně až k rozhraní wod w pomexním lese).

Dle míst těchto známých dá se souditi i o neznámém hradu Oseku od Cosmy jmenovaném, že byl sídlem župy.

Poloha hradu tohoto, kterým Cosmas wyznačuje právě nejdůležitější, totiž západní hranici panství Slawníkowa jest owšem nejtemnější předmět w celém jeho popisu. Předce však, jak za to mám, dá se dosti blízce určití.

Cosmas praví: „*Ad occidentalem plagam contra Boemiam rivulum Surina et castrum, quod est situm in monte Oseca juxta flumen Msam.*“ Jméno potůčka Žuriny, jakž se čísti musí, čili Žifiny, zdá se, že tak jako množství jiných vyhynulo již we paměti lidu; aspoň na mapách našich

16) Script. rer. Boh. I. 54. aneb Pertz. Monum. XI. 51.

17) Srow. Palacký Geschichte Böhmens II.—I. p. 22.

a w dlech topografických nelze ho wíce naléztí. Jinak udává Cosmas o poloze hradu neb hory Oseka aspoň tolik, že stojí u řeky Mže; a poněwadž činí západní hranici panství Slawníkova proti ostatním Čechám (contra Boemiam), nesmí se aspoň hledati nikde na hranicích baworských, nýbrž uwnitř země, a sice tuším čím wíce uwnitř, tedy čím blíže austi Mže do Wltawy, tím podobněji ku prawdě.

S tím srownává se úplně jiné místo w Cosmowi, na kterém též mluví o hoře Oseku, a sice ještě poněkud s bližším určením místa. Blíž této hory ukazowala se totiž za času Cosmy mohyla Kazina, o kteréž takto wyprawuje:

„Ejus (Kazi) usque hodie cernitur tumulus, ab incolis terræ ob memoriam suæ dominæ nimis alte congestus super ripam fluminis Mse, juxta viam, qua itur in partes provincie Bechin per montem, qui dicitur Oseca.“ ¹⁸⁾

Horu tuto Osek a mohylu Kazinu kladl rytíř Kalina z Jäthenšteina ¹⁹⁾ do krajiny mezi Radnicí a Rokycany w kraji Plzenském, kdež pod horau nyní *Hradiště* nazwanau stojí *wes* Osek. Domnění jeho zakládalo se na pauhém tomto jménu Osek a blízkosti řeky Mže, která totiž od hory Hradiště vzdálena jest asi silné půl hodiny, ode wsi Oseka pak dobrau hodinu cesty. Jméno však Osek je málo rozhodné, poněwadž se ho užíwalo dosti zhusta. Posud je w Čechách 13 míst, nazwaných Osek, a krom toho přichází také Oseč, Osečany, Oseček, Osečná, Osečnice ²⁰⁾. Naproti tomu schází třetí věc, kterau Cosmas wytyká, dokonce, totiž „juxta viam, qua itur in partes provincie Bechin.“ Cosmas arci, jakž rytíř Kalina podotýká, neprawí wýslovně, odkud že jde cesta do Bechynska, tedy nynějšího západního Tábořska, přes horu Osek. Ale to se, jak myslím, rozumí samo sebou. že z Prahy, kdež Cosmas přebýwal, a ne od-

18) Script. rer. Boh. I. 10.

19) Viz Abhandlungen der königl. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften od r. 1841. p. 3. eto.

20) Viz Palackého Popis království českého str. 527.

někud jinud, neb to by sice byl udati musil. Přes horu Hradiště u wsi Oseka newede ale cesta do Bechynska ani z Prahy, ani ze žádného značného místa w celé zemi české; pročez hora tato nemůže býti ona hora Osek, na které byl hrad náležející Slawnikowi, a blíž které se na břehu řeky Mže nacházela mohyla Kazina.

Právě ale udání Cosmowo, že přes horu Osek, kterau on minil, wedla cesta do Bechynska, ukazuje welmi určitě, kde onen zámek Slawnikůw býti musil. Po lewé straně Wltawy, na které Mže do ní padá, nemohla obyčejná cesta z Prahy do Bechynska nikudy jinudy wésti než právě blízko samého austí Mže (čili Beraunky) do Wltawy, to jest tam, kudy se posud jezdí na tu stranu, totiž přes Zbraslaw. Hora Osek musila býti někde blízko Zbraslawě, třeba že jméno toto již zmizelo jako množství jiných jmen hor. Někde za Knínem bezpochyby přewáželi se cestau tauto pracující na prawý břeh Wltawy k dalšímu pokračování w cestě. Snad že zrowna chlumeck nad Zbraslawí, na kterém stojí kosteliček sw. Hawla, připomínaný již w popisu děkanství a far českých ze 14. století ²¹⁾, jmenowal se někdy Osek.

Hrad na hoře Oseku, blíž kterého na břehu řeky Mže stála mohyla Kazina, pokládal se w powěsti lidu nejspíš od dáwna také za někdejší sídlo její. Buď nyní že Hájek čerpá z takowéto powěsti, nebo že si jen sám slowa Cosmowa o mohyle Kazině tak wykládal, skutečně klade i on sídlo Kazi do krajiny Zbraslawské ²²⁾, ačkoli omylem na prawý břeh Wltawy, což se s Cosmaw na žádný způsob nersownává. Omyl tento dá se wysvětliti, poněwadž i na prawém břehu Wltawy proti Zbraslawi na tak nazwaném Hradišti jsau stopy zbořeného zámku, nejspíše někdejšího

21) Balbini Miscellanea Lib. V. p. 1—38.

22) „Dala jemu od swého jména jméno Kašin; kterýžto hrad a gruntowé jeho nad řekau Wltawú proti klášteru Zbraslawskému až do dnešního dne se ukazují.“ *Hájkowa Kronika Česká*. List VII. — Bez udání místa mluví o hradu Kazinu již Dalemil: „Kazie sedieše na Kazině, ale Tetka na Tetině“ sc. str. 9.

lowčiiho hradu krále Otákara II. o němž mluví *Chronicon Aulæ Regiæ*. Mohlť tedy Hájek tyto mítí za zříceniny hradu Kazina, protože jiných tu nikde již nestávalo.

Byl-li hrad na hoře Oseku kdy sídlem župy, na to owšem listinných dokladů již očekávali nesmíme. Předce však k objasnění naší věci něco přispěti může ohlédnutí se po hranicích mezi župami, které se kdy stýkaly v krajině tohoto hradu. Záležíť něco na tom, nenáležela-li krajina Zbraslawská třeba snad k některé župě, o jejíž sídle nám dostatečně známo jest, že powždy bylo jinde než na Oseku.

Z diplomatáře českého ²³⁾ nabýváme o části kraje Beraunského, která se nás tu dotýče, jen tolik známosti, že se v části kraje toho na lewém břehu Wltawy a na prawém břehu Mže ve 13. století stýkaly dvě župy, Pražská totiž a Tetinská čili Podbrdská. W listině kláštera Kladrubského od r. 1239 jmenují se zde w župě Pražské Zbraslaw a Žabowřesky, w listině kláštera sw. Jiří od r. 1228 obojí Mokropsy. Na lewém břehu Mže zasahowala župa Pražská dle druhé této listiny až k Letům a Solopiskům, na prawém pak břehu Wltawy až k Borku za Jilowým i až ke wsi Krňanům na poledním pobřeží Sázawy. K Tetinsku naproti tomu počítají se w zakladací listině kapituly Wyšehradské datowané r. 1088, ač neauthenticke, nýbrž později teprw na základě starších listin složené Suchomasly a Swinaře. W této listině jmenuje se dwakrát Mons Osec, ačkoliw po každé w takowém spojení, že se o poloze jeho z listiny samé nic nedá souditi ²⁴⁾.

23) Mluvě o diplomatáři českém, rozumím diplomatář od utce nowějšího dějezpytu českého, Palackého, sebraný, který jen pro nepřítelů okolností posud tiskem newyšel, a však obecnému užívání odewzdán jest co část archiwu Českého Museum.

24) *Ultra montem Osec decima urna de melle in omni justitia, messariorum Xma, de salutationibus decima, de pellibus caprinis decima, de porcariis decima, de cerevisiariis Xma, decimus messor, decimus focnisea. In provincia Wltauensi decimus denarius de venditione etc. — O několik řádků dále zase: tertia urna de apibus ductricis ultra montem Osec etc.*

Z dekanatů, kterých hranice, jak známo, na mnoze s hranicemi žup se stýkaly, zasahovaly dle katalogu dieceze Pražské u Balbina tři do krajiny, na jejímž rozdělení nám zde záleží, totiž Ořechowský, Tetinský a Bozenský. Poněwadž fary městské v Praze činily dohromady zvláštní dekanat pro sebe, musíme na meze župy Pražské na lewém břehu Wltawy wztahowati meze dekanatu Ořechowského. K tomuto náležely co krajní osady proti Tetinsku na lewém břehu Mže: Loděnice, sw. Iwan a Letý, na prawém Mokropsy, Lěštnice a Slapy. K dekanatu Tetinskému náležely nejwýchodněji Mnišek, Knín a Swatěpole na poledni od Dobříše. Do jižní části Beraunska na lewém břehu Wltawy zasahowal dekanat Bozenský, k němuž náležely co nejsevernější osady Wišňowá a Borotice, jižněji u samé Wltawy Kamýk.

Již to je poněkud důležité, že w těchto stranách nebyla Wltawa hranicí mezi župami ani dekanaty, jmenowitě že Tetinsko, jehož sídelní místo Tetín již se připomíná w časích pohanských, a hned také co sídlo sw. Ludmily we známějších prwních časích křesťanstwí, nezasahowalo až k samé Wltawě, což by sice nedopauštělo hledati zde hradu Oseckého, aspoň co někdejšího sídla župy.

Ale ještě důležitější je zpráva posud nepowšimnutá w kronice Petra opata Zbraslawského, ze které dowídáme se, že Zbraslaw s okolní krajinou nenáležela od starodáwna k župě Pražské, nýbrž předtím k jiné, kterauž opat Zbraslawský nazýwá provincia Kamnicensis. Wyprawuje totiž o lowčím hradu Otakara II. který byl u Zbraslawě před založením kláštera, wystawený od něho, když místo toto koupil od biskupa Pražského: Porro rex Ottacarus animo venandi more solito abdita silvarum provinciae olim Kamniczensis appetiit; et quia hic locus sibi congruebat prae ceteris, saepe comitante episcopo, quem diligebat intime, ibidem crebrius pernoctavit; et quia pernoctationis suae frequentia bona episcopi in hoc loco videbantur destrui, alia regni sui bona favente episcopo ecclesiae Pragensi contulit, et sic se de

loco intromittens, venationis curiam cum turribus et muris fortissimis in eo ædificari mandavit etc. ²⁵⁾

Provincia *Kamniczensis* mohlo by se snad rozuměti o někdejším tvrzi Kamenicích w kraji Kauřimském mezi Střiknem a Kostelcem nad Sázawau, asi mili na východ od Jílowého. Župa s tímto sídelním místem byla by dobře mohla ležeti na obau stranách Wltawy, a obsahowati lesnaté krajiny za Zbraslawí i zároveň na obau pobřežích Sázawy.

A však ještě podobnější zdá se mi býti, že se místo *Kamniczensis* we vydání kroniky Zbraslawské u Dobnera má čísti *Kamycensis*, což by se rozuměti mělo o Kamýku na Wltawě w kraji Beraunském. Tak totiž psána objevuje se nám jakás provincia *Kamycensis* ještě dwakrát w 15. století, w popisu totiž krajů (tabula provinciarum) w tak zvaných Libri proclamationum we dskách dworských, a sice w Liber proclamationum III. jenž se začíná od r. 1410, a Liber proclamationum IV. od r. 1440, w obau hned na prvním listě, a sice doslowa stejně. Tato tabula provinciarum ²⁶⁾ obsahuje jména 24 žup čili krajů českých, uwedená však toliko we 13 rubrik, tak že větším dílem dwa neb i více krajů jmenují se pod jedním číslem, ku př. 1. *Grencensis et Mutensis*, 2. *Pragensis, Boleslaviensis, Nimburgensis, Melnicensis* atd. Při každé rubrice udávají se pak místa w těch krajích, do kterých vycházely tak nazvané listy oblašowací (literæ proclamationum). Tím způsobem zní číslo VI: *Wltaviensis et Kamycensis*. Dantur (literæ proclamationum) in Gilowy, Kamyk, Knin, Pulcrum montem; etiam aliquæ dantur in Wozicz.

Jak se jméno někdejším župy Kamýcké do těchto seznamů dostalo, jest arci dost těžko sobě wyložiti. Myslím, že dávno již předtím mělo více jen historickau platnost, tak jako i mnohá jiná jména žup, we seznamích těch ob-

25) Dobner Monum. hist. Boh. Tom. V. p. 84.

26) Wytisťena w pojednání Palackého w Časop. Česk. Museum r. 1835. str. 445.

sažená. Historie žup čili krajů českých od nejstarších pamětí až do 15. století záleží hlavně v tom, že počet jich byl pořád menší a menší. O příčinách toho, kteréž hluboce zakořeněny byly v jiných důležitějších proměnách ve státním živobytí českém, bylo by na tomto místě tuze široko mluвити. V 15. století počítalo se skutečných tehdejších krajů obyčejně již jen 12. Buď tomu jak buď, jména míst, do kterých se dávaly literæ proclamationum, vysvětlují nám aspoň dosti dobře, kde vlastně bývala župa Kamýcká. Wltawsko, které se s župau tanto jmenuje pod jedním číslem, obsahovalo dle Balbinowa katalogu diecesálního celau jihovýchodní část kraje Beraunského; osady nejvíce na půlnoc ležící byly: Křečowice, Hodětice a Olbramowice (u Otic); z míst jmenovaných, kamž se dávaly listy ohlašovací, patřily tedy k Wltawsku na každý způsob Krásná-hora a Ožice. Místa na lewém břehu Wltawy, totiž Kamýk sám (o němž bez toho nemůže býti pochyby) a Knín náležely k župě Kamýcké; o Jílowém může se pochybowati; ku prawdě zdá se mi býti podobnější, že též náleželo ku Kamýcku.

Widíme z toho hned také, co se s župau Kamýckau konečně stalo. Jednu část totiž s hradem Kamýkem spatřujeme později přiwtělenu k župě Bozenské, druhau s Knínem k Tetinské, třetí se Zbraslawi ku Pražské. Nebudeme tedy daleko od prawdy, přijmeme-li, že župa tato wztahowala se za starodáwna od Wltawy asi k horám řečeným Brdy. Tyto nepochybně dělily ji na západní straně od Tetinska, a řeka Mže (Beraunka) na půlnocní straně od župy Pražské. W této župě Kamýcké byl tedy za času Slawníka sídelním místem hrad na hoře Oseku; a potůček Žurina jakožto nejzápadnější hranice panství jeho, musil by se hledati na hranici mezi Kamýckem a Tetinskem; byl by to tedy buď potůček, který padá u Wšenor do Mže, nebo mohutnější potok něco dále na západ, tekaucí od Wšeratic přes Swinaře k Wltawě.

Poněwadž Cosmas jmenuje župní hrady Osek, Netolice,

Daudleby, Chýnow, Litomyšl, Kladsko *pomezními* hrady panství Slawníkova, následuje ovšem, že dle smyslu jeho i celá část země mezi hrady těmito se rozprostírající patřila k jeho panství, možná vždy, že ne zcela bez výminky. Náležela tedy rodu Slawníkovu asi jihovýchodní čtvrt království českého.

Jakého způsobu bylo panství, kterého Slawník a nepochybně předkové jeho ²⁷⁾ nad tauto částí země provozovali, jest se povšechně dle toho, co o jiných podobných příkladech předesláno, snadno domyslit. Mám za to, že vládl nad župami zde jmenovanými, a snad ještě nad několika jinými co dědičný vrchní župan, od kterého jednotliví županové jejich záviseli; nad ním však vždy stál kníže zemský co uznaná nejvyšší vrchnost v národu. Podrobně však vytknanti meze moci této v poměru k vrchní moci knížete i k obcím a představeným podřízených žup, jest ovšem pro nedostatečnost pramenů dějepisných nemožné.

Jen to zdá se mi býti nade vši pochybností, že se popisu Cosmowu o panství Slawníkové musí na každý způsob rozuměti tak, že Slawníkovi přináleželo vykonávání jisté veřejné moci nad oněmi krajinami, nikoli pak, jakoby byl býval jen saukromým držitelem nemovitých statků v této části Čech, jak sobě to vykládal na př. Dobner. Výkladem takovým činí se Cosmowi násilí bez potřeby. Cosmas zajiště; jak ukázáno, mluví o hradech a župách, nikoli o paubých statcích. Slawník jmenuje se u něho *dux*, kteréhožto názvu starší kronisté němečtí dávali županům slowanským; Cosmas ale s názvem tím jest mnohem šetrnější; mimo knížata zemská nazývá tak jedině Wlastislawa a Slawníka, tedy jen vrchní vládaře nad více župami; obyčejní županové nazývají se u něho již jen *comites*, *praefecti*, *castellani*.

27) Náležel-li i *Swatoslaw ot Liubice bídě*, v básni o Liubšině saudu hned na prvním místě mezi sezvanými welmoži jmenovaný, mezi předky sw. Wojtěcha?

Nad to pak mluví o Slawníkovi vůbec takovými výrazy, které se jasně vztahují jen na skutečného vládaře, veřejné moci požívajícího. „Erat enim vir lætissimus ad omnes facie, in consiliis serenissimus mente, alloquiis blandissimus, locuples divitiis quam sæcularibus tam spiritualibus. In domo illius honestas fulgebat et sincera dilectio, *judiciorum rectitudo et procerum multitudo*. In operibus ejus erat *legum cognitio*, pauperum refectio, moerentium consolatio, peregrinorum receptio, viduarum et orphanorum defensio.“²⁸⁾ Slova *judiciorum rectitudo*, *procerum multitudo* i *legum cognitio* vztahují se patrně na požívání moci veřejné; a i co následuje o ujmání se chudých, wdow, sirotků atd. jsou chwały, od Cosmy a jiných starých letopisců obyčejně zvlášť vládařům dávané.

Aniž lze hodnowěrnost Cosmy o této věci bráti v pochybnost. Wyprawování jeho o Slawníkovi srownává se aspoň docela dobře s tím, co o něm praví oba starší životopisové syna jeho sw. Wojtěcha. Úmysl jich obau byl sice méně, než náleželo Cosmowi, mluvit o mezích a způsobu světského panství Slawníkova; jim více záleželo na osobních jeho vlastnostech. První životopisec praví o něm: „Igitur in illis finibus . . erat vir Zlaunic nomine, potens in honore et divitiis, amore justitiæ ac operibus misericordiæ perrarus civis; vir magnus inter cunctos ejus terræ habitatores, auro et argento locupletissimas, inter delicias fidus custos divinæ legis, ambulans sollicitè juxta præcepta sacerdotum, carus toto populo, sed proprie amicus pauperum.“²⁹⁾ Tomu se arci nemusí newyhnutedlně rozuměti o veřejné moci, ačkoliw také jí newylučuje. Jak mluví na př. životopisec sw. Wácslawa o Spytihněwovi I. synu Bořiwoje, skutečném knížeti zemském? „quidam gentis illius progenie clarior ac potentia in cives eminentior, Zpuytigneu nomine“³⁰⁾ etc. I w těchto slowech byloby těžko poznati kníže,

28) Scriptt. rer. Boh. Tom. I. p. 54.

29) Pertz. Mon. hist. Germ. Tom. VI. p. 581—582.

30) Ibid. p. 214.

kdybychom o něm newěděli odjinud. Jasněji ale mluví již druhý životopisec sw. Wojtěcha: „Pater suus (Adalberti) magnus et prepotens erat; . . . cui mortalium felicitatum copia, *sub se positorum hominum unda, familia multa perstrepens*, argento et auro plena domus. *Cum esset dominus terræ*, fuit tamen mediocris homo; oratio rara, set habitaverat secum misericordia bona; neglecta castitas, et pauperum cura larga.“³¹⁾ Tento popis, jako Cosmůw, znamená zajisté více než pauhého welkého majetníka. Životopisec nad to mluví hned dále o příbuznosti rodu Slawníkowa s tehdejším královským rodem německým.

„Hic dux Zlaunie quamdiu vixit, feliciter vixit.“ Těmi slovy zavírá Cosmas zprávu swau o něm. Šťastně zajisté zachoval se Slawník w požíwání zděděné welké moci swé w době, w které jiní mocnější županové čeští byli předešlé neodwislosti swé již zbaweni, a zanechali míst swých úředníkům knížete zemského. Jemu podařilo se zachowání staré moci rodu swého nepochybně welkau powolností a opatrností w chowání swém k oběma mocným Boleslawům. Že s nimi žil w poměrech přátelských, newytrhuje se z poslušnosti, kterau jim byl zawázán dle starého obyčeje, o tom swědčí již jednohlasnost, s kterau syn jeho Wojtěch rok po smrti otce zvolen byl za biskupa od knížete a sněmu zemského.³²⁾

31) Ibid. p. 596.

32) Quem (Adalbertum) dux Boleslaus et ejus optimates in tam bono opere devotum cernentes, et in futurum devotiorem fore sperantes, gratia spiritus sancti inspirante, juvenem nimis renitentem rapiunt et adducunt in medium, atque inquit: Nolis, velis, noster episcopus eris, et Pragensis vel invitus episcopus vocaberis. Tua nobilitas, tui mores et actus optime concordant cum honore pontificatus etc. *Cosm. p. 51.* — Též první životopisec sw. Wojtěcha wyprawuje o zwolení jeho za biskupa: Post mortem vero episcopi (Dietmaři) non longe ab urbe Praga factus est conventus desolatæ plebis una cum principe illius terræ, et fit diligens inquisitio, quem pro illo ponerent. Responderunt autem omnes uno ore: Et quis alius, nisi indigena noster Adalbertus, cujus actus, nobilitas, divitiæ ac vita cum honore concordant? etc. *Pertz. VI. 584.*

Slawník zemřel dle Cosmy roku 984. Pět ostatních synů jeho krom Wojtěcha a Radima, kterýž se též stal knězem, — Soběbor, Spytimír, Pobraslaw, Porej a Čáslaw — uvažali se společně v jeho panství. Dobré porozumění mezi rodem Přemyslovým a Slawníkovým začalo se po některém čase rušiti. Životopisci swatého Wojtěcha nedávají nám sice dostatečné zprávy o příčinách různic, které vznikly. Lze se však domýšleti, že se při nich jednalo hlavně o hranice mezi mocí posud vykonávanau nad tak znamenitau částí země od rodu Slawníkova a mocí knížecí, která taužila po rozšíření. Spory tyto rozdmychovali horlivě Wršowci a jiní saudruhowé jejich z panstwa při dwore a we službách knížecích, kteří zkažením rodu Slawníkova mínili sebe obohatiti statky a důstojenstvími. Wyswítá při tom dosti jasně sawislost sporů těchto s nesnázemi, které panstwo působilo Wojtěchowi w blahoplném usilování jeho o mravní a náboženské přetwření národu českého. Wojtěch sám, když po sedmi létech umínil si důstojenství biskupské složití (989); a přemlauwal bratra Boleslawowa, Strachkwasa, aby se stal jeho nástupcem, uwodil jemu hlawně za důwod, že jakožto bratr knížete, pocházejí z rodu pánů této země, nalezne větší oblibu w lidu, větší ochotnost ku poslušnosti. „Tobě,“ prawil, „radau a pomoci bratra twého bude lze pokořiti pyšné, napomenauti nedbalé, potrestati neposlušné a kárati newěřící.“³³⁾ Již tedy snad tehdaž pro rozepře mezi knížecím rodem a bratry swými nenacházel potřebné podpory od dwora w konání swého úřadu duchowního. Při hrůzyplném příběhu, který byl příčinou druhého vzdálení se Wojtěcha ze země r. 995, udeření totiž na biskupský dům we hradě Pražském pro ukrytí hřišnice, která měla zahynauti mečem manžela swého, hroženě Wojtěchowi od stihatelů, že, newydá-li jí, dowedau pomstu wziti na bratřích jeho a na ženách, dětech i statcích jejich.

33) Scriptt. rer. Bohem. Tom. I. 57.

Musila tehďáž rozepře mezi dworem knížecím a Slawní-
kowci býti již daleko zašlá. Z wyprawování druhého žiwoto-
pisce sw. Wojtěcha, dá se sanditi, že toho neb potomního
roku přišlo již i ke zjwné wálce w zemi. Wyprawuje totiž
o uzavření příměří mezi knížetem a bratry Wojtěchowymi.
Mezi příměřím tímto wytáhl nejstarší ze synů Slawníkových,
Soběbor s jinými wojsky českými, ježto wypraweny byly
na pomoc císaři Ottowi III. do wojny se Slowany polabský-
mi (996). I Boleslaw Chrabrý, kníže polský, sestřenec Bole-
slawa II. a však s dworem českým tehďáž newražící, po-
máhal císaři w této wálce osobně. S ním dle wyprawování
žiwotopisce wešel Soběbor při této příležitosti w přátelství,
a žalował císaři na mnohé prý nátisky, které učinil kníže
český Boleslaw jemu a bratřím jeho beze wší milosti, bez
wšelikého jich zawinění. ³⁴⁾

Náwěští, které se o takowém hledání pomoci w cizině
dostati musilo dworu českému, přiwedlo wěc k náhlému,
krwawému rozhodnutí. Boleslaw II. nebyl prý tehďáž w mo-
ci swé, nýbrž w moci dwořanů čili úředníků ³⁵⁾ — ležel
totiž w těžké nemoci, byw mrtwicí raněn. Protiwníci rodu
Slawníkowa při dwoře, w jichž rukau nacházela se wláda,

34) *Quinque fratres habuit, quorum omnium animas gladius pertransivit. Ex quibus major frater servitio imperatoris in adjutorium profectus, paganorum expugnationes adivit, ubi et cum Boleslavo Polanorum duce amicitias junxit. Querelas imperatori fecit, quod mala, quae nulla promeruit, dux Boemiorum Boleslavus sine misericordia sibi suisque fratribus plura ingessisset. Hujus usque in adventum et aëros redditus relictí domi quatuor fratres pacem impetrarunt, et ex parte ducis securitatem et sacramenta acceperunt. Proh divinam humanamque fidem!... Ecce. iterum Judas, qui per pacem didicit facere bellum, promittit vitam, ut inferat mortem; dat Boleslavus fidem, ut inopinato occidat fratrem (čti fratres) etc. (Pertz. VI. 606.)* Z wyprawování toho nic není jasnějšího, jak že se tu nejednalo na předním místě o saukromé rozepře mezi syny Slawníkovými a Wršowci, nýbrž že byla rozepře mezi knížetem samým a Slawníkowci.

35) *Et quia tunc temporis dux non erat sume potestatis, sed comitum etc. Cosm. 58.*

zrušili bez ostýchání příměří, pod kterým synové Slawní-kowi žili bezpečně. Nenadále byla obležena Libice, kdež přebývali mladší čtyři bratrowé, co se Soběbor posud zdr-žował při wojtě cisařowě. Hrad byl dobyt (996. 27. Září); Slawníkowci ze swatyně chrámu, kdež hledali útočiště, wy-wábeni bywše slibem zachování žiwotů, zrádně wšichni jsau zavražděni, s ženami i dětmi swými. Wšichni ostatní hradowé jejich byli prý mečem a ohněm zpustošeni, statko-wé rozebráni ³⁶⁾).

Nejstarší bratr, Soběbor, našel útočiště u dworu Bole-slawa Chrabrého, nadán od něho statky i důstojenstwími. Též Wojtěch odebral se nedlauho na to do Polska; a wy-prawen od Boleslawa na cestu k obrácení pohanských Prusů, došel na poli Romowém koruny mučednické (997. 23. Dubna).

Osm let po zahynutí bratří swých nawrátil se Soběbor do vlasti — newí se zdali i do panstwí otce swého — w průvodu Boleslawa Chrabrého (1003), když tento po mnohých bauřích, které následowaly po smrti Boleslawa II. zmocnil se panstwí nad Čechy. Rok na to padl wšak w boji při dobytí Prahy od Oldřicha, kterým Boleslaw no-wého panstwí tohoto zbawen byl (1004).

Z protivníků ředu Slawníkowa, kteří přispěli k uwede-ní krajin, na něž se panstwí jeho wztahowalo, w moc kní-žat českých stejně se wšemi jinými částmi země, dowedli Wršowci udrželi se stále w držení někdejšího hlawního sí-dla Libice. Wšak na hradě tom stíhla o sto let později (1106) i jejich rod záhuba rovněž tak krvavá.

36) Civitates quoque eorum igne ac ferro devastantes, omnia eorum bona in captivitate redegerunt. Tak wyprawuje první žiwotopisec sw. Wojtěcha (Pertz. VI. 593). I on tedy wě-děl, že w držení rodu Slawníkowa bylo více hradů (civitates), ačkoliw jmen jejich neudává jako Cosmas.

České prvotisky.

Od V. Hanky.

(Dokončení.)

Pražské tisky.

28. Bible pražská. První list zůstal prázdný pro jubrikatora. Poczinafe przedmluwa

Zadosti welike byl nieyaky Pawlin &c. tisk červený, pak opět černý jako první rádek: Capitola. 1.

RATR Ambroż. twe mi dary przinesw &c. Na obráceném šestém listě: Poczinagife prwnie knihy Moyzieffowy. Capitola. 1.

Vše tištěno literami mnišskými, jmenovanými hrubý prostřední švabach, bez figur a citací, též bez rozdělení veršů v kapitolách ciframi neb počty. Summarie nad kapitolami v žalmech toliko jsou položeny, a počet žalmův od devátého až do sto čtyřicátého sedmého jest položen podle přeložení řeckého sedmdesáti překladačův. V předmluvě na žaltář vyznává vydavatel, že užil latinského přeložení Jeronymova z hebrejského, kteréž od toho, jež se ve vulgátě nalézá, rozdílno jest, jako kritické pomůcky k dokonalejšímu určení smyslu žalmistů; pročež může to přeložení žalmův přeložením kritickou pilností opraveným jmíno býti. Čtvrtá kniha Ezdrášova i třetí Machabejská v tomto vydání, i v následujícím (1489) nestojí, a třetí Ezdrášova se nazývá druhou. Před epištolou k Thessalonicenským stojí epištola k Laodicenským. Kniha skutkův apoštolských teprv po epištole k židům stojí.

Ve folio od *u* do *z* po deseti, *c* však má 9 a *k* jen 8 listů, pak *A* do *Z* též po deseti, *B* ale má 8; potom *AA*, *BB* po deseti *CC* má osm listův. Zde se končí zákon starý. Skonawagi se knihy Machabeyske. Nový zákon *aa* do *mm* má po osmi listech; registrum po osmi, též *ll* po deseti; celá kniha tato jest na 610 listech, aneb na 305 arších; vrstev jest 62 [po pěti arších; registřík má čtyry archy. Každá strana jest ve dva sloupce po 46 i 47 řádcích. Pro veliké litery jsou místa prázdná. Písmem Tab. III prvního pražského tisku.

Ku konci: Praczy teto a diela . knih tiechto zakona božie^o koniecz včineni g^t Młiaftnie . w flawnem Mieście Starem Prażskem . kterużto pracy . słowutni mużie a mieścianee Pan Jan pytlík . a pan Seweryn kramař . to^o leta konśelee: a pan Jan od ćapuqw . a pan Matieg od biele^o Iwa . phledagicze naprzed ke czci a k chwale bożie . a k dobre^o a počestnemu koruny flawne zemie cześke . a ku prośpiechu wiernych Czechow y Morawanow . snażenie przedśe wzemśse . przy nie Nakłady znamenite czynili su: a mużuow wceñenych Miśtruow Prażfkych: a ginych . w zakonie bożie rozumnych w tó wżiwagice pomoczy przy wykładech słuffnych a p^wych . tak aż k koncy tuż p^cy przywedli

A to leta bożie^o tifyczie^o cżtyrzłte^o ofmde
sateho ofmeho Mieśfycze Srpna.

Osmého, totiž dne měsíce srpna. Srpen jest také osmý měsíc, a tu by zůstalo 1480; ale v prvotiscích datum dávali.

29. Artykulové sněmu pánů pod obojí český i latinský v Praze 1478. První to tištěný sněm. Viz Abhandl. der Privatgesell. str. 233. Dobrovský Gesch. d. böhm. Sprache 1818. str. 309.

30. Artykulové sněmu pánů pod obojí drženého v Nymburce. Tištěn v Praze 1483. Tyto dva sněmy 1478 a 1483 uvádí Štelcar, ač posud žádného exempláře nenalezeno.

31. Sněm v Kutné hoře v pondělí po sv. Mikoláši 1485, konečné usjednecení strany pod obojí i strany pod jednou. Tištěn jest. Jungmann Lit. III. 415.

32. Sněm 1486 viděl prý Adaukt Voigt; výslovně praví v „Geist der böhm. Gesetze“: Die älteste gedruckte Auflage hievon, die mir zu Gesichte gekommen, ist vom Jahre 1486.

33. Žaltář sv. Davida v Praze 1487. Dobrovský str. 310. V čtverci od *a* až do *o* po osmi listech, *p* devět listův. Začátek: Etak zgewnie a otewrzeniei rzeči Dawida proroka iako pisma ginych, prokuow mohu w iazyk cyzy przekladana byti &c. půldruhého listu, pak: W zalnu prwnié wypifuge se celta k blahoflawěstwi &c. až do archu *o* listu *vj.* a tu: Počinagi se piśnie kterež fu rozliczni świeti, prozliczna dobrodinie pa' bohu zpiewali &c. na půldesátu listu. Pak následuje: Wiera obecni krzeštianska &c. na půldruhém listu. A na to: konecz rzeczy a zalnuow proroka welikeho dawida swateho, kterežto duchem swatym gfa nadchnut skladal mluvil, y zpiewal &c. A tiech kryšlus pan wšty swatymi swymi poswietil y potwrdil gešt oznamuge a prawie zegfu se mušly naplniti wfleccky wiecy kterežfu plany w zalniech onié tez ge^o apofstole gych často vzywali gfu Czierkw také swata, obecně krzeštianska w chwalach božfkyh iako wstawicnie gich požiwa, nebo y apofstol tak swaty prikazuje aby křeštiane w pišniech duchowniech y zalnich boha chwalili. Gfu pak kniehy tyto ne peré plany ani obyczegem obecně škrze piefarze zpuofobeny ale rytymi na twrdem kowu litterami welmi wtipnym biehem wčynieny a vytiskany k ke čti napřed a k chwale bozie, a ku počtiwošti yazyku czeškeho: ku poczeštnofsti take swawne^o miešta prazške^o w niemzto spuofob tento zaltarze tohto &c. s pracy a swelikym nakladem wčinien A to leta syna bozieho tilyczyho čtyrztého ofmdefateho sedmeho kralowanie najiašniegšlieho kniezete a pana, pana wladislawa Krále Czeškeho leta Šfeštnaczteho.

34. Ezopovy bajky, jež před Kutnohorskou biblí tištěny v Kutnéhoře starší spisovatelé udávali, a jichž jen dva listy na Strahově se uchovaly, jsou jakž Dobrovský dobře poznal, tisk pražský a sice Tab. III. tisku prvního pražského. Viz Bibliografickou zprávu o vydáních Ezopových bajek. Časop. tohoto 1848 str. 339.

35. Martiniani.

V malém folio *a* do *i* po deseti, *k* jedenácte listů. Tisk ve dvou sloupcích po 45 řádcích. První list prázden, na druhém :

n Alezagi pfano latinie wmmohych knihach že gfu knihy od te chwile gesslo prawie. o Cziefarzich. a o papežych. a o kralich &c. na témž listě udán jest obsah červenými řádky takto :

W prwni kapitole o stworzeni nebe a zemie a o ginem. W druhe. prawi o Cziefarzich. W trzecie kapitole bude praweno o papeziech. O wsflech Biskupiech Sstřasputřfkych. O pobitich a walkach Sstřasputřfkych wlastkych. O rozliczných wiecech a o walkach mnohých. Pak na témž listě s druhé strany: Tuto se počínagi prwnie knihy kterak swiet gest stworzen od pana boha. Na listě *b* iii: Tuto se počína kronyka o Trogi &c. na listě (*b* vij) Tuto bude praweno o welikem Alexandrowi &c. Na listě *c* s druhé strany: Tuto se počína druhý rozdiel tiechto knih — o Rzimských kralioch. a o Ciefarzijch &c. Na listě *g*: Počínagi se knihy o wsflech papeziech křesťianských.

Na desátém listě litery *i*: Počínagi se knihy kragin a zemij. a na posledním listě. Leta narozenie božie^o M cccc lxxx vij Skonawa se Martymiany. a neb yakož niekteři rziekagi rzińska kronyka ten Patek przed. S. Waczlawem A to wstarem Miestie Pražfkem. Písmem Tab. III. prvního pražského tisku. Známo jest více wýtiskův.

36. Kronika trojanská. První list jest pro rubrikatora prázdný. Na druhém tištěno červeně: Počyna se przedmluwa dospieleho muze Gwidona z Columny z Messanske w Kronyku Troyansku w tato slowa. Černě opět: Akzkož dawne wiecy nowymi druhdy zapadagi &c. Ku konci třetího listu opět červeně: Počynagi se kniehy prwe o Krali genz slul Pelleus kteryžto vkladnie a zloftnie nawedl Jazona aby gel a dobyl Runa Zlateho. Na čtvrtém začíná text bez označení kapitoly 1nf: Kralowstwie řečenem Tessalia &c. teprv ku konci sedmého listu červeně stojí: Capitola druha

o wyprawie Jafona a mnohych snim nakorab Argon rzeczony. Celá kronika jest rozdělona na 35 knih, z nichž 1. 6. 7. 9. 11. 12. 14. 15. 17. 18. 20. 21. 24 až do 35 po jedné kapitole mají; po dvou kapitolách jsou kniha 2. 4. 10. 13. 16. 19. 22 a 23; po třech jsou 5 a 8 kniha, a čtyry kapitoly kniha 34.

Chronika ta jest na pěkném, hladkém papíře v čtverci beze stran a bez kustosů toliko s literní signaturou dole od malého *a* až do *z*, pak *z* (= et), 9 (= con), t (= tur) na veliké A, B, C, D, vše po osmi listech. Pátý a šestý list litery *s* jest přeštrčeně tištěn, takže *s* první strany pátého hned na první stranu šestého, a *s* té nazpět na obrácenou stranu pátého i odtud na obrácenou šestého při čtení přeskakovati třeba.

Přidavky ku konci jsou: Na tomto Dytes tu gest kronyku skonak. tež y Cornelius A Dares chcie. deplatti kronyku fwu ostatek tento przydawa &c. pak následuje: Ja iudex Guido z Kolumnij Mefanſke drziewe rzeczeneho. Dyta Kronykarze rzeczſkeho &c. potom na pátém listě veliké litery D: Napis Nadhrobem Hectorowym byl takowy — a na druhé straně: Napis nadhrobem Achylowym. byl gest takowy — pak na šestém listě též litery jest nadpis: Sluffie pilnie znamienati ktoż budu wtiechto knihach cżitati — konečně na obrácené straně listu sedmého: Ze w teto kronycze nenie položen očas neb leto od ſtworzenie ſwieta &c. Na posledním listě závěrka, kterouž sme Tab. II. č. 11. Tisk pražský druhý lithografvanou dali. Známý jsou 4 výtisky.

37. Artykulowé sniemu panů pod obojí drženého v Nymburce. Tištěn v Praze 1483. (Tento sněm i od r. 1478 štelcar uvodí, ač posud žádného exempláře nenalezeno.) Sněm obecní na hradě pražském 13. března 1492 o vyplenění loupežníků tištěn v čtverci. Exemplář v bibliothece kníž. Lobkovic v Praze.

38. Miſtra Wáclawa Korandy Traktát o welebné ſwátoſti.

V oktavu od *a* do *z* po osmi listech. Obsahuje pak

kniha ta tyto předměty: deset důvodův o přijímaní pod obojí. O pravdě slov páně tohoto přijímaní. Vyvracování deseti odporův. Deset rozumných příčin odpornému přijímaní pod jednou. Protivníkův všetečnost v přijímaní pod jednou nebezpečno a přijímaní pod obojí užitečno. O přijímaní velebné svátosti oltářní malým dítkám. Traktát o zpívání a o čtení českém. O milosrdenství a milostivosti k bližnímu. O půjčce a o lichvě. Ku konci:

Skonawagi fe kniezky welmi wzietetzne w kterychzto kazdy ktoz tziłi bude s pilnoſti nalezne. nayprwe o welebne a bozſke ſwatoſti oltarzni kterak ma przygimana byti od wiernych krzeſtianuow o rozdawanie dieťkam o zpiewani tzelkem y take o lichwie A to leta Tifyciego tztырzſtego lxxxiiij. ten patek przed družebnu niedieli Viz Tab. III. č. 12.

Jediný exemplář v Museum; jež jsem z bývalého táborského kláštera dostal.

39. Poczynagi fe knihy genž ſlowu latinie paſyonal a czeſky zywoť a vmucenie wſſech Swatych Muczedlnikuow a nayprwe o božiem prziffi

Ve folio s nadpisy *A* do *M* po dwaceti, *N* dvanáct listů, ve dvou sloupcích po 42 řádcích, dole znamenáno od *a* do *z*, i *aa* do *ff* po osmi, *gg* má šest listů, poslední prázdný.

Ku konci:

Skonawagi fe żywotowe Muczedlnikuow a muczednicz božych. Letha panie Tifyciego cžtyrzſtego Dewadefateho pate°. W Starem Mieſcie prazſkem Ten wtery przed Swatu Marzy magdalenu. Mieſyce Cžrwencze dne poſledniego.

Zde jest patrná chyba v datum; 1495 bylo sv. Maří Magd. ve středu, a posledního bylo v pátek po sv. M. Magd. měsíc jest dobře červen, neboť tehdyž býval červenec před červnem. Jest více exemplářů známo.

40. Nalezowe sniemu 1497 v Praze v čtverci. Tištěn nalezá se v bibliothece senatora Novosilcova, nyní v Rusích. Viz „Rakowiecki Prawda Ruska“ str. 236. Tento tištěný sněm jest přivázan k Vladislavskému Zřízení zemskému 1500 a býval u starého Václava Krameriusa.

41. U prostřed prvního listu stojí: Nowy zakon — na druhé straně obrázek sv. Jeronýma. Na druhém listě: Předmluva swateho Hieronyma na Zakon Nowy — zajímá půl-druhého listu, pak text nového zákona. Jest pak kniha ta v malém čtverci od *a* až *z*, pak *aa* až *nn* po osmi, *oo* má deset listů a na desátém stojí: Skonanie Zakona bozyeho noweho. W vtery v wigilgi wfsech swatych. Leta božieho. Tifyczieho čtyrzsteho dewadefateho sedmeho. W starem městie Pražkem:- Potom následuje Registrum od *A* až *G* po osmi listech a na poslední stránce stojí: Skonawase Regiftrum. aneb p'widlo Zakona noweho Ten patek po boziem krztieni. Leta paně Tifyczieho Čtyrzsteho dewadefateho Osmeho. V evangeliích jest mnoho obrázků na dřevě rytých, kteréž se arci dle předmětu ve všech evangelistech opakují. Tak také se opakuje obrázek sv. Pavla při jeho epištolách. I druzí apoštolé mají po obrázku, a při skutcích apoštolských jest jich osm představeno pohromadě. Konečně při zjevení sv. Jana jest obrázků osm. Exempl. v univers. bibl.

42. Zržíjzonije zemřka.

Letha Božyeho Tifyczyeho Pietisteho.

Za nayiafnieyřyeho Kniježete a pana : pana Wladislawa Vherřkeho a Čřekkeho krale &c. a Markrabi Morawřkeho &c. Kteryž geřt rozmnožitel pokoge řřadu a práv sauduow a řřawedliwřstij : mezy wfsemi swymi poddanými. a skutečně to chtie a do konce rziedie : aby bohaty y chudy podge^o milostij pokoge a sauduow/ a řřawedliwřstij : mohl wřyti. A k tomu aby řo mohl kařdy wyřtrzieczy a wywarowati. kterež pokuty gfu : ktořby pokoge/ a práv a sauduow a řřawedliwřstij : ruffytel byl. Racřyl geřt geho milost powolenije dāti Panuom a rytierzřtwu w korunie čřeske. Aby řwa práwa po wfsech dřkach („y pryuilegij na karlřřteynie“ přidává Lobkovický exemplář) wyhledali. a to w gedny kniejhy wfseczko řepřali. A to s pilnořtij přehlednucz : aby wařyli. práv řwych aby přricřynili nebo vyař tak yakř od řtarodawna bywalo. A to aby w gedny kniejhy řlořyli. A ty kniejhy : aby řiřknuti rozkazali, aby ge mohl mijeti bohaty

nebo chudy : ktožby chtiel, &c. — — Pani rytierstwo: tyto knijehy k zryzezenij a w porzad složenije a k tisknutij wydanije a zafe przygetije a mezy lidmi rozdanije. Poruczyli a swierzili su toho. Petrowi z Sstemberka a naliffni. a Zdenkowi z Sstemberka a na zbiroze: z panuow. A Albrechtowi Rendlowi z Aufstawy: Prokuratorowi Krale geho milosti: Z wladyk.

Gfu pak tiffnieny tyto Knijehy w flawnem Miestie Starém Pražskem Letha tehož yako swrchu psano stogij Take y dotiffnieny su tehož lethu w Sobotu przed Swatu Marzij Magdalenku: A Kralowstwij Krale geho milosti. Vherfskeho Desateho Letha. A Czeskeho. Trzydczateho

V kvartu od *a* do *t*, po osmi, posledni ale *s* a *t* jen po šesti listech, bez závěrky. Známý jsou 4 výtisky.

43. Sem náležel jednání o Kompaktata, kteráž druhým listem takto začínají: Egmeno bozie amen My Philbert bozi a Apostolske stolicze milosti. Constanský biskup krale Rothomagenskeho Jan z polomar archdekan Gartynonky Apostolskeho palace przipořluchacz Doctor w Dekretie. Martin Geuerý Diekan Turonensky bakalarz w swatem pismie. A Thomafs hafelbach swateho písma mistr Swateho obecnioho Bazyleyskeho zboru do kralowstwie Czeskeho a Markrabstwie Morawfskeho legatowe wyflani Tlemto listem wyznawame. že mezy obecnim Sniemé flawnego kralowstwie Czeskeho w praze przí swatem Martinie Leta odnarozenie bozieho Tifycioho čtyřsteho třicatelyho trzetyho. A nami legaty swateho zboru byli vczinieni fmluweni zawrzieni a ruku danim vpewnieni kusowe s swymi wykłady a odpowiedmi kterziž se poczinagi. — Wegmeno pana nasseho &c. Uwedeny jsou zde čtyři artikulové, pak Odpovědi na ně, potom „List kterak legatowe przigimagi Compactata.“ List počíná opět Wegmeno &c. a končí: Leta bozie Tifycioho Cztyřzsteho Trzidczateho sedmeho. Pak následuje: „Concilium twrdi Compactata“ a počíná takto: Swatofwate obecnne Conciliū bazyleyske w duchu swatě prawie swolane &c. a mluví o všech čtyrech artikulích a pak těmito slovy končí na po-

slední stránce: „Toho pak vğısttienie potvrzenie a moczy na zdrženě a swiedecztwie Peczeti nalsij przywießenu yakož obyczey geßt prikazali gfmę vpewniti a w Registra wložili list tento Genž geßt dan w Bazyley patnaczy den Miefycze ledna Leta božieho Tifyczieho Čtyrztého Trzidczatego sedmeho. Jediný wýtisk u Lobk.

44. Listy dva Marsilia Ficína, první o povinnostech lidských všelikého stavu, Cherubínu Quarqualiovi; druhý kardinalu Rafaelu Riarovi o povinnostech prelatův a knížat. V osmerce 16 listův, bez udání leta.

45. FRANCISKVS PETRARCHA.

Obrázek přes celý list: Petrarcha sedí na skvostné stolici při pultě, pod ním se točí kolo štěstí.

Na druhé straně:

Francyíska Petrarchy Poety a welmi znamenitého a dospieleho muže w wymluwnosti knijehy dwoge o lékarztwíj proti štíetij a nestíetij &c.

Ve folio *knijehy prwnije* předmluwa a registrum šest listů, pak od *a* do *n* po osmi listech a *p* opět šest listů, poslední prázdny. Knijehy druhé počínají velikým *A* do *O* po osmi *P* i *Q* po deseti listech, vše ve 2 sloupcích po 42 řádcích. Ku konci:

Tyto Frantiíska Petrarchy knijehy: kterež geßt Pan Rzehorz hruby z Gelenije w nowie z Latinského yazyku w Česky przeložyl: gfv w Slawném Starém miešte Prašskeem wytíštieny. Léta Božieho Tifyczieho Pietístekeho Prwnijeho

Této knihy jest mezi prvotisky nejvíce zachováno. V Museum jsou dva wýtisky, jeden s chybami a druhý bez nich.

46. Píjefničky duchownije.

V oktavu od *A* do *E* po osmi listech, kalendář s Cisiojanem a planetami od *a—p* po osmi listech písně: 1. Wesele zpiewayme boha otce chwalme &c. Ku konci:

Dokonany su tyto píjefničky w strzedu a w ochtab božieho krztienije. Letha Božieho Tifyczieho Pietístekeho Prwnijeho.

Pak následuje abecední registřík. Prwní a poslední list chybl. W Museum unicum. Bývaly v mé sbírce.

47. Traktátecz kterýž má gmeno Pán rady.

V kvartu A. B. C po šesti listech. Sedmnácte na dřevě rytých obrázků, a sice dvanácte velikých a pět na půl listu. Z posledních tři jsou z nového zákona 1497, ješto i v novém zákoně 1513 se nacházejí, totiž večere páně, ukázaní v chrámě a z šesté kapitoly apokalypse, čtvrtý sv. Matauše z Kutnohorské bible, patého čtyř osob s kozlem nemohl sem nikde najíti. Jediný výtisk v Museum. Ku konci:

Skonawá se Traktátecz kterýž má gmeno: Pán rady Tu strzedu po Swateem Matuffy a przed Swatym Waczlawem diediczem Czeſkym. Leeta Božyeho Tifijczieho Pietifſtego Pátieho::: Na druhé straně štít starého města pražského.

48. Počijna se Traktát Swateho Auguſtyna: kterýžto nazwal Marnostími tohoto ſwieta

Obrázek na dřevě: sv. Augustin, pod ním: Bratrzie gfwcz w tomto żywotie: tak ſobie čynte &c. V oktavu devět listů. Zdá se to býti přitištěno k jiné dosti velké knize, neboť signatur na tom jest Aa pět listů a Bb čtyř listy — kniha napřed muselaby míti A do Z. Ku konci:

Tak se skonawa Traktát Swateho Auguſtyna o Marností ſwieta tohoto. Leeta Pánie M cccccc ſteſtecho wſtrzedu po S Sſkolaſtycze w Stareem Mieſcie Pražſkem. Jediný v-Museum.

49. Filipa Beroalda historie o nešťastné lásce dvou zamilovaných skrze Mikoláše píše hor vinnických okolo Prahy a Jana Wolffa. V Praze 1507. V čtverci. Jest to vlastně román Guiskard a Gisimunda. 1504. vyšel v Praze v osmerce pod titulem „O smutném skončení Gwiſkarda i Sigismundy (tak).

50. Luciana dvoje rozmlouvání. Charon a Palinurus. O rozličných lidských státech a zvláště o nejbídnejším stavu velikých panů. Terpsion a Pluto. O těch kteří lidé starých smrti pro zboží žádají.

W Praze 1507. ve čtverci 20 listů.

51. Počína se Epistola Cipriana Mučedníka: Kteruž geť pfal křesťané Ozawifſti a Nenawifſti Kterakby se gie wěrní mohli a vněli wytřebati V oktavu A. B. po osmi listech.

52. Czeška kronyka.

Na prvním listě rytina na dřevě: Příchod Čechův. Na druhé straně Konáčovy safické verše:

q1 Tato Kronyka/ narodu Czeškeho
Praawie dotyka/ od' pogytije gehu
Kterzij bywali Knijžata a Kraali
Wlašt zprawowali.

Do času Kraale Girzijho prwnieho
Y wiecy dalee krage okolniho
Teež oznamuge/ mijrnie wyprawuge
A wypifuge.

Kteruž Eneaš Siluius rzeczeny
Slawny muž w ten czas/ a welmi wczeny
Duowodnie sepfal/ z mnohych Kronyk wybral
Alffonsowi oddal.

Aragonškeemu Kraali przeyafneemu
Chťiege každemu/ zgewit smrtedlneemu
Jaczye bogowe/ w Czechach a mordowee
Byli ohniowee.

Kterak Jan Zizka/ aczkoli gfa slepy
Kniježata Rzyezka/ ginee Niemczy czepy
Takee nahrawal/ Cziefarze przemahal
Z zemie vyhnaawal.

Protož gije sobie neobtiežuy čiešty
Nebt muože tobie vžitek przinesti
Čzechu Slowaku/ morawče polaku
Chwijli wšfelyaku.

Na druhém listě: „Na Kronyku Czešku Předmluwa“ skoro dva listy, pak: Poczyna se Kronyka Czeška &c. Celá kniha w malém kvartu od A do O po osmi listech. Ozdobena jest 39 obrazy knížat a králův českých, též Jan Hus na hranici, Žižka s vojskem svým na koni, Rokycana v infuli mši sloužící i jahen katích lidu podávající. Obraz císaře Karla opakuje se při Sigmundu, ostatních všech jen jednou

užito. U Čecha stojí Lech a Rus; u Kroka dva v rozepři; Přemysl na obráceném pluhu sedí obědvaje, an komonstvo přijíždí, věrnost mu přísahá a poslaný kůň před ním kteká. Na některých jest více knížat pohromadě: Nezamysl, Mnata, Vojen a Vnislav, pak Neklan a Hostivít, — Bořivoj a Vratislav — Soběslav, Fridrich, Konrad, Břetislav a Václav — Václav a Otakar — Ludvík a Anna. Vratislav dvakráte vyobrazen jako kníže i jako král. Boleslav, Oldřich a Břetislav mají na oděvu písmena MIN-VĀt.tbN-JMt.ŠMB-Z Nf. Mladému Ladislavu vedou dva dvořané nevěstu.

Konáče přidal ještě dva články q1 kterakých swobod kral Girzij Korunie Češkee. dobyl. O Vladislavu a Ludvíku.

Na posledním listě

Giž muožeš znati odkawad bogowee
Powítali tatzye/ w Čzechach a ohniowee
Teež kysełoſti/ pódnes mnohee złoſti
Gfu bez miłoſti

Nechž vtrhanije Niemcze Čzecha cztneho
Potup hanienij Niemcze pokogneho
Kalich przigimay/ rzaduo neugimay
Laasku zachoway.

W starem Mieſcie pražſkem. Leta božyeho patnatcti-
ſtego deſateho v matky božije na Luži.

K cžtenarzi

q1 Ktož budeš cžieſti/ tu Čzeſku kronyku
Pamatuy ſneeſti kdežby naſſel mylku
Snes trpieliwie/ pomín dobrotiwie
A odpuſt mile.

Wieku mladeemu mnohých nedoſtatkuo
A wtipu mdleemu takee ginych zmatkuo
Pomni každy čas/ že ſam newſſeho znaſ
Prawimſ Mikulaſ,

Zde znak města Prahy.

Anno oc̃ x° Hiſce typis Prage excuſſum.
Jediný exemplár u mne.

53. Život a sláva sv. Václava. V Praze 1510 v osmerce, uvádí Jungmann v hist. Literatary III. č. 922, Dobrovský o něm nic nemá. Kde jest?

54. Ifokrateša napomenutij k Demonymkowi. Od Václava Pláneckého z řečtiny přeložen ve Vlaších. V Praze u Jana Moravua 1512.

55. Nowy Zakon. Tím samým písmem a týmiž dřevoryty jako Nowy Zakon 1497 u nás č. 41, v čtverci od a do z, pak aa do rr po osmi listech. Na posledním stojí: Skonává se Zakon nowy. Genž gest tiffien w stareem Mieście Pražskéem: w fobotu po Swatem Jánú krztiteli. Leeta od Narození syna božího. M^o. D^o. trzynaczeho. — Pod tím jest obrázek apoštola s knihou na stolci sedícího vykládajícího písmo posluchačům. Obrácená strana jest prázdná. Pak následuje od velikého A do H po osmi listech: „Poczyjnagij se prorocztwij a Epistoly Adwentnij.“ pak na obráceném listě D šest: „Poczyjnagij se Swatecznij Epistoly.“ a jdou až na list Fi, na jehož obrácené straně: Poczyjna se regitrum: na Epistoly a na cztienij niedielnij také swatecznij.“ a na předposledním listě stojí dole: „Skonává se Regitrum a neb prawidlo Zakona nowého Ten pátek na den matky boží Iniežné Léta panie Tisyczijho pietitého trzynaczeho.“ Na obrácené straně jest „Przedmłowa na zpowied“ a „Zpowied S Augustyna“, která v polovici posledního listu končí. Tento poslední list jest jakož i deset prvních v musejním exempláři psán.

56. Sněm stavův českých v Praze 1513, v čtverci.

57. Jana Mirosle, faráře v sw. Křížě w Praze, dijtky pokřtíené magij býti k stolu Panie připuštěny. w osmerce 1513 drží Dobrovský za pochybno.

58. Jana Antonia Campanského knihy o tom, kterak má zprawován býti vrzad. Od Řehoře Hrubého přeloženo. W Praze 1513 v Jana Šmerhowského. 17 listů v čtverci.

59. Compactata Bazyleyská.

Przedmłowa v kteréž se pokládá. yak sů przyšla Compactata: a který gest gich vžytok.

V kvartu od A do G. po osmi listech, první a poslední prázdný. Ku konci:

Tyto věci zřízeny gfú napřed ke cti a k chvale boží. kraali pánu našemu králi Wladislawowi: y králi Ludwikowi geho milosti k dobrému. Wkterychžto oznamuge se: kterak w tomto Českém kralowstwij a w morawské markrabstwij po mnohých nesnázích a zahubách. skrze tyto společné smluvy kteráž flowú Compaktata: pokoy k věčnosti wveden gest mezy všemi národy křesťanskými.

Sem náleží vzor písma Tab. III. č. 10. Tisk pražský 1n1.

Tištěno w w starém městě Pražském Léta pánie. Tifycijho D^o trzynactého: w wtéry před swatým Mathúšem apoštolem — V Museum posud unicum, z Břežnické bibl.

60. Pawla z Žatče Traktat o přigijmanij malých dítek. v Praze 1513.

61. O wjře swatě, kterouž Čechowee a Morawanee držíj, ti kteříž se zákonem paně zprawugij toto wyznani gest. w Pr. 1513.

62. O způsobu žiwota křesťanského. W Pr. 1513.

63. Gednanie o zrušení smluvy swatojakubské. v Praze 1514. Začíná takto: Poniewadž w tom Sniemu a gednanije nemohla se gest Krále geho milosti pana našeho naymilostiwiegljyho wuole rozkasanije ani žádost skrze geho milosti Posly wznesena naplniti &c.

Odpowied dana Krále geho milosti Posluom od Pražan y od ginych Miest Kralowstwij Českeho.

Wyfotze Duoſtoigny w Bohu Otče waſſe miłoſt Pane Biſkupe &c.

Odpowied dana Krále geho milosti Poslom gmenem Panuo a Rytijestwa Na Odpowied Stawu Miestského — Duoſtoigny w Bohu Otče Pane Pane Biſkupe &c. — Ku konci: Aby geho miłoſt Kralowſká tomu neráčyl wiefyti. — V Museum jediný wýtisk, z archivu Kaufm.

64. Žiwotowee a mrawnaa Naučenie Mudrtzuo przyrozených a mužow Cztností ofwjetzených krátze wybraniij Venundantur Pragae a Nicolao Impressore in Lacu

V ozdobném rámečku nahoře ILACV u orlice, dole dva anděle drží štít, na němž Nyl jest. V maličkém oktavu T iij listy s 46 dřevorezbami pohanských mudrcův. Na konci: Prage in Lacu Nicolao anno 14

¶ Máš giž mudroſti kratičce wybrané
Prigmiž swděčnoſtij tak tobie oddané
Ač howadnoſti vgijli hlúpoſti/
Chtzeſ Wierz wceloſti

¶ K Cztenárzy

¶ Nechtzeſſli hlúpý na ſwietie zuoſtati
Nebýwáýž ſkúpý Múdroſti zgednati.
Cžtiž Mudrtze ſobie a nebudeſ robie
Prawijmt yá tobie.

Obrázek ſedmi mudrcův.

Pěkný exemplář u mnc, v Mus. spravovaný.

65. Pamphila mladence rozprawka o Serciapelletowi Pijsaſy obetznem. Praga ad fortunam in Lacu Nicolaus excuſit 1514.

66. Na žalm Dawiduo: Smiluy ſe nademnan Bože wyklad Bratra Jeronyma (Savanarola). Praga ad fortunam anno 14 Nicolaus. 32 listy v osmerce.

67. Tactat o Mladenczy Marnotratnem.

Na druhé straně obrázek vjezd mládence do města za nímž služebník pěšky kráčí. Na druhém listě: Poczijna ſe przedmluwa na knižky kterež ſu ſepſany O Mladenczy Marnotratnem vžitečné giſtie a prawee — Na třetím listě obracené stránky: Skonawa ſe przedmluwa na knižky genž flowu Zrczadlo Marnotratných

Poczínagi ſe Knižky genž flowú Zrczadlo Marnotratných Tiechto čaſuw naſſich welmi potrzebne pro gich huſtoſt. Na čtvrtém listě obrázek mládence, který už dvakrát v Traktátci Pán rady přichází: mezi květováním na stužce stojí MLADENECZ.

V kvartu od A do D. A, B, C po osmi listech, D jen ſeſt. Na poſledním:

Knížky tyto genž slowu zrczedlo Marnotratnych skonany gfu ten pátek po stolowani Swateho petra W starem Miestie prážkem Leta božího Tifyczy^o Pietisteho patnacteho V Museum jediný výtisk přivazán k č. 47.

68. Sgezd Cyfarszke Wolebnoſti w Wijdni a naJafiteyfnych trziz kraluo gich milostij. In maiori Praga 1515 Nicolaus.

69. Sepsaní sedmi artikulův stavu městského k pánům, rytířstvu i vládkám na vypuštěnou řeč, žeby stav městský poněkud svobody jejich sobě osoboval a v ně se vkladati chtěl, s psaním, kteréž z Kolína v pátek po sv. Bartoloměji 1513 psáno jest, pokud páni a rytířstvo s nimi přestali na králi, že tu žádných výmínek není, cožby mimo rozsudky bylo, než o všechny různé: a různé jest byla o těchto sedm artikulův. Pak přips Supplikací, o které věci krále jeho milosti i zemské zasadili se proti panům a vládkám kteříž prvó správce byli tohoto království, i proti těm, kteříž jim toho pomáhají proti králi.

Šest listů v malém kvartu bez signatury. Začátek:

Urozenym Panuom gich milosti Vrozeným a Statečným Rytijrzom Vrozeným Wládkám y wſſechněm wuobec k nimž toto sepsánij dogde &c.

Ku konci: Stalo se na Zámku Budijanském Létha Božího Tifýcyho Pietisteho patnactého bieżýcyho Na den památky Mladátek.

Jediný posud známý výtisk na radním domě.

70. Dyalogus, w kteremž Cžech s Pikhartem rozmluwa, že su se bratrzi Waldenſtij wſſetečně a škodliwie od obu stran oddělili. W welikem miestie Pražkem 1515 v Matky Božíj na Luży Mikulafs. 24 listy v osmerce.

71. O klaňenij wolebne Swatoſti oltaarnij proti pikhardíkym bludom z trzetijch kněh Stanisladowych wybranje. Pragae in lacu Nicolaus Konaček cum gracia oč. 24 listy v osmerce. Štít dva tiskařské balíky.

72. Artykulowe leta 1515 ve středu před letnicí drženého sniému. Počínají takto: Nayiafniowy Knieže a Pan pan Wladislaw Vherky Čěfsky Král &c. 11 listů v čtverci.

73. Zrcadlo Mudrosti swateho Czirhy Biskuppa; w gehožo podobenswých wšeliké. Mudrosti Zrtzadlo se swijij šiašně se potzijná. — Dřevořezba mudrc s otevřenou knihou stoje čte. Pod ní . § Prage abs Nicolao finitore hatur. Kniha ta jediný posud známý exemplář *) v malé osmerce drží v sobě 164 listy beze stran a bez kustosů, úplnější popsání viz „Rozbor staročeské literatury“ částka II. v Praze 1845. str. 18. a Abhandl. der kön. böhm. Gesellsch. der Wissen. Pr. 1845. str. 686. Na poslední stránce: Regiae Majestatis cū gracia et Priuilegio. Dřevořezba, znak Konáčův, nad štítem N. F. s fafrnochy, dvě ruce drží dva tiskařské balíky; před štítem stojí statný zbrojnoš s helepartnou, pod tím: Nicolaus finitor de Hodiškow Jn Maiori Praga hifce typis excusit Anno etčrcxvi^o.

74. Enea Silvia Poethy o Štěstěj y diwny y vžitečný Sen. W Praze 1516. V osmerce, připsán nejvyššímu dvornímu sudí Václavovi Kolovratovi od překladatele a tiskaře Mikuláše Konáče z Hodiškova.

75. Snárz, sedm Planet, kteru hodinu která panuge, wychod slunce a poledne w kolik hodin, kdy platny neb neplatny sen. W Praze 1516 v Mikuláše Konáče.

76. O smrti welmi wtipný, potřebný, vžitečný, též y hrozný spolu y kratochwilný Traktatecz. W Praze 1516 v osmerce. V předmluvě stojí: Zeptášli se, kto to složil, powí tobě Pavel Wanš.

*) Tento exemplář přivázán jest k Erasma Roterodamského knize, jakby se člověk k smrti hotoviti měl 1562, jinak Smrti tanec, a poněvadž antikvár jen tento opatřiti měl, nestoje o Zrcadlo, a já nemév Smrti tanec, bez něhož Zrcadlo dostati lze nebylo; aby tato vzácnost Praze nešla, vyžádal jsem u hraběte Fr. Sternberga Smrti tanec, a s přídavkem vyměnil jsem jej za to, odkudž po smrti hraběte do Lobkovické knihovny přišel.

we myśli w Wiatr obratili/ A Wy kterzijżto w hlubokości
 horzietzy miłości przebywate, s chwatanim żadościwi budte/
 A przitomnee śliefstij przigmieta etc. V malém folio nahoře
 římskými ciframi I—CXIII listů, dole signatura od A j, a
 ij i b po šesti, c až do z, pak od A do E po čtyrech li-
 stech, kterýžto čtvrtý litery E za titul slouží; omylém zů-
 staly listy d ij, diij místo cij, ciiij. Ozdobena jest kniha tato
 47 pěknými na ten čas dřevoryty, z nichž se dva opakují
 dvakrát, jeden třikrát a jeden dvanáctkrát, tedy všech 62.
 Na posledním listě jest závěrka takto: q1 Skonawa fe Knieha
 O wysokee miłości| Knijżete a Krale Floria/ a o geho prze-
 milee Biantzeforze/ W sławnem Mieście Praze/ W Czeſky
 yazyk przelożena/ Tiesniena skrze Jana Sſmerhowského/ Tu
 teeż Vrzednika Wahy Korzennee Leſha od Narozeni Syna
 Bożijho Tifytzyho Pietiſtego Dewatenatzteho/ Dne Sſeſtego
 Miefytze Liſtopadu. Jediný posud výtisk u mne. Druhé vy-
 dání bez obrázků vyšlo v Praze 1600 v osmerce.

80. q1 Kazanij welebnego a nabožneho otcze Martina
 Luthera Na defatero přikazani božij/ kterež lidu obecznemu
 zgewnie w Mieście Witébercze kaazal geſt

V pěkném rámcí Mojžiše, Adama i Evu, pak dole obrá-
 cení sv. Pavla představujícím, na obrácené straně obrázek
 s devíti osobami. Tři listy předmluva a 285 stránek v ma-
 lém kvartu. Poslední nepočítaný list má: Tisſtieno y doko-
 náno w Praze w Patek před Swatým Martinem: Leta panie Ti-
 fyczyho pietiſtego Dwaczateho — ARMA : Cs P̃ (Arma civi-
 tatis Pragae) na obou stranách téhož listu vytištěno.

Literami prvního tisku pražského tab. III. č. 10. Pře-
 kladatel jest Pavel Přibram. Jediný pěkný výtisk nachází se
 u mne.

81. Knieze Jana Miroſſe, faraře v S. Kříže w ſtarem
 mieſtie pražkem, dwa Traktaty, prvníj : dijký pokřtiene
 nepotřebujij skuſſenij, magij byti k ſtoku Panie ptiptuſſieny,
 druhý: mijra neſmijrneho poſluſſenſtwij Papežſkeho. W Praze
 1520. v osmerce 5 srohů. Oba traktaty byly psány už

1513, a teprva 1520 od Jana Podušky, faráře týnského, a M. Václava Rožďalovského, děkana vysokých škol pražských, po smrti spisovatelově vydány.

82. Mistr Jana Husy kazatele flawného diedice českého článkůw wijry křesťanské obecné, defýti bozijich prikázáníj a modlitby Pánie Otče náš wykladové, každému spaseníj žádagijcýmu křesťianu nappotřebněgšij. Uroz. wladycy Panu Janowi Lelkowcowi z Lelkowce a na Kamenicy, Mikuláfs Konáč z Hodislkowa, mįjstosudij dworský &c. připsuge.

W Praze v bijlého lwa na owocném trhu l. 1520 dne 20. mělýce Vnora. Ve folio 108 listů.

83. Doktora Martina Lutera kazáníj o nowem Zakonie a nebo o poslednijm křsťstwu Krysta Pana — to gest o mřšiwate w Witemberce wczyniene. W Praze 1521. Ve čtverci 47 listů.

84. D. Martin Luther przed Weleбноtįj Czisarzřku y przedewřłemi knįżaty rzisłe — k napomenutįj gich odwolati knįhy pod gmenem geho wydano — odpowied dawa. w Praze 1521. ve čtverci 6 listů.

85. D. M. Lutera pro kteru přičinu papeřřke knįhy spalil. w Praze 1521. v čtverci. V bibliothece Lyceum Olomůckého.

86. List od papeře Lwa/ kterak Lucyperowi psal. w Praze 1521. v čtverci. Václav Domek z Kubína přeložil tento list z německého.

87. Knįjeřky, ktereř řlowů řrdečne knįjeřky o čtyrech poslednijch buducych wiecech/ toliř o řmrti/ řaudu/ řeklu a radořti nebeske welmi přįjkladné.

88. Knįjeřky/ ktereř řlowů řzradlo ředmi dnuo řřįeřřne duře. Ač bez řmřta a řet zdá se, ře také řéhoř roku u Konáče řiřřěny jsou.

89. Mikulaffe Tyčky Spis o prawem pokáníj křesťianřkem. w Praze v bijleho lwa 1521. ve čtverci.

90. 91 Sniem Obecńj Křalem gehomiloltįj polořeny w Pátek o řwatořti. Letha bořįho řč. Píetřřřeho XXįį° Pod Roč. XXVI. řv. 4.

tím štít český, uherský, říšský, moravský a lužický. V malém kvartu od A do C po čtyrech listech. Ku konci:

q1 Tento Sñem dán gest z desk zemských z Rozkázanij Vrozeného a Statečného Rytierze Pana Radslawa Beřkowſkeeho z Sfebirzowa a na Libiechowie Naywyzšího Pijſarze a Kamermayſtra Kralowſtwie Čzeſkeho. Pod pečetmi Mikulaffe Bryknara z Brukſſtayna miſto Komornika A zdeſlawa z Krasleiwowa miſto Sudiho Kralowſtwie Čzeſkého. Léta boziho Tiſycého pletíſteho xxij^o W Sobotu den Swateho Tomaffe appoſtola Božiho

q1 Wátzlaw Robmhapp z Suche q1 Wpraze v Bílého Lwa
Miſtopiſlarz Kralow. Čzeſkého wytiſtiſtieno.

91. Knieze Wacława Miřijnſkeho Piſnie ſtare/ gruntownij a welmi vtiſſené. Ve čtverci a ne jak Dobrovský a po něm Jungman mají v osmerce, a ſice ve dvou ſloupcích nad nimiž na pravé straně A1 až L1 po XX a M1 do XVI abeceda běží, na obrácených stranách ale nápis píſní umístěn jeſt. Dole jeſt ſignatura od A do Z, pak malé a do f po osmi a g čtyry liſty; na třetí ku konci: q1 Kchwale boha wſſemohútzého. ketzli a rozmnoženij Slawného yazyku čeſkeho y pronaprawenije obetznego dobrego Tyto piſničky wytiſtiſtény ſú W Slawné Měſtě Pražſkem v Bíleho lwa Leta oč. xxij w Sobotu przed S. Maři Mandalenu. Čtvrtý liſt v muſejním exempláři chybí, jakož i dva první, na němž bez pochyby Konačowa ſaſica byla.

92. Knijha wýkladuow Spafytednych na Čztenie Nedielnij czeleho roku. Wierneho a dobrego Muže a Čzecha Petra Chelſſiczkeho: milownika horliwego prawdy pana Kryſta: W kterychžto knihach mnoho potrebných wyſtrah a treſtanie y vžitecznych nauczenije vprziemie podle ſmyſlu Zakona božie^o polože^o gest — V pěkném rámcí na němž dole dva štíty, v prvním člunek a v druhém křídlo. Na liſtu ve dvou ſloupcích od A až Q po osmi R a S po ſeſti liſtech, na ſeſtém obrácené ſtrany v témž ſamém rámcí Chelčický, jak ſedmi miſtrům píſmo vykládá, první ſtrana jeſt prázdna. Tu na

ciframi nahoře znamenány I—LXXI. Ku konci jsou slova :
Amen milý Luterze Amen :

Ktož pak nechce riezky Amen.

Tohoť pohltij wieczny plamen.

91. Konecz tohoto wytisknutij stal se. Leeta božího
Tifycyho Pietisteho Dwamezczytmeho. Druhu Sobotu w Po-
stie. w Starem Miestie Prazskem :- Exp. v Mus.

94. Doktora Martina Lutera o swobodie křestianske
knížka. W Starem Miestie Prazskem 1522. v čtverci.

95. Naprawa fkrze knieze Martina faraře v sw. Gindři-
cha w Praze wydana do toho listu a spisu, kterýžto vdielaw
Mikulafs Konáč z Hodistkova smiel poplati za dar noweho
leta Krali geho milosti. W Praze 1522. ve čtverci.

96. Odpowied na spis w nowie wydany od knieze Mi-
kulaffe faraře v sw. Petra na Pořičij w Praze. Bez udání
místa tisku 16 listů v osmerce.

97. Čtenie a Epistoly nedelnij, strzednij, patečnij,
postnij. W Praze 1523 v bijleho lwa. Vzhůru se pnoucí
český lev v rámci titulního listu se štítem, na němž dva
tiskařské bahky křížem ležíci. 116 listů ve čtverci.

98. Zrzizenij o Rucznicych : Letha Tifycyho : Pietisteho
xxiii. Przedmluwa : Ručnice gešt zbraň welmi vkrutna/ A tak
nekřestianska y nemuzka/ wijce k zlemu nežli k dobre-
mu &c. Čtyry listy v malém čtverci. Dobrovskému se
vloudila chyba o *aučincych* místo o Rucznicych a rok 1524
místo 1523, což se i v Jungmannu opakuje. Fx. u Lobk.

Do toho času by náležel i Clypius fidelium, Paweza
wietjcych od Augustína Netvořického, kdyby se vědělo,
byl-li v češtině: exempláře se posud žádného nenašlo; Pa-
procký se naň potahuje.

99. Sniem obecny na hradie Prazskem držan. W Praze
v bijleho lwa 1525 v čtverci.

100. Yakož spis Tiffťieny vdielan Kteryž se takto a tie-
mito flowy začijna. Letha Panie M.ccccxv W středu před
Swatým Martinem a tak ty dni/ při čase S Martina w kolíně
nad Labem na sgezdu. Tito artykulowe dolepfanij pro dobré

krale geho milosti/ y take obecne tohoto Kralowstwij gfu p'dfwezati &c. Signatura dole A do D po čtyrech, E dva listy. Ku konci: Gfu y některa flowa gina w těch Artykulích Tisťěných položena/ o nichž w této odpovědi žádná zminka není/ ne proto/ by odpověď se hned dati nemohla. Ale ztě přičiny že se giny čas vžytečnějšij k tomu byti zdaní y o tom zminky není. Což se posluffenstwij Krale geho milosti dotýče přý prawu &c. Pak kromě prawa yak se posluffenstwij zachowalo od některých geho milosti Kralowke přý zawřenij Zboruow Pikhartských. O tom se take nyní mlčíj

101. Sniem Obecnijskimi Zemskými zaplany. Kterýž držan gest při času Swatého Pawla nawijeru Obrácenij na Hrade pražském. pro Obecne dobre wytisťiený. q: W praze v Bileho Lwa. Pod tím tři štíty: v prvním český low, prostřední prázen, v třetím moravská orlice. Pod štíty: Letha Božýho oč xxv. Všecko na čtyrech listech, na posledním štít dvě ruce drží dva balíky tiskařské přes kříž. Ex. u Lobk.

102. Sniem na hradě pražském zawrijn den sw. Františka. W Praze 1526 ve čtvrtci.

103. Spis proti odporům, žeby swatost tiela a krve Pánie znamenijm toliko a ne prawdau byla. 1526. V indexu str. 250. posud se exempláře nenašlo.

104. O niemecké mši. Známé toliko z kázání o wečeři Páně 1544.

Boleslavské tisky.

105. Poczet wijery. Bratrský spis tištěn 1500 v osmerce. Kde se nyní nachází, nevědomo, byl v Praze u Františka Blechy, jemuž se stratil.

106. Wijera neplna necela, anobrž kusa nynějšijich Nowowiercuow. W Mlade Boleslawi 1500. V univers. bibl.

107. Zakon Nowy. Nayposleze pomnohých ginych wytisťieny Kdez czoz gest wginych po opuštění Jako Cócordancie przedmluwy. a gine wiecy To wtomto došti zprawne naydejs. V deseti řádcích v klín se oužících, z nichž vždy jeden červeně a druhý černě tištěn jest, pod nimi ve

dvou řádcích černě: Cum gratia et priuilegio Reuerendissimi Generalis in ordine: Tento nejdůstojnější general nemůže žádný jiný býti, než první představený mezi staršími bratrské jednoty. U Regenvolschia (Systema eccles. Slavonic. str. 323) nazývají se primi in ordine, quos vulgo illi Praesides vocant. Od l. 1518 až do 1528 byl Lukáš Pražský, bakalář, prvním jejich představeným, jehož Správce nazývali. Kniha v osmerce bez naznačení listů neb stran, s signaturou dole veliké A šest listů, malé a čtyry, veliké B osm, C a D po šesti, E až do Z, pak Aa až do Zz, jakož i Aaa i Bbb vše po osmi, pak Ccc až do Ggg opět po šesti, Hhh, Iii po osmi, a Kkk po šesti listech. Na konci listu Bbb i stojí: q1 Skonanie Zakona Božieho Noweho/ w Středu před Swatu Alžbětu. Leta od wykupenie swieta. po Patnatzti Stech Ofmnatzteho w Bolellawi mladem nad Gizerau. Mikulafs Klau-dyan. Na druhém listě: Počinagi se rzeči prorocke: y gine z stareho zakona/ gichžto wnowem zakone neni Kterez se miesto Epistol czitagi wofwatcych rocznich y wwigiligi a wpostie dne kazdeho. Na listě Hhh i skonávají se řeči a v polovici též stránky: Počina se Registrum na Epistoly a na ctenie &c. Pak u prostřed posledního listu: Dokonano ten Vtery po Swatem Mikulaffi. welikem kňezy božiem Leta oc Patnacti Steho Ofmnacteho.

P. Hanslík Gesch. der prager Univers. str. 520 praví: Mimo universitní bibl. exempláře jest jen v Prešpurce defektní. Krásný exemplář jest v kapitolní knihovně v Praze a v Museum též s facsimilovaným titulem.

108. Spis došti činleczy z wiery, kterýž latinšku rzeči Apologia slowe w Nornberce prw wytiskowan. V čtverci 90 listů. Mikulafs Klau-dyan. Tlaczeno w Boleflawi mladem nad Gizeru.

109. Lactantius firmianus. O prawe pocztie božij. Přitom: Wytahy ze Seneky o hniewu. V čtverci půl sedma archu po šesti listech. W Boleflawi mlad. Mikulafs Klau-dyan 1518. V universitní bibliothece.

110. Knieha kteraz slowe Pastryz. nebo Krmafs (geř

gest byl včedník swateho Pawla Apostola) z Latifkeho yazyku przeloziena. Nikda prwe . yazykem Czeskym newy-tifkowana. Počzina se Sřiařnie. Formát široká řesterka od *a* až *m* iij. Na obrácené straně záhlavnřho listu dvě předmluvy. Na druhém listě: Počzínagí se kněhy Pařtyrže. Capitola prwnie až Capitula Ofmezdcietna. Na posledním listě: Mikulařs klaudyán.

Tlačeno w Boleřlawi Mladem. nad Gizerau. Ten řřtwr-tak po Swatem Witie. Letha bořieho Tifycieho pietiřteho Ofmařteho.

Na obracené straně omluva: Za potřebne a vřitečně. zdalo mifo &c. To až potud. o včedníku kryřtowu Hermařłowi. Exemplář u mne.

111. Mikulařse Klaudyana řpis o prawdach wijery. W Boleřlawi 1518 ve řtverci.

112. Lukařse řprawa řłowieku wiernemu pracugicymu k řmrti, gedne Pani pořłana. W Boleřlawi 1518. ve řtverci.

113. Předmluva z řpifu latinřkeho wyłořená, co nymj w mieřtie Rzijmie o Turčých na obecniym řniemie gednano bylo. W Boleřlawi 1518 Mikulařs Klaudyán. ve řtverci.

114. Mikulařse Klaudyana zprawa a naučenie zienam tiehotnym : a Babam pupkorzeznym Netoliko prořpieřřna ale take potřebna. Pod tím: řřřt ostrva se dvěma řůřema jest označen literami N. C. Kněžka v řtverci řignaturou *a* do *f* po řtyrech řistech; mezi textem jest dvoumeciřma obrázků na dřevě děti a porodní řtolici předřtavujřcích. Ku konci: Tlačeno a dokonano w Boleřlawi mladem nad Gizerau. Letha řč. po Pařnařři řtech Dewatenacteho. přiř Nowem lethie. Jest to prwni babická řiřřěná kniha w řeském jazyku, jeřřřto řpisowatel i řiskař byl Mikulařř Klaudian lekař boleslavřký. Exemplář v uniwersitní knihovně v Praze.

115. řepřanie toto včřřenee od Bratřij řarřřich wřemzto se wyřpřřage o mnoheem pokuřřenij. Počne se wgmenu paře. řceř. Pod tím arabeska a pod ní A. Na obrácené straně: Počřna se předmluva na řpis kteryz wybran z řpifu. kteryz včřřnyli Bratřie řarřřie wřřem wěřřnym w Gednoře. podle

tehdayssich přičin o Pokussenij rozličnem. Na čtvrtém listě: Počína se zprawa p'prawy k pokussení. Na obrácené straně listu druhého, archu c: Tuto se počína zprawa o rozličnem Pokussenij. A tak to běží beze stran se signaturou dole od A až do N po osmi, O deset listů. Inicialky v této knížce jsou velmi ozdobny. Na předposledním listě obrácené strany: Skonawa se spis o rozličné pokussenij y o prziprawie proti-nemu. y o rytierstí a bogi duchownim k wizezstwi Wybran z spisu kterýž byl wcziněn w pokussení Leta pañe Tifycieho Pietisteho Defateho y Imprymowan. A že toho času mnohe p'cziny byly k rozliczne' psanij a dotykane k nap'wie mnohych wiecej. kterež podle možnosći gfu s wielkší strany napraweny Buď strany zprawcuo. rzaduo. obchoduo. bytuo. žiwnostij oć Acž nedostatkové wždy p' lidech lidštij przihazegij se. wssak což możnee proti nim se wstrziecz gde. Tau pzičinú spis tento nenie naskrze flowo od flowa položen Než to sepsano z toho spisu gešt coby lidu božimu przigatemu k swiedectwie wiery sprawednosť božie w smluwie a w polwieceni dalo vměnie. znati powołanie a prawe rytierzowanie. kdogitij koruny blažene &c. Dokonan Letha pañe. M.ccccc.xxi. Na den pamětny We čtvrtek Zygmunda krale A tehož leta przí s Bartoloměgi wmladé Boleflawi nad Gizeru wytisťtiě gt — pod tím: Girzik Štyrsa. — Na obrácené straně Štyrsův štít v černém poli. Unicum u mno.

116. Odpowied na Spis w Nowě wydany od kněze Mikulasse stararze wswate^o Petra Naporzičij wpraze. Leeta Patnacłisteho dwamezcietmeho — V Museum.

V pěkném rámcí nahoře mezi dvěma hlavami štít Štyrsův, dole mezi delfiny prázdný na dvě rozdělený štít. Na druhé straně začíná: Bratrze mily &c.

V oktavu A. B. po osmi listech bez závěrky.

Jest to odpověď bratra Lukáše na spis mistrů pražských skrze mistra Martina o bludech pikhartských, kterýž spis mistři tisknouti a kazatelům čisti dali. V Museum.

117. Spis této o Puowodu y o prawdě knezstwie trogieho . y o wssch zřizených příslusnostech wpožíwani po-

radně učiněn gt wegmenu paně Impressu in recaciori Bole-
slawio. V ozdorném ramci, v němž dole štít Girika Štyrsy.
Na druhém listě: Przedmluwa na spis o Puowodu kniez-
stwie &c. Na třetím: O Puowodu a zakladu Knězstwie
wuobetz &c. V čtverci od a do o po šesti, p osm listů,
poslední prázny. Ku konci předposledního: Konecz sepsanie
dawniho od bratrzij o knězstwi . a z gednomyślności wy-
danie k Imprimowani. Leta paně Tifycieho Pětisteho xxij.
A tehož leta wštedu po .S. Trogicy wytisťšeno — a pod
tím: Girzik Štyrfa. V Mus.

118. O Puowodu Cierkwe swate . wprawde swattości
gegje. A teož y o Puowodu Cierkwe zloŝtnikuow. Apritō
o Puowodu ŝluh y wduo obogie cierkwe A tak y o ginych
wiecech Spis této učiněn geŝt wegměnu páně amě — V témž
rámci jako předešlý. Na druhém listě: Počina se Předmlu-
wa: Na třetím: O Puowodu Cierkwe Swatee. — Na obrá-
cené straně sedmého listu archu E: Skonawa se wyznanie
wiery o cierkwi.s — a na osmém: Przedmluwa o zloŝti
ŝluh Cierkwe — na obrácené straně iij: o Puowodu ge-
dnoty bratrŝke pđmluwa — na posledním listě ku konci:
To až potud buď o Puowodu gednoty Bratrŝke . y řadu
knězŝkeho přiniij. Letha . M.ccccx. — Jan Šlerka dal
tuto knížku přetisknouti v Kralovci 1761 v panowani Moz-
kewskem. Viz Jungm. Lit. III. 154. V Mus. a u mne.

119. Spis doŝti činici tomu proč při přigimani k ŝwato-
ŝtem zawazkowe děgi se. Ve čtverci A osm listů, B deset,
poslední prázny. Ku konci předposledního: § Letha páně
oć xxij. wpátek před Swatú Lucij § pod tím: Girik Štyrfa.

120. Spis tento Otazek trogich Prwnij yako Počinagi-
cých Druhé proŝpiewagicých Třetie dokonaleyŝich . totiž .
Dětij: Mládencuo y Zmužilych v wieŝe křeŝtianŝke gedine oć.
V ozdorném rámcí. Na druhém listě: Předmluwa na otazky:
na třetím začíná rozmlouvání: Co ŝy ty : Rcy Stwořenie
božíe &c. Na listě Bij: Skonawagij ŝe otazky dětinŝke
prwnie: — na obrácené straně: Předmluwa na druhe otaz-
ky — a na obrácené Biiij: Počinagi se otazky druhe dětij

krztěnych w gednotě . a rozumu wmladostu nayniž dwanaćti let došlych. — Na obrácené straně devátého listu archu D: Skonawa se zprawa podle otazek druhých s odpovědmi zřizeneho spašení dětíj krztěnych a k potvrzení postawených — desátý list jest prázen, a na prvním listě archu E: Předmluwa na třetí otazky: — na obrácené straně: Počinagi se otazky wětšie — a to běží až Piiij, jehož obrácená strana prázna, a na následujícím listě: Wyběrek z otazek přispášení pořadnem proč two oddělenie gest — na konci sedmého listu archu K: Dokonany gfu otazky podle pořadku troge . totiž . menšij . wětšij a naywětšij Tež také po dokonáníj týchž otazek položen wyběrek z týchž otazek připořadnem spašení pročby swe odděleníj bylo od cierkwe řimlkee y ginych oć A take otazky přizřizenem spašení strany stawuow . řaduow . wěkuow . powah . žiwnoštij . obchoduow oć. A to leta páně Mccccxxiiij. we Čtwtrek po wšlech Swatých wegmenu páně amen: Dva wodní muži drží Štyrsův štít, pod ním: Georgius: Kniha jest ve čtverci, A, B, C po osmi, D deset, E—J opět po osmi, K šest, L—R konečně také po osmi listech, tedy 132 ane 133 jak posud počítáno. Druhé vydání 1524. Oba 119 i 120 v Mus. a u mne.

121. Spis tento genž gest počtu wydáníj Nayprw o mocy swěta . o puowodu y o přičinách zřizenie gegieho y o pŕwdě gegie wnowem swědectwi, pokud a wčě zamezena ku požiwanij gest neb nemie. Potom pak podobně též y o přifaze. oć § V devíti řádcích do klínu. Na druhém listě: Předmluwa na Spis o Moci swětłkee — Na čtvrtém: Počina se počtu wydanie z smyslu o mocy swiětłke . o přičině y puowodu zřizenie gegieho. — Na listě Hij: Konecz počtu wydáníj o mocy swětłkee: — na druhé třetině listu toho: o Přifaze — což až do konce běží a na posledním listě ku konci: Spis tento gest počtu wydání o Mocy swětłkee . a tudiež y o Přifaze. dokonán gest Letha paně Mccccxxij w Sobotu před Swatau Mařij Magdalenau A wytisštěn Letha oć xxiiij. w Sobotu dne swateho Walentina na Podolcy oć — obrácená strana jest prázna. Ve čtverci od A až do J po osmi listech. V Mus. v univers. bibl. a u mne.

122. Spis této o pokanij Nayprw coby to wfobě nespo flowo pokanie. Potó o puowodu pokanie Potom o zakladu pokanie Potom o rozdielu pokanie Potom o poswatnem pokanie padlých od něho podle swědectwie pijšem swatych oć. V pěkném rámcu, v němž nahoře 1523 a pod tím VERITAS ODIVM PARIT u spodku VERITAS VINCIT. — Na druhém listě: Předmluwa napsis o Pokani. — na třetím: Co to wfobě nese flowo pokanie. — Na posledním listě: q; Dayž pan buoh tomuto spisu své požehnání. neb gest psán z welike litoſti těch genž přiněm blůdie mnohotwárně náprawě gich Apřán z kázanie to^o kterežse dalo w Boleſlawi w neděli maľopuſtni. a základ se posluhačom položil poſtu, aby oněm piſma mohli ſnáz ſlyſſeti a wýklady gich:

Jenž dokonán gest Leta Tiſicyho pětiſteho dwacateho prwniho w patek předſmrtnau neděli Leta pak páně Tiſicyho pětiſteho dwacateho třetie^o w ponděli po ſwátosti wytiſtěn gest na Podolcy: — pod tím: Giřik ſtyřſa. — Ve čtverci od A do G po osmi liſtech. V Muſ. a u mne.

123. Tento ſpis o maňželſtwie wčiněn gest wegmeno páně Wněmžto poſlaweno gest Naiprw coby bylo maňželſtwie Potó coby byla ſwátost maňželſtwie Potom co potrebie mieti p'd maňželſtwi y ſwátosti Potó co potrebie gducym k maňželſtwie y k ſwátosti Potom co potrebie k pożywanij maňželſtwie y ſwátosti. až do konce §

Na druhé straně: Předmluwa na ſpis o prawdě maňželſtwie y ſwátosti.

V oktavu od A do H po osmi, I poslední má deſet liſtů. Na konci: q; A takſe ſkonawá ſpis o ſtawu maňželſkem y strany pſwdy maňželſtwij y ſwátosti. kterýž po čaſtích ſwých od dawnich let podle gednomyſlného ſwolenie k zpráwě mezy bratřimi zpſwcom wydán byl A potom ſhromáždem a ſebrán Leta dolegi pſaneho. krom zpraw a pſyluhowani ſpowědlnikom a kněžim přyležicých A nynie ten týž w krátkosti ſhromážděný wſem wuobetz maňželom z přičiny w předmluwě položené wydán Súzen pak od bratřij ſtarſých y ſepřán byl Leta páně Tiſicyho pětiſteho Dewate^o

Wydán pak k Imprymowání Leta páně Tifcy^o Pěšitého Trimožcytne^o Impresforowi w Bolešlawi mladem. oč. V Mus.

124. Odwołanij odpadštwij Příklad a nawracenij se od Antykrysta. Bez udání místa. V Indexu jest rok 1523 udán, dobře-li čili ne?

125. Spis o potřebných wiecech křesťanských, kterýž geš od některych kňěžij Prazských wydany, proti wystawowanij swatošti tiela Krystowa w Monstrancy. Opíet giny že mšse nenij obíet. Giny kterak Krystus gť podštatniegi w človieku dobrem miloštij swu, než w swatošti oštatnij. Opíet o poswiewcowanij tiela a krwe Panie že ma byti yazykem rozumnym. Po obou stranách kalicha na titulí stoji slowa: Bibite ex eo omnes wadíje se o to podnes. Potom štit Gířka Štyřfy. 1524. V Mus.

126. Odpis ,pti održenců genž se malau štrákú nazýwagi na Spis wydany pod gmeně kalencowý ,pti spífu omocy zřizene šwěta wydanemu od Bratřij — V prostřed listu, na obrácené straně počíná text, postavíme zde všeočky nadpisy tohoto spisu: Odpowěd na spis kalencow proti spífu o mocy zřizene šwěta wydanemu od bratřij. Na předmluwu odpowěd. Počinagise odpowědi wdostí činěni Nayprw ,pti puowodu mocy z hřiechu adama. O služach božich wmocy šwěta. Odpowěd na duowody pijšem swatých. Odpowědi na hoynu šprawedliwoš. O Přisaze odporom došti činěnie. O Puowodu oblaštnosti održencuow genž malau štrankau se nazýwagij. knimž se tento Kalenecz připlichčil. Wypowěd a šwolenie šněmu brandyškeho w horach: O puowodu nešnazij potomních ý zrocenie některych. Zprawa pšana na haniení gich od bratřij: Ktémuž list knim pšany od bratra Matěge s bratřimi došti činiecy položiše. (Naučení) Bratr matěj s bratřimi. o Puowodu gich neřadneho wyzdwiženie řadu: O zprawě wypowědi o Mocy šwěta podle kterých powah šlušfnych měla dawana byti: Zprawa předloženy wuobec. Zprawa zprawcuom w zemských wěcech. Zprawa panom wyššim neb nižšim. Zprawa wřednikom. Zprawa dwořakom komorníkó služá očijs. Zprawa přirizeni a všta-

weni wřednikow y praw Y při wwozeni obyčeguow. Zprawa přičiněni třeštanie: Zprawa Konšelom Rychtařom: Zprawa gducym kfaudu: Zprawa Swědkom. Zprawa při přifaze: Zprawa laudcom při přiludku kšmrti: Zprawa na wognu gducym: — Signatura jest jen dole od A do G po osmi, H deset listů, poslední prázdny. Ku konci: Skonawa se wyfšanij z zpraw bratrských wšředu před obřezáním páně Leta patnactisteho xxiiij^o. A tehož leta wfobotu den památky fwate Nětistě panny wytistěno spolu při odpovědi Kalencowě: Na Podolcy. Pod tím: Giřik Štyrsa. Ten i 127 v Mus. a u mne.

127. Spis o Spřwedliwosti podle rozličných pměnitelnosti a rozdieluo Tež y o spřwedliwosti z wiery coby byla a skrze co gie dogiti mieti vžywati A zni k nadiegi prawee pfigiti nepochybnie k żywotu wiečne — V ozdobném rámci. Od A do M po osmi, N i O po šesti listech. Na listě L po polowici listu: s Korygowano y přepřano: Leta páně: Tifycieho Pětisteho Dwadcateho Třetieho: Obrácená strana prázdna, a na druhém listě beze všeho titule: Předmluwa na spis o lásce. A běží až do litery O čtvrté, kdežto na obrácené straně u prostřed stojí: Toto o lásce nayprw kázáno bylo wkázani k sluhám a k zpřwcom lásky Leta páně M ccccc xxiiij A tehož leta kupaměti y seřpáno A dokonáno wfobotu napamátku štětie fwateho Jana křtitele: — pak něco níže: Wytistěno pak gest: Wautery před Swatym Giřim napředmiešti Bolešlawě mladého nad Gizerau: A to Léta páně . Tifycieho . Pětisteho . Dwadcateho čtvrtého — Pod tím dva vodní muži drží štít Štyrsův a pod ním: Georgius:

128. Nowy Zakon. Na druhém listě krásný dřevoryt přes celý list: u prostřed narození páně, pod ním obřezání, nad ním vskříšení, po stranách rozpětí a v rozích znaky evangelistův představující. Na obrácené straně: „*Předmluwa impresorowa*“, a poněvadž i pro filologii i pro bibliografii důležitá jest, vytáhnem z ní znamenitější: Mnozí a rozličníj wykládali sú text litery nowého zákona z latinského w český yazyk . ač negednostayně . neb gich wykladowé w slowijch některých se rozdielnie kladau s umenšenijm neb s promě-

nami neb s přidáním flow. a ač nedostatky magij. wšak ne tak příliš škodné. a mnoho také y pijsaři sešlo. že přepi-
 sugijce neškorygowali. a gedni po druhých pijsijce. welmi
 pozmijsli wgijsmanim neb přidáwanim. takže giž nebrzo exem-
 pláře českého bez nedostatku náramného nagitiby se mohlo.
 ani kterého by se s latinským sgednáwal. a to stalo až do
 Imprymowanij plzenskeho a ginych. kdež yakž tak z těch
 prwnijch exempláfuow dělali bez škodnych nedostatku
 wiefe Než když Imprymowanie začata w Praze w Hory w
 Benátkách z exempláře wčiněného nepodlé wýkladu prostého
 flow latinských tak yakžby w sobě w literě zněla. ale podlé
 rozumu a smyslu daného těm mnohý řečem. zwlašt w Epi-
 stolách swate^o pawla a wginých. wnichž nebrzo textu litery
 nagdefs. než místo textu (smyšl a rozum. (o by p^řwý lidský)
 položili kterýž se přigijmá za flowa božie. a wtom gešt ná-
 ramna nevsta a krziwda pijsmu swatému. a wgma y přidanie
 proti zápowědi škodliwé a zkáza pijsm swatých. a změnění
 wiery &c. — Než cožfe pak tkne Cztenij Ewangelist. a
 zwlašt swatého Jana čtenie. tu wěc diwná odkud tu smilost
 wzali. že w Benátkách Imprymugijce, biebie w českem ya-
 zyku. až y zákon nowý. to flowo biesfe, pměnili. w bylo.
 neb. byl. A že to nemalá wgma prawdy gešt. neb biesfe w
 yazyku latinském slogij Erat a gešt preteritum imperfectum.
 sed Fuit est preteritum perfectum tantum: Totiž to flowo
 biesfe. gt wětz času pominulecho nedokonalého: Ale to flowo
 bylo neb byl. gešt wětz toliko času pominulého a dokonalé-
 ho. ale nenie pominulého a nedokonalého. y nemá wyloženo
 býti na čas pominulý dokonalý ale na čas pominulý nedo-
 konalý. A kdož tak wykládá biesfe w byl neb w bylo.
 pměnu náramnú bytu a bytnosti čynij. byt a bytnost nedoplněnú
 w doplněnú proměniuge. a křiwdu y glistotě prawdy A pro-
 tož ten nedostatek má w tomto Imprymowanij kdežkoli na-
 lezen bude naprawen býti &c. Pak na druhém sloupci listu
 pátého: Zprawa tabule wniz položeno frownanie Ewangelist.
 Na osmém obrácené strany: Počínafe Epistola swateho Je-
 ronyma pšana kdamazowi papezi na čtyři ewangelisty. Potom

na listě bij: Předmluva Swateho Jeronyma ná Zakon nowy: na iij b: Předmluva Swateho Jeronyma na čtení Swateho matauffe — a níže: Gína předmluva tohož — a pak: Zpra-
wa — a teprv na šestém listě v rámci vinoucí se stužky, na níž jmena praotců Kristových vyryta jsou: Knihy rodu gezu křista &c. Text evangelií běží až na šestý list s do polovice prvního sloupce, kdežto stojí: Skonawa se čtenie. S. Jana a tak porząd wšech čtyř Ewangelií: druhý slou-
pec zůstal prázdný. Na obrácené straně: Předmluva Jero-
nymowa na Epistolu. s. Pawla k Rzymanom. — Pak na obrácené straně pátého listu archu pp: Skonani Zakona no-
weeho. Podle pořádku čtvera rozdělení totiž čtení čtyř Ewangelií Epistol Kanonyk a Zgwenij. Kterýž vytiskněn št s Mnohu p'cy. we Czwrttek p'dkřizowú Nedělij Skrze mne Gířijka Słtyřu w Mladé Boleřlawi nad Gizerau na Hoře Kar-
meli: Léta M. ccccc xxv- šestý list jest prázdný a po něm následuje „Registrum“ znamenáno dole velikými literami od A až do D. a na předposledním listě na druhém sloupci červeně: Skonawale repiřtrú. nayprw na čtení a epistoly nedělníj. potom na řechy dni. potó na řwatky apofftolske y gíných řwatých a řwětic onichž řwědectwij w piřmó řwatem potom pak naypolleze teež o řwatých a řwěticích wuobetz —
Obrácená strana i poslední list prázdný. Tak tedy jsou a až do z: potom aa až do nn po osmi, oo i pp po řesti, dále velké A, B, C po osmi a D jen řest listů, tedy 338 listů we dva sloupce po 28 řádcích. I zde pan Hanslík prawi, že mimo uniwersitní exemplár, kterémuž titul i a iij chybí, řádného známo není. Já som ale opatřil Museum úplný exemplár, a z knih nebořtíka peruckého řarře druhý úplný jest nyní na Strahově. Také není v něm květovaných ini-
cialek ani malých dřevorytů krom námi náhoře uvedených. Viz také Monatschrift d. vatrl Mus. 1829. str. 436.

Litomyřlské tisky.

129. O bogi duchowniego Geruzalema s Babilonřkymi.
w Litomyřli 1507. w osmerce. Pawel z Mezyrzicij.

130. Rozmlauwanij ducha člowiečijho s dušij o připrawě k smrti. w Litomyšli 1507 v osmerce — u téhož.

131. Epistola Cypriana M. o Záwišti a Nenawišti. W Litomyšli 1507 u téhož v osmerce. Na hoře Oliwetšké. Tak se jmenoval vrch v Litomyšli, kdež druhdy praemostratský klášter stával.

132. List od bratřij na rathauz.

Vrozenym panuom Statečnym wladýkam Mudrym a opatrnym iňštíanom Y wšsem wuobetz

V malem oktawu od A do G po osmi listech. Ku konci:

List tento Odbratřij. Gešt dan Na rathauz Wštarem měštie prazskem Panu podkomořiemu Y wšsem panuom A auředníkô Duchownim Y šwětskym. Od krale geho milošti wštanowenym K naprawenij tychž Bratrzij oč. Na den šwateho Jana milacka Božie°: Leta od Narozeni Paňe. Tifycie° Pietište° Sedmeho — Exemplár u mne.

133. Prwni cedula bratra Ššimonowa Kteruž pšal Panom štarššim Hranicškim. W ktereyž se zprawuge kratce O Rzaadu kňežštwie šwecho:

V malem oktawu od A do M po 8 a N 4 listy. Ku konci q; Ššimô zp̃wce Zboru hranicke°:

Tito odpišowee Daali šu se Letha Paňe Tifycie° Pietište° Sedmeho — Exemplár u mne.

134. Odpověď Doktora Augustýna.

ZNamo buď wšsem: že Jakož šme. krali geho milošti pšali listy dwa oč. —

V malém oktawu od A do G po osmi listech. Ku konci:

Konetz wpatek przed božim křtíenim. Leta Paňe Tifycieho Pieti šteho Wšmeho. — Exemplár u mne.

135. Maffea Wegia Landenskeho poety welmi šlawneho k Ewštachiowi na knižky šwe o prawdě předmluwa. Na konci: Škonawagi se knižky o rozmlauwanij Filaleta s prawdau. Na hoře Oliwetške 1507 Pawel z Mezyřičij. V dwańácterce A až Dij.

136. Prokopa rodem z Gindřichowa Hradce otázka šlusišiji křěštíanom mocij šwiětškau newiernee neb bludne

k prawe wieře prinuowati. V osmerce, náleží bezpochyby sem.

137. Knižky tyto sepsal Mistr Jan Hus proti kniezy, kterýž pravil — že Hus horšly než který Diabel. 1509 per Paulum in monte Oliveti.

138. Sepšani toto Offesti bludich Mistr Jan Hus Položil wbellemě nastienie

Obrazek na dřevě v kathedře píšicích Husa. Na druhém listě: Počinagi se kniežky Offesti bludiech Mistr Jana bufa Ktereež skrzenieho. yakož pak y ginde sam připomina. popřany su. w Praze. w Betlemě nastieně. Kteráž dodneřka trwagij.

V oktavu od A do F po osmi listech. Ku konci :

Skonawagij se kniežky. giž napřed ržecene Ktereež mistr Jan hus wypřaw. z písem swatych. Wstaré miestie prazdkem Položil a neb napřal w Betlemie nastienach. Aby knieže widutz Takych bludow se mohli warowati A lid pŕwde božie včiti: To Rzimane wiewa. Jakož mistr kuposledku připomina. Pokauřeli se. aby to bylo zbořeno a zkaženo Ale nemohli A wřlak wždy dowuole božie trwagij y ta popřanie. A pakliby se komu nezdalo wiefiti: gdi tam a přeči

Impřřum per Paulů in môte Oliueti. Anno domini Millesimo ccccc x. V Museum skvostný wřtisk.

139. „Přanie bratrřka“, w kterýchž oznamujř přičiny z řtrany nedostatků jednoty této wzbuzujřce so i wřecky, a napomínajřce ku pokání a k opravě (pod vlastní abc A—K iij Vřtisknutý w list psaný bratrřm w pokuření.) Impess. per Paulum in monte Oliveti A. d. 1510. v 8ce.

140. List přany bratrřjm w pokuřenij 1511. v osmerce. Na hoře Oliwelske řkrze Pawla Mezyřicřkeho. Na konci: Skonawa se list přany bratrřjm w pokuřenij řasu tohoto: totřž leta Kryřt. 1504, kdyř řest bratruow řpalili u boru paně řřwamberkowa, w pondělrij po wřřech swatych, kterýž hned po řěch yako bratrřj řarřřij napřanie vřřinili o pokoře a pokuřenijch atd, U moravských stawů exemplář bez počátku

od listu A osmého. Jafet uvádí v hist. br. na listě 104 Spis: Napomenutj w pokuſſenj tiſt. r. 1508.

141. Počina ſe naučení. prawee modlitby. s wykladem Na modlitbu pana gežiſſe Kteruž račil k žádosti včedníkow Wiſſem wiernych wciřkwi. s Y kařdemu vdu wydati k Modleni.

V malém oktavu od A do G po ofmi a H čtyry listy. Ku konci:

Imp'ſſum per Paulū in mōte Oliueti Circa Solempnitatē Aſcenſionis Criſti Anno Eiuſdem M ccccxij.

142. Odpowied bratřij na ſpis, kterýz včinnē geſt a wytiskowán w Praze proti bratřijm. V osmerce A až N bez mīſta, nejſpīſe v Litomyſli.

143. Spis bratra Matiege Pauſtenika Kterýz tu wpraze odněkolika leth w Příkladnoſti žiwota ſweho gfa Slowo zakoná božíeho zgewně ět kazal Včil a napominal oč. Adminiſtratorowi miſtru hawlowi s žádostí ſpařytedlného dobrého ſepſaw. do Tyná naſſaru poſlal. Miſtr pak zlec za dobre nawracugic Matiege hned y s poſlem. doſſatlawy wřadil A to ſe ſtalo w Sobotu p'dřetij Nedieliř wpoſtie Letha oč xxv.

Obrázek dřevorytina.

V malém kvartu od a—b po čtyrech liſtech. Ku konci: Dan w Praze. w Sobotu přetřetij Nedieliř w puoſtie Letha Spařytele naſſeho. Tiřycieho Pietiřſteho Pietmezcietmeho: Matieg Nehodny Slauha Bozij: — unicum u mne.

144. Dyalog připrawy k ſmrti. Na liſtě Aij: „Předmluwa“ v pěkném rámcí; na pátém liſtě obrácenē ſtrany: Počina ſe dyalog Przipřwy k ſmrti Nayprw opřičinach zuřfanie: Ka. 1 — vřeho XVI kapitol: na poſledním liſtě ku konci: Skonawa ſe Dyalog. to geſt Rozmluwanie Duchá s Duřřij. Jakož napřed dotčeno prwe Imprimowany: Leta panie Tiřycie^o pětiřteho ſedmeho: Potě pak nařtawagicie^o čalu Mornieho Kobnowenij Přetře wzat. s Korygowan a zpřwen y take k ſnadněgřřie s Rozumění doplněn. Leta paně Tiřycieho pětiřteho dwadcatē^o: A dan geſt křiřřtění —

pod tím Paulus olivecensis: Ve čtverci A až F po osmi G šest listů.

145. Wyklad na Modlitbu paně. Kdež y prwee W položenij kratčiem Jakož předmluwa oznamuge Wytiskowan ět: Aže tentyž Zprawen y doplněn k širšiemu a pořadnějšiemu wyfwětlenij A to s duowody pijlem Swatych y Došć pilně Korigowanych * V devíti řádcích do klínu sázených. Na druhé straně obraz Krysta v zahradě se modlicho a učedníků dřímajících. Na druhém listě „Przedmluwa“ v pěkném rámci. Na třetím: Poczina se Spis o Modlitbie Rozdzielně Položeny počastkach s Duowody písem S. Ve čtverci od A do K po osmi listech. Na posledním listě: Skonawa se zpřawa obecna y s wykladě oblaštinnim na Modlitbu paně. Leta od narození pana Krysta Tifycieho pietisteho dwacate^o Wneděli małopuštni rano w hodinu defatu: a Imprimowano tehož leta: pod tím: Paulus olivecensis: obracená strana prázna. Ve čtverci první vydání 1512. V Museum.

146. Spis, w němž se poklada Nayprw došti činění tee otazce Proč křesť mezy Bratřimi posluhach rzimske cierkwe bywa přísluhowan w gednotě Bratrské — q; Druhe poklada se došti činění wfšem odporom proti tomu — Tato slova vzata jsou z konce knihy, poněvadž prvního listu nemá a hned Aij v pěkném rámci: „Przedmluwa“ počíná; na třetím listě: Příčiny opietowanie krztu tyto lu — a tak běží text od A až do H po osmi listech. Na posledním stojí: Až potud Spis tento kterýž prwe W bělee tištěn: Y take což korektěgi byli mohlo sp'hlednutim Imprimowá gešt oč. Leta panie Mccccxxi — Pod tím Paulus olivecensis:

147. Spis Martina Lutera Z Rzečy niemecské w Czecku přeloženy W niemž vkazuje Co se mu při Bratřiech zda zaprawee A co zapochybnee: A to zpřičiny Otazek dietiňskych W Jazyku niemecské wydanych Dotykage y spisu Oprawdie witiezno Lukášem poslanecho: * Zwittemberka: Leta od narození Spasýtele našeho Tifycieho pietisteho Trimezcietne^o: Wčem luter Bratřie netupi Chceli kto znati Musy wgeho pšanj Prawdie miješto dati — V pěkném rámci, na-

hoře ve štítě sasko-volenecké meče, dole saský znak s rovným šourem. Na obrácené straně Luter při pultě píšící, jemuž posel z Čech psaní podává. Nahoře v černě bílými literami: Martin. luter. wittenberky. kazatel. Na druhém listě: Mym milym Panuom a Přateló Bratřim gmenowanym Walděstij. w Czechach A w morawě Milost a pokog w Krystu: A, B po šesti, C čtyry, poslední prázen. Ku konci: Paulus Oliuecenfis: V Museum a u mne.

148. Odpowed Bratrzie Na Spis Martina Luteru. kterýž Německý yazyké včiniw wetisknuli dal W němž oznamuge Co by se mu při Bratřiech widělo zaprawee A co wpochybnosti neb w nefrozuměni Načež mu zase zprawu podlee pisem swatych slusnu čynie * z Czech a z Morawy Leta od narozeni Spaslytele nasseho Tifycieho pětišeho Trimecietmecho Chceli kto co Bratřie Luterowi pislij wěděti Ten sobě newaž kaupě knížky tyto p'hlednuti — V ozdobném rámcu nahoře ve štítě kalich, dole andilkové drží český i moravský štít. Na obrácené straně dva bratři ve zboru hledají v knihách. Dole na černé půdě bílými literami: Wyhledanie p'wdy zakona božieho — Na druhém listě: Bratrzij Staršij. z Czech y z Morawy Ofwieceeemu Doktorowi Martinowi Lutherowi do Wittenberku: A až do G po šesti, H čtyry listy. Na posledním: Transcriptum Emendatūq; Anno domini Milefimo quingentesimo Vigesimo tercio. Finit quam festine sferia tertia Ante Johannis Baptiste: Et Impressum est Eodem Anno sferia quarta post Exaltacionis Crucis: — Pod tím — In Monte Oliveti: V Museum a u mne.

149. Spis welmi vžitečný a Potřebný o Stawu swo bodné a Mnaželkem Počina se stiaště: Leeta Patnactišeho Trjmezciatmecho :

Krásný rámeček okolo: Sireny drží štít podobný k Štyrsovu štítu nahoře, dole mezi delšiny na štítě český lev.

Na druhé straně: Předmluva na Spis Ostawu Swobodnem. Na třetím listě: Poczina se Spis ostawu Swobodnem.

V oktavu od A do O po osmi listech, poslední dva jsou prázdný. Ku konci :

Anno christi Millefimo quingentesimo vigesimo secundo. feria tertia post Lucie finit quā festine Hora xiiij: et Imp'f'f'a Circa ferias pasce Anno oc. xxiij.

Oliwecensis. V Museum krásný výtisk.

150. Odpověď Na spis Kalencio Kterýž přilís hanlivě a nekřesťánsky Swymi nepřými/ bez bázně božie naplnil: W němž všlecky napořád potupuje y odsuzuje na zatracení směle A to naywietz Bratřie a Lukasse zegmeena Na něžž Slušný od pis gemu Zase čynij Zboleslawě: Leta od narození spasytele našeho Tifcieho pětistého třimezciatmeho Ktoby chtěl Kaléce s odtržecy poznati Musylby tyto Kniežky koupě čietati: — V pěkném rámci. Na obrácení straně: Odpověď Bratra Lukasse Napsis Kalence nožieře. Kterýž gest na Male straně w Praze — A, B, C po šesti listech, poslední prázen. Na konci: Pfan y dokonan Spis této/ odemne Lukasse staršie^o mezy Bratřimi . wboleslawi . Leta paně Tifcieho pětistého třimezciatme^o w Sobotu před s Trogicij — níže pod tím — A wytisťěn ět teehož Letha/ we čtvrtek po Swate Mařie magdaleně: To nyní za odpověď Kalécowi — pod tím — Oliwecensis: V Museum a u mne.

151. Kniežka tato gest o grunt wiery obecne křesťianske s gíftymi duowody proti odporom Antykřistowym wydana od Bratřij. 1525 v osmerce 24 archů. Na konci: Oliwecensis.

Bělské tisky.

152. Prenostyka z tee gestto latinským jazykem w Normbergku gest wytisťiena. W Biele 1519 ve čtvrtci 1 arch. Na poslední straně jest tiskařův znak aneb jeho štít viděti. Mezi dvěma na kříž postavenými meči stojí na hoře i dole kroužky, nad přilbicí: WoL. Z. MNI. t. g. Woldrich z Mnichowa. Exemplář u mne.

153. Przentěfena a mnoho prospieffnaa knieha Erazyma Roterodamskeho o Rytierzi Křesťianskem. se wšliem dostatkem w Czeffinu przeloziena. A s wykladem y wšleho toho

coz w nie se poklada neomylnaym Prawidlem bedlijwie wytisniena:

Obrázek na dřevě sazeče s kason i tiskate s presem představující, v něm nápis: p'la Vldricianá. Po titulním listu:

Vrozenemu paanu/ panu Janowi Sfpellowi z Janowitz a na Bezdezy Woldrich Welenky z Mnichowa/ pozdravienie. na 3¹/₂ listu. Ku konci:

Dan w Biele ten Vtery przed radoftnau lidu Krzeftianfkeho Pamatkau Narozenie pana nafteho Geziffe Kryfta. Leeta teežo Porodu Patnactifteho Dewatenaczteho. Pak „Prawidlo smyfluo powffech tiechto kniehach“ na 3¹/₂ listů a pak text na cxi listech. Ku konci: Dano z klafftera Bertynitzkého. Letha od narozenie Kryfta pana Patnatztifteho Prwnieho. Pak následují na nepočítaných arších od w do s po 4 listech Wyklady. Ku konci: Skonanie tiech wykładuow/ k nimž y poczet widelo mi se przidawati pro snadniegffí nagitij &c.

Wytisnieno w Biele nakladem a: peczij . Woldricha Welenfkeho z Mnichowa. Leeta wfeleneho Bozftwie Tifycieho Pietifteho Dewatenatzteho . tu Sobotu przed swatym Tomafsem Apofftolem Kryftowym. Ex. v univers. i u mne.

Procházka těchto výkladův nepřetiskl, ani o nich žádné zmínky nečiní, snad v jeho exempláři jich nebylo.

154. Sepfanie duowoduow z naygiftčijch pijsem fwiedectwij obogijho y praweho rozumu gijch o klanienij a klekanij před swatoftij tiela a krwe Božie. W Biele 1520. Woldřich Welenky z Mnichowa.

155. Rokowanie dwu ofob Paffkwilla a Cyra: Paffkwillus pro Rzimfkeho dworu nerzady z Rzima k swatemu Jakubu putowali magic s Cyrem na cestie setkal se. W Biele 1520. Ve čtverci 9 listů. Z latiný přeložil Woldřich Welenký.

156. W tomto Sebranie ofechto wiecech porzadně se poklada Spis wtipny Marfyllia Ficynfkeho Kterak Prawda k Kardynalu Ryarowi přiřflla . o vrzadu Kardynalfkem wf-

prawugicy mu/ a yaky by měl Kardynal byti včecy ho.
 Dwanactera sprawa boge Křestianskeho . od Jana Piky Hra-
 biete Mirandulanskeho . mierne wypřana. Dwanacztera zbroy.
 Rytierzſtwie Krzeřtianskeho. od teehož položena

Dwanacte powah prawie milugicyho/ kterežto wřlecky
 k milowani prawemu božřkemu obratzugi. fe.

V malém kvartu A. B. po čtyrech listech. Ku konci:
 Wyloženo a Wytřřřřeno w Biele . ſkrze Woldřzicha Welen-
 ſkeho z Mnichowa. Leeta od narozenie Syna božřieho. Třř-
 cieho Pietřřřieho Dwadtzateho. Exemplář u mne.

157. Kratochwilni ſpolu y vzitečni Liřtowiee a řaloby
 Chudych a Bohatych/ przed Saturnem na ſebe odmiennie
 tauřiczych/ od Lueyana Rzetzkého mudřce duomyřlnie po-
 přanie/ a w Cžesky yazyk w nowie přeloženie.

Obrázek na dřevě.

Na obráceně straně titule: Przedmłwa.

V malém čtvrci sedm liřřř A. Bii. Ku konci: q; Wy-
 loženo a wytřřřřeno w Bielee . od Woldřzicha Welenſkeho
 z Mnichowa . ten čwřrtek przed Hromnicemi . Letha paře
 Třřřieho Pietřřřieho Dwadtzateho. Ex. u mně.

158. Spolu rozmłauwani řwateho Petra Apořřřtola . a
 nayřwatieğřřieho Julia druheho Papezie. A teemuz přřporodu
 daneho Angela buď zleeho neb dobreho. O mocy Cierkew-
 ni . a teež Cierkwe hlavie

Wnowie wyložieno :

V malém kvartu od A do F po čtyrech listech. Ku konci:
 Wyloženo a wytłacženo ſkrze Woldřřzicha Welenſkeho z
 Mnichowa . Leeta Kryřřa pana Třřřieho Pietřřřieho Dwattz-
 teho . Ten Patek przed řwatym Matiegem Apořřřtolem Božřim.
 Exemplář u mne.

159. Petra Chelcziczkeho řit wiery.

Na cccxxvj listech v malém kvartu kniha ve dvě strany
 rozdřřlena. První strana má devadesát přř kapitol. Druhá
 začřřná na obráceně stránce cxxviii liřřř : Poczřřna ře druha
 řřana o Rotach o kaźde zwlășřřie. A má padesát kapitol.
 Na pořřední stránce: Skonawagi ře knihy genž řłowau řit

wiery (krze snazau peczi chwala dubanka ten stwtiak przed
wleffenau Pamatkau wſſech Swatich Leta od narozenij Syna
božieho Tifycieho pietisteho dwaczateho prwnijho na kla-
stterze wylemowſkem w wylemowie. Ex. u mne.

Nornberské tisky.

160. Bratruow list prwnij a druhý. 1504. 32 listů
v osmerce, bezpochyby v Nornberce tištěny.

161. Spis doſti činijcy z wiery. 1507. V čtverci od A
až do K. bez udání místa, ale v druhém vydání stojí:
w Normberce prwe Jmprimowan. Na posledním listě: Mi-
kulafs Klaudyau.

162. Gřtika Sſerera: Křestianske wogenſke kazani z
něm. přeloženo od Waclawa Broſyufa. w Normberce 1513.
ve čtverci.

163. Knieha lekarſka kteraz ſlowe herbarz: a neb ze-
linarz: welmí vziteczna zmnohych knieh latinskych. y zku-
tecznych praczij wybrana: poczina ſe ſtiaſnie. †

Pod tím obrázek dva lékaře předstávující.

Na druhé straně: Ke ctí a chwale wſſemohuciemu &c.
Ja Mikulafs klaudyau/ Lekarz Boleſlawſky &c. wzal ſem
przedſe pracy tuto/ Nelituge nakladu znameniteho/ kudybych
lidem/ A zwlaſtne yazyku Čeſkeho mohl ſlužbu včiniť/
Aby lidee zdrawij &c. A nemotznij a nedužiwij/ nekmalemu
vžitku dochazeti mohli/ Protož každý ktož ožiſti budeſs
znag. Zie Jan černy Lithomyſſky Lekarz zkuffeny &c.
pilnoſť při ſpiſowanie/ Knieh tiechto miel geſť &c. Jerony-
mowi holtzlowi/ mieſtteninu Mieſta Normbergka/ k wytiſtie-
nie dal ſem &c. V malém folio od A do Z po ſeſti liſtech.
Na posledním listě: Dokonano ſtiaſnie. Tu Sobothu przed
Swatym Tomaſſem Apoſtolem Božiem. Letha od Narozenie
Syna Božieho. Tifycieho pieti Steho Sedmnaſteho.

164. Mappa země čeſké. Na velikém podlouhlém listě,
k níž Mikoláš Klaudian bezpochyby už v Normberce, za-
měſtnává se vydáváním roſtlináře, 1517 formy ve dřevě
rýti dal, poněvadž rok tento při jmenu „Mikulafs Klaudyau“

zřejmě stojí. Nahoře jest osm štítův zemí krále Ludvíka: slezský, moravský, dalmatský, uherský, český, charvatský, lucemburský, lužický, mezi nimiž na trůně král sám. Pod ním na šesti stupních, jež dvanácte lvů drží, váha sprawedlnosti. Po stranách šest obrázků (v Museum na podobné na plátně malované mappě šestnáct obrázků rozličné rozepře představujících s texty z písma sv., důležitých pro tehdejší kraj. Také významný jest s obou stran zapřažený vůz s rozličnými lidmi se svaťcými, vozkové s obou stran koně ženou, ano i chlapi kola tlačí; jest to pěkná alegorie na usilování tehdejších stran.) Pod zmíněnými stupněmi jest 37 štítů nejvyšších zemských úředníkův, stavův i měst. Jak se zdá, byl list ten určen za dar k novému letu. Nade dvěma štíty vydavatelů jsou litery N. C. a V. K. i pod nimi 1518. První znamená Nicolaus Claudian, druhé nepovědomo. Královská města jsou označena korunou, hrady věží, a kalich znamená pod obojí, klíče pak pod jednou. Podobná mappa jest při „Kozmografii České 1554“ a zmenšena Klaudiova u Bilejovského Kroniky církevní 1816.

165. *Pénitentiarus* aneb „*Poeniteas cito peccator*“, v latinských, českých i německých verších. 1518 v Normberce skrze Jeronyma Hoeltzla.

166. Zdaž 1518 v Normberce tištěné *Euchiridion, seu Manuale Curatorum, dans predicandi modum tam latino, quam vulgari Boemo sermone, omnibus curatis cum utile, tum necessarium*, v osmerce také příklady v jazyku českém obsahuje, není posud povědomo.

167. *Hortulus anime*. Zahrádka dušie/ nábožnými modlytami A pieknými figurami ozdobena 1520. J Nadiège ma z wyfořtj M. — Nad tím pěkný obrázek Bohorodice. Na obrácené straně: *Ořwietzene Knieźnie Panij panij Johantze z Wilbartitz Abbatyřy Klastera*. S. Girzy na hradě Pražské Jan Mantuan Fentzl *pozdrawenie dawa &c.* Datů w Norn. třetí dě Rzigna. Na druhém listu začíná Kalendář s tak nazvaným *Cisiojanem českým*: *Ob-rzez-le-den-buoh-po-krztien-Tu-za-kon-krze-řlan-řky-za-lo-žen &c.* na dvou

arších *a, b*, pak Modlitby od *A* do *Z*, vše po osmi listech černě a červeně s mnohými pěknými obrázky tištěny u Jana Stichsa nákladem Jana Schimara z Augšpurka. V Mus. ex.

Tisky benátské, kutnohorský, vídeňský, vitemberský i jiné pochybné.

168. Biblij Czešká w Benátkach tištěná. — Tento nápis dva anděle drží, pod nimiž jest znak města Prahy celé prostranství zajmající i okolo rámeček ze samých listů. Na obrácené straně nachází se v 23 řádcích předmluva těch mužů, ježto při tomto díle pracovali: Buoh wieczny &c. pak dále: wzali gů nase tuto prący Opatrnij muže. Jan Hlawfa. Wacław Sowa: Buryan Lazar: Starého místa Pražského Miestiané: swych welikých nákladuow przytom nelitowali. vczených lidij a oświewczonych w tom následugijcze &c. A gest tištěna w Benátkách w zemi włafkee Leeta od narozenije Syna božyeho Tifczyeho pietisteeho Nefteho. — Pod tím wytištěny jsou černě jich štýty s bílými znaky i literami I. H. — W. S. — B. L. — Na druhém listě začíná předmluva sv. Jeronýma v pěkném rámci, a u prostřed byty Pavlínův i Desideriův vyobrazeny. Na listě šestém začíná text mnohými figurami ozdoben a naproti ještě na pátém listě obrácené strany v šesti obrázcích stvoření světa. Obrázků všech jest 103 a 6 malých. Ku konci: Biblij. genž gest starý a nowý zakon wnowie czešky wflawneem a znameniteem miestie Benátkách w zemi włafské Skrze opatrného muže Pana Petra Liechtensteyn przijgmijm: z Kolijna na Raynie: Jakož gest pak teď dole lám se podepsal. obyczegem swým kterýž przy giných kniách swého dījela zachowává. Przy kterémžto tisknutí/ a neb dijele: zprawcy aneb Korrektorowee byli gů. Jan przijgmijm Gindrzyfský z Zalcze. A Tomafis przijgmijm Molek z Hradcze nad Labem. pilnoft swů a weliků snažnoft: pokudž naywijecz rozum gich k tomu wytaczyti mohl: wynalożyli gů. A tu kniehu zprawili: tak: aby prostrannie každy mohl czyeſti. A chta rozumieti. Jakož pak ktož czyeſti bude: to w skutku fhledá. Skonává se

stiaſtnie a weſele. Leeta od Narozenije ſyna Božyeho M^o. D^o. vi^o. W Sobotu po Swatee pannie Barborze Muczedniczy pro wieru Kryſta pána. — Pod tím: Venetiis in Edibus Petri Liechtenſtein Colonienſis Germani. Anno Virginei Partus. M. D. vj. Die U Decembris. Po tom náſleduje regiſtrum na pſl ſeſta liſtech. Celé dílo s předmluvami a nazad s regiſtrum jeſt na 570 liſtech ve dva ſloupce po 53 řádcích, beze ſtran i kuſtoſů s ſignaturou od a až do z, pak g po deſti, o i f po oſmi liſtech, opět od velkého A až do T, kde ſtarý zákon končí, a Aa až do Ji též po deſti, Kk i Ll po dvanácti, poſlední prázdny; regiſtrum ſeſt liſtů. Známo několik exemplářů.

169. Knižečky tyto ſlowú Zrcadlo: Geſto ktož ſe w nie wzhlédá opatrziť w nich čtyrzy wieczy budúcye a poſledniye: Smrt: Den ſúdný: Múku pekelnij: Radoſt nebeſkú

Obrázek na dřevě předſtavující Joba, ženu i přátele jeho, z benátské bible. Na druhé ſtraně obrázek z též bible ſtavění chrámu. Na 11. liſtě obrácené ſtránky: Tuto geſt o Súdu hrozném Ra. vij. Obrázek z apokalypſi též bible. Na 22. liſtě: Dokonává ſe Traktátec z genž ſlowe Zrcadelko. A geſt tiſtiien w Benátkách w zemi Wlaſké: Leeta Božyeho. Tiſýczycho Pietiſteeheo iſeſteeheo Ten pondelij po s Lucij: Gindřiký —

Pověſtný obrázek z apokalypſi benátské bible, kde tlamá pekla papeže pohlcuje. Na obrácené ſtraně omylem tiſtěno: káti budu a tijem pána hoha vkrotije &c. a na 19. řádku 91 Kapitola v. Unicum v Museum.

170. Traktátec S. Bernárta o Bogi duchownijem.

V oktavu A. B. poſlední píſmena jen 6 liſtů a od první jen liſt, tedy v Museum zlomek 7mi liſtů, kdežto na nejpoſlednějším obrázek nemocného Ochoziaſe z benátské bible umístěn jeſt. Před ním:

Dokonává ſe Traktátec S. Bernárta o Bogi duchownijem. W pondelij po S. Lucij w Benátkách w Wlaſſyech. Leeta Pánie. M. D. vj^o V Museum unicum.

171. Bible Kutnohorská.

Poczyna se przedmluwa. Černým písmem. Žadošti welike byl nieyaky Paulin &c. písmem červeným, pak opět černým: Capi. 1.

Ratr ambrož tve mi dary przynes &c: Na obrácené straně pátého listu veliký obraz stvoření světa a na šestém: prwnie knihy Moyžieffowy. Ve folio od *a* do *z*, pak *A* do *Z* po deseti listech; potom *z*, *o*, *t* po osmi končí starý zákon; Nový zákon od *aa* do *mm* opět po deseti listech a registrum šest listů. Obrázků způsobem vláským v konturách 112. Ku konci:

Skonawa se biblee . genž gest zakon boží nowy i starý litterami wytisťtjenými . na horach Cutnach flawnych . skrže mne Martina z tisťňowa: Leta božieho tisfyczieho čtyřsteho osmdefateho dewateho, tu sobotu po swatem martinie. Za czaŕu kralowanie nayiafnieyŕŕie^o kniežete a pana pana Wladislawu Krale czeŕkeho a Markrabi morawŕkeho etet. pana nasseho miloŕŕiweho . leta kralowanie gehu miloŕŕi omnaczteho.

Znak kutnohorský s korunovaným W drží dva kopy. Známó několik exempl.

172. Dictionarius trium linguarum: latine, tewtonice, bohémice. Vienne Austrie 1513 ve čtverci deset listů.

173. O wŕŕanowenij ŕlužebnijkuow cierkwe. Purkmistru a Raddie — mieŕta Prahy, hlavy kralowŕtwij czeŕkeho Martin Luter w Wittenberce 1523. Ve čtverci od A až F.

174. Liŕt pana Jana Przemysŕŕenskeho kterýž gest napŕŕal ke wŕŕsem ŕtawuom, když se byli ŕeŕŕli do kolege: o nerzadu kniežŕkem. Ve čtverci. Tento list byl na žádosť pana Jindřicha Špella tiŕŕtěn.

175. Pranoŕŕyka.

Zlomek v oktawu jen čtyři listy. Na konci se praví: Oŕmmezcielmy den bude ŕpogenie Smrtonoŕŕe s Dennicij: A dwoŕe zrzenie ŕŕeŕternie: Poŕlednij den bude troŕe zrzenie ŕŕeŕternie:— To Vnora Mieŕŕiece: Leeta ŕwrchu pŕaneho totiž . Tisfycieho Pietiŕŕeho xxiiij:

A napřed stojí: Nijž pak pranoſtyka takto napſana geſt: Tohoto Leta totiž Tiſychieho Pietiſtého Dwadcateho Cztwrtého:

176. Marnotratnych zrcadlo 1503 — uvádí Dobrovský jakožto pochybné.

D o p l n ě k,

Prvotisk kyrilský a latinské prvotisky vimberské.

177. Внеслы Руска, выложена докторомъ Францискомъ Скоринною, изъ славнаго града Полоцка, Богу ко цти и людямъ посполантымъ къ доброму наоучению

Pod tímto záhlavím jest posud známých dvamecítma knih starého zákona přeložených z vulgaty na litevsko-ruské nářečí (aneb toliko poopravených) doktorem Františkem Skorinou z Polocka. Tištěny jsou v Praze v Čechách 1517. 1518 a 1519, nákladem vilenského rady Bohdana Oňkova V sedmi svazcích.

V prvním svazku: 1. Книги бытия. 2. Книги исхода. 3. Книги Левитъ. 4. Книги числа. 5. Книги второй Законъ. Po každé knize jest posleslovie čili závěrka podobna této poslední: Доконаны сѣть пятне книги Моисеовы оѣ. — Божією помощію, повеленіемъ и пнаностию ученаго мужа, въ лекарскихъ наукѣхъ доктора, Франциска Скоринны, съ Полоцка, у великомъ мѣствъ Празскомъ оѣ. — лѣтъ тнсеца пятьсотъ и девятнадецетъ.

V celém pětikniží Mojžišově 364 listy.

V druhém svazku: 1. Книги Исуса Навина. 2. Книги судей. 1518 let. Každá po 48 listech.

V třetím svazku: 1. Книга Руфъ. 2. Книги царствъ. 1518 let. Listů 8 a 241.

Ve čtvrtém svazku: 1. Книги Іудифъ. 2. Книги Есфиръ. 3. Книга св. Іова. 1517 let. Listů 26. 26. i 51.

V pátém svazku: 1. притчи Саломона царя. 2. Еклезіастъ царя Саломона. 3. Книга пѣснь пѣснмъ. 4. Книга

премудрости божіей. 5. Книга Исуса Сирахова. 1517 let.
Listů 48. 18. 12. 32 a 81.

V šestém svazku: ПЛАВЪ ЕРМИННЪ. 1519. Listů 12.

V sedmém svazku: Книги св. пророка Даниила. 1519.
listů 40. — V Čechách nemáme ani jediného výtisku této
v Praze tištěné bible. Nejúplnější jest v čís. veřejné biblio-
thece petrohradské i v Moskvě; s neúplnými jest všeho po-
sud známých pět výtisků, jako neobyčejná vzácnost knihovní.

O Skorininých vydáních psali Dobrovský v Slovence I.
153. Karamzín histor. I. 529. Köppen Bibl. listy č. 6. 79.
Sopikov Bibliogr. XLIX i č. 108. Kopitar Hesichii Gloss. 33.
Snímek tisku jest při Katalogu hr. Tolstého. Moskva 1829.
tab. IV.

178. Soliloquia beati Augustini. se závérkou, kterou sme-
dali v snímku tab. II. č. 14. Obsahují 29 listů.

179. Alberti M. Summa de Eucharistia. S registrum 108
listů. Ku konci: Tractatus Alberti magni diuinissime Eucha-
ristie cômédatorius obiectôibus quibusdam & solutionibus
earum pro Cômunionem prefate Eucharistie infertis. Impressus
in Winterperg per Johannem Alacraw Anno domini Millefimo
quadringentesimo octuagesimo quarto. Sabbato die Sancti
Galli confessoris. Amen. Obě tyto knihy jsou v universitní
knihovně, na Strahově jen poslední, v kteréž i rubrikator
podepsal: Illuminatum opus huius libri p me Sacerdote
Bartolomeum de Strziebro ciuitate in Pieska anno dñi ab
incarnatione c'rente 1586. V druhé rubrice ještě přidal
příjmi: Cognomine felix (Šťastný).

Konečně připojíme zde ještě unicum, ač o dvě léta
mladší než jsme své prvotisky obmezili, ze zbírky mé:

Prawidło Lidſkeho ziwota Ginak Podobienstwie Sta-
rých Mudrczuo, z Latínske rzeči w Czeſkaú przelożene a
obrácene —

Kterážto take Dymnowy a Kelllowy Knihy flowú. A
byly nayprwe Jazykem napſány Indeckym. Potom Perſkym.
a pak Arabſkym. potom zidowskym. a naposledy xzidowskeho
w Latinský obráceny.

41 W Praze v Bijleeho Lwa
Leta Božího oč. xxviii^o

V krásném figurami i angely ozdobeném rámci. V malém folio, z předu 4 listy, pak A—Q po šesti a R po osmi listech, v 17 kapitulách s 120 obrázky na dřevě jako jsou v latinském vydání, však jincho řezání. Welikomocnemu a Wyfoce Vrozene Paanu Panu Kryjloffowi. z Sfidlowce a na Sñhelowě. a welikcho Oppatowa Panu Wywodowi Krakowskemu. a Naywyžšimu Kancleři Kralowstwij polłkeho. Siradłkee Sochačłske. Hostińłkee a noweho měłta Korčynu. Lukowłke etc. Zemij Hyttmanu etc. geho milořti. Pánu mñe miřtiwě prziniwemu. Mikulařs Konač z Hodisłkowa Mijřto Sudij dworłky Kraale geho milořti &c. Na posledním listě: Mář Čzechu milý Slowańłkee^o přirozeneho iazyku łwe^o a wlařti łwe milownice. Prawidło lidłke^o řiwota ođřtarych Mudrců pod podobenřtwimi řprostnyimi łatinie řepłane łłowy. tuto w twóy iazyk ne ģinými než týmiř prostými wyłožene a wytisřłene ktereřto wezmessłi wruce wymierzij a vķáze tobě Kterak grunt na načem zalořiti. kterak take łis a kámen tesłati. aby trwanłiwe łwe bylo ławenij mář Měyř łe doře. a nedostatky s mnohými omyły dołrołiwaů řnes myřlij prořłym.

Kytka básní

z luhů slovanských i cizích. *)

Ú t ě k.

Ballada od A. Mickiewicze.

On vojuje — rok uplynul,
Nevrací se — snad už zhynul.
Panno, škoda plných vnaď,
Od knížete jede svat.

Kníže slaví kvas na dvoře,
Panna pláče na kamofe.

Její oči, ty hvězdice
Teď jak dvě cisterny kalné,
Její lice, jak měsíce,
V nově tvář, teď blednou valně;
Běda vnaďám, běda zdraví.
Matka pláče z velké tíže,
Na ohlášky dal už kníže.

Svatba jede hlučně, zvučně —
„Nepovezou mne k oltáři,
Povezou mne ku hrobaři,
Ustelou mi v černé zemi.
Já umru, když on nežije,
Tebe matko žal zabije.

Kněz ve spovědnici sedí,
Čas, o dcerko, ke spovědi.

Přišla kmotra: „Neměj strachu,
Vyžeň kněze, nevěť tlachu.
Bůh a víra, klam a snové,
Kmotra útěchy má nové.

Kmotra stará — moudrost velká,
Má paproči květ a zelka,
Ty máš milencovy dary,
Přišla jsem na mocné čáry.

Vlasy jeho v hádě spleť,
Dva prstýnky utvoř hned,
Z levé ruky krvi dej
A haďa jí polívej,
V prstýnky to budem lít.
Musí přijít a tě vzít!“ —

Panna kvílí — jezdec pílí
Proklínáno — pospícháno,
Již pokojík otevřel,
Panno, či máš strach a žel?

Ztichnul, usnul dvůr do kola,
Panna slouchá. — Zvon zazvoní,
Půlnoc bije — stráž nevolá,
Panna slyší — dupot koní;
Brytan jakby hlasu neměl,
Zavyl z ticha a oněměl.

Zakřípaly dvěře podvoje,
Někdo jde po síních dlouhých,
Otevrou se dvěře troje,
Jedny zavrou se po druhých.
Vkročí jezdec celý v běli
A usedá na posteli.

*) Ukázka z III. svazku Společenského Krasořečníka českého od dra. J. B. Pichla.

Čas utíká jako řeka,
V tom kůň řekal, sova vyla,
Zvonec dozněl — „Pojď, má
milá,
Kůň zarehtal, kůň můj čeká,
Vstaň a sedni na můj kůň,
Věčněs má a já jsem tvůj.“

Měsíc svítne — jezdec lítne
Po dolínách po horách,
Panno, panno mášli strach?“

V poli kůň se větrem nese,
Nese lesem — blucho v lese;
Tu i onde povyhnáná,
V suché jedli kráčí vrána,
Vlkův sraky z tmavých slují
Jako světila prokmitují.

„Cválej koni, cválej dál,
Měsíc sestupuje s chmur,
Než sestoupí měsíc s chmur
Máš přeletět deset skal,
Deset řek, devátý zvůr,
Za hodinu pěje kůr.“

Kam mne vezeš? — „Aj kam?
Domů.

Dům můj na hoře při háji,
Ve dne netěžko nikomu,
V noci jedouce potají.“
Máš ty zámek? — „Hrad veliký
Zavřený, ať nemá kliky.“
Můj miláčku, jedem prudce,
Zastav na luze maličko.
„Drž se sedla, holubičko,
Pravou rukou — co máš v ruce?
Či to měšek k práci vzatý?“ —
Ne to jest oltářík zlatý. —

„Nač to držet? Jízda běží,
Zem se třese na mém honě,
Juž před koněm propast leží,
Zahod knížku, pustím koně.“ —

Koník jakby propt břemene
Skokem přes deset sáh žene.

Roč. XXVI. Sv. 4.

Letí křivě přes bahnisko,
Kolkol pusto. Jen bludič ka
Před nimi co průvodníčka
Letí z hrobu na hrobisko,
Kde přeletí jako kvílí
Jasnomodře stopa svítil,
A tou stopou jezdec letí.

Můj milý, jaká to cesta?
Tu není stop po člověku. —

„Dobrá cesta, kde nevěsta
Křivě jede na útěku.
K nám bez stopy přístup těžký,
Nevstoupí, kdo přijde pěšky,
Bohatého koně vezou,
Ubohého sluzi nesou.
Cválej koni, cválej jen
Od východu blýská den,
Za hodinu bije zvon,
Než udeří ranní zvon,
Máme býti přes dvě skal,
Přes dvě řek a velký zvůr;
Za hodinu druhý kůr.“

Drahý, stiskni uzdu v pěstě
Kůň se leká, bokem sadí,
Plno skal i dřev na cestě,
Kůň o drvo mnou zavadí.
„Milá, co to za pletence,
Jaké máš to v ruce strunky?“
Můj miláčku, to růžence,
Škapulíře a korunky.
„Šnůrka prokletých oříšků
Koníkovi mihá v oči,
Jak se chvěje, bokem skročí,
Zahod milá! zahod hříčku.“
Kůň jak zbaven bázně letí,
Uběh pět mil do zápětí.

Co to za hřbitov, můj milý?
„To jsou zdi, co hrad můj střeží.“
A ty kříže — ty mohily?
„Nejsou kříže, to jsou věže.
Přes zeď skokem přejdem práhy,
Tu na věky konce drahy.“

„Stůj, koníku, koni, stůj.
Přešla nešli zapěl kůr,
Tolik řek a skal i svár
A tu strnul koni můj.
Vím, proč trneš, ty-li víš?
Mne i tebe bolí kříž.“

Proč, můj milý, proč si stanul?
Zimná rosa mnou zachvěla,
Zimný vítr mne ovanul,
Kryj mně pláštěm! trnu celá.
„Přítul hlavu, moje milá!“
Na tvá hřadra hlavu kladu,
Hlava má se rozpálila,
Může ohřít kámen v chladu.

„Jaký zvuk to ocelový?“
Křížek to, co matka měla,
„Křížek ostrý jako střela,

Čelo raní, tváře páli,
Pryč s tím ovočkem, zahod v dál.“

Padne na zem, křížek zniknul,
Jezdec pannu v půli tisknul,
Z očí, z úst mu oheň blesknul,
A kůň lidským smíchem hyknul.
Přeskočili zídku v hon
Kůry pějou, bije zvon.
Než kněz přišel na mši zrána
Zmizel kůň a s jezdcem panna.
Na hřbitově tuto temně
Stojí kříže dál a blíže.
Ale jeden hrob bez kříže,
Zanechána čerstvá země.

Kněz nad hrobem dlouho dlal
A mši za dvě duše měl.

(Přel. J. P. Kouček.)

Vojvoda na čekání.

Ballada ukrajinská od A. Michiewiczse.

Vojevoda ze sadu
Zděšen kvapí do hradu,
Hněv i ztek mu z černých očí svítí,
K posteli své paní spěl,
Když ji prázdnotou uviděl,
Třás' se hrůzou jako větrem sílí.

Oči k zemi poklopil,
V myšlénkách se potopil
I své šedé vousy zakrucoval,
Od lážka se odvrátil,
Rukávy si převrátil
I tak na kozáka zahromoval:

„Hej, ty cháme Hryhory!
Proč u panské obory
Není chlapa ani psa té noci?
Sejmi brašnu loveckou
I svou flintu tureckou,
I mou dvojku vezmi ku pomoci!“

Vzali zbraň i vypadli,
Do sadu se přikradli
Ku besídce v prostřed husté hatě;
Zde na lávce seděla
Ve stínu se zachvěla
Paní v bílém zahalená šatě.

Kadeří svou havranni
Oči kryla pod dlaní,
Hřadra rohem šátku zakrývala;
Unavenou levicí
Náruč po ní lovcí
Klečícího smělce odrývala.

On ze vromot mláosti
Ve své pravil žalosti:
„Tedy na věky jsem všechno ztratil,
Tedy i tvůj libý zhléd,
I tvé vše mladých let
Starý magnat majetkem ti splatí!“

Já jsem lásky ohněm plál,
Ve slibu jsem věrně stál,
V něm chci věčně státi, pro tě
lkáti;

On bez touhy, bez lásky
Dal jen zlato do sázky,
Tebe vyhrál, neuměje hráti.

V měkké tona posteli,
Starce mému anděli
Bude na lůně leb kolíbatí,
Ze rtů tvých cukrových,
Ze tváří těch růžových
Bude slast mi odepřenou ssáti.

Já jsem v noční temnotě
V studenu i ve slotě
Na vraníku po necestách pádil,
Chtěje u tvých kolenou
Tužbu zjevit plamennou,
Aby sladký sen tvé noci vnačil.“

Neslyši to její sluch
Co jí věrný šepce druh,
Zdali nové prosby, nové lkání,
Až pak celá zmámena
Nachýlivši ramena
Jinochu se do náručí sklání!

Kozák nyní s magnatem
V křoví klekli košatém,
Žlůcha střelní chopice se zbroje,
Při odblesku měsíce
Dle mužky se řídíce
Měli za dvojí terč hlavy dvoje.

Kozák sobě naříká:
„Pane, strach mě proniká,
Bych se nechybil té holubičky;
Když jsem natáh' kohoutek,
Chladný pot mi s čela stek',
Sleze horká padla do pánvičky.“

„Tiše, plémě hajdučí,
Pán tě plakat naučí!
Rychle beze strachu podsyp pra-
chu —

Na zrádnou tu svádnici
Věrnou vypal ručnici,
Neb stíel do své kotrby, pař
brachu!

Hai se v pravo — pomalu,
Mého čekej výpalu,
Prvé ženicha má zdrť rána!“
Kozák honem vyměřil,
Olovem pak udeřil
Do šedivé lebky — svého pána!

(Přeložil J. P. Kouček.)

Duma o Štěpánu Potockém.

(J. Niemcewicz.)

Poslyšte, rytířstvo jaré!
Smutného varyta žely;
Kéž zpomínky slávy staré
Znov by k ní vás probouzely!
Poslyšte, jak slávy věnec
V svaťm pro vlast drahou boji
Získal odvážný mládenec
A rekovně podleh' zbroji.

Již Podolí žizné kraje
Chmelnického houfy vsady,

Pláň matek se rozlábaje
Kol se odrážel o skály.
Prchal rolník pluh i roli;
Dívky vlekou do zajetí,
Pastýř raděj chlapstvo volí,
Než milenku opouštěti!

Věku syt i slávy lesku
Mikuláš byl vojska hlava,
Když o vraždách, lidu stesku
Kučím jeho došla zpráva.

Vzdychnul si, tvář jeho stará
Zalila se v sízi toku,
Pomněl věku svého jara,
I svých neužitých roků.

A když síla chuť mu sráží,
Když hrot těžký padá z dlaně,
Starost těžkou syn nahráží,
Statný na kůň i do zbraně.
S nechuťí Potocký mladý
V pokoji dny svoje trávil,
Pln udatstva i pln vnady
Rád svou mysl bojem bavil.

„Synu!“ s pláčem hetman pravil,
„Vlast nebohá volá tebe,
Bys hrud svou za ni nastavil
A osvědčil rod i sebe.
Věz, že v každé žití době
Vlasti drahé jenom žiješ;
A já šťasten budu v hrobě,
Když ty slávou se okryješ.“

Žehná s ním se po té řeči
A vroucně ho k sobě tiská;
Štěpán i hned sáhá k meči,
Zlatá přílba již se blýská
A kadeře kryje černé.
Však než rytíř na kůň skočil,
Ještě svoje děvče věrně
V sboru panen cnostných zotčil.

Eliška to mladá, vlnadná,
Plná lásky, plná chvály,
Tvář její co růže ladná
A rty nad korály plály.
Cíl žádouc' všeho mládí;
Ona tomu srdce vzdává,
Kdo do boje první pádí,
Komu drahá láska, sláva.

Stane rytíř v ozbrojení
Přede své milenky tváří.
„Ty jsi pramen,“ řek' v nadšení,
„Blahou žití mého září:
Nechat na tě zpomenuť
Mne provází v boje davu,

Nech mě poslední dechnutí
Jest pro tebe a pro slávu!“

Želem přísaha ustala,
Elišce pláč slova stávil.
Bílou stužku s sebe sňala
Jí ho opásavší praví:
„Jdi a dobuď, co nám vzato,
Zdoben tímto lasky znakem!
Budiž, jako láska tato,
Štěstí s tebou v boji všakém!“

Však již trub a kotle vřava
Zevšad svolává rytíře,
Mračno prachu zřítu vstává,
Lasknou se přílby a krunýře.
V sídlo panské, do bran, věží
Lidu kol se nahrnulo,
Padá most, co zámek střechí,
A vojsko ven vytrhnulo.

Než pod vody přišli žluté —
Po celou noc spěšně se šlo —
V den příhody této krátě
V rudých mracích slunce vzešlo.
Bohdan hotov s vojskem čekal,
Jak daleko oku zřítí,
Množstvím Štěpán se nezlekal,
S hratkou jal se udeřiti.

Vojska už se potkla v seči,
Smrtné výpaly se blýštil,
Helm se ohýbá pod meči,
Ode střel povětrí piští;
Však on vůdce nezlekaný
Válčí v davu nebezpečném,
Střelou do prsou prohnáný
Klesá s koně ve snu věčném.

Jisté našich zvítězení
Smrt mladého vůdce zradí;
V těžký žel se charabrost změní,
Vojsko kolem se shromadí,
Slzic smáčí zbledlé líc,
Umyvše pak rány jeho,
Kladou tělo na radlice,
Čáku vlasti, vojska, všeho.

Vprostřed doubravy zelené
Mrtvol rytíře složili,
A na stužce zkrvácené
Jeho zbroj mu zavěsili.
A ubohé, věrná panna
V slzách tráví život smutné,
Od večera až do rána
Opětuje písně smutné.

Odpověď, reku, mile
V tichém stromů oněch stínu;
Měsíc tiché tvé mohyle
Jasně svítí, o vlasti synu!
A když někdy rytíř statný
Očne tu se v té krajině,
Patřiv na tvůj hrob posvátný,
Jak ty ať válčí a hyne! —

(Přel. J. B. Fichl.)

Výprava Chotimská.

(Bohd. Zaleski.)

Třemi houfy táhnou Leši,
Kozáctvo se čtyřmi řídí;
Po páže jdou trávou pěší;
Pušky hřmí a zbraň se svítí;
Chlapík k chlapu, a oř k oři
Div, že zemi nepoboří.

Hody, bratři! Den veselý!
Jak mravenců lidu jede;
Lid i koně všickni smějí!
Náš archanděl v boj nás vede!
Hody, hody! — Z boku, z čela
Píseň pochodová hřměla.

Tam — tam cválá jezdec mladý! ¹⁾
Králévič sám v předu jede.
Černobrvky — s cesty všady!
V zajetí sic vás zavede:
Táhnou rysi s medvědi,
Běžte děti, sic vás snědí!

Při hetmanech mlád na koni,
V rýsích kožích — kdož ji nezná?
Mlád litevská, druhá po ní
Až od Vilna kdes a Hnězna!
A nad všecky pány značný,
Náš přeslavný Sahajdačný. ²⁾

Pan ataman v pěvců zvuky
Hrdě sobě hlavou kýval,

A pyšně se z jeho ruky
Malinový prápor vzhovíval, ³⁾
Bílý anděl na atlase,
Mile skvěl se ve své kráse.

„Sahajdačný, milý brate!
(Sám králévič dvorně svědčí)
Vy psím čuchem Turky znáte,
Že vás nikdo v tom nepředčí!
Nuž do tance! — *Sindy, tudy* ⁴⁾
Po *svojemu* — *no* — v *prisiudy*!

Pan ataman se otočí,
Šmikne šavlí po kolpáku,
Kozáčtina — ta to zočí,
I rozumí tomu znaku;
Jak by vítr hvízdal do nich,
Znikli, že ni stopy po nich.

Těžko zem za nimi vzdychá,
Smutno — pusto — po záměti;
Ukrajina želem tichá,
Na mohylách děvy, děti:
Pláčou děti pro tatíky,
Pláčou děvy pro chlapíky.

Od neděle až k neděli
Letot nebem na dvě strany,
Orlové ztud tam letěli,
Utíkaly ztamtud vrány:

A v pondělí Valná rada,
Sokol zprávu jim vykládá.

„Pan ataman, krev junácká,
Slavně naši mládež vodí!
Jak ta polská tak kozácká
Po třmeny se v krvi brodí:
Salhan, bratři! neslýchaný, ⁵⁾
Samé tlusté baše, chány!“

„Alla! dralla — hu! z daleka ⁶⁾
Strach — neb strach se Turků
chápe;

Vezír sopčí a se vzteká
A co dchu přes Balkán drápe.
Chmúra stojí nad Chotimem;
Chotim, bratři — zašel dýmem!“

Děti běží ze vsi spěchem,
Křičí, jásej’ — „naši valí!“
Bratr s bratrem, „kozák s Lechem,
Zbroj se leskne, z ručnic páří;
Hody, hody! V ryčném chvatu
Rozléhal se zpěv — *Návratu!*

(Přel. J. B. Pichl.)

Poznamenání.

1) Králeviř tehdy a později král Vladislav IV.

2) Pod tím jménem známý u lidu Petr Konaševič, ze spro-
stého kozáka hetman, muž v dějinách polských proslavený. Byl
dlouhý čas šťastným bojovníkem, dokonal život v klášteře. Výraz
Sajdačný a po rusku Sahajdačný pochází od slova sajdek, t. j.
luk, a tudy ataman sahajdačný značí vlastně vůdce lučníků. Za
času Konaševiča měli skoro všickni kozáci již palnou zbraň, to
jest ručnice, samopaly; ale Sahajdačným nazýval se tenkrát vůdce
střelců pěších. Možná, že Konaševič kdys ve svém mládí s pě-
chotou se proslavil a tudy na věčnou památku přijímá Atamana
Sahajdačného obdržel. Podnes jest ještě na Ukrajině *šlach Sahaj-
dačného*.

3) Prapor hetmanský kozácký býval vždy, jak oni jej na-
zývali, *malinový* čili tmavo-lasavcový. Na něm byl obyčejně bílý
anděl sv. Michal na koni a ve zbroji.

4) Místní výraz maloruský, jež lid opakuje při svých zába-
vách čili při kozácku.

5) Salhan zdá se býti výraz tatarský, znamená zabíjení ce-
lých stád ovcí, toliko na lůj, kterým kupčili kožující Tataři i
kozáci.

6) Kozácký posměch na pokřik váleční Bissurmanov.

Zpěv Čerkesů.

(Maršálský.)

S b o r.

Sláva nám, smrt vrahů,

Alla — ha, Alla — hu!

První pálsbor.

Šumný — krátký jarní proud,
Krátký blesk — života pouť;
Máti s Bohem! nastokrát:
Zhasni oheň a jdi spat.
Nenapínej oko z dveří
A na prahu neseď,
Syna svého už k večeru
Z dálky, dálky nečekej.
Nehledej ho, drahá ty!
Po skalách a v údolí,
On spí — v prachu na stepi,
Meč i srdce do poli.

Druhý pálsbor.

Neplač, matko! srdce vřelo
Láskou k tobě hluboko,
A v něm co krev lví kypělo
Mléko tvoje vysoko.
Nikdy v něm, ať byl kdekoli,
Oheň k horám neuchlad',
V bitvě on na cizím poli
Stihnout Asraelem pad'.
Však krev moje vlasti k zdobě
Nevadnoucím květem pokvěte,
Dítky mějte slávu sobě,
Bratři, vy mne strašně pomstěte!

S b o r.

Bratři! modlitbu konejte,
S kyndžali se v boj vydejte,
Lomte je o ruskou hruď,
Zhouba vaší stopou buď!
Sláva nám, smrt vrahů,
Alla — ha, Alla — hu!!

(Přel. J. B. Pichl.)

P l a c h t a.

(Lermontov.)

Mořem plachta osamělá
Co holub se v mraku bělá...
Co ji vábí v dálnou končinu,
Proč opouští břeh i otčinu?

Na vlnách se člun kolíbá,
Větrek stežeň so ohýhá:
Ach! ten štěstí v dáli nehledá,
Ni na břehu, doma, jaké zná!

Pod ním hladina se třpytí,
Nad ním zlaté slunce svítí:
A on, bloud! mír, pokoj duši své
V dáli, v bouři mořské najít chce!

(Přel. J. B. Pichl.)

*M ě s í c.**(Podolíňský.)*

Měsíci, měsíci! kolikrát
Vesele ty s nebe svítíš!
V jasných očích však se málo-
krát,

V usazených často třpytíš.
Na tě teskně nečeká,
Kdo nezkusil s losem boje,
A kdo skončil práce svoje
Večer k modlitbě kleká.
Však od východu, pokuds ne-
zašel

Nesnímá své oko s tebe,
Koho život strast a žel,
Často kdo pláče pro sebe.
O měsíci jasný, plnoskvělý!
Mnohých slzí svědku ty!
Často jak se temné výsoty
Shlížels, hrůzy když se děly!

Častokrát tvou září zjasněný
Lesk' se ocel krví zbrocený.
O, zdas nemoh' v čas ten skrýt
se v mraku,

Zatmít se a zastřít chmurami,
Zalít krví se a skvrnami,
Uleklému pak se vraha zraku
Zjevit s hrůzami?

Aby viděl noční vražedník,
Když se jeho zločin děl,
Že naň s nebes nočních zřel
Neuprosný žalobník.

Však to sen! a v tento čas
Právě snad krev teče zas:
A tak jasný a tak studený
Zas na vraždu svítíš ty,
A na vraha s výsoty
Boníš pablesk příjemný . . .

*(Přel. J. B. Pickl.)**M o h y l a.**(Duma od Kolkova.)*

Či pak je to mohyla? —
Tichá, osamělá,
Na ní kříž třtinový
A rov čerstvá zem,
A kol čiré pole,
Vůkol beze cest?
Či tu život dokonal se?
Či tu skončila se pouť?
Tatar-li ukrutný
Spáchal tady vraždu
V noční temnotě,
A znovu snad krví
Vřelou v hněvu zbarvil
Ze masy ruskou zem?

Nebo-li mladinká
Selka — osadnice
Andělka — synáčka
Na loktech chovajíc,
Oplakala hořce
Jeho skonání —
A pod jasným nebem
V poli o samotě
Do chrpových květin
Položila ho?

Věje nad mohylou
Věje bujný vítr
A šumí přes nívu

Okolo mohyly
Suchou travinou,
Valí ji po poli,
Budí volný vítr,
Budí, neprobudí

Divokou pustinu,
Tichý sen mohyly!
A budí se zjevy
V duši osamělé

(Přel. J. B. Fichtl.)

Estremadurský kůň.

(L. Carrer.)

Přidu Estremadury tepe
Kůň, co posud neosedlán
Žel zemi, neb se naň netroufá
Vojvoda ni rytíř ni pán.

Neodpovídá, spravedlivou
Zlost svoji zkritiv tiše stál,
Mlčky čekal až jej uvedli
V síň, kde ve své slávě sídlí král.

Kdožkoli dá naň uzdu, sedlo,
Pakli že věrcem Krystovým,
Bude zasnouben Isabelle,
Stane se zetěm královým.

Stane před tránem, vážně praví,
Odkryje hlavu s poklonou:
Pravda-li, králi, blavo svatá,
Co provoláno říčí tvou?

Z vlasti do vlasti jde, ta slova
Všem provolává hlasatel,
Již ale šestý měsíc minul,
Rek koněkrotaň nepřišel.

Dá-li kdo koni sedlo, uzdu,
Svládne-li ořem divokým,
Bude zasnouben Isabelle,
Stane se zetěm královým.

Slavnou Granadu navštívil,
Těš i Kastilců hrdý rod,
Nese tu zvěst v Seville, Cadix,
Přes vody Taga, Durův brod.

Tak je můj rozkaz, praví král, a
Kdožkoli usedne na oři,
Dceř moje odměnou buď reku,
Pakli jen Krystu se koří.

ZK Ovidia i Pamplony
Střídý nadarmo lidnaté,
Marcii prošel, Aragonu,
Kraj Katalonie květnaté.

Sotva dořek', rek čacký spěchá
Tam kde u volné přírodě
Kůň neukrotný vídán bývá,
Buje v bezuzdné svobodě.

Aj hlé tu matný muž z Biskaje,
Však ale s duchem vysokým,
Hlásí se, že ten boj podstoupí
Sám jeden s ořem divokým.

Málo popojda slyší smělec
Jak se řeháním třese vzduch;
Strach lidi pojme, vše utíká,
Boj ale dočká dobrodruh.

Odvaze té se diví páni,
Řeči mu mluví rouhavé,
Ty jen hřebelcem na kůň sahej,
Tak se pozná řemeslo tvé.

K západu již se slunce kloní,
Tam na pavláně stojí král,
Jemu po boku Isabella,
K nížto se takto mluvit jal:

S rána svítáním ten Biskajec
Na boj odvážný odešel,
Slunce klesá a nevrací se
Víš-li, jaký as osud měl?

Dešť na to odsloví mu sličná:
Tím není duch můj zlekaný,
Soudíc po tváři, k velkým skut-
kům

Jest povolán muž neznámý.

Sotva dořekla, již jásání
Ohlas jim k sluchu dorazil;
Rek se vrať, na uzdě veda
Koně, jež silou ukrotil.

Lid ho provází v hlučném davu,
Sílu a statný čin slaví,
On ale přímo k hradu kráčí,
Králi se s ořem představí.

Již, hle, ten oř má uzdu, sedlo,
Mou to rukou jest osedlán,
Mou teda jestiť Isabella,
Sám pak ty králi jsi můj tchán.

Král těmi slovy zarazí se,
Žluč se mu v prsou rozlívá,
Však ale postrach udolá jej,
Slova mu radí smířlivá.

Takto mluví: Smělá to žádost,
Již tě Biskajče vznést slyším,
Předně mi stav a rod svůj
oznam,
Ať také poznám s kým mluvím.

Proč jsi se neptal, když jsem
přišel

O tvoji dceru bojovat?
Stav můj a předci jsou mé skutky,
Ty mi musí svědectví dát.

Buď tobě dosti, když oznámím,
Ježliže Krysta též že ctím,
Ostatek o mně Bohu známo,
Jenž mne posílil duchem svým.

Však ale král zas dí mu na to
Darmo, Biskajče, řeči tvé,
Něbude snouben dešťí mojí,
Kdo není z krve královské.

Klénoty žádej, skvostné šaty,
Všecko ti dám po vůli tvé,
Jen mi nežádej Isabellu
Nejsi-li z krve královské.

Klénoty nechci ani žatstvo,
Úmluvu znáš i slib, cos dal:
Má bude dešť tvá Isabella,
Tak jsi se Bohem zavázal.

Než vyžádej si jinou krásku,
I věno slavné, vše ti dám,
Však ale ruku Isabellu
Dostane jen kdo králem sám.

Nic mi o jiných kráskách ne-
mluv,
O věno jsem tě nežádal;
Pro Isabellu boj jsem vážil,
Splň slovo, cos mi svatě dal.

Nuž teda, dobrodruhu drzý,
Již se mi z této síně klid,
Aniž se víc dej v zemi spa-
třit,

Pakli si žádáš dlouho žít.

Rek pomlčel; zraků slestných
Blesky na krále mrštil jen,
Pak se obrátiv s sebou odved'
Oře, co jim byl ukrocen.

Zmizel, aniž víc jaká zpráva
O něm a koni slyšána;
Však ale krásná Isabella
V smutku sedí zamyšlená.

Roktě minul již, an král mocný
O její ruku požádá,
Neprotiví se, nesvoluje,
Mlčení vždy jen zachová.

Král ale otec k sňatku svojí,
Svatba se chystá na hradu;
Páni se scházejí ze všech končin,
Svědci svatého obřadu.

Více a víc se hrne, shání
Lid v katedrální chrám;
Na hlavě mitru, v ruce berlu,
Již arcibiskup kráčí tam.

U dveří chrámu s hledem přís-
ným

Služba a branní drábové,
Lůzu odhánějí, by průchod
Měli do dómu pánové.

Trouby se ozvou, král se blíží,
Svatba a s ní dvořanstvo vše,
Každý na místě svém dle stavu,
Již se počíná slavná mše.

Slavně je oltář zdoben věnci,
Světla v nich nezčestná planou;
V rouně je bílém Isabella,
Otec a ženich po stranou.

V tom se slyší hlas temný,
temný
Do kola chrámem zvuk ten jde,
Lid si Biskajce připomíná,
Dí se, což kdyby rek byl zde.

Však ale strašný, svatý obřad
Sotva že biskup započal,
Náhle z jakéhos kouta chrámu
Hřmot se tu hrozný slyšet dal.

V tom vyrazí hlas divný z var-
han,
Jak by je zákeřný prst hrál;
Všecka tu světla rázem zhasnou,
Hrom zahučí až v šírou dál.

Lid se tu hrůzou kácí, klesá,
Krypta se náhle otvírá —
Vzhůru z propasti oť se zvedá,
V úžasu vše naň pozírá.

Kůň to, jemužto usdu, sedlo
Dal neznámý ten dobrodruh.
Což asi zjev ten tajný značí,
Což to as bude, pomoz Bůh!

Při zjevu tomto hrůzoplném
Srdce každému odpadá.
Třas lidu houfů z chrámu žene,
Král i ženich se v útěk dá.

Dívka jenom, jenž přišla ve
chrám

Bez svolení a odporu,
Zůstala na svém místě pevně,
An lid utíká ve sboru.

Kůň ale rychle k ní se zblíživ
Začne se k dívce hned vinout,
Ji zove laskavě, pokorně
Na jeho zádech usednout.

Panna se důvěruje oři,
Naň usadí se, uzdu jme,
Kůň se pozvedne, dívku v se-
dle

S blesku ručestí odlétne.

Jak mile z chrámu ven vycválá,
Město ven koncem projede,
Do pole pak se cestou dává,
Zmizae a nikdo neví kde.

Strach lidí se zas poznenáhla
Více a více utišil;
Král ale darmo pokoj hledá —
Ten klidu víc již nenabyl.

V chrámu pokaždé v službách
božích
Svíce že hasnou zdá se mu,
Vždy slyší dupání mocné,
Klusu podobné konskému.

Každého, s kým se potká, ptá se
Jen po cizině návratu,
Sotva že odpověď doslechnul,
Již zas otázku dává tu.

Takto je živ bez jasna smyslu,
Žil asi rok, pak dokonal —
Příteli svému nejbližšímu
Korunu svoji zanechal.

Více již věští neslyšáno
O bohatýru nezámém,
Ani o Isabelle prohlé
Na koni divém, podivném.

(Přel. Fr. L. R.)

Nešporní zpěv ruský.

(Tomáš Moore.)

Slyš! večerní zpěv zaznívá
Jemno-hlasné hladinou;
Blíž a blíže se ozývá
Plnou zvukův hlubinou:
„Jubilate! Amen.“
Dále zas a dál odznívá,
Až se ztrácí hladinou:
„Jubilate! Amen.“

Již, jak vlnky lunojasně
Mrou na břehu, tichne zpěv;
Teď zas, jako proudy hlasné
Hluší zpěvný sborujev:
„Jubilate! Amen.“
A zas, jako vlnky jasné
Mrou na břehu, tichne zpěv:
„Jubilate! Amen.“

(Přel. Fr. Doučka.)

S t r a s t.

(Robert Burns.)

V dech trapný zuřících osudů
Mé listí se sklátilo!
V dech bouřný protivných osudů
Mé listí se schvátilo!!

Kmen stkvěl se, a poupě zelené
I kvítí mne vnadilo;
S rosičkou čerstvou slunce jaré
Mé větvice mladilo! —

Však v bouři mých pohrom kazivých
Mé kvítí se sklátilo!
Ach, v bouři mých strastí mrazivých
Mé kvítí se schvátilo!!

(Přel. Fr. Doučka.)

*Zima života.**(Robert Burns.)*

Nedávno háj,
 Vesel co ráj,
 Stál plesem zelený;
 Deštička zdroj
 Dal květu kraj
 Na pohled milný.
 Ach, již tu rozkoš nám
 Dech zimy zahladí! —
 Než v krátký čas
 Máj nový zas
 Ji hejně nahradí.

Však hlavu mou
 Osnověnou
 Rosa nezotaví;
 Můj starý kmen
 Nepodepřen
 V čas klesne sychravý.
 Přetrapná starci noc
 Ach, síly podvrací!
 Mladosti vděk,
 Ó zlatý věk,
 Ach, ten se nevrací!!

*(Přel. Fr. Doucha.)**Světa putovníci.**(P. B. Shelley.)*

Pověz mi, *Avěsto*, jejíž let
 Perutí lesklou měří svět:
 V kterémto noci kontku zpět
 Ukládáš křídla svá?

Ty *luno*, bledá chodkyně
 Po nebes dálné pustině:
 V které dne, noci hlubině
 Máš tichá sídla svá?

Větríčku, pouť unaven,
 Co host ze světa vybaven,
 Ve vlnku-li či v stromu kmen
 Skrýváš hnízdečka svá?

(Přel. Fr. Doucha.)

Č a s.

(P. B. Shelley.)

O *moře*, jehož vlny *léta* jsou!
 O *čas*e, v němžto slzí lidských sál
 Se všírá žaluplnou hlubinou!
 Bez končin *toku*, proudný vzhůru, v dál!
 Jenž křehký smrtelnosti svíráš val,
 A lupem sytý, chtěje nový zas,
 V břeh pustý vrháš trosek zbitých kvas;
 V tichosti zrádce, v bouři litý čas!
 Kdo, *hlubné moře*! žal
 Svůj by ti svěřoval?

(Přel. Fr. Douška.)

N e s t á l o s t.

(P. B. Shelley.)

Jsmo *mrak*, jímž halen měsíc v půlnoci; —
 Jak rychle chvátá v záři kmitavé,
 Probleskna tmou! — však hyna bez moci,
 Tratí se navždy v noci černavé.

Jsmo *lyra* v poušti, strun svých neladem
 Růžno-zvuká dle větru proměny:
 Ten, hne-li *znovu* křehkým základem,
Předehlé nezbudí víc ozvěny.

Leháme — spánek pokažen je snem;
 Vstáváme — matně rmoutí myšlení;
 V dumání, smíchu, citu slzavém
 Tvoříme slast si nebo zničení.

I buď jak buď! — ať *slast* je nebo *žal*,
 K jich *odchodu* vždy bývá cesty dost;
 Co včera, zejtra bys již neshledal:
 Nic není stálé, nežli *vřikavost*.

(Přel. Fr. Douška.)

T m a.
(Lord Byron.)

Sen měl jsem ; však nebyl to pouhý sen.
 Osvětlé slunce zhaslo ; hvězdy běh
 Temný prostranstvím věčným konaly
 Bez dráhy lesklé ; zem pak ledná, tmou
 Slepá, v bez-lunném vzduchu visela :
 Den přišel, odešel — vždy bez úsvitu.
 Všech vášní lidé z myslí pustili
 V té děsné zpouště ; srdce zkřehla všem
 V modlitbu zistnou, *světla* dychtivou ;
 I žili jen při strážních ohních : trány,
 Paláce králů slavných korunou,
 I chyžky — *všechny* byty shořely
 Již palem nuzným. Města zhyňala ;
 Lid tiskl se u bytův pálených,
 Si v tvář pohlédnout ještě v posledy,
 A štasten, kdož u hledu sopky dlel,
 U její svíce, horou vznášené !
 Měl vesmír bázliv *jednu* čáku jen :
Lesy zapáleny ; — ty rychle však
 Zhynuvše klesly — kmeny praskavé
 Uhasly třeskem — a vše černo zas !
 Zrak lidský při tom světle zoufalém
 Přišerný byl, když plápol chvílemi
 Naň zašlehl : ležice někteří
 Hled kryli slzavý, jiní sedíce
 Pod bradu kladli ruce zatáté
 V poděsný smích, jiní pak sem a tam
 Běžíce a v pohřební hranici
 Kladouce palivo, pohlíželi
 S ouzkoostí šílenou na nebe mračné,
 Co přikrov světa zhynulého ; pak
 Do prachu, zlořečíc se vrhali
 A zubama, kvílíce, skřípěli.
 S poděsným skřekem ptactvo divoké
 Hrůzou se plašíc k zemi lítalo,
 Neplatným křídlem třepajíc ; i dravci
 Nejkrutší přišli, strachem skroceni ;
 Plazné se zmije k davu ťulily,
 Syčíc bez ušknutí — a v potravu
 Hned zabity. Boj, chvíli ustálý,
 Zas hltal : — pokrm za krev kupován,
 A každý zasmužen tu seděl sám,
 Hořem se hryza. Láska zmizela ;

Vší zemi vládlo *jedno* myšlení,
 To „náhlá bídná smrt“; a hladu strast
 V celou se vrhla hrud. — Umíral lid,
 Však těla pochována nebyla
 Ni kosti: hubený požírán byl
 Od hubených. Ba psi popadli též
 Své pány; kromě *jednoho*, jenž věrně
 Trup hlídal, — ptactvo, dravce sšpavé,
 I lidi hladové odháněje,
 Až hladem sesohli aneb skleslá smrt
 Jich dásním chřadlým dala návnadu
 Zas novou; — nehledal on potravy;
 Jen s útrpným a stálým skučením
 A s prudko-žalným pokřikem
 Tu ruku, jež mu milým hlazením
 Neodpovídala — až pošel sám.
 Vše hladem zvolna zhynulo, jen dva
 Z hlučného města druhé přečkali —
 Dva *protínáci*! Ti se setkali
 Při doutnavém oltáře popeli,
 Kde spoušt posvátných věcí skupena
 K nesvatým potřebám; zde hrabali
 A chvějně škrábali vyzáblou rukou
 Ukřehlou popel slabý; jejich dech
 Umílen rozdmýchal jiskru života
 I zkřísil plamen šklebný; zvedli oči
 Při vzešlé záři, hľadli na sebe,
 A na ten pohled skřikli — skonali:
 Vzájemným k sobě hnusem zhynuli,
 Nic nevědouc, kdo to, na jehož čelo
 Hlad vepsal jméno „Běs“. Byl pustý svět,
 Ten mocný, lidnatý jen spoustou byl,
 Bez doby, rostlin, lidstva, života,
 Jen smrti trupel, hrouda hlinatá.
 Vše řeky stály, moře, jezera,
 V jichž tiché tůni nic se nehnulo;
 Bez plavců lodí hnily na mořích,
 A stežni po kusech se padali:
 Jak klesli, dřímali ve hlubinách
 Bezproutných. Vlny byly zmrtvělé,
 Ve hrobě dlely přítok s odtokem,
 Měsíc, jich vládce, dřív již dekonál,
 V močálném vzduchu schřadli větrové,
 I všečen oblak zhynul; byl on *tmě*
 Nepotřeben: — tat byla *sama* svět!

(Přel. Fr. Doucha.)

Kralodvorský Rukopis.

Od Václava Nebeského.

(Pokračování.)

Vylíživše co do hlavních známek rukopis, pokročíme nyní k vypravování zevnější historie básní jeho, — k vypočtení totiž a popsaní rozličných vydání a překladů jich; uvádějíce při tom četné o nich zprávy literární, úsudky a kritiky, a slídíce vůbec jich stopu na prostranném poli literární historie, snažíme se vyložití rozsáhlé pásmo jich zde a tam se vyskytání; — podáme, abychom řekli, literární jich statistiku. Nebudeme moci ovšem pominouti zde a tam rozebrati i náhledy o Rukopise Kralodvorském pronešené, a spojivce práci historika s úkolem kritika podáme někdy své mínění o věcech naší památky se týkajících. Zvláště při uvedení prvního vydání naskytne se nám příležitost k širším rozborům, jimiž běh historického líčení budeme muset přetrhovati.

Jak již podotknuto protáhly se práce a přípravy k prvnímu vydání Rukopisu Kralodvorského přes celý rok a právě na výroční den jeho nalezení napsal p. Hanka svou předmluvu k tomuto, ode všech přátel literatury národní toužebně očekávanému vydání, kteréž konečně ku konci r. 1818 na světlo vyšlo ve formě na tehdejší naše poměry dosti slušné a celou svou úpravou svědčící o zvláštní oblibě p. vydavatele v drobných a něžných literách a formatech.

Obliba tato zajisté mnoho přispěla k znamenitému rozšíření slavné této naší památky básnické; pohodlným a užtým

svým formatem dobře se hodila za stálého průvodce nadšeným přátelům pravé poesie. Provázet takto Rukopis Kralodvorský mnohého jiného horoucího na cestách a procházkách veselých a blouznivých po luzích a hájích a po horách, kde nejen kraj, ale i duše šíře se otvírají. K tomu by se ovšem nebyl hodil v mnohonásobném obalu sebe učejším nějakého kvartantu důkladného.

Vyšel pak Rukopis Kralodvorský v prvním vydání co zvláštní díl Starobylých Skládání:

„Rukopis Kralodvorský. Sebránj lyricko-epických Národnjch Zpěvů, věrně w půwodnjm starém gazyku, též w obnoweném pro snadněgšj wyrozuměnj, s připogenjm německého přeloženj. Starobylých Skládanj Djl zvláštnj. Wydan od Wácława Hanky. W Praze u Bohumila Háže a Joz. Krausse. 1819.“ Lat., malý VIII., str. 119; předmluva 4 str., otisk dvou proužků, o nichž sme se nahore zmínili ²²⁾,

22) Podáme tady obsah proužků těchto, nikde jinde než ve vydání prvním Kralodvorského Rukopisu vytištěný. Na mnohých místech se o nich zmínka stává, jmenovitě o oně jich části, která k básni o vyháání Polanů náleží, že snad předce některého zvláštního milovníka staré literatury zajímati budou; možná též, že někoho na dobrou stopu povedou a tedy snad tu docela nazbyt nebudou co doplněk k četným vydáním Rukopisu Kralodvorského. Držíme se přísně rukopisu, nedělitce slov jednotlivých; toliko skráceniny vypisujeme.

První proužek.

I. strana.	II. strana.
ese wsie po	emi jezdie
rodte otstu	siu ludu i po
uicem dachui	sie rsiekina
waw suoike	dachu sieirs
rucie zraki pro	emskracie jeho
le w nuzne	semi silnim
enstob dose	tuoi druhsie
rsie hlauu	oleni wsied
iesie wz	hwotworsie
wrazdese wz	wiemu i dauem
biu ibi lk	schradu ksl
koniem orzn	iak przedoi
zdu silnu r	strani roznstap

Druhý proužek.

I. strana.	II. strana.
likem skrsie	cisuu mo
zi wzhorie	sese iwzn
sie izdach	stli mnozi
lepo doid	dusie saie
trsie izac	penekor
ciem meciem	i przed siemi
iim kaze i	ot zapie
siedase na	zakon suoi
przed wsie n	iwnahow
ku praze ku	se twdau
de na protiwn	se suu hla
zichusie n	iti inspa
ibi dluga	doide meho

a vysvětlění zastaralejších a zatmělejších slov 7 str. Německý překlad má zvláštní titul a stránkování: „Die Köninghofer Handschrift. Eine Sammlung lyrisch-epischer Nationalgesänge. Aus dem Altböhmischen metrisch übersetzt von Wenzel Swoboda von Nawarow. Herausgegeben von Wenzel Hanka. Prag 1819, gedruckt bei Gottlieb Haase. (In Kommission bei J. Krauss).“ str. 62., též lat. Za úvod podán vyjímek ze zprávy Dobrovského o Rukopise Kralodvorském v jeho historii literatury české.

Tato nyní již velmi vzácná *Editio princeps* podává text rukopisu s diplomatickou věrností se všemi skráceninami jeho; kde v originalu jednotlivá slova rozdělena nejsou, též jich nedělí, toliko verše staví do řádek a v závorkách opravuje některá chybná místa; mezer však povstálých z vymí-

pobiese ta	Jari junose	ieie leue	ndub sku
cne mohus	bi kehdi ne	stno idiei	mohouo
ciem siemoi	sloui strsie	rozakcen	ora dano
radostno hl.	wsie wsiekr	ra wchor	ach noci
lanow iwih	protiw Bole	lil nawo	porobiw
Zwola B	ui den boie	ciem ilutir	spiechu
i hrta	linhem pode	sesta uod	im bistr
suken	auelslana	soka ude	sie imoh
se nemozes	iich ludu es	na wuide	blsket br
iez slauui v	mnu i wden	uele ku pra	ot wsiech
cie skaze ipa	bra sie dlub	dem iich	uie suo
ud duch prs	nawkrua	patich iu	olani vd
wsiech powla	staoba před	ikon iemu ipře	hdi su w
ide uecierem	zalostnima	iska sien	druha ko
nu noc dale	sie bratsie	sece moc	předi předst
cie bursiu re	am nerozkazo	vuisiero	wlasti su
iniu krasnu	lucie wece	lozastauo	abilislau
del nicie ot	imiechu ws	zu koniem	ot wsiech
dolow sie nu	ost ot knieze	wzchod li	kow zew
zie protiwsie	sesie poue	nenakni	sie wos

Připomenouti musíme, že v nápisu: „lanow iwih“ z posledního písmene *h* zbyla jen první čára, protože dal p. Hanka vytisknouti: „lanow iwih“. Tak též v první řádce básně o vyhnání Polanů z Prahy: „Zwola B“ zbyla z *B* jen první čára, mohlo by se tedy i čísti: „Zwola J(armír), což se nám skoro zdá býti čtení pravé, neboť brzy na to stojí: *Protiw Bole*(slavu).

zení písmen nedoplňuje, přísně se v tom ohledu řídí podle originalu svého.

Starý text stojí na levé straně, na pravé běží převezení jeho do nové češtiny, jež p. Hanka přidal pro pohodlí čtenářů, na staré formy neuvyklých. Tim ovšem vyhověl potřebě tenkrát ještě větší než nyní ²³⁾, předce ale tento způsob vydání byl na újmu původnímu textu, jemuž co do jasnosti a svěžesti novočeské převezení v roveň stavěti se nemůže. Obtíž totiž a nepohodlí diplomatického vydání, povstale z jeho mezer, skrácenin a nerozdělení slov, odstranily mnohého čtenáře od původního starého textu, a nejeden dost horlivý vlastenec znal výtečné básně Rukopisu Kralodvorského jen v obnoveném jazyku, čímž ovšem netoliko jemu ušla mnohá jich krása, ale i známost starých forem méně se rozšířila, což zajisté prostřednictvím spanilých těchto plodů básnických znamenitě státi se mohlo, kdyby byly vydány pravopisem novým a v té způsobě, jak se to později stávalo.

Slíbený překlad ruský, jež admiral Šiskov ohystal, nemohl, jak v předmluvě udáno, „pro nedostatek písma“ ve vydání tomto vyjiti.

Vzácná tato *Editio princeps* je nejen pro bibliofila, ale i tím důležitá, že je základ všech ostatních vydání, jež p. Hanka uspořádal a že tu samou recensí textu obsahuje, jakouž až na některé opravy ve všech vydáních p. Hankových nalazáme. ²⁴⁾ (Text, jak je podán v druhém vydání r. 1829 nenáleží p. Hankovi, nýbrž nebožt. V. A. Svobodovi).

23) Novočeské toto převezení vyšlo kromě toho ve vydání R. Kr. r. 1835, ano ještě nejnověji uznal p. Hanka na mnohostrannou žádost toho potřebu, aby je znovu vydal; vyšlo právě po třetí vydané a nyní o sobě: Rukopis Kralodvorský, i jiné výbornější národní spěvoprávní básně. Slovně i věrně v obnoveném jazyku. Vydání jedenácté Václava Hanky etc. Nákladem vydavatelovým. V Praze. Tisk a. k. dvorní knihtiskárny synů Bohumila Haase. 1853. XII. str. 68. Se snímek.

24) Nemůže vlastně býti řeč o recensích textu znamenitě se lišících, poněvadž jen jediného, a dost správného rukopisu

Tak vyšla slavná tato památka starého našeho básnictví v podobě sličné a pohodlné, bez obtížného přídavku pro-pravy a přípravy učené; nadšenými slovy jen nálezce ji uvedl a doporučil potomkům národu, jenž takové hrdiny a takové jich oslavitele ze sebe druhdy byl vydal. Pravít:

„Jako Řekové, plavci Argonští, Hrdiný před Trojí a Sedmero Reků na bojištích Thebánských, — jako tito svého Homéra, Aeschyla a Orfea našli; tak zpívali naši Lumírové a Zábojové slavné činy starobýlých hrdin, války knížat, krvavé půtky zemanů slasti a strasti lásky a jiná podobná dobrodružství; toho nám poskytuje důkaz tento výborný zlomek lyricko-epických nerymovaných národních zpěvů, o nichž právem Dobrovský ve své historii českého jazyka praví, že všechno převyšují, co se starých básní našlo.“

Co p. Hanka v prvním nadšení mladistvého srdce napsal, to věrně a stále až posud v čelo každého nového vydání Rukopisu Kralodvorského staví, a zajisté našla krásná tato jeho slova ohromného již rozšíření, že snad zbytečno se zdáti nebude, když tu něco k jich bližšímu vyložení přidáme a některé poznamenání k nim přičiníme a snad zde a tam i o určitější smyslu ustanovení se pokusíme.

Víme ovšem, že ctižedný a výtečný p. vydavatel těmi slovy jen příchod dal radostným citům nadšeného svého srdce, že se jim tedy v tom smyslu, více všeobecném a skoro tropickém než přísném rozaměti má, přece však na základě jich se pokusíme některé poměry a úkazy literární vyložiti, což, ačkoliv se na mnoze vztahovati bude k úkazům věkův a krajin vzdálených, dle našeho zdání i tak poněkud poslouží k vysvětlení poměrů literárních Rukopisu Kralodvorského.

P. Hanka přirovnal náš Rukopis k zpěvům Homérovým, — v celku zajisté velmi trefně. Nedá se upříti, že původ

stává a kritika textu z domyslu tu jen malé místo míti může, přece však se dá trojí způsob ve vydávání textu našeho Rukopisu rozeznati, o čemž dále se zmíníme.

a prvotní základ epiky Homérovy pochází a založen je v národním zpěvu a zajisté se dají jednotlivé zkázky, z nichž bez odporu sponenáhla dvě nesmrtelná arcidíla Homérové epiky se vyvinula, co do významu jich literárního na ten samý stupeň stavět, jako naše zpěvy Kralodvorské; vezmeme ale básně Homérové v té formě, jak je máme, za základ při svém porovnání, naskytují se nám rozdílové dosti znamenité, o nichž se tu krátce zmíníme.

Abychom si položili základ k ohledání styků a rozdílů mezi epikou Homérovou a zpěvy Kralodvorskými vytkneme povahu těchto, jak my jsme ji pojali. ²⁵⁾

Dle našeho zdání nedají se epické básně Kralodvorského Rukopisu se žádným jiným úkazem literárním líp porovnat než s hrdinskými čili *mužskými písněmi* Srbů. Patrná shoda mezi oběma nás k tomu náhledu vede, zajisté nejpřirozenějšímu a nejsnadnějšímu, neboť se opírá porovnání toto na přibuznost a sbratřenost národní. Jako se nářečí slovanská, čím dále je do minulosti stopujeme, tím více blíží, ačkoliv jich větve jen mluvzopytně a ne v památkách písemných ze společného jich pně vycházejí vidíme, tak i naše zpěvy národní, ježto se před sty lety u nás ozývaly znamenitou podobnost mají s písněmi sbratřených nám Srbův, kteréž se arci u nich ještě posud, jako před sty lety ozývají, kdežto u nás ona síla básnická, ježto tyto libozvané a ušlechtilé zpěvy plodí, dávno již vymizela. Zdá se nám tedy býti věci nejpřirozenější hledati obdoby tam, kde nám je příroda sama ukazuje, a nebudeme se zajisté klamati, když se k zpěvům hrdinských bratří našich obrátíme, abychom z nich, jakožto z úkazu posud živého a před námi ležícího, poznali povahu, poměry a původ našich zpěvů národních, ježto se nám v

25) Vytkneme při svém porovnání jen zevnější poměry literární; jde nám tu jen o to, zdali to neb ono je ten samý úkaz literární a má-li ten samý význam. Musí literární historie následovati poněkud způsob přírodopytce, jenž často v ohromném množství různých forem ten samý úkaz vidí, neboť pozoruje v nich jeden a týž význam.

šeru minulosti tají. Sebe ostřejší kritika a rozbor nejuděnější, založený na diplomatickém ohledání všech památek písemných, nemůže nám podati jasnějšího a plnějšího ponětí o původu a významu literárním zpěvů Kralodvorských, než úkazy života skutečného, kteréž při poměrech jinak ovšem mnohonásobně proměněných, přece se nám jeví co výsledek jedné a též síly básnické, kteráž i naše básně zplodila.

Přirozené, a jak se zdá, z povahy věci samé vyplývající přirovnání toto nás vede ovšem k jiným náhledům o původu zpěvů Kralodvorských, než jaké se často v tom ohledu pronášely. K naznačení té věci, o níž později pojednati příležitost se nám naskytne, uvedeme na příklad jen to, že se původ básní o Zábojovi a Čestmírovi na konec dvanáctého století kladl²⁶⁾, tedy sta let po událostech, o kterýchž zpívají, — náhled, k němuž my, majíce před očima živý příklad hrdinských písní srbských, přistoupiti nemůžeme. Jiným způsobem se rodí dle našeho zdání zpěv takový. Bezprostřední a podivu hodná tvorčí síla básnictví národního ze skutečnosti událostí a činů hrdinských vyvedí hned zpěv; subjektivnost a jakási původní svěřest názoru světa staví snáze realnost života do světla básnického. Tak se slaví hrdinské činy hajduka Velika, Miloše Ohrenoviče, Kničanina atd. v písních jako dávná rekovství Lazara, Marka Kraleviče a jiných hrdin národních. Písně, ježto se před sty lety zrodily, nesou na

26) Wiener Jahrbücher der Literatur, sv. 48. str. 143. P. spisovatel praví: „Ich bin daher geneigt, die Abfassung dieses Gesanges (Záboj) in eine viel spätere Zeit zu setzen, als es bisher üblich war, namentlich erst etwa in das zwölfte oder dreizehnte Jahrhundert.“ O Čestmírovi na str. 144: „Man könnte zwar den Čestmír aus einer früheren Zeit herleiten: allein wenn man die auffallende Aehnlichkeit, ja Gleichheit, zwischen ihm und dem Gesange von Záboj, in der Auffassung und Darstellung der Gegenstände, und selbst in der Versart, die von den übrigen in der Sammlung so sehr abweicht, näher in's Auge fasst, so kann man keinen Grund angeben, warum beide Gesänge nicht einen Verfasser gehabt haben sollten.“ Náhled, že jeden a týž básník zpěvy o Zábojovi a Čestmírovi složil, opakuje se tamže na str. 152.

sobě ráz podobný, jako zpěvy, v nichž se hrdinství právě udává oslavují, — ukaz, jenž se vysvětliti dá tím, že staré zpěvy v živém podání pořáde v básnické mysli národu se omlazují a nově složené zase živly svého rostu z té samé půdy a z toho samého vzduchu básnického berou. Utvoří se jistý obor obrazů, obrátů a stálých frází poetických, nestrádá se zvláštní zásoba hotových forem a vyvine jakási technika snadná a obecná, což vše takovému zpěvu národnímu nejen znamenitě napomáhá, ale i jemu podobný ráz dává.

Což se posud živým způsobem u bratří našich srbských děje, to samé dělo se zajisté před sty lety i u nás, ačkoliv se nám to v šeru minulosti tají. Nemůžeme tedy naše zpěvy Kralodvorské z jiného stanovíště považovati, než jako mužské písně Srbů; nejsouť zajisté nic jiného než *národní zpěvy hrdinské* čili *mužské*, a musíme původ jich brzo po událostech, jež oslavují, klásti. K náhledu tomu nás vede obdoba písní Srbských, s nimiž naše znamenitou podobnost mají a kromě toho celý jich ráz a způsob. Nepotkáváme se v nich nikde s odvoláváním na staré podání, což obyčejně se vyskytá v básních, kteréž látku svou váží ze starých a hoto- vých pověstí, nýbrž celý způsob vypravování na to ukazuje, že svůj původ vzaly z čerstvého děje. Též na tu okolnost se musí zvláštní váha klásti, že ve zpěvích těchto nenacházíme žádných báječných příměsků, jakéž podání rádo do svých pověstí přidává, čehož důkaz nám poskytuje Kosmas. V pověsti ku př., kterouž on nám podává, líčí se Libuše a její sestry jako prorokyně a kouzelnice, kdežto v básni o Libušině Soudu ²⁷⁾ toho ani nejmenší stopy nevidíme; ve vypravování jeho o vítězství nad Vlaslavem přimíšena je báje o jakýchsi čarách, patrně na sobě ráz pozdějšího původu křesťanského nesoucí, o čemž v básni Rukopisu Kralodvorského ani zmínky není. ²⁸⁾ A tak ve všech zpěvích nalézáme

27) Ačkoliv báseň o Libušině Soudu není obsažena v Rukopise Kralodvorském, můžeme přece na ni se odvolávati.

28) Macocha radí svému pastorkovi, aby, než do boje pů-

jen přirozené a pozemské poměry; vše se děje lidskými silami a k účelům reálním. Udatnost hrdiny, nadšeného láskou k vlasti, polírá vrahy a houbce, chtějí porobu uvaliti na národ; hohové mu arci vítězství dávají, musí však si je zjednatí udatným ramenem, aniž mu pomáhá zbraň kouzelná aneb jiná moc nadpozemská, jako hrdinám před Trojí a rekům Nibelungů, ježto bojují pro krásnou ženu a pro tajné poklady a pomstu.

Tato pravdivost a skutečnost poměrů a realnost úkolu, jež sviží a jadrný duch básníků národních nadchnouti dovedl přespanilou a překrásnou poesii, dává zpěvům Kralodvorským jakousi povahu více historickou než mythickou, arci ne v tom smyslu, žeby holou historickou pravdu obsahovaly, nýbrž v tom, že nevybujněvše v báje všude pozemské a lidské rozměry a poměry zachovávají. A tuto svou povahu nestratily při všech proměnách, jaké nejstarší z nich zajisté při staletém kolování v národu utrpěly. Nelze totiž ani pomyslití, že se nám zpěvy tyto v původní aneb jediné své formě zachovaly, toť by se přičilo nejen všem známkám mluvnickým a kritickým ale i celému způsobu, jakým se národní zpěv hrdinský rodí a od pokolení k pokolení zachovává. ²⁹⁾

jde, před koněm udělal na cestě kříž (což posud pacholci dělají, když vyjiždějí), a aby prvnímu nepříteli uší uřízl, tak že živ z boje vyvázne. Stalo se, však navrátil se domů, nalezl pastorek ženu svou mrtvou a bez uší.

29) Nemůže ani pochybnosti býti, že tyto zpěvy, jak je v Kralodvorském Rukopise máme, velmi mnoho proměn utrpěly a místy porouchány jsou; důkaz toho vidíme nejen v porušení rozměrů a ve formách jazykových ale i v jistém neladu, kvapu a jakémisi přeskakování, ježto místy ruší volný tok epický, jaký nalazáme v zachovalejších zpěvích našeho Rukopisu a v písních srbských. Ano i patrné známky interpolaací pozdějších (pakli vůbec takové proměny v národních zpěvích tak nazývati lze), se nám místy jeví. Ku př. zakládá se zajisté výraz *torđosti nebes* (v Čestmíru: *na torđosti nebes*) na názoru naskrze orientálním, biblickém a není nic jiného než věrný překlad latinského *firmamentum* (obloha) z vulgaty. V starších českých překladech sv. Písma stojí též *torđost* neb *stvrzení nebes*, ku př. v Leskovcově

Pronese takto svůj náhled o povaze a literárním významu dějepравných zpěvů Kralodvorských, snažíme se vyložit i jich poměr k básním Homérovým. Naskytá se tu rozdíl důležitý v ohledu literárním, že se nám totiž básně Homérový jeví *co epy národní* v nejúplnějším a nejskvělejším toho slova smyslu, kdežto zpěvy Kralodvorské na sobě ráz nesou prostých a pevných *národních písní hrdinských*.³⁰⁾

Rozdíl ten nezakládá se tedy pouze na známkách, jimiž se vůbec tyto dva druhové výtvoří básnických liší, nýbrž také na celém způsobu původu a vývinu Homérový epiky, již v tom ohledu porovnávat nelze s jinými básněmi epickými, ku př. s Aeneidou.

Z povahy věci samé vyplývá, že i Řekové měli podobné zpěvy, jako jsou naše Kralodvorské aneb srbské písně mužské. Nemůže se žádný národ vykáhati s takovým bohatstvím skázek o recích a mytů o bozích, a nebyl žádný tak štědře nadán všemi dary Mus, jako blažení Tito miláckové bohů, musely tedy vlasti jeho se ozývali zvučným zpěvem, oslavujícím činy hrdin a bohů jeho. Ze samých básní Homérových dá se nejen dokázati, ale i dost určitě vyličití poesie před-homérovská. Dovídáme se z Odyseai o pěvcích, kteří hrdinské skázky a mythy o bozích zpívají.

bibli v Dráždanech: *Y opiet vecie buoh Bud stworzenie vprastrzied wod.* (Srovn. Dobrowský's Slavin. Prag 1834. p. 393). V Žaltáři Wittenberském žalm 19.: *A diela rukú jeho zvěstuje tordost.* (V. Výbor z liter. české, str. 57, kde chybou tisků žalm ten se uvádí za 18.)

Podezřel se zdá býti též slovo *oběť* (v Záhoji) místo *žertva*, kdyby jinak dle *Mater verborum* slovo *oběť* výhradně znamenalo *oběť křesťanskou* a *žertva* toliko pohanskou. (V. Die ältesten Denkmähler der böhm. Spr. p. 219: *obet, sacrificium, quod christiani offerunt*; p. 231: *sirtua* (žř'tva) *holocaustum, sacrificia, victima*). Na to poukázal p. V. A. Maciejowski v: *Pamiętniki o dziejach etc.* Slovan. Wydał W. A. Maciejowski. W Peterzburgu 1839. II. sv. str. 105.

30) Nerozumíme tímto slovem pouze zpěvy o událostech hrdinských, nýbrž to, co Srbové nazývají *písně mužské*.

Tak zpívá Demodokos v síních Alkinoových o sváru mezi Achillem a Odysseem, o dřevěném koni; Phemios v domě Odysseově o strastném návratu hrdin řeckých z Troji atd. Že se tu líčí skutečnost a že uvádění pěvců takových není pouhý výmysl básníka, vyplývá z povahy básnictví v dobách oněch. Z toho vysvítá, že množství zpěvů o výpravě Trojanské v Řecku kolovalo, než dvě arcibásně, Ilias a Odyssea, povstaly. Nejen ale o bojích před Trojí, ale i o jiných událostech hrdinských a mythech se zpívalo. Odyssea patrně ukazuje na zpěvy o Orestovi, o plavbě na Argě, o boji sedmi hrdin před Thébami, o Herakleovi; ano básně Homérovy dotýkají všech skoro mythů a skázek řeckých, a to takovým způsobem, že se jich známost tenkrátě obecná předpokládati musí; což vše o bohatém vývinu básnictví epického svědčí, jež předcházelo a předcházeti muselo Homérova arcidíla. ³¹⁾

Z celého toho bohatství nedošla nás však ani jediná jednotlivá báseň, ovšem ale jich zbytky v Iliadě a Odyssei, a kritika dob nejnovějších stopy jich a pedivuhednou ostro-
stí slídí. ³²⁾

Dotkli jsme se tím otázky velice důležité a posud sporné, o původu totiž epiky Homérovy.

31) Široce o věci té jednájí R. O. Müller: Geschichte der griech. Literatur. Breslau, 1841. I. str. 48—68; Hermann Ulrichi: Geschichte der hell. Dichtkunst. Berlin 1835. I. str. 162—213; G. H. Bode: Gesch. der Hellenischen Dichtk. Leipz. 1838. I. str. 191—230.

32) Míníme tu hlavně K. Lachmanna, jenž důmyslně a ostře Iliadu rozehral. V. Betrachtungen über Homer's Ilias von Karl Lachmann. Mit Zusätzen von Moriz Haupt. Berlin 1847. Obdivovati se musíme výtečnému muži, bohužel vědě příliš záhy odňatému, kterak jasně před svým duchem celou osnovu dotčené básně rozloženou měl a každou štěrbinku v ní, každý nelad na ní pozoroval. Úslechý způsob jeho rombaru ovšem vadí, neboť předpokládá spíšeou známost Iliady a scholii k ní a pořaduje i kromě toho dlouhou práci, než člověk kratičkou jeho knížkou se prodere.

Jak vůbec známo rozdělení jsou náhledové literárních historiků na dvě strany; jedni považují Iliadu a Odysseu za plod jediného básníka, druzí tvrdí toho opak. Různá o tom předmětu mínění scházejí a rozcházejí se znamenitě, jak se právě kdo přísně na strannické stanovisko staví, aneb povoluje. Zdá se však, že náhled, jenž Iliadu a Odysseu za plod více básníků a různých věků lidských považuje, denně většího uznání a rozšíření dochází ³³⁾, ano doufáme, že konečně opanuje, až jen přirozený způsob při považování literatury u filologů většího přechodu si zjedná a obdoby z novějších literatur u nich obluby dojdou.

Dle tohoto náhledu jeví se nám Homérova epika co vrchol a soubor národního básnictví epického u Řeků; jednotlivé zpěvy z bohatého kruhu skázek o výpravě Trojan-ské sloučily se souměrně ano srostly takofka organicky ve dvě básně, z nichžto jedna za základ a hlavní obsah má hněv Achillův a druhá návrat Odysseův.

Ostrým duchem kritickým rozebral K. Lachmann některé zpěvy Iliady a ukázal pásma písní rozličných, z nichž se toto arci-epos hrdinské skládá.

Jeví se nám tedy epika Homérova co druhý stupeň ve vývinu národního básnictví dějepравného, co *epos* totiž vyrostlé zponenáhla z národních zpěvů hrdinských a založené na bohatém kruhu zkázek hrdinských, mytů o bozích a báchorek národních ³⁴⁾, ježto sta let v živém podání se vy-

33) Mínění, že Homérova epika není plod jediného básníka, pronesli již před F. A. Wolfem jiní, zvláště J. B. Vico ve slavném spisu svém: *Principj di scienza nuova* atd.; přechod znamenitý ale jemu zjednal dotčený velký filolog svým spisem: *Prolegomena ad Homerum*. Hallae Saxorum 1795. Populárním způsobem věc vyložil W. Müller: *Homerische Vorschule*. II Aufl. Leipzig. 1836.

34) Živel tento jeví se v Odyssei, v níž báchorky o kouzelných paanách, obřích, přišerách mořských atd. velké místo zajmají. Říše báchorek a divů ležela tenkrát Řekům na západě; později zvláště po Alexandru Velkém se na východ přenesla, kde dlouhý čas zůstala.

všelij. Otvírá se nám v básních těchto báchorkovitý a zázračný svět mythický, jež básně samy do dávné minulosti kladou, vysoko nad svůj věk jej stavíce.

Na takovémto živlu mythickém a báchorkovitém neza-kládají se naše zpěvy Kralodvorské, také nevyrostly z báječného nějakého kruhu pověstí prastarých, jichž původ se tratí v onom šeru, v němž svět pozemský a nadsmyslný, bohové a rekové, děje a náboženské mythy podivným spůsobem splývají. Naše zpěvy dějepisné se nevyvinuly v epos národní, nýbrž zůstaly v prvotní své formě pouhých písní hrdinských. Příčiny toho nacházíme hlavně v tom, že se nám nedostává bohatého takového kruhu epického, jaký měli ku př. Řekové ve svých skázkách o výpravě Trojanské, této jich arcí-události z doby hrdinsko-mythické, kteroužto událostí tato jich doba se dovršila a ukončila, jakož se i ve zpěvích o ní celá jich síla národního básnictví epického soustředila a horovala, tak že písně jiné jako jednotliví potůčkové ve dvou veleproudech epiky Homérovy zanikly aneb dokonce zapráhly. Náš zpěv epický se rozptýlil na jednotlivých událostech a síla našeho básnictví národního nerozvinula se v bohatý epický kruh zkázek a pověstí, což by se snad bylo stalo, kdyby duševní život u nás se byl samorostlý ze sebe vyvíjel a nebyl býval přetrhován mocnými živly cizími. Šťastnější v tom ohledu byli bratři naši Srbové, a zajisté scházelo snad u nich jen některých podmínek vnějších, jakých u Řeků stávalo, aby se z jednotlivých jich zpěvů hrdinských sloučilo ukončené národní epos ku příkl. o Cáru Lazorovi, o Marku Kraleviči a t. d. ³⁵⁾.

35) Poměry života vnějšího napomáhaly velice utěšenému vývinu básnictví epického u Řeků. Ozývalo se v síních knížat, často potomků oněch hrdin, jež způv oslavoval, ozývalo se zvláště později ve shromážděních národních, při slavnostech a svátcích; utvořili se, abych řekl, cechové zpěvečtí, často, jak se zdá, v rodinách dědiční (Homeridové, Homeristé, rapsodové), kteří zpívání zpěvů epických za úkol si obrali; laskavou a umělou péčí o ně měli nejen státníci (Lykurgos, Pisistratos a Pisistratovci) a mužové literární (diaskeyasté, chorizontové), ale i celá města a je-

Při této příležitosti nemůžeme opominouti, abychom se neznámili o pěvcích, jichž se jak naše zpěvy Kralodvorské tak i básně Homérovy dotýkají. Naskýtá se tu zajímavý rozdíl, jenž dost patrně vyniká, ačkoliv naše památka nám v tom ohledu tak určitého obrazu nedává, jako Odyssea Homérova. Z líčení v básni této jeví se nám pěvci epiky Homérovy co zvláštní stav, jako jim ku příkl. hlásníci, kněží, řemeslníci či umělcové, o kterých se v Odyssei zmínka činí. Pěvci tito, jimž bohové umění v duši vložili, náležejí k čeledi knížat, v jichž síních zpívají při hodech slavných, sedíce na stolicích, na čestném místě postavených. Jich zpěv se považuje za okrasu hodů a posluchači jsou žádostivi pořádku písní nových, neb je sladko poslouchati pěvce. Tak se nám líčí Phemios v domě Odysseově a Demodokos u Phaiaků. Svědčí to zajisté o znamenité vyvinutosti nejen umění zpěveckého ale i poměrů a forem života ³⁶⁾. Jiný obraz pěvců

dnovní kmenové a později slavný filosof Aristoteles (jenž pro Alexandra recensí básní Homérových učinil) a kritikové Alexandriinů, jichž ohromné úctou a kritické ostrovní a citlivosti opravdu se diviti musíme. Péče o epiku Homérovu stala se u Řeků záležitostí národní, ano skoro kulturní; z ní vážili z největší části známost svou o bozích, z ní se učila mládež, na ni se odvolávali filosofové, ano i politikové a státníci, z ní čerpali básníci látku svou a umělcové předměty; zkrátka Homérovy básně byly základem a zrcadlem života duševního u Hellénů. Žádný výtvarník básnický u žádného národu neměl podobné důležitosti a takového významu.

Jak vůbec známo sestavili němečtí básníkové ze srbských národních písní kruhy zpěvů o národních hrdinách; S. Kapper o Cárú Lazarovi, J. N. Vogl o Marku Kraleviči.

36) Není k víře nepodobno, že zpěvy hrdinské u Řeků z počátku více se ozývaly v síních knížat. Dobře v tom ohledu podotknul K. O. Mäller (Geschichte der griech. Literatur. I. str. 50.) „že se nezdá, žeby tyto písně byly ustanoveny bývaly k zpívání v obcích republikánských.“ Takové obce by sotva byly rády slyšely náhledy, jako: „Nedobrá mnohovláda, jeden buď vládcem, jeden králem.“ A z mnohých stran se již na to poukázalo, že se v epice Homérově jeví smýšlení a poměry aristokratické.

nám podává píseň naše o Zábojovi. Hrdina a pěvec sloučení jsou v jedné osobě. Záboj chopí se varyta a pěje jako Lumír srdce k srdci, co mu bohem dáno, a jesti pro umění své miláčkem bohů. Pak se chopí zbraně a potře vrahů.

Takového něco nacházíme v epice Homérově; v Odyssei jest pěvectvo, jak již podotknuto, zvláštní stav, v Iliadě se o něm zmínka neučiní. Achilles ³⁷⁾ zpívá sice též, ale o samotě, aby hoří a hněvu svému ulevil, ne však, aby muže k boji roznítil; jesti on výhradně hrdinou, zpěvecké jeho umění je jen vedlejší vlastnost a varyto své nepřivezl s sebou z otčiny, nýbrž náhodou je v Asii s jinou kofistí dobyt.

Postava Zábojova svědčí o velké starobylosti zpěvu, v němž se vyskytá. Zdá se nám, že takové sloučení hrdinství a pěvectví v jedné osobě nese na sobě známku jakési prosté starobylosti, kde se formy a poměry života tak dopodrobna ještě nebyly vyvinuly ³⁸⁾. Proto se musí nahoře uvedeným slovům p. Hankovým, že naši Zábojové a Lumírové zpívali jako Homeros, Orpheys a Aischylos, rozuměti ve smyslu tropickém; řecký „Aiodos“ (pěvec písní epických) má jiný význam než hrdinský náš pěvec Lumír a Záboj ³⁹⁾.

Ještě více ale se liší řecký Orpheys od našich pěvců. Udává se arci, že mytický pěvec tento se účastnil plavby na lodi Argě; toť však je bez odporu výmysl dob pozdějších. Ještě menší ku pravdě podobnost ale má do sebe podání, že o výpravě této básně epickou složil. Orpheys je

37) Nebojovný Paris je také pěvcem. Na to však tu ohled vzíti se nemůže; Paris byl záletník. Nechci mu ovšem dělati křivdu, abych ho nazval antickým minnesingrem.

38) Ze znamenité vyvinutosti forem života a tedy i umění zpěveckého, jak se v Odyssei líčí, zavírali kromě jiných známek literární historikové se vším právem na mladší původ básně této u porovnání s Iliadou.

39) V skandinávských zkázkách nalézáme podobné pěvce hrdinské; jiného způsobu je poněkud již Miloš Obilič, jehož srbské písně oslavují. Volker v Nibelungách do té řady nepatří, jesti hlavně *hudecem* (Spielmann), ačkoliv mistrně vládne jak mečem tak i smyčcem.

repraesentant docela jiného druhu básnictví — *náučného* totiž a *hieratického*, nikterak ale zpěvu hrdinského ⁴⁰⁾. Náležít ovšem Orpheys mezi nejtěžší a nejtemnější předměty literární historie, uvedený však význam poesie jeho zdá se býti základ rozličných mythů, v jichž pološera postava zázračného tohoto pěvce Thracského se mihá. O tom svědčí již ta okolnost, že pozdější tajné a tajivé spolky a školy filosofické od něho pŕívod jakési staré moudrosti, rozličných obřadů a náuk mystických odvozovaly a všeliké hymny, zařikání a t. d. jemu podkládaly. Za pouhý výmysl nemůžeme Orphea považovati, třeba i Homérova epika o něm zmínky nečiní a nám žádných zpráv nedává o takových poměrech života, jaké bytost Orpheova a působení jeho předpokládají. Nacházíme v literatuře řecké upomínky na ně. Básně totiž, jmeno Hesiodovo nesoucí, ukazují pŕívodem svým do krajin a snad i některými živly svými na druh poesie, jenž upomínati se zdá na Orpheovo básnictví, též v okolí Helikona květoucí, kde se hledati musí sídlo oné Thracské kultury Orpheovy.

V písních našich Kralodvorských nenacházíme ani nejmenší upomínky na podobný druh poesie, o jakém jsme se tu zmínili.

Jedno ještě jen poznamenání učiníme ku předmluvě p. Hankově; týká se ono pojmu *dobrodružství*. Jak známo vyznačovali umělci básníci u nás tímto slovem německé „*Abenteuer*“, slovo přetvořené z romanského „*aventure*.“ ⁴¹⁾ Znamená tedy vlastně příhodu. U Němců slovo toto vztahovalo se na činy, strasti, bloudění a t. d. rytířů a rektů takových, jací byli Artus, Tristram, Lancelot a t. d. tedy na předměty tak nazvané epiky dvorské a na podobné k nim

40) Ani potřeby snad nebude podotknouti, že básně *Argonautikon* od Orphea nepochází.

41) *Aventure* (v středověké latině: *adventura*), *aventure*, *abentur*; — neobyčejná událost, příhoda; smělý, odvážlivý, rytířský čin. České slovo *dobrodruž* znamená vlastně *udatného druhu*, ein tapferer Gespann.

události lidí, kusy rytířské provozujících; původní a národní pověsti a skázky nenazývaly se prvotně u Němců *aventurami*, teprve v 12 a 13 století, když zaplaveni byli pověstmi cizími, bretonskými a romanskými, polkáváme se až k omrzení často se slovem *líto*. — I my máme v naší literatuře básně (Tristrama), v níž se hojnost takových *dobrodružství* nachází, kteráž se ovšem porovnati nedají s hrdinskými činy Čestmíra a Záboje. Zavíráť tedy v sobě slovo „dobrodružství“ zvláštní pojem, pročez bychom jeho v literatuře nejraději užívali jen k naznačení příběhů a podivných událostí lidí rytířujících a hrdin z tak nazvané epiky dvorské. Král Václav mohl míti aventury, když praví, že mu láska z velkých dobrodružství vyjevila sladinkou důstojnost; Zbyhoňův čin ale ku příkladu nemůže se nazvati aventurou, není tu ani milosti (*Minne*) ani dvornosti (*Höflichkeit*, *courtoisie*), ani jiného kusu rytířského, ačkoliv více lásky a hrdinství, než v tisících veršů jiných, ježto oplývají nejšladší milostí a nejpodivnějšími dobrodružstvími.

Při této příležitosti, že se právě zmiňujeme o básních epiky dvorské (jak tomu Němci říkají), musíme hned také na jeden hlavní rozdíl mezi našimi básněmi epickými v Rukopise Kralodvorském a plody umělé epiky, ku kterýmž ku příkladu u nás Alexandreis, Tristram, Tandariáš náležejí, ukázati, na ten totiž, že básně Kralodvorské byly skutečné zpěvy, jako ku příkladu jsou i mužské písně Srbů, že se tedy opravdu zpívaly a nebyly ustanoveny pouze k vypravování neb čtení, jako dotčené básně umělé. Rozdíl to důležitý, jehož literární historie velmi šetřiti musí a také šetří, jak to obšírné o předmětu tomto rozboru Lachmanna, Grimma a Wackernagla dokazují ⁴²⁾.

42) Ueber Singen und Sagen im Alt- und Mittelhochdeutschen. Von K. Lachmann. (V pojednáních Berl. akad. nauk roku 1833). Wackernagel v I. seš. své histor. lit. něm. Srov. Ueber die Lais, Sequenzen und Leiche. Von Ferd. Wolf. Heidelberg 1841. str. 234.

Pustíme nyní tyto a jiné věci, jichž povrchu jen dotknouti jsme se mohli, mimo sebe a vrátíme se k dalšímu vyličení literárních osudů Rukopisu Kralodvorského.

První hlas o něm po jeho vyjití pronesl tehdejší prof. aesthetiky na universitě Pražské, *Dambek* v časopise *Hesperus* (1818, číslo 71.). Hlavní obsah nadšené chvály, jakouž článek Dambekův oplývá, podali jsme již na začátku svého pojednání v poznamenání 2), kde jsme Kopitarův poměr k našemu rukopisu vylíčili. Co jsme tam pod jménem Kopitarovým uvedli, patří vlastně Dambekovi; Kopitar dal totiž jeho článek otisknouti v časopise: *Erneuerte vaterländische Blätter*, a ani slovem se nezmínil o pravém původu, jakoby od něho samého pocházel. ⁴³⁾

Nemáť ostatně Dambekův článek vyšší ceny, a může se toliko považovati za nadšené a laskavé doporučení slavných básní Kralodvorských obecnstvu.

Mnohem důležitější je pojednání *Meinertovo* ⁴⁴⁾; máš zajisté ještě podnes cenu a může se považovati za základ, na první počátek dosti dobrý a záslužný, v ocenění a vysvětlení slavných zbytků, ačkoliv se upříti nedá, že netuže do hloubi vniká a že někde v udáních historických chybje. ⁴⁵⁾ Co se aesthetické stránky týče, nemáme posud

43) Z některých chyb tisku je viděti, že článek tento v: *Erneuerte vaterl. Blätter* ne z *Hespera*, nýbrž z přepisu vytištěn byl.

Podotknouti musíme, že ve všech vydáních K. Kr. chybou stojí, že Dambekův článek vyšel v ročníku 1819 *Hespera*.

44) Vyšlo pod nápisem „Ueber die Königinhofer Handschrift. Eine Sammlung etc. durch J. G. Meinert“ v *Hormayerově časopisu: Archiv für Geschichte, Geogr. etc.* (Sešitek první ročníku 1819). Tištěno bylo v Pražském časopise: *Hyllos* r. 1819. č. 15—17 a ve výtahu v: *K. K. privig. Prager Zeitung* r. 1819. č. 84 a 85.

45) Taková chyba je udání *Meinertovo*, že událost, o níž se v *Beneši Hermanovu* zpívá, padá do l. 1280—82. Tu samou chybu byl již *Dobrovský* učinil ve své zprávě o *Ruk. Kral.* (*Geschichte der böhm. Spr.*), a *V. A. Svoboda* ji přijal do svého historického úvodu k vydání *Ruk. Kral.* r. 1829 str. 25—29,

lepšího pojednání, čímž ovšem říci nechceme, že by snad obsahovalo nějaký hlubší rozbor o podstatě, rázu a významu básní Kralodvorských. Čímž však článek Meinertův vyniká, jesti vřelost a jakási láska k předmětu, literární takt a humanitní, čilá a útlá mysl, jaká se v něm jeví. Nebude tedy snad zbytečno, některé výjimky z něho tady uvést.

„Čechové, praví, posud bolestně nesli svou chudobu na původní a národní památky starého básnictví. Nemohli se zajistě, abychom dále nazpět nešli, z třináctého století, ježto Němcům mnohý květ milostné písně a zpěvy o Nibelungách aneb alespoň jich spracování poskytuje, něčím jiným vykazati, nežli nedávno nalezenou a k tomu kusou písni milostnou. Bylo však jen třeba čísti první listy jich Kosmy, jenž před r. 1125 mythickou historií svého národu „*z úst starců*“ (ze zkázek a písní) snesl a spracoval; bylo třeba jen s učným Dobrovským (*Geschichte der böhm. Sprache u. Literatur* str. 86. a 133. druhého vydání) poukázati na určitá svědectví o příležitostných písních národních ⁴⁶⁾ a mohlo se směle tvrditi: že národ, jenž hluboký cit a ohebný jazyk, prosté mravy, orbu a vyvinuté náboženství (okolo r. 550) do romantické vlasti Bojů s sebou přinesl a je s vytrvalou horlivostí ačkoliv marně hájil, již od počátku svého vystou-

až p. Palacký ve: *Wiener Jahrbücher*, sv. 48 str. 145 a v: *Monatschrift der Ges. des Museums* 1829, sv. I str. 43 děj ten historicky ustanovil a Beneše Hermanova z listin doložil.

46) Odvolává se Meinert na následující místo u Dobrovského: Als der König Wladislav das Aufgeboth zu dem berühmten Zuge nach Mailand ergehen liess, ertönte ganz Prag von Gesängen der jungen muthigen Ritterschaft.

In eorum cantieis et in eorum sermonibus Mediolani resonat obsessio; sagt Vincentius auf das Jahr 1158.

A pak na str. 133: Bei der Krönung des Königs Johann 1311 drückten die Böhmen ihre Freunde auch durch böhmische Gesänge aus, wenn gleich die Zahl der deutschen Sänger grösser war. Der Abt Peter von Königsaal bezeugt diess in schlechten lateinischen Hexametern singend:

Turba Bohemorum canit hoc, quod scivit eorum/ Lingua, sed ipsorum pars maxima Tewtonicorum/ Cantat Tewtonicum.

pení na jeviště dějin nejvnitřnější svůj život ve zpěvích vyléval, a že on toho nejmenší vinu nese, když se myslí, že tento dlouho strádaný poklad na zmar přišel aneb že ho ani nestávalo.“

Meinert se tu dotekl stránky velmi důležité, — poměru totiž Kosmy ke skázkám národním a pověstem, z nichž se skládá stará, dílem báječná doba dějin národu našeho.

Není ovšem pochyby, že Kosmas začátek své kroniky vážil z pověstí národních, jak to činili jinde Livius, Jornandes a jiní. Praví sám: „Hujus narrationis sumpsit exordium a primis incolis terrae Bohemorum, et perpauca, quae dedici *senum fabulosa relatione*, non humanae laudis ambitione, sed ne omnino tradantur relata oblivioni, pro posse et nosse pando omnium bonorum dilectioni“ (Scriptores rerum. Bohem. Tom. I. p. 3.) a na konci mytické části kroniky své určitě na rozhraní mezi dobou mytickou a historickou ukazuje: Et quoniam haec antiquis referuntur evenisse temporibus, utrum sint *facta* an *facta*, lectoris iudicio relinquimus. Nunc ea, quae vera fidelium relatio commendat, noster stylus, licet obtusus, tamen devotus, ad exarandum digna memoriae se acuat (Ibid. p. 34.).

Jiná otázka je ale, zdali Kosmas látku mytické své historie čerpal ze *zpěvů a písní* aneb jen z *pouhých pověstí*, kteréž neuthvěly v ukončené formě metrické a básnické. Meinert slova jeho (*senum fabulosa relatione*) vykládá na pověsti a *zpěvy* (Sagen und Lieder), ku kterémuž mínění také V. A. Svoboda přistupuje. Vykládá totiž slovo *facta* (utrum sint *facta*, an *facta*) v ten smysl, jakoby ukazovalo na původ básnický. (Mir scheint das *facta* geradezu auf poetische Quellen hinzudeuten. Kralodvorský Rukopis. V Praze 1829. str. 12) a na jiném místě téhož vydání (str. 165.) praví v rozpravě o Libušině soudu: „Je patrno, že Kosmas zprávu (o soudu Libušině) též z básně čerpal, jako i onu o vítězství Neklanově.“ Ta sama slova opakovali pp. Šafařík a Palacký ve spisu učeném a kritickém:

Die ältesten Denkmähler der böhm. Sprache. Von Fr. Palacký und P. J. Šafařík, str. 84.

Že mužové tak učení o věci té se pronesli, nabývát ona ovšem ještě větší důležitosti, a zdá se nám zapotřebí o ní již při této příležitosti poněkud obšírněji promluvit. Rozšíříme však svou otázku o něco, pohnutí jsouce k tomu tou okolností, že ve spisu velmi důležitém o ní taková zmínka se děje, že nás nutí o věci té na základě širším pojednat.

P. Dr. Rud. Köpke totiž v úvodu ke kronice Kosmově, vydané v Pertzově sbírce: Monumenta Germ. histor. XI. str. pronesl se o poměru praotce českého dějepisu ke zpěvům a pověstem národním v ten smysl:

„Non desunt posteriorum temporum scriptores, qui in rebus enarrandis Cosmam sibi ducem sumserunt, eiusque librum plus minusve expilarunt. Inter quos num illos referam, quorum sunt carmina popularia codicis Reginae Aulae an tum carminum illorum auctores, tum Cosmas fabellas in ore populi versantes secuti sint, dicere dubito, meque peritioribus libenter relinquo dijudicandum; hoc unum persuasum habeo, Cosmam hanc, quam nos habemus, carminum recensionem secutum non esse.“⁴⁷⁾

E. Köpke tedy dočela určitě zamítá náhled, žeby Kosmas byl použil zpěvů Kralodvorských neb k těmto podobných při sepsání své kroniky, v čemž mu každý soudný člověk přisvědčí; jinou otázku ale k tomu učinil, zdali totiž snad skladatelé písní Kralodvorských nečerpaly z Kosmy. Nám se zdá náhled ten ještě méně k věci podobný, než předešlý, což doložiti se snažíme.

Abychom celý rozsah před námi ležící otázky snáze z rozličných stran ohledali, rozvrhneme ji na několik částí:

47) Při velkém a podstatném rozdílu mezi vypravováním Kosmovým a obsahem i formou zpěvů Kralodvorských nemůže dle našeho zdání ani řeč býti o pouhé ryzosti na recenzi jiné těchto písní národních založené.

1) Čerpali jak Kosmas tak i skladatelé písní Kralodvorských neprostředně z pověstí národních? ⁴⁸⁾

2) Čerpali skladatelé zpěvů Kralodvorských z Kosmy?

3) Aneb naopak Kosmas z nich?

4) Čerpal Kosmas vůbec z písní nějakých, jak někteří myslí?

Na poslední otázku odpověděli bychom v ten smysl, jak se pronesl V. A. Svoboda: že totiž ovšem Kosmovo *facta* se vztahuje na pramen a původ básnický, ne však v tom smyslu, žeby byl Kosmas z básní nějakých čerpal, nýbrž jen v tento způsob, že vůbec pověstí národní z mytické doby dějin do oboru básnického náleží a to nejen svým obsahem, ale v jisté době i svou formou.

Že i naše historické pověsti v básnickou formu oděny byly, dalo by se s jistotou zavráti z domyslu a pouhé obdoby, kdybychom i na to neměli slavného důkazu z Rukopisu Kralodvorského. Nacházíme úkaz tento u všech národů. Důmyslný muž (Hamann) pronesl, že mateřský jazyk člověčenstva je poesie, zajisté ale začínají děje národu každého s poesíí, takoruka na důkaz ideálního jádra a obsahu člověčenstva. I praktičtí a železní Římané odvozují svůj původ z báječného a básnického šera. Že takovéto pověsti v jisté době měly i zevnější formu básnickou, metrickou totiž neb rhythmickou, vyplývá dle našeho zdání zřejmě z povahy věci a doby, do níž padají. Spůsob cítění a smýšlení v dobách oněch, celý názor světa, konkrétnější a celistvější, byl zajisté poesii bližší; — povaha řeči se svým bohatstvím forem ohebnějších a vyvinutějších a se svou svízí původností a konkrétní živostí byla bez odporu schopnější k výrazu básnickému, než k potřebám abstraktního rozumu. Při tom se nesmí i ta okolnost opominouti, že živel rhythmický v starších jazycích silnější je nežli v novějších; můžeme

48) Stavíme tu otázku, jak ze slov p. Köpkeových nahoře uvedených vyplývá, ačkoliv dle našeho mínění v té formě se nesrovnává s pravým stavem věci.

tedy s jistotou zavíráti z domyslu, co skutečnost dokazuje, že stará a původní forma skázek a pověstí, vztahujících se na praděje národu, byla básnická, ovšem ne tak umělá, jak se později vyvíjí, přece však jistou rhytmickou měrou vyznačená. Tato poněkud ukončená forma zavírá a chrání svůj obsah; že však dlouho vytrvati nemůže, že zastárne, že ji nejen živlové zevnější a cizí rozžírají, nýbrž i obsah sám se protrhává, i toť je úkaz a zákon povšechný a mnohonásobně stvrzený. To se zvláště tenkrát rychleji stává, když duševní život nějakého národu mocněji se rozvíjí aneb cizí živlové jiný obsah a směr mu dávají. Některé památky jen, a to ne u každého národu, v původní své formě se zachovávají, velká část ale se promění v pouhou pověst bez ukončené formy metrické neb rhytmické. Samo sebou se rozumí, že tímto způsobem pak pověsti se jako rozplývají a mnohem snáze se mění, strátivše určitý a pevný tvar svůj.

Zajímavý a důležitý tento úkaz proměňování se formy metrické v prosaickou nejpatrněji se jeví v epické poesii a nevyskytá se pouze v staré době, o které sme mluvili, nýbrž nacházíme jej i později. Tak učiněny byly ze všech skoro středověkých básní epických, ku př. o Tristramu, Alexandru atd. nejen u Němců, Francouzů a Angličanů, ale i u nás romány prosaické, ano zdá se vůbec, že tato forma prosaická (roman totiž) k tomu ustanovena je, aby nám nahrazovala starou epiku.

Co jsme tu všeobecně vylíčili, toho důkazy nalézáme také u nás. Sta let znal náš národ své pověsti jen v prosaické jich formě aneb v přetvoře veršované u Dalemity, až nám jednu alespoň jich část, Rukopis Kralodvorský a Libušina Soud, v původní skoro ryzosti co do obsahu a dílem i co do formy přízeň osudu na světlo vynesla.

Že se nahoře vylíčená přetvora z formy metrické v pověst pouhou záhy u nás stala, ano že epické naše zpěvy záhy se trátily alespoň z jistých okresů a tříd našeho národu, toho nejen důkazy máme, ale i příčiny vyložiti si můžeme.

Uvedením křesťanství u nás a politickým postavením a přirozeným položením vlasti naší docela jiná živlové a jiná vzdělanost k nám se dostaly, ježto, byť i nepřátelské nebyly bývaly naší národnosti a životu našemu, ohromnou svou mocí a převahou je alespoň zaamcnitě proměnití musely. Nemohloť zajisté a nechtělo křesťanství jak jinde tak i u nás hověti zpěvu národnímu, na živlech pohanských založenému. Kdo zná všeobecnou tehdejší vzdělanost, obsahující v sobě kromě čistých a vznešených ideí křesťanských kusé a porušené zbytky zapadlého světa pohansko-antického, rozličné živly orientalské a všech oněch národů na polo ještě surových a již porušených, u nichž se byla rozložila, kdo zná vzdělanost tuto a panující tenkrátě směry a jich moc, nahlídně, že, jak u nás tak i u Němců a jinde zpěvy tyto odolati nemohly návalu mocnému, že musely ustupovati. Že se to u nás zponenáhla dělo, záhy však začalo, zakládá se v povaze věci. Každý národ v celku a zvláště základ jeho — lid je tuhý, vzdělané však a tak nazvané vyšší třídy jeho jsou vrstva proměnlivější. Tak vidíme i u nás, že původní a právě národní tvorčí síla básnická se udržela až do druhé polovice třináctého století, kdežto z druhé strany z kroniky Kosmovy patrně vysvitá, že onen živel, jenž utěšené takové plody básnické vydával, již za věku praotce dějepisu českého (1045—1125) půdu svou stráceti počínal. Kosmas zajisté neznal zpěvů národních, jakých část se nám v Rukopise Kralodvorském zachovala. Okresy, v jakých on žil, vzdělanost, jakou vykojen byl a náhledy a směry jeho nelibovaly si ve zpěvu takovém; míra, již krásu, cenu, důstojnost a důležitost věcí měřil, byla dokonce jiná.

Nám porovnávajícím vypravování Kosmovo se zpěvy Kralodvorskými zdá se zbytečné, důvody tady dokazovati, že Kosmas zpěvů těch neznal, že však otázka taková již učiněna jest, přece některé důkazy toho přineseme.

1. Nečiní Kosmas nikde ani nejmenší zmínky o zpěvích takových, ačkoliv jinde za hodné uznal výslovně podotknouti, že při té neb oné příležitosti se zpívalo, jako ku příkladu

při uvedení biskupa Dětmar, kde lid: *Krieš*, šlechta a kníže: *Christe Keynado* (tedy německy) zpívaly; a podobně na místech jiných (Srov.: Ad. Voigt: Abhandl. einer Privatgesellschaft. in Böhmen I. Bd. 1775. na str. 200—221). O pramenu svých pověstí ale jen praví, že je má z báječného vypravování starců (*senum fabulosa relatione*) a na jiném místě při vypravování o vítězství nad Vlaslavem k tomu dokládá: *quod referente fama audivimus*. Kdyby byl Kosmas znal zpěvy národní, byl by se jistě na ně tak odvolal, jako na báječné vypravování starců, kdežto mu na tom záleželo, aby hranici vytknul mezi dějinami skutečnými a pouhými pověstmi, což by ovšem byl mohl slovy, že o věcech těch lid zpívá, tak dobře ano ještě líp učiniti, než svým „*senum fabulosa relatione*“.

2. Liší se vypravování Kosmovo jak obsahem tak formou (ve smyslu širším) dokonce od zpěvů Kralodvorských. Jestli jistě tak podstatný rozdíl v celém způsobu líčení událostí, že ani nejmenších stop naleztí nelze, žeby jeho vypravování se opíralo na básně podobné.⁴⁹⁾ Jestli ono při všem klassicko-barbarském šperku poněkud nezapné, rozvláčné a surové u porovnání s ušlechtilou ať prostou labodou a svíží jadrností zpěvů Kralodvorských a Libušina Soudu. Kdo se přesvědčiti chce o rozdílu tomto ohromném, ať si přečte právě jmenovanou báseň a Kosmovo vypravování události té samé (*Scriptores rerum Boh. I p. 11—13*).

Surové šprýmy, necudný humor a nemotorné vypravování ctihodného jinak a poctivého kronisty až uráží, kdežto báseň epickou plastičností, outlou cudností a ušlechtilou souměrností vyniká. Nelze pomyslet, že by Kosmas, kdyby byl znal zpěvy podobné, nebyl ani jediného básnického obratu a obrazu z nich do své kroniky vpletl, již tak hojně vyšperkoval citaty a květy z Virgilia, Horacia, Lukana, Juvenale,

49) Co o shodách některých, jež p. Dr. K. Köpke mezi Kosmou a zpěvy Kralodvorskými našel, souditi se má, ukáže se později.

Boethia a j., jež sebral ve školách cizích a sám co učitel doma vštěpoval. Bylť zajisté Kosmas ducha poněkud básnického, žeby byl snad přemohl svou latinskou vzdělanost a nechť křesťanskou k upomínkám pohanským ve zpěvích národních se jevícím.

Co se obsahu týče, stačí porovnat *Libušin Soud* se str. 12—13 kroniky Kosmovy, *Čestmíra* a *Vaslava* se str. 24—34., *Oldřicha* a *Boleslava* se str. 70—71. též kroniky, aby se poznal podstatný rozdíl mezi Kosmou a našimi zpěvy národními.

3) Líčí nám Kosmas prvověk český barvami tak všeobecnými, že ne bez důvodu někteří na to poukázali, že některá místa taková z jiných kronik, jmenovitě z Reginovy vybral. Však kdyby tomu i tak nebylo, nese na sobě líčení toto u Kosmy docela ráz tak všeobecný, že by se co do hlavníh rysů ke každému skoro národu hodilo; mohlo by se takotka považovati za skvělé ve způsobu tehdejšíh stylistické vypracování bez základu skutečného; zvláštních a individualních rysů skoro žádných v něm nenalezáme. Jak dokonce jiný obraz, plný barev živých a rysů individualních, nám podává o věku tomto malý zlomek Rukopisu Kralodvorského a Libušina Soudu? Kdyby byl Kosmas z pramenů takových čerpal, bylo by zajisté líčení jeho jinačí a příznivější. K národu, jenž o takových poměrech státního a společenského života, jaké se jeví v Libušině Soudu, a způsobem takovým zpíval, nehodí se zajisté obraz Kosmův o něm. Kdo porovná ušlechtilé obřady právní, o nichž básně se zmiňuje, *děvy vyučené věštibám vítězovým* a spanilou postavu Libušinu s vypravováním Kosmovým (sorores, quas non impares agitabant furores, — illae tres Eumenides a t. d.), pozná, že Kosmas ani tušení nemohl mít o původní a pravé povaze prvověku českého, jež se jeví v básnických sice, neméně však, ano proto právě, ve smyslu ideálním pravdivých těchto památkách našich.

4) Nemohl znáti Kosmas na žádný způsob nějaký jen širší objem zpěvů takových, neboť malý v celku zlomek

Rukopisu Kralodvorského obsahuje zpěv (Záboj), o jehož ději kronista ničeho neví. Z toho je také patrné, že objem pověstí národních mnohem větší byl, než jak nám jej Kosmas zachoval. Zdá se, že již za časů Kosmových, zvláště v okresích, v jakých náš kronista žil, celé bohatství skázek a pověstí národních ani známo nebylo; toť vysvětlí z jeho kroniky samé a dle našeho mínění i z výslovného jeho udání. Pravíť totiž, že pověsti o prvověku českém slyšel *od starců*, jakoby mladé pokolení již o nich ani nebylo vědělo a o ně se nestaralo. Že se tyto pověsti z paměti alespoň jistých vrstev národu již tenkrát byly vytratily, toho důkaz vidíme i v tom, že Kosmas z části jen holou genealogii udává⁵⁰⁾. Takováto pouhá jména jsou jako kostry, zbylé z živého druhdy, nyní však již zpráchnivělého

50) Z dějů českých před křtem Bořivojovým zachoval nám Kosmas kromě pověstí o příchodu praotce Čecha do vlasti jen památku na dvě události, jedna se týká Přemysla a Libuše (její otec, sestry, soud, zasnoubení, proroctví; divčí boj), druhá vítězství Neklana nad Vlaslavem. Co jinak podává, je pouhá genealogie. Postavíme ji sem z té příčiny, protože zvláště všeobecné rozumování, jež kronista náš na konci přidal, dobře jeho pojmání prvověku českého líčí. Píše pak: Sed quoniam omnibus ire quidem restat, Numa quo devenit et Ancus, Prziemysl iam plenus dierum, postquam iura instituit legum, quem coluit vivus ut Deum, raptus est ad Cereris generum, cui Nezamysl successit in regnum. Hunc ubi mors rapuit, Mnata principales obtinuit fascēs. Quo decedente ab hac vita, Vojin suscepit rerum gubernacula. Hujus post fatum Vnislav rexit ducatum. Cujus vitam dum rumpunt Parcae Cezomysl locatur sedis in arce. Hoc sublato e medio Neklan ducatus potitur solio. Hic ubi vita discessit Hostivit throno successit. Horum igitur Principium de vita aequae et morte siletur, cum quia ventri et somno dediti, inculti et indocti assimilati sunt pecori, quibus profecto contra naturam corpus voluptati, anima fuit oneri; tum quia non erat illo in tempore, qui stylo acta eorum commendaret memoriae. Sed sileamus de quibus siletur, et redeamus unde paulo deviamus.

Kdo, znaje zpěvy Kralodvorské, mohl by věřiti v shovadilost knížat českých, o níž Kosmas mluví?

Podotknouti musíme, že pověsti o Přemyslu a Libuši v jirák kruh skázek se vyvinuly, jež by se byl mohl státi základem pro *epos národní*.

těla skázek a pověstí. Gervinus (hned na začátku své historie básnické literatury německé) velmi dobře podotknul, že se v národu zvláště tenkrát snaha po genealogisování vyskytá, když ve spor s cizími živly přichází, což by i při úkazech podobných u Kosmy platnost mít mohlo.

Zdá se, jakoby byl Kosmas znal aneb alespoň zaznamenati chtěl kromě pověstí o praotci Čechu jen takové, které se na rod Přemyslovců a na střední části Čech vztahovaly; proto snad nevěděl aneb nezmiňuje se ku příkladu o události, o kteréž se v Záboji zpívá, ježto dle našeho mínění do krajín ano i do dob padá, o kterých kronista náš mlčí. Tuto domněnku, že Kosmovi blavně šlo o pověsti středních Čech a rodu Přemyslova se týkajících, podporuje dle našeho zdání také široké jeho líčení vítězství nad Vlaslavem, neboť tou událostí byla se moc rodu Přemyslova a střední části Čech znamenitě rozšířila, ano snad teprve vláda nad celou zemí založila, pročež právě událost ta pro svou důležitost v živější paměti zůstala ⁵¹⁾ a u Kosmy širokého líčení došla.

51) Na každý způsob zasluhuje ta okolnost povšimnutí, že Kosmovy pověsti jen na rod Přemyslův se vztahují; jedna nám líčí, kterak se rod ten na stolec knížecí dostal, druhá, jak se moc jeho rozšířila. Není však pochyby, že i množství jiných pověstí kolovalo, na jiné hrdiny se vztahujících a na jiné rody knížecí v Čechách, jakých bez pochyby stávalo, než Přemyslův svou moc tak znamenitě rozšířil. O tom svědčí Záboj. Zpěv ten předpokládá jiný stav v zemi, než jaký pod ústřední vládou Přemyslovců si představovati jsme uvykli Čechy snad byly rozděleny na více částí se zvláštními knížaty. Zdá se skoro, že i Vlaslav ještě byl docela samostatný kníže. My v tom ohledu ukážeme jen na jednu okolnost, že totiž v básni o Libušíně Soudu mezi těmi, ježto se k Libuši na svatém Vyšehradě sešli na sněm, nikdo se neuvádí z těch krajín, jež Kosmas Vlaslavovi přičítá, jakoby vláda knížat v středních Čechách tam nebyla dosahovala. Okolnost tu bychom i uvedli k dotvrzení autentičnosti básně dotčené. Pochybujeme, žeby někdo v časech novějších byl tu věc tak provedl. Byl by zajisté kmety, lechy a vládky z celých nynějších Čech svolal.

To však buď tu jen mimochodem podotknuto.

Kromě pověstí o hrdinských událostech měl náš národ zajisté

Není tedy ovšem pochyby, že neznal Kosmas národních písní takových, jakých zbytky se nám v Kralodvorském Rukopise a Libušině Soudu zachovaly, — že neznal národních našich pověstí a zkázek v původní a ryzí jich formě a zachovalosti, nýbrž v přetvořené ano zpotvořené již způsobě.

Ačkoliv Kosmas pověsti lidu co do formy klassickými svými upomínkami a názorem křesťenským znamenitě proměnil, nemůžeme přece nikterak připustiti, žeby je co do obsahu tak byl zkřivil a porušil: máme toho patrně důkazy, že mu tak podány byly. Nebylby zajisté on, ctihodný starec a vysoko postavený kněz, požívající důvěry a úcty znamenité ze svého udělal tak nechutné a necudné žerty, jaké se ku příkladu ve vypravování o Libuši v jeho kronice nalezájí; toť se přičí jeho povaze, slyšeli zajisté pověst tuto jako i ostatní již tak porušenou. Mezi šperkem latinských frází zde a tam patrně prorážejí barvy a rysy z *podání*. Nemůžeme ovšem říci: z *podání národního* ano ani: *lidu*, neboť kdo porovnal zpěvy Kralodvorské s formou pověstí těchto u Kosmy, učtil, že ne zdravé jádro národu je tak zpotvořiti mohlo, — *národ* zajisté zplodil ušlechtilé zpěvy, ježto posud s podivením čteme, a *lid* bez pochyby je tenkrát ještě s láskou u sebe choval, kdežto již některé třídy, více porušené než ušlechtěné novou vzdělaností čisté, cudné a krásné pověsti a skázky své byly buď zapomněly, buď porušily.

Tito důvodové stačí, ano u nepředpojatých a soudných lidí jich ani snad zapotřebí není, aby se dokázalo, že Kosmas ze zpěvů národních, jaké se nám v Kralodvorském Rukopise zachovaly, nečerpal.

i jiné prastaré a mytické, se živly bájeslovnými a náboženskými (Göttersage). Některé zbytky sem a tam ve zvycích, pověrách, písních národních atd. roztroušené dotvrzují mínění toto, ku kterémuž i domysl a obdoba nás vedou.

Prastará se zdá býti pověst o trojici dcer Krokových, a původu ne výhradně českého, nýbrž vůbec slovanského (Polský Krakus, tři dcery Borislavovy).

Důvodové, jež jsme uvedli k vyloučení toho, že Kosmas nečerpal z písní, kteréž se nám v Rukopise Kralodvorském zachovaly, platí z větší části též k potvrzení toho, že skladatelé zpěvů těchto nemohli látky své vážit z kroniky Kosmovy. Náhled, žeby tomu tak býti mohlo, opravdu nás překvapil, když jsme jej četli u p. Rud. Köpke a podivili jsme se, že důkladný dějzpytec jakousi ku pravdě podobnost mu přisuzovati se zdá. Ačkoliv totiž se sám odvolává na různost, jaká se ve vypravování o vítězství nad Vlaslavem a o vyhnání Polanů z Prahy u Kosmy a v Rukopise Kralodvorském vyskytá a z toho odvozuje, že Kosmas ze zpěvů těchto nečerpal; zdá se přece, jakoby z nějakých malých styků mezi oběma prameny skoro se domýšlel, že snad skladatelé zpěvů těchto z kronisty čerpali. Praví: „Nonnulli versus (t. j. básně o vítězství nad Vlaslavem) cum verbis auctoris nostri (Kosmy totiž) nescio quo modo concinere videntur“, a uvádí pak při některých místech vypravování Kosmova tyto verše z Rukopisu Kralodvorského:

- 1) Pustáše meč i oheň
V krajiny Neklaniny.

Místo z Kosmy (Script. r. B. I. p. 24):

Nam contra Bohemos frequenter suscepit bellum, et semper Marte secundo atque Diis auspiciis praevaluerat, terramque eorum semper ingressus, caedibus, incendiis, rapinis crudeliter devastarat.

- 2) Dále:

Tamo na rovni očekáváše jo
Vojivný Vlaslav;
Ot lesa k lesu stáše jeho síla,
Síla stáše pětikrát větší Pražan.

Pak o několik veršů dále:

Zdě ny viděti Vlaslavu s hory.

U Kosmy (l. I. p. 28):

Ventum erat ad campum ab utriusque exercitibus conductum; sed prius Bohemi praeoccupant collem in medio campo eminentem, unde et hostes praeviderent adventantes.

3) Kralodv. Rps.:

Třas osědě četné voje vrahóm,
Vzad! vzad! Strach i jim by se vaia lesa;
Rozprnú sě řady sěmo tamo.

Kosmas (l. l. p. 30):

Moxque prosiliens, ceu maxima moles rupis, quae fulmine rupta de summitate alti montis fertur per abrupta loca, sternens omnia obstacula, haud aliter ruit fortissimus heros Tyro in confertissimos hostium cuneos.

4) Kralodv. Rps.:

I zrači sě kořist Neklanovu radostau oku.

Kosmas (p. 30):

Post haec Bohemi terram illam intrantes, et nullo resistente devastantes eam, civitates destruxerunt, villas combusserunt, *spolia multa acceperunt*.

Uvedli jsme všechna místa, v nichž p. Köpke nějakou shodu mezi Kosmou a Rukopisem Kralodvorským pozoroval; my arci sme jí nenalezli.

Kdo nepředpojatě věc tu považuje, přisvědčí, že na tak nepodstatné ano zdánlivé shody nelze ani domněnku nějakou o takovémto poměru mezi kronistou našim a pěvci národními vystaviti, a nebyli bychom se ani o záležitosti této zmínili, kdyby nás k tomu nebyly donutily důkladnost a vážnost spisu, v němž o ní řeč se stala, a mimo to ta okolnost, žeby podezřivost, všude záminky hledající, i tu podnět dostati mohla k dalšímu z toho odvozování úsudků a náhledů křivých. P. Köpke staví svá slova tak neurčitě právě, že věc tu ponechává jiným k rozsouzení, při tom však na uvedená místa poukazuje, žeby snadno jiný toho uchopiti se mohl a náhledy pronesti o Rukopise Kralodvorském dle našeho zdání nikterak se nesrovnávající s pravou podstatou věci. I v literárním světě platí staré pořekadlo: *Principiis obsta*; náhled křivý jednou pronešený často jen těžko se dá vykořeniti. Strannictví všelijaké se ho uchopí, pohodlí a víra v autoritu, štítíce se samostatného hadání, dlouho pak mu potakují. Máme toho smutný příklad i v naší literatuře

na Libušině Soudu. Dobrovský, ani ho neuzřev, na zprávu o něm zběžnou jej zavrhnul, a posud i nejdůkladnější rozbor, stkvělé vyvrácení všech námitek a vítězná zajisté obrana ze strany pp. Šafaříka a Palackého nebyly s to, aby všemu nedůvodnému podezření v tom ohledu konec učinily.

Nemíníme ovšem, žeby před námi ležící záležitost ten samý dosah a tu samou důležitost měla, přece však by náhled o takovémto poměru zpěvů Kralodvorských ke Kosmovi dle našeho zdání docela pošinul pravé stanovisko, z kterého se slavná tato naše památka považovati má. Jsou-li zpěvy tyto čerpány z latinské kroniky, tratí zajisté povahu a podstatu pravého národního básnictví; nevyrostly pak neprostředně ze svíží a původní tvorčí síly básnické v národu a jsou plod jakési již učené snahy.

Toť však odporuje dle našeho zdání dokonce pravé jich povaze a skřivilo by naskrze pravý o nich náhled. Záležť tedy na tom, abychom vyvrátili domněnky, které by k takovým náhledům o zpěvích Kralodvorských vésti mohly.

Myslíme, že různost u vypravování, kteráž dle p. Kópke dokazuje, že Kosmas ze zpěvů Kralodvorských nečerpá, zároveň také dotvrzuje, že pěvci z kronisty nevážili. Proč by měl kronista jiným právem souzen býti, než pěvec? Důvod tento musí tu i naopak platiti.

Ostatně je shoda mezi oběma prameny tak nepatrná a zajisté jen nahodilá, že jen úmyslná podezřivost nenalezti může přirozený a docela snadný způsob ji vyložiti. Nelze totiž ani pomysliť, aby dvě rozličná vypravování o jedné a též události ve věcech některých se nestýkala, ano diviti se musíme, že tyto styky mezi Kosmou a pěvci národními tak nepatrné jsou a že se zajisté tak ohromně liší, kdežto oba přece z jednoho takofka kořene vyrostli. Kosmas totiž čerpal z pověstí a naše písně národní jsou základ a ušlechtilé dovršení pověstí těchto ve formě ryzí a původnější, jak to později doložíme. Jiný a bližší nějaký poměr mezi oběma nelze připustiti. Zdálo by se nám to opravdu být zrovna zázrakem, aby někdo, čerpaje z latinské kroniky, byl v oněch

dobách utvořil něco podobného, jako jsou zpěvy Kralodvorské. Kdo se tenkrát dobíral své látky v kronikách, byl by sotva dovedl z ní utvořiti zpěv formou a obsahem, ano celým nározem světa a způsobem citění a smýšlení od pramene svého tak se lišící. Co veršování, ježto svou látku z takových pramenů vážilo, dovedlo, toho příklad máme v dobách pozdějších na Dalemilovi.

Kdo poznal povahu zpěvů Kralodvorských a čel Kosmu, tomu zajisté hluboce utkvělo přesvědčení, že zpěvy tyto nemohly se prýstiti ze zdroje takového, nýbrž jen ze živého a čistého zdroje každé opravdově národní poesie, totiž z původní tvůrčí síly básnické, ježto sobě ze zárodků jak historických tak mytických látku skázek svých a přiměřenou k nim formu tvoří. Nevane zajisté v utěšených a svízlích zpěvích těchto vzduch učených latinských pergamenů, nýbrž čerstvý dech básnický jarého a bezprostředního života národního.

Komu by však taková důvodová se zdáli býti nedostateční, toho snad přesvědčí jiní.

1) Každý, kdo se obíral zpytováním skázek a pověstí národních, musí uznávati, že povaha a ráz, jaké naše pověsti národní ve zpěvích Kralodvorských na sobě nesou, patrně o tom svědčí, že se nám tu zachovaly v starší, původnější a zachovalejší formě než u Kosmy, kde na nich patrné stopy jich porušenosti a proměn novějších pozorujeme. Však nejen povaha pověstí ale i básní samých svědčí navzdor tomu, že nám zachovány jsou z části v rukopise mladším (Kralodvorském) ano i v způsobě již proměněné, o stáří jich původu nad věk Kosmův sahajícím. Toť od mnohých znalců uznáno, kteří je staví co do původu jich do doby Před-Kosmovy. Libušin Soud ale i rukopisem nad věk kronisty našeho sahá.

2) Proč bychom měli připouštěti, že skladatelé našich písní národních vážili z Kosmy, když se nám zachovaly v Rukopise Kralodvorském zpěvy, o jejich obsahu u kronisty ani zmínka nestojí (Záboj), aneb takové, jejich děj padá

do dob, k nimž Kosmas nedosahuje (Beneš Hermanův, Jaroslav). Kromě Libušina Soudu máme jen dvě epické písně národní (o vítězství nad Vlaslavem a o vyhnání Polanů z Prahy), jichž děj také Kosmas vypravuje; ostatní (Beneš Hermanův, Jaroslav, Záboj, Ludiše, Zbyhoň, Jelen) zpívají o událostech, o kterých kronista náš nevěděl a dlelem ani vědět nemohl. Uvažujce vše to, jaký máme důvod k domněnce, žeby byli mohli pěvci národních našich písní z Kosmy čerpati? Že v jedné básni některá místa s kronistou se srovnávají, což, jak patrně z jich uvedení nahoře vysvitá, vlastně ani pravda není, toť zajisté ani nejmenší váhy nemá, když povážíme, jak ohromně všude jinde se liší, že taková místa, jež by každý jiný spíše uvedl pro do-
ličení jich rozdílu, sloužiti mají k potvrzení toho, že shod mezi oběma stává.

Pronesše takto své mínění o domněnkách dvou sobě odporujících, zdali totiž Kosmas ze zpěvů národních, jaké se nám v Rukopise Kralodvorském zachovaly, vážil, čili naopak pěvci ti to z něho, ještě krátce o ostatních dvou otázkách promluvíme, zdali totiž Kosmas vůbec z písní nějakých čerpal a jaký je poměr zpěvů našich Kralodvorských k pověstem národním.

Co se první otázky týče, pronesli jsme svůj náhled o tom již nahoře. Pochybujeme, žeby byl Kosmas z písní nějakých vážil, opírajíce se při tom na tu okolnost, že kronista náš o žádných písních zmínky nečiní, nýbrž jen na vypravování starců se odvolává. Vysvitá sice z kroniky jeho, že jisté obraty a fráse z podání lidu do svého vypravování vnesl, což zvláště v některých místech jeho líčení Libušina Soudu patrně se jeví. Uvádíme zde na příklad jen české pořekadlo: Dlouhé vlasy, krátký rozum, jež do své kroniky vpletl, a necudný vtip: mulier rimosa, jež zajisté ze svého nepřidal. Nikde ale nenalezáme stopy, že by byl historickou svou prosu, dle tehdejšího způsobu kronikařského dle vzorů klassických zřízenou, z nějakých básní rozpředl. Rýmy ve vypravování jeho zde a tam proskakující, nedokazují v tom

ohledu ničeho; jsou pouze barbarská okrasa slohu, jakouž mnohý kronista doby tehdejší a předcházející, ku př. Wippo, Benzo a t. d. prosu svou zdobil, a mimo to vyskytují se u Kosmy i ve vypravování pozdějších událostí čistě historických, jichž zajisté z básní nečerpal.

Nemáme kromě toho také žádných důkazů, žeby za časů Kosmových bylo stávalo vedlé ušlechtilého druhu epických zpěvů národních, jichž část se nám v Rukopise Kralodvorském zachovala, ještě jiného druhu takových básní, v nichž naše národní pověsti již tak zpotvořeny byly, jak je u Kosmy nacházíme. Nedá se ovšem upřít, že za jeho časů v jisté části národu původní a ryzí duch národní již mizeti počínal, naopak ale zase vidíme, že ušlechtilý ráz a způsob zpěvu národního dlouho po něm ještě nebyl vyhybnul, což stkvěle báseň o vítězství nad Tatary dokazuje, složená asi 150 let po Kosmovi. Zdá se skoro, že čistě jádro národu, ve zpěvích o činech hrdinských sobě libující, mohlo toužiti jen po písních takových, jako Kralodvorské jsou a ne však po takových, z jakých jen surové pověsti Kosmovy by byly mohly pocházeti, a dokud se nenajde báseň stará, v níž by nějaká pověst naše, v té způsobě, v jaké ji u Kosmy nacházíme, obsažena byla, budem velice pochybovati žeby byl náš kronista z básní nějakých vážil, naopak jsme toho náhledu, že z pouhých pověstí, bez formy metrické v podání kolujících, báječnou část své kroniky čerpal, jako k. př. Livius, jenž dle Niebubra též starých písní národních pět ruce neměl, ačkoliv podobným způsobem jako náš Kosmas prvověk svého národu z pověstí, druhdy formu básnickou měvších, sestavil.

Nesnadnější je odpověď na otázku, v jakém poměru zpěvy Kralodvorské k podání národnímu stojí. P. Rud. Koepke staví tu jaksi zpěvy tyto a Kosmu v jednu řadu právě ve svých nahoře uvedených otázkách: *An tum carminum illorum auctores tum Cosmas fabellas in ore populi versantes secuti sint?*

Na první pohled zdá se otázka p. Köpke'ova docela přirozená a vůbec celá věc velmi jednoduchá, při bedlivějším ale rozboru naskytá se tu množství obtíží.

Zakládá se pak způsob, jak p. Köpke tu otázku postavil, na náhledu, že skladatelé zpěvů Kralodvorských z pověstí dlouho v podání národním kolujících svou látkou čerpali, jako Kosmas, a jen ten rozdíl by se tu vyskytoval, že skladatelé zpěvů pověstí po básnicku spracovali, kdežto Kosmas to po kronikářsku učinil. Leží však na bředni, že zpěv tak krásný a ušlechtilý z jiného pramene se prýštití musel, než byly Kosmovy *senum fabulosae relationes*, pramen jeho musel býti, abychom obrazem to naznačili, zdroj čerstvé a živé vody, kdežto onen kronistův se přirovnati dá k vodám skaleným. Každý cítí v písních těchto vanouti čerstvý dech opravdové poesie, jež darmo bychom hledali v pověstech Kosmových. Museli bychom se velice obdivovati básníkovi, jenž by, čerpaje z pramene toho samého co Kosmas, byl útlým duchem z porušených zajisté pověstí tak čisté a ušlechtilé zpěvy vyvedl.

Muselo by to tedy docela jiné podání býti, z něhož skladatelé písní Kralodvorských čerpali, než jaké Kosmas znal; neboť takovou básnickou restauraci, jaké by zapotřebí bylo, aby se z porušených pověstí původní, ryzí a ušlechtilé zpěvy vyvinuly; v dobách oněch (12. neb 13. století) jen těžko si pomysleti můžeme.

Není však zapotřebí, takovýmto způsobem původ zpěvů našich si vykládati. Záležít tu na tom, z jakého stanovisko kdo zpěvy Kralodvorské považuje. Kdo jich ⁵²⁾ původ do 12. neb 13. století klade, nemůže jinak mysliti, než že jich skladatelé staré pověstí v lidu kolující básnicky zpracovali, jako to Kosmas byl po kronikářsku učinil. Kdo však naše

52) Mínilo tu hlavně básně o vítězství nad Vlaslavem a o vyhnání Polanů; o Záböji Kosmas ničeho neví. Bez ohledu na kroniku Kosmovu platí však náhledové nehoře pronešení o všech písních Rp. Kral.

zpěvy považuje za písně národní, podobné k mužským písním srbským, s nimiž největší obdobu mají, nemůže nikterak tak mladý původ a takový jich poměr připustiti. Stěžejní tedy otázka v tom ohledu se zakládá na povaze básni těchto. Jak jsme již se pronesli, přidržíme se toho náhledu, že skutečně jsou takovéto písně národní⁵³). Dávody toho uvéstí je těžko, ale také dle našeho zdání zbytečno, protože krátké

58) Abychom se vyhnuli některým snad námitkám, již tady musíme podotknouti, že tento náhled svou platnost v celku nestrácí, když i v některých zpěvích Kralodvorských stopy cizích živlů jak co do formy tak i co do obsahu se vyskytají. Na příklad již tady něco uvedeme. Zdá se nám, že strofický rozměr Beneše Hermanova upomíná na vzory cizí a to více umělé poesie, ačkoliv píseň jinak co do duchu ryzí a národní je. P. Šafařík o této strofě praví, že v tom spojení veršů se nevyskytá v slovanské národní poesii. (Gedichte aus Böhmen Vorzelt. p. 32.) Nalezáme ji ale v básních skladatelů umělých i v naší literatuře. Srovnaj báseň o *Dorotě Panně* (Starobylá skládání. sv. III. 122.)

O Doroto, panno čistá!
Tvůj hod ctí církev svatá,
Neb jsi děvka výborná,
Bohem zvolená.

Podobně v Ludiši a Luboru zdá se obsah (turnaj rytířský) jako i začátek býti poněkud ne docela národní. Nevíme zdali to je způsob národního zpěvu slovanského začínati:

Zuamenajte staří, mladí
O pótkách i o sědání.

To samé bychom podotkli o Jaroslavovi. I tu se nám neseď zachován býti utěšený způsob slovanský.

Zvěstuju vám pověst veleslavnú
O velikých pótkách, lutých bojech;
Nastojte i ves svůj um sběrajte,
Nastojte, i nadivno vám slucho!

Mnohem krásnější je ovšem v Libušíně Soudu:

Ai Vltavo, če mutiši vodu?
aneb v Záboji:
S črna lesa vystupuje skála.

porovnání zpěvů Kralodvorských s podobnými úkazy každého více přesvědčí, než nejširší rozbor. ⁵⁴⁾

Nám se ovšem zdá tato povaha našich zpěvů tak patrná, že skoro ani pomyslit si nemůžeme, žeby nějaká pöchybnost v tom ohledu vzniknouti mohla. Toť však se přece stalo a právě se strany mužů učených a důmyslných, jichž slovo ovšem velkou váhu má. Taková autorita, všeho povšimnutí a vši šetrnosti hodná, nás nutí, abychom zase jinou uvedli k dotvrzení svého mínění o té věci, — p. Šafařika, jenž se pronesl takto: „Dle našeho přesvědčení náležejí všechny v zachované nám části Rukop. Kralodv. obsažené básně, jak epické tak lyrické, svým původem a duchem k národnímu básnictví (der Natur- oder Volksdichtung) a nikterak ke školskému neb umělému básnictví (der Schul- oder [im jetzigen Sinne des Wortes] Kunstdichtung). Tento náš náhled zakládá se s jedné strany na úplné srovnalosti básní těchto v celém líčení a provedení, v obrazech a formách, ve výrazech a slovích, v rytmu a rozměru s národními zpěvy příbuzných nám Srbů, Bulharů a Malorusů, kteréž, dílem prastaré, dílem před našima očima povstale, často jen variace našich písní a zpěvů býti se zdají, s druhé strany na různosti, jaká je mezi nimi a nejstaršími, od školsky vycvičených a učených básníků pocházejícími, v p. Hankově sbírce (Starob. Skládání. V Praze 1817—1823. 5 svazečků) a v časopise musejním vydanými plody básnickými, z nichž některé, ku příkl. rymované epické zlomky, Alexandreis, s nejmladšími naší sbírky Kralodvorské současné ano i starší jsou a předce jako den a noc, jako nebe a země se liší. ⁵⁵⁾

54) Obtíž tato nezáleží v nesnadnosti důvody toho najíti, nýbrž v jich rozsahu a v nutnosti, je široce vyličovati. Byloby tu zapotřebí vykynouti povahu a ráz slovanského národního básnictví s jedné strany a s druhé zase umělého básnictví v dobách oněch, aby se ukázalo, ku kterému druhu naše zpěvy náležejí.

55) Gedichte aus Böhmens Vorzeit. Str. 25.

Docela určitě a rázně se tedy p. Šafařík přiznává k náhledu, že zpěvy Kralodvorské jsou zajisté plod básnictví národního. Nemůže následkem toho v pochybnosti býti o původu zpěvů těchto. Povaha takového básnictví s sebou to přináší, že plody jeho nedlouho po událostech vzniknouti musí, ježto se v nich oslavují.⁵⁶⁾ Jsme tedy toho mínění, že spíše ze zpěvů národních, jako jsou naše Kralodvorské, pověsti národní svůj původ vzaly, než naopak zpěvy z nich, jak p. Köpke'ova nahoře uvedená otázka věc tu představuje, o níž jsme se tu zatím jen povrchně zmínili.

Jediné slovo v Meinertově zprávě o našem Rukopisu Kral. dalo nám příležitost k širším tímto rozborům, jimiž ovšem nevyčerpali jsme nikterak ani hlavní otázky.

Jiné též velmi důležité stránky dotekl se ducha plný muž

56) P. Šafařík mluvě o stáří písní Kralodvorských se proměnil takto: „Sie können der Natur des epischen Gesanges gemäss nicht jünger sein, als die Begebenheiten, die sie besingen. Denn ohne den der That unmittelbar nachfolgenden Gesang geht die Kunde von derselben für das lebende Bewusstsein des Volkes schon mit der ersten Generation unrettbar verloren. — Blicken wir in die Geschichte der epischen Volksdichtung unseres Stammes, so weit sie erhellt ist, etwas tiefer hinein, so finden wir in der That, dass überall der verkündende Gesang der geschehenen That unmittelbar auf der Ferse nachfolgte.“ (Gedichte aus Böhmens Vorzeit. Str. 27.)

Důležité je ovšem i slušný ohled vzíti na vznikání pověstí, na onu tajemnou činnost tvořivé mysli v národu, kteráž nejen děje ale i úkazy a úkony přírody ano i ducha v mythy proměňuje. Z toho oboru pak básníci (ne pouze umělci ale opravdu národní) své látky váží. Vůbec je celá ta věc velmi těžký předmět literární historie. Důležitý je v tom ohledu rozbor o Homěru; tu se stýkají mnohé a rozličné otázky, že by na arcibásních těchto celá záležitost o vznikání zpěvů epických, pověstí a epopeí rozhodnouti se mohla. Činnost filologů je v tom ohledu znamenitá (upomínáme tu jen na rozborů novější Nitzsche, Nägelsbacha, C. A. J. Hoffmanna, Lauera, Faesi'e, Cauera), přece ale daleko za cílem žádoucím posud zůstává. Diviti se musíme, že si učené mužové tak málo všimají mužských písní srbských, zajisté by obdoba úkazu posud živého mnoho přispěla k lepšímu poznání literárních poměrů těchto.

tento v článku svém, sporu totiž mezinárodního, jenž jak ve zpěvích Kralodvorských, tak i v Libušině Soudu silný ohlas našel.

Jestli to opravdu významný ač smutný úkaz, že první památka národní naší literatury (Libušin Soud) se týká sváru dvou bratří, z nichž jeden německým a druhý slovanským právem souzen býti chce. Od známého pak: „Nechvalno nám v Němcích iskat pravdu“ lze v Záboji, v Beneši Hermanovu, v Ludiši a Luboru stopovati živly toho sporu národního, jenž vůbec v dějinách jak politického tak duševního života národu našeho ne bez následků velkých a trvalých byl. Tak i v národním básnictví našem v dobách dávných a šerých vidíme památku onoho světodějinného úkazu a významu národu našeho a vlasti naší, ježto položeny jsou do středu Evropy, takofka se staly i střediskem nejen vzájemného se stýkání a pronikání, ale i sporu ohromných a světovládých živlů a principů. Na tu stránku básní našich také ukázal ruský prof. Jos. Bodaňský ve svém spisku: *О народной поэзии славянскихъ племенъ. Москва 1837. стр. 56 a násl.* (Pokračování.)

D o p i s y z R u s

(p. V. Hankovi).

(Čteny 20. pros. 1852 v scházce filologického oddělení král. české společnosti věd.)

24. Okt. (5. Novemb.) 1852.

Drahocenný Příteli, Váceslave Váceslaviči!

V předešlém svém listě zmínil sem se Vám, že Jeho Veličestvo císař koupil Pogodinovu zbirku. Dnes Vám dávám o ní úplnější zprávu: Před nedlouhým časem ozývaly se stížnosti nad nedostatkem pramenův i nad nedostupností i těch, o kterých se ví, že jsou jakožto vchodem skoro ke všem pracím oněch, ješto se u nás spytováním vlastenské historie, zákonodárství, literatury i archeologie obírají. Stížnosti tyto arci měly jakousi podstatu; rukopisy, knihy a jiné předměty starožitnosti odpočívaly dílem skryty v klášterních bibliothekách beze všech seznamů, dílem byly vlastností častých lidí, ješto sotva cenu jich poznávali. V poslední případnosti vyměňovali často svou starožitností znamenité předměty, jich starožitné formy, za nové, a sežloutlé cenyplné rukopisy i knihy se tak bez užetření rušily. Toto rušení mnohých stoletími zasvěcených pozůstatků starožitností, dá se dílem nedočklostí u vzdělání onoho času vysvětliti, a někdy i samou nouzí v hmotných potřebách; to však i spolu pobudilo některé znatele a milovníky ruských starožitností k zakládání zbírek. Jakož pak každé ve jmenu všeobecné užitečnosti počaté podnikání v Rusích vždy horlivé účastenosti se raduje, vysvítá i z toho rychlé obohacování takových zbírek vzácnými spisy i jinými předměty starožitnosti, ješto se z dalekorozšířené vlasti snázejí.

Vpád francouzský v vědně pamětihodném roce 1812 obrátil starou stolici říše a mnohé v ní se nacházející zbirky rukopisův i sazenitostí, jako na př. zbirky hraběte Musin-Puškina, profesora Bause atd. v popel; však pobudil spolu tento vpád i zárod naší národnosti k novému životu, tak že v následující době v radostný rozvoj užíval. Přesvědčenost o pravdě základního pravidla, že naše budoucí rozvíjení podstatně od spytování našich dřevnějších poměrů i tehdejšího stavu vyplývá. Vznešené

slovo Panovníka-Císaře kázalo starý chrám Páně Kyjevský, její někdy rovnopořstolský veliký kníže Vladimír vystavěl, opět znova vstáti, i mnohé jiné chrámy i památníky, ješto už k skáze se klonily, jsou budoucím pokolením zachovány; založeny jsou mnohonásobné sbírky starých zbraní, mincí i medailí, i jiných pozůstatkův šedého stáří; v stavitelství povstal zvláštní rusko-byzantský sloh; v Petrohradě, v Moskvě, v Kyjevě i Vilně vydány na světlo znamenitým nákladem staré letopisy i listiny, jichžto z prachu starých archivů vydobyto, jakož i popsání předmětův sloužících druhdy předkům našim za domácí nářadí. Zbírky písemných i jiných vzácností, ješto v častných rukou vždy nebezpečnosti zrušení vydány jsou, koupil stát, a v takových nabýváních se dále pokračuje; konečně každá práce, každé spytování v oboru ruské nauky nachází povzbuzující podporu a hojnou odměnu. Zvlášť v posledních letech vlastenská historie, zákonoznanství i archeologie nabyly ohromného materialu i činily podivuhodný prospěch.

V počtu zbírek, ješto takřkaje před našima očima povstávaly, jsou nejznamenitější říšského kanclíře hraběte Nikolaje Petroviče Rumiancova, senatora hraběte F. A. Tolského, kupce Kasterína a professora Pogodína.

První z nich, jejímž sbírání tento slavný státník poslední léta života svého obětoval, stala se poslední jeho volí veřejně-obecným jménem, i stojí mezi státními ústavy jako památník osvětoprodné lásky svého zakladatele pro vědu i pro posvátnou minulost ruskou. Druhá byla léta 1830 od státu koupena, i obohatila císařskou veřejnou biblioteku, kterážto posud na slovanskocírkevní rukopisy a knihy velmi nehojna byla. Zbírka Kasterínova přivtělena byla též císařské knihovně. *) Nyní i poslední pojištěna jest před nehodami mezi uvedenými zbírkami.

Prvé než však tuto pro každého Rusa a zvlášť pro ty, jimž vzdělanost vlastenská na srdci leží, radostnou zprávu zdělíme, dčlíme za povinnost svou, některá krátká poznamenání o této známé sbírce professora Pogodína předeslati, o sbírce, ješto i pozornost císařského domu na se potáhla i zaslouženou slůvatnost nejen u nás, ale i v cizině získala.

Počátek sbírky professora Pogodína připadá v čas úmrtí hr. N. P. Rumiancova i koupě pro stát staroslovanských církevních rukopisův i starých tisků hr. F. A. Tolského. Oba tyto mecení vzbudili vysokými cenami, jež za takové předměty platili, u spekulantů chuť, po starožitnostech horlivě pátrati. Když pak z nich jeden potom brzo umřel a druhý dále nezbíral, obraceli se zvlášť k Pogodínu. Koupě rozličných starých předmětů u Pogodína položila první základ této drahocenné sbírky, kterouž zakladatel potom svou komorou starožitností nazval. Další rozmnožování její

*) Připomínáme zde i do též biblioteky přijaté méně znamenité sbírky Frolova, Karabanova atd.

uspěvalo pilným vynasnežováním zběratelovým i hledáním ruských starožitností i učitinností mnohých jeho dopisovatelů. Netoliko jednotlivé pozornosti hodné předměty, ješto po celé Rusii od Petrohradu až do Odessy, od Tobolska až do Varšavy na našich výročních trzích se objevovaly, nýbrž i celé zbirky brány byly v komoru starožitností. Mezi posledními zasluhují následující, zvlášť pro úplnost i vědeckou významnost důležité, jmenovány býti: 1) Zbirka rukopisů, jež náš známý archeolog Strojov na svých častých cestách po Rusii i dlouhým přebýváním v Moskvě sebral, mimo rukopisy, co mu od K. F. Kalajdoviče přišly; 2) zbirka rukopisů čestného měštěna N. P. Filatova; 3) historické rukopisy z knihovny Lapšejeva; 4) okolo 200 vybraných rukopisů ze zbirky T. F. Bolšakova; 5) zbirka listin i právnických spisů, jakožto pozůstatost našeho známého právníka Sandunova, profesora moskevské university; 6) zbirka mincí Medinceva; 7) zbirka čudských starožitností G. J. Spaského; 8) papíry učitele Petra III. druhy tak činného člena naší akademie věd, Stáhlina, kterýž ruské veřejnosti zvlášť vydáním anekdot o Petru Velikém dobře znám jest; 9) Stritterovy papíry, kterýž jako ředitel moskevského archivu kolleje zahraničných důležitostí, sobě jméno slavné vydáním výtahů z byzantinských letopiscův získal; 10) papíry v literatuře i v státním řízení vysoce zasloužilého kuratora moskevského učetního okruhu M. N. Muravěva; 11) papíry Golikova, horlivého zběratele materiálů k zvláštnímu spisu o Petru Velikém; 12) papíry A. S. Šiškova, bývalého ministra národní osvěty i presidenta ruské akademie; 13) papíry učeného Chodakovského, kterýž pro svá historická bádání celou Rusii pěšky schočil atd. Tak povstala v 25 letech zbirka, jakáž v rukou častné osoby jedinou ve svém spůsobu byla. Okolo 2000 rukopisů, z nichž 75 na pergameně; as 800 starých církeвно-slovanských inkunabul; znamenitý počet autografů členův carského domu; okolo 5000 původních listin i právnických spisů; množství papírů i psaní, ješto někdy našim nejznamenitějším státníkům, učeným a spisovatelům náleživaly, okolo 200 malovaných a 400 litých obrazů svatých i světic; přes 600 stříbrných křížů; bez mála 2000 mincí i medailí; pečetí, zbraní, předmětů z kurhanů i čudských mohyl, starobylých okras, nádob, zvlášť vzácných i znamenitých vyobrazení, otisků, maleb na lípovém lejtě atd. — všecko to skládalo Pogodinovu komoru starožitností. Ve všech těchto památkách pozorovati pravý ruský život, i spytování jich pomáhá nám k pátrání i vyskoumání tohoto života na všechny jeho strany, dle náboženského, duchovního i domácího obcoování. Už nahoře udané cifry ukazují na rozmanitost i bohatství této zbirky, však celá důležitost teprv se zraží, když sme se úplněji se vnitřním obsahem těchto předmětů seznámili. V skutku jest skoro každý kousek pro Rusu drahocenný, buď pro historickou památku, buď pro spojitost s vlastenskou historií. Při pohledu na mramo-

rovou desku s rozvalin desatínsko-vladimírova chrámu v Kyjevě a na byzantinské obrazy svatých i na kříže, i při patření na pečet, ješto druhdy metropolitu Kyprianovi náležela, tane rychle na mysl od prvních dob křesťanstva na svaté Rusi k vznešenému panování Dmitrija Donského. Nůž Joana Nikytiče Romanova, sklenice Patriarchy Filareta, zrcadélko patriarchy Nikona vzbuzují památku praotců kvetoucí dynastie Romanových i jich slovných rádců. Papíry, listy i antografy Petra Velikého i vykonatelů jeho tvoření, Leforta, knížete Jakoba Fedoroviče Dolgorukého, knížete Menšikova, hraběte Golovkina, hraběte Golovina, poskytují živý obraz onoho času přetvořování. Papíry i listy císařovny Kateřiny II. i jejích hrdin, jižto své věnce za Donem, v Taurii, na Rymaiku a u Česmy sbírali, hlasně vypravují o vítězstvích ruské zbraně i její skvoucí slávě ku konci předešlého století, slávě, kteráž více uhasnouti nemá. Vlastnoruční písmo Simona Polockého, vychovatele cara Fedora Aleksejeviče; original „Kamene víry“ od Štěpána Javorského, kterýž na patriarchální stolici seděl, s jeho podpisem; Kantemirovy satyry s jeho vlastní korekturou; hraběti Golovina obětovaný vlastnoruční spis Posoškova; Lomonosova rhetorika, proměnitel našeho řetě a korekturami Tredakovského; smlouva Sumarokova s divadelním ředitelem; tištěný exemplář Deržavinových spisů, kterýž spisovatel s nadpisem Suvorova poslal; podobný exemplář všech spisů Schlözerových s poznamenáními spisovatelovými; originalní zápisky knížete Jarí Vladimíroviče Dolgorukého s jeho opravami; vlastnoruční poznamenání hraběte Rostopčina o Prusích; oterk historie Karamzina, onoho muže, jenž Rusy nejdříve s jeho dávnými osudy seznámil — konečně ne-tištěné spisy rozličných našich vrstevníků — nečiniliž to živou historii naší vlastenské literatury?

Nejdrahocennější částku Pogodinovy komory starozitnosti z ohledu písemných památek činí však sbírka nejvzácnějších starých tisků a dosti neoceněných rukopisů; zde nalezáme hojnou lež pro vědu, důstojný předmět studia i bádání pro celá pokolení učených; nevyvažitelný material netoliko pro naše vrstevníky, něbrž i pro budoucí pokolení. Mezi starými církevnoslovanskými knihami, z nichž každý kousek znamenit jest, zasluhuji zcela zvláštního zmínění: Zbírka benátských vydání, nejúplnější v Rusích, snad v Evropě; některá vydání, zvlášť Lvovská i vilenská, bibliografům zcela neznámá; výtisky mnohých jiných vydání, ješto se v žádné z našich bibliothek nenacházejí, tak na př. moskovský modlitebník 1565 roku, žaltář, tištěný v Zabludově 1570 roku, vilenský molitvoslov 1596 atd. Ve sbírce rukopisův nachází se okolo 100 evangelií (Терпа и Аппарокъ s výklady i výtahy na každý den v roce); přes 100 zbírek slavnostních řečí, dílem i od církevních otcův, i z prvních časův křesťanstva v Rusích; přes třicet Nomokanonův; ješto v hojnosti (z ohledu na počet, okolo 200) nejvýtečnější sbírka životopisů svatých i světic. Ktož

se nejvíce v ruských vlastech skvěli; hojná sbírka polemických spisů o raskolnících; okolo padesáti letopisů, právě tolik i historických spisův, ještě sestavování výtahův ze starých historikův obsahují; okolo 400 chronografův; velmi znamenitý počet přepisův děl církevních otcův. Mnohé z těchto rukopisův jsou velmi vzácné, a mnohé jediné svého způsobu. K těmto se počítají listy ze sbírky metropolita Eugenia pocházející žaltáře s výklady, ještě se XI. věku přepisují, o nichž však náš známý filolog Vostokov myslí, že ještě v ranější dobu zasahují; úplné žaltáře z XI. věku na pergameně, s výklady sv. Athanasia alexandrinského — rukopis, kterýž k studium církevního jazyka neméně důležit jest, než Ostromirovo evangelium; výklady na evangelium sv. Hřehoře, římského papeže, z XI. věku; evangelium z XII. věku; Liturgikon, psaný na hoře Athos, z XIII. věku; nomokanon z téhož času; sbírka slavnostných řečí ze XIV. věku, v níž řeči Klimenta slovenského obsaženy jsou; zpěvník s notami XIV. věku; přepis onoho času děl Maxima Greka; skutky apoštolské s výklady XIV. i XV. věku, ještě náležívají sv. Filippu, metropolitu moskevskému; přepis Skorizovy bible, v němž všickni proroci obsaženi jsou, ano i ti, kteří učenému světu posud neznámi byli; život sv. Olgy, Sýverstrův přepis, spovědníka Jana Hrozného; důležitý přepis Sudebníka, mimo ukazy o sedlácích (poseljaninech); obrazy historie svaté, patriarchálních pravidel při příležitosti sporův s raskolníky; přepis onoho času, spis k vyvrácení učení pomorského raskolnictva; maloruský letopis Samuela Velického o časech hetmanův, a původními listinami, který se nyní v Kyjevě tiskne atd.

My jsme zde jen malou částku vzácností komory starožitností uvést mohli. Připojujem k tomu, že vůbec okolo dvou set předmětů, ještě jedině ve svém způsobu jsou, okolo 1000 velmi vzácných, i nestíslný počet jiných obsahuje. Něco tohoto způsobu aneb cosi podobného znova nyní shledávati, byloby zcela nemožno, a přece byly tyto neoceněné věci v dřevěném privátním domě postaveny, pod dohlídkou jediného člověka, který je sebral, bez náležitého opatření, všem nebezpečnostem náhody vystaveny, aniž zmiňujem ony, jichžto podobné sbírky po smrti držitelův, kdežto obyčejně rozptýleni i zmizení vydány bývají! Věda se třásla, kde se octnou, ještě s tak rozsáhlou znalostí, s tak velikou láskou, s takovými obětmi sebrány byly. Nebezpečensví více není. Jeho Veličstvo císař ráčil žádost svou vysloviti, aby se sbírka ta státu dostala a síce k veřejnému užívání. Professor Pogodin osvědčil hned, že hotov jest, svou sbírku státu přepustiti, a nyní se státním sekretářem, baronem Korfem, týkajícím se úřadům zdědil následující nejvyšší rozkaz Jeho Veličstva:

1) Komoru starožitností professora Pogodina za cenu od něho vyšezenou 150.000 stříbrných rublův pro stát koupiti.

2) Tiskné knihy, rukopisy a otisky této sbírky v císařskou veřejnou knihovnu přivítati, všechny ostatní předměty ale v císař-

skou eremitáz složití, až později o rozřazení jednotlivých kusů další nejvyšší nařízení se učiní.

3) Na zevnitřní vazbu knih i rukopisův professora Pogodina zvláštní štampil vytisknouti, který by bývalého držitele ukazoval, aby tak památka onoho muže nezacházela, kterýž vědecké sbírce tolikaletou obětí i práci věnoval.

4) Mimo to Pogodinu, v ohledu jeho důležitých historických zásluh, jakožto výminku od pravidla pro veřejnou biblioteku, svobodu dáti, ty knihy i rukopisy této sbírky, jichž by k potřebě při svých učených pracích užiti chtěl, po přivolení ředitelově na zvláštní úpis každého času k sobě bráti.

Mimo vše tyto poklady dostali jsme ty dni ještě několik drahocenností téhož způsobu v dar, od známých Vám, dle jména, sběratelův našich Carského i Litova. Zásoby naše, díky Bohu, s každým dnem rostou i zajisté zaslouhují Vašeho osvěceného i znajícího vzhledu. Nemluvě už o sobě osobně, celá Rusie by se zarádovala takové návštěvě *), a co nyní při působení par v každém způsobu značí neprodloužitelná pojezdka ano i na nás daleký, však hostěpřijemný, i umějící spravedlivě ceniti učené zásluhy Sever.

V naději, že toto radostné pomyšlení může skutečně někdy se vyplniti, prosím přijmouti mezi tím v nepřítomnosti Vaší ujištění o mé upřímné účtě i oddanosti &c. M. K.

Moskva 30. září (12. října) 1852.

Drahocenný Váceslave Váceslaviči!

Duševně díky Vám za zdělení literárních návštěví. Vše to bude vytištěno v Moskvitanině. Pozdravení Vaše všecky sem rozvezl. Maslovu se dostalo nejposléze a sice na výstavě selských výrobkův v Moskvě, kde on jest jedna z nejprvnějších osob. Tato výstava byla v naší cvičirně (exercierhause) — seděli jsme pod návesem (přístřeším) rozličných stromů, svezených selskými hospodáři se všech koncův bezkonečné Rusie. Byli tam i sibirské cedry, i tu jsme hovořili o Vás. On i všichni druzí prosili osvědčiti Vám svou upřímnou účtu. Z novostí našich mohu Vám sdělit, že M. P. Pogodin prodal státu svou komoru starožitností za půldruha sta tisíc celkových (tvrdých rublů) — celá ta sbírka vzácností převáží se v Petrohrad. Moskvitanin. — následkem toho —

*) P. dopisovatel tu naráží na dopis p. Hanky, že pro množství v Petrohradě nashromážděných vzácností sotva odolati může touse na ně se tam podívatí, Poz. Red.

dostává posilu. Vábec, tento časopis vznesl se, i s každým dnem nachází více rozprostranění. *Ostrovský*, získav sobě jméno v naší literatuře první svou veselohrou „Свои люди сочтемся“ (Svoji se budem počítati) — kdež byl i jazyk našich kupců uchopen tak jako nikým ještě posud — napsal i třetí komedii — posud ještě beze jména — druhá komedie jeho „chudá nevěsta“ měla také velmi znamenitý úspěch, ale bohužel ani jedna ještě nebyla dáována na veřejném divadle . . . a snad i nikdy nebude. *Pisemský*, také nový talent, napsav několik pěkných pověstí, z kterých prvním místem stojí „Тюфяк“ *) i „Svatba z náruživosti“. Není tak dávno, napsal též komedii „Ипохондрик“ — jest velmi dobrá, ale ani ta nebyla hrána na scéně. To jsou všickni naši Moskvíči. — Z petrohradských jmenovati Vám budu *Turgeneva*, který napsal velmi mnoho polochoťnických, pololiteraturních vypravování. *Grigoroviče*, známého pro mnohé romány i vypravování: „Антонъ горемыка Бобыль“ **) i mnohé jiné. V nynější čas tiskne v časopise „Отечественныя записки“ velikou pověst, aneb řád vypravování na vesnické cestě. Závěrek učiním moskevskými: u nás se zjevil ještě velmi znamenitý talent, humoristický vypravovatel *Boris Nikolajevič Almazov*, znám v literatuře pod jmenem *Drasta Blagonravova*. Napsal v poslední čas „Пrehled ruské literatury“ za tři léta, kde viděti takovou pozornost i schopný soud. Z mladých filologův na prvním místě stojí *Terentij Ivanovič Filipov*, Moskvíč i Rusák, zvlášť znamenit tím, že pje ruské písně, jako nikdo jiný, i umí jich skoro na million — i plove lépe . . . než Byron, lépe než každý Volžský burlák ***), který mu nejednou v tom záviděl, i *Mikucký*, příliš pracovitý, znající písma všech jazykův velmi výborně, ale bohužel, člověk beze všeho vkusu . . . Z kritikův budu Vám jmenovati *Grigorieva*, *Edel'sama* — i opět téhož *Filipova* — ble to máte jména mladých dělníkův ruského slova — jest to naděje naší budoucnosti — dejž Bůh jim síly i zdraví!

Žádaje Vám všeho nejlepšího a t. d.

Váš Nikolaj Berg.

Moskva 20. Mjna (1. listop.) 1852.

Posílám Vám tři výtisky překladu Pickových slov želu na smrt Čelakovského, jest to vyřezáno z Moskvitařina. Nepřete se, že to jest v směsi, i za tím oznámení o prospěchu Sadovského

*) Neohrabaný, nehybný člověk, vlastně měkká matrace.

**) Samotný, bídný osiřelec, opuštěný sirotek.

***) Dělník u řeky Volgy.

— může býti, že to není náhodou. — Povím Vám o naší radosti: Бедная невеста Ostrovského, o které jsem Vám předešle psal, brzo bude hrána. Ty dni budou ji dávat na petrohradském divadle, potom u nás v Moskvě, a pak v jiných městech. Hraběnka Rostopčina, byvši v letě na vsi, vrátila se i přivezla tři kusy dramatické, ještě přijdou jeden za druhým na scenu; krom toho napsala několik překrásných lyrických básní, v kterých ona vždy jest tak k nenásledování ženská i míla. Tu máte naše neznámé novosti, pište prosím i o svých, my rádi slyšíme i z Vaší strany. Buďte zdráv a t. d.

Všě Nikolaj Berg.

Zpráva o českém Museum.

Od 1. září až do konce listopadu 1852.

A.

Do společnosti českého Museum přijati jsou:

1) Za činné údy:

Pan Václ. Porth, J. U. Dr. a zemský advokat v Praze; p. Karel Brosche, fabrikant v Praze; — p. Bedř. Leitenberger, fabrikant v Kosmonosích; — p. hrabě Frant. Boos von Waldek,

2) Za údy přispívací:

Pan Jan N. Dvořský, pražský měšťan a majitel dvora; — p. M. S. Bondi philos. Dr. a J. U. C.; — p. Antonín Schmitt, v Praze; — p. Jos. Mezler von Andelberg, M. Dr. a c. k. státní voj. lékař na odpočinutí; — p. Antonín Schubert, M. Dr., c. k. státní voj. lékař; — p. Konstantin Höfler, c. k. professor; — p. Siegfried Kapper, M. Dr.; — p. Fil. St. Kodým, M. Dr. — p. Jan Proskovec, lékárník v Praze.

B.

Příspevky v látkách.

1) Ke sbírce bylin:

Pan M. F. Opio: Sedm svazků sušených bylin.

2. Ké sbírce nerostů a skamenělin:

Pan Dr. J. Schmidt, c. k. appel. radní: Kus červeného pískovce; — p. prof. Fr. M. Zippe: Kalamín od Merklína; p. Hugo Nett-wall, podkr. kommissar v Kutné Hoře: Železo povětrné 1 1/2 čt. těžké, spadlé asi r. 1780 u Žamberka; — p. Jan Krejčí, kustos mus. a c. k. prof. 1): Řadu nerostů z nově otevřených stříbrných hor u Německého Brodu, obsahující slité leštěnce, peřestky, otrušce, kyzý, magnetové kyzý a řadu hornia. 2) Řadu nerostů a sice jinorazů, hadců, epidotů z okolí Ranského, Přibislavského a Poleského. 3) řadu hornia z okolí Richenburského, Kožumberského, Chrudimského a Kutnohorského. 4) řadu skamenělin v křídě od

Roč. XXVI. Sv. 4.

Smrčku u Chrudimi. 5) skamenělý peň neznámého posud způsobu kapradí z lomu u Kouonic blíže Českého Brodu. 6) řadu malachitu z Chrastí nedaleko Českého Brodu. 7) řadu porfyru ze Šárky. 8) kus jantaru ze Škutčicka u Škutče. 9) fukoidy z drobové břidlice z belvederu u Prahy. 10) krásnou a velkou družu vápence ze Zlíchova. 11) krásnou hlať křemene z Alp. 12) kus ryzího stříbra z Příbrami, 12) *Ostrea diluviana* L.; — p. dvorský radní rytíř *Sacher Masoch*: 1) tři kusy rumělký z Hořovic, 2) řadu nerostů z rozličných nalezišť, mezi nimiž velmi krásný kus antimonu ze Sedmíhradska. 3) *Platysomus gibbosus* a *Palaeoniscus Freieslebenii*. 4) *Rhinoceros antiquitatis* (zub, kus kosti z přední nohy); — 5) *Otodus appendiculatus* (zub a koprolith), 6) Zbytek ryby z Petřína, 7) hlavu ryby též odtamtud. — p. *Hořicer*, úředník při státní učtárně: *Neuropteris spec.*; — p. prof. Dr. *Reuss*: *Acidaspis Prevostii* Barr. — p. *Theer*, majitel dolů u Chrastí: Pískový balvan s malachitem z dolů u Chrastí.

3) Ke sbírce živočichů :

P. hrabě Frant. *Desfours-Walderode*: Samec a samice indického bařanta *Lophophorus Impeyanus*; — p. Ant. *Fryč*, ass. mus.: 1) Kukačku, 2) sluku lesní; — p. rytíř z *Karlsberga*: Skřivana obecného barvy neobyčejné; — p. *Knäpfer*: Kachnu čínskou; — p. E. *Lokaj*: 1) Kostry drozda skalního, datla zeleného a krahujce, 2) několik motýlů; p. Jos. *Bayer*: Dvě housenky motýle „*Deilephila nerii* L.“ — p. P. *Clemens*: Několik motýlů; — p. *Kettel*, fabrikant v Berlíně: Několik motýlů — p. *Kadeřávek*: 1) Krásnou kostru záby, 2) kostru ovčí hlavy; — p. prof. Dr. *Pytha*: *Estrela spec.*; — p. *Pichler*: Několik motýlů; — p. setník *Duffek*: *Acherontia atropos*; — p. *Ulrich*: Několik motýlů; p. G. *Schwabe* v Hamburce: Krásnou sbírku vzácných lastuřic; J. Os. p. kníže C. *Rohan*: 1) Čínskou kachnu, 2) tetřeva prostředního; — p. *Haaber*: Několik motýlů; — p. Aug. *Loegler*: Několik motýlů; — p. Ad. *Schmidt* v Aschersleбену: Velkou sbírku lastuřic, obsahující 610 kusů; — p. C. A. *Dohrn* v Štětíně, na výměnu: 50 vzácných brouků; — p. *Lüssner*, c. k. podkrajský: Zub; — p. dvorský radní rytíř *Sacher*: Kamzíka (kůži a kostru); — p. *Jiráek*: Několik motýlů; — p. *Grosse*: *Antaxia salicis*; — p. *Zvegl*, stud. med.: *Clausilia carniolica*; — p. podkrajský kommissar *Lorenz* v Karlových Varech: 1) dvě korale, 2) čtyry spůsoby lastuřic.

4) Ke knihovně :

Ředitelstvo: c. k. české realní školy v Praze: První roční zpráva c. k. české realní školy v Praze. V Praze 1852. — p. Jos. *Daněš*, sládek ve Friedlandě: 1) *Biblia sacra*. To jest biblí sv. a t. d. Léta páně MDCCCVIII. 2) *Friedlandia. Jahrg. 1852.*

Herausgegeben von Julius Helbig. Friedland 1852. 3) Пупольци Издаје Богобој Атанацковић. I, свез. У Бечу. 1852. 4) Догодай святомила etc., печатанъ у Москви 1780 године, а на србскимъ языкъ преведенъ 1850. У Суѣотичи. 5) Popis pivovárství na spodní kvasnice od Jos. Daňka. V Praze 1852. 6) Das Urbarialgesetz des letzten Ungarischen Reichstags historisch und politisch erläutert. Leipzig 1838. 7) Vermischte Aufsätze und Bruchstücke aus Briefen 1835—1842 von Grafen Aurel Dessewffy. 8. Geschichte Ungarns mit Abbildungen der Anführer und Könige. Pesth. 1848. — p. J. Host. *Husák*, správce v Indicích: Patent císaře Jos. II., kterýmž potvrzuje c. k. vlasten. hospod. společn. v Čechách. — p. Prof. Dr. *Reuss* své spisy: 1) Die geologischen Verhältnisse des Egerer Bezirkes und Ascher Gebiethes in Böhmen. Wien 1852. 2) Ueber den Kupfergehalt des Rothliegenden bei Böhmisch Brod. Wien 1852. — p. Dr. Konstantin von *Ettingshausen* následující svá pojednání: 1) Beitrag zur Flora der Wealdenperiode. Wien 1852. 2) Ueber Palaeobromelia, ein neues fossiles Pflanzengeschlecht. Wien 1852. 3) Begründung einiger neuen oder nicht genau bekannten Arten der Lias- und der Oolithenflora. Wien 1852. 4) Die Tertiär-Floraen der österreichischen Monarchie. Wien 1851. 5) Die Proteaceen der Vorwelt. 6) Ueber fossile Pandaneen. 7) Beitrag zur fossilen Flora von Wildshuth in Oberösterreich. 8) Bericht über die Untersuchung der Fundorte tertiärer Pflanzenreste im Kaiserthume Oesterreich. 9) Notiz über die fossile Flora von Wien. *Matice česká* spisy společnosti a akademii, jež na výměnu za své dostává, a sice: I) od král. akademie náuk v Berlíně: 1) Abhandlungen der k. Akad. der Wissenschaften zu Berlin. Aus dem Jahre 1850. Berlin 1852. 2) Monatsbericht der k. preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Januar — Juni 1852. II) od Smithsonianova ústavu ve Washingtonu: 1) Smithsonian Contributions to knowledge. Wash. 1852. III. und IV. vol. 2) Information respecting the history, condition and prospects of the Indian tribes of the United states. By H. R. Schoolcraft. Part II. Philadelphia 1852. 3) Message from the president of the United States, to the two houses of Congress. Part III. Washingt. 1849. 4) Fifth annual report of the board of the regents of the Smithsonian Institution, to the senate and house representatives, showing the operations, expenditures and condition of the institution, during the year 1850. Washingt. 1851. 5) Smithsonian report. On recent improvements in the Chemical Arts. By prof. James C. Booth and Campbell Morfit. Washingt. 1851. 6) A notice of the origin, progress and present condition of the Academy of natural sciences of Philadelphia. By W. S. W. Ruschenberger. Philadelphia 1852. 7) Meteorological register for twelve years, from 1831 to 1842 inclusive: compiled from observations made by the officers of the medical department of the army at the military posts of the United States. Washingt.

1851. 8) Letter from the secretars of the treasury, communicating a report of the computation of tables, to be used with the hydrometer recently adopted for use in the United States customhouses. 1851. 9) American zoological, botanical and geological bibliography, for the year 1851. 10) Directions for collecting, preserving, and transporting specimens of natural history. Prepared for the use of the Smithsonian Institution. Washingt. January 1852. 11) Report of the secretary of war, communicating information in relation to the geology and topography of California. 1850. 12) Information to persons having business to transact at the patent office. December 1851. 14) Patent Laws. 15) Abstract of the seventh census. Kromě toho: Vzorňá cvičení a t. d. Od Jos. A. Dundra V Praze 1852. — p. Eduard de Muralt: Mélanges d'antiquites de paléographie et de literature. Par Edouard de Muralt. Zurich 1852. — *Hornolužická společnost náuk ve Zhořelci*. Neues Lausitzisches Magazin. XXIX. B. 2. Hft. Görlitz 1852. — p. Karel Kreil: Magnetische und geographische Ortsbestimmungen im österreichischen Kaiserstaate, ausgeführt von Karl Kreil. V. Jahrg. Prag 1852. — p. Hugo Nettwall, c. k. podkrajský kommissar: 1) Levini Lemnii medici Zirizaei occulta naturae miracula. Antverp. 1564. 2) Julii Caesaris Scaligeri exotericarum exercitationum lib. XV. de subtilitate ad Hieronymum Cardanum. Francofurti MDXCII. 3) Comentaria D. Hieronymi Cagnoli Vercellensis jurisconsulti clar. in titulum digestis de regulis juris, omnibus juris, peritis utilissima. Venetiis M. D. L. IX. Privázáno: Flores legum secundum ordinem alphabeti. Cum infinitis additionibus et concordantiis doctorum nuper per d. Lucium Paulum Rosellum Patavinum, J. U. doctorem additis. (Venetiis M. D. XXXII) 4) Principia seu rudimenta grammaticae, ex Institutionibus Emman. Alvari e soc. Jesu. Pragae 1736. F. — p. Jan z Prahy: Cypressen. Nach Urkunden bearbeitete Biographien der im letzten Dezzennium in Prag verstorbenen Persönlichkeiten von Jan z Prahy. I. B. I. Hft. Prag 1852. — *Moravská národní jednota*: 1) Počátky vědecké mluvnictví českého. Sep. F. M. Klácel. V Brně 1843. 2) Koleda. Kalendář na r. 1853. V Brně. 3) Národní zeměvid Rakouské říše. Dle Šafařika vydán od Helceleta a Hanuše v Holomouci r. 1849. — p. J. V. Rozum 1) Bůh co činí, dobře činí. Dle Dr. Boh. Salzmann přelož. J. V. Rozum. V Praze 1853. — p. Jan Ambrož: Alle Propheten nach Hebräischer sprach verteutscht. M. D. XXVII. — paní hraběnka Eleonora Kounicová: 1) Confessio aneb vyznání víry křest. starodávňích i nynějších bratří českých (bez tit., v Berlíně tišt.). K tomu přivázáno: Katechismus bratrský. V Berlíně 1748. 2) Labyrint světa od Komenského (bez tit. vydání Amsterodamské) 3) Praxis pietatis. Druhé vydání Berlínské. V Berlíně 1782. K tomu přivázáno. Uptímné rozsuzování sebe samého. V Berlíně 1783. — *Obchodní komora v Praze*: Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Prag an

das h. k. k. Ministerium für Handel über den Zustand der Gewerbe, des Handels und der Verkehrsmittel im Jahre 1851. Prag 1852. — p. Jos. *Šrůtek*, kons. protok. v Králové Hradci: Piseň sboru národní obrany Králové-Hradecké atd. v den sv. Václava r. 1848. — knihupectví *Calvoco*: 1) Griechisches Elementarbuch für die dritte und vierte Classe der Gymnasien des österreichischen Kaiserstaates. Von Dr. Karl Schenkl Prag 1852. 2) Krystalnetze zu Modellen der sämmtl. einfachen Krystallgestalten nebst Combinationen. Herausgegeben von Dr. Jos. Pečírka. Prag 1853. 3) Nerostopis pro nižší gymnasia a realní školy. Sepsal Dr. Jos. Pečírka. V Praze 1853. 4) Počátkové zeměpisu pro první třídy nižšího gymnasia a nižší realní školy podle Billingera. V Praze 1853. 5) Náuka o arithmetice pro nižší gymnasia. Od Dr. Fr. Močnřka. Oddíl II. Přeložil Dr. Fr. Smetana. V Praze 1852. 6) Děje mocnářství Rakouského. Ku potřebě na gymnasiích. Sepsal V. V. Tomek. V Praze 1852. 7) Česká čítací kniha pro nižší třídy gymnasiální. Sestavil a vydal Dr. Fr. L. Čelakovský. Díl II. vyd. III. V Praze 1852. 8) Die Stadtrechte von Brünn herausgegeben v. E. F. Rössler. Prag 1852. — p. J. B. *Malý*: 1) Frant. L. Čelakovský, životopisní nástin od J. Malého. V Praze 1852. 2) Kvřtř z cizích luhů. Od J. B. Malého. Sv. I. a II. V Praze 1852. — *Matices srbská* v Budišřně: Časopis towářstwa Maticy Serbskjej. 1849—1850. II. a III. lřtnřk, seř. IV.; — p. M. F. *Opic*: 1) Eine Staatsrede für Kaiser Josef den II. gehalten von Joh. Ferd. Opic. 2) Nachricht von dem Fortgange der Westphälischen Naturforsch. Gesellschaft. I Jahrg. 1798. Düsseldorf. 3) Statuten der Oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften am 27. April 1792. Görlitz 1797. 4) Statuty lřž společn. od r. 1804. p. *Jaroslav Pospřřil* následující spisy ze svého skladu: 1) Kvřtř z cizích luhů. Sbirka krátkých povřdek zábavných a t. d. od J. B. Malého. V Praze 1852. Sv. 1—3. 2) Pražský Posel. Sbirka užřtečného a kratochvilného čtenř. Dílu II. sv. 2. 3. 1852. 3) Tři musketřři po dvacřti letech od A. Dumas-a. Přel. Fr. B. Tomsa. 1. 2. 3. seřřt. V Praze 1852. 4) Obležení Rochellské. Od panř de Genly. Přelož. J. V. Houřka. V Praze 1852. 5) Poslední Mohikan. Povřdka z roku 1757 od Coopera. Z anglick. přelož. Jos. Vojřěčk. V Praze 1852. 1.—5. seř. 6) Sbirka nejzajřmavřjších hrdeřních soudů. Z něm. i franc. originalu sestavil V. Procházka. Sv. I. V Praze, 1852. 7) Štěpanův Vřt uřř se na kněze. Povřdka z kraje od Fr. Pravdy. V Praze 1852. 8) Křřdžali. Povřst podunajská od M. Čajkovského. Z polsk. přelož. Fr. Pr. Volák. Seřřt. I. V Praze 1852. 9) Obraz kvřteny. Od J. Krejřřho. V Praze 1852. 10) Tři mřsřce pod sněhem. Dennřk mladého horřřka. Z J. J. Porchata přel. K. B. Štorch. V Praze 1852. 11) Perla Janovská. Z německého Ed. z Ambachu přelož. Jos. V. Houřka. V Praze 1852. 12) Hřstorie Girondřnů. Od A. Lamartina. Seřřt. 17. 18. 19. a 20. — C. k. geologický řřřský řřstav; Jahrbuch der geolog.

Reichsanstalt. 1852. III. Jahrg. Nr. I.; — p. Math. *Horáček*: Teplitzter Badekourier. Nr. 3—37. 1852. *Matice česká*: 1) Koleda, Kalendář na r. 1853. 2) Počátky vědecké mluvnictví. Sepa. M. F. Klácel. V Brně 1843. 3) Národní zeměvid Rakouska; — p. Dr. J. F. *Schmidt*, jub. a. k. appell. radní: Versuch einer kritischen Beurtheilung des Entwurfes eines neuen Berggesetzes für Oesterreich. Verfasst von Joh. Ferd. Schmidt. Prag 1852; — p. Fr. *Poimon*: 1) Fr. S. Bihlera prostonárodní kázání. Díl II. III. Zřeštil Fr. Poimon. V Brně 1851. 2) Vzdělávající povídky. Přelož. Fr. Poimon. V Brně 1852. 3) Krátké a sprostné odpovědi na námitky proti náboženství. Přelož. Fr. Poimon. V Brně 1852. 4) Otevřený list p. F. Juránkovi. 5) Hlas jednoty katolické. Red. Fr. Poimon. Třetí ročník. V Brně 1851; — p. bibl. V. *Hanka*: 1) Слово въ день возшествия на престолъ его Вел. Николая Павловича. Санктпетр. 1832. 2) Denkschriften der russischen geographischen Gesellschaft zu St. Petersburg. I. B. Weimar. 1849; — p. Dr. *Sigfr. Kapper*: 1) Fürst Lazar. Epische Dichtung nach serb. Sagen und Heldengesängen von Siegr. Kapper 2. Aufl. Leipz. 1853. 2) Herzl und seine Freunde. Federzeichnungen aus dem böhm. Schulleben. I. II. Theil. Leipz. 1853. 3) Gusle. Serbische Nationallieder von L. A. Frankl. Wien 1952. 4) Südslawische Wanderungen im Sommer 1850. I. u. II. Band. Leipz. 1851; — p. *Švestka*: a) Passional od r. 1495 b) Kronika o císařích a papežích (Martimiani). Oboje v jednom svazku, poroucháno. — p. Fr. X. *Smoler*: Vereinsschrift für Jagd- Forst- u. Naturkunde. XIV. Heft. Prag 1852. — p. Ant. *Škrivan*: Die Wechsellehre mit vollständiger Erläuterung der neuen Wechselordnung. Von Ant. Škrivan: Prag 1852; — p. Jos. *Pocházka*: Světlo důkazy božského původu náboženství, křesťanského. Od Jos. Procházky. V Praze 1952; — p. V. *Bendl*: 1) Омыровыхъ тѣпеніиъ чаетъ I. II. Перевелъ Петеръ Екимовъ. 1776, 2 svazky. 2) P. Bertii Tabularum geograph. contr. Ed. III. Amstelod. 1606; — p. Dr. Reinh. *Blum*: Zweiter Nachtrag zu den Pseudomorphosen des Mineralreiches. Von Dr. R. Blum. 1852; — o. k. *universita pražská*: Personalstand der k. k. Universität in Prag zu Anfang des Winter-Semesters 1852—53. (3 exempl.); — p. Zach. *Ressel*: Handbuch der Universalgeschichte für gebildete Leser. Von W. Z. Ressel. 36. Lief. Wien 1852; — historický spolek pro Hořejší Bavyry: 1) Vierzehnter Jahresbericht des histor. Vereins von und für Oberbayern. Für das Jahr 1851. 2) Oberbairisches Archiv für vaterländische Geschichte XIII. B. 1 Heft; — p. Dr. W. R. *Weitenweber*: Anweisung bezüglich des häuslichen Gebrauches der künstl. Seebäder nach der von dem Apotheker Jos. Fracchia etc. Prag 1852; — p. Frant. *Doucha*: 1) Řeč při slavnosti zakládání a svěcení uhelného kamene nové školní budovy v Humpolci na den 22. července 1851, od P. Aug. Sekonůka. V Jindř. Hr. 2) Pohled na starověkou Prahu. Od Vlā-

kovského. — p. Ant. *Keller*, vicepurkm. Pražský za odpočinku: Artykulové na sněmu 1620 ve čtvrtek po neděli Oculi; — Spolkové pro dějepis a starožitnosti v Kasselu, Darmstadtu a Mohuti: Periodische Blätter der hessischen Vereine für Geschichtskunde etc. zu Darmstadt, Kassel und Mainz. Nr. 1., 2. Jhrg. 1852; — p. hrabě Alex. *Przewalski*: Biblioteka Warszawska. 1852. Zeszyt 137—142; — p. hrabě *Tyzenhaus*: 1) Ornitologia powszechna, przez hr. Konst. Tyzenhauza. Tom. I—III. Wilno 1843. 2) Zasady ornitologie. Przez hr. Konst. Tyzenhauza — Wilno 1841. — p. prof. F. M. *Zippe*: Ueber den Rittingerit. Von F. M. Zippe; — p. V. *Krolmus*: 1) Trostspiegel im Glück und Unglück Francisci Petrarchae etc. Getruckt zu Frankfurt am Mayn. M.D.CIV.; — p. Josef *Bačkora*: Počátky ve čtení. Částka II. Od J. Bačkory. 4. vyd. v Praze 1853.

5) Ke sbírce rukopisův:

P. Hugo *Nettwall*, o. k. podkrajský kommissar: Façil modo de erigir el tema celeste para agriculturas, el tiempo, enfermedades y otras cosas permitidas (Rukop. španělský); — p. Jos. *Lampel*, státní zástupce v Německém Brodu: Der freyer Bergkstadt Sanct Joachimsthal Reformation, Erneuerung etlicher Statuten, Ordnung und Gesetz 1526; — p. Jos. *Šrámek*: Dva listy pergamenové ze starého missálu; — p. *Přibík*: Píseň na vítězství u Ústí (přepis ze 17. stol.); — p. Dr. Bed. *Dudík*: Přepis českého života Karla IV. z rukop. Štokholmského; — p. bibl. V. *Hanka*: Dva svazky rukopisů in folio, obsahující přepisy starých práv v Čechách, v jazyku českém a německém. — p. Frant. *Jakovšek*, farář v Heralci: Český papírový rukop. ve fol. ze začátku 15. stol.; — p. R. D. v Pr.: Rp. pergamenový v XVIce, asi z konce 14. stol. obsahující žaltářik latinský. — p. M. *Lüssner*, o. k. podkrajský: Některé zlomky z latinských a českých rukopisů, papírových a pergamenových.

6) K archivu:

P. *Přibík*: Kvitanci komory české od r. 1484: — p. Moris *Lüssner*: Listinu pergamenovou z konce 14. stol., 18 listin papírových, 15 listů z městské knihy Richnovské, obsahující smlouvy, svatební, a tři listy papírové, obsahující královská ustanovení o pohanech, hře kostelní a o kacířích.

7) Ke sbírce starožitností:

Pan J. N. *Dvořský*: Starý meč, nalezený na Smíchově; — p. Jan *Jelen*: Kusy kachlů z hradu Ohbu v Chrudimsku; — p. Fil. *Šťasný*: Cep husitský, nalezený v Sedlce u Kutné Hory; — p. dvorský radní rytíř *Sacher*: 1) popelnici úplně zachovanou,

2) dva střepy z popelnice, 3) bronzový kruh, 4) starý klíč, 5) zlomek ostruhy; — p. *Schuster* v Mladé Boleslavi: Čbán cínový asi z 16. století; — p. Bernh. *Vodrážka*: Porouchaný kord asi ze 17. století; — J. Exc. p. president mus. hrabě Kristian z *Waldšteina*: 1) Dva staré pamětní kameny z hradu Zásadky u Hradiště, jeden s nápisem: Václav Budovec na Hradišti 1604, druhý: Anna Budovcova z Wartenberka, 2) krásný starý kord s nápisem: „Cristow Columbus Admiral 1491.“; — p. Bart. *Lábler*, představený v Roztokách: Bronzový hrot, nalezený u Roztok; — p. Mor. *Lüssner*, c. k. podkrajský: Zvonek s nápisem: „Petrus Cheineus me fecit 1574. Lof God van al. — P. Ant. *Jarolimek*: Ze dřeva vyřezané obrázky svatých, zasazené do obroučku (z hory Athos).

8) Ke sbírce pečeti:

Pan Jan *Horský*: Otisk pečeti s erbem pokařským; — p. M. *Lüssner*: 8 otisků pečeti.

9) Ke sbírce mincí:

Pan J. H. *Hušek*, správce v Indičích: 4 stříbrné a 9 měděných mincí; — p. J. *Neruda*, stud.: Dvě železné medalie, jedna na uzavření míru mezi Rusy a Turky r. 1829 a druhá na knížete Karla Schwarzenberga; — p. Jos. *Šesták*, redaktor *Pražských Novin*: 1) platinovanou rodinnou mincí římskou P. Clodia, 2) stříbrnou mincí provisorní vlády Benátské r. 1848, 3) tři měděné mince italské; — p. J. N. *Horský*: Dvě mince měděné císa. Konstantina; — p. Jan *Horský*: 1) Dvě stříbrné mince, pol. Sigism. r. 1591 a rak. Leop. I., 2) tři měděné mince německé; — p. Jos. *Satran*: Dva groše, würtensberský r. 1699 a rak. r. 1681; — p. Mat. *Kovář*: Vídenský Frant. I. r. 1759; — J. Ex. p. president mus. hrabě Kristian z *Waldšteina*: Velkou a velmi vzácnou stříbrnou medaili: Carol. Ferd. S. R. J. Comes de Waldstein, creatus eq. aurei Vel. An. M. D. CLXXVI a „Talia virtuti debentur praeiudicium verae. — p. *Sauter*: Pražský groš Vladisl. IV. — p. Jul. *Gregr*: Početní peníz komory české r. 1600, — p. *Keil*. 2. kopějky. — p. Václ. *Červený*, továrník hudebních nástrojů: 2. Pražské groše Vladisl. IV. — p. Fab. *Maleček*: Stříbrnou mincí polskou Fr. Aug. r. 1753. — N. N.: Mosaznou medaili na pragmatickou sankci. — N. N.: 1) čtyry mosazné tantesy 2) polturu r. 1701. 3) Pražský groš Václ. IV. — p. Ant. *Keller*, viceparkmistr Pražský na odpobínutí: 1) deset stříbrných mincí římských, velmi krásně zachovaných, 2) 27 měděných mincí římských, 3) 23 stříbrných mincí novějších. — p. Fr. *Vyskočil*, kněz církevní: 1) mosazný tantos 2) dva grošičky rak. r. 1688. — p. *Kumert*: 1) měděnou medaili: Ιωαννης χρατος 1819. 2) tři malé měděné mince rak. — p. Vojt. *Hněvkovský*: Tři groše

rak. Leop. I. Ferdin. III. a Max. r. 1577; — p. Jos. *Doubek*: 1) groš Václ. II. 2) dva šestáky Fridr. Würtemb. a Karla VI.; — p. V. *Krolmus*: 1) mosaznou minci Hadr. 2) sedm malých mincí stříbr. novějších; — p. *Hamaus*: 7 malých mincí stříbrn. novějších; — p. Dr. Jos. *Hněvkovský*: Jeden třígroš pol. Sig. r. 1593 a tři groše rak. Ferd. II. Rud. II. a Jos. I.; — p. *Oliva*, barvíř: Krejcar Šlesvik-Holst. r. 1851.

10) *Ke sbírce map, obrazů a skladeb hudebních;*

Pan Jos. *Daněk*, sládek ve Friedlandě: Mapu Uher a zemi Sedmihradské v řeči maďarské; — *Matice česká* od Smithsonského ústavu: Map of that part of the mineral lands adjacent to lake Superior, ceded of the United States; — p. Al. *Kalowz*: Србске напаве о Ад. Казанза. — P. Jan *Boršícký*: Svou podobiznu lithografovanou.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých
knih českých, příjmím

M A T I C E Č E S K É

složili

od 1. až do 30. září 1852.

Pan Antonín *Štastný*, adjunkt při c. k. okresním soudu v Kostelci nad Orlicí 10 zl. — Václav *Soukup*, studující techniky z Hostomic 5 zl. — Paní Theodora hraběnka *Rummerskirchová*, paní na Starých Bukách 10 zl. — Pan Albert *Freund*, fabrikant v Turnově 10 zl. — p. Karel *Robert*, studující v Praze 10 zl. — p. Ivan *Jelínek*, [kaplan v Jihlavě 10 zl. — p. Alois *Hofrichter*, ingénieur-elève při místním dozorství v Pešti 10 zl. — p. Josef *Vrba*, c. k. ingénieur-assistent při státní železné dráze ve Vécseu v Uhřích 10 zl. — p. Jan *Pechar*, aktuar při c. k. okresní komisi vyvazovací v Slaném 20 zl. — p. Václav *Šolc*, studující ze Sobotky 10 zl. — p. Jindřich *Šolc*, studující ze Sobotky 10 zl. — p. Václav *Mikoláš*, podučitel na Hrádku v Praze 5 zl. — p. Antonín *Suchý*, kreslil v c. k. veldšně tiskové ve Vöcklabruku u Lince 10 zl. — p. Bedřich *Jelínek*, studující z Častalovic 10 zl. — Tomáš *Vlastislav Novák z Lázu*, studující v Písku 5 zl. — p. Karel *Rubín*, úředník při c. k. stavitelském ředitelství v Praze 5 zl. — p. František *Kofránek*, c. k. komissář při podkrajském úřadě v Německém Brodě 5 zl. — p. Jan *Schönhöfer*, absolvo-

vaný právník v Lošticích u Mohelnice na Moravě 15 zl. — p. Gustav Fiskandl, početvedoucí horní ve Falkenavě 10 zl. — p. Leopold Želina, úředník v Nasavrkách 5 zl. — p. Antonín Kovalík, posluchač bohosloví na Pazmaneum ve Vídni 5 zl. — p. Emilien Dvořák, akcesista při úctárně c. k. vojenského ministeria ve Vídni 10 zl. — p. Václav Vychodil, kaplan v Konici na Moravě 10 zl. — p. Jan Josef Tichý, studující z Náchoda 10 zl. — p. Emanuel Machek, auskultant při c. k. okresním soudě v Karlových Varech 10 zl. — p. Ferdinand Zirkel, doktor práv a c. k. státní zástupce v Chebu 10 zl. — p. Matěj Kovář z Březnice, studující IV. gymnasiální třídy v Praze 10 zl. — p. Josef Smutný z Nového Bydžova, studující na c. k. české vyšší reální škole v Praze 10 zl. — p. Jan Vavřina, kancelista při hospodářském úřadě v Jenti 10 zl. — p. Štěpán Chládek, studující z Hořetic 10 zl. — p. Jan Končinský, občan a mistr bečvářský v Lužanech 10 zl. — p. Jan Šederle, farář a prozatímní vikář v Krutech 10 zl. — p. Jan Procházka, farář v Koceradech 5 zl. — p. Bedřich Hoffmann, studující v Praze 10 zl. — p. Moric Budecius, studující v Horažďovicích 10 zl. — p. Josef Heršmann, správce hospodářský v Horkách 5 zl. — p. Theodor Schulz, žák na hlavní škole Pelhřimovské 10 zl. — p. František Bican, akcesista při c. k. státní úctárně v Praze 10 zl. — Pavel Červený, kaplan ve Svinčanech 20 zl. — p. Josef Brevis, syn učitelův ve Chvojenci u Hradce Králové 10 zl. — p. František Gregor, právník ve Vídni 10 zl. — p. František Heyduk, aktuar při c. k. okresní komisi vyvazovací na Mělníce 5 zl. — p. Eduard Morstadt, občan z Kolína 10 zl. — p. Josef Zeman, podstarší v Dymokurech 10 zl. — p. Václav Perner, mlynář v Kolíně 20 zl. — p. Jan Přerovský, kaplan v Kutné Hoře 10 zl. — p. Antonín Seoboda z Oetinku ve Švýcarsku, bytem v Kutné Hoře 20 zl. — p. Leopold Drož, farář v Potvorově 5 zl. — p. Jaroslav Peithner, studující lékarnictví v Rokycanech 10 zl. — p. Jindřich Svatý, studující v Praze 10 zl. — p. Josef Hornof, posluchač bohosloví v Litoměřicích 10 zl. — Knihovna malostranského gymnasia v Praze 20 zl. — Pan František Šimandl, studující v Praze 5 zl. — p. František Rypka, studující z Oustí nad Orlicí 10 zl. — p. František Fiala, studující z Oustí nad Orlicí 10 zl. — p. Michal Hornig z Horní Lučice, studující ve Vendickém semináři v Praze 5 zl. — p. Vojtěch Urbanides z Benešova, studující techniky ve Vídni 10 zl. — p. Leopold Želina, úředník v Nasavrkách 5 zl. — p. František J. Zoubek z Kostelce nad Orlicí, studující VIII. gymnasiální třídy v Hradci Králové 10 zl. — p. František Mana z Křivokláta, studující v Praze 5 zl. — p. Karel Trnka, kontrolor na Křivokláte 15 zl. — p. J. Kratochvíl, administrator v Seči 10 zl. — p. Václav Volf, učitel v Libomysli 5 zl. — p. Josef Týnecký, studující z Panenského Týnce 10 zl. — p. František Čípa, c. k. okresní soudce v Bystřici na Moravě 20 zl. — p. Josef Jaroslav

Lampa, posluchač bohosloví v Litoměřicích 5 zl. — p. Karel *Mysík*, důchodenský písař v Zehušicích 10 zl. — p. František *Chocenský*, obchodnický mládenec z Polny 5 zl. — p. Rudolf *Veselý*, posluchač práv v Praze 10 zl. — p. Šebestian z Čenkov, konceptní praktikant při o. k. fiskálním úřadě v Praze 5 zl.

V celosti 675 zl.

Od 1. října až do 31. října 1852.

Pan Jindřich *Hovorka*, fidlií komissář při o. k. okresní komisi vyvazovací v Skutči 10 zl. — p. František *Lauryň* z Jeseného, posluchač bohosloví v Praze 5 zl. — p. Josef *Špinar*, studující na německé realní škole v Praze, z Českého Sinzendorfu 10 zl. — p. Ludvík *Bezděka*, studující v Přibrami 10 zl. — p. Jan *Přihoda*, kupec a měšťan v Německém Brodě 10 zl. — *Škola osady Vejvanovické* blízko Chrudimi 20 zl. — Pan Vilém *Kern*, kancelářský v Pardubicích 5 zl. — p. Bedřich *Princ*, adjunkt při o. k. okresním soudě v Jevíci na Moravě 10 zl. — p. Antonín *Pacák*, studující na akademickém gymnasiu v Praze 15 zl. — p. Theodor *Goller* ze Zlonic, studující na o. k. české realní škole v Praze 10 zl. — p. František *Goller* ze Zlonic, studující na o. k. české realní škole v Praze 10 zl. — p. Hynek *Cerman*, o. k. úředník katastrální v Turku v Haliči 10 zl. — p. Jan *Čížek*, obchodník v České Třebové 10 zl. — p. Josef *Šusta*, studující v Praze 5 zl. — p. František *Eduard Vaněk*, o. k. gymnasiální professor v Jihlavě 10 zl. — p. Karel *Matějka*, zámecký kaplan na Zelené Hoře u Nepomuku 10 zl. — p. Moric *Schöne*, studující v Táboře 10 zl. — p. František Karel *Šmilauer*, učitel hudby ve Varšavě 10 zl. — p. Eduard *Židlický*, právník v Praze 10 zl. — p. Ferdinand *Hugo Kaiser*, studující ve Velkém Žďkově 10 zl. — p. Karel *Perlhäfter*, továrník v Kostelci nad Orlicí 10 zl. — p. Theodor *Dobruský*, kaplan v Třeboni u Čáslavi 10 zl. — p. Karel *Dostražil*, studující v Praze 10 zl. — p. Vojtěch *Peteršill*, kupec v Strakoniciích 5 zl. — p. Josef *Kuliš*, official při o. k. berničném úřadě v Netolicích 10 zl. — p. Antonín *Pokorný*, doktor lékařství i hojictví a vrchní lékař u pěšího pluku Paumgartenova 30 zl. — p. Josef *Holý*, kaplan v Semilech 10 zl. — p. Václav *Jandečka*, gymnasiální professor v Hradci Králové 10 zl. — p. Václav *Šalanda*, posluchač techniky ve Vídni 10 zl. — p. František *Remeš*, posluchač techniky v Praze 5 zl. — p. Josef F. *Fridrich*, učitel na realní škole v Náchodě nad Metují 10 zl. — p. Antonín *Čermák*, studující z Kolína 5 zl. — p. Jindřich *Kalina*, studující v Kroměříži 10 zl. — p. Karel *Omasta*, vikář u sv. Maurice v Kroměříži 10 zl. — *Knihovna gymnasiální* v Písku 20 zl. — Pan Václav *Pavlíček*, studující v Brně 10 zl. — p. Romuald *Hnilička*, doktor filosofie

a oud řádu praemonstratského v Praze 10 zl. — p. František *Lagler*, děkan v Lochovicích 10 zl. — p. Josef *Prchal*, studující v Praze 10 zl. — Slečna *Milada Slanařova*, dcera obchodníková v Praze 10 zl. — *Gymnasium Mostecké* 44 zl. — Pan Hynek *Matucha*, knižecí Auersperský důchodní ve Vlašimi 10 zl. — p. Josef *Mráz*, studující z Klenče 10 zl. — p. Eduard *Linhart*, studující v Rakovníce 10 zl. — p. Antonín Jaroslav *Tille*, studující v Písku 10 zl. — p. Václav *Šembera*, právník v Praze 10 zl. — p. Antonín *Blátek*, kaplan v Křižanově na Moravě 10 zl. — p. František *Trnobranský*, občan z Choltic u Přelouče 10 zl. — p. František *Mattass*, absolvovaný právník v Praze 10 zl. — p. Adolf *Kurs*, studující z Loučeně 10 zl. — p. Emanuel *Holeček*, mlynář z Bratkovic u Příbrami 10 zl. — p. František *Pošepný*, studující z Jilemnice 5 zl. — p. Karel *Herolt*, strážmistr u c. k. četnictva v Pardubicích 10 zl. — p. František *Bláha*, c. k. řidič komissář při okresní komissí vyvazovací v Pelhřimově 10 zl. — p. Jan Nep. baron *Henniger ze Seeborku*, studující v Smolotělicích 10 zl. — p. Václav *Chabr*, učitel na dívčí škole v Jindřichově Hradci 10 zl. — p. Karel Jindřich *Vyšata*, studující VI. gymnasiální třídy v Praze 5 zl. — p. Antonín *Dudek*, měšťan a obchodník v Praze 10 zl. — p. Josef *Znojemský*, žák v Podolí u Chrudimi 10 zl. — p. Jiří *Bačina*, studující z Kostelce nad Orlicí 10 zl. — p. František *Kus*, studující ze Mšena 5 zl. — p. Antonín *Oliva*, studující v Praze 10 zl. — p. Emanuel *Beitler*, z Lužce, studující na akademickém gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Josef *Cepl*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Jan *Roškot*, studující z Dobrošovic 5 zl. — p. Eduard *Maier*, právník z Prostějova na Moravě 5 zl. — p. Antonín *Minářík*, posluchač bohosloví v Holomouci 10 zl. — p. Fabian *Dias*, kaplan v Újezdě na Moravě 10 zl. — p. František *Kryll*, učitel v Praze 10 zl. — p. Justus *Szalatnay*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Procházka*, jun., občan v Příbrami 10 zl. — *Novoměstské gymnasium* v Praze 30 zl. — p. Vilém *Kern*, kancelářský v Pardubicích 5 zl. — p. František *Řehák*, syn, majitel dvoru v Lužanech 10 zl. — p. Josef *Vávra*, assessor při c. k. okresním soudu sborovém v Klatovech 20 zl. — p. Emanuel z *Friedberku*, setník v c. k. generalním stabu v Temešváru 10 zl. — p. Antonín *Čulda*, mlynář a měšťan Pražský 10 zl. — p. Josef *Zitka*, žák II. třídy na c. k. české hlavní škole v Praze 10 zl. — p. Karel Stanislav *Michálko* ze Sokolova, studující v Písku 10 zl. — p. Vincenc *Vosolsobé*, absolvovaný právník v Praze 5 zl. — p. Josef *Mottl*, posluchač bohosloví v Praze 10 zl. — p. Rudolf Stanislav *Červený*, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Bedřich *Holák*, studující VI. třídy na staroměstském gymnasiu v Praze 10 zl. — p. Leopold *Jenč*, kaplan v Nížboru 10 zl. — p. Jan *Kybal*, podučitel v Slaném 10 zl. — p. František *Xav. Bohutinský*, studující v Praze 10 zl. — p. Josef *Nedvoč*, rolník

v Klobukách v okresu Slánském 10 zl. — p. Bedřich *Lens*, posluchač práv v Praze 10 zl. — p. Alois *Kulháněk*, městský kontrolor v Příbrami 10 zl. — p. Jan *Eker*, městský pokladník v Příbrami 10 zl. — p. Ladislav *Štech*, c. k. horní úředník v Příbrami 10 zl. — p. Vincenc *Horáček*, katecheta na hlavní a podreální škole Příbramské 10 zl. — p. Josef *Braniš*, měšťan v Příbrami 10 zl. — p. Boguslaw Edward *Kleszczyński*, c. k. mierník górnický z Wieliczki, v Příbrami 10 zl. — p. Antonín *Zink*, měšťan a obchodník Příbramský 10 zl. — p. Prokop *Haasen*, c. k. berník v Příbrami 10 zl. — František *Kabeláč*, držitel mlýna v Klešicích u Heřmanova Městce 10 zl. — p. Josef *Špulák* ze Žďáru, absolvovaný právník v Praze 10 zl. — p. Jan *Hladík*, elève při železnici v Praze 20 zl. — p. Josef *Chytil*, úředník v Holomouci 10 zl. — p. Antonín *Jiroš*, studující v Jičíně 10 zl. — p. Josef *Šetlik*, studující techniky v Praze 10 zl. — p. Jan *Lernet*, studující v Hradci Králové 10 zl. — p. Jan Chrysostomus *Cigánek*, kněz řádu Augustiniánského v Brně 20 zl. — p. Adolf *Palička*, kupecký v Jičíně 10 zl. — p. Václav *Jířek*, studující v Praze 5 zl. — p. Jan *Fürbek*, c. k. poštovský úředník v Praze 5 zl. — *Obec Lisovická* 20 zl. — p. Rudolf *Nekola*, studující z Křivoklátska 10 zl. — p. Jindřich *Šmöger*, c. k. okresní soudce ve Vysokém Mýtě 15 zl. — *Dělnictvo valcovny* Starohutské na Křivoklátsku 20 zl. — p. Eduard *Vymětal*, kooperátor v Osvětimanech na Moravě 10 zl. — p. Josef *Práček*, rolník z Choroušek 10 zl. — p. Karel *Jelínek*, studující v Kostelci nad Orlicí 10 zl.

V celosti 1219 zl.

Od 1. až do 30. Listopadu 1852.

Pan Josef *Souček*, posluchač práv v Praze, 5 zl. — p. Alois *Eisenberg*, právní praktikant při c. k. krajském soudě v Těšíně, 5 zl. — p. František *Mejstský*, národní učitel v Ounošti, 10 zl. — p. Jan *Demons*, hospodářský úředník v Lukově, 10 zl. — p. Jan *Mašek*, ředitel cukrárny v Bilíně, 10 zl. — p. Václav *Novák*, pomocní úředník u c. k. podkrajského úřadu v Kutné Hoře, 5 zl. — p. Ferdinand *Laub*, umělec hudební v Praze, 10 zl. — p. Antonín Václav *Muníček*, oud řádu sv. Benedikta v Břevnově, 5 zl. — p. Vincenc *Příbík*, děkan na Smečně, 10 zl. — p. Václav Karel *Bauer*, žák z Klobuk okresu Slánského, 10 zl. — p. Bohumil *Janda* z Pátku v Ječíně, právník v Praze, 10 zl. — p. Václav *Vodílek*, administrátor v Dobřichovicích, 10 zl. — p. František *Eška*, posluchač bohosloví v Praze, 5 zl. — p. Václav *Kopřiva*, učitel na Karlově v Praze, 10 zl. — p. Jan *Čermák*, podučitel v Černém Kostelci, 10 zl. — p. Jan Leopold *Hruš*, studující z Hlinska, 10 zl. — p. Josef *Junghans*, studující v Jičíně,

10 zl. — p. Jindřich *Gerstenkorn*, studující z Čížova, 10 zl. — p. Jan Ferdinand *Kloc*, kupecký z Plzně, 10 zl. — Gymnasium Jičínské, 25 zl. — p. Karel *Rothý* z Mníšku, kadet u c. k. pěšího pluku Wellingtonova, 10 zl. — p. Jan *Rothý* z Mníšku, studující na vyšším gymnasiu staroměstském v Praze, 10 zl. — p. Jan *Strouhal*, adjunkt při c. k. podkrajském úřadě v Polhřimově, 10 zl. — p. Josef *Paulík*, podučitel v Libenicích, 10 zl. — p. Josef *Posner*, měšťan v České Skalici nad Upou, 10 zl. — p. Felix *Francesconi*, c. k. professor řeči a literatury na universitě Pražské, 10 zl. — p. Jindřich *Rauwolf*, studující realky v Praze, 10 zl. — p. Martin Svatoslav *Hankovec* ze Tvrzic, studující v Písku, 10 zl. — p. August *Pally*, studující na malostranském gymnasiu v Praze, 5 zl. — p. Josef *Malýpetr*, občan z Klobuk okresu Slánského, 10 zl. — p. Ludvík *Hanner*, studující v Praze, 10 zl. — p. Jan *Kovářík*, studující v Praze, 10 zl. — p. Ludvík *Kral*, kupec v Klatovech, 10 zl. — p. Matěj *Tuma*, druhý učitel v Hostivicích, 10 zl. — p. Bedřich *Šašek*, studující V. třídy na akademickém gymnasiu v Praze, 10 zl. — p. Arnošt *Šírek*, kanovník promonstrátský, v Nové Říši na Moravě, 10 zl. — p. Věkoslav *Milota*, oud řádu pobožných škol ve Vídni, 10 zl. — p. Bedřich *Zajíc*, mistr kloboučnický a měšťan ve Vídni, 10 zl. — p. *Filip* z Harrasovských, právník ve Vídni, 10 zl. — p. Karel *Černý*, zámečnický tovaryš ve Vídni, 10 zl. — p. Vlastimil *Cholava* ve Vídni, 10 zl. — p. Josef *Šírer*, úředník při c. k. vojenské účtárně ve Vídni, 10 zl. — p. Josef *Polák*, polesný v Jeňovsi, 10 zl. — František *Vorel*, učitel v Praze, 10 zl. — p. Rudolf *Sádlo*, obchodník v Halbstadtě, 10 zl. — p. Oldřich *Kočák*, c. k. gymnasiální professor v Německém Brodě, 10 zl. — p. Jan *Slánský*, rolník z Jeníkova, 10 zl. — Karel *Krauss*, syn lesního z Křivoklátska, 10 zl. — p. František *Javárek*, farář v Herálci, 20 zl. — Knihovna školní v Dašicích, 20 zl. — p. František *Benda*, podučitel z Bejště, 5 zl. — p. František *Jíra*, horní akademik v Štávnici, 10 zl. — p. Jan *Lambl*, professor lužby v Bělhradě Srbském, 10 zl. — p. František *Kučera*, učitel v Jenči, 10 zl. — p. Václav *Koblíšek* technik z České Třebové, 10 zl. — p. Šalomoun *Goldschmid*, obchodník v Praze, 10 zl. — p. Vincenc *Vosolsobě*, absolvovaný právník v Praze, 5 zl. — p. Eduard *Švec*, syn doktora veškerých práv v Praze, 10 zl. — p. Josef *Marčík*, kněz církevní v Chrudimi, 5 zl. — p. August *Wagner*, praktikant u c. k. státní účtárny v Praze, 5 zl. — p. Jan *Hronek*, kněz církevní a vychovatel u hraběte Bos-Waldeke na Vuselci, 10 zl. — p. Jakub *Škoda*, studující v Jindřichově Hradci, 10 zl. — p. Josef *Líščák* ze Záchlumí nad Orlicí, posluchač bohosloví v Holomouci, 10 zl. — p. A. Melchior *Mléoch*, posluchač bohosloví v Holomouci, 10 zl. — p. Leopold *Černický* z Prčice, studující na staroměstském gymnasiu v Praze, 5 zl. — p. Karel *Hail*, obchodník v

Příbrami, 10 zl. — p. Eugen Jg. Říhovek, kněz řádu Kapucinského v Břetislavi, 10 zl. — p. Jsfid Rein, kněz řádu prae-monstrátského a kaplan v Humpolci, 10 zl. — p. Václav Walter, studující z Loun, 10 zl. — p. Jan Klas, vrchní dozorce při c. k. finanční stráž v Oseku, 10 zl. — p. Jan Plucha, diurnista při c. k. podkrajském úřadě v Semilech, 10 zl. — p. František Čermák, farář v Klomíně 10 zl. — p. Gustav Müller, právník v Praze, 10 zl. — p. Emanuel Weber, z Tupadel, studující v Čáslavi, 10 zl. — p. Jan Beránek, syn měšťana Roudnického, 10 zl. — p. František Doorský, ze Sobotky, studující v Mladé Boleslavi, 10 zl. — p. Matěj Štempel, sklenář v Hoře Kutné, 10 zl. — p. Jan Pokorný, občan v Jedibabech u Veltrus, 10 zl. — p. Jan Sklenský posluchač lékařství v Praze, 5 zl. — p. Kašpar Lorenz, c. k. solivarní mistr v Halleinu u Solnohradu, 10 zl. — p. Jan Wagner, studující v Praze, 10 zl. — p. Křištof Urlický, podnikatel v Praze, 10 zl. — p. Emanuel Tichý, představený obce Mníšecké, 10 zl. — p. František Dostal, knižecí kancelista v České Kamenici, 15 zl. — p. Hynek Pöschl, vrchní sladovnický správce v Konopišti, 10 zl. — p. František Řehoř, praktikant při c. k. statní ústátně v Praze, 10 zl. — p. Josef Mugo, sládek v Netolicích, 15 zl. — p. Bedřich Graf, studující v Praze, 5 zl. — p. Matěj Kalous, syn rolníkův v Sobíně, 10 zl. — p. Petr Špelina, posluchač bohosloví v Budějovicích, 10 zl. — p. Antonín Dvořáček, subst. kontrolor u c. k. bernického úřadu v Chrudimi, 20 zl. — p. Josef Paul, studující z Přední Kopaniny, 10 zl. — Knihovna gymnasiální v Brně, 20 zl. — p. Caesar Leister, rektor kolleje piaristického v Kroměříži, 10 zl. — p. Petr Pavel, oud řádu pobožných škol ve Freibergu, 10 zl. — p. N. Varkánek, c. k. notář v Chotěboři, 10 zl. — p. Jan Ruml, evangelický duchovní správce ve Velimi, 10 zl. — p. Josef Říha, právník v Praze, 10 zl. — p. Jan Svoboda, kaplan ve Velí blíž Roudnice, 10 zl. — p. František Melcer, školní učitel ve Žlebicích, 10 zl. — p. Vojtěch Kamberský, kamerální konceptní praktikant v Čáslavi 10 zl. — p. František Xav. Fortiér, c. k. okresní soudce ve Veselí v kraji Budějovickém, 10 zl. — p. Antonín Kašparides, knihovní u c. k. okresního soudu ve Veselí, 10 zl. — p. Leopold Volec, official při c. k. bernickém úřadě ve Veselí, 10 zl. — p. Jan Procházka, duchovní a zapisovatel obce Mezimostské, 10 zl. — p. Josef Malý, kaplan z Černého Kostelce, 5 zl. — p. František Pelc, oud řádu pobožných škol a gymnasiální professor v Mladé Boleslavi, 10 zl. — p. František Vítek, kaplan v Chrástanech blíž Týna nad Vltavou, 5 zl. — p. Hugo Heller, studující z Hořelic, 10 zl. — p. Jiří Škodopole, ředitel kostelní hudby v Příbrami, 10 zl. — p. Václav Paleta, c. k. horní úředník v Příbrami, 10 zl. — p. Šebestian z Čenkova, konceptní praktikant při c. k. fiskálním úřadě v Praze, 5 zl. — p. Václav Hajný, hutní úředník v Nových Hutích, 10 zl. — p.

Emanuel *Pfob*, posluchač práv v Praze, 10 zl. — p. František *Hulicius*, obchodník na Mšeně, 30 zl. — p. Josef *Jíra*, rolník z Tejna, 10 zl. — p. Josef *Dittrich*, učitel v Benešově v okresu Semilském, 10 zl. — p. Matěj *Mára*, kaplan v Starém Sedle, 5 zl. — p. Jan Bapt. *Baška*, studující v Praze, 10 zl. — p. Jindřich *Hečl*, mistr knihařský z Dobrušky, 10 zl. — p. Jakub *Martínek*, studující v Klatovech, 10 zl. — p. Jan *Čech* z Domažlic, právník v Praze, 5 zl. — p. Josef *Burket*, kandidát soudnictví v Praze, 10 zl. — p. Antonín *Starý*, studující v Praze, 5 zl. — p. František *Heyduk*, aktuar při c. k. okresní komisi vyvazovací na Mělnice, 5 zl. — p. Antonín *Jarolínek*, studující techniky v Praze, 10 zl. — p. Jan *Neruda*, studující v Praze, 5 zl. — p. Jindřich *Roth*, knížecí kancelista v Zlonicích, 10 zl. — p. Václav *Vepřtek*, studující v Praze, 5 zl. — p. Antonín *Benda*, studující v Praze, 5 zl. — p. Václav *Salásek*, právní praktikant v Chrudimi 10 zl. — p. Josef *Machek*, doktor práv a náměstek c. k. státního zástupce v Chrudimi, 10 zl. — p. Josef *Tauber*, kooperátor v Horní Hynčíně u Březové v dekanátě Svitavském, 10 zl. — p. Josef *Jeřábek*, učitel v Poličce, 10 zl. — p. Martin *Šebor*, c. k. krajský radní v Mostě, 10 zl. — p. František *Malinský*, stavitelský revident v Podmoklech, 20 zl. — p. František *Krbek*, adjunkt katastrální v Haliči, 10 zl. — p. Matěj *Bartoš* z Lípy, posluchač bohosloví v Hradci Králové, 10 zl. — p. Augustin *Pilař* z Vrchoviny, posluchač bohosloví v Hradci Králové, 10 zl. — p. Antonín *Havel* z Josefova, studující v Hradci Králové, 10 zl. — p. Václav *Voříšek*, kaplan v Písku, 20 zl. — p. Rudolf *Jablonský*, studující v Písku, 10 zl. — p. Karel *Hemerka*, ze Slaného, studující VI. třídy gymnasiální v Praze, 10 zl. — p. Josef *Slezák*, studující realky v Praze, 5 zl. — p. Karel *Orel*, kooperátor v Kamenici na Moravě, 10 zl. — p. František *Pražák*, studující v Českých Budějovicích, 10 zl. — p. Karel *Maydl*, adjunkt při c. k. okresním soudu v Roketnici, 10 zl. — p. Karel *Preisich*, obchodník v Praze, 10 zl. — p. Vilém *Hanš*, oud řádu pobožných škol a professor v Praze, 10 zl. — p. Jan *Reiner*, c. k. okresní soudce ve Volíně, 10 zl. — p. Otto *Velebil*, studující ve Velkém Jenči, 10 zl. — p. Karel *Prokeš*, studující v Klatovech, 10 zl. — p. Josef *Zítek*, studující na c. k. české realní škole v Praze, 10 zl. — p. František *Hraba*, mlynář z Koloděje, 10 zl. — p. Jan *Mayer*, lesnický adjunkt ve Stubenbachu, 10 zl. — p. Josef *Šusta*, studující v Praze, 5 zl. — Slečna Eleonora *Brzorádová* v Chlumu, 10 zl. — p. Vilém *Danišček*, studující v Praze, 10 zl. — p. Josef *Seykora*, učitel na podreale v Třeboni, 10 zl. — p. Josef *Kozina* ze Slavíkova, právník v Praze, 10 zl. — p. František *Šperk*, studující z Libenice, 10 zl.

V celosti 1590 zl.

Bibliografie.

A. V. Hnojka *Tělo lidské s ohledem na duši lidskou. Vlesrozumitelné učení o člověku (Anthropologie).* K tisku připravil Dr. Jos. Pečírka. V Praze 1853. Tisk a sklad Bedřicha Rohlíčka (v Karlově ulici č. 188 blíže mostu.) Str. 160 ve vel. 8., za 48 kr. Pěkné vydání.

Balduin aneb koňská kouně. Povídka pro rodiče a pro děti. Dle P. Františka S. Křingera od L. J. Pospíšila. V Trutnově 1853. Tisk a sklad Ladislava Pospíšila. Str. 62 v malém 8, za 8 kr. (slušně vydáno; ale proč ještě w?)

Básnické spisy a pozůstalosti J. Jaroslava Kaliny. V Praze 1852. Nákladem Vác. Hessa. Oba svazky nyní v jednom celku, str. 210 v 8, za 48 kr. (První svazek předtím za 36 kr. druhý za 12 kr.) Ve skvostné anglické vazbě za 1 zl. 36 kr. Především Pomněnky z krátké života pouliční básníkovy od Fr. Dauchy a Jana Vlčka, pak přídána různá ošetření a vysvětlení nepovědomějších slov a věcí, jež uspořádal Fr. D. Služné vydání.

Biblické příběhy starého a nového zákona; od K. Šmida; pro mládež a školy vlastenské od J. Vlasáka. S mnohými v dřevě rytými obrazy. Třetí znova vzdělané vydání. V Praze. U Vác. Hessa. 1852. V 8; vázané za 26 kr.

Biblioteka kazatelská, čili sbírka kázání a řečí homiletických. Vydává Jan B. Bělý. Druhý běh. Dřív druhého svazek 2—6. V Brně 1852. Tisk a náklad Karla Winikera. V 8, do str. 192. Svazek po 20 kr.

Bůh co činí, dobře činí. Čtení pro lid a mládež. Dle Kristiana Bohumila Salzmannova přeložil Jan Václ. Rozum. V Praze 1853. Tiskem a nákladem Bedřicha Rohlíčka, v Karlově ulici č. 188. Str. 152 v 8, za 20 kr.

Ctnosti v příkladech. Zábavné a poučné povídky pro mládež. Vydal Jan Vošadlo. Se třemi malovanými ocelorytinkami. Nákladem vydatelovým. V Praze 1853. (Spolu vedle německy; překlady z francouz., anglic. a vlastního). Str. 153 ve velk. 16, za 48 kr.

Časopis ku prospěchu času přiměřených oprav na gymnasiích. Třetího ročníku svazek 2. Odpovědný redaktor a nakladatel: Jan Jungmann, prof. na o. k. akad. gymnasium v Praze. Překladatel Ed. Vaněk. V Praze 1852. (Česky a vedle

- německy); ve velk. 4. Na ročník cena předplatní na šest sešitův 3 zl. u. redaktora na Nábřeží, č. 334—1.
- Časopis pro katolické duchovenstvo.* Vydávají Frant. Havránek a Dr. Eduard Tersch. Pátý roční běh druhého dvacítiletí. Svazků pět: Květen až Zář. V Praze 1852. Tisk a sklad kníž. arcibiskup. knihtiskárny. V 8. Jednotlivé sešitky po 12 kr. Celoroční předplacení 2 zl.
- Česká čítací kniha* pro nižší třídy gymnasiální. Sestavil a vydal Dr. F. L. Čelakovský, prof. na vysokých školách Pražských. Díl II. vydání třetí. V Praze 1852. Sklad knihkupectví Calve; F. Temský. Str. 280 v 8, za 27 a 33 kr.
- Česká čítací kniha* pro třídy vyššího gymnasium. Druhé vydání. V Praze 1852. Sklad knihkupectví Calve; F. Temský. Str. 604 v 8, za 1 zl. a 1 zl. 8 kr.
- Cesta k nebi.* Katolická kniha modlitební, od V. Ruffra. V Praze 1852. Str. 360 v 8, za 40 kr. (Švab.)
- Čítací kniha pro školu a dům.* Zvlášť pro potřebu v reálních školách sestavená od Dr. V. V. Svobody. V Praze 1853. Skladem art. typogr. ústavu Viléma Medaua. Str. 112 v 8, váz. za 30 kr.
- Dějepis zjevení Božího.* Sestavil Leopold Krtrbelec, doktor v bohosloví a učitel náboženství na c. k. gymnasium v Jičíně, Díl I. V Jičíně 1852. Nákladem spisovatelovým. Tisk F. J. Kastránka. Str. 479 v 8, za 1 zl. 36 kr.
- Dějiny starověkého lidstva.* K užítku mládeže vyšších gymnasiálních tříd. Sepsal Dr. Karel Lányi, kněz arcibiskupství Ostrihomského, člen král. uherské akademie. Ve Vídni 1852. Tiskem Karla Uiberreutera. Str. XVI a 196 v 8, za 30 kr. V prodeji c. k. nakladatelstva školních knih. Jest první část spisu: „Dějiny lidstva.“
- Diaetetika* čili nejlepší způsob, jakby člověk svého života ve zdraví a vesele užiti a dlouhého věku dosáhnouti mohl. Podal F. S. Kodym. Spisův musejních číslo XLV. V Praze 1853. V kommissi u Frant. Řivnáče. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 214 v 12.
- Divadelní biblioteka.* V Praze 1852. Vydáváním, nákladem a tiskem Jarosl. Pospíšila. Svazek sedmý: *Obětiny*, veselohra se zpěvy ve dvou jednáních od Josefa Kořeňovského; z polsk. přeloženo od H. z V. Z. a *Stará místo mladé*, veselohra v jednom jednání podle Kořeňovského „Qui pro quo“ z polského přeložená od H. z V. Z. Str. 90 v 8, za 12 kr.
- Druhý programm cís. král. akadem. gymnasium v Praze.* Vydán od ředitelstva na konci roku školního 1852. Obsah: 1. O přírodopisu na tomto gymnasium od Jos. Peřírky; 2. Statistické správy. V Praze. Tisk c. k. normální knihtiskárny. Str. 20 ve vel. 8.

- Dvě dítky, aneb následky dobrého a špatného vychování.* Ku poučení malých (veršem) sepsal Fr. Daucha. Přidáno *sedmáct* obrazů, (rytý titul a rytá obálka). V Praze 1851. Nakladatel Jos. Jelínek, majetník útavu kamenopisního v Nových alejích č. 138. Vydání dřívější, které bylo jen s malovanými obrázky, nyní též s obrázky pouze černými (nemalovanými) za 20 kr.
- Frant. Sal. Bihlera *Prostonárodní kázání* na všechny neděle a svátky církevního roku mimo některá příležitostná kázání. Díl třetí. Dle čtvrtého poopraveného vydání zčeštil Fr. Poimon, kaplan u sv. Tomáše v Brně. V Brně 1851. Karel Winiker. S. 239 v 8, každý díl 1 zl. 12 kr. (Švab.)
- Gulliverovy cesty.* Z angličtiny Jonathana Swifta přeložil Karel Pichler. Díl druhý. *Cesta do Brobděňnaku.* V Praze 1852. Nákladem Václ. Hessa. S mnohými do textu vtištěnými rytinami. Str. 90 v 16, za 20 kr.
- Homiletika* čili navedení k duchovnímu řeháctví od Dominika Aloisia Špachty, doktora v bohosloví. Dílo celé. Druhé opravené vydání. V Praze 1852. Nákladem Václava Hessa. Str. 314 v 8. Cena celého spisu 2 zl.
- Historie Gironďů.* Z franc. A. Lamartina přeložil V. Vojáček. Svazek 17. 18. 19. 20. (Spis ukončen.) V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. V 8. Svazek po 20 kr. Celý spis v osmi dílech za 6 zl. 40 kr.
- Ježíš naše spasení;* uvedení k vnitřní modlitbě. Z Pfeiffera přeložil P. Zimmermann. V Praze 1852. (Neznámo nám, či náklad.) Pro Moravu na skladě Ed. Hölzla v Holomouci; za 16 kr. (Švab.)
- Josef Wolston, *šlechtý námořník.* Povídka pro katolíky. V německém pro Dědictví Svatojanské sepsal Jan Theofil Max. Zetter, bývalý protestantský pastor v Korutanech, nyní professor na ústavě sv. Karla Boromea pro jinožky v Solnohradě. Nákladem Bratrstva Dědictví Svatojanského. Pro rok 1853. Číslo XXXVIII. V Praze 1853. Tisk kníž. arcib. knižtiskárny. V mal. 8, za 26 kr. (Švab.)
- Karla Amerlinga *Orbis pictus čili svět v obrazech.* Stupeň druhý, co pokračování prvního stupně, jež sepsal Amos Komenský. Spisů musejních číslo XXXVII. V Praze 1852. Rytiny a tisk B. F. Mohrmanna. Str. 112 ve vel. 8. Dává se jen oudům Matice České.
- Kirdžali.* Pověst podunajská od Michala Čajkovského. Z polského přeložil Frant. Pravoslav Volák. Šestit druhý. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 240 v 8, sešit po 16 kr.
- Kletba a počeknutí,* aneb: Jak budeš sít tak budeš i žít. Povídka pro dospělejší zvláště venkovskou mládež. Vzdělána

- od Jos. Zimmermanna. V Praze 1852. Tisk a náklad synův Boh. Haase. Str. 220 v 8, za 32 kr. (Švab.)
- K návratu Jich Veličenstvo císaře i císařovny Ferdinanda I. i Marie-Anny ze Zákupského letohradu v oblíbené Jich sídlo císařské v Praze dne 29. října 1852. Kantata Felixa Franciskoni. Překlad (z vlaského) od Vác. Hanky. Hudba od Gordigianiho. Vytiskáno spolu s původopisem vlaským a překladem německým. V Praze 1852. Ve vel. 16.*
- Kniha dítek.* Drobné povídky na poučenou. Sepsal Frant. Daucha. Ozdobena šesti obrazy. V Praze 1851. Nakladatel Josef Jelínek, majetník ústavu kamenopisního v Nových alejích č. 138 blíže Uršulinek. Str. 125 v 8. Vydání předešlé a však s *pouze černými* (nemalovanými) obrazy, rytým titulem a rytou obálkou, za 1 zl.
- Kouzelná svítilna.* Obrazy našich časů. Z polštiny J. J. Kraševského přeložil Jos. Škrabek. Sešitek 1. 2. V Praze 1852. Tisk arcibiskupské knihtiskárny v semináři. Náklad Jana Musila. V 16. Sešitek po 6 kr.
- Krátká mluvnice a pravopis jazyka českého* pro dům i školy venkovské. Od J. V. Vlasáka, učitele v Mělníku. Třetí opravené vydání, s použitím nového od ministerní kommisie sestaveného názvosloví. V Praze 1853. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 120 v 8, za 12 kr.
- Krátká pravidla chování,* kteráž u přijímání na učení *učenníkům* k svědomitému vyplnění dobromyslně se udělují. Spolu vedle německy. V Praze 1849. Nakladatel Josef Fieber, knihar v Celetné ulici č. 982—I. Tisk kníž. arcib. tiskárny vedením K. V. Medaua. Str. 24 v mal. 8. za 6 kr. (Švab.)
- Kvítí z luků cizích.* Sbírka krátkých povídek zábavných, přeložených z rozličných jazyků od J. B. Malého. (V Praze 1852.) Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Svazek 1. Siska van Rosemal; Mořská panna. Svazek 2. Nájemný vozká; Nešťastný ženilek; Baša Damašský; Den a noc. Svazek 3. Upír; Uhelník; Bál grisetek. Svazek 4. Jednatel obchodnický v Kantoně; Dívky Pařížské; Výjimky z obrazní desky měsíce. Svazek 5. (V Praze 1853.) Dívka Malinská; Dvanáct loupežníků; Pop a hospodská; Město duchů. Svazek drobného tisku v malém 8, po 10 kr.
- Londýnský loupežník.* Historický román od Ainswortha. V Hradci Králové 1852. Tiskem a nákladem Jana Host. Pospíšila. První díl str. 270 v 8; druhý díl str. 564; každý díl za 30 kr.
- Malá mluvnice latinská.* Od Dr. Fr. Šohaje. Svazek 1. V Praze 1853. Sklad knihkupectví J. G. Calve. F. Tempký. V 8; za 27 kr.
- Malého čtenáře cvičení se ve čtení, myšlení a mluvení.* Sestavil Vincenco D. Biba, učitel při české hlavní škole v Praze.

- Část první. Páté vydání.* V Praze 1853. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 60 ve velk. 12, za 8 kr.
- Malého čtenáře cvičení se ve čtení, myšlení a mluvení.* Sestavil Vincenc D. Bíba. Část druhá. Čtvrté vydání. V Praze 1853. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 117 ve velk. 12, za 15 kr.
- Manna nebo modlitební knížka* pro katol. školní mládež mužského pohlaví. Od skladatele Pojemu katolického učení. Překladem církevního kněze Fr. Valoucha. Druhé vydání. V Brně 1852. Nákladem Nitsch a Grosse, kněhkupcův. Str. 157 v 18, za 15 kr. (Švab.)
- Mladý voják* aneb Arthur v Indii. Zábavná povídka z dějepisů Škotakých pro milou mládež. Z biblioteky Gustava Nierice od Frant. B. Tomsy. V Pardubicích. Tiskem a nákladem Jana Host. Pospíšila 1851. Str. 133 v 8, za 10 kr. (Švab.) Pokračování povídky „Sourozenci.“
- Modlitební knížka a menší zpěvník* pro žáky na školách národních. Sepsal Jos. Antonín Šrůtek, kněz církevní atd. V Praze 1853. Tisk knížecí arcibisk. knihtiskárny. Nákladem Jana Musila. Str. 243 v 16, neváz. za 20 kr. Ta samá knížka uspořádána též pro zákyně.
- Navedení k třípařství.* Poučení o zakládání školek, štěpování, vysazování a ošetřování ovocních stromů. Ku prospěchu školní mládeže vydal Dr. Jos. Pečírka. V Praze 1852. Tiskem a nákladem Bedřicha Rohlička v Karlově ulici č. 188. Str. 52 v 8, za 10 kr. (Švab.)
- Nedělní a sváteční kázání* od Prokopa Ondráka, děkana Pšbramského. V Praze 1852. Tisk arcibiskupské knihtiskárny, nákladem Jana Musila. Sešit 2—4 do str. 240, v 8, sešit po 12 kr.
- Neues Lateinisch-deutsch-böhmisches Wörterbuch* zum ersten Theile der lateinischen Sprachlehre etc. Von Jg. Seibt und Norb. Vanök. Fünfte verbesserte Auflage. Prag 1850. Bei C. W. Medau. Med.-Octav, S. 230. 30 kr.
- Nevinný svatý mládenec Aloisius Gonzaga*, patron čistých srdcí, aneb: Modlitební knížka, obsahující krom modliteb ranních atd. též šestinedělní pobožnost k uctění sv. Aloisia a jeho životopis od Jana Krbce. Třetí rozmnožené vydání. V Praze 1843. Přínáleží Milosrdným sestrám v Čechách. Str. 272 v mol. 8. (Švab.) Nebylo posud v seznamu bibliografickém.
- Nový domácí lékař.* Zřetelné poučení o léčení všech nemocí, a též o tom, kterak v povážlivých nemocích hned na počátku pomoci možno, když lékař neví. Knižka pro lid městský a venkovský. Přidáno učení o křesení zdánlivě mrtvých. Sestavil a vydal Fr. Peške, lékař v Malešově. V Praze 1853. Tisk a náklad Bedř. Rohlička. Str. 268 v širokém 8, za 40 kr. (Švab.)

Obecný zákoník říšský a Věstník vládní pro císařství rakouské. Ve Vídni 1852. Čtvrtý ročník. (Česky, n. j. vedle sebe.)
Dotud: číslo LXIX. Arch se počítá po 3 kr. stř. Ve
všech řádných knihkupectvích na objednání.

Obrázky ze života pro život. České mládeži podává Václav Jersy.
(Zahrady Budečské číslo IV.; vydává se také zvlášť.) V
Praze 1852. Nákladem Štěpána Bačkory. (č. 273—2.)
Tisk kníž. arcibisk. tiskárny. Str. 77 v 16, za 20 kr.

Panoš anebo: Mstitel, otcův ochránce a smírce. Vlastenská po-
vídka z dob třicetileté války. Vzdělaná od Jos. Zimmer-
manna. V Praze 1852. Tisk a náklad Synův Boh. Haase.
Str. 192 v 8, za 30 kr. (Švab.) Ta knížka byla již dříve
vydána pod názvem „Rainoldovy osudy“ od Veselského (u
Neurentra).

*Patristická encyklopaedie aneb Sklad učení katolického ze sva-
tých a jiných katolických výtočníků snesený a sestavený od
Antonína Arn. Řeháka, biskupského alumnata Litoměřického
vice-rektora. Dílu třetího 1 a 2 svazek, celkem 21. 22.
V Praze 1852. Nákladem Frant. Franke a Steyrer'a. Vel.
8, do str. 1048. Svazek po 20 kr.*

Počátky ve čtení. Částka I. Od Jos. Bačkory, učitele při české
hlavní škole v Praze. Vydání čtvrté. V Praze 1852. V
knihkupectví Fr. Řivnáče. Str. 67 v mal. 8, a 12 kr.

Počátky ve čtení. Částka II. Od Jos. Bačkory. Vydání třetí a
zlepšené. V Praze 1852. V knihkupectví Fr. Řivnáče.
Str. 72 v mal. 8, za 12 kr.

Poklady kazatelského rečnictva. Vo spolku s mnohými spolu-
pracovateli usporaduje a vydává Dr. Ondřej Radlinský.
Druhý ročník. Sv. 1. V Budíně 1852. Tiskom Martina
Bagó. Str. 206 v 8. Předplaceni na čtyry svazky 5 zl.
V Praze v kommissi Václ. Hessa.

Pokynutí z prohlídek tak zvaných trivialních škol. Od Dr. pr.
Jana Čermáka, c. k. podkrajského v Pardubicích. V Pardu-
bicích 1852. Tiskem Jana H. Pospíšila. Str. 29 v mal. 8.

*Poučení o generální zpovědi, dle zásad a výkladů sv. Karla Bo-
romejského, Františka Saleského, Alfonse Liguori, blahosla-
veného Leonarda a Porto Mauritia a jiných osvícených du-
chovních otců. Sestavil a vydal Dr. K. Fr. Prucha. Druhé
opravené a připojenými modlitbami k sv. zpovědi rozmno-
žené vydání. V Praze 1852. Nákladem Bedř. Stýbla. Str.
95 v 12, za 4 kr. (Švab.)*

Poslední Mohikan. Povídka z roku 1757 od Coopera. Z angli-
ckého přeložil Josef Vojáček. Díl druhý (sešitek 4. 5. 6.
čímž spis ukoučen). V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl.
Pospíšila. Str. 240 v 8. Cena dílu 30 kr., sešitku 10 kr.,
celého spisu 1 zl.

- Povídky z kraje.* Od Františka Pravdy. Svazek 3. *Štěpánko Vít učí se na kněze.* V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 80 v 8. Seš. 10 kr., na pěkném papíře 12 kr. Ta povídka prodává se i zvláště za touž cenu.
- Programm c. k. gymnasium v Jičíně roku 1852.* Obsah: Kritický rozbor básní Boleslava Jablonského, od prof. Jos. Uhlíře; Zpráva o stavu c. k. gymnasium v Jičíně od suppl. direktora Fr. Šíra, a jeden článek německý od Fähricha. V Jičíně 1852. Tiskem Frant. Kastránka. Str. 54 ve vel. 8.
- Prorokování osudu.* Román od Eugèna Sue. Přeložen od Filípka. Dílu druhého svazek 1 a 2, celkem svazek 7 a 8. V Praze 1852. Tisk a sklad Kat. Jeřábkové, V 16; šesítek za 6 a za 8 kr.
- Prostonárodní biblioteka.* Vydává se pod správou Dr. Ondřeja Radlinského a Josefa Podhradského. Svazok I.: Hviezdoveda; zemepis; prírodopis; silozpyt; v otázkach a odpovedach pôvodne vypracoval Maksimilian Jalovecký, kurat anabaptistov vo Velkých Levárach. V Budine 1852. Tiskom Mart. Bagó. Str. 108 v 13. Cena předplatní na čtyry svazky 40 kr; krámská 48 kr.; jednotlivý svazek po 12 kr. (Švab.)
- První roční správa c. k. české reální školy v Praze za školní rok 1852.* Obsah: 1. Reální školy v Čechách od J. Wenziga; 2. Zeměznalecká procházka od J. Krejčího; 3. Školní zprávy sestavené od K. Vl. Zapa. V Praze 1852. Tisk Bedř. Rohlíčka, Str. 40 ve velk. 4.
- Řeč při slavnosti zakládání a svěcení uhelného kamene nové školní budovy katolické v Humpolci* na den 22. července 1851; držaná na místě základním od P. Augustina Sekouška, školdozorce okresu Lipnického v Humpolci. V Jindřichovu Hradci. Tisk Al. Jos. Landfrasa. Str. 8, v 8.
- Rukopis Kralodvorský* i jiné vybornější národní spěvoprávné básně. Slovně i věrně v původním starém jazyku. Vydání *jedenácté* Váceslava Hanky. V Praze 1853. Nákladem vydavatelovým. Str. 70 v 16, za 10 kr. Přidán snímek a objasnění nepovědomějších slov.
- Rukopis Kralodvorský* i jiné výbornější národní spěvoprávné básně. Slovně i věrně v *obnoveném* jazyku českém. Vydání *jedenácté* Váceslava Hanky. Nákladem vydavatelovým. V Praze 1853. Tisk c. k. dvorní knihtiskárny synů Boh. Haase. Str. 70 v 16, za 10 kr. Přidán snímek a objasnění nepovědomějších slov.
- Růže sionská.* Katolická modlitební kniha pro vzdělané paní a panny od Eugena K. Tupého. Druhé vydání. V Praze 1852. Nákladem Viléma Štastného (v Jilské ulici, č. 451—1, vedle Železných dveří). S pěti na oceli původně rytými obrázky. Str. 269; v 8. Sešité za 1 zl. stf., na velínovém papíru

1 zl. 20 kr. stř. Dle způsobů vazby též vyšší cena. Sličné vydání letinkou.

Sbírka křesťansko-katolických kázání. Díl druhý; obsahující: Kázání na svátky celého roku, vyňal z Martina Königsdorfera a přeložil Karel Sicha, farní exposita ve Vranovicích. V Holomouci 1852. Nákladem Jana Neugebaura, knihkupce. Str. 159 v 8, za 40 kr. (Švab.) První díl, obsahující kázání nedělní vyšel tamže r. 1849, za 1 zl. 12 kr. (Švab.)

Sebrané spisy Prokopa Chocholouška. Dílu prvního sešit 7. do str. 278. V Praze 1852. Nákladem knihkupectví Neureutrova, vedením J. Herbergra. V 16. Cena sešitu 12 kr. (Pro sešit osmý chystáno: ukončení „Křížáků“ stránkou 282, a povídka „Kdy se může s paní mluvit.“)

Sirotek Marselský. Povídka pro mládež. Dle Buriera od L. A. Pospíšila. V Trutnově 1852. Tisk a skad Ladislava Pospíšila. Str. 87 v mal. 8, za 12 kr.

Slávy dcera od Jana Kollára. Báseň lyricko-epická s předavkem básní drobnějších. Vydání čtvrté a rozmnožené. Ve Vídni 1852. Ve velk. 8., za 1 zl. 40 kr.

Slepičáři. Román od Bedřicha Mosera. Sešitek první a druhý. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. V 16. Tiskem Vetterlovské knihtiskárny. Celé dílo ukončí se v pěti sešitech, vydávaných ve lhůtách šestinedělních. Jednotlivé sešitky po 10 kr. u vydavatele ve veliké Řeznické ulici č. 691—II, i v knihkupectvích. U spisovatele též předplacení na celé dílo: pro Prahu 40 kr., poštou na venek 50 kr.

Slovník všeslovanský s přidanými významy německými. Sepsal a vydává Josef Franta Šumavský. (Slavisch-deutsches Wörterbuch.) Svazek druhý (k němuž přidán i změněný svazek první), jdoucí až po *Boga otce*. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým č. 614—II. Obstarávání mimo Prahu převzelo Neureutrovo knihkupectví vedené J. Herbergrom v malé Karlově ulici č. 147—I. Tisk Jarosl. Pospíšila. Cena svazku 24 kr., poštou o 4 kr. více.

Slovo prof. Francesconiho po odevzdání poděkovací adresy úřad kongregací vláského sirotčího ústavu v Praze Pražským pánním mlynářům při jejich čtvrtletní schůzce dne 15. prosince 1852. (Spolu vedle německy). V Praze, tiskem Jarosl. Pospíšila. Str. 8, v 8. K tomu připojeno: „Na památku . . . Pořádku mlynářskému v Praze,“ na přičním archu.

Slova želu na hrobě Fr. Ladislava Čelakovského. V Praze 1852. (Složil Vác. Jar. Picek). Str. 2 v 8. (Do ruského přeložena od Nikolaje Berga v časop. „Moskovitanin.“)

Souvrach z chudoby aneb: Kam nevěrnost manželky přivede. V Jindřichově Hradci 1852. Tisk A. J. Landfrasa. Str. 32 v 8, za 6 kr. (Švab.)

Společenský spěvník český. Třetí rozmnožené vydání. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 216 v mal. 8, za 24 kr., na velínském papíře za 40 kr., v tuhé vazbě 44 kr.

Staročeská biblioteka pro mládež, po vyšším vzdělání bažící. Vydává Jan Václ. Rozum. Číslo I. *Dionysia Katóna Mravná naučení;* z latiny časoměrně přeložil Jan Amos Komenský (Přidán vedle text latinský). Str. 31 v 16, za 4 kr. — Číslo II.: *Isokrata řeč o povinnostech,* psaná k Demonikovi. Z řečtiny přeložil r. 1511 Václav Pisecký. S řeckým textem vydán překlad dle opravení M. Daniele Adama z Vele-slavína. Str. 31 v 16, za 6 kr. Číslo III.: *M. T. Cice-rona Kusové hodní podivení.* Z latiny přeložil Řehoř Hrubý z Jelení. S textem latinským. Str. 31, za 6 kr. Číslo IV.: *M. T. Cicerona o přátelství.* Z latiny r. 1513 přelo-žil Řehoř Hrubý z Jelení. Str. 91, za 14 kr. Číslo V.: *Zlomek evangelium svatého Jana,* několikterými jazyky vy-ložený. 10 kr. V Praze 1853. Tisk a sklad Bedřicha Rohlička; v Karlově ulici blíže mostu.

Stručná mluvnice česká pro školní mládež. Sestavená v pora-dách od učitelstva okresu Mělnického. Třetí opravené vy-dání. V Praze 1853. Sklad v knihkupectví Neurentrova a též Kronbergrova. Str. 30 v malém 8, za 6 kr.

Stručný a úplný přehled katolického náboženství. Od Innoc. Ant. Frencla, učitele náboženství na c. k. akad. gymnasium starého města Prahy 1853. Nákladatel Bedř. Stýblo. Str. 145 v 8, váz. za 48 kr.

Stručný popis minerálů čili kamenů pro mládež. Dle nejlepších spisovatelů vzdělal L. Tolman, učitel v Nové Huti. V Praze 1853. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 40 v 16 za 4 kr.

Škola, paedagogický časopis učitelům na školách obecních, hlav-ních, nižších reálních, rodičům a vychovatelům. Odpovědný redaktor: Josef Havelec, katecheta na c. k. vzorné hlavní škole v Praze. *Druhý sešitek.* V Praze 1853. Str. 80 v 8. Vychází každé dva měsíce svazek pěťarchový. Před-placení půlletní (na tři svazky) 1 zl. 12 kr.; se zásiolkou po poště 1 zl. 32 kr.; na celý rok (šest svazků) 2 zl. 24 kr., s poštovní zásiolkou 3 zl. 4 kr. V komisi v knihkupectví Fr. Rívnače v Museum, a Neurentra vedením J. Herbergra v malé Karlově (Jesuitské) ulici v Červeném domě.

Školník pro učitelstvo diocese Kralohradecké na rok Páně 1853. Spoftádal a sepsal Jos. Ant. Šrůtek, kněz církevní stá. V Hradci Králové. Tisk Jana Host. Pospíšila. Str. 92 a 60 v 8. Cena nebyla nám udána.

Týdenník pro zvelebení polního, lesního a domácího hospodár-ství. Ku prospěchu stavu rolnického vydáván nákladem c. k.

vlastensko-hospodářské společnosti v Čechách. Redaktor Dr. Kodým. Druhý roční běh. V Praze 1852. Každý čtvrtek po archu. Roční cena poštovní 3 zl; pro obce 2 zl. stří. V knihkupectví K. André.

Thomsonovy Počasy. V české verše uvedl František Daucha. Vy-dání s obrazem skladatele a ocelorytinami od Genelli'a. V Praze 1852. Nákladem Václ. Hessa. Str. 198 v 8. Pouze s obrazem skladatele 30 kr., s obrazem skladatele a rytinami od Genelli'a ozdobně vázané za 1 zl. (Obrazné vy-dání způsobeno k darům slavnostním.)

Tři mušketýři po dvaceti letech. Od A. Dumasa. Přeložil F. B. Tomsa. Dílu prvního sešitek 1. 2. 3. 4 5. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. V malém 8, sešitek po 10 kr.

Uhry roku 1444—1460. Historicko-romantický obraz od J. Her-loše (Herlossohna). Vydal Dr. J. B. Pichl. Svazek čtvrtý. (Spis ukončen.) V Praze 1852. Tiskem a nákladem Jarosl. Pospíšila. Str. 212 v 8; svazek po 24 kr.

Věrná matka. Co matka pro dítě podstoupiti může. Povídka pro mladý i dospělý věk; přeložená od Dr. Pečírky. V Trut-nově 1852. Tisk a náklad Ladislava Pospíšila. Str. 124 v mal. 8, za 12 kr. (Pěkně vydáno.)

Zákonník zemský a Věstník pro království České. (Spolu vedle německý.) V Praze. Na rok 1852. Na 60 archů přijímá se předplacení 2 zl. 30 kr. u Boh. Haase.

Krajský zákoník i vládní věstník pro Slovensko [jehož vy-dávání pod správou Dr. Ondřeje Radlinského v Budíně jsme r. 1851 v 1 svaz. časop. česk. Mus. podotkli] zdali a jakým způsobem vychází, nemůžeme udati.

Zjevení básníků. Výňatek z lyricko-epické básně: „Náhrobní věnce básníků slovanských,“ od J. P. Koubka. (*Jan Kollár a F. L. Čelakovský.*) Vyňato z časopisu Lumír. V Praze 1852. Tisk Kateř. Jeřábkové. Str. 12 ve velk. 4. Ne-prodává se.

Život sv. Cyrilla a Methuda, apoštolů Slovanských; u příležitosti slavnosti Velehradské dne 9. března 1849. Seepsal Jos. Břetislav Neděla, učitel. V Praze 1849. Tisk kniž. arcib. knihtiskárny, Mzením Synův Boh. Haase. Str. 14 v 8.

K a l e n d á ř e.

Besedník, kalendář na obyčejný rok 1853. Zábavník a rádce pro domácnost. Sestávil Josef Šrámek. V Praze. Nákla-dem Fr. Franke; tiskem Vetterlovské knihtiskárny. 16 archů ve čtvrci, za 24 kr. (Švab. a lat.)

Koleda. Kalendář na rok obyčejný 1853. Ročník třetí. Nákla-dem Moravské Národní Jednoty. V Brně. V kommissi kniž-

kupectví Bušáka a Irrganga. Str. 320 a XXX ve velikém 8. Cena 56 kr. Spis obrazně pěkně ozdobený a ve svém druhu výtatný.

Litoměřický všeobecný, domácí a hospodářský kalendář na obyčejný rok 1853. Pětatřicetý ročník. (Nového vydání ročník třetí). V Praze a v Litoměřicích u K. V. Medaua. V 4. za 24 kr. (Švab.)

Moravan. Kalendář na rok obyčejný 1853. Ročník druhý. Nákladem dědictví sv. Cyrilla a Methoda. Pořadatel: Beneš Kulda. V Brně v kommissi u Nitsche a Grosse. Str. 148 v 8, za 20 kr.

Nový evangelický kalendář na obyčejný rok Páně 1853, s žematismem evangelických církví v rakouské říši. Almanach pro vlastenský církevní dějepis a církevní statistiku, pro náboženské, církevní, hospodářské a všeobecně užitečné vzdělání. Vydáván od Jos. Růžičky. Čtvrtý ročník. S obrazem mistra Jeronýma Pražského. V Praze. Nákladem V. Paseky, knihaře v Karlíně. V 8. Cena 25 kr., v tahé vazbě 30 kr. (Švab. a lat.)

Nový kalendář hospodářský na rok obyčejný 1853; vydaný od cis. král. vlastenské hospodářské společnosti v království českém. Hvězdářské články vzdělal Dr. Karel Jelinek, adjunkt a zatímní ředitel hvězdárny; překlad obstaral Jos. Šesták, redaktor Praž. Novin. V Praze. Vytisknuto a k dostání u Synů Boh. Haase. Přidán obraz: pomník Hentziho. Str. 100 v 4. (Švab.)

Nový katolický kalendář čili Poutník z Prahy na obyčejný rok po Kristovu narození 1853. Podle návrhu Jednoty katolické v Praze sestavený od Vác. Štulce. Ročník druhý. V Praze. Nákladem Bedřicha Stýbla. Hvězdářské zprávy podal Dr. Vojtěch Kuneš. S mnohými dřevotisky. 10 archů ve velk. 8, za 20 a 24 kr. (Švab. a lat.)

Nový Pražský hospodářský kalendář na obyčejný rok 1853. Druhý ročník. V Praze a v Litoměřicích. Založen a k dostání u Karla Vil. Medaua. V 8, za 12 kr. (Švab.)

Nová minuce hospodářská na rok obyčejný 1853; vydaná od c. kr. vlastenské hospodářské společnosti v království českém. V Praze. Vytisknuta a k dostání u Synů Boh. Haase. Str. 144 v 16. (Švab.)

Nový Pražský kalendář pro město i pro venkov na obyčejný rok 1853. Spolu kniha pro zábavu a poučení atd. Dle národní potřeby sestaven od Jos. Zimmermanna. Hvězdářská částka sepsaná od Dr. K. Jelínka. Šestý ročník. V Praze. Tiskem a nákladem Synů Boh. Haase. Přidáno vyobrazení pomníku Hentziho. 21 archů v 4, za 24 kr. (Švab.)

Pokrok. Kapesní kalendář a vůdce v životě domácím, v úřadě, v dopisování a na cestách pro rok 1853. Ročník první.

- V Praze. Nákladem Bedřicha Stýbla na Příkopech. Str. 96 v 18; za 16 a 40 kr. (Sličnou latinkou.)
- Posel Morawský.* Kalendář na rok 1853. V Brně. Nákladem F. Gastla. Cena 20 kr. (Místnějšího ně udati nemůžeme, neviděvše knihu.)
- Fražský Svato-Václavský kalendář* na obyčejný rok 1853. Ročník 21. V Praze. Tiskem a nákladem Jana Spurného. V 4, za 20 kr. (Švab.)
- Vlastenský kalendář* na rok 1853, s připojeným čtením rozmanitým od V. Filipka. Tiskem a nákladem K. Jeřábkové v Praze. Str. 144 v 4, za 20 kr. — Kalendář výtahem z tohoto, na počet archů slabší, za 12 kr. (Švab.)
- Živena*, kalendář na rok 1853. Vydávají August Krčmery a Ján Kadavý. Ročník prvý. V Levoti. Tlačom Jána Werthmüllera a syna. Str. 144 v 8. (Švab. a lat.)
- Kalendář na zed* na rok 1853 v Praze vydal Vilém Štastný, knihář v Jileské ulici č. 451—I vedle „Železných dveří.“ Formát velký příčný 8, sličnou latinkou. Cena dle rozličnosti úpravy 8 kr., 10 kr., se zlácenou obrubou 20 kr., skvostnější 30 kr. atd.

H u d b a.

- Čtvero zpěv k pohřební slavnosti Jana Kollára.* Slova složil V. Pok Poděbradský; hudbu Alexand. Kapp, varhaník v Trnavě. Ve Vídni 1852. Sklad má uměleční obchodník C. A. Spina.
- Výbor nápevů národních písní českých* ze spisu Staročeských pověstí, zpěvů, her, obyčejů a slavností Váceslava Sumlorka (Krolmusa), s právodem Fortepiana od Josefa Drahorada. V Praze 1852. Část I, sešitek 1. Tisk Josefa Rudla. Sešitek za 12 kr. stř. Dostati v knihkupectví Martina Neureutra v Karlově ulici též u vydavatele a nakladatele na Malé straně u „Splavinů.“

M a p y.

- Morava a Slessko.* Dle nejnovějších vědeckých a úředních pramenů navržené a pomoci Národní Jednoty sv. Cyrilla a Metoděje vydané v Brně 1850. U Bušáka a Irrganga knihkupců. Royální arch.
- Národní zeměvid Rakouské říše.* Dle Šafaříka vydán od Helceleta a Hanuše v Holomouci 1849. Na přítním archu. Kamenotisk Skarnicla v Holomouci.
- Zeměkoule* dle nejnovějšího rozdělení od prof. Merklasa vypracované. V Praze 1853, v knihkupectví M. Neureutra, vedoucím J. Herbergra, v malé Karlově (Jesuitské) ulici č. 147 v Červeném domě. Posud vyšlo šestero druhů menších, nebo větších dle libosti na vybrání v ceně 80 kr.; 1 zl.

40 kr.; pak 1, 2, 3 a 5 zl.; pro bezpečné zaslání též se přidají truhlice po 12 a 24 kr.

Přijímá se předplacení na větší *zeměkouli* (8 coulů v průměru) a *nebesní kouli* ($4\frac{1}{2}$ coulů).

Zeměkoule. V Praze 1853. U Bedřicha *Křečmara* (na Starém městě blíže mostu č. 193) i ve všech knihkupectvích a obchodech v uměleckých věcech. Několik druhů; všechny mající šest palců v průměru, ale s rozličnou úpravou (na stojanku v železném nebo mosazném polokruhu, s kruhem hodinným a magnetickou střílkou atd.) za 2 zl. 40 kr.; 3, 5 a 6 zl.

Obrazy a věci obrazní.

Podobizna: Dr. Josef Fryd. Od jeho čtenelů. (Nákladem jeho žáků na fakultě právnické.) V Praze 1852. Na kameně kreslil a tiskl Fr. Šir. Vel. fol., za 40 kr.

Kambertin, král Flandrie a Brabantu, vynálezce pivovárství. V Praze 1852. Kamenotisk Fr. Šíra. Ve velk. fol., za 30 kr., malované 1 zl. 10 kr.

Obrázky z historie české. V Praze 1852. Tisk a sklad Jarosl. Pospíšila. Osm obrázků nejvíce z Malého Kroniky české zvláště vytištěných a jednotlivě na čtvercové listy nalepených; v obálce; za 20 kr.

Obrázky zvířat pro děti. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. Str. 20 v přičné 16 v obálce, za 4 kr. (Vyobrazení některých zvířat s přidaným podpisem českým a německým.)

Pomněnka na Prahu. V Praze 1852. Sklad kamenopisního ústavu Josefa Jelínka (v Nových alejích č. 138 nedaleko Uršulinek). V přičné plakátní velikosti. Vyobrazení hlavního města u prostřed, a šestnácti nejzajímavějších budov okolní obrušbou, s podpisy českými a německými, za 1 zl.

Přemysl Otakar u večer před bitvou na Moravském poli. Od Jarosl. Čermáka. Kamenotisk v Paříži 1852. Výroční obraz „Jednoty výtvarných umělců“ v Praze (na Nábřeží č. 995—I.)

Sedmadvacet tabulek s rejsováním pro děti. V Praze 1852. Kamenotiskem a nákladem Jos. Jelínka (v Nových alejích č. 138—II nedaleko Uršulinek). V malém čtverci a ve složené obálce za 15 kr. (Čas. česk. muš. 1851 svaz. 4. str. 178 mylně udáno, že kniha „Láska u vychovávání a vyučování“ již vydána jest; a však oněch tabulek i bez knihy lze užívat k zábavnému cvičení dětí.)

Vyobrazení starožitného hlavního chrámu ve městě Kolíně nad Labem. Kreslené a v oceli ryté od Rybičky mladšího. V Praze 1852. Výroční obraz „Jednoty výtvarných umělců“ v Praze (na Nábřeží č. 995—I.)

Vyobrazení stavitelských starožitností českých. V Praze 1852.

Kreslením F. Lorence, vydáváním A. Schmitta (v Řetězové ulici č. 222.) Mimo 1. Kostel v Podvinici a 2. Kostel v Holubicích vyběly dále: 3. Portál kostela Podvineckého; 4. Nadloží kostela Podvineckého; 5. Kostel v Tismicích blíž Českého Brodu; 6. Kostel v Stodůlkách blíž Prahy; 7. Kostel v Želkovicích blíž Třebenic; 8. Kostel v Proseku blíž Prahy; 9. Bývalá kaple sv. kříže menšího v Praze v Poštovské ulici. Každý obraz po 15 kr. předplacením.

Vyobrazení z českých dějů. V Karlových Varech 1842. Nákladem A. Seiferta, uměleckého obchodníka v Karlových Varech. Kamenotisk Jana Rauha ve Vídni. Svazek 1. 2. 3. obsahující devět obrazův od Hellicha a Lhoty. Royální archový formát. Jednotlivý obraz po 1 zl. 20 kr. *Dílo přestkousné.* Ve všech řádných knihkupectvích. (Na obrazech se představují: Titulní výkres; 1. Čeští kronikáři; 2. Příchod Čechů; 3. Přemysl a Libuša; Krok zvolen za soudce; 5. Čestmír a Vlaslav; 6. Libušin soud; Rastislav oslepený v klášteře zámčen; 8. Bořivojův křest; 7. Svatoplak a jeho synové.)

Dodáváme též:

Rěčnik ilirskoga i němačkoga jezika. Sestavio ga i na svět izdao R. V. Veselić. Prvi iliti ilirsko-němački dio. U Beču 1853. Wörterbuch der ilirischen und deutschen Sprache, von R. A. Fröhlich. Erster oder ilirisch - deutscher Theil. Wien 1853. A. A. Wenedikt. Str. 570 ve vel. 16. Předplacení na oba díly 4 zl. trvá až před vyjitím druhého dílu; mimo předplacení 5 zl. 20 kr., každý díl po 2 zl. 40 kr., ve všech řádných knihkupectvích.

Чешская грамматика съ упражненіями, краткою христоматією и словаремъ. Составленная по руководству Конечнаго К. С. в Кіевѣ. Прага 1852. въ типографіи сыновей Богумила Гаазе; t. j.: Česká mluvnice s cvičeními, krátkou chrestomathií i slovníkem. Sestavená po rukověti Koněbného od K. Stráskveřte v Kyjevě. Praha 1852 v tiskárně Synův Bohumila Haase. Str. 426 a rejstřík v 8.

Пріятелскоє писмо отъ Българина къ Гръку, написалъ Н. Богданъ, исправилъ же и урядилъ на Българскыи унстѣ правописъ... Н. Прѣванъ. Въ Уехлахъ, въ Златном Празѣ 1852; t. j.: Přátelské psaní od Bulharina k Řekovi. Napsal N. Bogdan, a na bulharský čistý pravopis upravil, jakož i v tiskárně obstaral J. Pravan. V Praze 1852. Tiskem Synů Boh. Haase. Ve velk. 8.

Свѣтѣ євангеліє по Остромировѣу съписноу, с. ф. х. а. и с. ф. х. б. лѣтъ. Изданіє Вацеслава Ганкы. Празѣ 1853. В печатни сыновъ Богумила Гаазе. (Svaté Evangelie po Ostromirovu sepsání, 6564 a 6565ho roku [od stvoř. světa]. Vydání Vaceslava Hanky. V Praze

1853. V tiskárně Syndv Boh. Haase. Str. 206 v 8, za 1 zl.

Almanach des königl. ständ. (deutschen und böhmischen) Theaters zu Prag auf das Jahr 1853. Herausgegeben von den Souffleuren Franz Martinec und Karl Lukan. Prag. Druck von K. Jeřábek. S. 50 v 16.

Das slavische Verb an sich, die syntaktisch-identische Geltung der böhmischen, polnischen, südslavischen und galizischen Verbalformen, ihr Verhältniss zum griech., lat., deut., ital. und franz. Verb. Der erste Schritt zu einer vergleichenden Syntax der österreichisch-slavischen Mundarten auf Grundlage der alt- und neuböhmischen Sprachformen. Verfasst von Emanuel Herbek. Prag 1852. Druck von Gottl. Haase Söhne.

Die Stadtrechte von Brünn, aus dem XIII. und XIV. Jahrhundert, nach bisher ungedruckten Handschriften herausgegeben und erläutert von Emil Franz Rössler. Mit 5 Steindrucktafeln. Prag 1852. J. G. Calve'sche Buchhandlung, Friedr. Tempeský. S. 432 v 8, za 5 zl.

Hus und Hieronymus. Studie von Josef Alexander Helfert. Prag 1853. Verlag der J. G. Calve'schen Buchhandlung. (F. Tempeský.) S. 332 velk. 8. za 2 zl. 48 kr. (Rozšířenější překlad článku „Hus, Jeroným a Jakoubek“ atd. ve Vědeckém časopise „Vesna“ podaného).

Jahrbücher für slavische Literatur, Kunst und Wissenschaft. Verantwortlicher Redakteur: J. E. Schmalzer. Erstes Heft 1852. Bautzen 1852. Verlag von J. E. Schmalzer. S. 64 a 16 v 8. Vychází ve lhůtách 1½ měsíčních v sešitech 5—7 archových. Půlletně 2 říšské tovary, knihkupectvími nebo poštou. Obsah prvního sešitu: 1. Die Auffindung der Bildsäule des Swjatowit im Zbrucz. 2. Slavische Historiographie der letzten Jahre. 3. Monumenta Polonise historica. 4. Nikolaj Wasilevič Gogol. 5. Das Kopernik-Tableau. 6. Poradnik dla ludu Górno-Slaskiego. 7. Die Schriften der Matice serbska in der Lausitz. 8. Die populäre Medicin unter den Südslaven. 9. Grammatik der bulgar. Sprache von A. u. D. Kyriak Cankof. 10. Polyglotta Kralodvorského Rukopisu. 11. Jan Kollar. Fr. Ladislav Čelakovský. 12. Kurze Nachrichten. — Slavische Bibliographie: Böhmisches, slovenisches, lausitz-serbische, polnische Literatur atd.

Kleine Grammatik der serbisch-wendischen Sprache in der Oberlausitz. (Mała serbska ryčnica). Von J. E. Smoler. Bautzen 1852. Schmalzer. S. 50, 8; 9 Ngr.

Volksmährchen aus Böhmen. Von J. Milenovský. Breslau 1852. J. Urban Kern. (Časopis „Lumír“ to nazývá kompilací z českých našich sbírek, však bez udání pramene)

Od roku, pokud víme, 1852 v běžných listech „*Literärischer Anzeiger*“ (vydáváných čas po čase od knihkupectví Eduarda Hölzla v Holomouci — v Praze Credner a Kleinbub; Hess — a tištěných u Fr. Slavíka v Holomouci) oznamovány jsou též některé knihy české. Přátí jest, aby v těch listech, jichž na rok 1852 vyšlo šest čísel, oznamování úplně bylo podáváno jak co do počtu knih tak co do zevrubnosti bibliografické (tedy též rok vyjití knihy a nakadatel); a pak, aby tam nebylo tolik chyb tisku. Ostatně by dobře bylo, kdyby se česko-slovenské knihkupectvo alespoň toho orgánu náležitě uchopilo.

Aby naše bibliografie úplně býti a tím budoucím pokračovateli v „Historii literatury české“ bezpečného pramene poskytovatí mohla, poukázali jsme již dříve na připomenutí v Časopisu našem 1850 sv. I. str. 177, a 1851 sv. I. str. 180 učiněné. Ono připomenutí, želi posud málo platné bylo; i opětkujeme, že nejjistější k žádané úplnosti cesta, když vydavatelé — kterými na té úplnosti zajisté též bude záležitosti — buď výtisk vydaného spisu do zdejší Musejní knihovny, aneb (nemohou-li udělati té šlechetné oběti k ústavu národnímu) alespoň úplně napsaný titul knihy pokaždé k „Redakci Časopisu českého Museum“ franko zašlou. K též Redakci zaslány buďte rovněž ve frankovaných dopisech opravy a dodatky. Je-li ostatně kde nějaká neúplnost v bibliografii od nás podávané, ať ne nám (kteří toho dosti loptně musíme shledávati) ale těm se přičte, kteří, vzdor našemu ustavičnému vybízení, nás v pracovním počínání naprosto nepodporují.

Fr. D.

Malice česká nákladem svým následující spisy vydala.

Ceny ve stříbře.

* Hvězdičkou poznamenané spisy jsou již rozprodány.

1. Časopis českého Museum. (Vychází nákladem Malice od r. 1832. Ročníky 1832 a 1845 docela jsou rozprodány).
2. *Hlasy Vlastencův ke dni 1. Března 1832, na památku čtyřicetiletého slavného panování J. M. císaře a krále Františka I. V Praze 1832, ve 4. (Nákladem prvního kuratora sboru J. Osv. knížete Rudolfa Kinského.)
3. Přehled současný nejvyšších důstojníků zemských i dvorských ve království českém, od nejstarších časů až do nynějška. Se-psal Frant. Palacký. V Praze 1832, ve 4. za 1 sl.
4. *Dra Jindř. Felixa Paulického Domácí lékař. Zčešt. od Ant. Jana Jungmanna. V Praze 1833, v 8.
5. *Hlasy Vlastenců při radostném vítání JJ. Cís. Kr. Mat. Ferdinanda I. a Marie Anny. V Praze 1838, ve 4.
6. Slovník česko-německý Jos. Jungmanna. 5 dílů. V Praze 1835—1838, ve 4. za 46 zl. (Pomocí Malice. Prodává se v snížené ceně v knihk. p. Řivnáče v českém Museum a u paní Jungmannové v široké ulici č. 749.)
7. *Slovanské Starožitnosti. Se-psal Pavel Josef Šafařík. V Praze 1837, v 8. (Pomocí Malice).
8. Viktorina Kornelia ze Všehrd knihy devatery o právních a soudích i o dskách země České. Staročeské bibliotheky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 30 kr.
9. Jos. Jungmanna Sebrané spisy veršem i prosou. Novočeské bibliotheky číslo I. V Praze 1841, v 8. za 1 zl. 20 kr.
10. *Jos. Smetany Silozpyt čili Fysika. Novočeské bibliotheky číslo II. V Praze 1842, v 8.
11. Václ. Vladiv. Tomka Krátký všeobecný dějepis. Malé encykl. nauk díl I. V Praze 1842, ve 12. za 24 kr.
12. Václ. Vlad. Tomka Děje země České, s třemi mapkami. Malé encykl. nauk díl II. V Praze 1843, ve 12. za 45 kr.
13. *Dra. Václava Staňka Přírodopis prstonárodní čili popsání zvířat, rostlin a nerostů vedlé tříd a řádů jejich, s obrazy. Malé encykl. nauk díl III. V Praze 1843, ve 12.
14. Jana Miliona Ztracený ráj, z angl. přeložil Jos. Jungmann. Druhé opravené vydání. Novoč. bibl. č. III. V Praze 1843, v 8. za 1 zl.
15. Ant. Marka Základní Filosofie, logika, metafysika. Novoč. bib. číslo IV. V Praze 1844, v 8. za 1 zl.

16. Ferdinanda Hyny Dušesloví zkušebné. Malé encykl. nauk díl IV. V Praze 1844, ve 12. za 45 kr.
17. Výbor z literatury české. Díl první od nejstarších časů až do počátku XV. století. V Praze 1845, vel. 8. za 3 zl.
18. Jos. Jungmanna Slovesnost, aneb nauka o výmluvnosti prosai-
cké, básnické i fečnické se sbírkou příkladů. Novočeské biblio-
thecky číslo V. Druhé vydání. V Praze 1845. Třetí vydání. V Praze
1846. v 8.
19. Václ. Vl. Tomka Děje mocnářství Rakouského. Malé encykl.
nauk díl V. V Praze 1845, ve 12. za 40 kr.
20. Karla Vlad. Zapa Všeobecný zeměpis. Malé encykl. nauk díl VI.
Díl I. V Praze 1846, ve 12. za 1 zl. — Dílu II. sv. 1. V Praze
1847, za 45 kr. Dílu II. sv. 2. V Praze 1850.
21. Jana Slav. Tomička Doba prvního člověčenstva. Novočeské
bibl. číslo VI. V Praze 1846, v 8, za 48 kr.
22. Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Mora-
vany a Slováky. V Praze 1846, v 8. za 24 kr.
23. Jana Svatopl. Presla Všeobecný rostlinopis. Novoč. bibl. č. VII.
V Praze 1846, v 8. Dva díly, za 5 zl.
24. Václ. Březana Život Viléma z Rosenberka. Staroč. bibliot. č. II.
V Praze 1847, v 8. za 1 zl.
25. Jos. Frant. Smetany Všeobecný dějepis občanský. Novoč. bibl.
č. VIII. V Praze 1846, v 8. za 4 zl.
26. Frant. Matouše Klácela Dobrověda. Malé encykl. nauk díl VII.
V Praze 1847, v 12. za 45 kr.
27. V. Shakespeara Romeo a Julie. Přeložil Fr. Doucha. V Praze 1847,
v 8. za 30 kr.
28. Fr. Lad. Čelakovského spisů básnických knihy šestery. Novoč.
bibl. č. IX. V Praze 1847, v 8. za 2 zl.
29. Jana Sv. Presla Počátkové Rostlinosloví. Novoč. bibl. č. XI.
V Praze 1848, v 8. za 2 zl.
30. Fr. Pixy Klíč štěparský. Novoč. bibl. č. XI. V Praze 1848, v 8.
za 48 kr.
31. Dějiny Národu Českého v Čechách a v Moravě dle původních
pramenů vypravuje Fr. Palacký. Dílu I. částka 1. V Praze 1848.
v 8. za 1 zl. 30 kr. Dílu III. část 1. 1851. za 2 zl. částka 2.
1851. za 2 zl.
32. Josefa Jungmanna historie literatury České aneb soustavný pře-
hled spisů českých s krátkou historií národu, osvětlení a jazyka.
Druhé vydání. V Praze 1849. v vel. 8. za 6 zl.
33. V. V. Tomka Děje university Pražské. Díl I. Novoč. bibl. č.
XII. V Praze 1849. v 8. za 1 zl.
34. J. Amosa Komenského Didaktika. Navršení o obnovení škol, a
příslaví. Staroč. bibl. č. III. V Praze 1849, v 8. za 1 zl.

35. Jana Slav. Tomáška Děje Anglické země. Novočeské bibl. číslo XIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. 20 kr.
36. Filipa Stanislava Kodyma Naučení o živlech, jejich moci a vlastnostech. Díl I. Malé encykl. díl VIII. V Praze 1849, v 8. za 1 zl. (Pomocí Matice české.)
37. Karla Amerlinga Orbis pictus čili Svět v obrazech. V Praze 1852. V 8.
38. Tímto číslem znamenala se I. částka III. dílu Dějin p. Fr. Palackého.
39. Abrahama Norova Putování po Svaté zemi roku 1835. Podle druhého vydání zčeštěné od P. Filipa Klimeše. Díl I. V Praze 1851, ve vel. 8. za 1 zl. 30 kr.
40. P. Virgilia Maróna spisy básnické. Z latiny přeložil K. Vinařický. V Praze 1851. v 8. Za 2 zl.
41. Mudrosloví národu slovanského ve příslovích. Uspořádal a vydal Fr. L. Čelakovský. Novočeské bibl. číslo XIV. V Praze 1852. v 8. za 2 zl.
42. Rostlinnictví. Sepsal Daniel Sloboda. Malé encykl. nauk díl IX. V Praze 1852, v 12. za 2 zl.
43. Ig. J. Hanuš Rozbor filosofie Tomáše ze Štítného. Novoč. bibl. č. XV. V Praze 1852. v 8. za 1 zl. 30 kr.
44. F. M. Opize Sexnam rostlin květeny české. Malé encykl. nauk č. X. V Praze 1852 v 12. za 40 kr.

M a p y :

Atlas zeměpisný zhotoven od V. Merklasa (vyšlo 10 map.)

*Malý příruční atlas všech částí země, obsahující 27 listů. Pomocí K V. Zapa, zhotoven od V. Merklasa. (Vydán pomocí Matice.)

Mapa království Českého. Vydal J. Jireček, kreslil a ryl Fr. Schönfelder z Feuersfeldu. (Pomocí Matice.)

Mapa království Českého. Ryl Václav Merklas.

Mapa okolí Pražského. Kreslil a ryl Fr. Schönfelder z Feuersfeldu.

Od nového roku 1858 bude vycházeti pomocí Matice české:

ČASOPIS PŘÍRODNICKÝ.

Redakcí: Prof. Dr. Jana Purkyně a Jana Krejčího.

Časopis tento, o jehož záměru bližší a obšírnější zpráva již podána byla v časopise českého Musea (v letošním ročníku, sv. 2, str. 179), bude pojednávat o nejzajímavějších přírodních předmětech, způsobem každému čtenáři snadno pochopitelným. Látku poskytnou všechny vědy a obory přírodní, zvláště ale nejbližší a nejznámější tvory, od nichž se i k neznámým a cizokrajným postoupí, a čtenář zponenáhla k vědeckému poznání celé přírody povznese. Hlavně se bude míti na zřeteli také to, aby časopis podával věrný obraz přírody dle časů ročních, tak že látka jeho nikoliv mané sestavena, nýbrž dle postupu ročního seřazená bude. Ku konci-roku přidá se pak úplný přehled a rejstřík.

Matice česká, podporující časopis tento značnou pomocí, chtěla jednak zadost učiniti požadavkům nynější doby, jinak se ale také chtěla zavděčiti svým údem, aby levným způsobem obdrželi knihu, znamenitým nákladem vydanou a vědeckou pečlivostí sestavenou.

I cena pro odběratele mimo Matici jest u porovnání s podobnými podniknutími bezpříkladně laciná.

Vyzývají se tedy všickni milovníci a podporovatelé literatury naší, aby hojným odbíráním k zdárnému vývinu „Živy“ přispěli, čímž by se nejenom útraty Matice napraviti, ano snad i vybývající příjmy na zvelebení toho časopisu obrátiti mohly.

Časopis „Živa“ bude vycházeti po dvou arších ve velikém oktavu, počátkem každého měsíce, a přiloženy budou potřebné výkresy dílem na dřevě, dílem na kameně zvrubně a věrně vyvedené.

Cena pro údy Matice české obnáší ročně 1 zl. 30 kr. stě., a půlletně 45 kr. stě.; pro odběratele ostatní ročně 3 zl. stě., půlletně 1 zl. 80 kr. stě.

Předplacení přijímá se v kanceláři pana Dra. J. Fryče, v Jindřichské ulici č. 900—II. a také u domovníka v musejním domě, kdežto se čísla vydávají budou. Kdoby časopis tento poštou odbíratí chtěl, nechť to hned při předplacení ohlásí, načež se mu časopis pod křížovou obálkou zasílati bude. Pošlovné obnáší ročně 24 kr. stě., půlletně 12 kr. stě., což odběratelé venkovští k předplatní ceně přiráží.

VÝTAH Z OUČTŮ
ČESKÉHO
MUSEUM

TÝKAJÍCÍCH SE

PŘÍJMŮ A VYDÁNÍ MATICE ČESKÉ

ROKU 1950 a 1951

		Na stříbře	
		zl.	kr.
A. P ř i j m y.			
I. Jistiny.			
Na konci roku 1849 počítalo se jistin. . . .		51.430	17 $\frac{1}{4}$
Další příjem:			
A. Ze vkladů sešlých se roku 1850, a sice:			
1. V Lednu dle musejníka na r.			
1850 svazek I. str. 168 . . .	1.460 zl. 30 kr.		
2. V Únoru dle téhož na rok			
1850 sv. I. str. 169 . . .	768 „ — „		
3. V Březnu dle téhož na rok			
1850 sv. II. str. 335 . . .	655 „ — „		
4. V Dubnu dle téhož na rok			
1850 sv. II. str. 336 . . .	714 „ — „		
5. V Květnu dle téhož na rok			
1850 sv. II. str. 337 . . .	681 „ 35 „		
6. V Červnu dle téhož na rok			
1850 sv. III. str. 499 . . .	799 „ 30 „		
7. V Červenci dle téhož na r.			
1850 sv. III. str. 500 . . .	395 „ — „		
8. V Srpnu dle téhož na rok			
1850 sv. III. str. 501 . . .	601 „ — „		
9. V Září dle téhož na r. 1850			
sv. III. str. 502	736 „ — „		
10. V Říjnu dle téhož na rok			
1850 sv. IV. str. 640 . . .	1.404 „ — „		
11. V Listopadu dle téhož na r.			
1850 sv. IV. str. 644 . . .	1.679 „ — „		
12. V Prosinci dle téhož na r.			
1850 sv. IV. str. 654 . . .	4.780 „ — „		
V celosti . 14.673 zl. 35 kr.			
jedna třetina		4.891	11 $\frac{2}{3}$
B. Ze vkladů sešlých se roku 1851, a sice:			
1. V Lednu dle musejníka na r.			
1851 svazek I. str. 166 . . .	1.817 zl. — kr.		
2. V Únoru dle téhož na rok			
1851 sv. I. str. 168 . . .	1.077 „ — „		
3. V Březnu dle téhož na rok			
1851 sv. II. str. 196 . . .	1.052 „ — „		
4. V Dubnu dle téhož na rok			
1851 sv. II. str. 197 . . .	456 „ — „		
Snežení		56321	12 $\frac{1}{4}$

		Na stříbrě	
		zl.	kr.
	Převčšení . . .	56321	12 $\frac{1}{2}$
5.	V Květnu dle téhož na rok 1851 sv. II. str. 199 . . .	867	zl. 30 kr.
6.	V Červnu dle téhož na rok 1851 sv. III. str. 163 . . .	805	„ — „
7.	V Červenci dle téhož na r. 1851 sv. III. str. 165 . . .	807	„ — „
8.	V Srpnu dle téhož na rok 1851 sv. III. str. 166 . . .	669	„ 25 „
9.	V Září dle téhož na r. 1851 sv. IV. str. 160	923	„ — „
10.	V Říjnu dle téhož na rok 1851 sv. IV. str. 163 . . .	1.508	„ — „
11.	V Listopadu dle téhož na r. 1851 sv. IV. str. 165 . . .	1.295	„ — „
12.	V Prosinci dle musejníka na rok 1852 sv. I. str. 205 . . .	5.498	„ — „
	V celosti . 16.774 zl. 55 kr.		
	jedna třetina	5.591	38 $\frac{1}{2}$
	C. Jistina na památku Josefa Jungmanna a jakožto nadání pro čekance na c. k. české hlavní škole v Praze	1.000	—
	Summa jistin koncem r. 1851 . . .	62.912	51 $\frac{1}{4}$
II. Vydajné peníze.			
	Zbylo roku 1849	1.298	3 $\frac{1}{4}$
	Dvě třetiny vkladů sešlých se roku 1850 . . .	9.782	23 $\frac{1}{2}$
	Dvě třetiny vkladů sešlých se r. 1851 . . .	11.183	16 $\frac{3}{4}$
	Úroky z jistin r. 1850	2.378	45 $\frac{1}{2}$
	Úroky z jistin r. 1851	2.345	35
	Ztěžného za knihy od r. 1849—1851 . . .	1.278	50
	V celosti	28.266	63 $\frac{3}{4}$
III. Zásoby skladní.			
	Uvádí se jako za rok 1848	13.108	49 $\frac{3}{4}$
	an účty kněhkupecké od toho času nejsou posud složeny.		
Opakování příjmů.			
	I. Jistiny	62.912	51 $\frac{1}{4}$
	II. Vydajné peníze	28.266	53 $\frac{3}{4}$
	III. Zásoby skladní	13.108	49 $\frac{3}{4}$
	Summa veškerých příjmů	104.286	34 $\frac{3}{4}$

B. V y d á n í.

	Na stříbře	
	zl.	kr.
Na časopis musejní r. 1850, honorár, tisk, papír a vazba	3.008	12
Na časopis mus. r. 1851, honorár, tisk, papír a vazba	3.963	34
Na Jungmannovu literaturu českou, podobizna, honorár, tisk, papír a vázání	2.102	55
Na p. Zapův zeměpis díl II. sv II. a dodatní, honorár, tisk, papír a vazba	2.947	31
Na historii p. Palackého	4.680	38
Na přísloví p. Čelakovského, honorár, tisk, papír, vazba a kolkování	3.689	48
Na p. Vinařického spisy Virgilovy, honorár, tisk, papír, vazba a kolkování	2.179	15
Na putování Norova do Palestiny, tisk, papír, rytiny, honorár, vazba a kolkování	1.449	45
Na mapu p. Jirečkovu	1.912	—
Na mapu okolí Pražského p. Schönfeldra	2.235	44
Na mapy p. Merklasovy	984	30
Na práce ku slovníku encyklopedickému	1.200	—
Na p. Amerlingův svět v obrazech, práce, tisk a kreslení	1.119	—
Na počátky věduaučné	165	—
Na výbor literatury české díl II, přepisy	123	57
Na botaniku p. Slobodovu, tisk	930	—
Na rozbor filosofie Tomáše Štítého	150	—
Příspěvek na knihovnu musejní	947	5
Platy za korektury a práce písemné	930	—
Rozličná vydání	40	50
Poštovné, kolky a daně	57	$\frac{1}{2}$
Summa veškerého vydání	34.826	$44\frac{1}{2}$
Když se od příjmů na r. 1850 a 1851	104288	$34\frac{3}{4}$
odpočte vydání	34.826	$44\frac{1}{2}$
jeví se čisté jmění na konci roku 1851	69.461	$50\frac{1}{4}$

V ý k a z j m ě n í .

		Na stříbře	
		zl.	kr.
Jistiny uložené na konci roku 1851		48.971	39 ¹ / ₂
Zásoby skladní		13.108	49 ³ / ₄
Zpáteční úroky a nedoplatky		1.267	20
Na hotovosti		6.114	1
Summa jako svrchu		69.461	50 ¹ / ₄
A sice: I. Jistiny , ...		56.353	1 ¹ / ₂
II. Zásoby skladní ku konci r. 1848		13.108	49 ³ / ₄
Činí		69.461	50 ¹ / ₄

V Praze dne 20. Července 1852.

Jan Purkyně,
zástupce kurátorův.

Václav Nebeský,
sekretář.

Dr. Josef Frič,
správce důchodů.

Jména pp. zakladatelův

na konci roku 1851 v abecedním pořádku.

		od roku	číslo listu zákl.
	Slečna Amalie <i>Abelová</i> , v Hárce	1842	548
	Pan Křištof <i>Abele</i> , studující z Hárky	1841	532
	— Jan <i>Adamec</i> , řed. hl. školy v Poděbradech	1847	827
	— Karel <i>Adámek</i> , o. k. auditor v Banátě	1831	15
5	— Jiljí <i>Adamovič</i> , kancelista u o. k. okresního soudu v Dobříši	1849	1364
	— Aug. <i>Akcent</i> , farář v Strunkovicích	1850	1409
	— Josef <i>Akermann</i> , kap. u o. k. vyslanství v Kodani	1834	44
	— Karel <i>Aksamit</i> , zám. kaplan v Křivoklátě	1851	2012
	— Kristian z <i>Alemannů</i> , Dr. léc. v Příbrami	1851	1671
10	— Michael Josef hrabě <i>Althan</i> , v Praze	1843	699
	— Karel <i>Altmann</i> , kaplan v Jeseníku	1850	1889
	— Rudolf hrabě <i>Amadei</i> , o. k. úředník v ministerstvu ve Vídni	1838	312
	— Josef <i>Ambrož</i> , studující v Zábři	1847	820
	— Karel <i>Ammerling</i> , dr. léc. a ředitel o. k. české hlavní školy v Praze	1834	32
15	— Karel Bořivoj <i>Anderle</i> , právník v Praze	1848	815
	— Alois <i>Andres</i> , lékárník v Oustí nad Orlicí	1849	1314
	— Jan <i>Andrle</i> , listovní v Chrudimi	1849	1295
	— František <i>Anger</i> , respicient u o. k. finanční stráže v Goryci	1849	1346
	— Jan <i>Anzenbacher</i> , domácí lékař u hraběte Wurmbanda v Bocnu	1851	1830
20	— Max. <i>Apeltauer</i> , pan na Tajanově, v Žikově	1844	663
	— Jan Dobromil <i>Arbeiter</i> , usedlý měšťan v Praze	1842	593
	— Jakub <i>Aschenbrenner</i> , kancelář. v Němčicích	1836	356
	— Filip <i>Auer</i> , farář v Oubislavicích	1851	1614
	— Karel <i>Auerhann</i> , horník na o. k. hornické akademii Příbramské	1850	1319
25	— František <i>Babka</i> , studující ze Zruče	1851	2473
	— Věkoslav <i>Babukič</i> , prof. slovansk. nářečí v Záhřebu	1850	1919
	— Josef <i>Bačkora</i> , učitel na o. k. české hlavní škole v Praze	1835	67
	— Ferdinand hrabě Jaxa <i>Bąkovski</i> , z Haliče	1850	2916
	— Jan <i>Balcar</i> , právník v Praze	1851	1900

		od roku	číslo listu zákl.
30	Pan Matěj <i>Barcal</i> , školní pomocník v Sobotce . . .	1851	1947
	— František <i>Baroch</i> , farář v Kvilicích . . .	1849	1494
	— Bedřich <i>Bárta</i> , assessor při c. k. okresním soudu sborovém v Turnově . . .	1851	2227
	— Frant. <i>Bárta</i> , kaplan v Tejnici v Klatovsku . . .	1849	1012
	— Bedřich <i>Barth</i> , obroční v Boroš-Sebesu A-radského komitátu v Uhřích . . .	1849	1481
35	— František <i>Bartoš</i> , pojezdny na Lhoticích . . .	1848	1080
	— František <i>Bartuněk</i> , lokalista ve Vyšňově . . .	1849	985
	— Václav <i>Bartuněk</i> , c. k. úředník v Jindři-chově Hradci . . .	1841	443
	— Jan <i>Bašta</i> , syn měšťana Pražského . . .	1851	1933
	— Josef <i>Batěk</i> , učitel v Starém Sedle . . .	1834	274
40	— Josef <i>Baudis</i> , kooperator v Bakově . . .	1847	753
	— František <i>Bauer</i> , právník v Praze . . .	1849	1786
	— Ladisl. <i>Bauše</i> , studuj. v Hradci Králové . . .	1851	2037
	— Karel <i>Bayer</i> , c. k. gymnaz. prof. v Jičíně . . .	1840	383
	— Tomáš <i>Bečák</i> , exposita v Kyselovicích . . .	1851	1431
45	— Aug. <i>Beer</i> , c. k. horní komisar v Příbrami . . .	1837	157
	— Ant. Jar. <i>Bek</i> , dr. práv a min. sekretář v Vídní . . .	1839	309
	— František <i>Belšan</i> , kaplan v Litoměřicích . . .	1849	1299
	— Ant. <i>Beneš</i> , koop. v Kuřimě na Moravě . . .	1851	2022
	— Václav <i>Beneš</i> , rolník ve Velkých Zámách . . .	1850	1656
50	— Eduard <i>Benoni</i> , studující ve Vídní . . .	1848	1007
	— Eduard <i>Beran</i> , horník z Březových Hor . . .	1851	1949
	— Jan <i>Beran</i> , kaplan v Čermné . . .	1851	2248
	— Severin <i>Beran</i> , posl. bohosl. v Hradci Kr. . .	1851	2776
	— Ed. <i>Beránek</i> , důchod. písař v Českém Dubu . . .	1848	1031
55	— Václav <i>Beránek</i> , farář ve Vosenicích . . .	1833	103
	— Maxm. <i>Berger</i> , měšťan a statkář v Praze . . .	1850	2985
	— Jan <i>Bernard</i> , farář v Tejně nad Rovenskem . . .	1843	391
	— Jan <i>Bernard</i> , kaplan v Plzni . . .	1849	1512
	— Filip <i>Bernard</i> , měšťan v Prostějově na Moravě . . .	1851	2105
60	— Václav <i>Girin Bernat</i> , úd řádu pobožných škol v Praze . . .	1851	2463
	— Frant. <i>Bervid</i> , farář v Monasteriiskách v Hališti . . .	1848	1199
	— Frant. <i>Bezděka</i> , gymnaz. katecheta v Písku . . .	1836	122
	— František <i>Bezděka</i> , kněz církevní v Praze . . .	1838	303
	— Václav <i>Bezděka</i> , kaplan v Bílé Hórci . . .	1847	838
65	— Kornelius <i>Bělecký</i> , představený piaristické residenci a ředitel hlavní školy v Berouně . . .	1833	288
	— Kašpar <i>Bělopotocký</i> (Fejérpataky), předseda u c. k. kollegialního soudu v Liptovském Sv. Mikuláši v Uhřích . . .	1837	355

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Jan <i>Bičíště</i> , kaplan v Bělohradě	1851	2205
	— Frant. <i>Bien</i> , posl. bohosloví v Hradci Králové	1849	1146
	— Jakub <i>Bien</i> , kněz církevní v Praze	1841	450
70	— Jiří <i>Bier</i> , lokální kaplan v Stradišti	1847	1180
	— Ignác <i>Bílek</i> , vikarista u sv. Ducha v Hradci Králové	1850	1742
	— Jan Milostin <i>Bílek</i> , kaplan v Klášterci	1847	750
	— Petr <i>Bílka</i> , ředitel vychov. ústavu ve Vídni	1851	2103
	— Matěj <i>Bílý</i> , měšťan v Praze	1849	1563
75	— Evermod Václav <i>Blatenský</i> , klerik v klášteře Želivském	1849	1361
	— Jan <i>Blatenský</i> , assessor u c. k. okresního soudu v Mladé Boleslavi	1849	1238
	— Jan <i>Blážek</i> , kooperator v Jablonné	1847	632
	— Karel <i>Blážek</i> , farář v Střížově	1850	1644
	— Is. <i>Bogdan-Kubata</i> , vychovatel u c. k. rak. vyslance hr. z Kuefsteina v Drážďanech	1850	2631
80	— Emerich <i>Bogovič</i> , fiskal a královský aktuar u inspektorátu 30ti v Rjece	1850	2231
	— Václav <i>Bohuta</i> , studující techniky ve Vídni	1849	977
	— Alois <i>Böhm</i> , kaplan z Draho-Újezda	1850	1702
	— Bedř. Jos. <i>Böhm</i> , kooperator v Radomyšli	1851	2272
	— Sergius <i>Böhm</i> , převor miliard. bratrů v Brně	1834	130
85	— Václav <i>Böhm</i> , professor náboženství na gymnasiu Malostranském v Praze	1832	41
	Panna <i>Bohdanka S-kova</i> , z Bukoviny	1834	104
	Pan Petr <i>Bohuš</i> , akademický malíř ve Vídni	1846	1497
	— Jan <i>Borecký</i> , kandidát soudnictví v Praze	1851	2219
	— Ferd. <i>Bořický</i> , kaplan u Trinitátu v Praze	1851	2121
90	— Jan <i>Borovička</i> , ohecní radní, školní dozorce a mistr hrnčířský v Mníšku	1847	844
	— Frant. Sales <i>Bouček</i> , prof. děje- a zeměpisu v jazyku českém na vyšší realce Rakovnícké	1849	1279
	Slečna Isabelle <i>Bousifet</i> z Moricourn, v Praze	1847	744
	Pan Jan <i>Brabec</i> , usedlý měšťan Pražský	1848	821
	— Martin K. <i>Brabec</i> , usedlý měšťan a obchodník ve dříví v Praze	1850	2160
95	— Vincenc <i>Bradáč</i> , kaplan v Uhřetěvsi	1849	1093
	— Maxm. <i>Bradáček</i> , sládek v Příbrami	1851	3263
	— Václav <i>Brandeis</i> , kaplan v Třebochovicích	1845	514
	— Václav <i>Bránžovský</i> , kaplan v Sehažicích	1848	938
	— Frant. <i>Brauner</i> , dr. práv a advokát v Praze	1846	452
100	— Cyril <i>Braunsteiner</i> , úd řádu praemonstrátského v Tople	1846	597

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Ondřej <i>Brazdil</i> , kaplan v Nákle na Moravě	1849	2824
	— Jan <i>Brdlik</i> , kaplan v Merklíně	1851	1096
	— Josef <i>Breisl</i> , děkan v Benátkách u Bran- dejsa nad Labem	1840	423
105	— Václav <i>Breicha</i> , kupec v Rakovnicích	1840	366
	— Karel <i>Březina</i> , studující z Mníšku	1851	2011
	— Václav <i>Březina</i> , farář na Červené	1850	1987
	— Tomáš <i>Březnický</i> , farář v Strašíně	1851	2014
	— Vojtěch <i>Břicháč</i> , kaplan v Sedci	1851	2200
	— František <i>Brousek</i> , kaplan v Semilech	1838	240
110	— Frant. <i>Brousil</i> , kancelista u c. k. komor- ního úřadu v Písku	1850	1259
	— Václav <i>Brož</i> , kaplan v Třebouchovicích	1845	541
	— Josef. Jan <i>Brože</i> , kupec v Radomyšli	1851	2273
	— Alois <i>Brychta</i> , kooperátor v Rychmburce	1850	1628
	— Filip <i>Brzorád</i> , měšťan v Nymburce	1848	1055
115	— Vilém <i>Brzorád</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Pardubicích	1832	150
	— Vincenc <i>Brzorád</i> , měšťan v Nymburce	1848	1056
	— Jan <i>Bubák</i> , lokalista v Mukačově	1846	632
	— Josef <i>Bubeník</i> , mlynář v Pardubicích	1849	1860
	— Frant. <i>Bucký</i> , respicient při finanční stráži ve Friedlandě	1850	2503
120	— František <i>Budešínský</i> , farář v Těchonicích	1851	2276
	— František <i>Budešínský</i> , studující v Kolině	1848	880
	— Basil <i>Budišínský</i> , farář ve Vojslavicích	1851	2255
	— Ant. <i>Buchtel</i> , farář v Kyšperku a úřední správce bisk. vikar. a škola. okr. Králického	1851	1749
	— Antonín <i>Buliček</i> , lokalista v Cachotíně	1847	800
125	— Theobald <i>Buliček</i> , kaplan v Labském Týnci	1847	564
	— Alois Karel <i>Buliř</i> , syn učitelův ze Světlé	1849	1386
	— Karel rytíř <i>Bundschuh</i> , ředitel při hlavním celním úřadě v Liberci	1851	2034
	— Jindřich <i>Burger</i> , studující v Mezotici	1850	1652
	— Václav <i>Burget</i> , adjunkt při podrealní škole v Chrudimi	1851	2188
130	— Pavel <i>Bureš</i> , kaplan v Ústí nad Orlicí	1848	987
	— Tomáš <i>Burian</i> , c. k. major a professor ve Videnském Novém Městě	1842	556
	— Jos. <i>Buriánek</i> , farář na Světlé pod Ještědem	1846	1029
	— Ant. <i>Burka</i> , kancelářský v Krušovicích	1850	1659
	— Václav <i>Cába</i> , rolník z Vořechova	1851	2289
135	— Ondřej <i>Caban</i> , farář v Komjatících v Uhřích	1851	3275

		od roku	číslo listu záhl.
	Pan Oroslav <i>Cafoe</i> , kaplan ve Frauenheimu u Marburgu v Štýrsku	1850	4773
	— Karel <i>Candus</i> , farář v Obyčtově na Moravě	1848	1804
	— Štěpan <i>Car</i> , varaždinského županie bilježnik u Zagrebu	1849	2754
140	— Jan <i>Carda</i> , právník v Praze	1850	1326
	— Filip <i>Cebuský</i> , farář v Luštěnicích	1840	381
	— Karel <i>Ceynar</i> , sládek v Dětemicích	1850	1774
	— Antonín <i>Cihlář</i> , kooperátor v Hradišti	1849	1367
	— Antonín <i>Císař</i> , obchodník v Letčicích	1850	1767
	— Jindř. Jarosl. hrabě <i>Clam-Martinic</i> , pán na Smečně a radka při c. k. místodržitelství v Praze	1848	2460
145	— Antonín <i>Cukr</i> , farář ve Vočicích	1848	1104
	— František <i>Cvetler</i> , právník z Chrudími	1849	1918
	— Josef <i>Coeyn</i> , kooperátor ve Vrbici	1848	1717
	— Jan <i>Coik</i> , ředitel blavní školy v Kolíně	1847	786
	— Josef <i>Čorček</i> , duch. správce ve Veltrubech	1847	788
150	— Václ. <i>Čáda</i> , dr. práv a advokát v Holomouci	1846	1166
	— František <i>Čaloun</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Polici	1848	1576
	— Jos. <i>Čapek</i> , perníkář a cukrář v Semilech	1851	1791
	— Ignác <i>Časlavský</i> , děkan v Benešově	1850	1542
	— Václav <i>Částek</i> , farář v Radími	1850	1684
155	— Julius <i>Částka</i> , posluchač techniky a Nodvédie na Moravě	1850	1806
	— Antonín <i>Čech</i> , právník v Praze	1850	1865
	— Jan <i>Čech</i> , aktuar ve Svijanech	1848	1216
	— Jarosl. <i>Čech</i> , správce hospodářský v Litni	1847	650
	— Josef <i>Čejka</i> , doktor lékařství v Praze	1841	445
160	— Josef <i>Čejka</i> , kooperátor ve Vepřku	1850	1298
	Paní Ant. Bohusl. <i>Čelakovská</i> , roz. Rajská v Praze	1842	492
	Pan František Ladislav <i>Čelakovský</i> , c. k. prof. na universitě Pražské	1842	293
	— Ladislav <i>Čelakovský</i> , studující v Praze	1850	2049
	— Jan <i>Čeněk</i> , kaplan v Pardubicích	1847	873
165	— Jindřich <i>Čeněk</i> , studující v Praze	1849	1448
	— Ludvík <i>Čeněk</i> , posluchač lékařství v Praze	1849	1349
	— Vavřinec <i>Čeněk</i> , domácí lékař u hraběte Karla Pachtu v Praze	1846	1003
	— Alois Jan <i>Čepelák</i> , učitel v Citolibech	1850	1400
	— Ant. Vincenc <i>Čepelka</i> , kupec v Chrudími	1851	2151
170	— Ant. <i>Čermák</i> , hospod. správce v Blahotičích	1838	245
	— Filip <i>Čermák</i> , farář v Liběchově	1836	224
	— František <i>Čermák</i> , akademický malíř v Praze	1848	720

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Frant. Čermák, kaplan v Mladé Boleslavi . . .	1844	491
	— František Čermák, kaplan v Kdýni . . .	1851	1797
175	— Jan V. Čermák, děchodní v Kolíně . . .	1848	775
	— Jaroslav Čermák, studujel v Škvorci . . .	1848	954
	— Josef Čermák, biskupský vikář v Bělé . . .	1848	943
	— Josef Čermák, hosp. správce na Hrabě Skále . . .	1837	230
	— Josef Čermák, kněz v Inzeradorfě na kopci Videnském . . .	1850	2480
180	Jeho Exc. pan Eugen hrabě Černín z Chudenic, pán na Chudenicích stá.	1832	36
	Pan Otakar hr. Černín z Chudenic, pán na Vinaři . . .	1844	1021
	— Frant. Černoňous, kněz církevní v Rejčicích . . .	1838	258
	— Václav Černoňous, kaplan v Libáni . . .	1846	201
	— Antonín Černý, exposita v Křesíně . . .	1851	1271
185	— Ant. Černý, sám. kaplan v Klášteřích . . .	1838	229
	— Jan Černý, doktor lékařství v Jihlavě . . .	1838	119
	— Jan Černý, měšťan v Nymburce . . .	1835	196
	— Jan Černý, farář v Miletině . . .	1838	289
	— Josef Černý, kaplan v Chorušicích . . .	1834	96
190	— Václ. Černý, kooper. v Oupici na Náchodsku . . .	1847	807
	— Jan Červinka, hosp. úředník ve Volevicích . . .	1849	1348
	— Josef Červinka, kněz církevní v Hradišti . . .	1836	266
	— Michal Červinka, měšťan v Nymburce . . .	1848	1057
	— Václ. Červinka, dr. práv a pán na Ostředku . . .	1844	600
195	— Vincenc Červinka, kaplan v Dlažkovcích . . .	1848	1002
	— Josef Česka, skutečný professor pastorálky v Hradci Králové	1850	2267
	— Frant. Čížek, kooper. v Albrechtově u Sušice . . .	1849	1380
	— Jiří Čížek, bohoslovec evang. ve Vídni . . .	1850	1461
	— Josef Čížek, kooperator ve Světlé . . .	1849	1436
200	— Theodor Čížek, měšťan Chrudimský . . .	1835	194
	— Václ. Čížek, hosp. správce v Střelohosticích . . .	1851	2379
	— Václav Čížka, kaplan v Hořelicích . . .	1851	1239
	— Jan Čiortěcha, učitel v Aberovicích . . .	1837	129
	— Jan Čuban, posl. bohosloví v Litoměřicích . . .	1849	1482
205	— František Čupr, doktor filosofie a c. k. prof. na staroměst. gymnasium v Praze . . .	1849	1129
	— Jan Čurba, šichtmistr ve Votvovicích . . .	1849	1345
	— Josef Damašek, kaplan v Semilech . . .	1834	212
	— Josef Daněk, sládek ve Friedlandě . . .	1842	638
	— František Daneš, farář na Peruci . . .	1836	91
210	— František Dařílek, kaplan v Jelani . . .	1844	521
	— Karel Demuth, c. k. direktor zemských desk při okresním soudě v Brně	1848	823

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Josef <i>Devoty</i> , kanovník Vyšehradský a dě- kan v Mikulovicích	1849	1231
	— František hrabě <i>Deym</i> , o. k. general-major a vojenský velitel v Lablání	1851	2213
	— Vojtěch hrabě <i>Deym</i> , pán na Poutai	1851	2026
215	— Frant. <i>Dědek</i> , kaplan v Bystřici na Moravě	1849	1340
	— Maria Frant. <i>Diehl</i> , studující z Hostomic	1851	2863
	— Josef <i>Dík</i> , lokalista v Oužicích	1851	1432
	— Karel <i>Dítě</i> , písař v Nových Dvorkách	1849	1498
	— Antonín <i>Dill</i> , studující z Nových Dvůrů	1851	2009
220	— František <i>Dittrich</i> , měšťan Pražský	1838	887
	— Jan <i>Dlabal</i> , doktor lékařství v Nymburce	1845	546
	— Antonín <i>Dlask</i> , kaplan na svatě Hoře	1847	608
	— Jan <i>Dlouhý</i> , dr. lék. a asistent ve Vídni	1844	591
	— Josef <i>Dobicer</i> , kaplan v Citolibí	1842	468
225	— Jan <i>Dobner</i> , pojezdň v Vošňovech	1847	752
	— Josef V. <i>Dolanský</i> , kancelářský v Turnově	1848	299
	— Jiří <i>Doležal</i> , o. k. ingénieur u železných dráh v Roudnici	1849	1069
	— Michal <i>Domaška</i> , duchovní u Nosatic	1851	2171
	— Vincenc <i>Došek</i> , studující z Toužně	1850	1657
230	— Josef <i>Doubek</i> , písař v Kosmonosích	1848	601
	— Josef <i>Doubrava</i> , kaplan v Nové Vsi	1848	993
	— František <i>Doucha</i> , kněz církevní v Praze	1838	845
	— Václav <i>Douša</i> , rolník v Spikalech	1850	1263
	— Vincenc <i>Drábek</i> , učitel ve Volevicích	1851	1795
235	— Pavel <i>Dragoní</i> , pěstoun knížat Odesanckí ve Vídni	1842	485
	— Jan <i>Drahokoupil</i> , o. k. úředník při železných dráhách v Praze	1851	1545
	— Jan <i>Drbohlav</i> , duch. správce v Jesoniku	1850	1272
	— Jan <i>Duben</i> , posl. bohosloví v Budějovicích	1849	1583
	— Josef František <i>Duda</i> , usedlý měšťan a eu- krát Pražský	1832	64
240	— Josef <i>Dudych</i> , kaplan v Zahrádce	1846	658
	— František <i>Duchon</i> , kaplan v Kostomlatech u Nymburka	1847	791
	— Václav <i>Duchon</i> z Podlesí, mistr kovářský při báních na Hoře Březové	1850	1741
	— Raimund <i>Dundáček</i> , farář a gvardian u Minoritů v Praze	1849	1116
	— Jan <i>Dundálek</i> , kaplan v Německém na Moravě	1850	1805
245	— František <i>Duras</i> , mlynář v Jemnicích	1837	823
	Sl. Jarosl. <i>Durásova</i> , dcera sládkova, v Roudnici	1849	1258

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Josef <i>Dáraz</i> , c. k. notář v Litoměřicích	1847	763
	— Pavel <i>Dusbaba</i> , c. k. vrchní komisar u finanční stráže v Liberci	1843	513
	— Jos. <i>Dvořáček</i> , Strážnický měšťan v Tišnově	1838	213
250	— Antonín <i>Dvořák</i> , kaplan ve Vysokém Mýtě	1847	1118
	— Jan Nep. <i>Dvořák</i> , studující ve Svijanech	1849	1214
	— Josef <i>Dvořák</i> , farář ve Zvikovci	1839	410
	Slečna Josefa <i>Dvořáková</i> , v Rychanově	1849	1185
	Pan Prokop <i>Doorský</i> , úd řádu pobožných žel a professor náboženství v Praze	1846	629
255	— František <i>Ehrenberger</i> , kaplan v Mýtě	1849	1406
	— Josef <i>Ehrenberger</i> , kaplan v Solnici	1850	1714
	— Adolf z <i>Ehrenberka</i> , úředník v Těšíně	1834	19
	— Heřman <i>Ellenberger</i> , doktor práv a adjunkt u c. k. okresního soudu v Teplici	1849	1839
	— Frant. Věnc. <i>Emler</i> , c. k. horní úředník v Plzni	1850	1527
260	— Jos. <i>Enge</i> , fourir při c. k. fortifikaci ve Vídni	1849	1358
	— Karel Jaromír <i>Erben</i> , archivář městský v Praze	1847	652
	— Josef V. <i>Esop</i> , doktor lékařství i hojivostí a městský fysik v Novém Bydžově	1850	1495
	— Karel <i>Essenther</i> , doktor práv v Liberci	1851	2532
	— Karel <i>Faber</i> , měšťan v Bechyni	1846	646
265	— Jan B. <i>Fáborský</i> , kněz církevní v Židlo- chovicích na Moravě	1837	707
	— Antonín <i>Fahrtek</i> , doktor filosofie a c. k. gymnasialní professor v Jičíně	1832	175
	— Vilém <i>Falcník</i> , dohlížitel v stříbrných bá- ních na Hoře Březové	1850	1631
	— Vánceslav <i>Fara</i> , kancelista v Roudnici	1849	1114
	— Jakub <i>Faster</i> , farář v Milavči	1850	1375
270	— Karel Faulhaber, kaplan v Obyčtově	1850	1787
	— Jakub <i>Fechner</i> , soukromník ve Vídni	1851	3274
	— Ant. <i>Felger</i> , kněz církevní v Litoměřicích	1837	347
	— Frant. Ferd. <i>Felix</i> , děkan a vikář v Bechyni	1847	697
	— Michal <i>Fereš</i> , farář v Třebenicích	1836	207
275	— Josef <i>Feyerfeisl</i> , obchodník ze Žebráku	1848	2489
	— František <i>Feyerfeisl</i> , důchodní v Linci	1837	170
	— Frant. <i>Fiala</i> , kandidát soudnictví v Praze	1849	1401
	— František <i>Fiala</i> , kaplan ve Smidarech	1849	1334
	— Tomáš <i>Fikeys</i> , c. k. ingénieur-assistent u železných dráhy v Praze	1849	981
280	— Josef <i>Filip</i> , učitel na Smíchově	1849	1176

		od roku	číslo listu zákl.
	Bap Alois Fináček , kanovník kolleg. kostela sv. Václava v Mikulově a farář v Přibislavi . . .	1851	1718
	— Josef Findeys , doktor práv ve Vídni . . .	1839	407
	— Vojtěch Fingerhut , občan v severozámoř- kánském soustátí	1842	560
	— Karel Fírbas , lékárník v Strakoniciích . . .	1850	1793
285	— Jan K. Fischer , purkmistr v Strakoniciích . .	1836	389
	— František Fischkandel , obroční v Bušiciích .	1837	179
	— Benj. Fleišer , vik. ev. v Rovničném na Moravě	1846	559
	Slečna Amalie Fleischmannova , dcera c. k. okr. soudce v Nepomuku	1850	1266
	Bap Antonín Flesar-Hraničný ze Sirakova, pe- sluchač bohosloví v Hradci Králové . . .	1851	2082
290	— Vilém Fodermayer , absolv. právník v Plzni .	1850	1835
	— František Foitl , právník z Tábora	1851	2210
	— Eduard Forschheimer , fabrikant v Karlíně .	1847	845
	— Jakub Fortunat , kaplan v Elhencích	1849	1471
	— Eduard Franc , syn lesního z Pasek	1849	1385
295	— Bedřich Franci , měšťan Bražský	1849	1099
	Slečna Terezie Franková v Praze	1850	1720
	Bap Inocenc Frencl , katecheta na staroměstském gymnasiu v Praze	1845	525
	— Pavel Frey , inspektor v Mariánských Lázních .	1845	727
	— Vincenc Valentin Frey , lékárník v Praze . .	1833	33
300	— Jos. Frič , dr. práv a zemský advokát v Praze .	1838	131
	— Emanuel Friedl , studující v Mezeříči	1850	2039
	— Leopold Fritz , doktor lékařství v Jihlavě . .	1846	616
	— Karel Maria Fryb , studující z Doks	1851	1728
	— Jan Frydrych , bohoslovec v Litoměřicích . .	1850	1353
305	— Emanuel Fuchs , studující ze Šopky	1850	1486
	— Antonín Fülleky , assessor u c. k. okres- ního sborového soudu v Litomyšli	1844	496
	— Mikuláš Funk , duchovní správce ve Rtně Náchodského vikariátu	1850	1446
	— Karel Egon kníže Fürstenberg , pán na Kři- voklátě atd.	1832	181
	— Josef Ambrož Gabriel , doktor práv v Praze .	1845	534
310	— Jan Galla , kněz řádu maltežského a du- chovní správce v Podsrpu u Strakonice . .	1837	384
	— Jan Gebhard vychovatel u knížete Windisch- gráze v Praze	1850	2182
	— Václav Geisselreiter , nájemník dyora v Ob- čově u Přibrami	1851	2176
	— Frant. Gerhard , lokalista v Oumylovicích .	1849	1447

		od roku	číslo listu záhl.
	Pan Otto <i>Gintl</i> , studující z Křivoklátnu	1851	2013
315	— Jindřich <i>Glaserfeld</i> , studující v Praze	1838	352
	— Alois <i>Glückselig</i> , listovní u c. k. okresního soudu v Kojetíně na Moravě	1850	1944
	Slečna <i>Hermína Gollova</i> , dcera doktora lékař- ství v Chlumci	1849	1524
	Pan Aug. <i>Göttler</i> , syn měšťana Vysokomýtského	1851	1864
	— Jan <i>Goldbach</i> , rolník v Katusicích	1851	1602
320	— Jiří <i>Goldbach</i> , rolník v Doubravici	1850	1601
	— Josef <i>Goldbach</i> , rolník v Doubravici	1851	1602
	— Jan <i>Goltz</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Karlíně	1851	2299
	— Antonín <i>Gregora</i> , kaplan v Kaplici	1849	1412
	— Edv. <i>Griez de Ronse</i> , c. k. úředník v Kotaru	1838	299
325	— Ferdinand <i>Grim</i> kancelářský v Zlonicích	1849	951
	— Augustin <i>Gross</i> , kaplan v Poděbradech	1848	1035
	— Ignác <i>Grünwald</i> kaplan v Hostomicích	1851	2415
	— Vendelín <i>Grünwald</i> , doktor práv a docent na universitě Pražské	1838	241
	— Rugiero <i>Guicciardi</i> , právník v Sondrio v Lombardii	1842	590
330	— Jind. <i>Günter</i> , usedlý měšťan a obecní radní v Loďnech	1851	1708
	— Jan <i>Gürke</i> , farní administrator v Postupicích	1847	855
	— Jiří <i>Guth</i> , rektor řádu pobožných škol, direk- tor gymnasiální a farář v Strážnici na Moravě	1843	508
	— Vilém Čestmír <i>Gutmannsthal</i> , úředník při železné dráze ve Vídni	1851	852
	— Jonáš Bohumil <i>Gvoth z Gvothian</i> , doktor lékařství v Liptově	1843	238
335	— Rudolf <i>Haase</i> , doktor práv v Praze	1842	577
	— Antonín Em. <i>Häring</i> , sládek v Střelohošticích	1850	2380
	— Jan <i>Hässler</i> , měšťan v Plzni	1850	1661
	— Vojtěch <i>Hässler</i> , studující v Plzni	1849	1623
	— Karel <i>Hahnenkamm</i> , měšťan a držitel do- stavníku v Plzni	1851	3273
340	— Adolf <i>Hájek</i> , c. k. notář v Nasavrkách	1850	1433
	— Ant. <i>Hájek</i> , duchovní správce ve velké Řetové	1836	167
	Paní Marie <i>Hajková</i> v Třebosicích na Pardubsku	1851	2185
	Pan Antonín <i>Hajniš</i> , doktor theologie a pro- fessor historie církevní v Brně	1839	417
	— Frant. <i>Hajniš</i> , c. k. poštovní komisař v Praze	1851	2321
345	— Antonín <i>Hák</i> , doktor lékařství ve Mšeně	1847	731
	— Josef <i>Halda</i> , kaplan v Kyšperku	1847	1109

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Václ. <i>Hála</i> , c. k. okresní soudce v Turnově	1849	1294
	— Matěj Mar. <i>Halada</i> , studující v Tumačově	1851	2274
	— Josef <i>Halla</i> , doktor lékařství v Praze	1841	360
350	— Alois <i>Haluška</i> , kancelářský v Plavnicích blíž Budějovic	1850	1879
	— Josef <i>Hamerník</i> , doktor a c. k. profesor lékařství v Praze	1851	2676
	— Jan <i>Hammerschmid</i> , kaplan v Hodkovicích	1850	1754
	— Theodor <i>Hampel</i> , vikář na domě v Holomouci	1837	295
	— Fr. <i>Hampeys</i> , zámecký kaplan ve Vršovicích	1836	69
355	— Frant. <i>Haně</i> , bývalý právní aktuar na Kosti	1842	436
	— Karel <i>Haniš</i> , kaplan v Jesenicích	1849	1573
	— Václ. <i>Hanka</i> , rytíř c. ruského řádu sv. Vla- dimíra a sv. Anny, bibliotekář česk. museum	1832	28
	— Jan M. <i>Hanl</i> , doktor lékařský v Třebíči	1835	31
	— Antonín <i>Hanegirg</i> , c. k. gymnasiální pro- fessor v Litoměřicích	1843	734
360	— Josef <i>Hansl</i> , barvíř v Lisé	1848	1004
	— Josef <i>Hanslik</i> , měšťan v Rakovníce	1849	1078
	Slečna Marie <i>Hanslova</i> z Černého Kostelce	1849	997
	Pan Ignác <i>Hanuš</i> , doktor a c. k. professor filo- sofie na universitě Pražské	1850	624
	— Josef <i>Hanuš</i> , úředník u c. k. stavitelské direkce v Budějovicích	1845	536
365	— Alfred hrabě z <i>Harrachu</i> , ve Vídni	1847	2140
	— František Arnošt hrabě z <i>Harrachu</i>	1841	515
	— Jan hrabě z <i>Harrachu</i> ve Vídni	1847	2141
	— František <i>Hartl</i> , školní učitel v Staré Páce	1850	1838
	— Antonín <i>Hasek</i> , studující z Vysokého	1851	1690
370	— Alois <i>Hausmann</i> , protokoloklista u zástav- ního úřadu v Praze	1836	301
	— Josef <i>Hausmann</i> , kaplan na Kladně	1850	1039
	— Karel <i>Hausmann</i> , kaplan ve Slaném	1832	186
	— Josef <i>Havelec</i> , kaplan u sv. Jindřicha v Praze	1849	1445
	— Jan <i>Havelka</i> , farář v Sedlňově	1834	124
375	— Matěj <i>Havelka</i> , assessor u c. k. okresního sborového soudu v Rakovníce	1844	551
	— Karel <i>Havlíček</i> , (Havel Borovský), býv. re- daktor „Slovana v Kutné Hoře	1844	589
	— Karel <i>Havlík</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Strakoniciích	1835	92
	— Adolf <i>Havrda</i> , kaplan v Nížkově	1849	978
	— František <i>Hazuka</i> , c. k. nadlékař v pluku arcivévody Ludvíka ve Vídni	1838	463

		od roku	číslo listu záhl.
386	Pan Tomáš <i>Hegner</i> , právník v Praze	1849	1531
	— Matěj <i>Heinrich</i> , kaplan na Týně v Praze	1847	677
	— Antonín <i>Heinz</i> , farář v Staněticích u Domažlic	1849	1376
	— Jos. <i>Heis</i> , posluhač bobroslavi v Budějovicích	1850	1584
	— Josef Alexander <i>Helfert</i> , doktor práv, a c. k. státní podtajemník ve Vídni	1849	1743
388	— Frant. <i>Heller</i> , děkan a konsistoriální rada v Mezeříčí na Moravě	1849	947
	— Josef <i>Hellich</i> , malíř v Praze	1846	651
	— Karel <i>Helminger</i> , doktor práv a zemský advokát v Praze	1846	583
	— Jan <i>Helzelet</i> , doctor lékařství a c. k. profesor na technice v Brně	1842	582
	— Jan <i>Hendrich</i> , kasír v Praze	1848	914
390	— Jan <i>Henner</i> , berník při c. k. berničném úřadu v Královicích	1850	1650
	— Moric <i>Herberger</i> , lékárnický v Praze	1851	2313
	— Jan <i>Heres</i> , kontrolor při c. k. berničném úřadu v Městci Králově	1850	1280
	— František <i>Herzic</i> , duchovní správce v Prozoru v Horvatsku	1850	2139
	— Jan <i>Hess</i> , studující v Praze	1849	1444
395	— Karel <i>Heybl</i> , zahradník v Zlonicích	1848	843
	— Adolf Ferd. <i>Heyrovský</i> , studující v Treboři	1844	493
	— Adolf Šimon <i>Heyrovský</i> , assessor u c. k. krajského soudu v Budějovicích	1839	369
	— Alois <i>Heský</i> , důchodní a sirotčí v Mezeříčí	1850	1173
	— Robert svobodný pán z <i>Hildprandtu</i> na Ottenhausich, v Praze	1841	516
400	— Edv. <i>Hindel</i> , úředník ve Hradčisti nad Jizerou	1838	403
	— Jaromír <i>Hippenreiter</i> , studující z Vysokého Mýta	1844	1050
	— František <i>Hladik</i> , česko-stávkový úředník v Praze	1847	876
	— František <i>Hladký</i> , kaplan v Přepýších	1845	637
	— Frant. <i>Hlaváček</i> , kancelářský na Hrubé Skále	1838	247
405	— Josef <i>Hlaváček</i> , farář ve Věnoři a vikář okrsku Brandejského	1851	1772
	— Vilém <i>Hlaváček</i> , studující v Praze	1846	648
	— Antonín <i>Hlavan</i> , arciděkan v Plzni	1842	574
	— Karel <i>Hlavoša</i> , měšťan v Oustí nad Orlicí	1851	2063
	— Kosmas <i>Hlavoša</i> , usedlý měšťan a mlynář v Praze	1848	871
410	— Vojt. <i>Hlinka</i> , administrátor u slepých v Praze	1847	803

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Vojt. <i>Hněvkovský</i> , zámecký kaplan v Lanech	1850	1636
	— Ant. Vojt. <i>Hnojek</i> , probošt v Bohusudově	1851	1188
	— Michal Miloslav <i>Hodža</i> , kazatel slova Božího ve Vrbici v Uhřích	1842	464
	— Karel <i>Hof</i> , praktikant u stát. účtárny ve Lvově	1847	633
415	— Jan <i>Hofer</i> , studující v Praze	1838	262
	— František <i>Hofmann</i> , hospodářský dozorce v Borož-Šebesu v Uhřích	1848	1198
	— Jan <i>Hofmann</i> , studující z Budohostie	1851	3148
	— Josef <i>Hofmann</i> , měšťan v Soběslavi	1850	1747
	— Josef <i>Hofrichter</i> , doktor lékařství v Praze	1850	712
420	— Josef <i>Hochmann</i> , kaplan v Roudnici	1840	359
	Slečna Marie Monika <i>Hoková</i> na Horách Kutných	1848	884
	Pan Václav <i>Holan</i> , hospodský ve Vykání	1851	2240
	— Václav <i>Holeček</i> , hospodářský správce na Klenové	1847	783
	— Ant. <i>Holman</i> , kněz církevní v Hradci Králové	1851	2309
425	— Karel <i>Holoubek</i> , cukrář a kuchař v Praze	1849	1163
	— Jakub Jar. <i>Holovacký</i> , kooperator v Pištěvně	1846	639
	— Jan <i>Holovský</i> , farář v Hostivaři	1838	314
	— Jan <i>Holub</i> , kooperator v Nymburce	1847	802
	— Karel <i>Holý</i> , farář v Obříství	1850	1438
430	— Vincenc <i>Holý</i> , měšťan Pražský a pán na Modleticích	1851	1895
	— Václav <i>Homola</i> , ilhý učitel v Ivančicích na Moravě	1849	1324
	— František <i>Honc</i> , kaplan v zámku Žďárském na Moravě	1849	1322
	— Štěpan <i>Honc</i> , učitel na Skalsku	1850	1264
	— Václav <i>Honc</i> , rolník v Krásné Vsi	1849	1262
435	— Arionín Myslimír. <i>Honl</i> , hornický úředník v Ostravě na Moravě	1850	1653
	— Václav <i>Hope</i> , pojezdň v Zvířeticích u Mni- chova Hradiště	1850	1225
	— Antonín <i>Hora</i> , kaplan v Brandejse nad Labem	1849	1578
	— Antonín <i>Hora</i> , farář v Bubenci	1847	187
	— Mikuláš <i>Horáček</i> , doktor práv a zemský advokát v Praze	1842	461
440	— Václav <i>Horák</i> , kaplan v Turnově	1841	439
	— František <i>Horčice</i> , kaplan v Rupaticích	1849	1456
	— František šlechtic <i>Hornák</i> , c. k. pensio- vaný řítmistr v Lipníku na Moravě	1851	2079
	— Čestmír <i>Horyna</i> , měšťan ve Friedlandu	1850	1668
	— Frant. <i>Hošek</i> , posluchač bohosloví ve Vídni	1850	1705

		od roku	číslo listu záhl.
445	Pan Josef Hošek, barvář v Praze	1845	550
	— František Hotýs, adjunkt při c. k. okresním soudě v Kostelci nad Orlicí	1838	346
	— Václav Hovorka, assessor u c. k. okres- ního soudu v Kolíně	1847	839
	— Václav Hrabánek, pojezdny v Kaplicích	1849	1079
	— Jan Hraběta, gymnasiální professor a di- rektor v Dráždanech	1835	367
450	— Jan Hraběta z Libakovic, právník v Praze	1850	1538
	— Jan Hradecký, mlynář v Břeštanech	1845	263
	— Antonín Hrádek, farář v Albrechtici	1849	1379
	— Ladislav Hráský, polesný ve Velehradě	1848	1700
	— Jan Hrdina, biskupský notář a děkan v Jičíně	1848	961
455	— Jan Hrdina, kaplan v České Třebové	1845	359
	— Václav Hrdina, doktor bohosloví a arcibiskupský ceremoniář v Praze	1848	1143
	— Antonín Hron z Leuchtenherka, podplukovník u c. k. 25. pěšího pluku a prof. v c. k. voj. akademii v Závěděnském Novém Městě	1851	2000
	— Vojtěch Hron, arcibiskupský duchovní ta- jemník v Praze	1843	706
	— Václav Hronek, doktor filosofie a lokalista v Svinyšicích	1851	1467
460	— Drahotín Ed. Hrubý, studující v Strakoniciích	1851	1930
	— Vilém Hrubý, kněz církevní v Branně	1849	1582
	— Jan Hruška, dr. a prof. bohosl. v Budějovicích	1849	1417
	— Patrik Hruška, fabrikant v Solnici	1850	1882
	— Inocenc Hubáček, gvardien ve Votčicích	1849	1392
465	— Josef Huttel, koncipista při c. k. krajské vládě v Plzni	1836	375
	— Josef Hütil, revírník v Čimě	1848	895
	— Jan Hulakovský, úředník při archivu c. k. místodržitelství v Praze	1836	144
	— Josef Hunečovský, c. k. nadporučík pěšího pluku Colloredova v Terešíně	1851	1106
	— Frant. Hůrský, katecheta v káznici Tábořské	1850	1561
470	— Jan Hostivít Hušek, úřední správce v Cirkvici	1849	917
	— Jos. Hušek, duch. správce v Starém Bydlově	1850	2072
	— Karel Hušek, farář v káznici u sv. Václava v Praze	1838	296
	— Josef Hybl, kooperátor v Pohledu	1845	56
	— František Hyblík, katecheta v Poděbradech	1849	1479
475	— Josef Hylšer, kaplan v Holicích v Jičíně	1851	2094
	— Karel Hyná, zámecký kaplan v Níšboru	1841	552

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan František svobodný pan <i>Chanovský Kra-</i> <i>selovský Dlouhoveský z Dlouhérsi</i> , pán na Némčicích	1835	364
	— Jan <i>Charoušek</i> , kaplan v Hodkovicích . . .	1838	311
	— Frant. <i>Charvát</i> , syn měšťana Vysokomýtského . .	1851	1863
480	— Jan <i>Chlapec</i> , c. k. ingénieur-assistent při železné dráze ve Vělitce	1850	1458
	— Jan <i>Chlebeček</i> , měšťan Chrudimský	1837	195
	— Jan <i>Chlupatý</i> , ředitel cukrárny v Lisé . . .	1851	1975
	— Jan <i>Chmeliček</i> , kooperátor v Kloboukách na Moravě	1850	1803
	— Vincenc <i>Chocholoušek</i> , posluchač architek- tury ve Vídni	1849	1177
485	— Alex. <i>Chomiakov</i> , majitel panství v Moskvě . .	1843	817
	— Jan <i>Chrástanský</i> , kaplan v Netolicích . . .	1849	1391
	— Jan <i>Choalcovský</i> , mlynář v Rybnicích na Moravě	1849	1323
	— František z <i>Infeldu</i> , úředník v Eisenberku . .	1846	535
	— Václav <i>Ingriš</i> , c. k. úředník v Plánu	1846	661
490	— Jiří <i>Jahn</i> , stavitelský správce v Pardubicích . .	1850	1760
	— Josef <i>Jahnel</i> , duch. správce ve Skřejích . . .	1835	76
	— František <i>Jáchim</i> , úředník u c. k. státní účetny ve Lvově	1835	159
	— Alois Ladislav <i>Janata</i> , kněz církevní v Praze . .	1843	278
	— Jiří <i>Janatka</i> , c. k. poručík v pluku knížete Colloredo-Mansfelda, v Komárně	1848	1081
495	— Herman <i>Janovský</i> , majitel statku v Trpoměřích . .	1851	2127
	— Jan <i>Jareš</i> , kněz rytířského řádu sv. Jana Jeruzalemského v Praze	1850	2048
	— Antonín <i>Jedlička</i> , kameník v Praze	1850	1020
	— Augustin <i>Jedlička</i> , farář v Záboří	1842	496
	— Jan <i>Jedlička</i> , měšťan v Novém Bydčově . . .	1850	1655
500	— František <i>Jechl</i> , doktor a professor boho- sloví v Budějovicích	1849	1547
	— Antonín Bernard <i>Jelínek</i> , obchodník v Praze . .	1849	1309
	— Frant. <i>Jelínek</i> , děkan a vikář v Klatovech . .	1849	1515
	— Gustav <i>Jelínek</i> , posluchač bohosloví v Hradci Králové	1851	2078
	— Ludvík <i>Jenikovský</i> , studující v Liberci . . .	1851	2198
505	— Jan <i>Jeřábek</i> , farář v Bezně	1846	905
	— Josef Ant. <i>Jeřábek</i> , doktor práv ve Lvově . .	1847	755
	— Josef <i>Jeřábek</i> , farář v zámku Žďárském na Moravě	1851	1819

		od roku	číslo listu zákl.
	Paní Kateřina Jeřábková, majitelkyně knihtis- kárny v Praze	1851	3233
	Pan Jan Ješina, kaplan v Českém Dubě	1849	1430
510	— Jos. Jettmar, c. k. okresní soudce v Žamberku	1850	1699
	— Václav Ježek, kaplan v Šlapánově	1851	1867
	— Roman Ježovský, gym. ředitel v Rychnově	1845	562
	— Jan Jílek, lokalista v Popovicích	1835	336
	— Joachim Jindra, kaplan v Hradišti	1847	723
515	— Jan Jindřich, sládek v Praze	1846	585
	Paní Karolina Jidřichová, měšťanka v Praze	1847	682
	Pan Hermenegild Jireček z Vysokého Mýta, re- daktor ve Vídni	1851	1925
	— Josef Jireček, c. k. úředník v ministerium vyučování ve Vídni	1850	1120
	— Jaroslav K. Jiříček, studující v Strakonicih	1851	2283
520	— Karel Jiříček, sládek v Bohdaneč	1851	2184
	— Frant. Jiroš, rolník z Vrchů na Hruboskalsku	1850	1861
	— František Jiroušek, kněz církevní v Goryci	1849	1221
	— Jan Josef Jirout, kupec v Chrudimi	1835	198
	— Jan Valerian Jirsík, kanovník u sv. Víta na hradě Pražském	1842	481
525	Slečna Marie Terezie Jiříčkova, v Blovicích	1846	566
	Pan Jan Johánek, farář v Hradešicích	1830	453
	— Josef John, mlynář v Košticích	1851	1974
	— Václav Jón, řídící komisar při c. k. okresní komisi pro vyvezení pozemností v Čechách	1850	1836
	Slečna Eleonora V. Jondkova v Praze	1848	1362
530	Pan Jan Jošt, kaplan v Novém městě nad Metují	1850	1826
	— Mikuláš Jošt, kaplan v Potěchách	1849	1465
	— Václav Junger, kaplan v Čelakovicích	1851	1434
	— Adolf Jungmann, doktor práv a rytíř řádu Leopoldova, v Praze	1832	37
	— Josef Just, kaplan v Hněvčově	1851	2047
535	— Antonín Kabeláč, adjunkt při o. k. okres- ním soudu v Holici	1850	1781
	— Jos. Kačer, kazatel na Velkém Táboře v Slezku	1845	448
	— Antonín Kačerovský, farář a biskupský no- tář v Počepicích	1847	1421
	— Ant. Kačerovský, kaplan v Novém Rychnově	1849	1785
	— Jan Kadavý, učitel v Pešti	1846	497
540	— Karel Kaiser, kooperator u sv. Havla v Praze	1851	1569
	— František Kalina, konceptní praktikant u c. k. místodržitelství v Hradci Štýrském	1839	325
	— Miroslav Kallab, studující z Mezeříče	1846	806

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Karel Jos. <i>Kalser</i> , obchodník v Strakoněcích	1851	2284
	— František <i>Kamaryt</i> , děkan v Kaplici . . .	1839	407
545	— Cyril <i>Kampelík</i> , doktor lékařství v Praze .	1845	613
	— M. <i>Kapral</i> , rolník v Dobroměřicích na Moravě	1851	2003
	— Václ. <i>Kára</i> , děkan kapitoly Litoměřické atd.	1837	279
	— Jan Vlastislav <i>Karel</i> , hospodářský asistent v Libochovicích	1850	2056
	— Ed. <i>Karlík</i> , kooperátor u sv. Majdaleny v Brně	1850	1948
550	— Hugo Jan <i>Karlík</i> , c. k. prof. české řeči v Plzni	1841	454
	— August <i>Kaserlík</i> , studující v Příbrami . .	1850	1916
	— Jan <i>Kaspar</i> , kaplan u vojště v Miláně . .	1838	344
	— Jan <i>Kaspar</i> , pastýř duchovní v Lečicích .	1849	1286
	— Karel <i>Kaspar</i> , doktor lékařství v Praze .	1845	613
555	— Matěj <i>Kaspar</i> , kaplan v Hořicích . . .	1838	251
	— Josef <i>Kaspar</i> , farář v Liptanech . . .	1847	740
	— František <i>Kastránek</i> , knihtiskař a knihkupec v Jičíně	1837	120
	— Antonín <i>Kaštil</i> , kooperátor v Polešovicích na Moravě	1851	1758
	— František <i>Katzer</i> , doktor práv ve Lvově .	1847	754
560	— Fr. <i>Kavalír</i> , maj. sklenných hutí na Sázavě	1848	1091
	— Václav <i>Kavalír</i> , lokalista na Březině . .	1836	209
	— Frant. <i>Kavan</i> , učitel hudby v Nových Dvořích	1846	690
	— Matěj <i>Kavka</i> , doktor práv a pěstoun u kni- žete Lobkovic ve Vídni	1836	40
	— František <i>Kazda</i> , c. k. vrchní inženýr u železných dráh v Vídni	1850	907
565	— Jan <i>Kazda</i> , katecheta na hlavní škole v Německém Brodě	1843	555
	— Jan <i>Keck</i> , studující v Praze	1837	248
	— Josef <i>Kendík</i> , kaplan ve Mšeně	1846	660
	— František <i>Kepler</i> , farář ve Vinařicích . .	1849	953
	— Ignác <i>Keršner</i> , právník ve Vídni	1851	1390
570	— Josef <i>Keršner</i> , kooperátor ve Svojanově .	1851	2559
	— František <i>Kettner</i> , kooperátor v Bakově .	1849	1318
	— Jan <i>Kiemann</i> , dr. práv a zemský adv. v Praze	1834	275
	— Hynek <i>Khom</i> , měšťan v Praze	1850	1816
	— Josef hrabě <i>Kinský</i> , c. k. major a pán na Kostelci	1844	1006
575	— Bedřich <i>Kiršbaum</i> , radce při c. k. vrchním zemském soudě v Praze	1845	520
	— Matouš František <i>Klácel</i> , kněz řádu Augu- stinianského a vysloužilý professor v Brně .	1842	524
	— Alois <i>Klásterský</i> , kaplan v Skramníkách .	1847	880

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Viktor <i>Klavík</i> , knihovní v cukrárně v Láblích	1851	2967
	— Alb. <i>Klein</i> , podnikatel státní železnice v Praze	1844	1007
580	— František <i>Klein</i> , farář na Švihově	1837	166
	— Josef <i>Klein</i> , kaplan v Hrádku u Frimburka	1849	1554
	— Tadyáš <i>Klejsar</i> , kanovník řádu premon- stratského v Želivě	1849	1292
	— Josef Božetěch <i>Klemens</i> , malíř v Praze . . .	1847	474
	— Ant. <i>Klement</i> , dr. lékařství v Domažlicích .	1849	1897
585	— Jan <i>Klepl</i> , školní pomocník v Kuklenách . .	1851	2167
	— Josef <i>Klika</i> , kooperátor ve Vohaňích	1848	789
	— Petr <i>Klimenš</i> , kooperátor v Třebíči na Moravě	1851	1598
	— Filip <i>Klimes</i> , bibliotekář v Teplic	1846	623
	— František <i>Klobása</i> , učitel v Rakovníce . . .	1851	2193
590	— Martin <i>Klouček</i> , farář na Fürstu	1841	489
	— L. <i>Klucky</i> , dr. práv a zem. advokát v Těšíně	1839	405
	— Frant. <i>Klučák</i> , redaktor „Bohemie“ v Praze	1849	924
	— Jindřich <i>Klučák</i> , c. k. gym. adjunkt v Praze	1849	1522
	— Aleš <i>Knappel</i> , c. k. sezník v Bergamu . . .	1850	1759
595	— Jan <i>Kneisel</i> , kaplan v Králově Městci . . .	1851	2342
	— Václav <i>Knížek</i> , kaplan v Lysé	1851	1988
	— Josef <i>Knorn</i> , c. k. asistent u železně dráhy v Praze	1849	1067
	— Karel Čestmír <i>Knyrá</i> , c. k. poštmistr v Kolíně	1847	767
	— Josef Karel <i>Kodym</i> , kooperátor na Sázavě	1838	298
600	— Josef <i>Köck</i> , učitel řeči francouzské, anglické a italské v Praze	1848	1053
	— Jan <i>Körner</i> , doktor a professor bohosloví v Budějovicích	1833	142
	— Jos. <i>Kohout</i> , c. k. okres. soudce v Nechanicích	1845	507
	— Jakub <i>Kolarič</i> , kaplan v Dúbravě u Varazdína	1851	2157
	— Antonín <i>Kolarský</i> , lokalista v Jamách . . .	1836	193
605	— Josef <i>Kolař</i> , měšťan v Golčově Jeníkově . .	1851	1817
	— Emanuel <i>Kolařík</i> , lékárník ve Vysokém Mýtě	1848	1051
	— Jan <i>Kollár</i> , professor archeologie ve Vídni	1838	156
	— Jos. Bohuslav <i>Koloušek</i> , chirurg na Sázavě	1849	269
	Jeho Exell. pan František Antonín hrabě <i>Lib- šteinský z Kolovrat</i> , býv. c. k. státní a konferenční ministr ve Vídni	1840	498
610	Pan Jan Karel hrabě <i>Krakovský z Kolovrat</i> , pán na Březnici, Hradišti a Merklíně atd. .	1831	4
	— Ant. <i>Komárek</i> , obchodník v Hradci Králové	1851	2426
	— Ant. <i>Komers</i> , hospodářský rada v Děčíně .	1845	676
	— František <i>Konášek</i> , kněz a provisor rytíř- ského řádu křižovnického v Praze	1848	1072

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Josef <i>Konář</i> , kupec v Mníšku	1849	1154
615	— Antonín <i>Konopáč</i> , farář v Svinčanech	1847	860
	— Kamil <i>Konrád</i> , studující v Praze	1850	1880
	— František <i>Konvička</i> , doktor práv a zemský advokát v Brně	1844	979
	— Josef <i>Kopecký</i> , kaplan v Bojanově	1847	719
	— Josef Vendelín <i>Kopecký</i> , c. k. skutečný professor gymnasiální v Písku	1851	2161
620	— Václav <i>Korál</i> , kaplan ve Vtelnici	1850	1732
	— Josef <i>Kořenský</i> , studující v Strakoniciích	1851	2286
	— František <i>Kořínek</i> , právník v Praze	1851	1595
	— Jan <i>Kořínek</i> , kaplan v Osonicích	1846	349
	— Václav <i>Kořínek</i> , popravovatel Pražských novin v Praze	1836	113
625	— Frant. <i>Kormout</i> , studující z Onstí nad Orlicí	1851	2347
	— Josef <i>Kosina</i> , farář v Třeblicích	1850	1639
	— Václ. <i>Kotátko</i> , učitel hluchoněmých v Praze	1838	361
	— Jos. <i>Kouba</i> , c. k. prozatímní prof. řeči a lite- ratury české na malostranském gym. v Praze	1851	1528
	— Václ. <i>Koubek</i> , duchovní správce v Tismicích	1838	378
630	— Jos. Alois <i>Kouble</i> , kněz církevní v Držkově	1849	1388
	— Josef <i>Kouble</i> , duchovní správce v Loukově	1833	220
	— Václav <i>Koudelka</i> , úředník při c. k. stavi- telském úřadě krajském v Pardubicích	1846	736
	— Albrecht hrabě z <i>Kounic</i> , v Praze	1845	1156
	— Karel hrabě z <i>Kounic</i> , v Praze	1836	264
635	— Václav Romed. <i>Koulník</i> , městan v Bohdanči	1849	1329
	— Jan Hugo <i>Kovanda</i> , studující v Strakoniciích	1851	2123
	— Josef <i>Kovářík</i> , doktor bohosloví v Praze	1848	182
	— Jan <i>Kozák</i> , c. k. okres. soudce v Semilech	1845	926
	— Jan <i>Kozánek</i> , doktor práv v Opavě	1850	1813
640	— František <i>Koženy</i> , kooperator v Ingrovičích na Moravě	1851	2301
	— Antonín <i>Král</i> , exposita v Suši	1848	944
	— Josef <i>Král</i> , lokalista v Libšicích	1849	955
	— Tomáš <i>Král</i> , purkrabí v Hostivicích	1850	1296
	— Vilém <i>Králík</i> , kaplan v Budějovicích	1849	1415
645	— Jos. <i>Kramář</i> , biskupský vik. a farář na Vysoké	1834	206
	— Josef <i>Kramář</i> , lékárník ve Vysokém	1838	318
	— Vincenc <i>Kramář</i> , studující z Vysokého	1850	1697
	— Vojtěch <i>Kramerius</i> , děkan v Mnichovicích	1850	1630
	— Ferdinand <i>Kraml</i> , kontrolor v Staré Huti u Dobříše	1847	406
650	— Alois <i>Krása</i> , studující v Praze	1848	864

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Frant. <i>Kratochvíl</i> , syn mlynářův z Louněk	1851	2131
	— Václav <i>Kratochvíl</i> , kaplan v Oněticích . . .	1848	1054
	— Václav <i>Kratochvíl</i> , učitel v Blatné . . .	1849	1157
	— Jan <i>Krbec</i> , rektor u sv. Jiří v Praze . . .	1837	404
655	— Karel <i>Krběček</i> , duchovní v Strunkovicích . . .	1836	185
	— Jos. <i>Kreisinger</i> , řed. hlav. školy v Rokycanech	1849	1242
	— Petr <i>Krejčí</i> , kanovník na hradě Pražském . .	1837	203
	— Jan <i>Křeček</i> , kaplan v Písečné . . .	1849	1783
	— Frant. <i>Kreutzer</i> , sládek v Poříčí u Budějovic	1850	1875
660	— Jos. <i>Křikava</i> , horník v Hřebeně na Zbírůvsku	1850	1606
	— Josef <i>Křikava</i> , rada u c. k. krajinářského sondu v Příbrami	1846	858
	— Václav <i>Krolmus</i> , farář Zvikovský v Praze	1834	18
	— Ant. <i>Kronberger</i> , farář v Prádle u Zelené Hory	1849	1371
	— Jan <i>Kropáč</i> , doktor filosofie v Praze . . .	1849	1480
665	— Václav <i>Kropáček</i> , rolník ze Soběkur . . .	1851	1761
	— Jan <i>Krouský</i> , gruntovník v Katusicích . . .	1839	490
	— Jan <i>Kroušner</i> , kaplan v Štětí	1849	1024
	— Josef <i>Krška</i> , kaplan v Cuchlavi blíž Chocně	1846	671
	— Jan svobodný pan <i>Krtička</i> z Jaden, býv. vicekancelář při c. k. dvor. kanceláři ve Vídni	1836	186
670	— Krescenz <i>Kschier</i> , oud řádu pobožných škol v Moravské Třeboni	1850	2465
	— Jos. <i>Kubeš</i> , duchovní pastýř evang. ze Kšel	1851	2084
	— Jan <i>Kubias</i> , měšťan ve Vamberce	1849	1313
	— Frant. <i>Kubiček</i> , obchodník v Litoměřicích . .	1848	1190
	— Jan <i>Kubiček</i> , vikar, tajemník a farář v Čížově	1848	2381
675	— Jos. <i>Kubiček</i> , c. k. ok. soudce v Onstín nad Orlicí	1850	1107
	— Josef <i>Kubišta</i> , děkan v Slaném	1849	1275
	— Petr <i>Kubišta</i> , kaplan v Plzni	1849	1511
	— Josef <i>Kubr</i> , sedlák v Ruzyni	1847	748
	— Ferdinand <i>Kučera</i> , kaplan v Lidicích	1849	913
680	— Jan <i>Kučera</i> , kupec v Kradci Králové	1851	1175
	— Jan <i>Kučera</i> , studující v Rokycanech	1851	1801
	— Josef <i>Kučera</i> , kaplan v Železném Brodě . .	1847	722
	— Matěj <i>Kučera</i> , městský důchodní v Holicích na Pardubsku	1850	1557
	— Matěj <i>Kučera</i> , učitel v Sezemicích	1851	2052
685	— Jan <i>Kudrna</i> , c. k. gymn. direktor v Jičíně	1832	110
	— Josef St. <i>Kudrna</i> , dr. lékařství v Netolicích	1846	501
	— Albert rytíř z <i>Küfferu</i> , kaplan u sv. Jin- dřicha v Praze	1850	1459
	— Maximilian <i>Kühn</i> , pisář v Tachoměřicích . .	1849	1453
	— Josef <i>Kühnel</i> , kancelářský na Hrubé Skále	1838	246

		od roku	číslo listu zákl.
690	Pan J. D. Kuchytka, c. k. úředník a peněžní- měnec v Praze	1839	479
	Slečna Zdenka Anna Milosl. Kušichova v Pravoníně	1850	1599
	Pan Frant. Kummer, kontribuční v Holomouci	1848	1169
	— Hynek Kumpošt, právník v Praze	1844	579
	— Jan Kundrát, lokalista v Maxborku	1848	1010
695	— Václav Vojtěch Kuneš, kněz řádu premon- stratského v Teplé	1843	480
	— Ignác Kunz, kaplan v Polné	1844	625
	— Frant. Kuřák, doktor a c. k. prof. lékařství ve Vídni	1851	2441
	— Otakar Kufák, studující v Praze	1850	1136
	— Karel Kurfürst, asistent správce v Libo- chovicích	1850	2587
700	— Em. Kurka, respicient při fin. stráž. v Pacově	1851	2187
	— František Kurka, farář v Radošovicích	1838	105
	— Vojt. Kurka, official při obec. důležitě Pražské	1849	1577
	— Tomáš Kusť, vyl. hospod. správce v Praze	1833	148
	— František Kvěť, kandidát doktorátu filoso- fického a vychov. u knížete Lobkovic v Praze	1850	1872
705	— Jakub Květoň, studující v Klatovech	1847	666
	— Antonín Kypka, kaplan v Chrásticích	1847	657
	— Antonín Laad, kaplan v Záboří	1851	2062
	— Josef Bol. Labler, úředník v Dětenicích	1851	1727
	— Josef Jáchim Labler, asistent u c. k. ber- ničného úřadu v Oseku	1850	1891
710	— Vincenc Labler, děkan a vikář v Berouně	1847	669
	— Antonín Lacina, kaplan v Chrudími	1847	1247
	— Václav Ladmann, kaplan v Nezamyslicích	1848	1015
	Slečna Bohumila Landmannová v Čáslavi	1848	793
	Pan Václav de Laglio, c. k. ingénieur u železně dráhy v Hradci Štýrském	1847	826
715	— Jan Lachnit, doktor práv v Kroměříži	1849	1301
	— Frant. Lamb-Letinský, ekonom při c. k. okr. komisi pro vyvazení pozemností v Čechách	1843	447
	— Karel Miloslav Lamb, učitel na německé hospodářské škole v Děčíně	1847	630
	— Vilém Dušan Lamb-Letinský, dr. lékařství a asistent patologické anatomie v Praze	1851	631
	— Alois Landfrass, knihtiskář v Jind. Hradci	1839	324
720	— Josef Landkummer, kooperátor v Táboře	1851	2266
	— František Langer, kaplan v Černílově	1849	1283
	Paní Kateřina Lawermannová, roz. Jangman- nová v Praze	1849	2155

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Vilém <i>Laufberger</i> , dr. lékařství v Turnově	1850	1344
	— Frant. <i>Laušmann</i> , důchodní v Štěřeřích	1835	102
725	— Jan <i>Laušmann</i> , úředník při vodárnách ve Vídni	1848	811
	— Gustav <i>Ledvinka</i> , rytíř z <i>Adlerfelsu</i> , pán na Skřivanech	1847	2071
	— Frant. <i>Lehrmann</i> , kaplan v Nýřku u Klatov	1849	1011
	— Jan <i>Leinweber</i> , kaplan v Lichtensteinu	1849	1103
	— Cyprian <i>Lelek</i> , kooperator v Hulčíně v Pruském Slezsku	1843	620
730	— Pavel <i>Leontěv</i> , kandidát professury filologické v Petrohradě	1844	1108
	— František Vendelin <i>Lerch</i> , kooperator v Lipníku na Moravě	1849	1357
	— Antonín <i>Lešák</i> , kaplan v Libáni	1850	1351
	— Jan Antonín <i>Letz</i> , studující v Tašovicích	1847	1792
	— Antonín <i>Lev</i> , farář v Zvolech	1843	529
735	— Jakub <i>Lhoták</i> , mistr hudby ve Václavě	1850	1672
	— Ignác <i>Lhotský</i> , professor hospodářství v Hradci Králové	1840	126
	— Kašpar <i>Liška</i> , farář na Kladně	1840	429
	— Vojtěch <i>Liška</i> , farář ve Pcherách	1847	1411
	— Jan <i>Limpouch</i> , kaplan v Dnešicích	1848	1478
740	— Jan <i>Lindner</i> , děkan v Kolíně	1845	543
	— Josef <i>Linhart</i> , doktor lékařství a městský fysik v Praze	1838	202
	— Jan <i>Lipavský</i> , c. k. kontrolor v Chrudími	1851	2055
	— František <i>Lirsch</i> , studující v Praze	1851	2029
	— Jan <i>Liskovec</i> , kaplan v Strážově	1849	1013
745	— Ferd. <i>Liška</i> , posluchač bohosloví v Praze	1850	1405
	— Theofil <i>Liška</i> , kněz řádu praemonstrátského a professor v Žatci	1849	1267
	— František <i>Loberschner</i> , dr. bohosloví, bisk. tajemník a ceremonář v Česk. Budějovicích	1850	1778
	— František kníže z <i>Lobkovic</i> , mistr řádu německého ve Vídni	1842	618
	— Jan kníže z <i>Lobkovic</i> , pán na Konopišti atd.	1832	73
750	— Karel kníže z <i>Lobkovic</i> , ve Vídni	1847	2129
	— František <i>Louša</i> , resid. kaplan u sv. Anny na Němčickém bývalém panství	1836	322
	— Jiří kníže <i>Lubomírski</i> , v Přerovsku v Haliči	1847	2008
	— Josef Mysl. <i>Ludvík</i> , farář v Bohušíně	1832	21
	— Moric <i>Lüssner</i> , bývalý vrochní a právní na Maloskalsku	1848	1218

		od roku	číslo listu zákl.
755	— Frant. Xav. <i>Lukáš</i> , tajemník ve Lvově . . .	1830	459
	— Ignác <i>Lužický</i> , měšťan Pražský a pán na Srabově . . .	1847	729
	— Ant. <i>Macourek</i> , měšťan a obchodník Pražský . . .	1849	1162
	— Václav <i>Mach</i> , assessor u c. k. okresního soudu staroměstského v Praze . . .	1836	63
	— Josef <i>Machač</i> , lokalista v Choři . . .	1851	1350
760	— Ludvík <i>Machač</i> , studující z Nového Města nad Motuží . . .	1850	2928
	— Jan <i>Macháček</i> , vrchní Dymokůřích . . .	1846	654
	— Vincenc <i>Macháček</i> , kaplan ve Vlašimi . . .	1850	1441
	— Drahotin <i>Machátka</i> , dr. lékařství na Mělníce . . .	1851	1189
	— Jos. <i>Macháčka</i> , kněz cirk. v Dobřichovicích . . .	1839	428
765	— Daniel <i>Machek</i> , bývalý vrchní na Opočně v Klatovsku . . .	1841	538
	— Gustav Pod. <i>Machek</i> , akademik v Praze . . .	1836	190
	— Ant. <i>Majer</i> , učitel na c. k. česk. realce v Praze . . .	1849	1404
	— Matěj <i>Majer</i> , kaplan v Celovci . . .	1846	984
	— Jan <i>Major</i> , dr. práv a zemský advokát v Praze . . .	1848	989
770	— Frant. <i>Makovský</i> , měšťan a knihář Pražský . . .	1849	818
	— Fabian <i>Maleček</i> , rektor piaristického gym- nasium v Praze . . .	1849	2455
	— Jan <i>Malík</i> , kupec v Liberci . . .	1848	966
	— Václav <i>Malý</i> , kancelářský na Klenově . . .	1845	533
	— Jan <i>Malýpetr</i> , učitel tělocviku v Praze . . .	1847	647
775	— Antonín <i>Mansfeld</i> , kaplan v Táboře . . .	1850	1418
	— Jan <i>Manžel</i> , kaplan v Semilech . . .	1850	1128
	— Věnc. <i>Mareček</i> , kandidát bohosloví ve Vídni . . .	1851	1858
	— Antonín <i>Marek</i> , děkan a vikář v Libuni . . .	1831	12
	— František <i>Marek</i> , kaplan v Kutné Hoře . . .	1848	930
780	— Jan <i>Marek</i> , posluchač bohosloví v Hradci Králové . . .	1849	1178
	— Jan Jindřich <i>Marek</i> , farář v Kozojedech . . .	1838	413
	— Josef <i>Marek</i> , úředník u trestního soudu v Stanislavově v Haliči . . .	1848	1101
	— Matěj <i>Marek</i> , kněz církevní v Budějovicích . . .	1851	1425
	— Jan <i>Mareš</i> , farář ve Vostužíně . . .	1847	1232
785	— Václav <i>Mareš</i> , syn šichtmistrův z Nové Huti . . .	1851	2749
	— Jan <i>Marchal</i> , duchovní správce v Římově . . .	1850	1664
	— Tomáš <i>Marík</i> , farář u sv. Matěje v Šárce . . .	1841	451
	— Vojtěch Václav <i>Maršálek</i> , děkan a biskup- ský vikář v Kamenici nad Lipou . . .	1850	2475
	— Jakub <i>Martínek</i> , vzorný učitel v Domažlicích . . .	1849	1473
790	— Josef <i>Martinovský</i> , učitel v Blatně . . .	1851	1468

		od roku	číslo listu zákl.
	— František <i>Maruška</i> , kaplan v Křemži . . .	1849	1410
	— Josef <i>Maryška</i> , kaplan v Jičíně	1848	963
	— Vinc. Jaroslav <i>Mastný</i> , obchodník v Lomnici	1850	611
	— Karel <i>Mašek</i> , učitel v Praze	1849	1488
795	— Václav <i>Mašek</i> , revident v Praze	1849	1124
	— Jan Prav. <i>Mašín</i> , doktor lékařství a kraj- ský fysik ve Valujevě v Srbsku	1845	519
	— Ferdinand <i>Mašín</i> , sládek v Nymburce	1851	1123
	— Frant. <i>Mašín</i> , majitel hospodářství v Nymburce	1842	455
	— J. <i>Mastyš</i> , pomocní slova božího kazatel církve evangelické Pešťanské	1838	466
800	— Petr Pavel <i>Mašák</i> , kaplan v Tukladech	1848	1112
	— Bedřich <i>Matějka</i> , doktor lékařství v Praze	1849	1463
	— Frant. <i>Matouš</i> , majitel hostince ve Khe- lnicích blíž Jičína	1848	869
	— Štěpán <i>Matouš</i> , rolník v Katusicích	1851	1604
	— Josef <i>Matoušek</i> , kaplan v Lochovicích	1849	1245
805	— Alois <i>Matouševský</i> , farář v Dolanech	1849	1229
	— Rudolf <i>Mayer</i> , bývalý právní v Jistebnici	1839	249
	— Josef <i>Mazač</i> , ředitel hlavní a reální školy v Chrudimi	1842	446
	— Leopold <i>Mazač</i> , kněz církevní v Kyšperku	1850	1827
	— Augustin <i>Meder</i> , farář ve Vokrouhlicích	1846	1105
810	— Ignác <i>Meder</i> , právník v Praze	1839	268
	— Josef <i>Meergans</i> , kaplan v Kopidlně	1849	1422
	— Karel <i>Meergans</i> , assessor u c. k. kraji- ského soudu v Táboře	1847	904
	— Frant. <i>Melcher</i> , psalterista u sv. Víta v Praze	1848	1706
	— Em. <i>Melchior</i> , kontribuční na Hrubé Skále	1838	244
815	— Jan <i>Melichar</i> , doktor lékařství v Slaném	1851	1907
	— J. J. <i>Melichar</i> , úředník u c. k. pevnitelství v Peschicé	1849	1365
	— František <i>Meninger</i> , studující v Praze	1848	945
	— K. <i>Mensing</i> , c. k. polní kaplan v Mědioláně	1839	370
	— Branislav <i>Menzl</i> , klempíř v Karlíně	1850	1033
820	— Josef <i>Menzl</i> , kněz církevní z Drohkova	1846	617
	— Petr <i>Merhaut</i> , starší kaplan u sv. Havla v Praze	1844	1121
	— Fr. <i>Merolt</i> , dr. práv a zemský advokát v Praze	1842	282
	— Antonín <i>Mesník</i> , studující v Praze	1850	1174
	— Věnceslav <i>Mezník</i> , školní učitel v Zámecké Ratince na Moravě	1850	1823
825	— Václav <i>Michálek</i> , soukromý učitel hudby v Německu	1848	892

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Josef Justin <i>Michl</i> , oud řádu pobožných škol a professor v Praze	1836	281
	— Josef <i>Mykulejský</i> , nájemník dvoru v Bernardově	1851	1980
	— Bed. Ant. <i>Miniberger</i> , studující v Strakonicih	1851	2288
	— Jan <i>Mišák</i> , farář v Loučkách	1837	152
830	— Emanuel <i>Mittner</i> , kaplan v Buči v Brněnsku	1847	1042
	— Jiří <i>Mlejnek</i> , koop. v Letovicích na Moravě	1850	1701
	— Pavel <i>Mňouček</i> , měšťan v Praze	1843	⁴⁹⁵ 544
	— J. <i>Modřický</i> , syn měšťana Novo-Bydžovského	1851	2338
	— Josef <i>Mojžiš</i> , kaplan v Ondřejově	1848	1126
835	— Antonín <i>Mokřý</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Netolicích	1849	1416
	— Václav Jos. <i>Mostecký</i> , kaplan ve Vodňanech	1850	1117
	— František <i>Mošner</i> , doktor a professor lékařství v Holomouci	1834	294
	— Josef <i>Motejlek</i> , studující ze Sušice	1849	1811
	— Šimon <i>Moll</i> , kaplan v Počátkách	1849	1125
840	— Josef <i>Mourek</i> , fundáční kaplan v Táboře	1851	2209
	— Josef Jan <i>Mrázek</i> , kupec ve Vlašimi	1846	692
	— Antonín <i>Mrkvička</i> , kněz rytířského řádu Maltežského a děkan v Horažďovicích	1836	320
	— František <i>Mudra</i> , kaplan na Pernci	1846	586
	— Alois <i>Müller</i> , kupec a měšťan v Praze	1847	874
845	— Jan <i>Müller</i> , právník v Praze	1846	641
	— Karel <i>Müller</i> , kaplan v Římově	1850	1046
	— Vincenc <i>Müller</i> , farář na Krásné Hoře	1849	741
	— Vojtěch <i>Müller</i> , adjunkt při c. k. okresním soudu v Lounech	1850	1115
	— Antonín <i>Musil</i> , archivář při c. k. krajin- ském soudě v Praze	1837	379
850	— František Jos. <i>Mužik</i> , doktor práv a zem- ský advokát v Praze	1836	276
	— František <i>Myšák</i> , lokalista v Loučkách	1847	812
	— Vojtěch <i>Myška</i> , kněz církevní a vychovatel u hraběte Wurmbranda v Praze	1850	1143
	— Karel <i>Nádherný</i> , doktor lékařství v Brně	1834	176
	— Karel <i>Nagy</i> z Imramova na Moravě, studu- jící v Brně	1851	1822
855	— František <i>Náhlavský</i> , farář na Sázavě	1845	518
	— Vinc. <i>Náhlavský</i> , c. k. prof. bohosl. v Praze	1834	357
	— Vojtěch <i>Nahmer</i> , kaplan v Budyni	1851	2298
	— Štěpán <i>Navrátil</i> , kooperátor ve Vývanovi- cích na Moravě	1851	1991

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Jakub <i>Nazera</i> , c. k. ingénieur-assistent při severní státní železnici v Pardubicích . . .	1847	863
860	— Josef <i>Neumann</i> , občan v Loukově . . .	1837	163
	— Václav <i>Nebeský</i> , redaktor musejního časopisu a vychovatel v Praze . . .	1849	1234
	— Dominik <i>Nebuda</i> , farář v Myslově . . .	1842	472
	— Josef <i>Nečásek</i> , kanovník v Litoměřicích . . .	1835	261
	— František Jar. <i>Nedbal</i> , kupecký ve Vídni . . .	1846	568
865	— Petr <i>Neděle</i> , realní administr. v Rychmburce . . .	1851	2504
	— Jan <i>Nedoma</i> , kaplan v Náměstí na Moravě . . .	1846	1320
	— Jakub <i>Nedopil</i> , správce ve Veverí u Brna . . .	1851	2684
	— Jan <i>Nejebse</i> , vrchní v Černém Kostelci . . .	1848	964
	Nejmenovaná s heslem: <i>Skrovná družka Slávy dcery nad Vltavou</i> . . .	1846	644
870	Nejmenovaný se znamením: <i>M. . ě. b. v.</i> . . .	1844	986
	Pan Antonín <i>Němec</i> , měšťan v Telči na Moravě . . .	1851	2170
	— Jos. <i>Němec</i> , finanč. komis. v Miškolci v Uhřích . . .	1847	739
	— Alois <i>Němeček</i> , kaplan v Kutné Hoře . . .	1850	1703
	— Antonín Břet. <i>Němeček</i> , úředník při c. k. státní účtárně v Praze . . .	1850	1138
875	— Jakub <i>Němeček</i> , kněz církevní a pěstoun hraběte Černína ve Vídni . . .	1836	43
	— Josef <i>Němeček</i> , kaplan v Boskově . . .	1850	1679
	— Josef <i>Němeček</i> , obchodník v Praze . . .	1848	1139
	— Pavel <i>Nešpor</i> , evangelický duchovní pastýř h. v. v Mořovicích . . .	1848	834
	— Jan Ctibor <i>Netopil</i> , úředník při c. k. okres. soudě sborovém ve Výškově na Moravě . . .	1851	1711
880	— Innocenc <i>Neubauer</i> , farář v Želivě . . .	1847	1829
	— Jan <i>Neubauer</i> , sekretář u c. k. zemské komisi pro vyvazení pozemostí a koncipista při c. k. místodržitelství v Praze . . .	1847	647
	— Jan Norbert rytíř z <i>Neuberka</i> , nejvyšší písař království Českého, president českého mu- seum a kurator sboru Matice České, v Praze . . .	1841	517
	— A. St. <i>Neumann</i> , doktor práv a zemský advokát v Praze . . .	1834	65
	— František <i>Neumann</i> , farář v Borohrádku . . .	1850	1844
885	— Josef <i>Neumann</i> , farář Křinecký . . .	1849	1034
	— Pantaleon <i>Neumann</i> , kaplan v Zábofi . . .	1849	728
	— V. <i>Neumann</i> , c. k. úředník v Mladé Boleslavi . . .	1833	58
	— Jan <i>Nevole</i> , ředitel stavitelství v Bělhradě Srbském . . .	1850	698
	— Jan <i>Nigriň</i> , měšťan ve Vysokém . . .	1851	1689

		od roku	číslo listu zákl.
890	Pan Karel Nittinger, lesní adjunkt na Krivohládku	1849	1327
	— Ludvík Nonnmacher, studující v Praze . . .	1851	2058
	— Jan Nosek, farář v Pasekách	1848	1040
	— Josef hrabě Nostic, bývalý prezident čes- ského Museum v Praze	1842	576
	— Alois Novák, kaplan v Jistebnici	1849	1419
895	— Antonín Novák, kaplan v Libáni	1846	715
	— Ferd. Frant. Novák, studující v Praze . .	1848	1016
	— Josef Novák, ingrossista u c. k. státní účetny v Praze	1849	1308
	— Felhřim Novák, duch. správce v Bohuslavicích	1845	619
	— Tomáš Novák, ingénieur v Praze	1850	1815
900	— Václav Novák, farář v Mladobově	1836	200
	— Václav Novák, kaplan na Krásné Hoře . .	1851	2314
	— Josef Novodvorský, mlynář na Komárně . .	1850	1680
	— Ant. Novotný, lékárník v Panenském Týnci	1847	850
	— František Vojt. Novotný, kaplan v Bystřici	1851	1097
905	— Tomáš Novotný, nájemník dvoru v Čechčicích	1846	901
	— Vincenc Novotný, studující ze Žlebu . . .	1850	1818
	— Josef Nožička, kaplan v Nymburce	1839	365
	— Josef Nožička, kaplan v Přibislavi	1851	1719
	— Albert hrabě Nugent v Záhřebu	1843	762
910	— Peregrin Obdržálek, kooperator v Duazo- vicích na Moravě	1851	2088
	— Miloš Obrenović, kníže Srbský, ve Vídni .	1843	702
	— Flor. Ivanovič Ogněv, dr. lékařství v Poltavě	1845	1462
	— Prokop Ondrák, děkan v Přibrami	1836	61
	— Jan Ladislav Opiz, dr. lékařství v Josefově	1850	1640
915	— Benjamin Opočenský, evang. duchovní v Dvakačovicích u Chrudimi	1851	680
	— Jan Opolecký, adjunkt u c. k. okresního soudu v Strašeci	1848	1197
	— Jos. Oppelt, ředitel železných hutí v Obecnici	1849	1700
	— Ludevít Sam. Orfanides, učitel v Kamenaněch	1844	643
	— Josef Ospald, obrotní v Kosmonosích . . .	1848	1052
920	— Adolf Ott, studující v Praze	1850	1530
	— Josef Otto, posluchač práv ve Vídni . . .	1851	2234
	— Maximilian Josef Otto, doktor lékařství a životní kněžec lékař v Srbském Bělehradě .	1846	1168
	— Vavřinec Otto, konfibuční v Novém Bydžově	1846	655
	— Metel Ožegović, radní u držitelské rady královské v Budíně	1850	2253
925	— František Pába, studující v Praze	1849	1475

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Gustav <i>Pabstmann</i> , býv. praktikant u c. k. fiškalního úřadu v Praze	1846	569
	— Josef <i>Pacák</i> , děkan v Ledči	1846	612
	— Antonín <i>Pacell</i> , fabrikant v Čáslavi	1846	940
	— František <i>Pacell</i> , kaplan na Tejně	1849	816
930	— Karel <i>Pacell</i> , studující z Turnova	1848	1005
	— Frant. <i>Palacký</i> , stavovský historiograf království Českého, výbor Česk. Mus. atd. v Praze	1831	10
	— Jan <i>Palacký</i> , doktor filosofie v Praze	1847	906
	— Ondřej <i>Palacký</i> , pěstoun ve Vídni	1843	488
	— Jan <i>Palánek</i> , děkan v Sobotce	1850	1613
935	— František Sales. <i>Paleček</i> , duchovní správce v Studnicích	1850	1658
	— František <i>Pánek</i> , kaplan ve Vrbně	1848	1086
	— Josef <i>Papáček</i> , akademický malíř v Praze	1851	1525
	— Augustin <i>Parma</i> , kněz řádu premonstrátského v Nové Říši na Moravě	1851	2132
	— Jan <i>Pátek</i> , farář a viceděkan v Oseku u Lipníka	1849	1302
940	— J. J. <i>Patočka</i> , praktikant u c. k. auditoriátu v Praze	1835	83
	— Kr. <i>Patočka</i> , c. k. polit. úředník v Pardubicích	1847	710
	— František <i>Paul</i> , děkan a vikář v Litomyšli	1850	1648
	— Václav <i>Paulišta</i> , kooperátor v Hlavici	1849	959
	— Václav Josef <i>Paur</i> , auskultant u c. k. okr. soudu v Chrudími	1846	609
945	— Josef <i>Pavlíček</i> , rolník ve Velkých Zámách	1851	1646
	— František <i>Pavlík</i> , děkan a vikář v Přebíticích	1850	1226
	— Mečislav <i>Paolíkovský</i> , studující ve Lvově	1843	746
	— František <i>Pavlovič</i> , farář v Eisenstrassu	1845	527
	— František <i>Paolovský</i> , doktor práv, zemský advokát a c. k. notář v Praze	1847	760
950	— František <i>Pecka</i> , děkan v Zásnukách	1844	716
	— Jan Bohumír <i>Pečenka</i> , děkan v Čáslavi	1849	794
	— Jan <i>Pečinka</i> , praktikant u kameralního úřadu ve Svijanech	1849	1213
	— Frant. <i>Pecháček</i> , farní administrat. v Mezeříči	1835	292
	— Ferdinand <i>Pechar</i> , kněz řádu kazatelského a farář v Zlatníkách	1836	165
955	— Václav <i>Pechar</i> , důchodný na Kosti	1847	759
	— Frant. <i>Peichel</i> , absolvovaný technik v Praze	1851	2154
	— Josef <i>Pekárek</i> , kaplan v Přesticích	1847	849
	— Luděk <i>Pelcl</i> , c. k. official končajících pošt ve Vídni	1850	1594

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Jos. <i>Pelikhán</i> , c. k. okresní soudce v Holici	1837	138
960	— Josef <i>Pér</i> , mlynář a obecní představený v Pálečku	1847	862
	— Václav <i>Perner</i> , mlynář v Labské Tejnici	1848	1133
	— Josef <i>Peřina</i> , farář v Červených Janovicích	1847	822
	— Jan <i>Perwolf</i> , c. k. poštovní v Plaňanech	1847	829
	— Václav <i>Peřina</i> , kanovník u svatého Víta na hradě Pražském	1831	13
965	— Karel Mojmir <i>Peška</i> , lékárník v Hořm. Městci	1842	545
	— František <i>Petera</i> , farář v Bělehradě	1837	128
	— Josef <i>Petera</i> , vlastník statku v Třebíhošti	1851	2366
	— Josef <i>Peterka</i> , farář v Bakově	1846	897
	— Antonín <i>Petr</i> , polesný v Rakousích	1842	478
970	— Matěj <i>Petr</i> , kaplan v Sušici	1848	1014
	— František <i>Petřina</i> , c. k. professor fyziky na universitě Pražské	1851	2044
	— Jos. <i>Petrovec</i> , c. k. okr. soudce v Kutné Hoře	1850	2050
	— Jos. <i>Petrovický</i> , písař důchodenský v Slupech	1850	1569
	— Jos. <i>Petzold</i> , řed. hlav. školy v Nov. Bydčově	1849	1333
975	— Jos. <i>Pfeiffer</i> , kanovník u kapitoly Litoměřické	1838	374
	— Rudolf <i>Pfeiffer</i> , farář a vikar. tajemník v Kotouni u Nepomuku	1841	460
	— Vilém <i>Planzer</i> , právník ve Vídni	1847	1084
	— Kristian Bohuvěr <i>Lužán-Pfuhl</i> , spisovatel v Lipsku	1844	851
	— Jan Václav <i>Pícek</i> , důchodenský kancelářský v Českém Dubu	1851	1755
980	— Václav Jaroslav <i>Pícek</i> , býv. redaktor „Praž- ských Novin“ a c. k. okresní komisař v Praze	1839	160
	— Josef <i>Píchr</i> , direktor v Hradišti v Plzensku	1851	2074
	— Antonín <i>Píč</i> , kaplan v Bělé	1850	1767
	— Josef Bojslav <i>Pichl</i> , dr. lékařství v Praze	1835	24
	— Edvard <i>Pinc</i> , bývalý právní aktuar v Chocni	1848	1095
985	— Emanuel <i>Pipich</i> , náměstek státního zástupce při c. k. okr. sborovém soudě v Rakovníce	1849	1274
	— Václav <i>Pírkhl</i> , kaplan v České Třebové	1845	557
	— Engelbert <i>Pistor</i> , učitel v Dolních Břežanech	1850	1673
	— František <i>Pítha</i> , doktor lékařství a hojictví a c. k. professor na universitě Pražské	1847	1049
	— Josef <i>Pítra</i> , zamecký kaplan na Vorlísku	1839	400
990	— Josef <i>Pittermann</i> , kaplan ve Vrchlabí	1850	1752
	— Antonín <i>Pittner</i> , obchodník v Polné	1846	684
	— Matěj <i>Pittner</i> , děkan a bisk. notář ve Kdyni	1847	1009
	— Antonín <i>Píza</i> , studující v Malíně	1848	1282

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Josef Píza, farář ve Vrbně	1846	675
995	— Frant. Plaček, oud c. k. zemské komise pro vyvazení pozem. a c. k. podkrajský v Praze	1846	592
	— Bedřich Pleschner, obchodník v Praze	1845	1041
	— Julius Prošic, kaplan v Bánské Bystřici	1851	2497
	— František Ploucar, doktor богословí a rek- tor Pražského semináře	1838	310
	— Josef Podhajský, kaplan v Hradci Králové	1851	2041
1000	— Karel Podhajský, kupec v Bohdanči	1850	1484
	— Jan Podlaha, kaplan v Jilovicích	1850	1472
	— Tomáš Podlaha, lokalista v Dolní Cerešvi	1840	408
	— Antonín Podlejší, správce ve Vysotanech	1838	283
	— Hugo Podlipský, sládek v Ovčátcích	1845	540
1005	— Josef Podlipský, doktor lékařství v Praze	1835	98
	— Josef Podstranský, kaplan v Žlunicích	1846	645
	— Josef Pohorelý, farář v Nové Vsi	1838	257
	— Jos. Pochyba, posl. bohosl. v Hradci Králové	1851	2057
	— František Petr Pojman, kooperator v Ně- meckém na Moravě	1845	724
1010	— Bedřich Pokorný, doktor práv a náměstek státního zástupce při c. k. okresním sho- rovém soudě v Prachaticích	1849	1220
	— Ferdinand Pokorný, kněz církevní v Praze	1848	1131
	— František Pokorný, rolník v Českém Brodě	1846	828
	— Josef Polách, kooperator v Geviči na Moravě	1850	1852
	— Prokop Wolfgang Polák, doktor práv a zem- ský advokát v Praze	1843	758
1015	— Jan Poliška, studující techniky v Praze	1849	1477
	— Ludvík Popel, měšťan a mistr pekařský v Praze	1833	81
	— Matěj Popel, doktor lékařství a c. k. pro- fessor na universitě Pražské	1832	134
	— Václav Popelka, sládek v Lobzích	1851	1779
	— František Posádovský, kooperator v Zruči	1851	2073
1020	— Mat. Pöschl, kaplan v Parkarci	1836	214
	— Jan Nep. Prais, kupec a měšťan v Liberci	1847	891
	— František Prášil, doktor lékařství v Gle- ichenberku v Štýrsku	1849	893
	— Michael Praysler, lokalista v Tatobitech	1835	109
	— Karel Bořivoj Presl, doktor lékařství a c. k. professor na universitě Pražské	1833	49
1025	— Jan Přibík, učitel v Berouně	1839	333
	— Jan C. Přibyl, c. k. podkrajský ve Vimperce	1838	321
	— František Příkosický, kaplan v Břeskovících	1850	1847
	— Frant. Procházka, studující z Nových Dvůrů	1848	797

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Fr. Procházka, o. k. řn. komis. v Strakoniciích		
1030	— František Procházka, stárek mlynářský v Českých Budějovicích	1850	2282
	— Jiří Procházka, děkan na Skalsku	1837	371
	— Josef Procházka, kaplan v Hostivici	1849	1250
	— Josef Procházka, kaplan v Plané	1851	2061
	— Josef Procházka, kněz evang. v Praze	1846	673
1035	— Leopold Procházka, listovní v Meximostě	1848	673
	— Tomáš Procházka, kooperator v Ivančicích na Moravě	1832	48
	— Václav Procházka, kancelista při c. k. okresním soudu v Přebislavi	1851	1667
	— Valerius Procházka, doktor lékařství v Jindřichově Hradci	1846	66
	— Vincenc Procházka, farář v Kosmonosích	1849	1251
1040	— Frant. Jer. Prokop, mlynář ve Vranovém	1849	1207
	— Inocenc Promberger, úředník u c. k. městského hejmanství v Praze	1850	1580
	— Romuald Promberger, o. k. notář v Polně	1850	1018
	— František Pros, býv. aktuař v Kolíně	1844	553
	— Julius Václ. Provazník, oud řádu praemonstrátského v Praze	1850	1341
1045	— Josef Prucek, kooperator v Hofejní Bečvě	1851	1993
	— Václav Prudic, kaplan ve Vysokém Mýtě	1848	1187
	— Karel Prucha, syn učitelův v Kotouni u Nepomuku	1851	3240
	— Kandidus Prunar, kněz řádu praemonstrátského v Teplé	1845	635
	— Jan Prusa, kněz církevní v Dokzích	1832	260
1050	— Vác. Pruvot, adj. přistavitelství naSvijanech	1849	1342
	— František Pětros mladší, obchodník v Praze	1844	949
	— Karel Vladislav Pětros, měšťan Pražský a majitel statku na Kolíně	1843	765
	Pani Theodora Pětrosová, roz. Horníková z Jičína	1848	928
	— František Plátník, kooperator v Loukově	1850	1766
1055	— Josef Pták, farář v Panenském Týnci	1847	819
	— Jos. Pták, koop. v Novém Městě na Moravě	1851	1666
	— František Pudlač, konceptní adjunkt při c. k. městském hejmanství v Praze	1851	2254
	— Josef Pullár, pěstoun v Postupicích	1839	854
	— František Purghart, mlynář v Liběchově	1850	1694
1060	— Emanuel Purkyně, studující v Praze	1845	449
	— Jan Ev. Purkyně, doktor a professor lékařství na universitě Pražské	1832	42

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan František Puš, farář v Nozámystlicích . . .	1851	1516
	— Josef Jaromír Pýcha, kaplan v Plzni . . .	1849	1155
	— Antonín Quadrát, c. k. podkrajský komisar v Králové Dvoře . . .	1847	561
1065	— Karel Raab, adjunkt při c. k. okresním soudu v Benátkách . . .	1850	1307
	— Bohuslav Rada, mlynář v Starém Kolíně . .	1847	886
	— Jan Radda, úřední písař v Zehušicích . . .	1851	1937
	— J. Vratislav Radimský, tovaryš knihařský v Jilemnici . . .	1850	1927
1070	— Xaver Rádlo, zámecký kaplan v Jemništi . .	1838	353
	— Kassian Rachlík, kněz řádu pobožných škol a professor v Kroměříži . . .	1836	140
	— Jan Raim, občan v Nové Vsi u Lomnice . .	1851	1609
	— Frant. Raiman, kněz církv. v Hradci Králové .	1848	822
	— Ludvík Raimann, kaplan na Hořických . . .	1850	1490
	— Michael Rajecký, kněz u c. ruského vy- slanství ve Vidni . . .	1846	969
1075	— Jan Hajský, kaplan ve Svojsčicích . . .	1850	1393
	— Anselm Jan Rambousek, oud řádu sv. Au- gustina v Klášteře Králové v Brně . . .	1851	2701
	— Josef M. Rambousek, poručník při 9. pěším pluku hraběte Hartmanna ve Lvově . . .	1848	1075
	— Jan Rašín, c. k. poštovní official v Praze .	1850	1675
	— Fr. P. Rathouský, biskupský vikář a farář v Čechticích . . .	1836	343
1080	— Josef Rauch, kanovník u sv. Víta na hradě Pražském . . .	1835	106
	— Frant. Reich, důchod. písař v Nasavrkách .	1851	1979
	— Jan Reich, podstarší v Miřovicích u Veltrus .	1851	1179
	— Michal Reichmann, kněz řádu sv. Františka v Slaném . . .	1849	1442
1085	— Josef Reissich, doktor lékařství v Praze . .	1847	606
	— Antonín Renner, lokalista v Krombachu . .	1851	3110
	— Václ. Rennert, farář v Hranicích na Moravě .	1838	153
	— Ondřej Rettig, oud řádu pobožných škol v Kroměříži . . .	1850	2927
	— Michal Reumann, hosp. správce na Vorlíce .	1835	390
1090	— Albert Reyl, inspektor v Krukanicích . . .	1846	622
	— August S. Richter, sládek Velkodvorský . .	1848	983
	— František Richter, doktor práv a náměstek státního zástupce u c. k. krajského soudu ve Vysokém Mýtě . . .	1851	2334
	— Frant. Richter, úřední zastupitel na Chvalách .	1850	1568

		od roku	číslo listu záhl.
	Pan František <i>Rieger</i> , doktor práv v Praze . . .	1834	253
	— Jan <i>Rier</i> , doktor lékařství v Praze . . .	1848	870
1095	— Caesar <i>Riss</i> , kněz řádu pobožných škol a professor v Praze . . .	1847	1807
	— Bohumír <i>Ritter z Rittershainu</i> , doktor lékařství v Praze . . .	1839	382
	— Ferdinand <i>Ritter</i> , studující ze Sušice . . .	1846	670
	— Ludvík z <i>Rittersberka</i> , literát v Praze . . .	1837	824
	— Jan <i>Rejek</i> , lokalista v Bohuslavicích . . .	1836	222
1100	— Antonín <i>Rokos</i> , kancelista u c. k. okres- ního soudu v Českém Dubě . . .	1839	342
	— František <i>Roleyček</i> , děkan na Mělnice . . .	1837	95
	— Josef <i>Ronz</i> , stavovský úředník v Praze . . .	1837	141
	— Jan <i>Rössler</i> , obchodník v Praze . . .	1847	983
	— Tomáš <i>Roswald</i> , duchovní správce v Stře- lohošticích . . .	1851	2277
1105	— Jan <i>Rothberger</i> , kaplan v Příbrami . . .	1845	467
	— Jindřich <i>Rott</i> , studující v Praze . . .	1851	1976
	— Vinc. <i>Rozhon</i> , učitel v Prostějově na Moravě . . .	1851	1632
	— Jan Ant. <i>Rozkošný</i> , doktor práv a zemský odvokát v Praze . . .	1832	79
	— Jan <i>Rozlýlek</i> , kaplan ve Vysokém Mýtě . . .	1848	831
1110	— Josef <i>Rozštapil</i> , kaplan v Dobrušce . . .	1842	506
	— Jan <i>Roztočil</i> , právník v Praze . . .	1848	967
	— Jan Václ. <i>Rozum</i> , vychovatel v Horoměřicích . . .	1848	757
	— Josef <i>Rubeš</i> , dozorce přírodního kabinetu u knížete Ferdinanda Lobkovice v Bilině . . .	1850	1643
	— Josef <i>Rubeš</i> , kněz církevní v Praze . . .	1849	1579
1115	— Jan <i>Ruda</i> , kaplan v Holicích . . .	1851	1782
	— Josef <i>Ruda</i> , doktor lékařství v Praze . . .	1839	380
	Pani Josefína <i>Rudová</i> , roz. Machotková v Praze . . .	1849	1181
	Pan František <i>Rull</i> , kaplan v Chotovině . . .	1849	1325
	— Karel <i>Rážíčka</i> , farář v Dejšině . . .	1851	1800
1120	— Vincenc <i>Rážíčka</i> , kupec v Mladé Boleslavi . . .	1846	570
	— Jos. Arn. <i>Ryba</i> , doktor lékařství v Praze . . .	1832	87
	— Antonín <i>Rybička</i> , assessor u c. k. krajin- ského soudu v Kutné Hoře . . .	1839	287
	— Antonín <i>Rypka</i> , kaplan v Hořicích . . .	1848	798
	— Cenek <i>Ryšavý</i> , obchodník v Bozkovicích . . .	1849	1354
1125	— Alois <i>Řečický</i> , vicedirektor semináře kn. biskupa Kerského a Levantinského v Celovci . . .	1836	173
	— Jan <i>Rehák</i> , děkan v Litoměřicích . . .	1838	328
	— Jan Nep. <i>Řehák</i> , studující v Praze . . .	1848	995
	— Václav Jan <i>Řepiš</i> , kaplan v Sedlici . . .	1849	1047

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Jan <i>Řeřicha</i> , obchodník ve Vodňanech .	1851	1506
1130	— František <i>Řezáč</i> , kooperator v káznici u sv. Václava v Praze	1848	915
	— Věnceslav <i>Řezrč</i> , obchodník v Praze . .	1848	1147
	— Jozef Alois <i>Řezníček</i> , oud řádu sv. Benedikta a kaplan u sv. Pavla v Korutanech .	1850	1840
	— Jan <i>Řihánek</i> , fundální kaplan v Zlonicích	1838	291
	— Hynek <i>Řivnáč</i> , kaplan u sv. Štěpána v Praze	1850	1141
1135	— Antonín <i>Salaba</i> , komorní správce a právní v Janově u Lvova	1850	1683
	— Jan <i>Salášek</i> , farář v Ranné	1850	1627
	— Frant. starohrabě <i>Salm</i> z Reiferšaidu v Praze	1842	688
	— Jan <i>Sameš</i> , mistr zednický v Charvácích .	1850	1892
	— F. V. <i>Sankot</i> , absolvovaný právník na Veleři na Moravě	1849	1306
1140	— Gust. <i>Sázima</i> , c. k. okr. komisar v Krumlově	1849	1339
	— Josef <i>Sedláček</i> , lokalista v Lastibořicích .	1837	210
	— Jan <i>Sedlák</i> , kněz církevní z Budějovic .	1838	280
	— Josef <i>Seidl</i> , kaplan v Polně	1848	808
	— Karel <i>Seifert</i> , kněz cirk. v Německém Brodě	1848	950
1145	— Jan <i>Seiser</i> , c. k. berní kontrolor v Horaždovicích	1836	385
	— Václav <i>Sekera</i> , lékárník v Hradišti . . .	1841	427
	— Aug. <i>Sekoušek</i> , farář a vikář v Humpolci	1850	2005
	— Petr <i>Selibovský</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Kašpárských Horách	1850	1929
	— Matěj <i>Semerád</i> , doktor lékařství v Praze .	1841	199
1150	— Josef <i>Serbousek</i> , kaplan v Bílém Oujezdě	1849	1526
	— Vincenc <i>Sexer</i> , kaplan v Klatovech . . .	1847	851
	— Ferdinand <i>Schebánek</i> , kaplan v Železně .	1850	1102
	— Josef <i>Schovánek</i> , kooperator na Světlé pod Ještědem	1848	1030
	— Julius <i>Sieber</i> , studující z Nového Bydžova	1851	1625
1155	— František <i>Šimenec</i> , kaplan v Praze . . .	1840	434
	— František <i>Širový</i> , farář v Krouně	1850	1626
	— Vojtěch <i>Šitě</i> , duchovní správce v Maloticích	1836	358
	— Jan <i>Škalický</i> , prozat. kooperator v Oujezdě	1851	2318
	— František <i>Škrivan</i> , dr. lékařství v Mezeříči	1846	805
1160	— Jan <i>Škrivan</i> , kancelista konsistoriální v Praze	1850	1710
	— Kalasanz <i>Slabý</i> , kněz z řádu pobožných škol a profesor v Praze	1851	2443
	— Frant. Podivín <i>Slabyhoudek</i> , lékárník v Praze	1849	1450
	— Ignác <i>Sladomel</i> , mlynář z Chvatěrub . .	1851	2374
	— František <i>Sláma</i> , kaplan v Ostružně . .	1851	1399

		od roku	číslo listu zákl.
1165	Pan Václav <i>Sláma</i> , právník z Bojenio	1848	628
	— František <i>Slanina</i> , lesní adjunkt v Murově v Štýrsku	1851	2325
	— Jan <i>Slánský</i> , mlynář v Klovárech	1850	1587
	— Frant. <i>Slaviček</i> , kaplan v Jindřichově Hradci	1835	89
	— František <i>Slavík</i> , kupecký v Městě Novém nad Metují	1847	1182
1170	— Jan <i>Slavík</i> , usedlý měšťan v Praze	1847	678
	— Václav <i>Slezák</i> , mlynář v Brodsku	1850	1775
	— Daniel <i>Sloboda</i> , pastor v Rusavě na Moravě	1850	1853
	— Jiří <i>Slota</i> , kaplan v Šaraticích	1850	1713
	— Antonín <i>Smrčka</i> , adjunkt při c. k. okres- ním soudě v Milevsku	1841	484
1175	— Frant. <i>Smrčka</i> , náměstek státního zástupce při c. k. okresním aborovém soudě v Turnově	1847	695
	— Jan Kř. <i>Smutek</i> , doktor a professor boho- sloví na universitě Pražské	1838	272
	— Josef <i>Smutek</i> , duchovní správce v Žichlinku	1850	1939
	— Jan <i>Snětivý</i> , měšťan v Bohdanči	1850	1219
	— Dom. <i>Soběslavský</i> , registrátor v Eisenberku	1848	974
1180	— František <i>Sommer</i> , kaplan v Jilovicích	1838	297
	— Jan <i>Sompek</i> , studující v Bědějovicích	1851	2264
	— Jan <i>Soukup</i> , kaplan v Horšově Týně	1849	2407
	Paní Marie V. <i>Soukupová</i> , měšťanka Pražská	1847	769
	Pan Václav <i>Slovák</i> , lokalista v Dušejově	1840	438
1185	— Josef <i>Spála</i> , učitel na hlavní škole staro- městské u sv. Jakuba v Praze	1850	1862
	— Josef <i>Spudil</i> , učitel IV. třídy na hlavní škole Plzenské	1849	1449
	— Matěj <i>Srb</i> , farář v Netvořicích	1839	154
	— Antonín S. <i>Srb</i> , listovní na Hrubé Skále	1848	1036
	— František <i>Srbík</i> , dvorský koncipista v úřadě c. k. nejvyššího hofmistra ve Vídni	1850	1521
1190	— Jan <i>Stáně</i> , studující v Strakoniciích	1850	1794
	— Václav <i>Staněk</i> , doktor lékařství v Praze	1835	180
	— Jan <i>Stárek</i> , doktor a professor theologie v Hradci Králové	1833	125
	— Josef <i>Stárka</i> , mlynář v Praze	1849	1248
	— Kristian <i>Stefan</i> , prozatímní gymnasiální uči- tel v Hradci Králové	1851	1186
1195	— Šimon <i>Steffal</i> , kaplan v Kamenici nad Lipou	1848	850
	— Leopold ze <i>Steinmetzu</i> , c. k. nadporučík a professor české řeči a literatury na vojen- ské akademii v Závědeňském Novém Městě	1850	1470

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Zděnek hrabě <i>Sternberg</i> , pán na Radni- cích a t. d. v Praze	1845	701
	— Josef <i>Štánil</i> , kaplan a učitel náboženství v Nových Dvořích	1847	795
1200	— Frant. Drah. <i>Stocký</i> , studující v Strakonických — Tomáš <i>Stocký</i> , bývalý magist. a krimin. rada v Chrudimi, nyní na odpotínutí	1851 1838	2291 250
	— Antonín <i>Stolovský</i> , správce na Klenovém	1846	665
	— Gotthard <i>Storch</i> , studující realy v Praze	1851	2372
	— Viktor <i>Strach</i> , kněz řádu praemonstrátského a professor v Žatci	1849	1269
1205	— František <i>Straka</i> , právník v Praze	1849	1688
	— Antonín <i>Stránský</i> , doktor theologie a ka- novník v Hradci Králové	1837	435
	— František <i>Stránský</i> , kooperátor v Židrci	1848	809
	— Karel <i>Stránský</i> , c. k. okr. soudce v Klatovech	1848	1008
	— Josef <i>Strnad</i> , děkan v Českém Dubu	1837	215
1210	— Petr <i>Strnad</i> , farář v Starém Kolíně	1847	784
	— Vlad. Zděnek <i>Strniště</i> , studující z Křižanova — Karel <i>Stropnický</i> , doktor lékařství i hoji- ctví v Strakonických	1850 1851	1698 2124
	— Ig. <i>Strouhal</i> , koop. v Sukdolech na Moravě	1851	2001
	— Karel <i>Stuchlík</i> , právník v Praze	1851	1352
	— Ednard <i>Stuchlý</i> , místní kooperátor v Ma- šůvkách na Moravě	1848	1321
1215	— František <i>Stulík</i> , obchodník v Budějovicích	1848	1194
	— Antonín <i>Suchánek</i> , kaplan Borohrádku	1849	1572
	— Hynek <i>Suchánek</i> , studující v Dymokurech	1851	2221
	— Frant. <i>Suchý</i> , farář v Krakově v Klatovsku	1849	962
	— Ferdinand <i>Sukup</i> , studující z Malešova	1847	998
1220	— František <i>Sušil</i> , professor theologie v Brně	1832	47
	— Václav <i>Švaton</i> , rolník na Kovanci	1850	1605
	— Frant. <i>Švecený</i> , dr. práv a náměstek státního zástupce při c. k. krajském soudě v Plzni	1840	426
	— Václav <i>Šeťlík</i> , zámecký kaplan v Nižboru	1849	1554
	— Antonín <i>Švoboda</i> , fabrikant v Turnově	1838	234
1225	— Antonín <i>Švoboda</i> , kaplan v městě Žďáři na Moravě	1851	1820
	— Antonín <i>Švoboda</i> , učitel na c. k. hlavní škole v Pardubicích	1849	1469
	— Josef <i>Švoboda</i> , řídicí kommissar při c. k. okr. kommissi pro vyvaz. pozemn. v Čechách	1848	1195
	— Václav <i>Švoboda</i> , lokalista v Černíkovcích	1850	1715
	— V. L. <i>Švoboda</i> , gym. professor v Praze	1850	1660

		od roku	číslo listu zákl.
1230	Pan Vilém <i>Švoboda</i> , adjunkt u c. k. okresního soudu v Nymburce	1848	1196
	— Vojtěch <i>Švoboda</i> , náměstek státního zástupce při c. k. okres. soudě v Chrudimi	1848	883
	— Julius Arn. <i>Šafařík</i> , studující v Tažovicích	1847	1725
	— Pavel Josef <i>Šafařík</i> , bibliotekář c. k. knihovny v Praze	1838	418
	— Josef <i>Safránek</i> , kaplan Bydžově	1838	326
1235	— Michal <i>Safránek</i> , farář ve Vilémově	1849	1337
	— Vinc. <i>Safránek</i> , měšťan a krupař v Nymburce	1847	841
	— Karel <i>Šalinger</i> , kancelářský v Červené Řečici	1848	942
	— Václav <i>Šandera</i> , studující v Strakoniciích	1851	1995
	— Jan <i>Šantl</i> , assessor při c. k. okresním soudě v Krumlově	1846	621
1240	— Jan <i>Šantráček</i> , kazatel v Libenicích	1847	792
	— Jan <i>Šary</i> , sládek v Praze	1848	847
	— Václav <i>Šavel</i> , farář v Kolovči	1849	1287
	— Jan <i>Šavrdá</i> , kněz církevní ve Vidni	1847	1833
	— František <i>Šebek</i> , stavitel ve Vidni	1845	1360
1245	— Josef <i>Šebek</i> , mlynář v Studňovsi	1851	2172
	— Jan <i>Šebele</i> , kaplan v Kamenném Újezdě	1850	1645
	— Josef <i>Šebor</i> , učitel hudby ve Varšavě	1846	603
	— Alois Vojtěch <i>Šembera</i> , c. k. professor řeči a literatury české ve Vidni	1837	441
	— Josef <i>Šiffer</i> , důchodní v Obříství	1850	1505
1250	— Josef <i>Šícha</i> , dr. lékařství v Nových Dvóřích	1847	792
	— Tomáš <i>Šimbera</i> , farář v Komárně na Moravě	1851	1936
	— Václav <i>Šimerka</i> , kaplan v Žlunicích	1849	1501
	— Damian <i>Šimůnek</i> , kaplan v Sobolce	1838	111
	— Antonín <i>Šindler</i> z Wallenšternu, setník v c. k. pěším pluku Relsingrova v Miláně	1847	1233
1255	— František <i>Šir</i> , právník z Jičína	1844	530
	— Vladislav <i>Šir</i> , posluchač práv v Praze	1848	2413
	— Jan Boh. <i>Šírer</i> , doktor práv ve Vidni	1833	227
	Paní Anna Jaroslava <i>Širová</i> v Jičíně	1848	1363
	Pan Alois <i>Škampa</i> , fund. kaplan v Týně v Praze	1838	326
1260	— Jan <i>Škoda</i> , katecheta na c. k. české hlavní škole v Budči v Praze	1838	235
	— Frant. <i>Škorpík</i> , farář v Bohdálčicích na Moravě	1851	1935
	— Ant. V. <i>Šlechtla</i> , dr. lékařství na Hrubé Skále	1846	610
	— Lib. Alois <i>Šlesinger</i> , měšťan v Oustí nad Orlicí	1848	1206
	— Jan <i>Šmarda</i> , usedlý měšťan ve Vidni	1843	865
1265	— Vojtěch <i>Šmat</i> , býv. aktuar v Mlázově	1845	667

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Josef Šmid, právní vykonavatel u c. k. okresního soudu v Nov. Městě nad Metují	1849	1144
	— Karel Šmidek, učitel náboženství na gymnasiu Jihlávském	1849	1312
	— František Šmidinger, farář ve Volenicích .	1850	1731
	— Jos. Šmidinger, kněz církevní v Hostimicích	1835	183
1270	— Eduard Smidt, adjunkt u c. k. okresního soudu v Kutné Hoře	1849	1564
	— Jan Ferd. Šmidt, c. k. appellační rada na odpočínutí v Praze	1847	512
	— Adam Šmrha, c. k. berní kontrolor v Písku	1851	2361
	— Petr Šneider, kněz řádu maltežského v Strakoniciích	1836	302
	— Josef Šnepp, kooperátor ve Voseku . . .	1849	1317
1275	— Josef Šnirch, c. k. vrchní ingineur u železné dráhy v Praze	1848	1065
	— Ferdinand Šobr, kaplan v Jaroměři . . .	1851	2010
	— Hynek Šoffer, zkoušený lékárnický ve Vidni	1850	1841
	— Vincenc Šoffer, učitel v Dobříši	1849	1311
	— Oktavian Šofka, kněz řádu pobožných škol a professor v Mostě	1850	1894
1280	— František Šofr, kaplan v Dašicích	1850	1707
	— Jan Šolín, evang. ref. pastýř duchovní ve Vysoké u Mělníka	1850	1810
	— Josef Šolle, učitel u sv. Mikuláše v Praze	1850	1896
	— Jan Šolz, lokalista ve Vyskči	1832	54
	— Jan Šolz, zámecký kaplan na Sychrově .	1837	221
1285	— Jan Šourek, kaplan v Chorušicích	1849	1023
	— Josef Šourek, děkan v Turnově	1842	335
	— František Viktorin Špačkovský, kněz řádu pobožných škol a professor v Haidě . . .	1851	2393
	— Dominik Špachla, farář v Kolči	1849	1227
	— František Špalek, kaplan v Městečku . .	1851	2159
1290	— František Špatný, tajemník při c. k. podkrajském úřadě na Smíchově	1842	458
	— Ferd. Špička, posluchač bohosloví v Brně	1850	2086
	— Ignác Špinár, učitel hlavní školy v Polné	1850	1466
	— Jan Špirk, posluchač bohosloví z Třebíče na Moravě	1851	1734
	— Antoin Špirmann, farář v Janovicích . .	1846	522
1295	— Ant. Špolc, dr. práv a c. k. notář v Praze	1846	565
	— Jan Špott, doktor lékařství v Praze . .	1833	45
	Pan Karel Špott, doktor lékařství v Praze . .	1837	158
	— František Šrámek, kaplan v Přibislavi . .	1849	1043

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Prokop. Jos. Šrámek, stud. v Strakoněch	1851	2290
1300	— Antonín Šroll, přisední u c. k. krajinského soudu ve Vysokém Mýtě	1851	1336
	— Mauric. Šrutka, provincial u kapucínů v Praze	1849	539
	— František Štangler, lokalista v Chřici . .	1835	90
	— Josef Štangler, kaplan v Čimelicích . .	1845	498
	— Josef Štasný, farář v Močenku v Uhřích .	1846	1581
1305	— Jan Štasný, suppl. učitel na c. k. české reální škole v Praze	1851	1914
	— Václav Fr. Štekl, studující z Pelhřimova .	1849	1499
	— Václav Štembera, studující v Rakovnici .	1849	1089
	— Aug. Štěpánek, farář v Mladočově . . .	1835	99
	— Antonín Štěpnička, farář ve Vepřku . .	1850	1164
1310	— Josef Štětka, dr. lék. na Horách Kutných	1839	401
	— Ferd. Štiasný, koncipista u c. k. komorního úřadu v Tarnově v Haliči	1849	1489
	— Josef Štifter, kaplan ve Velíši	1849	1492
	— Jan Štolc, kupecký v Německém Brodě .	1849	1368
	— Bohuslav Štorch, lékárník v Rokycanech .	1838	285
1315	— Antonín Štrobach, doktor práv a c. k. vrchní zemský rada v Praze	1835	155
	— Jos. Boh. Štulc, dr. lék. v Humpolci . .	1840	204
	— Václav Štulc, c. k. professor náboženství na staroměstském gymnasiu v Praze . .	1833	23
	— Frant. Štursa, farář v Sebeněštině v Rakousích	1837	273
	— Ant. Šubert, kaplan v Lulči na Moravě .	1850	1764
1320	— Václav Šubert, absol. filosof v Praze . .	1848	1305
	— Vác. Šula, kooperátor v Šitbořicích na Moravě	1850	1990
	— Alfons Šulák, kněz řádu sv. Františka v Slaném	1851	1942
	— Matěj Šulák, farář v Hostouni	1850	1452
	— Josef Šulc, farář v Stěti	1837	133
1325	— Daniel Šulek, kazatel církve evang. Královsko-Lehocké v Uhřích	1842	465
	— Jan Šuran, pomocní učitel v Praze . . .	1847	825
	— Václav Šuster, studující v Praze	1850	1575
	— Frant. Švarc, doktor lék. i hojictví a nadlékař v c. k. 2. pluku hulánském	1851	1906
	— Lambert Švarc, oud řádu pobožných škol a professor v Kroměříži	1850	2557
1330	— Jan Adolf. kníže Švarcenberg, vévoda Krumlovský	1843	733
	— Karel kníže Švarcenberg, polní podmarsálek a vojenský velitel ve Vorarlberku . .	1843	704
	— Jan Šveda, posl. bohosloví v Budějovicích	1849	1248

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan František Švehla, kaplan v Domažlicích	1849	1228
	— Josef Švehla, hospodářský adjunkt a aktuar na Peruci	1850	1856
1335	— Fr. Švestka, dr. práv a zem. advokát v Praze	1838	319
	— Josef Švestka, učitel v Karlíně	1849	1290
	— Frant. Šruger, farář v Kádově	1850	1592
	Jeho Excell. Jan svob. pán Talacko z Jesletic, býv. president c. k. vlády zemské dolnorakouské ve Vídni	1832	135
	— Josef Talský, městský kontribuční v Čáslavi	1847	918
1340	— Bedřich hrabě Sylva-Taroucca, pán na Čechách, na Moravě	1846	1850
	Paní Leopold, hraběnka Sylva-Taroucca, v Praze	1843	482
	Pan Jan Tebich, vrchní ingénieur u c. k. státní železné dráhy v Praze	1849	1068
	— Jan Bapt. Tegazzini, dr. práv a přísední u c. k. krajského soudu ve Vídni	1846	696
	— Leop. Teindl, dr. práv a advokát v Jičíně na Moravě	1845	1503
1345	— Frant. Teleš, kaplan na Skalsku	1851	2218
	— Guido Teplý, c. k. okresní komisar v Táboře	1851	1928
	— Jos. Těšik, duch. správce v Nusislavi na Moravě	1850	1934
	Jeho biskupská Milost p. Thierloall, Lordbishop of St. Davids v Carmarthonu v Angličanech	1847	2128
	Pan František Antonín hrabě z Thunu a Hohenšteina, pán na Děčíně a Peruci	1831	5
1350	— Frant. hr. z Thunu a Hohenšt., mladší, ve Vídni	1838	483
	Jeho Excell. p. Jos. Matiaš hr. z Thunu a Hohenšteina, vjev. komoří království Česk. v Praze	1842	581
	Pan Leo hrabě z Thunu a Hohenšteina, ministr záležitostí duchovních a vyučování ve Vídni	1831	6
	— Josef Tichý, bývalý praktikant u Kouřimského krajského úřadu v Praze	1847	1599
	— Josef Tichý, kaplan v Starém Kolíně	1847	785
1355	— Josef Tichý, lokalista ve Václavících	1850	1455
	— Josef Tichý, mlynář Lúcký v Mníšku	1850	1678
	— Václav Tichý, studující z Vysokého Mýta	1847	1119
	— Antonín Till, obchodník v Praze	1845	726
	— František Till, kaplan v Plzenci	1851	1799
1360	— František Tippmann, biskup Satalský a sufragan arcibiskupství Pražského	1833	93
	— Martin Tlustý, studující z Chcebuze	1849	1025
	— Jan Tobidšek, kaplan v Jičíně	1851	2144
	— Václav Tobolář, kaplan v Sebranicích	1850	1355

		od roku	číslo listu zákl.
1365	Pan Liborius <i>Tollmann</i> , učitel v Nové Huti .	1847	659
	— Franti. <i>Tomášek</i> , absolvovaný filosof v Brně .	1845	1254
	— Fr. <i>Tomek</i> , c. k. asistent při žel. dráze ve Lvově .	1847	1722
	— Václav <i>Tomek</i> , lokalista v Mlíkosrbsch .	1849	936
	— Vác. Vlad. <i>Tomek</i> , c. k. professor historie mocností Rakouského na universitě Pražské .	1848	700
1370	— Karel <i>Tomíček</i> , doktor práv, c. k. auskultant a řídící komisar při c. k. okresní komisi pro vyvazeni pozemností v Čechách	1835	164
	— Karel <i>Tomíček</i> , studující v Kolině	1845	542
	— Placid <i>Topinka</i> , probošt na Svaté Hoře u Holomouce	1851	2842
	— Václav <i>Treitz</i> , doktor lékařství v Praze .	1849	1546
	— Matěj P. <i>Tříška</i> , duchovní řádu sv. Augu- ste Lnářích	1850	1426
1375	— Jan <i>Trnka</i> , c. k. podkrajský v Březnici .	1849	1730
	— Alois Pravoslav <i>Trojan</i> , kandidát doktorátu právníckého a městský výbor v Praze . .	1847	764
	— Alois Frant. <i>Trojan</i> , farář a biskupský no- tář v Petrovicích	1847	1149
	— František Břet. <i>Trojan</i> , pěstoun ve Vídni .	1835	34
	— Adolf <i>Truska</i> , kontribuční v Bilině	1850	1160
1380	— Ignác <i>Tuma</i> , děkan ve Vysokém Mýtě . .	1838	255
	— Alois <i>Tumlíř</i> , berník při c. k. berničném úřadě v Plaňanech	1849	1230
	— Josef <i>Tupec</i> , kaplan v Dobrouči	1849	988
	— Eugen <i>Tupý</i> , farář a probošt ve Zvětinci u Krakova	1849	1244
	— V. <i>Tureček</i> , farář v Praskolesích	1839	393
1385	— Frant. <i>Turinský</i> , c. k. okresní soudce na Křivokláde	1842	626
	— Vojtěch <i>Tuscani</i> , pán na Panenském Týnci .	1847	2196
	— František <i>Tvrď</i> , účetní u české spoři- telny v Praze	1845	578
	— Emanuel <i>Tylš</i> , právník v Praze	1851	2024
	— Antonín <i>Učík</i> , kaplan v Sobotce	1844	604
1390	— Josef <i>Uherek</i> , státní zástupce u c. k. kra- jinského soudu v Znojme	1838	315
	— Rudolf <i>Uherek</i> , c. k. ingénieur v Brně .	1837	316
	— František <i>Uhl</i> , kaplan v Blatné	1850	1514
	— Ludvík <i>Ullmann</i> , administrator v Strašci .	1849	1210
	— František <i>Ulrich</i> , praktikant u vrchnost- ského úřadu v Dobrušicích	1848	711

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan František <i>Ulrich</i> , městský kaplan v Prostějově na Moravě	1851	2214
1395	— Josef <i>Umlauf</i> , o. k. pensionovaný setník 1ho pluku dělostřeleckého, v Železném Brodě	1849	1153
	— Ferdinand <i>Urban</i> , technik v Praze	1847	889
	— Jan <i>Urbánek</i> , měšťan z Českého Brodu	1851	2294
	— Alexis <i>Sergievič</i> hrabě <i>Uvarov</i> , v Petrově	1843	744
	— <i>Sergii Semenovič</i> hrabě <i>Uvarov</i> , ministr. národní osvěty v Petrově	1843	743
1400	— František <i>Veit</i> , kaplan v Dobříši	1849	1316
	— Jan <i>Veit</i> , kaplan v Pocer.	1851	2215
	— Ant. <i>Veith</i> , pán na Libichově a Chcebuži	1833	226
	Slečna Boženka <i>Veithova</i> , v Kolině	1844	549
	Pan Jaromír Podivín <i>Veith</i> , voják a pluku husarského v Čechách	1842	526
1405	— Ladislav Ant. <i>Veith</i> , studující v Praze	1849	2349
	— Frant. Alois <i>Vacek</i> , děkan v Kopidlně	1883	139
	— Frant. Jaroslav <i>Vacek</i> , farář v Elovicích	1836	123
	— Václav Vilém <i>Václaviček</i> , probošt kapitoly u sv. Víta na hradě Pražském	1835	74
	— Josef <i>Václavík</i> , studující v Praze	1849	1888
1410	— Josef <i>Vačata</i> , stavební dozorní v Pelhřimově	1849	1256
	— Bedřich <i>Wagner</i> , adjunkt u. c. k. okresního soudu ve Volyni u Strakonice	1845	504
	— Jan <i>Wagner</i> , městský kancelářský v Železném Brodě	1850	1347
	— Martin <i>Wagner</i> , pán na Žirci	1842	614
	— Jan <i>Valenta</i> , ekonom u c. k. okresní komise pro vyvazování pozemností v Čechách	1849	867
1415	— Jan Kř. <i>Valenta</i> , farář v Reisenberku	1833	189
	— Josef <i>Valenta</i> , měšťan v Mělníce	1847	756
	— František <i>Valouch</i> , kaplan v Hostině na Moravě	1851	2006
	— František <i>Valoušek</i> , posluchač lékařství v Praze	1851	1931
	— Josef Stanislav <i>Walter</i> , kaplan v Lítvňovicích blíž Litomyšle	1849	1608
1420	— Jan <i>Vambora</i> , kaplan v Chotušicích	1848	939
	— Jan <i>Vaněček</i> , studující ve Vimperce	1850	2423
	— Josef <i>Vaněk</i> , hospodářský radce v Praze	1842	377
	— Václav Vilém <i>Vaněk</i> z Lípy, posluchač bohosloví v Hradci Králové	1849	1508
	— Josef <i>Wang</i> , právník v Praze	1850	927

		od roku	číslo listu zákl.
1425	Pan Václav Vanška, doktor práv a zemský ad- vokát, starosta obce Pražské	1831	265
	— František Vátek, kooperátor ve Velkých Pentčicích	1851	1983
	— František Vašura, direktor c. k. akademi- ckého gymnasia v Holomouci	1848	1167
	— Vojtěch Vádra, studující z Hrást v Kou- řimsku	1849	2624
	— František Josef Vavrovský, fabrikant a mě- šťan v Strakoniciích	1851	2287
1430	— Karel Weber, studující v Jičíně	1851	2031
	— František Věšín, kaplan v Kněžovně	1842	440
	— František Vlastimil Wehrich, kupec v Turnově	1849	1559
	— Vincenz Wehrich, obohedník v Turnově	1837	242
	— Vojt. Weidenhofer, kupec v Něm. Brdě	1851	1788
1435	— Jan Weigert, právník v Praze	1850	1518
	— Josef Vejdělek, obecní úředvedonci a mě- šťan v Nechanicích	1851	2080
	— Václav Vejvoda, úředník při c. k. stavi- telství v Lvově	1848	1076
	— Jan Velcl, usedlý měšťan a dozorce vinic na Mělnice	1850	2350
	— Antonín Wellner, doktor práv a zemský advokát v Praze	1847	714
1440	— Antonín Vepřek, kaplan v Holohlavech	1849	1491
	— Peter Veretkin, ruský spisovatel z Petro- hradu	1849	2651
	— Václav Verunač, kaplan v Libuni	1837	225
	— Hynek Veselý, hornický akademik v Pří- brami	1850	1535
1445	— Jan Č. Veselý, kněz církevní v Dolní Krupě	1850	1881
	— Josef Veselý, c. k. úředník v Přímotí	1850	1395
	— Václav Rudolf Veselý, aktuar při hospo- dářském úřadě v Panenské Tejnici	1850	1451
	— Václav Veverka, kaplan v Outiňovsi	1837	168
	— Jakub Veyvoda, farář v Nové Veselé	1851	1789
	— Jan Vidimský, c. k. okresní souoce ve Vlašimi	1838	270
1450	— Filip Wieser, hospod. správce v Plzni	1836	351
	— Antonín Wieser, kaplan v Praze	1840	420
	— Antonín Viktorin, kaplan v Strašedě	1846	627
	— Frant. Viktorin, kněz církevní v Rakovníce	1849	1328
	— Antonín Wilhelm, usedlý měšťan Pražský a majitel statku v Dablicích	1850	1556

		od roku	číslo listu zákl.
1455	Pan František <i>Vilímek</i> , farář v Seči	1849	1437
	— František <i>Vilímek</i> , kaplan v Spálené Poříčí	1838	327
	— Karel Maria bar. <i>Villani</i> , pan na Střížkově a starosta obce Střížkovské	1847	970
	— Jan <i>Vinař</i> , exposita ve Vratislavi	1849	1252
	— Karel <i>Vinařický</i> , děkan v Týně nad Vltavou	1834	25
1460	— Jos. <i>Vinohorský</i> , gym. prof. v Hradci Králové	1850	1874
	— Karel <i>Winter</i> , duchovní správce v Mlázově u Klatov	1848	1150
	— Michal <i>Winter</i> , kaplan v Tverozíně na Moravě	1851	2307
	— Ferd. <i>Viták</i> , doktor práv v Praze	1851	1060
	— Václav <i>Viták</i> , kaplan v Mladé Boleslavi	1850	2042
1465	— Ant. Norbert <i>Vlasák</i> , lokalista na Hrádku	1846	691
	— Josef <i>Vlasák</i> , kaplan v Rožmitále	1841	430
	— Josef <i>Vlasák</i> , školní učitel na Mělníce	1839	398
	— František <i>Vlček</i> , duchovní v Hrušicích	1851	2101
	— Jan <i>Vlček</i> , kaplan v Bohdaneči	1849	1288
1470	— Jan Erasm. <i>Vocel</i> , o. k. professor archeologie na universitě Pražské	1839	388
	— František <i>Vočadlo</i> , kněbkupce v Praze	1851	2373
	— František <i>Vodtčka</i> , kaplan u sv. Maurice v Holomouci	1840	1257
	— Max. <i>Vodrážka</i> , posluchač bohosloví v Praze	1849	1285
	— František <i>Vodsedálek</i> , studující z Vysokého	1849	1637
1475	— Václ. <i>Vodsedálek</i> , soukromník z Tiefenbachu	1850	1691
	— Bruno <i>Wohlmann</i> , kandidát doktorátu práv- nického ve Vídni	1847	681
	— Josef <i>Wohlmann</i> , o. k. horní kancelista ve Votvovicích	1848	2337
	— Josef <i>Vohnout</i> , školní pomocník z Hradiště	1851	2237
	— Václav <i>Vojáček</i> , učitel v Levoči v Uhřích	1839	394
1480	— Vojtěch Karel <i>Vojta</i> ze Stěhovic, církevní kněz diecese Budějovské	1851	1878
	— Jan <i>Vojtěšek</i> , právník v Praze	1851	2303
	— Jan <i>Wolf</i> , kaplan v Nepomuku	1851	2114
	— Jindřich <i>Wolf</i> , studující v Praze	1851	2620
	— František <i>Vomáčka</i> , kaplan v Bojanově	1850	1612
1486	— Václ. <i>Vondra</i> , hospod. správce v Miškovicích	1841	437
	— Ferdinand <i>Vondrášek</i> , hospodářský adjunkt v Chotovinách	1851	2217
	— Frant. <i>Vondřík</i> , zámecký kaplan na Zbirově	1838	392
	— Jos. <i>Vondroušek</i> , kaplan v Klenči u Domažlic	1850	1374
	— August <i>Vondrovic</i> , kooperátor v Merklíně	1850	1372
1490	— Jan <i>Voneš</i> , adj. u c. k. ok. soudu v Strakoniciích	1844	992

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Václav Voneš, předsední u o. k. okresního sondu sborového v Přibrami	1851	1911
	— Josef Vorel, farář v Zdicích	1840	397
	— Jan Vorreith, vrchní myslivec v Chousavě	1850	1808
	— Jan Theod. Vorš, farář v Čechelicích	1849	1387
1495	— Roman Voříšek, kaplan v Žinkově	1850	1315
	— Vavřinec František Voříšek, oud řádu milo- srdných bratrů v Pešti	1831	14
	— Karel Vostrý, dr. lékařství i hojivství v Žateci	1851	3205
	— Erant. Vosyka, učitel kreslení v Nov. Bydžově	1851	2179
	— Jan Vošypka, učitel na Hrádku blíž Vlašimi	1849	1454
1500	— Karel Vraný, studující v Praze	1849	1567
	— Albert Henry Vratislav, professor na uni- versitě Cambridge-ské v Anglicku	1849	2655
	— Alex. Vrba, obchodník v České Třebové	1848	1077
	— Šimon Bern. Vrba, farář v Mirovicích	1833	22
	— František Vrba, farář v Stobočicích u Klatov	1841	197
1505	— Antonín Vrtátka, péstovan ve Vídni	1843	511
	— Václav Vrzák, doktor práv v Praze	1833	402
	— František Vsetečka, lékárník v Nymburce	1847	790
	— Augustin Bořivoj Würfel, konceptní prakti- kant u magistrátu ve Lvově	1850	1871
1510	— Felix Würfel, aktuar při magistr. Lvovském	1848	1073
	— Vojt. Wurm, býv. magistrátní rada v Chrudimi	1846	642
	— Vilém hrabě Wurmbbrand, pán na Liblíně	1836	415
	— Jan Vusín, kustos o. k. universitní biblio- téky ve Vídni	1833	27
	— Frant. Vyhnal, úředník stavitelský v Dule u Solnoku v Uhřích	1850	2450
1515	— Jos. Vykydal, koop. v Kunovicích na Moravě	1851	2149
	— Martin Vykydal, právník v Holomouci	1851	2302
	— Jonáš Záborský, kaplan Košícký v Uhřích	1849	2826
	— Jan Zabský, o. k. polní kaplan v Haliči	1838	307
	— Frant. Zahálka, o. k. horní úředník v Táboře	1851	2189
	— Pavel Zahálka, kaplan v Planě	1851	1457
1520	Paní Johana Zahoranská z Vorlíka v Praze	1849	1193
	Pan Ludvík Zahradka, mlynář v Rousovicích	1850	1571
	— Václav Zahradník, lokalista v Sedražicích	1831	284
	— Antonín Zajčček, důchodní v Dymokurech	1851	2344
	— Jan Zamiš, měšťan v Chrudimi	1851	1651
1525	— Karel Vlad. Zap, o. k. professor země- a dějepisu na české reálné škole v Praze	1841	412
	— Frant. Záruba, dr. lékařství v Hradci Štýrském	1851	1966
	— Václav Záruba, kaplan v Plzni	1837	171

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Jos. <i>Zátka</i> , katecheta v Jindřichově Hradci	1836	174
	— Martin <i>Zátka</i> , kaplan v Střemilově . . .	1837	239
1530	— Jan <i>Zavadil</i> , c. k. suppl. professor gymnasiální v Chebu	1850	1017
	— Jan <i>Záveský</i> , farář v Cudlavi	1838	304
	— Martin <i>Zbonek</i> , prof. gym. v Klatovech	1847	571
	— Emanuel <i>Zdobinský</i> , kaplan ve Vysokém	1850	1768
	— Jan <i>Zedrich</i> , kupec v Nymburce	1832	244
1535	— Řehoř <i>Zeithammer</i> , doktor filosofie a c. k. školní rada v Praze	1839	84
	— Václ. <i>Zelený</i> , kaplan v Golčově Jeníkově	1850	1496
	— Jan <i>Zelinka</i> , pharmaceut v Praze . . .	1849	1397
	— František <i>Zeman</i> , ingrossista pti c. k. Halíčské státní účtárně ve Lvově . . .	1848	1074
	— Václav Dobromil <i>Zeman</i> , berník u c. k. berničného úřadu v Kolíně	1847	774
1540	— Vincenc <i>Zikmund</i> , kaplan v Kozově . .	1846	1273
	— František <i>Zima</i> , kaplan v Boskově blíž Hradiště	1850	1898
	— Karel <i>Zima</i> , exposita v Klepích	1849	1270
	— Jan <i>Zimmer</i> , lokalista v Bystřici . . .	1851	1745
	— Filip <i>Zimmermann</i> , kaplan v Libeznicích	1851	1704
1545	— Jan <i>Zintl</i> , obchodník v Plzni	1850	1913
	— Antonín <i>Zloch</i> , doktor práv a zemský advokát v Praze	1843	487
	— Josef <i>Zlonický</i> , kaplan v Smolnici . . .	1848	1019
	— Matěj <i>Zoch</i> , sládek ve Šwarebachu . .	1848	957
	— Josef <i>Zollmann</i> , poštovní výpravce v Jaroměři	1851	2250
1550	— Antonín <i>Zuman</i> , městský kancelářský v Žamberce	1851	2327
	— Leopold <i>Záman</i> , kaplan v Hradišti . . .	1849	1481
	— Antonín <i>Zobřina</i> , doktor lékařství a majitel lékárny v Jitíně	1849	1396
	— Jan <i>Zoolánek</i> , pastýř duchovní v Habřích	1846	674
	— Antonín <i>Zych</i> , děkan a vikář v Nymburce	1837	94
1555	— Jan <i>Zykl</i> , exposita v Bechlíně	1839	395
	— Václ. <i>Zykmund</i> , c. k. gym. prof. v Písku	1846	587
	— Josef <i>Žák</i> , kaplan v Louňovicích . . .	1847	1082
	— Václav <i>Žďarský</i> , kooperátor v Nové Vsi u Bředslavi na Moravě	1846	1780
	— Vojtěch <i>Žejhla</i> , právník ve Vídni . . .	1846	1332
1560	Slečna Anna <i>Železná</i> , dcera správce městského v Časlavi	1849	1540

		od roku	číslo listu zákl.
	Pan Vojt. Žilka, studující z Větrného Jeníkova	1849	1281
	— Václav Žitek, farář v Citolibech	1834	70
	— Antonín Žipotský, kaplan v Bystvici	1851	2087
	— Karel Žižsa, archivář v Zlonicích	1849	952
1565	— Antonín Županský, obchodník v Turnově	1843	859
	Spolek na panství Chocenském	1831	I.
	Spolek na panství Heřmanoměstském	1831	II.
	Spolek na panství Kamenickém	1832	III.
	Spolek v Německém Brodě	1837	X.
1570	Spolek v Nové Páce	1846	XLVIII.
	Společnost čtenářská v Domažlicích	1849	LXII.
	Vikariat Budyšínský	1834	IV.
	Vikariat Turnovský	1844	XXII.
	Měšťanstvo v Hradci Králové	1840	V.
1575	Gymnasium v Hradci Králové	1836	VI.
	Gymnasium Klatovské	1849	LXXXIII.
	Seminární institut v Hradci Králové	1838	XII.
	Rodina Jana Pospíšila v Hradci Králové	1838	VII.
	Knihozna zámku hraběte Aichelburka na Bě- lohradě v Jičíně	1850	LXXII.
1580	— Holická	1850	XXI.
	— arcibiskupsk. semináře v Holomouci	1850	XLII.
	— města Chrudim	1851	XLIX.
	— Kutnohorská	1850	XXVII.
	— města Mělníka	1851	XLVII.
1585	— městská v Třeběchovicích	1851	LI.
	— školní v Turnově	1850	XLV.
	— školy Židlochovské na Moravě	1851	LXXXVI.
	— gymnasiální v Německém Brodě	1847	XXIX.
	— hornictva na Březové Hoře	1849	XXVIII.
1590	— studujících v Budějovicích	1847	XXVI.
	— Kačinského zámku	1847	XXIII.
	— učitelská v Praze	1847	XXV.
	— Staroměstského gymnasium v Praze	1847	XVII.
	— v České Skalici nad Upou	1847	XXXIV.
1595	— školní v Skutči	1847	XXIV.
	— česká J. Š. v Strakonici	1836	XIII.
	— školy Telecké	1845	XXX.
	— vikariatu Libereckého	1846	XLIII.
	— semináře Litoměřického	1846	XXXVII.
1600	— kláštera Tepelského	1846	XVIII.
	Obec Katusická (darem p. Jana Kreuskeho)	1849	XXXIX.
	Obec Příbramská	1851	LXXXVIII.
	Obec města Rokycan	1851	XCVI.

		od roku	číslo listu záhl.
1605	Osada evang. na Kovanci u Mladé Boleslavi	1849	XXXVIII.
	Rodina p. Jana <i>Droppa</i> , slova Božího kazatele, ve Strbě v Lipovsku v Uhřích	1850	XXXIII.
	Rodina Michala <i>Kottlera</i> v Turnově	1836	XIV.
	Rodina Michala <i>Soltisa</i> ve Važci v Liptovské stolici v Uhřích	1845	XIX.
	Knihovna školy Tyništské	1837	XV.
	Česká bibliotheka arcibiskupského Pražského seminarium	1838	XL
1610	Knihovna české školy bohoslovni při biskupském alumnátu v Budějovicích	1838	IX.
	Knihovna žáků Píseckého gymnasium	1848	LXXV.
	Rodina p. J. <i>Korsella</i> , měštana Turnovského	1848	XXXII.
	Škola městská v Josefově	1849	LVII.
1615	Škola města Mýta Vysokého	1846	XXI.
	Škola hlavní v Novém Bydžově (darem pana Josefa Kneisla, děkana Bydžovského)	1850	LV.
	Jednota čtenářská v Karlíně	1850	L.
	Zemský archiv markrabství Moravského v Brně	1850	LXXXVIII.
	Ústav řeči a literatury československé na lyceum Prešpurském	1846	XVII.
	Hlavní a podrealní škola Tábořská (na větnou památku dne 21. Listopadu 1850 zemřelého ředitele svého Ant. Svatoše)	1851	CV.
1620	Obyvatelstvo Březohorské	1850	LVIII.
	Městanská školní knihovna v Sezemicích	1850	LXIII.
<i>Poznámání.</i> Velevážení p. p. oudové Matice České se uctivě žádají, by změny jak v důstojenstvích, tak v obydlích svých, redakci časopisu Musejního pokaždé dobrotivě oznámili sobě neobtěžovali, aby obě budoucně správně udáno býti mohlo. —			

Zakladatelé zemřeli

do konce roku 1851.

-
5	Pan Antonín Beran,— privatník u Piramu, 661, † 1845, 11. Června. — Josef Brož, hospodářský radca u knížete Colloredo na Zelené Hoře, 121, † 1850. — Rudolf hrabě Černín z Chudenic, ve Vídni, 35, † 1845, 22. Dubna. — Vilém Čulda, právník v Praze, 1110, † 1851, 2. Dubna.
10	— Václav Divok, humanitní professor v Německém Brodě, 192, † 1841, 20. Července. — Jan Rodomil Doořák, kupec v Praze, 143, † 1845. — Friedrich Ebenberger, měšťan a lékárník v Praze, 77, † 1835, 26. Dubna. — Josef Engl, doktor a c. k. professor lékařství v Praze, 68, † 1845, 17. Ledna. — Mikuláš Fišer, farář v Pozdani, 833, † 1850, 8. Června.
15	— Josef Frenzel, exposita ve Všebořsku, 78, † 1838, 20. Prosince. — Josef Hauser, farář Perucký v Praze, 17, † 1846. — František Xav. Havlovec, kancelářský v Kolíně, 709, † 1850. — Jan Theobald Held, doktor lékařství v Praze, 161, † 1851, 30. Června. — Josef Holý, děkan v Hostouni, 306, † 1849, 26. Prosince.
20	— Václav Horáček, arcibiskupský notář a farář v Ondřejově, 107, † 1847. — Josef Chmela, gymnasiální professor, 127, † 1847, 28. Února. — Josef K. Chmelenský, doktor práv a místosudí dvorský království Českého, 56, † 1839, 2. Ledna. — Václav Janda, duchovní správce v Gunzenberku v Kolutánsku, 1369, † 1851. — František Jeřábek, konceptní praktikant u kamerálního řádu, 350, † 1841.
25	— Josef Jerman, kaplan v Rakovnici, 330, † 1845, 1. Května.

- Pan Vojtěch *Juhn*, inful. probošt v Jindřichově Hradci, 82, + 1843.
- Josef *Jungmann*, praefekt Staroměstského gymnasium v Praze, 8, + 1847, 14. Listopadu.
- Jan *Kafka*, děkan v Divišově, 745, + 1849.
- Dominik *Kinský*, kněz řádu pobožných škol a úřední translator v Brně, 88, + 1848, 16. Prosince.
- 25 — Rudolf kníže *Kinský*, první dozorce Matice České, 1, + 1836, 26. Ledna.
- Karel hrabě *Klam-Martínice*, generální adjutant JMC., 86, + 1840, 29. Ledna.
- Libor *Klein*, podnikatel státní železné dráhy v Brně, 931, + 1848, 9. Února.
- Antonín *Knobloch*, kněz rytířského řádu Maltežského v Praze, 144, + 1845, 4. Května.
- Karel *Körber*, Pražský měšťan a obchodník dřevní, 640, + 1847, 11. Října.
- 30 — Josef *Kolenatý*, kněz rytířského řádu sv. Jana Jeruzalémského a farář v Praze, 256, + 1849, 24. Července.
- Jan *Kořínek*, exposita v Loukově, 252, + 1848.
- Alois hrabě *Krakovský z Kolovrat*, kníže arcibiskup Pražský, 3, + 1833, 28. Března.
- Antonín *Kronberger*, knihkupec v Praze, 51, + 1834, 24. Března.
- Matěj *Koasnička*, majistratní rada v Milevsku, 162, + 1839, 9. Března.
- 35 — Josef *Latta*, posluchač bohosloví v Brně, 1223, + 1850.
- Antonín *Lauermann*, stavovský úředník v Praze, 636, + 1844, 23. Května.
- Alois Lexa rytíř z *Aehrenthalu*, pan na Hrubé Skále (Nejmenovaný od roku 1834), 263, + 1843.
- Samuel Bohumil *Linde*, o. ruský tajný redá, doktor filosofie a rytíř vícera řádů v Petrově v Rusku, 615, + 1847.
- Karel *Lippa*, doktor práv a zemský advokát v Praze, 362, + 1836, 27. Října.
- 40 — Jindřich kníže *Lubomírský*, kurátor ustavu Osseliňských ve Lvově, 267, + 18...
- Václav *Masopust*, důchodní v Doxanech, 228, + 1845, 19. Června.
- Narcia *Mešaida*, magistratní rada v Praze, 75, + 1836, 13. Prosince.
- František *Novák*, úřední direktor v Elbovicích, 372, + 1843.
- Jan Ladislav *Opiz*, doktor lékařství v Josefově, 1640, + 1850, 15. Ledna.

- 45 Pan František *Pelouch*, farář na Vysokém, 829, † 1850, 16. Prosince.
- Josef *Pistorius*, c. k. dvorský tajemník ve Vídni, 1205, † 1851.
- Karel *Pinkas* senior, doktor práv a zemský advokát v Praze, 1903, † 1848, 2. Října.
- František *de Paula Pištěk*, arcibiskup ve Lvově, 59, † 1846.
- Adolf hrabě *Pötting*, v Praze, 16, † 1845.
- 50 — Jan Svatopluk *Presl*, c. k. professor lékařství na universitě Pražské, 9, † 1849, 6. Dubna.
- Josef svobodný pán *Procházka*, c. k. gub. vicepresident, 673, 1844.
- Josef *Prádek*, farář v Želeticích na Moravě, 1300, † 1851, 24. Dubna.
- Bedřich *Pštros*, měšťan a sládek v Praze, 703, † 1848, 20. Ledna.
- Václav *Reich*, kooperátor v Merklíně, 1048, † 1849
- 55 — František *Richter*, farář v Heřmanově Městci, 217, † 1844, 28. Října.
- Adam Junosza *Rościszewski z Rościszewa*, pan na Žurovicích, ve Lvově, 7, † 1844, 11. Prosince.
- Vincenc Kristian *Rubeš*, děkan v Doupově, 169, † 1838, 28. Zář.
- Jiří *Růžička*, měšťan Pražský, 97, † 1844,
- Václav *Řanda*, c. k. komorní rada v Mladé Boleslavi, 531, † 1850.
- 60 — Antonín *Řehák*, vicerektor semináře Litoměřického, 259, † 1850.
- Josef *Řehák*, kancelářský v Benátkách, 184, † 1836.
- Jan *Řibřid*, kaplan v Českém Dubu, 296, † 1843, 24. Března.
- Tadyáš *Sattelain*, zámecký kaplan v Komorném Hrádku, 151, † 1845, 2. Října.
- Josef *Seydl*, děkan v Berouně, 52, † 1836, 5. Července.
- 65 — Josef *Schön*, gymnasiální přefekt v Písku, 26, † 1838, 2. Února.
- František *Sláma*, děkan v Bechyni, 191 a 20, † 1844, 5. Srpna.
- Václav *Sluněčko*, posluchač lékařství, 399, † 1839.
- Josef *Stránský*, kněz církevní v Domousnicích, 435, † 1839.
- Jan Vlastimil *Švoboda*, učitel farní školy u svatého Mikuláše v Praze, 305, † 1844.

- 70 Pan Ervin hrabě *Syloa-Taroucca*, pan na Čochčech na Moravě, 340, † 1846, 23. Září.
 — Jos. *Santín*, stud. z Vrátně, 1203, † 1849, 9. Července.
 — Šeb. *Sedivý*, kaplan na Vraném, 55, † 1848, 19. Srpna.
 Stebná Maximiliana Anna *Šnirchová*, dcera správce z Kolína. 768, † 1848, 18. Listopadu
 Pan Václav *Špinka*, knihtiskář v Praze, 373, † 1842, 7. Února.
- 75 — Alois Josef *Šrenk* na Nocinku, kníže arcibiskup Pražský, 509, † 1849, 5 Března.
 — Jan Nep. *Štěpánek*, ředitel divadla Českého, 11, † 1844, 12. Února.
 — Kašpar hrabě ze *Šternberka*, prezident Českého Muzeum, 2, † 1838, 20. Prosince.
 Paní Kristiana hraběnka ze *Štollberka*, rozená hraběnka ze Šternberka-Manderšaidu v Solnohradě, 433, † 1840, 21. Prosince.
 Pan Julius Vilém Urban rytíř ze *Švabenova*, v Brně, 149, † 1834, 20. Března.
- 80 — Josef *Šwarc*, měšťan v Praze, 30, † 1845, 20. Července.
 — Josef kníže *Šwarcenberk*, vévoda Krumlovský, 146, † 1833, 19. Prosince.
 — Matěj *Tokstein*, farář v Jiníně, 462, † 1849.
 — Karel Anselm kníže z *Turnu a Taxis*, pan na Dobravicí, v Praze, 580, 580, † 1844.
 — Václav *Veith*, pan na Klenově, Kolíně atd., 547, † 1849, 5 Října.
- 85 — Josef *Wagenknecht*, kaplan u svatého Jindřicha v Praze, 57, † 1838, 7. Května.
 — Josef *Wagner*, doktor lékařství a ředitel nemocnice v Karlových Vářích, 499, † 1850.
 — Jak. *Wachtel*, úřední správce v Němčicích, 396, † 1843.
 — Dimitri *Valujev*, majitel panství, v Moskvě, 818, † 1845.
 — Norbert *Vaněk*, úředník u c. k. universitní biblioteky v Praze, 115, † 1835, 29. Prosince.
- 90 — Jan *Veitlof*, hospodářský rada u knížete Paara ve Vídni, 387, † 1848.
 — František *Vetešník*, děkan v Sobotce, 53, † 1850, 19. Ledna.
 — Dom. *Vrabec*, farář v Hosticích u Volyně, 523, † 1846.
 — Ant. *Všetečka*, lékárnický v Praze, 836, † 1851, 11. Října.
 — Moric *Zdekauer*, velkokupec v Praze, 46, † 1845.
- 95 — Josef Liboslav *Ziegler*, doktor bohosloví a děkan v Chrudími, 29, † 1846, 23. Května.

Č. 1. Tisk plzenský první.

Aldyž Swy. mſſaj domieſta ſie wuatielu
 zpoſobiwſſe doſu ponognych. Aby bo
 zowinyz taidny bezpeżnie odpogynuli ſpachu
 wſſigeli bezſtrachu

Č. 3. Tisk plzenský třetí.

O: Swatem. Mitaiſſy
Swaty Mitaiſſy: Myſier
 miel ſwu: Manjellu
 fużto podle ſurho ſwate: iſta:
 wu miel dwax Syny

Č. 6. Tisk plzenský šestý.

Explicit liber iſte fit. la? gla
 t xpe Sub ano dmi Xilleſimo
 Quad rigeſeſimo Septuageſi
 mo nono feia ſexta ipō die ſetē
 Eliab; Wate deū p ſimpſſore

C. 7. Tisk plzenský sedmý.
 Tačeno w nowem Plmi oduſtu
 laſſe bačalaie 2to leta. od porodu
 panieſte. Tccc lxxxvij.

Č. 2. Tisk plzenský druhý

Pl zadnuow Erodeſa kmele židowſte
 ho kmez gedem menem Zacharias žyzi:
 dy Abiaſſowu amanzella ge: ze dger
 ronoweg agmeno gegi Alſbiela p by

Č. 8. Tisk plzenský tož sedmý.

Dolonal ſe žaltar; y tudiež mnohe
 gine pijelnicy prorokte Letha rpā
 Tilyzeho pijeniſteho oſneho Od
 Miſulaſſe bačalaie w nowem plmi

Č. 15. Tisk bez ušlání místa i let.

S ácte vite S ácte vncell áe S ácte abalter
 ta S ácte ligulmude S ácte georgi S ácte r pofore O
 cte S ácte ppopi S ácte egidi Omnes lecti cõfella
 wa S cta maria magdalena S anta katherina
 S margaretha S tawothea S barbam S lucia S
 cenlia S agurs S elias S elyabeth S ludmil
 la Omnes sácte dyies r uduie Omnes lecti orate
 p nobis &

Č. 16. Tisk vlnoberský.

Explicit liber Soliloquiorum Sancti
 Augustini Aurelij. Impressi in Win
 derperg per Johannem dictum Ala
 craw. Anno domini Millesimo qua
 dringentesimo octuagesimo quarto.

Č. 17. Tisk pražský druhý.

A tak skonawagi se knižy k ronyšy Tro
 yanské. Leta božieho Tispezeho Etyryste
 Ofindefateho Ofineho. Etyrmetozymy z
 den Wiespeze Drosyncze w pondieli na
 Sstiedry den wylawnem Wiestie Sta
 rem Drazstem. A to za času Kralowa
 nie Mayiasniegheho Knizeře a Dana pa
 na Wladislawa druhe. tehdy Krale Eze
 steho a Hartrabi Morawského z cetera.

Č. 5. Tisk plzeňský pátý

Anno dñi millesimo qdrigentissimo septuagesimo septo finita sunt ista statuta provincialia feria sexta post S. Marci In Neapoli de impressione noua Orate p impressione p cetera

Zygmunď Škerstý Král Šklawný Čestěho ya
 zyka nepřijel: mnoho zleho proti šorumie Čestě cy
 nil. z žádné řodné přičiny než z pauke zlobivosti
 Meb spogiw se s ošolními niemeczkými národy. teč
 yazyka Čestěho Šklawními nepřátely o to spořu w
 spylowali: aby Čestý yazyk z země wyplenili. Zy
 gmund pak negsa čestým králem wšak markabstwu
 Bramburšké od šoruny od cyzyl a staré dawný mie
 sto Pruské zádnu zastawil. šterěto štrze qšsaze
 Karla a prwný čestee krále: ruřš šopownů k šoru
 mie Čestě byly přypogeny. Přypom. tč; Zy
 gmund: Biskupstwú Morawšké proti wššú sprawedl
 nosti dal gednomu tč; wšklawnímu nepřijeli. a tak
 se pšsse šoruny Čestě krádezy. Edeřto přesčemy přij
 ležesa štál čestěmú Wacławomú Beatu ge. A to
 wšse čymil ku potupie štalowstwú také bratra neřa
 nuge.

Škonawagi se kniežky wělni wšitayne w
 šterychyto řazdy teoytšiti bude s pšlnosti
 naleyne: nayprwe o wědne a božke šwa
 costi oltarzi šterak ma přygínana byti
 od wěrných křesťanow. o rozdawanie
 dieřš. o zpiewani řesteni y také o lichwě
 A to leta Tšycieho tšyrzšeho křtřij. ten
 patč před druzbnu neděli.

č. 17. Tisk knihoborský.

Skonawa je bible. Sem gest iakon boži nowy y starý. literarii wrystyk,
 ny m. na horach y utnach slawnych. serce mne shartina z rishnowa: Zeta
 bošeho isygeho cyryfcho ofindafeho dewarcho. tu soboru po swatci
 martine. Za cžasta kralowanie narysnyessie kniežce a pama pama zbladi
 slawa krale cžefcho a shartkabi morawfcho et c. pama naffcho mlo /
 stweho. lita kralowanie gcho mlofi ofmarcheho.

č. 21. Tisk normberský.

Za wtitulase kladyan / křaty Zolslawfky / —————
 musy Jeronymow bđslaw / mifficantim wtiesta křombergf / f wyrysticnie
 bal sen / Zan pafet przy Swatym křatolem / křetba ob lita rojnie Syna božie
 bo / křydeho pafet křetba křomnagich.

č. 18. Tisk beaudský.

Dobrnaw se křatfickz S. Mecnar
 ta o Mogni duchowijem. Mpondie,
 křp. S. U uci w Mennafick w Mza
 křetf. Zeta křanie. II. D. vi°

č. 9. Tisk plzenský ozamy.

Ukřiseno w plzni natladem Ja
 na křtanmama a Jana křetfa
 mifficantim plzomfmi lita
 ot narozani křiffoz
 wa křp. oc
 křp.

č. 19. Tisk boleslavský.

Ustat se stonawia spis o stawu mǎ-
želstem y strany pŕudy manželstwij -
Gŕizen pak od bratŕij staršich y se-
psán byl Leta paně Tisycyho Peti
steho Dewate. Wydan pak k Im-
prymowán Leta paně Tisycy. Pě-
tisteho Těmeczcyne Impresoro-
wi w Boleslawi mladem. ač.

Prýd pas
ne griffi. Ogilof pana naffe
so. Beutryfa seffeni wa
mi. Amen
č. 4. Tisk pilsenský čtvrtý.

č. 20. Tisk litomyšlský.

Stonawagij se tmežky. giž napřed
ržečene Ktereež mistr Jan hus wy-
psaw. z písem swatych. W starě mie-
stie prázstem Položil a neb napsal w
Betlemie nastienach.

Impssum per Paulū in niōte Olue
st. Anno domini Mllesimo ccccc p.

č. 14. Tisk pražský pátý.

Swotowce
a turawina Lauce
hije Mndrguo
Prage in Lacu
Nicola anno 14

č. 13. Tisk pražský čtvrtý.

Profof přignim Holy teyz welky mno-
hmi witezstwum a porážkami zwlaadyčeny. Jan
ročenana Pražsky Appostol Wikulawo Galefus
Taborskyč tmez a Petr Angliše samee Lorne w ba-
danje douffage.

REJSTŘÍK.

Abecední klíč k Fr. L. Čelakovského, „Mudrosloví slovanského
národu v příslovích.“

Afrika 452.
Agatha sv. 443.
Achas 485.
Alánec 478.
Albrecht král 489.
Alexej sv. 445.
Anna sv. 452.
April 447.
Asie 452.
Avar 478.

Baba 309, 486.
Babí léto 454.
Babí tanec 439.
Babín 483.
Babínská výprava 483.
Bačka 469.
Bájeslovná slov. přísloví 458.
Bagdad 487.
Banát 469.
Barbora 456.
Bartoloměj 453.
Bázeň, bázlivost 119.
Bechyně 478.
Bekovič 490.
Belžané 483.
Bernoušský Jetřich 491.
Beskydy 488.
Bezpečnost 629.
Biblí 497.
Biblická přísloví 17.
Bída 169, 614.
Bílí 575.
Blaník 488.
Blázen 208, 560.
za blázna mítí 560.
Bláznovatí 201.
Boby 452.
Bojácnost 95, 119, 575.
Boháč 164.

Bohatství 164, 614.
Bohatý, chudý, nuzný 140.
Boleslav 478.
Bolest 149, 180, 575.
Bona, královna 589.
Boris 449, 452.
Boubín 440.
Bouřka první 446.
Bratr, bratrstvo 397.
Brykule 575.
Březen 442, 444, 448.
Břekti 481.
Břicho 137.
Břichopas 589.
Břiza 424.
Budoucnost 419.
Budín 486.
Bůh 3.
Bukovsko 481.
Buřtané 483.
Byčina 489.
Bydlo dobré, zlé 152, 614.
Bystřice báňská 481.
Byt 227.

Cár 318.
Cáhrad 487.
Celost 629.
Cena 329.
Cesta, cestování 278, 287.
Cibule 499.
Cikán, cikánka 461, 470, 473.
Cisat 318.
Citoslovce 600.
Cizí a zakázané se líbí 121.
Cizí statek 147.
Cizího si nevímají 247.
Cizoložstvo 589.
Ctnost 3, 23.
Čaj 497.

Carodějnice 496.
 Cas 260. 629.
 Čáslavský 478.
 Častochoy 482.
 Častochofský bojovník 482.
 — rázrak 482.

Čech 458. 459.
 Čechy 459. 498.
 Ččetka 454.
 Čeládka 375.
 Čeremís 478.
 Černoboh 494.
 Černovice 481.
 Čert 2).
 Červen 448. 449. 452.
 Červenec 451.
 český jazyk 459.
 česká hlava 459.
 české slovo 459.
 české srdce 459.
 česká země 459.
 Čest 95. 101.
 Češka 459.
 Clovák 278.
 čtyřicet mučenníků 445.

Dalibor 491.
 Dar, dary 28, 47, 517.
 Darmo 49.
 Dávení 589.
 Dávno 629.
 Den dlouhý 451.
 Děít, ranní 439.
 Deveř 398.
 Devítník 441.
 Dějepisná přisloví 458.
 Děti 374, 402.
 Did, Dindi sv. 494.
 Dílo 124.
 Dimítry 424.
 Dítě nemanželské 589.
 Div 494.
 Dluh 247, 274, 614.
 Dobré — zlé 28.
 Dobré jméno 95.
 Dobročinnost 28.
 Dobrodějce 614.
 Dobroděni 614.
 Dobroděti 517.
 Dobrota 517.
 Dobytek 425.
 Dodola 495.
 Dohled 419, 427.
 Doma 374.
 Domáci život 374.
 Domácnost 374.
 Domov 225.
 Domluva 600.

Doufati, doufání 195.
 Draho, drahota 629.
 Drak 496.
 Drůbež 427.
 Drzost 545.
 Dub 440.
 Duben 444, 446, 448, 452.
 Duch sv. 449.
 Duchové 495.
 Důkladnost 629.
 Dám 374.
 Důmysl 517.
 Dunaj 440, 487.
 Dumajec 488.
 Dundr 494.
 Důvěra 251.
 Dvorská služba 318.
 Dvořák, dvořenín 321.
 Dvůr 321.
 Dábel 3, 20.

Eliáš sv. 451.
 Evdokej sv. 444.

Faleš 528.
 Faráf 333.
 Filip z Konopí 491.
 Flamendr 470.
 Francouz 458, 459, 460.
 Francouzko 459.
 Frej 122.

Gdánsko 481.
 Gleb 449, 452.

Habrov 480.
 Had 496.
 Hádka, daremná 600.
 Hajdamák 467.
 Haličané 483.
 Hana, hanění 91, 600.
 Havel sv. 449, 452, 454.
 Hercegovina 470.
 Hlad 149, 187, 569.
 Hlava 201.
 Hloupost, hlupec 205, 560.
 Hněv 95, 113, 545.
 Hnůj, hnojení 422.
 Holandr 472.
 Holec, král 509.
 Hora Kutná 478.
 — Lysá 496.
 Horal 465.
 Horšení-se 614.
 Hoře 149, 180.
 Hospoda 141.
 Hospodář 419, 374.
 Hospodářček, Šotek 494.

Hospodářství 419, 614.
 Hospodyně 375.
 Host, hostinství 374, 413, 499.
 Hořka 478.
 Houby 440.
 Hra, hráč 124, 142.
 Hrdinství 116.
 Hrdost 545.
 Hromnice 441, 442, 443.
 Hrubost, hrubé mravy 560.
 Hrušky 420.
 Hříčky slovní 498.
 Hřích 3, 24.
 Huba 73.
 Humpolec 479.
 Hus 427, 455, 498.
 Husí odlet 454.
 Hvězdy 439.
 Hýl 498.

Chléb 420.
 Chlumec 490.
 Chlumecký prach 480.
 Chlouba 95, 545, 101.
 Chmel 499.
 Chmelnice 420.
 Chomůtov 479.
 Chovej se dle svého stavu a dů-
 chodu 432.
 Chosení 629.
 Chropín 481.
 Chtivost 589.
 Chudoba 169, 624.
 Chuť 559.
 Chvastavost 101.
 Chvála 95, 101, 600.
 Chyba 278, 283, 560.
 Chytrost 208, 528.

Msidor 449.

Jakub sv. 452.
 Jan Burian, Křtitel sv. 450.
 — Evangelista 450.
 Jankov 480.
 Janošek 494.
 Jaro 445.
 Jaroslav 484.
 Jaf 423.
 Jatváz 477.
 Jazyk 62, 68, 600.
 Ječmen 424.
 Jeremiáš 449.
 Jeřabiny 440.
 Jezero Kosturské 488.
 Ježdík 151.
 Jídlo, jisti 137, 295, 599.
 Jiří podzimní sv. 447, 455.

Jistota 254, 629.
 Jiřní 456.
 Jmeno dobré 104.
 Jmena Ježíš 442.
 Jméni 344.
 Job 500.

Kachna 427.
 Kalendář 439.
 Kalendářik příslovní 419, 439.
 Kamenec 484.
 Kassian sv. 444.
 Kaša 489.
 Kateřina sv. 455.
 Kec 480.
 Klam 528.
 Klášter 335.
 Klatovy 479.
 Klepy 88, 600.
 Klebba 600.
 Kleveta 62, 88, 600.
 Kliment sv. 455.
 Klobásy 498.
 Kmotr 374, 411.
 Kněz 333, 509.
 Kníže 323.
 Koleda 457.
 Kolín 479.
 Koloděje 480.
 Kolomyjčané 483.
 Koloveč 480.
 Konec 293, 317, 629.
 Konopí 424.
 z Konopí Filip 491.
 Kopidlno 480.
 Kořalka 141.
 Kosovo pole 491.
 Kostelník 336.
 Kosturské jezero 488.
 Košťál 498.
 Kotě 426.
 Koupě 318.
 Kouření 497.
 Koza 425.
 Kozák 467.
 Krádež 145.
 Král 318.
 Králka 495.
 Krakov 481, 486.
 Krakovák 481.
 Krakovský trh 481.
 Krakovští 483.
 Krása 293, 303.
 Kráva 426, 456, 512.
 Krejčí 332.
 Krišpin sv. 506.
 Krkonoš 440, 488.
 Kroupa Prokop 491.
 Křeč 481.

Křepelka 451.
 Křístek, Skřístek 494.
 Kříž 455.
 — sv. v Polsku 483.
 Křtění Boží 442.
 Kujeba z Mýta, Kujebáci 470.
 Kuchař 338.
 Kůň 425.
 Kupec 318, 329.
 Kuráž 119.
 Kurva 122.
 Kvap 258.
 Kvapiti rádno i nerádno 247.
 Kyjov 485.

Labut 440.
 Láce, laciný 329, 629.
 Lada 494.
 Lakomec, lakomství 28, 51, 528.
 Láška 225, 237, 517.
 — panská 244.
 Lazar srbský 491.
 Leden 441.
 Lékař 293, 300.
 Lekuť 575.
 Lešky 135.
 Len 424.
 Lenoch 528.
 Lenost 124, 127, 184.
 Leat 28 528.
 Leč (Polol) 494.
 Léto 450.
 Léto babí 453.
 Lež 62, 66.
 Ležák 130.
 Lhář 66, 528.
 Libaň 480.
 Libost 237.
 Lichost, lichota 41, 528.
 Lichva 28, 54.
 Lichvin 488.
 Líka, Ličané 488.
 List padá 453.
 Listopad 455.
 Liška 504.
 Lšov 479.
 Litoměřiči 478.
 Lítost 575.
 Lítostivost 149.
 Litva 483.
 Lokítek Vladislav 489.
 Lomec řeka 487.
 Louka 420.
 Loupež, loupiti 143.
 Lublín 481.
 Lucie sv. 456.
 Lukáš sv. 454.

Lvov, Lvované 483.
 Lysá hora 496.

Macecha 374, 401.
 Maďar 458.
 Máj 448, 452.
 Mák 452, 501.
 Mála si vař 419.
 Malým nepohrdej 247, 265.
 Malin 479.
 Malopolané 483.
 Malorus 465.
 Malostranští 478.
 Mamaj 490.
 Manželství 374, 589.
 Maňata, Mazata sv. 506.
 Marek sv. 447.
 Marie, na nebevzetí 452.
 — , orodovnice 454.
 Marko králevič 491.
 Markyta sv. 451.
 Marné počínání 560, 629.
 Marnotratnost 28, 58, 589.
 Martin sv. 455.
 Nasopíst 441.
 Matěj sv. 444.
 Matka 399.
 Matouš sv. 453.
 Matrena 445.
 Maximilian 489.
 Mazur 464.
 Medard sv. 450.
 Medvěd 506.
 Meluzína 496.
 Metlice 424.
 Mělník 478.
 Měsíc 439.
 — ruský 466.
 Město Nové nad Metují 480.
 Michal sv. 453, 491.
 Mikuláš sv. 447, 456.
 — jarní, podzimní 449.
 Milosrdenství 44.
 Milost 237.
 Miloš 491.
 Mixina 614.
 Mladátka 457.
 Mladost 293, 304.
 Mlčení, mlčelivost 62, 66, 76, 600.
 Mlsnost 589.
 Mluvení 68, 600.
 Mlynář 322.
 Mnich 334.
 Mnoho 629.
 Mnohomluvnost 80, 600.
 Moc 278, 282.
 Mocnár 318.
 Mohylany 483.

Mokij muženník 440.
 Moravan 459.
 Mordvin 478.
 Morena, Mořena 494.
 Morous 495.
 Moskva, Moskal 480, 486, 484.
 Most pražský 478.
 Moudrost 501, 205, 517.
 Mravy hrubé 560.
 Mráz 441.
 Mrhání, mrhač 60, 589.
 Mrzutost -tý 545.
 Mrva, mrvení 422.
 Msta, mstivost 95, 115, 545.
 Mučenníků čtyřicet 445.
 Mudrák, mudráček 500.
 Mučenost 278, 281.
 Mysl 201.
 Myš 427, 504.

 Na nobe vzeti P. Marie 452.
 Náboženství 8.
 Naděje 149, 195, 517.
 Nadutost 97.
 Náhlení, náhlost 113, 258.
 Náhoda 614.
 Nalivajek kozák 490.
 Napravení zlého 35.
 Narážka, narážení 62, 88, 600.
 Národopisná přísloví 458.
 Natalie sv. 453.
 Návyk 221.
 Nebezpečenství 614.
 Nebezpečný stav velikých 149, 179.
 Nečistá řeč 600.
 Nedaření se 614.
 Nedbalství 545.
 Nedorozumění 560.
 Nedospělost 560.
 Nedověcnosti 560.
 Nedůtklivý 545.
 Nedůvěra 251.
 Nejistota 560.
 Nejistota 629.
 Nelze, všem se zachovati 278.
 Nemanželské dítě 589.
 Nemluvnost 600.
 Nemoc 293, 299, 575.
 Nemilé věci 545.
 Nenadání 600.
 Nespravedlivost 528.
 Nenávisť 225, 545.
 Neodbytnost 545.
 Nepořádek 629.
 Nepotřebný 560.
 Nepozorlivost 580.
 Nepravda 66.
 Nepravosti a vady daševní 545, 528.
 Nepřátelství 225.

Nepřítel 235.
 Nepřiznání 545.
 Nesmysl 560.
 Nesnáze 614.
 Nespravedlivé jmění, nestálé 28, 60.
 Nestálá mysl 560.
 Nestoudnost 121, 545.
 Nestyda 121.
 Nesvíž 483.
 Nesvornost 545.
 Neštěstí 149, 614.
 Neváznost 545.
 Nevděk 28, 50, 528.
 Neveklov 480.
 Nevěsta 399.
 Nevěstka 122.
 Nevinnost 517.
 Neučnost 560.
 Neustupnost 116.
 Nevratný 528.
 Nevšimavost 545.
 Němec 458, 459, 460, 470.
 Němkyně 459, 470.
 Německý jazyk 459.
 Němý 74.
 Nic 629.
 Ničemnost 560.
 Nikdy 629.
 Nikyta 453.
 Nohovy hory 488.
 Nouze 169, 614.
 Novohrad 484.
 Novosilev 488.
 Nový rok 441.
 Nutli 575.
 Nuzitel 528.

Obcování 35.
 Oběsiti 575.
 Obchody 318.
 Obilí 423.
 Oblaky 439.
 Obličej 266.
 Obojetnost 528.
 Obrok 425.
 Obtíže 149, 575, 614.
 Obyčej 221, 338.
 Obyt 227.
 Obžerství a opilství 124.
 Odbytí 639.
 Odklady 131.
 Odlet husí 453.
 Odmluva 600.
 Odpověď 73.
 Odvaha 117, 614.
 Oheň 438.
 Ochechule 495.
 Ochlasta 139.
 Oko svrbí 496.

- Opatrnost 247, 517.
 Opilec 138, 499, 589.
 Opozdnění 138.
 Opuknutí v neštěstí 614.
 Orba 421.
 Orodovnice Marie Pavna 464.
 Otěch 452.
 Osek 482.
 Osení 420.
 Ostýdlost 121.
 Ostýchavost 121.
 Osud 159.
 Osvětiměti 483.
 Otázka 73.
 Otčina 225.
 Otec 399.
 Otrávení 575.
 Otrlost 545.
 Ovce 426.
 Oves 423.
 Ozim 423, 453.
 Ožralství 188.
 Pacanov 482.
 Pád mocného 149, 179.
 Pálenka 139.
 Pamět 517.
 Pán 322.
 Papež 486, 487.
 Pardubice 479.
 Parom 494.
 Paříž 487.
 Pátek 497.
 — Veliký 446.
 Patkul 490.
 Pavel poustevník 442.
 Pavla obrácení sv. 442.
 Péče, pečlivost 149, 185, 575, 517.
 Pechanec 494.
 Pekařský 491.
 Peníze 149, 161.
 Perchta 491.
 Pes 427.
 Peř 486.
 Petr sv. 451.
 — v okovích 452.
 — za stolem 444.
 Petrovský 494.
 Pěknost 589.
 Píce 426.
 Pikulík 495.
 Pillice, řeka 487.
 Pilnost 124, 126, 517.
 Piorum 494.
 Písek 479.
 Píř 137, 295.
 Pitomost 560.
 Pláč, ženský 180, 575.
 Planeta 497.
 Plévník 494.
 Pízenství 478.
 Pocestný 287.
 Počet 629.
 Poddanost, poddaný 316, 322.
 Poděbrady 479.
 Podleš 445.
 Podobnost 629.
 Podolané 484.
 Podvod 28, 41, 528.
 Podzim 453.
 Pohanění 62.
 Pohanka 423.
 Pohráčka 600.
 Pochlebaň 528.
 Pokání 3, 24.
 Pokoj 338.
 Pokora 95.
 Pokrevensví 374.
 Pokrytec, pokrytství 28, 41, 528.
 Pokusy, duchové, strašidla 495.
 Pokuta a trst 368.
 Polák 458, 460, 461, 465, 466.
 Pole 420, 421.
 — Kosovo 491.
 Polel 494.
 Polsko 460, 461.
 Poltava 486.
 Pomoc 614.
 Pomluva 62, 99, 600.
 Pomsta 115.
 Poníženost 95.
 Ponoukání k hněvu 545.
 Poňatovský, král 489.
 Popudlivost 545.
 Porada 284.
 Pořádnost 247, 276.
 Pořekadla česká 515.
 — pohádeční 639.
 — satyrická 639.
 — z národních obyčejů 639.
 — žertovná 639.
 Poslušnost 517.
 Posměch 92, 639.
 Posobnictví 528.
 Postava 266, 589.
 Posvist 494.
 Poštívání 600.
 Potakal 528.
 Potměšilost 528.
 Potravý a nápoje 293.
 Povaha času a spravování se jím 247.
 Povaha přirozená 222.
 Povalet 136.
 Pověst 95, 104, 600.
 Pověsti 439.
 Povolnost 95, 112, 517.
 Povyk 600.

Pozdě 629.
 Pozdní žel 149, 191.
 Poznaň 481.
 Požárský 490.
 Práce 124, 575.
 Praha 478, 481, 486.
 Prachoněti 478.
 Pravda 62, 517.
 Pravidla opatrnosti 247.
 Právo 338.
 Právní přísloví 338.
 Pražský most 478.
 Prechlivost 113.
 Prodavač 329.
 Prodělání 614.
 Prohlášení k užšku 378.
 Prohra 151.
 Prokop sv. 451.
 Proroci 505.
 Proslk 481.
 Prosinec 451, 456.
 Pskov 485.
 Pšenice 423.
 Přátelství 223, 228.
 Pře 575.
 Přelouč 479.
 Přemlava 75, 660.
 Přemoc 282.
 Přemysl, Přemyslaši 481, 484.
 Přestávání na svém 278.
 Přetvara 528.
 Převrácenost 560.
 Přibuzenství 374, 517.
 Přičinlivost 124, 419.
 Příliš 83.
 Přijímač 145.
 Připodobnění 639.
 Připolednice 495.
 Přirozená povaha 201.
 Přísloví k slovanskému básloví
 a pověrám se vztahující 458.
 Přísloví biblická 3, 17.
 — dějepisná 458.
 — národopisná 458.
 — o příslovích 1.
 — právní, obecná a zvláštní
 338.
 Přísloví zeměpisná 458.
 — žertovná a mravokárná 496.
 Příslovní kalendářik 419.
 Přisnost 629.
 Přítel 228.
 Přítěž, velkých 225, 517, 244.
 Ptání 73.
 Ptáčka 247, 274, 614.
 Půst 446.
 Původ neštěstí 614.
 Pýcha 95, 97, 545.
 Pýti se 121.

Rada 278, 284.
 Radiměti 480.
 Radost 517.
 Rakovník 479.
 Rarášek 494.
 Rasin Steňka 494.
 Réva 425.
 Robota 127.
 Rodiče 374, 399.
 Rodičtě 228.
 Roj včel 448.
 Role 420.
 Roudnice 478.
 Rovné k rovnému 35.
 Rozmazanost 589.
 Rozum 201, 517.
 Rozvoda 491.
 Ručení 346.
 Ručovní 346.
 Rus 458, 460, 465, 466.
 Rusin 461, 465.
 Rusinová 494.
 Ruský měsíc 466.
 Řádnice 545.
 Ryba 420.
 Rybník 420.
 Ryb mnoho 451.
 Řád 139.
 Řeč 68.
 Řehoř sv. 445.
 Řek 473.
 Řemeslo 201, 219.
 Řemak 322.
 Říjen 446, 452, 454.
 Řím 486.

Sahajdák 485.
 Salát 461.
 Sandečaná 484.
 Sanice 441.
 Sas, král 489.
 Sasy 460.
 Sáva 456.
 Sedlák 318, 327.
 Semen sv. 453.
 Seno 422.
 Senta 486.
 Serboni 449.
 Sergiev 453.
 Sestra 398.
 Setba 422.
 Schránlivost 429.
 Sibir 469.
 Sila 509.
 Sklenice 198.
 Sklizení 423.
 Skoupost 52, 528.
 Skročení 614.
 Skromnost 432.

- Skřitek 494.
 Sláma 422.
 Slánění 478.
 Slávecké, solovecké moře 488.
 Slehnutí 589.
 Slepice 427, 456.
 Slib 62, 93, 345, 517.
 Slívy 420.
 Slovan 458.
 Slovanka 458.
 Slovanský jazyk 458.
 Slovák 460.
 Slovačka, Slovenka 458.
 Slovo 84, 345.
 Sluha 322.
 Slunce 439.
 Služba 374, 377.
 Slzy 180.
 Smělost 95, 116.
 Směs 278.
 Smích 639.
 Smilstvo 95, 122, 589.
 Smrt 293, 309, 575.
 Smutek 575.
 Snadnost 629.
 Snih 441.
 Sňatek 382.
 Sobectví 28, 56, 528.
 Soběmilství 56.
 Soběský Jan 489.
 Soud 338, 575.
 — s mocnějším 338.
 — dle zevnitřnosti a postavy 247.
 Soudce 338.
 — porušený 575.
 Souzed 374, 412, 499.
 Sova 496.
 Spaní, dlouhé 427, 589.
 Spěch 258, 629.
 Spolehnutí se 517.
 Spolek 35.
 Spoření 419, 429.
 Správa života 293.
 Správce 420.
 Spravedlivost 62.
 Srpen 451, 452.
 Srb 469.
 Stáj 426.
 Staroba, stáří, starost 293, 307, 575.
 Staročech 459.
 Stav duchovní 318.
 — panský 318.
 Stavění, stavba 431.
 Stejnost 629.
 Stejně k stejnému 28, 35.
 Stejně se haní a dojímají 62.
 Steňka Razin 494.
 Stoklasa 424.
 Strach 95, 119, 575.
 Straka 496, 510.
 Strakonice 479.
 Strahadlo 119, 495.
 Strašiti 119.
 Strpení 517.
 Strýj 487.
 Strádání 429.
 Strádmost 293, 294.
 Strážlivost 138.
 Stud 95, 120, 517.
 Stydět se 120.
 Stydlivý 122.
 Svár 545.
 Svatba 982.
 Svatovid 494.
 Své každému milé 225, 245.
 Svého hled, cizího nech 271.
 Na svém přestávej 282.
 Svěhlavost 9b, 116, 545.
 Svekrže 398.
 Svědomí 338, 517.
 Svět 278.
 Světák 509.
 Světobčanství 225, 227.
 Svoboda 278, 279.
 Svornost 95, 111.
 Srbění oka, ruky 496.
 Sýr 509.
 Sytost 589.
 Svist 494.
 Safránek 494.
 Šalba 41.
 Šašky 82.
 Selma 528.
 Šetrnost 419, 429.
 Šibal 528.
 Šibenice 146.
 Šimon 454.
 — Zelot 449.
 Škoda 156, 614.
 Po škodě zmoudřeti 575.
 Šlechtic 322.
 Šňupání 497.
 Šotek 494.
 Španěl 458, 473.
 Špatný 560.
 Špičky 82.
 Štědrost 44, 517, 506.
 Štěpán sv 457.
 — , král 489.
 Štěpnice 420.
 Štěstí 149, 614.
 Štírek 489.
 Švec 332, 510.
 Švéd 486.
 Tábor, město 478.
 Tajemství 600.
 Tatar 458, 476, 460.

- Tatry 488.
 Test 398.
 Těhotenství.
 Tělo Boží 450.
 Tělesné vady 589.
 Těšení 575.
 Těžké napravení zlého 28.
 Theodul sv. 447.
 Tchyně 398.
 Ticho sv. 450.
 Tichost 517.
 Tlachavost 62, 81, 600.
 Toruň, cihla 481.
 Tovaryšstvo 35.
 Trampoty 575.
 Trest 338, 575.
 Trh 329.
 Trn květe 446.
 Trnopuk 448.
 Trpělivost 95, 110.
 Truchlá mysl 149.
 Truhlář 322.
 Třebovle 484.
 Tři krále 441.
 Tučín 483.
 Tul 484.
 Tulák 528.
 Tupost 560.
 Turek 474, 475, 458, 459, 469.
 Tvář 266.
 Tvrdohlavost 116.
 Tvrdé srdce 528.
 Tvrdost 116.

 Učení a umění 201.
 Učenost 214, 517.
 Učkur 495.
 Udatnost 95, 117.
 Uher, Uhry 477.
 Uherský jazyk 459.
 Uhodnutí 629.
 Uchopení příležitosti 247.
 Ukruťnost 95, 115.
 Ulehčení 195.
 Úlisnost 41.
 Umělost 241.
 Umysl 517, 575.
 Únor 442, 454,
 Upír 495.
 Uplatnost 361.
 Upřímnost 517.
 Urban sv. 449.
 Úřady 338.
 Útěcha 149, 195.
 Útěk 575.
 Užitek 286.

 Vada, tělesná 283, 589.
 Váda 600.
 Váhavost 560.
 Valach 473, 466.
 Vaněk 491.
 Vánoce 452, 456.
 Vaňka Kajín 494.
 Varšava 481, 484.
 Vavřinec 452.
 V čas 260.
 Včely 448.
 Vdavky 382, 389.
 Vděčnost 28, 49.
 Vdova, vdovec 395.
 Vejce, červené 447.
 Velkonoc 456.
 Velkopolan 483.
 Velvary 479.
 Veta za vetu 62, 86.
 Věrnost 517.
 Věšení 147.
 Větry 439.
 Vjalka 469.
 Vid sv. 494.
 Vídeň 478, 481, 487.
 Víla 495.
 Vilno 484.
 Vinost 122.
 Vina 575.
 Víno 138.
 Vinohrad, vinnice 420, 422.
 Víra 251.
 — ruská, polská 466.
 Visla 487.
 Vislice 481.
 Vít sv. 450, 451, 490.
 Vitr 440.
 Vláška 318.
 Vlach 460, 461, 472, 458.
 Vlaský jazyk 459.
 Vlaská polivka 472.
 Vlast sv. 443.
 Vlast 225.
 Vlastnosti tělesné 589.
 Vlk 456.
 Vlkodlak 495.
 Voda 438.
 Vodňany 480.
 Voják 365.
 Vojna 335.
 Volba 488.
 Volchev 485.
 Vomizín 481.
 Vousy 497.
 Vratislav, město 478.
 Vstávání ranné 427.
 Všetečnost 545.
 Vtip 201, 202, 517.
 Vukol sv. 443.
 Vůl 509.
 Vále 278, 279.
 Vyčkání času 283.

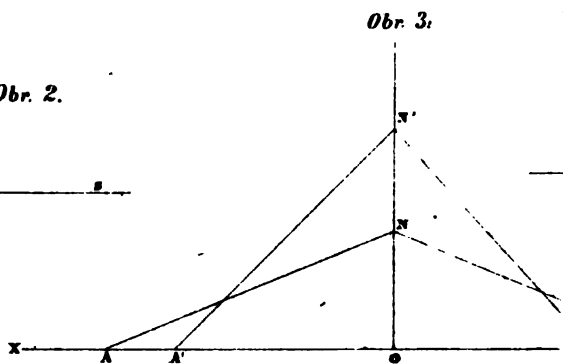
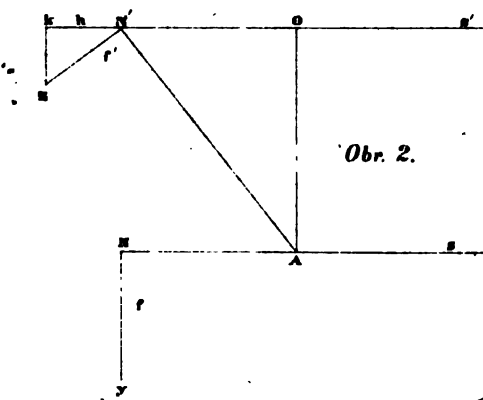
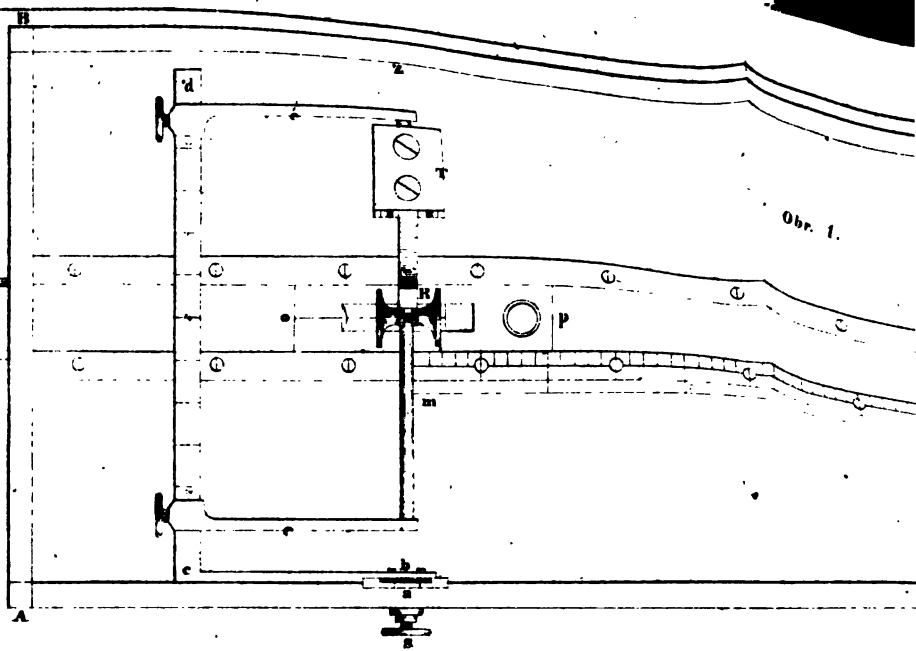
X

Výhra 151.
 Východ 439.
 Vychování 374, 406.
 Výkřiky 600.
 Výmluva 75.
 Výmluvnost 600.
 Výsměch 92.
 Výstraha před soudy 338.
 Vzдор 545.
 Vzduch 439.

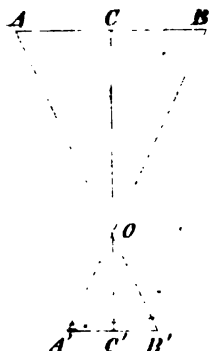
Začátek 293, 316.
 Zajíc 507, 496.
 Zahálka 124, 134.
 Zahaleč 528.
 Zahrada 420,
 Záhteb 486.
 Zachovati se všem nelze 235.
 Zákaz, zakázání 147.
 Zákon 338.
 Zákuta 494.
 Zákl 451, 452, 453.
 Zatočané 484.
 Závist 95, 108, 545.
 Zeman 322.
 Zeměpisná přísloví 458.
 Zeť 398.
 Zevlování 135, 560.
 Zevnitřnost 286, 298.
 Zevrubnost 629.
 Zdar 614.
 Zdravost 517.
 Zdraví 293,
 Zdařilost 63, 86, 517.
 Zhýralost 589.
 Zima 441.
 Zir 488.
 Zisk 286.
 Zlé, zlý 28, 529.
 Zločinec 528.
 Zloděj 124, 142, 528.

Zmatek 629.
 Zmij 494.
 Zmizení 575.
 Zmoudření, po škodě 140, 191, 575.
 Znamenání 271.
 Znání 629.
 Zoufalost 575.
 Zpozdilost myslí 500.
 Zrůst 589.
 Zvědavost 545.
 Zvěstování P. Marii 445.
 Zvěšování 629.
 Zvinohradití 484.
 Zvyk 201, 221.
 Ztráta, úřadu 614.
 Ztřeštěnost 629.

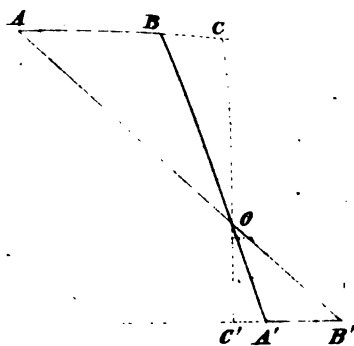
Žába 505.
 Žal 180.
 Žalost 149, 575.
 Žamberk 481.
 Žatec 478.
 Žebrota 614.
 Žel pozdní 191.
 Žert 82, 639.
 Žena 374, 381, 506.
 Ženění 382.
 Ženitba 589.
 Ženky 589.
 Ženský pláč 303, 439.
 Žerty 62.
 Žertovná přísloví 498.
 Žid 466, 474, 507.
 Židovská víra 474.
 Žito 423,
 Živlové 419.
 Živnost 614.
 Žitka 489.
 Žmud 470.
 Žreut 589.

Obr. 1.

Obr. 2.

Obr. 3.

Obr. 4.

